AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU
V BRATISLAVE
Katedra trestného práva

Veronika Marková (ed.)

AKTUÁLNE OTÁZKY TRESTNÉHO PRÁVA V TEÓRII A PRAXI

4.ročník

Zborník príspevkov zo 4. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou

konanej

dňa 15. marca 2016

Bratislava 2016

Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi
Interdisciplinárna celoštátna vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou
15. marec 2016
Katedra trestného práva Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Konferencia bola organizovaná ako plánovaná úloha katedry v roku 2016 v súlade s celoročným plánom Akadémie PZ v Bratislave.

Vedecký výbor konferencie:

doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave
doc. JUDr. Štefan KOČAN, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave
doc. JUDr. Dušan KORGO, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Organizačný výbor:

JUDr. Veronika Marková, PhD. (predseda oragnizačného výboru)
JUDr. Daniela Benedeková, PhD.
JUDr. Ladislav Balún
JUDr. Vladimír Baláž

Recenzenti:

doc. JUDr. Antonín Nesvadba, PhD.
doc. JUDr. Dezider Bango, CSc.

Zborník zostavila:
© JUDr. Veronika Marková, PhD., Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Autor tohto zborníka nezodpovedá za jazykovú a obsahovú stránku príspevkov a prípadné práva tretích osôb.
Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vzor citácie:
MARKOVA, V. ed., 2016. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 4. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou* [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave [cit. 07. júla 2016]. ISBN 978-80-8054-683-0. Dostupné na internete: www.akademiapz.sk

Vzor citácie príspevku:
BEDLOVIČOVÁ, J., 2016. Trest domáceho väzenia a možné aplikačné problémy. In: MARKOVÁ, V. ed. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: Zborník príspevkov z 4. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave [cit. 07. júla 2016] , s. 13 – 19. ISBN 978-80-8054-683-0. Dostupné na internete: www.akademiapz.sk

ISBN 978-80-8054-683-0
EAN 9788080546830

OBSAH

Úvodné slovo.....9

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

BEDLOVIČOVÁ, Jana

TREST DOMÁCEHO VÄZENIA A MOŽNÉ APLIKAČNÉ PROBLÉMY 13

BENEDEKOVÁ, Daniela

PRÁVNA ÚPRAVA POČÍTAČOVEJ KRIMINALITY 20

BLAŽEK, Radovan

PORUŠENIE DÔLEŽITEJ POVINNOSTI AKO ZÁVAŽNEJŠÍ SPÔSOB KONANIA.....27

ĎURFINA, Anna

VÝVOJOVÉ TENDENCIE SKÚMANIA ORGANIZOVANEJ KRIMINALITY 34

ELIAS, Erik - SKALOŠ, Martin

K NIEKTORÝM ASPEKTOM VOJNOVÝCH TRESTNÝCH ČINOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE.....40

FERENČÍKOVÁ, Simona

ZÁSADA ZÁKAZU RETROAKTIVITY VO VZŤAHU K DETENCII 54

GVUŠČ, Štefan

ANALÝZA TRESTNEJ ČINNOSTI PRÍSLUŠNÍKOV POLICAJNÉHO ZBORU ZA OBDOBIE ROKOV 2011 – 2015.....63

HABAJ, Peter

PODMIENKY A ZÁKLADY TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB.....75

HAMRANOVÁ, Denisa

TÝRANIE BLÍZKEJ A ZVERENEJ OSOBY V ZMYSLE APLIKAČNÝCH PROBLÉMOV V PRAXI.....82

HAMRÁČEK, Martin

NEOPRÁVNENÉ PODNIKANIE.....91

HYŽOVÁ, Katarína

TREST DOMÁCEHO VÄZENIA A JEHO APLIKAČNÁ PRAX 100

JALČ, Adrián

K NIEKTORÝM AKTUÁLNYM OTÁZKAM KORUPCIE A SPÔSOBOM JEJ TRESTANIA .106

KĽUČIAROVÁ, Simona - JURINOVÁ, Petra

TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB 116

KOLOUCH, Jan

TRESTNĚ PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST ZA DoS, DDoS ÚTOKY V ČR A SR. 120

KORGO, Dušan

DAR ALEBO ÚPLATOK 129

KORGO, Dušan - VESELÁ, Radomíra

ÚČINNÁ LÍTOST JAKO TRESTNĚPRÁVNÍ NÁSTROJ V BOJI PROTI KORUPCI.....135

KREJČÍKOVÁ, Helena

PŘÍPUSTNÉ RIZIKO V KLINICKÝCH STUDIÍCH.....140

KRUPSKÁ, Tatiana

APLIKAČNÉ PROBLÉMY PRI VYŠETROVANÍ TRESTNÉHO ČINU NEVYPLATENIE MZDY A ODSTUPNÉHO 146

KURILOVSKÁ, Lucia - KORDÍK, Marek

ZÁVÄZOK IMPLEMENTOVAŤ TRESTNÚ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB V SEKUNDÁRNOM PRÁVE EU- ANALÝZA.....151

LACIAKOVÁ, Lucia - MORAVANSKÝ, Norbert

DEFINÍCIA SMRTI V TRESTNOM ZÁKONE A VÝZNAM KONZISTENCIE MEDICÍNSKYCH POJMOV V TRESTNOM PRÁVE 171

LIČKOVÁ, Monika

ŠPECIFICKOSŤ PREUKAZOVANIA PRÍPADOV NEOPRÁVNENÉHO PODNIKANIA V PODMIENKACH SR.....177

MARKOVÁ, Veronika

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI AKO JEDEN Z TRESTNÝCH ČINOV PROTI SLOBODE (NIELEN V SEXUÁLNEJ OBLASTI) 185

MAŠĽANYOVÁ, Darina - ZEMAN, Štefan

K APLIKÁCII ODKLONOV A ALTERNATÍVNYCH TRESTOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE Z POHĽADU ŠTATISTÍK A PRAXE 195

MEDELSKÁ TKÁČOVÁ, Zuzana

NÁSLEDKY TRESTNÝCH ČINOV PRÁVNICKÝCH OSÔB V SLOVENSKEJ REPUBLIKE 207

MEDELSKÝ, Jozef

DELIKTUÁLNA ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB VO VYBRANÝCH ŠTÁTOCH EURÓPSKEJ ÚNIE 215

NETT, Alexander

DAŇOVÁ KRIMINALITA V ČESKÉ REPUBLICE A KARUSELOVÉ OBCHODY 230

POLCAR, Miroslav

PRINCIP OMEZENÉ DŮVĚRY V DOPRAVĚ 236

PROKEINOVÁ, Margita

PROTITERORISTICKÉ OPATRENIA 254

SRHOLEC, Miroslav

ANALÝZA EFEKTIVITY BOJA PROTI HOSPODÁRSKEJ TRESTNEJ ČINNOSTI V PRVEJ DEKÁDE ÚČINNOSTI NOVÝCH TRESTNÝCH KÓDEXOV 260

ŠIŠULÁK, Stanislav - JAKUBÍK, Lukáš

VIRTUÁLNE MENY V PROCESE LEGALIZÁCIE PRÍJMOV Z TRESTNEJ ČINNOSTI 267

ŠKOHEL, Dominik

REÁLIE O PÁCHANÍ TRESTNEJ ČINNOSTI NA DEŤOCH PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU 280

ŠKROVÁNKOVÁ, Monika

ZAVEDENIE ELEKTRONICKÉHO MONITORINGU OSÔB A JEHO DOSAH NA RIEŠENIE DOMÁCEHO NÁSILIA 288

VAVREK, Milan

PREDCHÁDZANIE VYUŽÍVANIU FINANČNÉHO SYSTÉMU NA ÚČELY PRANIA ŠPINAVÝCH PEŇAZÍ ALEBO FINANCOVANIA TERORIZMU V KONTEXTE NOVEJ SMERNICE EÚ 299

ŽOFČÁK, Michal

NEZNALOSŤ ZÁKONOV VEREJNÝCH ČINITEĽOV 309

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

BALÚN, Ladislav

PRÁVNA ÚPRAVA VÝKONU DOMOVEJ PREHLIADKY 317

BRYK, Janusz - ŚWIERCZEWSKA-GĄSIOROVSKA, Anna - ŁYZWA, Aneta

ZABEZPEČENIE A UCHOVÁVANIE TZV. ZLOŽITÝCH PROCESNÝCH DÔKAZOV V POĽSKOM SYSTÉME TRESTNÉHO PRÁVA 323

ČENTÉŠ, Jozef

KONTROLA ODPOČÚVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE 328

ČOPKO, Peter

SŤAŽNOSŤ OBVINENÉHO PROTI UZNESENIU O VZNESENÍ OBVINENIA A JEJ VÝZNAM 336

FIRSTOVÁ, Jana - ZÁMEK, David

SENIOR JAKO ÚČASTNÍK TRESTNÍHO ŘÍZENÍ 342

HRUŠKA, Rastislav - ŽUFFA, Martin

VYBRANÉ ASPEKTY ČINNOSTI OBHAJCU V PRÍPRAVNOM KONANÍ 349

KADLECOVÁ, Lucie

ZACHOVÁNÍ KONTRADIKTORNOSTI ŘÍZENÍ PŘI UŽITÍ VÝPOVĚDI UTAJENÉHO SVĚDKA 362

KLÁTIK, Jaroslav

ZAISTENIE VECÍ V TRESTNOM KONANÍ V PROCESE PROTITERORISTICKÝCH OPATRENÍ V TRESTNÝCH KÓDEXOCH 371

KLIMEK, Libor

OPERÁCIE EUROPOLU V BOJI PROTI POČÍTAČOVEJ KRIMINALITE 380

OSTRICOVÁ, Natália

ZÁSADA „NE BIS IN IDEM“ A JEJ VÝZNAM V TRESTNOM PRÁVE PROCESNOM 386

ROMŽA, Sergej

KONFRONTÁCIA – QUO VADIS 390

TRNKA, Jiří

VAZBA V JUDIKATUŘE EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁV 398

TITTLOVÁ, Marcela

MOŽNOSTI VYUŽITIA DÔKAZNÝCH PROSTRIEDKOV V PROCESE DOKAZOVANIA KORUPCIE 407

SVATOŠ, Roman - KŘÍHA, Josef

FORMY DOKUMENTACE INFORMACÍ OSOB A MOŽNOSTI JEJICH VYUŽITÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ 418

VIKTORYOVÁ, Jana - BLATNICKÝ, Jaroslav

VEDECKÉ PROBLÉMY V TEÓRII DOKAZOVANIA 432

SÚVISIACE VEDY, VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY

DANKOVÁ, Dominika

KRIMINOLOGICKÉ FAKTORY KRIMINALITY MLÁDEŽE VPLYVOM MASMÉDIÍ 445

DIANIŠKA, Gustáv - STRÉMY Tomáš

POROVNÁVACIA KRIMINOLÓGIA A TRESTNÁ POLITIKA 453

DWORZECKI, Jacek - NOWICKA, Izabela

EFFECTIVENESS OF INTERNAL COMMUNICATION IN TERMS OF PROFESSIONAL DISCIPLINE AND LIABILITY OF THE POLISH POLICE OFFICERS. AN OUTLINE OF THE ISSUE 460

TUROŠÍKOVÁ, Anežka

PREVENCIA TRESTNEJ ČINNOSTI MLÁDEŽE 472

SCHMIDT, Ján

AKTUÁLNE TRENDY HODNOTENIA KVALITY KRIMINALISTICKO-TECHNICKÝCH ČINNOSTÍ VO FORENZNOM LABORATÓRIU 479

ŠUP, Roman

DOMÁCE NÁSILIE – SYSTÉM OCHRANY, MOŽNOSTI PREVENCIE A PRÍČINY 493

ZÁVERY 497

Úvodné slovo

V roku 2016 sa katedra trestného práva rozhodla usporiadať ďalší, v poradí už 4. ročník, interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou na tému **„Aktuálne otázky trestného práva v teórii a v praxi.“** Katedra trestného práva sa veľmi teší záujmu viacerých odborníkov z oblasti trestného práva ako aj súvisiacich vedných disciplín a odborov a sme radi, že organizovanie tejto konferencie sa v tomto roku dočkalo v poradí už piateho pokračovania. Podľa predchádzajúceho ročníka pokračujeme v jej organizovaní prezenčným spôsobom a sme veľmi radi, že o viaceré diskusie na odborné témy majú záujem aj odborníci z praxe, ktorí realizujú skrátené vyšetrovanie a vyšetrovanie.

Hlavným cieľom konferencie bolo na základe tradície pokračovať v jej organizovaní po skúsenostiach z predchádzajúcich ročníkov, pričom za základný prvok konferencie sme považovali výmenu poznatkov k aktuálnym otázkam trestného práva v teórii a praxi vo vzťahu k trestnému právu hmotnému, trestnému právu procesnému, či ďalším súvisiacim otázkam z príbuzných vedných disciplín. Na základe uvedeného bolo vytýčených niekoľko ďalších, dielčích, cieľov, medzi ktoré môžeme zahrnúť:

- Vytvorenie priestoru na prezentovanie aktuálnych otázok a problémov, ktoré je potrebné riešiť, aj vzhľadom na nové spôsoby a metódy páchania trestnej činnosti a inej protispoločenskej činnosti.
- Otvorenie diskusie o problémoch v legislatívnej oblasti so zameraním na aktuálne znenia trestných kódexov po rekodifikácii so zameraním na medzery, ktoré vznikajú v dôsledku neustálych zmien (aj napriek rekodifikácii).
- Výmena poznatkov v oblastiach, ktorým sa, vzhľadom na veľký okruh otázok vznikajúcich, meniacich sa v rámci trestného práva hmotného a procesného, nie je možné dostatočne venovať individuálne.
- Otvorenie priestoru na diskusiu a riešenie problémov v oblastiach súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov, ktorých súvislosť s problémami trestného práva je veľmi úzka a vzniká potreba bezpečnostnej praxe ohľadom ich riešenia
- Výmena poznatkov a informácií o súčasným vedecko-výskumných projektoch, ktoré vznikajú na úseku trestného práva ako aj súvisiacich vedných odborov.
- Riešenie problémov aplikačnej praxe – nielen z oblasti trestného práva, ale tiež súvisiacich vedných odborov a náčrt nových možností riešenia s dopadmi na aplikačnú prax.
- Výmena informácií a prezentovanie problémov v zahraničných právnych úpravách

Účastníci konferencie akceptovali ciele, ktoré boli stanovené, čomu následne prispôsobili aj svoje príspevky a reagovali prostredníctvom nich na hore uvedené oblasti. Následný obsah zborníka vychádza z príspevkov, ktoré boli zasielané na konferenciu, pričom niektoré z nich boli aj súčasťou programu konferencie, čiže boli príslušným spôsobom aj odprezentované.

Podobne ako v predchádzajúcich ročníkoch sme sa v rámci konferencie venovali oblastiam trestného práva hmotného, trestného práva procesného, ale konferencia tiež ponúkla priestor v oblasti ostatných vedných disciplín, ktoré majú veľmi úzku súvislosť s uvedenými okruhmi. Výstupom z konferencie je predložený recenzovaný zborník rozdelený podľa jednotlivých oblasti na tri základné časti.

V mene vedeckého ako aj organizačného výboru by sme chceli vyjadriť poďakovanie všetkým účastníkom konferencie, ktorí sa významnou mierou pričinili o jej realizáciu, pričom osobitne ďakujeme naším zahraničným kolegom, s ktorými aj prostredníctvom takejto formy spolupráce, dokážeme vymieňať informácie, prezentovať postrehy a názory a diskutovať

o vzniknutých problémoch. Veríme, že príspevky v zborníku budú využívané osobami z radov odbornej ako aj laickej verejnosti a prispejú svojím odborným obsahom k riešeniu niektorých problémov z oblastí aktuálnych otázok trestného práva v teórii a praxi.

Do budúcnosti si prajeme, aby sme aj nasledujúcimi ročníkmi dokázali úspešne nadviazať spoluprácu spolupráce s viacerými subjektmi nielen zo Slovenskej republiky, ale aj s kolegami z Českej republiky a Poľskej republiky a príslušným spôsobom komunikovať a diskutovať o problémoch týkajúcich sa obsahu konferencie.

Za vedecký a organizačný výbor konferencie:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
vedúca katedry trestného práva
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

TREST DOMÁCEHO VÄZENIA A MOŽNÉ APLIKAČNÉ PROBLÉMY

Mgr. Jana BEDLOVIČOVÁ
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela

Anotácia: *Cieľom predloženého príspevku je reflektovať súčasný právny stav týkajúci sa trestu domáceho väzenia. Príspevok sa zaoberá samotným trestom a zmenami v jeho výkone, ktoré priniesol zákon č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami. Zároveň autorka príspevku bližšie charakterizuje celý proces zisťovania podmienok pre uloženie tohto trestu a príslušnosť a postup súdu v rámci vykonávajúceho konania. Príspevok obsahuje aj charakteristiku možných aplikačných problémov. Príspevok vychádza najmä zo zákonných ustanovení zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov, zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov a zákona č. 78/2015 o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami.*
Kľúčové slová: *Trest domáceho väzenia, probačný a mediačný úradník, odsúdený, technické prostriedky, kontrola odsúdého*

Annotation:*The main purpose of presented contribution is to reflect current legel status of house arrest. The actual contribution deals with teh term of house arrest and and the changes in his performance changed by the decree no. 78/2015 Z.Z. on the control of performance of certain decisions by technical means. At the same time the autor of contribution characterizesthe entire process of the investigation of the conditions for the imposition of this punishment, and the jurisdiction and procedure of the court in the context of the executing procedure. The contribution also includes the characteristics of the possible problems in application of the house arrest. The contribution is mainly based on the legal provisions of act no. 300/2005 Coll. Criminal code as amended by later regulations, act no 301/2005 Coll. Code of criminal procedure as amended by later regulations and act no. 78/2015 on the control of performance of certain decisions by technical means.*

1. Úvod

Výkon trestu domáceho väzenia je v súčasnosti veľmi aktuálnou a diskutovanou témou. Súvisí to s prijatím zákona č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov zo dňa 19. marca 2015. Uvedený zákon dopĺňa niektoré ďalšie zákony, pričom obsahovo sa zameriava na doplnenie resp. modifikáciu ustanovení o treste domáceho väzenia a jeho výkonu, pričom nemožno opomenúť aj modifikáciu jednotlivých ustanovení, v ktorých sa zavádza možnosť uloženia kontroly osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie prostredníctvom technických prostriedkov a stanovujú sa podmienky pre jej výkon. Zavedením elektronickej kontroly obvinených, resp. odsúdených tak dochádza k výraznému posunu vo vývoji trestania, ale aj kontroly nad správaním obvinených napríklad v prípade, že bolo trestné stíhanie podmienečne zastavené a uložené primerané obmedzenia a povinnosti a bol nariadená kontrola technickými prostriedkami. Samozrejme, každý nový prvok sa spočiatku stretne s úskaliami pri svojej aplikácii do praxe, je preto žiadúce tieto možné problémy identifikovať a pomenovať ich.

2. Trest domáceho väzenia a jeho súčasná právna úprava.

Ustanovenia týkajúce sa trestu domáceho väzenia boli modifikované už spomínaným zákonom č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami, na ktoré sa vzťahovala posunutá účinnosť zákona, t. j. uvedené ustanovenia nadobudli účinnosť až 01. januára 2016.

Trest domáceho väzenia upravuje §53 Trestného zákona. Oproti predchádzajúcej právnej úprave došlo k viacerým zmenám. Za podstatnú zmenu považuje autorka článku predĺženie doby, na ktorú môže byť trest domáceho väzenia uložený z jedného roka na dva roky. Spodnú hranicu ani novela Trestného zákona neuvádza, pričom uvedená doba dva roky, je dobou maximálnou na ktorú je možné trest domáceho väzenia uložiť.

Pri vymedzení trestnej činnosti, za ktorú je možné tento trest uložiť, nedošlo k žiadnej zmene. Pretrváva právna úprava uloženia trestu domáceho väzenia páchateľovi prečinu. Možnosť uloženia

trestu domáceho väzenia páchateľovi prečinu vyplýva aj z požiadavky vyslovenej v §53 odsek 1 písmeno a) Trestného zákona a to **vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa postačuje uloženie tohto trestu.**

Ďalšou podstatnou zmenou je pre možnosť uloženia tohto trestu skutočnosť, že páchateľ dal **písomný sľub**, že sa v určenom čase bude zdržiavať v obydlí na určenej adrese a pri výkone kontroly poskytne potrebnú súčinnosť. Vzhľadom na zásady trestného práva je možné vyvodiť, že k zloženiu tohto sľubu nemôže byť páchateľ nijakým spôsobom donucovaný a jeho spísanie by malo byť vecou dobrovoľnosti a prejavením záujmu svojho potrestania týmto spôsobom. Obsah sľubu síce Trestný zákon nestanovuje, avšak je možné sa domnievať, že by z uvedeného sľubu malo byť zrejmé, kto ho spísal, akej trestnej veci sa týka, samotné znenie sľubu s vymedzením času a adresy miesta, kde bude trest domáceho väzenia vykonávať, ako aj záväzok poskytnutia súčinnosti pri výkone kontroly. Po formálne stránke Trestný zákon stanuje písomnú formu, t. j. písomný sľub je možné spísať a ručne, pričom sa tým vylučuje zloženie sľubu ústne do zápisnice.

Ďalšou podmienkou uloženia trestu domáceho väzenia je **splnenie podmienok výkonu kontroly technickými prostriedkami**. Preskúmanie splnenia podmienok vykonáva na pokyn sudca alebo prokurátora v ním určenej lehote probačný a mediačný úradník toho súdu, v ktorého obvode sa má rozhodnutie vykonávať, pohovorom s dotknutými osobami a overením takto získaných informácií, ak aj miestnym zisťovaním, ak je to potrebné. Dotknutá osoba je povinná poskytnúť probačnému a mediačnému úradníkovi súčinnosť a rovnako aj operačnému stredisku, ktoré zabezpečuje probačnému a mediačnému stredisku technickú podporu pri preskúmavaní splnenia materiálno- technických podmienok použitia technických prostriedkov. Poskytnutím súčinnosti sa rozumie aj umožnenie vstupu do obydlia, v ktorom sa táto dotknutá osoba zdržiava.

Pre účely uloženia trestu musia byť splnené podmienky:

a) Písomný súhlas plnoletej osoby, ktorá žije s kontrolovanou osobou v spoločnej domácnosti v čase obstarávania tohto súhlasu. Tento súhlas nemôže zobrať späť. Podľa autorky je t dané najmä tým, aby v prípade, že trest bude uložený nedošlo k situácii, že vzatím súhlasu späť by trest domáceho väzenia bol zmarený mimo vôľovej zložky kontrolovanej osoby, čím by vznikali veľmi komplikované situácie s výkonom trestu či už po hmotono-právnej, alebo procesnej stránke.
b) Materiálno-technické podmienky použitia technických prostriedkov upravuje vyhláška ministerstva spravodlivosti č. 178/2015 Z. z. o materiálno-technických podmienkach použitia technických prostriedkov. V zmysle tejto vyhlášky materiálno-technickými podmienkami použitia osobného identifikačného zariadenia sú
    - podmienky, ktoré nebránia vzájomnej elektronickej komunikácii osobného identifikačného zariadenia s iným technickým prostriedkom najmä z dôvodu elektromagnetického rušenia alebo tienenia elektronického signálu, ktorého zdrojom je osobné identifikačné zariadenie,
    - upevnenie na telo, spravidla na končatinu kontrolovanej osoby tak, aby neprišlo k jeho neoprávnenému sňatiu.

Už konkrétnymi materiálno – technickými podmienkami, vzťahujúcimi sa na výkon trestu domáceho väzenia sú:

a) dostupnosť a funkčnosť elektrickej prípojky,
b) dostupnosť verejnej elektronickej komunikačnej služby alebo možnosť jej zavedenia,
c) dostupnosť vhodného miesta na umiestnenie technických prostriedkov v obydlí kontrolovanej osoby,
d) konektivita s osobným identifikačným zariadením,
e) umiestnenie v obydlí kontrolovanej osoby na mieste, ktoré umožňuje prevádzku tohto zariadenia v súlade s prevádzkovými pokynmi používania technických prostriedkov.

Trestný zákon ukladá pri výkone trestu domáceho väzenia povinnosti a to:

- v čase, ktorý určí súd, zdržiavať sa vo svojom obydlí vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov
- viesť riadny život
- podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami

Predpokladom pre výkon trestu domáceho väzenia je právoplatné rozhodnutie (trestný rozkaz, resp. rozsudok), ktorým bol tento trest uložený. Náležitosťou tohto rozhodnutia musí byť čas, po ktorú musí odsúdený trestu vykonávať, t. j. vymedzenie času je obligatórnou náležitosťou predmetného rozhodnutia. Presné vymedzenie času, ani príkladmo Trestný zákon nevymedzuje, určenie a výmera času sa ponecháva na sudcu pri prihliadnutí na pracovné a rodinné povinnosti odsúdeného. „Súd spravidla ponechá dostatočný čas na to, aby sa mohol dopraviť z a na pracovisko s ohľadom na okolnosti osobitného zreteľa tiež nie je vylúčené, aby súd umožnil účasť odsúdenému napr. na pravidelných náboženských obradoch, atď.“[1] Po dobu výkonu trestu domáceho väzenia môže odsúdený opustiť svoje obydlie len po predchádzajúcom súhlase probačného a mediačného úradníka a len z naliehavého dôvodu a na nevyhnutne potrebný čas, ktorý je v zmysle Trestného poriadku najviac 48 hodín. Tento čas sa započítava do výkonu trestu. Probačný a mediačný úradník rozhoduje o povolení výnimky z trestu domáceho väzenia len na návrh odsúdeného, iniciatívne uloženie výnimky o strany probačného a mediačného úradníka zákon neumožňuje. Dôvodom, pre ktorý by mohla byť uložená podmienka je napríklad účasť na pohrebe blízkej osoby. Avšak dôvody, pre ktoré podáva odsúdený návrh musia byť dostatočne konkrétne špecifikované, tak, aby mohli pre probačného a mediačného úradníka predstavovať dostatočný podklad pre rozhodnutie o udelení výnimky. Udelenie výnimky nie je vynútiteľné a je fakultatívne. Je teda na odsúdenom, aby svoje dôvody pre udelenie výnimky dostatočne obhájil. Voči rozhodnutiu probačného a mediačného úradníka o nepovolení výnimky z výkonu trestu domáceho väzenia nie je prípustný opravný prostriedok.

Dôležitou súčasťou rozsudku je aj vymedzenie priestoru, v ktorom je odsúdený povinný sa vo vymedzenom čase sa zdržiavať. Trestný zákon stanovuje ako obydlie a k nemu prináležiace priestory. „Obydlím sa rozumie dom, byt, alebo iný priestor slúžiaci na bývanie, v ktorom sa odsúdený obvykle zdržiava. Pre určenie bydliska nie je rozhodujúce, či je tam páchateľ v zmysle iných právnych predpisov (napr. zákon č. 253 1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov) prihlásený na pobyt, alebo nie.“[2] Pri rodinnom dome sa za k nemu prináležiace priestory rozumie napríklad záhrada. Pri obytnom dome je tento pojem zložitejší a vytvára priestor pre polemiku. Obydlím sa v tomto prípade rozumie byt, v ktorom odsúdený býva. Je možné predpokladať, že odsúdený sa môže pohybovať v rámci celého obytného domu, t. j. zákaz neporuší keď pôjde zo schránky v rámci tohto obytného domu vybrať poštu. Avšak za polemický považuje autorka vstup do obydlia iného v tom istom obytnom dome, napríklad návšteva suseda, resp. k bytu prináležiaca garáž, ktorá sa nachádza o dva vchody ďalej, ako býva odsúdený. Autorka sa domnieva, že v prípade návštevy suseda v rovnakom obytnom dome, by sa na tieto priestory už nemal vzťahovať pojem „prináležiace priestory“ nakoľko, tým, že odsúdený vstúpi do obydlia iného, opúšťa sféru pôsobenia svojho obydlia. Na prekonanie týchto polemík je nevyhnuté, aby bol v rozhodnutí presne popísaný priestor, v ktorom sa odsúdený môže pohybovať, napr. označenie čísla bytu, spoločných priestorov v bytovom dome, napríklad pivničné priestory, aby zbytočne nedochádzalo k porušovaniu kontroly technickými prostriedkami.

Súd môže uložiť páchateľovi počas výkonu trestu domáceho väzenia obmedzenia a povinnosti uvedené v § 51 odsek 3 a 4 Trestného zákona smerujúce k tomu, aby viedol riadny život. Obmedzenia, ktoré môže súd uložiť boli oproti predošlému právnemu stavu doplnené o písmeno f), ktoré reflektuje

[1] Čentéš J. a kolektív, Trestný zákon, Veľký komentár, 2. aktualizované vydanie, Eurokodex, .s. r. o., Bratislava, 2015, str. 110

[2] Čentéš J. a kolektív, Trestný zákon, Veľký komentár, 2. aktualizované vydanie, Eurokodex, .s. r. o., Bratislava, 2015, str. 110

potrebu eliminácie nežiadúceho kontaktovania osôb napríklad prostredníctvom e-mailu, sociálnych sietí alebo prostredníctvom mobilného telefónu. V súčasnosti môže teda súd uložiť nasledujúce obmedzenia, ktoré spočívajú najmä v zákaze:

a) účasti na určených verejných podujatiach,
b) požívania alkoholických nápojov a iných návykových látok,
c) stretávania sa s osobami, ktoré majú na páchateľa negatívny vplyv alebo ktoré boli jeho spolupáchateľmi alebo účastníkmi na trestnom čine,
d) vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin spáchal,
e) účasti na hazardných hrách, hrania na hracích automatoch a uzatvárania stávok.
f) kontaktu s určenou osobou v akejkoľvek forme vrátane kontaktovania prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby alebo inými obdobnými prostriedkami.

Nie menej dôležitým prostriedkom na ovplyvnenie správania odsúdeného, aby viedol riadny život je aj uloženie povinností, spočívajúce najmä v príkaze:

a) nepriblížiť sa k určenej osobe na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlia určenej osoby alebo v určenom mieste, kde sa takáto osoba zdržuje alebo ktoré navštevuje.
b) vysťahovať sa z bytu alebo domu, v ktorom sa neoprávnene zdržuje alebo ktorý protiprávne obsadil,
c) nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu,
d) zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo zameškané výživné,
e) osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému,
f) v skúšobnej dobe získať určitú pracovnú kvalifikáciu alebo zúčastniť sa na rekvalifikačnom kurze,
g) podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu,
h) podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak mu nebolo uložené ochranné liečenie,
i) podrobiť sa v skúšobnej dobe psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve,
j) zamestnať sa v skúšobnej dobe alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie,
k) dostaviť sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určený podľa miesta pobytu, v odôvodnených prípadoch aj opakovane.

Ak probačný a mediačný úradník pri kontrole výkonu trestu dospel k záveru, že odsúdený neplní obmedzenia alebo povinnosti vyplývajúce z trestu domáceho väzenia a to tak, že sa v požadovanom čase nenachádza vo svojom obydlí alebo zámerne porušuje uložené povinnosti a obmedzenia napríklad tak, že preukázateľne požíva alkoholické nápoje a iné návykové látky, súd trest premení na nepodmienečný trest odňatia slobody. Odsúdený musí byť ku skutočnostiam, pre ktoré by mal byť trest domáceho väzenia premenený, vyslúchnutý pred rozhodnutím súdu. Súd o premene trestu domáceho väzenia rozhoduje na verejnom zasadnutí. Trest domáceho väzenia sa uznesením premení tak, že nevykonaný deň trestu domáceho väzenia sa rovná jednému dňu nepodmienečného trestu odňatia slobody. Súd zároveň rozhodne o spôsobe výkonu tohto trestu a teda o tom, v ktorom stupni stráženia trest odňatia slobody vykoná.

Príslušným na výkon rozhodnutia, ktorým sa ukladá trest domáceho väzenia vrátane rozhodnutí a opatrení je súd, v ktorého obvode sa má trest domáceho väzenia vykonávať. Týmto súdom sa rozumie súd, v obvode ktorého m odsúdený svoje bydlisko. Len čo sa rozhodnutie, ktorým sa uložil trest domáceho väzenia, stane vykonateľným, predseda senátu bezodkladne zašle jeho súdu príslušnému na výkon rozhodnutia. Výkon trestu domáceho väzenia nariadi súd bez meškania po tom, ako sa rozsudok, ktorým bol uložený, stal vykonateľným. Súd po tom, ako bol trest domáceho väzenia nariadený vyplývajú určité povinnosti a to:

a) upozornenie na obmedzenia a povinnosti, ktoré z uloženého trestu vyplývajú

b) upozornenie na hrozbu premeny tohto trestu na trest odňatia slobody

Pri riadnom výkon trestu domáceho väzenia, Trestný poriadok umožňuje odsúdenému po vykonaní jeho polovice požiadať o upustenie od výkonu zvyšku tohto trestu. O jeho žiadosti rozhoduje súd najneskôr do 30 – tich dní od doručenia uznesením, proti ktorému je prípustná sťažnosť, ktorá má suspenzívny účinok.

Trestný poriadok sa vysporiadava aj z možnou situáciou, keď odsúdený je vzatý v inej veci do väzby alebo nastúpi do ústavu na výkon trestu odňatia slobody. V tomto prípade sa zo zákona prerušuje výkon trestu domáceho väzenia. Naproti tomu, Trestný poriadok pripúšťa aj fakultatívne prerušenie výkonu trestu domáceho väzenia a to z dôležitých dôvodov. Rozhodnutie predsedu senátu nie je podmieňované návrhom odsúdeného, z čoho vyplýva, že o tom môže rozhodnúť a sám, keď dospeje k záveru, že existujú dôležité dôvody na prerušenie tohto trestu. Pojem „dôležité dôvody" však nie je bližšie charakterizovaný. Možno sa však domnievať, že dôležitými dôvodmi môže byť dôvody pretrvávajúceho zlého zdravotného stavu odsúdeného, ktorý si vyžaduje opakované zdravotné prehliadky a opakované žiadosti u probačného a mediačného úradníka by boli pre obidve strany neprimerane zaťažujúce, v prípade, ak je predpoklad, že zdravotný stav sa v bezprostrednej budúcnosti nezlepší, pôrod a zdravotná starostlivosť s tým spojená, prípady náhlej odkázanosti osoby, ktorej by bez starostlivosti odsúdeného mohla byť spôsobená závažná ujma na zdraví až smrť, atď. Zákon presne nevymedzuje dobu resp. hranice, po ktorú má môže byť trest domáceho väzenia uložený, obmedzuje sa na vymedzenie „na potrebný čas". Autorka má za to, že súd by prostredníctvom probačného a mediačného úradníka mal priebežne skúmať trvanie týchto dôležitých dôvodov, pre ktorý by trest domáceho väzenia prerušený, aby nedochádzalo k úmyselnému vyhýbaniu sa výkonu trestu odsúdeným. Zároveň autorka poukazuje na zhovievavosť zákonodarcu, nakoľko možné zneužitie prerušenia výkonu trestu odňatia slobody nie je sankcionované. Po tom, čo odsúdený je prepustený z väzby, alebo z výkonu trestu odňatia slobody, alebo pominú dôležité dôvody, pre ktoré bol trest domáceho väzenia prerušený, predseda senátu nariadi pokračovať vo výkone trestu domáceho väzenia s tým, že doba, po ktorú bol výkon trestu domáceho väzenia prerušený sa nezapočítava do doby výkonu trestu. Proti touto rozhodnutiu je prípustná sťažnosť, rovnako ako proti rozhodnutiu o prerušení výkonu trestu z dôležitých dôvodov, pričom podaná sťažnosť nemá odkladný účinok.

3. Trest domáceho väzenia a možné problémy s jeho aplikáciou

Trest domáceho väzenia môže byť uložený len meritórnym rozhodnutím a teda trestným rozkazom alebo rozsudkom. Novelou 78/20015 Z. z. boli modifikované aj ustanovenia týkajúce sa trestného rozkazu, konkrétne možnosti uloženia trestu povinnej práce a trestu domáceho väzenia. Trest domáceho väzenia možno trestným rozkazom uložiť iba po predchádzajúcom vyžiadaní si správy od probačného a mediačného úradníka o možnostiach uloženia a riadneho výkonu tohto trestu, vrátane stanoviska obvineného k uloženiu tohto trestu a preskúmania podmienok kontroly výkonu tohto trestu technickými prostriedkami.

Samotné vydanie trestného rozkazu má charakter skráteného konania, kedy samosudca rozhoduje od stola bez prejednania veci na hlavnom pojednávaní ak je skutkový stav spoľahlivo preukázaný vykonanými dôkazmi. Tieto dôkazy, na základe ktorých samosudca vydá trestný rozkaz teda musia vyplývať zo spisu. „Podstata trestného rozkazu spočíva v tom, že súd môže rýchlo a účinne rozhodnúť v menej závažných prípadoch za presne stanovených zákonných podmienok. Týmto postupom je sledovaná snaha o racionalizáciu trestného súdnictva a snaha o efektívny výkon trestného súdnictva."[3] Je možné konštatovať, že práve podstata a účel trestného rozkazu prichádza do konfliktu s už spomenutou novelou.

V prípade, že samosudca zamýšľa uložiť trest odňatia slobody s podmienečným odkladom, môže tak urobiť trestným rozkazom v deň, kedy sa mu spis dostane do jeho osobnej dispozície.

[3] Čentéš J. a kol. Trestné právo procesné, Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2012, str. 696

Naproti tomu, ak by chcel uložiť trest domáceho väzenia, resp. trest povinnej práce po preskúmaní spisového materiálu musí od probačného a mediačného úradníka vyžiadať správu či je vôbec možné tento druh trestu uložiť, resp. či je predpoklad, že výkon trestu bude efektívny.

Probačný a mediačný úradník v rámci svojej pôsobnosti pri zisťovaní možnosti uloženia domáceho väzenia zisťuje:

- či sú splnené podmienky, aby trest domáceho väzenia bol vykonaný riadne
- zisťovanie stanoviska obvineného
- či sú plnené materiálno-technické a ostatné podmienky pre jeho uloženie

Na preskúmanie splnenia podmienok určuje sudca alebo prokurátor lehotu podľa vlastného uváženia, zákon tu nestanovuje minimálne a ani maximálne lehoty. Pri určovaní lehoty musí dbať sudca alebo prokurátor na to, aby bola táto lehota reálna, t. j., aby v nej bolo možné vykonať všetky úkony v nej potrebné pre zistenie všetkých potrebných skutočností. Nakoľko zisťovanie podmienok pre uloženie trestu domáceho väzenia zahŕňa pohovor s dotknutými osobami (je potrebné počítať s časom pre doručovanie predvolania osôb a samotný výkon pohovoru, ktorého dátum tiež musí byť určený tak, aby sa predišlo absencii dotknutých osôb), overením takto získaných informácií (overenie nastane následne po vykonanom pohovore) ako aj miestnym zisťovaním, ak je to potrebné. Miestnym zisťovaním sa rozumie zisťovanie a skúmanie podmienok na mieste výkonu trestu domáceho väzenia, t. j. v obydlí obvineného, čo obnáša výjazd probačného a mediačného úradníka na miesto určenia. Okrem opísaného procesu je potrebné brať na zreteľ, že probačný a mediačný úradníci už majú „svoju“ zabehnutú agendu a v prípade nezvyšovania ich počtu a neúmernému zvyšovaniu ich práce môže dochádzať k spomaleniu výkonu ich činnosti, čo rovnako neprispeje k urýchlenému riešeniu trestnej veci. Zároveň je treba poukázať na skutočnosť, že trest domáceho väzenia sa stal v konaní podľa § 204 Trestného poriadku prakticky neuložiteľný. V zmysle § 348 odsek 1 Trestného poriadku v takom prípade, ak sudca pre prípravné konanie uvažuje o uložení trestu domáceho väzenia, nemá inú možnosť ako nariadiť hlavné pojednávanie a určiť jeho neskorší termín, pretože zákonná úprava mu neumožňuje „odložiť“ vydanie trestného rozkazu na neskoršiu dobu, napr. na čas, kedy budú zistené podmienky na uloženie trestu – viď znenie § 348 odsek 1 písmeno a) Trestného poriadku. Eliminuje sa tak použitie trestného rozkazu v takýchto prípadoch. To môže viesť k zbytočnému ukladaniu trestu odňatia slobody trestným rozkazom v prípadoch, keď by mohol byť uložený trest domáceho väzenia. Pritom v takom istom prípade inej osobe, voči ktorej sa nebude postupovať podľa § 204, § 348 Trestného poriadku bude možné po zistení podmienok uložiť trest domáceho väzenia a to prípadne aj trestným rozkazom. Na druhej strane by mala byť táto nová právna úprava ďalšou zákonnou a predovšetkým racionálnou pohnútkou pre orgány činné v trestnom konaní, aby „neprepínali“ použitie § 204 Trestného poriadku v prípadoch, v ktorých možno dôvodne očakávať ukladanie alternatívneho trestu..

Uvedené skutočnosti tak môžu odrádzať samotných sudcov od ukladania tohto trestu vzhľadom na to, že vec, ktorú by mohol vybaviť bezprostredne po zvážení všetkých okolností sa predĺži o skúmanie podmienok výkonu trestu, čo je nie je v súlade so všeobecným trendom urýchľovania a zefektívňovania trestného konania. Je preto otázkou, či takouto formuláciou zákona nedôjde opačnému, ako zamýšľanému efektu, a teda namiesto využívaniu viacerých alternatívnych trestov sa bude aplikačná prax spätne uberať k ukladaniu trestu odňatia slobody, aj keď podmienečne odložených. Samotný výsledok však preukáže až dlhodobejšie skúmanie problematiky a aplikačnej praxe súdov.

Naproti ustanoveniam o trestnom rozkaze, ustanovenia o rozsudku, resp. konaniu, ktoré mu predchádzalo neobsahuje žiadnu zmienku o zisťovaní podmienok týkajúcich sa možnosti uloženia výkonu trestu domáceho väzenia. Je preto možné sa domnievať, že počas celého štádia hlavného pojednávania môže uložiť samosudca pokyn probačnému a mediačnému úradníkovi zisťovanie splnenia podmienok pre uloženie trestu domáceho väzenia. Je však polemické, či by samosudca mal nariadiť skúmanie podmienok pred nariadením termínu hlavného pojednávania a na základe už zistených skutočností nariadiť hlavné pojednávanie, resp. nariadiť hlavné pojednávanie a následne na to dať pokyn na zisťovanie skutočností týkajúcich sa uloženia trestu domáceho väzenia a tým sa

vystaviť riziku, že v stanovenej lehote nebude z objektívnych príčin možné zistiť všetky potrebné informácie, čo v konečnom dôsledku by mohlo viesť k odročeniu hlavného pojednávania, ktoré by mohlo skončiť aj v rámci jedného termínu, resp. k uloženiu iného trestu. Uvedené myšlienky sú však hraničné, predpokladajúce výskyt problémov, naproti tomu však nemusí k spomínaným situáciám dochádzať.

4. Záver

Trest domáceho väzenia nie je síce novým inštitútom, ale podmienky kontroly pre jeho riadny výkon boli zavedené až zákonom č. 78/2015 Z. z . o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami. Zavedie kontroly pomocou technických prostriedkov zaiste reflektuje nastolenie trendu alternatívneho trestania, t. j. tým, že sa legislatívne, ale aj materiálne zabezpečila možnosť ukladania tohto trestu, rozšírili sa možnosti pri výbere ukladania trestných sankcií. Avšak samotná procesná úprava výkonu ukladania tohto trestu môže naraziť na určité úskalia, ktoré boli bližšie charakterizované v texte predloženého príspevku. Autorka sa preto zamýšľa nad otázkou ako tieto úskalia preklenúť. Za najvhodnejšie riešenie autorka považuje skúmanie týchto podmienok zaradiť už do prípravného konania v trestných veciach, ktoré spĺňajú podmienky pre ich uloženie a teda prípady, keď pôjde o prečin, ktorého vzhľadom na závažnosť spáchania, osobu a pomery páchateľa by umožňovalo uloženie tohto trestu. Tieto úvahy sú však podložené len na teoretickej báze, nakoľko od účinnosti zákona neprešlo dostatočne dlhý čas, ktorý by mohol potvrdiť, resp. vyvrátiť prezentované názory. Finálne odpovede nám poskytne až dlhodobejšia aplikačná prax.

Použitá literatúra

Čentéš J. a kolektív, Trestný zákon, Veľký komentár, 2. aktualizované vydanie, Eurokodex, .s. r. o., Bratislava, 2015

Čentéš J. a kol. Trestné právo procesné, Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2012, str. 696

Kontaktné údaje autorky:
Mgr. Jana Bedlovičová
Interná doktorandka, 2. ročník
Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela
j.bedlovicova@gmail.com
t. č. 0907579991

PRÁVNA ÚPRAVA POČÍTAČOVEJ KRIMINALITY

JUDr. Daniela BENEDEKOVÁ, PhD.[1]
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Príspevok sa zaoberá právnou úpravou počítačovej kriminality. V úvode vymedzuje základné pojmy, ktoré sa s počítačovou kriminalitou spájajú. Pokračuje prierezom najdôležitejších medzinárodných a európskych legislatívnych dokumentov až po právnu úpravu v Slovenskej republike.*
Kľúčové slová: *počítač, trestné činy, Dohovor Rady Európy o počítačovej kriminalite, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, Trestný zákon.*

Annotation: *The Contribution deals with legislation of cybercrime. At the beginning it defines basic terms connected with cybercrime. Later on there are the most important international and European legislations and at the end it deals with the legislation of Slovak republic.*
Keywords: *computer, crimes, Council of Europe Convention on Cybercrime, Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems, Criminal Code.*

Úvod

Počítačová kriminalita patrí medzi najrýchlejšie rastúcu oblasť trestnej činnosti v posledných rokoch. Stále viac páchateľov využíva rýchle, pohodlné a najmä anonymné prostredie internetu alebo počítačových sietí k páchaniu celej škály trestných činov, ktoré nepoznajú hranice a spôsobujú vážne ujmy a hrozby obetiam na celom svete.

Rýchlosť a vplyv informačných technológií v posledných rokoch dali vzniknúť nielen rapídnej expanzii v oblasti internetového obchodu, sociálnych sietí, ale aj inovatívnym formám kriminálneho správania a novým metódam pre spáchanie tradičných trestných činov. Páchanie trestných činov prostredníctvom internetu a iných počítačových sietí vytvorilo mnoho vážnych problémov vnútroštátnym zákonodarným orgánom a vnútroštátnym orgánom činným v trestnom konaní. Nepochybne, samoregulácia v priemysle špičkovej technológie môže hrať dôležitú úlohu v prevencii šírenia trestných činov prostredníctvom internetu alebo počítaču.[2]

Trestná činnosť páchaná prostredníctvom počítaču je veľmi špecifická nakoľko je „oslobodená“ od hraníc a zo všetkých cezhraničných trestných činov je práve počítačová kriminalita naozaj cezhraničná. Každý deň sa milióny ľudí stávajú obeťou počítačovej kriminality.[3]

Ako vyplýva z čl. 83 ods. 1 ZFEÚ počítačová kriminalita patrí medzi taxatívne vymedzené trestné činy, na ktoré sa vzťahuje harmonizácia.

Pokiaľ ide o pojem „počítačová kriminalita“, či „počítačová trestná činnosť“ je vhodné uviesť, že zatiaľ neexistuje jednotná a záväzná definícia tohto pojmu, ktorá by bola pre Slovenskú republiku záväzná.[4]

Na rozdiel od náročnosti jednotnej definície pojmu sa odborná literatúra zjednotila pri rozdelení trestných činov, ktoré môžeme zaradiť medzi skupiny trestných činov počítačovej kriminality. Sú to:[5]

- trestné činy, ktorých cieľom je počítač,[6]

---

[1] daniela.benedekova@minv.sk
[2] BROOMHALL, B.: International justice and the international criminal court: between sovereignity and the rule of law. Oxford: University Press, 2003, s. 265.
[3] http://europskenoviny.sk/2015/03/22/o-rizikach-pocitacovej-kriminality-je-dobre-informovana-necela-polovica-slovakov/
[4] V zahraničnej literatúre sa môžeme stretnúť s pojmami ako „cybercrime“, „IT crime“, „hightech crime“, „computer crime“
[5] BRENNER, S. W.: Cybercrime: Criminal Threats from Cyberspace. Santa Barbara: Praeger, 2010, s. 39.
[6] V tomto prípade páchateľ prenikol do počítača za účelom krádeže dát, súborov, dokumentov. Dochádza k „hackerstvu“ alebo „pirátstvu“.

- trestné činy, pri ktorých sa počítač používa ako nástroj na ich spáchanie,[7]
- trestné činy, pri ktorých má počítač len vedľajšiu príležitostnú úlohu pri ich páchaní.[8]

Dohovor o počítačovej kriminalite

Dohovor Rady Európy o počítačovej kriminalite bol otvorený na podpis 23. novembra 2001 v Budapešti. Národná rada Slovenskej republiky s dohovorom vyslovila súhlas svojím uznesením č. 583 z 23. októbra 2007. Prezident republiky dohovor ratifikoval 12. decembra 2007. Ratifikačná listina bola uložená 8. januára 2008 u generálneho tajomníka Rady Európy, depozitára dohovoru. Dohovor nadobudol platnosť 1. júla 2004 v súlade s článkom 36 ods. 3. Pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 1. mája 2008 v súlade s článkom 36 ods.4.[9]

Dohovor o počítačovej kriminalite je prvou medzinárodnou zmluvou, ktorá sa venuje trestným činom spáchaným prostredníctvom internetu alebo inou počítačovou sieťou. Je považovaný za najúplnejšiu medzinárodnú normu.

Uvedený právny dokument je rozdelený do štyroch kapitol. Prvá kapitola obsahuje definície dôležitých pojmov ako „počítačový systém“, „počítačové údaje“, „poskytovateľ služieb“, „prevádzkové údaje“. Druhá kapitola, ktorá je rozdelená do troch oddielov, sa zaoberá trestným právom hmotným, trestným právom procesným a právomocou. Zoznam trestných činov, ktoré sú taxatívne vymedzené v prvom oddiely obsahuje trestné činy ako: trestné činy proti dôvernosti, hodnovernosti a dostupnosti počítačových údajov a systémov (nezákonný prístup, nezákonné zachytenie údajov, zasahovanie do údajov, zasahovanie do systému, zneužitie zariadení), počítačové trestné činy (falšovanie počítačových údajov, počítačový podvod), trestné činy týkajúce sa obsahu (trestné činy týkajúce sa detskej pornografie), trestné činy týkajúce sa autorských a príbuzných práv. Kapitola tri sa venuje medzinárodnej spolupráci. Zaoberá sa všeobecnými zásadami medzinárodnej spolupráce, zásadám, ktoré sa týkajú extradícii, zásadám, ktoré sa týkajú právnej pomoci, postupom vzťahujúcim sa na žiadosti o právnu pomoc v prípade, keď neexistujú použiteľné medzinárodné dohody, právnej pomoci týkajúcej sa predbežných opatrení, vzájomnej pomoci týkajúcej sa vyšetrovacích právomocí, sieti 24/7. Štvrtá kapitola obsahuje záverečné ustanovenia.

Európsky právny rámec

V Európskej únii sa prvé snahy o vytvorenie politiky ochrany pred počítačovou kriminalitou začali objavovať už v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Medzi dokumenty, ktoré súvisia s predmetnou problematikou patrí napr.:

- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/58/ES z 12. júla 2002 o spracovaní osobných údajov a ochrane súkromia v odvetví elektronických komunikácií,
- smernica Rady 91/250/EHS zo 14. mája 1991 o právnej ochrane počítačových programov
- odporúčanie Rady z 25. júna 2001 o kontaktných bodoch 24 hodinovej služby pre boj s kriminalitou za použitia vyspelých technológií,
- rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV z 24. februára 2005 o útokoch proti informačným systémom,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV.

Najdôležitejším európskym právnym predpisom je v súčasnosti smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV.[10] Cieľom smernice je aproximácia trestného práva členských štátov v oblasti útokov na informačné systémy ustanovením minimálnych pravidiel týkajúcich sa vymedzenia trestných činov a príslušných sankcií, ako aj zlepšenie spolupráce medzi príslušnými orgánmi vrátane policajných a iných špecializovaných orgánov presadzovania práva v

[7] Počítač je tu akýsi pomocník na uľahčenie trestného činu, napr. falšovanie peňazí, úradných listín, výroba detskej pornografie, nelegálne kópie CD, DVD nosičov.

[8] V tomto prípade počítač zohráva malú úlohu, napr. napísanie vydieračského alebo výhražného listu.

[9] http://www.ucps.sk/Dohovor_o_pocitacovej_kriminalite

[10] Úradný vestník L 218, 14. 8. 2013, s. 8 – 14.

členských štátoch a príslušných špecializovaných agentúr a orgánov Únie, akými sú Eurojust, Europol a jeho Európske centrum pre počítačovú kriminalitu, či Európska agentúra pre bezpečnosť sietí a informácií (ENISA). Smernica definuje pojem „informačný systém“ (rovnako ako rámcové rozhodnutie) ako zariadenie alebo skupinu navzájom prepojených alebo súvisiacich zariadení, z ktorých jedno alebo viaceré automaticky spracúvajú počítačové údaje podľa programu, ako aj počítačové údaje, ktoré toto zariadenie alebo skupina zariadení ukladá, spracúva, opätovne získava alebo prenáša na účely svojho fungovania, používania, ochrany a údržby. Pojmom „počítačové údaje“ rozumie zastúpenia skutočností, informácií alebo pojmov vo forme vhodnej na spracovanie v informačnom systéme vrátane programu, ktorý zabezpečí, aby informačný systém vykonal funkciu. Smernica požaduje, aby členské štáty zharmonizovali pravidlá trestného práva a to konkrétne:

- neoprávnený prístup do informačného systému, ktorým je úmyselné získanie prístupu do celého informačného systému alebo akejkoľvek jeho časti bez oprávnenia, ak bolo spáchané porušením bezpečnostného opatrenia, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné,
- neoprávnený zásah do informačného systému, ktorý predstavuje úmyselné závažné bránenie fungovaniu informačného systému alebo prerušenie jeho fungovania vložením počítačových údajov, prenosom, poškodením, vymazaním, zhoršením, pozmenením alebo potlačením takýchto údajov alebo ich zneprístupnením bez oprávnenia, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné,
- neoprávnený zásah do údajov, čo predstavuje úmyselné vymazanie, poškodenie, zhoršenie, pozmenenie, potlačenie počítačových údajov v informačnom systéme alebo zneprístupnenie takýchto údajov bez oprávnenia, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné,
- neoprávnené zachytávanie údajov, definované ako úmyselné zachytávanie údajov prostredníctvom technických prostriedkov, neverejného prenosu počítačových údajov do informačného systému, z informačného systému alebo v rámci neho vrátane elektromagnetického vysielania z informačného systému nesúceho takéto počítačové údaje, ak je spáchané bez oprávnenia, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné.

Právny stav v Slovenskej republike

Koncom roka 2015 prijala Národná rada Slovenskej republiky zákon č. 398/2015 Z. z. Zákon o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov je účinný od 1.1.2016. Z hľadiska zmien Trestného zákona prináša tento zákon úplne novú úpravu počítačovej kriminality vzhľadom k tomu, že sa nanovo definujú skutkové podstaty trestných činov neoprávneného prístupu do počítačového systému, neoprávneného zásahu do počítačového systému, neoprávneného zásahu do počítačového údaja, neoprávneného zachytávania počítačových údajov a trestný čin výroby a držby prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov.

Uvedeným legislatívnym krokom bola okrem iného zabezpečená transpozícia právne záväzných aktov Európskej únie do právneho poriadku Slovenskej republiky a to konkrétne smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV (ďalej len „Smernica 2013/40/EÚ“).

Transpozícia smernice 2013/40/EÚ do právneho poriadku Slovenskej republiky doplnila a rozšírila existujúcu trestnoprávnu úpravu v oblasti počítačovej kriminality. Smernica významným spôsobom reflektuje Dohovor Rady Európy o počítačovej kriminalite z roku 2001 (ozn. č. 137/2008 Z. z.), ktorý je na medzinárodnej úrovni považovaný za najkomplexnejšiu medzinárodnú normu, keďže poskytuje ucelený rámec zahŕňajúci viaceré aspekty počítačovej kriminality. Počítačová kriminalita ako jedna z oblastí modernej kriminálnej činnosti, ktorej rozmach je sledovaný najmä v posledných rokoch v súvislosti s nástupom digitálneho veku, je súborom protiprávnych konaní, ktorých hlavným znakom je využívanie informačných technológií, najmä počítačov, na páchanie

trestnej činnosti. Jej rozmach je priamoúmerný postupujúcej informatizácii a „internetizácii“ spoločnosti aj v Slovenskej republike.[11]

Rozsah doterajšej skutkovej podstaty trestného činu poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií podľa § 247 Trestného zákona sa na účely transpozície Smernice javil byť nedostatočný. Nakoľko smernica 2013/40/EÚ zohľadňuje nové metódy páchania počítačových trestných činov a významne rozširuje komplex protiprávnych konaní v súvislosti s neoprávneným prístupom do počítačových systémov, neoprávneným zásahom do počítačových systémov a počítačových údajov, neoprávneným zachytávaním počítačových údajov a manipuláciou s nástrojmi určenými na spáchanie týchto trestných činov, na účely jej riadnej transpozície bolo nevyhnutné vytvoriť nové individuálne skutkové podstaty trestných činov reflektujúce jednotlivé typy uvedených protiprávnych konaní.

Individuálnym objektom je u nových trestných činov najmä ochrana počítačového systému ako celku alebo časti a ochrana počítačového údaju ako citlivej a zneužiteľnej informácie, do ktorej neoprávnený zásah je vzhľadom na široké spektrum možných negatívnych aspektov neakceptovateľný. Súčasne boli novou úpravou zo skutkových podstát trestného činu porušovania tajomstva prepravovaných správ podľa § 196 a nasledujúcich Trestného zákona vyňaté konania týkajúce sa prenosu informácií prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby a prenosu počítačových údajov v rámci počítačového systému, ktoré boli doplnené do nového ustanovenia, ktorým sa definuje trestný čin neoprávneného zachytávania počítačových údajov v § 247c.

Systematika trestných činov týkajúcich sa počítačovej kriminality súčasne sleduje požiadavky smernice 2013/40/EÚ kladené na členské štáty Európskej únie v oblasti monitorovania a zberu štatistických údajov o tomto druhu trestnej činnosti v zmysle čl. 14 smernice.

Na účely transpozície smernice EP a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV (ďalej len „smernica 2013/40/EÚ“) sa revidovalo znenie skutkových podstát trestného činu porušovania tajomstva prepravovaných správ podľa § 196 až 198 Trestného zákona, a to vypustením konania týkajúceho sa prenosu informácií prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby a prenosu počítačových údajov v rámci počítačového systému, ktoré sú z hľadiska novej systematiky počítačovej kriminality upravené v novej skutkovej podstate trestného činu neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c Trestného zákona. Nová systematika trestných činov týkajúcich sa počítačovej kriminality sleduje požiadavky označenej smernice kladené na členské štáty Európskej únie v oblasti monitorovania a zberu štatistických údajov o tomto druhu trestnej činnosti v zmysle čl. 14 smernice. Z tohto dôvodu sa navrhuje systematiku trestných činov týkajúcich sa počítačovej kriminality zosúladiť so systematikou predstavenou v smernici, ktorá vychádza z Dohovoru Rady Európy o počítačovej kriminalite (ozn. č. 137/2008 Z. z.)

Pre účely transpozície smernice EP a Rady 2013/40/EÚ sa modifikovala existujúca skutková podstata trestného činu zneužitia záznamu na nosiči informácií podľa § 247 Trestného zákona. V zmysle novely Trestného zákona ustanovenie § 247 nesie názov Neoprávnený prístup do počítačového systému.

NEOPRÁVNENÝ PRÍSTUP DO POČÍTAČOVÉHO SYSTÉMU
§ 247

(1) Kto prekoná bezpečnostné opatrenie, a tým získa neoprávnený prístup do počítačového systému alebo jeho časti, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.
(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním značnú škodu
(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu, alebo
b) *ako člen nebezpečného zoskupenia.*

Individuálnym objektom trestného činu je v tomto prípade ochrana počítačového systému ako celku alebo akejkoľvek jeho časti, pričom trestná zodpovednosť páchateľa je podmienená prekonaním bezpečnostného opatrenia. Získaním prístupu do počítačového systému sa rozumie akékoľvek konanie, ktoré páchateľovi umožní neoprávnenú dispozíciu počítačovým systémom, resp.

[11] Návrh zákona o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov

jeho časťou a využitie jeho informačného obsahu. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Trestný čin neoprávneného prístupu do počítačového systému je vo svojej základnej skutkovej podstate prečinom.

Na účely transpozície smernice EP a Rady 2013/40/EÚ sa zaviedla nová skutková podstata trestného činu neoprávneného zásahu do počítačového systému (§ 247a).

NEOPRÁVNENÝ ZÁSAH DO POČÍTAČOVÉHO SYSTÉMU
§ 247a

(1) Kto obmedzí alebo preruší fungovanie počítačového systému alebo jeho časti
a) neoprávneným vkladaním, prenášaním, poškodením, vymazaním, zhoršením kvality, pozmenením, potlačením alebo zneprístupnením počítačových údajov, alebo
b) tým, že urobí neoprávnený zásah do technického alebo programového vybavenia počítača a získané informácie neoprávnene zničí, poškodí, vymaže, pozmení alebo zníži ich kvalitu,
potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.
(2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
a) a spôsobí ním značnú škodu,
b) a spôsobí ním vážnu poruchu v činnosti štátneho orgánu, orgánu územnej samosprávy, súdu alebo iného orgánu verejnej moci,
c) tak, že zneužije osobné údaje iného s cieľom získať dôveru tretej strany.
(3) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu,
b) a spôsobí ním vážnu poruchu v kritickej infraštruktúre, alebo
c) *ako člen nebezpečného zoskupenia.*

Táto skutková podstata zakladá trestnú zodpovednosť páchateľa, ktorý obmedzí alebo preruší fungovanie počítačového systému prostredníctvom manipulácie s počítačovými údajmi, t. j. ich neoprávneným vložením, prenosom, poškodením, vymazaním, zhoršením ich kvality, pozmenením, potlačením alebo ich zneprístupnením, alebo neoprávnenou manipuláciou s tzv. hardwarovým alebo softwarovým vybavením počítača. Počítačom sa v zmysle tohto ustanovenia rozumie každá funkčná jednotka, ktorá môže vykonávať výpočty všetkých číselných aritmetických a logických operácií bez ľudského zásahu a podľa určitého programu.

Technickým vybavením počítača (tzv. hardware) sa rozumejú všetky technické prostriedky umožňujúce funkciu a využite počítača vrátane jeho príslušenstva, t. j. tlačiareň, polohovacie zariadenie (myš), plotter, skener, modem a pod. Programové vybavenie počítača (tzv. software) tvoria programy, procedúry, pravidlá a príslušná dokumentácia systému spracovania informácií (systémový software a aplikačný software). Zásahom do technického alebo programového vybavenia sa rozumie akékoľvek neoprávnené konanie vo vzťahu k týmto predmetom. Marenie funkčnosti počítačového systému je fakticky deštrukcia pôvodných počítačových dát niektorou z foriem uvedených v tomto ustanovení. Na trestnosť páchateľa stačí, ak koná niektorým z uvedených spôsobov, pričom v istých prípadoch môže ísť aj o kumuláciu týchto spôsobov konania. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Trestný čin neoprávneného zásahu do počítačového systému je vo svojej základnej skutkovej podstate prečinom.

Na účely transpozície smernice EP a Rady 2013/40/EÚ sa zaviedla nová skutková podstata trestného činu neoprávneného zásahu do počítačového údaju (§ 247b).

NEOPRÁVNENÝ ZÁSAH DO POČÍTAČOVÉHO ÚDAJA
§ 247b

(1) Kto úmyselne poškodí, vymaže, pozmení, potlačí alebo zneprístupní počítačové údaje alebo zhorší ich kvalitu v rámci počítačového systému alebo jeho časti, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.
(2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
a) a spôsobí ním značnú škodu,
b) a spôsobí ním vážnu poruchu v činnosti štátneho orgánu, orgánu územnej samosprávy, súdu alebo iného orgánu verejnej moci,
c) tak, že zneužije osobné údaje iného s cieľom získať dôveru tretej strany.

(3) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu,
b) a spôsobí ním vážnu poruchu v kritickej infraštruktúre, alebo
c) ako člen nebezpečného zoskupenia.

Táto skutková podstata kriminalizuje neoprávnené poškodenie, vymazanie, potlačenie, zneprístupnenie alebo zhoršenie kvality počítačových údajov, ktoré ako širší pojem zahŕňajú aj počítačové informácie. Počítačové údaje predstavujú interpretovateľnú a formalizovanú reprezentáciu informácie vhodnej na komunikáciu, interpretáciu alebo spracovanie. Na trestnosť páchateľa stačí, ak koná niektorým z uvedených spôsobov, pričom v istých prípadoch môže ísť aj o kumuláciu týchto spôsobov konania. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Trestný čin neoprávneného zásahu do počítačového údaju je vo svojej základnej skutkovej podstate prečinom.

Na účely transpozície smernice EP a Rady 2013/40/EÚ sa zaviedla nová skutková podstata trestného činu neoprávneného zachytávania počítačových údajov (§ 247c).

NEOPRÁVNENÉ ZACHYTÁVANIE POČÍTAČOVÝCH ÚDAJOV
§ 247c

(1) Kto neoprávnene zachytáva počítačové údaje prostredníctvom technických prostriedkov neverejných prenosov počítačových údajov do počítačového systému, z neho alebo v jeho rámci vrátane elektromagnetických emisií z počítačového systému, ktorý obsahuje takéto počítačové údaje, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.
(2) Kto ako zamestnanec poskytovateľa elektronickej komunikačnej služby spácha čin uvedený v odseku 1 alebo inému úmyselne umožní spáchať taký čin, alebo pozmení alebo potlačí správu podanú prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.
(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2
a) z osobitného motívu,
b) závažnejším spôsobom konania, alebo
c) spôsobí ním značnú škodu.
(4) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2
a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu, alebo
b) ako člen nebezpečného zoskupenia.

Individuálnym objektom tohto trestného činu je ochrana tajomstva informácie prenášanej prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, alebo tajomstva neverejného prenosu počítačových dát do počítačového systému, z neho alebo v jeho rámci. Na účely transpozície smernice sa neoprávneným zachytávaním rozumie odpočúvanie a monitorovanie obsahu komunikácie alebo jej sledovanie resp. získavanie obsahu údajov buď priamo, prostredníctvom prístupu a využívania informačného systému, alebo nepriamo, prostredníctvom využívania elektronického odpočúvania alebo odpočúvacieho zariadenia technickými prostriedkami. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Trestný čin neoprávneného zachytávania počítačových údajov je vo svojej základnej skutkovej podstate prečinom.

Na účely transpozície smernice EP a Rady 2013/40/EÚ sa zaviedla nová skutková podstata trestného činu výroby a držby prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov (§ 247d).

VÝROBA A DRŽBA PRÍSTUPOVÉHO ZARIADENIA, HESLA DO POČÍTAČOVÉHO SYSTÉMU ALEBO INÝCH ÚDAJOV
§ 247d

(1) Kto v úmysle spáchať trestný čin neoprávneného prístupu do počítačového systému podľa § 247, neoprávneného zásahu do počítačového systému podľa § 247a, neoprávneného zásahu do počítačového údaja podľa § 247b alebo neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c vyrobí, dovezie, obstará, kúpi, predá, vymení, uvedie do obehu alebo akokoľvek sprístupní
a) zariadenie vrátane počítačového programu vytvorené na neoprávnený prístup do počítačového systému alebo jeho časti, alebo

b) počítačové heslo, prístupový kód alebo podobné údaje umožňujúce prístup do počítačového systému alebo jeho časti
potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.
(2) Odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním značnú škodu.
(3) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu, alebo
b) ako člen nebezpečného zoskupenia.

Toto ustanovenie kriminalizuje výrobu, dovoz, nákup, distribúciu, výmenu, uvedenie do obehu alebo sprístupnenie zariadení, ktoré sú vytvorené alebo prispôsobené na páchanie počítačovej trestnej činnosti, alebo manipuláciu s prístupovými heslami, kódmi a podobnými údajmi, ak má páchateľ v úmysle takéto zariadenia, heslá alebo kódy použiť na spáchanie vymedzených počítačových trestných činov. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Trestný čin výroby a držby prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov je prečinom.

Okrem vyššie vymedzené typické skutkové podstaty počítačovej kriminality sú v Trestnom zákone ustanovenia, ktorými je možné postihovať trestnú činnosť, ktorá súvisí s počítačovou kriminalitou. Ide napr. o ustanovenie § 283 porušovanie autorského práva. V zmysle smernice o právnej ochrane počítačových programov je počítačový program autorské dielo a požíva relevantnú ochranu v zmysle autorského zákona. Do počítačovej kriminality býva zahrňovaná aj problematika detskej pornografie na internete a to konkrétne v ustanovení § 370 prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení.

V prípade taxatívne vymedzených trestných činov je možné vidieť, že medzinárodná právna úprava počítačovej kriminality a rovnako právna úprava Európskej únie, sa premietla do novej úpravy Trestného zákona, nakoľko však v prípade počítačovej kriminality ide o vysokú latenciu, je otázne či bude aj účinná.

Zoznam bibliografických odkazov

BRENNER, S. W.: Cybercrime: Criminal Threats from Cyberspace. Santa Barbara: Praeger, 2010, ISNM 978-3-313-36546-1.

BROOMHALL, B.: International justice and the international criminal court: between sovereignty and the rule of law. Oxford: University Press, 2003, ISBN 0-19-925600-4.

JELÍNEK, J. – GŘIVNA, T. – HERCZEG, J. – NAVRÁTILOVÁ, J. – SYKOVÁ, A. a kol.: Trestní právo Evropské unie. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-041-3

KORGO, D.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-533-3.

Návrh zákona o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné na https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialDocuments.aspx?instEID=-1&matEID=8175&langEID=1

Rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV z 24. februára 2005 o útokoch na informačné systémy. Ú. v., L 69/67. 16.3.2005

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV. Ú. v., L 218, 14. 8. 2013.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, v znení neskorších predpisov

http://europskenoviny.sk/2015/03/22/o-rizikach-pocitacovej-kriminality-je-dobre-informovana-necela-polovica-slovakov/

http://www.ucps.sk/Dohovor_o_pocitacovej_kriminalite

PORUŠENIE DÔLEŽITEJ POVINNOSTI AKO ZÁVAŽNEJŠÍ SPÔSOB KONANIA

JUDr. Radovan BLAŽEK, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK v Bratislave
Okresná prokuratúra Malacky

Anotácia: *Autor sa na vybranom prípade z praxe zamýšľa nad tým, aké vlastnosti musí mať určitý trestne zodpovedný subjekt a o aký druh povinnosti musí ísť v prípade, ak má byť aplikovaný kvalifikačný znak „závažnejší spôsob konania" podľa § 138 písmeno h) Trestného zákona.*
Kľúčové slová: *trestný čin, trestná zodpovednosť, závažnejší spôsob konania, dôležitá povinnosť, cirkev, kňaz*

Annotation: *Author analyses a selected case from the decisive practice of Slovak courts and thinks about the qualities that a criminally responsible person must have and what kind of responsibilities should be breached to apply the qualifying mark "more serious type of conduct" under Art. 138 sec. h) of the Slovak Criminal Code.*
Keywords: *crime, criminal responsibility, more serious type of conduct, important duty, church, priest*

Úvod

Len nedávno bola verejnosť konfrontovaná s prípadom, keď bol katolícky farár v istej menšej obci na Slovensku odsúdený za trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 Trestného zákona,[1] ktorého sa dopustil na jednej svojej maloletej zverenkyni. Nie je podstatou tohto článku rozvádzať podrobnosti daného prípadu, zaujímavé je však na ňom, že v tomto prípade sa rodičia poškodenej domáhali aplikácie § 201 ods. 2 písm. a) Trestného zákona a to z dôvodu, že postavenie kňaza a jeho prehrešok voči maloletej veriacej sa mal posudzovať ako porušenie dôležitej povinnosti vyplývajúcej z jeho zamestnania, postavenia alebo funkcie alebo uloženej mu podľa zákona, teda aplikácie § 138 písm. h) Trestného zákona. Okresný súd však takúto kvalifikáciu nepoužil a keďže v uvedenom prípade nebolo podané odvolanie, krajský súd v tejto veci nerozhodoval a preto sa jeho názor už nedozvieme. Tak ako tak, tento prípad vyvolal v kruhoch odbornej verejnosti diskusiu, či daný znak bolo potrebné alebo nebolo potrebné aplikovať. Keďže žiaden z trestnoprávnych teoretikov nedal na túto otázku doposiaľ jednoznačnú odpoveď, pokúšam sa zhrnúť v tomto článku analýzu teoretických poznatkov aplikovateľných v danom prípade.

Závažnejší spôsob konania ako osobitný kvalifikačný znak

„Závažnejší spôsob konania" patrí medzi osobitné kvalifikačné pojmy Trestného zákona, ktoré boli zavedené pri rekodifikácií a ich cieľom bolo zaviesť univerzálne pojmy, ktoré by boli použiteľné pre viaceré druhy trestných činov bez toho, aby pri každom konkrétnom trestnom čine boli opätovne vymenovávané všetky podmienky prísnejšej trestnej sadzby. *„Podstata kvalifikačných znakov spočíva v tom, že ide o znaky zostrujúce typovú závažnosť základnej skutkovej podstaty trestného činu, ktoré keď pristúpia k základnej skutkovej podstate, spolu s ňou vytvoria kvalifikovanú skutkovú podstatu, v ktorej je obsiahnutá vyššia trestná sadzba než v základnej skutkovej podstate trestného činu."*[2]

Hlavný princíp použitia a aplikácie osobitných kvalifikačných znakov spočíva v tom, že ich použitie je možné len v tom prípade, ak už daný znak nie je obsiahnutý v základnej skutkovej podstate (§ 38 ods. 1 TZ). Celkový zmysel týchto znakov je najmä v tom, že ich pristúpenie k základnej skutkovej podstate zvyšuje závažnosť daného skutku a preto je aj namieste prísnejšie potrestanie páchateľa, ak uvedený znak naplní. Teda spáchanie trestného činu v základnej a kvalifikovanej

[1] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, ďalej aj ako „TZ".
[2] BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I.diel.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1032.

skutkovej podstate musí byť odlíšené aj tým, že pristúpením daného konkrétneho kvalifikačného znaku sa musí zvýšiť závažnosť trestného činu. Takéto chápanie osobitných kvalifikačných pojmov možno vymedziť aj z nasledovnej formulácie z odbornej literatúry: *„Rovnaké zaradenie do konkrétnych kvalifikovaných skutkových podstát má totiž vplyv na vymedzenie trestných sadzieb, aby určitá kvalifikačná okolnosť v obdobných prípadoch mala približne rovnaký vplyv na zvýšenú trestnú sadzbu.“*[3]

Z danej teoretickej koncepcie *a contrario* by malo platiť, že osobitný kvalifikačný znak by mal byť teda zohľadnený len v tom prípade, ak za daných konkrétnych okolností skutok vykazuje vyššiu nebezpečnosť a závažnosť pre spoločnosť a je na mieste prísnejšie potrestanie páchateľa. Aj preto sa pri niektorých trestných činoch niektoré osobitné kvalifikačné pojmy neuplatnia, pretože konanie páchateľa nemohlo byť týmto znakom ovplyvnené. Príkladom je aplikácia ust. § 149 ods. 1, ods. 2 písm. b) TZ (usmrtenie) alebo § 157 ods. 2 písm. b) TZ (ublíženie na zdraví z nedbanlivosti), ak boli spáchané v doprave, kde nie je možné pričítať páchateľovi skutočnosť, že sa dopustil daného trestného činu práve na „chránenej osobe“, pretože vzhľadom na skutočnosť, že ide o spáchanie trestného činu z nedbanlivosti, kde páchateľ sám nerozhodol vlastnou vôľou o tom, kto sa stane obeťou trestného činu, nezvyšuje táto skutočnosť závažnosť daného trestného činu.

Rovnako možno tiež analogicky ako výkladové pravidlo použiť znenie § 138 písm. a) TZ, kde zákonodarca priamo zvolil výpočet trestných činov, pri ktorých sa daný kvalifikačný pojem „so zbraňou“ nemá aplikovať, aj keď dané skutkové podstaty obsahujú v jednotlivých odsekoch pojem „závažnejším spôsobom konania“. Týmto chcel zákonodarca vyjadriť, že aplikácia niektorých „závažnejších spôsobov konania“ nie je možná pri každej skutkovej podstate, kde sa pojem „závažnejší spôsob konania“ nachádza v kvalifikovanej skutkovej podstate trestného činu. Rovnako to však možno usúdiť aj pre iné „závažnejšie spôsoby konania“, aj keď pri nich takýto výpočet nie je, pretože zohľadniť všetky typy „závažnejších spôsobov konania“ pre všetky skutkové podstaty trestných činov, kde je tento znak v kvalifikovanej podstate použitý, by bolo mimoriadne obtiažne a poprelo by myšlienku zákonodarcu nahradiť konkrétny explicitný výpočet všetkých kvalifikovaných konaní univerzálnejšími pojmami.

Z uvedeného možno odvodiť, že aplikácia osobitného kvalifikačného pojmu pri jednotlivých trestných činoch nemôže byť automatická, ale musí podliehať kritickej a logickej úvahe orgánu, ktorý daný skutok kvalifikuje ako trestný čin.

Porušenie dôležitej povinnosti

Trestný zákon vymedzuje ako jeden zo závažnejších spôsobov konania aj *„porušenie dôležitej povinnosti vyplývajúcej z páchateľovho zamestnania, postavenia alebo funkcie alebo uloženej mu podľa zákona.“* [§ 138 písm. h) TZ].

„Za dôležitú povinnosť možno všeobecne považovať povinnosť, ktorej porušenie za danej situácie spravidla v značnej miere zvyšuje najmä nebezpečenstvo pre ľudský život a zdravie. Môže však ísť aj o školu na majetku, alebo iných právach poškodeného. Ide o povinnosti, ktoré pre páchateľa vyplývajú z jeho pôsobnosti v pracovnom, alebo funkčnom zaradení, pričom povinnosti môžu vyplývať nielen zo zákona, ale na základe zákona aj z iného všeobecne záväzného právneho predpisu. Aby išlo porušenie dôležitej povinnosti, musí sa jednoznačne preukázať, že medzi porušením takejto povinnosti a následkom trestného činu je príčinná súvislosť (R 31/1966).“[4]

„Za porušenie dôležitej povinnosti nemožno mechanicky pokladať porušenie akejkoľvek povinnosti, ale len porušenie takej povinnosti, ktorej následkom obvykle môže byť taký výrazný zásah do práv iných, že ak príde k porušeniu tejto dôležitej povinnosti v príčinnej súvislosti s trestným činom, ***podstatne sa zvyšuje účinnosť tohto trestného činu*** *oproti bežnému činu obdobného charakteru (R 31/1966). Pritom nejde o porušenie dôležitej povinnosti, aj keď porušenie tejto*

[3] MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť.* Šamorín: Heuréka, 2014, s. 12.
[4] Tamtiež, s. 18.

povinnosti môže mať v konkrétnom prípade fatálne následky, ak vo všeobecnosti nejde o ***dôležitú*** *povinnosť.“*[5]

Porušenie dôležitej povinnosti môže vyplývať:

a) z páchateľovho zamestnania,

b) z páchateľovho postavenia,

c) z páchateľovej funkcie,

d) zo zákona alebo iného všeobecne záväzného právneho predpisu.[6]

Ad a) Zamestnaním je pracovná činnosť vykonávaná za odmenu v rámci pracovného pomeru upravená Zákonníkom práce, prípadne na základe iného pracovnoprávneho vzťahu. Osobitosťou medzi pracovnoprávnymi vzťahmi jej tzv. štátna služba.[7]

Ad b) Postavením je akékoľvek právne záväzné postavenie, v ktorom sa páchateľ nachádza, ak zároveň nejde o povinnosť vyplývajúcu zo zamestnania alebo funkcie. Odborná literatúra uvádza ako príklad postavenie odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody, postavenie podnikateľa, advokáta a iných slobodných povolaní, postavenie vyplývajúce z hodnosti ozbrojeného zboru a pod.[8]

Ad c) Funkcia nie jej ani pracovným pomerom, ani služobným pomerom alebo ním aj môže byť, avšak z výkonu tejto funkcie vyplývajú osobitné povinnosti. Napr. starosta, predseda občianskeho zrušenia, postavenie v registrovanej cirkvi. Funkcionárom môže byť osoba vo verejnom sektore, v súkromnom sektore alebo na pomedzí verejného a súkromného sektoru, pričom povinnosti v tejto funkcii môžu vyplývať zo všeobecne záväzného právneho predpisu, vnútorného predpisu alebo iného vnútorného aktu.[9]

Ad d) Porušenie povinnosti uloženej na **základe zákona** alebo iného všeobecne záväzného právneho predpisu možno chápať ako rozšírenie zodpovednosti za plnenie dôležitých povinností všetkými jednotlivcami, ktorých sa to týka aj vtedy, ak nie sú v osobitnom zamestnaní, postavení, funkcii, ale ak je táto dôležitá povinnosť jednoznačne identifikovateľná v určitom právnom predpise. Možno teda konštatovať, že táto formulácia je zvolená zákonodarcom tak, *„aby zahŕňala porušenie všetkých relevantných dôležitých povinností, ktoré páchateľovi vyplývajú z jeho povolania, pracovného zaradenia, zamestnania, postavenia či funkcie, pričom ide o povinnosti, ktoré majú vzťah k ochrane života a zdravia ľudí a ktoré sú z tohto hľadiska dôležité ...“*[10]

Ako je zrejmé z uvedených formulácií, odborná literatúra i judikatúra si dávajú pomerne záležať na tom, aby definovali, čo sa rozumie zamestnaním, postavením, funkciou, ako aj tomu, čo sa rozumie porušením „dôležitej“ povinnosti. Napriek tomu sa v určitých prípadoch môže javiť sporné, či ide o:

a) osobu, ktorá je v uvedenom postavení, zamestnaní alebo funkcii,

b) „dôležitú“ povinnosť.

Judikatúra v zásade nedáva jednoznačný vyčerpávajúci výpočet zamestnaní a iných pozícií, pri ktorých je zohľadnenie tohto kvalifikačného znaku relevantné, rovnako tak nie je možné zabezpečiť katalóg dôležitých povinností. Zákonodarcovia sa v tomto smere spoliehajú na dostatočné racionálne posúdenie a odbornosť orgánov aplikácie práva, ktoré musia od prípadu k prípadu vyhodnotiť, či sa jedná o takýto prípad alebo nie.

Je potrebné opätovne zdôrazniť, že nie porušenie každej povinnosti vyplývajúcej zo zamestnania, postavenia alebo funkcie je porušením **dôležitej povinnosti.**

---

[5] BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I.diel.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1043.

[6] Tamtiež, s. 1044.

[7] Tamtiež, s. 1045.

[8] K tomu pozri výklad BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I.diel.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1045.

[9] Tamtiež.

[10] ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár. 2. aktualizované vydanie.* Eurokódex : Žilina 2015, s. 257.

Trestný zákon vymedzuje okrem § 138 písm. h) TZ aj § 37 písm. e) TZ, t.j. že páchateľ *„zneužil svoje zamestnanie, povolanie, funkciu alebo postavenie na dosiahnutie neoprávnenej alebo neprimeranej výhody.“*

To znamená, že Trestný zákon rozoznáva rôzne druhy porušovania povinností vyplývajúcich zo zamestnania, postavenia, funkcie, pričom nie všetky možno podradiť pod „závažnejší spôsob konania“, niektoré sú len „priťažujúcou okolnosťou“. Takáto koncepcia zadelenia porušení vyplývajúcich zo zamestnania, postavenia, funkcie jednoznačne hovorí o tom, že nie každé porušenie pracovných povinností je automaticky „porušením dôležitej povinnosti“ v zmysle § 138 písm. h) TZ. Aj z tohto vyplýva, že súd v prípade aplikácie § 138 písm. h) TZ musí vykonať dokazovanie v smere zistenia, či išlo alebo nešlo o taký druh povinnosti a teda neexistuje všeobecné kritérium, čo sa rozumie a čo sa nerozumie „dôležitou povinnosťou“ v zmysle tohto ustanovenia. Aplikácia tohto ustanovenia v konkrétnom prípade závisí na voľnom hodnotení súdu a musí jednoznačne stáť z procesného hľadiska na vykonaných dôkazoch.

Aplikácia teoretických poznatkov na daný prípad – hmotnoprávna analýza

Vráťme sa opäť k problému, ktorý bol načrtnutý v úvode článku, a to posúdenie, či postavenie farára spĺňa podmienky osoby v „zamestnaní, postavení alebo funkcií“ a či mohlo dôjsť jeho sexuálne motivovanými aktivitami voči maloletej veriacej dôjsť k porušeniu nejakej „dôležitej“ povinnosti, ktorá z jeho zamestnania, postavenia alebo funkcie vyplýva.

Postavenie farára ako osoby je rešpektované spoločnosťou ako aj právnymi predpismi a s týmto postavením sa tradične spája vážnosť a určité spoločenské očakávania. Je potrebné konštatovať, že aj Trestný poriadok[11] priznáva duchovným napr. osobitné právo na odmietnutie výpovede (§ 130 ods. 2 TP), t.j. pozícia farára je rešpektovaná právnym poriadkom a sú s ňou spojené špecifické práva a povinnosti.

Postavenie farára ako reprezentanta cirkvi, resp. náboženskej spoločnosti je navyše vykonávané v pracovnoprávnom vzťahu, pričom tieto vzťahy upravuje ešte právny predpis č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom.

Farár je teda na jednej strane zamestnancom, ale na druhej strane má zároveň určité postavenie, resp. funkciu, ktorá je daná odkazom na Kódex kanonického práva. Je ťažko odlíšiť, ktoré povinnosti priamo vyplývajú z jeho zamestnania a ktoré z jeho postavenia, pretože zvyčajne pracovná zmluva príslušného farára obsahuje odkaz na povinnosti ustanovené v Kódexe kanonického práva. Možno povedať, že neplnenie povinností farára vyplývajúcich z jeho „postavenia“ môže priamo vplývať aj na jeho pracovno-právne zaradenie a na trvanie alebo zmenu jeho pracovného pomeru, keďže ide o výkon špecifického zamestnania, ktoré nie je štandardným zamestnaním, kde trvá pracovná doba „od-do“. Plnením povinností vyplývajúcich z kanonického práva a dodržiavaním cirkevných regúl tak farára realizuje aj svoje povinnosti zo svojho postavenia a zároveň svojho zamestnania.

Povinnosti farára ustanovuje napr. kánon 521: *„§ 2. Okrem toho sa má vyznačovať zdravou náukou a bezúhonnosťou mravov, má vynikať horlivosťou za duše a inými čnosťami a okrem toho má mať vlastnosti, ktoré sa pri starostlivosti o danú farnosť vyžadujú univerzálnym alebo partikulárnym právom.“*[12] Povinnosti kňaza sú však roztrúsené aj v iných kánonoch, ktoré sa vzťahujú nielen na farárov, ale všetky zasvätené osoby, napr. kánon 277, § 1 a 2: *„§ 1. Klerici sú povinní zachovávať dokonalú a doživotnú zdržanlivosť pre nebeské kráľovstvo, a preto ich viaže celibát, ktorý je osobitný Boží dar, pomocou ktorého sa posvätní služobníci môžu nerozdeleným srdcom ľahšie privinúť ku Kristovi a slobodnejšie sa oddať službe Bohu a ľuďom. § 2. Klerici sa s náležitou rozvážnosťou majú správať k osobám, ktorých navštevovanie by mohlo ohroziť ich povinnosť zachovávať zdržanlivosť alebo pohoršiť veriacich.“*[13] Celkovo možno povedať, že Kódex kanonického práva obsahuje

[11] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, ďalej aj ako „TP“.
[12] https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/kodex-kanonickeho-prava/c/2-bozi-lud, 1.3.2016.
[13] Tamtiež.

množstvo povinností, ktoré sa na farára vzťahujú ako na špecifickú funkciu – „farára“, ale aj všeobecné povinnosti, ktoré sa na neho vzťahujú ako na „zasvätenú osobu“. Ich konkrétny výpočet by asi vyžadoval hlbšiu analýzu kánonického práva, na ktorú v tomto článku nie je dostatok priestoru. V každom prípade však možno jednoznačne identifikovať z kánonu 277 povinnosť farára dodržiavať celibát a zdržiavať sa akýchkoľvek kontaktov a návštev osôb, ktoré by ohrozovali tento jeho stav.

Otázkou ostáva, či ide o povinnosť „dôležitú“. Kánon 538 uvádza, že *„§ 1. Farár končí úrad odvolaním alebo preložením, ktoré podľa normy práva vykonal diecézny biskup, zrieknutím sa, ktoré z oprávneného dôvodu urobil sám farár, a aby bolo platné, prijal ho ten istý biskup, ako aj uplynutím času, ak podľa predpisov partikulárneho práva, o ktorom sa hovorí v kán. 522, bol ustanovený na určitý čas.“*[14] Dôvody odvolania nie sú teda špecifikované priamo v časti týkajúcej sa vykonávania úradu farára. V inej časti Kódexu kánonického práva týkajúcej sa cirkevných deliktov však nachádzame v kánone 1395: *„§ 1. Klerik žijúci v konkubináte, okrem prípadu, o ktorom sa hovorí v kán. 1394, a klerik, zotrvávajúci na pohoršenie v inom vonkajšom hriechu proti šiestemu prikázaniu Desatora, majú byť potrestaní suspenziou, ku ktorej, ak po napomenutí zotrvávajú v delikte, sa postupne môžu pridať iné tresty až po prepustenie z klerického stavu.“*[15]

Ak teda za porušenie celibátu, resp. akýkoľvek prehrešok proti 6. prikázaniu (pozn. „Nezosmilníš“) je možné „suspendovanie z úradu“, resp. za pretrvávajúce porušenie „úplné prepustenie z klerického stavu“, možno usúdiť, že povinnosť udržiavať celibát a nijakým spôsobom sa neprehrešiť proti 6. prikázaniu možno kategorizovať ako dôležitú povinnosť.

Posledným aplikačným problémom a kritériom je, či došlo k spáchaniu trestného činu v priamej súvislosti s porušením dôležitej povinnosti a tiež, do akej miery mala táto okolnosť vplyv na závažnosť skutku, či porušenie dôležitej povinnosti zvyšovala túto závažnosť alebo či vplyvom tejto okolnosti došlo k ťažšiemu následku pri spáchaní činu.

V konaní bolo preukázané (ako to konštatoval súd), že práve okolnosť, že obvinený vystupoval vo vzťahu k poškodenej ako farár mu umožnila spáchanie trestného činu, teda k spáchaniu trestného činu došlo v priamej príčinnej súvislosti s porušovaním povinností duchovného.

S ohľadom na všetky vyššie uvedené argumenty je potrebné vo všeobecnej teoretickej rovine považovať za naplnenie „závažnejšieho spôsobu konania“ také konanie, ktoré podstatne zvyšuje závažnosť činu vzhľadom na jeho prevedenie, okolnosti a následok. S ohľadom na okolnosti prípadu možno konštatovať, že postavenie farára v danom prípade uľahčilo spáchanie daného trestného činu, uľahčilo jeho utajenie a prinieslo páchateľovi de facto výhodu v podobe zastierania tejto činnosti svojim pastoračným poslaním. Otázkou však ostáva, či možno túto „výhodu“ stotožniť s „porušením dôležitej povinnosti“ a či povinnosť „dodržiavať celibát“ je aj takou povinnosťou, na ktorú by malo prihliadať trestné právo.

V tomto prípade musíme túto situáciu porovnať so situáciou, kedy by páchateľ nadviazal sexuálny kontakt s inou ako maloletou osobou cez svoje zamestnanie, t.j. napr. v pozícií lekára, učiteľa, vychovávateľa. Ak by však uvedený sexuálny kontakt medzi učiteľom a študentkou, či lekárom a jeho pacientkou nenadobúdal znaky „porušenia dôležitej povinnosti“, ak by sa jednalo o osobu staršiu ako 15 rokov a bol by iba spoločenským prehreškom, potom ani okolnosť, že farár nadviaže kontakt so svojou veriacou nemôže byť porušením dôležitej povinnosti, pretože ide len o spoločenský prehrešok, ktorý má dopad v zásade len v rovine morálnej a v rovine cirkevnoprávnej zodpovednosti.

Ani okolnosť, že poškodená bola maloletou preto nemôže mať vplyv na posúdenie „porušenia dôležitej povinnosti“, pretože de jure v každej profesii existuje povinnosť „nenadväzovať sexuálne kontakty s osobami, ktoré nedosiahli vek 15 rokov“. Postavenie farára v tomto prípade možno považovať za povolanie, ktoré mu umožnilo nadviazať kontakt s poškodenou, ale de facto nemalo vplyv na zvýšenie závažnosti následku trestného činu. Následok totiž pre poškodenú v konečnom

[14] Tamtiež.

[15] https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/kodex-kanonickeho-prava/c/6-sankcie-v-cirkvi, 1.3.2016.

dôsledku nie je rozdielny, či páchateľ vykonáva postavenie farára alebo inú profesiu, pri ktorej má možnosť iným spôsobom nadviazať kontakt s maloletou (napr. lekára, učiteľa, vychovávateľa).

Aplikácia teoretických poznatkov na daný prípad – procesnoprávna analýza

Otázkou však ostáva, do akej miery je súd alebo orgán činný v trestnom konaní povinný skúmať, aké povinnosti vyplývajú pre farára v cirkvi a či možno povinnosti farára, konkrétne práve povinnosť udržiavať celibát, považovať za určitú „všeobecne známu skutočnosť" a či možno vychádzať z prezumpcie vedomosti, že takúto povinnosť farár má, alebo či existuje povinnosť súdu dokazovať existenciu takejto povinnosti.

Odborná literatúra uvádza, že v konaní netreba dokazovať:

a) notoricky známe skutočnosti,

b) skutočnosti, o ktorých platí prezumpcia pravdivosti, kým sa nepreukáže opak,

c) právne predpisy uverejnené v Zbierke zákonov.[16]

Z uvedeného vyplýva, že vedomosť o obsahu Kódexu kanonického práva nie je možné automaticky považovať za samozrejmú a nevzťahuje sa naň „prezumpcia všeobecne známej skutočnosti". Pravdou je, že v dotknutom konaní neboli nijako preverované povinnosti farára ako špecifickej osoby, pričom nezisťovanie týchto okolností neumožňuje bez príslušných dôkazov aplikovať kvalifikáciu s použitím § 138 písm. h) TZ a teda § 201 ods. 2 písm. a) TZ.

V zásade možno uviesť, že súd v konaní prihliada najmä na dôkazy navrhované stranami a sám by mal byť len arbitrom, ktorý dohliada na zákonnosť a plynulosť súdneho konania a ktorý v konečnom dôsledku na podklade vykonaných dôkazov rozhodne. *„Trestný poriadok preferuje prvky kontradiktórneho procesu, kde aktivitu pri dokazovaní vyvíjajú najmä strany, čiže prokurátor, obžalovaný, resp. obhajca."*[17]

Je diskutabilné, či súd môže iniciovať vykonanie dôkazov, ktoré budú v konečnom dôsledku na príťaž obvinenému. Súd ako nestranný rozhodovací orgán by preto mal vykonávať len také dôkazy, ktorými možno prispieť k objektívnemu prešetreniu veci a ktorými sa môže skutkový stav rovnako zmeniť v prospech ako aj v neprospech obvineného, ak to môže mať rozhodujúci vplyv na rozhodnutie vo veci. Z uvedeného možno konštatovať, že ak prokurátor ani strana poškodeného nenavrhli počas konania vykonať dôkazy v smere, či došlo alebo nedošlo k porušeniu nejakej dôležitej povinnosti obvineného vyplývajúcej z jeho zamestnania alebo postavenia, potom súd musí vec rozhodnúť bez prihliadnutia na tento kvalifikačný znak.

Ak by súd chcel aplikovať znak „porušenie dôležitej povinnosti", domnievam sa, že táto by musela byť jednoznačne vymedzená v súdnom rozhodnutí, aby bolo možné ju konkrétne označiť a vymedziť.

Záver

Na základe vyššie uvedenej analýzy je možné konštatovať, že z hmotnoprávneho hľadiska je v prípade spáchania trestného činu sexuálneho zneužívania farárom aplikácia kvalifikačného znaku podľa § 138 písm. h) TZ sporná. Keďže v tomto prípade je sporné, či možno alebo nemožno aplikovať uvedený kvalifikačný znak, je správny postup v zmysle zásady in dubio pro reo a tento znak neaplikovať. Navyše z procesnoprávneho hľadiska nemožno túto skutočnosť považovať za vec „právneho posúdenia", ale je vecou, ktorá podlieha riadnemu dokazovaniu a uvedené porušenie dôležitej povinnosti musí logicky a jednoznačne vyplývať z vykonaných dôkazov.

Resumé

V uvedenom článku sa autor snažil prezentovať aplikáciu kvalifikačného znaku podľa § 138 písm. h) TZ na prípad trestného činu sexuálneho zneužívania spáchanom farárom. Uvedenú analýzu vykonal

[16] ČENTÉŠ, J. a kol.: Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2012, s. 326-327.

[17] Tamtiež, s. 79.

ako z hmotnoprávneho, tak aj procesnoprávneho hľadiska. Záverom dospel ku konštatovaniu, že aplikácia tohto znaku je problematická z oboch hľadísk.

Resume

In that article, the author tried to present the qualifying mark pursuant to Art. 138 sec. h) Criminal Code in the case of sexual abuse committed by a priest. The analysis was performed in the view of substantive as well as procedural law. In conclusion the application of this mark is problematic in both of these aspects.

Zoznam bibliografických odkazov:

BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel.* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010.

MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Osobitná časť.* Šamorín : Heuréka, 2014.

ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár. 2. aktualizované vydanie.* Eurokódex : Žilina 2015

ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie.* Šamorín : Heuréka, 2012.

Kontaktné údaje:

JUDr. Radovan Blažek, PhD.
Katedra trestného práva
Právnická fakulta UK v Bratislave
Šafárikovo nám. 6
P.O.BOX 313
810 00 Bratislava

t. č. 02/592 44 452
e-mail: radovan.blazek@flaw.uniba.sk

Okresná prokuratúra Malacky
Sasinkova 71
901 01 Malacky

t. č. 034/28 36 114

VÝVOJOVÉ TENDENCIE SKÚMANIA ORGANIZOVANEJ KRIMINALITY

JUDr. Ing. Anna ĎURFINA, PhD.
Výskumné kriminologické centrum, Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola

Anotácia: *Autorka v príspevku analyzuje jednotlivé možné metodologické prístupy ku skúmanie organizovanej kriminality alebo nadnárodnej organizovanej kriminality. V nadväznosti na utajovaný a konšpiratívny charakter organizovanej kriminality, sa tento druh kriminality vyznačuje pomerne vysokou latenciou. Výskum organizovanej kriminality následne predstavuje zložitý problém. Príspevok ponúka nielen analýzu známej metodológie výskumu organizovanej kriminality, ale ponúka i nový pohľad na výskum organizovanej kriminality či činnosti organizovaných kriminálnych skupín na vybranom území.*
Kľúčové slová: *organizovaná kriminalita, organizované kriminálne skupiny, výskum, metodológia, teória hier,*

Annotation: *The author in this paper analyzes the different possible methodological approaches to the investigation of organized crime and transnational organized crime. Following the clandestine and conspirational nature of organized crime, this type of crime has a relatively high latency character. Research of organized crime is a complex problem. Paper offers not only analyze of known research methodology of organized crime, but also offers new insight into the research activities of organized crime and organized criminal groups in the selected area.*
Keywords: *organized crime, organized criminal groups, research, methodology, theory of games*

Úvod

Organizovaná kriminalita sa rozvíjala už v dávnej minulosti, pričom v súčasnosti predstavuje jeden z najzávažnejších negatívnych fenoménom vo svete. Po vyše desiatich rokoch, kedy sa pozornosť odbornej verejnosti vo svete, a najmä v Spojených štátoch amerických, venovala prevažne skúmaniu terorizmu, sa pozornosť postupne opätovne obracia na hrozbu organizovanej kriminality. V nadväznosti na globalizáciu, sa však v súčasnosti stretávame nielen s lokalizovanou organizovanou kriminalitou, ale najmä s nadnárodnou organizovanou kriminalitou (transnacionálnou organizovanou kriminalitou), nakoľko organizované kriminálne skupiny už nepôsobia iba v obmedzení hraníc jednotlivých krajín, či dokonca kontinentu, ale presúvajú svoje činnosti do širšieho regionálneho či svetového priestoru.

I. Výskum nadnárodnej organizovanej kriminality

Napriek zložitosti a zároveň aj nutnosti špecifického prístupu k výskumu organizovanej kriminality, je potrebné potvrdiť, že existuje niekoľko výskumných prístupov k danej problematike. Vo všeobecnosti je možné zamerať sa na štyri hlavných tém, ktoré sú nevyhnutné skúmať v oblasti nadnárodnej organizovanej kriminality. Ide prevažne o:

- špecifiká jednotlivých páchateľov nadnárodnej organizovanej kriminality,
- úloha už známych organizovaných kriminálnych skupín, akými je talianska organizácia mafiánskeho typu alebo čínske triády, pri kontrole a zároveň získavaní zisku z nadnárodnej trestnej činnosti,
- geografia nadnárodnej organizovanej kriminality.
- modus operandi a logistika, ktoré sú využívané pri páchaní nadnárodnej trestnej činnosti, orientovanej na zisk.

Často sú objektom skúmania organizovanej kriminality aj viaceré z predchádzajúcich výskumných tém v určitej spojitosti. Napríklad výskum nelegálnych obchodných transakcií môže mať spojitosť s výskumom vzorcov chovania organizovaných kriminálnych skupín, s cestami, ktorými sú nelegálne tovary distribuované, kde sú skladované alebo, na akom území dochádza k výmene tovarov za financie alebo iné produkty či suroviny. Na základe výskumu obchodovania s nelegálnym tovarom tak môžeme zároveň skúmať i vzory interakcií, ktoré navzájom prepájajú nelegálnych účastníkov na trhu, alebo skúmať či sú transakcie na trhu sieťové a usporiadané hierarchicky alebo vertikálne.

Téma, ktorej sa výskum v oblasti nadnárodnej organizovanej kriminality vo všeobecnosti najmenej venuje je oblasť výskumu individuálnych páchateľov realizujúcich nelegálnu trestnú činnosť pod záštitou organizovanej kriminálnej skupiny. V tejto nadväznosti je však nevyhnutné dodať, že práve prostredníctvom osobnej charakteristiky jednotlivých páchateľov organizovanej kriminality je možné vysvetliť základné aspekty akými je vznik a následne i štruktúra organizovaných kriminálnych skupín. Nedostatok záujmu o jednotlivého páchateľa v rámci organizovanej kriminality je následne v ostrom kontraste k odboru kriminológie vo všeobecnosti, kde je mimoriadne široký teoretický rámec venovaný práve charakteristikám páchateľov kriminality. Medzi štúdie, ktoré zameriavajú pozornosť na individuálnych páchateľov v rámci nadnárodnej organizovanej kriminality patria napríklad štúdie od Kleemansa a de Poota.[1] Títo autori na základe výsledkov výskumu predostierajú zaujímavé tézy a to, že páchatelia organizovanej kriminality sa v minulosti vyskytli oveľa skôr ako jednotliví páchatelia iných druhov kriminality. Výsledky ich analýz spočívajú v premise, že kriminalita často prestupuje hranice jednotlivých štátov, pričom nadnárodná organizovaná kriminalita je tak vo vývoji kriminality tou najstaršou. Zároveň je oblasťou, ktorej sa nevenuje dostatočná pozornosť bezpochyby vplyv rodovej príslušnosti na páchanie organizovanej kriminality. Podľa Turnerovej a Kellyovej je „absencia rodovej perspektívy do diskusie o organizovanej kriminalite pomerne negatívnou".[2] Nemenej zaujímavou je i výskumná správa autorov Francisa, Humphreysovej, Kirbyho a Soothilla, ktorá zameriavala pozornosť na kriminálnu kariéru v organizovanej kriminálnej skupine.[3] Pozornosť tejto štúdie bola zameraná na charakteristiku, kriminálnu históriu a trajektóriu kriminálnej kariéry v organizovanej kriminalite.

Odborné štúdie pri výskume organizovanej kriminality prezentujú dva základné prístupy k tejto problematike. Na jednej strane sa výskum opiera o vymedzenie pojmu organizovaná kriminalita v zmysle realizácie aktivít organizovaných kriminálnych skupín, a na strane druhej sa opiera o definovanie prostredníctvom organizačnej štruktúry páchateľov organizovanej kriminality. Kým môžeme obidva tieto prístupy z pohľadu výskumu považovať za relevantné, predsa len vnímame za dôležitejšie opierať sa o výskum aktivít organizovaných kriminálnych skupín. Kým výskum nadnárodnej organizovanej kriminality je oblasťou pomerne dynamickou, pomerne častou je absencia skúmania modusu operandi a logistiky realizácie aktivít organizovaných kriminálnych skupín. Hlbšie analýzy, ako presne sa organizovaná kriminalita realizuje, a aké sú vnútorné vzťahy medzi páchateľmi organizovanej kriminality sú skôr výnimkou ako pravidlom vo výskume organizovanej kriminality.

Globalizačné procesy, ktoré sa dotýkajú všetkých oblastí ľudskej spoločnosti, bezpochyby vplývajú na rôzne možnosti prepájania sa aj organizovanej kriminality ako takej. Organizované kriminálne skupiny začínajú byť mimoriadne flexibilné, čo znamená, že sa nielen zapájajú do rôznych foriem trestnej činnosti, ale podľa nášho názoru i prepájajú svoje činnosti navzájom. Ide o logické vyústenie nutnosti zefektívnenia činností jednotlivých organizovaných kriminálnych skupín, keď určitá skupina môže vybranú fázu aktivít realizovať efektívnejšie, rýchlejšie a teda s menším rizikom odhalenia. Kým v minulosti bolo takéto prepájanie sa činností jednotlivých organizovaných kriminálnych skupín menej časté, a to najmä v nadväznosti na prísny etnický princíp formovania organizovaných kriminálnych skupín, dnes sa aj tieto skupiny otvárajú možnostiam zefektívňovať proces nelegálnych činností realizovaných v rámci ich portfólia. Dané tvrdenie podporuje aj Európsky policajný úrad, ktorý v Správe o hrozbách organizovanej kriminality z roku 2013 vymedzuje, že sa organizované kriminálne skupiny stávajú flexibilnejšími a adaptívnejšími v zmysle identifikácie nových možností, ktoré priniesla aj svetová hospodárska kríza.[4] Organizované kriminálne skupiny svoje činnosti nemusia vymedzovať v medziach legálnych princípov, a preto sú

[1] KLEEMENS, E. R., C. de POOT. 2008. Criminal careers in organized crime and social opportunity structure. In *European Journal of Criminology*, s. 69 – 98. ISSN 1741-2609.

[2] TURNER, J., L. KELLY. 2009. Trade secrets, intersections between diasporas and crime groups in the constitution of the human trafficking chain. In *British Journal of Criminology*, s. 184 – 201, ISSN 1464-3529.

[3] FRANCIS, B, L. HUMPHREYS, S. KIRBY, K. SOOTHILL. 2013. *Kriminálni kariéra v organizovaném zločine*. (preklad. E. Vlčková), Dostupné na <http://www.ok.cz/iksp/docs/420.pdf>

[4] EUROPOL. 2013. *EU Serious nad organised crime threat assessment*. 48 str., ISBN 978-92-95078-79-6. Dostupné na <https://www.europol.europa.eu/sites/.../socta2013.pdf>

ich možnosti dostatočne variabilné. V súčasnosti je v rámci Európskej únie aktívnych okolo 3600 organizovaných kriminálnych skupín a tak je jednoznačné, že sa pri páchaní trestných činov musia dostávať do vzájomných interakcií.[5] Tieto skupiny sa stávajú čoraz viac prepojenými sieťami a realizovanie činností v skupine smerom k vedeniu je výraznejšie postavené na flexibilnej hierarchii.

II. Prepájanie činností organizovaných kriminálnych skupín

Podporou tvrdenia, že sa aktivity jednotlivých organizovaných kriminálnych skupín navzájom prepájajú je rovnako aj rozvíjajúca sa kooperácia a následne aj samotné inkorporovanie rozmanitých národností do samotnej kriminálnej skupiny. Tento postupný vývoj v rámci organizovaných kriminálnych skupín následne prispieva k zvyšovaniu počtu rôznorodých skupín, ktoré už viac nie sú definované na základe čisto národnostného alebo etnického princípu. Organizované kriminálne skupiny sú tak ovplyvňované rozvojom internacionalizácie, pričom žiadnu z oblastí páchania trestnej činnosti či zločinecké skupiny, ktoré ju páchajú, nie je možné od týchto procesov odčleniť. Čo je rovnako dôležité, tento vývoj smeruje k tomu, že aktivity organizovaných kriminálnych skupín nie sú obmedzované ani hranicami štátov, a tak aj ich činnosť nie je možné prepojiť na určitý presne vymedzený štát alebo región. Napriek stanoveným premisám nie je možné zabúdať, že etnicita, kultúra alebo historické väzby stále zostávajú dôležitým faktorom, ktorý napomáha pri budovaní pevných pút a dôvery v rámci organizovanej kriminálnej skupiny, pričom tieto faktory dopomáhajú aj ku tvorbe samotného jadra skupiny a jej následnej hierarchickej štruktúry.

Medzinárodné obchodné cesty a sloboda pohybu v rámci Európskej únie napomáhajú organizovaným skupinám pri vyhýbaní sa kontrolným mechanizmom právnych autorít, či aktivitám konkurenčných kriminálnych skupín. Príkladmi takýchto konaní je vyhýbanie sa obchodníkov s heroínom tureckým skupinám operujúcim na určitom úseku trasy obchodovania s drogami alebo využívanie voľných ciest v Schengenskom priestore na obchodovanie s ľuďmi. Je zrejmé, že do určitej miery sa jednotlivé organizované kriminálne skupiny alebo skupiny, ktoré nie sú dostatočne hierarchicky silné vyhýbajú kontaktu s ostatnými organizovanými kriminálnymi skupinami. Tento proces však podľa nášho názoru nijako neznižuje váhu rozvoja spolupráce medzi organizovanými kriminálnymi skupinami v Európskej únii a vo svete. Práve obchod s drogami je jednou z najvariabilnejších oblastí spomedzi všetkých páchaných trestných činností organizovanými skupinami. Ukazuje sa, že najväčší počet organizovaných kriminálnych skupín (OKS) je súčasťou obchodu s drogami, pričom sa rovnako zvyšuje podiel nových psychotropných látok v rámci daného obchodu a tým aj konkurencia medzi organizovanými skupinami zaoberajúcimi sa týmto segmentom. Podľa Európskeho policajného úradu je takmer 30 % organizovaných kriminálnych skupín v Európskej únii zapojených do obchodu s drogami.[6] Obchod s nelegálnymi drogami je vo svojej podstate tým najviac poly-kriminálnym trhom v Európskej únii, v rámci ktorého dochádza nielen k vytváraniu konkurencie, ale aj ku prehlbovaniu spolupráce medzi skupinami v rámci členských štátov, ktoré odsúvajú etnické či kultúrne spory, a zameriavajú sa na dosahovanie čo najväčšieho zisku za minimalizovania rizika odhalenia.

Organizované kriminálne skupiny sú štruktúrované do viacerých foriem. Jednou z foriem štruktúry organizovaných kriminálnych skupín je vertikálna štruktúra založená na klasickej hierarchii a operujúca na rôznych stupňoch velenia. Horizontálna štruktúra organizovaných kriminálnych skupín je sieťou, ktorá je bezpochyby menej rigidnou štruktúrou v rámci operačného velenia. Medzi týmito vyhradenými štruktúrami organizovaných kriminálnych skupín existujú aj iné formy organizácie skupín, ktorých typické vlastnosti sa vzájomne nevylučujú. Forma organizácie kriminálnej skupiny sa totiž dokáže adaptovať na charakteristické znaky jedného alebo obidvoch základných modelových štruktúr, ako sme ich definovali v predchádzajúcom príspevku. Viac ako 40 % organizovaných kriminálnych skupín má v súčasnosti formu sieťovej organizačnej štruktúry čo predznačuje, že skupiny sú viac prepojenými v rámci vlastnej štruktúry na rôznych stupňoch, čo

[5] Tamtiež

[6] EUROPOL. 2013. *EU Serious nad organised crime threat assessment*. 48 str., ISBN 978-92-95078-79-6. Dostupné na <https://www.europol.europa.eu/sites/.../socta2013.pdf>

následne umožňuje aj prepájanie týchto skupín medzi sebou.[7] Na základe vymedzenia foriem organizačnej štruktúry organizovaných kriminálnych skupín je zrejmé, že kým v minulosti dominoval hierarchicky usporiadaný model skupiny, dnes už evidujeme skôr dominanciu voľných a teda bunkovo usporiadaných sietí. Organizačná štruktúra však jednoznačne ilustruje stupeň vykonávaných kriminálnych aktivít. Ako sme už uviedli, skupiny, ktoré sa zaoberajú prevažne obchodom s drogami majú inú štruktúru, modus operandi a potreby ako skupiny, ktoré páchajú majetkovú kriminalitu alebo kriminalitu mravnostnú.

Zvýšená diverzifikácia obchodných ciest a samotných činností organizovaných kriminálnych skupín predznamenáva, že tieto skupiny realokujú svoje zdroje a rozširujú svoje činnosti aj do regionálnych oblastí, ktoré boli v minulosti pre tieto skupiny nedosiahnuteľné. Prepojenie činností medzi organizovanými skupinami je preto mimoriadnou výhodou nielen pri zamedzení odhalenia úsekov kriminálnych aktivít policajnými orgánmi, ale aj v možnostiach ich ďalšieho geografického rozširovania na územia, ktoré boli pre tieto kriminálne skupiny doteraz mimo ich priameho dosahu.

Problematickým sa následne javí odhaľovanie prepájania organizovaných kriminálnych skupín, kedy je potrebné zadefinovať jednotlivé fázy, v ktorých existujú možnosti, aby sa činnosť organizovaných kriminálnych skupín prepojila natoľko, že jedna skupina bude suplovať úlohy tej druhej za účelom dosiahnutia efektívnejšej realizácie nelegálnych aktivít. V tejto nadväznosti je preto nevyhnutné vytvoriť teoretický model, ktorý by poodhalil možné kooperačné alebo nekooperačné vzťahy medzi organizovanými kriminálnymi skupinami. Kooperačné alebo nekooperačné teórie sú jedným z teoretických faktorov skúmaných v rámci teórie hier, ktorá bola v minulosti aplikovaná i na otázku vojny a mieru medzi Izraelom a Palestínou v zmysle možnej kooperácie medzi týmito dvoma národmi. Rozvíjanie teórie hier v oblasti možnosti prepájania činností medzi organizovanými kriminálnymi skupinami je podľa nášho názoru základom pre vytvorenie prehľadnejšej siete možných kooperačných aktivít medzi jednotlivými organizovanými kriminálnymi skupinami, čo by mohlo následne napomôcť pri vytváraní modelových situácií, ktoré by významným spôsobom vplývali na efektívnejšie odhaľovanie trestnej činnosti vo vybraných úsekoch aktivít organizovaných kriminálnych skupín.

Trend rozvoja organizovanej kriminality v nadnárodnú organizovanú kriminalitu, ktorá sa navzájom prepája, poukazuje na opodstatnenosť výskumu možných teoretických východísk, ktoré by napomohli nielen odhaliť, ale následne aj preventovať spolupráci medzi organizovanými kriminálnymi skupinami.

Premenné, ktoré ovplyvňujú vznik a rozvoj organizovanej kriminality môžu byť naviazané na charakter kultúrnej tradície štátu, úroveň právnych noriem alebo stav vnútornej správy či ekonomiky. Je mnoho faktorov, okrem iného i migrácia či etnické vplyvy, ktoré nezanedbateľným spôsobom vplývajú na činnosť organizovaných kriminálnych skupín. Súčasnému rozvoju organizovanej kriminality napomáha anonymita, ktorá je podporovaná využívaným právom na ochranu informácií či nedotknuteľnosťou bankového alebo daňového tajomstva. Mobilita väčšieho počtu ľudí v dôsledku zlepšujúcich sa telekomunikačných a dopravných infraštruktúr následne len podporuje ďalšiu akceleráciu rozvoja aktivít organizovaných kriminálnych skupín. Ak do tohto vzorca vložíme premennú spočívajúcu v rozvíjaní spolupráce medzi inak oddelenými organizovanými kriminálnymi skupinami, odhalenie týchto aktivít je skoro nemožné. Pri definovaní aktivít kriminálnych skupín je aj podľa odborníkov zaoberajúcich sa výskumom organizovanej kriminality potrebné implikovať systémový prístup.[8] Vytvorenie systému následne znamená určenie jeho štruktúry a definovanie jeho jednotlivých prvkov. Nakoľko sú činnosti organizovaných kriminálnych skupín realizované prostredníctvom konkrétnych subjektov a interakcie týchto subjektov, ich vzťahy a postoje, ktoré sa vytvárajú následne súvisia aj s rešpektovanými princípmi pri vytváraní a existovaní samotnej skupiny pod čo je možné zaradiť najmä spolčenie, štruktúrovanie, zoskupenia alebo utajenie. Nevyhnutným predpokladom, ktorý vytvára štruktúru činností organizovaných kriminálnych skupín je aj samotný postup, ktorý je zvolený k dosiahnutiu cieľov a situácia, za ktorej sa realizované postupy účelovo

[7] Tamtiež

[8] LISOŇ, J. – METEŇKO, J. – STIERANKA, J. 2002. *Projekt výskumnej úlohy: Organizovaný zločin v SR: Projekt výskumnej úlohy*, 1. Vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 20 str.,

vytvárajú. V tejto súvislosti môžeme konštatovať, že vzťahy a postoje, ktoré voči sebe organizované kriminálne skupiny aktívne zaujímajú pri dosahovaní svojich cieľov, sú odrazom systému organizácie a riadenia organizovanej kriminálnej skupiny. Preto je podľa nášho názoru o to viac dôležité poukázať na zmenu v organizačných štruktúrach organizovaných kriminálnych skupín, a to v nadväznosti na možnosti prepájania sa týchto štruktúr v určitých častiach realizácie nelegálnych aktivít.

Utajenie existencie organizovanej kriminálnej skupiny sa realizuje ako navonok, tak aj v mnohých prípadoch do vnútra samotnej skupiny. Daný aspekt napomáha k utajovaniu existencie jednotlivých prepojení medzi určitými organizovanými kriminálnymi skupinami. Túto situáciu vnímame ako rozpornú v zmysle neexistencie uceleného systému, ktorý by bol založený na modely prezentujúcom možnosti prepájania činností organizovaných kriminálnych skupín napomáhajúcom odhaľovať túto súčasť aktivít organizovanej kriminality. Poodhaliť kooperačné alebo nekooperačné vzťahy medzi organizovanými kriminálnymi skupinami v Európe považujeme za dôležitý aspekt v boji proti organizovanej kriminalite vo všeobecnosti.

III. Strategické rozhodovanie organizovaných kriminálnych skupín

V súvislosti s potrebou poodhaliť a zadefinovať možné prepojenie organizovaných kriminálnych skupín a ich činností v praxi, je nevyhnutné využiť teoretické modelovanie, ktoré nám napomôže odkryť jednotlivé prvky daného procesu. V danej nadväznosti môžeme vychádzať z teórie hier ako matematickej teórie využiteľnej v bezpečnostnej oblasti, ktorá prináša vhodné teoretické základy pre výskum prepájania sa činností organizovaných kriminálnych skupín. V roku 1994 odborník Hart zadefinoval ako hlavný prínos nositeľa nobelovej ceny Aumanna v oblasti teórie hier najmä oblasť:

- opakovaných hier,
- analýzu racionality a equilibria pri rozhodovaní a
- modelovanie perfektnej konkurencie.[9]

Atribúty opakovaných hier Aumann následne aplikoval na netypické prípady kooperácie či nekooperácie medzi subjektmi, pričom ako jeden z príkladov uviedol i aplikáciu teórie hier – opakovanej hry či analýzy racionality rozhodovania, na strategické rozhodovanie a aktivity organizovaných kriminálnych skupín vo vzájomnej interakcii. Vychádzame z premisy, že väčšina vzťahov medzi subjektmi, ktoré prichádzajú do vzájomných interakcií a musia sa strategicky rozhodovať sú dlhotrvajúce, pričom i konkurencia medzi organizovanými kriminálnymi skupinami je často dlhodobou záležitosťou. V takto dlhotrvajúcich interakciách sú jednotlivé fázy prirodzene závislé, a subjekty svoje rozhodovanie prispôsobujú svojim skúsenostiam z minulosti, a berú do úvahy budúci vplyv ich rozhodnutia. Mnohé zaujímavé a zároveň dôležité vzory správania sa – ako je odmeňovanie a trestanie, spolupráca a hrozby, odovzdávanie informácií či ich skrývanie – možno vidieť iba vo viacstupňových situáciách rozhodovania. Všeobecným rámcom pre výskum týchto strategických interakcií je teória hier. „Hráči“ sú rozhodujúcimi sa subjektmi, pričom môže ísť o jednotlivcov ale i skupiny, ktoré sa navzájom ovplyvňujú. Prostredníctvom teórie hier skúmame interakcie z racionálneho hľadiska rozhodovania a vyvíjame modely a metodiky, ktoré sú univerzálne a široko použiteľné, a to i na rozhodovanie organizovaných kriminálnych skupín. Predovšetkým vo viacstupňovom modely interakcií sa opakujú hry, v ktorých je tá istá hra hraná v každej fáze. Takéto modely nám umožňujú identifikovať zložité správanie sa z dôvodu zložitosti interakcie samotnej.

Na základe vyššie uvedeného môžeme výskum organizovanej kriminality zasadiť do nového rámca, ktorý nebol do súčasnosti vo svete hlbšie analyzovaný. Je nevyhnutné sa domnievať, že práve teória hier a jej možná aplikácia pri výskume aktivít organizovaných kriminálnych skupín, môže napomôcť poodhaliť práve menej známe aspekty výkonu nelegálnych činností v rámci organizovanej kriminality.

[9] HART, S. 2006. *Robert Aumann´s Game and Economic Theory*. Hebrew University, Dostupné na <http://www.ma.huji.ac.il/hart/papers/aumann-n.pdf>

Resumé (v slovenskom jazyku)

Výskum organizovanej kriminality je mimoriadne problémovým, a to najmä z pohľadu utajeného charakteru tohto druhu kriminality. Jednotlivé výskumné štúdie v tejto oblasti sa zväčša zameriavajú na jeden z vybraných aspektov, a teda buď na páchateľov organizovanej kriminality alebo na samotné aktivity realizované organizovanými kriminálnymi skupinami. Menej častým je zameranie sa na individuálne charakteristiky či osobnostné znaky páchateľov organizovanej kriminality. Novým prístupom, ktorý by v budúcnosti dokázal napomáhať odhaliť a následne i postihovať trestnú činnosť organizovaných kriminálnych skupín, je aplikovanie teórie hier a následne vytvorenie modelu činnosti organizovaných kriminálnych skupín v oblasti prepájania aktivít medzi dvoma či viacerými organizovanými kriminálnymi skupinami. Nový prístup k výskumu organizovanej kriminality môže v budúcnosti priniesť model, ktorý bude využiteľný nielen na národnej ale najmä na regionálnej či medzinárodnej úrovni orgánmi zodpovedajúcimi za prevenciu a boj proti organizovanej kriminalite.

Resumé (v anglickom jazyku)

Research of organized crime is particularly problematic, especially in terms of clandestine nature of this type of crime. Individual research studies in this area are mainly focused on one of the selected aspects and therefore either the perpetrators of organized crime or on the actual activities carried out by organized gangs. Less common is the focus on individual characteristics or personality characteristics of perpetrators of organized crime. A new approach in the future which could help determine and subsequently prosecute criminal activities of organized crime groups is the application of game theory, and then creation of a model of the activities of organized crime groups in the linking of activities between two or more organized gangs. A new approach to the study of organized crime in the future may bring a model that will be useful not only at national but mainly at regional and international level, and for the bodies responsible for preventing and combating organized crime.

Zoznam bibliografických odkazov:

EUROPOL. 2013. *EU Serious nad organised crime threat assessment*. 48 str., ISBN 978-92-95078-79-6. Dostupné na <https://www.europol.europa.eu/sites/.../socta2013.pdf>

FRANCIS, B, L. HUMPHREYS, S. KIRBY, K. SOOTHILL. 2013. *Kriminálni kariéra v organizovaném zločine*. (preklad. E. Vlčková), Dostupné na <http://www.ok.cz/iksp/docs/420.pdf>

HART, S. 2006. *Robert Aumann´s Game and Economic Theory*. Hebrew University, Dostupné na <http://www.ma.huji.ac.il/hart/papers/aumann-n.pdf>

KLEEMENS, E. R., C. de POOT. 2008. Criminal careers in organized crime and social opportunity structure. In *European Journal of Criminology*, s. 69 – 98. ISSN 1741-2609.

LAMPE von K. 2012. Transantional organized crime challenges for future research. In *Crime Law and Social Change.* s. 179 – 194. ISSN 0925-4994.

LISOŇ, J. – METEŇKO, J. – STIERANKA, J. 2002. *Projekt výskumnej úlohy: Organizovaný zločin v SR: Projekt výskumnej úlohy*, 1. Vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 20 str.,

TURNER, J., L. KELLY. 2009. Trade secrets, intersections between diasporas and crime groups in the constitution of the human trafficking chain. In *British Journal of Criminology*, s. 184 – 201, ISSN 1464-3529.

Kontaktné údaje:

JUDr. Ing. Anna Ďurfina, PhD.
Výskumné kriminologické centrum, Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola
Tomášiková 20
821 02 Bratislava
t. č. 02/48208840
e-mail: anna.durfina@paneurouni.com

K NIEKTORÝM ASPEKTOM VOJNOVÝCH TRESTNÝCH ČINOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

JUDr. Erik ELIAS
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

JUDr. PhDr. Martin SKALOŠ, PhD.
Katedra dejín štátu a práva
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Anotácia: *Trestné činy vojnové sú z tematického hľadiska veľmi zaujímavou a rozsiahlou kategóriou trestných činov. Autori v príspevku približujú rozsiahlu právnu úpravu trestných činov vojnových a taktiež historický vývoj vojenského trestného práva. Tieto trestné činy vojnové sú v príspevku spracované do jednotného a prehľadného celku s prihliadnutím na právnu úpravu v rámci medzinárodného, ale i vnútroštátneho práva.*
Kľúčové slová: *vojna, trestné činy vojnové, ozbrojený konflikt, medzinárodné humanitárne právo, medzinárodné trestné súdnictvo.*

Annotation: *War crimes are thematically very interesting and broad category of criminal offences. In the article authors highlight comprehensive legislation related to war crimes, as well as the historical development of military criminal law. These war crimes are in the article processed in a uniform and clear entity with regard the legislation within the international as well as national law.*
Keywords: *war, war of crimes, armed conflict, international humanitarian law, international criminal justice.*

Úvod

Trestné činy vojnové patria do kategórie trestných činov, ktoré najhorším možným spôsobom zasahujú do života nielen jednotlivca a generácií po ňom nasledujúcich, ale negatívne ovplyvňujú aj celé spoločenstvá štátov a národov. Ukrutnosti a hrôzy vojny nie sú len šedými spomienkami minulosti, ale otázka krehkého svetového mieru vo svete sa stáva stále aktuálnejšou. Takisto ako právna úprava iných trestných činov, aj právna úprava trestných činov vojnových prešla určitým špecifickým vývojom. Tento vývoj možno zreteľne pozorovať nielen na medzinárodnej úrovni, ale aj v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky. K ozbrojeným stretom medzi štátmi dochádzalo už v minulosti, a to z najrozličnejších príčin. Za hlavné príčiny by sa dali označiť mocenské záujmy štátov, ale často krát aj chudoba, etnické, náboženské a sociálne otázky. Vzhľadom na vývoj svetových udalostí je možné považovať problematiku trestných činov vojnových za stále aktuálnu. Je nepochybné, že ozbrojené konflikty môžu negatívnym spôsobom ohroziť medzinárodný mier a bezpečnosť. A práve z tohto dôvodu je potrebné riešiť vzniknutý stav a to nielen tým, že sa bude klásť dôraz na ukončenie sporov mierovou cestou, ale najmä v právnej rovine. V rámci ozbrojených konfliktov je nevyhnutné určiť hranice a mantinely jasne stanovujúce, ktoré konanie je v ozbrojených konfliktoch dovolené a ktoré už nemožno za žiadnych okolností považovať za prístupné. Tento ochranný mechanizmus zabezpečí nielen ochranu nevinnému obyvateľstvu, zmierni útrapy obetí, ale zabráni i ďalšiemu šíreniu násilia a následného konfliktu. Určitú renesanciu v oblasti medzinárodného humanitárneho práva možno badať práve presadzovaním medzinárodnej trestnej justície, ktorej cieľom je docieliť spravodlivosť v tejto oblasti. A to nielen tým, že každé protiprávne konanie bude potrestané, ale najmä jasným určením a vymedzením konania, ktoré bude napĺňať skutkové podstaty trestných činov vojnových. Na základe tohto vymedzenia môže byť vyvodená trestnoprávna zodpovednosť za spáchanie takýchto činov, a to bez ohľadu na štátnu príslušnosť, či verejnú funkciu ich páchateľa. Tieto opatrenia budú viesť k predchádzaniu ich páchania a v konečnom dôsledku zabezpečia právny poriadok, ktorý je založený na dominantnom postavení práva pred mocenskými záujmami agresorov.

Historický exkurz do vývoja vojenského trestného práva

Z pohľadu historického vývoja trestného práva Československej republiky bol významný už Všeobecný zákonník o zločinoch a trestoch za ne z roku 1787 na území Rakúsko - Uhorska. Vychádzal zo zásad „nullum crimen sine lege“ (niet zločinu bez zákona) a „nulla poena sine lege“ (niet trestu bez zákona). Všeobecným zákonníkom z roku 1787 bola vymedzená prehľadná kategorizácia deliktov a trestov, zavedená forma pokusu trestného činu, výpočet priťažujúcich a poľahčujúcich okolností, dôvody zániku trestnosti a zásada primeranosti trestu. Tento všeobecný zákonník prechádzal reformami cez rok 1803 až do roku 1852 kedy bol novelizovaný zákonom č. 117/1852 r. z. Podľa tohto zákonníka sa stíhali úmyselne spáchané zločiny, prečiny a priestupky spáchané z nedbanlivosti. Zločiny a prečiny riešili súdy, priestupky samosudca alebo zborový (ľudový) súd. Okrem verejných obžalôb sa pripúšťali aj súkromné obžaloby. V základoch trestnej zodpovednosti bola okrem pojmov zločin, prečin a priestupok vymedzená hranica trestnej zodpovednosti, okolnosti vylučujúce trestnosť, formy účastníctva, druhy trestov a ďalšie inštitúty pre výklad a interpretáciu trestných noriem.

V nadväznosti na túto novelu zákona č. 117 bol vydaný 15. januára 1855 zákon č. 19/1855 r. z., tzv. vojenský trestný zákonník, ktorý sa vzťahoval na osoby podliehajúce právomoci vojenských súdov. Podľa tohto zákona boli vojaci postihovaní prísnejšie ako civilné osoby podľa trestného zákonníka z roku 1852. Trestný poriadok, ktorý nadväzoval na trestný zákonník z roku 1852 bol vydaný až za Bachovho absolutizmu zákonom č. 119/1873 r. z., ktorý v značnej miere sprehľadnil trestné konanie a zaviedol poriadok v trestnoprocesných vzťahoch.

V období vzniku Československej republiky, recepčnou normou č. 11/1918 Sb. bol prevzatý právny poriadok Rakúsko - Uhorska. Základom trestného práva v Čechách bol rakúsky trestný zákon z roku 1852 a na Slovensku uhorský trestný zákon z roku 1878. Obidva zákony sa v základných ustanoveniach podstatne líšili. Vznikol právny dualizmus, lebo iné zákony platili pre civilné a iné pre vojenské osoby. Postupnými legislatívnymi úpravami bol vytvorený do roku 1924 právny stav, podľa ktorého sa v názoroch na vojenské trestné činy nerobil rozdiel medzi kombatantmi (príslušníkmi zbraní) a nekombatantmi (príslušníkmi služieb).

Právomoci vojenských súdov podliehali:

- vojenské osoby (patrili sem aj žandári a vojenskí zajatci),
- ostatné osoby (vojenskí úradníci, civilní personál vojska).

Uvedený vojenský trestný zákon sa vzťahoval na trestné konania:

a) vojenské zločiny a vojenské prečiny páchané proti povinnostiam vojenského stavu alebo vojenskej služby,
b) zločiny proti vojenskej moci štátu,
c) iné (všeobecné) zločiny a prečiny.

Medzi hlavné druhy trestov patril od začiatku okrem trestu smrti aj trest telesného bitia, ktorý sa vykonával palicou na osobách, ktoré mali menej ako 18 rokov, a na ženách metlou zviazanou z prútia. Trest vykonávaný v žalároch mohol byť zostrený – založené okovy na rukách a nohách, pôstmi – najviac trikrát týždenne a nie dva dni za sebou, tvrdým lôžkom – odoberal sa slamník aj podhlavník.

Medzi zvláštne povinnosti vojenskej služby a vojenského stavu patrili – poslušnosť, vernosť, bdelosť, statočnosť, dodržiavanie disciplíny, poriadku a služobných predpisov ako aj zachovávanie vojenskej cti.

Tieto povinnosti bolo možné porušiť – porušením subordinácie, vzburou a odbojom, sprotivením alebo iným neúctivým správaním sa k stráži, zbehnutím, opomenutím v strážnej službe, zbabelosťou, rušením disciplíny a poriadku, sebazmrzačením.

V rakúskom vojenskom trestnom zákonníku bolo uvedené, že je možné neuposlúchnuť rozkaz len v dvoch prípadoch, a to:

a) ak rozkaz zjavne odporoval službe alebo povinnej verejnosti,

b) ak rozkaz žiadal vykonať čin, pri ktorom bolo zrejmé, že ide o zločin alebo prečin.

Súčasne bola predpisom stanovená povinnosť vojakovi dobre si rozvážiť, než odoprie uposlúchnuť rozkaz, a ak tak urobil, bol povinný o svojom neuposlúchnutí rozkazu ihneď podať hlásenie najbližšiemu vyššiemu nadriadenému.

Zvýšenú ochranu v tej dobe podľa platného Trestného zákona požíval nielen samotný výkon strážnej služby, ale tiež česť jej príslušníkov.

Pozitívne sa rozvíjajúci vývoj trestného práva na území Československej republiky negatívne ovplyvnilo obdobie druhej svetovej vojny.

Na Slovensku bol ale v roku 1941 prijatý na sneme Slovenskej republiky v prvom volebnom období na piatom zasadaní 361. vládny návrh zákona o vojenskom trestnom poriadku. Bol to kompletne rozpracovaný materiál, ktorý mal za úlohu zistenú trestnú činnosť postihovať a to spôsobmi a systémom, ktorý bol dopodrobna vyprecizovaný.

Nová fáza vývoja trestného práva sa začala až na sklonku druhej svetovej vojny vydaním dekrétu prezidenta ČSR č. 11/1944 Zb., ktorým došlo k obnoveniu pôsobnosti trestnoprávnej úpravy, ktorá platila do roku 1938. Obsah tohto dekrétu bol upravený zákonom č. 12/1946 Zb., ktorým boli potvrdené zmeny oproti právnej úprave, ktorá platila v období okupácie na Slovensku. Trestnoprávne normy z obdobia okupácie boli zrušené zákonom Slovenskej národnej rady č. 53/1945 Zb., týmto sa trestné právo dostalo do znenia pred druhou svetovou vojnou. Trestné právo bolo rozvíjané a formované od roku 1945 do roku 1950 vyhláškami, dekrétmi prezidenta a zákonmi, ktoré boli v takom počte, že bola nutná nová rekodifikácia trestného práva, ktorá prišla po zmene zriadenia v ČSR v roku 1948 a bola vyhlásená tzv. právnická dvojročnica, v rámci ktorej bol spracovaný nový Trestný zákon č. 86/1950 Zb., ktorého právna úprava bola ovplyvnená v tej dobe sovietskym trestným právom. Nový Trestný zákon zrušil dovtedy platné staré rakúsko-uhorské zákony, právny dualizmus a jednotne upravoval trestnoprávnu zodpovednosť v rámci územnej a vecnej pôsobnosti. Týmto zákonom došlo ku kodifikácii (zjednoteniu do jedného zákona) trestných hmotnoprávnych noriem, pričom bolo zároveň zrušených 48 zákonov a iných právnych noriem, ktoré dovtedy túto oblasť upravovali.[1]

K tomuto Trestnému zákonu bol vydaný aj Trestný poriadok č. 87/1950 Zb., Trestný zákon správny a Trestný poriadok správny. V desiatej hlave nového Trestného zákonníka sa uvádzali skutkové podstaty vojenských trestných činov. Bola tiež vymedzená všeobecná definícia, podľa ktorej trestné činy vojenské sú také trestné činy, ktoré porušujú vojenskú disciplínu alebo ustanovený výkon služby.

Vojenské trestné činy nadväzovali na predchádzajúcu právnu úpravu, ale niektoré ustanovenia sa nevyhli platnosti tej doby, v ktorej vznikali, keď napríklad za zbehnutie do cudziny hrozil mimoriadny prísny trest od 5 do 20 rokov odňatia slobody. Trest prepadnutia majetku v takýchto prípadoch musel byť uložený vždy. Išlo o nezvyčajne tvrdé represívne opatrenia, ktorého dôsledok (stratu majetku) pociťovala aj rodina zbehnutého vojaka do cudziny ako kolektívny postih. V tomto Trestnom zákone sa vojenské trestné činy delili na trestné činy:

- proti povinnosti konať vojenskú službu,
- proti vojenskej podriadenosti a cti,
- proti povinnostiam strážnej a dozornej služby,
- proti veliteľským povinnostiam,
- ohrozujúce bojaschopnosť,
- proti vojnovým zvyklostiam.

[1] SAMAŠ, O. 2001. Vojenské disciplinárne právo a vojenské trestné činy. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, štáb personálneho manažmentu, 2001. s. 46.

Okrem vojenských trestných činov, ktoré sme vymenovali a sú bez veľkých zásahov a zmien citované aj v súčasnej právnej úprave v Trestnom zákone, boli v uvedenom Trestnom zákone č. 86/1950 Zb. ešte doplnené napríklad o trestné činy porušenia predpisov a nariadení podľa paragrafu 281 a trestný čin používania podriadeného na súkromné služby podľa paragrafu 291.

Postihovanie za spáchané trestné činy podľa paragrafov 281 a 291 nepochybne prispievalo k zabezpečovaniu disciplíny vnútri ozbrojených síl a preto by sa mohlo uvažovať o ich zavedení a to hlavne pri terajšej plnej profesionalizácii ozbrojených síl, kde si hlavne starší velitelia často mýlia profesionálneho vojaka v štátnej službe s vojakom povinnej služby za socializmu a ukladajú im úlohy, ktoré nesúvisia s ich pracovnou náplňou.

K ďalším výrazným zmenám po jednotlivých novelách a úpravách v tej dobe platného Trestného zákona došlo po prijatí Ústavy Československej socialistickej republiky (ústavného zákona č. 100/1960 Zb.). Na základe citovanej Ústavy došlo k vydaniu nového Trestného zákona č. 140/1961 Zb. s účinnosťou od 1. januára 1962 a následne k Trestnému zákonu aj Trestný poriadok – zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom.[2]

Z uvedeného historického prierezu vyplýva, že ochrana bojaschopnosti, disciplíny a poriadku v ozbrojených silách aj prostredníctvom vojenských trestných činov má u nás dlhú tradíciu a význam. Prakticky na týchto historických základoch bolo postavené znenie skutkových podstát vojenských trestných činov, ktoré boli uvedené v Trestnom zákone č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov, a ktoré platili v Českej a Slovenskej federatívnej republike do roku 1989. Platili aj v Českej a Slovenskej federatívnej republike do jej rozdelenia na dva samostatné štáty. Vznikom Slovenskej republiky sa začala etapa reformy trestného práva, ktorá bola ukončená kodifikáciou nových trestných kódexov. Do nového rekodifikovaného Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. boli prevzaté vojenské trestné činy bez hlbšej analýzy zmeny prostredia služby v ozbrojených silách a zásadnej zmeny, ktorá zmenila povinnosť služby na dobrovoľnosť. Z uvedeného vyplýva aj zmena postavenia vojaka v spoločnosti, postavenia profesionálneho vojaka v štátnej službe – jeho pracovnoprávny vzťah k štátu – Slovenskej republike.

Súčasne platné znenie trestného práva nadväzuje na historický vývoj, pričom sú brané do úvahy len tradície česko-slovenského práva, ktoré vychádzalo z kontinentálneho systému práva a nie sú brané do úvahy zmeny v spoločnosti a v ozbrojených silách ako takých.

Trestné činy vojnové v právnom poriadku Slovenskej republiky

Trestné činy vojnové je možné vnímať v dvoch rovinách, a to v rovine medzinárodného práva, ale takisto aj v rovine vnútroštátneho práva (v rámci slovenského trestného práva platí bipartícia trestných činov na zločiny a prečiny). Právna úprava spomínaných trestných činov bola zaradená už v predchádzajúcom Trestnom zákone (Zákon č. 140/1961 Zb.), a to v X. hlave, ktorá niesla názov Trestné činy proti ľudskosti. Prirodzene slovenská právna úprava, takisto ako aj medzinárodná, prešla určitým špecifickým vývojom. Tento vývoj bol poznačený predovšetkým pristúpením Slovenskej republiky k Rímskemu štatútu Medzinárodného trestného súdu, ktorý bol schválený ako medzinárodná zmluva podľa článku 5 odseku 2 Ústavy Slovenskej republiky.[3] Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu zo 17. júla 1998, ktorý bol ratifikovaný všetkými členskými štátmi Európskej únie upozorňuje na to, že každý štát má povinnosť uplatňovať svoju trestnú právomoc nad všetkými tými, ktorí sa dopúšťajú páchania medzinárodných zločinov proti mieru, ľudskosti a medzinárodných zločinov vojenských.[4]

---

[2] Pozri tiež: KORGO, D. – SCHNEIDEROVÁ, A. 2015. The ensuring of protection of human rights in the criminal law of the Slovak Republic. In: The principle of proportionality and the protection of the fundamental rights in the European states. Walbrzych : Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoly Zawodowej im. Angelnsa Silesiusa w Walbrzychu. 2015. s. 139-197.

[3] LISANSKÝ, M. 2002. Medzinárodný trestný súd a Slovenská republika. In Právny obzor, 85, 2002, č. 5 – 6, s. 487.

[4] MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. 2011. Trestné právo hmotné, všeobecná a osobitná časť. Plzeň : Vydavateľstvo Aleš Čeňek, s. r. o., 2011. s. 447.

Súčasná právna úprava vojenských trestných činov je v slovenskom právnom poriadku obsiahnutá v XII. hlave osobitnej časti Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. (ďalej len Trestný zákon). Táto hlava sa ďalej vnútorne diferencuje na jednotlivé diely. V prvom diely sú upravené trestné činy proti mieru a ľudskosti. Logicky sa jedná o kategóriu blízku trestným činom vojnovým. Trestné činy vojnové sú zaradené a upravené v druhom diely tejto hlavy a posledný, tretí diel pozostáva zo spoločných ustanovení.

Zákonné ustanovenia o trestných činoch proti mieru, proti ľudskosti a trestné činy vojnové vyjadrujú potrebu neustáleho boja so zločincami proti mieru, vojnovými zločincami ako aj zločinmi proti ľudskosti, ktoré boli vo svojej hroznej podobe páchané počas druhej svetovej vojny, ale, ako ukazujú skúsenosti aj z nedávnych vojen, ozbrojených konfliktov, aj po nej.[5]

Trestné činy vojnové, ktoré sú nazývané aj vojnové zločiny sú v podstate previnenia voči vojnovému právu. Tieto previnenia je možné postihnúť podľa medzinárodného práva trestného. V medzinárodnom konflikte je za vojnový zločin považované každé previnenie proti vojnovému právu, avšak v prípade konfliktu na vnútroštátnej úrovni definíciu vojnového zločinu spĺňať nemusí.

Jednotlivé trestné činy vojnové a ich skutkové podstaty

Medzi trestné činy vojnové upravené Trestným zákonom v jeho XII. hlave, druhom diely patria:

1. Používanie zakázaného bojového prostriedku a nedovolené vedenie boja (§ 426)
2. Plienenie v priestore vojnových operácií (§ 427)
3. Zneužívanie medzinárodne uznávaných označení a štátnych znakov (§ 428)
4. Útok proti parlamentárovi (§ 429)
5. Zneužitie rekviračného práva (§ 430)
6. Vojnová krutosť (§ 431)
7. Perzekúcia obyvateľstva (§ 432)
8. Vojnové bezprávie (§ 433)
9. Ohrozenie kultúrnych hodnôt (§ 434)

Používanie zakázaného bojového prostriedku a nedovolené vedenie boja (§ 426)

Týmto trestným činom sa chráni riadne, medzinárodným právom vojnovým uznané vedenie boja dovolenými prostriedkami a spôsobmi, ako aj všeobecné zásady ľudskosti.[6]

Trestný čin používania zakázaného bojového prostriedku a nedovolené vedenie boja sa skladá z dvoch základných skutkových podstát, pričom pri každej z nich sú uvedené viaceré alternatívne spôsoby konania.

V zmysle ustanovenia § 426 ods. 1 Trestného zákona, skutková podstata tohto trestného činu spočíva v konaní páchateľa, ktorý počas vojny nariadi:

a) použitie zakázaného bojového prostriedku alebo materiálu odbornej povahy alebo taký prostriedok alebo materiál použije,
b) vedenie boja zakázaným spôsobom alebo sám takto boj vedie.

Za trestný čin podľa odseku 2 uvedeného ustanovenia sa považuje konanie veliteľa, ktorý v rozpore s ustanoveniami medzinárodného práva o prostriedkoch a spôsoboch vedenia vojny úmyselne:

a) poškodí vojenskou operáciou civilné osoby na živote, zdraví alebo majetku alebo vedie útok proti nim z dôvodu represálií, vedie útok proti nebránenému miestu alebo demilitarizovanému pásmu,

[5] IVOR, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné, všeobecná časť. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 341.
[6] MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. 2011. Trestné právo hmotné, všeobecná a osobitná časť. Plzeň : Vydavateľstvo Aleš Čeňek, s. r. o., 2011. s. 467.

b) zničí alebo poškodí priehradu, jadrovú elektráreň alebo obdobné zariadenie obsahujúce nebezpečné sily alebo
c) zničí alebo poškodí objekt určený na humanitárne účely alebo medzinárodne uznávanú kultúrnu alebo prírodnú pamiatku.

Spoločným znakom odseku 1 a 2 spomínaného ustanovenia § 426 je jeho subjektívna stránka. V obidvoch prípadoch sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Rozdiel medzi týmito dvoma odsekmi tkvie predovšetkým v subjekte trestného činu. V prvom prípade, teda v odseku 1 môže byť páchateľom ktokoľvek (všeobecný subjekt), na rozdiel od odseku 2, kde môže byť páchateľom iba veliteľ (špeciálny subjekt).

V odseku 3 je upravená okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby. Takouto okolnosťou je práve konanie páchateľa, ktorou spôsobí:

a) ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb,
b) škodu veľkého rozsahu,
c) iný obzvlášť závažný následok.

Na účely týchto ustanovení je však nutné ozrejmiť aj viaceré pojmy v nich sa vyskytujúce. Okrem pojmov zakázaný vojnový prostriedok a nedovolené vedenie boja, ktoré tvoria už samotné jadro názvu rozoberaného trestného činu, je potrebné bližšie vysvetliť aj pojmy ako represália, nebránené miesto, demilitarizované pásmo, medzinárodne uznávaná kultúrna alebo prírodná pamiatka a takisto aj vojenský veliteľ.

Pod pojmom represália sa rozumie špecifický prostriedok donútenia v medzinárodnom práve. Sú to také opatrenia štátu, ktoré poškodzujú medzinárodným právom chránený záujem iného štátu tak, aby tento štát bol donútený upustiť od vlastného protiprávneho jednania a prípadne nahradiť ujmu, ktorú spôsobil. Výkon represálií je v súlade s medzinárodným právom, pokiaľ sú zároveň splnené tieto dve náležitosti: štát proti ktorému sú použité, koná protiprávne a odmieta od toho konania upustiť. K represáliám sa možno uchýliť len vtedy, ak nápravu nebolo možné dosiahnuť inými prostriedkami, a teda pokojnou cestou. Ak štát zanechal protiprávne konanie, je nutné okamžite od represálií upustiť.

Nebráneným miestom je niektorou stranou vyhlásené ktorékoľvek obývané miesto v zóne styku ozbrojených síl alebo v jeho blízkosti, ktoré je otvorené pre okupáciu druhou stranou.[7]

Demilitarizovaným pásmom je územie (zóna), ktorému sa po vzájomnej dohode poskytol status demilitarizovaného územia.[8]

Za medzinárodne uznávanú kultúrnu alebo prírodnú pamiatku je považovaná pamiatka, ktorá je zapísaná v príslušnom registri. Tým registrom je v tomto prípade Medzinárodný register kultúrnych pamiatok. Počas vojny je každá takáto pamiatka označená špeciálnym znakom.

V zmysle ustanovenia § 435 odseku 3 Trestného zákona je vojenský veliteľ trestne zodpovedný za trestné činy uvedené v XII. hlave tohto zákona aj vtedy, ak sa ich dopustili ozbrojené sily pod jeho faktickým velením a riadením v dôsledku jeho zlyhania riadiť také sily, ak:

a) vedel alebo na základe okolností v tom čase mal vedieť, že ozbrojené sily páchali alebo sa chystali spáchať takéto trestné činy,
b) neuskutočnil všetky potrebné a primerané opatrenia v rámci svojej právomoci na zabránenie alebo potlačenie ich spáchania alebo nepredložil vec príslušným orgánom na vyšetrenie a trestné stíhanie.

Za vojenského veliteľa sa považuje aj osoba fakticky konajúca ako vojenský veliteľ.

[7] IVOR, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné, všeobecná časť. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 562.
[8] Tamtiež. s. 562.

Plienenie v priestore vojnových operácií (§ 427)

Je prirodzené, že v priebehu vojny a vojnových operácií vznikajú škody aj na majetku civilného obyvateľstva. Od civilných osôb je preto možné požadovať, aby sa zriekli niektorých práv (napr. vlastníckych), či majetku. Je však nevyhnutné podotknúť, že takéto zásahy do práv civilného obyvateľstva možno vykonať len vtedy ak neodporujú medzinárodnému právu vojnovému a sú vykonávané príslušnými veliteľmi a spôsobmi, ktoré sú ustanovené v príslušných rozkazoch alebo predpisoch.

A práve z tohto dôvodu medzi jednu z uznávaných zásad medzinárodného práva vojnového patrí aj zásada zákazu plienenia (drancovania alebo tiež pustošenia). Túto zásadu je možné nájsť zakotvenú najmä v Poriadku pozemnej vojny (čl. 47, 51 a 52), ale aj v protokole k Ženevským dohovorom (čl. 4).[9]

Ako objekt tohto trestného činu môžeme teda označiť záujem na zabezpečení vlastníckeho práva a ochrany majetku na miestach zasiahnutých vojnovými operáciami.

Trestného činu sa dopustí ten, kto v priestore vojnových operácií, na bojisku, v miestach postihnutých vojnovými operáciami alebo na obsadenom území:

a) sa zmocní cudzej veci, využívajúc niečiu tieseň,
b) svojvoľne ničí cudzí majetok alebo ho pod zámienkou vojnovej potreby odníma alebo
c) okráda padlých alebo ranených.

Z hľadiska subjektívnej stránky sa jedná o úmyselné zavinenie a subjektom v tomto prípade môže byť ktokoľvek (všeobecný subjekt). Neberie sa teda žiadny ohľad na to, či trestný čin spácha civilná osoba alebo vojak.

Okolnosti podmieňujúce použitie vyššej trestnej sadzby sú upravené v odsekoch 2, 3 a 4 tohto ustanovenia. Medzi tieto okolnosti patrí spáchanie činu:

a) za použitia násilia, hrozby násilia alebo inej ťažkej ujmy,
b) na osobách alebo veciach požívajúcich podľa zákona alebo predpisov medzinárodného práva osobitnú ochranu,
c) ak ním spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť,
d) ak ním spôsobí značnú škodu alebo škodu veľkého rozsahu.

Za neopomenuteľný znak skutkovej podstaty tohto trestného činu sa považuje jeho spáchanie na špecifickom, zákonom stanovenom mieste. Trestného činu plienenia v priestore vojnových operácií sa dopustí iba ten páchateľ, ktorý vyššie uvedené konanie vykoná v priestore vojnových operácií, na bojisku a v miestach postihnutých vojnovou operáciou alebo na obsadenom území.[10] Na iných miestach je spáchanie trestného činu vylúčené, môže však ísť o inú trestnú činnosť, ktorej zákonné znaky budú naplnené.[11]

Bojiskom sa na účely tohto ustanovenia rozumie územie, ale aj vody a ovzdušie, na ktorom dochádza k bezprostrednému stretu ozbrojených síl.

Priestor vojnovej operácie zahŕňa okrem bojiska aj ďalší priestor, najmä ten, kde sa vykonávajú operácie, ktoré súvisia s bojovou činnosťou. Takýmto priestorom môže byť tak isto aj pevná zem, vody, ale i vzdušný priestor.

Zneužívanie medzinárodne uznávaných označení a štátnych znakov (§ 428)

Toto ustanovenie je možné vnímať ako realizáciu Ženevských dohôd z roku 1949 na ochranu obetí vojny.

Tento trestný čin je aj odrazom zákona č. 84/1994 Z. z. o Slovenskom červenom kríži a o ochrane znaku a názvu červeného kríža. Nestranná ľudomilná organizácia, akou je Medzinárodný komitent červeného kríža môže ponúknuť svoje služby stranám v konflikte. Ranení a chorí, ako aj

[9] MADLIAK, J. 2010. Trestné právo hmotné II., osobitná časť. Košice : UPJŠ, 2010. s. 275.
[10] MADLIAK, J. 2010. Trestné právo hmotné II., osobitná časť. Košice : UPJŠ, 2010. s. 276.
[11] IVOR, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné, všeobecná časť. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 564.

členovia zdravotníckeho a duchovného personálu, majú oprávnenie požívať výhody podľa týchto dohôd tak dlho, pokiaľ sa bude tento dohovor na nich vzťahovať, okrem prípadu, že by spomenuté dohody obsahovali opatrenia vykonané v ich prospech jednou alebo druhou stranou v konflikte.[12]

Objektom tohto trestného činu, ako už z jeho samotného názvu vyplýva je ochrana pred zneužitím označenia Červeného kríža, jednotiek OSN, ale i označeniam podobnej kategórie.

Tento trestný čin sa skladá z dvoch skutkových podstát. Uvedené sú v odsekoch 1 a 2 tohto ustanovenia.

K naplneniu objektívnej stránky podľa odseku 1 dôjde konaním páchateľa, ktorý počas vojny zneužije označenie Červeného kríža alebo iných rozlišovacích znakov alebo farieb uznávaných medzinárodným právom na označenie zdravotníckych inštitúcií, dopravných prostriedkov, osôb zdravotníckej pomoci alebo evakuácie.

V odseku 2 naplní páchateľ objektívnu stránku trestného činu tým, že počas vojny zneužije znak Organizácie Spojených národov, štátnu vlajku, štátny znak, vojenský znak, insígnie alebo rovnošatu neutrálneho štátu alebo iného štátu, ktorý nie je stranou vo vojne.

Subjektívna stránka rovnako ako v ostatných prípadoch vyžaduje úmyselné zavinenie a subjekt je všeobecný, teda páchateľom tohto trestného činu, môže byť ktokoľvek, t. j. každá trestne zodpovedná osoba.

Okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby je upravená v odseku 3. Ak páchateľ spácha trestný čin konaním alebo prostriedkom vojnovej vierolomnosti a spôsobí tak:

a) smrť viacerých osôb,
b) škodu veľkého rozsahu,
c) iný obzvlášť závažný následok.

Vojnová vierolomnosť je činnosť, ktorá znevážením dobrej vôle protivníka má u neho vyvolať mylnú domnienku, že má právo na ochranu, alebo je takú ochranu povinný poskytnúť podľa noriem medzinárodného práva.[13]

Útok proti parlamentárovi (§ 429)

Tento trestný čin bol do Trestného zákona doplnený na základe záväzkov, ktoré je Slovenská republika povinná dodržiavať podľa medzinárodných dohôd o vojnovom práve (Dohovor o zákonoch a obyčajoch pozemnej vojny prijatý na druhej Haagskej mierovej konferencii v roku 1907).[14]

Ustanovenia § 429 zabezpečujú ochranu parlamentárovi, ale aj členom jeho sprievodu. Pod ochranu spadá česť, dôstojnosť, dobré meno a vážnosť parlamentára a jeho sprievodu. Povinnosťou druhej strany je dbať na zachovávanie tzv. oficiálnej zdvorilosti voči parlamentárovi a členom jeho sprievodu.

Trestným sa v zmysle tohto ustanovenia stáva konanie páchateľa, ktorým urazí parlamentára alebo člena jeho sprievodu alebo kto takú osobu neoprávnene zadrží.

Páchateľom tohto trestného činu sa môže stať každá trestne zodpovedná osoba, môže sa teda jednať o vojaka, či nevojaka. Z hľadiska subjektívnej stránky ide o úmyselný trestný čin, pri ktorom je potrebné úmyselné zavinenie. Páchateľ si musí byť vedomý toho, že predmetom jeho útoku je osoba, ktorá zastáva funkciu parlamentára alebo osoba, ktorá patrí do jeho sprievodu.

Použitie vyššej trestnej sadzby je možné v prípade, že páchateľ spôsobí parlamentárovi alebo členovi jeho sprievodu ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť.

Parlamentárom sa v zmysle čl. 32 Poriadku pozemnej vojny (Haag 1907) rozumie osoba, ktorá bola poverená jednou bojujúcou stranou, aby začala vyjednávať s druhou bojujúcou stranou, pričom

[12] MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. 2011. Trestné právo hmotné, všeobecná a osobitná časť. Plzeň : Vydavateľstvo Aleš Čeňek, s. r. o., 2011. s. 469.
[13] MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. 2011. Trestné právo hmotné, všeobecná a osobitná časť. Plzeň : vydavateľstvo Aleš Čeňek, s. r. o., 2011. s. 470.
[14] IVOR, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné, všeobecná časť. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 568.

v ústrety tejto strane postupuje s bielou zástavou.[15] Za členov sprievodu parlamentára sa považujú aj bubeník, trubkár a trubač, tlmočník, vlajkonosič a pod. Všetci títo majú právo nedotknuteľnosti.

Zadržaním sa rozumie také konanie, ktoré nedáva žiadnu možnosť na slobodný návrat k vlastnému vojsku alebo možnosť dopraviť sa na miesto rokovania. V tomto prípade je možné hovoriť aj o špecifickej forme obmedzovania osobnej slobody. Avšak za trestné sa považuje len neoprávnené zadržanie parlamentára alebo členov jeho sprievodu.

Dočasné zadržanie parlamentára alebo člena jeho sprievodu bude v súlade s medzinárodným vojnovým právom, ak parlamentár alebo člen jeho sprievodu zneužil svoje postavenie. Ak bude dokázané, že parlamentár alebo člen jeho sprievodu zneužil svoje privilegované postavenie na vyzvedačstvo, stráca v zmysle čl. 34 Poriadku pozemnej vojny právo nedotknuteľnosti.

Zneužitie rekviračného práva (§ 430)

Rekviračným právom sa rozumie zákonné právo vyžadovať určené plnenia od osôb, ktoré sa týkajú vydania majetku (hnuteľného a nehnuteľného) pre potreby obrany štátu.[16] Na základe ustanovenia čl. 2 ods. 3 písm. c) a d) zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu je možné v čase vojny v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas, v závislosti od priebehu udalostí obmedziť základné práva a slobody a uložiť povinnosti na celom území Slovenskej republiky alebo na jej časti a to v takom rozsahu, aby obmedzil výkon vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam na rozmiestnenie príslušníkov ozbrojených síl, príslušníkov ozbrojených zborov, bojových prostriedkov, zdravotníckych zariadení, zásobovacích zariadení záchranných služieb, ako aj využívanie nehnuteľností na účely zabezpečenia výroby, vykonávania, dopravných, telekomunikačných a poštových služieb, výkonu zdravotníckej starostlivosti, veterinárnej starostlivosti, sociálneho zabezpečenia, zabezpečenia výchovno-vzdelávacieho procesu a ochranu kultúrneho fondu, či obmedziť výkon vlastníckeho práva k hnuteľným veciam.

Podľa § 10 ods. 1 písm. i) zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, Obvodný úrad na úseku obrany štátu ukladá na návrh obvodného úradu v sídle kraja v čase vojny alebo vojnového stavu právnickým osobám, fyzickým osobám oprávneným na podnikanie a fyzickým osobám povinnosť poskytnúť vecné prostriedky na plnenie úloh obrany štátu tak, aby nedošlo k ohrozeniu zásobovania základnými potravinami, vodou, energiami, zdravotníckym zabezpečením a k ohrozeniu základnej veterinárnej ochrany územia. Za vecný prostriedok sa na účely tohto zákona považuje taká hnuteľná vec, ktorú je možné použiť na obranu štátu. Vecné prostriedky sa hneď ako zaniknú dôvody, pre ktoré boli poskytnuté odovzdávajú naspäť oprávnenej osobe. O tomto vrátení rozhoduje ten istý orgán, ktorý predtým rozhodol o povinnosti tieto prostriedky poskytnúť.

Objektom tohto trestného činu je záujem na ochrane majetku fyzických osôb a právnických osôb pred neoprávnenými konaniami uskutočnenými pod zámienkou potreby majetku na verejné účely a s poukazom na ich vecné povinnosti pri obrane vlasti v súvislosti s vojnou alebo ozbrojeným konfliktom. Cieľom tohto ustanovenia je tiež zabezpečiť, aby rekvirovaný majetok nebol zneužitý na iné než verejné ciele, pre ktoré bola rekvirácia nariadená.[17]

K naplneniu objektívnej stránky tohto trestného činu dôjde konaním páchateľa, ktorý počas vojny:

a) zneužije právomoc, ktorá mu bola zverená v oblasti vojenskej rekvirácie,
b) vykonáva rekviráciu, hoci na to nebol oprávnený alebo
c) odmietne vydať potvrdenie o druhu a množstve vydaných vecí pri vojenskej rekvirácii.

[15] MADLIAK, J. 2010. Trestné právo hmotné II., osobitná časť. Košice : UPJŠ, 2010. s. 278.
[16] MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. 2011. Trestné právo hmotné, všeobecná a osobitná časť. Plzeň : Vydavateľstvo Aleš Čeňek, s. r. o., 2011. s. 470.
[17] MADLIAK, J. 2010. Trestné právo hmotné II., osobitná časť. Košice : UPJŠ, 2010. s. 279.

Z hľadiska subjektívnej stránky sa jedná o úmyselné zavinenie. Subjekty v tomto prípade rozoznávame dva. Ak bola zneužitá právomoc pri výkone rekviračného práva, páchateľom môže byť iba osoba, ktorá je na rekviráciu oprávnená, t. j. špeciálny subjekt, vo všetkých ostatných prípadoch sa môže trestného činu dopustiť ktokoľvek, t. j. všeobecný subjekt.

Medzi okolnosť podmieňujúcu použitie vyššej trestnej sadzby sa radí:

- spôsobenie značnej škody, či škody veľkého rozsahu,
- spáchanie činu za použitia násilia, hrozby použitia násilia alebo hrozby inej ťažkej ujmy alebo
- na osobách alebo veciach požívajúcich podľa zákona alebo predpisov medzinárodného práva osobitnú ochranu.

Tento trestný čin je vo vzťahu špeciality trestným činom proti majetku, čo vylučuje ich jednočinný súbeh.[18]

Vojnová krutosť (§ 431)

Jedným zo základných princípov medzinárodného vojnového práva je aj ochrana bezbranných osôb, ktoré nie sú účastníkmi bojových akcií. Medzi takéto osoby sa zaraďujú vojnoví zajatci, príslušníci ozbrojených síl, ktorí už zložili zbrane, ale predovšetkým civilné obyvateľstvo. Deklarácia tohto princípu sa nachádza najmä v Ženevských dohovoroch (1949) a to menovite v Ženevskom dohovore o zlepšení osudu ranených, chorých a stroskotancov ozbrojených síl na mori, Ženevskom dohovore o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami, Ženevskom dohovore o ochrane civilných osôb za vojny, ale aj v Dodatkových protokoloch k nim (1977). Zločin vojnovej krutosti § 431 sa skladá z dvoch základných skutkových podstát, ktoré sú uvedené v odseku 1 a 2 tohto ustanovenia.

Podľa odseku 1 § 431 sa trestným stáva konanie páchateľa, ktorým počas vojny poruší predpisy medzinárodného práva tým, že kruto zaobchádza s bezbranným civilným obyvateľstvom, utečencami, ranenými, príslušníkmi ozbrojených síl, ktorí už zbrane zložili alebo s vojnovými zajatcami.

Podľa odseku 2 § 431 sa za trestné považuje konanie páchateľa, ktorým počas vojny poruší predpisy medzinárodného práva tým, že:

a) nevykoná účinné opatrenia na ochranu osôb, ktoré takú pomoc potrebujú, najmä detí, žien, ranených alebo starých ľudí, alebo takým opatreniam bráni alebo
b) zamedzí alebo zabráni organizáciám civilnej ochrany nepriateľa, neutrálneho alebo iného štátu v plnení ich humanitárnych úloh.

Páchateľom tohto trestného činu môže byť ktorákoľvek osoba a subjektívna stránka si vyžaduje úmyselné zavinenie páchateľa.

Okolnosť, ktorá podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby v tomto prípade spočíva v konaní páchateľa, ktorým spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrti, či iného obzvlášť závažného následku.

Kruté zaobchádzanie môže spočívať vo forme páchania iných trestných činov, akými sú napr. ublíženie na zdraví, lúpež, vydieranie, sexuálne násilie, znásilnenie a pod., ale aj iné konania, akými sú trápenie smädom, zimou a pod. Krutým je každé zaobchádzanie, ktoré nesmeruje k internovaniu, odsunu z priestoru bojových operácií, ich zaistenia tak, aby nemohli začať nové nepriateľské akcie, a spočíva v spôsobovaní duševných či fyzických útrap, v týraní, mučení či v ukladaní prác, ktoré ohrozujú ich život a zdravie, u ranených a chorých stačí, že nebudú, hoci to prímerie alebo iný stav umožňuje, včas odvezení na ošetrenie a ochránení pred ďalšími útrapami.[19]

Perzekúcia obyvateľstva (§ 432)

Perzekúciou (útlakom) vo všeobecnosti rozumieme nespravodlivé, zo zaujatosti predsavzaté prenasledovanie niekoho alebo potlačovanie niečoho. Zákonná úprava znakov trestného činu perzekúcie obyvateľstva vychádza najmä zo Ženevského dohovoru o ochrane civilných osôb za vojny

[18] MADLIAK, J. 2010. Trestné právo hmotné II., osobitná časť. Košice : UPJŠ, 2010. s. 279.
[19] IVOR, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné, všeobecná časť. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 571.

z roku 1949 (č. 65/1954 Zb.), Dodatkových protokolov k Ženevským dohovorom z roku 1977 (č. 168/1991 Zb.), Medzinárodného dohovoru OSN o potláčaní a trestaní apartheidu z roku 1973 (č. 116/1976 Zb.) a Dohovoru OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu z roku 1984 (č. 143/1988 Zb.).[20]

Skutková podstata trestného činu perzekúcie obyvateľstva spočíva v ochrane života, zdravia a dôstojnosti, t. j. ochrana pred terorizovaním, či neľudskými činmi, civilného obyvateľstva, takisto vojnových zajatcov, ale aj iných skupín obyvateľstva.

V odsekoch 1 a 2 § 432 sú obsiahnuté základné skutkové podstaty tohto zločinu. V zmysle § 432 odseku 1 Trestného zákona sa za trestné pokladá konanie páchateľa, ktorým počas vojny pácha neľudské činy vyplývajúce z národnostnej, rasovej alebo etnickej diskriminácie alebo terorizuje bezbranné civilné obyvateľstvo násilím alebo hrozbou jeho použitia.

V zmysle odseku 2 spomínaného § 432 sa za trestné považuje konanie páchateľa, ktorým:

a) zničí alebo vážne naruší zdroj základných životných potrieb civilného obyvateľstva na obsadenom území alebo v dotykovej zóne alebo svojvoľne neposkytne obyvateľstvu pomoc nevyhnutnú na prežitie,
b) bezdôvodne odďaľuje návrat civilného obyvateľstva alebo vojnových zajatcov,
c) bezdôvodne presídľuje civilné obyvateľstvo odsadeného územia,
d) osídľuje osadené územie obyvateľstvom vlastnej krajiny alebo
e) svojvoľne znemožní civilnému obyvateľstvu alebo vojnovým zajatcom, aby sa o ich trestných činoch rozhodovalo v spravodlivom konaní.

Z hľadiska subjektívnej stránky sa jedná o úmyselné zavinenie páchateľa, ktorým môže byť ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba, t. j. všeobecný subjekt.

Okolnosť, ktorá v tomto prípade podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby tkvie v konaní páchateľa, ktoré má za následok ťažkú ujmu na zdraví, smrť, či iný obzvlášť závažný následok.

Vo všeobecnosti je možné za neľudské činy označiť také konania, ktorými sú spôsobené ujmy, a to nielen fyzické, ale aj psychické, obmedzovanie slobody, či dôstojnosti, mučenie a mnohé ďalšie. Taxatívny výpočet takýchto činov je upravený v spomínanom Medzinárodnom dohovore OSN o potlačení a trestaní apartheidu, a to konkrétne v druhom článku.

Podmienkou trestnosti je, že takéhoto trestného činu sa páchateľ dopustí s diskriminačných pohnútok voči príslušníkom určitej národnosti, rasy alebo etnickej skupiny. Terorizovať možno bezbranné obyvateľstvo rôznych národností, rás alebo etnických skupín. Jedným z najnebezpečnejších diskriminačných neľudských činností je už spomínaný apartheid.[21]

Normami medzinárodného vojnového práva je okupačnej mocnosti striktne zakázané devastovať alebo inak poškodzovať zdroje základných životných potrieb obyvateľstva v dotykovej zóne, či na obsadenom území. Medzi takéto zdroje sa zaraďujú predovšetkým zásoby potravín, zariadenia na dodávku vody, alebo zariadenia na výrobu tepla a mnohé iné. Naopak, povinnosťou okupačnej mocnosti je na takomto území zabezpečiť zásobovanie potravinami, či zdravotníckymi pomôckami ako aj ďalšími prostriedkami potrebnými na bežný život civilistov ako sú napr. oblečenie, bielizeň, či určitá forma prístrešia. Pri takomto zásobovaní sa čerpá z prostriedkov, ktoré má okupačná mocnosť k dispozícii, a to v čo najvyššej možnej miere.

Vojnové bezprávie (§ 433)

Skutková podstata trestného činu vojnového bezprávia svojou blanketovou povahou zabezpečuje kompletné implementovanie trestnosti vojnových zločinov vymedzených v článku 8 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu do slovenského právneho poriadku (publikovaný ako oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 333/2002 Z. z.).

[20] MADLIAK, J. 2010. Trestné právo hmotné II., osobitná časť. Košice : UPJŠ, 2010. s. 282.
[21] IVOR, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné, všeobecná časť. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 573.

Ustanoveniami tohto trestného činu sa chránia hodnoty ako ľudský život, zdravie a majetok ako iné základné ľudské práva a slobody, ktoré by mohli byť počas vojny ohrozené, či porušené vojnovými zločinmi.

Trestného činu vojnového bezprávia sa dopustí podľa § 433 ods. 1 Trestného zákona ten páchateľ, ktorý spácha čin považovaný článkom 8 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu za vojnový zločin

Z hľadiska subjektu a subjektívnej stránky je tento trestný čin totožný s predchádzajúcim trestným činom, t. j. všeobecný subjekt a úmyselné zavinenie.

V odseku 2 spomínaného § 433 sú uvedené okolnosti podmieňujúce uloženie vyššej trestnej sadzby, ktorými sú:

a) spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb alebo iný obzvlášť závažný následok alebo

b) spáchanie tohto činu za odplatu.

Ohrozenie kultúrnych hodnôt (§ 434)

Posledným, teda deviatym trestným činom vojnovým, ktorý je upravený v z. č. 300/2005 Z. z. (Trestnom zákone) je trestný čin ohrozenia kultúrnych hodnôt.

Otázka ochrany kultúrnych statkov, umeleckých diel, architektonických a historických pamiatok bola veľmi závažnou už vo vojnách v staroveku a stredoveku. Je zrejmé, že počas ozbrojených konfliktov často krát dochádza k ťažkým škodám na kultúrnych statkoch. Rozvoj bojovej vojenskej techniky (hlavne v posledných desaťročiach) má za následok, že tieto statky sa stávajú väčšmi ohrozované zdevastovaním či zničením. Je preto úplne prirodzené, že ako jedna zo zásad medzinárodného práva vojnového bola uznaná práve zásada ochrany kultúrnych hodnôt počas vojny. Táto zásada je zakotvená najmä v Dohovore na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu (1954) a protokole k nemu.

Ohrozenie kultúrnych hodnôt podľa § 434 je zločin, ktorého objektom sú kultúrne statky chránené medzinárodným právom. Vychádza sa pritom z presvedčenia, že poškodenie kultúrnych statkov, nech už patria ktorémukoľvek národu, predstavuje poškodenie kultúrneho dedičstva celého ľudstva, pretože každý národ prispieva svojim dielom k svetovej kultúre.[22]

K naplneniu objektívnej stránky v zmysle § 434 dôjde konaním páchateľa, ktorým počas vojny:

a) vo veľkom rozsahu zničí alebo si privlastní predmety kultúrnej hodnoty chránené medzinárodným dohovorom,

b) dopustí sa drancovania, vandalizmu alebo iného zneužitia voči takémuto predmetu,

c) z takého predmetu urobí v rozpore s medzinárodným dohovorom cieľ útoku alebo

d) predmet kultúrnej hodnoty pod zvýšenou ochranou medzinárodného dohovoru alebo jeho bezprostredné okolie využije v rozpore s medzinárodným dohovorom na podporu vojenskej činnosti.

Jedná sa o úmyselnú trestnú činnosť páchateľa, ktorým môže byť ktokoľvek, t. j. všeobecný subjekt. Avšak páchateľ si musí byť vedomý toho, že svojím konaním zasahuje do práve týmto zákonom vymedzených kultúrnych hodnôt.[23]

Tento trestný čin je vo vzťahu špeciality k trestnému činu krádeže (§ 212), sprenevery (§ 213), podvodu (§ 221) a poškodzovaniu cudzej veci (§§ 245-246), čo vylučuje ich jednočinný súbeh.

Za kultúrne statky sa pokladá:

a) hnuteľný a nehnuteľný statok, ktorý má veľkú dôležitosť pre kultúrne dedičstvo národov, ako napr. pamiatky architektonické, umelecké alebo historické, a to náboženské i svetské,

[22] MADLIAK, J. 2010. Trestné právo hmotné II., osobitná časť. Košice : UPJŠ, 2010. s. 288.
[23] IVOR, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné, všeobecná časť. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 578.

archeologické náleziská, rukopisy, knihy a iné predmety umeleckého, historického alebo archeologického významu, ako aj vedecké zbierky a dôležité zbierky kníh, archivácií a mnohé iné,

b) budovy, v ktorých sú uchované a vystavené hnuteľné statky (múzeá, veľké knižnice, archívy, taktiež aj kryty, ktoré slúžia počas ozbrojeného konfliktu na úschovu hnuteľných statkov),

c) tzv. strediská kultúrnych pamiatok zahrňujúce veľký počet kultúrnych statkov.

Resumé

Za základné znaky demokratických štátov možno považovať aj myšlienky humanity, ľudskosti, odporu či vandalizmu, bezprávia či násilností. Bohužiaľ, historická prax a takisto aj súčasnosť sú smutným príkladom toho, že napriek právnemu zákazu útočnej vojny, ktorý je rešpektovaný demokratickými štátmi, nebolo možné odstrániť ozbrojené konflikty. Vojny tak naďalej zostávajú najhorším možným prostriedkom, ktorý niektoré štáty používajú na riešenie vzniknutých sporov, či dosiahnutie svojich mocenských záujmov. Aktuálny stav pretrvávajúcich ozbrojených konfliktov vo svete možno považovať za jeden z najvýznamnejších činiteľov, ktorý vplýva na svetovú politickú atmosféru, nielen u nás, ale aj vo svete.

Aj keď možno právnu úpravu v oblasti trestných činov vojnových považovať za celistvú a rôznorodú, nedá sa o nej povedať, že by bola dokonalá. Určité nedostatky možno badať najmä v ponechaní tradičného delenia ozbrojených konfliktov, a to na medzinárodné a nemedzinárodné ozbrojené konflikty. V dnešných časoch globalizácie spôsobuje toto konzervatívne delenie značné problémy v aplikačnej praxi. Problém spočíva často v obtiažnom kvalifikovaní charakteru ozbrojeného konfliktu a následnom trestnoprávnom postihu páchateľa resp. páchateľov takýchto trestných činov.

Resume

As the essential characteristics of democratic states can also be considered the idea of humanity, resistance or vandalism, lawlessness or violence. Unfortunately, historical practice and also the present is a sad example of how, despite the legal prohibition of war of aggression, which is so respected by democratic states, it was not possible to eliminate armed conflicts. Wars thus remain the worst possible means which some countries use for the resolution of disputes or achievement of their power interests. Current status of ongoing armed conflicts in the world can be considered one of the most important factors affecting the global political atmosphere, not only in our country but also in the world.

Though perhaps legislation on war crimes may be regarded as integral and diverse, it may not be said it is perfect. Certain shortcomings can be observed especially in keeping the traditional division of armed conflict, i.e. between international and non-international armed conflicts. In present times of globalization such conservative division causes significant problems in application practice. The problem often resides in difficult qualification of the nature of armed conflict and the subsequent criminal prosecution of the perpetrator(s) of such criminal offences.

Zoznam bibliografických odkazov:

EČER, B. 1946. Norimberský soud. Praha : Nakladatelství ORBIS, 1946. 380 s. ISBN neuvedené.

GORŠENINA, K. P. a kol. 1953. Norimberský proces. 2 diel. Praha : Orbis, 1953. 661 s. ISBN neuvedené.

HENDRYCH, D. a kol. 2001. Právnický slovník. Praha : C. H. Beck, 2001. 1189 s. ISBN 80-7179-448-1.

IVOR, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné, všeobecná časť. Bratislava : Iura edition, 2010. 530 s. ISBN 80-8078-099-4.

KLUČKA, J. 2011. Medzinárodné právo verejné. 3. dopracované a doplnené vydanie. Bratislava : Iura edition, 2011. 725 s. ISBN 978-808-08414-0.

KORGO, D. – SCHNEIDEROVÁ, A. 2015. The ensuring of protection of human rights in the criminal law of the Slovak Republic. In: The principle of proportionality and the protection of the fundamental rights in the European states. Walbrzych : Wydawnictvo Państwowej Wyższej Szkoly Zawodowej im. Angelnsa Silesiusa w Walbrzychu. 2015. s. 139-197. ISBN 978-83-63839-33-8.

MADLIAK, J. 2010. Trestné právo hmotné II., osobitná časť. Košice : UPJŠ, 2010. 290 s. ISBN 978-80-7079-788-0.

MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. 2011. Trestné právo hmotné, všeobecná a osobitná časť. Plzeň : Vydavateľstvo Aleš Čenek, s. r. o., 2011. 530 s. ISBN 80-88751-20-9.

MIKULAN, K. – THOMAS, N. 2008. Válka v Jugoslávii. Praha : Grada, 2008. 64 s. ISBN 978-80-247-2375-4.

MRÁZEK, J. 1979. K boji s mezinárodní zločinností z hlediska mezinárodního práva. Praha : Academia, 1979. 226 s. ISBN neuvedené.

ONDŘEJ, J. a kol. 2010. Mezinárodní humanitárne právo. Praha : C. H. Beck, 2010, 238 s. ISBN 978-80-7400-185-7.

POLTORAK, A. I. 1971. Norimberský proces. Praha : Naše vojsko, 1971. 412 s. ISBN neuvedené.

ROELING, B. V. A. – CASSESE, A. 1995. Tokijský proces. Praha : Mladá fronta, nakladatelství, 1995. 181 s. ISBN 80-204-0278-0.

SAMAŠ, O. 2001. Vojenské disciplinárne právo a vojenské trestné činy. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, štáb personálneho manažmentu, 2001. 87 s. ISBN 80-88842-49-2.

SCHELLE, K. 1992. Moderní dejiny státu a práva v dokumentech. Vývoj mezinárodních vztahů. Praha : Masarykova univerzita, 1992. 247 s. ISBN 80-210-0482-7.

ŠTURMA, P. 2002. Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva. Praha : Karolinum, 2002. 311 s. ISBN 80-246-0305-5.

VÁLEK, P. 2009. Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva. Praha : C.H. Beck, 2009. 221 s. ISBN 978-80-7400-151-2.

Kontaktné údaje:

JUDr. Erik Elias
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica
e-mail: erik.elias09@gmail.com

JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD.
Katedra dejín štátu a práva
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica
e-mail: skalos.martin@gmail.com

ZÁSADA ZÁKAZU RETROAKTIVITY VO VZŤAHU K DETENCII

JUDr. Simona FERENČÍKOVÁ, PhD.
Katedra trestného práva
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Anotácia: *Ochranné opatrenia predstavujú samostatný druh trestnoprávnej sankcie. Z hľadiska časovej pôsobnosti pri ukladaní ochranných opatrení fyzickým osobám neplatí zákaz retroaktivity, práve naopak, spätné pôsobenie Trestného zákona pri ukladaní ochranných opatrení možno považovať za retroaktivitu. Autorka v článku poukazuje na potrebu rešpektovania zásady zákazu retroaktivity vo vzťahu k detencii ako druhu ochranného opatrenia, čo je determinované osobitnou povahou detencie a medzinárodnými záväzkami.*
Kľúčové slová: *ochranné opatrenie, detencia, časová pôsobnosť, retroaktivita*

Annotation: *Protective measures represent independent sort of penal sanction. From the time scope of view the prohibition of retroactivity is not applicable within imposing protective measure for natural person, quite by contrast the retroactivity of Penal code within imposing protective measure can be found as retroactivity. The author of this article points on the necessity to respect the principle of prohibition of retroactivity related to the detention as a sort of protective measure, what is determined by distinctive format of detention and by international commitments.*
Keywords: *protective measures, security detention, temporal application, retroactivity*

Úvod

V Slovenskej republike sa uplatňuje tzv. dualistický systém trestnoprávnych sankcií, ktorý je vybudovaný na dvoch samostatných kategóriách trestnoprávnych sankcií. To znamená, že trestné činy a činy inak trestné možno sankcionovať trestami a ochrannými opatreniami. Spoločným primárnym účelom oboch trestnoprávnych sankcií je ochrana spoločnosti, ktorý však dosahujú diferencovaným spôsobom.

V súvislosti s ukladaním trestnoprávnych sankcií je v § 2 TZ upravená zásada zákazu retroaktivity, ako aj výnimky z tohto zákazu. V súlade so zásadou *nullum crimen sine lege praevia* sa aplikuje základné pravidlo časovej pôsobnosti vyjadrené v § 2 ods. 1 Tr. zák. prvá veta, že sa trestnosť činu posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Vyjadrený je tu teda zákaz retroaktivity v neprospech páchateľa.

Uvedený zákaz retroaktivity sa však nevzťahuje na ukladanie ochranných opatrení. Rozhodovanie o ochrannom opatrení je totiž prípadom, kedy sa vždy použije novší Trestný zákon, čo vyplýva z normatívneho znenia § 2 ods. 3 Tr. zák. Podľa predmetného ustanovenia, ak Trestný zákon neustanovuje inak, ochranné opatrenie sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď sa o ochrannom opatrení rozhoduje. Preto možno uložiť len také ochranné opatrenie, ktoré pozná zákon účinný v čase rozhodovania súdu. Spätné pôsobenie Trestného zákona pri ukladaní ochranných opatrení sa teda dá považovať za retroaktivitu.

Otázka retroaktivity vo vzťahu k detencii v Slovenskej republike

Medzi ochranné opatrenia, ktoré možno uložiť iba fyzickej osobe, zaraďujeme aj detenciu. Detencia predstavuje najprísnejšie ochranné opatrenie zasahujúce do osobnej slobody jednotlivca. Je to prostriedok ochrany spoločnosti pred najnebezpečnejšími páchateľmi trestných činov a činov inak trestných. Jej podstatou a súčasne účelom je izolovať týchto páchateľov od spoločnosti a súčasne na týchto páchateľov liečebne pôsobiť. Jej trvanie nie je časovo obmedzené. Vzhľadom na jej podstatu, trvanie a zásahy do osobnej slobody možno povedať, že predstavuje *ultima ratio* v celom systéme trestnoprávnych sankcií.

Potreba zaoberať sa otázkou retroaktivity vo vzťahu k detencii ako druhu ochranného opatrenia, teda zásadou zákazu retroaktivity ako jednou zo základných zásad koncepcie trestnej zodpovednosti, je determinovaná viacerými skutočnosťami.

Detencia je zaradená do systému ochranných opatrení, pre ktoré je charakteristické pôsobenie v rámci individuálnej prevencie. Keďže detencia patrí medzi ochranné opatrenia, na prvý pohľad neexistuje problém v jej aplikácii, pretože pri rozhodovaní o jej ukladaní sa použije Trestný zákon účinný v čase rozhodovania o jej uložení. S určitosťou môžeme povedať, že žiadny problém nenastáva, ak by sa o uložení detencie rozhodovalo vo vzťahu k trestnému činu, ktorý bol spáchaný po 1. januári 2006, keďže od tohto dňa je účinná právna úprava, ktorá detenciu zaviedla ako nový druh ochranného opatrenia. Ak by sa však mala detencia uložiť vo vzťahu k trestnému činu, ktorý bol spáchaný do konca decembra 2005, kedy naša trestnoprávna úprava ešte inštitút detencie nepoznala, mohol by vzniknúť aplikačný problém.

Vyššie naznačený aplikačný problém je determinovaný skutočnosťou, že detencia nie je vnímaná kategoricky ako preventívny inštitút, ale subsumuje v sebe aj prvok represívny, ktorý je charakteristický pre tresty. Detencii možno priznať akýsi hybridný charakter, keďže okrem preventívnej zložky v sebe zahŕňa aj zložku represívnu. Táto skutočnosť vyplýva zo samotného účelu detencie deklarovaného v Trestnom zákone v § 82 ods. 1, podľa ktorého účelom detencie je osobitným liečebným režimom a dôslednou izoláciou páchateľa od spoločnosti zabrániť páchateľovi v páchaní trestných činov a činov inak trestných.

V nadväznosti na uvedené vyvstáva ďalšia skutočnosť determinujúca aplikačný problém, a to, že detencia je do istej miery inštitút porovnateľný s trestom odňatia slobody, čo akcentuje jej represívny prvok. Detencia výrazne obmedzuje osobnú slobodu ako trest odňatia slobody, je ukladaná trestným súdom ako trest odňatia slobody, je viazaná v niektorých prípadoch na odsúdenie za trestný čin ako trest odňatia slobody; zabraňuje páchaniu ďalších trestných činov ako trest odňatia slobody; čo sa týka spôsobu výkonu detencie, vonkajšiu bezpečnosť detenčného ústavu zabezpečí Zbor väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky ako v prípade výkonu trestu odňatia slobody.

Naznačený aplikačný problém ďalej súvisí so skutočnosťou, že v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, ak je nejaké opatrenie viazané na spáchanie trestného činu, Európsky súd pre ľudské práva takéto opatrenie považuje za trest v zmysle čl. 7 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, bez ohľadu na to, či je príslušné opatrenie označované v národnej legislatíve ako trest alebo iné opatrenie. Východiskovým bodom pre existenciu trestu je teda skutočnosť, či sankcia je uložená na základe odsúdenia za trestný čin. S určitosťou môžeme konštatovať, že všetky hmotnoprávne dôvody ukladania detencie sú viazané na výkon trestnoprávnej sankcie, ktorá bola uložená za trestný čin (trest odňatia slobody) alebo za čin inak trestný (ochranné liečenie).

V súvislosti s uvedeným bolo zlomovým rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 17. decembra 2009 vo vzťahu k ukladaniu zabezpečovacej detencie v Nemecku, ktorým Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že rozhodnutie o uložení zabezpečovacej detencie má svoj pôvod v rozhodnutí o vine a s týmto rozhodnutím je pevne spojené.

Z tohto pohľadu Európsky súd pre ľudské práva realizoval podrobný test povahy zabezpečovacej detencie v Nemecku. Výsledkom uvedeného testu bolo zistenie, že obsah výkonu zabezpečovacej detencie sa nelíšil od výkonu bežného trestu odňatia slobody, keď jednotlivé rozdiely spočívali napríklad v práve odsúdeného nosiť vo výkone zabezpečovacej detencie vlastný odev. Uvedené závery iba dokreslila skutočnosť, že spolkový zákon o výkone trestu a od roku 2008 zákony jednotlivých spolkových krajín obsahovali v rámci úpravy podmienok výkonu zabezpečovacej detencie „generálny odkaz“ na právne predpisy o výkone trestu odňatia slobody. Okrem uvedeného Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že povaha zabezpečovacej detencie ako časovo neobmedzeného ochranného opatrenia vyžaduje, aby odsúdeným bola poskytnutá osobitná starostlivosť vo forme liečebných a rehabilitačných programov, ktoré by vytvárali podmienky pre zníženie nebezpečenstva recidívy u odsúdených a napomáhali v tomto smere ich možnému prepusteniu na slobodu.[1]

[1] ŠKVAIN, P. 2013. Vývoj institutu zabezpečovací detence v Německu ve světle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17.12.2009. In *Trestněprávní revue*. ISSN: 1213-5313, 2013, č. 11- 12, s. 254

Súd ďalej zdôraznil, že pri detencii sa rovnako ako pri treste odňatia slobody obmedzuje osobná sloboda. Naviac, spôsob výkonu detencie je v Nemecku podobný ako výkon trestu odňatia slobody, detencia sa vykonáva v tých istých väzniciach ako trest odňatia slobody, ale v oddelených častiach. Detencia je podobne ako trest ukladaná trestným súdom a výkon je tiež zabezpečovaný súdom, ktorý patrí do systému trestného konania. Detencia nemá stanovený maximálny limit trvania a možno ju preto považovať za najprísnejšie opatrenie, ktoré môže byť uložené na základe nemeckého Trestného zákona.[2]

Na základe komparácie trestu odňatia slobody a zabezpečovacej detencie v Nemecku Európsky súd pre ľudské práva uzavrel, že zabezpečovaciu detenciu podľa nemeckej právnej úpravy je nutné považovať za „trest" v zmysle čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a teda vo vzťahu k nej je nutné uplatňovať zákaz retroaktivity v neprospech páchateľa.

Na základe doteraz uvedeného, ak by sme zabezpečili dostatočnú diferencovanosť trestu a detencie ako ochranného opatrenia, ak by teda detencia bola vnímaná ako výrazne preventívny prvok, potom by aplikačný problém súvisiaci s retroaktivitou nenastal, pretože aj v zmysle medzinárodných dokumentov by bola považovaná za ochranné opatrenie spĺňajúce aspekty tohto druhu trestných sankcií, na ktoré sa vzťahuje čo do časovej pôsobnosti § 2 ods. 3 Tr. zák. (retroaktívne pôsobenie by bolo dovolené). V našich podmienkach však iba preventívne vnímanie detencie možné nie je, a preto tu problém s retroaktivitou existuje. Na tomto mieste je vhodné doplniť, že dostatočnú diferencovanosť by bolo možné zabezpečiť rozdielnym rozsahom obmedzení, ako aj rehabilitačným a liečebným programom prebiehajúcim v detenčnom ústave.

Aplikačný problém nastáva vtedy, keď je uloženie detencie viazané na odsúdenie za trestný čin spáchaný do konca roka 2005. V Slovenskej republike sú hmotnoprávne podmienky ukladania detencie viazané na výkon trestnoprávnej sankcie uloženej za trestný čin alebo čin inak trestný, teda na výkon trestu odňatia slobody alebo ochranného liečenia.

Ak budeme túto skutočnosť považovať za viazanie sa detencie na odsúdenie, potom v prípade dôvodov ukladania detencie podľa § 81 ods. 1, 2, 3 TZ bude detencia považovaná za trest v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, a tým teda bude stanovený zákaz retroaktivity vo vzťahu k trestným činom spáchaným do konca decembra 2005. V prípade § 81 ods. 3 TZ však pôjde skôr o viazanie sa detencie na nebezpečnosť páchateľa, ako na odsúdenie za trestný čin, no napriek tomu bude daný zákaz retroaktivity kvôli podobnosti s trestom odňatia slobody.

Diskutabilný zostáva dôvod uloženia detencie podľa § 81 ods. 4 TZ, pri ktorom neexistuje viazanosť na vinu, neexistuje viazanosť na odsúdenie, ale existuje len viazanosť na výkon sankcie za čin inak trestný, viazanosť na nebezpečnosť páchateľa pre spoločnosť, kde vlastne môžeme tvrdiť, že detencia bude mať vyslovene preventívne pôsobenie.

Pri použití reštriktívneho výkladu môžeme konštatovať, že ukladanie detencie je v našich podmienkach viazané na odsúdenie len v prípadoch uvedených v § 81 ods. 3 Tr. zák., kedy hmotnoprávna úprava vyžaduje, aby šlo o páchateľa, ktorý spáchal požadovanú kategóriu trestnej činnosti, zločin so sexuálnym motívom alebo opakované spáchanie obzvlášť závažného zločinu. Súd môže rozhodnúť o uložení detencie počas výkonu trestu odňatia slobody za uvedené trestné činy, ak to považuje za potrebné a ak je pobyt páchateľa nebezpečný pre spoločnosť. Možno dokonca tvrdiť, že uloženie detencie je v tomto prípade viazané na nebezpečnosť páchateľa pre spoločnosť. Detencia teda nadobúda preventívny charakter, ale kvôli podobnosti s trestom odňatia slobody nemožno retroaktivitu vo vzťahu k trestným činom spáchaným do konca roka 2005 dovoliť.

V ostatných prípadoch je uloženie detencie viazané na iné skutočnosti:

a) podľa § 81 ods. 1 Tr. zák. sa pre uloženie detencie vyžaduje, aby počas výkonu trestu odňatia slobody páchateľ ochorel na duševnú poruchu, ktorá má nevyliečiteľný charakter a prejaví sa práve počas výkonu trestu odňatia slobody. Pobyt vo výkone trestu je síce viazaný na odsúdenie za spáchanie trestného činu, ale uloženie detencie je viazané na vznik, presnejšie prejavenie sa nevyliečiteľnej duševnej poruchy, v dôsledku ktorej nie je vhodný pobyt takého

[2] ZÁHORA, J. 2010. Detencia a zákaz retroaktivity. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313, 2010, č. 4, s. 119- 120

páchateľa v ústave na výkon trestu odňatia slobody a navyše je nebezpečný pre spoločnosť. K uloženiu detencie nevedie bezprostredne pobyt v ústave na výkon trestu odňatia slobody, ktorý bol uložený za spáchaný trestný čin, ale práve duševná porucha, ktorá, ak by sa neprejavila, resp. prejavila v miernejšej intenzite, alebo bez aspektu nevyliečiteľnosti, k uloženiu detencie by nedošlo.

b) podľa § 81 ods. 2 Tr. zák. sa pre uloženie detencie okrem iného vyžaduje, aby sa vykonával súčasne trest odňatia slobody a ochranné liečenie, pričom na strane páchateľa musí byť preukázané, že sa odmieta podrobiť ochrannému liečeniu, alebo u ktorého ochranné liečenie pre negatívny postoj pacienta neplní svoj účel a navyše je páchateľ nebezpečný pre spoločnosť. Ukladanie detencie priamo súvisí s postojom páchateľa vo výkone ochranného liečenia. Ak by sa páchateľ vo výkone trestu odňatia slobody ochrannému liečeniu podrobil, napriek tomu, že by bol nebezpečný pre spoločnosť, k uloženiu detencie by nemohlo dôjsť.

c) podľa § 81 ods. 4 Tr. zák. sa ukladanie detencie viaže na situáciu, kedy sa páchateľ vo výkone ústavného ochranného liečenia prebiehajúceho v zdravotníckom zariadení prejavuje takým spôsobom, že svojím správaním ohrozuje život alebo zdravie iných osôb, ostatných pacientov a zdravotníckeho personálu. Ak vezmeme do úvahy, že sa v tomto prípade jedná o páchateľa nepríčetného, ktorý sa dopustil činu inak trestného, neprichádza do úvahy žiadne odsúdenie. Ukladanie detencie je viazané len agresívne správanie ohrozujúce zákonom stanovené chránené záujmy. Súčasne zastávame názor, že v danom prípade môže ísť aj o páchateľa príčetného, resp. zmenšene príčetného, ktorý pokračuje po výkone trestu odňatia slobody vo výkone ochranného liečenia, pretože výkon ochranného liečenia počas výkonu trestu odňatia slobody neviedol k dosiahnutiu jeho účelu, pričom tu už je vykonávaná sankcia viazaná na odsúdenie za trestný čin.

Vo všetkých troch uvedených prípadoch je bezprostredná príčina ukladania detencie príčinou následnou, ktorá vzniká až po odsúdení páchateľa za trestný čin; v prípade nepríčetného páchateľa k odsúdeniu ani nedôjde. V tomto prípade teda ukladaná detencia nadobúda charakter preventívnej detencie, ktorá má predísť páchaniu závažnej trestnej činnosti pre známe príčiny do budúcna.

Otázka retroaktivity vo vzťahu k zabezpečovacej detencii v Českej republike

Pred zavedením ustanovenia o zabezpečovacej detencii do právneho poriadku bolo v Českej republike potrebné riešiť otázku retroaktivity trestnoprávnych ustanovení vo vzťahu k novému zavádzanému ochrannému opatreniu. Nebolo možné vylúčiť situáciu, že podmienky pre uloženie zabezpečovacej detencie bude spĺňať aj páchateľ, ktorý bol stíhaný za trestný čin spáchaný skôr, ako nadobudlo účinnosť ustanovenie umožňujúce uloženie zabezpečovacej detencie. Taktiež nebolo možné vylúčiť ani situáciu, kedy by bolo páchateľovi uložené ochranné liečenie ešte pred účinnosťou Trestného zákona, ktorým sa zabezpečovacia detencia zaviedla, pričom podmienky pre zmenu ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu by u páchateľa boli splnené po účinnosti takéhoto ustanovenia.

Časová pôsobnosť je upravená v Trestnom zákonníku v § 2 ods. 1; podobne ako v Slovenskej republike sa o ochrannom opatrení rozhodne vždy podľa zákona účinného v čase, kedy sa o ňom rozhoduje. Z uvedeného podľa názoru výskumníkov Inštitútu pre kriminológiu a sociálnu prevenciu (2004) vyplynulo, že u osôb, ktoré by spĺňali predpoklady pre uloženie zabezpečovacej detencie, by ako uloženie detencie v konaní o trestnom čine spáchanom pred účinnosťou nového Trestného zákonníka, tak aj zmena skôr uloženého ochranného liečenia na detenciu po nadobudnutí účinnosti Trestného zákonníka bola možná. Súčasne akcentovali skutočnosť, že aj predmetná otázka môže byť predmetom polemiky. Na jednej strane sa uznáva, že odlišný charakter ochranných opatrení a trestov, ako aj záujem na prevencii trestnej činnosti, umožňuje túto výnimku zo zásady použitia zákona (ako celku) pre páchateľa priaznivejšieho. Na druhej strane právna teória upozorňuje na fakt, že novo zavádzané ochranné opatrenia môžu znamenať citeľnú ujmu pre postihnutého, a teda je potrebné starostlivo zvážiť spätnú pôsobnosť. Podľa konečného rezultátu bolo zavedenie zabezpečovacej

detencie považované za účinný inštitút zaobchádzania s nebezpečnými páchateľmi trpiacimi duševnou poruchou, a teda z hľadiska predmetných konzekvencií bolo možné retroaktivitu pripustiť.[3]

Vo vzťahu k riešeniu otázky retroaktivity existovali v Českej republike pred novelizáciou zákona č. 129/2008 Sb. dva zásadne diferencované názory čo do dôsledkov, najmä vo vzťahu k zmene ústavného ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu, determinované prechodným ustanovením § 62 zákona č. 129/2008 Sb., podľa ktorého sa výkon doposiaľ nevykonaného ochranného liečenia, ktoré bolo uložené pred nadobudnutím účinnosti tohto zákona, dokončí podľa doterajších právnych predpisov. Uvedené ustanovenie sa vzťahuje na prípady, kedy prebieha výkon ochranného liečenia a výkon nebol doposiaľ ukončený a taktiež na prípady, kedy bolo rozhodnuté o uložení ochranného liečenia, ktorého výkon ešte nezačal.[4]

Prvý názor spočíval v tom, že o zmene ústavného ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu možno rozhodnúť len u ochranných liečení, ktoré boli uložené po 1. januári 2009 (účinnosť zákona o výkone zabezpečovacej detencie a taktiež účinnosť trestnoprávnej úpravy umožňujúcej ukladanie zabezpečovacej detencie). Argumentovalo sa predovšetkým tým, že napriek tomu, že je možnosť zmeny ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu obsiahnutá v Trestnom zákonníku, vyplýva základ tejto zmeny z vlastného výkonu ochranného liečenia u konkrétnej osoby, ktorá ho vykonáva. Pričom v Trestnom poriadku je upravené iba prepúšťanie z ochranného liečenia či predlžovanie doby ochranného liečenia. Neprípustnosť zmeny ústavných ochranných liečení je odôvodňované poukazom na prechodné ustanovenie § 62 zákona č. 129/2008 Sb., ktoré zakazuje použiť inštitút zabezpečovacej detencie v prípadoch, kde už prebieha výkon skôr uloženého ochranného liečenia, pričom nerešpektovanie tohto zákazu by znamenalo neprípustné retroaktívne uplatnenie novej právnej úpravy v neprospech páchateľa.[5] Vo vyššie naznačených súvislostiach sa taktiež poukazovalo na skutočnosť, že zabezpečovacia detencia je síce svojou povahu a charakterom ochranné opatrenie, ale spôsobuje vážny zásah do základných práv a slobôd. Preto možno akceptovať len zmenu tých ochranných liečení na zabezpečovaciu detenciu, ktoré boli uložené po 1. januári 2009. Ustanovenie § 62 zákona č. 129/2008 Sb. bolo považované za špeciálne ustanovenie vo vzťahu k § 3 Trestného zákona upravujúceho časovú pôsobnosť, ktoré vlastne použitie tejto všeobecnej normy vylučuje.

Prvý názor teda vychádza z tézy, že ústavné ochranné liečenie, ktoré bolo uložené pred 1. januárom 2009 a súčasne aj vykonávané, nemožno premeniť na zabezpečovaciu detenciu. Ochranné liečenie nemožno zmeniť na zabezpečovaciu detenciu ani vtedy, ak bolo ochranné liečenie uložené pred 1. januárom 2009 a nebolo zatiaľ nariadené, resp. bolo nariadené až po 1. januári 2009. To znamená, že ak sa osoba vo výkone ústavného ochranného liečenia v zmysle vyššie uvedených podmienok nepodrobuje liečbe, nespolupracuje s lekármi, realizuje úteky zo zdravotníckeho zariadenia, narúša vnútorný režim zdravotníckeho zariadenia a liečebný režim aj ostatným spolupacientom, nebude možné túto situáciu riešiť zmenou ústavného ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu. Ak sa takýmto správaním osoba dopustí trestného činu, je potrebné preskúmať podmienky jej trestnej zodpovednosti a súčasne možnosť podania návrhu na uloženie zabezpečovacej detencie. Samozrejme bude potrebné vyriešiť aj samotné ukončenie výkonu ústavného ochranného liečenia a po jeho právoplatnom ukončení riešiť možnosť uloženia zabezpečovacej detencie. Prípadne možno podať vyššie uvedené návrhy súčasne, teda návrh na ukončenie ústavného ochranného liečenia a návrh na uloženie zabezpečovacej detencie.

Podľa druhého názoru hlavným dôvodom pre začlenenie prechodného ustanovenia do právnej úpravy bola nepochybne snaha zákonodarcu riešiť prechodné situácie vyplývajúce z procesných pravidiel rozhodovania o zmenách a ukončovaní ochranného liečenia. V žiadnom prípade nie vo

---

[3] Pozri aj NOVOTNÝ, O. et al. 2003. Trestní právo hmotné I.: Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003. s. 51 a 52, ako aj ZEMAN, P., PŘESLIČKOVÁ, H., TOMÁŠEK, J. 2004. K navrhované právní úpravě institutu zabezpečovací detence. In *Trestní právo*. ISSN 1211-2860, 2004, roč. IX., č. 9, s. 17

[4] KALVODOVÁ, V., KUCHTA, J., ŠKVAIN, P. 2014. *Zákon o výkonu zabezpečovací detence: Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-604-4. s. 152

[5] BLATNÍKOVÁ, Š. 2010. *Problematika zabezpečovací detence.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 152 s. ISBN 978-80-7338-106-6. s. 36

vzťahu k zabezpečovacej detencii.[6] Ochranné liečenie, ktoré pokračuje z doby pred účinnosťou zákona o výkone zabezpečovacej detencie, prípadne ktorého výkon bol nariadený až po tejto účinnosti, sa samozrejme dokončí podľa doterajších predpisov; pokiaľ sa teda za dobu účinnosti tejto novej právnej úpravy neobjaví nová skutočnosť. Uvedené ustanovenie nemá za účel zabrániť využitiu zabezpečovacej detencie v prípadoch, kedy dôvod k zmene vznikol už počas doby účinnosti novej právnej úpravy, ale okrem iného zabezpečiť, aby bolo ochranné liečenie uložené podľa skôr platných právnych predpisov dokončené v prípadoch, kde inak pre uplatnenie novej právnej úpravy dôvod nevznikne (až takýto postup, teda zmenu ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu bez toho, aby na to existoval hmotnoprávny dôvod podľa novej právnej úpravy by bolo nutné považovať za retroaktívne uplatnenie novej úpravy)[7].

Napriek uvedenej názorovej a právnej neistote české súdy rozhodovali o zmene ústavného ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu, a to aj v prípade trestných činov, ktoré boli spáchané pred 1. januárom 2009, teda v prípade ochranných liečení, ktoré boli právoplatne uložené pred účinnosťou zákona o výkone zabezpečovacej detencie. Znenie prechodného ustanovenia § 62 zákona č. 129/2008 Sb. nepovažovali za natoľko jednoznačné, že by ho nebolo možné podrobiť výkladu podľa obvyklých pravidiel o výklade sporných právnych noriem. Je treba rešpektovať právo obvineného na to, aby postup z tohto výkladu vyplývajúci nebol podporený nedovoleným retroaktívnym princípom, pretože takýto postup by odporoval § 3 Trestného zákonníka č. 40/2009 Sb., ale predovšetkým čl. 40 ods. 6 Listiny základných práv a slobôd. Ako možnosti takéhoto výkladu sa uvádzali, že zabezpečovacia detencia je inštitút, ktorý nahrádza neúčinné formy ochranného liečenia patriaceho do zdravotníckej oblasti, pričom sprísňujúcimi prvkami sú v prípade zabezpečovacej detencie teoreticky neobmedzená doba trvania a výraznejšia forma izolácie páchateľa od spoločnosti, ktorá vyplýva z neprispôsobivosti páchateľa miernejšiemu režimu. Z tohto dôvodu je nutné zabezpečiť taký systém ochrany, ktorý nemožno zabezpečiť bežnými prostriedkami v zdravotníckych zariadeniach; práve preto sa využíva činnosť väzenskej služby.

Ďalej sa argumentuje, že nejde len o sprísnený postih páchateľa sankčnej povahy, ale tento režim je stanovený aj v prospech jeho vlastnej osoby; obmedzujúci poriadok chráni samotného páchateľa pred excesmi, ktorých by sa mohol eventuálne dopustiť a má prehĺbiť aj bezprostredné pôsobenie po línii zdravotníckej starostlivosti. Tá zostáva podstatnou zložkou výkonu zabezpečovacej detencie, pretože inak by nemohla byť zabezpečovacia detencia zaradená medzi ochranné opatrenia a stala by sa trestom. Zabezpečovaciu detenciu možno preto uložiť aj páchateľovi trestného činu, ktorý spáchal pred účinnosťou zákona o výkone zabezpečovacej detencie. Pre uloženie zabezpečovacej detencie však musia byť splnené hmotnoprávne podmienky vyplývajúce priamo z Trestného zákonníka (§ 100 ods. 1 a ods. 2). Bez splnenia týchto podmienok nie je možné zabezpečovaciu detenciu uložiť, resp. zmeniť na ochranné liečenie na zabezpečovaciu detenciu. Procesný postup je upravený v § 351a Trestného poriadku (českého).[8]

Záverom k druhému názoru dovoľujúcemu využitie retroaktivity možno zhrnúť, že § 62 zákona č. 129/2008 Sb. nezakazuje zmeniť ústavné ochranné liečenie na zabezpečovaciu detenciu, ale zakazuje to, aby sa zmenilo ústavné ochranné liečenie na zabezpečovaciu detenciu vtedy, keď na to nebude daný hmotnoprávny dôvod zmeny v Trestnom zákonníku, ktorý by vznikol za účinnosti novej právnej úpravy. Cieľom tohto ustanovenia bolo teda riešiť prechodné situácie vyplývajúce z procesných pravidiel pre rozhodovanie o zmene a ukončení ochranného liečenia. Cieľom nebolo riešiť situácie vo vzťahu k zabezpečovacej detencii, ale vo vzťahu k výkonu ochranného liečenia v rámci existujúcich dôvodov a pravidiel, pokiaľ sa zmenili procesne, nie hmotnoprávne (nariadenie ochranného liečenia, upustenie od výkonu ochranného liečenia, prepustenie z ochranného liečenia). V tomto zmysle má § 62 zákona č. 129/2008 Sb. eliminovať zásahy do režimu výkonu zákona č.

[6] VONDRUŠKA, F., RŮŽIČKA, M., VAGAI, M. 2009. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009 v zabezpečovací detenci? In Státní zastupitelství, 2009, roč. 7, č. 9, s. 22

[7] VONDRUŠKA, F., RŮŽIČKA, M., VAGAI, M. 2009. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009 v zabezpečovací detenci? In Státní zastupitelství, 2009, roč. 7, č. 9, s. 21

[8] Podrobnejšie pozri BLATNÍKOVÁ, Š. 2010. *Problematika zabezpečovací detence.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 152 s. ISBN 978-80-7338-106-6. s. 37- 38

129/2008 Sb. v prípadoch, keď tieto zmeny nevyplývajú z hmotnoprávnych podmienok a pravidiel, ale z procesných pravidiel zaväzujúcich príslušné orgány k novým postupom.

V nadväznosti na uvedené sa ďalej prezentovalo aj rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva[9], ktorý vo svojom rozhodnutí uviedol, že pokiaľ je nejaké opatrenie viazané na spáchanie trestného činu, takéto opatrenie je potrebné považovať za trest bez ohľadu na to, či je príslušné opatrenie v národnej legislatívne označované ako trest alebo iné opatrenie.

Na tomto mieste je potrebné spomenúť ešte ďalší názor prezentovaný vo vzťahu k retroaktivite zabezpečovacej detencie,[10] podľa ktorého je potrebné zohľadniť zakomponovanie nového inštitútu do existujúceho systému trestných sankcií, ako aj podstatu nového inštitútu z pohľadu obmedzení, ktoré spôsobuje páchateľovi a súčasne nadväznosť nového inštitútu na ústavný poriadok a medzinárodné záväzky Českej republiky.

Časová pôsobnosť pre ukladanie ochranných opatrení je upravená rovnako ako v Slovenskej republike, teda ochranné opatrenie sa ukladá podľa zákona účinného v čase rozhodovania o ochrannom opatrení. Z toho vyplýva, že by uloženie zabezpečovacej detencie páchateľom za trestné činy spáchané pred 1. januárom 2009 bolo možné, resp. by bola možná zmena ústavného ochranného liečenia uloženého pred 1. januárom 2009 na zabezpečovaciu detenciu. Tento postoj podporuje aj skutočnosť, že v záujme prevencie je potrebné používať najnovšie a najúčinnejšie prostriedky. Súčasne sa však poukazuje na fakt, že toto konštatovanie sa vzťahovalo na obdobie, kedy existovalo len ochranné liečenie a ochranná výchova ako opatrenia obmedzujúce osobnú slobodu fyzickej osoby. Tieto opatrenia sú časovo obmedzené, zamerané najmä na liečbu a výchovu páchateľa a neznamenajú intenzívny zásah do osobnej slobody.

Na druhej strane zabezpečovacia detencia má značne odlišnú charakteristiku. Hlavnou funkciou zabezpečovacej detencie je izolácia páchateľa/chovanca a nie sociálne a medicínske pôsobenie. Zabezpečovacia detencia nie je časovo obmedzená. Režim výkonu zabezpečovacej detencie sa podobá režimu výkonu trestu odňatia slobody, aj vďaka činnosti väzenskej služby. Zabezpečovacia detencia predstavuje súčasne veľmi vážny zásah do základných práv a slobôd, preto z hľadiska ochrany týchto práv a slobôd si nemožno vystačiť s § 3 ods. 2 Trestného zákonníku, ale je potrebné aplikovať analógiu v prospech podľa § 2 ods. 1 trestného zákonníku. Listina základných práv a slobôd v čl. 40 ods. 6 ustanovuje, že trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ustanoví podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchateľa priaznivejšie.

Navyše, pre posúdenie otázky retroaktivity má význam aj celý rad medzinárodných dokumentov, ktoré ustanovujú zákaz retroaktivity v trestnom konaní. Tieto dokumenty však nedefinujú pojem trest. V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva zahŕňa pojem trest akúkoľvek sankciu, ukladanú za delikt kriminálnej povahy, bez ohľadu na to, ako ju vnútroštátne právo označuje. Z tohto hľadiska je nesporné, že zbavenie osobnej slobody ako reakcia na spáchaný trestný čin, ktoré trvá niekoľko rokov, prípadne doživotne, má povahu trestnej sankcie, teda trestu. Z uvedeného možno vyvodiť záver, že zabezpečovaciu detenciu je možné uložiť až za trestný čin spáchaný po účinnosti novej právnej úpravy, ktorou sa zabezpečovacia detencia ako druh ochranného opatrenia zaviedla.

Dôvodová správa k prechodnému ustanoveniu § 62 zákona č. 129/2008 Sb. je k otázke retroaktivity stručná, ale môžeme povedať, že skôr podporuje názor dovoľujúci retroaktivitu, ako názor, ktorý retroaktivitu vo vzťahu k zabezpečovacej detencii zakazuje: *„Vzhľadom na úpravu § 72 zákona č. 140/1961 Sb. a nadväzujúcu zmenu režimu prepustenia z výkonu ochranného liečenia a jeho ukončenia sa v prechodnom ustanovení stanovuje, že výkon doposiaľ nevykonaného ochranného liečenia, ktoré bolo uložené pred nadobudnutím účinnosti zákona o výkone zabezpečovacej detencie, sa dokončí podľa doterajších predpisov.“*

[9] Spolkový ústavný súd BVerf, 2BvR 2029/01 zo dňa 5. februára 2004

[10] KRÁL, V.: K institutu zabezpečovací detence. Seminář Justiční akademie „O zabezpečovací detenci“ konaný dne 25.03.2010 v budově Městského soudu Praha

Polemiky ohľadom zmeny ústavného ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu ustali po zmene a spresnení § 351a českého Trestného poriadku a § 100 ods. 1 a ods. 2, aj § 99 ods. 5 českého Trestného zákonníka, podľa ktorých možno ústavné ochranné liečenie zmeniť na zabezpečovaciu detenciu, len ak sú splnené podmienky pre uloženie zabezpečovacej detencie podľa § 100 ods. 1 a ods. 2 českého Trestného zákona.[11]

Napriek tomu je v odbornej literatúre aj v súčasnosti prezentovaný názor, že o zmene ústavného ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu možno rozhodnúť len v prípade ochranného liečenia uloženého po 1. januári 2009. V praxi zasa prevláda názor, podľa ktorého s prihliadnutím na § 3 ods. 2, § 99 ods. 5 a § 100 ods. 1 a 2 českého Trestného zákonníka o zmene ústavného ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu možno rozhodnúť aj v prípade ochranného liečenia uložené do 31. decembra 2008. Takéto rozhodovanie však zástupcovia prvého názoru považujú za porušenie zákona o výkone zabezpečovacej detencie, ale aj za porušenie princípu ochrany základného práva odsúdeného na ústavne konformnú aplikáciu trestnoprávnej normy stanovujúcej pravidlo k jeho ujme.[12]

Resumé

Otázka retroaktivity vo vzťahu k ochranným opatreniam vo všeobecnosti nevyvoláva žiadne polemiky. Pri ukladaní ochranných opatrení z hľadiska časovej pôsobnosti Trestného zákona sa aplikuje pravidlo upravené v § 2 ods. 3, teda že sa ochranné opatrenie ukladá podľa zákona účinného v čase, keď sa o ochrannom opatrení rozhoduje. Otázka retroaktivity vo vzťahu k detencii ako druhu ochranného opatrenia však nie je jednoznačná. Detencia nie je klasickým ochranným opatrením disponujúcim iba preventívnym pôsobením. Práve naopak, detencia má špecifický represívno-preventívny charakter. Práve kvôli charakteru, podstate, účelu a trvaniu jej možno priznať postavenie *ultima ratio* v celom systéme trestnoprávnych sankcií a považovať ju za najprísnejšiu sankciu. Vzhľadom na všetky ďalšie uvedené skutočnosti vyvstáva potreba osobitne upraviť časovú pôsobnosť pre ukladanie detencie ako druhu ochranného opatrenia, a to tak, aby sa pri jej ukladaní rešpektovala zásada zákazu retroaktivity.

Resume

The issue of retroactivity related to protective measures generally does not evocate any polemics. The rule stipulated in § 2 section 3 of Penal Code is applied when imposing protective measures from the time scope of view, which stands that protective measure is imposed according to law effective in time, when the court adjudicates about protective measure. The issue of retroactivity related to the detention as a sort of protective measure is not clear. The detention is not classic sort of protective measure, which disposes of precautionary measurement. Vice versa, the detention has specific repressive-protective character. Exactly for this character, fundamental, purpose and continuance the detention can have the position *ultima ratio* in a whole system of penal sanction and can be deemed as the strictest sanction. Considering all additional presented circumstances there is occurring a necessity to separately rule the time scope for imposing detention as a sort of protective measure, namely the way the rule of prohibition of retroactivity has to be respected when detention is imposed.

Zoznam bibliografických odkazov:

BLATNÍKOVÁ, Š. 2010. *Problematika zabezpečovací detence.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 152 s. ISBN 978-80-7338-106-6.

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 129/2008 Sb. o výkone zabezpečovacej detencie

[11] Právna úprava českého Trestného zákonníka však obsahuje už aj zmenu ochranného liečenia na zabezpečovaciu detenciu bez splnenia podmienok uvedených v § 100 ods. 1 a ods. 2, pričom však vyžaduje splnenie ďalších špecifických podmienok, ktoré nie sú ekvivalentom podmienok podľa § 100 ods. 1 a ods. 2.

[12] ŠÁMAL, P. et al. 2013. *Trestní řád I., II., III.* 7.vydání Praha: C.H.Beck, 2013. 4072 s. ISBN 978-80-7400-465-0.s. 3986; KALVODOVÁ, V., KUCHTA, J., ŠKVAIN, P. 2014. *Zákon o výkonu zabezpečovací detence: Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-604-4. s. 153

KALVODOVÁ, V., KUCHTA, J., ŠKVAIN, P. 2014. *Zákon o výkonu zabezpečovací detence: Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-604-4.
KRÁL, V.: K institutu zabezpečovací detence. Seminář Justiční akademie „O zabezpečovací detenci" konaný dne 25.03.2010 v budově Městského soudu Praha
NOVOTNÝ, O. et al. 2003. Trestní právo hmotné I.: Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003
Spolkový ústavný súd BVerf, 2BvR 2029/01 zo dňa 5. februára 2004
ŠÁMAL, P. et al. 2013. *Trestní řád I., II., III.* 7.vydání Praha: C.H.Beck, 2013. 4072 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
ŠKVAIN, P. 2013. Vývoj institutu zabezpečovací detence v Německu ve světle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17.12.2009. In *Trestněprávní revue*. ISSN: 1213-5313, 2013, č. 11-12
VONDRUŠKA, F., RŮŽIČKA, M., VAGAI, M. 2009. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009 v zabezpečovací detenci? In Státní zastupitelství, 2009, roč. 7, č. 9
ZÁHORA, J. 2010. Detencia a zákaz retroaktivity. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313, 2010, č. 4
ZEMAN, P., PŘESLIČKOVÁ, H., TOMÁŠEK, J. 2004. K navrhované právní úpravě institutu zabezpečovací detence. In *Trestní právo.* ISSN 1211-2860, 2004, roč. IX., č. 9

Kontaktné údaje:

JUDr. Simona Ferenčíková, PhD.
Katedra trestného práva
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta
Kováčska 26
040 75 Košice

t. č. +421 55 234 4145
e-mail: simona.ferencikova@upjs.sk

ANALÝZA TRESTNEJ ČINNOSTI PRÍSLUŠNÍKOV POLICAJNÉHO ZBORU ZA OBDOBIE ROKOV 2011 – 2015

Ing. Štefan GVUŠČ[1]
sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

Anotácia: *V príspevku autor analyzuje trestnú činnosť príslušníkov Policajného zboru (obdobie piatich rokov) podľa jednotlivých kritérií ako sú: počet trestných činov, počet a podiel obvinených príslušníkov Policajného zboru, čas spáchania trestných činov, dosiahnutý fyzický vek, dĺžka služby v Policajnom zbore, atď.. V závere autor príspevku predkladá návrh opatrení na zníženie resp. elimináciu trestnej činnosti u príslušníkov Policajného zboru.*
Kľúčové slová: *kriminalita, trestný čin, odhaľovanie trestnej činnosti, polícia, obvinenie z trestného činu, obvinený*

Annotation: *Author in his contribution analyses criminal activities in the police (a period of five years) by criteria: number of offences, number and proportion of accused police officers, time of the crime, physical age, practice time in police. In conclusion, the author gives some suggestions in possible changes for elimination criminal activities in police.*
Keywords: *crime, offense, detection of criminal activities, the police, criminal charge, the accused*

Úvod

Vládou Slovenskej republiky, ministerstvami, ústrednými orgánmi štátnej správy, kontrolnými inštitúciami a ďalšími oprávnenými orgánmi sú za účelom potláčania protiprávnej činnosti prijímané osobitné opatrenia. Ďalej sa upravujú a v prípade potreby posilňujú kompetencie príslušných ústredných orgánov štátnej správy, zavádzajú sa nové organizačné usporiadania za účelom transparentného výkonu štátnej správy, znižovania ekonomickej kriminality, potláčania korupcie, ale aj odhaľovania a eliminovania ďalšej trestnej činnosti.

Kriminalita zasahuje do všetkých oblastí verejného a súkromného života, nevynímajúc štátno-mocenské štruktúry vrátane Policajného zboru. Prenikanie kriminality do štátnych orgánov a jeho štruktúr je nebezpečný jav a vyskytuje sa prakticky vo všetkých krajinách bez rozdielu úrovne ekonomickej vyspelosti alebo stupňa demokracie. Zvlášť negatívny dopad má v Policajnom zbore, kde neutralizuje úsilie o presadzovanie zákonných noriem spoločenského života a negatívne ovplyvňuje verejnú mienku.

Zásadnou úlohou spoločnosti je, aby tak štátne, ako aj verejno-právne orgány pôsobili v záujme celej spoločnosti. Z uvedeného dôvodu majú v štruktúre orgánov štátnej správy dôležitú úlohu odborné útvary, ktorých náplňou je vnútorná kontrola, audit a inšpekcia. V podmienkach Policajného zboru túto funkciu plní sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktorá je z hľadiska riadiacich väzieb priamo podriadená ministrovi vnútra Slovenskej republiky.

Trestná činnosť príslušníkov Policajného zboru

Všetky vypracované materiály, ktoré analyzujú trestnú činnosť príslušníkov Policajného zboru za predchádzajúce obdobie, ako aj ďalšie materiály, ktoré vo svojom obsahu rozoberajú trestnú činnosť príslušníkov Policajného zboru, obsahovo pozostávajú najmä zo štatistických údajov, ktoré sa v podmienkach Ministerstva vnútra Slovenskej republiky priebežne zhromažďujú a vyhodnocujú. V tomto príspevku sú zahrnuté podklady každoročne spracovávané sekciou kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky ako gestorom na úseku boja proti trestnej činnosti v radoch Policajného zboru ako aj podklady od národnej kriminálnej agentúry prezídia Policajného zboru a úradu hraničnej a cudzineckej polície prezídia Policajného zboru, ktorí sa taktiež podieľajú na odhaľovaní a objasňovaní trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru.

Predpokladom eliminácie trestnej činnosti v radoch príslušníkov Policajného zboru, je mať dostatok poznatkov o faktoroch, ktoré vedú jednotlivcov k jej páchaniu, ako aj poznať prostredie,

[1] stefan.gvusc@minv.sk

v ktorom je trestná činnosť páchaná, konkretizovať jednotlivé služby Policajného zboru, z ktorých jednotlivci trestnú činnosť páchajú najčastejšie, mať poznatky o právnej kvalifikácii jednotlivých skutkov, vedieť a poznať dobu, počas ktorej sa jednotlivci dopúšťajú trestnej činnosti (či je kriminalita páchaná v rámci plnenia služobných úloh, resp. počas osobného voľna) a pod.

Zosumarizovaním a porovnaním takýchto údajov za obdobie viacerých rokov je možné vyvodiť závery a získať analytický prehľad o páchanej trestnej činnosti príslušníkmi Policajného zboru.

V štatistických údajoch o trestnej činnosti v podmienkach Slovenskej republiky, je trestná činnosť príslušníkov Policajného zboru vykazovaná v rámci celkovej páchanej kriminality. Špecifické postavenie príslušníka Policajného zboru, ktorý pri výkone služobnej činnosti v postavení verejného činiteľa rozhoduje o právach a povinnostiach iných osôb, vyvolalo a potvrdilo potrebu, mať voči tejto skupine zamestnancov zaradených v štátnej službe, v rezorte ministerstva vnútra, osobitné pracovisko – inšpekčnú službu (organizačne zaradená pod sekciou kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky), ktorá sa touto negatívnou činnosťou zaoberá a ktorá vyhodnocuje získané poznatky.

Z uvedeného dôvodu je možné analyzovať túto skupinu zamestnancov, kde vystupuje ako páchateľ trestnej činnosti príslušník Policajného zboru. Je však zložité posudzovať rozsah kriminality v Policajnom zbore porovnaním s inou skupinou zamestnancov zaradených v štátnej službe (napr. učiteľov, lekárov, ekonómov a pod.), nakoľko takéto údaje nie sú k dispozícii a nie sú takýmto spôsobom štatisticky nikým evidované ani vyhodnocované. Napriek tomu analýza a vývoj kriminality v Policajnom zbore dáva dostatočné signály na prijímanie opatrení na jej predchádzanie a zameranie sa na oblasti, v ktorých dochádza k jej páchaniu najčastejšie.

Trestná činnosť príslušníkov Policajného zboru v roku 2015

Sekcia kontroly a inšpekčnej služby evidovala v roku 2015 na úseku trestného konania 1 824 vecí, čo je o 236 vecí menej ako v roku 2014 a o 257 vecí menej ako v roku 2013. Celkový nápad vecí evidovaný na úseku trestného konania tvorili podnety získané vlastnou operatívno-pátracou činnosťou, podnety od občanov, oznámenia predkladané prokuratúrou, Zborom väzenskej a justičnej stráže alebo iné podnety (napr. oznámenia postúpené od iných služieb).

Z celkového počtu 1 824 vecí bolo ukončených 1 585 vecí, čo predstavuje 86,9 % a 239 vecí bolo k 31.12.2015 v štádiu riešenia.

Spôsoby ukončenia vecí vedených na úseku trestného konania podľa ustanovení Trestného poriadku boli nasledujúce:

- 1 069 vecí (67,4 %) bolo pred začatím trestného stíhania odmietnutých podľa § 197 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku,
- 83 vecí (5,2 %) bolo pred začatím trestného stíhania odovzdaných inému orgánu na disciplinárne konanie podľa § 197 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku,
- 109 vecí (6,9 %) bolo po začatí trestného stíhania zastavených podľa § 215 ods. 1 Trestného poriadku,
- 99 vecí (6,2 %) bolo ukončených návrhom na podanie obžaloby podľa § 209 ods. 1 Trestného poriadku na príslušnú dozorujúcu prokuratúru,
- 34 vecí (2,2 %) bolo po začatí trestného stíhania ukončených postúpením podľa § 214 ods. 1 Trestného poriadku inému orgánu na disciplinárne konanie, keďže nešlo o trestný čin, ale o priestupok,
- 36 vecí (2,3 %) bolo v procese trestného konania prerušených podľa § 228 Trestného poriadku,
- 155 vecí (9,8 %) bolo ukončených inými spôsobmi podľa ustanovení Trestného poriadku (napríklad odložením podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku, návrhom na

podmienečné zastavenie trestného stíhania podľa § 216 Trestného poriadku, alebo iným návrhom prokurátorovi podľa § 209 Trestného poriadku a pod.).

Podiel obvinených príslušníkov Policajného zboru z celkového počtu príslušníkov Policajného zboru počas obdobia rokov 2011 - 2015

Celkovo bolo v rámci Slovenskej republiky v roku 2015 vznesené obvinenie 121 príslušníkom Policajného zboru za 145 trestných činov, čo je o 9 príslušníkov Policajného zboru a 16 trestných činov viac ako v roku 2014. Pri skutočnom počte 22 294 príslušníkov Policajného zboru (podľa stavu obsadenosti policajných miest k 1. januáru 2016) podiel obvinených príslušníkov Policajného zboru tvorí 0,54 % s celkového počtu príslušníkov Policajného zboru. V roku 2014 tvoril tento podiel 0,50 % z celkového počtu príslušníkov Policajného zboru.

Podiel obvinených príslušníkov Policajného zboru z celkového počtu príslušníkov Policajného zboru za obdobie rokov 2011 – 2015 je obsiahnutý v nasledujúcej tabuľke:

Počet a podiel obvinených príslušníkov Policajného zboru

Rok	2011	2012	2013	2014	2015
celkový počet príslušníkov Policajného zboru (k 31.12. príslušného roka)	21 180	21 733	22 404	22 476	22 294
počet obvinených príslušníkov Policajného zboru	125	135	146	112	121
podiel (%)	0,59	0,62	0,65	0,5	0,54
počet trestných činov	171	186	187	129	145

Z údajov vyplýva, že percento obvinených príslušníkov Policajného zboru z celkového počtu príslušníkov Policajného zboru sa pohybuje v hodnotenom období okolo 0,60 % (v priemere 0,58 %), čo predstavuje pomerne nízky podiel obvinených príslušníkov Policajného zboru, ktorí trestnú činnosť páchali.

V analýze za roky 2008 - 2011 bol podiel obvinených príslušníkov Policajného zboru z celkového počtu príslušníkov Policajného zboru okolo 0,70 %. Na základe porovnania týchto údajov možno konštatovať, že podiel príslušníkov Policajného zboru - páchateľov trestnej činnosti sa z dlhodobého hľadiska mierne znížil.

Napriek tomuto nízkemu podielu samotná skutočnosť, že páchateľom trestnej činnosti je práve príslušník Policajného zboru, predstavuje naďalej značný stupeň nebezpečnosti pre spoločnosť.

Pre názornosť a získanie väčšieho prehľadu o vývoji trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru sú v nasledujúcom grafe použité a premietnuté údaje za dlhšie časové obdobie (od roku 2005 do roku 2015):

Z údajov v grafe je zrejmé, že z dlhodobého hľadiska nedochádza k zásadným výkyvom objasnenej trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru, z čoho možno vyvodiť záver, že sa zásadne nemení ani tzv. latentná kriminalita, ktorá zostáva neodhalená a jej rozsah sa nedá štatisticky vyhodnotiť. Napriek tomu údaje o objasnených trestných činoch dávajú dostatočný obraz o stave a vývoji kriminality v Policajnom zbore.

Na základe dostupných informácií a spracúvaných údajov o páchateľoch trestnej činnosti a jednotlivých skutkoch, možno vyhodnotiť celú problematiku z viacerých kritérií.

Ide najmä o rozbor trestných činov a ich porovnanie za dlhšie časové obdobie. Ďalej je to analýza trestnej činnosti vzhľadom na čas jej páchania, porovnanie počtu spáchaných trestných činov príslušníkmi Policajného zboru na základe ich dosiahnutého fyzického veku, analýza trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru z hľadiska dĺžky služby v Policajnom zbore, analýza trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru podľa právnej kvalifikácie.

Uvedené zvolené kritériá možno považovať za rozhodujúce, ktoré poskytnú dostatok údajov o konkrétnom príslušníkovi Policajného zboru – páchateľovi trestnej činnosti.

Analýza trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru podľa času ich spáchania

Sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky je vecne príslušná na vyšetrovanie trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru bez ohľadu na to, či bola spáchaná v súvislosti s výkonom služby príslušníka Policajného zboru alebo mimo služby.

Do jej pôsobnosti spadajú aj také trestné činy, ktoré príslušníci Policajného zboru spáchali v čase osobného voľna a nesúvisia s ich profesiou, či už ide o dopravné nehody, neúmyselné trestné činy, ale aj trestné činy výtržníctva, úmyselného ublíženia na zdraví, zanedbania povinnej výživy a pod.

Zo sledovaných údajov vyplýva, že približne dve tretiny (66 %) trestných činov príslušníkov Policajného zboru sú dlhodobo páchané v súvislosti s výkonom služby a len jedna tretina (33 %) je páchaná mimo času výkonu služby.

Potrebu dodržiavať zásady občianskeho spolužitia tak na verejnosti, ako aj vo svojom súkromnom živote vyžaduje taktiež „Etický kódex príslušníka Policajného zboru“.

Analýza trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru z hľadiska dosiahnutého fyzického veku

Z hľadiska dosiahnutého fyzického veku príslušníkov Policajného zboru, ktorí v období rokov 2011 - 2015 páchali trestnú činnosť vyplýva, že najväčšia skupina je z kategórie 31 až 40 rokov fyzického veku páchateľa.

Treba uviesť, že veková kategória 31 až 40 rokov je v Policajnom zbore najpočetnejšia, no súčasne možno uviesť, že ide o osoby, ktoré praxou získali dostatočné odborné vedomosti. V niektorých prípadoch jednotlivých trestných činov ide o neuvážené konanie, vo väčšine prípadov však jednotlivci konajú úmyselne so zámerom dosiahnuť svoj cieľ a to prekročením právomocí, agresivitou alebo získaním majetkových a finančných výhod.

Napriek skutočnosti, že vedia o následkoch ich protiprávneho konania, ktoré okrem ukončenia pôsobenia v Policajnom zbore nesú so sebou aj ďalšie trestno-právne postihy, uchyľujú sa k takémuto konaniu.

Analýza trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru z hľadiska dĺžky služby v Policajnom zbore

Podľa kritéria - dĺžky služby v Policajnom zbore, ktorú dosiahli obvinení príslušníci Policajného zboru v čase páchania trestnej činnosti, v období rokov vyplýva, že jej najčastejšími páchateľmi sú najmä príslušníci Policajného zboru s nižším počtom odslúžených rokov.

Porovnanie počtu obvinených príslušníkov Policajného zboru podľa dĺžky služobného pomeru za obdobie rokov 2011-2015

	do 5 rokov	6 až 10 rokov	11 až 15 rokov	16 až 20 rokov	nad 20 rokov
2011	32	31	27	24	11
2012	34	30	32	28	11
2013	53	36	21	19	17
2014	29	24	20	24	15
2015	34	37	17	20	13

Z hľadiska prehľadu o obvinených príslušníkov Policajného zboru a z hľadiska dĺžky služby v Policajnom zbore možno vyvodiť záver, že počtom odslúžených rokov ich podiel klesá. Nárast bol v roku 2015 oproti roku 2014 zaznamenaný u príslušníkov Policajného zboru v kategórii do 10 rokov služby.

Uvedená skutočnosť signalizuje, že príslušníci Policajného zboru s nižším počtom odslúžených rokov v Policajnom zbore sú viac náchylní vykonávať trestnú činnosť, resp. podieľať sa na jej páchaní, pričom motívom môžu byť viaceré pohnútky, ktoré sú vo viacerých prípadoch spojené s nerešpektovaním jednotlivých článkov „Etického kódexu príslušníka Policajného zboru“, neosvojením si základných povinností, rutinérstvom, dosiahnutím služobných výsledkov aj za cenu porušenia zákona, príp. nevážením si finančného ohodnotenia po skončení služobného pomeru.

Z grafu je zrejmé, že k poklesu obvinených príslušníkov Policajného zboru z hľadiska dĺžky služby v Policajnom zbore došlo v roku 2015 v skupinách policajtov, ktorí sú v služobnom pomere s dĺžkou služby nad 10 rokov.

Analýza trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru z hľadiska právnej kvalifikácie trestných činov

Celkovo bolo v roku 2015 zadokumentovaných 145 trestných činov, čo je o 16 trestných činov viac ako v roku 2014. Na základe údajov o trestnej činnosti obvinených príslušníkov Policajného zboru a ich analýzy vo vzťahu k právnej kvalifikácii jednotlivých skupín trestných činov Trestného zákona, boli v hodnotenom období najviac páchané trestné činy proti poriadku vo verejných veciach

(nárast o 20 trestných činov v porovnaní s rokom 2014), trestné činy proti majetku a trestné činy proti životu a zdraviu.

Dlhodobo boli v najväčšom počte páchané trestné činy proti poriadku vo verejných veciach, kde bolo spáchaných 71 trestných činov, druhou najpočetnejšou skupinou boli trestné činy proti životu a zdraviu, kde bolo spáchaných 20 trestných činov.

Treťou skupinou sú majetkové trestné činy a štvrtou ostatné trestné činy. V skupine - ostatné trestné činy, sú zaradené trestné činy, ktoré nemajú veľkú početnosť v jednotlivých hlavách osobitnej časti Trestného zákona a sú páchané skôr sporadicky a zo štatistického hľadiska ich nie je možné vyhodnotiť.

Najväčší podiel (49%) v roku 2015 majú trestné činy proti poriadku vo verejných veciach (71 trestných činov), do ktorých patrí aj dlhodobo najpočetnejší trestný čin– zneužívanie právomoci verejného činiteľa podľa§ 326 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, ktorý bol spáchaný v 53 prípadoch.

Pojem zneužitie právomoci odkazuje na skutočnosť, keď príslušník Policajného zboru použil svoju právomoc na dosiahnutie iného cieľa ako toho, kvôli ktorému mu bola táto právomoc zverená. Keďže ide o dosť veľký rozsah právomocí, ktorými sa zasahuje do slobody osoby a jej práv, na základe analýzy boli vymedzené oblasti, kde najčastejšie dochádzalo k páchaniu tohto trestného činu.

Išlo o nasledovné oblasti:

- úsek prejednávania priestupkov proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky,
- manipulácia úkonov pri dokumentovaní alebo vyšetrovaní protiprávneho konania, príp. uvádzanie nepravdivých informácií s úmyslom privodiť sebe alebo inej osobe prospech alebo ujmu,
- neoprávnené použitie právomoci s úmyslom privodiť sebe alebo inej osobe prospech,
- bezdôvodné, alebo neprimerané použitie násilia voči predvedenému, pri zisťovaní totožnosti osoby alebo pri vyšetrovaní,
- poskytnutie informácií z informačných systémov Ministerstva vnútraSlovenskej republiky,
- neoprávnené vydávanie oprávnení na vedenie motorových vozidiel, alebo zbrojných preukazov,
- vykonávanie neoprávnených úkonov v evidencii motorových vozidiel,
- neoprávnené vystavenie povolenia na pobyt cudzinca na území Slovenskej republiky.

Do tejto skupiny trestných činov patria aj korupčné trestné činy, ktoré boli najčastejšie spáchané v jednočinnom súbehu s trestným činom zneužívania právomoci verejného činiteľa. Korupčné konanie spočívalo v zneužívaní postavenia a právomocí príslušníka Policajného zboru ako verejného činiteľa s cieľom získať neoprávnený prospech vo forme prijímania finančných odmien, darov či protislužieb.

Ostatné trestné činy sa z hľadiska počtu podieľajú na trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru proti poriadku vo verejných veciach v menšom rozsahu.

Analýza príslušníkov Policajného zboru - páchateľov trestných činov z hľadiska územia, v ktorom pôsobili a z hľadiska jednotlivých služieb Policajného zboru

Predmetom analýzy sú aj subjekty trestných činov – jednotlivci, obvinení príslušníci Policajného zboru. V nasledujúcom grafe sú graficky aj štatisticky vyjadrené počty príslušníkov Policajného zboru, ktorým bolo vznesené obvinenie podľa § 206 Trestného poriadku.

Pre lepší prehľad o vývoji počtu obvinených príslušníkov Policajného zboru, je v grafe vyhodnotené dlhšie časové obdobie (roky 2005 – 2015). Zo zosumarizovaných štatistických údajov možno konštatovať, že od roku 2005 do roku 2009 malo v zásade mierne klesajúcu tendenciu s pomerne značným nárastom obvinených príslušníkov Policajného zboru v roku 2010, poklesom v roku 2011, následným miernym medziročným nárastom do roku 2013, poklesom v roku 2014 a opätovným miernym nárastom v roku 2015.

Konkrétnejšiu identifikáciu oblastí z hľadiska teritória, kde dochádza k páchaniu trestnej činnosti príslušníkmi Policajného zboru, dávajú údaje o miestnej príslušnosti páchateľov a ich služobné zaradenie.

Z celkového počtu 121 obvinených policajtov v roku 2015 bolo z pohľadu miesta ich služobného zaradenia najviac obvinených v Košickom a Bratislavskom kraji, najmenej v Bansko-Bystrickom kraji. Najväčší nárast oproti roku 2014 bol zaznamenaný v Košickom kraji (+13) a najväčší pokles oproti roku 2014 bol zaznamenaný v Bansko-Bystrickom kraji (-13).

Uvedenú skutočnosť ovplyvňujú viaceré faktory, akými sú veľkosť teritória, dislokácia veľkých miest na území kraja, fluktuácia policajtov v útvaroch krajských miest, ale aj dislokácia útvarov s celoslovenskou pôsobnosťou. Počty obvinených príslušníkov Policajného zboru v jednotlivých krajoch v hodnotenom období sú znázornené v nasledujúcej tabuľke:

Počet obvinených príslušníkov Policajného zboru podľa miesta ich služobného zaradenia

Kraj	Rok				
	2011	2012	2013	2014	2015
Bratislavský kraj	22	33	44	30	26
Košický kraj	27	20	22	14	27
Trnavský kraj	17	14	19	9	9
Banskobystrický kraj	17	15	16	17	4
Nitriansky kraj	9	21	19	17	18
Prešovský kraj	11	11	10	9	9
Trenčiansky kraj	11	9	6	7	10
Žilinský kraj	11	12	10	9	18
SPOLU	**125**	**135**	**146**	**112**	**121**

Prehľad z hľadiska charakteru služobnej činnosti obvinených príslušníkov Policajného zboru podľa jednotlivých služieb Policajného zboru je uvedený v nasledujúcej tabuľke:

Počet obvinených príslušníkov Policajného zboru podľa služieb Policajného zboru

Služby Policajného zboru	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
služba poriadkovej polície	66	54	76	62	62
služba dopravnej polície	27	36	32	22	24
služba kriminálnej polície	10	30	26	12	24
služba hraničnej a cudzineckej polície	12	4	2	4	5
služba ochrany určených osôb	3	4	1	3	3
služba železničnej polície	2	2	3	1	3
služba finančnej polície	0	0	0	1	0
služba osobitného určenia	0	0	0	1	0
funkčné útvary MV SR	4	3	2	4	0
funkčné útvary PZ	1	1	4	1	0
Akadémia Policajného zboru v Bratislave	0	1	0	0	0
kriminálno – expertízny ústav	0	0	0	1	0
SPOLU	**125**	**135**	**146**	**112**	**121**

Najväčší počet trestných činov v rokoch 2011 - 2015 bol zaznamenaný u príslušníkov Policajného zboru poriadkovej polície a dopravnej polície. Je to spôsobené nielen najväčším počtom príslušníkov Policajného zboru zaradených do týchto služieb, ale aj charakterom služobnej činnosti – prejednávanie priestupkov, prvý kontakt s páchateľom, zabezpečovanie verejného poriadku a pod.

Ďalšie pomerne veľké zastúpenie majú aj služby Policajného zboru, ktoré sú činné v procese trestného konania. V roku 2015 bol zaznamenaný najväčší nárast oproti roku 2014 pri službe kriminálnej polície(+12).

Pre komplexnosť údajov sú v nasledujúcom grafe znázornené aj údaje o obvinených policajtoch z funkčných útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a Policajného zboru.

Zhrnutie výsledkov analýzy

Tak, ako to je v iných skupinách povolaní, aj v Policajnom zbore sa nájdu jednotlivci, ktorí svojim správaním, konaním, neplnením služobných úloh a zneužívaním svojho postavenia kazia dobré meno kolegov- ostatných príslušníkov Policajného zboru.

Napriek tomu, že ide o veľmi nízke percento jedincov z celkového počtu príslušníkov Policajného zboru (počas piatich analyzovaných rokov ide v priemere o 0,58 %), ich skutky a najmä ich medializácia v spoločnosti medzi občanmi ďaleko prevyšuje pozitívne výsledky ostatných kolegov, ktorí každodenne chránia životy, zdravie, majetok a starajú sa o to, aby sa dodržiavali zákony a aby bol dodržaný verejný poriadok.

Na základe výsledkov získaných analýzou najfrekventovanejších trestných činov spáchaných príslušníkmi Policajného zboru v rokoch 2011 – 2015 možno uviesť, že:

- trestná činnosť príslušníkov Policajného zboru sa každoročne z hľadiska odhalených trestných činov zásadne neodlišuje od predchádzajúcich hodnotených období,
- počty obvinených príslušníkov Policajného zboru podľa miesta ich služobného zaradenia dlhoročne vykazujú rovnaké údaje; počet spáchaných trestných činov je v priamej úmere s počtom príslušníkom Policajného zboru nasadených na území jednotlivých krajov,
- naďalej pretrváva najväčší počet spáchaných trestných činov príslušníkmi Policajného zboru s nižším počtom odslúžených rokov; ide najmä o príslušníkov Policajného zboru do 10 rokov služby. V percentuálnom vyjadrení ide o viac ako 58 % príslušníkov Policajného zboru z celkového počtu obvinených,
- z hľadiska veku páchateľa, sú najvyšším percentom z celkového počtu zastúpení príslušníci Policajného zboru vo veku do 40 rokov. Ide o viac ako 77 % z celkového počtu obvinených príslušníkov Policajného zboru,
- dlhodobo sú najpočetnejšou skupinou trestných činov príslušníkov Policajného zboru trestné činy vo verejných veciach; v roku 2013 bol zaznamenaný ich druhý najväčší počet (92) od roku 2008, kedy bolo vykázaných 101 uvedených trestných činov; v percentuálnom vyjadrení najväčší nárast trestných činov v období, ktorého sa týka analýza, bol zaznamenaný taktiež u trestných činov proti poriadku vo verejných veciach; v roku 2015 počet týchto trestných činov stúpol o viac ako 39 % oproti roku 2014,

- najvyšší počet trestných činov zo skupiny trestných činov vo verejných veciach bol zaznamenaný počas uplynulých piatich rokov u trestných činov zneužívanie právomoci verejného činiteľa podľa § 326 Trestného zákona, ktorý bol často páchaný v jednočinnom súbehu s iným korupčným trestným činom, najmä trestným činom prijímania úplatku podľa § 329 Trestného zákona; celkom tieto trestné činy predstavujú v analyzovanom období viac ako 82 % všetkých trestných činov zo skupiny trestných činov vo verejných veciach,
- najvyšší počet trestných činov zo skupiny trestných činov proti životu a zdraviu bol zaznamenaný v analyzovanom období rokov 2011 - 2015 u trestných činov ublíženie na zdraví (z nedbanlivosti) podľa § 157 a § 158 Trestného zákona; tieto trestné činy predstavujú viac ako 49 % všetkých trestných činov zo skupiny trestných činov proti životu a zdraviu,
- motívom majetkovej trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru bola takmer vo všetkých prípadoch snaha o neoprávnené obohatenie, získanie finančných prostriedkov alebo iných hmotných vecí, v niektorých prípadoch účasťou v organizovaných skupinách; účasť a zapájanie príslušníkov Policajného zborudo skupín páchajúcich organizovanú trestnú činnosť vytvára zásadný negatívny obraz v spoločnosti,
- zo získaných údajov a analýzy trestných činov v skupine trestných činov proti životu a zdraviu vyplýva, že mnohí príslušníci Policajného zboru prejavujú pri služobnej činnosti, pri služobných zákrokoch, ako aj v súkromí a pri riešení konfliktných situácií, značnú a neprimeranú agresivitu.

Návrh opatrení na elimináciu trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru

Ambíciu potláčať trestnú činnosť má dlhodobo vo svojom programovom vyhlásení každá vláda, každý rezortný minister, minister vnútra Slovenskej republiky a ďalší služobní funkcionári rezortu vnútra nevynímajúc. Páchanie trestnej činnosti zásadne ovplyvňuje fungovanie hospodárstva štátu a prístupu občanov k plneniu zákonmi vyžadovaných povinností.

Výsledky odhaľovania a následného trestania jednotlivcov, ktorí aj za cenu porušovania zákonnosti chcú dosiahnuť majetkový, prípadne iný osobný prospech alebo konajú v rozpore so zákonmi, kladne vplýva a ovplyvňuje verejnú mienku občanov vo vzťahu k štátu a k jeho inštitúciám. Osobitne to platí na Policajný zbor a jednotlivých jeho príslušníkov, ktorí sú v štruktúre štátnych orgánov v postavení garanta dodržiavania zákonnosti.

Tak ako doposiaľ je nutné ešte vo väčšej miere zamerať pozornosť všetkých funkcionárov na preventívne aktivity. Je nevyhnutné, aby všetci jednotlivci dokonale poznali predpisy, ktoré upravujú ich služobnú činnosť.

V praxi je však potrebné vyžadovať aj ich dodržiavanie a plnenie, je žiaduce aby jednotliví policajti poznali najmä svoje úlohy, oprávnenia ale taktiež aj svoje povinnosti.

Už v čase prípravnej služby príslušníkov Policajného zboru je nevyhnutné formovať ich myslenie a konanie, aby plnenie služobných úloh, ako aj správanie sa v čase mimo výkonu služby nebolo v rozpore s predpismi a aby si už začínajúci policajti osvojili jednotlivé články „Etického kódexu príslušníka Policajného zboru“.

Vzhľadom na výsledky získané analýzou podľa ktorých je u páchateľov trestnej činnosti z radov príslušníkov Policajného zboru dlhodobo najpočetnejšie zastúpený trestný čin zneužívanie právomoci verejného činiteľa podľa § 326 Trestného zákona, je potrebné zdôrazňovať najmä vekovo mladším príslušníkom Policajného zboru potrebu dodržiavania článku č. 4 „Etického kódexu príslušníka Policajného zboru“, podľa ktorého policajt dodržiava zásady občianskeho spolužitia tak na verejnosti ako aj vo svojom súkromnom živote a článku č. 8, podľa ktorého policajt prejavuje slušnosť, rešpekt, taktnosť a ohľaduplnosť voči všetkým osobám bez rozdielu a nepoužíva násilie, donucovacie prostriedky používa iba za podmienok a spôsobom stanoveným zákonom.

Dôležitým opatrením, ktoré sa plnilo aj v minulosti a bez ktorého nie je možné poznať skutočný stav plnenia služobných úloh a dodržiavania postupov upravených predpismi, je aj naďalej výkon kontrolnej činnosti.

Kontrolu možno považovať za jedno z najhospodárnejších a pritom najefektívnejších preventívnych opatrení. Potrebné je, aby každý riadiaci funkcionár venoval tejto problematike zvýšenú pozornosť, aby sa kontrolná činnosť stala súčasťou riadenia na každej úrovni. Zistené nedostatky musia byť signálom na urýchlenú nápravu.

Možno uviesť, že významným opatrením, ktoré sa realizuje už viac rokov, je jednoznačný a radikálny postup nadriadených funkcionárov a nulová tolerancia pri zistení požitia alkoholu príslušníkmi Policajného zboru v čase plnenia služobných úloh. Ukončenie služobnej činnosti, ktoré je dôsledkom uvedeného protiprávneho konania si jednotlivci uvedomujú. Takýto postup nadriadených je potrebné realizovať aj naďalej.

Prax ukázala, že pre dokumentovanie niektorých služobných zákrokov je potrebné v maximálne možnej miere využívať záznamovú techniku, čím sa následne vylúčia rozpory pri prípadnom dokazovaní konania príslušníkov Policajného zboru.

Nasadzovanie a používanie najmodernejších technických zariadení u všetkých služieb Policajného zboru umožní dokonalejšiu dôkaznú situáciu, zvýši efekt policajnej práce a minimalizuje rozporné posudzovanie prípadnej protiprávnej činnosti príslušníkov Policajného zboru.

Je potrebné nové poznatky získané medzinárodnou spoluprácou, ktoré prispejú k eliminovaniu kriminality páchanej príslušníkmi Policajného zboru uplatňovať v praxi služobných útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a Policajného zboru.

Viacročná prax preukázala efektivitu získanú z informácií poskytovaných občanmi o protiprávnom konaní príslušníkov Policajného zboru. Dôležité je v maximálne možnej miere podnety, v ktorých občania konkrétne poukazujú na porušovanie zákonnosti príslušníkmi Policajného zboru preverovať.

Potrebné je uvedomiť si, že práca viac ako 22 000 príslušníkov Policajného zboru je monitorovaná a kontrolovaná miliónmi občanov, ktorých relevantné informácie pomáhajú odhaľovať protiprávne postupy príslušníkov Policajného zboru a vo všeobecnosti aj odhaľovať páchanú kriminalitu.

V spolupráci s príslušnými odbornými útvarmi Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a Policajného zboru, ktoré zodpovedajú za informovanie verejnosti a sú v styku s médiami dosiahnuť, aby sa zvýšila publicita pozitívnych výsledkov práce príslušníkov Policajného zboru.

Je žiaduce ovplyvňovať verejnú mienku občanov v zmysle formovania jej odmietavého vzťahu ku kriminalite a naďalej podnecovať verejnosť k aktívnej spolupráci s Policajným zborom.

Záver

Napriek tomu, že ide štatisticky v priemere len o 0,58 % príslušníkov Policajného zboru z celkového počtu policajtov, ktorí boli v uplynulých rokoch obvinení zo spáchanej trestnej činnosti, ktorí sa s vedomím straty sociálnych istôt, ktoré štátna služba poskytuje, dopustili porušenia zákonnosti, ako aj trestnoprávnych následkov, je naďalej nevyhnutné trestnú činnosť čo najviac eliminovať a v prípade odhalenia aj postihovať.

Znižovanie kriminality v podmienkach Policajného zboru je základným predpokladom k tomu, aby bol Policajný zbor dôveryhodný, funkčný a akcieschopný bezpečnostný zbor garantujúci práva, istoty a bezpečnosť občanov Slovenskej republiky a aby sa jeho dôveryhodnosť zvyšovala.

Keďže reálny život vždy poskytoval odchýlky od stavu požadovaného, t. j. vždy sa nájde niekto, kto nekoná tak, ako by konať mal, ako sa to od neho vyžaduje a čaká, je potrebné, aby vo vzťahu k príslušníkom Policajného zboru pôsobila špecifická organizačná zložka – sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky so svojim mottom

"DEFENDIMUS IURA CIVIUM ET INTEGRITATEM CUSTODUM" - ochraňujeme práva občanov a čistotu polície.

Opatrenia prijímané na znižovanie trestnej činnosti policajtov dosahujú svoj požadovaný efekt, o čom svedčí klesajúci trend tohto negatívneho javu za posledných 10 rokov.

Dôsledná a včasná realizácia prípadov protiprávneho konania policajtov významnou mierou prispieva k odstráneniu týchto negatívnych javov v spoločnosti. Dôveryhodnosť Policajného zboru je základným predpokladom, aby Policajný zbor mohol plniť svoju úlohu, ktorým je ochrana vnútorného poriadku a bezpečnosti a aby bol dôstojným členom medzi európskymi policajnými zbormi.

Zoznam bibliografických odkazov

BLÁHA, Ľ. 2009. *Späť k Marxovi? (sociálny štát, ekonomická demokracia a teórie spravodlivosti).* 1. vyd. Bratislava: Veda, 2009, 528 s. ISBN 978-80-224-1077-9.

BUBELÍNI, J. a kol. 2001. *Prevencia kriminality.* Bratislava: Akadémia PZ, 2001. 209 s. ISBN 978-80-80542-53-5.

DOJČÁK, P. a kol. 1977. *Teória štátu a práva.* 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1977, 472 s.

HOLCR, K. a kol. 2008. *Prognóza kriminality a jej kontrola v Slovenskej republike.* Bratislava: IURA Edition, 2008. 219 s. ISBN 978-80-8078-240-5.

LIČKO, T. 2003. Kontrola v spoločnosti. 1. vyd. Bratislava: Iris, 2003, 159 s.

Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2011.

Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2012.

Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2013.

Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2014.

Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru za obdobie roka 2015.

Kontaktné údaje:

npor. Ing. Štefan Gvušč
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
sekcia kontroly a inšpekčnej služby
Pribinova 2
812 72 Bratislava
Tel. : 09610 55159
e-mail: stefan.gvusc@minv.sk

PODMIENKY A ZÁKLADY TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB

JUDr. Peter HABAJ
Ústav verejného práva
Paneurópska vysoká škola

Anotácia: *Predkladaný príspevok analyzuje tak podmienky ako aj základy trestnej zodpovednosti právnických osôb. Trestná zodpovednosť právnických osôb je z historického hľadiska inštitútom anglosaskej právnej kultúr. Inštitút sa postupne etabloval v kontinentálnej Európe. Efektivita fungovania závisí od konkrétnych podmienok, ktoré musia byť v legislatívnom návrhu zohľadnené. Až následne môžeme hovoriť o možnosti aplikácie trestnej zodpovednosti právnických osôb v praxi.*
Kľúčové slova: *trestná zodpovednosť právnických osôb, podmienky, základy, common law, teória, slovenská právna úprava*

Annotation: *The contribution analyzes conditions as well as fundamental aspects of criminal liability of legal entities. Criminal liability of legal entities is from a historical perspective institute of Anglo-Saxon legal culture. The institute has later established itself in continental Europe. Effectiveness of the operation depends on the specific conditions that must be in the legislative proposal reflected. Only then can we talk about the possibility of applying criminal liability of legal entities in practice.*

Keywords: *criminal liability of legal entities, conditions, fundamental aspects, common law, theory, Slovak legislation*

Úvod

Právnym následkom protiprávneho konania fyzických osôb je sankcia v podobe trestu, resp. ochranného opatrenia v závislosti od konkrétneho prípadu. V posledných desaťročiach ale aj v súčasnosti však dochádza k páchaniu trestnej činnosti prostredníctvom právnických osôb. Nie sú to priamo právnické osoby, ktoré sa fyzicky dopúšťajú protiprávnej činnosti. Sú to fyzické osoby s prepojením a vzťahom na právnickú osobu, ktoré sa reálne dopúšťajú protiprávnych aktivít. Takéto fyzické osoby seba a svoje protiprávne konanie schovávajú za štruktúry právnických osôb, čo v konečnom dôsledku sťažuje vyšetrenie protiprávneho konania a jeho následného sankcionovania. Zodpovednosť právnických osôb je teda inštitútom, ktorý má priniesť možnosti postihovania právnických osôb.

1. Základy trestnej zodpovednosti právnických osôb

Základy sankcionovania právnických osôb je nevyhnutné hľadať v teórií a historickom kontexte inštitútu sankcionovania právnických osôb. V súčasnosti prof. Jelínek vo svojej publikácii definuje niekoľko konkrétnych spôsobov vyvodenia právnej zodpovednosti voči právnickými osobám. Všetky možnosti sú regulované v zmysle verejnoprávnej možnosti postihovania právnických osôb. Jedná sa o tieto možnosti:

a) *„Pravá trestná zodpovednosť právnických osôb – Pri pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb je trestná úprava zodpovednosti obsiahnutá buď v trestnom zákone (Francúzsko, Holandsko, Dánsko, Fínsko a iné štáty), alebo vo zvláštnych zákonoch o trestnej zodpovednosti právnických osôb (Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Rakúsko a iné štáty). Právnickým osobám sú ukladané trestné sankcie v trestnom konaní. Konkrétna úprava sa pochopiteľne líši, pokiaľ ide o vymedzenie okruhu právnických osôb podliehajúcich trestnoprávnej sankcii, rozsah ich kriminalizácie, možnosti sankcionovania ako aj zvláštnosti konania proti nim.*

b) *Nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb – Pri nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb právna úprava umožňuje právnickým osobám uložiť trestnoprávne sankcie, presnejšie povedané kvázitrestnoprávne sankcie, a to aj napriek tomu, že trestná*

zodpovednosť právnických osôb nie je v trestnom zákone výslovne upravená. Tieto sankcie sa taktiež nenazývajú trestami. Ako príklad býva uvádzaná španielska právna úprava.

c) *Iný spôsob regulácie protiprávnej činnosti právnickými osobami, ktoré spĺňajú kritéria, aby právnickým osobám boli ukladané „účinné, primerané a odstrašujúce sankcie" v zmysle medzinárodných záväzkov a odporúčaní. Takýmto spôsobom môže byť administratívnoprávne riešenie trestania právnických osôb. Príkladom môže byť nemecká právna úprava."*[1]

Postihovanie právnických osôb za spáchané protiprávne konanie je teda podľa Jelínka možné realizovať prostredníctvom noriem správneho práva alebo trestného práva. Správne právo aplikuje inštitút administratívnoprávnej zodpovednosti, ktorý je v Slovenskej republike reprezentovaný objektívnou zodpovednosťou právnických osôb. Administratívnoprávna zodpovednosť je aplikovaná napr. v Slovenskej republike a vo väčšej miere je efektívne využívaná v Nemeckej spolkovej republike.

Trestnoprávne postihovanie právnických osôb je špecifickým inštitútom, ktorý nemá svoj pôvod v kontinentálnom type právnej kultúry. Pre bližšie pochopenie tohto inštitútu je potrebné analyzovať základy trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá má svoj pôvod v anglosaskom type právnej kultúry. „Tradične existovali a existujú v oblasti trestnej zodpovednosti právnických osôb dva právne systémy, ktoré sú od seba jednoznačne odlíšené. Tým *prvým je právny systém kontinentálnej Európy, kde sa uplatňuje princíp societas delinquere non potest, a tým druhým je systém Comonn law, ktorý je viac zameraný na pragmatické otázky ako na tie dogmatické a umožňuje tak trestnú zodpovednosť právnických osôb v prípadoch, kedy to je podľa povahy trestného činu možné."*[2] *Je to teda systém Comonn law, ktorý vytvoril teoretické ale aj praktické základy pre následné šírenie tohto inštitútu do sveta.* Konkrétne to je právny princíp „*actus non facit reum, nisi mens sit rea"*, ktorý umožňuje teoretickú aplikáciu tohto inštitútu na jednotlivé prípady, v ktorých sa právnická osoba dopustí protiprávneho konania. „Vo všetkých systémoch *common law* je predpokladom založenia trestnej zodpovednosti uznanie viny podmienenej preukázaním úmyslu (intention), vedomej viny (knowledge) alebo tzv. hrubej nedbanlivosti (gross recklessness) ako súčasť *elementu mens rea* – vymedzenie viny."[3] Z uvedeného sa vyvinulo niekoľko základných teórii, ktoré umožňujú vyvodiť zodpovednosť voči právnickej osobe:

- Teória *strict liability*,
- Teória *vicarious liability*,
- Teória *alter ego*.

Zmyslom teórie *strict liability* je zodpovednosť právnickej osoby v dôsledku protiprávneho konania, pre ktoré sa však vyžaduje predvídateľný následok. V praktickej rovine sa následok vytvorený fyzickou osobou pripočíta právnickej osobe.

Teória *vicarious liablity* dopĺňa téoriu *strict liability*. Zmyslom je zodpovednosť právnickej osoby v dôsledku protiprávneho konania pracovníkov pričom pri samotnom vyvodení zodpovednosti vo vzťahu k právnickej osobe sa prihliada na organizačnú štruktúru právnickej osoby. Príkladom je vzťah vedúceho pracovníka a „radového" zamestnanca, ktorý na základe pokynu, resp. záujmu vedúceho pracovníka vykoná protiprávne konanie. Zodpovednosť bude v konečnom dôsledku vyvodená voči právnickej osobe, ako aj voči vedúcemu pracovníkovi. Zodpovednosť „radového" zamestnanca sa teda pričíta tak právnickej osobe ako aj vedúcemu pracovníkovi, ktorý dal pokyn k realizácii protiprávneho konania.

Teória *alter ego* je poslednou zo spomenutých teórii. Teória vyžaduje, aby bola trestná zodpovednosť založená na dvoch faktoroch, resp. zložkách. Konkrétne to je vedomostná zložka a vôľová zložka. Právnická osoba je plne zodpovedná len v dôsledku protiprávneho konania

---

[1] JELÍNEK., J.2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha:Linde, 2007.s. 22

[2] GUARDIOLA LAGO, M. J.2004. *Responsabilidad penal de las personas jurídicas y alcance del art. 129 del Código penal*. Valencia: Tirant lo blanch,2004. s. 33

[3] KRATOCHVÍL, A. a kol. 2009. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1 vydaní. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 437

fyzických osôb, ktoré požívajú status vedúcich, resp. riadiacich pracovníkov v štruktúre právnickej osoby. Právnickej osobe sa teda v praktickej rovine pripočíta konanie vedúcich pracovníkov.[4]

Predstavené teórie boli aplikované v rozdielnych historických obdobiach:

- „Do roku 1900 (vývoj korporátnej štruktúry a dôsledky tohto vývoja pre zodpovednosť)
- 1900 – 1940 (vývoj jednotlivých foriem zavinenia a vznik tzv. *strict liability*)
- 1940 – súčasnosť (vývoj teórie *alter ego*)“[5]

Teória trestnej zodpovednosti právnických osôb sa tak začala v Anglicku, ktoré je kolískou tejto teórie, uplatňovať koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia. Podľa niektorých autorov je to rok 1840, kedy sa v praxi uplatnila teória trestnej zodpovednosti právnických osôb. Dôvodom bol fakt, že u právnických osôb bola väčšia pravdepodobnosť páchania protiprávnej činnosti a zároveň možnosti vyhnúť sa vyvodeniu zodpovednosti.[6] Konkrétne to bol prípad z roku 1842, kedy: „Železničná spoločnosť bola odsúdená za narušenie verejného poriadku, nakoľko svojím váhaním/nekonaním prišla o právo zabrať pozemky potrebné k stavbe ciest a mostov, ktoré bola povinná zriadiť kvôli odstráneniu prekážok, ktoré doprave spôsobila stavba železníc.“[7] Jednalo sa o prípad *Regina vs. Birmingham & Gloucester Railway Co*. K ďalším významným prípadom, kedy bola realizovaná teória trestnej zodpovednosti právnických osôb a teda reálne došlo k postihnutiu právnickej osoby je potrebné zaradiť:

- *Royal Mail Steam Packet Co. vs. Braham* (1877) či
- *Tesco Supermarkets Ltd. v. Nattrass* (1972).

Pomerne skoro teda došlo k prepojeniu teoretických poznatkov s praxou. Anglicko tak začalo sankcionovať právnické osoby v dôsledku ich protiprávnej činnosti v duchu vyššie uvedených teórií. Inštitút trestnej zodpovednosti právnických osôb sa postupne zavádzal v iných kútoch sveta. Boli to predovšetkým krajiny anglosaského typu právnej kultúry, ako Kanada, Spojené štáty americké či Austrália. Neskôr sa tento inštitút presadil aj v kontinentálnom type právnej kultúry a dochádzalo k postupnému zavádzaniu tohto inštitútu na Európskom kontinente.

Základy trestnej zodpovednosti právnických osôb je teda potrebné hľadať v systéme *common law*, ktorý je reprezentovaný prioritne Anglickom. Postupne sa predstavené teórie a myšlienky dostávali do Európy, kde sa časom usádzali v právnych poriadkoch jednotlivých krajín. Slovenská republika nie je v tomto prípade výnimkou, hoc cesta k trestnoprávnemu postihovaniu právnických osôb bola veľmi dlhá náročná z politického hľadiska.

2. Podmienky trestnej zodpovednosti právnických osôb

Aby trestná zodpovednosť právnických osôb bola efektívnym nástrojom v boji proti právnickým osobám je nevyhnutné po vymedzení teoretických základov analyzovať aj podmienky trestnej zodpovednosti právnických osôb. Len prepojenie kvalitného teoretického základu a praktického využívania môže priniesť želaný výsledok v podobe sankcionovania právnických osôb, ktoré sa dopustili protiprávneho konania. Kvalitný teoretický základ vyžaduje naplnenie niekoľkých podmienok. Kumulatívne naplnenie jednotlivých podmienok je predpokladom pre kvalitnú právnu úpravu. K podmienkam trestnej zodpovednosti právnických osôb je potrebné zaradiť:

- Vymedzenie okruhu právnických osôb (subjektov) na ktoré sa bude trestná zodpovednosť vzťahovať.
- Trestná zodpovednosť fyzickej osoby vs. trestná zodpovednosť právnickej osoby.
- Zavinenie právnickej osoby.
- Kriminalizácia a jej rozsah.
- Sankcionovanie právnických osôb.

---

[4] Pozri bližšie: FENYK., J. 2009. *Modely trestní odpovědnosti právnických osob v rôzných právních systémech (se zaměřením na systém common law).* In *Trestná zodpovednosť právnických osôb: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009.s. 36 - 40

[5] WELLS, C.2005. *Corporation and Criminal Liability*. Oxford: nakladatelstvo, 2005. s. 87

[6] WELLS, C.2005. *Corporation and Criminal Liability*. Oxford: nakladatelstvo, 2005. s. 94

[7] FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. 2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 407

- Procesnoprávna stránka trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Vymedzenie okruhu právnických osôb (subjektov) na ktoré sa bude trestná zodpovednosť vzťahovať. Prvou z podmienok existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb je vymedzenie okruhu tých právnických osôb, voči ktorým sa bude trestná zodpovednosť uplatňovať. Z iného pohľadu by sme teda mohli povedať, že je potrebné vymedziť tie subjekty, na ktoré sa trestná zodpovednosť aplikovať nebude. Pre efektívny výkon tohto inštitútu je nevyhnutné, aby bol tento okruh subjektov čo najužší. V teórii sa môžeme stretnúť s viacerými názormi: „Otázku osobnej pôsobnosti sa odporúča vyriešiť jednak pozitívne (tým, že sa ponúkne výpočet právnických osôb, ktoré môžu niesť trestnú zodpovednosť), a jednak negatívne (kedy sa určí, že niektoré právnické osoby sú z takejto zodpovednosti vylúčené). Trestnej zodpovednosti by mali všeobecne podliehať tie právnické osoby, ktoré majú tzv. personálny substrát, t.j. majú povahu korporácií. Vyňatý by mal byť z možnosti trestného postihu štát.“[8] Top subjektom, ktorý by mal požívať exempciu je štát. V tomto prípade sa vychádza z tvrdenia, že štát by nemal trestať sám seba, nakoľko je subjektom s unikátnou spôsobilosťou v podobe sankcionovania. Štátu teda patrí trestná represia. K štátu je potrebné pridať aj ústredné orgány štántje správy, resp. ministerstvá. Ďalším subjektom je obec a vyšší územný celok. Všetky tieto subjekty by mali požívať exempciu, a mali by byť vyňaté z pod pôsobnosti trestnej zodpovednosti právnických osôb. Vymedzené subjekty zodpovedajú úprave Slovenskej republiky. V európskych úpravách môže byť okruh subjektov užší, či širší. Exempciou by však v žiadnom prípade nemali disponovať právnické osoby s majetkovou účasťou štátu. Jedná sa teda o právnické osoby, ktorých imanie patrí vo väčšej, či menšej miere štátu. Takéto právnické osoby by mali plnohodnotne podliehať trestnej zodpovednosti právnických osôb. uvedené zohľadnila aj úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb v zákone účinnom od júla 2016.

Trestná zodpovednosť fyzickej osoby vs. trestná zodpovednosť právnickej osoby. V prípade tejto podmienky sa jedná o vymedzenie vzťahu fyzickej a právnickej osoby a ich trestnej zodpovednosti. Ideálnym riešením tejto podmienky je zakotvenie tzv. súbežnej trestnej zodpovednosti právnickej osoby a osoby fyzickej. V praktickej rovine to znamená, že trestne zodpovedná môže byť za ten istý skutok (ak to umožňuje právna úprava) tak právnická osoba ako celok, ako aj fyzická osoba, ktorá sa dopustila protiprávneho konania a je v určitom, konkrétnom vzťahu s právnickou osobou. Existencia súbežnej zodpovednosti však nesmie brániť výlučnej trestnej zodpovednosti právnickej osoby. Znamená to, že ak sa nedokáže u fyzickej osoby preukázať trestná zodpovednosť, tak voči právnickej osobe je možné túto zodpovednosť vyvodiť. Takto zadefinovaná podmienka vzťahu fyzickej a právnickej osoby je najlepším možným riešením. Slovenská ale aj česká právna úprava trestnej zodpovednosti rozoznáva práve takúto úpravu vzťahu fyzickej a právnickej osoby.

Zavinenie právnickej osoby. Zavinenie je najpodstatnejším prvkom a podmienkou existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb. Právnická osoba nedisponuje vôľovou zložkou potrebnou na naplnenie objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu. Dôvodom je, že právnická osoba je fikciou. Je osobou, ktorá je vytvorená na základe zákona. Teória sa teda musela „popasovať“ aj s touto podmienkou, ktorá je základom pre aplikáciu trestnej zodpovednosti právnických osôb. Najlepšou možnosťou vyriešenia tejto podmienky, resp. požiadavky je aplikácia teórie pripočitateľnosti, resp. pričítateľnosti protiprávneho konania fyzickej osoby právnickej osobe. Na tomto princípe funguje drvivá väčšina úprav kontinentálnej Európy. Právnickej osobe sa pripočíta konanie fyzickej osobe, ktorá je v určitom, konkrétnom vzťahu s právnickou osobou. Vyvodiť je možné buď trestnú zodpovednosť voči právnickej osobe ako celku alebo prípustná je aj aplikácia súbežnej trestnej zodpovednosti právnickej osoby a osoby právnickej.

Kriminalizácia a jej rozsah. Aj v prípade tejto podmienky teória rozoznáva viacero možných prístupov:

[8] KRÁL, V.2002. *K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné úpravy*. In *Trestněprávni revue*. 2002, č. 8, s.222

- „Zodpovednosť právnických osôb za všetky trestné činy uvedené v osobitnej časti trestného zákona, resp. za všetky súdne delikty. Tento variant môže byť modifikovaný obmedzením, že právnické osoby zodpovedajú za všetky trestné činy, u ktorých to pripúšťa ich povaha.
- Zodpovednosť právnických osôb len za výpočet trestných činov, ktorých katalóg bude (taxatívne alebo demonštarívne) uvedení v trestnom zákone.
- Zodpovednosť právnických osôb len za taxatívne vypočítané trestné činy, ale len za tie, u ktorých potreba trestného postihu, pokiaľ boli spáchané právnickou osobou, vyplýva z medzinárodných odporúčaní či záväzkov.“[9]

Vymedzenie okruhu trestných činov býva obsiahnuté v počiatočných ustanoveniach zákona. V prípade Slovenskej republiky je to identické. Ktorý z uvedených modelov je správny? Osobne sa prikláňam k možnosti zodpovednosti právnickej osoby za všetky trestné činy, ak to povaha skutkovej podstaty trestného činu pripúšťa. Zastávam názor, že takéto poňatie zabráni dodatočnému rozširovaniu katalógu trestného činu, aj keď takúto možnosť nie je možné absolútne vylúčiť. Tak napríklad v Českej republike mali v zákone o trestnej zodpovednosti právnických osôb v pôvodnej podobe vymedzený katalóg trestných činov. V počiatočnej fáze účinnosti zákona sa niekoľko teoretikov vyjadrovalo, že v úprave absentujú niektoré trestný činy, ktorých spáchanie by bolo pre právnickú osobu príznačné. V Českej republike sa v súčasnosti prikláňajú k zmene a snažia sa zapracovať úpravu v podobe všetkých trestných činov, s výnimkou tých, kde to samotná povaha a dikcia skutkovej podstaty neumožňuje. Slovenská právna úprava ponúka katalóg trestných činov, ktorý je pomerne široký. Avšak aj u nás sa spomína, že zákon mal obsahovať vymedzenie v podobe všetkých trestných činov, aby sa zabránilo častým novelizáciám.

Sankcionovanie právnických osôb je ďalšou z podstatných podmienok. Teória rozlišuje niekoľko možností postihovania právnických osôb:

- Správne sankcie – v prvom prípade to sú správne sankcie, ktoré sú regulované normami správneho práva. Nejedná sa teda o trestnoprávne riešenie. Avšak aj tento druh sankcií môže vykazovať efektivitu, ak sú samotné sankcie účinné, primerané a odstrašujúce.
- Kvázitrestnoprávne sankcie – v druhom prípade sú to kvázitrestnoprávne sankcie, ktoré môžu mať podobu ochranných opatrení (Slovenská republika) alebo vedľajších dôsledkov (Španielske kráľovstvo). Príkladom tohto druhu sankcie je ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky alebo ochranné opatrenie zhabania majetku. Spomenuté kvázitrestnoprávne sankcie sú súčasťou modelu nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá je súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky do júla 2016.
- Tresty – v treťom prípade to sú tresty. Jedná sa o možnosť sankcionovania právnických osôb konkrétnymi trestami, ktoré sú súčasťou danej právnej úpravy. Nová právna úprava počíta práve s riešením sankcionovania právnických osôb trestami. Podobne to je aj v Českej republike, Španielskom kráľovstve či iných krajinách Európskej únie.

Procesnoprávna stránka trestnej zodpovednosti právnických osôb. Poslednou z podmienok, ktoré sme predstavili je procesná stránka, teda konanie proti právnickej osobe. Vymedzenie tejto podmienky určí ďalšie spôsoby konania voči právnickej osobe v rámci trestného konania. Určí je procesné postavenie a vymedzí je práva a povinnosti naprieč celému trestnému konaniu. Základnou otázkou je: „či by konanie proti právnickej osobe malo mať akcesorickú povahu, t.j. mohlo by byť zahájené len v prípade, že bude vedené konanie taktiež voči fyzickej osobe, alebo bude možné viesť trestné stíhania výlučne len proti právnickej osobe.“[10] Potrebné je vymedziť aj prípadné spoločné konanie voči právnickej osoby a osobe fyzickej, pôsobnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Otázku zastupovania a podobne. Úprava s účinnosťou od júla 2016 umožňuje samostatné konanie voči právnickej osobe, bez nutnosti realizácie konania voči osobe fyzickej. Procesnoprávna časť zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb upravuje možnosť spoločného konania fyzickej a právnickej osoby, vymedzuje postavenie, práv a povinnosti právnickej osoby v trestnom konaní. Rieši otázku zastupovania, ako a ďalších atribútov pre úspešnú realizáciu trestného konania.

[9] JELÍNEK., J.2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha:Linde, 2007.s. 47-48
[10] JELÍNEK., J.2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha:Linde, 2007. s. 80

V rámci procesnoprávnej podmienky nesmie byť opomenutá otázka právneho styku s cudzinou: „Táto konkrétna otázka musí byť upravená v súlade s požiadavkami množstva medzinárodných dokumentov, ktoré požadujú uznávanie rozhodnutí cudzozemských orgánov vo veci uloženia sankcií pre právnické osoby. Príkladom dokumentov, ktoré vyžadujú naplnenie tejto požiadavky, je napr. Dohovor Rady Európy o praní špinavých peňazí, 1990, Dohovor Rady Európy o praní špinavých peňazí a financovaní terorizmu, 2005, Rámcové rozhodnutie Rady o uznávaní peňažných sankcií, 2005, a Rámcové rozhodnutie Rady o uznávaní konfiškácií, 2006.“[11]

Záver

Všetky predstavené aspekty, resp. podmienky boli zohľadnené aj v zákone o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý nadobúda účinnosť počnúc prvým júlom 2016. Zákon v rámci svojich ustanovení analyzuje jednotlivé podmienky existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb. Slovenskú právnu úpravu by sme mohli požadovať za „európsky trend“, nakoľko drvivá väčšina krajín Európskej únie pozná a v praxi aplikuje model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý je realitou od júla 2016. Osobne sa prikláňam k riešeniu, ktorý úspešne prešiel celým legislatívnym procesom. Aj v podmienkach Slovenskej republiky sa objavujú prípad nelegálnych aktivít fyzických osôb, ktoré sa skrývajú za štruktúry právnických osôb a vyhýbajú sa tak trestnému stíhaniu. Model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb obsiahnutý v zákone o trestnej zodpovednosti právnických osôb zohľadňuje všetky potrebné aspekty a podmienky, tak aby mohol byť v praxi aplikovaný a v konečnom dôsledku byť prínosom.

Resumé: Trestná zodpovednosť právnických osôb je v podmienkach Slovenskej republiky stále diskutovaným a aktuálnym inštitútom. Príspevok je zameraný na analýzu základov a podmienok existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb. Analyzované sú jednotlivé podmienky, ktoré sú nutnosťou a základným predpokladom existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb. Len kvalitné teoretické základy sú predpokladom efektívnej aplikácie právnej úpravy.

Resume: Criminal liability of legal entities in the Slovak Republic is still discussed and current institute. The contribution is aimed at analyzing the fundamental aspects and conditions for the existence of criminal liability of legal entities. Conditions that are analyzed are a necessity and a prerequisite for the existence of criminal liability of legal entities. Only quality theoretical legal base is a prerequisite for the effective application of the legislation.

Zoznam bibliografických odkazov:

FENYK., J. 2009. *Modely trestní odpovědnosti právnických osob v rôzných právních systémech (se zaměřením na systém common law).* In *Trestná zodpovednosť právnických osôb: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009.* Bratislava: EUROKÓDEX, ISBN 978-80-89447-15-2, s. 36 - 46

FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. 2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012. s. 407 ISBN 978-80-7201-875-, s. 407

GUARDIOLA LAGO, M. J.2004. *Responsabilidad penal de las personas jurídicas y alcance del art. 129 del Código penal*. Valencia: Tirant lo blanch,2004. s. 179 ISBN 84-8442-868-0

JELÍNEK., J.2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha:Linde, 2007. s. 270. ISBN 978-80-7201-683-9

KRÁL, V.2002. *K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné úpravy*. In *Trestněprávni revue*. ISSN 1213-5313, 2002, č. 8, s. 221-223

[11] MEDELSKÝ, J. 2014. *Podmienky existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb*. In. Trestní právo. 2/2014. Wolters Kluwer ČR. 2014. s. 34

KRATOCHVÍL, A. a kol. 2009. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1 vydaní. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 834 ISBN 978-80-7400-042-3

MEDELSKÝ, J. 2014. *Podmienky existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb*. In. Trestní právo. 2/2014. Wolters Kluwer ČR. 2014. s. 31 - 34 , ISSN1211-2860

WELLS, C.2005. *Corporation and Criminal Liability*. Oxford: nakladatelstvo, 2005. s. 198 ISBN 0-19-924619-X

Kontaktné údaje:
JUDr. Petr Habaj
Ústav verejného práva
Paneurópska vysoká škola
Tomášiková 20
821 02 Bratislava
e-mail: peter.habaj@gmail.com

TÝRANIE BLÍZKEJ A ZVERENEJ OSOBY V ZMYSLE APLIKAČNÝCH PROBLÉMOV V PRAXI

Mgr. Denisa HAMRANOVÁ.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia: *Autorka v príspevku analyzuje súčasný právny stav trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona, pričom sa zameriava najmä na nedostatky v právnej úprave, ktoré sa prejavujú aj v aplikačnej praxi. Následne ponúka úvahy a návrhy, pričom navrhuje možné zmeny de lege ferenda.*
Kľúčové slová: *týranie blízkej a zverenej osoby, týranie, ťažké príkorie, blízka osoba, zverená osoba,*

Annotation: *Author in this paper analyses current legal status of the crime of battering of close and entrusted person under § 208 of the Penal Code. It focuses mainly on the deficiencies in the legislation, which are also reflected in the application practise. Then it offers considerations and suggestions proposing possible changes de lege ferenda.*
Keywords: *battering of a close and entrusted person, abuse, heavy humiliation, closed person entrusted person,*

Úvod

Právo na život, jeho ochranu a zabezpečenie telesnej integrity pred fyzickými útokmi, ako aj zabezpečenie nedotknuteľnosti osoby, patria medzi základné ľudské práva, ktoré sú garantované Ústavou Slovenskej republiky a Listinou základných práv a slobôd. I keď sú predmetné práva zaručené všetkým osobám bez ohľadu na vek a pohlavie, nie u každého jedinca sa dôsledne dodržujú a uplatňujú. Za obzvlášť nebezpečné vnímame porušovanie týchto práv v rodinnom prostredí, v dôsledku čoho môžeme hovoriť o domácom násilí. Problematika domáceho násilia je diverzifikovaná a širokospektrálna téma dotýkajúca sa mnohých vedných oblastí, okrem iného tiež trestného práva. V rámci neho sa vyznačuje v dôsledku intenzívneho tabuizovaného charakteru, vysokou latenciou prejavujúcou sa nízkym výskytom domáceho násilia z hľadiska oficiálnych štatistík kriminality.

Z trestnoprávneho hľadiska je konanie páchateľa v zmysle absencie pojmu *„domáce násilie“* frekventovane prirovnávané a prostredníctvom analógie *iuris* subsumované pod trestný čin týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „**Trestný zákon**“). Uvedený trestný čin je súčasťou rekodifikovaného Trestného zákona a počas posledných rokov došlo k výrazným novelizáciám predmetnej skutkovej podstaty. Týranie blízkej a zverenej osoby je považované za násilný trestný čin, nakoľko v zmysle § 122 ods. 7 Trestného zákona je trestný čin spáchaný násilím, *„ak páchateľ použije na jeho spáchanie fyzické násilie proti telesnej integrite inej osoby alebo ak je spáchaný na osobe, ktorú páchateľ uviedol do stavu bezbrannosti ľsťou.....“*. V tejto súvislosti by sme sa však chceli poukázať aj na fakt, že hoci mnohí odborníci priraďujú pojem domáce násilie k pojmu týranie blízkej a zverenej osoby, nestotožňujeme sa s frekventovane presadzovaným názorom, nakoľko domáce násilie zahŕňa širokú paletu konaní páchateľa, ktorých znaky môžu v konečnom dôsledku napĺňať skutkové podstaty mnohých trestných činov.[1] V rámci odborného príspevku sme sa zamerali expressis verbis na skutkovú podstatu trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona, pričom sme kládli dôraz na exaktnú analýzu v zmysle poukázania na nedostatky v právnej úprave, čo sa následne prejavuje aj v aplikačnej praxi. Výstupom sú naše úvahy a návrhy *de lege ferenda*, ktoré by čiastočným spôsobom mohli napomôcť k zdokonaleniu legislatívnej úpravy predmetného trestného činu.

[1] Útoky proti životu a zdraviu: *§ 155 - 157 Ublíženie na zdraví, § 208 Týranie blízkej a zverenej osoby, § 147 Zabitie, § 149 Usmrtenie, § 145 Vražda, § 144 Úkladná vražda, § 360 nebezpečné vyhrážanie, § 360a nebezpečné prenasledovanie, § 183 obmedzovanie osobnej slobody, § 184 obmedzovanie slobody pobytu, § 192.*
Sexuálne orientované útoky: *§ 199 znásilnenie, § 200 sexuálne násilie, § 201* a *§ 202 sexuálne zneužívanie*.

1. Skutková podstata týrania blízkej a zverenej osoby účinná do 31. decembra 2015

Týranie možno v rámci násilnej kriminality zaradiť medzi najstaršie problémy v spoločnosti. Takéto konanie bolo v minulosti tolerované najmä v dôsledku silného vplyvu patriarchálnej štruktúry rodiny, presadzujúcej muža ako hlavu rodiny a ostatných osôb ako podriadených voči nemu. Na území Slovenskej republiky bola skutková podstata týrania zverenej osoby ustanovená v § 212 v zákone č. 86/1950 Zb. v znení neskorších predpisov a znela: *„Kto týra osobu, ktorá je v jeho opatere alebo výchove, potresce sa odňatím slobody na 6 mesiacov až 3 roky“*[2].

Nasledovne bolo predmetné znenie prenesené aj do neskoršieho Trestného zákona, ktorý v § 215 upravoval skutkovú podstatu trestné činu týrania zverenej osoby ako *„Kto týra osobu, ktorá je v jeho starostlivosti alebo vo výchove, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky“*[3]. Z predmetných ustanovení je zreteľné, že objektívna stránka bola vymedzená veľmi úzko, a to len konaním, ktoré zákonodarca determinoval ako týranie s absenciou jednotlivých foriem, ako je tomu v súčasnej právnej úprave. Slabá stránka pôvodnej skutkovej podstaty spočívala aj v tom, že poškodenou osobou, na ktorej sa páchateľ mohol dopúšťať predmetného spoločnosťou odcudzovaného konania, bola len zverená osoba, aj keď podľa dôvodovej správy k Trestného zákonu č. 140/1961 Zb., telesný a duševný stav detí a iných osôb, ktoré vyžadujú starostlivosť a pomoc, je vážne ohrozený zlým zaobchádzaním s nimi. Preto bola ochrana poskytnutá nie len deťom, ale aj každej osobe, ktorá v dôsledku určitej skutočnosti bola zverená do starostlivosti inej osoby.[4] Pôvodná skutková podstata bola novelou Trestného zákona účinnou od 1. septembra 1999 zextenzívnená aj o týranie blízkej osoby[5], a bolo možné tento krok považovať za jeden z prvých krokov, ktoré viedli k vyriešeniu tak závažného celospoločenského problému týrania žien, ako aj násilia páchaného na ženách v celku.

Súčasný zákon Trestný zákon upravoval v § 208 Trestného zákona skutkovú podstatu trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby, ktorá sa systematicky zaraďuje do III. hlavy s názvom: *Trestné činy proti rodine a mládeži*, nasledovne: *„Kto týra blízku osobu alebo osobu, ktorá je v jeho starostlivosti alebo výchove, spôsobujúc jej fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie....“*. Následne je v § 208 ods. 1 Trestného zákona taxatívny výpočet spôsobov, ktorými sa páchateľ môže dopustiť takéhoto konania:

a) *bitím, kopaním, údermi, spôsobením rán a popálenín rôzneho druhu, ponižovaním, pohŕdavým zaobchádzaním, neustálym sledovaním, vyhrážaním, vyvolávaním strachu alebo stresu, násilnou izoláciou, citovým vydieraním alebo iným správaním, ktoré ohrozuje jej fyzické, alebo psychické zdravie, alebo obmedzuje jej bezpečnosť,*
b) *bezdôvodným odopieraním stravy, oddychu alebo spánku, alebo odopieraním. nevyhnutnej osobnej starostlivosti, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, bývania, výchovy, alebo vzdelávania*
c) *nútením k žobrote, alebo k opakovanému vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž, alebo psychickú záťaž vzhľadom na jej vek alebo zdravotný stav, alebo spôsobilej poškodiť jej zdravie,*
d) *vystavovaním vplyvu látok spôsobilých poškodiť jej zdravie,*
e) *neodôvodnením obmedzovaním v prístupe k majetku, ktorý má právo užívať.*

---

[2] Ustanovenie § 212 zákona č. 86/1950 Zb. v znení neskorších predpisov (Trestný zákon).
[3] Ustanovenie § 215 zákona č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov (Trestný zákon).
[4] Dôvodová správa k zákonu č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov.
[5] Ustanovenie § 127
(4) Blízkou osobou sa na účely tohto zákona rozumie príbuzný v priamom pokolení, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec a manžel; iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere sa pokladajú za navzájom blízke osoby len vtedy, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú.
(5) Blízkou osobou sa na účely trestných činov vydierania podľa § 189, znásilnenia podľa § 199 ods. 2, sexuálneho násilia podľa § 200 ods. 2, sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2, týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208, nebezpečného vyhrážania podľa § 360 ods. 2 alebo nebezpečného prenasledovania podľa § 360a rozumie
aj bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou podľa odseku 4 , ako aj osoba, ktorá s páchateľom žije alebo žila v spoločnej domácnosti.

Predmetná objektívna stránka základnej skutkovej podstaty sa skladala z dvoch častí, ktoré museli byť kumulatívne naplnené. Prvá časť objektívnej stránky spočívala v konaní páchateľa, ktorým týra blízku alebo zverenú osobu. Druhá časť objektívnej stránky bola determinovaná jednou z vyššie uvedených foriem konania. Subjektívna stránka je určená dolóznym zavinením, nakoľko platí, že je potrebné *„úmyselné zavinenie, ak tento zákon výslovne neustanovuje, že stačí zavinenie z nedbanlivosti"*[6].

Dôležitým, i keď pomerne nejednotným pojmom, bez ktorého by konanie páchateľa nemohlo byť kriminalizované je ***„týranie"***. Judikatúra pojem týranie vymedzuje ako *„také zlé nakladanie so zverenou (alebo blízkou) osobou, ktoré sa vyznačuje hrubším stupňom necitlivosti a bezohľadnosti s určitým trvaním. Nevyžaduje sa, aby u blízkej alebo zverenej osoby vznikli následky na zdraví, ale musí ísť o také konanie, ktoré týraná osoba pre jeho hrubosť, bezohľadnosť alebo bolestivosť pociťuje ako ťažké príkorie"*[7]. Aj v rámci tejto definície zaznamenávame nový pojem, ktorým je ***„ťažké príkorie"***. Odpoveď, čo predmetné ťažké príkorie označuje, nám poskytuje judikatúra Českej republiky, ktorá pod týmto pojmom rozumie *„konanie páchateľa, ktoré sa vyznačuje zlým nakladaním buď s blízkou osobou, alebo inou osobou, s ktorou páchateľ žije v spoločnom byte, či dome, a súčasne sa vyznačuje i určitou mierou trvalosti a dosahuje takú intenzitu, aby bolo spôsobilé vyvolať stav, ktorý pociťuje postihnutá osoba ako ťažké príkorie, resp. psychické alebo fyzické útrapy"*[8]. Osobitným spôsobom týrania blízkej alebo zverenej osoby je aj špecifický prípad týrania blízkej a zverenej osoby, ktorého znaky skutkovej podstaty sú naplnené aj v prípade, ak *„páchateľ nechával dieťa zverené do jeho starostlivosti často a dlhší čas kľačať s predpaženými rukami, surovo ho bil a nedával mu riadne jedlo"*[9]. Príkladom v rámci lepšej predstavy o objektívnej stránke trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby uvádzame úryvok z časti odsudzujúceho rozsudku Okresného súdu Nitra, ktorým bol obvinený uznaný za vinného, na tom základe že *„od presne nezisteného dňa roku 2009 asi do novembra 2010 v byte vo X., Sídlisko G. Č.. XXXX/XX v období asi od apríla 2011 do konca januára 2012 v rodinnom dome v O. X. O. Ž. č. XXX a následne od februára 2012 do 27.08.2012 v byte v obci O. X. O. Ž. Č.. XX* ***sústavne týral*** *svoju družku poškodenú W. X. tým spôsobom, že ju takmer* ***každý deň fyzicky napádal údermi päsťou do hlavy a celého tela, búchaním topánky po hlave poškodenej, kopal alebo hádzal po nej rôzne veci, vulgárne jej nadával, poškodená mu zo strachu nemohla oponovať a ak sa o to pokúsila, tak ju bil,*** *……..,ak mala poškodená oblečené napr. krátke nohavice, tieto jej s nožom rozrezal. Rovnako jej spôsobil fyzické utrpenie poškodenej W. X. tým spôsobom, že ju rukami chytil za šatku, ktorú mala uviazanú na krku , následne ju hodil na podlahu, po čom ju za uviazanú šatku ťahal po chodbe a prestal až po tom, čo ho poškodená úpenlivo prosila, aby prestal a prišli jej na pomoc B. L.Á. a O. L"*[10]. Na základe uvedeného je týranie družky (blízkej osoby) páchateľom evidentné, nakoľko jej spôsoboval najmä fyzické utrpenie údermi, bitím, kopaním, vyhrážaním, sledovaním, vyvolávaním strachu a stresu, násilnou izoláciou, ponižovaním a iným správaním, ktoré ohrozovalo jej fyzické a psychické zdravie, a tento čin páchal závažnejším spôsobom konania po dlhší čas. Páchateľ bol odsúdený za zločin týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 písm. a), písm. b), ods. 2 písm. d) Trestného zákona.

V rámci uvedenej skutkovej podstaty je dôležité spomenúť, že sa frekventovane stáva, že v obzvlášť závažných prípadoch sa páchatelia dopúšťajú tak intenzívneho týrania, ktorého následkom je smrť. V takýchto prípadoch sa bude aplikovať kvalifikovaná skutková podstata trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 4 písm. a), ktorý ustanovuje, že *„Odňatím slobody na sedem rokov až pätnásť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť "*. Toto sa uplatní len v prípade, ak páchateľ ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť spôsobí z nedbanlivosti. Naopak, ak by sa dopustil páchateľ týrania blízkej

[6] Ustanovenie § 17 Trestného zákona
[7] R 20/1984
[8] TR NS Rč 3 Tdo 1160/2005 – T 832
[9] R 18/1963
[10] Rozsudok Okresného súdu Nitra zo dňa 26. júna 2013, sp. zn. 4T/73/2013

a zverenej osoby, pričom by aj úmyselne spôsobil smrť, súd by takýto prípad kvalifikoval ako súbeh trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby a vraždy, nakoľko by súbeh nebol vylúčený.

1.1 Pojem *„týranie“* a aplikačné problémy v praxi

Aj napriek novele č. 397/2015 Z. z., ktorou sa zmenila objektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby, považujeme za nevyhnutné zaoberať sa nedostatkami, ktoré sa prejavovali v aplikačnej praxi, pretože dôvodová správa k zákonu č. 397/2015 Z. z. uvádza, že dôvodom pre zmenu boli práve značné nedostatky aplikačnej praxe boli podkladom na tak prevratnú zmenu skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby.[11]

Ako sme mali možnosť vidieť z definície týrania podľa judikatúry, nemusí byť splnená podmienka vzniku následku na zdraví, ale postačuje len ak pôjde o konanie, ktoré poškodená osoba vníma ako ťažké príkorie. V praxi sa môže javiť takýto výklad ako problematický, nakoľko nikde nie je ustanovená exaktná definícia pojmu *„ťažké príkorie“*, a rovnako je osobnosť každého jednotlivca diferentná, v dôsledku čoho vníma takéto konania odlišne. Argumentujeme tým, že z analýzy jednotlivých rozhodnutí okresných prokurátorov o zastavení trestného stíhania[12] máme za to, že v mnohých prípadoch bolo trestné stíhanie obvineného z trestného činu zločinu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona zastavené buď z dôvodu, že čin inak trestný nie je trestným činom podľa § 215 ods. 1 písm. b) alebo bola vec postúpená podľa § 214 zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „**Trestný poriadok**“).

V rámci uvedeného apelujeme na zamyslenie sa nad podstatnými otázkami:

a) **Koľkokrát musí byť poškodená osoba fyzicky napadnutá, v akej intenzite a v akom časovom úseku, aby mohla pociťovať ťažké príkorie?**
b) **Je nutný obligatórny následok v podobe syndrómu týranej ženy, resp. syndrómu CAN u dieťaťa?**
c) **Aká pohnútka má byť relevantná na to, aby dlhodobé, resp. viacnásobné fyzické ataky boli dostatočným prejavom v zmysle, aby konanie napĺňalo všetky znaky trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby?**

V rámci jednotlivých rozhodnutí v mnohých situáciách bolo konanie vyhodnotené len ako priestupok. Vychádzajúc zo zhromaždených poznatkov môžeme potvrdiť, že v praxi sa uplatňuje pravidlo, že aj dlhšiu dobu pretrvávajúce fyzické týranie, ktoré má za následok len miernejšiu ujmu už nie je možné kvalifikovať ako trestný čin týrania blízkej a zverenej osoby, čo uvádzame nasledovným rozhodnutím prokurátora: *„Pre naplnenie formálnych znakov objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 215 ods. 1 písm. a) Trestného zákona č. 140/1961 Zb. sa vyžaduje, aby páchateľ v príčinnej súvislosti so svojím protiprávnym správaním spôsobil fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie u poškodenej osoby, z čoho plynie,* ***že nie každé, i dlhotrvajúce kopanie, bitie či psychický stres musí automaticky viesť k vyvodeniu trestnoprávnej zodpovednosti za spáchanie trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby § 215 ods. 1 písm. a) Trestného zákona č. 140/1961 Zb., ak nedošlo k predpokladanému následku - spôsobeniu fyzického utrpenia alebo psychického utrpenia, prejavujúceho sa u poškodenej osoby syndrómom týranej osoby.*** *Teda v prípade, že páchateľ svojím činom nespôsobil daný následok, nemožno hovoriť o spáchaní trestného činu týrania blízkej osoby a*

[11] Dôvodová správa k zákonu č. 397/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov

[12] V znení § 215 ods.1 Trestného poriadku: Prokurátor zastaví trestné stíhanie, ak
a) je nepochybné, že sa nestal skutok, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie,
b) nie je tento skutok trestným činom a nie je dôvod na postúpenie veci,
c) je nepochybné, že skutok nespáchal obvinený,
d) je trestné stíhanie neprípustné podľa § 9,
e) obvinený nebol v čase činu pre nepríčetnosť trestne zodpovedný,
f) obvinený mladistvý, ktorý v čase činu neprekročil pätnásty rok veku, nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie,
g) sa schváli zmier medzi obvineným a poškodeným, alebo
h) zanikla trestnosť činu.

zverenej osoby. To samozrejme nevylučuje, že poškodená osoba utrpela miernejšiu ujmu, ktorá však už nie je kvalifikačným znakom trestného činu.“[13] Odôvodnením podobného rázu bolo zastavené trestné stíhanie obvineného uznesením zo dňa 12. februára 2013, sp. zn. 1Pv 530/05/1105[14]. Ďalšie rozhodnutie sa tiež vyznačovalo konaním páchateľa, ktoré napĺňalo znaky trestného činu týrania blízkej alebo zverenej osoby, ale *„znaleckým dokazovaním bolo zistené, že poškodená XXXXX* ***nebola týranou ženou****. Obvinený trpí paranoidnou poruchou osobnosti, ktorá sa prejavuje nedôverou voči manželke, podozrievaním, paranoidnou interpretáciou jej motívov správania a toto jeho správanie* ***malo na poškodenú priamy vplyv, prejavujúci sa úzkosťou v určitých situáciách a udržiavaní málo vzťahov s ľuďmi.*** *Chýbanie depresie, paniky, popierania, emočnej viazanosti, podriadenosti a materiálnej závislosti sú závažné symptómy, ktoré vyvracajú týranie u poškodenej*.[15] Rovnako z ďalšieho prípadu bolo evidentné, že *„manželstvo obvineného a poškodenej bolo konfliktné a vážne narušené, pričom dochádzalo v ňom k nedorozumeniam, hádkam, vulgárnostiam a k fyzickému napádaniu, avšak toto konanie nemožno označiť za také konanie, ktoré by sa vyznačovalo takou hrubosťou, bezohľadnosťou alebo bolestivosťou, ktorú vyžaduje ust. § 208 Tr. zák., aby ho bolo možné v zmysle súdnej praxe označiť za týranie“*.[16]

Z vyššie uvedených uznesení jednotlivých prokurátorov máme za to, že v súčasnej právnej úprave sa vyskytujú mnohé aplikačné problémy najmä ohľadne pojmu týranie, ktoré by podľa nášho názoru malo byť expressis verbis definované a systematicky zaradené vo výklade pojmov v V. hlave Trestného zákona. Najväčším problémom však zostáva svojvoľný výklad pojmu týranie a subjektívny postoj orgánov rozhodujúcich o takomto trestnom čine. Obligatórny znak a to následok v podobe syndrómu týranej ženy, nie je nikde ustanovený ako nakoľko judikatúra sama o sebe považuje za následok ....*pociťovanie takého konania ako ťažké príkorie tzv. psychické alebo fyzické útrapy*, ktoré však sami o sebe ešte neznamenajú hneď trvalé následky v podobe syndrómu týranej ženy. Z uvedenej judikatúry, ktorá vymedzuje pojem týranie je dané, že sa nevyžaduje, aby u týranej osoby vznikli následky na zdraví, či už v podobe poruchy na psychickom alebo fyzickom zdraví. Je nemysliteľné, aby týraná osoba, voči ktorej páchateľ pácha dlhé roky fyzické násilie nepociťovala takéto konania ako ťažké príkorie len z dôvodu, že napr. absentujú depresie alebo pocity paniky, ktoré uviedol prokurátor vo vyššie citovanom uznesení. Máme za to, že už len samotný pocit ťažkého príkoria je dosť relevantný na to, aby bol vzatý v úvahu v spojení s dlhodobým fyzickým týraním alebo naopak v spojení s krátkodobým fyzickým týraním silnejšej intenzity. V tomto súvise poukazujeme na rozhodnutie, že *„podstatou konania páchateľa, ktorým môže naplniť skutkovú podstatu trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 TZ bez ohľadu na to, ktorou z demonštratívne v tomto ustanovení uvedených foriem sa ho dopustí je vždy spôsobenie fyzického alebo psychického trpenia blízkej osobe alebo osobe, ktorá je v jeho starostlivosti zaopatrovaná, dozore alebo výchove“*[17].

Za ďalší čiastkový problém považujeme skutočnosť, aká pohnútka má byť rozhodujúca na to, aby dlhodobé alebo viacnásobné fyzické/psychické útoky boli dostatočným prejavom naplnenia znakov skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby. Našu pozornosť sme upriamili na prípad, kedy bolo vznesené obvinenie, ktoré bolo následné zrušené uznesením prokurátora s odôvodnením, že *„aj keď formálne skutok uvedený v uznesení o vznesení obvinenia vykazuje znaky skutkovej podstaty zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 odsek*

---

[13] Uznesenie Okresnej prokuratúry Bratislava V zo dňa 22. októbra 2012, sp. zn.1 Pv 815/05/1105

[14] Pre naplnenie formálnych znakov objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 215 ods. 1 písm. a) Trestného zákona účinného do 31.12.2005 sa vyžaduje, aby páchateľ v príčinnej súvislosti so svojím protiprávnym správaním (kopanie, bitie, ...) spôsobil fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie u poškodenej osoby, z čoho možno vyvodiť záver, **že nie každé, i dlhotrvajúce kopanie či bitie ..., nemusí automaticky viesť k vyvodeniu trestnoprávnej zodpovednosti za spáchanie trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 215 ods. 1 písm. a), Trestného zákona účinného do 31.12.2005, ak nedošlo k predpokladanému následku - pôsobeniu fyzického utrpenia alebo psychického utrpenia.** Teda v prípade, že páchateľ svojím činom nespôsobil daný následok, nemožno hovoriť o spáchaní trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby.

[15] Uznesenie Okresnej prokuratúry Liptovský Mikuláš zo dňa 11.novembra 2015, sp. zn. 2 Pv 49/15/5505

[16] Uznesenie Okresnej prokuratúry Poprad zo dňa 2. decembra 2013, sp. zn. 2 Pv 355/13/7706

[17] ZSP 44/2007

1 písmeno a) Trestného zákona, samotné konanie vyplývajúce zo zisteného skutkového posudzovania v kontexte ďalších okolností ***vyvoláva dôvodné pochybnosti o dosiahnutí takej intenzity, aká je vyžadovaná pre naplnenie objektívnej stránky tohto zločinu****."* Podľa prokurátora bude potrebné sa zaoberať aj*„naplnením subjektívnej stránky tohto zločinu v konaní páchateľa, z ktorej by vyplývala nielen úmyselnosť jeho konania, ale aj účelové iniciatívne vôľové zameranie jeho konania na týranie blízkej osoby ... Dokazovanie bude potrebné okrem iného upriamiť aj na okolnosti spáchania skutku, jeho pohnútky, príčiny a následky, ako aj všetky ďalšie skutočnosti relevantné z hľadiska trestného konania"*[18].

V sumáre sme na základe preskúmania určitého množstva uznesení dospeli k názoru, že by prospešné, ak by bol Generálnou prokuratúrou Slovenskej republiky prijatý interný predpis, modifikujúci intenzitu týrania, počet a charakter fyzických atakov, ich intenzitu a rovnako určenie množstva útokov v rámci určitého obdobia na to, aby boli naplnené všetky znaky skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, v prípade ak by zákonodarca neustanovil podrobnejšiu definíciu týrania v samotnom Trestnom zákone vo výklade pojmov. Predmetný vnútorný predpis *de lege ferenda* by zároveň mohol definovať, akého charakteru máju pohnútky páchateľa a príčiny páchania takéhoto konania, aby bola naplnená skutková podstata. Chceme zdôrazniť, že nami vyššie vyselektované a uvedené aplikačné problémy v praxi majú čiastočne za následok aj pomerne vysokú latenciu zisťovania tohto trestného činu v rámci celkovej kriminality. Uvedené preukazujeme aj grafom, v rámci ktorého sú ustanovené hodnoty zistenia a objasnenia trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby za roky 2011-2015.

Graf 1: *Prevalencia zisteného a objasneného trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby v rokoch 2011 - 2015*[19]

2. Skutková podstata trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby účinná od 1. januára 2016

Zákon č. 397/2015 Z. z. okrem ustanovenia látok s anabolickým alebo iným hromadným účinkom s účinnosťou od 1. januára 2016 zaviedol prevratnú avšak podľa nášho názoru nevysvetliteľnú zmenu objektívnej stránky trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 Trestného zákona, ktorá znie: *„Kto blízkej osobe alebo osobe, ktorá je v jeho starostlivosti alebo výchove,* ***spôsobí*** *fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie...".* Z uvedeného znenia je evidentné, že bol vypustený pojem *„týranie"*, ktorý bol podľa nášho názoru ako konanie páchateľa rozhodujúcim a právne relevantným znakom, charakterizujúcim tento trestný čin, čo vyplýva okrem iného aj zo samostatného názvu trestného činu. Šamko uvádza, že hneď po nadobudnutí účinnosti danej zmeny sa v praxi začali vyskytovať názory, že na naplnenie skutkovej podstaty tohto trestného činu už nebude nevyhnutné sústavnejšie konanie, ale postačí len jednorázové konanie, napr. jedna

[18] 2 Pv 804/10-8
[19] Poskytnuté Prezídiom policajného zboru (Štatistiky kriminality).

bitka, alebo jednorázové vyhrážanie a iné.[20] Poukazujeme aj na dôvodovú správu, ktorá neuvádza výstižný dôvod, v rámci čoho by bolo nevyhnutné vypustiť pojem týranie. Dôvodová správa len stroho konštatuje, že *„zmenu definície trestného činu týranie blízkej a zverenej osoby si vyžiadala aplikačná prax. Navrhuje sa vypustenie znaku týrania, ktorého preukazovanie v trestnom konaní vytvára aplikačné nejasnosti a neželanú nejednotnosť v postupe orgánov činných v trestnom konaní. Pre naplnenie znakov daného trestného činu je dostačujúce preukázanie spôsobenia fyzického utrpenia alebo psychického utrpenia jedným z konaní podľa ods. 1 písm. a) až e)"*[21]. Z nášho pohľadu je však pozmenená skutková podstata veľmi nejednotná, a vypustením pojmu týranie ešte intenzívnejšie zavládne chaos a rozpaky v zmysle ako vykladať danú skutkovú podstatu, či bude možné kvalifikovať jednotlivé jednorázové fyzické alebo psychické konanie páchateľa ako trestný čin. Nevieme si dostatočne predstaviť, ako môže samotné *„spôsobenie fyzického alebo psychického utrpenia"* zjednotiť výklad celej skutkovej podstaty a odstrániť nedostatky v praxi. Na základe vyššie uvedených nedostatkov sme dostatočne preukázali, že v súvislosti s výkladom pojmu týranie vládnu subjektívne názory a nejednotnosť, ale nenavrhovali sme, aby bolo dané konanie úplne vypustené. I napriek tomu sa prikláňame k názoru, že explicitným definovaním pojmu týranie v rámci prijatia interného aktu generálnou prokuratúrou, alebo zakotvením definície v Trestnom zákone by sa určitým spôsobom zjednotil výklad, a orgány činné v trestnom konaní ako aj súd by už nemohli postupovať subjektívne a svojvoľne si vykladať daný pojem. Záverom môžeme len konštatovať, že bude nevyhnutný intenzívny zásah judikatúry v rámci výkladu pozmenenej skutkovej podstaty, ako aj správna aplikácia orgánmi činnými v trestnom konaní.

Záver

Slovenská republika sa ako právny štát radí medzi krajiny, ktoré sa venujú problematike týrania v rámci domáceho násilia v zmysle zakotvenia skutkovej podstaty, ako aj úspešnej novelizácii, čo sa však na druhej strane nemusí pozitívnym spôsobom prejaviť aj v praxi. Určité nedostatky sa vyskytujú najmä v aplikačnej, už bežnej praxi a v reálnych prípadoch, kedy orgány činné v trestnom konaní nepristupujú k poškodeným osobám s náležitou empatiou a snahou vyriešiť predmetný problém v zmysle podania pomocnej ruky. Dôležitým je uskutočnenie prvotných krokov v rámci trestného stíhania v zmysle zastavenia primárnej, ako aj sekundárnej viktimizácie poškodenej osoby, najmä počas prípravného konania. Je nevyhnutné sa sústrediť na to, aby boli dodržiavané zásady trestného konania, ľudské práva a slobody, a zároveň dbať na rýchle a spravodlivé potrestanie páchateľa. Skutočný výskyt trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby je obzvlášť problematické odhadnúť, aj napriek existencii štatistík kriminality. Dôvodom je vysoká latencia tohto trestného činu. V rámci samotného odborného príspevku sme detailným spôsobom poukázali na nie obstojný výklad pojmu týranie a premietnutie tohto problému do aplikačnej praxe. Máme za to, že je nevyhnutné, aby bola zákonodarcom v rámci novelizácie Trestného zákona vymedzená exaktná definícia pojmu *„týranie"* z hľadiska dĺžky, intenzity, a najmä pohnútky, aby konanie páchateľa naplňovalo znaky skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby. Týmto však nechceme dosiahnuť zredukovanie prípadov týrania tým spôsobom, že by bola ustanovená exaktná časová dĺžka týrania alebo intenzita, ale naopak, aby sa konanie páchateľa, ktoré nenapĺňa na prvý pohľad znaky trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby boli na zvážení súdu, že i v tomto prípade ide o trestný čin, pričom by sa bral do úvahy osobitný charakter každého jedného prípadu týrania. Odhliadnuc od vytvorenia exaktnejšej definície zákonodarcom by sa javila ako dobrá myšlienka už spomínané prijatie interného predpisu Generálnou prokuratúrou Slovenskou republikou, v rámci ktorého by bolo definované, v dôsledku akých skutočností, v rámci akej intenzity a akej časovej dĺžky, a na základe akých foriem sa posudzuje konanie páchateľa ako týranie, ktoré vykazuje znaky trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby. Tieto nedostatky, ktoré vytvárajú samotný medzerovitý stav síce súvisia s pojmom týranie, ktoré je v súčasnosti z objektívnej stránky vypustené, ale považujeme za

[20] ŠAMKO, P. *Je možné spáchať trestný čin týrania blízkej osoby bez týrania*? [online].[cit. 2016-14-03]. Dostupné na: http://www.pravnelisty.sk/clanky/a435-je-mozne-spachat-trestny-cin-tyrania-blizkej-osoby-bez-tyrania.
[21] Dôvodová správa k zákonu č. 397/2015 Z. z.

nevyhnutné sa týmto pojmom aj naďalej zaoberať.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Týranie blízkej a zverenej osoby radíme medzi závažné trestné činy, ktorého konania páchateľa subsumujeme pod pojem *„domáce násilie“*. V rámci početných novelizácií Trestného zákona za posledné roky došlo k posilneniu danej skutkovej podstaty v zmysle rozšírenia ochrany na blízke osoby, a obšírnejšieho špecifikovania jednotlivých spôsobov sprevádzajúcich týranie. Objektívna stránka predmetného trestného činu upravená v § 208 Trestného zákona účinného do 31. decembra 2015 bola vymedzená konaním páchateľa, ktoré sa nazývalo týranie. Daný pojem spôsoboval mnohé aplikačné problémy, ku ktorým sme dospeli jednotlivými analýzami rozhodnutí okresných prokurátorov a tiež súdov Slovenskej republiky. Ako prvú alternatívu riešenia jednotlivých problémov v praxi sme navrhovali vymedzenie exaktnej definície pojmu *„týranie“* z hľadiska dĺžky, intenzity zákonodarcom a najmä pohnútky, aby konanie páchateľa naplňovalo znaky skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby. Druhá varianta by spočívala v prijatí interného právneho aktu Generálnou prokuratúrou Slovenskej republiky, obsahom ktorého by bola ustanovená doba, intenzita a na základe akých skutkových okolností je posudzované takéto konanie páchateľa ako týranie podľa § 208 Trestného zákona. Novelizáciou Trestného zákona, zákonom č. 397/2015 Z. z. sa pojem *„týranie“* vypustil, v dôsledku čoho máme v trestnoprávnej úprave zaradený trestný čin týrania blízkej a zverenej osoby bez týrania. V tomto prípade je objektívna stránka charakterizovaná konaním, ktoré sa vyznačuje *„spôsobením fyzického alebo psychického utrpenie“* poškodenej osobe. Dôvodová správa uviedla, že k tomuto kroku sa dopracovala z dôvodu nejednotného výkladu pojmu týranie v praxi. Máme za to, že súčasná skutková podstata spôsobuje ešte intenzívnejšiu nejednotnosť, a nevieme si dostatočne predstaviť, ako bude skutková podstata trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby v prípadoch domáceho násilia orgánmi činnými v trestnom konaní a tiež súdmi vykladaná, či už ako aj jednorázové konanie páchateľa, alebo dlhšie trvajúce, intenzívne konanie voči poškodeným osobám. Zjednotenie výkladu a následné odstránenie nedostatkov v aplikačnej praxi bolo nesmierne náročné, a už vôbec zavedením predmetnej zmeny. Na záver uvádzame, že za nevyhnutný krok považujeme aplikáciu a zásah súdov v rámci výkladu predmetnej skutkovej skutkovej podstaty a zjednotenia výkladu pojmu *„týranie“*. Bude veľmi zaujímavé sledovať postupné rozhodnutia orgánov činných v trestnom konaní a súdov, akým spôsobom budú predmetné ustanovenie vykladať, a najmä či daný výklad bude zjednotený a postup objektívny v rámci posudzovania jednotlivých znakov skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby.

Resumé (v anglickom jazyku)

We advise the crime of battering of close and entrusted person beetwen serious crimes, where the conduct of the offender is subsumed under the term *„domestic violence“*. Within the numerous amendment of the criminal Code in recent years there has been a strengthening of the merits in terms of enhancing the protection of the close person and specifying individual methods of treatment. Objective aspect of the crime provided under § 208 of the Penal Code effective until December 31, 2015 was circumscribed by the offender and it was called abuse. This term caused many application problems, that we found various analyses of decisions of district prosecutor and also Slovak courts. As a first alternative to solve problems in practise, we propose delimitation of an exact definition of abuse in term of length, intensity and motive to fill the constituent elements of the offense battering a close or entrusted person. The second option would consist in adopting internal legal act by the Prosecutor General of Slovakia, which would include time, intensity, and which facts are considered such behaviour as the perpetrator of abuse under § 208 of the Criminal Code. Amendment of the Penal Code Act. 397/2015 Z. z. , the term abuse was deleted and now we has battering of close and entrusted person between battering. In this case, the objective aspect characterized by doing, which is analyses by *„causing physical or mental suffering“*. Explanatory report indicated that it was caused by an inconsistent interpretation of definition *„abuse“* in practise. We believe, that current merit causes even more intense disunity and we do not imagine, how the merit of battering ward in cases

of domestic violence by law enforcement agencies and also the courts interpreted either as a one-time procedure offender, or prolonged, intense action against the injured party. The unification of the interpretation and correct deficiencies in the application practice was extremely difficult, let alone the imposition of the changes. We conclude that as a necessary step as the application and the intervention of the courts in the interpretation of merit and interpretation of the concept of unification the definition *„abuse“*. It will be very interesting to see decisions of law enforcement and the courts, how they will be interpreted the provision in question and in particular whether the interpretation will be unified and approach objective in the assessment of individual characters of the merit of a battering of close and entrusted person.

Zoznam bibliografických odkazov:

1. BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol., 2011. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár – II.diel.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 1608 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
2. ŠAMKO, P. *Je možné spáchať trestný čin týrania blízkej osoby bez týrania*? [online].[cit. 2016-14-03]. Dostupné na: http://www.pravnelisty.sk/clanky/a435-je-mozne-spachat-trestny-cin-tyrania-blizkej-osoby-bez-tyrania.
3. Zákon č. 86/1950 Zb. v znení neskorších predpisov
4. Zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov
5. Zákon č. 300/2005 Z. Z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
6. Zákon č. 301/2005 Z. Z. v znení neskorších predpisov
7. Dôvodová správa k zákonu č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov
8. Zákon č. 397/2015 Z. Z. v znení neskorších predpisov
9. Dôvodová správa k zákonu č. 397/2015 Z. z.
10. R 20/1984
11. TR NS Rč 3 Tdo 1160/2005 – T 832
12. R 18/1963
13. ZSP 44/2007
14. 2 Pv 804/10-8
15. Rozsudok Okresného súdu Nitra zo dňa 26. júna 2013, sp. zn. 4T/73/2013
16. Uznesenie Okresnej prokuratúry Bratislava V zo dňa 22. októbra 2012, sp. zn.1 Pv 815/05/1105
17. Uznesenie Okresnej prokuratúry Liptovský Mikuláš zo dňa 11.novembra 2015, sp. zn. 2 Pv 49/15/5505
18. Uznesenie Okresnej prokuratúry Poprad zo dňa 2. decembra 2013, sp. zn. 2 Pv 355/13/7706

Kontaktné údaje:

Mgr. Denisa Hamranová
Interný doktorand
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo námestie č. 6
Bratislava, 810 00
t. č. 0944 134 028
e-mail: denisa.hamranova@flaw.uniba.sk

NEOPRÁVNENÉ PODNIKANIE

Mgr. Martin HAMRÁČEK
Fakulta verejnej správy
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Anotácia: *Autor v príspevku analyzuje súčasný stav v odhaľovaní neoprávneného podnikania, klasifikuje skutky neoprávneného podnikania a približuje vecnú príslušnosť jednotlivých štátnych orgánov na konanie.*
Kľúčové slová: *podnikanie, neoprávnené podnikanie, identifikačné číslo organizácie IČO, priestupok, správny delikt, trestný čin, dokazovanie, sústavnosť konania*

Annotation: *Author in this paper analyses the current status of the detection of unauthorized business, classifies acts of unauthorized business approaches and competence of the various national authorities to act.*
Keywords: *business, unauthorized business, company registration number, misdemeanor, administrative offense, offense, proving, continuous action*

Úvod

Právo na podnikanie je zakotvené v Čl. 35 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1990 Zb., podľa ktorej *„každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikať a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť.“* Ods. 2 uvedeného ustanovenia dáva zákonodarcovi možnosť *„ustanoviť podmienky a obmedzenia výkonu určitých povolaní alebo činností.“*

Neoprávnené podnikanie je vážnym problémom spoločnosti, ktorý ohrozuje ekonomické a hospodárske záujmy krajiny a jej obyvateľov. Takéto konanie môže navyše vyvolať nie len negatívne ekonomické a hospodárske účinky, môže spôsobiť aj vážne zdravotné ťažkosti a dokonca ohroziť život poškodených. Tejto téme je preto potrebné venovať zvýšenú pozornosť.

Podnikanie

Za všeobecnú definíciu podnikania môžeme považovať tú, ktorú uvádza Obchodný zákonník č. 513/1991 Zb. (ďalej len Obchodný zákonník). Ten v § 2 ods. 1 definuje pojem podnikanie ako *sústavnú činnosť vykonávanú samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku.* Z takto definovaného pojmu je možné jasne vymedziť päť charakteristických znakov podnikania, ktoré musia byť splnené kumulatívne, ak sa osoba vykonávajúca zárobkovú činnosť chce nazývať podnikateľom:

- sústavnosť konania – nejde teda o náhodnú ani jednorazovú činnosť
- samostatnosť konania – prvok samostatnosti odlišuje podnikateľa od zamestnanca, podnikateľ sa riadi vlastnými úvahami
- konanie vo vlastnom mene – podnikateľ vystupuje v obchodných vzťahoch pod vlastným menom
- konanie na vlastnú zodpovednosť – podnikateľ zodpovedá za podnikanie svojim majetkom, nesie riziko svojho podnikania
- konanie za účelom dosiahnutia zisku – cieľom podnikania je dosiahnutie zisku (aj keď sa tento cieľ podnikateľovi nepodarí splniť vždy)

Obchodný zákonník ďalej v § 1 ods. 2 podnikateľov takpovediac kategorizuje do štyroch základných skupín:

- osoba, ktorá je zapísaná v obchodnom registri[1] (ide napríklad o obchodné spoločnosti – akciová spoločnosť, spoločnosť s ručením obmedzeným a pod.; alebo iné osoby, ktorým právo podnikať vzniká povinným zápisom do Obchodného registra Slovenskej republiky[2] –

[1] pozri § 27 ods. 1 Obchodného zákonníka č. 513/1991 Zb.
[2] v súlade so zákonom č. 530/2003 Z. z. o obchodnom registri a o zmene a doplnení niektorých zákonov

môže ísť o zahraničnú osobu s pobytom mimo krajín EÚ a OECD, osoby podnikajúce v oblasti cestnej dopravy[3] a pod.)

- osoba, ktorá podniká na základe živnostenského zákona (fyzické osoby alebo právnické osoby podnikajúce v činnostiach, ktoré sú živnosťou, a ktorým bolo vydané živnostenské oprávnenie podľa zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v platnom znení (ďalej len živnostenský zákon))
- osoba, ktorá podniká na základe iného než živnostenského oprávnenia podľa osobitných predpisov (napr. osoby podnikajúce podľa Autorského zákona č. 185/2015 Z. z. ako umelci, hudobníci, výtvarníci, ale aj osoby podnikajúce podľa osobitných predpisov ako psychológovia, advokáti, znalci a tlmočníci a iní)
- fyzická osoba, ktorá vykonáva poľnohospodársku výrobu a je zapísaná do evidencie podľa osobitného predpisu (samostatne hospodáriaci roľníci zapísaní v evidencii príslušnej obce/mesta podľa zákona č. 105/1990 Zb. o súkromnom podnikaní občanov)

Nakoľko podnikanie má mnoho podôb, aj samotný pojem podnikanie má mnoho definícii, a to v závislosti od toho, akej činnosti sa konkrétna definícia podnikania týka. Vždy ale platí, že ak chceme hovoriť o zárobkovej činnosti formou podnikania, päť charakteristických znakov podnikania uvedených vyššie musí byť splnených. Odlišnosti jednotlivých definícií podnikania sú teda len v činnostiach, ktoré jednotlivé definície zmieňujú, prípadne v podmienkach, ktoré konkrétny právny predpis záujemcovi o podnikanie stanovuje splniť.

Napríklad definícia živnosti[4], ako jednej z foriem podnikania, je prakticky totožná s definíciou podnikania podľa Obchodného zákonníka. Živnostenský zákon potom ďalej vymedzuje živnosti negatívnym spôsobom[5] (taxatívne vymenúva činnosti, ktoré nie sú živnosťou), alebo demonštratívnym spôsobom[6] (Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky prikazuje zverejniť na svojej internetovej stránke zoznam odporúčaných označení najčastejšie používaných voľných živností), prípadne pozitívnym spôsobom[7] (taxatívne vymenúva remeselné a viazané živnosti). Zároveň stanovuje všeobecné a osobitné podmienky[8], za ktorých je možné podnikať na základe živnostenského oprávnenia.

Napríklad v oblasti advokácie bude podnikaním každá činnosť uvedená v § 1 ods. 2 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o advokácii): „*Výkon advokácie je zastupovanie klientov v konaní pred súdmi, orgánmi verejnej moci a inými právnymi subjektmi, obhajoba v trestnom konaní, poskytovanie právnych rád, spisovanie listín o právnych úkonoch, spracúvanie právnych rozborov, správa majetku klientov a ďalšie formy právneho poradenstva a právnej pomoci, ak sa vykonáva sústavne a za odmenu (ďalej len „právne služby“).*“ Tento zákon okrem definovania toho, čo je podnikaním v oblasti advokácie zároveň stanovuje podmienky, za ktorých je možné podnikanie v oblasti advokácie vykonávať. Jednou z podmienok je napríklad povinný zápis do zoznamu advokátov, ktorý vedie Slovenská advokátska komora[9]. V zmysle § 1 ods. 2 Obchodného zákonníka teda osobu vykonávajúcu advokáciu podľa podmienok stanovených zákonom o advokácii zaraďujeme medzi osoby podnikajúce na základe iného než živnostenského oprávnenia[10].

[3] pozri § 5 ods. 3 zákona č. 56/2012 Z. z. o cestnej doprave
[4] pozri § 2 zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon)
[5] pozri § 3 zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon)
[6] pozri § 25 ods. 3 zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon)
[7] pozri prílohy 1 a 2 zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon)
[8] pozri § 6 – 7 zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon)
[9] pozri § 2 ods. 1 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov
[10] podľa § 3 ods. 1 písm. d) bod 3 zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) činnosť pri výkone povolaní advokátov nie je živnosťou

Neoprávnené podnikanie

Keďže právny poriadok definuje čo je podnikanie a na základe akých zákonov je možné podnikať, neoprávneným podnikaním bude taký spôsob zárobkovej činnosti, ktorý napĺňa charakteristické znaky podnikania podľa Obchodného zákonníka, avšak osoba ho vykonáva bez splnenia zákonných predpokladov.

K lepšiemu pochopeniu problematiky považujeme za potrebné zmieniť sa o povinnej náležitosti každého legálneho podnikania. Pred zápisom, alebo po zápise do príslušného registra (či už Živnostenského registra Slovenskej republiky, Obchodného registra Slovenskej republiky, zoznamu advokátov Slovenskej advokátskej komory, evidencie samostatne hospodáriacich roľníkov, alebo iného obdobného registra) bude osobe, ktorá chce vykonávať zárobkovú činnosť, pridelené identifikačné číslo organizácie, v praxi známe pod skratkou IČO. Definíciu, spôsob tvorby, určovania a prideľovania IČO rieši § 9 zákona č. 272/2015 Z. z. o registri právnických osôb a podnikateľov a orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov. IČO sa prideľuje aj každej právnickej osobe a každej fyzickej osobe – podnikateľovi. Používa sa na jednoznačnú identifikáciu osoby, ktorej bolo pridelené a má evidenčný význam. IČO prideľuje Štatistický úrad Slovenskej republiky. Ide o číslo jedinečné. Znamená to, že jedno IČO môže byť pridelené iba jednej osobe a ak už osoba mala IČO pridelené a chce vykonávať zárobkovú činnosť opätovne po zániku oprávnenia, bude jej pridelené to isté IČO.

V zmysle uvedeného môžeme neoprávnené podnikanie vymedziť v dvoch smeroch. Neoprávneného podnikania sa dopustí osoba

- ktorá nespĺňa zákonné predpoklady na legálny výkon zárobkovej činnosti, najmä nie je zapísaná v príslušnom registri (nie je jej pridelené IČO), avšak vykonáva činnosti predpokladané právnym poriadkom a spôsob vykonávania týchto činností napĺňa všetky charakteristiky podnikania definované v Obchodnom zákonníku, alebo
- ktorá čiastočne spĺňa zákonné predpoklady na legálny výkon zárobkovej činnosti, najmä je zapísaná v príslušnom registri (má pridelené IČO), spôsob vykonávania týchto činností napĺňa všetky charakteristiky podnikania definované v Obchodnom zákonníku, avšak konkrétne činnosti, ktoré vykonáva, podľa rozsahu získaného oprávnenia vykonávať nesmie.

Priestupok, správny delikt, trestný čin

Ak sme skutok osoby vyhodnotili podľa vyššie uvedených kritérií ako neoprávnené podnikanie, je potrebné zodpovedať ďalšie dôležité otázky, aby sme spoľahlivo klasifikovali daný skutok ako priestupok, správny delikt, alebo trestný čin a správne tak určili vecnú príslušnosť štátnych orgánov na konanie. Konanie vo veci neoprávneného podnikania môže vecne a miestne príslušný orgán začať:

- na podnet na veci zainteresovanej osoby (napr. ak dochádza k rušeniu alebo obmedzovaniu práv, právom chránených záujmov v príčinnej súvislosti s výkonom podnikateľskej činnosti občanov) alebo
- na podnet inšpekčno-kontrolného orgánu

Orgány činné v trestnom konaní

Prvou podstatnou otázkou, ktorú je nevyhnutné pre označenie skutku neoprávneného podnikania ako trestného činu zodpovedať, je finančné vyjadrenie objemu podnikania. Pri určovaní finančného objemu podnikania napomôže napr. výška spôsobenej škody, prípadne výška dosiahnutého (alebo zamýšľaného) zisku z neoprávneného podnikania. Je potrebné si uvedomiť, že neoprávnené podnikanie je protiprávne aj vtedy, ak páchateľ dosiahol stratu. V prípade, že finančné vyjadrenie objemu podnikania prevyšuje sumu 266 € (teda škodu malého rozsahu[11]), vecne príslušným orgánom na riešenie zisteného protiprávneho konania budú orgány činné v trestnom konaní[12]. Spáchaný skutok sa totiž bude klasifikovať ako hospodársky trestný čin. Trestný zákon č.

[11] pozri § 125 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.

[12] v zmysle § 10 ods. 1 Trestného poriadku č. 301/2005 Z. z. sú orgánmi činnými v trestnom konaní prokurátor a policajt

300/2005 Z. z. rieši neoprávnené podnikanie v Piatej hlave zákona, konkrétne v § 251. V ods. 1 tohto ustanovenia sa uvádza, že ten kto neoprávnene podniká v malom rozsahu, potrestá sa odňatím slobody až na jeden rok. V ďalších prípadoch predpokladaných Trestným zákonom môže byť páchateľ tohto trestného činu potrestaný odňatím slobody na šesť mesiacov až osem rokov (napríklad v závislosti od výšky spôsobenej škody, resp. dosiahnutého zisku z neoprávneného podnikania, dĺžky trvania protiprávneho konania a pod.).

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 21/1968 uvádza, že k naplneniu znakov trestného činu neoprávneného podnikania sa vyžaduje vedomie páchateľa o neoprávnenosti takéhoto podnikania. Rozsudok Najvyššieho súdu Československej republiky č. 51/1974 pripomína potrebu skúmať, či k zárobkovej činnosti, ktorú páchateľ vykonával, je vôbec potrebné povolenie a či ho páchateľ mal.

Príkladom trestného činu neoprávneného podnikania by mohlo byť poskytovanie právnych služieb, ktoré sú zákonom o advokácii vyhradené výlučne do pôsobnosti advokáta zapísaného v zozname advokátov Slovenskej advokátskej komory, a to osobou, ktorá nie je zapísaná v tomto zozname (za predpokladu, že finančný objem podnikania prevyšuje sumu 266 €). Typickým príkladom je zastupovanie klienta pred Obchodným registrom Slovenskej republiky pri zápise novozaložených obchodných spoločností do registra. Obchodný register vedie Registrový súd[13]. Zápis novozaloženej obchodnej spoločnosti do Obchodného registra Slovenskej republiky je teda súdnym konaním.

Odbor živnostenského podnikania Okresného úradu v sídle kraja

Ak sa zistí, že finančné vyjadrenie objemu podnikania neprevyšuje sumu 266 €, je nevyhnutné hľadať odpoveď na ďalšiu otázku – je činnosť, ktorou sa osoba dopustila neoprávneného podnikania živnosťou? Živnostenský zákon v § 3 taxatívne vymenúva činnosti, ktoré nie sú živnosťou. Ak vyhodnotíme, že činnosť, ktorou sa osoba dopustila neoprávneného podnikania je živnosťou, vecne príslušným orgánom na konanie voči tejto osobe bude miestne príslušný okresný úrad, odbor živnostenského podnikania[14]. Takýto skutok potom označujeme pojmom správny delikt[15]. Podľa platnej legislatívy živnostenskú kontrolu v súčasnosti vykonávajú len okresné úrady v sídle kraja s pôsobnosťou pre celý kraj. Živnostenský zákon rieši sankcie za správny delikt neoprávneného podnikania v Druhej hlave zákona v § 63 – 64 v spojení s § 45 ods. 1. Fyzickej osobe alebo právnickej osobe, ktorá prevádzkuje bez živnostenského oprávnenia činnosť, ktorá je predmetom voľnej živnosti, živnostenský úrad v sídle kraja uloží pokutu až do 1 659 €. Ak prevádzkuje bez živnostenského oprávnenia činnosť, ktorá je predmetom remeselnej živnosti alebo viazanej živnosti, živnostenský úrad v sídle kraja uloží pokutu až do 3 319 €.

Príkladom správneho deliktu neoprávneného podnikania môže byť opakované poskytovanie služieb, ktoré svojou povahou spadajú pod remeselnú živnosť *murárstvo*, avšak podnikateľ disponuje živnostenským oprávnením iba na vykonávanie voľnej živnosti *prípravné práce k realizácií stavby*, keďže pre remeselnú živnosť nespĺňa zákonnú požiadavku odbornej spôsobilosti. Objem finančného vyjadrenia podnikania však nesmie presiahnuť sumu 266 €.

Okresný úrad

V prípade, že skutok, ktorým sa osoba dopustila neoprávneného podnikania, nie je živnosťou a finančný objem podnikania neprevyšuje sumu 266 €, pôjde o priestupok na úseku podnikania. Avšak iba v prípade, že osoba nemá na svoju činnosť oprávnenie, osvedčenie, registráciu, úradné povolenie alebo iný doklad vyžadovaný osobitnými právnymi predpismi (ďalej len oprávnenie). Takýto skutok sa zaraďuje medzi priestupky proti poriadku v správe. Vecne príslušným orgánom na

[13] pozri § 8 zákona č. 371/2004 Z. z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene a zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov

[14] pozri § 61 ods. 1 zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon)

[15] hoci pojem správny delikt nie je v právnom poriadku definovaný, uvedený skutok právna teória zaraďuje medzi iné správne delikty fyzických osôb postihované na základe zavinenia, prípadne medzi správne delikty právnických osôb

riešenie takéhoto skutku je spravidla odbor všeobecnej vnútornej správy Okresného úradu[16]. Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch rieši priestupky na úseku podnikania v § 24. Podľa tohto ustanovenia sa priestupku dopustí ten, kto neoprávnene vykonáva obchodnú, výrobnú alebo inú zárobkovú činnosť. Páchateľovi možno uložiť pokutu do 331 € a zákaz činnosti až do jedného roka. Tomu, kto spôsobom odporujúcim zákonu úmyselne vyzradí obchodné alebo bankové tajomstvo alebo skutočnosť, na ktorú sa vzťahuje zákonom uložená povinnosť zachovávať mlčanlivosť, možno uložiť pokutu do 3 319 €.

Ako príklad nám môže poslúžiť predaj originálnych diel výtvarného umenia vytvorených umelcom, a to bez povinnej registrácie na Finančnej správe Slovenskej republiky podľa § 6 ods. 2 písm. a) zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov. Predpokladom klasifikácie skutku ako priestupku je to, že objem finančného vyjadrenia podnikania nepresiahol sumu 266 €.

Dokazovanie

Spáchanie skutku neoprávneného podnikania (bez ohľadu na to, či pôjde o priestupok, iný správny delikt, alebo trestný čin) sa dokazuje veľmi ťažko. Zistenie skutočného stavu veci, teda všetkých skutočností, ktoré sú podľa hmotno-právnych predpisov právne významné, je predpokladom úspešnosti každého konania. Aby bolo možné zaoberať sa prípadným neoprávneným podnikaním osoby, musí byť všetkých päť charakteristických znakov podnikania definovaných v Obchodnom zákonníku splnených kumulatívne. V prípade, že orgán príslušný na konanie páchateľovi skutku nepreukáže čo i len jeden z uvedených znakov podnikania, páchateľ nebude môcť byť potrestaný. Sústavnosť konania, konanie samostatne, konanie vo vlastnom mene, konanie na vlastnú zodpovednosť a konanie za účelom dosiahnutia zisku je nevyhnutné osobe spoľahlivo preukázať.

Ako najväčšie úskalie dokazovania sa javí preukázanie sústavného konania. Pojem sústavnosť patrí medzi neurčité právne pojmy. Za sústavné je však možné považovať také konanie, ktorého sa osoba dopustila minimálne dvakrát. Dokázanie sústavnosti sa javí ako zvlášť náročné v tých prípadoch neoprávneného podnikania, kedy páchateľ tohto skutku vykonáva protiprávnu zárobkovú činnosť bez akéhokoľvek oprávnenia. Príjemcovi tovaru alebo služby teda nevystaví žiaden obchodný dokument[17]. V takýchto prípadoch je zvlášť potrebná súčinnosť osôb, ktoré tovar alebo službu od páchateľa skutku prijali. Pomerne rozšíreným je napríklad poskytovanie služieb spadajúcich do viazanej živnosti *špecializovaných činností v oblasti telesnej kultúry okrem horskej vodcovskej činnosti* – služby inštruktorov a trénerov, ktoré poskytujú odborne nespôsobilé osoby. Pre kontrolno-inšpekčné orgány je jednoduchšie dokázať sústavnosť protiprávneho konania osobe, ktorá príjemcovi tovaru alebo služby vydá obchodné dokumenty. Príkladom takéhoto konania môže byť poskytovanie *pohostinských činností a výroby hotových jedál pre výdajne* (remeselná živnosť, pri ktorej dochádza k príprave jedál napríklad varením alebo pečením), zatiaľ čo osoba príslušnému živnostenskému úradu ohlásila voľnú živnosť *poskytovanie služieb rýchleho občerstvenia v spojení s predajom na priamu konzumáciu* (voľná živnosť, pri ktorej je možné iba tepelne rýchlo upraviť (ohriať) polotovar). Ďalším príkladom môže byť vykonávanie *murárskych prác* (remeselná živnosť) osobou, ktorá živnostenskému úradu ohlásila a príjemcovi služby vystavila faktúru na činnosť *prípravné práce k realizácii stavby*, ktorá je voľnou živnosťou.

Štatistika

Z dostupných štatistických údajov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky sme zistili, že odhaľovanie protiprávneho konania v oblasti neoprávneného podnikania je nedostatočné.

---

[16] pozri § 52 ods. 1 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v spojení s § 2 ods. 3 zákona č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[17] napríklad § 2 písm. x) zákona č. 289/2008 Z. z. o používaní elektronickej registračnej pokladnice a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov

Tabuľka: Štatistika neoprávneného podnikania za roky 2013 – 2015

Rok	2013	2014	2015
Priestupky	37	25	27
Správne delikty	146	82	71
Trestné činy – zistené / objasnené	30 / 10	19 / 9	26 / 12

Zdroj: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

Ak by uvedené štatistické údaje zodpovedali realite, mohli by sme byť veľmi spokojní. Domnievame sa však, že opak je pravdou. Podľa údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky uvedených v databáze STATdat., bolo na Slovensku k 31.12.2014 evidovaných spolu 628 569 podnikateľských subjektov[18]. Za celý rok 2015 však bolo odhalených iba 124 prípadov neoprávneného podnikania vo všetkých formách. Každodenná realita, skúsenosti obyvateľov aj samotných podnikateľov nás však presviedčajú o tom, že počet prípadov neoprávneného podnikania je v skutočnosti ďaleko vyšší. Myslíme si, že to, aký je postoj spoločnosti k neoprávnenému podnikaniu, odzrkadľuje to, aká je úcta spoločnosti k poctivým podnikateľom. Poctivý podnikateľ vykonáva činnosti kvalitne, starostlivo, odborne a v súlade so zákonmi. Výsledkom takto poskytovaných služieb je na jednej strane spokojnosť zákazníkov, na druhej strane spokojnosť štátu, keďže takýto podnikateľ riadne a včas plní najmä svoje daňové a odvodové povinnosti. Podľa nášho názoru je povinnosťou štátu držať „ochrannú ruku“ nad poctivými podnikateľmi a to najmä tým spôsobom, že kompetentné orgány budú aktívne odhaľovať a trestať neoprávnené podnikanie. Dôvodov, prečo je potrebné venovať zvýšenú pozornosť neoprávnenému podnikaniu, je mnoho – od ochrany života a zdravia obyvateľov, cez hospodársky a ekonomický rozvoj krajiny, až po ochranu trhu. Neoprávnené podnikanie totiž vážnym spôsobom deformuje trh, napríklad stláčaním cien tovarov a služieb na tak nízku úroveň, ktorú podnikateľ vykonávajúci zárobkovú činnosť poctivo a v súlade s právnym poriadkom, nemá šancu za žiadnych okolností dosiahnuť. Uvedené je možné deklarovať na jednoduchom príklade, a tým je voľná živnosť *vedenie účtovníctva*. Trh je podnikateľskými subjektmi, ktoré tieto služby poskytujú, presýtený. S cieľom prilákať dostatočný počet klientov, sú podnikatelia, vzhľadom na vysokú konkurenciu na trhu, ochotní neustále znižovať cenu svojich služieb. Účtovník, ktorý má množstvo klientov a za svoje služby účtuje ceny hlboko pod ich reálnu hodnotu, nedokáže poskytovať služby poctivo, v požadovanej kvalite a v súlade so zákonom. Ak trh prostredníctvom nepoctivých podnikateľov umelo stlačil ceny účtovníckych služieb pod ich reálnu hodnotu, poctivý podnikateľ (účtovník) nemá šancu na trhu prežiť. Takýchto príkladov by sme našli mnoho – *opravy motorových vozidiel* poskytované v rodinných domoch v riadnej zástavbe určenej prioritne na bývanie bez akéhokoľvek oprávnenia na činnosť, *stolárstvo* vykonávané v rodinných a bytových domoch bez dodržiavania čo i len základných pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci[19], *vodoinštalatérske a kúrenárske práce* vykonávané priamo u zákazníka osobami bez požadovanej odbornej kvalifikácie, *fotografické služby* a *služby súvisiace s produkciou filmov a videozáznamov* na svadbách a rodinných oslavách bez toho, aby osoba z takto zarobených peňazí zaplatila dane a odvody, atď.

Je omnoho jednoduchšie stíhať podnikateľa za to, že si nesplnil administratívnu povinnosť – nemal riadne označenú prevádzkareň údajom o otváracích hodinách pre zákazníka[20], v prevádzkarni nemal na viditeľnom mieste umiestnený piktogram o zákaze fajčenia[21], na obchodnom dokumente nemal uvedené označenie registra, ktorý podnikateľa zapísal a číslo zápisu[22] a pod. Je jednoduché stíhať podnikateľa za to, že včas neodviedol príslušným inštitúciám zdravotné a sociálne odvody. Uprednostňovanie jednoduchých prípadov (z procesného hľadiska) pred náročnými, však nie je správne. Štát a spoločnosť sa musia aktívne zaujímať o vytváranie priaznivých podmienok pre

[18] obchodné spoločnosti, družstvá, štátne podniky, príspevkové a rozpočtové organizácie, živnostníci, slobodné povolania, samostatne hospodáriaci roľníci a ostatné formy

[19] napríklad zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[20] pozri § 15 ods. 1 písm. c) zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa

[21] pozri § 8 ods. 4 zákona č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[22] pozri § 3a ods. 1 Obchodného zákonníka č. 513/1991 Zb.

podnikanie a dôsledne odhaľovať a trestať neoprávnené podnikanie, a to nie len u „drobných“ živnostníkov s minimálnym ročným obratom, ale aj v prípadoch veľkých obchodných spoločností a verejne známych osôb.

Záver

Sú vôbec štátne orgány pripravené odhaľovať takýto druh protiprávnej činnosti? Sú legislatívne možnosti štátnych inštitúcií, personálne kapacity štátnych kontrolno-inšpekčných orgánov, odborná pripravenosť zamestnancov takýchto orgánov, ich finančné ohodnotenie a materiálne vybavenie potrebné pre efektívny výkon činností spojených s aktívnym odhaľovaním neoprávneného podnikania dostatočné? A aký je záujem profesných organizácií na odhaľovaní neoprávneného podnikania? Čo robia rôzne komory, cechy, združenia a iné stavovské organizácie pre to, aby ochránili seba a poctivých podnikateľov, ktorých združujú? Záleží im na tom, aby sa ich „remeslo“ rozvíjalo a aby počet ich poctivých členov neustále narastal?

Vzhľadom na vyššie uvedené štatistické údaje sa javí, že odpovede na tieto otázky sú negatívne. Dokedy bude spoločnosť takýto stav tolerovať? Čakáme na to, kým všetci poctiví podnikatelia a šikovní záujemcovia o podnikanie odídu aj so svojimi rodinami do zahraničia?

Resumé (v slovenskom jazyku)

Neoprávnené podnikanie ohrozuje život a zdravie obyvateľov a ekonomické a hospodárske záujmy krajiny. Právo na podnikanie je garantované Ústavou Slovenskej republiky. Pojem podnikanie má mnoho definícií, no za všeobecnú definíciu podnikania je možné považovať tú, ktorú uvádza Obchodný zákonník - podnikanie je sústavná činnosť vykonávanú samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku. Obchodný zákonník kategorizuje podnikateľov do štyroch skupín v závislosti od toho, na základe akého zákona svoju podnikateľskú činnosť vykonávajú. Neoprávnené podnikanie je možné vymedziť v dvoch smeroch, a to jednak v prípade, ak osoba podniká, avšak nespĺňa zákonné predpoklady na legálny výkon zárobkovej činnosti a jednak v prípade, ak osoba podniká, avšak nad rozsah získaného oprávnenia. Skutky neoprávneného podnikania je možné klasifikovať podľa vybraných kritérií ako priestupok, správny delikt, alebo trestný čin. Podľa klasifikácie skutku potom rozlišujeme vecnú príslušnosť orgánov na konanie. Medzi najväčšie úskalia dokazovania patrí preukázanie sústavného konania. Z porovnania štatistických údajov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a Štatistického úradu Slovenskej republiky sa javí, že odhaľovanie skutkov neoprávneného podnikania nie je dostatočné. Povinnosťou štátu je držať „ochrannú ruku“ nad poctivými podnikateľmi a to najmä tým spôsobom, že kompetentné orgány budú aktívne odhaľovať a trestať neoprávnené podnikanie. Dôvodov, prečo je potrebné venovať zvýšenú pozornosť neoprávnenému podnikaniu, je mnoho – od ochrany života a zdravia obyvateľov, cez hospodársky a ekonomický rozvoj krajiny, až po ochranu trhu. Uvedená problematika je vysvetlená na konkrétnych príkladoch s odkazmi na aktuálne právne predpisy.

Resumé (v anglickom jazyku)

Unauthorized business threatens the life and health of citizens and economic and economic interests of the country. Right of establishment is guaranteed by the Constitution of the Slovak Republic. The concept of business has many definitions, but for a general definition of business can be considered as the one alleged by the Commercial Code - business is a systematic activity carried out by independent entrepreneurs in their own name and on their own responsibility for profit. The Commercial Code classifies businesses into four groups depending on the basis of what law they do the business. Unauthorized trading can be defined in two ways, first if the person operates, but does not meet the statutory prerequisites for the exercise of legitimate employment and secondly, if the person does business, but the extent of obtaining authorization. Acts of unauthorized business can be classified according to selected criteria as a minor offense, administrative offense or crime. According to the classification of the act then we distinguish the special jurisdiction of the authorities to act. Among the biggest pitfalls of proof is proof of continuous action. A comparison of the statistics of

the Ministry of Interior of the Slovak Republic and the Slovak Statistical Office, it appears that the detection of unauthorized business works is not sufficient. State's duty is to keep "protecting hand" over honest businesses, and especially in the way that the competent authorities actively detect and penalize unauthorized trading. Reasons why you need to pay special attention to unauthorized business, there are many - the protection of life and health of the people through economic and economic development of the country, to protect the market. These issues are explained with concrete examples with reference to the current legislation.

Zoznam bibliografických odkazov:

Iné

Databáza STATdat. Štatistického úradu Slovenskej republiky

Judikatúra

Rozsudok Najvyššieho súdu Československej republiky č. 51/1974

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 21/1968

Legislatíva

Autorský zákon č. 185/2015 Z. z.

Obchodný zákonník č. 513/1991 Zb.

Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z.

Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1990 Zb.

Zákon č. 105/1990 Zb. o súkromnom podnikaní občanov

Zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa

Zákon č. 272/2015 Z. z. o registri právnických osôb a podnikateľov a orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 289/2008 Z. z. o používaní elektronickej registračnej pokladnice a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 371/2004 Z. z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene a zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch

Zákon č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon)

Zákon č. 530/2003 Z. z. o obchodnom registri a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 56/2012 Z. z. o cestnej doprave

Zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov

Kontaktné údaje:

Mgr. Martin Hamráček

Fakulta verejnej správy
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Popradská 66
P.O. BOX C-2
041 32 Košice 1

t. č. 0907 049 458
e-mail: hamrlyk@gmail.com

TREST DOMÁCEHO VÄZENIA A JEHO APLIKAČNÁ PRAX

PaedDr. Mgr. Katarína HYŽOVÁ
externá doktorandka
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Príspevok sa zaoberá alternatívnym riešením trestných vecí, ako súčasťou restoratívnej justície, ku ktorej pristúpila aj Slovenská republika. Restoratívna justícia vníma trestný čin ako konanie, ku ktorému by nemalo dochádzať, a taktiež uznáva, že pokiaľ sa tak stane je dôležité hľadať spoločnú cestu riešenia v rámci alternatívnych trestov. Jedeným z týchto trestov je aj trest domáceho väzenia. Autorka v príspevku analyzuje súčasný právny stav, ktorý nastal po účinnosti zákona č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*
Kľúčové slová: *restoratívna justícia, alternatívne tresty, slovenská právna úprava, trest domáceho väzenia, technické prostriedky výkonu trestu domáceho väzenia*

The Annotation: *The contribution is dealing with alternative solutions of criminal cases as a part of a restorative justice, to which has acceded also the Slovak republic. The restorative justice understands a criminal offense as an action which should be avoided, but if it occurs, it is important to find joint solutions within the frame of the alternative sentence. One of these kinds of alternative sentences is a home confinement. The author of this contribution analyses a present legal state, which occurred after effect of the Act no. 78/2015 on control the execution of decision by technical means.*
Keywords: *restorative justice, alternative sentences, Slovak legal adjustment, technical means of execution of punishment of home confinement.*

Alternatívne riešenie trestných vecí a s tým súvisiace ukladanie alternatívnych trestov je v súčasnej dobe v rámci odbornej, ale aj laickej verejnosti značne diskutovanou témou.

Pri pohľade do minulosti je zrejmé, že trestné právo hmotné aj procesné prešlo skutočne dlhou a náročnou cestou, na konci ktorej stojí rekodifikovaný trestný zákon a trestný poriadok. Výsledkom zavŕšenia rekodifikácie slovenského trestného práva je trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov a trestný poriadok č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (účinný od 1. januára 2006).

Jednou z priorít rekodifikácie trestných kódexov bolo prihlásenie sa Slovenskej republiky k novej koncepcii trestnej politiky – tzv. restoratívnej justícii.

Restoratívnu justíciu môžeme charakterizovať ako spravodlivosť budúcnosti. Jej hlavným cieľom je posilnenie spravodlivosti a znižovanie kriminality. Všeobecne možno povedať, že restoratívna justícia je zameraná na zníženie nespravodlivosti[1].

Pojem restoratívna justícia je pre mnohých ešte stále pojmom s neznámym významom alebo s nie celkom presne a jasne definovaným významom, a preto ponúkneme niekoľko definícií predstaviteľov restoratívnej justície.

Je nutné však konštatovať, že jednoznačná a všeobecne uznávaná definícia pojmu restoratívna justícia v súčasnosti neexistuje, no v odborných kruhoch existuje zhoda v tom, čo sú základné východiská, princípy a ciele restoratívnej justície.

Za jednu z prvých definícií, ktorá sa začala objavovať v odborných kruhoch, možno označiť definíciu Marshalla, ktorý restoratívnu justíciu chápe ako proces, v rámci ktorého sa všetky strany, ktorých sa trestný čin týka stretnú, aby mohli spoločne vyriešiť to, ako sa vyporiadať s príčinami a dôsledkami trestného činu[2].

Umbreit hovorí, že restoratívna justícia poskytuje veľmi odlišný rámec pre chápanie a odozvu na trestný čin. Trestný čin je skôr chápaný ako ujma jednotlivca a komunity, než jednoducho porušenie abstraktných zákonov štátu. Tí, ktorí sú najviac zasiahnutí trestným činom - obete, členovia komunity a páchatelia – by mali byť preto podporovaní v tom, aby zohrali aktívnu úlohu v konaní.

[1] Strémy, T., Kurilovská, L., Vráblová, M.: Restoratívna justícia, s. 15.
[2] Marshall F. T.: Restorative Justice, s. 5.

Skôr než zameranie sa na potrestanie páchateľa je dôležitá obnova citových a materiálnych strát, ktoré boli trestným činom spôsobené.

Zehr chápe restoratívnu justíciu ako proces, ktorý má zahrnúť v maximálnej možnej miere všetkých, ktorých sa dotýka konkrétny trestný čin, aby spoločne identifikovali a riešili ujmy, potreby a záväzky, za účelom nápravy a navrátenia veci do pôvodného stavu[3]. Za tri nosné piliere restoratívnej justície považuje ujmu a potreby, záväzky nápravy a zapojenie všetkých dotknutých osôb a komunity.

Aliancia nevládnych organizácií pôsobiacich pri OSN v oblasti prevencie kriminality a trestnej justície sformulovala pracovnú definíciu restoratívnej justície a jej možnosti nasledovným spôsobom: „Restoratívna justícia je proces, pri ktorom všetky strany majúce účasť na určitom trestnom čine sa stretávajú spoločne za účelom kolektívneho posúdenia, ako vyriešiť nepriaznivé následky trestného činu a jeho budúce dôsledky[4].“

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že nosným východiskom restoratívnych princípov je presvedčenie o tom, že trestný čin nie je len porušenie ustanovení trestného zákona, ale najmä konflikt medzi konkrétnymi jednotlivcami. Myšlienka, že „trestný čin je definovaný ako ujma spôsobená štátu“ je čoraz viac posúvaná do úzadia a je prezentovaná myšlienka, že sa jedná o ujmu jednotlivcovi.

Restoratívna justícia v tomto kontexte predstavuje maximálnu možnú mieru uzdravenia a obnovu trestným činom narušených vzťahov medzi už spomínanými jednotlivcami.

Jeden z popredných predstaviteľov restoratívneho chápania trestnej politiky Howard Zehr (In: Štern et al. 2010) konštatuje, že restoratívnu justíciu možno prezentovať niekoľkými princípmi a hodnotami, ktoré sú akýmsi kompasom, ktorý ukazuje najmä to, akou cestou sa môžeme vydať v ktoromkoľvek prípade. Takýto pohľad na konfliktné udalosti a spáchaný trestný čin je špecifický, a preto nie je možné určiť jeden univerzálny restoratívny program, či techniku. Aby sa mohli plniť všetky úlohy obsiahnuté v restoratívnych programoch, pokúsime sa o ich priblíženie prostredníctvom nasledujúcich princípov a hodnôt:

a) Rešpekt – je jednou z kľúčových hodnôt, ktorá je prejavovaná nielen k osobe poškodeného (obeti) a ďalším postihnutým osobám, ale taktiež i k páchateľovi;
b) Zodpovednosť – v tomto prípade páchateľ trestného činu preberá zodpovednosť za spôsobenú škodu (ujmu) a restoratívny proces posilňuje jeho motiváciu k náprave – obnove narušených vzťahov;
c) Dialóg – všetky programy a techniky restoratívnej justície sú založené predovšetkým na rôznych formách dialógu medzi účastníkmi konfliktu, ktorý vznikol medzi poškodeným a páchateľom alebo komunitou;
d) Participáciu – predovšetkým restoratívna justícia sa usiluje o to, aby do riešenia konfliktu boli zapojení všetci účastníci trestného činu, či ich zástupcovia. Samotné riešenie konfliktu – udalosti, je v rukách tých, ktorých sa týka a nie v rukách formálnej autority;
e) Vyváženosť – medzi priority restoratívnej justície možno zaradiť získanie rovnováhy v komunite. V podstate ide o vyváženie záujmov zúčastnených a hľadanie riešenia, ktoré bude prijateľné pre zúčastnené strany;
f) Dobrovoľnosť – z pohľadu restoratívnej justície to znamená, že participácia účastníkov na riešení konfliktu „trestného činu“ je vždy založená na báze dobrovoľnosti, čiže nemôžu byť k tejto činnosti donútení žiadnou autoritou;
g) Pospolitosť (spoluúčasť) – cieľom restoratívnej justície je vždy zapojiť členov komunity, kde obeť a páchateľ žijú. V tomto smere trestný čin sa nevníma ako oddelený a izolovaný akt, ktorý by mal byť len súkromnou záležitosťou jeho aktérov;
h) Individualita – ide o rešpektovanie jedinečnosti každého človeka, ktorá z pohľadu restoratívnej justície je vždy vyvažovaná vo vzťahu k pospolitosti;

V tomto príspevku sme už niekoľko krát použili pojem „komunita“. Považujeme za potrebné tento výraz v súvislosti s restoratívnou justíciou vysvetliť. Komunita nie je len určený okruh osôb, jej

[3] Zehr. H.: Úvod do restorativní justice, s. 40.
[4] Karabec Z.: Koncept restorativní justice , IN

vymedzenie vyplýva z povahy prejednávaného trestného činu. Páchateľ a obeť sú príslušníkmi komunity na niekoľkých úrovniach. Jedná sa o komunity založené napr. na osobných vzťahoch (rodina, priatelia, susedia a pod.), na územnej organizácii (lokalita, kde páchateľ a obeť žijú, mestská časť, mesto, štát a pod.), na sociálnej príslušnosti (podľa zamestnania, vzdelania a pod.)

Zo záverov vyplývajúcich z 1. Medzinárodnej konferencie o restoratívnej justícii pre mladistvých (Belgicko, 1997) možno definovať základné princípy restoratívnej justície nasledovne:

- Zločin nemá byť považovaný za porušenie spoločenského poriadku ani za prekročenie abstraktných právnych a morálnych pravidiel, ale má byť chápaný predovšetkým ako škoda (ujma), ktorá bola spôsobená obeti a ako hrozba pre bezpečnosť spoločnosti;
- Škodu spôsobenú obeti je nutné chápať široko, jednak ako ujmu materiálnu, fyzickú, psychickú, o stratu spoločenského postavenia, narušenia sociálnych väzieb, osobného a rodinného života;
- Reakcia na trestný čin má prispieť k zníženiu (odstráneniu) tejto škody a hrozby;
- Hlavným účelom spoločenskej reakcie na spáchaný trestný čin nemá byť potrestanie páchateľa, ani jeho prevýchova alebo odstrašenie, ale vytvorenie takých podmienok, aby mohli byť odstránené následky trestného činu;
- Tendencie smerujúce k sprísňovaniu trestnej represie (ukladaniu prísnejších trestov) je kontraproduktívny krok najmä u mladistvých páchateľov;
- Páchateľ by sa mal aktívne podieľať na náhrade spôsobenej škody (na odstránení škodlivých následkov trestného činu), pričom mu majú byť zachované všetky práva, tak ako ostatným občanom;
- Ak páchateľ nemá záujem participovať na tomto odstránení následkov (na náhrade škody), je k tomu donútený súdom;
- Orgány činné v trestnom konaní sa majú v systéme restoratívnej justície angažovať iba vtedy, ak vyjednávací postup medzi páchateľom a obeťou nevedie k cieľu alebo spáchaný trestný čin je tak závažný, že trestné konanie je nevyhnutné;
- Obeť trestného činu nemôže byť za žiadnych okolností donútená k vyjednávaniu s páchateľom o spôsobe a rozsahu kompenzácie za spôsobenú škodu.

Nová koncepcia so sebou priniesla niekoľko nových druhov trestných sankcií, ktoré sa aj napriek tomu, že trest odňatia slobody je a ostane dominantným v systéme trestov, postupne stále vo väčšej miere inkorporujú do praxe. Tieto inštitúty znamenajú okrem iného ďalší posun pri ukladaní trestu odňatia slobody ako „ultima ratio“. Podľa odbornej literatúry by princíp ultima ratio mal plniť hlavne funkciu špeciality, ktorá sa uplatňuje ako aj pri tvorbe noriem trestného práva, tak aj pri ich aplikácii. Spočíva v povinnosti zákonodarcu dať prednosť prijatiu netrestných opatrení právnej aj neprávnej povahy pred kriminalizáciou. Princíp ultima ratio plní tiež funkciu subsidiárnu, ktorá spočíva v tom, že trestnoprávne normy majú byť používané len pokiaľ použitie iných prostriedkov právneho poriadku neprichádza do úvahy alebo ich využitie je zjavne neúčelné. Alebo povedané inak, zákonodarca by mal kriminalizovať len tie najzávažnejšie prípady a umožniť čo najširšie uplatnenie mimotrestných reakcií na porušenie práva.

Alternatívne tresty ponúkajú inú možnosť potrestania páchateľa ako je „klasické“ uloženie trestu odňatia slobody. Sú alternatívou už aj tak k preplneným a veľa krát nie kvalitatívne vyhovujúcim väzniciam. Ďalším a veľmi významným hľadiskom pri ukladaní alternatívnych trestov je ekonomický ukazovateľ. Podľa Ministerstva spravodlivosti SR priame náklady štátu na jedného väzňa sú ročne asi 14 tisíc Eur. Samozrejme, že nemôžeme tvrdiť, že zavedenie technických prostriedkov na kontrolu odsúdených nie je pre štát finančne náročné, avšak v dlhodobom horizonte predstavuje výrazné zníženie nákladov. Náklady na zavedenie tohto projektu sú takmer v sume 27 miliónov Eur, avšak z veľkej časti sú spolufinancované z fondov Európskej únie.

Cieľom alternatívnych trestov je ponechať odsúdeného na slobode a uložiť mu taký druh trestu, ktorý bude pôsobiť preventívne proti páchaniu ďalšej trestnej činnosti, ochráni spoločnosť a v neposlednom rade uspokojí záujmy obetí trestného činu. Takéto tresty by mali upevniť v páchateľovi návyky a postoje potrebné k vedeniu riadneho života, pretože vo väzení sa odsúdený stáva pasívnym článkom spoločnosti. Nie je povinný pracovať, nemá možnosť si hľadať prácu, vzdelávať sa, či

organizovať si svoj voľný čas. Navyše má zabezpečené ubytovanie, pravidelnú stravu, zdravotnú a sociálnu starostlivosť. A veľa krát je aj toto jeden z dôvodov, prečo sa sem páchatelia zo sociálne slabších vrstiev opakovane vracajú. Taktiež ako jedny z hlavných nedostatkov trestu odňatia slobody vidíme, že neposkytuje dostatočnú prevýchovu páchateľa, odsúdený je v kontakte so škodlivými vplyvmi väzenia a „závadovými osobami", naopak nie je v každodennom kontakte s rodinou, čo môže smerovať k rozpadu jeho rodiny, narušia sa priateľské vzťahy, prevencia sa míňa účinku a individualizácia trestu nie je takmer žiadna[5].

Aj na základe vyššie uvedeného zastávame názor, že aplikácia alternatívnych trestov v praxi je nevyhnutná, a to hlavne z toho dôvodu, že trest odňatia slobody nie je spôsobilý zaručiť dosiahnutie účelu trestu, ktorý spočíva napr. v náprave vzťahov, náhrade škody, motivácii a príprave na vedenie riadneho života odsúdeného.

Jedným z alternatívnych trestov v slovenskom trestom práve je trest domáceho väzenia, ktorý je upravený v § 53 Trestného zákona[6].

V súvislosti s novoprijatým zákonom č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami, chceme poukázať na zmeny, ktoré vychádzajú zo schválenia a nadobudnutia účinnosti uvedeného zákona.

Prvou zmenou je, že súd môže uložiť páchateľovi prečinu trest domáceho väzenia až na dva roky, pričom musí splniť nasledovné podmienky:

a) uloženie tohto trestu vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa postačuje,
b) páchateľ musí dať písomný sľub, že sa v určenom čase bude zdržiavať v obydlí na určenej adrese a pri výkone kontroly poskytne potrebnú súčinnosť,
c) musia byť splnené podmienky na výkon kontroly technickými prostriedkami.

Podstata trestu domáceho väzenia spočíva podľa § 53 ods. 2 Trestného zákona[7] v povinnosti odsúdeného zdržiavať sa v čase, ktorý určí súd vo svojom obydlí vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov, viesť riadny život a podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami. Zdržiavanie sa v obydlí je špecifikované presnou adresou obydlia a vymedzením priestorov obydlia ako byt, a prináležiacich priestorov ako balkón alebo terasa, dom a prináležiacich priestorov ako záhrada. Pod pojmom „vedenie riadneho života" zákon myslí nielen nepokračovanie v trestnej činnosti, ale aj dodržiavanie všetkých obmedzení, ktoré trest domáceho väzenia v sebe obsahuje[8]. Odsúdený je povinný sa zdržiavať vo vymedzených priestoroch, ktoré má povolené opustiť iba v prípadoch, ak to súd uzná za vhodné, napr. ustanovený pracovný čas plus čas dopravy do a z práce, ustanovený čas počas štúdia v škole plus čas dopravy do a zo školy, návšteva lekára, nákup potravín.

Okrem vyššie uvedeného trestný zákon jednoznačne uvádza, že odsúdený môže po dobu výkonu trestu domáceho väzenia opustiť svoje obydlie len po predchádzajúcom súhlase probačného a mediačného úradníka, a len z naliehavého dôvodu a na nevyhnutne potrebný čas. Tento čas sa započítava do výkonu trestu.

Okrem trestu domáceho väzenia je súd oprávnený odsúdenému uložiť aj obmedzenia alebo povinnosti, ktoré sú uvedené v trestnom zákone a smerujú k tomu, aby odsúdený viedol riadny život napr. obmedzenia spočívajúce v zákaze účasti na určených verejných podujatiach, požívania alkoholických nápojov a iných návykových látok, vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin spáchal, účasti na hazardných hrách, hrania na hracích automatoch a uzatvárania stávok a iné[9]. Povinnosti spočívajú najmä v príkaze nepriblížiť sa k určenej osobe na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlia určenej osoby alebo v určenom mieste, kde sa takáto osoba zdržuje alebo ktoré navštevuje, vysťahovať sa z bytu alebo domu, v ktorom sa neoprávnene zdržuje alebo ktorý protiprávne obsadil, zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo zameškané

[5] Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, s. 20.
[6] § 53 zákon č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
[7] § 53 ods. 2 zákon č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
[8] Strémy, T., Kurilovská, L., Vráblová, M.: Restoratívna justícia, s. 264.
[9] § 51 ods. 3 zákon č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

výživné, osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému, podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak nebolo uložené ochranné liečenie, zamestnať sa v skúšobnej dobe alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie a iné[10].

V prípade porušenia zákazu opustiť obydlie a neplnenia uložených povinností a obmedzení novela Trestného zákona, ktorá nadobudla účinnosť 1. januára 2016 sprísňuje premenu nevykonaného trestu domáceho väzenia na nepodmienečný trest odňatia slobody. Trest domáceho väzenia na nepodmienečný trest odňatia slobody sa premení tak, že 1 deň trestu domáceho väzenia sa rovná 1 dňu nepodmienečného trestu odňatia slobody, čím sa zmenilo doteraz platné 2 dni trestu domáceho väzenia za 1 deň nepodmienečného trestu odňatia slobody.

Ďalšou veľmi významnou zmenou je vloženie ustanovenie § 116a trestného zákona, v ktorom je uvedené, že súd môže uložiť trest domáceho väzenia aj mladistvému pri splnení podmienok[11] až na jeden rok a súčasne môže súd mladistvému uložiť výchovné opatrenie smerujúce k tomu, aby viedol riadny život.

Významnou novinkou od januára 2016 je možnosť premeniť zvyšok nevykonaného nepodmienečného trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, pričom nemôže ísť o výkon trestu, ktorý bol nariadený po rozhodnutí o neosvedčení sa po skúšobnej dobe určenej pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody alebo výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom alebo výkonu zvyšku trestu pri podmienečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Trest odňatia slobody môže byť premenený na trest domáceho väzenia, ak odsúdený vo výkone trestu plnil povinnosti a preukázal polepšenie, a ak vykonal aspoň jednu tretinu uloženého alebo rozhodnutím prezidenta Slovenskej republiky zmierneného trestu odňatia slobody, a zároveň ak zvyšok nevykonaného trestu nepresahuje dva roky. Nemôže ísť o odsúdeného, ktorému bol premenený trest domáceho väzenia na trest odňatia slobody, a pokiaľ odsúdený nebol pred spáchaním trestného činu vo výkone trestu odňatia slobody.

Pri premene zvyšku trestu odňatia slobody súd postupuje tak, že nevykonaný deň zvyšku trestu odňatia slobody sa rovná jednému dňu trestu domáceho väzenia.

Kontrolu výkonu trestu domáceho väzenia zabezpečujú osobné identifikačné zariadenie a zariadenie na kontrolu prítomnosti. Osobné identifikačné zariadenie má podobu „náramku“, ktorý sa upevňuje spravidla na členok kontrolovanej osoby. Nevyhnutnou podmienkou jeho použitia je potvrdenie lekára o zdravotnej spôsobilosti osoby, ktorej má byť inštalovaný. Úlohou náramku je zabezpečiť jednoznačnú identifikáciu kontrolovanej osoby. Monitorovací náramok je v centrálnom monitorovacom systéme spárovaný s údajmi a režimom konkrétnej osoby. Náramok nepretržite komunikuje so zariadením na kontrolu prítomnosti prostredníctvom rádiofrekvenčného signálu. Údaje sú nonstop odosielané centrálnemu monitorovaciemu systému, čím je zabezpečené monitorovanie pohybu, resp. pobytu kontrolovanej osoby.

Resumé

Vychádzajúc z dostupných informácií najväčší problém rozvoja restoratívnej justície však nie je v teoretikom vymedzení, ani v celospoločenskom náhľade na jej praktickú realizáciu, ale v prístupe priamo zainteresovaných subjektov, ktoré sú priamo dotknuté konkrétnym trestným činnom. Preto je nutné v budúcnosti realizovať všetky opatrenia a kroky, ktoré by tento stav minimalizovali a zabezpečili najväčší možný rozvoj restoratívnej justície. Restoratívna justícia, na rozdiel od retributívnej justície ponúka páchateľovi jedinečnú a neopakovateľnú možnosť zbaviť sa nálepky „kriminálnika“. Z páchateľa sa stáva motivovaný subjekt, ktorý má vo svojich rukách zvrátenie, alebo aspoň zmiernenie dopadov svojich predchádzajúcich činov[12]. Účelom je, aby páchateľ nadobudol pocit zodpovednosti za spôsobenú ujmu a pocit povzbudenia zo strany spoločnosti. Výsledkom bude osobná zmena páchateľa zhmotnená v lepšom živote a v uplatnení sa v spoločnosti. Na základe skúseností a informácií ohľadom využívania elektronického monitoringu zo zahraničia očakávame

[10] § 51 ods. 4 zákon č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
[11] § 116a zákon č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
[12] Kurilovská, L., Lenhartová, K.: EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície. In Právny obzor, 96, 2013, č. 3, s. 268.

výhody tohto projektu najmä na vo forme finančných úspor štátu na odsúdeného, pokles recidívy, zvýšenie šance resocializácie, ochranu rodiny, obmedzenie výtržníctva na športových, kultúrnych a iných spoločenských podujatiach a iné. Na záver treba len veriť, že aplikácia elektronického monitoringu nájde svoje miesto a využitie v slovenskom trestnom súdnictve a bude sa využívať v čo najväčšom množstve.

The Summary
Based on available information the biggest problem of the development of the restorative justice however is not neither in a theoretical definition, nor in all-society notion of its practical realization, but in an approach of interested subjects, which are directly touched by concrete criminal offense. It is therefore necessarily in the future to implement all measures and steps to minimize this state and to provide greatest possible development of the restorative justice. The restorative justice in contrast with a retributive justice offers offender a unique and an unrepeatable opportunity get rid of sticker "jailbird". The offender becomes a motivated subject, who has in his hands a reversion, or at least a mitigation of impacts of his former actions. The purpose is that the offender will acquire feeling of a responsibility for caused harm and an encouragement from the society. The result will be a personal change of the offender materialized in a better life and in an application in the society.On the base of expertises and information from abroad about the electronic monitoring, we anticipate advantages of this project primarily in financial savings onto sentenced, decrease of relapse, increase of chance for resocialization, protection of the family, restraint of breach of the peace on sports events, cultural and other social events, and other.In the end it is necessary to believe; that the application of the electronic monitoring finds its place and use in the Slovak criminal justice and it will be used in highest quantity.

Zoznam bibliografických odkazov:

KARABEC, Z. ed, 2003. *Koncept restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP. ISBN 80-7338-021-8

KURILOVSKÁ, L., LENHARTOVÁ, K., 2013. EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície. In: *Právny obzor*, č. 3, s. 263 – 270. ISSN 0032-6984

MARSHALL T. F.: *Restorative Justice*. London : Home Office, Research Development and Statistics Directorate, 1999. ISBN 1 84082 244 9. Dostupné na: <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/occresjus.pdf>.

STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L., VRÁBLOVÁ, M.: *Restoratívna justícia.* Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-075-8.

ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4.

ZEHR, H.: *Úvod do restorativní justice*. Praha: Nakladatel Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

Zákon č. 78/2015 Z.z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:
mjr. PaedDr. Mgr. Katarína Hyžová
kancelária prezidenta Policajného zboru
Prezídium Policajného zboru
Pribinova 2
812 72 Bratislava

t. č. 09610 50042
e-mail: katarina.hyzova@minv.sk

K NIEKTORÝM AKTUÁLNYM OTÁZKAM KORUPCIE A SPÔSOBOM JEJ TRESTANIA[1]

doc. JUDr. Ing. Adrián JALČ, PhD.
Katedra trestného práva a kriminológie
Trnavská univerzita v Trnave

Anotácia: *Korupcia podkopáva demokratické inštitúcie a spomaľuje hospodársky rozvoj. Korupcia napáda základy týchto inštitúcií napríklad tým, že môže skresľovať/ovplyvňovať výsledky volieb. Korupcia je z terminologického hľadiska pomerne široký pojem zahŕňajúci širokú škálu rôznych foriem zneužívania zverených finančných prostriedkov a právomoci pre vlastné neoprávnené obohatenie.*
Na území Slovenska až do prijatia jednotného Trestného zákona č.86/1950 Sb. platil Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, vydaný ako zákonný článok V z roku 1878. Ten poznal korupciu vo forme prijímania úplatku a podplácania.
Kľúčové slová: *Korupcia, trestná zodpovednosť právnických osôb, tresty, historický pohľad na niektoré skutkové podstaty trestných činov*

Annotation: *Corruption undermines democratic institutions and slows economic development. Corruption attacks the foundation of democratic institutions for instance by distorting electoral processes. Corruption is a broad term covering a wide range of misuse of entrusted funds and power for privat gain.*
In Slovakia until the adoption of the single Criminal Code no. 86/1950 Coll. applied the Criminal Code on felonies and misdemeanours issued as statutory Article V of 1878. It differentiated corruption in the form of active and passive bribery.
Key words: *Corruption, criminal liability of legal entities, penalties, historical view on some offences*

Korupcia je jedným z najzávažnejších problémov súčasnosti. Korupcii je prisudzovaný atribút „ choroby spoločnosti“ so zhubnými následkami. Možno ju označiť ako chorobu bez hraníc s výrazným nadnárodným charakterom, lebo neuznáva hranice, štátnu suverenitu, spoločenské systémy. Trestné kódexy sa ňou zaoberajú od svojho vzniku, snažia sa ju postihovať, trestať, potlačovať ju. V článku sa rozoberá trestnoprávna úprava v tom- ktorom období na území Slovenska, môžeme vidieť trestnoprávny vývoj v tejto oblasti vo vzťahu k subjektom verejnej správy ako aj zmeny prijatím nového trestného kódexu.

Na území Slovenska až do prijatia jednotného Trestného zákona č.86/1950 Sb. platil Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, vydaný ako zákonný článok V z roku 1878. Ten poznal korupciu vo forme prijímania úplatku a podplácania. Tieto skutkové podstaty boli definované v §465 až §470. Trestného činu prijímania úplatku sa mohol dopustiť verejný úradník, “ktorý za svoj čin, ktorý mal vykonať mocou svojho úradu dar alebo odmenu požaduje alebo sľub ohľadom toho daný neodmietol“. Zvláštnosťou tejto skutkovej podstaty bolo, že táto skutková podstata sa nevzťahovala na obvyklé podarúnky, ktoré sa definovali vo veľkosti,“ aké sa obvykle služobníctvu dávajú“. Odôvodňovalo sa to tým, že takýto „dar“ sa dáva “bez vyzvania“ a prijatie takéhoto daru neodporuje služobným predpisom. Verejný úradník, ktorý za odmenu alebo dar porušil svoju úradnú povinnosť bol potrestaný prísnejšou trestnou sadzbou. Trestný zákon tiež definoval špeciálne subjekty, ktoré ak spáchali trestný čin prijímania úplatku, tak vzhľadom na ich postavenie v spoločnosti sa trestali prísnejšími sankciami. Medzi takéto subjekty patrili:

- sudcovia (v súvislosti s prijatím úplatku v trestnej alebo občianskoprávnej veci rozhodli nezákonne);
- vyšetrujúci sudcovia;
- úradníci vykonávajúci dražbu (v súvislosti s prijatím úplatku protizákonne postupovali a spôsobili svojím konaním škodu vyššiu ako päťtisíc zlatých).

Trestného činu podplácania sa dopustila osoba, ktorá poskytla úradníkovi dar alebo sľub takejto odmeny. Ak osoba poskytla úplatok sudcovi, vyšetrujúcemu sudcovi alebo členovi porotného

[1] Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja s názvom Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky, projekt číslo APVV-0179-12, zodpovedný riešiteľ projektu doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

súdu bola potrestaná prísnejšou trestnou sadzbou (až do piatich rokov a peňažným trestom do dvoch tisíc zlatých).

Trestný zákon sa v § 465 snažil (zatiaľ len dosť neurčito) postihovať i nepriamu formu korupcie. Mohol ju spáchať verejný úradník v tom prípade, ak dar alebo odmenu s jeho privolením tretej osobe daná alebo sľúbená bola.[2] Z hľadiska trestov sa používala kombinácia trestu odňatia slobody („trest trvateľnej väznice“) a peňažného trestu.

Trestný zákon teda definoval základné formy korupcie. I keď trestnoprávna úprava týchto trestných činov nebola dokonalá, položila základy pre ďalší rozvoj týchto skutkových podstát.

V roku 1924 bol prijatý zákon č.178/1924 Sb. o úplatkárstve a proti porušovaniu úradného tajomstva. Na účely tohto zákona bol prvýkrát definovaný verejný činiteľ. Pod týmto pojmom zákon chápal orgány a zamestnancov štátu, zeme, župy, okresu. obce a fondu. Na rovnakú úroveň ako verejný činiteľ bol postavený orgán a zamestnanec banky, sporiteľne, záložni a iných peňažných ústavov, hospodárskych a zárobkových spoločností, pokiaľ boli pod štátnym dozorom. Pri orgánoch zložených z niekoľkých fyzických osôb bol verejným činiteľom každá osoba, ktorá bola členom tohto orgánu.

Trestného činu prijímania úplatku sa mohol dopustiť verejný činiteľ, ktorý za to, že bude niekomu udelené nejaké oprávnenie alebo povolenie, poskytnutá výhoda alebo úľava, uzatvorená s ním alebo s iným zmluva alebo bude vykonaný/opomenutý úkon, ku ktorému je tento činiteľ povolaný, priamo alebo nepriamo žiada alebo sebe/inej osobe dá sľúbiť prospech.

Trestného činu podplácania sa dopustil ten, kto verejnému činiteľovi alebo s jeho vedomím inej osobe za to, že bude jemu alebo niekomu inému udelené určité oprávnenie alebo povolenie ,poskytnutá výhoda alebo úľava, uzatvorený s ním alebo s iným zmluva alebo bude vykonaný/opomenutý úkon, ku ktorému je tento činiteľ povolaný ,priamo alebo nepriamo ponúka, sľúbi alebo poskytne prospech, na ktorý tento činiteľ nemá právo. Zákon pod prospechom nerozumel len majetkový prospech, ale ak takýto prospech bol poskytnutý (a išlo o nie nepatrný prospech), tak súd obligatórne musel v rozsudku uviesť i trest prepadnutia takéhoto majetku.

Zákon č.178/1924 Sb. o úplatkárstve a proti porušovaniu úradného tajomstva z hľadiska výšky trestu za podplácanie a prijímanie úplatku nepriniesol nič nové, dokonca ponechal v platnosti i tradíciu “nepatrných darčekov“, ale jeho význam spočíva v tom, že zaviedol inštitút verejného činiteľa a rozšíril subjekty, ktoré sa mohli hore uvedených trestných činov dopustiť.

V roku 1943 bol prijatý zákon č.150/1943 Sl. z. o úplatkárstve a podplácaní, ktorý reagoval na rozšírenie korupcie počas vojnových rokov.

Zákon definoval o.i. verejný orgán, pod ktorým rozumel osobu, ktorej podľa platných predpisov bol zverený výkon verejnej právomoci.

Na túto úroveň boli postavení:

a) zamestnanci štátu a verejnoprávnych korporácií, ich alebo nimi spravovaných podnikov ,ústavov a fondov;
b) správnych a dozorných orgánov /ich členov/ a zamestnancov peňažných ústavov, hospodárskych a zárobkových spoločenstiev, ústavov povinného poistenia a všetkých súkromných podnikov a ústavov, ktoré sú pod štátnym dozorom, ak tým ,za čo bol prospech ponúknutý, sľúbený ,poskytnutý, prijatý alebo žiadaný, prípadne činnosťou, v ktorej sa použil alebo mal použiť vplyv na dotyčnú osobu, bol dotknutý verejný záujem.

Zákon č.150/1943 Sl.z. zrušil definíciu trestných činov prijímania úplatku a podplácania, ako ho chápala predchádzajúca právna norma (zákon č 178/1924 Sb.) a nanovo ich definoval.

Podplácania sa dopúšťala osoba, ktorá priamo alebo nepriamo ponúkla, sľúbila alebo poskytla úplatok podplácanému alebo s jeho vedomím osobe jemu blízkej alebo s jeho súhlasom niekomu inému.

[2] Slávik,M: Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch,Myjava 1919

Trestného činu úplatkárstva sa dopúšťala osoba, ktorá prijala alebo žiadala úplatok. Úplatkom sa rozumel hocijaký prospech, na ktorý podplácaný podľa vtedajších predpisov nemal nárok. Osobou blízkou podľa sa rozumeli manželia, príbuzní v priamom pokolení a súrodenci, ako aj tie osoby, ku ktorým je vinník v takom pomere rodinnom alebo v pomere obdobnom, žeby ujmu nimi utrpenú pociťoval ako ujmu vlastnú.

Zákon v ďalších ustanoveniach rozvádzal jednotlivé skutkové podstaty trestných činov a vyžadoval pre trestnosť činu prospech nie nepatrnej hodnoty ,a aby bol pritom dotknutý aj verejný záujem. Výnimku tvorili iba kvalifikované skutkové podstaty, ktoré sa spájali s výkonom právomoci sudcovskej alebo k rozhodovaniu o veciach verejných, kde sa pre trestnosť činu horeuvedené podmienky nevyžadovali.

Za trestné činy spojené s úplatkárstvom a podplácaním hrozil trest odňatia slobody, ktorý závisel od konkrétnej skutkovej podstaty, a zároveň vedľajším trestom pre už uvedené trestné činy bola strata úradu a volebného práva.

V odsudzujúcom rozsudku pre trestné činy uvedené v zákone č.150/1943 Sl.z. bolo treba vysloviť, že majetkový prospech, ktorý vinník získal trestným činom podľa tohto zákona, sa zhabe a predá v prospech štátu.

Zákon o úplatkárstve a podplácaní zaviedol inštitúty, ktoré na vtedajšiu dobu môžeme považovať za prevratné. Právna norma používala modernú právnu terminológiu a upúšťala od pojmov, ktoré používal Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch. Boli definované všetky formy korupcie (podplácanie, prijímanie úplatku, nepriama korupcia) a v súvislosti s týmito trestnými činmi zákon tiež definoval blízku osobu (táto definícia sa týkala hlavne trestného činu podplácania).

V roku 1950 sa odstránila dvojkoľajnosť právneho systému vo vtedajšom Československu prijatím zákona č.86/1950 Sb. Trestný zákon

Zákon rozoznával tri formy úplatkárstva a to: prijímanie úplatku, podplácanie a nepriame úplatkárstvo a podľa §156 Tr. Zákona (ďalej len „TZ“) poznal aj osobitný trestný čin úplatkárstva pri voľbách (podobná skutková podstata bola zavedená zákonom č 262/2011 Z.z., ktorým sa zaviedol trestný čin volebnej korupcie a to vsunutím §336a do TZ).

Trestného činu sa dopustila osoba, ktorá v súvislosti s rozhodovaním o veciach všeobecného záujmu alebo s výkonom takého rozhodnutia príjme alebo dá si sľúbiť úplatok. Podplácania sa dopustil ten, kto inému v súvislosti s rozhodovaním o veciach všeobecného záujmu alebo s výkonom takého rozhodnutia poskytne alebo sľúbi úplatok.

Zákon tiež poznal osobitné ustanovenie o účinnej ľútosti. K beztrestnosti mohlo dôjsť len za podmienky, že páchateľ bol o úplatok požiadaný alebo aspoň nepriamo mu to bolo naznačené (a urobil o tom dobrovoľné oznámenie prokurátorovi alebo orgánu bezpečnosti).

Trestný zákon z roku 1950 mal silne ideologický náboj, i pre túto jeho rozpornosť bol prínosom pre trestnoprávnu náuku. Jeho hlavný prínos, ale spočíval v tom, že odstránil dvojkoľajnosť trestných zákonodarstiev a zrušil platnosť Trestného zákona o zločinoch a prečinoch z roku 1878. Definícia úplatku a všeobecného záujmu ako ju chápal zákon č.86/1950 Sb. sa bez väčších zmien používa dodnes (viď. pozri napr.§329 TZ).

Nevýhodou právnej úpravy z tohto obdobia bolo, že objektívna stránka trestných činov prijímania úplatku a podplácania bola chápaná pomerne úzko, len v súvislosti s rozhodovaním vo veciach všeobecného záujmu alebo s výkonom takéhoto rozhodnutia. Novým inštitútom pri trestných činoch úplatkárstva bolo ustanovenie o účinnej ľútosti, ktoré sa používa aj v súčasne platnom Trestnom zákone.

I. Pohľad na problematiku súčasnou optikou

Korupcia je komplikovaným a negatívnym spoločenským javom, ktorý ohrozuje základné princípy právneho štátu a demokratickej spoločnosti. O tom, že v rámci trestnej legislatívy a trestnej

politiky štátu je problematike korupcie venovaná osobitná pozornosť, svedčí taktiež pôsobnosť daná Špecializovanému trestnému súdu na konanie v týchto veciach.

Trestnými činmi korupcie rozumieme trestné činy uvedené v VIII. hlave 3. diele zákona číslo 300/2005 Z. z. Trestný zákon, konkrétne trestný čin prijímania úplatku, podplácania, nepriamej korupcie, volebnej korupcie a športovej korupcie. Tieto trestné činy sú definované spoločným objektom ako spoločensky chráneným záujmom, ktorým je riadny, nestranný a osobnými záujmami neovplyvnený postup pri výkone zamestnania, povolania, postavenia, funkcie, pri zaobstarávaní veci všeobecného záujmu, pri výkone úradných povinností zahraničného verejného činiteľa, pri voľbách, referende a ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky a priebehu súťaže a výsledku súťaže.

Pre korupciu je typická vysoká miera latencie, nízky počet odhalených, stíhaných a odsúdených páchateľov. Z hľadiska dokazovania korupčné trestné činy vykazujú viacero špecifík a osobitostí charakteristických pre tento druh trestnej činnosti, ktoré následne ovplyvňujú predmet a rozsah samotného dokazovania:

a) Skutok sa zväčša odohráva „medzi štyrmi očami“

Zjednodušene možno povedať, že pri páchaní korupcie ide o určitú dohodu, ktorá prebieha v súkromí, v uzavretých priestoroch (napr. v kanceláriách), cielene mimo dosahu verejnosti, pochopiteľne v ústnej forme, kedy spoločným záujmom všetkých zúčastnených subjektov (zväčša dvoch) je takéto konanie utajiť a o tomto nevyhotovovať žiadne písomné záznamy. Toto konanie sa taktiež vyznačuje určitou plánovitosťou, páchatelia v mnohých prípadoch majú svoje konanie premyslené vopred, a teda nekonajú spontánne. K samotnému odovzdaniu úplatku alebo inej nenáležitej výhody a ich žiadaniu môže dôjsť aj bez slov, čo výrazne sťažuje dokazovanie, napríklad aj preukazovanie subjektívnej stránky.

b) Oba subjekty sú páchateľmi trestného činu

Motívom pre páchanie trestných činov korupcie je obvykle obojstranný zisk, teda získanie určitej neoprávnenej výhody akéhokoľvek druhu poskytnutím plnenia, na ktoré nie je právny nárok. V zmysle ustanovení TZ je trestným činom na jednej strane poskytovanie určitého plnenia za účelom dosiahnutia neoprávnenej výhody a na strane druhej aj prijatie takéhoto plnenia a poskytnutie určitej výhody, najčastejšie pri výkone zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie. Obe strany sú si vedomé protiprávnosti svojho konania a je nepochybne ich záujmom toto utajiť z obavy pred trestným stíhaním, ako aj z dôvodu obojstrannej výhodnosti ich dohody. Okrem týchto dvoch základných subjektov sa možno pri nepriamej korupcii stretnúť aj s treťou osobou – sprostredkovateľom. Okruh osôb, ktoré môžu o páchateľovi trestnej činnosti poskytnúť relevantné informácie, je teda veľmi úzky.

c) Dôkazná núdza

Skutočnosť, že dokazovanie trestných činov korupcie je väčšinou spojené s dôkaznou núdzou, je logickým následkom vyššie popísaných skutočností, teda úzkeho okruhu osôb priamo sa zúčastňujúcich samotného skutku, plánovitosti konania, obojstrannej snahy týchto subjektov túto protizákonnú činnosť utajiť a z toho vyplývajúca absencia svedkov či listinných dôkazov.

d) Absencia poškodeného

Obeťou, resp. poškodeným pri páchaní korupčných trestných činov je spoločnosť ako taká, nie je to teda personifikovaný subjekt, čo taktiež prispieva k problematike latencie tohto druhu trestnej činnosti.

e) Prevaha nepriamych dôkazov

V rámci dokazovania korupcie je možné sa v značnej miere stretnúť s nepriamymi dôkazmi. Tieto samozrejme nemožno považovať za menej cenné či nedôveryhodné, avšak je potrebné ich vyhodnocovať obozretne, starostlivo a vo všetkých súvislostiach. Nepriame dôkazy potvrdzujú alebo vyvracajú skutočnosť pomocou inej skutočnosti a jeden nepriamy dôkaz sám o sebe nestačí na preukázanie určitej skutočnosti a je potrebné jeho spojenie s inými dôkazmi. Nie je samozrejme vylúčené, aby bola preukázaná vina na základe sústavy nepriamych dôkazov, ktoré však musia tvoriť

uzatvorenú reťaz a vo svojom závere viesť k jedinému záveru a akýkoľvek iný vylučovať, inak by takáto dôkazná situácia v zmysle zásady „*in dubio pro reo*“ bola nepostačujúca.

f) Korupčné trestné činy v mnohých prípadoch smerujú k páchaniu a zakrývaniu iných trestných činov

Osobitné postavenie v tejto súvislosti má organizovaná kriminalita, ktorá prostredníctvom korupcie má prostriedok jednak na maximalizáciu dosahovaných ziskov, a jednak má prostriedok ako sa vyhnúť trestnoprávnemu postihu. Korupcia teda nie je cieľom organizovaného zločinu, ale primárne prostriedkom k jeho dosiahnutiu.

Charakteristickým pre korupčnú trestnú činnosť je plánované utajovanie týchto činností, napríklad plnenie uskutočňované rôznymi čiastkovými a na prvý pohľad nenápadnými plneniami, odovzdávanie alebo prijímanie plnenia prostredníctvom tretej osoby, ktorá je ovplyvnená určitou vytvorenou legendou, a teda nemá vedomosť o korupčnom konaní, bezhotovostným prevodom na účty vedené na iné osoby a účty vedené v zahraničí, ako aj využívaním fingovaných zmlúv, simulovaných právnych úkonov, ktoré slúžia na zakrytie skutočného úmyslu páchateľov a prípadne ovplyvnenie.

Typickou je aj následná činnosť páchateľa spočívajúca v snahe protiprávne konanie zatajiť, či už zničením prípadných hmotných dôkazov, ovplyvňovaním svedkov alebo rozptylom prijatých finančných prostriedkov na iné účty rušením pôvodných účtov.

V zmysle právnej úpravy zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku (ďalej iba „TP“) dokazovanie je proces, na základe ktorého súd a orgány činné v trestnom konaní zisťujú skutkový stav veci tak, aby o ňom neboli dôvodné pochybnosti a bolo možné na jeho základe spravodlivo rozhodnúť. Ustanovenie §119 ods. 1 TP uvádza skutočnosti, ktoré je potrebné v rámci trestného konania predovšetkým dokazovať, a to:

b) či sa stal skutok a či má znaky trestného činu,

c) kto tento skutok spáchal a z akých pohnútok,

d) závažnosť činu vrátane príčin a podmienok jeho spáchania,

e) osobné pomery páchateľa v rozsahu potrebnom na určenie druhu a výmery trestu a uloženie ochranného opatrenia a iné rozhodnutia,

f) následok a výšku škody spôsobenú trestným činom,

g) príjmy z trestnej činnosti a prostriedky na jej spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu.

Za účelom dokázania vyššie popísaných skutočností TP uvádza, ktoré dôkazné prostriedky možno v rámci dokazovania využiť, najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerku výpovede na mieste, rekogníciu, rekonštrukciu, vyšetrovací pokus, obhliadku, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie a informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti. Vo všeobecnosti však ako dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci a získalo sa zákonným spôsobom.

Pri dokazovaní korupčných trestných činov sú základnými dôkaznými prostriedkami výsluch obvineného a svedkov. Vychádzajúc z osobitosti tejto trestnej činnosti sú prispôsobené otázky kladené pri výsluchu, pričom sú zamerané najmä na osobu obvineného, dosiahnuté vzdelanie, pracovné zaradenie a úlohy, popis právomocí a konkrétnych činností obsiahnutých v pracovnom zaradení, subjektívnu stránku vrátane motívu, charakteristiku samotného korupčného konania, vzťah a komunikáciu s ďalšími osobami vyšetrovanými v rámci trestného konania, miesto čas, okolnosti a rozsah poskytnutého neoprávneného zvýhodnenia. Osobitné postavenie má osoba sprostredkovateľa, resp. osoby, ktorá sa ako sprostredkovateľ javí. Pri tomto subjekte je okrem uvedených skutočností potrebné v zvýšenej miere skúmať úmysel, teda či mala daná osoba vedomosť o protiprávnosti vyšetrovaného konania alebo konala objektívne v nevedomosti v dôsledku ovplyvnenia legendou vytvorenou osobou poskytujúcou alebo prijímajúcou protiprávne plnenie.

Nadväzne na výpoveď takejto osoby prichádza do úvahy využitie rekognície podľa §126 TP. Pri výsluchu svedkov, ak sa v konkrétnom prípade vyskytnú, ide väčšinou o nepriamych svedkov. Z dôvodu cieleného a plánovaného páchania korupcie v uzavretých priestoroch s minimálnym počtom osôb je potrebné zamerať sa najmä na širšie okolnosti prípadu a nepriame dôkazy, teda prípadný motív páchateľov, ich vzájomný vzťah, komunikáciu, podmienky a predmet korupčnej dohody s ohľadom na možnosti jednotlivých subjektov. V prípade, ak by bol svedok priamo prítomný pri páchanom skutku, môže samozrejme poskytnúť cenné a konkrétnejšie informácie. Všeobecne však pri výsluchu všetkých osôb v rámci trestného konania pre niektorý z trestných činov korupcie treba postupovať obozretne a nespoliehať sa na zákonnú povinnosť svedkov vypovedať pravdivo a nič úmyselne nezamlčať. Do úvahy prichádza taktiež využitie inštitútu konfrontácie, či už medzi obvinenými navzájom alebo obvineným a svedkom. Stretnúť sa možno taktiež so znaleckým dokazovaním z rôznych odborov, najmä v prípade zaistenia písomností, dokladov a listín, prípadne ich častí a platidiel, s rekonštrukciou obsahu zničených písomností (spálením, skartovaním), či porovnávaním písma, prípadne pravosti podpisu. Za účelom získania takýchto prostriedkov bývajú využívané inštitúty ako napríklad vydanie veci, odňatie veci či domová prehliadka. Do úvahy prichádza taktiež kriminalistická fonoskopia za účelom identifikácie osôb na základe hlasu v prípade zvukových záznamov.

V rámci dokazovania korupcie má osobitné postavenie inštitút účinnej ľútosti, špeciálne sa vzťahujúci na určité korupčné konanie v zmysle §86 ods. 1 písm. g) TZ, kedy ak ide o trestný čin podplácania podľa §332 alebo 333 a nepriamej korupcie podľa 336 ods.2, ak páchateľ úplatok poskytol alebo sľúbil len preto, že bol o to požiadaný a urobil o tom dobrovoľne bez odkladu oznámenie orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru, pričom vojak môže toto oznámenie urobiť aj svojmu nadriadenému alebo služobnému orgánu a osoba vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo výkone väzby aj príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže, trestnosť trestného činu zaniká. Za splnenia takto stanovených zákonných podmienok je možné od tejto osoby, ďalej v trestnom konaní posudzovanej ako svedok, získať priame svedectvo o páchaní korupčnej trestnej činnosti, kedy táto nemusí zo strachu z trestného stíhania tajiť dané skutočnosti. Podobne možno cenné informácie o páchaní korupcie získať pomocou možnosti prokurátora podmienečne zastaviť trestné stíhanie spolupracujúceho obvineného, kedy v zmysle §218 TP je toto podmienené skutočnosťou, že obvinený sa významnou mierou podieľal na objasnení korupcie, pričom v uznesení o podmienečnom zastavení trestného konania sa obvinenému určí skúšobná doba na dva až desať rokov. Vzhľadom nato, že za splnenia zákonom predpísaných podmienok je obvinenému daná možnosť vyhnúť sa trestu (napriek vedomosti štátu o páchaní tejto trestnej činnosti), je potrebné, aby prokurátor vždy v konkrétnom prípade dôkladne zvážil pomer medzi závažnosťou trestného činu a záujmom štátu na stíhaní páchateľa, pričom sa zohľadní osoba páchateľa, jeho podiel na trestnej činnosti, okolnosti prípadu a následky. Pôjde teda o prípady, kedy verejný záujem štátu na objasnení určitých trestných činov prevyšuje záujem trestného stíhania konkrétneho obvineného. Motiváciou pre páchateľa korupcie spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní je taktiež možnosť mimoriadneho zníženia trestu v zmysle §39 ods. 2 písm. g) TZ, ak sa tento významnou mierou podieľal na objasnení trestného činu korupcie.

V rámci dokazovania korupcie je možné použiť taktiež informačno-technické prostriedky, konkrétne najmä sledovanie osôb a vecí, vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov, odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. Tieto samozrejme musia byť získané v súlade s platnými právnymi predpismi, aby mohli byť v konečnom dôsledku použité ako riadny dôkaz v rámci trestného konania. Vzhľadom na charakter korupčnej trestnej činnosti sú v značnej miere využívané prostriedky operatívno-pátracej činnosti. K týmto patrí najmä predstieraný prevod podľa 112 TP, ktorým sa rozumie predstieranie kúpy, predaja alebo iného spôsobu prevodu predmetu plnenia, na ktorého držanie sa vyžaduje osobitné povolenie, ktorého držanie je zakázané, ktorý pochádza z trestnej činnosti alebo ktorý je určený na spáchanie trestného činu. Tento inštitút možno využiť v trestnom konaní pre určitý okruh trestných činov vrátane korupcie. Ide v podstate o simulovaný právny úkon uskutočnený bez skutočného úmyslu vyvolať s ním štandardne spájané právne následky. V tomto prípade je to však zákonný prostriedok daný príslušným štátnym orgánom

na účely dokazovania v trestnom konaní. Ďalším využívaným prostriedkom operatívno-pátracej činnosti je inštitút agenta, ktorý možno vo všeobecnosti využiť iba v prípade, ak by odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchateľov v prípade korupcie bolo podstatne sťažené a získané poznatky odôvodňujú podozrenie, že bol spáchaný trestný čin alebo má byť spáchaný. Agent je príslušník Policajného zboru alebo príslušník polície iného štátu, ktorý na základe príkazu prokurátora alebo súdu prispieva k odhaľovaniu, zisťovaniu a usvedčovaniu páchateľov určitých trestných činov, vrátane trestných činov korupcie. Za určitých okolností môže byť agentom aj iná osoba ako príslušník Policajného zboru, ak je ustanovená prokurátorom na návrh policajta alebo príslušníka Policajného zboru povereného ministrom vnútra Slovenskej republiky. Agent koná pod dočasnou alebo trvalou legendou alebo bez legendy. Vo všeobecnosti nesmie iniciatívne navádzať na spáchanie trestného činu, pričom výnimkou je situácia, kedy ide o korupciu verejného činiteľa alebo zahraničného verejného činiteľa a zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že páchateľ by takýto trestný čin spáchal aj vtedy, ak by príkaz na použitie agenta vydaný nebol. Informácie získané týmito prostriedkami, za predpokladu dodržania zákonných ustanovení a postupov umožňujúcich ich použitie, sú v rámci dokazovania korupcie mnohokrát kľúčovými dôkazmi.

II. Volebná korupcia

Trestný čin volebnej korupcie bol do Trestného zákona zavedený zákonom č. 262/2011 Z.z. a to vsunutím §336a do zákona. Za volebnú korupciu sa považuje poskytnutie, ponuka alebo prísľub úplatku voličovi za to, že bude voliť určitým spôsobom alebo že nebude voliť určitým spôsobom, prípadne, že nebude voliť vôbec alebo sa nezúčastní na voľbách alebo na referende alebo na ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky. Trestné však nie je len dávanie úplatku, ale aj prijímanie úplatku. To znamená trestné je aj konanie voliča, ktorý príjme, žiada, alebo si dá sľúbiť úplatok, aby konal takýmto spôsobom.

Existuje tenká hranica medzi tým, čo je úplatkom a čo nie je úplatkom pri volebnej korupcii. Bežné konanie, ktoré je súčasťou volebnej kampane, ako napríklad ponuka upomienkových predmetov ako perá či reflexné pásky s logom politickej strany, nie je volebnou korupciou. Pri volebnej korupcii ide o konanie, ktoré už bezprostredne a priamo ovplyvňuje rozhodnutie voliča. Zvyčajne k nej dochádza vo veľmi krátkej období pred volebným aktom. Zároveň je volebná korupcia adresná, t.j. vzťahujúca sa na konkrétnu osobu voliča, na rozdiel od volebnej kampane. Ide teda len o také ponúkanie, či poskytovanie rôznych darov, občerstvenia, či akýchkoľvek ďalších výhod, s ktorými je spojená požiadavka určitého správania sa vo voľbách. Forma akou má byť takáto požiadavka vyjadrená, nie je zákonom stanovená a preto to môže byť akákoľvek forma vyjadrenia požiadavky od inej osoby, aby sa počas voľby správala už spomínaným spôsobom. Takáto požiadavka tak môže byť vyjadrená slovne, na letákoch, propagačných materiáloch, bilboardoch, tabuliach, plagátoch a pod. Volebná korupcia je taktiež v priamom rozpore s princípom tajného hlasovania.

Samotná skutková podstata uvádza viaceré alternatívne formy správania, ktorými je možne sa trestného činu dopustiť, z čoho jasne vyplýva že osoba nielen, že nemusela v skutočnosti konať spôsobom o ktorý bola požiadaná alebo za ktorý sa zaviazala, ale v skutočnosti nemusela žiaden úplatok ani dostať a ani prijať, na to aby voči nej bola vyvodená trestnoprávna zodpovednosť. Nakoľko aj obyčajné ponúknutie, či sľúbenie úplatku ako aj jeho požiadanie je protispoločenským správaním ktoré dané ustanovenie o volebnej korupcii postihuje.

III. Športová korupcia

Zákon č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1.1.2016 mení Trestný zákon a Trestný poriadok tak, že zavádza nový trestný čin s názvom „Športová korupcia“ (§ 336b) s tým, že tento trestný čin spadá do právomoci Špecializovaného trestného súdu. Podľa dôvodovej správy k zákonu, bola novelizácia TZ nutná najmä za „účelom lepšieho vymedzenia tejto veľmi špecifickej trestnej činnosti”. Je na zváženie, či už súčasná právna úprava nepostihovala korupčné správanie aj v športovej oblasti dostatočne a či bolo nutné prijať túto špeciálnu skutkovú

podstatu. Do účinnosti zákona č. 440/2015 Z. z. manipulácia výsledkov športových súťaží spadala pod formu korupčného správania, a to prijímania úplatku upraveného v § 329 TZ, prípadne podplácania § 333 TZ. Opäť podľa dôvodovej správy k novej úprave takúto nutnosť novej právnej úpravy si „..vyžiadalo nejasné vnímanie športu ako predmetu všeobecného záujmu..“, čo by mohlo vyšetrovanie predmetnej trestnej činnosti skomplikovať (ak nie znemožniť), čo je prakticky správne tvrdenie, avšak tiež treba dodať, že pri činnosti orgánov činných v trestnom konaní resp. pri vyšetrovaní prichádza do úvahy mnoho iných vecí/okolností, ktoré vyšetrovanie takisto výrazne skomplikujú... Aj z uvedeného dôvodu tak zákonodarca precizoval vymedzenie korupcie v oblasti športu.[3]

Pri trestných činoch týkajúcich sa ovplyvňovania športových súťaží sú v novele TZ uvedené podstatne vyššie sankcie za spáchanie takýchto činov, či už sa jedná o priamu alebo nepriamu športovú korupciu. Zároveň dochádza k zjednoteniu výšky sankcií pri ponúkaní, resp. poskytnutí úplatku a prijímaní, resp. nechaní si sľúbiť úplatok v súvislosti s ovplyvňovaním výsledku športovej súťaže. Dôvodom takejto úpravy je špecifickosť športového prostredia a najmä nemožnosť merania výšky škody spôsobenej trestnou činnosťou, či už zo strany ponúkajúceho (poskytujúceho) úplatok, resp. inú výhodu alebo zo strany prijímajúceho úplatok, resp. inú výhodu. Zákonodarca zároveň zohľadňuje závažnosť a rozsah trestnej činnosti, páchanie trestnej činnosti osobami priamo zainteresovanými na športovom dianí (športoví funkcionári), ako aj aspekty organizovanej trestnej činnosti, ktoré sa v praxi často vyskytujú.

Manipulácia so športovými zápasmi/súťažami sa na rozdiel od klasických foriem korupcie vyznačuje niektorými špecifickými vlastnosťami; najmä, pri manipulácii so športovou súťažou/zápasom, športovec spravidla nie je tou osobou, ktorá protiprávne konanie iniciuje ale naopak, najčastejšie je tým, ktorej je ponuka na ovplyvnenie adresovaná. Veľmi často, pritom osoba, ktorá protiprávne konanie iniciuje, neovplyvní len jeden konkrétny zápas, ale naopak, viacero zápasov, často aj v rôznych súťažiach a s rôznymi športovcami. Na strane druhej, pri súčasnom právnom posúdení podľa ustanovenia § 329 resp. 333 Trestného zákona, vzniká paradox, podľa ktorého, tomu, kto ovplyvnenie iniciuje - podplácajúci - (hoci aj opakovane) hrozí trest odňatia slobody vo výmere na 6 mesiacov až tri roky - základná trestná sadzba, zatiaľ čo tomu, kto ovplyvnenie realizuje, t. j. športovcovi, prijímateľovi úplatku - pri základne trestnej sadzbe je možné uložiť trest odňatia slobody na tri roky až 8 rokov. Navrhované znenie sa preto takýto paradox snaží vyriešiť tým, že pre obidve skupiny - tak podplácajúcich ako aj prijímateľov úplatku zavádza rovnakú základnú trestnú sadzbu vo výmere 1 rok až päť rokov.[4]

Záver

Trestné činy korupcie sú umiestnené v ôsmej hlave osobitnej časti Trestného zákona -Trestné činy proti poriadku vo verejných veciach. Dosiaľ sa v konkrétnych prípadoch vyvodzovala trestná zodpovednosť len proti fyzickým osobám, ak škodlivý následok zavinili. V súčasnosti už bol prijatý nový zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý zavádza trestnú zodpovednosť právnických osôb aj za trestné činy prijímania úplatku podľa § 328 – 330 TZ, podplácania podľa § 332 – 334 TZ a nepriamej korupcie podľa § 336 TZ.

Pri korupcii, ktorá sa dotýka pracovníkov verejnej správy, sa ako prínosný vo svete javí tzv. test integrity, ktorý je prakticky využívaný napr. v USA, Veľkej Británii a spočíva v celoživotnej kontrole majetku (jeho majetkového nárastu za určité obdobie), u dotknutej skupiny zamestnancov a blízkych osôb.

Zavedenie trestného činu volebnej korupcie do Trestného zákona je krokom správnym smerom, pretože zabezpečiť slobodu volieb, aj rovnosť jednotlivých kandidátov vo voľbách je prioritou každej demokratickej spoločnosti. V rámci dokazovania možno vnímať ťažkosti najmä v

[3] Bližšie pozri: http://www.ucps.sk/Zakon_o_sporte_a_o_zmene_a_doplneni_niektorych_zakonov, [online]. *2016* [cit. 26.2.2016].
[4] Tamže

naplnení znakov objektívnej stránky uvedeného trestného činu. Podľa môjho názoru, nemožno vzťahovať ustanovenia § 336a ods.1 písmenách a) až d) na konanie " toho, kto má právo voliť,...". Takto kvalifikované konanie v písmenách a) až d) považujem za potrebné vykladať v intenciách úmyslu páchateľa (kedže ide o úmyselný trestný čin) dosiahnúť želané správanie voliča (ktorý je podľa § 336a ods.1 chránený).

Z hľadiska samotných trestov a ich druhov je nutné si uvedomiť, že tresty za korupčné konanie nemôžu byť ani príliš nízke, prípadne na „prahu beztrestnosti“, pretože veľakrát potom orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, že sa im ani takáto korupčná trestná vec „neoplatí“ trestne stíhať, podať obžalobu, pretože tresty za ňu sú príliš nízke.[5] Na druhej strane, ak sú tresty veľmi prísne a spoločnosť sa s nimi nestotožní, môže to viesť až k neuplatňovaniu takýchto drakonických zákonov.[6]

Záverom možno tiež skonštatovať, že dokazovanie trestných činov korupcie predstavuje náročný a komplikovaný proces vyznačujúci sa vo väčšine prípadov dôkaznou núdzou, a to najmä z dôvodu osobitostí korupčnej trestnej činnosti ako takej. Okrem klasických a najviac využívaných dôkazných prostriedkov je preto potrebné čo najefektívnejšie pracovať s inštitútmi obsiahnutými v trestnoprávnych predpisoch, ktoré počítajú s dôkaznou núdzou (napr. agent, odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky) a dbať na dodržiavanie zákonných podmienok pri ich využívaní z dôvodu, aby mohli byť v trestnom konaní riadne použité ako zákonný dôkaz.

Nedá mi tiež sa nevyjadriť k legislatívnej „smršti“, ktorá nastala ku koncu roku 2015 a ktorej výsledkom je aj prijatie novej skutkovej podstaty trestného činu s názvom „Športová korupcia“. Skutočnosť, že tak dôležité právne predpisy akými sú Trestný zákon a Trestný poriadok sa v podstate v priebehu pár dní menia až šesťkrát a to šiestimi rôznymi zákonmi možno označiť za zjavný legislatívny úpadok. Takýto spôsob prijímania právnych predpisov má skôr črty chaosu než zodpovednej tvorby právnych predpisov. Možno len dúfať, že nový zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov zmení doterajšiu prax zákonodarcu ohľadne prijímania právnych predpisov (nový zákon s účinnosťou od 1.4.2016 zakazuje, aby návrh zákona obsahoval novelizáciu iného zákona, ktorá obsahovo nesúvisí s návrhom zákona), ktorá je v súčasnosti zameraná skôr na kvantitu ako na kvalitu a vychádza z toho, že „viac právnych predpisov spôsobí viac právneho štátu“.

Resumé

Trestné činy korupcie sú umiestnené v ôsmej hlave osobitnej časti Trestného zákona -Trestné činy proti poriadku vo verejných veciach. Z hľadiska samotných trestov a ich druhov je nutné si uvedomiť, že tresty za korupčné konanie nemôžu byť ani príliš nízke, prípadne na „prahu beztrestnosti“, pretože veľakrát potom orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, že sa im ani takáto korupčná trestná vec „neoplatí“ trestne stíhať, podať obžalobu, pretože tresty za ňu sú príliš nízke. Na druhej strane, ak sú tresty veľmi prísne a spoločnosť sa s nimi nestotožní, môže to viesť až k neuplatňovaniu takýchto drakonických zákonov. V posledných rokoch svoju pozornosť odborná verejnosť upriamuje na význam alternatívnych trestov v kontexte restoratívnej koncepcie trestania. Treba vyzdvihnúť pozitívne funkcie takejto formy trestania páchateľov a možnosti jej využitia v prípadoch menej závažných foriem korupčného konania.

Resumé

Corruption offenses are placed in the eighth head of the Special Part of the Criminal Code - Offences against public order matters. In terms of penalties and their species it is important to realize that the penalties for corrupt behavior could not be too low because then the police and the bodies active in criminal procedure thinks that corruption is not serious crime. On the other side very strict penalties are not acceptable due to their refusal by society. In the last years the professional public are deals

[5] Prípad Japonska, pozri napr. rozsudok proti právnickej osoby: Toshiba v. Government.

[6] Prípad Ugandy, pozri: Mumba : The people, 1994, Ayodele Aderinwale, Corruption, Democracy and Human Rights in West Africa: Súhrnná správa zo seminára organizovaného African Leadership Forum, ALF Publications, Ibadan, 1994.

with alternative sanctions in the context of the concept of restorative punishment. It should be highlight positive aspects of this form of punishment of offenders in cases of less severe forms of corrupt behavior.

Zoznam bibliografických odkazov:

1) Slávik,M: Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, Myjava 1919.
2) Tolár,J.: Trestní kodexy,Naše vojsko, Praha 1974.
3) Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Vydání první. Praha: CODEX Bohemia, 1999.
4) Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok: Stručný komentár. I. vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 316.
5) Perhács, Z: K limitácii použitia agenta pri korupcii, ročník 65, Justičná revue 11/2013.
6) Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, vydaný ako zákonný článok V z roku 1878.
7) Zákon č.178/1924 Sb. z. o úplatkárstve a proti porušovaniu úradného tajomstva.
8) Trestný zákon č.86/1950 Zb.
9) Trestný zákon č.140/1961 Zb.
10) Trestný zákon č.300/2005 Z.z v znení neskorších predpisov
11) Trestný poriadok č.301/2005 Z.Z. v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Ing. Adrián Jalč, PhD.
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Katedra trestného práva a kriminológie
Hornopotočná .23
918 43 Trnava
e-mail: adrian.jalc@truni.sk

TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB

JUDr. Simona KLUČIAROVÁ
JUDr. Petra JURINOVÁ, LLM.
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky, penológie a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Anotácia: *Autorky v príspevku analyzujú najdôležitejšie zmeny, ktoré priniesol zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a poukazujú na niektoré možné následky.*
Kľúčové slová: *trestná zodpovednosť právnických osôb, individuálna trestná zodpovednosť*

Annotation: *Authors in this article analyse the most important changes brought by the act of criminal liability of legal persons and highlight some of the possible consequences.*
Keywords: *criminal liability of legal persons, individual criminal liability*

Úvod

Podnety na zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb sa v slovenskej akademickej obci objavujú už niekoľko rokov. Doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD. ako jedna z viacerých odborníkov na trestné právo zaoberajúcich sa touto problematikou poukazovala na to, že v posledných rokoch sa právnické osoby stali nástrojmi na páchanie trestnej činnosti, a to často aj v medzinárodných podmienkach. V súčasnosti je už nepostačujúce postihovať za konanie prostredníctvom právnickej osoby len fyzické osoby konajúce v jej mene.[1] V expresívnom prenesenom význame by bolo možné postihnutie právnickej osoby napr. jej núteným vstupom do likvidácie vnímať napr. ako zhabanie zbrane, ktorou bol spáchaný trestný čin. Pokiaľ je toto bežný postih v prípade spáchania násilnej trestnej činnosti, prečo trvalo tak dlho zaviesť v našich právnych podmienkach trestnú zodpovednosť právnických osôb, ktoré môžu byť prostriedkom páchania nielen ekonomickej trestnej činnosti? Cieľom tohto príspevku nie je analyzovať novoprijatý zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ale len poukázať na najdôležitejšie zmeny, ktoré v praxi prináša a dôsledky, ktoré môže jeho aplikácia spôsobiť.

Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Dňa 13. novembra 2015 Národná rada Slovenskej republiky schválila zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb“), ktorého predmetom v zmysle § 1 je úprava základov trestnej zodpovednosti právnických osôb, druhov trestov, ich ukladania a tiež legislatívne vymedzenie trestného konania proti právnickým osobám. Zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej aj „Tr. zák.“) a zák. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj „Tr. por.“) tu pritom vystupujú len ako subsidiárne právne predpisy.

Schválený návrh zákona však nebol prvým pokusom o zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb. Prvé snahy sa objavili už v roku 2004 v podobe kolektívnej zodpovednosti, v zmysle ktorej by bolo možné za páchateľa trestného činu považovať aj právnickú osobu okrem prípadov, kedy Trestný zákon vyžaduje na naplnenie formálnych znakov skutkovej podstaty trestného činu špeciálny, prípadne konkrétny subjekt, nakoľko v týchto prípadoch by právnická osoba nedisponovala požadovanými vlastnosťami. Tento návrh zákona však *„nebol prijatý najmä z dôvodu*

[1] Bližšie pozri: KURILOVSKÁ, L. 2013. Trestná zodpovednosť právnických osôb. In *Justičná revue.* 2013, roč. 65, č. 10. [online] <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Trestna-zodpovednost-pravnickych-osob-4.htm> (Prevzaté dňa 21. 02. 2016)

rozporu medzi individuálnou a kolektívnou zodpovednosťou, ako aj z dôvodu zásady personality trestu"[2].

V ďalších rokoch nasledovali tri neúspešné pokusy o právnu úpravu danej problematiky. Menšiu zmenu znamenala novela Trestného zákona v roku 2010, konkrétne zák. č. 224/2010 Z. z., ktorá do nášho právneho poriadku zaviedla model nepriamej trestnej zodpovednosti právnických osôb tým, že upravila dve ochranné opatrenia, ktoré je možné uložiť právnickým osobám, a to zhabanie peňažnej čiastky v zmysle §83a Tr. zák. a zhabanie majetku v zmysle § 83b Tr. zák. Ako však vyplýva aj z dôvodovej správy k zákonu o trestnej zodpovednosti právnických osôb, k aplikácii týchto ochranných opatrení v praxi doposiaľ nedošlo, a to údajne ani v jedinom prípade.

Prijatý návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb *„bol vypracovaný na základe Návrhu opatrení na zabezpečenie plnenia odporúčaní prijatých Pracovnou skupinou OECD pre úplatkárstvo v medzinárodných obchodných transakciách pre Slovenskú republiku"*[3].

Trestná zodpovednosť právnických osôb v zmysle §4 zák. č. 91/2016 Z. z.

Trestná zodpovednosť bola doposiaľ v zmysle právnej teórie vnímaná ako *„povinnosť páchateľa trestného činu strpieť pri splnení zákonom predpokladaných podmienok sankcie ustanovené Trestným zákonom"*[4]. Táto definícia individuálnej trestnej zodpovednosti fyzických osôb ako páchateľov trestných činov sa donedávna považovala za jeden zo základných princípov trestného práva, ktorý bol však prijatím zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb prelomený.[5] Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb totiž znovelizoval aj znenie § 19 ods. 2 Trestného zákona, ktorý teraz znie: *„Páchateľom trestného činu môže byť fyzická osoba a právnická osoba za podmienok ustanovených osobitným predpisom."* Zároveň boli z Trestného zákona vypustené ochranné opatrenia zhabania peňažnej čiastky a zhabania majetku.

Hlavné východiská trestnej zodpovednosti právnických osôb sú zhrnuté v § 4 citovaného zákona, v ktorom sa uvádza, že trestný čin je spáchaný právnickou osobou, ak je spáchaný v jej prospech, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, ak konal štatutárny orgán alebo jeho člen; ten, kto vykonáva v rámci právnickej osoby kontrolnú činnosť alebo dohľad; alebo iná osoba, ktorá je oprávnená zastupovať právnickú osobu alebo za ňu rozhodovať. Trestná zodpovednosť právnickej osoby bude vyvodená aj vtedy, ak porušením jej povinností v dôsledku nedostatočného dohľadu alebo kontroly umožnila, hoci aj z nedbanlivosti, spáchanie trestného činu osobou, ktorá konala v rámci oprávnení zverených jej právnickou osobou. K takejto koncepcii sa zákonodarca uchýlil z dôvodu, že u právnickej osoby absentuje vôľová zložka ako jedna zo zložiek subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu, a preto sama osebe ako umelo vytvorený subjekt práva nemôže byť bez aktívnej činnosti fyzickej osoby páchateľom trestného činu. Z toho dôvodu vychádza zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb z princípu pričítateľnosti trestného činu právnickej osobe, v zmysle ktorého sa konanie už uvedených fyzických osôb za týmto zákonom stanovených podmienok považuje za vlastné konanie právnickej osoby.

Považujeme za potrebné pritom poukázať na to, že v zmysle predmetného ustanovenia nie je trestná zodpovednosť právnickej osoby podmienená vyvodením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe konajúcej v jej mene a ani zistení, ktorá konkrétna fyzická osoba v danom prípade v mene právnickej osoby konala. Toto ustanovenie vyjadruje zároveň podstatu zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorou je vyhnúť sa situácii, že za spáchaný trestný čin nebude nikto postihnutý, pretože páchateľa nie je možné v dôsledku zložitých štruktúr riadenia obchodných

---

[2] KURILOVSKÁ, L. 2013. Trestná zodpovednosť právnických osôb. In *Justičná revue.* 2013, roč. 65, č. 10. [online] <http://www.epi.sk/odborny-clanok/Trestna-zodpovednost-pravnickych-osob-4.htm> (Prevzaté dňa 21. 02. 2016)

[3] Autor neznámy. 2015. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb.* [online] < http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/ine/5399-zakon-o-trestnej-zodpovednosti-pravnickych-osob> (Prevzaté dňa 22. 02. 2016)

[4] ZÁHORA J. Rok neznámy. *Základy trestného práva hmotného.* [online] <http://www.posoft.sk/u3v/materialy/03_01/zaklady_trestneho_prava_hmotneho.pdf> (Prevzaté dňa 22. 02. 2016)

[5] Bližšie pozri: KLÁTIK, J. 2009. *Individuálna trestná zodpovednosť versus trestná zodpovednosť právnických osôb.* [online] <http://www.epi.sk/clanok-knihy/Individualna-trestna-zodpovednost-verzus-trestna-zodpovednost-pravnickych-osob.htm> (Prevzaté dňa 22. 02. 2016)

spoločností identifikovať. *„Trestná zodpovednosť právnických osôb tak má byť riešením neschopnosti alebo nemožnosti odhaliť páchateľa trestného činu spáchaného v rámci právnickej osoby.“*[6]

V zmysle uvedené by malo zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb teda predstavovať rozšírenie, resp. doplnenie zásady individuálnej trestnej zodpovednosti s cieľom zabrániť vyhnutiu sa vyvodeniu následkov trestnej činnosti spáchanej v mene alebo v prospech právnickej osoby.[7] V prípade, že by v rámci trestného konania došlo k postihu tak právnickej osoby, ako aj fyzickej osoby konajúcej v jej mene v zmysle § 4 ods. 1 citovaného zákona, považujeme za potrebné zdôrazniť, že sa nebude jednať o porušenie zásady ne bis in idem, nakoľko na zodpovednosť budú vzaté dva rôzne subjekty.[8]

Úlohou orgánov činných v trestnom konaní bude v rámci trestného stíhania dbať na to, aby zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb skutočne sledovalo svoj zamýšľaný cieľ a nebolo len prostriedkom konkurenčného boja obchodných spoločností a vidinou „odstránenia“ nepohodlného obchodného partnera.

Záver

Na záver považujeme za potrebné uviesť, že napriek prijatiu samostatného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, nie je možné túto oddeliť od individuálnej trestnej zodpovednosti fyzických osôb konajúcich v jej mene. V tomto smere sa stotožňujeme s názorom doc. JUDr. Jaroslava Klátika, PhD. LL.M. MBA., že uloženie trestu právnickej osobe bude mať v konečnom dôsledku vždy dopad aj na všetky fyzické osoby, ktoré sú s ňou akýmkoľvek spôsobom spojené, či už ako vlastníci, zamestnanci alebo veritelia.

Prijatím zákona o trestnej zodpovednosti si Slovenská republika síce splnila svoje medzinárodné záväzky, avšak až prax ukáže efektívnosť tejto novej právnej úpravy a jej reálnu uplatniteľnosť, ako aj jej dôsledky.

Resumé

Prijatie zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb je výsledkom dlhoročných snáh zákonodarcu o jej zavedenie v podmienkach slovenskej právnej úpravy a zároveň o splnenie medzinárodných záväzkov. Trestnú zodpovednosť právnických osôb je možné považovať za doplnenie právnej úpravy individuálnej trestnej zodpovednosti. Jej účelom je zabrániť právnickým osobám, aby sa vyhli postihu za konanie v rozpore so zákonom len preto, lebo nie je možné identifikovať osobu, ktorá v ich mene konala. Nie je možné opomenúť fakt, že postihnutie právnickej osoby bude mať nevyhnutne vplyv aj na fyzické osoby s ňou spojené. V budúcnosti však bude potrebné skúmať, či nie je táto právna úprava zneužívaná v rámci konkurenčného boja obchodných spoločností.

Resume

Enacting of the act of criminal liability of legal persons is the result of many years of efforts of the legislature on its implementation in the slovak legislation as well as the need to fulfill international obligations. Criminal liability of legal persons may be seen as complementary to legislation of individual criminal responsibility. Its purpose is to prevent legal persons to avoid sanctions for acts contrary to the law just because it is impossible to identify the person who acted on

---

[6] KLÁTIK, J. 2009. *Individuálna trestná zodpovednosť versus trestná zodpovednosť právnických osôb.* [online] <http://www.epi.sk/clanok-knihy/Individualna-trestna-zodpovednost-verzus-trestna-zodpovednost-pravnickych-osob.htm> (Prevzaté dňa 21. 02. 2016)

[7] Bližšie pozri: BALÁŽ, P. 2009. *K problematike zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb do našich trestných kódexov.* [online] <http://www.epi.sk/clanok-knihy/K-problematike-zavedenia-trestnej-zodpovednosti-pravnickych-osob-do-nasich-trestnych-kodexov.htm> (Prevzaté dňa 27. 02. 2016)

[8] Bližšie pozri: MEDELSKÝ, J. 2014. *Súčasnosť a budúcnosť trestnej zodpovednosti právnických osôb.* [online] <http://www.epi.sk/odborny-clanok/sucasnost-a-buducnost-trestnej-zodpovednosti-pravnickych-osob.htm> (Prevzaté dňa 27. 02. 2016)

their behalf. It cannot be unseen the fact that the involvement of the legal person will inevitably have an impact on individuals associated with it. In the future, however, it will be necessary to consider whether this legislation is not abused in a competitive struggle of corporations.

Zoznam bibliografických odkazov

Autor neznámy. 2015. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb.* [online] Dostupné na internete: < http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/ine/5399-zakon-o-trestnej-zodpovednosti-pravnickych-osob> (Prevzaté dňa 22. 02. 2016)

BALÁŽ, P. 2009. *K problematike zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb do našich trestných kódexov.* [online] Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/clanok-knihy/K-problematike-zavedenia-trestnej-zodpovednosti-pravnickych-osob-do-nasich-trestnych-kodexov.htm> (Prevzaté dňa 27. 02. 2016)

KLÁTIK, J. 2009. *Individuálna trestná zodpovednosť versus trestná zodpovednosť právnických osôb.* [online] Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/clanok-knihy/Individualna-trestna-zodpovednost-verzus-trestna-zodpovednost-pravnickych-osob.htm> (Prevzaté dňa 21. 02. 2016)

KURILOVSKÁ, L. 2013. Trestná zodpovednosť právnických osôb. In *Justičná revue*. 2013, roč. 65, č. 10, s. 1279-1289. [online] Dostupné na internete: < http://www.epi.sk/odborny-clanok/Trestna-zodpovednost-pravnickych-osob-4.htm> (Prevzaté dňa 21. 02. 2016)

MEDELSKÝ, J. 2014. *Súčasnosť a budúcnosť trestnej zodpovednosti právnických osôb.* [online] Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/sucasnost-a-buducnost-trestnej-zodpovednosti-pravnickych-osob.htm> (Prevzaté dňa 27. 02. 2016)

ZÁHORA J. Rok neznámy. *Základy trestného práva hmotného.* [online] Dostupné na internete:<http://www.posoft.sk/u3v/materialy/03_01/zaklady_trestneho_prava_hmotneho.pdf> (Prevzaté dňa 22. 02. 2016)

Kontaktné údaje

JUDr. Simona Klučiarová
Viestova 26
974 01 Banská Bystrica

t. č. 0904 33 50 10
e-mail: simona.kluciarova@gmail.com

TRESTNĚ PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST ZA DoS, DDoS ÚTOKY V ČR A SR.

JUDr. Jan KOLOUCH, Ph.D.
Katedra trestního práva,
Policejní akademie ČR v Praze.

***Anotace**: Počet a intenzita útoků DoS a DDoS v poslední době značně vzrostla. Nejvíce napadenými jsou www služby. Pokaždé, když dojde k tomu typu útoku, jsou vznášeny dotazy zda je možné potrestat prostředky práva původce tohoto útoku (pokud je dopaden). Tento článek nastiňuje jakým způsobem právo definuje odpovědnost útočníků za tyto útoky v České a Slovenské republice.*
***Klíčová slova:** DoS, DDoS, odepření služby, trestně právní odpovědnost za DoS a DDoS útoky.*

***Annotation:** The number and intensity of DoS and DDoS attacks have risen recently. The most targeted services are www service. Every time a DoS or DDoS attack takes place, people start to ask if it is possible the originator of the attack to punish and prosecute (in case he is found). The paper describes how law regulates and defines responsibility for the attacks of this type in the Czech Republic and in the Slovakia.*
***Key-Words:** DoS, DDoS, denial-of-service attack, criminal liability for DoS and DDoS*

Bezpečnostní incidenty, kybernetické útoky a trestná činnost páchaná prostřednictvím informačních a komunikačních technologií v reálném i virtuálním světě (kyberprostoru[1]) nabývájí na stále větší intenzitě a závažnosti. Výraznou odlišností této kyberkriminality[2] od ostatních druhů kriminality je její vysoká latentnost, vysoká míra tolerance společností, anonymita pachatele a jeho často obtížná identifikace.

Jedněmi z nejčastějších kybernetických útoků[3] poslední doby jsou útoky typu DoS a DDoS. S tím, jak těchto útoků přibývá, jejich závažnost a následky se zhoršují, se stále častěji diskutuje o případné odpovědnosti a postižitelnosti útočníka, ale také správce sítě (v případě útoku jak zdrojové, tak cílové), správce služby, koncového uživatele, jehož počítač je (byť nedobrovolně) zapojen do botnetu[4] apod.

Pro vymezení možné právní odpovědnosti za uvedené útoky, je třeba stručně popsat podstatu DoS, resp. DDoS útoků. Z následující demonstrace těchto útoků pak je možné extrahovat jednotlivé znaky útoků, které v určitých případech mohou založit právní odpovědnost za jednání, které má povahu DoS, či DDoS útoku.

---

[1] Kyberprostor je virtuální realitou, nemající konec ani začátek. Je jej také možné definovat jako prostor kybernetických aktivit, či jako prostor vytvořený ICT, který vytváří virtuální svět (či prostor) jako paralelu k prostoru reálnému.
Blíže viz KOLOUCH, Jan a Petr VOLEVECKÝ. *Trestněprávní ochrana před kybernetickou kriminalitou.* Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2013. s. 13 ISBN 978-80-7251-402-1

[2] Kybernetická kriminalita pak tedy představuje takovou kriminalitu, kde jsou prostředky informačních technologií:
a) užity jako nástroj pro spáchání trestného činu,
b) jsou cílem útoku pachatele, přičemž tento útok je trestným činem,
za podmínky, že jsou tyto prostředky užity či zneužity v informačním, systémovém, programovém či komunikačním prostředí.
Blíže viz Blíže viz KOLOUCH, Jan a Petr VOLEVECKÝ. *Trestněprávní ochrana před kybernetickou kriminalitou.* Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2013. s. 12 ISBN 978-80-7251-402-1

[3] **Kybernetický útok** je možné definovat jako **jakékoli protiprávní jednání útočníka z kyberprostoru, které směřuje proti zájmům jiné osoby** (fyzické, či právnické).

[4] Botnety využívají množiny softwarových robotů (tzv. „bots“. **Bot** = Robot. Jedná se o program, který umí plnit příkazy útočníka, zadávané z jiného počítače. Nejčastěji se jedná o infikaci počítače virem typu worm, trojský kůň, aj. Počítač, který je takto na dálku ovládán, je pak označován jako **zombie**.), které pracují v autonomním režimu mimo IT kontrolu napadeného prostředí. (Blíže srov. např. RAK, Roman, KUMMER, Radek. Informační hrozby v letech 2007 – 2017. *Security magazín*, 2007, roč. 14, č. 1, s. 4.)
Jde o celé sítě infikovaných počítačů, nad kterými do určité míry převzala neoprávněně kontrolu třetí osoba, a to bez vědomí oprávněných uživatelů. Takto infikované systémy slouží nejčastěji jako základna pro anonymní připojování útočníka k internetu, k zasílání škodlivých programů, uskutečňování útoků na další cíle, realizace DoS útoků, k šíření spamu, krádežím identit či jiným kybernetickým útokům. Uvedený typ útoku je v poslední době stále více na vzestupu.

Pojem **DoS útok** je zkratkou z anglického spojení slov „***denial of service***“, což lze do českého jazyka přeložit jako „útok s cílem odepření služby“ resp. „útok s cílem potlačení služby“. Jedná se o jednu z forem útoků na informační systém, jehož smyslem je vyřazení z činnosti nebo snížení výkonu napadeného technického zařízení.[5] Tento útok je realizován zahlcením napadeného počítače, či prvku sítě, pomocí opakujících se požadavků na úkony, které má počítač vykonat. Tento útok může být realizován i zahlcením informačních kanálů mezi serverem a počítačem uživatele či zahlcením volných systémových prostředků. Systém napadený DoS útokem se projevuje zejména neobvyklým zpomalením služby, nedostupností části nebo celých webových stránek, extrémním nárůstem spamu apod.

Existuje několik základních metod DoS útoku, přičemž mezi nejznámější patří:[6]

- **zahlcení odesíláním paketů z více strojů**. Tento druh útoku je známý též jako **DDoS útok**. Jedná se o zkratku anglického slovního spojení **„*distributed denial of service*“** což je možno do českého jazyka volně přeložit jako „distribuované odepření služby“. Při tomto druhu útoku jsou na cílový počítač směrovány pakety z mnoha dalších počítačů, načež dochází k zahlcení cílového počítače. K tomuto útoku jsou též využívány botnety.
- **Zahlcení příkazem ping** (*Ping-Flood*). Díky protokolu Internet Control Message Protokol a nástroje Ping (Packet Internet Groper) je možné příkazem „ping“ zjistit existenci počítače s danou IP adresou a detekci času odezvy takového počítače. Jestliže je na adresu sítě zaslaný tento příkaz s podvrženou adresou cílového počítače, všechny počítače sítě odpovídají na tento příkaz právě cílovému počítači. Při opakování příkazu ping pak dochází k zahlcení takového počítače.
- **Zahlcení volných systémových prostředků** (*SYN-Flood*). Zasláním SYN paketů (pakety s žádostí o připojení) s fingovanou hlavičkou odesílatele na cílový počítač dojde k odpovědi na tuto žádost cílovým počítačem k rezervaci systémových prostředků pro potřeby chystaného připojení. Následuje pokus o navázání spojení s dotazujícím se počítačem, přičemž tato snaha o spojení může trvat i několik minut. Při zaslání více podvržených SYN paketů může dojít k zahlcení celého počítače.[7]

Takové útoky byly užity např. proti Yahoo! Inc., elektronickým obchodům, aj.[8]

Cílem útoků typu DoS/DDoS obvykle **není infikovat počítač**, respektive počítačový systém, **nebo překonat bezpečnostní opatření**, které jej chrání, ale pomocí série opakovaných požadavků **jej buď zahltit, či dočasně vyřadit z provozu**. Typicky tak dojde k omezení či zablokování přístupu ke službám sítě.

Pro to, aby bylo možné „útočníka“ DoS či DDoS útoků právně postihnout, je třeba určit, zda jeho **jednání bylo protiprávní** a pokud bylo, tak jak moc závažné toto jednání bylo.

Jde o to, že povahu DDoS útoku může mít například i zcela korektní činnost uživatelů Internetu, kteří se v jeden okamžik (v krátkém časovém období) snaží připojit např. na www službu společnosti, která poskytuje slevy na letenky a která oznámila, že od 12.00 hod dojde k plošnému snížení letenek o 75%. Nebo může jít o přístup velkého množství uživatelů na www službu některého z populárních médií, které referují o významné nebo mediálně zajímavé události – nástupu nového

---

[5] Blíže srov. např. MARCIÁ-FERNANDÉZ, G., DÍAZ-VERDEJO, J., GARCÍA-TEODORO, P., Evaluation of a Low-rate DoS Attack Against Application Servers. *Computers & Security*, 2008, roč. 27, č. 7-8, s. 335 – 354.
CARL, G., BROOKS, R. R., RAI, S. Wavelet Based Denial-of-Service Detection. C*omputers & Security*, 2006, roč. 25, č. 8, s. 600 – 615; RAK, Roman, Radek KUMMER. Informační hrozby v letech 2007 – 2017. *Security magazín*, 2007, roč. 14, č. 1, s. 3.

[6] Blíže srov. JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita. Nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 66.

[7] Existují i další způsoby DoS útoku, např. „TearDrop“, „Nuke“, „Peer-to-Peer útok“, atd. Blíže srov. [online]. [cit. 25.9.2010]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Denial_of_Service

[8] Dále například DoS útoky webové stránky prezidentského úřadu, parlamentu, ministerstev, redakcí sdělovacích prostředků a dvou estonských bank - Estonsko (2007). [online]. [cit. 4. 3. 2010] Dostupné z: http://www.computerworld.com/s/article/9019725/Estonia_recovers_from_massive_DDoS_attack

prezidenta, úmrtí významné osobnosti apod. Je pak otázkou, zda je vůbec možné postihnout uživatele, kteří se na uvedený web snažili v daný čas přihlásit a tím de facto způsobili odstavení předmětné služby.

Domnívám se, že v nastíněných případech, byť uživatelé způsobili masivní DDoS útok na službu poskytovatele, není reálné, ba ani myslitelné, tyto „pseudo útočníky“ postihnout jakýmikoli prostředky práva, neboť jejich jednání nebylo od počátku protiprávní.

Odlišným případem by však byla situace, kdy se útočníci, např. prostřednictvím Internetu svolávají a v konkrétní čas, díky svému opětovnému přihlašování k poskytované službě, tuto službu potlačí. K takovýmto případům docházelo např. v rámci protestů proti ACTA (Anti-Counterfeiting Trade Agreement) v roce 2012, kdy jednou z možností pro páchání uvedených útoků bylo využít prostředek, distribuovaný přívrženci hnutí Anonymous, LOIC (Low Orbit Ion Cannon – viz obrázek).

[9]

Jednání útočníků v tomto případě zcela jistě protiprávní je, neboť tito útočníci si byli vědomi, nebo alespoň byli srozuměni s tím, že svým jednáním zasahují do práv jiných osob. V tomto případě by bylo možné využít prostředky trestního, správního, či občanského práva.

Díky přijetí **ETS 185 – Convention on Cybercrime, 23. XI. 2001**[10], by mělo ne jen v členských zemích EU docházet k harmonizaci zejména trestního práva a přijetí takových právních norem, které by měly být schopné postihnout DoS či DDoS útoky prostředky trestního práva té které země. K ochraně před těmito útoky a implementaci legislativních opatření vyzývá **Chapter II – Measures to be taken at the national level, Section 1 – Substantive criminal law, Article 4** uvedené úmluvy:

1 ***Each Party shall adopt such legislative and other measures*** *as may be necessary* ***to establish as criminal offences*** *under its domestic law, when committed intentionally, the damaging, deletion, deterioration, alteration or* ***suppression of computer data without right.***

[9] *LOIC* [online]. [9.6.2013]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?q=loic&client=firefox-a&hs=T6i&rls=org.mozilla:cs:official&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=haC0UeuUI4n74QSSgYG4Ag&ved=0CAoQ_AUoAQ&biw=1619&bih=1059#facrc=_&imgrc=egiipOouYFZT1M%3A%3BNlcsyeNjGtDiLM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.johnvantine.com%252Fwp-content%252Fuploads%252F2010%252F12%252Flow-orbit-ion-cannon.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.johnvantine.com%252Fddos-loic-the-wikileaks-saga-primer-for-an-internet-war%252F%3B990%3B520

[10] V ČR došlo k ratifikaci uvedené úmluvy dne: 22. 8. 2013 a následně tato úmluva vstoupila v platnost: 1. 12. 2013

2 *A Party may reserve the right to require that the conduct described in paragraph 1 result in serious harm.*[11]

Otázkou však je, jak efektivně a doslovně je tato celkem jasná výzva transformována do právní úpravy té které země. Například v České republice došlo v roce 2009 k masivní rekodifikaci trestního práva, včetně včlenění nových skutkových podstat trestných činů, které se týkají kybernetických útoků.

Obdobnou rekodifikací prošla v roce 2005 právní úprava Slovenské republiky. Obě dvě země tak splnily požadavky vyplývající z Úmluvy o kyberkriminalitě, týkající se přijetí specifických skutkových podstat trestných činů, které chrání před protiprávním jednáním v prostřední sítě Internet.

Avšak zřejmě díky neznalosti technické stránky věci, či díky potřebě „právního popsání" jednání, které má povahu DoS či DDoS útoků, došlo ke vzniku právních norem, které v praxi postih za provedení útok DoS/DDoS neumožňují.

Ze znění ustanovení **§ 230 odst. 2 – Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací**, zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů[12] vyplývá:

Kdo získá přístup k počítačovému systému *nebo k nosiči informací a*

a) *neoprávněně užije data uložená v počítačovém systému nebo na nosiči informací,*

b) ***data*** *uložená v počítačovém systému nebo na nosiči informací neoprávněně vymaže nebo jinak zničí, poškodí, změní,* ***potlačí****, sníží jejich kvalitu nebo je učiní neupotřebitelnými,*

c) *padělá nebo pozmění data uložená v počítačovém systému nebo na nosiči informací tak, aby byla považována za pravá nebo podle nich bylo jednáno tak, jako by to byla data pravá, bez ohledu na to, zda jsou tato data přímo čitelná a srozumitelná, nebo*

d) *neoprávněně vloží data do počítačového systému nebo na nosič informací nebo učiní jiný zásah do programového nebo technického vybavení počítače nebo jiného technického zařízení pro zpracování dat,*

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Ze znění ustanovení **§ 247 odst. 1 – Poškodenie a zneužitie záznamu na nosiči informácií**, zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů vyplývá:

(1) ***Kto*** *v úmysle spôsobiť inému škodu alebo inú ujmu alebo zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech* ***získa neoprávnený prístup*** *do počítačového systému, k inému nosiču informácií alebo jeho časti a*

a) jeho informácie neoprávnene použije,

b) také informácie neoprávnene zničí, poškodí, vymaže, pozmení alebo zníži ich kvalitu,

c) urobí zásah do technického alebo programového vybavenia počítača, alebo

d) vkladaním, prenášaním, poškodením, vymazaním, znížením kvality, pozmenením alebo ***potlačením počítačových dát marí funkčnosť počítačového systému*** *alebo vytvára neautentické dáta s úmyslom, aby sa považovali za autentické alebo aby sa s nimi takto na právne účely nakladalo,*

potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

[11]Convention on Cybercrime, CETS No.: 185 [9. 6. 2013]. Dostupné z: http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=185&CL=ENG

[12] Dále jen trestní zákoník, nebo TZK

Z obou výše uvedených právních norem vyplývá, že útočník páchající DoS či DDoS útok musí, aby byl případně trestně odpovědný, **neoprávněně získat přístup k počítačovému systému**[13] **a následně v něm data potlačit.**[14]

V obou výše uvedených případech tak de facto došlo ke spojení dvou samostatných článků (Chapter II, Section 1, **Art. 2 – Illegal access** and **Art. 4 – Data interference**) Úmluvy o kyberkriminalitě v ustanovení jedno.

Zákonodárce tímto bohužel, ať díky své neznalosti, či hrubé chybě, v obou dvou uvedených zemích de facto znemožnil postih pachatelů DoS či DDoS útoků prostředky trestního práva, neboť po pachateli je vyžadováno, aby **neoprávněně získal přístup k počítačovému systému**. Tato právní interpretace vyžadující získání neoprávněného přístupu k počítačovému systému tak umožňuje postih pachatele pouze pro jednání uvedené v Úmluvě o kyberkriminalitě v **Art. 2 – Illegal access: „***Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences under its domestic law, when committed intentionally,* ***the access to the whole or any part of a computer system without right.****"*

Z technického hlediska při DoS či DDoS útocích **nedochází** k získání přístupu k počítačovému systému, nebo jeho části, nebo to alespoň není primárním cílem.[15]

Z výše uvedených důvodů jsem přesvědčen o nutnosti včlenění, jak do právní úpravy ČR, tak i SR, samostatné skutkové podstaty trestného činu, která by chránila počítačový systém právě před útoky Dos a DDoS a která by zejména respektovala ustanovení Úmluvy o kyberkriminalitě. Bylo by možné užít např. následující znění:

„Kdo úmyslným protiprávním jednáním brání bez oprávnění užívání počítačového systému…."

V současnosti by bylo teoreticky možné postihnout pachatele DoS a DDoS útoků, za trestný čin **poškození věci**[16].

Podmínkou pro využití institutu poškození věci by však musel být fakt, že by taková věc (tedy i počítačový systém) byla zničena, poškozena, nebo učiněna neupotřebitelnou. Uvedená podmínka však u tohoto typu útoku přichází v úvahu zpravidla, pouze co se týče určité dočasné neupotřebitelnosti.

V této souvislosti, však vyvstává i otázka, jak a jakým způsobem bude v případě poškození věci vyčíslována skutečně vzniklá škoda a na kom bude vymáhána.[17]

Z hlediska případného trestně právního postihu pachatele DoS či DDoS útoků je významná i skutečnost určení pachatele tohoto konkrétního trestného činu. Zůstává otázkou, **kdo všechno by měl**

---

[13]Počítačovým systémem se rozumí funkční jednotka, která je složena z jednoho nebo více počítačů (Jde o funkční jednotku schopnou provádět rozsáhlé výpočty, včetně mnoha aritmetických a logických operací, bez zásahu člověka (viz Norma ČSN ISO/IEC 2382-1. Informační technologie – Slovník, Část 1: Základní termíny - str. 20) a přidruženého software, využívající paměťové médium pro všechny, nebo část programů a dat nezbytných pro vykonání programů.
Za počítačový systém lze označit jak samostatnou funkční jednotku (např. osobní počítač), tak i soubor několika vzájemně propojených počítačových systémů (např. počítačová síť).
Blíže viz NOVOTNÝ, František a kolektiv. Trestní zákoník 2010. Komentář. 1. vydání. Eurounion. Praha 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4
či *Computer system* [online]. [cit. 16. 2. 2010]. Dostupné z: http://www.its.bldrdoc.gov/fs-1037/dir-008/_1198.htm

[14]Potlačením je rozuměna ta činnost, která je uvedena v Art. 4, Convention on Cybercrime.

[15] Pokud je např. k DoS či DDoS útoku využito PING Floodu, pak si je možné celou situaci představit, jako neustálé volání (a následné zavěšení) na konkrétní telefonní číslo. Tím dojde k situaci, kdy napadené telefonní číslo nemá možnost uskutečnit hovor vlastní (dochází k blokaci funkce volání), avšak žádný z volajících (útočníků) nezíská žádné údaje uložené v napadeném telefonu.

[16]Viz § 228 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.:
„Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty."
Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující výše minimálně 5000 Kč (viz § 138 odst. 1 zák. č. 40/2009 Sb.), tj. cca 200 EUR.
Obdobné znění je i v právní úpravě SR.

[17]Bude tato škoda vymáhána na každém útočníkovi? Či bude tato škoda mezi útočníky „rozpočítána"?

být trestně právně postižen jako pachatel, který např. způsobil nedostupnost určité služby (např. webové aplikace).

Je tímto pachatelem uživatel, který byl jako „poslední připojující se“ zodpovědný za pád služby? Či jsou za tento útok zodpovědní v plné míře a nerozdílně všichni ti, kteří protiprávně službu potlačili, tzn. v úzkém časovém okně k ní přistupovali, pravděpodobně v dobré víře? Nebo je odpovědný pouze ten, kdo jiné vyzval (organizoval) k útoku na určitou službu a de facto se tímto všichni ostatní stali v jeho rukou „živým nástrojem“? A do jaké míry je za útok zodpovědný uživatel, jehož počítač se do útoku také zapojil, protože je infikován malwarem a zapojen do rozsáhlého botnetu, ze kterého je útok generován?

Možností je několik, avšak žádná z nich není zcela uspokojující. Příklad, kdy bude postižen pouze organizátor celé „akce“ rozhodně není všespasitelný, neboť i jednotliví útočníci (připojující se osoby) si mohou být vědomy svého protiprávního jednání (viz útoky LOIC v roce 2012).

Představme si tedy soudní proces proti např. 50 tisíc uživatelů, jejichž počítač v průběhu útoku vygeneroval jeden požadavek na spojení s cílem útoku. Nejde pouze o množství 50 tisíc uživatelů, kteří by měli u případného soudního jednání vystoupit jako obžalovaní, ale také o to, jak těmto osobám nezpochybnitelně dokázat, že právě jejich každé a jediné spojení bylo legitimním požadavkem na danou službu nebo se z jejich strany jednalo o útok.

Postih všech účastníků DoS či DDoS útoků prostředky trestního práva není adekvátní, neboť trestní právo by mělo být prostředkem *ultima ratio* (krajním, nejzazším prostředkem). Stejně tak postih toho, kdo se jako poslední ke službě připojil a tím způsobil její nedostupnost je nevhodný, neboť tento „poslední“ nemusel jednat protiprávně (mohlo se jednat např. o náhodného připojujícího se). Nehledě na to, že není moc reálné stanovit, kdo tímto „poslední připojujícím se“ vlastně je.

Asi nejjednodušší je postih útočníka, který k útoku úmyslně využije výpočetní techniku ať již v podobě výkonného výpočetního centra, či např. jím ovládaného botnetu. V tomto případě leží plná trestně právní odpovědnost pouze na jedné (či několika málo) osobách.

Právní odpovědnost za vlastní počítač, data a aplikace v něm uložená

Závěrečnou část článku bych rád věnoval polemice, případně nastínění možné právní odpovědnosti uživatele za vlastní prostředky ICT, včetně dat a aplikací v těchto prostředcích uložených, či fungujících.

Trestní právo je prostředkem *ultima ratio*, avšak kromě trestně právní, či správně právní odpovědnosti přichází nejen v případě DoS či DDoS útoků v úvahu i odpovědnost **občansko právní.**

Řada uživatelů informačních a komunikačních systémů si neuvědomuje svoji případnou odpovědnost za zneužití těchto technologií. Informační a komunikační systémy jsou věcí, a ten kdo s nimi disponuje je povinen si **počínat při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.**[18]

Pokud **škůdce, způsobí poškozenému újmu, úmyslným porušením dobrých mravů, je povinen ji nahradit;** vykonává-li však své právo, je škůdce povinen škodu nahradit, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného.[19]

Z této dikce občanského zákoníku tak jednoznačně vyplývá jednak povinnost řádně spravovat informační a komunikační systémy, stejně jako povinnost předcházet škodám, které by z jeho činnosti (tedy i užívání ICT v prostředí internetu) mohla vzniknout.

Řada běžných uživatelů podceňuje ochranu a zabezpečení prostředků ICT jimiž disponují, ať již z nedbalosti či úmyslně.

Určení formy zavinění, ve vztahu k jednání koncového uživatele má rozhodující význam pro možnou občansko, či trestně právní odpovědnost.

[18] § 2900 zák. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dále jen občanský zákoník či OZ
[19] § 2909 a násl. OZ

Toto tvrzení je možné demonstrovat na třech následujících případech z praxe.

1. *Uživatel osobního počítače využíval nelegální kopii operačního systému Windows XP SP. 2, přičemž tento systém úmyslně neaktualizoval. Uživatel úmyslně nainstaloval do počítače programy, které umožňovaly manipulaci s tímto počítačem třetím osobám, bez jeho vědomí.*

Smyslem činnosti výše popsaného uživatele bylo zprostit se případné trestně právní odpovědnosti, za útok, provedený prostřednictvím takto připraveného počítače, jinou osobou (např. počítač je úmyslně součástí sítě botnet).

V praxi je možné se setkat právě s útočníky, kteří svoji obhajobu staví na faktu, že oni nebyli tou osobou, která provedla prostřednictvím daného počítače konkrétní útok.

Vyvinění se tvrzením, že daná osoba není přímým útočníkem a svým jednáním konkrétní útok nezpůsobila, není dle mého názoru možné, respektive není možné toto tvrzení přijmout absolutně.

Z hlediska trestního práva by v úvahu přicházelo minimálně uplatnění institutu účastenství a zásady akcesority účastenství, neboť jednání osoby, která umožnila nebo usnadnila jinému spáchání trestného činu (zejména **opatřením prostředků**, **odstraněním překážek**, vylákáním poškozeného na místo činu, hlídáním při činu, radou, utvrzováním v předsevzetí nebo slibem přispět po trestném činu) je možné subsumovat pod ustanovení o pomocníkovi.[20] Opatřením prostředků by se v tomto případě rozumělo i zpřístupnění počítačového systému, či jeho části ke spáchání úmyslného trestného činu.

Pokud by byla prokázána vyšší míra přímé účasti uživatele na protiprávním jednání jiné osoby, bylo by možné takovéhoto uživatele považovat případně i za spolupachatele[21] trestného činu. Rozhodující by byla míra informovanosti o využívání daného počítače k protiprávnímu činu a dále pak srozumění s tím, že touto činností může dojít k porušení, nebo ohrožení zájmů chráněného trestním zákonem.[22]

Z hlediska občanského práva by pak jednání takového uživatele bylo možné subsumovat pod ustanovení § 2909 OZ.

2. *Uživatel osobního počítače využíval nelegální kopii operačního systému Windows VISTA, přičemž tento systém úmyslně neaktualizoval. V počítači měl nainstalovánu řadu her a jiných aplikací, u nichž došlo k porušení práv autorských zejména tím, že byly obcházeny, či potlačovány prvky jejich ochrany a k instalaci bylo využito keygenů či cracků[23], které však v sobě obsahovaly malware jiných útočníků. Uživatel si nebyl vědom té skutečnosti, že jeho počítač je využíván jinými uživateli.*

V praxi se jedná o nejčastější případ, při němž dochází k zneužití počítače bez vědomí jeho oprávněného uživatele, i když tento svým protiprávním jednáním (zejména porušování práva autorského), či z prosté neznalosti výpočetní techniky zapříčinil stav, že jeho počítač je zneužit k útoku na třetí osoby.

Z hlediska trestního práva není v tomto případě možné využít institutu účastenství a zásady akcesority účastenství, neboť jednání osoby, která umožnila nebo usnadnila jinému spáchání trestného činu, nebylo úmyslné, tudíž nesměřovalo k pomoci hlavnímu pachateli trestného činu.

Z hlediska zavinění by bylo na uživatele takto napadeného počítače možné aplikovat ustanovení týkající se nedbalosti nevědomé, neboť pachatel nevěděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.[24]

---

[20] Viz § 24 odst. 1 písm. c) TZK
[21] Viz § 23 TZK
[22] Viz § 15 odst. 1 písm. b) TZK
[23] Jde o zásahy do programů jinými osobami za účelem modifikace směřující ke snadnějšímu spuštění (keygenů), ochromení ochrany programu, která zabraňuje jeho kopírování či spuštění za předem daných podmínek (cracky), a další přepracovávání těchto programů směřující k následnému užívání, případně distribuci dalším osobám.
[24] Viz § 16 odst. 1 písm. b) TZK

Vzhledem k tomu, že v trestním zákoníku neexistuje nedbalostní skutková podstata trestného činu dle § 230 TZK: *Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací*, nebude možné využít v tomto konkrétním případu institutů trestního práva.

Z hlediska občanského práva by pak jednání takového uživatele bylo možné subsumovat pod ustanovení § 2912 odst. 1 OZ: *„Nejedná-li škůdce, jak lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat, má se za to, že jedná nedbale."* V této souvislosti je třeba připomenout, že ten kdo škodu způsobil (škůdce), je povinen škodu nahradit a to bez ohledu na své zavinění v případech stanovených zvlášť zákonem.[25]

3. *Uživatel o svůj počítač adekvátně „pečuje" (aktualizuje SW vybavení) a rozumně jej zabezpečil (používá antivirovou, antispamovou a antimalware ochranu a kontrolu) a přesto byl tento počítač napaden zvenčí, (např. zapojen do botnetu) a následně využit k útoku proti jinému.*

Domnívám se, že z hlediska zavinění by v tomto případě nebylo možné na uživatele takto napadeného počítače možné aplikovat ani ustanovení týkající se nedbalosti nevědomé. Vzhledem k proaktivní činnosti uživatele pak nepřichází v úvahu ani aplikace ustanovení § 232 TZK: *Poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti*, neboť v tomto ustanovení je vyžadována hrubá nedbalost.[26]

Z hlediska občanského práva by pak jednání takového uživatele dle mého názoru nebylo možné subsumovat pod dříve uvedené ustanovení § 2912 odst. 1 OZ, neboť v tomto případě jednal uživatel tak, jak od něj lze očekávat. Toto je však třeba chápat šířeji, neboť pokud se uživatel dozví, že jeho prostředky ICT jsou zneužity k protiprávnímu útoku na jiného, je povinen toto bez zbytečného odkladu oznámit osobě, které z toho může újma vzniknout[27], a upozornit ji na možné následky. Splní-li oznamovací povinnost, nemá poškozený právo na náhradu té újmy, které mohl po oznámení zabránit.[28]

V konkrétním případu vždy bude záležet na všech okolnostech případu a povinnost náhrady škody je oprávněn stanovit pouze soud.

Na druhou stranu, pokud se uživatel o počítač „nestará" (tj. nezabezpečí jej, neprovádí údržbu, aj.) a ten bude následně zneužit k DoS či DDoS útoku, je reálné si představit, že soud v řízení o náhradě škody určí takovémuto uživateli povinnost částečně, či zcela (např. dojde k využití výpočetního výkonu jednoho datového centra) saturovat poškozenému škodu, která mu byla prostřednictvím počítače uživatele způsobena.

Resumé

Na základě výše uvedených rozborů se domnívám, že by mělo dojít k daleko užšímu propojení technických a právních odvětví v boji s kybernetickými útoky, či kybernetickou trestnou činností. Na tomto základě by pak bylo vhodné revidovat právní úpravu jednotlivých členských zemí tak, aby postihovala nežádoucí aktivity v Internetu, respektovala Úmluvu o kyberkriminalitě a umožňovala zejména orgánům činným v trestním řízení plně využít prostředků a mezí zákona pro potlačení těchto protiprávních aktivit.

Seznam použité literatury:

CARL, G., BROOKS, R. R., RAI, S. Wavelet Based Denial-of-Service Detection. C*omputers & Security*, 2006, roč. 25, č. 8, s. 600 – 615

[25] Viz § 2895 OZ

[26] Viz § 16 odst. 2 TZK: *„Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem."*

[27] Je otázkou, zda je možné takovouto osobu v daný okamžik (okamžik útoku) reálně určit.

[28] Viz § 2092 OZ

JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita. Nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 288 s. ISBN 978-80-247-1561-2

KOLOUCH, Jan a Petr VOLEVECKÝ. *Trestněprávní ochrana před kybernetickou kriminalitou.* Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2013. ISBN 978-80-7251-402-1

MARCIÁ-FERNANDÉZ, G., DÍAZ-VERDEJO, J., GARCÍA-TEODORO, P., Evaluation of a Low-rate DoS Attack Against Application Servers. *Computers & Security*, 2008, roč. 27, č. 7-8, s. 335 – 354.

NOVOTNÝ, František a kolektiv. *Trestní zákoník 2010*. Komentář. 1. vydání. Eurounion. Praha 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4

RAK, Roman, KUMMER, Radek. Informační hrozby v letech 2007 – 2017. *Security magazín*, 2007, roč. 14, č. 1, s. 2 – 5 ISSN 1210 – 8723´

Computer system [online]. [cit. 16. 2. 2010]. Dostupné z: http://www.its.bldrdoc.gov/fs-1037/dir-008/_1198.htm

Denial of service. [online]. [cit. 25. 9. 2010]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Denial_of_Service

Convention on Cybercrime, CETS No.: 185 [online]. [9. 6. 2013]. Dostupné z: http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=185&CL=ENG

LOIC [online]. [9. 6. 2013]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?q=loic&client=firefox-a&hs=T6i&rls=org.mozilla:cs:official&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=haC0UeuUI4n74QSSgYG4Ag&ved=0CAoQ_AUoAQ&biw=1619&bih=1059#facrc=_&imgrc=egiipOouYFZT1M%3A%3BNlcsyeNjGtDiLM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.johnvantine.com%252Fwp-content%252Fuploads%252F2010%252F12%252Flow-orbit-ion-cannon.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.johnvantine.com%252Fddos-loic-the-wikileaks-saga-primer-for-an-internet-war%252F%3B990%3B520

Estonia recovers from massive DDoS attack. [online]. [cit. 4. 3. 2010] Dostupné z: http://www.computerworld.com/s/article/9019725/Estonia_recovers_from_massive_DDoS_attack

DAR ALEBO ÚPLATOK

doc. JUDr. Dušan KORGO, PhD.
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia:*V tomto krátkom diskusnom príspevku sa autor pokúsi podať vysvetlenie poukazujúce na rozdiely medzi darom a úplatkom. Tieto pojmy sú často zamieňané a účelovo používané na zakrytie korupcie. Naopak v niektorých prípadoch sa účelovo zneužíva ich zámena na kriminalizovanie bežných občianskoprávnych vzťahov, ako sú drobné darčeky u vďačnosti a pod. Keďže ide o rozsiahlu problematiku autor sa venuje rozboru iba jednej kauzy a to zámeny darov za úplatok v stavebnom konaní.*
Kľúčové slová*Korupcia, úplatok, dar, verejný činiteľ, trestná zodpovednosť, trestný čin, starosta, poslanec, obecný úrad.*

Annotation: *In this short discussion paper, the author tries to give an explanation indicating the differences between gifts and bribes. These terms are often confused and purposefully used to cover up corruption. On the contrary, in some cases, their confusion is intentionally abused to criminalize ordinary civil relations, such as small gifts with gratitude and so on. Since this is a huge subject, the author deals with the analysis of only one case and the confusion of gifts for bribe building permits.*
Keywords: *corruption, bribe, gift, public official, criminal liability, crime, mayor, deputy, municipal authority.*

Pred nedávno skončenými voľbami do slovenského parlamentu / 5.3.2016/, sa v predvolebnom boji všetky strany kandidujúce do parlamentu, oháňali témou korupcie a sľubovali ako s ňou zatočia. Tieto „plané“ sľuby, už len z dôvodu, že korupcia existuje od vzniku štátov a nikto s ňou ani tými najdrastickejšími trestami „nezatočil“, sa však po voľbách kamsi skryjú a korupcia prekvitá naďalej. Jedným z takýchto príkladov, je zakrývanie korupcie akože darmi a to v rôznych spoločenských a verejných záležitostiach. Je tomu tak napr. v zdravotníctvo, školstve ako aj vo verejnej správe a miestnej samospráve a pod.. Umožňuje to i skutočnosť, že sa korupcia často skrýva za legálne zmeny vlastníka napr. peňazí formou darov, alebo poskytovaním tzv. rôznych predvádzacích napr. farmaceutických akcií a pod. a kompetentné orgány to nedôsledne vyhodnocujú.

Ako príklad skrytej korupcie, na ktorom budem dokumentovať tento stav, uvádzam pomerne nedávno medializovaný prípad z oblasti miestnej samosprávy. V tomto prípade bola snaha zakryť korupciu v miestnej samospráve zmenou úplatku na dar a o snahu zlegalizovania takejto činnosti. Konkrétne sa jednalo o oblasť stavebných konaní / žiadosť o stavebné povolenie/. V skrátenej verzii išlo o to, že žiadatelia o stavebné povolenie/ ďalej len stavebník/, boli pri tejto príležitosti niektorými starostami oslovení, aby venovali obci určitú stanovenú peňažnú čiastku ako dar, čo sa určité obdobie aj beztrestne praktizovalo. V niektorých prípadoch sa proti starostom niektorých bratislavských mestských častí začalo trestné stíhanie za korupciu. A tu nastal právny problém či išlo v daných prípadoch o korupciu alebo o dobrovoľné obdarovávanie obcí stavebníkmi. Týchto starostov sa dokonca zastali aj starostovia bratislavských mestských častí, ktorí sa dňa 16.11.2015 zišli na svojom zhromaždení, kde okrem iného venovali pozornosť aj udalostiam týkajúcich sa obvineniu týchto svojich „kolegov starostov“ z trestného činu prijímania úplatku, ktoré prijali v súvislosti s rozhodovaním v stavebnom konaní. Títo starostovia takúto činnosť obhajovali s tvrdením, že „ ***Finančné príspevky, s prosbou o ktoré nových stavebníkov oslovujú niektoré mestské časti, <u>sú dobrovoľným darom</u> od občanov na rozvoj obce. Starostovia hovoria, že je to legitímne a mestské časti o ne žiadajú <u>na základne všeobecne záväzných nariadení</u> schválených miestnymi poslancami. „Všetky príspevky od občanov sú riadne zaevidované, vedené na samostatnom účte. Takto získané financie <u>sa využívajú do posledného centu na rozvoj obce</u> – najmä na infraštruktúru – na opravu ciest a chodníkov. Využitie týchto prostriedkov každoročne kontroluje hlavný kontrolór mestskej časti a predloží o tom materiál do miestneho zastupiteľstva," uviedol starosta Záhorskej Bystrice Jozef Krúpa s tým, že v mestskej časti takéto VZN platí už 20 rokov. Dodávajú, že poskytnutie či***

neposkytnutie daru nemá vplyv na vydávanie stavebných povolení. Finančné dary sú preto pre mestské časti jedným zo spôsobov ako uspokojiť potreby a požiadavky ľudí.“ [1]

Tieto tvrdenia starostov sú úplne scestné a zavádzajúce, priamo úmyselne klamavé a starostovia v tomto prípade nimi priamo obhajujú spáchanie trestného činu, čím sa môžu dopúšťať trestného činu podľa § 338 Trestného zákona „***Schvaľovania trestného činu“***, *ktorého sa dopustí ten, kto verejne schvaľuje trestný čin alebo verejne vychvaľuje pre trestný čin jeho páchateľa*.

Je nepochybné, že v takýchto prípadoch sa starosta žiadajúci dar od stavebníka dopúšťa dvoch trestných činov a to ***Prijímania úplatku podľa § 329 ods.1 a 2*** Trestného zákona v jednočinnom súbehu s trestným činom ***Zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 326 ods. 1písm a/ TZ.***

V prvom rade je pre porozumenie potrebné si vysvetliť pojmy dar a úplatok

Podľa striktnej definície uvedenej v § 131 ods.3 TZ - **Úplatkom** sa na účely tohto zákona rozumie vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok.

Pojem dar nie je takto právne upravený. Vikipédia uvádza že **dar** je niečo cenného alebo žiaduceho, čo sa prostredníctvom darovania ***dobrovoľne*** prevedie z majetku darcu do vlastníctva obdarovaného, a to ***bez protihodnoty*** (napr. platby). Darovanie sa uskutočňuje prostredníctvom darovacej zmluvy /písomnej alebo ústnej/. Podstatou darovania je dobrovoľnosť a bezodplatnosť. Predmetom daru môže byť prakticky akákoľvek vec v právnom slova zmyslu, ak je v majetku darcu. Výnimkou sú veci, ktoré nemožno vlastniť /drogy, jedy, radioaktívny materiál a pod./[2]

Niekoľko argumentov k tvrdeniu, že v týchto prípadoch ide o úplatkárstvo formou žiadania o úplatok a nie o obdarovávanie.

Podľa § 329 Trestného zákona trestného činu ***Prijímania úplatku sa dopustí ten, kto v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok.*** Trestná sadzba je v tomto prípade 3 až 8 rokov. Prísnejšie trestaný je ten kto uvedený skutok spácha ako verejný činiteľ / trestná sadzba je v tomto prípade 5 až 12 rokov/.[3]

To, že starosta obce je ***verejným činiteľom,*** vyplýva priam z § 128 ods. 1 Trestného zákona/vysvetlenie v ďalšej časti príspevku/. Stavebné konanie, ako aj kladné alebo záporne rozhodnutie o stavebnom povolení je bez pochybností jedna ***z právomoci***, ktoré zákon priamo zveruje miestnej samospráve, ktorej je starosta predstaviteľom a preto v tomto prípade ide o ***vec všeobecného záujmu***.[4]

V našom prípade z hľadiska napĺňania objektívnej stránky, konania starostov spočívali ***v žiadaní úplatku***, pretože jasne vyslovili požiadavku, aby stavebník, v súvislosti so svojou žiadosťou, prispel obci určitou sumou. Podľa českého trestného zákona je žiadanie úplatku považované za kvalifikovaný skutok s vyššou trestnou sadzbou ako u prijatia úplatku alebo prijatia sľubu. */ Kdo za okolností uvedených v odstavci 1 úplatek žádá, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let./.*[5]

Finančný obnos, bez ohľadu na jeho výšku, patrí medzi najčastejšie druhy ***úplatku***. Pri trestnom čine, ktorým niekto žiada úplatok vôbec nie je relevantné, či to niekto robí v úmysle privodiť prospech sebe alebo privodiť prospech inej osobe. Takouto osobou môže byť fyzická ako aj právnická osoba alebo iný subjekt ako je v tomto prípade obec. Nie je pritom vôbec rozhodujúce, či ide o motív získať prospech tzv. hamižný / snaha sa obohatiť/, alebo úmysel získať prospech tzv. ušľachtilý, napr. v prospech väčšieho okruhu ľudí, napr. obyvateľov obce alebo v prospech tejto obce. Motív páchateľa na získania prospechu úplatkom, môže mať význam pri skúmaní spoločenskej závažnosti / výstižnejší bol pojem spoločenskej nebezpečnosti/ a nie ako kvalifikačný prvok. Nikto

---

[1] Pravda 17.11.2015

[2] .https://cs.wikipedia.org/wiki//

[3] Dušan Korgo a kol. Trestné právo hmotné-osobitná časť, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2014.s. 270.

[4] § 130 TZ

[5] Trestný zákon ČR

predsa nebude obhajovať úplatkárstvo napr. za situácie, ak riaditeľ upadajúcej firmy podplatí niekoho, aby dostal lukratívnu zákazku a tým zachránil podnik i prácu pre množstvo ľudí. Šľachetný cieľ v tomto a ani v iných prípadoch môže byť tak iba poľahčujúcou okolnosťou. Nie je ani rozhodujúce, či sa tento úplatok niekto pokúsi zlegalizovať tým, že ho zaeviduje ako dar a ako s takým aj narába. To, že v týchto prípadoch nejde o skutočný dar, ktorý by mal byť poskytovaný tzv. nezištne, bezodplatne a najmä dobrovoľne bez tlaku okolností, nasvedčuje motivácia prečo tieto tzv. dary ľudia žiadajúci o stavebné povolenia dávajú. Tvrdenie starostov, že poskytnutie či neposkytnutie daru nemá vplyv na vydávanie stavebných rozhodnutí, je priam smiešne, pretože po takejto výzve zaplatiť určitú sumu sú si stavebníci dobre vedomí toho, že v prípade poskytnutia tohto daru nebudú im kladené zbytočné / i keď možno zákonné/ prekážky v stavebnom konaní a žiadosť bude kladne vybavená. Naopak sú si vedomí skutočnosti, že ak dar nedajú, tak sa v stavebnom konaní vždy nájde dosť zákonných prekážok a prieťahov, ktoré stavebné konanie a povolenie zbytočne skomplikujú a neprimerane predĺžia. Je známe, že až na pár zbohatlíkov, väčšina stavebníkov počíta s každým centom na stavbu, berú si za tým účelom pôžičky a zrazu po príhovore starostu majú nejakú sumu prebytočnú, ktorú darujú obci. Prečo potom obec neobdarovali predtým. Veď to je smiešne aj absolútnemu laikovi. Takáto žiadosť za danej situácie je jasným nútením občana dať peniaze niekomu inému / hoci obci/, ktorý za to očakáva protihodnotu / vec všeobecného záujmu/ vo forme kladného stavebného rozhodnutia. V tomto prípade protihodnotu – stavebné povolenie očakáva a preto to nemôže byť darom, nakoľko v prípade darovania nesmie byť vec darovaná za protihodnotu. Obhajoba takejto činnosti tvrdením, že takýto postup majú „uzákonený“ vo všeobecne záväznom nariadení obce taktiež neobstojí. Žiaden orgán reprezentovaný jednotlivcom alebo kolektívom, či už štátny alebo samosprávny, nemôže prijať všeobecne záväzný predpis, ktorým sa úmyselne povoľuje trestná činnosť, výnimku tvoria iba okolnosti vylučujúce protiprávnosť uvedené v trestnom zákone a takúto okolnosť vylučujúcu protiprávnosť nepozná ani náš trestný zákon a ani iný mne známy predpis v cudzine. Ak by to bolo možné, tak by mohli poslanci samospráv určiť, že je možné mimozákonne niekoho obrať o majetok, používať proti ľuďom násilie, prípadne ich za určitých okolností i usmrtiť, ak by to bola na prospech obce - to si nikto nevie ani predstaviť. Ale filozofia je to rovnaká- je to v prospech obce, čiže je to v poriadku. Ak by skupina poslancov takúto trestnú činnosť do VZN-ky odhlasovala, mohlo by v takomto prípade ísť o spolupáchateľstvo k organizovaniu trestného činu prijímania úplatku, ako aj spolupáchateľstvo pri návode na trestný čin Zneužívania právomoci verejného činiteľa. Pri ich nevedomosti o takýchto trestných činoch platí zásada, že neznalosť zákona neospravedlňuje.

Záverom je možné skonštatovať, že v rozoberanom prípade ide o trestnú činnosť, bez ohľadu na jej zakrývanie občiansko právnymi inštitútmi a orgány činné v trestnom konaní ako aj súdy, by ju ako takú mali vyriešiť. Musí už konečne prestať časté obhajovanie trestnej činnosti, najmä u samospráv, tvrdením, že to bolo v prospech obce, jej obyvateľov atď. Takýchto káuz už bolo v našej spoločnosti veľmi veľa a mnohé neskončili odsúdeným páchateľov, dokonca sa ani trestne nestíhali a to len preto, že kompetentné orgány majú značnú nevedomosť potrebnú na spravodlivé rozhodovanie.

Ako som už uviedol, podľa môjho názoru sa starostovia v takýchto prípadoch, v jednočinnom súbehu s korupciou, dopustili i trestného činu Zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 326 ods. 1písm a/ TZ.

Podľa tohto ustanovenia sa trestného činu ***zneužívania právomocí verejného činiteľa dopustí ten, kto v úmysle spôsobiť inému škodu alebo zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech***

a/ vykonáva svoju právomoc spôsobom odporujúcim zákonu,

b/ prekročí svoju právomoc alebo

c/ nesplní svoju povinnosť vyplývajúcu z jeho právomocí, alebo rozhodnutia súdu[6]

[6] Korgo,D.: Trestnoprávna ochrana a zodpovednosť verejného činiteľa, A PZ Bratislava,

Objektom tohto trestného činu je riadny a ničím nerušený výkon právomocí verejného činiteľa.[7] Tohto trestného činu sa môže dopustiť iba verejný činiteľ, ktorým v našom prípade bude starosta alebo poslanec obecného úradu / v prípade spolupáchateľstva /

To že je starosta verejným činiteľom jednoznačne vyplýva z 128 ods. 1 Trestného zákona. Podľa tohto ustanovenia TZ *verejným činiteľom sa na účely tohto zákona rozumie prezident Slovenskej republiky, poslanec Národnej rady Slovenskej republiky, poslanec Európskeho parlamentu, člen vlády, sudca Ústavného súdu Slovenskej republiky, sudca, prokurátor alebo iná osoba zastávajúca funkciu v orgáne verejnej moci, príslušník ozbrojených síl, osoba v služobnom pomere,* ***starosta****, predseda vyššieho územného celku****, poslanec orgánu územnej samosprávy,*** *štátny zamestnanec alebo zamestnanec orgánu štátnej správy, územnej samosprávy alebo iného štátneho orgánu, osoba, ktorá vykonáva pôsobnosť v rámci právnickej osoby, ktorej zákon zveruje právomoc rozhodovať v oblasti verejnej správy, notár, súdny exekútor, člen lesnej stráže, vodnej stráže, rybárskej stráže, poľovníckej stráže, stráže prírody alebo osoba, ktorá má oprávnenie člena stráže prírody, ak sa podieľa na plnení úloh spoločnosti a štátu a používa pritom právomoc, ktorá mu bola v rámci zodpovednosti za plnenie týchto úloh zverená. Pre trestnú zodpovednosť a ochranu verejného činiteľa sa podľa jednotlivých ustanovení tohto zákona vyžaduje, aby trestný čin bol spáchaný v súvislosti s jeho právomocou a zodpovednosťou. Verejným činiteľom je aj sudca alebo úradník medzinárodného súdneho orgánu uznaného Slovenskou republikou alebo funkcionár alebo iný zodpovedný pracovník orgánu činného v trestnom konaní iného štátu, orgánu Európskej únie alebo orgánu vytvoreného spoločne členskými štátmi Európskej únie, ak na území Slovenskej republiky vykonáva úkony trestného konania takého štátu alebo orgánu; pre jeho ochranu sa podľa ustanovení tohto zákona vyžaduje, aby úkony trestného konania vykonával v súlade s medzinárodnou zmluvou alebo so súhlasom orgánov Slovenskej republiky.*

Právomoci volených zástupcov samosprávnych orgánov sú vymedzené vo všeobecne záväzných predpisoch /ústava, zákon/ , ktorým ich rozhodnutia nesmú odporovať, ani ich prekračovať. ***Právomocou*** je spôsobilosť štátnych, súdnych, správnych, samosprávnych ale aj iných orgánov, inštitúcií a organizácií, na základe ústavy a zákonov uskutočňovať príslušné funkcie štátu, vydávaním všeobecne záväzných alebo individuálnych právnych aktov, ako aj uskutočniť konania, ktoré týmto rozhodnutiam predchádzajú. Podstatou právomoci je štátna moc regulovaná právom, ktoré sa prejavuje, ako spôsobilosť štátneho alebo iného orgánu vydávať právne akty na základe ústavy a zákonov. Teda dôležitým aspektom právomoci nie je len právo určitého orgánu vydať príslušný právny akt, ale aj právo a povinnosť vydať ho spôsobom, ktorý ustanovuje zákon. Je to dané už v Ústave SR v článku 2, kde je stanovené, že štátne orgány (či už kolektívny orgán alebo jednotlivec /verejný činiteľ/) môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktoré ustanoví zákon.

Obec môže vo veciach územnej samosprávy vydávať ***všeobecne záväzné nariadenia***, ktoré nesmie byť v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, zákonmi a medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom. Vo veciach, v ktorých obec plní úlohy štátnej správy, môže vydávať nariadenie len na základe splnomocnenia zákonom a v jeho medziach. Také nariadenie nesmie byť v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, medzinárodnými zmluvami, ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, so zákonmi, s nariadeniami vlády, so všeobecne záväznými predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy.

- *Obecné zastupiteľstvo je oprávnené* určovať zásady hospodárenia a nakladania s majetkom obce a s majetkom štátu ktorý užíva, schvaľovať najdôležitejšie úkony týkajúce sa tohto majetku a kontrolovať hospodárenie s ním; schvaľovať rozpočet obce a jeho zmeny, kontrolovať jeho čerpanie a schvaľovať záverečný účet obce, schvaľovať emisiu komunálnych dlhopisov, schvaľovať zmluvu uzavretú podľa § 20 ods. 1, rozhodovať o prijatí úveru alebo pôžičky, o prevzatí dlhu a o prevzatí

[7] Dušan Korgo, a kol.: Trestné právo hmotné-osobitná časť, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň,r. 2014.s. 264

ručiteľského záväzku; schvaľovať územný plán obce alebo jej časti a koncepcie rozvoja jednotlivých oblastí života obce; rozhodovať o zavedení a zrušení miestnej dane alebo miestneho poplatku podľa osobitných predpisov; určovať náležitosti miestnej dane alebo miestneho poplatku a verejnej dávky a rozhodovať o prijatí úveru alebo pôžičky; vyhlasovať hlasovanie obyvateľov obce o najdôležitejších otázkach života a rozvoja obce a zvolávať verejné zhromaždenia občanov; uznášať sa na nariadeniach; schvaľovať dohody o medzinárodnej spolupráci a členstvo obce v medzinárodnom združení; určovať organizáciu obecného úradu a určovať plat starostu a hlavného kontrolóra; zriaďovať funkciu hlavného kontrolóra a určovať mu rozsah pracovného úväzku; schvaľovať poriadok odmeňovania pracovníkov obce vypracovaný podľa osobitného predpisu , ako aj ďalšie predpisy (rokovací poriadok a pod.); zriaďovať, zrušovať a kontrolovať rozpočtové a príspevkové organizácie obce a na návrh starostu vymenúvať a odvolávať ich vedúcich (riaditeľov), zakladať a zrušovať obchodné spoločnosti a iné právnické osoby a schvaľovať zástupcov obce do ich štatutárnych a kontrolných orgánov, ako aj schvaľovať majetkovú účasť obce v právnickej osobe; schvaľovať združovanie obecných prostriedkov a činností a účasť v združeniach, ako aj zriadenie spoločného regionálneho alebo záujmového fondu; zriaďovať a zrušovať orgány potrebné na samosprávu obce a určovať náplň ich práce; udeľovať čestné občianstvo obce, obecné vyznamenania a ceny; ustanoviť erb obce, vlajku obce, pečať obce, prípadne znelku obce.

Obecné zastupiteľstvo môže vyhlásiť hlasovanie obyvateľov obce (miestne referendum).

Oprávnenia starostu

Starosta zvoláva a vedie zasadnutia obecného zastupiteľstva a obecnej rady a podpisuje ich uznesenia; vykonáva obecnú správu; zastupuje obec vo vzťahu k štátnym orgánom, k právnickým a fyzickým osobám; rozhoduje vo všetkých veciach správy obce, ktoré nie sú zákonom alebo štatútom obce vyhradené obecnému zastupiteľstvu; je štatutárnym orgánom v majetkovoprávnych vzťahoch obce a v pracovnoprávnych vzťahoch zamestnancov obce; v administratívnoprávnych vzťahoch je správnym orgánom; môže pozastaviť výkon uznesenia obecného zastupiteľstva, ak sa domnieva, že odporuje zákonu alebo je pre obec zjavne nevýhodné tak, že ho nepodpíše v lehote; môže právnickej osobe alebo fyzickej osobe oprávnenej na podnikanie uložiť pokutu

Poslanec obecného zastupiteľstva je oprávnený najmä predkladať obecnému zastupiteľstvu i ostatným orgánom návrhy; interpelovať starostu a členov obecnej rady vo veciach týkajúcich sa výkonu ich práce; požadovať od riaditeľov právnických osôb založených alebo zriadených obcou vysvetlenie vo veciach týkajúcich sa ich činnosti; požadovať informácie a vysvetlenia od fyzických a právnických osôb, ktoré vykonávajú v obci podnikateľskú činnosť, vo veciach týkajúcich sa dôsledkov ich podnikania v obci; zúčastňovať sa na previerkach, na kontrolách, na vybavovaní sťažností a oznámení, ktoré uskutočňujú orgány obce; požadovať vysvetlenia od štátnych orgánov vo veciach potrebných pre riadny výkon poslaneckej funkcie.

Zneužívanie právomoci verejného činiteľa je ***úmyselný trestný čin***, pri ktorom páchateľ úmyselne zneužíva svoju právomoc verejného činiteľa tým, že uskutoční jedno alebo i viac z konaní uvedených v skutkovej podstate.

Ďalšou dôležitou podmienkou ***je úmysel spôsobiť inému škodu alebo zadovážiť sebe alebo inému prospech.*** Oba prvky sú si rovnocenné, a v skutkovej podstate majú alternatívne postavenie. Stačí, ak má páchateľ úmysel naplniť iba jeden z nich. Nie je však vylúčená situácia, že páchateľ má oba motívy spojené do jedného celku. Táto podmienka je zaradená do subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu Zneužívania právomoci verejného činiteľa ako povinný prvok. Predstavuje vlastne ***motív a zároveň cieľ*** páchateľa, ktorý musí byť páchateľovi preukázaný, inak nejde o trestný čin zneužívania právomocí verejného činiteľa**.** Zákon nedelí úmysel zadovážiť prospech , ako bolo uvedené už v predchádzajúcej časti, na hamižný alebo šľachetný. Nikto sa nepokúsi obhajovať policajta, ktorý zo skutočného vraha tzv. vymláti priznanie, kde napr. zakopal obeť a vražednú zbraň, aby sa tak zadosťučinilo spravodlivosti a páchateľ bol spravodlivo potrestaný. V takýchto prípadoch by bol policajt trestne stíhaný a odsúdený, hoci mal tzv. šľachetný motív a on z toho nemal žiadny osobný prospech.

Škodou sa rozumie nielen škoda materiálna, ale aj škoda na právach, zdraví, morálna a iná škoda, čiže imateriálna škoda. V našom prípade škodou pre stavebníka je vyžiadaná finančná sumu „daru“. Na jej hodnote nezáleží, nevyžaduje sa vznikla škoda malá.

Inému podľa tohto ustanovenia znamená, akejkoľvek fyzickej alebo právnickej osobe alebo inštitúcii, orgánu, ako aj štátu, bez zreteľa na ich vzťah k verejnému činiteľov, v našom prípade to stavebník.

Neoprávnený prospech. Prospech môže byť pre páchateľa ale i pre inú osobu. Prospech môže byť materiálny alebo nemateriálnej povahy. Prospechom je každé neoprávnené zvýhodnenie, majetkové alebo nehmotné, na ktoré by verejný činiteľ alebo iný nemal právo, napríklad nestíhanie páchateľa trestného činu, alebo naopak docielenie usvedčenia vynúteným priznaním a pod. Materiálny prospech taktiež nemusí mať hodnotu malú. Neoprávneným prospechom môže byť aj zvýhodnenie inej osoby, ktorú páchateľ v postavení verejného činiteľa, v rozpore so svojimi povinnosťami, informuje napr. o pripravovanej policajnej akcii zameranej na odhalenie trestnej činnosti, v úmysle umožniť takejto osobe vyhnúť sa prípadnej zodpovednosti za protiprávne konanie, ktoré sa má vykonaním akcie objasniť**. *V našom prípade je to prospech finančný.***

Trestný čin podľa § 326 je možné spáchať trojakým spôsobom konania :našom prípade pripadá do úvahy 1 v zákone uvedený spôsob konania a to ***Vykonávanie právomoci spôsobom odporujúcim zákonu.***

Páchateľ/ starosta/ vykonáva činnosti vyplývajúce mu z právomocí úmyselne v rozpore so zákonom alebo právnym predpisom, ktorý upravuje jeho právomoc. Ide o porušenie alebo obchádzanie konkrétneho zákona. V prípadoch vykonávania právomoci verejného činiteľa spôsobom odporujúcim zákonu, musí verejný činiteľ konať *aktívne*, pretože to vyplýva z gramatického a logického výkladu pojmu slova „vykonáva“, ako i zo znenia skutkovej podstaty, kde pasívne konanie(opomenutie konať), je výslovne uvedené v tretej alternatívne stanovenej možnosti konania, uvedenej osobitne v objektívnej stránke tohto trestného činu. V našom prípade starosta koná aktívne, keď výslovne od stavebníka „žiada dar“, čiže žiada vlastne úplatok.

Záverom je potrebné upozorniť na komplikovanú situáciu riešenia konfliktu dar alebo úplatok. V každom prípade je potrebné individuálne posúdenie vecí a preskúmanie všetkých aspektov prípadu. Iba tak sa dá určiť, či napr. fľaška koňaku je úplatkom alebo darom.

ÚČINNÁ LÍTOST JAKO TRESTNĚPRÁVNÍ NÁSTROJ V BOJI PROTI KORUPCI

doc. JUDr. Dušan KORGO, PhD.
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

JUDr. Radomíra VESELÁ, PhD.
Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice

Anotace: *Korupce patří mezi nejzávažnější celospolečenské problémy. Pojem korupce však není v českém právním řádu definován, samostatný zákon o korupci chybí a v trestním právu neexistuje stejnojmenná skutková podstata. Za trestněprávní prostředek v boji proti korupci lze mj. považovat institut účinné lítosti, který je založen na principu, že společnost dává v případě vymezených trestných činů přednost zabránění jejich následků před zájmem na postižení pachatele. Závažnost korupčního jednání vyžaduje takovou právní úpravu, aby protikorupční boj byl veden nejen preventivně, ale i transparentně.*
Klíčová slova*: korupce, korupční trestné činy, úplatkářství, účinná lítost, trestní postih, oznámení činu, bezodkladnost*

Annotation: *Corruption is one of the most serious problems of society. Nevertheless, the notion corruption is not defined in the legal order of the Czech Republic, a separate Law on Corruption and the facts of the case of the same name do not exist in the Criminal Law. The institute of effective repentance inter alia may be considered as a criminal law tool in the fight against corruption which is based on the principle that society in a case of well-defined criminal offences prefers a prevention of the consequences over an interest in the imposed penalties against the perpetrator. The seriousness of the corrupt behaviour requires a change of legislation to lead not only preventive but also transparent anti-corruption fight.*
Key words: *corruption, corruption (criminal offences), bribery, effective repentance, penalty, notification of the crime, urgency*

Korupce patří mezi nejzávažnější celospolečenské problémy naší doby, které je přisuzován „*atribut nemoci společnosti se zhoubnými účinky*“.[1] Zasahuje všechny oblasti společenského života a ovlivňuje život prakticky celého světa. V boji s ní nestačí pouze regulativní opatření, ale je zapotřebí přijetí takových opatření v oblasti legislativy, aby protikorupční boj byl nejen komplexní, ale navíc, aby měl i širokou podporu veřejnosti.

Korupce jako společenský fenomén existovala již ve starověku, zjednodušeně se dá říci, že vznikla s prvními státními útvary. Bojovala s ní již společnost staré Mezopotámie či starého Říma, nedá se však konstatovat, že by tento boj byl někdy definitivně úspěšný. Snaha o korupční formy jednání v zájmu snazšího dosahování cílů bez nutnosti dodržování pravidel je totiž součástí lidské povahy, neboť v každém z nás se skrývá určitý korupční potenciál, který jen čeká na příležitost, aby se projevil. Jeho katalyzátorem je touha po bohatství, úspěchu a kariéře. Kvalifikovaný boj s korupcí vyžaduje její definování a nalezení základních definičních znaků. Samotné slovo korupce vychází z latinského „rumpere“ tedy zlomit, přetrhnout, rozlomit. Odvozeninou je pak další latinské slovo „corruptus“, kterým je myšlen následek takového zlomu a ve vztahu k jedinci má význam změny názoru, postojů a zásad.

Odborné slovníky poněkud zjednodušeně označují korupci jako podplácení či přijímání úplatku, ačkoliv se fakticky jedná o pojem širší, neboť úplatkářství je pouze jednou z forem korupčního jednání. Dalšími jeho formami jsou klientelismus, nepotismus či prodej pozic. Mezinárodní nevládní nezisková organizace Transparency International, která se zabývá především prvky korupce ve veřejné sféře, definuje korupci jako *„zneužití pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního prospěchu. Znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru (ať už*

[1] CHMELÍK, J. a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003. 222 s. ISBN 80-7201-434-X, str. 9.

se jedná o politiky nebo státní úředníky), jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.“[2]

V České republice sice prozatím neexistuje samostatný zákon proti korupci, nicméně platný trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) postihuje korupci především prostřednictvím trestných činů:

- přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku,
- podplácení § 332 trestního zákoníku a
- nepřímého úplatkářství podle § 333 trestního zákoníku.

Objektem shora uvedených trestných činů je společenský zájem na řádném, nestranném a zákonném obstarávání věcí obecného zájmu.[3] Chrání čistotu veřejného života.

Dále trestní zákoník v rámci ochrany společnosti před korupcí obsahuje trestné činy zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 trestního zákoníku, maření úkolů úřední osoby z nedbalosti podle § 330 trestního zákoníku, porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 a § 221 trestního zákoníku, pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 trestního zákonu, zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 trestního zákoníku, sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 trestního zákoníku, pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 trestního zákoníku a pletichy při veřejné dražbě podle § 258 trestního zákoníku.

Přes dílčí úspěchy v legislativní oblasti nelze přehlédnout, že pojem korupce není v českém právním řádu definován, samostatný zákon o korupci chybí a v trestním právu neexistuje stejnojmenná skutková podstata. Snahy korupci definovat čelí mnoha metodologickým problémům, protože údaje o oznámených případech korupce zpravidla neodrážejí skutečný rozsah korupce, přičemž zvolené alternativní přístupy, jejichž cílem je zjistit rozsah korupce, nelze považovat za skutečně objektivní měřítka korupčního jednání.

Za trestněprávní prostředky v boji proti korupci lze považovat zejména:

- účinnou lítost,
- institut agenta provokatéra,
- institut spolupracujícího obviněného a
- institut korunního svědka.

Účinná lítost je jednou z okolností způsobujících zánik trestní odpovědnosti a je již tradičně součástí českého trestního práva. Jejím principem je, že následky některých trestných činů jsou tak závažné, že společnost dává přednost zabránění těchto následků před zájmem na postižení jejich pachatele.[4] V českém trestním zákoníku je institut účinné lítosti obsažen ve dvou formách, obecné a zvláštní.

Obecná účinná lítost je upravena v obecné části trestního zákoníku v § 33 trestního zákoníku, přičemž spočívá v tom, že pachatel taxativně vymezeného trestného činu dobrovolně zamezí nebo napraví škodlivý následek trestného činu, nebo učiní o takovém trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. Oznámení musí učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému, Podmínkou je, že oznámení musí být natolik konkrétní, aby mohlo dojít k realizaci nezbytných protiopatření. Účinná lítost je možná až po dokonání trestného činu.

Speciální účinná lítost je naopak součástí zvláštní části trestního zákoníku a je obsažena u příslušných trestných činů, které se vyznačují specifickou povahou. Zvláštní účinná lítost je k obecné ve vztahu speciality a reaguje tak na specifické podmínky vybraných trestných činů.

---

[2] TRANSPARENCY INTERNATIONAL, Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě. 1. vyd. Praha. 2008. 212 s. ISBN 978-80-87123-04-1.

[3] FRYŠTÁK, M. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část.*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009. 170 s. ISBN 978-80-7418-040-8. str. 115.

[4] FRYŠTÁK, M. a kol. *Trestní právo hmotné Obecná část.*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012. 164 s. ISBN 978-80-7418-158-0. str. 96.

Trestní zákon z roku 1961 obsahoval již od svého přijetí zvláštní ustanovení o účinné lítosti (§ 163), které stanovilo, že trestnost podplácení (§ 161) a nepřímého úplatkářství (§ 162) zaniká, jestliže „*pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán, a učinil o tom dobrovolně bez odkladu oznámení prokurátoru nebo bezpečnostnímu orgánu*“.

Během účinnosti trestního zákona (č. 140/1961 Sb.) došlo ke dvěma změnám uvedeného ustanovení. První změna provedená zákonem č. 290/1993 Sb. s účinností od 1. ledna 1994 změnila označení orgánů, kterým je možné učinit oznámení (po novele bylo možné učinit oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu). Druhá změna provedená zákonem č. 122/2008 Sb., účinným od 1. července 2008, odstranila slovní spojení „bez zbytečného odkladu“. Po uvedené novele ustanovení znělo: „*Trestnost podplácení a nepřímého úplatkářství zaniká, jestliže pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán, a učinil o tom dobrovolně a vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu; to neplatí, byl-li úplatek poskytnut nebo slíben v souvislosti s výkonem pravomoci veřejného činitele uvedeného v § 162a odst. 2 písm. a) až c) nebo písm. d), jde-li o veřejného činitele zastávajícího funkci v podniku, v němž má rozhodující vliv cizí stát“.*

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který se stal účinným od 1. ledna roku 2010, však institut účinné lítosti nepřevzal. Od účinnosti uvedeného trestního zákoníku je znovuzavedení účinné lítosti u korupčních trestných činů předmětem velmi živé odborné diskuze, nicméně v současné době není v českém právním řádu možnost nestíhat korupční trestné činy. Za této situace účastníci korupčního vztahu nemají motivaci toto jednání oznámit orgánům činným v trestním řízení, protože by se sami vystavili trestnímu stíhání a fakticky by se jednalo o sebeobvinění.

České trestní právo tedy neobsahuje pozitivně motivační prvky, které by danou osobou povzbudily k oznámení korupčního jednání, právě naopak zákonodárce upřednostnil cestu motivace negativní. Účastník korupčního vztahu může být v těchto souvislostech postihován za trestný čin nepřekažení trestného činu dle § 367 trestního zákoníku a za neoznámení trestného činu dle § 368 trestního zákoníku, přičemž oba trestné činy se vztahují k neoznámení či nepřekažení trestného činu přijetí úplatku a podplacení.

Za této situace je uplácenému odepřena možnost obstarat si důkaz – úplatek, ale zároveň je sankcionován za neoznámení trestného činu. Dostává se tedy do značně nevýhodné pozice, kdy bez reálné možnosti dokázat své tvrzení, oznamuje protiprávní jednání, čímž se vystavuje možnému protiútoku ze strany podplaceného v podobě trestního oznámení ze spáchání trestného činu křivého obvinění dle § 345 trestního zákoníku, či pomluvy dle §184 trestního zákoníku.

Podle novely č. 165/2015 Sb. s účinností od 1. 9. 2015 je možné potrestat nejen toho, kdo o úplatek požádá nebo ho přijme za to, že bude svým vlivem nebo prostřednictvím jiného působit na výkon pravomoci úřední osoby, ale nově také toho, kdo si za takové jednání dá úplatek slíbit. Jde o rozšíření podstaty činu nepřímého úplatkářství podle § 333 trestního zákoníku, za nějž hrozí až tříleté vězení.

Za důvody vypuštění institutu účinné lítosti v oblasti úplatkářství z trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. se obecně dle odborné literatury považuje:

- kritika orgánů mezinárodních organizací pověřených kontrolou plnění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv v oblasti boje proti korupci (viz Trestněprávní úmluva o korupci, Úmluva o boji proti podplácení veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích),
- nízká frekvence využití příslušného ustanovení trestního zákoníku a
- snadné zneužití institutu účinné lítosti.

Pokud připustíme, že nepřevzetí zvláštního ustanovení o účinné lítosti pro úplatkářství bylo unáhlené, avšak že je současně třeba respektovat mezinárodní závazky, kterými je Česká republika vázána, je třeba se při úvahách o znovuzavedení tohoto institutu do trestního zákoníku zamyslet nad konsekvencemi a podmínkami opětovného zakotvení v právním řádu.

V analýze Ministerstva vnitra[5] je uvedeno osm základních podmínek, které je údajně nezbytné dodržet, aby institut účinné lítosti mohl být opětovně zaveden, a to s přihlédnutím na mezinárodní závazky České republiky a hodnotící praxi mezinárodních organizací, zejména Rady Evropy (GRECO) a OECD. Jedná se o:

- zákaz využití na podplácení cizích úředních osob,
- zákaz využití při aktivním nabízení úplatku,
- zákaz využití při žádání a přijímání úplatku,
- bezodkladnost oznámení,
- dobrovolnost oznámení,
- rozhodnutí dosažené úplatkem má být přijato znovu, aby nedošlo ke zneužití institutu účinné lítosti,
- dovolání se účinné lítosti nemůže být automatické a
- vrácení úplatku oznamovateli rovněž ne.

Vzhledem k tomu, že se domníváme, že ustanovení o účinné lítosti by mělo působit preventivně do té míry, aby odstrašilo osoby, jež by mohly žádat úplatek, a zároveň poskytovalo dostatečnou jistotu těm, kteří byli o úplatek požádáni, že nebudou trestně stíháni, nabízí se následující varianty zakotvení zvláštního ustanovení o účinné lítosti v trestním zákoníku. Za prvé zahrnout úpravu do obecné části a vázat ji komplexně na trestné činy související s korupcí, nebo upravit podle vzoru předchozí právní úpravy zvláštní ustanovení ve zvláštní části trestního zákoníku. V takovém případě by však bylo nutné novelizovat několik ustanovení, neboť korupční trestné činy nejsou upraveny pouze v jedné hlavě.

K vyhodnocení institutu účinné lítosti v oblasti úplatkářství se nabízí porovnání české a slovenské právní úpravy, neboť Slovensko je bezpochyby zemí, jejíž zákony se nejvíce podobají zákonům České republiky, což je dáno zejména tím, že obě země tvořily v období od roku 1918 do roku 1992 společný stát. Kořeny jednotlivých právních předpisů mají tedy povětšinou společný základ a vychází ze společné historie, což platí i v případě trestního práva.

Slovenská republika postihuje korupci v rámci trestního zákona – z. č. 300/2005 Z.z., který nabyl účinnosti 1. ledna 2006. Obdobně jako v České republice se korupci v užším slova smyslu věnuje samostatná část zvláštní části trestního zákona – jedná se o hlavu VIII, díl 3 o trestných činech proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci. Zde jsou obsaženy trestné činy přijímání úplatku (§ 328- § 331), podplácení (§ 332- § 335) a nepřímá korupce (§ 336). Dále je v § 336a upraven trestný čin volební korupce.

Důvody zániku trestní odpovědnosti jsou upraveny v III. hlavě obecné části slovenského trestního zákona. Mezi důvody zániku trestní odpovědnosti řadí slovenská trestněprávní úprava změnu zákona, účinnou lítost a promlčení trestního stíhání upravené v ustanoveních § 84 – § 88 slovenského trestního zákona. Samotná úprava účinné lítosti je pojata obdobně jako v našem právním řádu. Ustanovení § 85 slovenského trestního zákona nejprve taxativně vyjmenovává jednotlivé trestné činy, na něž je možné tento institut aplikovat a dále stanoví podmínky, které je nutné k zániku trestnosti uvedených trestných činů splnit. Jediným rozdílem v těchto podmínkách je označení orgánů, u kterých je možné učinit oznámení o spáchaném činu.

Zásadní rozdíl oproti české úpravě přináší ustanovení § 86 slovenského trestního zákona, které uvádí trestné činy, na které se vztahuje zvláštní ustanovení o účinné lítosti v souhrnu na jednom místě, včetně speciálních podmínek, které musí být splněny, aby došlo k zániku trestnosti takových činů.[6]

Takové uspořádání může působit přehledněji a může být i jistou inspirací pro naše trestní právo, nicméně dle mého názoru je účelnější cesta, kterou zvolili čeští zákonodárci, tedy uvést

[5] Viz *Analýza institutu účinné lítosti v korupčních kauzách.* Praha: Ministerstvo vnitra, 2012. (Materiál je dostupný v Elektronické knihovně legislativního procesu Úřadu vlády pod č.j. 87/12.)

[6] IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť 1*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. ISBN 80-8078-099-4. str. 323.

zvláštní podmínky zániku trestní odpovědnosti hned u konkrétních trestných činů, kterých se tato ustanovení týkají.

Slovenská trestněprávní úprava uvádí i odlišný výběr trestných činů, na které se zvláštní úprava o účinné lítosti vztahuje. Mezi tyto trestné činy řadí mj. i trestné činy podplácení podle ustanovení § 332, 333 a 335 a nepřímou korupci podle § 336 odst. 2 slovenského trestního zákona. Slovenská právní úprava tedy obsahuje i zvláštní ustanovení o účinné lítosti pro oblast korupčních trestných činů. Za zásadní klad slovenské právní úpravy považujeme zvláštní ustanovení o účinné lítosti pro oblast tzv. korupčních trestných činů, které česká trestněprávní úprava neobsahuje.

Resumé: Závěrem lze konstatovat, že korupce se v dnešní době nevyhýbá žádné oblasti lidského konání, proto protikorupční boj vyžaduje nekompromisní přístup k tomuto společenskému jevu. Zachování možnosti zániku trestnosti podplácení a nepřímého úplatkářství v důsledku účinné lítosti by bylo podle našeho názoru žádoucí, stejně jako následné zvýšení uplatnění tohoto institutu, jež lze dosáhnout posílením veřejného povědomí.

Summary: In conclusion, it can be stated that nowadays corruption does not avoid any area of human actions. Thus, the anti-corruption fight requires rigorous approach to this social phenomenon. The perseveration of the possibility of the termination of punishability of bribery and indirect bribery as a result of the effective repentance would be in our opinion as desirable as the subsequent increase of the application of this institute which can be accomplished by reinforcing the public awareness.

Seznam bibliografických odkazů:

Analýza institutu účinné lítosti v korupčních kauzách. Praha: Ministerstvo vnitra, 2012.
FRYŠTÁK, M. a kol. *Trestní právo hmotné Obecná část.*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2012. 164 s. ISBN 978-80-7418-158-0.
FRYŠTÁK, M. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část.*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009. 170 s. ISBN 978-80-7418-040-8.
CHMELÍK, J. a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003. 222 s. ISBN 80-7201-434-X.
IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť 1*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 530 s. ISBN 80-8078-099-4.
IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť 2*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 607 s. ISBN 80-8078-099-4.
JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.
NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie.* 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008. 528 s.ISBN 978-80-7353-376-8.
TRANSPARENCY INTERNATIONAL, *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. 1. vyd. Praha. 2008. 212 s. ISBN 978-80-87123-04-1.
Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 300/2005 Z.z.,trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Kontaktní údaje:

doc. JUDr. Dušan Korgo, PhD.
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava

Tel: +421 9610 57 052
e-mail: dusan.korgoinv.sk

JUDr. Radomíra Veselá, PhD.
Evropský polytechnický institut, s.r.o.
Osvobození 699
686 04 Kunovice

tel.: 572 549 018,
e-mail: vesela@edukomplex.cz

PŘÍPUSTNÉ RIZIKO V KLINICKÝCH STUDIÍCH

Dr.iur.et. JUDr. Helena KREJČÍKOVÁ, Ph. D.
Katedra trestního práva
Policejní akademie ČR v Praze

Anotace *V příspěvku autorka představuje institut přípustného rizika v kontextu klinických studií (klinického hodnocení léčiv na člověku) a stručně uvádí českou a evropskou právní úpravu, jež na provádění klinických studií dopadá. Příspěvek zároveň přináší podrobnosti k závažné nežádoucí příhodě, k níž došlo v lednu 2016 v souvislosti s prováděním klinického hodnocení léku BIA 10-2474 v soukromé laboratoři v Rennes a tuto událost analyzuje právě s ohledem na meze přípustného rizika jakožto okolnosti vylučující protiprávnost.*
Klíčová slova *Přípustné riziko, klinické studie.*

Abstract *In the contribution, the author introduces the phenomenon of acceptable risk within the context of clinical trials (clinical evaluation of medicines upon humans) and briefly refers to Czech and European relevant legal regulation. The contribution also discusses in details the severe adverse event which occur in a private lab in Rennes in January 2016 and analyses it with regards to the limitations of acceptable risk as criminal defence.*
Keywords *Acceptable risk, clinical trials.*

Úvod

Výzkum a vývoj nových léků je neodmyslitelnou součástí pokroku v medicíně, která je často vnímána, vzhledem ke svých úspěchům v posledních dekádách, jako vítězná - prodlužuje se významným způsobem délka dožití, ve vyspělých zemích se prodlužuje i tzv. délka života ve zdraví, jsou představovány nové léky s novými mechanismy účinku, v současně době je možno vyléčit (případně udržovat v remisi) i taková onemocnění, jejichž propuknutí znamenalo pro pacienta v minulosti nevyhnutelně infaustní prognózu.

Tento posun by byl nemyslitelný bez experimentální medicíny, vývoje a výzkumu nových léků (preklinické, klinické a post-registrační studie) a ověřování dosud nezavedených metod. Přitom platí, že klinické studie, tak jako mnoho jiných oblastí lidské činnosti, které jsou uznány jako společensky prospěšné, přinášejí pokrok za cenu určitého rizika pro zájmy chráněné trestním zákonem.

Vzhledem k závažným nežádoucím účinkům testovaného léku, k nimž došlo ve Francii v lednu tohoto roku, se znovu otevírají otázky, zda a za jakých podmínek je možné vyloučit protiprávnost při provádění klinických studií s odkazem na přípustné riziko, a jak se v praxi a v konkrétních klinických studií riziko nežádoucích účinků na život a zdraví účastníků klinické studie řeší (minimalizuje). V neposlední řadě pak není bez zajímavosti, na základě čeho bude v konkrétním případě dovozeno, zda byly, anebo naopak nebyly, při výskytu nežádoucích příhod a nežádoucích účinků testovaného léku a poškození zdraví účastníků dodrženy zákonné meze přípustného rizika.

1. Přípustné riziko v českém právním řádu

Trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li prospěšného výsledku dosáhnout jinak[1]. Smyslem přípustného rizika dle české právní úpravy je zejména umožnit společenský prospěšný vědeckotechnický pokrok v nejširším smyslu, ať již se jedná o výroku a výzkum, poskytování zdravotních služeb, hospodářské, obchodní

[1] Ust. § 31 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále v textu jen jako trestní zákoník).

či obdobné jiné společensky prospěšné činnosti[2], přičemž se zohledňuje, že zavádění nových technologií a výrobků je spojeno s určitým rizikem.[3]

Osobou dovolávající se přípustného rizika může být jen profesionál, který v rozhodném okamžiku postupuje v souladu s dosažený stavem poznání a dostupnými informacemi (P. Šámal tuto podmínku označuje, dle mého názoru poněkud nepřesně, jako *postup lege artis*[4]). Právě omezený okruh osob, u nichž připadá přípustné riziko do úvahy, odlišuje přípustné riziko od krajní nouze, neboť § 31 trestního zákoníku ve srovnání s § 28 trestního zákoníku klade na osoby, jímž má okolnost vylučující protiprávnost svědčit, přísnější nároky.[5] Jen profesionál, tj. kvalifikovaný subjekt, je schopen posoudit míru rizika ve vztahu k výsledku, kterého má být dosaženo, což je obzvlášť důležité vzhledem k tomu, že se v eventuálním případě překročení mezí přípustného rizika přezkoumává míra rizika a výsledek, k němuž činnost směřovala, nikoliv riziko a neblahý následek, který nastal.[6]

Osoba při rizikovém jednání musí vycházet z dosažených vědeckých poznatků a aktuálních informací. Od vědeckých poznatků se lze – a je dokonce nutno – odchýlit tehdy, pokud již byly prokazatelně překonány. Chybějící nepodstatné informace lze nahradit kvalifikovaným odhadem, kvalifikované osobě se tedy ponechává jistý prostor pro její uvážení. Platí nicméně, že od kvalifikované osoby, profesionála, se požaduje, aby neprováděla činnost, na niž nestačí.[7] Při zpětném posuzování její případné trestní odpovědnosti na ni tedy budou, jakožto na odborníka, kladeny vysoké nároky co do opodstatněnosti a odůvodněnosti jejího rizikového jednání.

2. Klinické studie

Jedna z činností, která je tradičně považována za společensky prospěšnou, je vývoj a výzkum nových léků. Výzkumem léčiv se dle zákona č. 378/2007 Sb., o léčivech, rozumí neklinické hodnocení bezpečnosti léčiv a klinické hodnocení léčivých přípravků s cílem prokázat jejich účinnost, bezpečnost nebo jakost.[8] Klinické hodnocení probíhá (ještě před schválením registrace léku, tj. před uvedením léčebného přípravku na trh na trh) i v tzv. klinických studiích, během nichž je prováděn experimentální výzkum na pacientech.

Zákon o léčivech obsahuje právní úpravu dopadající na klinické studie (slovy zákona klinické hodnocení humánních léčivých přípravků s účastí fyzických osob) prováděné v České republice v § 51 a následující, a odkazuje na pravidla správné klinické praxe (tzv. Good clinical practice – pozn. HK), kterými je soubor mezinárodně uznávaných etických a vědeckých požadavků na jakost, které musí být dodrženy při navrhování klinických hodnocení humánních léčivých přípravků, při jejich provádění, dokumentování a při zpracování zpráv a hlášení o těchto hodnoceních, s tím, že klinická hodnocení humánních léčivých přípravků musí být prováděna v souladu s etickými zásadami stanovenými předpisy Evropské unie.[9]

---

[2] Na rozdíl kupř. od slovenské právní úpravy, která přípustné riziku uznává restriktivně jen v kontextu výroby a výzkumu (§ 27 trestného zákona). In: JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ, Vladimír PELC, Jiří ŘÍHA a Vojtěch STEJSKAL. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 275-276.

[3] ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 231.

[4] Lege artis (medicinae) – dle pravidel umění (medicíny). Postup lege artis je typicky zmiňován v kontextu poskytování zdravotních služeb, kdy se jím stricto sensu myslí postup na náležité odborné úrovni, který je definovaný § 4 odst. 5 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, jako poskytování zdravotních služeb podle pravidel vědy a uznávaných medicínských postupů při respektování individuality pacienta, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti. Názoru na vhodnost užívání pojmu lege artis, což není právní termín, se různí (k tomu srov. např. PTÁČEK, Radek, Petr BARTŮNĚK a Jan MACH. *Lege artis v medicíně*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013, 231 stran. ISBN 978-80-247-5126-9.) Již proto je otázkou, zda v souvislosti s přípustném riziku není vhodnější mluvit o pravidlech vědy, nikoliv umění.

[5] Přípustné riziko je vůči krajní nouzi v poměru speciality.

[6] ŠÁMAL, Pavel.: *Trestní zákoník: Komentář*. I. Obecná část. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 356.

[7] ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. I. Obecná část. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 428.

[8] Ust. § 5 odst. 2 zákona č. č. 378/2007 Sb, o léčivech.

[9] Ust. § 51 odst. 1 zákona o léčivech.

Ze zákona o léčivech tak vyplývá, že postup při provádění klinických studií je regulován jak obecně závaznými právními předpisy vnitrostátními a evropským právem,[10] tak i de facto obecně nezávaznými doporučeními – guidelines a etickými pravidly.[11]

2.1 Fáze klinických studií

Obecně platí, že průběh klinické studie je rozdělen do několika etap/fází. Ve fázi I je cílem (na malém množství většinou zdravých dobrovolníků) především ověřit farmakodynamiku[12] zkoumaného léku v určitém dávkování, snášenlivost tohoto dávkování a základní parametry farmakokinetiky[13]. V této fázi tedy nejde o to, zda lék účinkuje předpokládaným resp. zamýšleným způsobem, ale především o to, zda lék neohrožuje lidské zdraví.[14] Z fáze I. se následně odvíjí návrh dávkování – dávkovací schéma pro další fáze, v nichž je již zkoumána a ověřována i účinnost léku.

Teprve ve fázi II tedy začíná hodnocení a ověřování předpokládaného účinku léku v úzkém slova smyslu, tedy v předpokládané léčebné dávce, a to vč. nežádoucích účinků. Ve fázi III je srovnávána účinnost, bezpečnost a nežádoucí účinky hodnoceného léků s již registrovanými (nejúčinnějšími) léky (někdy však, za účelem dosažení přesvědčivějšího výsledku, i placebem[15]) na co možná nejširším spektru nemocných dobrovolníků, přičemž závěry učiněné v této etapě jsou rozhodující pro schválení léku a jeho uvedení na trh. Následovat pak může postregistrační hodnocení léku (fáze IV).[16]

Zatímco všechny výše uvedené dokumenty, na než odkazuje (a zároveň z nich vychází) zákon o léčivech, více či méně poměrně podrobným způsobem závazně upravují povolování a kontrolu klinických studií, vedení dokumentace, informovaný souhlas, hlášení nežádoucích příhod a účinků a další, na design studie jako takový, její fázování a přesnou podobu jejích jednotlivých fází dopadá de facto jen nezávazné doporučení[17] Evropské lékové agentury a podrobné parametry v zásadě žádný právním předpisem závazně stanoveny nejsou, a stanovuje je tedy pro každou klinickou studii víceméně ad hoc orgán oprávněný rozhodovat o povolení klinické studie.

2.2 Přípustné riziko v klinických studiích

Ohrožuje-li účast ve výzkumu život nebo zdraví lidí, kteří se ho účastní, je nutné v souladu s ust. § 31 odst. 2 trestního zákoníku vyžádat souhlas toho, na kom bude výzkum prováděn.

Podrobnější požadavky na ochranu účastníků klinických studií (tzv. subjekty hodnocení) vč. získávání jejich informovaného souhlasu pak přináší v zásadě všechny výše uvedené dokumenty, jakož i další mezinárodní právní normy (např. Úmluva Rady Evropy o biomedicíně).

---

[10] Směrnice Evropského parlamentu a rady 201/20/ES, o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se uplatňování správné klinické praxe při provádění klinických hodnocení humánních léčivých přípravků, která bude nahrazena Nařízením Evropského parlamentu a rady (EU) č. 536/2014, Směrnice komise 2005/28/ES, kterou se stanoví zásady a podrobné pokyny pro správnou klinickou praxi týkající se hodnocených humánních léčivých přípravků a také požadavky na povolení výroby či dovozu takových přípravků

[11] Revidovaná Helsinská deklarace Světové lékařské asociace. Doporučení pro lékaře zabývající se medicínských výzkumem na člověku, Směrnice pro správnou klinickou praxi : ICH Harmonised Tripartite Guideline for Good Clinical Practice E6(31), dostupná kupř. na webových stránkách http://www.ich.org/fileadmin/Public_Web_Site/ICH_Products/Guidelines/Efficacy/E6/E6_R1_Guideline.pdf

[12] Farmakodynamika zkoumá, jak lék ovlivňuje ovlivňuje organismus – tj. účinnost léku a jeho nežádoucí účinky.

[13] Farmakokinetika zkoumá, jak organismus ovlivňuje lék – tj. kupř. metabolismus léku, jeho vstřebávání atd.

[14] Ve fázi jedna však mohou ve výjimečných případech participovat i nemocní dobrovolníci (typicky trpící nevyléčitelným onkologickým onemocněním), u nichž selhali dostupné (schválené) léky.

[15] K tomu srov. např. kritickou (populárně naučnou) analýzu B. Goldacra: GOLDACRE, Ben. *Bad Pharma: How drug companies mislead doctors and harm patients*, Fourth Estate, 2012 (UK). ISBN 978-0-00-735074-2.

[16] PETR, Petr, Hana KALOVÁ. Nápady pro čtenáře klinických studií. *Klin Farmakol Farm 2006*; 20: 165–167, str. 166.

[17] European Medicines Agency: Guideline on Strategies to Identify and Mitigate Risks for First-Inhuman Clinical Trials with Investigational Medicinal Products. Doporučení je dostupné kupř. na webových stránkách http://ansm.sante.fr/content/download/1491/14525/version/4/file/reco-essais-clinique-premier-administration-homme.pdf

Pro ilustraci lze uvést českou právní úpravu obsaženou v zákoně o léčivech, který z účasti na klinických studií vylučuje určité skupiny osob (mimo jiné těhotné a kojící ženy, osoby mladší 18 let), resp. účast těchto osob, na na jejichž ochraně má společnost zvláštní zájem, podmiňuje za určitých okolností splněním dalších zákonných kritérií.

Dle zákona o léčivech jsou klinické studie přípustné u svéprávných účastníků (subjektů hodnocení) jen tehdy, pokud

a) předvídatelná rizika a obtíže pro subjekty hodnocení jsou vyváženy předpokládanými přínosy pro subjekty hodnocení i pro další potenciální pacienty; klinické hodnocení lze zahájit pouze tehdy, pokud podle etické komise a Státního ústavu pro kontrolu léčiv předpokládaný léčebný přínos a prospěch pro zdraví odůvodňují rizika; klinické hodnocení může pokračovat pouze tehdy, pokud je dodržení tohoto požadavku trvale sledováno,
b) subjekt hodnocení měl v předchozím rozhovoru se zkoušejícím nebo osobou pověřenou zkoušejícím možnost porozumět cílům, rizikům a obtížím klinického hodnocení i podmínkám, za nichž má klinické hodnocení probíhat, a jestliže byl informován o svém právu kdykoli od klinického hodnocení odstoupit,
c) jsou zajištěna práva subjektu hodnocení na fyzickou a psychickou nedotknutelnost osobnosti, na soukromí a na ochranu údajů o jeho osobě podle zvláštních právních předpisů,
d) subjekt hodnocení poskytl písemný souhlas poté, kdy byl seznámen s povahou, významem, dopady a riziky klinického hodnocení; pokud subjekt hodnocení není schopen psát, lze ve výjimečných případech připustit ústní souhlas učiněný za přítomnosti alespoň jednoho svědka; o udělení ústního souhlasu musí být pořízen písemný záznam,
e) subjekt hodnocení může kdykoli odstoupit od klinického hodnocení tím, že odvolá svůj informovaný souhlas, aniž by mu proto byla způsobena újma,
f) bylo před zahájením klinického hodnocení uzavřeno pojištění odpovědnosti za škodu pro zkoušejícího a zadavatele, jehož prostřednictvím je zajištěno i odškodnění v případě smrti subjektu hodnocení nebo v případě škody vzniklé na zdraví subjektu hodnocení v důsledku provádění klinického hodnocení; uzavření takového pojištění je povinen zajistit zadavatel.[18]

V tomto ohledu je potom zajímavá právní úprava obsažená v Úmluvě Rady Evropy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (čl. 15 a násl.), která v souvislosti s požadavkem na informovaný souhlas navíc ještě vyžaduje, aby souhlas byl dán výslovně, konkrétně a byl zdokumentován. Takový souhlas lze kdykoliv svobodně odvolat.[19] Z Vysvětlující zprávy k Úmluvě o biomedicíně potom vyplývá, že "konkrétní souhlas" je nutno po účastníkovi vyžadovat před každým konkrétním zákrokem provedeným v rámci výzkumu.[20]

Na tomto místě je nutno konstatovat, že informovaný souhlas svéprávného subjektu hodnocení s účastí na klinických studiích a s jednotlivými zákroky nelze ztotožňovat se svolením poškozeného dle § 30 odst. 3 trestního zákoníku - pacient nesouhlasí s tím, že bude v průběhu klinických studií usmrcen či mu bude ublíženo na zdraví, nýbrž souhlasí (toliko) s rizikem, že k potenciálnímu zásahu do života a zdraví může dojít.

Informovaný souhlas účastníka je zcela zásadní zejména v tzv. první fázi klinické studie, kdy jsou dobrovolníci vystaveni nejvyšší míře rizika, neboť na nich jsou poprvé léky testovány v interakci s lidským organismem a jejich předpokládaná bezpečnost může být ve významné míře skutečně jen (kvalifikovaně) odhadovanou veličinou.

[18] Ust. § 52 odst. 3 zákona o léčivech.
[19] Čl. 16 Úmluvy Rady Evropy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (dále také jen Úmluva o biomedicíně Úmluvy o biomedicíně). Ještě přísnější podmínky pak stanovuje čl. 17 Úmluvy o biomedicíně pro případ, že je výzkum prováděn na osobách neschopných udělit souhlas.
[20] Vysvětlující zpráva k Úmluvě o biomedicíně, k čl. 16.

3. Klinické hodnocení experimentálního léku BIA 10-2474 (Rennes, Francie, 2015-2016)

V polovině ledna 2016 byly zveřejněny informace, že po podání experimentálního léku BIA 10-2474 (ovlivňující nervový systém[21]) 90 zdravým dobrovolníkům dne 7.1.2016 v soukromé laboratoři v Rennes došlo k závažným nežádoucím účinků, následkem nichž utrpěl jeden z účastníků klinické studie mozkovou smrt a další tři účastníci trvalé neurologické poškození. Studie byla obratem pozastavena.

Jak dále vyplývá z dostupných informací v médiích, v souvislosti s nežádoucími účinky bylo hospitalizováno celkem 6 mužů ve věku od 28 do 49 let, přičemž tito účastníci obdrželi v rámci fáze I klinické studie nejvyšší dávku experimentálního léku ze všech testovaných subjektů. Celá situace vyvolala pochybnosti, zda byla klinická studie prováděna v souladu s platnými právními předpisy a zda byly dodrženy meze přípustného rizika (mimo jiné, zda neměl být lék podáván menšímu množství účastníky s bezpečnějšími, tj. většími časovými rozestupy, apod.)[22] Je zřejmé, že ze samotného faktu, že při klinické studii došlo k úmrtí a trvalé újmě na zdraví, nelze dovozovat, zda klinická studie byla prováděna protiprávně, či ještě v mezích přípustného rizika. Kritéria, jak vybočení mezí v konkrétním případě definovat, česká trestněprávní teorie výslovně nenabízí, dle mého názoru je však k závěru, zda klinická studie probíhala ještě v souladu s právem, zapotřebí zhodnotit následující:

1) zda očekávaný přínos (efektivnější případně méně zatěžující léčba bolesti a mírnění úzkosti) nebyl v neadekvátním nepoměru s rizikem, že dojde k poškození zdraví účastníků, a
2) zda v tomto ohledu byla minimalizována rizika, že k takovému poškození zdraví dojde – jinými slovy, zda byla zachována taková míra opatrnosti, kterou je možno po osobě, která studii provádí, spravedlivě požadovat.

Z protokolu klinické dokumentace[23] lze rekonstruovat, že klinická studie byla koncipována jako dvojitě zaslepená[24], placebem kontrolovaná, randomizovaná[25] studie. Lék nebyl současně podán všem devadesáti účastníkům ve stejné dávce ve stejný okamžik, nýbrž byl podáván postupně, ve vzrůstající dávce, vždy v rámci jedné testované skupiny šesti účastníkům, přičemž dalším dvěma bylo namísto účinné látky podáno placebo. Mezi podáním léku jedné skupině v nižší dávce a další skupině ve vyšší dávce[26] byly vždy dodrženy časové odstupy (určené k tomu, aby byl vyhodnocen zdravotní stav účastníků po podání léku). Při podání první dávky léků prvním osmi dobrovolníkům (tj. šesti dávek léku a dvou dávek placeba) byla nejprve podána jedna dávka léku a jedna dávka placeba, a teprve po 24 hodinách, během nichž nedošlo k nežádoucím účinkům, bylo přistoupeno k podání zbývajících pěti dávek léku a jednoho placeba.

Účast na studii byla zároveň apriori umožněna jen skutečně zdravým dobrovolníkům (s vyloučením osoby trpících mimo jiné respiratorním, gastrointestinálním, renálním, neurologickým, kardiovaskulárním, dermatologickým, endokrinním onemocněním ad.), vyloučeny byly však kupř. i ženy v plodném věku (s reálnou možností v průběhu klinické studie či posléze otěhotnět), osoby se známou alergií a zvýšenou citlivostí na léky, osoby, jež se v předchozím roce zúčastnili více než dvou

---

[21] zejména receptory bolesti a serotoninové receptory mající vliv na nálady, s předpokládaným užitím pro mírnění neklidu u Parkinsonovy nemoci či bolestech doprovázející nádorová onemocnění

[22] Informace ohledně případu dostupné např. na webových stránkách https://www.theguardian.com/science/2016/jan/17/man-left-brain-dead-after-french-drug-trial-dies-in-hospital, http://www.nature.com/news/scientists-in-the-dark-after-french-clinical-trial-proves-fatal-1.19189, http://www.bbc.com/news/world-europe-35320895.

[23] Protokol je dostupný kupř. na webových stránkách http://ansm.sante.fr/content/download/84681/1069223/version/1/file/protocole_BIAL_102474+101-22012016131259.pdf.

[24] Tj. ani účastníci, ani samy osoby provádějící klinické hodnocení léků neměli informaci o tom, kteří účastníci patří do testované skupiny (je jim podána účinná látka), a kteří do skupiny kontrolní (je jim podána neúčinná látka v totožné podobě, jako účinná látka – placebo, v tomto konkrétním případě tableta k orálnímu užití)

[25] Účastníci byli rozřazení na testované subjekty a kontrolní subjekty náhodně.

[26] První skupina obdržela dávku 0,25 mg, druhá skupina 1,25, každá další skupina pak dvojnásobek předchozí dávky, přičemž jako nejvyšší dávka ve fázi I byla zamýšleno podání 100 mg účinné látky (při této dávce nebyly dle protokolu pozorovány žádné nežádoucí účinky na krysách ve fázích předcházejících klinické studii). Z dostupných informací nelze určit, která dávka byla již kritická.

dalších klinických studií a další kategorie osob. Dle protokolu byla účast dobrovolníků ve studii podmíněna jejich informovaným souhlasem.[27]

Celá událost vzbudila celosvětově extrémní pozornost a bude jistě důkladně šetřena jak orgány činnými v trestním řízení, tak i ad hoc zřízenou komisí při národní lékové agentuře (Agence nationale de sécurite du médicament at des produit de santé).[28]

Ze samotného protokolu klinické studie v tomto okamžiku nevyplývá, že by riziko spojené s testování léku BIA 10-2474 bylo ze strany osob, provádějících klinickou studii, jakkoliv zjevně podceněno. Protokol jednoznačně upravuje mechanismy, které svědčí o snaze minimalizovat případnou materializaci rizika v podobě poškození zdraví. Otázkou zůstává, zda se v průběhu dalšího šetření celé věci neprokážou další skutečnosti, z nichž by bylo možné dovodit, že kvalifikovaný odhad rizik pro lidské zdraví nebyl adekvátní, resp. že v době provádění klinické studie byly známy informace důvodně nasvědčující tomu, že lék může být pro lidské zdraví nebezpečný.[29]

Závěr

Z analýzy nežádoucí příhody, k níž došlo v lednu 2016 při provádění klinické studie léku BIA 10-2474 v soukromé laboratoři v Rennes vyplývá, že na základě momentálně dostupných informací lze mít určité pochybnosti o tom, zda byly zachovány meze přípustného rizika.

Za situace, že by klinická studie probíhala za stejných podmínek v ČR, by zejména s ohledem na platné a účinné ustanovení § 31 trestního zákoníku a § 51 zákona o léčivech (s odkazy na další právní normy a doporučení) bylo zkoumáno, zda zde nebyl nepoměr mezi předpokládatelným rizikem spojeným s klinickou studií pro lidské zdraví a život a očekávaným (objektivně očekávatelným) výsledkem, zda účastníci byli o rizicích pro své zdraví a život adekvátně informováni a s účastí na studii vyslovili platně informovaný souhlas a zda bylo při studii postupováno s takovou opatrností, jakou je spravedlivé po osobách, jež klinické studie provádějí, požadovat.

Seznam použité literatury

GOLDACRE, Ben. *Bad Pharma: How drug companies mislead doctors and harm patients*, Fourth Estate, 2012 (UK).

JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ, Vladimír PELC, Jiří ŘÍHA a Vojtěch STEJSKAL. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges.

PETR, Petr, Hana KALOVÁ. Nápady pro čtenáře klinických studií. *Klin Farmakol Farm 2006*; 20: 165–167.

PTÁČEK, Radek, Petr BARTŮNĚK a Jan MACH. *Lege artis v medicíně*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2013.

ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ

a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

ŠÁMAL, Pavel.: *Trestní zákoník: Komentář*. I. Obecná část. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 356.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. I. Obecná část. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012.

Kontaktní údaje autora: krejcikova@polac.cz

[27] Tyto informované souhlasy, ani vzor poučení o možných nežádoucích událostech (účincích testovaného léku) však nejsou v protokolu zahrnuty.

[28] K tomu srov. prohlášení ze strany Agence nationale de sécurite du médicament at des produit de santé, dostupné na: http://ansm.sante.fr/var/ansm_site/storage/original/application/3968769c8773917a7eb56202e18a6ae4.pdf

[29] Kupř. již nyní media poukazují na to (zatím však bez dalších důkazů), že v době provádění klinické studie byly známy skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že testovaný lék může být nebezpečný. K tomu srov. text na https://www.theguardian.com/science/2016/feb/25/french-drug-trial-scandal-dogs-died-in-pre-clinical-test.

APLIKAČNÉ PROBLÉMY PRI VYŠETROVANÍ TRESTNÉHO ČINU NEVYPLATENIE MZDY A ODSTUPNÉHO

mjr. Ing. Bc. Tatiana KRUPSKÁ
Stredná odborná škola Policajného zboru v Košiciach

Anotácia: *Autorka sa v príspevku venuje aplikačným problémom pri vyšetrovaní trestného činu nevyplatenie mzdy a odstupného, ponúka možné spôsoby riešení jednotlivých situácií, v závislosti od počiatočnej dôkaznej situácie a vnáša svoj postoj k ich posudzovaniu.*
Kľúčové slová: *trestný čin, mzda, odstupné, termín splatnosti, účinná ľútosť, platobná schopnosť.*

Annotation: *The author is interested in the problems of application in investigation of the delict of not paying the salary and severance pay, she offers the ways how to solve individual situations in connection with initial situation with evidence. She offers her own attitude to their judgment.*
Keywords: *delict, salary, severance pay, maturity, effective contrition, solvency.*

Nevyplatenie mzdy a odstupného zo strany zamestnávateľa je v súčasnej dobe dosť často vyskytujúcim sa spoločenským javom, ktorý svojou podstatou a za predpokladu naplnenia pojmových znakov skutkovej podstaty spadajú už aj do roviny trestného práva ako jedného z odvetví práva verejného. Pri vyšetrovaní tohto trestného činu sa orgány činné v trestnom konaní či už v rámci skráteného vyšetrovania, resp. vyšetrovania stretávajú s aplikačnými problémami a skutkovo a dôkazne obdobné prípady sú posudzované nejednotne, výsledkom vedených trestných konaní je vydávanie odlišných meritórnych rozhodnutí, čo môže vzbudzovať nedôveru občanov v spravodlivý, objektívny a korektný prístup orgánov činných v trestnom konaní, ako aj v rozhodovaní súdov a navodzovať situácie právnej neistoty v tomto štáte.

Samotné vymedzenie skutkovej podstaty trestného činu nevyplatenia mzdy a odstupného podľa § 214 Trestného zákona je v osobitnej časti Trestného zákona dosť nejednoznačné a komplikované, v rôznych komentároch Trestného zákona je rozborov obligatórnych znakov skutkovej podstaty trestného činu nevyplatenia mzdy a odstupného pomenej a tieto sa obmedzujú len na strohý popis jednotlivých pojmových znakov, resp. na výklad pojmov, akými sú napríklad mzda, odstupné, s poukazom na normy iných všeobecne záväzných právnych predpisov.

V zmysle § 214 Trestného zákona sa trestného činu nevyplatenie mzdy a odstupného dopustí ten, kto ako štatutárny orgán právnickej osoby alebo fyzická osoba, ktorá je zamestnávateľom, alebo ich prokurista nevyplatí svojmu zamestnancovi mzdu, plat alebo inú odmenu za prácu, náhradu mzdy alebo odstupné, na ktorých vyplatenie má zamestnanec nárok, v deň ich splatnosti, hoci v tento deň mal peňažné prostriedky na ich výplatu, ktoré nevyhnutne nepotreboval na zabezpečenie činnosti právnickej osoby alebo činnosti zamestnávateľa, ktorý je fyzickou osobou, alebo vykoná opatrenia smerujúce k zmareniu vyplatenia týchto peňažných prostriedkov. V kvalifikovaných skutkových podstatách tohto trestného činu sa nachádzajú osobitné kvalifikačné momenty (pojmy), ktoré zvyšujú závažnosť tohto trestného činu (spôsobím väčšej škody, resp. ak páchateľ koná z osobitného motívu, spácha uvedený trestný čin voči viac ako desiatim zamestnancom, resp. v závislosti od výšky škody, ktorá bola trestným činom spôsobená).

Vykonaným rozborom skutkovej podstaty trestného činu nevyplatenie mzdy a odstupného je možné dospieť k záveru, že páchateľom tohto trestného činu môže byť len špeciálny subjekt – a teda štatutárny orgán právnickej osoby, fyzická osoba alebo ich prokurista (tak ako to vyžaduje konkrétne ustanovenie Trestného zákona). V zmysle § 14 ods. 1 Obchodného zákonníka prokúrou splnomocňuje podnikateľ prokuristu na všetky právne úkony, ku ktorým dochádza pri prevádzke podniku, aj keď sa na ne inak vyžaduje osobitné plnomocenstvo. Prokúru možno udeliť len fyzickej osobe. Zo samotného znenia skutkovej podstaty vyplývajú jednotlivé pojmy, ktorými sú: mzda, plat, iná odmena za prácu, náhrada mzdy a odstupné. Mzda je legálne vymedzená v § 118 ods. 2 č. 311/2001 Z. z. zákonníka práce v znení neskorších zmien a doplnkov (ďalej len zákonník práce). Pod pojmom

mzda možno rozumieť peňažné plnenie alebo plnenie peňažnej hodnoty (naturálna mzda), ktorá je poskytovaná zamestnávateľom zamestnancovi za prácu. Za mzdu sa nepovažujú náhrada mzdy, odstupné, odchodné, cestovné náhrady vrátane nenárokových cestovných náhrad, príspevky zo sociálneho fondu, príspevky na doplnkové dôchodkové sporenie, príspevky na životné poistenie zamestnanca, výnosy z kapitálových podielov (akcií) alebo obligácií, daňový bonus, náhrada príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca, doplatky k nemocenským dávkam, náhrada za pracovnú pohotovosť, peňažná náhrada podľa § 83a ods. 4 a iné plnenie poskytované zamestnancovi v súvislosti so zamestnaním podľa tohto zákona, osobitných predpisov, kolektívnej zmluvy alebo pracovnej zmluvy, ktoré nemá charakter mzdy. Za mzdu sa tiež nepovažuje ďalšie plnenie poskytované zamestnávateľom zamestnancovi zo zisku po zdanení. Náhrada mzdy je upravená v § 122 Zákonníka práce.

V súvislosti s naplnením objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu nevyplatenie mzdy a odstupného podľa § 214 ods. 1 Trestného zákona je nevyhnutnou podmienkou, že nárok zamestnanca na výplatu mzdy nebol uspokojený napriek tej skutočnosti, že zamestnávateľ v deň splatnosti mzdy mal dostatok peňažných prostriedkov na jej úhradu a tieto prostriedky nevyhnutne nepotreboval na riadne zabezpečenie chodu spoločnosti. Analogicky možno posudzovať za trestnoprávne konanie, ak štatutár spoločnosti uhradil iba časť mzdy, resp. ostatných nárokovateľných položiek, a teda nedôjde k úhrade mzdy v plnej výške, tak, ako si ju nárokuje zamestnanec. K výkladu pojmu „deň splatnosti“ je potrebné použiť iné mimotrestné normy obsiahnuté v iných všeobecne záväzných právnych predpisoch, konkrétne v Zákonníku práce, keďže pojem termín splatnosti nie je vo všeobecnej, ako ani osobitnej časti Trestného zákona explicitne vyjadrený. Z hľadiska posúdenia času dokonania trestného činu nevyplatenia mzdy a odstupného je potrebné vyhodnotiť, či konanie páchateľa vykazovalo znaky jednotlivých čiastkových útokov pokračovacieho trestného činu, resp. či sa jednalo o jeden dokonaný trestný čin (napríklad v prípade neuhradenia mzdy, resp. iných náležitostí zamestnancovi za len jedno sledované obdobie – napríklad za jeden mesiac). S poukazom na skutkovú podstatu trestného činu nevyplatenie mzdy a odstupného, vyjadrenú v osobitnej časti Trestného zákona, k dokonaniu trestného činu teda dochádza v deň splatnosti mzdy. Splatnosť mzdy môže byť jednoznačne vymedzená v pracovnej zmluve, resp. v kolektívnej zmluve (resp. v inom právnom titule, na základe ktorého je práca vykonávaná a za vykonanie ktorej patrí zamestnancovi mzda, resp. iná odmena, náhrada...)[1], resp. ak v tejto absentuje údaj o splatnosti mzdy, je potrebné riadiť sa príslušnými inými mimotrestnými právnymi normami (predovšetkým ustanovenými v Zákonníku práce). V zmysle § 129 Zákonníka práce je mzda splatná pozadu za mesačné obdobie, a to najneskôr do konca nasledujúceho kalendárneho mesiaca, ak sa v kolektívnej zmluve alebo v pracovnej zmluve nedohodlo inak. Zákon presne vymedzuje aj podmienky vyplatenia mzdy, pri skončení pracovného pomeru, z § 129 ods. 3 Zákonníka práce vyplýva, že pri skončení pracovného pomeru vyplatí zamestnávateľ zamestnancovi mzdu splatnú za mesačné obdobie v deň skončenia pracovného pomeru, ak sa nedohodli inak, najneskôr však v najbližšom výplatnom termíne nasledujúcom po dni skončenia pracovného pomeru. Pri posudzovaní trestnosti tohto trestného činu je potrebné brať do úvahy aj ustanovenia týkajúce sa účinnej ľútosti v zmysle § 86 ods. Trestného zákona. Z ustanovenia § 86 ods. l písm. c) Trestného zákona vyplýva, že trestnosť trestného činu zaniká aj vtedy, ak ide o trestný čin nevyplatenia mzdy a odstupného podľa § 214, ak trestný čin nemal trvalo nepriaznivé následky a páchateľ svoju povinnosť dodatočne splnil najneskôr do 60 dní od dokonania trestného činu (t.j. od dátumu, kedy sa mzda stala splatnou).V prípade posudzovania druhu trestného činu, pokiaľ páchateľ v stanovenom termíne splatnosti v rámci jedného mesiaca nevyplatí mzdu viacerým zamestnancom, nevykoná tým viacero jednotlivých, samostatných skutkov, ale dopustí sa len jedného trestného činu, ktorý bude mať viacero následkov (v podobe nevyplatených miezd jednotlivým zamestnancom) – napríklad konateľ spoločnosti nevyplatí v mesiac máj mzdu

[1] V zmysle § 43 ods. 1 ZP je zamestnávateľ v pracovnej zmluve povinný so zamestnancom dohodnúť podstatné náležitosti, ktorými sú okrem iného mzdové podmienky, ak nie sú dohodnuté v kolektívnej zmluve. V zmysle § 2 uvedeného §-u zamestnávateľ v pracovnej zmluve uvedie okrem náležitostí podľa odseku 1 aj ďalšie pracovné podmienky, a to výplatné termíny, pracovný čas, výmeru dovolenky a dĺžku výpovednej doby. V pracovnej zmluve možno dohodnúť ďalšie podmienky, o ktoré majú účastníci záujem, najmä ďalšie hmotné výhody.

5tim zamestnancom. Iná situácia bude v prípade, ak páchateľ nevypláca mzdu svojím zamestnancom v trvaní niekoľkých mesiacov, za predpokladu, že budú splnené obligatórne podmienky vyjadrené v § 122 ods. 10 Trestného zákona, pôjde o jeden pokračovací trestný čin, ktorý bude pozostávať z viacerých čiastkových útokov (ktoré budú predstavovať jednotlivé mesiace, počas ktorých mzda vyplatená nebola – napríklad konateľ spoločnosti nebude uhrádzať svojím 5-tim zamestnancom mzdu v stanovenej výške od mesiaca január do mesiaca máj). Na to, aby sme mohli uvažovať o pokračovacom trestnej čine musia byť splnené podmienky presne vymedzené v ustanovení § 122 ods. 10 Trestného zákona, a teda páchateľ musí pokračovať v páchaní toho istého trestného činu, avšak trestnosť všetkých čiastkových útokov sa bude posudzovať ako jeden trestný čin, ak čiastkové útoky toho istého páchateľa bude spájať objektívna súvislosť v čase, spôsobe ich spáchania, v predmete útoku, ako aj v subjektívna súvislosť, a teda jednotiaci zámer páchateľa spáchať uvedený čin (za predpokladu, že tieto útoky neboli spáchané mimo územia Slovenskej republiky). Pokračovanie v trestnom čine je teda obligatórne charakterizované znakmi, ktoré musia byť splnené kumulatívne. Výška škôd spôsobená čiastkovými útokmi pokračovacieho trestného činu sa sčítava, teda pre právnu kvalifikáciu je rozhodujúca celková škoda. [2]

V priebehu vyšetrovania trestných činov nastávajú aplikačné problémy týkajúce sa presného stanovenia dátumu splatnosti, predovšetkým ak tento údaje nevyplýva jednoznačne z pracovnej zmluvy. V takomto prípade je potrebné sa pri určovaní termínu splatnosti riadiť príslušnými ustanoveniami Zákonníka práce. V týchto prípadoch vznikajú rôzne výklady, prístupy a predovšetkým sú vydávané v skutkovo zhodných veciach meritórne rozhodnutia rôznej povahy, odvolávajúc sa na rôzne ustanovenia Trestného poriadku. Prihliadnuc na vyššie uvedené skutočnosti možno konštatovať, že za termín splatnosti nemožno považovať len konkrétny dátum, kedy sa mzda stala splatnou (ak je tento termín presne vymedzený v pracovnej zmluve), ale v prípade absencie takéhoto údaju možno za dátum splatnosti považovať každý jeden deň, po stanovenom termíne výplaty mzdy, a to až do posledného dňa nasledujúceho kalendárneho mesiaca. V prípade, že zamestnávateľ, resp. zodpovedná osoba, v stanovený deň splatnosti (či už ktorý je určený v pracovnej zmluve, resp. ktorý vyplýva zo Zákonníka práce), za predpokladu, že disponuje dostatkom peňažných prostriedkov, neuhradí svojmu zamestnancovi mzdu, resp. iné nároky, na výplatu ktorých má nárok, po formálnej stránke naplní všetky znaky skutkovej podstaty trestného činu nevyplatenia mzdy a odstupného podľa § 214 Trestného zákona, či v už v základnej skutkovej podstate, resp. v kvalifikovaných skutkových podstatách.

V praxi okrem zmieneného problému vznikajú ďalšie aplikačné problémy, týkajúce sa predovšetkým tej situácie, ak by v spoločnosti bez vkladu peňažných prostriedkov zo strany či už spoločníka, resp. konateľa neboli peňažné prostriedky na úhradu miezd, ale po realizovaní vkladu sa tieto už v spoločnosti nachádzajú a menia finančnú situáciu a platobnú schopnosť spoločnosti v stanovený termín splatnosti mzdu uhradiť. Pri vyhodnocovaní dôkaznej situácie vzniká polemika o tom, či za daných okolností možno voči konateľovi vyvodiť trestno-právnu zodpovednosť za trestný čin nevyplatenia mzdy a odstupného, keď samotní obvinení, resp. podozriví zvolia tú povahu obhajoby, že ich konaniu chýba zavinenie, a teda absentuje minimálne jeden zo štyroch obligatórnych znakov skutkovej podstaty trestného činu, a to predovšetkým z hľadiska subjektívnej stránky. Vychádzajúc z obrany podozrivého, resp. obvineného možno vychádzať z predpokladu, že prostriedky boli konateľom vložené z dôvodu udržania riadneho chodu spoločnosti a v záujme zachovania existencie spoločnosti. V záujme ustálenia a náležitého zistenia skutkového stavu veci je potrebné v ďalšom konaní skúmať okolnosti vkladu peňažných prostriedkov podozrivého, resp. obvineného do spoločnosti, či tieto boli náležitým spôsobom a v zmysle príslušných všeobecne záväzných právnych predpisov zaúčtované, z akého zdroja tieto peňažné prostriedky pochádzali a či ich vklad do spoločnosti reálne zmenil platobnú schopnosť spoločnosti mzdy, resp. iné náležitosti zamestnancom uhradiť. Som toho názoru, že pokiaľ sa vykonaným znaleckým dokazovaním reálne preukáže, že spoločnosť mala (po takomto vklade konateľa, resp. spoločníka) dostatok disponibilných prostriedkov na úhradu mzdy, bude potrebné vyvodiť trestnoprávnu zodpovednosť voči

[2] KORGO, D. a kol. *Trestné právo hmotné (všeobecná časť).* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 34 s.

zodpovednému štatutárovi spoločnosti, pretože pôvod peňazí, ktoré sa okamihom vkladu stávajú majetkom spoločnosti, nemá relevanciu pri posudzovaní zodpovednosti za spáchaný trestný čin nevyplatenia mzdy a odstupného.

Resumé (v slovenskom jazyku): Aplikačné problémy pri vyšetrovaní trestného činu nevyplatenia mzdy a odstupného v zmysle § 214 Trestného zákona vznikajú v dôsledku nedostatočnej právnej úpravy uvedeného ustanovenia v osobitnej časti Trestného zákona. Okrem nejasného a nejednoznačného výkladu pojmov, akými sú napríklad termín splatnosti nie je z ustanovenia jednoznačné, aký rozsah škody je potrebný k tomu, aby bolo možno vyvodiť záver o trestnej zodpovednosti páchateľa tohto trestného činu. S odvolaním sa na § 125 ods. 2 Trestného zákona je síce zrejmé, že ak tento zákon v osobitnej časti vyžaduje v základnej skutkovej podstate spôsobenie škody ako majetkový následok trestného činu a neuvádza jej výšku, má sa za to, že musí byť spôsobená aspoň škoda malá, avšak zo samotného znenia skutkovej podstaty tohto trestného činu nevyplýva požiadavka formálneho znaku, a to v podobe spôsobenia škody. Následkom tejto nedostatočnej právnej úpravy dochádza k zbytočnému, v niektorých prípadoch dôkazne náročnému procesnému postupu (napríklad v prípade nespolupráce štatutára s orgánom činným v trestnom konaní, v prípade absencie potrebných účtovných podkladov nevyhnutných pre spracovanie znaleckého posudku, resp. v prípade nemožnosti lokalizácie osôb, ktorých účasť na úkonoch trestného konania je nevyhnutná), napriek tomu, že poškodená strana by si svoje nároky mohla uplatňovať aj v rámci občianskoprávnych konaní a vedenými trestnými konania súčasne dochádza z pohľadu autorky k neopodstatnenej a zbytočnej kriminalizácii štatutárov spoločností, k zvyšovaniu administratívnej zaťaženosti, už do značnej miery vyťažených orgánov činných v trestnom konaní.

Resumé (v anglickom jazyku): The problems of application in investigation of the delict of not paying the salary and severance pay as in § 214 of the Penal Code, start because of insufficient legal amendment of above stated regulation in special part of the Penal Code. Except of not clear and not unambiguous explanation of terms, e.g. by term of maturity in regulation, it is not unambiguous what amount of damage is needed to be able to state criminal liability of malefactor of the delict. In reference to § 125 par. 2 of Penal Code it is evident that if it is required by the law in its special part in the basic nature of facts to cause at least little damage (if the amount of the damage is not stated, it is understood to be at least little damage), however from the meaning of the nature of facts of the delict it is not arisen any requirement of the formal sign i.e. causing of damage. The consequence of that insufficient legal regulation is senseless, in some cases of difficult process procedure (e.g. in case the administrator does not cooperate with criminal action body, in case of absence of accounting materials necessary for working out the expert`s statement or in case it is impossible to localise people necessary in criminal action). In spite of the injured party could claim even in civil procedure and from the author`s point of view administrators of the companies are often criminalised by criminal actions what is useless and the administrative endurance of exhausted criminal action body is increasing.

Zoznam bibliografických odkazov:

- KORGO, D. a kol. 2012. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru. ISBN 978-80-8054-529-1.
- KORGO, Dušan et al. 2014. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-533-3.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:
mjr. Ing. Bc. Tatiana Krupská
odborný učiteľ
Stredná odborná škola PZ
Južná trieda 50
Košice

t. č. 89/67 240
e-mail: tatiana.krupska@minv.sk

ZÁVÄZOK IMPLEMENTOVAŤ TRESTNÚ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB V SEKUNDÁRNOM PRÁVE EU- ANALÝZA

Doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.[1]
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky,Právnická fakulta UK v Bratislave;
Akadémia Policajného zboru v Bratislave;

JUDr. Marek KORDÍK, LL.M., PhD.[2]
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky,Právnická fakulta UK v Bratislave

Anotácia: *Príspevok sa zaoberá jednotlivými sekundárnymi normami únijneho práva, ktoré upravujú trestnú zodpovednosť právnických osôb. Príspevok sa pokúša načrtnúť a interpretovať jednotlivé rámcové rozhodnutia a smernice v otázke, či obsahujú požiadavku priamej trestnej zodpovednosti, alebo na ich implementáciu do právneho poriadku postačuje existujúce riešenie nepriamej trestnej zodpovednosti právnických osôb.*
Kľúčové slová: *Trestná zodpovednosť právnických osôb, smernice, rámcové rozhodnutia, účinné nástroje a opatrenia.*

Anotation: *The contribution deals with secondary EU law instruments including responsibility of legal person. criminal The contribution tries to analyze the norms whether current model of the criminal responsibility of legal persons is sufficient.*
Keywords: *Criminal responsibility of legal persons, frame work decision and directives, effective tools and measures.*

Úvod

Štokholmský program je zatiaľ posledným programovým východiskom harmonizačných snahách Európskej únie na poli trestného práva členských štátov. Je preto paradoxné, že v texte programu sa požiadavka vytvorenia spoločného rámca pre zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb expressis verbis neobjavuje.[3] Samotný program nadväzuje na Haagsky program[4] a program prijatý v Tampare[5], ktoré boli prijaté za účelom posilnenia spolupráce v oblasti spravodlivosti a vnútra. V rámci stimulovania diskusie, ktoré tvorili odborný podklad pre program v Tampere a následne pre Haagsky program sú zo strany Európskej komisie pravidelne prijímané tzv. zelené knihy[6]. V roku 2001 Európska komisia prijala Zelenú knihu o ochrane finančných záujmov EU a založení Úradu európskeho prokurátora,[7] ktorá v prílohe III obsahovala dokument Corpus Iuris 2000[8], ktorý je vo všeobecnosti považovaný za projekt prvej akademickej kodifikácie hmotných noriem európskeho trestného práva a zásad európskeho trestného práva procesného.[9]

Rámcové rozhodnutie Rady 2000/383/SVV z 29. mája 2000 o zvýšenej ochrane pred falšovaním prostredníctvom pokút a ďalších trestných sankcií v súvislosti so zavádzaním eura

V zmysle čl. 8 ods. 1, ods. 2 Rámcového rozhodnutia Rady 2000/383/SVV z 29.mája 2000 o zvýšenej ochrane pred falšovaním prostredníctvom pokút a ďalších trestných sankcií v súvislosti so

---

[1] *Poradkyňa Ministra spravodlivosti SR; Docent na Katedre trestného práva, kriminológie a kriminalistiky,Právnická fakulta UK v Bratislave; Rektorka Akadémie Policajného zboru v Bratislave; Predsedníčka Spoločnosti pre trestné právo a kriminológiu.*

[2] *Odborný asistent, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky,Právnická fakulta UK v Bratislave*

[3]Porovnaj časť 3.3.1. Štokholmského programu Európskej rady- Otvorená a bezpečná Európa, ktorá slúži občanom a chráni ich; ÚVV: 2010/C. Ide najmä o politický dokument, pričom priama zmienka o trestnej zodpovednosti právnických osôb ako priorite by pravdepodobne viedla k jeho vetovaniu.

[4]Prijatý v roku 2005 na obdobie do roku 2010 na posilnenie v oblasti spravodlivosti a vnútra.

[5]Prijatý v roku 1999 na posilnenie spolupráce v oblasti spravodlivosti a vnútra.

[6]Zelená kniha o ochrane finančných záujmov EU a založení Úradu európskeho prokurátora. [cit. 29.11.2014]. Dostupné na http://ec.europa.eu/green-papers/index_en.htm#2001.

[7]Zelená kniha o ochrane finančných záujmov EU a založení Úradu európskeho prokurátora. [cit. 29.11.2014]. Dostupné na http://ec.europa.eu/green-papers/index_en.htm#2001.

[8]Schválené vo Florencii; autori: *M.Delmas-Marty°; J.A.E. Vervaele,* ktorý nadväzuje na projekt Corpus Iuris 1997.

[9]*Cortens G; Pradel* J; European Criminal Law; Kluwer Law International; str.461

zavádzaním eura (Ďalej len „Rámcové rozhodnutie“) každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby boli právnické osoby považované za zodpovedné za trestné činy ktoré špecifikuje čl. 3 až čl. 5 citovaného Rámcového rozhodnutia[10], t.j. spáchané v ich prospech akoukoľvek osobou, konajúcou či už individuálne alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby, ktorá má v rámci právnickej osoby vedúce postavenie založené na:

- oprávnení zastupovať túto právnickú osobu, alebo
- právomoci prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby, alebo
- právomoci vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby,

  ako aj za účasť v úlohe spolupáchateľov alebo podnecovateľov takýchto trestných činov alebo pokusov o spáchanie trestných činov.

V zmysle čl. 8 ods. 2 citovaného Rámcového rozhodnutia každý členský štát je povinný prijať potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnická osoba niesla zodpovednosť formou účinnej, primeranej a odrádzajúcej sankcie alebo opatrenia ak nedostatočný dohľad alebo kontrola osoby uvedenej vyššie umožnili spáchanie trestného činu v prospech tejto právnickej osoby osobou konajúcou na základe oprávnenia od tejto právnickej osoby.

V zmysle čl. 9 ods. 1 ods. 2 citovaného Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnická osoba bola potrestaná účinnými, primeranými a odrádzajúcimi sankciami, ktoré musia zahŕňať trestnoprávne alebo iné ako trestnoprávne pokuty. Okrem iných sankcií môžu zahŕňať napríklad:

a) zbavenie nároku na príspevky alebo pomoc z verejných zdrojov;

b) dočasný alebo trvalý zákaz vykonávať obchodnú činnosť;

c) uloženie súdneho dohľadu;

d) súdny príkaz na likvidáciu spoločnosti.

Pričom v zmysle čl. 8 ods. 3 citovaného Rámcového rozhodnutia zodpovednosť právnickej osoby nevylučuje trestné konanie proti fyzickým osobám, ktoré sú páchateľmi, podnecovateľmi alebo spolupáchateľmi trestných činov.

Samotné znenie čl. 8 uvedeného Rámcového rozhodnutia nepredpokladá síce priamu trestnú zodpovednosť právnických osôb samo osobe a požiadavka implementácie by bola naplnená i formou úpravy cez správne trestanie. Avšak spojenie dikcie ustanovenia čl. 9 ods. 1 Rámcového rozhodnutia „bola potrestaná“ so znením sankcii podľa čl. 9 ods. 2 Rámcového rozhodnutia, ktoré majú charakter trestov, a ktoré možno spájať výlučne so zavedením priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, možno skonštatovať, že implementácia uvedeného Rámcového rozhodnutia predpokladá zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb o čom svedči najmä znenie čl. 9 Rámcového rozhodnutia.

---

[10]V nadväznosti na čl. 8 ods. 2 Rámcového rozhodnutia Rady 2000/383/SVV z 29.mája 2000 o zvýšenej ochrane pred falšovaním prostredníctvom pokút a ďalších trestných sankcií v súvislosti so zavádzaním eura je ďalej presne špecifikované, za ktoré trestné činy má byť trestne zodpovedná právnická osoba, jedná sa o nasledovné trestné činy :
a) akékoľvek falšovanie alebo pozmeňovanie meny bez ohľadu na použité spôsoby;
b) úmyselné uvádzanie falšovanej meny do obehu;
c) dovoz, vývoz, preprava, prijatie alebo získanie falšovanej meny s cieľom uviesť ju do obehu s vedomím, že ide o falšovanú menu;
d) podvodné vyrobenie, prijatie, získanie alebo vlastnenie
—nástrojov, článkov, počítačových programov a akýchkoľvek ďalších prostriedkov výhradne prispôsobených na falšovanie alebo pozmeňovanie meny, alebo
— hologramov alebo ďalších prvkov, ktoré slúžia na ochranu pred falšovaním.
Rámcove rozhodnutie taktiež vyžaduje od členských štátov, aby prijali potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby účasť alebo nabádanie ku konaniu uvedenému vyššie a pokus o takéto konanie boli považované za trestné.

Rámcové rozhodnutie Rady 2001/413/SVV z 28. mája 2001 o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov

V zmysle *čl. 7 ods. 1 Rámcového rozhodnutia Rady 2001/413/SVV z 28.mája 2001 o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov (Ďalej len „Rámcové rozhodnutie")* každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby boli právnické osoby považované za zodpovedné za konanie uvedené v článku 2 písm. b), c) a d)[11] a v článkoch 3[12] a 4[13], ktoré by bolo spáchané v ich prospech akoukoľvek osobou, konajúcou či už individuálne alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby, ktorá má v rámci právnickej osoby vedúce postavenie, založené na:

- oprávnení zastupovať túto právnickú osobu, alebo
- právomoci prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby, alebo
- právomoci vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby,

ako aj za účasť v úlohe spolupáchateľa alebo podnecovateľa takéhoto trestného činu.

V zmysle čl. 7 ods. 2 citovaného Rámcového rozhodnutia okrem uvedených prípadov, každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnická osoba niesla zodpovednosť formou účinnej, primeranej a odrádzajúcej sankcie alebo opatrenia[14], ak nedostatočný dohľad alebo kontrola poverenou osobou umožnia spáchanie trestného činu v prospech tejto právnickej osoby osobou spadajúcou pod jej právomoc.

V zmysle čl. 7 ods. 3 uvedeného Rámcového rozhodnutia zodpovednosť právnickej osoby nevylučuje trestné konanie proti fyzickým osobám, ktoré sú páchateľmi, podnecovateľmi alebo spolupáchateľmi trestných činov.

V zmysle čl. 8 ods. 1 citovaného Rámcového rozhodnutia sú štáty povinné prijať potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnická osoba bola potrestaná účinnými, primeranými a odrádzajúcimi sankciami, ktoré musia zahŕňať trestnoprávne alebo iné ako trestnoprávne pokuty, a okrem iných sankcií môžu zahŕňať napríklad:

a) zbavenie nároku na príspevky alebo pomoc z verejných zdrojov;

---

[11]V zmysle čl. 2 Rámcového rozhodnutia Rady 2001/413/SVV z 28.mája 2001 o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa nasledujúce konanie považovalo za trestný čin, ak je spáchané úmyselne, aspoň v súvislosti s kreditnými kartami, eurošekovými kartami, ostatnými kartami vydávanými finančnými inštitúciami, cestovnými šekmi, eurošekmi, ostatnými šekmi alebo zmenkami:
a) krádež alebo iné nezákonné prisvojenie si platobného nástroja;
b) napodobovanie alebo falšovanie platobného nástroja s cieľom použiť ho na účely podvodu;
c) prijatie, získanie, preprava, predaj a poskytovanie iným osobám alebo vlastnenie ukradnutého alebo inak nezákonne si prisvojeného, alebo napodobeného alebo falzifikovaného platobného nástroja s cieľom použiť ho na účely podvodu;
d) podvodné používanie ukradnutého alebo inak nezákonne si prisvojeného, alebo napodobeného alebo falzifikovaného platobného nástroja.

[12]V zmysle čl. 3 Rámcového rozhodnutia Rady 2001/413/SVV z 28.mája 2001 o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov Každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa nasledujúce konanie považovalo za trestný čin, ak je spáchané úmyselne:
vykonanie alebo navádzanie k prevodu peňazí alebo peňažnej hodnoty a tým spôsobenie neoprávnenej straty na majetku inej osoby s úmyslom nadobudnúť neoprávnenú výhodu pre osobu páchajúcu trestný čin alebo tretiu stranu prostredníctvom:
- neoprávneného vkladania, pozmeňovania, vymazávania alebo odstraňovania údajov, najmä identifikačných, alebo
- neoprávneného zasahovania do fungovania počítačového programu alebo systému.

[13]V zmysle čl. 4 Rámcového rozhodnutia Rady 2001/413/SVV z 28.mája 2001 o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov Každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa nasledujúce konanie považovalo za trestný čin, ak je spáchané úmyselne:
podvodné vyrábanie, prijatie, získanie, predaj alebo poskytovanie inej osobe alebo vlastníctvo:
- nástrojov, článkov, počítačových programov a akýchkoľvek ďalších prostriedkov výhradne prispôsobených na spáchanie ktoréhokoľvek z trestných činov uvedených v článku 2 písm. b);
- počítačových programov na účely spáchania ktoréhokoľvek z trestných činov opísaných v článku 3.

[14]Tento záväzok vplýva z čl. 8.2 Rámcového rozhodnutia Rady 2001/413/SVV z 28.mája 2001 o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov.

b) dočasný alebo trvalý zákaz vykonávania obchodných činností;

c) uloženie súdneho dohľadu;

d) súdny príkaz na likvidáciu spoločnosti.

Uvedené Rámcové rozhodnutie taktiež v čl. 9 ods. 1 ustanovuje zásady pre určenie príslušnosti na trestné stíhanie v súvislosti s trestnými činmi[15], ak bol trestný čin spáchaný:

a) celý alebo čiastočne na jeho území; alebo

b) jedným z jeho štátnych príslušníkov, za predpokladu že právo tohto členského štátu môže vyžadovať, aby toto konanie bolo trestné taktiež v krajine, kde k nemu došlo; alebo

c) v prospech právnickej osoby, ktorá má sídlo na území tohto členského štátu.

Samotné znenie čl. 7 uvedeného rámcového rozhodnutia nepredpokladá síce priamu trestnú zodpovednosť právnických osôb samo osobe a požiadavka implementácie by bola naplnená i formou úpravy cez správne trestanie. Avšak spojenie dikcie ustanovenia čl. 8 ods. 1 Rámcového rozhodnutia „bola potrestaná“ so znením tam uvedených sankcii, ktoré majú charakter trestov a možno ich spájať výlučne so zavedením priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, možno konštatovať, že implementácia uvedeného Rámcového rozhodnutia predpokladá zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb o čom svedči najmä znenie čl. 7 Rámcového rozhodnutia o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov.

Rámcové rozhodnutie Rady 2002/475/SVV z 13. júna 2002 o boji proti terorizmu

V zmysle *čl. 1 Rámcového rozhodnutia Rady 2002/475/SVV z 13.júna 2002 o boji proti terorizmu (Ďalej len „Rámcové rozhodnutie“)* každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa úmyselné činy definované ako trestné činy podľa vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré vzhľadom na ich povahu alebo kontext môžu vážne poškodiť krajinu alebo medzinárodnú organizáciu, ak sú spáchané s cieľom vážne zastrašovať obyvateľstvo alebo neoprávnene naliehať na vládu alebo medzinárodnú organizáciu, aby vykonala alebo sa zdržala vykonania akéhokoľvek činu, alebo vážne destabilizovať alebo poškodiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo sociálne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie, považovali za teroristické trestné činy[16]:

V zmysle čl. 2 citovaného Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby nasledujúce činy boli považované za trestné:

a) riadenie teroristickej skupiny;

[15]Uvedené zásady majú svojou dikciou najbližšie k určeniu územnej pôsobnosti Trestného zákona členského štátu resp. určeniu jurisdikcie avšak expressis verbis to Rámcové rozhodnutie Rady 2001/413/SVV z 28.mája 2001 o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov neuvádza.

[16]V zmysle čl. 1 písm a) až i) Rámcového rozhodnutia Rady 2002/475/SVV z 13.júna 2002 o boji proti terorizmu

a) útoky na životy osôb, ktoré môžu spôsobiť smrť,

b) útoky na fyzickú integritu osoby;

c) únosy alebo branie rukojemníka;

d) spôsobenie značného poškodenia vládneho alebo verejného zariadenia, dopravného systému, infraštruktúry, vrátane informačného systému, pevných plošín nachádzajúcich sa na pevninskom prahu, verejného miesta alebo súkromného majetku, ktoré by mohlo ohroziť ľudský život alebo mať za následok značné ekonomické straty;

e) únos/obsadenie lietadiel, lodí alebo ostatných prostriedkov verejnej alebo nákladnej dopravy;

f) výroba, vlastnenie, získanie, preprava, dodávka alebo použitie zbraní, výbušnín alebo jadrových alebo chemických zbraní, ako aj výskum a vývoj biologických a chemických zbraní;

g) uvoľnenie nebezpečných látok alebo spôsobenie požiaru, záplav alebo výbuchov, ktorých následkom je ohrozenie ľudského života;

h) zasahovanie do alebo prerušenie dodávok vody, elektriny alebo akéhokoľvek iného základného prírodného zdroja, ktorých následkom je ohrozenie ľudského života;

i) vyhrážanie sa spáchaním niektorého z činov uvedených v bodoch a) až h).

b) účasť v činnostiach teroristickej skupiny, vrátane poskytovania informácií alebo materiálnych zdrojov, alebo akékoľvek financovanie jej činností s uvedomovaním skutočnosti, že takáto účasť prispeje k zločineckej činnosti tejto teroristickej skupiny.

V zmysle čl. 7 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnické osoby boli zodpovedné za konanie uvedené v predchádzajúcom článku[17], ak by boli spáchané v ich prospech akoukoľvek osobou, konajúcou či už individuálne alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby, ktorá má v rámci právnickej osoby vedúce postavenie, založené na:

- oprávnení zastupovať túto právnickú osobu, alebo
- právomoci prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby, alebo
- právomoci vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby, ako aj za účasť v úlohe spolupáchateľa alebo podnecovateľa takéhoto trestného činu.

V zmysle čl. 7 ods. 2 citovaného Rámcového rozhodnutia okrem uvedených prípadov, každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnická osoba niesla zodpovednosť formou účinnej, primeranej a odrádzajúcej sankcie alebo opatrenia ak nedostatočný dohľad alebo kontrola poverenou osobou umožnia spáchanie trestného činu v prospech tejto právnickej osoby osobou patriacou pod jej právomoc.

V zmysle čl. 7 ods. 3 uvedeného Rámcového rozhodnutia zodpovednosť právnickej osoby nevylučuje trestné konanie proti fyzickým osobám, ktoré sú páchateľmi, podnecovateľmi alebo spolupáchateľmi trestných činov.

V zmysle čl. 8 citovaného Rámcového rozhodnutia sú štáty povinné prijať potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnická osoba bola potrestaná účinnými, primeranými a odrádzajúcimi sankciami, ktoré musia zahŕňať trestnoprávne alebo iné ako trestnoprávne pokuty, a okrem iných sankcií môžu obsahovať napríklad:

a) zbavenie nároku na príspevky alebo pomoc z verejných zdrojov;
b) dočasný alebo trvalý zákaz vykonávania obchodných činností;
c) uloženie súdneho dohľadu;
d) súdny príkaz na likvidáciu spoločnosti.

V zmysle čl. 9 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme potrebné opatrenia na určenie pôsobnosti na trestné stíhanie v prípadoch, ak:

a) je trestný čin spáchaný celý alebo čiastočne na jeho území; každý členský štát môže rozšíriť príslušnosť, ak je trestný čin spáchaný na území niektorého iného členského štátu;

---

[17]V zmysle čl. 1 písm a) až i) Rámcového rozhodnutia Rady 2002/475/SVV z 13.júna 2002 o boji proti terorizmu
a) útoky na životy osôb, ktoré môžu spôsobiť smrť,
b) útoky na fyzickú integritu osoby;
c) únosy alebo branie rukojemníka;
d) spôsobenie značného poškodenia vládneho alebo verejného zariadenia, dopravného systému, infraštruktúry, vrátane informačného systému, pevných plošín nachádzajúcich sa na pevninskom prahu, verejného miesta alebo súkromného majetku, ktoré by mohlo ohroziť ľudský život alebo mať za následok značné ekonomické straty;
e) únos/obsadenie lietadiel, lodí alebo ostatných prostriedkov verejnej alebo nákladnej dopravy;
f) výroba, vlastnenie, získanie, preprava, dodávka alebo použitie zbraní, výbušnín alebo jadrových alebo chemických zbraní, ako aj výskum a vývoj biologických a chemických zbraní;
g) uvoľnenie nebezpečných látok alebo spôsobenie požiaru, záplav alebo výbuchov, ktorých následkom je ohrozenie ľudského života;
h) zasahovanie do alebo prerušenie dodávok vody, elektriny alebo akéhokoľvek iného základného prírodného zdroja, ktorých následkom je ohrozenie ľudského života;
i) vyhrážanie sa spáchaním niektorého z činov uvedených v bodoch a) až h).
V zmysle čl. 2 Rámcového rozhodnutia ide o trestné činy:
a) riadenie teroristickej skupiny;
b) účasť v činnostiach teroristickej skupiny, vrátane poskytovania informácií alebo materiálnych zdrojov, alebo akékoľvek financovanie jej činností s uvedomovaním si skutočnosti, že takáto účasť prispeje k zločineckej činnosti tejto teroristickej skupiny

b) trestný čin je spáchaný na palube lode plaviacej sa pod jeho vlajkou alebo lietadla registrovaného v tomto štáte;
c) páchateľ je jedným z jeho štátnych príslušníkov alebo osobou, majúcou trvalý pobyt v tomto štáte;
d) trestný čin je spáchaný v prospech právnickej osoby, ktorá má sídlo na jeho území;
e) trestný čin je spáchaný proti inštitúciám alebo ľuďom príslušného členského štátu alebo proti inštitúcii Európskej únie alebo orgánu zriadenému v súlade so Zmluvou o založení Európskeho spoločenstva alebo Zmluvou o Európskej únii, ktoré má sídlo v tomto členskom štáte.

Je možné konštatovať, že implementácia tohto Rámcového rozhodnutia predpokladá zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb o čom svedči najmä znenie čl. 7 ods. 1 až ods. 3 a čl. 8 Rámcového rozhodnutia. Aj v tomto prípade možno konštatovať, to čo bolo uvedené v predchádzajúcich prípadoch, t.j., že správna a úplná implementácia uvedeného Rámcového rozhodnutia vyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti s prihliadnutím na relevantné články 7 a 8 Rámcového rozhodnutia.

Rámcové rozhodnutie Rady 2002/946/SVV z 28. novembra 2002 o posilnení trestného systému na zabránenie napomáhania neoprávneného vstupu, tranzitu a bydliska

V zmysle *čl. 2 ods. 1 Rámcového rozhodnutia Rady 2002/946/SVV z 28.novembra 2002 o posilnení trestného systému na zabránenie napomáhania neoprávneného vstupu, tranzitu a bydliska (Ďalej len „Rámcové rozhodnutie“)* každý členský štát príjme opatrenia nevyhnutné na zabezpečenie toho, aby bolo možné brať na zodpovednosť právnické osoby za porušenia noriem uvedených v článku 1 ods. 1[18], a ktoré spáchala v ich prospech akákoľvek osoba konajúca buď samostatne alebo ako súčasť orgánu tejto právnickej osoby, ktorá má vedúce postavenie v rámci právnickej osoby založené na:

- právomoci zastupovať právnickú osobu,
- oprávnení prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby, alebo
- oprávnení vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby.

V zmysle cit. článku Rámcového rozhodnutia okrem už stanovených prípadov príjme každý členský štát opatrenia nevyhnutné na zabezpečenie toho, aby bolo možné brať na zodpovednosť právnickú osobu, ak sa vďaka nedostatku dozoru alebo kontroly zo strany určenej osoby umožnilo osobe podriadenej právnickej osobe spáchanie porušení právnym predpisom v prospech tejto právnickej osoby.

V zmysle čl. 3 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme opatrenia nevyhnutné na zabezpečenie toho, aby právnická osoba vzatá na zodpovednosť podľa článku 2 ods. 1 bola potrestaná účinnými, primeranými a odrádzajúcimi postihmi, ktoré zahrnujú trestné sankcie a iné ako trestné sankcie a môžu stanoviť aj iné postihy, ako sú:

a) vylúčenie z nároku na štátnu podporu alebo pomoc;
b) dočasné alebo trvalé vylúčenie z výkonu obchodných činností;
c) umiestnenie pod súdny dohľad;
d) likvidačný príkaz súdu.

[18]V zmysle čl. 1 ods. 1 Rámcového rozhodnutia Rady 2002/946/SVV z 28.novembra 2002 o posilnení trestného systému na zabránenie napomáhania neoprávneného vstupu, tranzitu a bydliska každý členský štát príjme primerané postihy voči:
a)každej osobe, ktorá úmyselne napomáha osobe, ktorá nie je štátnym občanom členského štátu, aby vstúpila alebo prešla cez územie členského štátu porušujúc právne predpisy dotknutého členského štátu týkajúce sa vstupu alebo tranzitu cudzincov;
b)každej osobe, ktorá kvôli finančnému zisku úmyselne napomáha osobe, ktorá nie je štátnym občanom členského štátu, aby bývala na území členského štátu pri porušení právnych predpisov dotknutého členského štátu týkajúcich sa vstupu alebo tranzitu cudzincov.

V zmysle čl. 4 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme opatrenia nevyhnutné na zabezpečenie toho, aby založil svoju súdnu právomoc vo vzťahu k porušeniam právnych predpisov uvedených v čl. 1 ods. 1[19], ktoré boli spáchané:

a) úplne alebo čiastočne na jeho území,
b) jedným z jej štátnych príslušníkov, alebo
c) v prospech právnickej osoby so sídlom na území tohto členského štátu.

Záverom možno skonštatovať, že i implementácia tohto Rámcového rozhodnutia predpokladá zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb o čom svedčí najmä znenie vyššie citovaných článkov 2 a 3 Rámcového rozhodnutia. Aj v tomto prípade možno konštatovať, to čo bolo uvedené v predchádzajúcich prípadoch, t.j. že správna a úplná implementácia uvedeného Rámcového rozhodnutia vyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti s prihliadnutím na relevantné články 7 a 8 Rámcového rozhodnutia.

Rámcové rozhodnutie Rady 2002/568/SVV z 22. júla 2003 o boji proti korupcii v súkromnom sektore

V zmysle čl. 2 ods. 1, ods. 2 *Rámcového rozhodnutia Rady 2002/568/SVV z 22.júla 2003 o boji proti korupcii v súkromnom sektore (Ďalej len „Rámcové rozhodnutie“)* členské štáty príjmu potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby nasledujúce úmyselné správanie predstavovalo trestný čin, ak sa vykonáva v rámci podnikateľskej činnosti:

a) prísľub, ponúknutie alebo poskytnutie nenáležitej výhody akéhokoľvek druhu osobe, ktorá v akejkoľvek funkcii riadi alebo pracuje pre subjekt v súkromnom sektore, pre túto osobu alebo pre tretiu stranu, aby táto osoba vykonala alebo sa zdržala vykonania akéhokoľvek konania, ktoré predstavuje porušenie povinností tejto osoby;
b) požadovanie alebo prijatie nenáležitej výhody akéhokoľvek druhu alebo prijatie prísľubu takejto výhody, pre seba alebo tretiu stranu, priamo alebo cez sprostredkovateľa, pokiaľ vykonáva ľubovoľnú funkciu riadenia alebo práce pre subjekt v súkromnom sektore, s cieľom vykonania alebo zdržania sa vykonania akéhokoľvek konania, ktoré predstavuje porušenie kohokoľvek povinností.

V zmysle citovaného ustanovenia sa trestnosť vzťahuje na podnikateľskú činnosť v rámci ziskových a neziskových subjektov.

V zmysle čl. 5 ods. 1, ods. 2 citovaného Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnické osoby mohli byť zodpovedné za trestné činy uvedené vyššie v článku 2 spáchané v ich prospech ktoroukoľvek osobou, ktorá koná buď samostatne, alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby, ktorá má v rámci právnickej osoby vedúce postavenie na základe:

a) právomoci zastupovať právnickú osobu;
b) právomoci rozhodovať v mene právnickej osoby alebo
c) právomoci vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby.

Okrem prípadov uvedených vyššie príjme každý členský štát potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby mohla byť právnická osoba zodpovedná, ak nedostatočným dohľadom alebo kontrolou osoby uvedenej vyššie bolo umožnené spáchanie trestného činu takého druhu, aké sú uvedené vyššie v prospech tejto právnickej osoby osobou, ktorá podlieha jej právomoci.

V zmysle čl. 6 ods.1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnickú osobu, ktorá je zodpovedná podľa článku 5 ods. 1, bolo možné potrestať účinnými, primeranými a odradzujúcimi sankciami, ktoré zahŕňajú nielen trestné ale aj iné sankcie, akými sú:

a) vylúčenie z nároku na štátne dávky alebo podporu;

[19]Viď pozn. pod čiarou č. 17.

b) dočasné alebo trvalé vylúčenie z vykonávania podnikateľskej činnosti;

c) nariadenie súdneho dozoru;

d) súdny príkaz k likvidácii.

V zmysle čl. 6 ods. 2 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnickú osobu, ktorá je zodpovedná, bolo možné potrestať sankciami alebo opatreniami, ktoré sú účinné, primerané a odradzujúce.

V zmysle čl. 7 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme potrebné opatrenia na založenie svojej právomoci s ohľadom na trestné činy, ktoré sú uvedené v článkoch 2[20], ak je trestný čin spáchaný:

a) úplne alebo čiastočne na jeho území;

b) jedným z jeho štátnych príslušníkov alebo

c) v prospech právnickej osoby, ktorá má svoje ústredie na území tohto členského štátu.

Je možné konštatovať, že implementácia Rámcového rozhodnutia predpokladá zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb o čom svedčí najmä znenie vyššie citovaných článkov Rámcového rozhodnutia. Obdobne ako v predchádzajúcich prípadoch uviesť, že správna a úplná implementácia uvedeného Rámcového rozhodnutia vyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti s prihliadnutím najmä na dikciu čl. 6 uvedeného Rámcového rozhodnutia.

Rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV z 25. októbra 2004, ktorým sa ustanovujú minimálne ustanovenia o znakoch skutkových podstát trestných činov a trestov v oblasti nezákonného obchodu s drogami

V zmysle čl. 1 *Rámcového rozhodnutia Rady 2004/757/SVV z 25.októbra 2004, ktorým sa ustanovujú minimálne ustanovenia o znakoch skutkových podstát trestných činov a trestov v oblasti nezákonného obchodu s drogami (ďalej len „Rámcové rozhodnutie“)* je právnickou osobou subjekt, ktorý má toto postavenie podľa vnútroštátneho práva, s výnimkou štátov alebo iných verejných orgánov pri výkone ich zvrchovaných práv a tiež s výnimkou verejnoprávnych medzinárodných organizácií.

V tomto Rámcovom rozhodnutí sa prvýkrát definuje právnická osoba pre ďalšie účely implementácie tohto Rámcového rozhodnutia.

V zmysle čl. 2 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme nevyhnutné opatrenia, ktorými zabezpečí trestnosť nasledovných úmyselných skutkov, pokiaľ nie sú povolené:

a) výroba, zhotovenie, získavanie, príprava, ponuka, ponuka na predaj, distribúcia, predaj, dodanie za akýchkoľvek podmienok, sprostredkovanie, odoslanie, odoslanie tranzitom, preprava, dovoz alebo vývoz drog;

b) pestovanie ópiového maku, kra koky a rastliny konope;

c) prechovávanie alebo nákup drog s úmyslom vykonávať niektorú z činností uvedených pod písmenom a);

d) výroba, preprava alebo distribúcia prekurzorov s vedomím, že sa použijú pri nezákonnej výrobe alebo na nezákonnú výrobu alebo zhotovenie drog.

V zmysle čl. 2 ods. 2 skutky uvedené vyššie nespadajú do rozsahu pôsobnosti tohto rámcového rozhodnutia v prípade, ak sa ich páchatelia dopustia výlučne pre svoju osobnú spotrebu v zmysle vnútroštátneho práva. Z uvedeného je evidentná snaha EU rozlišovať medzi držaním drogy pre vlastnú spotrebu a prechovávaním drogy za účelom jeho ďalšieho predaja tak, aby tieto boli vyňaté z harmonizačných snáh približovať skutkové podstaty trestných činov, ktoré spočívajú práve v prechovávaní.

[20] Viď vyššie.

V zmysle čl. 6 ods. 1 každý členský štát príjme nevyhnutné opatrenia, ktorými zabezpečí, aby mohli byť právnické osoby uznané za zodpovedné za trestné činy vymedzené vyššie, ak boli spáchané v ich prospech osobou, ktorá koná buď individuálne alebo ako člen orgánu tejto právnickej osoby, a ktorá vykonáva riadiacu pozíciu v tejto právnickej osobe na základe:

a) oprávnenia zastupovať právnickú osobu, alebo
b) právomoci prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby, alebo
c) právomoci vykonávať kontrolu v právnickej osobe.

V zmysle čl. 6 ods. 2 Rámcového rozhodnutia príjme každý členský štát nevyhnutné opatrenia, ktorými zabezpečí, aby mohli byť právnické osoby uznané za zodpovedné v prípade, že nedostatočný dohľad alebo kontrola osoby uvedenej v odseku 1 umožnila spáchanie niektorého z trestných činov uvedených vyššie v prospech tejto právnickej osoby osobou, ktorá je jej podriadená.

V zmysle čl. 7 ods. 1 Rámcového rozhodnutia členské štáty prijmú nevyhnutné opatrenia, ktorými zabezpečia, aby boli právnickej osobe uznanej za zodpovednú podľa článku 6 ods. 1 uložené účinné, primerané a odradzujúce sankcie, ktoré zahŕňajú trestné alebo netrestné pokuty a prípadne i iné sankcie, ako napríklad:

a) odňatie daňových alebo iných výhod alebo verejnej finančnej podpory;
b) dočasný alebo trvalý zákaz výkonu obchodnej činnosti;
c) umiestnenie pod súdny dohľad;
d) súdne rozhodnutie o zrušení;
e) trvalé alebo dočasné zatvorenie prevádzok, ktoré boli použité na spáchanie trestného činu;
f) konfiškáciu látok, ktoré sú predmetom trestných činov uvedených vyššie, nástrojov použitých alebo určených na použitie pri týchto trestných činoch, a ziskov z týchto trestných činov alebo konfiškáciu majetku, ktorého hodnota zodpovedá hodnote týchto ziskov, látok alebo nástrojov.

V zmysle čl. 8 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme nevyhnutné opatrenia, ktorými založí svoju právomoc vo vzťahu k trestným činom uvedeným vyššie v prípade, že:

a) trestný čin je spáchaný úplne alebo sčasti na jeho území;
b) páchateľ je jeho štátnym príslušníkom, alebo
c) trestný čin je spáchaný v prospech právnickej osoby so sídlom na území tohto členského štátu.

Uvedené Rámcové rozhodnutie vo svojom texte umožňuje riešiť zodpovednosť právnickej osoby v prípade drogových trestných činov i nepriamou trestnou zodpovednosťou právnických osôb alebo správnym trestaním. Vo svojom texte pracuje Rámcové rozhodnutie s pojmom vyvodenie zodpovednosti a uloženie sankcie, pričom sa nešpecifikuje, že musí ísť výlučne o trest. Jediné ustanovenie, ktoré spomína trestné sankcie je čl. 7 ods. 1 Rámcového rozhodnutia, ktoré uvádza iba požiadavku účinných a odradzujúcich sankciách. Z uvedeného vplýva, že implementácia tohto Rámcového rozhodnutia nevyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, nakoľko je koncipované širšie a požiadavku implementácie je možné splniť a dodržať formou administratívneho trestania.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/99/ES z 19. novembra 2008 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva

V zmysle čl. 2 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/99/ES z 19. novembra 2008 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva (ďalej len „Smernica“)* právnická osoba je akýkoľvek subjekt práva, ktorý má takéto postavenie podľa platného vnútroštátneho práva, s výnimkou štátov alebo verejných orgánov pri výkone ich štátnej moci a s výnimkou verejnoprávnych medzinárodných organizácií.

V zmysle čl. 3 Smernice členské štáty zabezpečia, že nižšie uvedené konanie predstavuje trestný čin, pokiaľ je protiprávne a došlo k nemu úmyselne alebo aspoň z hrubej nedbanlivosti, ak ide o:

a) vypúšťanie emisií alebo zavádzanie množstva látok alebo ionizujúceho žiarenia do ovzdušia, pôdy alebo vody, ktoré spôsobuje alebo môže spôsobiť smrť alebo závažnú ujmu na zdraví, alebo podstatnú škodu na kvalite ovzdušia, na kvalite pôdy, na kvalite vody alebo na živočíchoch alebo rastlinách;
b) zber, prepravu, zhodnocovanie alebo zneškodňovanie odpadu vrátane dohľadu nad takýmito operáciami a následnej starostlivosti o zariadenia na odstraňovanie odpadu, vrátane konaní, ktoré uskutočňujú obchodníci alebo sprostredkovatelia (odpadové hospodárstvo), ktoré spôsobujú alebo môžu spôsobiť smrť alebo vážnu ujmu na zdraví, alebo podstatnú škodu na kvalite ovzdušia, na kvalite pôdy, na kvalite vody alebo na živočíchoch alebo rastlinách;
c) prepravu odpadu, pokiaľ táto činnosť patrí do rozsahu pôsobnosti článku 2 ods. 35 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1013/2006 zo 14. júna 2006 o preprave odpadu a uskutočňuje sa v nezanedbateľnom množstve, či už v rámci jednej prepravy, alebo v rámci viacerých zdanlivo prepojených prepráv;
d) prevádzkovanie závodu, v ktorom sa vykonáva nebezpečná činnosť alebo v ktorom sa skladujú alebo používajú nebezpečné látky alebo prípravky a ktoré mimo tohto závodu spôsobujú alebo môžu spôsobiť smrť alebo vážnu ujmu na zdraví, alebo podstatnú škodu na kvalite ovzdušia, na kvalite pôdy, na kvalite vody alebo na živočíchoch alebo rastlinách;
e) výroba, spracovanie, nakladanie, používanie, držba, skladovanie, preprava, dovoz, vývoz alebo odstraňovanie jadrového materiálu alebo iných nebezpečných rádioaktívnych látok, ktoré spôsobujú alebo môžu spôsobiť smrť alebo vážnu ujmu na zdraví alebo podstatnú škodu na kvalite ovzdušia, na kvalite pôdy, na kvalite vody alebo na živočíchoch alebo rastlinách;
f) usmrtenie, ničenie, držba alebo odchyt exemplárov druhov chránených voľne žijúcich živočíchov alebo rastlín s výnimkou prípadov, keď sa takéto konanie týka zanedbateľného množstva takýchto exemplárov a má zanedbateľný vplyv na stav ochrany druhov;
g) obchodovanie s druhmi chránených voľne žijúcich živočíchov alebo voľne žijúcich rastlín alebo ich časťami a derivátmi s výnimkou prípadov, keď sa takéto konanie týka zanedbateľného množstva takýchto druhov a má zanedbateľný vplyv na stav ich ochrany;
h) akékoľvek konanie, ktoré vedie k závažnému poškodeniu biotopu v chránenej lokalite;
i) výroba, dovoz, vývoz, uvádzanie na trh alebo používanie látok, ktoré poškodzujú ozónovú vrstvu.

V zmysle čl. 6 ods. 1 Smernice členské štáty zabezpečia, aby právnické osoby mohli byť zodpovedné za trestné činy uvedené vyššie, pokiaľ boli tieto trestné činy spáchané v ich prospech akoukoľvek osobou, ktorá má v rámci tejto právnickej osoby vedúce postavenie, a ktorá konala buď samostatne, alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby na základe:

a) oprávnenia zastupovať túto právnickú osobu;
b) právomoci prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby alebo
c) právomoci vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby.

V zmysle čl. 6 ods. 2 Smernice členské štáty takisto zabezpečia, aby právnické osoby mohli byť zodpovedné, ak nedostatok dohľadu alebo kontroly zo strany vyššie uvedenej osoby umožnil spáchanie trestného činu uvedeného vyššie v prospech danej právnickej osoby osobou, ktorá podlieha jej právomoci.

V zmysle čl. 7 Smernice členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnickým osobám, ktoré sú zodpovedné podľa článku 6, boli uložené účinné, primerané a odradzujúce sankcie.

Uvedená Smernica vo svojom texte umožňuje riešiť zodpovednosť právnickej osoby v prípade trestných činov proti životnému prostrediu i nepriamou trestnou zodpovednosťou právnických osôb alebo správnym trestaním. Vo svojom texte pracuje Smernica s pojmom vyvodenie zodpovednosti a uloženie sankcie, pričom sa nešpecifikuje, že musí ísť výlučne o trest. Požiadavka Smernice spočíva v uložení účinných a odradzujúcich sankcii. Požiadavka aby sa jednalo o tresty, v Smernici chýba. Z uvedeného vplýva, že implementácia tejto Smernice nevyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, nakoľko je koncipovaná širšie a požiadavku implementácie je možné splniť a dodržať i formu administratívneho trestania.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov

V zmysle čl. 2 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov (ďalej len „Smernica“)* právnická osoba je akýkoľvek právny subjekt, ktorý má takéto postavenie podľa uplatniteľného vnútroštátneho práva, s výnimkou štátov alebo verejných orgánov vykonávajúcich štátnu moc a s výnimkou verejnoprávnych medzinárodných organizácií;

V zmysle čl. 3 ods. 1 Smernice členské štáty zakazujú zamestnávanie štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členského štátu.

V zmysle čl.11 ods. 1 Smernice členské štáty zabezpečia, aby právnické osoby mohli byť trestné zodpovedné za trestný čin, ak takýto čin spáchala v ich prospech osoba, ktorá má v rámci tejto právnickej osoby vedúce postavenie a ktorá konala buď samostatne, alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby na základe:

a) oprávnenia zastupovať túto právnickú osobu;
b) právomoci prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby alebo
c) právomoci vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby.

V zmysle článku 11 ods. 2 Smernice Členské štáty tiež zabezpečia, aby právnická osoba mohla byť zodpovedná vtedy, ak nedostatočný dohľad alebo kontrola zo strany osoby uvedenej vyššie umožnil spáchanie trestného činu uvedeného vyššie v prospech danej právnickej osoby osobou podliehajúcou právomoci tejto právnickej osoby.

Členské štáty v zmysle čl. 12 ods. 1 Smernice prijmú opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa zodpovednej právnickej osobe uložili účinné, primerané a odradzujúce sankcie.

Uvedená Smernica vo svojom texte umožňuje riešiť zodpovednosť právnickej osoby v prípade trestných činov proti životnému prostrediu i nepriamou trestnou zodpovednosťou právnických osôb alebo správnym trestaním. Smernica pracuje s pojmami vyvodenie zodpovednosti a uloženie sankcie, pričom sa nešpecifikuje, že musí ísť o trest. Požiadavka Smernice spočíva výlučne v uložení účinných a odradzujúcich sankcií. Z uvedeného vyplýva, že implementácia tejto Smernice nevyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, nakoľko je koncipovaná širšie a požiadavku implementácie je možné splniť a dodržať i formu administratívneho trestania.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/35/ES zo 7. septembra 2005 o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenia (Ú. v. EÚ L 255, 30.9.2005) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/123/ES z 21. októbra 2009 (Ú. v. EÚ L 280, 27.10.2009)

V zmysle čl. 4 ods. 1 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/35/ES zo 7. septembra 2005 o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenia (Ú. v. EÚ L 255, 30.9.2005) (ďalej len „Smernica“) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/123/ES z 21. októbra 2009* členské štáty zabezpečia, aby sa vypúšťanie znečisťujúcich látok do mora z lodí vrátane menej

závažných prípadov takéhoto vypúšťania v ktorejkoľvek z oblastí uvedených v článku 3 ods. 1[21] považovalo za porušenie, ak bolo vykonané úmyselne, z nedbanlivosti alebo hrubej nedbanlivosti.

V zmysle čl. 8b ods. 1 Smernice každý členský štát príjme opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby právnické osoby mohli byť zodpovedné za trestné činy uvedené v článku 5a ods. 1 a 3[22] a článku 5b[23], spáchané v ich prospech akoukoľvek fyzickou osobou konajúcou buď samostatne, alebo ako člen orgánu právnickej osoby, a ktorá má v štruktúre právnickej osoby vedúce postavenie na základe:

a) oprávnenia zastupovať právnickú osobu,
b) oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby; alebo
c) oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby.

V zmysle čl. 8b ods. 2 Smernice každý členský štát tiež zabezpečí, aby právnická osoba mohla byť zodpovedná v prípade, že nedostatočný dohľad alebo kontrola fyzickou osobou uvedenou vyššie umožnili spáchanie trestného činu uvedeného v článku 5a ods. 1 a 3[24] a článku 5b[25] v prospech tejto právnickej osoby fyzickou osobou jej podriadenou.

V zmysle čl. 8c Smernice každý členský štát príjme opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa právnickej osobe zodpovednej podľa článku 8b ukladali účinné, primerané a odradzujúce sankcie.

Uvedená Smernica vo svojom texte umožňuje riešiť zodpovednosť právnickej osoby v prípade trestných činov proti životnému prostrediu i nepriamou trestnou zodpovednosťou právnických osôb alebo správnym trestaním. Smernica nešpecifikuje, že musí ísť výlučne o trest. Požiadavka Smernice spočíva výlučne v uložení účinných a odradzujúcich sankcií. Z uvedeného vyplýva, že implementácia tejto Smernice nevyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, nakoľko je koncipovaná širšie a požiadavku implementácie je možné splniť a dodržať i formu administratívneho trestania.

---

[21]V zmysle čl. 3 ods. 1 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/35/ES zo 7. septembra 2005 o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenia (Ú. v. EÚ L 255, 30.9.2005) (ďalej len „Smernica“) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/123/ES z 21. októbra 2009* Táto smernica sa v súlade s medzinárodným právom vzťahuje na vypúšťanie znečisťujúcich látok:
a) vo vnútorných vodách členského štátu, vrátane prístavov v rozsahu, v akom sa uplatňuje režim Marpol;
b) v teritoriálnych vodách členského štátu;
c) v morských úžinách využívaných pre medzinárodnú plavbu podliehajúcu režimu tranzitného prechodu, ako je to stanovené v časti III oddiele 2 Dohovoru Organizácie spojených národov o morskom práve z roku 1982 v rozsahu, v akom členský štát vykonáva súdnu právomoc nad takými morskými úžinami;
d) vo výhradnej hospodárskej zóne alebo v rovnocennej zóne členského štátu, zriadenej v súlade s medzinárodným právom, a
e) na šírom mori.

[22]V zmysle čl. 5a ods. 1 ž ods. 3 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/35/ES zo 7. septembra 2005 o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenia (Ú. v. EÚ L 255, 30.9.2005) (ďalej len „Smernica“) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/123/ES z 21. októbra 2009* Členské štáty zabezpečia, aby sa porušenia v zmysle článkov 4 a 5 považovali za trestné činy.
2.Odsek 1 sa neuplatňuje na menej závažné prípady, keď vykonaný skutok nespôsobí zhoršenie kvality vody.
3.Opakované, menej závažné prípady, ktoré nie jednotlivo ale spoločne spôsobujú zhoršenie kvality vody, sa považujú za trestný čin, ak sú spáchané úmyselne, z nedbanlivosti alebo hrubej nedbanlivosti.

[23]V zmysle čl. 5b *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/35/ES zo 7. septembra 2005 o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenia (Ú. v. EÚ L 255, 30.9.2005) (ďalej len „Smernica“) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/123/ES z 21. októbra 2009* Členské štáty zabezpečia, aby bolo navádzanie a podnecovanie na úmyselný čin podľa článkov 5a ods. 1 a 3 a pomoc pri ňom trestným činom.

[24]Viď pozn. pod čiarou 22

[25]Viď pozn. pod čiarou 23

Rámcové rozhodnutie Rady 2008/913/SVV z 28. novembra 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva.

V zmysle čl. 1 ods. 1 *Rámcového rozhodnutia Rady 2008/913/SVV z 28. novembra 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva (Ďalej len „Rámcové rozhodnutie")* každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa považovali za trestné tieto úmyselné skutky:

a) verejné podnecovanie k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu;
b) spáchanie skutku uvedeného v písmene a) prostredníctvom verejného rozširovania alebo distribúcie písomností, obrázkov alebo iných materiálov;
c) verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie zločinov genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, ako sú vymedzené v článkoch 6, 7 a 8 Štatútu Medzinárodného trestného súdu, voči skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu, ak sú tieto skutky vykonané tak, že môžu podnecovať násilie alebo nenávisť voči takejto skupine alebo členovi takejto skupiny;
d) verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie zločinov vymedzených v článku 6 Charty Medzinárodného vojenského tribunálu priloženej k Londýnskej dohode z 8. augusta 1945 voči skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu, ak sú tieto skutky vykonané tak, že môžu podnecovať násilie alebo nenávisť voči takejto skupine alebo členovi takejto skupiny.

V zmysle čl. 1 ods. 2 Smernice sa môže každý členský štát rozhodnúť trestať iba skutky vykonané buď tak, že pravdepodobne narušia verejný poriadok, alebo ak je skutok hrozbou, urážkou, alebo hanobením. V zmysle čl. 1 ods. 3 Smernice sa odkazom na náboženské vyznanie rozumie obsiahnutie skutkov, ktoré sú zámienkou pre činy namierené voči skupine osôb vymedzenej podľa rasy, farby pleti, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu alebo členovi takejto skupiny.

V zmysle čl. 1 ods. 4 Smernice každý členský štát môže pri prijatí tohto Rámcového rozhodnutia neskôr vyhlásiť, že popieranie alebo hrubé zľahčovanie trestných činov uvedených v odseku 1 písm. c) a/alebo d) bude považovať za trestné, iba ak boli tieto trestné činy uznané konečným rozhodnutím vnútroštátneho súdu tohto členského štátu a/alebo medzinárodného súdu alebo len konečným rozhodnutím medzinárodného súdu.

V zmysle čl. 5 ods. 1 Smernice každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnické osoby mohli byť zodpovedné za skutky uvedené v čl. 1 spáchané v ich prospech akoukoľvek osobou konajúcou buď samostatne, alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby, ktorá má v rámci právnickej osoby vedúce postavenie na základe:

a) oprávnenia zastupovať právnickú osobu;
b) právomoci prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby alebo
c) právomoci vykonávať kontrolu v právnickej osobe.

V zmysle čl. 5 ods. 2 Smernice okrem prípadov ustanovených v odseku 1 tohto článku príjme každý členský štát potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby mohli byť právnické osoby zodpovedné v prípade, že nedostatočný dohľad alebo kontrola osobou uvedenou v odseku 1 tohto článku umožnila spáchanie skutku uvedeného v článku 1 v prospech tejto právnickej osoby osobou, ktorá je jej podriadená.

V zmysle čl. 6 ods. 1 Smernice každý členský štát príjme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnickej osobe zodpovednej podľa článku 5 ods. 1 mohli byť uložené účinné, primerané

a odradzujúce tresty, ktoré zahŕňajú trestné pokuty alebo pokuty netrestnej povahy, prípadne iné sankcie, ako sú:

a) odňatie nároku na štátne dávky alebo pomoc;
b) dočasný alebo trvalý zákaz výkonu obchodnej činnosti;
c) nariadenie súdneho dohľadu;
d) súdne rozhodnutie o likvidácii.

V zmysle čl. 6 ods. 2 Smernice členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby právnickej osobe zodpovednej podľa článku 5 ods. 2 mohli byť uložené účinné, primerané a odradzujúce tresty alebo opatrenia.

V zmysle čl. 9 ods. 1 Smernice každý členský štát príjme nevyhnutné opatrenia, ktorými ustanoví svoju súdnu právomoc vo vzťahu k skutkom uvedeným v článku 1, ak tieto skutky boli spáchané:

a) celé alebo čiastočne na jeho území;
b) jedným z jeho štátnych príslušníkov alebo
c) v prospech právnickej osoby, ktorá má svoje sídlo na území tohto členského štátu.

Aj v tomto prípade možno konštatovať, že implementácia tejto Smernice predpokladá zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb o čom svedči najmä znenie vyššie citovaného článku 6 Smernice, ktorý expressis verbis uvádza ukladanie trestov právnickým osobám za spáchanie trestných činov.

Rámcové Rozhodnutie Rady 2008/841/SVV z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu

V zmysle čl. 2 *Rámcového rozhodnutia Rady 2008/841/SVV z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu (ďalej len „Rámcové rozhodnutie“)* každý členský štát príjme opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa jedno alebo oboje konania súvisiace so zločineckou organizáciou považovali za trestný čin:

a) konanie osoby, ktorá s úmyslom a s vedomím cieľa a všeobecnej činnosti zločineckej organizácie alebo jej zámeru spáchať dotknuté trestné činy sa aktívne podieľa na trestnej činnosti organizácie vrátane poskytovania informácií alebo hmotných prostriedkov, náborom nových členov a všetkými druhmi financovania jej činností, s vedomím, že takáto účasť prispeje k uskutočňovaniu trestnej činnosti organizácie;
b) konanie osoby, ktoré spočíva v dohode s jednou alebo niekoľkými osobami o uskutočnení činnosti, ktorá, ak sa uskutoční, povedie k spáchaniu trestných činov uvedených v článku 1, a to aj vtedy, ak sa táto osoba nepodieľa na samotnom uskutočňovaní tejto činnosti.

V zmysle čl. 5 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby právnické osoby mohli byť uznané za zodpovedné za ktorýkoľvek z trestných činov uvedených v článku 2, ak ich spáchala v ich prospech akákoľvek osoba, ktorá koná buď individuálne, alebo ako člen orgánu právnickej osoby, alebo má v tejto právnickej osobe vedúcu pozíciu na základe:

a) splnomocnenia zastupovať právnickú osobu alebo
b) právomoci prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby, alebo
c) právomoci vykonávať kontrolu v právnickej osobe.

V zmysle čl. 5 ods. 2 Rámcového rozhodnutia členský štát príjme tiež opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby právnické osoby mohli byť uznané za zodpovedné v prípade, že nedostatočný dohľad alebo kontrola osoby uvedenej v odseku 1 umožnila spáchanie niektorého z trestných činov uvedených v článku 2 osobou, ktorá je jej podriadená, v prospech tejto právnickej osoby.

V zmysle čl. 6 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa právnickej osobe trestne zodpovednej podľa článku 5 ods. 1 ukladali

účinné, primerané a odrádzajúce tresty, ktoré zahŕňajú pokuty trestnej alebo inej povahy a súčasne môžu zahŕňať aj iné tresty, ako napríklad:

a) vylúčenie z nároku na verejné dávky alebo verejnú pomoc;
b) dočasný alebo trvalý zákaz výkonu obchodnej činnosti;
c) nariadenie súdneho dohľadu;
d) súdne rozhodnutie o zrušení (právnickej osoby);
e) dočasné alebo trvalé zatvorenie zariadení, ktoré sa použili na spáchanie trestného činu

V zmysle čl. 6 ods. 2 Rámcového rozhodnutia každý členský štát príjme opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa právnickej osobe trestne zodpovednej podľa článku 5 ods. 2 ukladali účinné, primerané a odrádzajúce tresty alebo opatrenia.

V zmysle čl. 7 ods. 1 Rámcového rozhodnutia každý členský štát zabezpečí, aby jeho právomoc zahŕňala aspoň prípady, v ktorých sa trestné činy uvedené v článku 2 spáchali:

a) v celom rozsahu alebo čiastočne na jeho území bez ohľadu na to, kde má zločinecká organizácia sídlo alebo kde vykonáva svoju trestnú činnosť;
b) jedným z jeho štátnych príslušníkov alebo
c) v prospech právnickej osoby, ktorá má sídlo na území daného členského štátu.

Je možné konštatovať, že implementácia Rámcového rozhodnutia predpokladá zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb o čom svedči najmä znenie vyššie citovaného článku 6 Rámcového rozhodnutia, ktoré expressis verbis uvádza ukladanie trestov právnickým osobám za spáchanie trestných činov.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV

V zmysle čl. 2 ods.1 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV (ďalej len „Smernica“)* členské štáty prijmú potrebné opatrenia, ktorými sa zabezpečí, aby sa za trestné činy považovali tieto úmyselné skutky: Zlákanie, preprava, presun, ukrývanie alebo prevzatie osôb vrátane výmeny alebo odovzdania kontroly nad týmito osobami na účely vykorisťovania, a to prostredníctvom hrozby alebo použitia násilia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, klamstva, zneužitia moci alebo zraniteľného postavenia, alebo odovzdávania či prijímania platieb alebo výhod na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou. V zmysle čl. 2 ods.2 Smernice osoba sa nachádza v zraniteľnom postavení, keď nemá inú reálnu alebo prijateľnú možnosť, než sa podvoliť súvisiacemu zneužitiu.

V zmysle čl. 5 ods.1 Smernice členské štáty prijmú potrebné opatrenia, ktorými sa zabezpečí, aby právnická osoba mohla byť braná na zodpovednosť za skutky uvedené v článku 2, ktoré spáchala v ich prospech akákoľvek osoba konajúca buď samostatne, alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby, ktorý má rozhodujúce postavenie v rámci právnickej osoby, a to na základe:

a) právomoci zastupovať právnickú osobu;
b) oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby alebo
c) oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby.

V zmysle čl. 5 ods. 2 Smernice členské štáty takisto zabezpečia, aby právnická osoba mohla byť braná na zodpovednosť v prípade, že nedostatočný dohľad a kontrola zo strany osoby uvedenej v odseku 1 umožnili spáchanie trestných činov uvedených v článku 2 v prospech tejto právnickej osoby osobou podliehajúcou jej právomoci.

V zmysle čl. 6 Smernice štáty prijmú potrebné opatrenia, ktorými sa zabezpečí, aby právnickú osobu zodpovednú podľa článku 5 ods. 1 alebo 2 bolo možné potrestať účinnými, primeranými a

odradzujúcimi sankciami, ktoré zahŕňajú trestné alebo aj iné ako trestné sankcie, ktoré súčasne môžu zahŕňať aj ďalšie sankcie ako napríklad:

a) vylúčenie z nároku na verejné dávky alebo pomoc;
b) dočasný alebo trvalý zákaz výkonu obchodnej činnosti;
c) nariadenie súdneho dohľadu;
d) súdne rozhodnutie o zrušení právnickej osoby;
e) dočasné alebo trvalé zatvorenie prevádzok, ktoré sa použili na spáchanie trestného činu.

V zmysle čl. 10 ods. 1 Smernice členské štáty prijmú opatrenia potrebné na určenie svojej súdnej príslušnosti vo vzťahu k trestným činom uvedeným v článku 2, ak:

a) je trestný čin spáchaný úplne alebo čiastočne na ich území, alebo
b) je páchateľ ich štátnym príslušníkom

Uvedené Rámcové rozhodnutie vo svojom texte umožňuje riešiť zodpovednosť právnickej osoby i nepriamou trestnou zodpovednosťou právnických osôb alebo správnym trestaním. Vo svojom texte uvádza Rámcové rozhodnutie pojem vyvodenia zodpovednosti a uloženia sankcie, pričom sa nešpecifikuje, že musí ísť o trest. Požiadavka Rámcového rozhodnutia spočíva výlučne v uložení primeraných a odradzujúcich sankcií. Z uvedeného vplýva, že implementácia tohto Rámcového rozhodnutia nevyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, nakoľko je koncipovaná širšie a požiadavku implementácie je možné splniť a dodržať i formu administratívneho trestania.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV

V zmysle čl. 12 ods.1 ods. 2 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (ďalej len „Smernica")* členské štáty prijmú opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby právnické osoby mohli byť uznané za zodpovedné za ktorýkoľvek z trestných činov uvedených v článkoch 3 až 7[26], ak ich spáchala v

[26]V zmysle čl. 3 ods1 až ods. 6 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV* 1 členské štáty prijmú opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa úmyselné konanie uvedené v odsekoch 2 až 6 považovalo za trestný čin.

2. Zapríčinenie toho, že dieťa, ktoré ešte nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, sa stane na sexuálne účely svedkom sexuálnych aktivít, hoci sa na nich toto dieťa nemusí priamo zúčastňovať, sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej jeden rok.

3.Zapríčinenie toho, že dieťa, ktoré ešte nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, sa stane na sexuálne účely svedkom sexuálneho zneužitia, hoci sa na ňom nemusí priamo zúčastňovať, sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej dva roky.

4.Zapojenie sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom, ktoré ešte nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov.

5.Zapojenie sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom, pri ktorom sa:

i) zneužije uznané postavenie, ktoré vyplýva z dôvery, autority alebo vplyvu na dieťa, sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej osem rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky v prípade, že dieťa tento vek prekročilo, alebo

ii) zneužije zvlášť zraniteľné postavenie dieťaťa, najmä v dôsledku duševného alebo telesného postihnutia alebo závislosti dieťaťa, sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej osem rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky v prípade, že dieťa tento vek prekročilo, alebo

iii) použije donucovanie, násilie alebo hrozby, sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a najmenej päť rokov v prípade, že dieťa tento vek prekročilo.

6. Donútenie dieťaťa na sexuálne aktivity s treťou stranou nátlakom, násilím alebo hrozbami sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov v prípade, že dieťa tento vek prekročilo

V zmysle čl. 4 ods. 1 až 7 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV* 1. Členské štáty prijmú opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa úmyselné konanie uvedené v odsekoch 2 až 7 považovalo za trestný čin.

2. Spôsobenie účasti dieťaťa na pornografických predstaveniach alebo jeho získanie na účasť na nich, alebo získanie prospechu z dieťaťa, alebo jeho iné vykorisťovanie na takéto účely sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej dva roky v prípade, že dieťa tento vek prekročilo.

3. Donútenie dieťaťa nátlakom alebo násilím na účasť na pornografických predstaveniach alebo vyhrážanie sa dieťaťu na takéto účely sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej osem rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov v prípade, že dieťa tento vek prekročilo.

4. Vedomá účasť na pornografických predstaveniach zahŕňajúcich účasť detí sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej dva roky v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej jeden rok v prípade, že dieťa tento vek prekročilo.

5. Navedenie alebo zlákanie dieťaťa na účasť na detskej prostitúcii alebo získanie prospechu z dieťaťa alebo jeho iné vykorisťovanie na takéto účely sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej osem rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov v prípade, že dieťa tento vek prekročilo.

6. Nútenie dieťaťa na detskú prostitúciu nátlakom alebo násilím alebo vyhrážanie sa dieťaťu na takéto účely sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov v prípade, že dieťa tento vek prekročilo.

7. Zapojenie sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom spojených s detskou prostitúciou sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov v prípade, že dieťa nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, a odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej dva roky v prípade, že dieťa tento vek prekročilo.

V zmysle čl. 5 ods1 až ods.8 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV* Trestné činy súvisiace s detskou pornografiou

1. Členské štáty prijmú opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa úmyselné, neoprávnené konanie uvedené v odsekoch 2 až 6 považovalo za trestný čin.

2. Nadobúdanie alebo držba detskej pornografie sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej jeden rok.

3. Vedomé získavanie prístupu k detskej pornografii pomocou informačných a komunikačných technológií sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej jeden rok.

4. Distribúcia, šírenie alebo ďalšie postupovanie detskej pornografie sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej dva roky.

5. Ponúkanie, dodávanie alebo sprístupňovanie detskej pornografie sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej dva roky.

6. Výroba detskej pornografie sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou najmenej tri roky.

7. Členské štáty sa môžu rozhodnúť, či sa tento článok vzťahuje na prípady zahŕňajúce detskú pornografiu uvedené v článku 2 písm. c) bode iii), v ktorých mala osoba vyzerajúca ako dieťa v čase zobrazenia 18 alebo viac rokov.

8. Členské štáty sa môžu rozhodnúť, či sa odseky 2 a 6 tohto článku vzťahujú na prípady, keď sa zistí, že pornografický materiál uvedený v článku 2 písm. c) bode iv) výrobca vyrobil a má v držbe výlučne na svoje súkromné použitie, pokiaľ sa na účely výroby takéhoto materiálu nepoužíva žiadny pornografický materiál uvedený v článku 2 písm. c) bodoch i), ii) alebo iii), a za predpokladu, že takéto konanie neobsahuje riziko šírenia materiálu.

V zmysle čl. 6 ods. 1, ods. 2 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV* Kontaktovanie detí na účely ich sexuálneho zneužitia

1. Členské štáty prijmú opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa toto úmyselné konanie považovalo za trestný čin:

1. Návrh dospelej osoby, uskutočnený pomocou informačných a komunikačných technológií, na stretnutie s dieťaťom, ktoré nedosiahlo vek, v ktorom je spôsobilé dať súhlas na pohlavný styk, s cieľom spáchať niektorý z trestných činov uvedených v článku 3 ods. 4 a článku 5 ods. 6, ak po tomto návrhu nasledovali faktické činy vedúce k takémuto stretnutiu, sa trestá odňatím slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej jeden rok.

2. Členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa pokus spáchať niektorý z trestných činov uvedených v článku 5 ods. 2 a 3 dospelou osobou kontaktujúcou prostredníctvom informačných a komunikačných

ich prospech akákoľvek osoba konajúca buď samostatne, alebo ako člen orgánu právnickej osoby, a súčasne, ktorá má v tejto právnickej osobe vedúcu pozíciu, a to na základe:

a) oprávnenia zastupovať právnickú osobu;
b) právomoci rozhodovať v mene právnickej osoby alebo
c) právomoci vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby

V zmysle čl. 13 ods 1 Smernice členské štáty prijmú opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa právnickým osobám zodpovedným podľa článku 12 ods. 1 ukladali účinné, primerané a odrádzajúce sankcie, ktoré zahŕňajú pokuty trestnoprávnej povahy alebo inej povahy, ktoré môžu zahŕňať:

a) vylúčenie z nároku na verejné dávky alebo pomoc;
b) dočasný alebo trvalý zákaz výkonu obchodnej činnosti;
c) nariadenie súdneho dohľadu;
d) súdne rozhodnutie o zrušení právnickej osoby alebo
e) dočasné alebo trvalé zatvorenie prevádzok, ktoré sa použili na spáchanie trestného činu.

V zmysle čl. 13 ods. 2 Smernice členské štáty prijmú opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby sa právnickým osobám trestne zodpovedným podľa článku 12 ods. 2 ukladali účinné, primerané a odrádzajúce sankcie alebo opatrenia.

V zmysle šl. 17 ods.1 Smernice členské štáty prijmú opatrenia potrebné na určenie svojej súdnej právomoci vo vzťahu k trestným činom uvedeným v článkoch 3 až 6, ak:

a) bol trestný čin spáchaný úplne alebo čiastočne na ich území alebo
b) páchateľ je ich štátnym príslušníkom.

Uvedená Smernica vo svojom texte umožňuje riešiť zodpovednosť právnickej osoby i nepriamou trestnou zodpovednosťou právnických osôb alebo správnym trestaním. Vo svojom texte pracuje Smernica s pojmom vyvodenia zodpovednosti a uloženia sankcie, pričom sa nešpecifikuje, že musí ísť o trest. Požiadavka Smernice spočíva výlučne v uložení účinných a odradzujúcich sankcii. Z uvedeného vplýva, že implementácia Smernice nevyžaduje zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, nakoľko je koncipovaná širšie a požiadavku implementácie je možné splniť a dodržať i formu administratívneho trestania.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV (Ú. v. EÚ L 218, 14.8.2013)

V zmysle čl. 10 ods. 1 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV (Ú. v. EÚ L 218, 14.8.2013) (ďalej len „Smernica“)* členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby mohli byť právnické osoby zodpovedné za trestné činy uvedené v článkoch 3 až 8[27], spáchané v ich prospech akoukoľvek osobou, ktorá koná buď samostatne, alebo

technológií dieťa, ktoré nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, na účely poskytovania detskej pornografie zobrazujúcej toto dieťa považoval za trestný čin

[27] V zmysle čl. 3 až 8 *Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV (Ú. v. EÚ L 218, 14.8.2013) (ďalej len „Smernica“)*

Článok 3 Protiprávny prístup do informačných systémov

Členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby ako trestný čin bolo sankcionované úmyselné získanie prístupu do celého informačného systému alebo akejkoľvek jeho časti bez oprávnenia, ak bolo spáchané porušením bezpečnostného opatrenia, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné.

Článok 4 Protiprávny zásah do systému

Členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby ako trestný čin bolo sankcionované úmyselné závažné bránenie fungovaniu informačného systému alebo prerušenie jeho fungovania vložením počítačových údajov, prenosom,

ako súčasť orgánu právnickej osoby, ktorá súčasne má v rámci tejto právnickej osoby vedúce postavenie, a to na základe:

a) právomoci zastupovať právnickú osobu;
b) oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby;
c) oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby.

V zmysle čl. 10 ods. 2 Smernice členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby mohli byť právnické osoby zodpovedné, ak nedostatočný dozor alebo kontrola vykonávaná osobou uvedenou v odseku 1 umožnili spáchanie niektorého z trestných činov uvedených v článkoch 3 až 8 v prospech tejto právnickej osoby osobou, ktorá podlieha jej právomoci.

V zmysle čl. 11 ods. 1 Smernice členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa právnickej osobe zodpovednej podľa článku 10 ods. 1 uložili účinné, primerané a odrádzajúce sankcie, ktoré súčasne môžu zahŕňať aj iné sankcie, ako napríklad:

a) vylúčenie z nároku na štátne dávky alebo pomoc;
b) dočasný alebo trvalý zákaz výkonu obchodnej činnosti;
c) nariadenie súdneho dohľadu;
d) súdne rozhodnutie o zrušení;
e) dočasné alebo trvalé zatvorenie prevádzok, ktoré sa použili na spáchanie trestného činu.

V zmysle čl. 12 ods. 1 Smernice členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa právnickej osobe zodpovednej podľa článku 10 ods. 2 uložili účinné, primerané a odrádzajúce sankcie alebo iné opatrenia.

Uvedená Smernica vo svojom texte umožňuje riešiť zodpovednosť právnickej osoby v prípade trestných činov proti životnému prostrediu i nepriamou trestnou zodpovednosťou právnických osôb alebo správnym trestaním. Vo svojom texte pracuje Smernica s pojmom vyvodenia zodpovednosti a uloženia sankcie, pričom sa nešpecifikuje, že musí ísť o trest. Požiadavka Smernice spočíva výlučne v uložení účinných a odradzujúcich sankcií. Požiadavka aby sa jednalo o tresty v Smernici chýba. Z uvedeného vplýva, že implementácia tejto Smernice nevyžaduje zavedenie priamej trestnej

---

poškodením, vymazaním, zhoršením, pozmenením alebo potlačením takýchto údajov alebo ich zneprístupnením bez oprávnenia, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné.

Článok 5 Protiprávny zásah do údajov

Členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby ako trestný čin bolo sankcionované úmyselné vymazanie, poškodenie, zhoršenie, pozmenenie, potlačenie počítačových údajov v informačnom systéme alebo zneprístupnenie takýchto údajov bez oprávnenia, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné.

Článok 6 Protiprávne zachytávanie údajov

Členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby bolo ako trestný čin sankcionované úmyselné zachytávanie údajov prostredníctvom technických prostriedkov, neverejného prenosu počítačových údajov do informačného systému, z informačného systému alebo v rámci neho vrátane elektromagnetického vysielania z informačného systému nesúceho takéto počítačové údaje, ak je spáchané bez oprávnenia, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné.

Článok 7 Nástroje na spáchanie trestných činov

Členské štáty prijmú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby bola ako trestný čin sankcionovaná úmyselná výroba, predaj, obstarávanie na použitie, dovoz, distribúcia alebo akékoľvek sprístupnenie nasledujúcich nástrojov, ak je spáchaná bez oprávnenia a so zámerom, že sa uvedené nástroje použijú na spáchanie akéhokoľvek z trestných činov uvedených v článkoch 3 až 6, a to aspoň v prípadoch, ktoré nie sú menej závažné:

a) počítačový program určený alebo primárne prispôsobený na spáchanie akýchkoľvek trestných činov uvedených v článkoch 3 až 6;
b) počítačové heslo, prístupový kód alebo podobné údaje, ktorými je možné získať prístup k celému informačnému systému alebo akejkoľvek jeho časti.

Článok 8 Navádzanie, pomoc a podnecovanie a pokus

1. Členské štáty zabezpečia, aby bolo ako trestný čin sankcionované navádzanie alebo pomoc a podnecovanie na spáchanie trestného činu uvedeného v článkoch 3 až 7.
2. Členské štáty zabezpečia, aby bol ako trestný čin sankcionovaný pokus o spáchanie trestného činu uvedeného v článkoch 4 a 5.

zodpovednosti právnických osôb, nakoľko je koncipovaná širšie a požiadavku implementácie je možné splniť a dodržať i formu administratívneho trestania.

Záver

Hore uvedená analýza potvrdila, že nie všetky Rámcové rozhodnutia a Smernice expressis verbis vyžadujú zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, tak ako ju poznáme vo vzťahu k fyzickým osobám. Súčasne však analýza potvrdila, že všetky doposiaľ analyzované európske normy vyžadujú prijatie zodpovednosti právnickej osoby za spáchané trestné činy. Pojem zodpovednosti v tomto kontexte je nepochybne širší a je možné ho vykladať ako postih právnickej osoby za spáchanie trestných činov formou správneho trestania alebo nepriamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, tak ako to uvádzajú kritici priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Mohlo by sa zdať, že týmto prístupom by sa požiadavke implementácie a vyvodenia „zodpovednosti" urobilo zadosť. Podľa nášho názoru sa však problematickým javí vyvodenie administratívnej zodpovednosti za spáchaný trestný čin ako taký, ktorého znaky určuje Trestný zákon.

Len zákon ustanoví čo je trestným činom – podstatu tejto zásady je nutné vnímať aj v kontexte toho, že jedno konanie nemôže byť v prípade fyzickej osoby zákonom označené za trestný čin a v prípade právnickej osoby taktiež zákonom za priestupok. Tento stav súčasný právny poriadok SR neumožňuje. Koncept zodpovednosti právnických osôb v podobe administratívnej zodpovednosti právnických osôb prostredníctvom správneho práva trestného, po vzore právnej úpravy Spolkovej republiky Nemecko, by bol podľa nášho názoru uplatniteľný v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky len za predpokladu vytvorenia novej hmotnoprávnej a procesnej úpravy v oblasti správneho práva a jeho previazania s trestným procesov[28]

Za súčasného legislatívneho stavu sme toho názoru, že transpozícia „zodpovednosti právnických osôb za spáchané trestné činy a vyvodenie účinných sankcii sa môže uskutočniť buď spôsobom, že v oboch prípadoch o trestné činy, alebo v oboch prípadoch pôjde o priestupky. Pri absencii správneho trestania nie je mysliteľné, aby bolo výsledkom implementácie, že trestný čin korupcie, podpory terorizmu, obchodovania s ľuďmi, daňových únikov atď. boli v prípade fyzickej osoby riešené v trestnom konaní a v prípade právnickej osoby (napr. účelovo založenej na obstarávanie denných potrieb individuálneho teroristu alebo teroristickej skupiny alebo na účely karuselového podvodu) v správnom konaní pred príslušným správnym orgánom (napr. Obvodný úrad) s následným prieskumom zákonnosti v rámci správneho súdnictva.

doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK v Bratislave
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313, 810 00 Bratislava
lucia.kurilovska(at)flaw.uniba.sk; lucia.kurilovska(at)minv.sk

JUDr. Marek Kordík, LL.M., PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK v Bratislave
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313, 810 00 Bratislava
marek.kordik(at)flaw.uniba.sk

[28] Dôvodová správa k zákonu č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Všeobecná časť

DEFINÍCIA SMRTI V TRESTNOM ZÁKONE A VÝZNAM KONZISTENCIE MEDICÍNSKYCH POJMOV V TRESTNOM PRÁVE

JUDr. Lucia LACIAKOVÁ
Ústav verejného práva; Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola v Bratislave
forensic.sk Inštitút forenzných medicínskych expertíz, s.r.o.

MUDr. Norbert MORAVANSKÝ, PhD.
Ústav súdneho lekárstva LF UK v Bratislave
forensic.sk Inštitút forenzných medicínskych expertíz, s.r.o.

Anotácia: *V predkladanom príspevku sa zaoberáme nedocenenou dôležitosťou konzistencie medicínskych pojmov v trestnom práve. Absenciu uvedenej konzistencie dokazujeme na nesprávnej definícii smrti obsiahnutej v § 142 ods. 2 Trestného zákona, pričom jadrom nášho príspevku je podrobná analýza toho, prečo je uvedená definícia nesprávna. V závere nášho príspevku uvádzame úvahy de lege lata, kde vychádzajúc zo súčasnej nesprávnej právnej úpravy poukazujeme na možné, ťažko riešiteľné následky, ktoré z danej právnej úpravy môžu vzniknúť. Následne dodávame úvahy de lege ferenda, kde poukazujeme na možný právny spôsob riešenia danej situácie.*
Kľúčové slová: *Trestné právo, súdne lekárstvo, smrť, transplantácia ex mortuo*

Annotation: *The authors deal with the underestimated importance of consistency of medical terms in criminal law. We prove the lack of the mentioned consistency by the incorrect definition of death contained in § 142 paragraph 2 of the Criminal Code. The core of the presented article consists of a detailed analysis why is the mentioned definition incorrect. In the end of the presented article we state some thoughts de lege lata, where bassed on the current incorrect definition of death contained in Criminal Code, we point out some possible problems, which may arise. Subsequently we state some thoughts de lege ferenda, where we offer a possible legislative solution for the existing situation.*
Keywords: *Criminal law, Forensic pathology, death, transplantation ex mortuo*

Smrť

Smrť je z právneho pohľadu objektívnou právnou skutočnosťou, ktorá nastáva nezávisle od ľudskej vôle. Náš právny poriadok s ňou spája viaceré významné občianskoprávne aj trestnoprávne následky. Smrť je vymedzená v § 43 ods. 2 a 3 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o zdravotnej starostlivosti“) v tom zmysle, že osoba sa považuje za mŕtvu, ak lekár zistí, že došlo k trvalému zastaveniu dýchania a srdcovej činnosti ako aj v tom prípade, ak dôjde k nezvratnému vyhasnutiu všetkých funkcií celého mozgu. Predmetný zákon v ods. 4 ďalej stanovuje, že pokiaľ sa dýchacie a obehové funkcie osoby udržiavajú pomocou prístrojov, smrť mozgu musí jednomyseľne potvrdiť konzílium.

Smrť osoby, jej príčina a čas sa v zmysle § 42 zákona o zdravotnej starostlivosti zisťujú prehliadkou mŕtveho tela. Uvedenú prehliadku mŕtveho tela vykoná lekár Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou Slovenskej republiky (ďalej len „úrad“) alebo lekár poverený úradom, t.j. prehliadajúci lekár. Lekárom úradu je pracovník súdnolekárskeho a patologicko-anatomického pracoviska úradu, zamestnaný na plný alebo čiastočný úväzok s odbornou spôsobilosťou na výkon špecializovaných činností v špecializačných odboroch súdne lekárstvo a patologická anatómia. Lekárom povereným úradom je všeobecný lekár, lekár záchrannej zdravotnej služby, lekár služby prvej pomoci, lekár ústavného zdravotníckeho zariadenia, ktorému bolo vydané poverenie úradu na vykonávanie prehliadok mŕtvych tiel.[1]

Smrť ľudského jedinca z medicínskeho hľadiska detailne analyzuje a skúma patologická anatómia a súdne lekárstvo. Smrť určujú tri základné, navzájom veľmi úzko späté patofyziologické skutočnosti, konkrétne:

[1] Metodické usmernenie Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou č. 9/3/2005 k vykonávaniu prehliadky mŕtveho tela a k vykonávaniu pitvy

- *zastavenie srdcovej činnosti,*
- *zastavenie dýchania,*
- *zánik všetkých funkcii mozgu a mozgového kmeňa.*

Vo všeobecnosti smrť predstavuje trvalé a nezvratné ukončenie základných životných funkcii organizmu ako celku. Okamihom smrti dochádza k definitívnej strate regulácie a integrity fyziologických procesov organizmu na všetkých jeho úrovniach, čo v konečnom dôsledku vedie k zániku tzv. homeostázy (rovnováhy) vnútorného prostredia organizmu. Ďalšie, kvalitatívne odlišné procesy, ktoré prebiehajú už v mŕtvom organizme sa nazývajú posmrtné, t.j. kadaverózne zmeny.

Smrť z biologického hľadiska nezasahuje všetky orgánové systémy ľudského tela súčasne a v rovnakom časovom okamihu. Rýchlosť trvalej straty funkcii jednotlivých častí organizmu a ich schopnosti reagovať na vonkajšie podráždenie v okamihu smrti a v časovom úseku bezprostredne po okamihu smrti je úzko spätá s hierarchickými, vývojom podmienenými, vlastnosťami jednotlivých orgánov ľudského tela. Fyziologická funkcia jednotlivých orgánov veľmi úzko súvisí so zabezpečením trvalého prísunu základných živín a kyslíka. Z toho vyplývajúc, konkrétne orgány a orgánové systémy ľudského tela majú rozdielnu úroveň tolerancie nepriaznivých podmienok pre svoju normálnu činnosť. To sa v konečnom dôsledku odráža v rôzne dlhom časovom období prežívania orgánových systémov po bezprostrednom zastavení srdcovej činnosti a dýchania.[2]

Súdne lekárstvo rozoznáva:

1. Zdanlivú smrť
2. Parciálnu smrť (aj tzv. klinickú smrť)
3. Mozgovú smrť
4. Biologickú smrť

Zdanlivá smrť

Zdanlivá smrť, *vita minima* je jav, kedy dochádza k útlmu prejavov života. Môže nastať dojem, že vyšetrovaná osoba je mŕtva, avšak životné procesy organizmu naďalej pokračujú a včasnou a primerane vedenou kardiopulmonálnou resuscitáciou možno obnoviť základné životné funkcie. Stav zdanlivej smrti charakterizujú klinické známky, ktoré môžu spĺňať pravdepodobné (neisté) kritériá smrti. Tep na krčnej tepne je nehmatný a pohyby hrudníka neviditeľné. Jednotlivec sa do stavu zdanlivej smrti môže dostať napr. ťažkým podchladením organizmu, po zasiahnutí elektrickým prúdom, bleskom, v prípadoch hlbokého bezvedomia pri intoxikácii látkami tlmiacimi centrálny nervový systém (sedatíva, hypnotiká, alkohol, kombinovaná intoxikácia a podobne), pri pritopení, pri metabolických poruchách, pri poraneniach mozgu a lebky a podobne.

Parciálna smrť (aj tzv. klinická smrť)

Parciálna smrť, v minulosti nazývaná aj kardiálnou či klinickou smrťou, spočíva v zastavení spontánnej srdcovej činnosti a dýchania. Tento stav je do istej miery reverzibilný, t.j. zvratný. Primerane vedenou a neodkladnou kardiopulmonálnou resuscitáciou, v závislosti od funkčných rezerv organizmu a povahy vyvolávajúcej príčiny zastavenia krvného obehu a dýchania, možno tento stav zvrátiť, teda navodiť normálnu funkciu srdca a obnoviť spontánnu aktivitu dýchania. V tomto kontexte je veľmi podstatné uviesť, že okamih (časový faktor) ukončenia neúspešného resuscitačného úsilia sa z právneho hľadiska považuje za okamih smrti jednotlivca. Pokiaľ srdce počas 10 minútového monitorovania EKG (elektrokardiografia), nevykazuje žiadnu aktivitu srdcovej svaloviny, pri správne vedenej resuscitácii (zohľadnený je aj adekvátny čas trvania resuscitácie), resuscitačnú snahu možno ukončiť a k danému okamihu konštatovať smrť ľudského jedinca. Čas trvania resuscitácie závisí od rozhodnutia vedúceho resuscitačného tímu, pri zohľadnení všetkých medicínskych faktorov konkrétnej resuscitačnej situácie. Čas trvania resuscitácie nemôže byť teda všeobecne definovaný.

[2] MORAVANSKÝ,N.2005.Smrť.In: KOVÁČ,P. et al.2005. *Súdne lekárstvo pre právnikov*. Bratislava: IURA EDITION,2005.s.19-22.

Mozgová smrť

V roku 1968 odporučila Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) posudzovať smrť z hľadiska nových poznatkov a možností. Konštatovala, že za mŕtveho jednotlivca je možné považovať i osobu s izolovaným a nezvratným, trvalým vyhasnutím všetkých mozgových funkcii- mozgová smrť. Aj napriek tomu, že ďalšie funkcie organizmu, priamo závislé na mozgu môžu byť naďalej udržiavané. Väčšina členských štátov toto odporučenie akceptovala a prijala preukázanú smrť mozgu za ekvivalent smrti danej klasickou definíciou.[3]

Vychádzajúc z klasickej definície smrti, treba zdôrazniť, že človeka možno považovať za mŕtveho aj vtedy, ak sa preukáže izolované, nezvratné a trvalé poškodenie všetkých funkcii mozgu a mozgového kmeňa. Z právneho hľadiska považujeme za nutné upozorniť na slovnú konštrukciu tejto definície, konkrétne na spojku: „...mozgu a mozgového kmeňa". Z gramatického výkladu danej definície je jasný záver, že na to, aby sme mohli konštatovať mozgovú smrť jednotlivca, musí nastať nezvratné a trvalé poškodenie všetkých funkcii mozgu, vrátane všetkých funkcii mozgového kmeňa. Neprichádza do úvahy alternatíva, musí ísť jednoznačne o trvalé a nezvratné vyhasnutie oboch. Určenie diagnózy mozgovej smrti, je pritom meritórnou úlohou nielen v medicínsko-právnych otázkach deklarácie smrti jednotlivca ale aj v súvislosti s možnosťou odňatia orgánov od zomrelých na účely transplantácie, tzv. transplantácia *ex mortuo.*

Takýto stav možno diagnostikovať aj napriek zachovanej, často prístrojmi podporovanej činnosti srdca a dychovej aktivity. Parciálnu smrť možno dokázať pomerne jednoducho fyzikálnym vyšetrením, kedy absentuje pulzová aktivita na perifernej a centrálnej úrovni, prípadne použitím EKG. Určenie mozgovej smrti si vyžaduje vysoko odborný, komplexný a interdisciplinárny prístup. Smrť mozgu určuje odborné konzílium, ktoré spravidla tvoria: ošetrujúci lekár, neurológ, rádiológ a anestéziológ. Trvalé a nezvratné vyhasnutie všetkých funkcii mozgu jednoznačne dokazuje svalová atonia (strata fyziologického napätia svalov), strata spontánneho dýchania, alebo neprítomnosť akejkoľvek dychovej aktivity po odpojení arteficiálnej (umelej) podpory dýchania, areflexná kóma (najhlbšie bezvedomie) s neprítomnosťou reflexov nad úrovňou prvého krčného stavca. Vyšetrovaná osoba pritom nesmie byť pod vplyvom veľkých dávok centrálne tlmivých liečiv, či látok blokujúcich nervovo-svalový prenos. Telesná teplota musí byť vyššia ako 32 stupňov Celzia kvôli možnosti vylúčenia šokového stavu a podchladenia vyšetrovanej osoby. Ďalším príznakom mozgovej smrti je absencia akejkoľvek pohybovej reakcie na všetky obvyklé podnety:

- Neprítomnosť fotoreakcie zreníc; zrenice ostávajú v stredovej pozícii a nereagujú na svetelný podnet,
- Neprítomnosť rohovkového reflexu; pri podráždení očnej rohovky nedôjde k pohybovej aktivite viečka, t.j. žmurknutiu,
- Vyhasnutie hlavovo-očného reflexu; neprítomnosť pohybu očných gulí v očnici pri pohybe hlavy zo strany na stranu alebo zhora nadol,
- Očné gule nevykazujú žiaden pohyb, ani na podráždenie vonkajšieho zvukovodu ľadovou vodou, tzv. okulovestibulový reflex,
- Vyhasnutie prehĺtacieho a kašľového reflexu pri mechanickom podráždení horných a dolných dýchacích ciest.

Nevyhnutnou súčasťou ďalších vyšetrení je panangiografia, ktorá pozostáva z nastrieknutia kontrastnej látky z oblúka aorty (srdcovnice). Panangiografia zobrazuje zastavenie plnenia ciev v mieste prechodu extrakraniálneho (mimolebečného) do intrakraniálneho (vnútrolebečného) cievneho riečiska. To znamená, že v prípade mozgovej smrti nedochádza k obehu krvi mozgovým riečiskom. Angiografické vyšetrenie sa vykonáva dva razy v časovom odstupe 30 minút. Angiografický nález musí byť k dispozícii vo forme *„hard copy"* a archivovaný podľa platných predpisov.

Ďalšou možnosťou potvrdenia mozgovej smrti je pretrvávajúca izoelektrická čiara pri elektroencefalografickom (EEG) vyšetrení v presne určených intervaloch, mozgová perfúzna scintigrafia alebo vyšetrenie sluchových kmeňových evokovaných potenciálov. Mozgová

[3] DOGOŠI,M.2008. *Soudní lékařství.* Bratislava: Euro kódex,2008.s.12

panangiografia, mozgová perfúzna scintigrafia, EEG a vyšetrenie sluchových kmeňových evokovaných potenciálov sa vykonávajú podľa odporúčaní príslušných odborných spoločností- rádiologickej spoločnosti, spoločnosti nukleárnej medicíny a spoločnosti pre klinickú neurofyziológiu a neurológiu. Tieto konfirmačné testy sú alternatívami, stačí vykonať jeden z nich. Výber testu závisí od príčiny, charakteru poškodenia mozgu a od možností nemocničného zariadenia. Výber testu vykoná konzílium, ktoré stanovilo mozgovú smrť. [4]

Biologická smrť

Biologická smrť býva označovaná ako smrť totálna. Je ohraničená začiatkom fyzikálno-chemických zmien v mŕtvom organizme, ktoré sú diametrálne odlišné od procesov v živom organizme. Biologickou smrťou sa začína rozvíjať celý súbor kadaveróznych, t.j. posmrtných zmien. Ich prejavy *post mortem* označujeme ako isté známky smrti. Patrí sem predovšetkým tvorba posmrtných škvŕn, posmrtná stuhnutosť *(rigor mortis)* a nástup hnilobných zmien. Na úrovni mozgového tkaniva ide najmä o štádium zotretia morfologickej, histologickej štruktúry mozgu vplyvom posmrtných procesov (autolýza).

Smrť v zmysle trestnoprávnej definície

Pre určenie okamihu smrti je v trestnom práve v zmysle § 142 ods. 2 Trestného zákona rozhodujúca biologická smrť mozgu, t.j. cerebrálna smrť, kedy je vylúčené obnovenie všetkých životných funkcii. Klinickú smrť nemožno považovať za smrť v zmysle ustanovenia § 145 Trestného zákona, lebo za súčasného stavu lekárskej vedy, po zastavení životne dôležitých funkcii, t.j. činnosti srdca a dýchania, ktoré predtým viedli k smrti je možné obnovenie týchto činností, a tým aj záchrana života.[5] Tejto charakteristiky smrti sa pridržiava aj Šámal, Púry a Rizman, ktorí zhodne uvádzajú, že *:„Kategória tzv. klinickej smrti, ktorá je iba faktom zastavenia vitálnych funkcii, ktorých obnovenie je prípadne možné, je preto nahradená kategóriou biologickej smrti mozgu, t.j. cerebrálna smrť, ktorou sa rozumie smrteľný stav, z ktorého je návrat do života vylúčený.“*[6]

V tomto kontexte si dovolíme uviesť jednu vážnu výhradu voči definícii smrti obsiahnutej v ustanovení § 142 ods. 2 Trestného zákona, v zmysle ktorej sa smrťou rozumie biologická smrť mozgu, t.j. cerebrálna smrť. Domnievame sa, že zákonodarca pri kreovaní tejto definície veľmi nešťastne spojil dve rozličné štádia (kategórie) smrti, t.j. mozgovú smrť a biologickú smrť. V zmysle vyššie uvedených súdnolekárskych definícii, existujú štyri kategórie smrti, pričom najpodstatnejšie sú mozgová smrť a biologická smrť. Ako to už aj z ich samotného názvu vyplýva, ide o dve absolútne odlišné kategórie smrti. Obe majú svoj význam z právneho hľadiska, sú trvalé a nezvratné avšak ich odlišnosť je markantná.

Z tohto pohľadu hodnotíme definíciu smrti obsiahnutú v trestnom zákone za terminologicky nesprávnu a zmätočnú, pretože zákonodarca v jednej definícii spojil mozgovú smrť s biologickou smrťou. Súdne lekárstvo ako exaktná veda nepozná pojem *„biologická smrť mozgu“*.

Na základe doslovného výkladu by sme dospeli k záveru, že na to aby nastala smrť v zmysle ustanovenia § 142 ods. 2 Trestného zákona by bol potrebný biologický rozvrat vnútorných štruktúr mozgu (narušenie morfologickej štruktúry tkaniva). To sa však nezhoduje s definíciou mozgovej smrti v zmysle súdneho lekárstva, v zmysle ktorého stačí trvalé a nezvratné vyhasnutie všetkých funkcii mozgu a mozgového kmeňa. Nevyžaduje sa biologická smrť mozgu. Došlo teda k terminologickej ambivalencii a nekonzistentnosti medicínskych pojmov v Trestnom zákone, spôsobenej nesprávne aplikovanou medicínskou terminológiou zákonodarcu. Na základe vedeckého výkladu je možné dospieť k záveru, že zákonodarca mal v úmysle pridržiavať sa súdnolekárskej

[4] HUMENÍK,I., KOVÁČ,P. et al.2015. *Zákon o zdravotnej starostlivosti. Komentár*.1.vydanie.Bratislava: C.H.Beck,2015.s.464-468.
[5] IVOR,J. et al.2006.*Trestné právo hmotné- osobitná časť*. Bratislava : IURA EDITION,2006.s.35
[6] ŠÁMAL,P.,PÚRY,F.,RIZMAN,S.1995.*Trestní zákon. Komentář.*2.vydanie. Praha: C.H.Beck,1995.s.844

definície mozgovej smrti avšak v dôsledku nesprávne zvolenej terminológie či interpretácii k tomu nedošlo.

Úvahy *de lege lata*

Pokiaľ nedôjde k náprave, tak súčasný stav by mohol spôsobiť vážne problémy. Predstavme si situáciu, ktorá by mohla vzniknúť pri transplantácii orgánov, tkanív a buniek od mŕtveho darcu. Smrť darcu by sa v konkrétnom zdravotníckom zariadení stanovila na základe medicínskych náležitostí, pričom majoritne ide o prípady mozgovej smrti. Neurologické konštatovanie mozgovej smrti je klinická diagnóza. Diagnóza mozgovej smrti musí rešpektovať všetky obligatórne právne náležitosti, ktoré sa na jej stanovenie *de iure* vyžadujú a zároveň by mala byť stanovená v rámci časových možností, čo najskôr, aj v záujme predídenia v pokračovaní liečby, ktorá už nie je efektívna. Veľmi dôležitú úlohu pri včasnom stanovení mozgovej smrti pritom zohráva práve záujem na ochrane orgánov osoby za účelom ich následnej transplantácie.[7] V konkrétnom prípade by bola konštatovaná mozgová smrť darcu, boli by vykonané všetky nevyhnutné vyšetrenia na jej preukázanie a následne by došlo k odobratiu orgánov, tkanív alebo buniek na účely transplantácie. Avšak, čo v prípade, keby príbuzní darcu spätne namietali žalobou na súde, že príslušný poskytovateľ zdravotnej starostlivosti, t.j. konkrétne zdravotnícke zariadenie, sa dopustilo trestného činu Neoprávneného odoberania orgánov, tkanív a buniek v zmysle § 159 Trestného zákona, t.j. „Kto neoprávnene odoberie zo živej osoby orgán, tkanivo alebo bunku...“. Nebola totiž naplnená *conditio sine qua non* - smrť jednotlivca v zmysle dikcie § 142 ods. 2 Trestného zákona. Nedošlo totiž k biologickej smrti mozgu. Je otázne, ako by príslušný súd posudzoval túto otázku.

Na základe tejto terminologickej nezrovnalosti obsiahnutej v Trestnom zákone je však možné demonštrovať, aký veľký význam treba prikladať konzistencii medicínskych pojmov v trestnom práve. Medicína je špecifický vedný odbor, ktorý má svoje inštitúty a zákonitosti fungovania a pokiaľ im chce trestné právo ako prostriedok *ultima ratio* poskytnúť ochranu, pred ich eventuálnym zneužívaním, výsledkom musí byť terminologický súlad oboch vedných odborov.

Úvahy *de lege ferenda*

Náprava uvedeného, ambivalentného stavu nie je zložitá. Ako prvý krok je potrebné z terajšej definície smrti obsiahnutej v § 142 ods. 2 Trestného zákona vynechať pojem biologická. V tom prípade by definícia smrti znela nasledovne: „Smrťou sa rozumie smrť mozgu (cerebrálna smrť)“. Zároveň považujeme za nevyhnutné zaviesť do Trestného zákona ďalší odsek, ktorý by pamätal na tú skutočnosť, že pod pojem smrť sa rovnako subsumuje aj smrť v dôsledku trvalého zastavenia dýchania a srdcovej činnosti. V zmysle uvedeného by § 142 ods. 3 Trestného zákona znel nasledovne: „Smrťou sa rozumie aj trvalé zastavenie dýchania a srdcovej činnosti“. Terminologicky aj odborne by bola na základe uvedeného postupu definícia smrti zosúladená, tak v oblasti trestného práva ako aj súdneho lekárstva, patologickej anatómie a zákona o zdravotnej starostlivosti.

Resumé

Cieľom nášho príspevku bolo poukázať na nedocenenú dôležitosť konzistencie medicínskych pojmov v trestnom práve. Ako exaktný nástroj preukázania súčasnej absencie uvedenej konzistencie sme si vybrali definíciu smrti obsiahnutú v Trestnom zákone, na ktorej sme poukázali na tie fakty, že v súčasnosti je definícia smrti obsiahnutá v Trestnom zákone nesprávna, zmätočná a eventuálne môže vyústiť do ťažko riešiteľných problémov v kontexte transplantácie orgánov v prípade mŕtvych darcov. Sme toho názoru, že trestné právo je najúčinnejším prostriedkom ochrany významných spoločenských vzťahov, medzi ktoré stanovovanie smrti nepochybne patrí. Avšak na to aby si trestné

[7] CHAKRABORTY,S.,ADAS,RA.2014. Dynamic computed tomography angiography in suspected brain death: a noninvasive biomarker. In: *Canadian Association Of Radiologists Journal = Journal L'association Canadienne Des Radiologistes* [online]. 2014, **65**(4), 352-9 [cit. 2016-03-10]. DOI: 10.1016/j.carj.2014.02.002.

právo svoju úlohu ochrancu naozaj efektívne dokázalo plniť, je nevyhnutný terminologický súlad a konzistencia jednotlivých medicínskych pojmov prevzatých do trestného práva.

Resumé
The aim of the presented article was to emphasize to the underestimated importance of consistency of medical terms in Criminal law. As a proof of the absence of the mentioned consistency, we have chosen the incorrect definiton of death contained in the Criminal Code, on which we pointed out the reasons why is the mentioned definition incorrect, and that it may arise some problems which can be difficult to solve, mainly regarding to transplantations ex mortuo. We believe, that Criminal law is the most efficient asset to protect the most important social relations, where determination of death naturaly belongs to. However, in order for Criminal law to fulfill his position of an effective guardian, the necessity of terminological harmony and consistency of medical terms is needed.

Zoznam bibliografických odkazov

- CHAKRABORTY,S.,ADAS,RA.2014. Dynamic computed tomography angiography in suspected brain death: a noninvasive biomarker. In: *Canadian Association Of Radiologists Journal = Journal L'association Canadienne Des Radiologistes* [online]. 2014, 65(4), 352-9 [cit. 2016-03-10]. DOI: 10.1016/j.carj.2014.02.002. ISSN 14882361.
- DOGOŠI,M.2008. *Soudní lékařství*. Bratislava:Eurokódex. ISBN 978-80-89363-15-5.
- HUMENÍK,I., KOVÁČ,P., et al.2015. *Zákon o zdravotnej starostlivosti. Komentár.* 1.vydanie. Bratislava: C. H. Beck. ISBN 978-80-89603-29-9.
- IVOR,J. et al.2006.*Trestné právo hmotné- osobitná časť*. Bratislava : IURA EDITION. ISBN 80-8078-099-4.
- KOVÁČ,P., et al. 2005. *Súdne lekárstvo pre právnikov.* Bratislava: IURA EDITION. ISBN 80-8078-024-2.
- ŠÁMAL,P.,PÚRY,F.,RIZMAN,S.1995.*Trestní zákon. Komentář*. 2.vydanie. Praha: C.H. Beck. ISBN 3-406-40178-3.

Kontaktné údaje autorov:
JUDr. Lucia Laciaková
forensic.sk Inštitút forenzných medicínkych expertíz, s.r.o.
Boženy Němcovej 8
811 04 Bratislava
laciakova@forensic.sk

MUDr. Norbert Moravanský, PhD.
forensic.sk Inštitút forenzných medicínkych expertíz, s.r.o.
Boženy Němcovej 8
811 04 Bratislava
moravansky@forensic.sk

ŠPECIFICKOSŤ PREUKAZOVANIA PRÍPADOV NEOPRÁVNENÉHO PODNIKANIA V PODMIENKACH SR

Mgr. Monika LIČKOVÁ
Katedra obchodného, hospodárskeho a finančného práva
externá doktorandka
Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Anotácia: *Autorka v príspevku analyzuje súčasný právny stav a špecifickosť preukazovania prípadov neoprávneného podnikania - podnikania v rozpore s právnymi predpismi v SR. V predmetnom článku sa venuje pozornosť jednak samotnému zadefinovaniu podnikania podľa Obchodného zákonníka, ako aj celospoločenského významu uskutočňovania podnikania v SR podľa Živnostenského zákona. V predmetnom článku autorka analyzuje právnu úpravu neoprávneného podnikania v zmysle ustanovení Obchodného zákonníka. zákona o živnostenskom podnikaní a Trestného zákona s dôrazom na vykonávanie kontrol oprávnenými subjektmi, ktoré neoprávnené podnikanie odhaľujú. Dôležitosť tohto článku spočíva v tom, že poskytuje komplexný pohľad na problematiku neoprávneného podnikania, nakoľko tejto téme nie je v odborných kruhoch venovaná dostatočná pozornosť.*
Kľúčové slová: *podnikanie, skutková podstata trestného činu neoprávneného podnikania, postihy za neoprávnené podnikanie.*

Annotation: *An author of the article analyzes current legislation and specifies cases of illegal enterprise – enteprise with a conflict of legislation of the Slovak Republic. The subject of the article is to define an enterprise according to the Commercial Code, as well as a purpose of enterprise in the Slovak Republic according to Trade Licensing Act. The author of the article analyzes legislation of illegal enterprise according to the Commercial Code, Trade Licensing Act and Criminal Code with an emphasis on conducting standardisation inspections by legitimate subject, which reveal a non-ilegible enterprise . The article provides a comprehensive view of illegal enterprise, because this topic is not sufficient know in an expert field.*
Keywords:*: enterprise, merit of the criminal offence of illegal enterprise, punishment for illegal enterprise.*

Úvod

Docieliť sociálny a hospodársky rozkvet spoločnosti patrí medzi kľúčové ciele podnikania.

Z dlhodobého hľadiska je podnikanie najvýznamnejším zdrojom pracovných príležitostí a zároveň nástrojom na riešenie problematických oblastí, ako je napríklad nezamestnanosť či chudoba.

Nemožno opomenúť ani podceniť jeho význam pre spoločnosť, pretože podnikanie sa označuje ako hybná sila inovácií a zmien a ako také má nezastupiteľné miesto pri prekonávaní súčasnej hospodárskej situácie.

Napriek nezastupiteľnému miestu podnikania sú podnikatelia vystavovaní viacerým prekážkam. Z vyjadrení „podnikateľskej verejnosti“ vidieť pretrvávanie viacerých dlhodobých problémov.

Za problémy podnikania možno pokladať zložito nadstavenú legislatívu, nízku priam mizivú možnosť vymožiteľnosti práva, jeho administratívnu náročnosť ako aj vysoko nadstavenú odvodovú zaťaženosť, ktorých následkom je bezpochyby znižovanie efektivity podnikateľskej činnosti.

Viacerých podnikateľov tieto dlhotrvajúce problémy podnikateľského prostredia odrádzajú uskutočňovať podnikateľskú činnosť, a preto hľadajú cestu ako obísť povinnosti pri podnikaní.

Jedna z možností je uskutočňovať podnikanie nelegálne ako neoprávnení podnikatelia, ktorí nerešpektujú zákon a vykonávajú podnikateľskú činnosť bez toho, aby mali na to príslušné oprávnenia.

Z dôvodu aktuálnosti problémov v podnikaní a taktiež rastúceho výskytu neoprávnených podnikateľov, sme sa rozhodli spracovať článok práve na túto tému.

Podnikania v zmysle Obchodného zákonníka

S podnikaním ako činnosťou sa stretávame už v samotnej Ústave, ktorá zaručuje v rámci základných práv a slobôd v druhej hlave piatom oddiely základné právo znejúce takto: *„Každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikať a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť.“*[1]

Pojem podnikania v slovenskom právnom poriadku nájdeme v ustanovení Obchodného zákonníka zákona č. 513/1991 Zb. v znení neskorších právnych predpisov..

Podľa jeho ustanovení je podnikanie späté s realizáciou určitej činnosti, ktorá musí naplniť určené zákonné predpoklady a súčasne táto určitá činnosť musí byť uskutočnená osobou podnikateľa.

Podľa kódexu obchodného práva sa za podnikanie pokladá: *„sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku.“*[2]

Určitá činnosť sa preto môže posudzovať za podnikanie iba v takom prípade, ak sú v nej zahrnuté všetky znaky podnikania súčasne.

Za pojmové znaky podnikania sa pritom pokladajú:

- samostatný výkon činnosti,
- sústavný výkon danej činnosti,
- výkon činnosti na vlastnú zodpovednosť podnikateľa,
- výkon činnosti vo vlastnom mene podnikateľa,
- výkon činnosti za účelom dosahovania zisku.

Čo sa týka pojmového znaku **samostatného výkonu činnosti podnikateľom,** ten rozlišuje podnikateľskú činnosť od činností vykonávaných fyzickými osobami v rámci pracovného pomeru.

Podnikateľ uskutočňuje podnikateľskú činnosť podľa vlastného uváženia, sám rozhoduje o svojich podnikateľských aktivitách, rozhoduje tiež o tom, akú činnosť bude uskutočňovať, na akom mieste, v akej právnej forme bude podnikať, za aké ceny bude svoje produkty ponúkať, kedy začne a kedy ukončí svoju podnikateľskú činnosť a pod.

Znak sústavnej činnosti je potrebné vyložiť si ako pravidelne sa opakujúcu činnosť. Príležitostná, teda jednorazová, ojedinelá či náhodne vykonávaná činnosť nemôže byť klasifikovaná ako podnikanie. Výnimkou je však činnosť, ktorá vzhľadom na svoju povahu nemôže byť vykonávaná počas celého roka. Teda požiadavka sústavnosti je dodržaná, ak činnosť, ktorú podnikateľ realizuje má tendenciu opakovania sa napr. raz za rok (napr. predaj vianočných stromčekov alebo napr. slávnosť vinobrania a pod.).

Podmienka vykonávania podnikateľskej činnosti na vlastnú zodpovednosť podnikateľa sa v ekonomickom ponímaní vníma ako skutočnosť, že podnikateľ v maximálnej miere znáša podnikateľské riziko pri výkone podnikateľskej činnosti.

V právnom ponímaní si možno tento znak vysvetliť ako vyjadrenie právnej zodpovednosti podnikateľa, ktorý v rámci podnikateľskej činnosti vstupuje do rozličných právnych vzťahov.

Výkon podnikateľskej činnosti podnikateľom vo vlastnom mene znamená, že sa táto činnosť realizuje pod obchodným menom. Obchodné meno je definované v ustanoveniach Obchodného zákonníka nasledovne: *„Obchodné meno je názov, pod ktorým podnikateľ vykonáva právne úkony pri svojej podnikateľskej činnosti.“*[3]

Súčasťou obchodného mena je aj právna forma daného subjektu.

V prípade právnických osôb sa ich obchodné mená zapisujú do obchodného registra a pozostávajú z názvu a určenia ich právnej formy.

Ak sa jedná o právnickú osobu, ktorej obchodné meno sa nezapisuje do obchodného registra,

---

[1] čl. 35 ods.1 Ústavy Slovenskej republiky
[2] § 2 ods. 1 Obchodného zákonníka v znení neskorších právnych predpisov
[3] § 8 Obchodného zákonníka v znení neskorších právnych predpisov

obchodné meno pozostáva z názvu, pod ktorým bola zriadená.

Posledným špecifickým znakom podnikania je **vykonávanie podnikateľskej činnosti za účelom dosiahnutia zisku**.

Z pohľadu naplnenia tohto cieľa nie je určujúce či činnosť skutočne zisková bola, ale či sa uskutočňovala s cieľom dosiahnuť zisk – majetkový prospech.

K otázke podnikania je prospešné ešte uviesť, že pre realizáciu podnikania je nutná dvojaká samostatnosť.

Prvou z nich je samostatnosť ekonomická, ktorá vyjadruje to, že štát nebude bezprostredne napríklad stanovovať, čo vyrábať, prípadne v akom množstve. Úlohou štátu bude len vymedziť pravidlá pre podnikanie – podnikateľskú činnosť.

Na druhej strane pre podnikanie je nevyhnutná aj samostatnosť majetková na zadováženie kapitálu potrebného pre podnikanie.

Podnikanie v zmysle Živnostenského zákona

Podnikanie ako pojem je v zmysle Obchodného zákonníka koncipované širšie než pojem živnostenské podnikanie, resp. živnosť vymedzená v § 2 Živnostenského zákona v znení neskorších právnych predpisov.

V Živnostenskom zákone (v zákone č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších právnych predpisov) je uvedené vymedzenie živnosti tým istým spôsobom ako je vymedzené podnikanie v Obchodnom zákonníku, teda ako sústavná činnosť prevádzkovaná samostatne, vo vlastnom mene, na vlastnú zodpovednosť, za účelom dosiahnutia zisku a za podmienok stanovených Živnostenským zákonom.

Živnostenské podnikanie zahŕňa však len tie činnosti, ktoré sa spravujú Živnostenským zákonom.[4]

Pričom každý oprávnený podnikateľ, pokiaľ podniká na základe živnostenského oprávnenia sa pokladá za podnikateľa podľa Obchodného zákonníka.

Právna úprava neoprávneného podnikania v zmysle ustanovení Obchodného zákonníka

Zákonná úprava neoprávneného podnikania je obsiahnutá v § 3 Obchodného zákonníka.

Toto ustanovenie bolo do textu Obchodného zákonníka zaradené novelou účinnou od 1. januára 2002, a to zákonom č. 500/2001 Z. z. ktorým sa menil a dopĺňal Obchodný zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

Hoci rovnaký právny stav existoval aj pred 1. januárom 2002, právne predpisy to výslovne nezakotvili.

Nedostatok právnej úpravy v tej dobe viedol k nejednotnému výkladu, vzniku právnej neistoty a dokonca k nejednotnému postupu najvyšších súdnych autorít.

Potreba takto nadstavenej právnej úpravy neoprávneného podnikania vychádzala predovšetkým z toho, že bolo sporné na základe definície podnikania, či konanie osoby podnikajúcej neoprávnene, je konaním, ktoré právo pokladá za platný právny úkon a akceptuje ho alebo takéto konanie právo neschvaľuje, t. j., že ho nepokladá za právny úkon a tým pádom pôjde o neplatný právny úkon.

Paragraf 3 Obchodného zákonníka je tvorený dvoma odsekmi.

Prvý odsek § 3 Obchodného zákonníka rieši situáciu, keď určitá fyzická osoba alebo právnická osoba neoprávnene podniká.

Zákon pod pojmom neoprávnené podnikanie rozumie dve situácie a to:

[4] OVEČKOVÁ, O. a kol. Obchodný zákonník . Komentár. Iura Edition, 2005, 14 s. ISBN 80-8078-073-0.

- *kedy sa určitej osobe zakázalo podnikať - napr. pozastavenie živnostenského oprávnenia rozhodnutím živnostenského úradu v správnom konaní, zákaz činnosti rozsudkom súdu v trestnom konaní a pod.,*
- *keď určitá osoba nemá oprávnenie na podnikateľskú činnosť - sem patria prípady, keď osoba (fyzická aj právnická) vykonáva podnikateľskú činnosť bez toho, aby mala príslušné zákonom vyžadované povolenie na jej výkon, ale aj prípady, keď osoba pri výkone činnosti nedodržuje rozsah oprávnenia na podnikateľskej činnosti a vyvíja podnikateľskú činnosť nad jej rámec.*

Zákonodarca však nespája neoprávnené podnikanie s neplatnosťou právneho úkonu, chráni tak záujmy tretích osôb a vytvára konštrukciu ustanovenia § 3 ods. 1 Obchodného zákonníka tak, že právny úkon neoprávnene podnikajúcej osoby, je platný aj bez ohľadu na to, či strana vedela, že druhá strana vykonáva podnikateľskú činnosť neoprávnene.

Neplatnosti takéhoto právneho úkonu sa dovolávať nemôže ani osoba, ktorá právny úkon vykonávala a ani osoba, voči ktorej právny úkon smeroval.

Nepôjde pritom o nedovolený právny úkon podľa § 39 Občianskeho zákonníka v znení neskorších právnych predpisov.

Odsek 2 predmetného ustanovenia paragrafu 3 Obchodného zákonníka upravuje zas otázku zodpovednosť za škodu, ktorá bola spôsobená neoprávneným podnikaním.

Takúto zodpovednosť nemajú len osoby, ktoré neoprávnene vykonávajú podnikateľskú činnosť (bez oprávnenia na podnikanie), ale aj také osoby, ktoré túto činnosť vykonávajú v ich mene a na ich účet, prípadne môžu túto činnosť vykonávať vo svojom mene, ale na ich účet.

V prípade zodpovednosti za škodu, ktorá bola spôsobená neoprávneným podnikaním podľa § 3 ods. 2 Obchodného zákonníka pôjde o relatívne široký okruh subjektov z takto zákonodarcom nadstaveného znenia zákona.

Podľa osobitných predpisov (napr. trestnoprávna zodpovednosť v Trestnom zákone alebo zodpovednosť podľa Živnostenského zákona atď.) zodpovednosť týchto osôb tým nie je dotknutá.

Z vyššie napísaného vyplýva, že zákonodarca stanovil dve varianty neoprávneného podnikania:

a. *vykonávanie podnikateľskej činnosti bez príslušného oprávnenia*

Ide tu o situáciu, keď osoba vykonáva podnikateľskú činnosť bez toho, aby vlastnila príslušné oprávnenie. Tu môžu nastať dve rôzne situácie.

Môže ísť o prípad, keď osoba oprávnenie na podnikanie nemá, o jeho získanie sa už pokúsila, avšak zatiaľ ho nezískala a taktiež sa môže jednať o osobu, ktorá žiadne úsilie na získanie príslušného oprávnenia nevyvíjala, ale napriek tomu podnikateľskú činnosť vykonávala.

Zároveň sem zaraďujeme situáciu, keď podnikateľ síce oprávnenie na určitú podnikateľskú činnosť má, ale toto oprávnenie sa nevzťahuje na činnosť, na ktorú podnikateľ uzatvoril zmluvu. Týmto podnikateľ prekračuje rozsah svojho oprávnenia.

b. *vykonávanie podnikateľskej činnosti popri zákaze podnikať (nerešpektovanie zákona osobou podnikateľa)*

Zákaz podnikania môže vyplynúť priamo z právnej úpravy ex lege, môže byť sankciou uloženou rozhodnutím príslušného orgánu v správnom konaní alebo napríklad rozhodnutím súdu v trestnom konaní.

Obmedzenie podnikania je určené aj niekoľkými článkami Ústava Slovenskej republiky.

Vo svojom článku 103 určuje, že prezident nesmie popri tejto funkcii vykonávať žiadnu inú platenú funkciu, povolanie alebo podnikateľskú činnosť, taktiež nesmie byť členom orgánu právnickej osoby, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť.

Obdobne Ústava Slovenskej republiky zakotvuje zákaz v článku 109 pre funkciu člena vlády.

Taktiež sa obmedzilo uskutočňovanie podnikania a inej hospodárskej činnosti sudcom, prokurátorom, zamestnancom štátnej správy a samosprávy a príslušníkom ozbrojených síl a ozbrojených zborov podľa článku 54 Ústavy.

Osobitným predpisom upravujúcim zákaz podnikať je napríklad zákon č. 400/2009 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Podľa neho sa zakazuje štátnemu zamestnancovi výkon podnikania ako aj vykonávanie inej zárobkovej činnosti, ktorá je zhodná alebo obdobná s opisom činností jeho štátnozamestnaneckého miesta.

Zákaz uskutočňovania podnikania môže predstavovať tiež sankciu uloženú v priestupkovom konaní.

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov upravuje zákaz činnosti ako jeden z možných postihov, ktoré je možné uložiť osobe, ak naplnila znaky priestupku na úseku podnikania, a teda neoprávnene vykonávala obchodnú, výrobnú alebo inú zárobkovú činnosť (§ 24 odsek 1 zákona o priestupkoch).

Neoprávneným podnikateľom sa tak subjekt stáva v prípade, ak nerešpektuje rozhodnutie o zákaze činnosti vydanom príslušným správnym orgánom v konaní o priestupku a pokračuje naďalej vo výkone podnikania.

Priestupku na úseku podnikania sa dopustí ten, kto:

a) neoprávnene vykonáva obchodnú, výrobnú alebo inú zárobkovú činnosť. *(za priestupok spočívajúci v tomto konaní možno uložiť pokutu podľa zákona o priestupkoch do 331 eur; prípadne za priestupok uložiť zákaz činnosti až do jedného roka)*

b) spôsobom odporujúcim zákonu úmyselne vyzradí obchodné alebo bankové tajomstvo alebo skutočnosť, na ktorú sa vzťahuje zákonom uložená povinnosť zachovávať mlčanlivosť. (*za priestupok spočívajúci v tomto konaní možno uložiť pokutu podľa zákona o priestupkoch do sumy 3319 eur)*

Sankciu zákazu činnosti upravuje aj zákonodarca v Trestnom zákone. Tá býva ukladaná súdmi v trestnom konaní.

Podstata uloženia trestu zákazu činnosti spočíva v tom, že sa odsúdenému po dobu výkonu tohto trestu zakazuje výkon určitého zamestnania, povolania alebo funkcie alebo takej činnosti, na ktorú treba osobitné povolenie.

Súd môže činnosť zakázať na dobu v rozmedzí na jeden až desať rokov, a to len vtedy, ak ide o takú činnosť, v súvislosti s ktorou sa páchateľ dopustil trestného činu.

Výkon tohto trestu sa začína právoplatnosťou rozsudku, ktorý sa zašle, ak bol uložený trest zákazu podnikateľskej činnosti, aj registrovému súdu, živnostenskému úradu, prípadne profesijnej komore.

Neoprávnené podnikanie upravené v Zákone o živnostenskom podnikaní

Zmienka o neoprávnenom podnikaní je zákonodarcom nadstavená aj v Živnostenskom zákone v ustanoveniach § 63 a § 64.

Ide pritom o správny delikt, ktorého sa subjekt – fyzická alebo právnická osoba dopustí, ak vykonáva živnostenské podnikanie bez príslušného, zákonom vyžadovaného oprávnenia. Ide o situáciu, kedy činnosť napĺňa všetky znaky živnosti, ale osoba nie je vlastníkom živnostenského oprávnenia na predmetnú živnosť.

V prípade, ak sa živnostenský úrad dozvie o tomto neoprávnenom podnikaní, začne správne konanie o uložení sankcie za neoprávnené podnikanie – v prípade voľnej živnosti, živnostenský úrad v sídle kraja uloží pokutu až do výšky 1659 eur.[5]

[5] § 63 Živnostenského zákona v znení neskorších právnych predpisov

Ak však pôjde o remeselnú alebo viazanú živnosť pri nich je pokuta určená výškou do 3319 eur.[6]

Neoprávnené podnikanie upravené v Trestnom zákone

Ten, kto neoprávnene podniká v malom rozsahu sa potrestá podľa Trestného zákona odňatím slobody až na jeden rok.

Ak je uvedený trestný čin spáchaný závažnejším spôsobom konania alebo sa ním získa väčší prospech, alebo na jeho spáchanie páchateľ použije iného ako pracovnú silu, alebo ho spácha ako verejný činiteľ, alebo v súvislosti s výkonom svojho povolania, zamestnania alebo funkcie sa potrestá odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

Ak páchateľ spácha trestný čin neoprávneného podnikania a spôsobí ním značnú škodu, potrestá sa odňatím slobody na jeden až päť rokov.

Páchateľ sa potrestá na štyri až osem rokov ak tento trestný čin spácha ako člen nebezpečného zoskupenia alebo týmto činom spôsobí škodu veľkého rozsahu.[7]

K naplneniu znakov tohto trestného činu je potrebné preukázať, že osoba svoju neoprávnenú činnosť vykonávala úmyselne.

Prevencia pred neoprávneným podnikaním

Neoprávnené podnikanie sa radí do oblasti hospodárskej kriminality, ktorú vymedzujeme ako protiprávne zavinené konanie, ktoré napĺňa skutkovú podstatu niektorého z trestných činov uvedeného v piatej hlave osobitnej časti Trestného zákona poskytujúcim ochranu súkromným, verejným a štátnym záujmom v oblasti ekonomiky.

Prevencia kriminality je snahou predchádzať trestnej činnosti a tým pádom samotnú kriminalitu znižovať. Aplikuje sa prostredníctvom rôznych donucovacích prostriedkov ako napríklad kontrola.

Kontrola podľa živnostenského zákona

Za formu prevencie neoprávneného podnikania môžeme považovať kontrolu vykonávanú živnostenským úradom, ktorý pri plnení kontroly vzájomne spolupracuje s inými orgánmi oprávnenými na kontrolu a spolu s nimi vykonávajú kontrolné úlohy alebo si poskytujú informácie, ktoré súvisia s kontrolnou činnosťou.

Tieto orgány sú povinné upozorniť príslušné orgány na nedostatky zistené pri kontrole, ktorých riešenie patrí do ich pôsobnosti najmä pri porušení všeobecne záväzných právnych predpisov.

Zamestnanci živnostenského úradu sú povinní pri kontrole v zmysle § 61 a § 62 živnostenského zákona preukázať sa preukazom kontrolóra s tým, že majú právo požadovať preukaz totožnosti od osôb prevádzkujúcich živnosť, u ktorých vykonávajú živnostenskú kontrolu.

Zamestnanci živnostenského úradu – kontrolóri majú právo:

- vstúpiť do priestoru podnikateľa a do jeho prevádzkarní,
- požadovať potrebné doklady, informácie a vysvetlenia,
- priamo uložiť opatrenia na odstránenie nedostatkov zistených pri prevádzkovaní živnosti.

Podnikatelia a osoby zodpovedné za činnosť prevádzkarne sú povinní pri kontrole spolupracovať a poskytovať súčinnosť.

[6] § 64 Živnostenského zákona v znení neskorších právnych predpisov
[7] § 251 ods. 1 až 4 Trestného zákona v znení neskorších právnych predpisov

Kontrola uskutočňovaná Slovenskou obchodnou inšpekciou (SOI)

Kontrola SOI spočíva v porovnaní zisteného skutočného stavu so stavom predpísaným, to znamená ustanoveným všeobecným záväzným právnym predpisom. Vyhodnotením tohto porovnania je výsledok kontroly, z ktorého musí byť zrejmé, či zistený skutkový stav vyhovoval alebo nevyhovoval predpísanému stavu.

SOI pri kontrolách u kontrolovaných osôb zisťuje nedostatky. Vyžaduje odstránenie zistených nedostatkov a ich škodlivých následkov, formou záväzných pokynov.

Zákonom č. 128/2002 Z. z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa, ktorý vstúpil do účinnosti 1.4.2002, sa rozšírená právomoc SOI, keď môže zakázať dodávku a predaj výrobkov alebo poskytovanie služieb, ktoré nezodpovedajú osobitným predpisom.

Môže taktiež nariadiť účinné a okamžité stiahnutie výrobku z trhu a ak treba, aj jeho zničenie na náklady kontrolovanej osoby, nariadiť zverejnenie upozornení na riziká výrobkov v prípade ohrozenia oprávneného záujmu spotrebiteľa, to znamená života alebo zdravia, resp. majetku.

Kontrolnú činnosť môžu vykonávať len zamestnanci, ktorí získali špeciálnu odbornú spôsobilosť na výkon kontroly a preukaz SOI, resp. poverenie na výkon kontroly.

Ústredná riaditeľka SOI a riaditelia inšpektorátov SOI sú oprávnení prizvať na kontrolu zamestnancov iných orgánov, právnických osôb alebo fyzické osoby, ktorí majú práva a povinnosti v rozsahu a časovom ohraničení im vydaného oprávnenia.

Inšpektori sú povinní:

- preukázať sa preukazom SOI,
- vykonať záznam z každej kontroly (aj z nedokončenej),
- postupovať pri kontrole v súlade s platnými právnymi predpismi,
- vychádzať len z vlastných zistení,
- objektívne zisťovať a posudzovať skutkový stav,
- ku kontrolovaným osobám sa správať korektne,
- odmietnuť všetky formy korupcie,
- utajovať meno pisateľa podania, okrem prípadov, kedy podanie nie je možné prešetriť bez toho, aby boli doklady od pisateľa použité pri kontrole ako dôkazový materiál,
- zachovávať mlčanlivosť o služobnom, hospodárskom a štátnom tajomstve a o skutočnostiach, o ktorých sa dozvie pri kontrole a v súvislosti s ňou.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Tento článok podáva výklad o slovenskej právnej úpravy neoprávneného podnikania. Bojovať proti tomuto stavu by bolo možné odstránením zbytočnej a často aj zdĺhavej byrokracie a taktiež úpravou vysokej odvodovej povinnosti podnikateľov, čo začínajúcich podnikateľov alebo aj tých, ktorí podnikajú dlhšie nabáda k nelegálnej forme podnikateľskej činnosti. Aj napriek tomu, že za trestný čin neoprávneného podnikania môže súd páchateľa v najmiernejšej sadzbe odsúdiť dokonca na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní jedného roka. Zriedka sa tento trestný čin dostane až do konania pred súdom, a to z pragmatického dôvodu, že živnostenský úrad uloží páchateľovi peňažnú pokutu v zákonom stanovenej výške. Týmto článkom z dôvodu bližšieho oboznámenia sa s problematikou sme chceli poskytnúť odborný náhľad laickej verejnosti. V tejto skúmanej oblasti sa autorka snaží preukázať a priniesť cenné a využiteľné informácie aj keď súvisiaca literatúra na túto tému je skromná.

Resumé (v anglickom jazyku)

The article explains legislation of illegal enterprise in the Slovak Republic. An issue should be solved to remove redudant and time-consuming bureaucracy and regulates high tax obligations of entrepreneur, business start-ups or those who undertake longer and are encouraged to illegal forms of

enterprise. Court shall punish an offender for criminal offence of illegal influence by an unconditional prison sentence of up to one year. Court is rarely impose an unconditional prison sentence and prefer impose by monetary fine an amount under act by trade union. By this article want to familiar an expert view to an legal issue of illegal enterprise forthe general public. The author of the article shall to provide valuable and effective information, even though the related literature is inadequate.

Zoznam bibliografických odkazov:

HUDECOVÁ, E. – HUDEC, J. 2010. *Podnikateľské právo I (Podnikanie a jeho formy).* 1. vydanie. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2010. 93 s. ISBN 978-80-8083-933-8.

HULKO, G. 2005. *Oprávnenie k živnostenskému podnikaniu v Slovenskej republike.* 1. vydanie. Šamorín – Dunajská Streda : Lilium Aurum, 2005. 184 s. ISBN 80-8062-256-6.

IVOR, J. a kol. 2010. *Trestné právo hmotné I.* Bratislava : IURA EDITION, 2010. 532 s. ISBN 978-80-8078-308-2.

MAŠĽANYOVÁ, D. a. kol. 2011. *Trestné právo hmotné : všeobecná a osobitná časť.* Plzeň :

Aleš Čeněk, 2011. 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4.

OVEČKOVÁ, O. a kol. 2005. *Obchodný zákonník : komentár.* 1. vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2005. 1305 s. ISBN 80-8078-073-0.

PATAKYOVÁ, M. a kol. 2010. *Obchodný zákonník : komentár.* 3. vyd. Praha : C. H. Beck,

2010. 1199 s. ISBN 978-80-7400-314.

STIFFEL, H. – TOMAN, P. – SAMAŠ, O. 2010. *Trestný zákon : stručný komentár.* 2. vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2010. 938 s. ISBN 978-80-8078-370-9.

STRAPÁČ, P. 2015. *Živnostenské právo.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2015. 111 s. ISBN 978-80-8168-284-1.

SUCHOŽA, J. a kol. 2007. *Obchodný zákonník a súvisiace predpisy : komentár.* 1. vydanie. Bratislava : Eurounion, 2007. 1023 s. ISBN 978-80-88984-98-6.

ŠKRINÁR, A. a kol. 2012. *Obchodné právo.* Druhé, rozšírené vydanie. Plzeň: Aleš Čenek, 2012. 399 s. ISBN 987-80-7380-365-0.

ŽITŇANSKÁ, L. a kol. 2009. *Základy obchodného práva.* Bratislava : Iura Edition, 2009. 682 s. ISBN 978-80-8078-276-4.

Kontaktné údaje:

Mgr. Monika Ličková
Katedra obchodného, hospodárskeho a finančného práva
externá doktorandka
Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica

t.č. 0908 817 701
e-mail: monika.lickova@centrum.sk

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI AKO JEDEN Z TRESTNÝCH ČINOV PROTI SLOBODE (NIELEN V SEXUÁLNEJ OBLASTI)

JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD.
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Autorka v príspevku analyzuje právnu úpravu trestného činu obchodovania s ľuďmi v právnom poriadku Slovenskej republiky pred rekodifikáciou, ako aj po rekodifikácii trestných kódexov.*
Kľúčové slová: *obchodovanie s ľuďmi, kupliarstvo, vývoj trestného činu obchodovania s ľuďmi.*

Annotation: *The author in this paper analyzes the legislation of the crime of trafficking in human beings, in the legal system of the Slovak Republic before a recast, and after the draft Criminal Codes.*
Keywords: *trafficking in human beings, procuring, developing of crime trafficking in human beings.*

Úvod

Trestné činy, týkajúce sa protiprávnych konaní v sexuálnej oblasti sú predmetom rôznych diskusií a zmien, ktoré sa dotkli aj ustanovení Trestného zákona a Trestného poriadku, pričom ide spravidla vždy o reakcie na najnovšie spôsoby a formy páchania protiprávnych konaní v tejto oblasti. Výrazný vplyv v týchto oblastiach je aj zo strany Európskych inštitúcií, ktoré v predchádzajúcich rokoch prijali viaceré opatrenia vo vzťahu k ochrane práv detí, ako príklad z posledných rokov môžem uviesť:

- Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV, prípadne
- Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV.

Trestný čin obchodovania s ľuďmi je súčasťou 1. dielu 2. hlavy osobitnej časti Trestného zákona – trestné činy proti slobode, no svojim charakterom je možné ho zaradiť aj medzi trestné činy proti ľudskej dôstojnosti. Vo všeobecnosti v ustanoveniach slovenského Trestného zákona je možné nájsť viacero skutkových podstát, ktoré s dotýkajú trestných činov v sexuálnej oblasti, pričom primárne sú tieto trestné činy uvedené v 2. hlave v 2. dieli osobitnej časti Trestného zákona (trestné činy proti ľudskej dôstojnosti), no niektoré protiprávne konania týkajúce sa tejto oblasti môžeme nájsť napr. aj v 9. hlave osobitnej časti Trestného zákona (trestné činy proti iným právam a slobodám), kam patria napr. trestný čin výroby, rozširovanie detskej pornografie v zmysle § 368 a § 369, či trestný čin prechovávania detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení v zmysle § 370, ale taktiež aj trestný čin ohrozovania mravnosti v zmysle § 371.

Obchodovanie s ľuďmi nie je vyslovene trestný čin, ktorý poskytuje ochranu pred protiprávnym konaním v oblasti sexuálnych útokov, nakoľko tieto predstavujú len jednu z foriem vykorisťovania v rámci tohto trestného činu, ale výraznou mierou práve vykorisťovanie za účelom poskytovania sexuálnych služieb je častým dôvodom obchodovania s ľuďmi.

Historický vývoj trestného činu obchodovania s ľuďmi

Trestný čin obchodovania s ľuďmi rovnako ako množstvo iných trestných činov prešiel svojím vlastným vývojom. Jeho vznik možno datovať spolu so vznikom samotnej civilizácie. V histórií ľudstva mal tento čin rôzne podoby páchania, ktoré odzrkadľovali konkrétnu spoločenskú situáciu. Nie vždy bolo obchodovanie s ľuďmi trestným činom. Mnohokrát v našej histórií bolo obchodovanie s ľuďmi bežným spoločenským javom a s ľuďmi sa obchodovalo rovnako ako s každým iným tovarom.

Pohľady rôznych národov a ľudí vôbec na obchodovanie s ľuďmi a s tým súvisiacu sexuálne motivovanú trestnú činnosť sú výsledkom ich spoločenských potrieb a z nich plynúcich náboženských, právnych a etických noriem či zvyklostí. Príkladom súčasného akceptovania niektorých protiprávnych konaní v tejto oblasti sú aj praktiky tzv. „Islamského štátu“, ktorý niektoré pravidlá sexuálneho otroctva využíva vo svoj prospech, aj keď nie celkom v súlade s moslimským náboženstvom.[1]

Čo sa týka obchodovania s ľuďmi, tak tento spôsob „obchodu“ bol v minulosti spájaný predovšetkým s účelom jeho využívania na otroctvo, pričom sa jednalo o rôzne typy. Aj keď tento typ trestnej činnosti je známy už zo staroveku, kedy sa ľudia sa stali predmetom obchodovania v súvislosti s vyhratými bojmi, či vojnami, v novodobej histórii môžeme pozorovať najväčší rozmach obchodovania s ľuďmi počas kolonizovania Ameriky a následne aj celého sveta.[2] V Amerike išlo predovšetkým o hľadanie lacnej pracovnej sily, pričom keď nestačili domáce domorodé kmene, začali sa dovážať z Afriky otroci, ktorí boli nútení pracovať na plantážach alebo baniach. Tento typ obchodu bol oficiálne zakázaný v roku 1807, kedy Parlament vo Veľkej Británii zakázal otroctvo a následne sa to prenieslo aj do kolónií Veľkej Británie, pričom išlo o postupný proces. V USA (na celom území) bolo otroctvo zrušené v roku 1865 po porážke Konfederácie vo vojne Severu proti Juhu.

Po otroctve, ktoré bolo využívané ako lacná pracovná sila sa prešlo postupne do novších foriem „otroctva“, ktoré boli zamerané na tzv. „obchod s bielym mäsom“. Tento sa prevažne realizoval v Európe a v USA, no veľký záujem bol aj v moslimských krajinách, kde sa obchodovanie sústreďovalo na ženy z Európy, ktoré sa stali obeťou pirátov pri plavbách na Stredozemnom mori. Tieto boli následne predávané do háremov.

Prvé počiatky boja proti obchodovaniu s ľuďmi sú datované na začiatok 20.storočia, kedy v roku 1904 v Paríži bola podpísaná Dohoda o potlačovaní obchodu s bielym mäsom.[3]

Situácia v Slovenskej republike – vývoj právnej úpravy

Vývoj právnej úpravy na území Slovenskej republiky vo vzťahu k trestnému činu obchodovania s ľuďmi je možné prvý krát pozorovať v zákone č. 117/1852 o zločinech, přečinech a přestupcích, v rámci ktorého je možné nájsť zmienku aj o zaniknutých prípadoch otrokárstva. Uvedené ustanovenie hovorí o tom, že akékoľvek konanie vo vzťahu k otroctvu sa nepripúšťa a každý otrok sa stáva slobodným, ak vstúpi na naše územie alebo stačí len na našu loď. Trestného činu sa dopustil potom ten, kto takejto osobe bráni v užívaní jej osobnej slobody alebo otroka na niekoho prevedie, ale taktiež bol postihovaný aj kapitán lode, ktorý takýto prevod vykoná. Taktiež je kapitán trestný aj v prípade, že otrokovi, ktorý sa nachádza na lodi neumožňuje užívať si jeho osobnú slobodu, alebo umožňuje, že jeho osobnej slobode je bránené so strany iných osôb. Ak by však kapitál lode s týmito otrokmi ešte aj obchodoval bol postihovaný ťažkým žalárom až do desiatich rokov. Túto právnu úpravu prevzal aj novovzniknutý štát zákonom č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého. Právna úprava z tohto obdobia však viac-menej neobsahovala ustanovenia, ktoré by sa dotýkali obchodovania s ľuďmi (osobitne so ženami), ale je možné nájsť zmienky o prostitúcii, o verejných domoch, či prenose pohlavných chorôb.

V tomto období Československo pristúpilo k medzinárodným dohovorom o potláčaní obchodu so ženami a deťmi. Išlo o dva dohovory prijaté v Paríži a to **Medzinárodný dohovor o zabezpečení ochrany proti zločinnému obchodu z 18. mája 1904** a **Medzinárodný dohovor o potlačení obchodu s dievčatami zo 4. mája 1910, ku ktorým pristúpilo Československo zákonom č. 160/1922 Zb.** Pristúpením k Medzinárodnému dohovoru o potláčaní obchodu s dievčatami sa Československá republika zaviazala prijať legislatívu na stíhanie osôb, ktoré „naverbujú alebo odvedú neplnoletú ženu alebo dievča k „chlípnym účelom“, aby „ukojili chtíč

[1] Sexuálne praktiky Daeš: TOTO sú pravidlá z dokumentu, ktorý získali americké špeciálne jednotky [online]. [cit. dňa 30.12.2015]. Dostupné na internete http://www.topky.sk/cl/1000791/1518745/Sexualne-praktiky-Daes--TOTO-su-pravidla-z-dokumentu--ktory-ziskali-americke-specialne-jednotky

[2] ŠTEFANKOVÁ, S., 2011. Obchodovanie s ľuďmi. In: *Karlovarská právní revue*, roč. 7, č. 1. str. 95.

[3] ŠTEFANKOVÁ, S., 2011. Obchodovanie s ľuďmi. In: *Karlovarská právní revue*, roč. 7, č. 1. str. 96.

iného“, hoci aj s jej súhlasom a nehľadiac na to, či jednotlivé činy, ktoré tvoria skutkovú podstatu trestného konania boli spáchané v rôznych krajinách.“[4]

Ďalším medzinárodným dohovorom prijatým v tomto období bol **Ženevský dohovor z 30. septembra 1921 o potieraní obchodu so ženami a deťmi** a **Dohovor z 11. októbra 1933 o potieraní obchodu s plnoletými ženami,** ku ktorým Československá republika pristúpila vyhláškami č. 123/1924 Zb. a č. 32/1936 Zb. Tieto dohovory zaväzovali pristupujúce strany k prijatiu opatrení dohľadu nad sídlami prostitúcie, aby v nich neboli držané ženy proti svojej vôli.[5] Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu so ženami a deťmi taktiež zaväzoval zmluvné strany k vykonaniu všetkých opatrení, aby boli vypátrané a potrestané osoby, ktoré sa zaoberajú obchodom so ženami a deťmi.[6] Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu s plnoletými ženami v článku 1 ustanovoval: „Kto, aby ukojil chlipnosť druhého, najme, zavlečie alebo dodá plnoletú ženu alebo dievča, bez ohľadu na jej súhlas, za nemravným účelom do iného štátu, bude potrestaný, aj keď jednotlivé činnosti, ktoré tvoria skutkovú podstatu trestného činu, boli spáchané v rôznych štátoch.“[7]

Prvá zmienka o trestnom čine obchodovania s ľuďmi (so ženami) je uvedená v zákone č. 71/1922 o vystahovalectve, ktorý v § 35 ustanovil, že „*kto osobu ženského pohlavia najme alebo dopraví do cudziny v úmysle, aby ju tam použil k chlípnym účelom iného*“. Druhé ustanovenie popisovalo obdobný spôsob páchania trestnej činnosti, pričom úmysel bol zameraný *na užívanie ženy na smilstvo v rámci živnostenského oprávnenia*, pričom sa taktiež stanovilo, že trestné bolo aj to, *ak sa u ženy vyvolá omyl o jej pravom zamestnaní v cudzine alebo ju páchateľ v tomto omyle úmyselne utvrdil.*[8]

Zmeny v povojnovom období sa prejavili aj v zmene Trestného zákona č. 86/1954 Zb., v rámci ktorého bol trestný čin obchodovania so ženami upravený v § 243. Podľa tohto ustanovenia sa trestného činu dopustil ten, kto do cudziny zlákal, najal alebo dopravil ženu v úmysle, aby tam bola použitá k pohlavnému styku s niekým iným. Z tohto vyplýva, že muselo ísť o mimomanželský pohlavný styk s osobou odlišnou od páchateľa. Predmetom ochrany bola žena, bez ohľadu na vek a bez ohľadu na to, či bola pohlavne nedotknutá alebo nie. K pohlavnému styku nemuselo dôjsť, pretože trestný čin bol dokonaný okamihom zlákania, najatia alebo dopravenia za hranice štátu. Prvýkrát boli v tomto zákone vysvetlené pojmy „zláka“, „najme“ alebo „dopraví“. Priťažujúcimi okolnosťami bolo, ak bol čin spáchaný na žene mladšej ako osemnásť rokov, ak bola žena použitá na pohlavný styk za úplatu alebo ak bol čin spáchaný tlupou zaoberajúcou sa obchodom so ženami. Trestná sadzba bola v základnej skutkovej podstate v rozmedzí od jedného do piatich rokov a po naplnení priťažujúcich okolností od piatich do desiatich rokov. Tento Trestný zákon však nepostihoval prostitúciu ani kupliarstvo, nakoľko sa vychádzalo zo stavu, že tento jav v nových spoločensko-ekonomických podmienkach neexistuje. Nepriamo sa prostitúcia spomínala a aj trestala podľa ustanovenia uvedeného v § 241 ods. 2, písm. b) a ods. 3 Trestného zákona, trestného činu pohlavného styku s osobou rovnakého pohlavia, kde bolo trestné, ak bol takýto pohlavný styk vykonávaný za odplatu.[9] Neskôr bola prostitúcia a tiež aj kupliarstvo znovu ustanovená zákonom č. 63/1956 Zb.

[4] Zákon č. 160/1922 Zb. o prístupe Československej republiky k medzinárodnej zmluve zo dňa 4. mája 1910, o potlačení obchodu s dievčatami.

[5] Rozbor problémů souvisejících s prostitucí a vymezení podmínek jejich systémového řešení. In: Policista, č. 6, 1999,.Príloha s. 14.

[6] Dohovor OSN o potieraní obchodu so ženami a deťmi z r. 1924 (uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 123/1924 Zb.).

[7] Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu s plnoletými ženami z r. 1933 (uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 32/1936 Zb.).

[8] Zákon č. 71/1922 Zb. o vysťahovalectve.

[9] Zákon č. 86/1950 Zb. Trestný zákon.

Nový Trestný zákon č. 140/1961 Zb. upravoval trestný čin obchodovania so ženami v ôsmej hlave s názvom Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti v § 246. Skutková podstata bola uvedená nasledovne:

> ***§ 246***
> ***Obchodovanie so ženami***
> *(1) Kto do cudziny zláka, najme alebo prepraví ženu v úmysle, aby sa tam použila na pohlavný styk s iným, potresce sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.*

Právna úprava tohto trestného činu zostala **nezmenená** až do roku 2002.

V tomto roku bola prijatá novela č. 421/2002 Z. z., s účinnosťou od 1. 9. 2002, ktorá rozšírila formy páchania trestného činu, nakoľko predchádzajúca právna úprava riešila len prípady, keď Slovenská republika bolo len zdrojom predmetu obchodovania, nie krajinou jeho určenia alebo tranzitu a jednalo sa len o použitie na pohlavný styk s iným. Situácia na trhu tohto typu sa zmenila a nová právna úprava reagovala na najnovšie formy, ktorými sa páchala táto trestná činnosť a zároveň sa touto novelou menil aj názov trestného činu na trestný čin obchodovania s ľuďmi. Právna úprava sa zmenila nasledovne:

> ***§ 246***
> ***Obchodovanie s ľuďmi***
> *(1) Kto do cudziny alebo z cudziny zláka, najme, dopraví alebo prevezme iného v úmysle, aby bol použitý na pohlavný styk alebo iné formy sexuálneho zneužívania, potresce sa odňatím slobody na tri roky až desať rokov.*
> *(2) Rovnako sa potresce, kto do cudziny alebo z cudziny zláka, najme, dopraví alebo prevezme iného v úmysle, aby bol použitý na nútené práce, nevoľníctvo, otroctvo alebo iné podobné formy vykorisťovania, alebo na neoprávnené odobratie orgánov, alebo tkanív.*

Nová právna úprava vychádzajúca z noviel Trestného zákona reagovala na Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi,[10] ktorý dopĺňa Dohovor OSN o boji proti nadnárodnému organizovanému zločinu, podpísaný za Slovenskú republiku v roku 2000 v Palerme a zo Spoločného postupu prijatého Radou na základe čl. 3 Zmluvy o EÚ, týkajúceho sa boja s nezákonným obchodovaním s ľuďmi a sexuálneho vykorisťovania detí. V tomto protokole bola po prvý krát zavedená definícia obchodovania s ľuďmi, a práve na základe tejto definície sa mali zjednotiť vnútroštátne právne poriadky, čím sa mala zabezpečiť riadna ochrana v medzinárodnej sfére, ale taktiež aj poskytnutie možností na výskumy, či iné činnosti realizované na regionálnych úrovniach, ktoré mali poskytnúť globálny prehľad o problému tohto typu. Definícia trestného činu v zmysle Protokolu znela nasledovne: *obchodovanie s ľuďmi" je verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násilia, únosmi, podvodom, lesťou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť iba prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obete obchodovania súhlasili s účelom zneužívania. Zneužívanie zahrňuje, ako minimum, zneužívanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely.*

Trestný čin obchodovania so ženami sa teda zmenil tak, aby aspoň v podstatných črtách zodpovedal požiadavkám Protokolu. Právna úprava sa zmenila a doplnila tiež aj vo vzťahu k osobám, ktorých sa to týka, čiže nielen žien, ale aj mužov a detí. Tým sa mala zabezpečiť rovnosť pohlaví v zmysle čl. 12 Ústavy SR a čl. 1 a 3 Listiny základných práv a slobôd. Vzhľadom ku skutočnosti, že

[10] Tzv. Palermský protokol. Ide o základný medzinárodný dokument z oblasti obchodovania s ľuďmi. Cieľom protokolu bolo predchádzať a bojovať proti obchodovaniu s ľuďmi s osobitným zameraním na ochranu žien a detí, chrániť obete obchodovania s ľuďmi a pomôcť im vrátiť sa bezpečne do svojej alebo tretej krajiny, pomáhať obetiam takéhoto obchodovania pri plnom rešpektovaní ich ľudských práv, presadzovať a podporovať spoluprácu medzi štátmi v záujme zefektívnenia boja proti obchodovaniu s ľuďmi, informovať verejnosť o obchodovaní s ľuďmi a jeho negatívnych následkoch pre obchodníkov a obete. V Slovenskej republike je Protokol platný od 21. októbra 2004 a je uverejnený v Zbierke zákonov pod číslom 34/2005 Z. z.

sa táto trestná činnosti v tomto období začala priveľmi rozmáhať sprísnili sa aj trestné sadzby za tento trestný čin dvojnásobne. Jednotlivé formy páchanie trestného činu obchodovania s ľuďmi sa teda nevzťahovali len na využívanie na pohlavný styk, či sexuálne zneužívanie, ale aj na nútené práce, nevoľníctvo, otroctvo, či iné formy vykorisťovania, ako aj na odoberanie orgánov alebo tkanív. Kvalifikované skutkové podstaty sa dotýkali prípadov, kedy bolo použité násilie, prípadne bol taký čin spáchaný na účely prostitúcie, ale taktiež ak išlo o osobu mladšiu ako 18 rokov. Právna úprava sa precizovala aj vo vzťahu k spôsobom konania páchateľa trestného činu, nakoľko organizácia obchodu s ľuďmi nekončí prepravou obetí cez hranice štátu, ale pokračuje aj na jeho území, a preto ustanovenie postihovalo aj toho, kto obeť po doprave do cudziny „prevezme". Úprava postihuje len obchod s ľuďmi s cieľom ich vykorisťovania určitými formami, nie samotné vykorisťovanie uvedenými formami. Tieto je možné postihovať na základe iných ustanovení Trestného zákona.

Skutková podstata tohto trestného činu bola opätovne zmenená zákonom č. 403/2004 Z. z. s účinnosťou od 1. augusta 2004, kedy opätovne reagovala na nové spôsoby páchania tejto trestnej činnosti. Právna úprava bola uvedená nasledovne:

§ 246
Obchodovanie s ľuďmi
(1) Kto s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, od ktorej je iná osoba závislá, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov či tkanív alebo iných foriem vykorisťovania, potresce sa odňatím slobody na tri roky až desať rokov.

(2)Rovnako ako v odseku 1 sa potresce, kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme osobu mladšiu ako 18 rokov, hoci aj s jej súhlasom, na účel jej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov či tkanív alebo iných foriem vykorisťovania.

Najnovšia zmena § 246 bola doplnením definície obchodovania z ľuďmi z horeuvedeného Protokolu, pričom sa do skutkovej podstaty zaviedli nové spôsoby konania páchateľa, ktorými sa dopúšťal protiprávneho konania tým spôsobom, že používal podvodné konanie, lesť, obmedzovanie osobnej slobody, násilie, hrozbu násilia, hrozbu inej ťažkej ujmy alebo iné formy donútenia, ako aj prijatie alebo poskytnutie peňažného plnenia, či iných výhod za účelom dosiahnutia súhlasu osoby. V predchádzajúcom znení, ak osoba dala súhlas na tento spôsob obchodu páchateľ mohol byť beztrestný v zmysle ustanovenia „súhlasu poškodeného“ ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť. Podľa novej právnej úpravy, ktorá vychádzala z Protokolu však tento spôsob páchania trestnej činnosti je trestný aj napriek tomu, že súhlas obete bol daný. Spôsoby, ktorými páchateľ navádzal svoju obeť však nemusia byť uplatnené, ak sa jednalo o osobu mladšiu ako 18 rokov (ods. 2 § 246 TZ)

Do pojmu obchodovania s ľuďmi patrí len účel, teda zámer ich vykorisťovania „iného“ formami tam uvedenými. Samotná realizácia tohto vykorisťovania už je alebo môže byť iným samostatným trestným činom.

Rekodifikácia trestného práva v roku 2005

Po rekodifikácii v roku 2005 bol trestný čin obchodovania s ľuďmi zaradený do druhej hlavy druhého dielu v § 179 ako prvý trestný čin. Jeho znenie bolo rovnaké, ako v znení novely zákona č. 403/2004 Z. z., hoci bolo prispôsobené novým pojmom. Právna úprava teda zodpovedala právnej úprave v zmysle Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplňujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu.[11] Právnej úprave obchodovania s ľuďmi v zmysle rekodifikácie však boli vytýkané viaceré nedostatky. Tieto boli zhrnuté v rámci spoločného projektu Úradu OSN pre drogy a kriminalitu a Ministerstva vnútra

[11] Znenie protokolu je uvedené v Zbierke zákonov pod č. 34/2005 Z. z.

Slovenskej republiky, ktorý sa realizoval v rokoch 2007 – 2008, pričom jeho hlavným cieľom bolo zhodnotenie súladu legislatívy SR s Protokolom ako aj aktuálny stav a vyhodnotenie činnosti orgánov činných v trestnom konaní v tejto oblasti a činnosti týkajúce sa podpory a ochrany obetí trestného činu obchodovania s ľuďmi.[12] Na základe tejto správy bolo skonštatované, že právna úprava trestného činu obchodovania s ľuďmi je v súlade s Protokolom, hoci vzniká nejednotnosť právnej úpravy vo vzťahu k trestnú činu obchodovania s deťmi, nakoľko tento trestný čin postihuje nezákonné adopcie a nie účel obchodovania, ktorý vychádza z Protokolu. V tejto časti sa navrhovala zmena.

V súvislosti s trestným činom obchodovania s ľuďmi však projekt hodnotil aj trestný čin kupliarstva, ktorý orgány činné v trestnom konaní uvádzali ako problematický vo vzťahu k trestnému stíhaniu. Tohto trestného činu sa páchateľ dopustí, ak *„iného zjedná, pohne, zvedie, využije, získa alebo ponúkne na vykonávanie prostitúcie, alebo kto koristí z prostitúcie vykonávanej iným, alebo umožní jej vykonávanie.“* Orgány činné v trestnom konaní stíhali osoby z trestného činu kupliarstva, ak nebolo možné dokázať trestný čin obchodovania s ľuďmi. V podstate to znamenalo, že mohlo ísť o obchodovanie, ale nebolo možné to dokázať. Právna úprava trestného činu kupliarstva podľa § 367 TZ však nebola v súlade s Protokolom, nakoľko podľa tohto, osoba mladšia ako 18 rokov nemôže byť obeťou trestného činu kupliarstva, nakoľko je vždy obeťou trestného činu obchodovania s ľuďmi.[13]

Novelou Trestného zákona v roku 2013 (zákon č. 204/2013 Z. z.) sa do ustanovení trestného činu obchodovania s ľuďmi transponovala Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV. Na základe tejto smernice sa členské štáty zaviazali prijať potrebné opatrenia na ochranu obetí trestného činu obchodovania s ľuďmi vo viacerých oblastiach týkajúcich sa postupu voči osobám, ktoré sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi, prípadne sexuálne zneužívania a sexuálneho vykorisťovania. Tieto opatrenia sa prejavili vo viacerých zmenách Trestného zákona a Trestného poriadku, pričom ide predovšetkým o nasledovné zmeny:

- možnosť upustenia od potrestania, v prípade, že osoba spáchala prečin z donútenia v priamej súvislosti, že na nej bol spáchaný trestný čin obchodovania s ľuďmi - § 40 ods. 1 TZ
- zavedenie nového pojmu – detská prostitúcia - § 132 ods. 1 TZ a čiastočná úprava prostitúcie vo vzťahu len k dospelej osobe - § 132 ods. 1 TZ
- doplnenie foriem obchodovania s ľuďmi o žobranie ako jednu z foriem nútenej práce, nútené sobáše a zneužívanie na páchanie trestnej činnosti - § 179 ods. 1 TZ
- zmena § 179 ods. 2 vzhľadom na novú definíciu dieťaťa
- ochrana detských obetí s obmedzením možnosti realizovať konfrontáciu s obvineným v prípade trestného činu obchodovania s ľuďmi - § 125 ods. 4 TP
- možnosť zastavenia trestného stíhania zo strany prokurátora v prípade, že osoba skutok spáchala v priamej súvislosti s tým, že na nej bol spáchaný trestný čin obchodovania s ľuďmi - § 215 ods. 2 písm. d. TP.
- ďalšie zmeny, ktoré súvisia so Smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV – napr. detská prostitúcia, detská pornografia, detské pornografické predstavenie, nové trestné činy sexuálneho zneužívania § 201a a § 201b, nová úprava trestných činov, ktoré súvisia s detskou pornografiou vo vzťahu k zavedeniu pojmu detského pornografického predstavenia a iné.

[12] Spoločný projekt Úradu OSN pre drogy a kriminalitu a Ministerstva vnútra Slovenskej republiky [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://www.minv.sk/swift_data/source/mvsr/obchodovanie_ludmi/vyskum%20UNODC%20a%20MV%20SR.pdf

[13] Uvedenú skutočnosť zmenila novela zákona č. 204/2013 Z. z.

Účelom novej smernice bolo teda zabezpečiť prijatie vhodných opatrení na posilnenie vonkajšieho rozmeru EÚ v boji proti obchodovaniu s ľuďmi. V zmysle smernice bolo nevyhnutné za trestné činy obchodovania s ľuďmi považovať nasledovné formy:

- zlákanie, preprava, presun, ukrývanie alebo prevzatie osôb vrátane výmeny alebo odovzdania kontroly nad týmito osobami na účely vykorisťovania a to prostredníctvom hrozby alebo použitia násilia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu klamstva, zneužitia moci alebo zraniteľného postavenia alebo odovzdávania, či prijímania platieb alebo výhod na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou
- vykorisťovanie zahŕňa prinajmenšom zneužívanie iných osôb na prostitúciu alebo iné formy sexuálneho vykorisťovania, nútenú prácu alebo služby vrátane žobrania otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, nevoľníctvo alebo zneužívanie na trestnú činnosť alebo odoberanie orgánov

Smernica taktiež stanovila ďalšie podmienky, ktoré musia byť súčasťou potrebných opatrení, ako napr. súhlas obete obchodovania s ľuďmi s vykorisťovaním je nepodstatný, obeť sa nachádza v zraniteľnom postavení, kedy nemá inú možnosť, ako sa podvoliť zneužitiu a za dieťa sa považuje osoba mladšia ako 18 rokov bez ohľadu na to, či nadobudla plnoletosť už skôr.

Boj proti obchodovaniu s ľuďmi

Oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi je veľmi širokou oblasťou, ktorej sa venujú viaceré vládne ako aj mimovládne organizácie. V rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky bolo v roku 2008 zriadené **Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality**[14] a okrem iného sa venuje aj zberu dát, ich spracovaniu a vytváraniu štatistických informácii a analýz so zameraním sa na problematiku obchodovania s ľuďmi. Taktiež v tomto roku Ministerstvo vnútra spolu s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu uzatvorilo dohodu o zriadení národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi a primárne je určená na poskytnutie preventívnych informácií pred vycestovaním do zahraničia, ako aj nadviazanie prvého kontaktu s obeťou obchodovania s ľuďmi a na sprostredkovanie pomoci.

V oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi sa veľká pozornosť venuje prevencii, v rámci ktorej sú spracovávané rôzne projekty a realizované prezentácie. Medzi niektoré novšie projekty na ktorých participovalo Ministerstvo vnútra SR v tejto oblasti môžeme zaradiť napr.

- **Obchodovanie s ľuďmi: zber dát a riadenie harmonizovaného informačného systému** – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky sa podieľalo na realizácii projektu Medzinárodného centra pre rozvoj migračnej politiky (ICMPD) spolu s Ministerstvami vnútra Českej republiky, Poľska a Portugalska. Cieľom bolo vytvoriť súbor spoločne akceptovateľných a porovnateľných indikátorov pre zber údajov o obchodovaní s ľuďmi.
- **Smernice pre zber údajov o obchodovaní s ľuďmi – vnútroštátna implementácia a výmena údajov v partnerskej skupine** – projekt iniciovalo Rakúske federálne ministerstvo vnútra v spolupráci s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu vo Viedni za finančnej podpory Európskej komisie. Cieľom je trvalo zintenzívňovať schopnosť členských štátov Európskej únie efektívnejšie bojovať proti obchodovaniu s ľuďmi.
  - **Prevencia a rozšírený harmonizovaný systém zberu dát o obchodovaní s ľuďmi-** Išlo o projekt, ktorý bol vytvorený na základe výzvy na predkladanie návrhov projektov s názvom „Akčné granty“, v rámci programu „Predchádzanie a boj proti trestnej činnosti 2007-2013“, Projekt bol Európskou komisiou schválený v roku 2011, čím sa začalo aj s realizáciou aktivít. Trvanie projektu bolo 18 mesiacov a jeho cieľom bolo vytvoriť systém jednotného a harmonizovaného zberu dát o obchodovaní s ľuďmi, ich následnej analýzy v SR a z dlhodobého hľadiska vytvoriť možnosť pre zdieľanie dát o obchodovaní s ľuďmi na medzinárodnej úrovni.

[14] Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

- **Posilnenie spoločných opatrení v prevencii nútenej práce príslušníkov rómskych komunít a rozvoj referenčného mechanizmu –** taktiež išlo o reakciu na výzvu na predloženie návrhov projektov s názvom „Obchodovanie s ľuďmi Akčné granty 2011“ v rámci programu „Predchádzanie a boj proti trestnej činnosti“ a v máji 2012, bol projekt Európskou komisiou schválený. Začiatok realizácie aktivít - január 2013, trvanie projektu je 24 mesiacov. Cieľom projektu bolo prostredníctvom posilnenia existujúceho národného referenčného mechanizmu zabezpečiť adresnú prevenciu najrizikovejších skupín obyvateľstva, najmä v marginalizovaných rómskych komunitách pred ich vykorisťovaním, najmä na nútenú prácu a tiež inými formami vykorisťovania. Jednotlivé projektové aktivity smerovali k vytvoreniu nových nástrojov cielenej prevencie, resp. k ich rozšírenej implementácii na horizontálnej úrovni, a to zapojením nových subjektov a tiež k zdieľaniu skúseností nielen na národnej, ale aj na medzinárodnej úrovni.[15]

Aj na pôde Akadémie Policajného zboru v Bratislave boli taktiež v predchádzajúcich rokoch realizované vedecko-výskumné úlohy so zameraním na obchodovanie s ľuďmi:

- **V roku 2013** Informačné centrum na boj proti obchodovaniu a prevenciu kriminality v spolupráci s Akadémiou Policajného zboru v Bratislave spracovali v súlade s plnením úloh Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 -2014 **informatívny materiál, ktorý obsahuje prehľad o problematike žobrania a núteného žobrania, ako jednej z foriem obchodovania s ľuďmi.**
- **V roku 2012** Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality v spolupráci s Akadémiou Policajného zboru v Bratislave uskutočnili **analýzu situácie v oblasti prostitúcie a s ňou súvisiaceho dopytu po sexuálnych službách** Cieľom spracovávanej analýzy je postihnúť problematiku prostitúcie v Slovenskej republike, spôsob a formy jej vykonávania, jej príčiny a ich dôsledky, ako aj vplyv a prípadné dopady vstupu Slovenskej republiky do Schengenského priestoru. Predmetom skúmania bola problematika dobrovoľnej prostitúcie a zisťovanie dopytovej stránky ako aj jednotlivých foriem sexuálneho vykorisťovania pri vykonávaní prostitúcie, pornografie a podobne.
- **V roku 2010** sa realizovala vedecko-výskumná úloha **„Formy obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce.“** Hlavným cieľom výskumu bolo postihnúť realizované formy obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike, ako aj vplyv a dopady vstupu Slovenskej republiky do Schengenského priestoru na jednotlivé formy obchodovania s ľuďmi. Prostredníctvom vedecko-výskumných metód sa analyzoval aktuálny stav, úroveň a podmienky páchania trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike za účelom získania chýbajúcich údajov týkajúcich sa iných foriem obchodovania s ľuďmi, než obchodovanie s ľuďmi za účelom sexuálneho zneužívania. Kompletizovali sa informácie zamerané na dopytovú stránku trestného činu obchodovania s ľuďmi a skúmala sa úroveň informovanosti verejnosti o možných rizikách obchodovania s ľuďmi.

Záver

Obchodovanie s ľuďmi ako trestný čin prešiel v rámci vývoja trestného práva viacerými zmenami, ktoré reagovali predovšetkým na stav kriminality v konkrétnej historickej časti vývoja. Skutková podstata sa teda vyvíja vždy v závislosti od konkrétnych foriem a spôsobom páchania trestnej činnosti a prispôsobovala sa medzinárodným dokumentom, ktoré v tejto oblasti mali zabezpečovať riadne fungovanie postihovania páchateľov tejto trestnej činnosti. Rovnako ako sa trestná činnosť rozvíjala a rozširovala bolo potrebné reagovať a prijímať vhodné a účinné opatrenia nielen represívneho, ale aj preventívneho charakteru. V tejto súvislosti je potrebné z pohľadu vládnych aj mimovládnych organizácií zabezpečiť riadne fungovanie a poskytovanie informácií potencionálnym obetiam trestného činu. Veľkú pozornosť tejto oblasti venuje predovšetkým IOM (Medzinárodná organizácia pre migráciu), ktorá v spolupráci so štátnymi, ako aj mimovládnymi, či

[15] http://www.minv.sk/?implemetacia_projektov

medzinárodnými organizáciami sa osobitne venuje boji proti obchodovaniu s ľuďmi a v tejto súvislosti realizuje veľké množstvo preventívnych, vzdelávacích a informačných aktivít.[16]

Resumé (v slovenskom jazyku) Trestný čin obchodovania s ľuďmi predstavuje mimoriadne závažnú oblasť protispoločenskej činnosti. Ide o protiprávnu činnosť, ktorá je veľmi výnosným nelegálnym obchodom v rámci medzinárodnej oblasti, pričom pre páchateľov trestnej činnosti predstavuje len obchod, ktorého tovarom sú ľudia. Práve títo sa vykorisťujú rôznymi (nielen sexuálnymi) spôsobmi, ktoré zasahujú do ich ľudskej dôstojnosti a do ich slobody. Páchateľom trestného činu ide však len o peniaze, ktoré týmto spôsobom môžu zarobiť. Je preto potrebné prijímať neustále nové opatrenia, ktorými sa reaguje na najvyššie metódy a formy páchania trestnej činnosti, pričom tieto opatrenia by mali byť namierené predovšetkým do prevencie, ale v neposlednom rade je potrebné prijímať aj silné represívne opatrenia, ktoré budú umožňovať trestné stíhanie osôb, ktoré sa dopúšťajú tejto trestnej činnosti.

Resumé (v anglickom jazyku) Trafficking in human beings is serious crime and it is an extremely important area of anti-social activities. This illegal activities that are highly profitable illegal trade in the international field, with the offenders is only stores that goods are human. They just will exploit different (not just sexual) in ways that interfere with their human dignity and to their freedom. The offenders act is just about the money they can earn this way. It is therefore necessary to adopt ever new measures to respond to the highest methods and forms of committing crimes, these measures should be directed mainly to prevention, but not least it is necessary to also adopt strong repressive measures are appropriate for the Prosecution of Persons, that commit this crime.

Zoznam bibliografických odkazov:

JAKABOVIČ, Š a L. POLÁKOVÁ, 2013. Situácia v Slovenskej republike v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi. In: *Karlovarská právní revue*, roč. 9, č. 1, s. 71-84. ISSN 1801-2193

CEJP, M., Z. KARABEC a M. SCHEINOST, 2006, Obchodování s lidmi – naléhavý celosvětový problém. In: *Kriminalistika,* roč. 39, č. 3, s. 157-175.

MIKLÍK, F., 2002. Integračná novela Trestného zákona. In: *Justičná revue*, roč. 54, č. 6+-7, s. 667-678.

OLEKŠÁK, M. *356 Novela Trestného zákona.* [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://www.epravo.sk/top/clanky/novela-trestneho-zakona-356.html

ŠTEFANKOVÁ, S., 2011. Obchodovanie s ľuďmi. In*: Karlovarská právní revue*, roč. 7, č. 1, s. 94-104. ISSN 1801-2193.

ŠPIRIAKOVÁ, L., 2013. Všeobecne k obchodovaniu s ľuďmi podľa výsledkov UNODC. In: *Bulletin slovenskej advokácie,* roč. 19, č. 5, s. 38-45. ISSN 1335-1079.

Rozbor problémů souvisejících s prostitucí a vymezení podmínek jejich systémového řešení. - In: *Policista,* č. 6, 1999,.Príloha s. 14.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV,

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV.

Zákon č. 160/1922 Zb. *o prístupe Československej republiky k medzinárodnej zmluve zo dňa 4. mája 1910, o potlačení obchodu s dievčatami*

Zákon č. 71/1922 Zb. *o vysťahovalectve.*

Zákon č. 86/1950 Zb. *Trestný zákon.*

[16] Bližšie pozri aj http://www.iom.sk/sk/aktivity/boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi/budovanie-kapacit-a-vzdelavanie

Zákon č. 140/1961 Zb. *Trestný zákon,* v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon* v znení neskorších predpisov

Zákon č. 421/2002 Z. z. *ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon* v znení neskorších predpisov

Dôvodová správa k zákonu č. 421/2002 Z. z. [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=2&CPT=1459

Zákon č. 403/2004 Z .z. *o európskom zatýkacom rozkaze a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*

Dôvodová správa k novele zákona č. 403/2004 Z. z. [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=1332

Zákon č. 204/2013 Z. z., *ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon* v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Dôvodová správa k novele zákona č. 204/2013 Z. z. [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4355

Zákon č. 583/2008 Z. z. *o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov*

Dohovor OSN o potieraní obchodu so ženami a deťmi z r. 1924 (uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 123/1924 Zb.

Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu s plnoletými ženami z r. 1933 (uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 32/1936 Zb.)

Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním. [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://detstvobeznasilia.gov.sk/wp-content/uploads/2016/03/LanzaroteConvention_svk.pdf

Spoločný projekt Úradu OSN pre drogy a kriminalitu a Ministerstva vnútra Slovenskej republiky [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://www.minv.sk/swift_data/source/mvsr/obchodovanie_ludmi/vyskum%20UNODC%20a%20MV%20SR.pdf

Sexuálne praktiky Daeš: TOTO sú pravidlá z dokumentu, ktorý získali americké špeciálne jednotky [online]. [cit. dňa 30.12.2015]. Dostupné na internete http://www.topky.sk/cl/1000791/1518745/Sexualne-praktiky-Daes--TOTO-su-pravidla-z-dokumentu--ktory-ziskali-americke-specialne-jednotky

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 – 2014. [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2015 – 2018. [online]. [cit. dňa 09.03.2015]. Dostupné na internete: http://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality

www.iom.sk

Kontaktné údaje:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
t. č. 09610 57438
e-mail: veronika.markova(at)minv.sk; veronika.markova(at)akademiapz.sk

K APLIKÁCII ODKLONOV A ALTERNATÍVNYCH TRESTOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE Z POHĽADU ŠTATISTÍK A PRAXE1

Doc. JUDr. Darina MAŠĽANYOVÁ, CSc.
JUDr. Štefan ZEMAN
Katedra trestného práva a kriminológie
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Anotácia: *Autori sa v úvode príspevku zamerali na stručnú analýzu prínosu restoratívnych riešení do moderných právnych poriadkov, osobitne pokiaľ ide o alternatívne procesné postupy a alternatívne tresty. Následne detailne analyzujú, prostredníctvom početných tabuliek a grafov, vývoj aplikácie vybraných odklonov a alternatívnych trestov v aplikačnej praxi orgánov činných v trestnom konaní a súdov Slovenskej republiky z dostupných štatistík za uplynulých 5 rokov. Prichádzajú k záveru, že síce stúpa počet odsúdených osôb, no zároveň narastá aj ukladanie niektorých alternatívnych trestov, pričom však dlhodobo klesá aplikácia odklonov.*
Kľúčové slová: *restoratívna justícia, retributívny model, odklony, trest odňatia slobody, alternatívne tresty.*

Annotation: *At the beginning of article the authors are focused on some advantages of restorative justice, especially on diversions and alternative punishments. Then article gives a detailed analysis of application of these institutes in Slovak Republic between 2010 and 2014, through multiple tables and charts. Authors concluded the article with the fact that while in Slovakia is an increase of the number of sentenced persons and downturn of diversions, there is a rising of application of alternative punishments, as well.*
Keywords: *restorative justice, retributive model, diversions, imprisonment, alternative punishments.*

1. Odklony a alternatívne tresty v koncepcii restoratívnej justície

Jedným z výrazných rysov, ktoré charakterizujú súčasný vývoj moderného trestného práva, je snaha o racionalizáciu justície, s cieľom odľahčiť súdy a zároveň prispieť ku skráteniu doby trestného konania a zníženiu jeho finančnej náročnosti. Zároveň dochádza k prehodnocovaniu paušálneho ukladania trestu odňatia slobody, ktorý bol dlhú dobu výhradným a privilegovaným trestným prostriedkom a chrbtovou kosťou trestných systémov.

Tradičná, **retributívna trestná politika**[2] sa totiž už dlhšiu dobu nachádza v slepej uličke a nie je schopná zabrániť rastu kriminality, ani riešiť s tým spojené kumulujúce sa problémy, ako je enormná preťaženosť súdov, nízka účinnosť trestov a s tým spojená recidíva, nedostatočná ochrana obetí, preplnenosť väzníc, atď. Určití autori hovoria dokonca o kríze trestu odňatia slobody,[3] ktorému vyčítajú viaceré negatívne účinky, poukazujúc na jeho neefektívnosť, a to nielen z pohľadu nápravy páchateľa, ale taktiež z hľadiska jeho finančnej náročnosti pre štát.[4] Trest odňatia slobody síce na jednej strane logicky viac-menej plní ochrannú a represívnu funkciu trestu, keď umiestnenie do väznice odsúdenému znemožňuje alebo aspoň podstatne sťažuje páchanie ďalšej trestnej činnosti, avšak na strane druhej vykazuje tento trest veľmi malý výchovný účinok, čo obzvlášť platí pri krátkodobých trestoch odňatia slobody, ktoré neposkytujú dostatok času k prevýchove páchateľa, avšak škodlivé vplyvy izolácie vo väzenskej subkultúre dokážu aj za kratší čas vyvolať svoje negatíva[5].

---

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.
[2] Tzv. odplatná spravodlivosť, ktorá považuje trest za prirodzený dôsledok kriminálneho konania, zakladá si na formálnom riešení problému a zdôrazňuje hierarchický vzťah štát, resp. spoločnosť ako poškodený verzus páchateľ trestného činu. S tým sú spojené viaceré praktické negatívne dopady, napr. nedostatočné zohľadnenie poškodeného, nárast recidívy, oslabovanie prevencie, resocializačné ťažkosti páchateľa, atď. K tomu pozri napr. ZEMAN, Š.: Restoratívna justícia ako aktuálna výzva pre trestný systém a niektoré možnosti inšpirácie. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2015, č. 9, s. 27-37.
[3] Napr. ROZUM, J.: *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ.* 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 11.
[4] Priame náklady štátu na jedného väzňa predstavujú v SR ročne vyše 13 500 €.
[5] Napr. prizonizácia; stigmatizácia puncom kriminálnika, ktorá funguje ako prekážka pri sociálnej reintegrácii a hľadaní práce; deštrukcia pozitívnych väzieb s rodinou, priateľmi, domácim prostredím; kriminálna nákaza.

V trestnom práve jednotlivých krajín sa preto čoraz viac presadzujú ideály **restoratívnej justície**,[6] ktorej východiská sú založené na presvedčení, že pokiaľ má páchateľ prevziať skutočnú osobnú a nie iba formálnu trestnoprávnu zodpovednosť za to, čo svojím trestným činom spôsobil, musí si najprv plne uvedomiť, priznať si a pochopiť svoje konanie v jeho širších sociálnych a faktických súvislostiach, nielen v rýdzo trestnoprávnych dôsledkoch.[7] Ide o svojím spôsobom revolučnú koncepciu, ktorá inovuje proces riešenia konfliktov konania osôb s právnymi normami, kde sa do centra pozornosti dostáva aktívna participácia, reparácia, zmierne riešenie veci a reintegrácia, ako aj snaha individualizovať trestný postih, pozitívne motivovať páchateľa trestného činu k životu v súlade so zákonom, k prevzatiu zodpovednosti za svoj čin, a to s akcentom na tú skutočnosť, že trestný čin nepredstavuje len porušenie verejného záujmu, prekročenie práva a útok na štát, ale že ide predovšetkým o konflikt medzi konkrétnym páchateľom trestného činu a jeho konkrétnou obeťou[8], ktorej vzniknutú ujmu treba chápať komplexne ako ujmu materiálnu, fyzickú a psychickú, stratu spoločenského postavenia, narušenie sociálnych väzieb, osobného a rodinného života[9]. Restoratívna justícia preto vidí primárny účel systému trestnej spravodlivosti práve v kompenzácii poskytovanej individuálnym obetiam[10], a to všetko pri zachovaní vysokých nárokov na vecnú správnosť a spravodlivosť súdneho rozhodovania, pri zachovaní zásady, že nepodmienečný trest odňatia slobody je *ultima ratio*, ktorý treba uplatniť len vtedy, keď iné, menej závažné prostriedky boja proti kriminalite, vrátane trestov bez odňatia slobody, zlyhali.[11]

Páchateľovi sa tak dostáva možnosť zmeniť svoj život tak, aby táto zmena bola jednak trvalá s perspektívou užitočného uplatnenia, ako aj plnohodnotného života bez páchania trestnej činnosti, čím sa mu umožňuje podstatne vierohodnejšie a jednoduchšie zbaviť sa nálepky „kriminálnika“. Z páchateľa sa stáva motivovaný subjekt, ktorý svojím následným správaním môže zvrátiť alebo aspoň zmierniť dopad svojich minulých činov. Mal by nadobudnúť pocit zodpovednosti za spôsobenú ujmu, pocit povzbudenia zo strany spoločnosti, v zmysle možnosti osobnej zmeny k vedeniu lepšieho života a podpory k začleneniu do spoločnosti. Minimalizácia nátlaku, dobrovoľnosť a spolupráca sú piliermi, na ktorých je založená úspešnosť takéhoto procesu. Zástancovia restoratívnej koncepcie sú presvedčení, že ak je obvinený aktívne zapojený do riešenia situácie, ktorú sám spôsobil, uvedomí si dôsledky svojho protiprávneho konania oveľa lepšie, ako keby bol len pasívnym pozorovateľom a zároveň aktívny prístup páchateľa prináša aj väčšie zadosťučinenie obetiam, ktoré takto nie sú odkázané iba na čakanie na výsledok trestného konania, na ktorom môžu participovať iba v malej miere.

Za najvýznamnejšie prejavy týchto zmien trestnej politiky možno považovať vytvorenie podmienok na široké uplatnenie:

a) **alternatívnych procesných postupov** prostredníctvom tzv. odklonov v trestnom konaní, bez nutnosti viesť procesne, dôkazne a časovo náročné konanie pred súdom. Pokiaľ by sme však hľadali jednotnú definíciu odklonov, v odbornej literatúre nájdeme pomerne rôznorodé chápanie autorov,[12] čo má priamy dopad aj nato, aké inštitúty možno vôbec zaradiť medzi odklony. Pre účely tohto príspevku budeme za **odklon** považovať trestno-procesný spôsob,

[6] K jej podstate, princípom a cieľom pozri bližšie napr. ZEMAN, Š.: Restoratívna justícia ako aktuálna výzva pre trestný systém a niektoré možnosti inšpirácie. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2015, č. 9, s. 27-37.

[7] ČERNÍKOVÁ, V.: *Sociální ochrana. Kriminologický pohled na terciární prevenci.* Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, s. 132.

[8] ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* Praha: Leges, 2011, s. 23.

[9] KARABEC, Z.: Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Z. (ed.).: *Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8.

[10] MAGUIRE, M. – MORGAN, R. – REINER, R.: *The Oxford Handbook of Criminology.* Second edition. Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 603.

[11] IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné - všeobecná časť.* Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 361.

[12] K tomu pozri napr. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 740; ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3476; ŠČERBA, F. a kol.: *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice.* Praha: Leges, 2012, s. 14; KLÁTIK, J.: K histórii, pojmu a účelu odklonu v trestnom konaní. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2008, č. 3, s. 26-27.

ktorým sa fakultatívne umožňuje odklonenie od prejednania trestnej veci na hlavnom pojednávaní spravidla mimosúdnym, menej formálnym alternatívnym procesným postupom, na rozdiel od spravidla náročného súdneho konania, ktoré sa po vykonaní dokazovania končí rozhodnutím súdu o vine a treste. V zmysle slovenskej právnej úpravy[13] potom medzi odklony zaraďujeme:

- podmienečné zastavenie trestného stíhania (§ 216 až 217 TP),
- podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného (§ 218 až 219 TP),
- zmier (§ 220 až 227 TP),
- dohodu o vine a treste (§ 232 až 233, resp. 331 až 335 TP), a
- trestný rozkaz (§ 353 až 357 TP).[14]

b) hmotnoprávnych podmienok na ukladanie tzv. **alternatívnych trestov**, ktorých výkon je určitou alternatívou ku v stredoeurópskom priestore stále ešte štandardnému trestu odňatia slobody,[15]

c) ako aj podmienok na tzv. **alternatívy k potrestaniu,**[16] ktoré môžu zabezpečiť nápravu páchateľa aj bez uloženia trestu, posilňujúc tak zásadu pomocnej úlohy trestnej represie.

Účelom odklonov je rýchlejšie a efektívnejšie vybavenie vhodných prípadov, ktoré z pohľadu účelu trestného konania nevyžadujú prejednanie veci pred súdom na hlavnom pojednávaní, keď obvinený má zákonnú možnosť skončiť vec podstatne miernejším a menej zaťažujúcim spôsobom[17] a vyhnúť sa tak stigmatizácii svojej osoby a väzenskému prostrediu.[18] Vo svojej podstate ide o jeden zo spôsobov, ako možno reagovať najmä na nárast menej závažných druhov kriminality a taktiež o snahu, aby justícia v týchto prípadoch postupovala efektívnejšie.[19] Pri alternatívnych trestoch sa zasa do popredia dostáva už naznačená snaha individualizovať trestný postih vzhľadom na všetky konkrétne okolnosti prípadu.

Uplatnenie špecifických foriem odklonov či alternatívnych trestov však rozhodne netreba chápať ako zľahčovanie veci a udelenie ľahkého postihu páchateľovi. Aplikácia spomenutých foriem v sebe totiž vždy obsahuje aj určitý sankčný prvok rôzneho dopadu, individualizovaného s ohľadom na povahu spáchaného trestného činu a jeho následky, ako aj motívy a osobnosť páchateľa, jeho správanie pred, počas a po spáchaní činu, ale aj na perspektívu jeho budúceho osobného rozvoja.

---

[13] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj TP).

[14] Niektorí českí autori, ako napr. Ščerba, Gřivna a ďalší, k odklonom nezaraďujú ani dohodu o vine a treste, ani trestný rozkaz. Odôvodňujú to najmä tým, že oba tieto inštitúty obsahujú aj výrok o vine a treste a majú povahu odsudzujúceho rozsudku, čím nespĺňajú typický predpoklad odklonu, ktorý má spočívať v odchýlke od typického priebehu trestného konania a má sa preto končiť inak, ako rozhodnutím o vine a vynesením trestu. K tomu pozri napr. ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 60; CÍSAŘOVÁ, D. – FENYK, J. – GŘIVNA, T. a kol.: *Trestní právo procesní.* 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2008, s. 673; GŘIVNA, T.: Odklony v českém trestním řádu. In: MEDELSKÝ, J. a kol. (eds.): *Súčasné uplatňovanie prvkov restoratívnej justície. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Žilina: EUROKÓDEX, 2013, s. 20. Klátik zase prináša taký pohľad, že dohoda o vine a treste, resp. trestný rozkaz sú síce odklonmi, nemožno ich však zaradiť medzi alternatívne riešenia trestnej veci, resp. k procesným alternatívam k potrestaniu páchateľa, vzhľadom na uloženie trestu pri oboch uvedených inštitútoch. K tomu pozri: KLÁTIK, J.: K histórii, pojmu a účelu odklonu v trestnom konaní. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2008, č. 3, s. 28; KLÁTIK, J.: Trestný rozkaz po rekodifikácii a jeho význam pre rýchlosť a efektívnosť trestného konania. In: *Justičná revue*, 2006, č. 12, s. 1817.

[15] Taxatívny výpočet trestov, ktoré umožňuje v trestnom konaní uložiť zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, nájdeme v ustanovení § 32 TZ. Za alternatívne tresty v užšom slova zmysle budeme považovať trest domáceho väzenia (§ 53 TZ), trest povinnej práce (§ 54 až 55 TZ) a peňažný trest (§ 56 až 57 TZ). V širšom chápaní však sem patrí aj trest prepadnutia majetku (§ 58 až 59 TZ), trest prepadnutia veci (§ 60 TZ), trest zákazu činnosti (§ 61 TZ), trest zákazu pobytu (§ 62 TZ), trest zákazu účasti na verejných podujatiach (§ 62a TZ), atď.

[16] Napr. upustenie od potrestania (§ 40 TZ).

[17] ŠÁMAL, P. – MUSIL, J. – KUCHTA, J. a kol.: *Trestní právo procesní.* Čtvrté, přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 729.

[18] WHITE, R. – HAINES, F.: *Crime and Criminology. An Introduction.* Melbourne: Oxford University Press, 1996, s. 79-80.

[19] LICHNOVSKÝ, F.: Účel využívání odklonů v trestním řízení při postihu trestné činnosti. In: *Trestní právo*, 2015, č. 3, s. 16.

Stotožňujeme sa však s tvrdením Záhoru, že *„odklon by sa nemal realizovať, ak si dôvera verejnosti v systém trestnej justície vyžaduje, aby páchateľ podstúpil trestné konanie a odsúdenie“*.[20] Je však nutné poznamenať, že v zmysle nespochybniteľných pozitív restoratívnej justície, ak trestnú vec nebude možné alebo vhodné riešiť prostredníctvom odklonu a dôjde k podaniu obžaloby a následne prebehne hlavné pojednávanie, mali by byť prednostne ukladané niektoré z alternatívnych trestov. Dosiahnuté riešenie a aj jeho premietnutie vo finálnom rozhodnutí vydanom v trestnom konaní však musí v čo najväčšej miere rešpektovať oprávnené záujmy všetkých dotknutých subjektov, obete, sociálneho okolia, komunity a v neposlednom rade záujem samotnej spoločnosti, teda štátu, ktorý reprezentuje.

Treba však jedným dychom dodať, že hoci restoratívna justícia predstavuje nový a veľmi sľubný spôsob nazerania na riešenie spoločenských konfliktov plynúcich z páchania trestnej činnosti, myšlienka, že by jej nástup odstránil všetky súčasné kriminologické problémy je úplne scestná. Hoci moderné trendy naznačujú, že klasickú represiu trestného práva je na mieste uplatňovať iba za predpokladu, ak sa nedá zvoliť iný vhodnejší spôsob riešenia veci a aj vtedy je potrebné ju aplikovať len v nevyhnutnej miere,[21] predsa len restoratívny a retributívny spôsob vedenia trestnej politiky nie je možné klásť do kontrastu s cieľom určiť, ktorý je lepší a ktorý horší.[22] Nech bude totiž miera uplatňovania restoratívnych princípov akokoľvek rozsiahla, vždy tu bude existovať určitý okruh trestných vecí, ktoré bude nevyhnutné riešiť nie alternatívne, ale jednoznačne postupmi retributívnej justície. Restoratívna a retributívna koncepcia sú preto akoby dve strany pľúc, ktoré sú plne funkčné, len keď dobre spolupracujú pre dobro celého organizmu. Mnoho propagátorov restoratívnych prístupov prichádza preto k záveru, že ideálny trestný systém by mal do seba zakomponovať to najlepšie z oboch.[23]

2. Vývoj aplikácie odklonov z pohľadu štatistík a aplikačnej praxe v SR

Tabuľka č. 1: Spôsoby ukončenia trestných stíhaní osôb a vývoj aplikovania odklonov v SR

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Ukončené TS osôb	53 557	52 010	54 223	53 899	49 644
Obžalovaných osôb	30 920	30 452	34 909	35 328	33 759
Odsúdení	31 572	32 896	36 163	36 607	35 590
Recidivisti	11 932	10 895	11 816	12 514	13 004
Podmienečné zastavenie prokurátorom	4 277 (8%)	4 180 (8%)	2 898 (5,3%)	2 935 (5,4%)	2 255 (4,5%)
Zmier prokurátorom	991 (1,9%)	1 117 (2,2%)	779 (1,4%)	848 (1,6%)	634 (1,3%)

[20] ZÁHORA, J.: Možnosti využívania restoratívnej justície v prípravnom konaní. In: STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Praha: Leges, 2014, s. 186.

[21] K tomu pozri napr. KURY, H. – STRÉMY, T.: Restoratívna justícia a alternatívne tresty – nové výsledky. In: STRÉMY, T. (ed.).: *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Praha: Leges, 2014, s. 15-40.

[22] BRUNK, C.: *Restorative Justice and The Philosophical Theories of Criminal Punishment. In the Spiritual Roots of Restorative Justice.* 2001.

[23] AERTSEN, I. – BEYENS, K.: Restorative Justice and the Morality of Law: a Reply to Brochu. In: CLEAS, E. – FOQUÉ, R. – PETERS, T. (eds.).: *Punishment, Restorative Justice and the Morality of Law.* Antwerp – Oxford: Intersentia, 2005, s. 106-107.

Dohoda o vine a treste prokurátorom	7 619 (14,2%)	8 022 (15,4%)	8 471 (15,6%)	8 091 (15%)	6 850 (13,8%)
Uvedené odklony celkom	12 887 (24%)	13 319 (25%)	11 448 (21%)	11 874 (22%)	9 739 (19,6%)

Zdroj: Generálna prokuratúra SR – Štatistické ročenky o činnosti prokuratúry 2010-2014

Graf č. 1: Dynamika aplikácie odklonov na prokuratúrach v SR 2010-2014

Zdroj: Generálna prokuratúra SR – Štatistické ročenky o činnosti prokuratúry 2010-2014

K tabuľke č. 1 a grafu č. 1 (údaje GP SR):

V porovnaní s celkovým počtom policiou stíhaných a vyšetrovaných osôb, môžeme vyčítať viacero záverov. Jedným z nich je tá skutočnosť, že kým počet policiou stíhaných osôb stagnuje, dokonca od roku 2014 klesá,[24] počet obžalovaných aj odsúdených narastá. Počet obžalovaných zaznamenal od roku 2010 (30 920 osôb) do roku 2014 (33 759 osôb) nárast o 8,4%, počet odsúdených z celkového počtu ukončených trestných stíhaní osôb zaznamenal za sledované 5 ročné obdobie dokonca nárast o 11,3%.

Ako však stúpa pomer obžalovaných a odsúdených osôb z celkových ukončených trestných stíhaní, tak zároveň klesá **pomer aplikovaných odklonov** (obzvlášť od roku 2012). Kým totiž v roku 2010 bolo prokuratúrou ukončených až 24% trestných stíhaní odklonmi, tento pomer v roku 2014 zaznamenal historické minimum na úrovni 19,6%. Pri porovnaní s celkovým počtom ukončených trestných stíhaní osôb, ktorý zaznamenal od roku 2010 (53 557 ukončených TS osôb) do roku 2014 (49 644 ukončených TS osôb) pokles len o 7,3%, tak zatiaľ aplikácia odklonov (podmienečné

[24] Kým v roku 2006 bolo Policiou SR zaznamenaných až 115 151 TČ, v roku 2015 to bolo len 73 163 TČ, čo je historické minimum od roku 1990 (69 872 TČ). Od rekodifikácie to predstavuje pokles kriminality o vyše 36% a v porovnaní s rokom 1993, kedy kriminalita v SR dosiahla historické maximum (146 125 TČ) je to pokles dokonca o 50%. Počet policiou stíhaných osôb má za rovnaké sledované obdobie stagnujúci trend (rok 2006 – 52 962 stíhaných a vyšetrovaných osôb; rok 2014 – 51 049 osôb), pričom pomerne výraznejší pokles nastal až v roku 2015, kedy bolo policiou stíhaných a vyšetrovaných len 46 429 osôb, čo je opätovne historické minimum od rekodifikácie v roku 2006. Zároveň stúpa aj efektivita objasňovania kriminality, ktorá od roku 2006 (41,23%) do roku 2015 (57%) zaznamenala nárast o takmer 16%.

zastavenie TS, zmier a dohoda o vine a treste) klesla za rovnaké obdobie (r. 2010 – 12 887 odklonov; r. 2014 – 9 739 odklonov) až o 24%, pri súčasnom vyše 11% náraste počtu odsúdených, čo rozhodne nemožno hodnotiť ako pozitívny fakt, ani vtedy, keď zo štatistických ročeniek Ministerstva spravodlivosti SR vieme, že sa postupne v stále väčšej miere ukladajú alternatívne tresty na úkor nepodmienečného trestu odňatia slobody (r. 2010 – 6 291 nepodmienečných trestov – t.j. 20,2% z celkového počtu uložených trestov; r. 2014 – 5 333 – t.j. 15,9%; k tomu pozri tab. č. 3).

Len pre porovnanie, pri rekodifikácii sa počítalo s tým, že prostredníctvom odklonov sa vyrieši až 80% trestných vecí,[25] čo bol mimoriadne ambiciózny plán a po 10 rokoch od zavedenia právnej úpravy odklonov v súčasnej podobe vidíme, že vôbec nesplnili očakávané predpoklady. V súčasnosti sa totiž odklonom skončí ani nie každé piate trestné konanie.

Pri hlbšej analýze vidíme, že suverénne najčastejšie aplikovaným odklonom je v podmienkach SR **inštitút dohody o vine a treste** (§ 232 až 233 TP), ktorým sa za posledných 5 rokov ukončilo asi 14-15% trestných stíhaní osôb. Prostredníctvom grafu č. 1 však môžeme vidieť, že aj pri dohode vidieť postupný pokles jej aplikovania prokurátormi v prípravnom konaní. Za uplynulých 5 rokov je to pokles o vyše 10% (r. 2010 – 7 619 dohôd o vine a treste; r. 2014 – 6 850 dohôd).

Z každoročne uvádzaných štatistík Generálnej prokuratúry SR môžeme ďalej tvrdiť, že druhým najčastejším aplikovaným odklonom je **podmienečné zastavenie trestného stíhania** (§ 216 až 217 TP). Vidíme však výrazný ústup aplikovania tohto inštitútu (r. 2010 – 4 277 podmienečných zastavení TS; r. 2014 – 2 255), pričom ide o alarmujúci pokles o takmer 53%. V súčasnosti sa týmto odklonom ukončí ani nie každé 20. trestné stíhanie. V porovnaní s dohodou o vine a treste bol tento inštitút pôvodne aplikovaný asi v polovičnom počte, od roku 2012 však tento pomer výrazne klesol len na tretinu. Z toho možno usúdiť, že prokurátormi prichádza k stále väčšiemu preferovaniu vyriešenia trestnej veci už v prípravnom konaní prostredníctvom dohody o vine a treste na úkor podmienečného zastavenia trestného stíhania, hoci ako sme to uviedli už vyššie, pokles aplikácie je zrejmý aj pri dohode.

Pomerne známym je potom ten fakt, že **zmier** (§ 220 až 227 TP) má medzi uvedenými odklonmi suverénne najmenšie zastúpenie v aplikačnej praxi prokuratúry v prípravnom konaní. Vzhľadom na prínosy tohto odklonu, ktoré možno v rámci restoratívnej justície hodnotiť ako najväčšie, môže až zarážajúco pôsobiť, že sa zmierom končí len asi 1-2% trestných vecí. Na druhej strane, pri negatívach právnej úpravy tohto inštitútu,[26] toto číslo nie je až tak prekvapujúce. Aj pri zmieri však zaznamenávame postupný prepad jeho aplikácie v porovnaní s celkovým počtom ukončených trestných stíhaní osôb. Od roku 2010 (991 zmierov) do roku 2014 (634 zmierov) ide o pokles o 36%.

Napokon zopár poznámok **k narastajúcej recidíve** za uplynulé 5 ročné obdobie. Prevláda názor verejnosti, že páchateľ trestného činu by mal byť čo najprísnejšie potrestaný, aby sa poučil a nabudúce si dvakrát rozmyslel, či niečo podobné vykoná, a že trestanie kriminálnikov je nedostatočné. Verejnosť požaduje, aby justícia fungovala nielen efektívne, ale aj „afektívne“ – t.j. aby ukladané tresty priniesli spravodlivú odplatu a páchateľa „boleli“. Vníma prioritne to, akým spôsobom je páchateľ potrestaný, avšak to, čo previneniu predchádzalo, a vôbec dôvod, prečo sa tak stalo, už nestojí za pozornosť. Rovnako nie je podstatné, ako a či vôbec je ešte možné páchateľa napraviť. Zabúda sa nato, že účelom trestného konania nie je len spravodlivo potrestať páchateľa, ale aj vytvoriť podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život (§ 34 ods. 1 TZ). Pri uvedomení si všetkých materiálnych, finančných a personálnych problémov našej justície, dovolíme si však aj touto cestou apelovať na orgány činné v trestnom konaní a súdy, že paušálne ukladanie trestu odňatia slobody (tobôž pod mediálnymi tlakmi) už nenapĺňa svoj účel. Mohli by sa preto inšpirovať dobrými zahraničnými skúsenosťami a mali by upustiť od určitej konzervatívnosti a punitivite vo svojej rozhodovacej činnosti.

---

[25] K tomu pozri: KLÁTIK, J.: K histórii, pojmu a účelu odklonu v trestnom konaní. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2008, č. 3, s. 28.

[26] Kardinálnym problémom veľmi nízkej aplikácie zmieru v praxi sa nám javí najmä povinnosť obvineného zložiť peňažnú sumu určenú konkrétnemu adresátovi na všeobecne prospešné účely [§ 220 ods. 1 písm. c) TP].

Tabuľka č. 2: Aplikácia odklonov na súdoch SR 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Podmienečné zastavenie TS	470	237	284	190	195
Zmier	158	123	116	130	93
Dohoda o vine a treste (schválené súdmi)	7 091 (93%)	6 053 (75%)	7 056 (83%)	6 913 (85%)	6 053 (88%)

Zdroj: Ministerstvo spravodlivosti SR – Štatistické ročenky 2010-2014

K tabuľke č. 2:

V predmetnej tabuľke sú zobrazené **odklony aplikované až počas súdneho konania**. Vysoko pozitívne možno hodnotiť fakt, že súdy počas svojej rozhodovacej činnosti prihliadajú na možnosť ukončenia trestnej veci odklonom.

Postupný pokles aplikácie odklonov je však zjavný aj tu, rovnako ako na prokuratúrach. Najvýznamnejšie klesá aplikácia podmienečného zastavenia trestného stíhania (od roku 2010 pokles až o 58%), zmierom sa skončilo za rovnaké obdobie o 41% menej trestných konaní.

Súdy schvaľujú v priemere asi 85% prokurátorom podaných návrhov na schválenie dohody o vine a treste, pričom tento pomer za uplynulé roky narastá. V tomto zmysle ide o pozitívny trend aplikačnej praxe súdov a prokuratúry.

3. Vývoj aplikácie alternatívnych trestov z pohľadu štatistík a aplikačnej praxe v SR

Tabuľka č. 3: Ukladanie samostatných (alternatívnych) trestov v SR v rokoch 2010-2014[27]

	2010	2011	2012	2013	2014	SPOLU
Odsúdení	31 179	30 110	35 077	36 079	33 610	**166 055**
Nepodmienečné odňatie slobody	6 291 (20,2%)	5 754 (19,1%)	5 913 (16,9%)	5 095 (14,1%)	5 333 (15,9%)	**28 386 (17,1%)**
Podmienečné odňatie slobody	20 263 (65%)	18 936 (62,9%)	21 191 (60,4%)	22 574 (62,5%)	20 527 (61,1%)	**103 491 (62,3%)**
Domáce väzenie	59 (0,19%)	28 (0,09%)	25 (0,07%)	21 (0,05%)	17 (0,05%)	**150 (0,09%)**
Trest povinnej práce	1 352 (4,3%)	2 265 (7,5%)	3 123 (8,9%)	3 581 (9,9%)	3 351 (10%)	**13 672 (8,2%)**
Peňažný trest	1 630 (5,2%)	1 547 (5,1%)	1 512 (4,3%)	1 392 (3,9%)	1 243 (3,7%)	**7 324 (4,4%)**

Zdroj: Ministerstvo spravodlivosti SR – Štatistické ročenky 2010-2014

[27] Celkovo ku všetkým uloženým trestom pozri http://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Stranky/Sudy/Statistika-sudy/UKLADANIE TRESTOV2007-2014.pdf, cit. 14. 1. 2016.

Graf č. 2: Dynamika ukladania trestu odňatia slobody súdmi v rokoch 2010-2014

Zdroj: Ministerstvo spravodlivosti SR – Štatistické ročenky 2010-2014

K tabuľke č. 3, resp. grafu č. 2 (údaje MS SR):

V predmetnej tabuľke máme uvedené **údaje o počte odsúdených a im uložených vybraných trestoch**, medzi ktorými okrem trestu odňatia slobody (nepodmienečne, resp. s podmienečným odkladom výkonu) nachádzame aj 3 alternatívne tresty v užšom zmysle slova, pričom všetky tieto tresty boli uložené ako samostatné.

Počet právoplatne odsúdených dosiahol za sledované obdobie rokov 2010-2014 spolu 166 055 osôb. Z hľadiska dynamiky možno uviesť postupný nárast odsúdených až po rok 2014, kedy zaznamenávame opäť ich početný pokles. Medzi rokmi 2010-2014 ide o nárast odsúdených o takmer 7%. To napriek odlišným údajom GP SR a MS SR korešponduje s vyššie opísaným klesajúcim trendom aplikácie odklonov v prospech riadnych konaní pred súdom s odsúdením obžalovaných.

V tomto smere je zaujímavým zistením nielen pokles ukladania nepodmienečných trestov odňatia slobody (r. 2010 – 6 291 nepodmienečných trestov, t.j. 20,2% z celkového počtu uložených trestov; r. 2014 – 5 333, t.j. 15,9%), čo predstavuje pokles za sledované obdobie o vyše 15%, ale aj mierny percentuálny pokles ukladania podmienečných trestov odňatia slobody (r. 2010 – 20 263 podmienečných trestov, t.j. 65% z celkového počtu uložených trestov; r. 2014 – 20 527, t.j. 61%), a to všetko v prospech uvedených alternatívnych trestov, ktoré spolu zaznamenali nárast ukladania o 34% (r. 2010 – 3 041 uložených alternatívnych trestov, t.j. 9,75% z celkového počtu trestov; r. 2014 – 4 611, t.j. 13,7%).

Celkovo za sledované obdobie rokov 2010-2014 je pritom evidentné, že najviac ukladaným trestom bol podmienečný trest odňatia slobody, ktorý bol uložený páchateľom až v 62,3% prípadov, t.j. vo viac ako 3/5 prípadov. Nasleduje nepodmienečný trest odňatia slobody, ktorý bol uložený za sledované 5 ročné obdobie vo vyše 17% prípadov. Tretím v celkovom poradí a jednoznačne vedúcim alternatívnym trestom z hľadiska jeho ukladania je trest povinnej práce, ktorý bol uložený vo vyše 8% prípadov, až za ním je peňažný trest, ktorý bol ako samostatný uložený len niečo vyše 4% odsúdených, a absolútne na konci sa nachádza trest domáceho väzenia, ktorý sa aplikoval v úplne zanedbateľnom percentuálnom podiele 0,09%. Dynamiku ich ukladania možno vidieť v grafoch č. 3 až 5.

Graf č. 3: Dynamika ukladania trestu povinnej práce v období rokov 2010-2014

Zdroj: Ministerstvo spravodlivosti SR – Štatistické ročenky 2010-2014

Ku grafu č. 3:

Trest povinnej práce zaznamenáva jasný progresívny trend a jeho aplikácia sa zvýšila od roku 2010 po rok 2014 o vyše 147%, s miernym poklesom v roku 2014. Dochádza aj k percentuálnemu nárastu podielu trestu povinnej práce na celkovom počte právoplatne uložených samostatných trestov, kým totiž v r. 2010 to bolo len 4,3%, tak v roku 2014 tento podiel predstavoval už takmer 10%. Najviac trestov povinnej práce uložil v sledovanom období Okresný súd Michalovce, najmenej Okresný súd Bratislava I., Okresný súd Trnava, Dunajská Streda a Liptovský Mikuláš.[28]

Graf č. 4: Dynamika ukladania peňažného trestu v období rokov 2010-2014

Zdroj: Ministerstvo spravodlivosti SR – Štatistické ročenky 2010-2014

Ku grafu č. 4:

Peňažný trest naopak zaznamenáva za obdobie rokov 2010-2014 postupný pokles ukladania ako samostatného trestu. Ide o pokles o takmer 24%. Rovnako klesá aj percentuálne zastúpenie uložených samostatných peňažných trestov na celkovom počte páchateľom uložených trestov, kým v roku 2010 to bolo 5,2%, v roku 2014 už len 3,7%. Ako vyplynulo z výskumu Strémyho a Donevovej, pri pohľade na mapu vzniká domnienka, že väčšie množstvo peňažných trestov je ukladaných, až na určité výnimky, predovšetkým v ekonomicky silnejších regiónoch (Bratislava, Žilina, Poprad).[29]

[28] STRÉMY, T. – DONEVOVÁ, A.: Ukladanie alternatívnych trestov z hľadiska kriminálnej geografie. In: STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Trnava: Leges, 2015, s. 221.

[29] *Ibidem*, s. 223 a s. 227.

Graf č. 5: Dynamika ukladania trestu domáceho väzenia v období rokov 2010-2014

Zdroj: Ministerstvo spravodlivosti SR – Štatistické ročenky 2010-2014

Ku grafu č. 5:

Trest domáceho väzenia predstavuje takmer marginálnu skupinu z hľadiska počtu ukladaných alternatívnych trestov vôbec. Navyše má jeho ukladanie od roku 2010 trvalo regresívny charakter. Do konca roku 2014 prišlo k viac ako trojnásobnému poklesu jeho aplikácie. Ukladal sa najmä v obvodoch okresných súdov Lučenec, Spišská Nová Ves a predovšetkým Rimavská Sobota. Strémy a Donevová ako najvýznamnejší dôvod presadenia sa predmetného trestu v uvedených obvodoch súdov predpokladajú či už osobné presvedčenie trestných sudcov na týchto súdoch o vhodnosti trestu domáceho väzenia, prípadne aj aktívnych probačných a mediačných úradníkov a prokurátora.[30] Bude zaujímavé sledovať ďalší vývoj aplikácie tohto trestu vzhľadom na už uvedené zavedenie elektronického monitoringu osôb počnúc 1. januárom 2016.

4. Záver

Účelom odklonov je rýchlejšie a efektívnejšie vybavenie vhodných prípadov, ktoré z pohľadu účelu trestného konania nevyžadujú prejednanie veci pred súdom na hlavnom pojednávaní, keď obvinený má zákonnú možnosť skončiť vec podstatne miernejším a menej zaťažujúcim spôsobom a vyhnúť sa tak stigmatizácii svojej osoby a väzenskému prostrediu. Do veľkej miery môžu tiež zapojiť do vyriešenia veci poškodených, ktorí tak dostanú lepšiu satisfakciu za trestným činom spôsobenú ujmu. Alternatívne tresty zase predstavujú vhodnú eventualitu k trestu odňatia slobody s tým, že pokiaľ v danej trestnej veci s prihliadnutím na všetky okolnosti prípadu a osobu páchateľa je ich uloženie možné, mali by sa súdmi preferovať v zmysle zásady ukladania trestu odňatia slobody až ako *ultima ratio,* s cieľom individualizovať trestný postih. Možno teda uzavrieť, že či už odklony alebo alternatívne tresty, oboje majú dôležité miesto v modernej trestnej justícii.

Po rekodifikácii slovenského trestného práva pozná aj naša úprava pomerne dosť možností alternatívneho vyriešenia trestnej veci, či už prostredníctvom svojich procesných alebo hmotnoprávnych inštitútov, pričom zákonodarca v posledných dvoch rokoch dokonca rozširuje taxatívny výpočet trestov, ktoré možno páchateľom v zmysle § 32 TZ uložiť. V aplikačnej praxi však predsa badať určitý konzervativizmus orgánov činných v trestnom konaní a súdov, často pod vplyvom punitívnych nálad verejnosti. Okrem určitých legislatívnych a praktických problémov spojených s nedostatkami našej právnej úpravy, je potrebné uviesť aj materiálne, technické a personálne deficity slovenskej justície. Elektronický monitoring je preto významným krokom vpred.

Aj dôsledkom uvedených ťažkostí praxe dochádza v sledovanom období rokov 2010-2014 k nárastu odsúdených osôb súdmi, pri súčasnom poklese aplikovania odklonov, čo rozhodne nemožno hodnotiť pozitívne. Odklonom sa dnes končí v SR približne každé piate trestné stíhanie, klesá však aplikácia každého z nich, osobitne podmienečného zastavenia trestného stíhania. Na druhej strane je

[30] *Ibidem,* s. 222.

však badateľný posun pri ukladaní alternatívnych trestov v ich prospech v porovnaní s trestom odňatia slobody. Rovnako pozitívne hodnotíme aj pokles počtu ukladaných nepodmienečných trestov. Osobitný progres vykazuje aplikácia trestu povinnej práce, ktorý zaznamenal od rekodifikácie takmer 10-násobný nárast. Zrejme aj vzhľadom na finančné ťažkosti väčšiny obyvateľstva však klesá ukladanie samostatných peňažných trestov, ako alternatív k trestu odňatia slobody. Trest domáceho väzenia sa v SR takmer neukladá, dokonca trvale klesá jeho aplikácia súdmi. Bude preto zaujímavé sledovať, aký praktický dopad bude mať zavedenie elektronického monitoringu osôb nielen na tento konkrétny druh trestu, ale všeobecne na alternatívne riešenia trestných vecí.

Resumé

Druhú polovicu 20. storočia možno označiť z hľadiska výkonu trestnej justície za obdobie hľadania novým foriem spravodlivosti, ktoré by nahradili alebo aspoň doplnili niektoré tradičné, avšak už do istej miery nepružné postupy v trestnom konaní. Postupne tak vzniká nová trestno-politická koncepcia spravodlivosti, nazývaná restoratívna justícia. Jej koncept sa opiera o alternatívne riešenia trestných vecí, k podstate ktorých patrí najmä snaha individualizovať trestný postih, pozitívne motivovať páchateľa trestného činu k životu v súlade so zákonom, k prevzatiu zodpovednosti za svoj čin, aktívne zapojiť do riešenia veci osoby poškodené trestnou činnosťou, obnovenie trestným činom narušených vzťahov.Hoci je koncept restoratívnej justície v Slovenskej republike len v počiatkoch, už teraz možno poukázať na viaceré pozitívne trendy zmienené v tomto príspevku, osobitne pokiaľ ide o nárast aplikovania jej inštitútov v súdnej praxi. Stále však vyvstávajú rôzne praktické problémy, pre ktoré je potrebné neustále robiť osvetu o prínosoch restoratívnej justície a potrebe jej kooperácie s klasickým, retributívnym modelom trestnej politiky.

Resumé

The second half of the 20th century may be in the context of the administration of criminal justice characterized as a period of searching for new forms of justice that would replace or at least supplement some traditional, however, to a certain extent rigid procedures. The new restorative justice model relies on alternative approaches and on restorative practice principles, the nature of which mainly focuses on individualized sentences, positive motivation of offenders to obey legal rules, assumption of responsibility for their criminal actions, active involvement of persons to whom the harm was done, restoration of relationships harmed by crimes, all that with an emphasis on the fact that a crime does not mean only violation against public interest, breach of law and attack on the state, but it is first of all a conflict between a specific offender and his/her victim. Although restorative justice in Slovakia is just in the beginning, there are many positive facts. Some of them are published in this article, especially the increase of this thinking in the decision-making activities of courts. However, there are a lot of problems, too. It is not easy to install this new way of penal thinking in the every day procedures of judges and courts. It is very important to inform them and the public also about the positives of cooperation between the restorative and retributive models, which needs each other.

Zoznam bibliografických odkazov:

1. AERTSEN, I. – BEYENS, K.: Restorative Justice and the Morality of Law: a Reply to Brochu. In: CLEAS, E. – FOQUÉ, R. – PETERS, T. (eds.): *Punishment, Restorative Justice and the Morality of Law.* Antwerp – Oxford: Intersentia, 2005, 201 s. ISBN 90-5095-423-5.
2. BRUNK, C.: Restorative Justice and The Philosophical Theories of Criminal Punishment. In: HADLEY, M. (ed.): *The Spiritual Roots of Restorative Justice.* New York: State University of New York Press, 2001, 264 s. ISBN 0-7914-4852-5.
3. CÍSAŘOVÁ, D. – FENYK, J. – GŘIVNA, T. a kol.: *Trestní právo procesní.* 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2008, 824 s. ISBN:978-80-7357-348-5.
4. ČERNÍKOVÁ, V.: *Sociální ochrana. Kriminologický pohled na terciární prevenci.* Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. 163 s. ISBN 80-7251-207-2.

5. IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné - všeobecná časť.* Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, 532 s. ISBN 978-80-8078-308-2.
6. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní.* 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.
7. KARABEC, Z.: Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Z. (ed.): *Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, 146 s. ISBN 80-7338-021-8.
8. KLÁTIK, J.: K histórii, pojmu a účelu odklonu v trestnom konaní. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2008, č. 3, s. 25-29. ISSN 1335-1079.
9. KLÁTIK, J.: Trestný rozkaz po rekodifikácii a jeho význam pre rýchlosť a efektívnosť trestného konania. In: *Justičná revue*, 2006, č. 12, s. 1816-1822. ISSN 1335-6461.
10. KURY, H. - STRÉMY T.: Restoratívna justícia a alternatívne tresty – nové výsledky. In: STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach.* Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 15-40. ISBN 978-80-7502-034-5.
11. LICHNOVSKÝ, F.: Účel využívání odklonů v trestním řízení při postihu trestné činnosti. In: *Trestní právo*, 2015, č. 3, s. 16-22. ISSN 1211-2860.
12. MAGUIRE, M. – MORGAN, R. – REINER, R.: *The Oxford Handbook of Criminology. Second edition.* Oxford: Oxford University Press, 1997, 603 s. ISBN 978-0198764-85-4.
13. ROZUM, J.: *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ.* 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, 199 s. ISBN 80-7338-042-0.
14. SOTOLÁŘ, A. – PÚRY, F. – ŠÁMAL, P.: *Alternatívní řešení trestních věcí v praxi.* Praha: C. H. Beck, 2000, 468 s. ISBN 80-7179-350-7.
15. STRÉMY, T. – DONEVOVÁ, A.: Ukladanie alternatívnych trestov z hľadiska kriminálnej geografie. In: STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Trnava: Leges, 2015, s. 216-228. ISBN 978-80-7502-104-5-
16. ŠÁMAL, P. – MUSIL, J. – KUCHTA, J. a kol.: *Trestní právo procesní.* 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
17. ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1844 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
18. ŠČERBA, F. a kol.: *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice.* Praha: Leges, 2012, 128 s. ISBN 978-80-87576-30-4.
19. ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* Praha: Leges, 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.
20. ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 2. vydání. Praha: Leges, 2014, 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.
21. ZÁHORA, J.: Možnosti využívania restoratívnej justície v prípravnom konaní. In: STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Praha: Leges, 2014, s. 180-202. ISBN 978-80-7502-034-5.
22. ZEMAN, Š.: Restoratívna justícia ako aktuálna výzva pre trestný systém a niektoré možnosti inšpirácie. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2015, č. 9, s. 27-37. ISSN 1335-1079.

Kontaktné údaje autorov:

Doc. JUDr. Darina Mašľanyová, CSc. - JUDr. Štefan Zeman
Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta, Katedra trestného práva a kriminológie
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
E-mail: darina.maslanyova@truni.sk
zeman.stefan@centrum.sk

NÁSLEDKY TRESTNÝCH ČINOV PRÁVNICKÝCH OSÔB V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

JUDr. Mgr. Zuzana MEDELSKÁ TKÁČOVÁ, PhD.
Katedra súkromnoprávnych vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Autorka v príspevku analyzuje historický vývoj trestnej zodpovednosti právnických osôb na území Slovenskej republiky so zameraním na sankcie, ktoré sa právnickým osobám mohli uložiť. Ponúkla analýzu následkov trestných činov právnických osôb de lege lata a navrhuje možné zmeny sankcii pre právnické osoby de lege ferenda.*
Kľúčové slová: *trestná zodpovednosť právnických osôb, právnická osoba, sankcia, ochranné opatrenie*

Annotation: *In the contribution author analyses historical development of criminal liability of legal entities in the Slovak republic with a focus on sanctions that can be imposed to a legal person. It offers an analysis of the consequences of crimes of legal persons de lege lata and suggests possible changes of sanction for legal persons de lege ferenda.*
Keywords: *criminal liability of legal entities, legal entity, sanction, protective measures*

Úvod

Od osamostatnenia Slovenskej republiky v roku 1993 sa začal proces približovania nášho právneho poriadku k právnym poriadkom vyspelých západoeurópskych krajín. Tento proces bol ešte znásobený nastoleným cieľom Slovenskej republiky stať sa členom Európskej Únie ako aj plnohodnotným členom medzinárodných organizácií, ktoré fungujú na demokratickom princípe. Medzi dokumentmi, ktoré sa v rámci tohto približovania prijímali boli okrem iného aj dokumenty, v ktorých sa nachádzali aj ustanovenia týkajúce sa sankcionovania právnických osôb za ich protiprávnu činnosť. So vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie sa počet dokumentov (smernice, rámcové rozhodnutia), ktoré odkazujú na potrebu postihovania právnických osôb za ich protiprávnu činnosť znásobil. Za účelom naplnenia medzinárodných záväzkov sa táto problematika začala riešiť v rámci trestného práva. Trestnou zodpovednosťou právnických osôb sa zákonodarci začali zaoberať už v roku 2004, avšak ku zavedeniu konkrétneho riešenia došlo až v roku 2010. Toto riešenie problematiky však podľa hodnotiacej skupiny OECD z roku 2012 neponúkalo efektívnu úpravu zodpovednosti právnických osôb vo vzťahu k postihovaniu podplácania zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných transakciách. Preto bola otázka zodpovednosti právnických osôb opätovne otvorená. V novembri 2015 bola schválená pravá trestná zodpovednosť právnických osôb, ktorá by mala vyhovovať požiadavkám OECD, avšak prelomila viacero doteraz platných zásad trestného práva. V príspevku je systematickým spôsobom analyzované, ako bola otázka zodpovednosti právnických osôb riešená v Slovenskej republiky od roku 2004 až po súčasnosť s upriamením pozornosti na sankcie, ktoré mohli (by mohli byť) v daných štádiách byť právnickým osobám uložené za ich protiprávnu činnosť.

1 Následky trestných činov pre právnické osoby do roku 2010

V rámci rekodifikačný prác trestných kódexov v roku 2004 bola prvotne systematicky riešená aj problematika trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej len TZPO). V návrhu zákona bola upravená koncepcia pravej TZPO v § 122 až § 130. Úprava TZPO pozostávala z troch častí, pričom právnym následkom trestných činov právnických osôb sa venovala druhá časť. Podobne ako pri fyzických osobách, aj pri právnických osobách bola zachovaná bipartícia trestných sankcií. Návrh ponúkal pomerne široký rebríček sankcií, ako trestov tak aj ochranných opatrení. Konkrétne v § 124 ods. 1 a ods. 2:

a) „ peňažný trest,
b) trest zrušenia právnickej osoby,
c) trest prepadnutia majetku,
d) trest prepadnutia veci,
e) trest zákazu vymedzenej činnosti,

f) trest zákazu alebo obmedzenia prijímať verejné dotácie alebo subvencie, alebo
g) trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní.
h) zhabanie veci,
i) súdny dohľad nad činnosťou právnickej osoby.“[1]

Práve rozsah a výkon sankcií boli dôvodom neprijatia návrhu Trestného zákona aj s TZPO. Najprísnejším trestom bol **trest zrušenia právnickej osoby**, ktorý mnohí prirovnávali aj prirovnávajú ku trestu smrti ukladaný fyzickým osobám, ktorý sa vo väčšine demokratických štátov už nevyskytuje.[2] **Peňažný trest** ako najviac využívaným trestom pri právnických osobách v zahraničí, bol najmä rozsahovo nedoriešený a podľa mnohých neprimerane vysoký. „Pre niektoré právnické osoby je totiž, najmä ak sú vo finančných problémoch, likvidačný aj peňažný trest v hodnote 500 000 Sk (16 596,95 Eur), ktorý je minimálnou sadzbou pri trestných činoch, pri ktorých je v TZ trestná sadzba trestu odňatia slobody nad 3 roky do 5 rokov.“[3]

Podľa § 126 návrhu zákona sa predpokladal uložiť peňažný trest právnickej osobe podľa výšky trestu odňatia slobody, ktorý by mohol byť uložený fyzickej osobe za rovnaký trestný čin. Rozsah bol upravený nasledovne:

a) „do 3 rokov od 50 000 Sk do 50 000 000 Sk,
b) do 5 rokov od 10 000 000 Sk do 100 000 000 Sk,
c) do 10 rokov od 20 000 000 Sk do 200 000 000 Sk,
d) do 15 rokov od 30 000 000 Sk do 300 000 000 Sk,
e) nad 15 rokov od 50 000 000 Sk do 500 000 000 Sk.“[4]

Trest prepadnutia majetku a trest prepadnutia veci nebol špecifikovaný samostatne pre právnické osoby, ale vychádzalo sa zo všeobecných ustanovení § 58 a §60 návrhu trestného zákona. Trest zákazu vymedzenej činnosti mohol byť uložený dočasne, na jeden až päť rokov, alebo trvalo. Týkal sa najmä zákazu vykonávania podnikateľskej činnosti. Trest zákazu alebo obmedzenia prijímať verejné dotácie alebo subvencie mal dočasný charakter (1-5 rokov), mohol byť uložený samostatne alebo aj popri inom treste, a zakazoval na danú dobu právnickej osoby zúčastňovať sa na aktivitách, ktoré boli financované z verejných financií, či už celkom, alebo len z časti. Podobne dočasný charakter a možnosť uloženia samostatne alebo popri inom treste mal aj trest zákazu účasti na verejnom obstarávaní. Dočasný charakter malo aj ochranné opatrenie súdneho dohľadu nad činnosťou právnickej osoby, ktorého cieľom bolo efektívne dohliadať nad dodržiavaním súdom uložených obmedzení a povinností. Z návrhu Trestného zákona bola časť o TZPO vypustená z obavy, že sankcie sú neprimerane vysoké a z možnosti, že sankcie uložené právnickým osobám by moli postihnúť aj tretie subjekty, a teda by bola porušená zásada personality trestu.

Nový návrh TZPO bol vypracovaný už na ďalší rok, v roku 2005. Taktiež počítal s pravou TZPO. Od predchádzajúceho návrhu sa líšil len minimálne, najmä reštriktívnym vymedzením rozsahu kriminalizácie. Čo sa sankcií týka, boli zhodné s predchádzajúcim návrhom. Aj tento návrh bol vypustený z rekodifikovaného znenia Trestného zákona, ktorý bol prijatý bez akejkoľvek úpravy TZPO.

Rekodifikovaný Trestný zákon z roku 2005, hoci výslovne zakotvenú TZPO nemal, umožňoval uložiť právnickej osoby ochranné opatrenie zhabania vecí podľa § 60 Trestného zákona[5].

---

[1] § 124 ods. 1 a ods.2 návrhu Trestného zákona, 2004.

[2] „Súd môže zrušiť právnickú osobu s likvidáciou, ak ide o právnickú osobu, ktorá bola vytvorená na páchanie trestnej činnosti, alebo ktorá bola odsúdená za trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby nad desať rokov.“ § 127 návrhu Trestného zákona, 2004.

[3] BURDA, E., KURILOVSKÁ, L. 2009. *Nedostatky v doterajších legislatívnych návrhoch trestnej zodpovednosti právnických osôb*. In *Trestná zodpovednosť právnických osôb, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009.* Bratislava: EUROKÓDEX, 2009. s. 168.

[4] § 126 ods. 1 návrhu Trestného zákona, 2004.

[5] Podľa § 60 ods. 1 Trestného zákona v znení z roku 2006 bolo možné zhabať vec, ak išlo o vec: ktorá bola použitá na spáchanie trestného činu, ktorá bola určená na spáchanie trestného činu, ktorú páchateľ získal trestným činom alebo ako odmenu zaň, alebo ktorú páchateľ nadobudol za vec, ktorú získal trestným činom alebo ako odmenu zaň.

V rámci trestného konania vystupovala právnická osoba ako zúčastnená osoba a v prípadoch, kedy nebolo podmienkou zhabania veci to, že vec musela patriť osobe, ktorú nemožno stíhať alebo odsúdiť alebo páchateľovi trestného činu, mohlo byť aj právnickej osobe uložené ochranné opatrenie zhabania veci. Ide konkrétne o prípady, keď išlo o tovar bez kontrolných známok alebo iných kontrolných opatrení, vec, ktorá by mohla byť zdrojom financovania terorizmu, alebo ak by to vyžadovala bezpečnosť ľudí alebo majetku, alebo iný obdobný verejný záujem.

Keďže nový Trestný zákon systematicky neriešil problematiku TZPO, v roku 2006 boli preložené ďalšie dva samostatné návrhy TZPO, jeden z dielne koalície a jeden opozičný. Návrhy boli takmer identické a opäť sa predkladal návrh pravej TZPO. Návrhy boli rozdelené do dvoch častí – hmotnoprávnej a procesnoprávnej. V rámci hmotnoprávnej časti boli upravené aj sankcie, ktoré by mohli byť právnickej osobe uložené, ak by spáchala taxatívne vymedzené trestné činy. Konkrétne išlo o peňažný trest, trest zrušenia právnickej osoby, trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia veci, trest zákazu vymedzenej činnosti, trest zákazu alebo obmedzenia prijímať verejné dotácie alebo subvencie, trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní, trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku a dve ochranné opatrenia: zhabanie veci a súdny dohľad nad činnosťou právnickej osoby.[6] Oproti predošlým návrhom výkon trestov ostal zachovaný v takmer identickej podobe. Zmeny nastali napr. v prípade trestu zrušenia právnickej osoby, kde bola hranica trestu odňatia slobody, ktorá zdôvodňovala uloženie trestu zrušenia právnickej osoby zvýšená z desiatich rokov na dvadsaťpäť rokov. Modifikované boli taktiež výšky peňažnej sumy v prípade peňažného trestu. Pribudol nový trest, trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku. Ten mohol byť uložený právnickej osobe, ak bolo potrebné oboznámiť verejnosť s odsudzujúcim rozsudkom, v intenciách lehôt a spôsobe uverejnenia, ktorý stanovil súd. Náklady spojené s uverejnením rozsudku znášala právnická osoba. Oba návrhy boli odmietnuté z rovnakých dôvodov, ako predchádzajúce návrhy: porušenie zásady personality trestu, nutnosť zavedenia kolektívnej zodpovednosti právnickej osoby, a v neposlednom rade aj nevôľa politikov.

V roku 2008 bola prepracovaná celá koncepcia TZPO a prvýkrát bol predstavený návrh, podľa ktorého by bola zavedená nepravá (pseudo) TZPO. Tým sa vyriešila otázka individuálnej verzus kolektívnej trestnej zodpovednosti. Právnická osoba vystupovala v konaní nie ako páchateľ, ale ako zúčastnená osoba a mohli jej byť uložené len kvázitrestnoprávne sankcie vo forme ochranných opatrení: zhabania peňažnej čiastky a zhabania majetku. Nakoľko toto postavenie mala právnická osoba aj podľa vtedy platného Trestného zákona a mohlo jej byť uložené ochranné opatrenie zhabania veci, tento návrh pôsobil skôr reštriktívne. Definoval za splnenia akých podmienok by mohol byť právnickej osobe zhabaný nie hocijaká vec, ale len finančná čiastka, alebo len za taxatívne vymenované trestné činy celý majetok. Zhabanie peňažnej čiastky bola fakultatívnym ochranným opatrením, ktorý mohol byť uložený právnickej osobe, ak bol trestný čin spáchaný, resp. došlo k pokusu alebo účasti na trestnom čine a to v súvislosti s:

a) výkonom oprávnenia zastupovať túto právnickú osobu,
b) výkonom oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby,
c) výkonom oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby, alebo
d) zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v tejto právnickej osobe.

Rozsah peňažnej čiastky bol od 25 000 Sk do 50 000 000 Sk. Rozsah kriminalizácie v prípade ukladania tohto ochranného opatrenia nebol stanovený, teda právnická osoba sa mohla dopustiť akéhokoľvek trestného činu uvedeného v osobitnej časti Trestného zákona pri splnení už spomínaných podmienok výkonu činnosti právnickej osoby. Počítalo sa aj so sukcesiou na právneho nástupcu v prípade zlúčenia, splynutia alebo rozdelenia právnickej osoby. Zhabanie majetku bolo obligatórne ochranné opatrenie, ktoré súd musel uložiť ako sankciu za taxatívne vymedzené trestné činy. Majetok právnickej osoby postihoval až po ukončení konkurzného konania. V návrhu zákona boli taktiež taxatívne vymenované subjekty, na ktoré nemohli byť použité spomenuté ochranné opatrenia, a to orgány verejnej moci a orgány cudzieho štátu v prípade ak došlo k spáchaniu pri

[6] § 8 návrhu zákona, ktorým sa zavádza trestná zodpovednosť právnických osôb (koaličný návrh), 2006.

výkone verejnej moci, medzinárodné organizácie verejného práva a Národná banka Slovenska. Ani tento návrh TZPO nebol prijatý.

2 Následky trestných činov pre právnické osoby po roku 2010

V roku 2010 bol opäť predložený návrh TZPO, ktorý bol predlžený Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky s odôvodnením potreby dodržania medzinárodných dohovorov Slovenskou republikou. Tento návrh bol taktiež postavený na koncepcii nepravej TZPO a na rozdiel od predchádzajúcich návrhov bol aj schválený 27. apríla ako zákon č. 224/2010 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov o zmena a doplnení niektorých zákonov. Prečo Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky predložilo koncepciu nepravej TZPO uvádza navrhovateľ v dôvodovej správe k zákonu: „Zavedenie trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb nie je prípustné vo vzťahu k zásade individuálnej zodpovednosti za zavinenie, k zásade personality trestov a zároveň neschopnosti právnickej osoby niesť vôľovú zodpovednosť s možnosťou výberu konať v súlade s právom alebo proti právu. Uvedené konštatovanie bolo určujúce pre formovanie výsledného znenia predkladaného návrhu zákona.“[7] Teda podľa dnes platného zákona o TZPO môže byť právnickej osobe uložená sankcia iba v konaní vedenom voči fyzickej osobe. Právnická osoba vystupuje ako zúčastnená osoba. Podľa tohto zákona je možné právnickej osobe uložiť dve ochranné opatrenia, ktorými sú zhabanie finančnej čiastky a zhabanie majetku.

Zhabanie finančnej čiastky v rozmere od 800 do 1 660 000 € môže súd fakultatívne uložiť právnickej osobe za spáchanie akéhokoľvek trestného činu „hoc aj v štádiu pokusu, alebo účasti na trestnom čine v súvislosti s výkonom :

a) s oprávnením zastupovať právnickú osobu;
b) s výkonom oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby;
c) s výkonom oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby;
d) so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v právnickej osobe.“[8]

Zhabanie majetku súd musí uložiť za taxatívne vymenované trestné činy v §58 ods. 2 a ods. 3 Trestného zákona pri splnení rovnakých podmienok výkonu oprávnení v rámci právnickej osoby ako pri zhabaní finančnej čiastky. Majetok aj finančná čiastka pripadá štátu. Tieto ochranné opatrenia nemôžu byť uložené právnickým osobám, ktoré požívajú konkurznú imunitu, ani nemôže byť postihnutý majetok štátu alebo Európskej únie, orgánu cudzieho štátu a medzinárodnej organizácie verejného práva. Navyše, sudca môže od potrestania právnickej osoby týmto ochranným opatrením upustiť, ak by bol na to liberačný dôvod, napr. okolnosť ktorá by mala neprimeraný vplyv na tretie osoby - ako prepustenie všetkých zamestnancov.

Podľa viacerých však zavedenie nepravej TZPO nebolo najvhodnejším krokom: „Takéto riešenie považujem za najhoršie, aké môže vôbec v uvedenej problematike nastať. Trestnú zodpovednosť právnických osôb síce nezavedieme, ale negatívne dôsledky s ňou súvisiace de facto áno. Pritom právnická osoba by mala v trestnom konaní postavenie zúčastnenej osoby, ktoré je určite slabšie ako postavenie obvineného.“[9]

Táto kompromisná cesta mala v danom období však aj jedno pozitívu, ktorým bolo splnenie medzinárodných záväzkov Slovenskou republikou. Avšak aj toto pozitívum bolo vyvrátené hodnotiacou skupinou OECD v roku 2012, ktorá označila túto právnu úpravu „za úpravu konfiškácií vo vzťahu k právnickým osobám, a nie za zavedenie zodpovednosti právnickej osoby podľa trestného práva.“[10] Teda Slovenská republika nemala podľa OECD splnený záväzok, ktorý jej vyplýval z Dohovoru o boji s podplácaním zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných

[7] Dôvodová správa k zákonu č. 224/2010 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, s. 4.
[8] Zákon č. 224/2010 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
[9] BURDA, E.2008. *Prečo nám trestná zodpovednosť právnických osôb naháňa hrôzu*. In NECKÁŘ, J., RADVAN, M., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J.2008. *Dny práva –Days of law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 1686.
[10] Dôvodová správa 2015a, s. 4.

transakciách prijatý negociačnou konferenciou 21. novembra 1997, podpísaný 17. decembra 1997 v Paríži, platný pre SR od 23. novembra 1999.[11] „Od samotného počiatku existencie tejto úpravy sa uvažovalo o zmene. Paradoxom je, že Slovenská republika prijala úpravu po vzore Španielskeho kráľovstva, ktoré v rovnakom čase prijímalo nový model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb.“ [12] Okrem toho táto právna úprava nebola ani raz použitá v praxi, sankcie, ktoré môžu byť právnickej osobe uložené sú nedostatočné, neefektívne, nie je stanovené špecifické vyšetrovanie pre trestné činy, ktoré môžu byť spáchané právnickými osobami, porušuje sa obžalovacia zásada, či právnická osoba síce v reálnom postavení obvineného vystupuje a užíva práva len zúčastnenej osoby.

3 Zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

Všetky spomenuté nedostatky, ale najmä nesplnenie si povinnosti, ktorá Slovenskej republike vyplývala najmä zo záväzkov voči OECD sa snažil zákonodarca odstrániť novým návrhom zákon o TZPO, ktorý sa nachádzal vo vláde síce už od roku 2014, ale Národná rada Slovenskej republiky o ňom rokovala až koncom roka 2015, schválila ho 13. novembra 2015 a prezident ho podpísal 8. decembra 2015. Ide o zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Zákon o TZPO), ktorý je platný od 25. februára 2016 a bude účinný od 1. júla 2016. Tento zákon zavádza pravú TZPO, čiže koncepcia TZPO, ktorá bola navrhovaná už na začiatku riešenia problematiky TZPO v roku 2004.

Tento samostatný zákon upravuje tak hmotnoprávne ako aj procesnoprávne otázky problematiky, bola ním prelomená zásada individuálnej zodpovednosti, teda TZPO nie je podmienená vyvodením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe. Právnická osoba môže spáchať taxatívne vymedzené trestné činy, ktoré sú vymedzené v §3 predmetného zákona, ak je trestný čin spáchaný „v jej záujme, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, ak konal

a) štatutárny orgán, člen štatutárneho orgánu, alebo iná osoba, ktorá je oprávnená v mene právnickej osoby alebo za právnickú osobu konať,
b) ten, kto vykonáva kontrolnú činnosť alebo dohľad v rámci právnickej osoby, aj keď nemá iný vzťah k právnickej osobe,
c) ten, kto vykonáva rozhodujúci vplyv na riadenie tejto právnickej osoby, alebo
d) iný zamestnanec alebo osoba v obdobnom postavení (ďalej len „zamestnanec“) pri plnení pracovných úloh.

Pričíta sa jej spáchanie trestného činu, ak bol spáchaný konaním štatutárneho orgánu, členom štatutárneho orgánu alebo osoby, ktorá konala v mene právnickej osoby, alebo v záujme právnickej osoby, ale aj konanie zamestnanca, ktorý konal na základe rozhodnutia či pokynu vyššie spomenutých osôb, aj v prípade, ak si tieto osoby nesplnili zákonom uložené povinnosti.

Oproti teraz účinnej právnej úprave, Zákon o TZPO ponúka súdom širšiu škálu sankcií, ktoré môže uložiť právnickým osobám za ich protiprávny čin. Právnickým osobám od 1. júla budú môcť byť uložené len tresty, konkrétne podľa §10 Zákona o TZPO:

a) **trest zrušenia právnickej osoby**, ak činnosť právnickej osoby bola úplne, alebo prevažne využívaná na páchanie trestnej činnosti, alebo ak by mohol súd fyzickej osobe uložiť za daný trestný čin trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie. (§ 12 Zákona o TZPO)
b) **trest prepadnutia majetku**, ktorý postihuje majetok odsúdenej právnickej osoby po skončení konkurzného konania. Súd ho môže uložiť právnickej osobe, keď spáchala „trestný čin uvedený v § 58 ods. 2 Trestného zákona, ak nadobudla majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti, alebo ak právnická osoba spáchala trestný čin uvedený v § 58 ods. 3 Trestného zákona.“[13]
c) **trest prepadnutia veci**, ktorý sa riadi podľa § 60 Trestného zákona.
d) **peňažný trest** v rozsahu od 1500 € do 1 600 000€ (§ 15 Zákon o TZPO),

[11] Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 318/1999 Z. z.
[12] MEDELSKÝ, J. 2014. Súčasnosť a budúcnosť trestnej zodpovednosti právnických osôb. In Magister officiorum. 2014, r.4, č. 1, s. 71.
[13] § 13 ods. 1 Zákona č. 91/2016 Z.z.o trestnej zodpovednosti právnických osôb.

e) **trest zákazu činnosti** v rozsahu od jedného roka do desiatich rokov, ktorý spočíva v zakázaní vykonávať predmet alebo viacero predmetov podnikania, alebo činnosti, na ktorú treba osobitné povolenie, ak je právnická osoba odsúdená za trestný čin spáchaný v súvislosti s danou činnosťou. (§ 16 Zákona o TZPO)
f) **trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie**, ak je právnická osoba odsúdená za „trestný čin spáchaný v súvislosti so žiadosťou o dotáciu, subvenciu, príspevok alebo iné plnenie zo štátneho rozpočtu, z rozpočtu verejnoprávnej inštitúcie, rozpočtu štátneho fondu, rozpočtu vyššieho územného celku alebo rozpočtu obce, s ich poskytovaním alebo využívaním.“[14] Teda právnická osoba sa nesmie uchádzať o spomenuté dotácie či subvencie a to v rozmedzí jedného až desiatich rokov.
g) **trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie**, ktorý môže súd uložiť v rozmedzí jedného až desiatich rokov, ak právnický osoba spáchala trestný čin v súvislosti so žiadosťou o pomoc a podporu alebo plnenie poskytované z fondov Európskej únie.
h) **trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní**, kedy súd môže zakázať právnickej osobe zúčastňovať sa verejného obstarávania v rozmedzí jedného až desiatich rokov.
i) **trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku**, ktorý sa na náklady odsúdenej právnickej osoby zverejňuje v Obchodnom vestníku, alebo aj v prevádzkach alebo organizačných zložkách právnickej osoby, ak to určí súd. Súd zároveň určí rozsah, spôsob a lehotu na zverejnenie odsudzujúceho rozsudku.

Nová právna úprava taktiež umožňuje, aby boli trestne zodpovedné právnické osoby s majetkovou účasťou štátu, hoci štát samotný, iné štáty a orgány štátu, medzinárodné organizácie zriadené na základe medzinárodného práva verejného a ich orgány, ako aj obce a vyššie územné celky, právnické osoby zriadené zákonom či právnické osoby, ktoré požívajú konkurznú imunitu nie. Taktiež nie sú v zákone do taxatívneho výpočtu trestných činov, ktorých sa môžu dopustiť právnické osoby zahrnuté niektoré trestné činy, ktorých povaha by to priam vyžadovala, ako napríklad trestný čin nevyplatenie mzdy a odstupného, podvod, úverový podvod. Avšak oproti teraz účinnej právnej úprave TZPO, aspoň v rámci sankčného aparátu, priniesla nová právna úprava zlepšenie. Ostáva už len počkať, či táto úprava dostane možnosť byť aj reálne využitá.

Záver

Otázka zodpovednosti právnických osôb za ich protiprávne konanie je každým rokom čoraz aktuálnejšia. Je to spôsobené najmä rozmachom právnických osôb, ktoré v dnešnom svete pôsobia globálne a zasahujú takmer všetky sféry života jednotlivca. Potrebu sankcionovať tento subjekt, ktorý je umelým subjektom vytvoreným právom začali vnímať aj medzinárodné spoločenstvá, ktoré pracujú globálne alebo aj lokálne. Pri úzkych ekonomických prepojeniach a narastajúcich možnostiach právnických osôb pôsobiť na viacerých trhoch v rôznych krajinách, právnické osoby začali využívať a stále využívajú výhody niektorých štátov, ktoré sú vo vzťahu k právnickým osobám „umiernenejšie“. Tomu sa tieto medzinárodné organizácie snažili zabrániť a žiadali svojich členov, aby bolo možné jednak právnickú osobu za jej protiprávne činy legálne potrestať, ako aj to, aby takéto potrestanie bolo možné vykonať alebo uznať aj v ostatných štátoch spoločenstva. Na základe takýchto dohôd bola aj Slovenská republika zaviazaná zabezpečiť, aby právnické osoby mohli byť efektívne, účinne a primerane sankcionované za ich protiprávne činy. Slovenská republika zvolila cestu TZPO, nakoľko zavedenie administratívnoprávnej úpravy, ktorá by vyhovovala požiadavkám medzinárodného spoločenstva by bola omnoho komplikovanejšia, s možným rizikom protiústavnosti tohto riešenia, nakoľko len súdy môžu rozhodovať o vine a treste, vyžadovalo by zavedenie nových skutkových podstát správnych deliktov, alebo aj zavedenie inštitútov známych trestnému právu do správneho konania.[15] V Slovenskej republike sa problému TZPO začala venovať pozornosť už v roku 2004, kedy bol predložený prvý návrh zákona o TZPO navrhujúci zavedenie pravej TZPO, ktorý samozrejme nebol schválený. Nasledoval návrh v roku

[14] §17 ods. 1 Zákona č. 91/2016 Z.z.o trestnej zodpovednosti právnických osôb.
[15] Dôvodová správa k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, 2015, s. 5.

2005 a dva návrhy v roku 2006, ktoré taktiež navrhovali zaviesť pravú TZPO s výpočtom viacerých trestov aj ochranných opatrení. Taktiež neboli schválené. Po dvojročnej prestávke bol predložený nový koncepčný návrh TZPO pracujúci s nepravou TZPO. Taktiež nebol schválený. Až návrh v roku 2010, ktorý bol do veľkej miery podobný z návrhom z roku 2008 bol schválený. Toto kompromisné riešenie malo zabezpečiť, aby Slovenská republika bola vnímaná ako krajina, ktorá si plní záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv. Avšak kritika právnych teoretikov s teraz účinnou právnou úpravou TZPO bola potvrdená hodnotiacou skupinou OECD v roku 2012. Zákonodarca musel opäť otvoriť otázku TZPO. Nový návrh, ktorý bol schválený koncom roka 2015 sa opätovne vracia k zavedeniu pravej TZPO, čiže tomu, čo bolo navrhované od samotného začiatku riešenia tejto problematiky. Nový zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb, čo sa sankcií týka, zavádza väčšie možnosti postihovania právnických osôb za ich protiprávne konanie, ktoré sudca môže viac konkretizovať pri jednotlivých prípadoch. Sankcie, aspoň teoreticky, sa zdajú byť dostatočne primerané, ale len prax ukáže či budú aj účinné a efektívne. Je však nepochybné, že zavedenie pravej TZPO, oproti terajšej úprave nepravej TZPO je krok v pred v tejto problematike.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Zodpovednosť právnických osôb za ich protiprávne konanie je aktuálnou otázkou, ktorou sa aktívne zaoberá aj Slovenská republika od roku 2004. Navrhovaným riešením problematiky sankcionovania právnických osôb za ich protiprávne konanie bola trestná zodpovednosť právnických osôb. Prvý návrh zákona, ktorý túto problematiku riešil pochádza z roku 2004. Ako aj návrh z rokov 2005 a koaličný návrh z roku 2006 a opozičný návrh tiež z roku 2006, navrhovalo za zavedenie koncepcie pravej zodpovednosti právnických osôb. Kvôli naburávaniu inštitútov trestného práva, porušeniu personalizácie trestu ako aj politickej nevôli tieto návrhy zákonov neboli schválené. Ako riešenie tejto situácie bol poskytnutý návrh v roku 2008, podľa ktorého by bola zavedená nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb. Tá bola zavedená do právneho poriadku až návrhom z roku 2010, zákonom č. 224/2010 Z.z. sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. Táto právna úprava dávala súdom možnosť uložiť právnickej osobe len dve ochranné opatrenia, zhabanie finančnej čiastky a zhabanie majetku. Táto právna úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb nebola v praxi ešte ani raz využitá. Nakoľko právny teoretici kritizovali toto riešenie danej problematiky od začiatku, ale najmä hodnotiaca skupina OECD uviedla, že Slovenská republika si nesplnila svoj záväzok z Dohovoru o boji s podplácaním zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných transakciách, bol predložený a nový návrh trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý navrhuje zavedenie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Tento návrh bol 13. novembra 2015 schválený. Nový zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb platný od 25. februára a účinný od 1. júla 2016 umožňuje uložiť právnickým osobám deväť trestov za ich protiprávne činy, konkrétne trest zrušenia právnickej osoby, trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia veci, peňažný trest, trest zákazu činnosti, trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie, trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie, trest zákaz účasti na verejnom obstarávaní a trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku. Nakoľko táto právna úprava bude účinná až o tri mesiace, na jej efektivitu a reálny účinok je potrebné si ešte počkať, očakáva sa však, že bude efektívnejšia ako teraz platná a účinná právna úprava.

Resumé (v anglickom jazyku)

Liability of legal persons for the unlawful conduct is a current issue that the Slovak Republic is actively engaged in since 2004. The solution of the issue of sanctioning legal persons for their illegal conduct was criminal liability of legal persons. The first proposal, which addressed this issue dates back to 2004. The proposal in 2004, another one in 2005 as well as the one from the coalition in 2006 one form the opposition in 2006, proposed the introduction of a direct method of the liability of legal persons. Because of inconsistency with some criminal law institutes, the violation of the personalization of punishment and political resentment these draft laws were not approved. As a solution to this situation the proposal in 2008 proposed to establish indirect criminal liability of legal persons. This method of criminal liability of legal entities was passed into law from the draft from

2010 as an Act. 224/2010 Z.z. amending Act. 300/2005 Z.z. Penal Code. That legislation gives courts the opportunity to impose only two protective measures to a legal entity, the confiscation of financial amount and the confiscation of assets. This legislation of criminal liability of legal persons was never used in practice. Since scholars have criticized this solution from the beginning, and especially it was stated that the Slovak republic has failed to fulfil its commitment to the Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions by the review team of the OECD, a new proposal was presented. It proposes the introduction of the direct criminal liability of legal persons. This proposal was approved on the 13th of November 2015. The new law no. 91/2016 Z.z. the criminal liability of legal persons is valid from February 25, and will be effective from July 1, 2016. According to this bill nine penalties can be imposed to legal entity for its illegal acts, in particular the cancelation of legal persons, confiscation of property, forfeiture of a thing, pecuniary penalty, prohibition of activities, prohibition to receive subsidies or grants, prohibition to receive help and support provided by EU funds, prohibition of participation in public procurement and publishing of the conviction. As this legislation will be effective in to three months time, it is necessary to wait for its effectiveness and real impact, but it is expected to be more effective than today's valid and effective legislation.

Zoznam bibliografických odkazov:

BURDA, E.2008. Prečo nám trestná zodpovednosť právnických osôb naháňa hrôzu. In NECKÁŘ, J., RADVAN, M., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J.2008. *Dny práva –Days of law. Brno: Masarykova univerzita.* 2008. ISBN 978-80-210-4733-4. 1683 – 1687s.

BURDA, E., KURILOVSKÁ, L. 2009. Nedostatky v doterajších legislatívnych návrhoch trestnej zodpovednosti právnických osôb. In *Trestná zodpovednosť právnických osôb, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009.* Bratislava: EUROKÓDEX, 2009. ISBN 978-80-89447-15-2. 157 – 176s.

Dôvodová správa k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, 2015.

Dôvodová správa k zákonu č. 224/2010 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, 2010.

MEDELSKÝ, J. 2014. Súčasnosť a budúcnosť trestnej zodpovednosti právnických osôb. In *Magister officiorum*. ISSN 1338-5569, 2014, r.4, č.1, s.66-74.

Návrh Trestného zákona 2004.

Návrh zákona, ktorým sa zavádza trestná zodpovednosť právnických osôb (koaličný návrh), 2006.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 318/1999 Z. z.

Zákon č. 224/2010 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 91/2016 Z.z.o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontaktné údaje:

JUDr. Mgr. Zuzana Medelská Tkáčová, PhD.
Katedra súkromnoprávnych vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava

t. č. 09610 57471
e-mail: zuzana.medelska@minv.sk

DELIKTUÁLNA ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB VO VYBRANÝCH ŠTÁTOCH EURÓPSKEJ ÚNIE

PhDr. JUDr. Mgr. Jozef MEDELSKÝ, PhD.
Katedra verejnoprávnych vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Príspevok ponúka pohľad na možnosti postihovať právnické osoby. Prezentované sú možnosti tak trestnoprávne ako aj administratívnoprávne. Analýza je prezentovaná na rôznych štátoch Európskej únie. Ako prvá je ponúknutá analýza úpravy Nemeckej spolkovej republiky, ktorá reprezentuje model administratívnoprávneho postihovania právnických osôb. V poradí druha je prezentovaná úprava Českej republiky, ktorá rozoznáva a aplikuje model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Ako tretia bude ponúknutá analýza aktuálnej úpravy Slovenskej republiky v podobe nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Záverom bude načrtnutá budúcnosť sankcionovania právnických osôb v Slovenskej republike v zmysle zákonnej úpravy, ktorá prešla celým legislatívnym procesom, a ktorej účinnosť sa očakáva v júli 2016.*
Kľúčové slova: *právnická osoba, sankcionovanie právnických osôb, administratívnoprávna zodpovednosť, trestnoprávna zodpovednosť, Nemecká spolková republika, Česká republika, Slovenská republika*

Annotation: *The contribution presents sanctioning possibilities of legal entities. Presented are criminal and administrative law possibilities. It is presented according to legal regulation of various European Union countries. As the first analysis is offered, the German regulation, which represents the model of administrative legal sanctioning of legal entities. As the second is presented the regulation of the Czech Republic, which recognizes and applies the model of direct criminal liability of legal entities. As a third will be offered analysis of the current law regulation of the Slovak Republic in the form of indirect criminal liability of legal entities. In conclusion will be outlined future sanctioning of legal entities in the Slovak Republic in terms of regulation, which went through the whole legislative process, and whose efficacy is expected in July 2016.*
Keywords: *legal entity, legal person´s sanctioning, administrative legal liability, criminal liability, Federal Republic of Germany, Czech Republic, Slovak Republic*

Úvod

Trestná zodpovednosť právnických osôb je tak teoretickým ako aj praktickým problémom Európy. Právnické osoby sa dopúšťajú protiprávnej činnosti. Sú to fyzické osoby, ktoré sa skrývajú za zložité štruktúry právnických osôb, a ktoré nie sú v konečnom dôsledku sankcionované za protiprávne konanie. Práve z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby existoval systém, ktorý bude efektívne sankcionovať právnické osoby za protiprávnu činnosť, ktorej sa prostredníctvom fyzických osôb so vzťahom k právnickej osobe, dopúšťajú.

1. Nemecká spolková republika

Nemecká právna úprava je založená na administratívnoprávnom postihovaní právnických osôb špecifikom je prelínanie noriem správneho a trestného práva. Nie je teda možné jednoznačne povedať, že sa jedná o rýdzo administratívnoprávne postihovanie právnických osôb, hoc normy správneho práva prevažujú v tejto úprave. Šimovček ku vzťahu správneho a trestného práva píše:

> *„Právnickej osobe možno podľa nemeckého trestného zákona za spáchanie trestného činu odobrať majetkový prospech prepadnutím získanej čiastky, a to podľa § 73 trestného zákona alebo zhabať majetkový prospech podľa § 75 trestného zákona. Taktiež podľa hospodárskeho trestného zákona možno podľa § 10 ods. 2 uložiť sankciu vo forme odobratia majetkového prospechu. Zákon o priestupkoch ako súčasť správneho práva sankcionuje protiprávne konanie subjektov primárne, kým normy trestného práva sekundárne, nakoľko majú byť aplikované „ultima ratio“. Skutkové podstaty správneho práva disponujú nižším stupňom závažnosti oproti skutkovým podstatám trestného práva, ktoré aplikuje ultima ratio.“*[1]

[1] ŠIMOVČEK, I., STRÉMY, T. Trestná alebo správa zodpovednosť právnických osôb, IN: JELÍNEK, J. a kolektív: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektívy*. Praha: Leges, 2013. s. 40.

Dôkazom aplikácie noriem správneho práva a trestného práva je aj skutočnosť, že ak sa právnická osoba dopustí protiprávneho konania v podobe priestupku, tak o uložení sankcie bude rozhodovať správny orgán. V prípad ak sa právnická osoba dopustí trestného činu, tak o sankcii rozhoduje príslušný súd na základe trestného stíhania prokuratúry. V pomeroch Nemecka je administratívnoprávna zodpovednosť aplikovaným inštitútom, ktorý je efektívnym nástrojom v boji proti právnickým osobám. Nemecká právna úprava umožňuje:

„Odčerpať majetkový prospech prepadnutím (Verfall podľa § 73 ods. 3 tr. zákona), zhabaním (Einziehung podľa § 75 tr. zákona), odňať majetkový prospech podľa hospodárskeho trestného zákona (Abführung des Mehreslöses, § 10 ods. 2), uložiť „tresty za priestupky" (Ordnungsstrafen – doslova poriadkové tresty)."[2] *Právnické osoby sú postihované prevažne finančnými sankciami, z ktorých to sú najmä§ pokuty vyplývajúce zo zákona o priestupkoch: „Ustanovenie § 30 OWiG ustanovuje, že právnická osoba môže byť zodpovedná za spáchanie trestného činu podľa správneho práva, pokiaľ jej zákonný zástupca alebo člen štatutárneho orgánu spáchal trestný čin pri výkone svojich pracovných povinností alebo jeho pomocou sa chcela právnická osoba obohatiť, pokiaľ právnická osoba mohla spáchaniu takéhoto trestného činu zabrániť."*[3]

Podľa ustanovenia § 30 je teda právnickej osobe pripočítané konanie jej:

- štatutárneho orgánu,
- spoločníka oprávneného k zastupovaniu právnickej osoby,
- generálneho splnomocnenca,
- prokuristu v riadiacom postavení,

ako jej vlastné protiprávne a zavinené konanie. Pokiaľ sa dopustí protiprávneho konania pri plnení pracovných úloh zamestnanec, ktorý nie je zákonným zástupcom alebo členom štatutárneho orgánu právnickej osoby, môže byť právnická osoba zodpovedná za takéto protiprávne konanie tohto zamestnanca len za predpokladu, že takémuto konaniu bolo možné objektívne predísť a to adekvátnym dohľadom nad zamestnancami zo strany členov štatutárneho orgánu.

Zákon o priestupkoch je teda nosnou právnou normou, ktorá umožňuje postihovať právnické osoby:

„Zákon o priestupkoch upravuje v prvej časti zákona v šiestom diely, v § 29a a § 30 pokuty ukladané právnickým osobám a združeniam. Podľa § 30 ods. 2 výška pokuty sa v prípade spáchania trestného činu môže vyšplhať až do výšky 1.000 000,- eur a v prípade spáchania priestupku do výšky 500.000,- eur. Ak bola uložená pokuta podľa uvedeného ustanovenia, právnickej osobe alebo združeniu osôb už nemožno uložiť trest prepadnutia majetkového prospechu podľa § 73 trestného zákona ani trest prepadnutia náhradnej hodnoty podľa § 73a trestného zákona a dokonca ani sankciu úpadku podľa § 29a zákona o priestupkoch."[4]

Čin, ktorý právnická osoba spácha prostredníctvom štatutárneho orgánu, musí byť zavinený a musí byť spáchaný v okruhu pôsobnosti právnickej osoby. Týmto protiprávnym konaním teda musia byť porušené povinnosti právnickej osoby. Porušenie týchto povinností právnických osôb sa označuje ako „zvláštne delikty".[5]

Príkladom protiprávneho konania, ktorého sa právnická osoba môže dopustiť je priestupok v podobe porušenia povinného dohľadu. Právnická osoba je v zmysle skutkovej podstaty tohto priestupku sankcionovaná za zanedbanie kontrolných a dozorných povinností, ktorými sa dalo predísť protiprávnemu konaniu. Ďalším príkladom protiprávneho konania sú delikty voči majetku, životu alebo zdraviu. V prípad spáchania deliktov ako podvod, sprenevera alebo úplatkárstvo pri ktorých sa právnická osoba obohatila môže byť právnickej osobe v zmysle zákona o priestupkoch

[2] JELÍNEK., J. 2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007. s. 184.
[3] Tamtiež,. s. 184.
[4] ŠIMOVČEK, I., STRÉMY, T. Trestná alebo správa zodpovednosť právnických osôb, IN: JELÍNEK, J. a kolektív: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektívy*. Praha: Leges, 2013. s. 40 – 41.
[5] Pozri bližšie: PRÁŠKOVÁ, H. Správní trestnání právnických osob v Německu, IN: Trestněprávni revue, C.H. Beck, Praha, 2007, č. 9, s. 255

uložené odobratie neoprávneného obohatenia. Pre vyvodenie zodpovednosti a následne pre uloženie sankcie za túto skupinu protiprávnych činov je potrebné naplniť podmienku podľa ktorej sa musí protiprávneho konania dopustiť štatutárny orgán právnickej osoby.

Špecifikom sú tzv. hospodárske delikty. Príkladom týchto deliktov sú krátenie dane, subvenčný podvod alebo úverový podvod spáchaný v prospech právnickej osoby. V prípade tohto druhu protiprávneho konania umožňuje právna úprava odčerpať právnickej osobe majetkový prospech, ktorý protiprávnym konaním získali. Konkrétne sa tak môže stať aplikáciou vedľajších dôsledkov, ktoré sú však obsiahnuté v normách trestného práva. Príkladom sú:

- prepadnutie,
- odobratie majetkového prospechu alebo
- zhabanie majetku.

Niektoré zákony umožňujú uložiť právnickej osobe za takéto protiprávne konanie aj sankciu v podobe zrušenia právnickej osoby. Tento druh sankcie sa však aplikuje minimálne.[6]

Analyzovaná právna úprava sa dotýka:

- právnických osôb,
- združení bez právnej subjektivity a
- obchodných spoločností.

Nemecko teda ponúka príklad fungovania administratívnoprávneho postihovania právnických osôb, pričom sa jedná o inštitút s charakterom sankcií, ktoré požaduje aj medzinárodné spoločenstvo. Výhodou správneho systému postihovania právnických osôb je, že správne právo nenarúša existujúce zásady trestného práva. Na strane druhej mnoho odborníkov zastáva názor, že hoc Nemecko aplikuje správnu zodpovednosť právnických osôb, postupne prechádza na trestnoprávne vyvodzovanie zodpovednosti. O tejto skutočnosti svedčia aj vyššie predstavené trestnoprávne inštitúty, ktoré reálne umožňujú sankcionovať právnickú osobu za trestné činy. Nemecká právna úprava sa v súčasnosti reálne zaoberá fixným zakotvením trestnej zodpovednosti právnických osôb do právneho poriadku. Bližšie sa budeme vzťahu správneho práva a trestného práva ohľadom sankcionovania právnických osôb venovať v záverečnej kapitole, kde budeme pojednávať o výhodách, resp. nevýhodách sankcionovania právnických osôb normami správneho práva.

2. Česká republika

Česká republika je druhou z krajín, ktorej úpravu budeme analyzovať. V prípade Českej republiky sú právnické osoby sankcionované trestnoprávnymi normami a teda trestnou zodpovednosťou právnických osôb. Polemika ohľadom zavedenia trestnoprávnej možnosti postihovania právnických osôb bola veľká a samotné rozhodovanie o pristúpení k trestnoprávnemu sankcionovaniu bolo zdĺhavé. Napokon sa však Česká republika priklonila k zavedeniu modelu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, čím zaviedla kolektívnu trestnú zodpovednosť právnických osôb a právnym následkom ich protiprávnej činnosti sú tresty a ochranné opatrenia. Úprava je obsiahnutá v samostatnom zákone, konkrétne to je zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Je potrebné zdôrazniť, že úprava je pomerne nová, no napriek tomu je aplikovaná aj v praxi, čo je najdôležitejším atribútom. Česká republika sa tak pridala k drvivej väčšine štátov Európy, ktoré aplikujú model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Zákon pozostáva z dvoch nosných častí. Hmotnoprávnej a procesnoprávnej. Náplňou tejto podkapitoly teda bude analýza zákona, ktorým Česká republika zaviedla trestnoprávne postihovanie právnických osôb.

[6] Pozri bližšie: PRÁŠKOVÁ, H. Správní trestnání právnických osob v Německu, IN: Trestněprávni revue, C.H. Beck, Praha, 2007, č. 9, s. 255

Hmotnoprávna časť obsahuje ustanovenia, ktoré opisujú podmienky vzniku trestnej zodpovednosti u právnickej osoby. Trestná zodpovednosť sa vzťahuje na všetky právnické osoby s výnimkou, ktorú stanovuje zákon v § 6. Vyňaté teda sú:

- Česká republika a
- Samosprávne celky pri výkone verejnej moci.

„*Vylúčenie Českej republiky z trestnej zodpovednosti podľa navrhovaného zákona predstavuje vylúčenie všetkých organizačných zložiek štátu, a to nielen z dôvodu, že tieto nie sú právnickými osobami (§ 3 a § 51 zákona č. 219/2000 Sb.). Česká republika – štát, ktorý je sám právnickou osobou, je súborom organizačných zložiek štátu vykonávajúcich v rámci svojej pôsobnosti alebo predmetu činnosti funkcie štátu (vrátane činností s tím súvisiacich), ktoré taktiež vykonávajú vlastnícke a iné majetkové práva štátu formou príslušnosti k hospodáreniu s majetkom štátu. Z povahy organizačných zložiek štátu vyplýva, že uplatnenie trestnej zodpovednosti voči organizačným zložkám štátu je vylúčené, štát by nemal trestať sám seba. Pokiaľ bude v organizačnej zložke zistené konanie podliehajúce trestnej zodpovednosti, pôjde o trestnú zodpovednosť fyzickej osoby, a to či už pôjde o osobu oprávnenú konať v mene štátu (§ 7 zákona č. 279/2000 Sb.) alebo inú osobu zaradenú do organizačnej zložky k výkonu práce.“*[7]

K subjektom požívajúcim imunitu je potrebné zaradiť aj medzinárodné medzivládne organizácie. Imunita sa nevzťahuje na právnické osoby s majetkovou účasťou štátu.

Základ pre vyvodenie trestnej zodpovednosti voči právnickej osobe je vyjadrený v § 8. Trestný čin spáchaný právnickou osobou je protiprávny čin spáchaný v jej mene, v jej záujme alebo v rámci jej činnosti, ak tak konal:

a) Štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu, alebo iná osoba oprávnená za právnickú osobu konať,
b) Ten, kto u právnickej osoby vykonáva riadiacu alebo kontrolnú činnosť,
c) Ten, kto vykonáva rozhodujúci vplyv na riadenie právnickej osoby,
d) Zamestnanec alebo osoba v obdobnom postavení pri plnení pracovných úloh a takéto konanie je možné právnickej osobe pripočítať.

Právnickej osobe je možné spáchanie trestného činu pripočítať ak bol spáchaný:

- Konaním orgánov právnickej osoby, resp. osôb vyššie uvedených alebo
- Zamestnancom na základe rozhodnutia, schválenia alebo pokynu právnickej osoby, resp. vyššie uvedených subjektov alebo aj preto, že orgány právnickej osoby (písm. a až c) nevykonali také opatrenia, ktoré mali vykonať podľa iného právneho predpisu alebo ktoré je od nich spravodlivé požadovať, predovšetkým nevykonali povinnú alebo potrebnú kontrolu nad činnosťou zamestnancov alebo iných osôb, ktorým sú nadriadení, alebo nevykonali potrebné opatrenia k zamedzeniu alebo odvráteniu následkov spáchaného trestného činu.[8]

Trestná zodpovednosť právnickej osoby je založená aj v prípade ak nie je možné zistiť, ktorá konkrétna fyzická osoba sa dopustila protiprávneho konania. Česká republika teda zaviedla kolektívnu trestnú zodpovednosť právnickej osoby.

„Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb počíta aj s variantom, že sa nepodarí zistiť, ktorá konkrétna fyzická osoba konajúca v mene alebo v záujme právnickej osoby skutočne konala. Táto okolnosť nebráni trestnej zodpovednosti právnickej osoby (§ 8 ods. 3 zákona TZPO). Znamená to, že doterajšia základná zásada českého trestného práva, zásada individuálnej trestnej zodpovednosti fyzickej osoby, sa mení na zásadu súbežnej trestnej

[7] JELÍNEK, J., HERCZEG, J.2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právanických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou.* Praha: Leges, 2012. s. 46

[8] Pozri bližšie: § 8 zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

zodpovednosti fyzickej a právnickej osoby, presnejšie povedané, jedná sa o zásadu nezávislej súbežnej trestnej zodpovednosti fyzickej a právnickej osoby.“[9]

Právnická osoba sa môže dopustiť jasne vymedzeného počtu trestných činov, ktoré sú obsiahnuté v § 7 zákona[10]. Jedná sa o pomerne široký okruh trestných činov, ktoré zodpovedajú medzinárodným štandardom. Napriek tomuto tvrdeniu je možné kritizovať opomenutie niektorých

---

[9] JELÍNEK, J., HERCZEG, J.2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právanických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou.* Praha: Leges, 2012. s. 23

[10] § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: „*Trestnými činy se pro účely tohoto zákona rozumí zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku, a to obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), svěření dítěte do moci jiného (§ 169 trestního zákoníku), vydírání (§ 175 trestního zákoníku), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku), sexuální nátlak (§ 186 trestního zákoníku), pohlavní zneužití (§ 187 trestního zákoníku), kuplířství (§ 189 trestního zákoníku), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 trestního zákoníku), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 trestního zákoníku), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 trestního zákoníku), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 trestního zákoníku), podvod (§ 209 trestního zákoníku), pojistný podvod (§ 210 trestního zákoníku), úvěrový podvod (§ 211 trestního zákoníku), dotační podvod (§ 212 trestního zákoníku), provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 trestního zákoníku), podílnictví (§ 214 trestního zákoníku), podílnictví z nedbalosti (§ 215 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku), neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 trestního zákoníku), opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 trestního zákoníku), poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 trestního zákoníku), padělání a pozměnění peněz (§ 233 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněná výroba peněz (§ 237 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 trestního zákoníku), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 trestního zákoníku), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 trestního zákoníku), porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 trestního zákoníku), padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245 trestního zákoníku), zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 trestního zákoníku), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 trestního zákoníku), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 trestního zákoníku), pletichy při veřejné dražbě (§ 258 trestního zákoníku), vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 trestního zákoníku), poškozování finančních zájmů Evropské unie (§ 260 trestního zákoníku), porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270 trestního zákoníku), nedovolené ozbrojování (§ 279 trestního zákoníku), vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 trestního zákoníku), nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 trestního zákoníku), přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284 trestního zákoníku), nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285 trestního zákoníku), poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293 trestního zákoníku), poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294 trestního zákoníku), poškození vodního zdroje (§ 294a trestního zákoníku), poškození lesa (§ 295 trestního zákoníku), neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297 trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s odpady (§ 298 trestního zákoníku), neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299 trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300 trestního zákoníku), poškození chráněných částí přírody (§ 301 trestního zákoníku), teroristický útok (§ 311 trestního zákoníku), vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 trestního zákoníku), vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 trestního zákoníku), přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku), podplacení (§ 332 trestního zákoníku), nepřímé úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku), zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 trestního zákoníku), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 trestního zákoníku), organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 trestního zákoníku), napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341 trestního zákoníku), neoprávněné zaměstnávání cizinců (§ 342 trestního zákoníku), křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346 trestního zákoníku), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení pečetidla státní pečeti a úředního razítka (§ 349 trestního zákoníku), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 trestního zákoníku), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 trestního zákoníku), podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 trestního zákoníku), účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 trestního zákoníku), podněcování k trestnému činu (§ 364 trestního zákoníku), nadržování (§ 366 trestního zákoníku), projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 trestního zákoníku) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 trestního zákoníku).*“

trestných činov, ako sú trestné činy proti životu a zdraviu, či majetkových trestných činov: „*Do katalógu trestných činov uvedených v § 7 TOPO neboli taktiež zaradené niektoré typické majetkové trestné činy, u ktorých by bolo možné očakávať, že ich frekvencia v prípade páchateľov právnických osôb nebude malá, napríklad trestné činy porušenia povinnosti pri správe cudzieho majetku alebo úpadkové delikty.*“[11] Zákon nevylučuje možnosť, že popri právnickej osobe bude vyvodená trestná zodpovednosť aj voči konkrétnej fyzickej osobe, ktorá sa protiprávneho konania dopustila. Zákon neopomenul právne nástupníctvo pre prípad zániku povinnej právnickej osoby, ktorá by sa chcela takýmto spôsobom vyhnúť výkonu trestu.

Právnym následkom trestného činu je trest alebo ochranné opatrenie. Niektoré tresty, či ochranné opatrenia je možné uložiť spoločne, resp. je vylúčené uloženie niektorých trestov popri sebe. Šámal spomína účel sankcionovania právnických osôb: „*Účelom sankcionovania právnických osôb môže byť aj náprava právnickej osoby v zmysle, aby sa stala riadnym korporátnym subjektom. Vo všeobecnej rovine, ak hovoríme o účele sankcií právnických osôb, je možné vychádzať z toho, že zásadne je kladený dôraz na ochranu spoločenských záujmov a súčasne je výrazne potláčaná ich resocializačná funkcia*.“[12]

Katalóg trestov je obsiahnutý v § 15 zákona nasledovne:

- Zrušenie právnickej osoby;
- Prepadnutie majetku;
- Peňažný trest;
- Prepadnutie veci alebo inej majetkovej hodnoty;
- Zákaz činnosti;
- Zákaz vykonávania verejných zákazok, účasti v koncesnom konaní alebo vo verejnej súťaži;
- Zákaz prijímania dotácií a subvencií;
- Uverejnenie rozsudku.

Sankcie sú založené na bipartícii. Katalóg trestov je teda doplnený o ochranné opatrenie, ktorým je zhabanie veci alebo inej majetkovej hodnoty. Ochranné opatrenie súd uloží v prípade ak by právnickej osobe nebol uložený trest prepadnutia majetku alebo inej majetkovej hodnoty. Samotný výkon predstavených sankcií je taktiež obsiahnutý v rámci ustanovení zákona. Súd je pri rozhodovaní o uložení sankcie povinný prihliadať na:

- Povahu trestného činu,
- Závažnosť trestného činu,
- Pomery právnickej osoby,
- Činnosť právnickej osoby vo verejnom záujme,
- Kroky právnickej osoby smerujúce k náhrade škody, odstráneniu škodlivých následkov,
- Dopad uloženého trestu, či ochranného opatrenia na jej budúcu činnosť.

Zákon počíta s inštitútom účinnej ľútosti a premlčaním trestného stíhania.

Procesnoprávna časť zákona sa venuje trestnému konaniu vedenému voči právnickej osobe. Nosným predpisom je samozrejme zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a konaniu proti nim. Dôležitú úlohu však zohráva aj český TP:

> *„Právnická osoba bude podrobená s výnimkou prípadov stanovených v TOPOZ taktiež ustanoveniam trestného poriadku o procesných úkonoch (tretia hlava tr.ř.), o zaistení veci a iných majetkových hodnôt (štvrtá hlava tr.ř.), o dokazovaní (piata hlava tr.ř.), o rozhodovaní*

[11] tamtiež, s. 66

[12] ŠÁMAL, P.2003. *Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice*, In KRATOCVÍL, V., Löff, M. (eds.): *Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob*. In *Acta Universitatis Brunensis-Iuridica*. č. 272 Brno: Masarykova univerzita, 2003.s. 175

(šiesta hlava tr.ř.), o jednotlivých štádiách alebo formách trestného konania (deviata až pätnásta hlava tr.ř.), o opravných prostriedkoch (siedma hlava, šestnásta hlava až devätnásta hlava tr.ř.) výberovo o zvláštnych spôsoboch konania (dvadsiata hlava tr.ř.), výberovo o výkone rozhodnutia (dvadsiata prvá hlava tr.ř.). Platí to aj o práve prezidenta udeliť právnickej osobe milosť, resp. použiť amnestiu.“[13]

Konanie sa riadi rovnakými procesnými zásadami ako v prípade konania proti fyzickým osobám.

Počiatočné ustanovenia riešia dôležitú skutočnosť a to vzťah správneho a trestného konania. Zákon absolútne vylučuje možnosť, aby prebiehalo trestné konanie v prípade ak prebehlo, resp. prebieha správne konanie. Zároveň zákon dodáva zákaz viesť trestné konanie, ak existuje právoplatné rozhodnutie vo veci zo strany správneho orgánu. Samozrejmosťou je spoločné konanie právnickej a fyzickej osoby a to v prípade ak trestné činy týchto dvoch subjektov navzájom súvisia. Zdôrazniť je potrebné, že trestná zodpovednosť u fyzickej a právnickej osoby sa posudzuje samostatne.

„*Účelom spoločného konania proti obvinenej právnickej osobe a obvinenej fyzickej osobe je nielen hľadisko procesnej ekonómie a rýchlosti konania (čl. 38 odst. 2 listiny – právo na prejednanie veci v primeranej lehote), ale aj to, že v spoločnom konaní môže súd lepšie zhodnotiť povahu a závažnosť stíhaných trestných činov a spravodlivejšie odstupňovať ukladané tresty. Podmienkou spoločného konania je objektívna súvislosť prejednávaných trestných vecí obvinenej právnickej a fyzickej osoby. Objektívna súvislosť je tu daná v prípadoch, kedy trestné činy týchto osôb majú vzájomný vnútorný vzťah (napr. boli spáchané ku škode rovnakého poškodeného).“*[14]

Procesné úkony v spoločnom konaní sú vykonávané prioritne vo vzťahu k fyzickej osobe a až následne k právnickej osobe.

„*Procesnými úkonmi právnickej osoby v trestnom konaní rozumieme predovšetkým úkony, ktorými je realizované právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa obvinenej (podozrivej) právnickej osobe kladú za vinu a k dôkazom o nich (§ 33 odst. 1 tr. řádu), ako aj ďalšie podania, návrhy (napr. návrh na doplnenie dokazovania či návrh na zastavenie trestného stíhania), žiadosti, nahliadanie do vyšetrovacieho spisu (§ 65 tr. řádu), riadne a mimoriadne opravné prostriedky*.“[15]

Osoba oprávnená konať za právnickú osobu musí preukázať súdu oprávnenie k takémuto zastupovaniu.

Pre prípad, že právnická osoba bude pokračovať v trestnej činnosti, resp. trestný čin dokoná alebo bude trestnú činnosť opakovať, súd je oprávnený k uloženiu zaisťovacieho opatrenia. Konkréte to je:

- Dočasné pozastavenie jednej, resp. viacerých predmetov činnosti,
- Obmedzenie nakladania s majetkom.

Zákon vo svojej procesnoprávnej časti upravuje poradie výsluchu, záverečnej reči, či posledného slova pre prípad spoločného konania. Záverom zákona sú ustanovenia týkajúce sa právneho styku s cudzincov.

Česká republika prijatím analyzovaného zákona zaviedla do svojho právneho poriadku model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Bez pochýb je tento inštitút prínosom o čom svedčia právoplatné rozsudky voči právnickým osobám, ktoré sa dopustili protiprávnej činnosti. Česká právna úprava je vhodným vzorom aj pre Slovenskú republiku, ktorá proces prijímania trestnej zodpovednosti právnických osôb ešte neukončila. Česká republika urobila obrovský krok vpred v boji proti právnickým osobám a ich protiprávnej činnosti.

---

[13] FENYK, J., SMEJKAL, L.2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 92-93

[14] JELÍNEK, J., HERCZEG, J.2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právanických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou.* Praha: Leges, 2012, s. 154

[15] tamtiež, s. 164-165

3. Slovenská republika

Po niekoľkých neúspešných pokusoch o zavedenie trestnoprávneho sankcionovania právnických osôb prišiel rok 2010, kedy na Slovenskú republiku bol nepriamo vyvíjaný nátlak zo strany medzinárodného spoločenstva, ktoré bolo reprezentované najvýznamnejšími medzinárodnými organizáciami. Práve normotvorná činnosť týchto medzinárodných organizácií bola dôvodom urýchleného prijatia trestnej zodpovednosti právnických osôb v roku 2010. Či takéto urýchlené prijatie bolo správne posúdime v záverečnej časti práce. Treba však jednoznačne poznamenať, že Slovenská republika si zakotvením nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb splnila svoje medzinárodné záväzky voči medzinárodným organizáciám, ktorých je členom. Na strane druhej inštitút trestnoprávneho postihovania právnických osôb nebol za päť rokov svojej existencie v praxi aplikovaný. Záhora prijatie nového inštitútu do právneho poriadku vystihol veľmi správne: *„Slovenská republika si môže „pripísať" ďalší bod. Podarilo sa jej ukončiť proces na implementáciu medzinárodných záväzkov ohľadom trestnej zodpovednosti právnických osôb. Slovenský zákonodarca zvolil „kompromisnú cestu" aby „aj ovca zostala celá aj vlk sýty". Podľa môjho názoru bola prijatá nedostatočná, málo efektívna právna úprava, ktorej uplatnenie v praxi bude spôsobovať problémy, na druhej strane, na medzinárodnom fóre môže Slovenská republika vyzerať ako dôveryhodný partner, ktorý si načas plní svoje záväzky."*[16] Kritický názor vyjadril Jelínek: „*Tzv. nepravú trestnú zodpovednosť právnických osôb považujem za slepú uličku, za krok nesprávnym smerom. Je tomu tak preto, že postavenie právnickej osoby v konaní proti fyzickej osobe, v ktorom má byť odčerpaný majetkový prospech právnickej osobe, je postavením tzv. zúčastnenej osoby. Takéto postavenie je nepochybne slabším postavením, ako postavenie obvineného, ktoré by právnická osoba mala v konaní vedenom proti právnickej osob*e."[17]

Kritikou nešetril ani Burda: „*Takéto riešenie považujem za najhoršie, aké môže vôbec v uvedenej problematike nastať. Trestnú zodpovednosť právnických osôb síce nezavedieme, ale negatívne dôsledky s ňou súvisiace de facto áno. Pritom právnická osoba by mala v trestnom konaní postavenie zúčastnenej osoby, ktoré je určite slabšie ako postavenie obvineného."*[18] Naopak určité pozitívum vyjadril vo svojom názore Mihálik, podľa ktorého: „*Sa jedná o kompromisnú cestu, ktorá je však zároveň originálnym riešením problematiky zodpovednosti právnických osôb za trestné činy fyzických osôb, aj keď určité náznaky sú prítomné v niektorých európskych štátoch, ako napr. Španielsko s tzv. vedľajšími opatreniami voči právnickej osobe, ktoré však nemá zavedené peňažné opatrenia."*[19] Súčasný stav je teda taký, že inštitút vykazuje nulovú aplikačnú prax, čo dokazuje, že boj proti ekonomickej, či inej kriminalite právnických osôb nie je dostačujúci a je nevyhnuté pristúpiť k zmenám. Bola to novela TZ, konkrétne zákon č. 224/2010 Z.z., ktorý do Slovenského právneho poriadku zaviedol model nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Zákonodarca čerpal z návrhu z roku 2008, kedy táto koncepcia bola predstavená po prvýkrát. Koncepcia je teda reprezentovaná modelom nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Základom sú kvázitrestnoprávne sankcie v podobe dvoch ochranných opatrení:

- Zhabanie peňažnej čiastky,
- Zhabanie majetku.

---

[16] ZÁHORA, J.2010. *Ukladanie trestných sankcií právnickým osobám v Slovenskej republike.* In *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teórii* a praxi. 2010, roč. 43, č. 4, s. 14

[17] JELÍNEK, J.2009.*Trestní odpovědnost právnických osob v České republice-stále otevřený problém,* In *Trestná zodpovednosť právnických osôb: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009.* Bratislava: EUROKÓDEX,2009. s. 112

[18] BURDA, E.2008. *Prečo nám trestná zodpovednosť právnických osôb naháňa hrôzu*. In NECKÁŘ, J., RADVAN, M., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J.2008. *Dny práva –Days of law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 1686

[19] MIHÁLIK, M. 2007. *Implementácia záväzkov Slovenskej republiky v oblasti zodpovednosti právnických osôb za trestné činy fyzických osôb.* In SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J.2007. *Dny veřejného práva, Days of Public Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 793

Zhabanie peňažnej čiastky

Zhabanie peňažnej čiastky je prvým ochranným opatrením, ktoré má fakultatívnu povahu. Súd teda môže k uloženiu pristúpiť. Ochranné opatrenie je vymedzené v § 83a TZ. Základom pre vyvodenie zodpovednosti je ods. 1 zmieneného paragrafového znenie:

„*Zhabanie peňažnej čiastky môže súd uložiť právnickej osobe, ak bol spáchaný trestný čin, hoci aj v štádiu pokusu, alebo ak došlo k účasti na trestnom čine v súvislosti*

a) s výkonom oprávnenia zastupovať túto právnickú osobu,

b) s výkonom oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby,

c) s výkonom oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby, alebo

d) so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v tejto právnickej osobe." (§ 83a ods. 1 TZ)

Súd pri rozhodovaní o výške peňažnej čiastky, ktorá má byť uhradená zohľadňuje:

- závažnosť činu,
- rozsah,
- získaný prospech,
- rozsah škody,
- okolnosti spáchania trestného činu,
- následky pre právnickú osobu.

TZ stanovuje výšku peňažnej čiastky v rozmedzí od 800 do 1 660 000 eur. Je vylúčené uloženie ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky a zhabania majetku popri sebe. Ochranné opatrenie nie je možné uložiť vybraným subjektom, ktorý požívajú takzvanú konkurznú imunitu, ktorá je vymedzená v zákone č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov. V zmysle uvedeného zákona sa ochranné opatrenie nevzťahuje na:

„Usporiadanie majetkových pomerov dlžníka, ktorým je štát, štátna rozpočtová organizácia, štátna príspevková organizácia, štátny fond, obec, vyšší územný celok, rozpočtová organizácia a príspevková organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti obce a vyššieho územného celku alebo iná osoba, za ktorej všetky záväzky zodpovedá alebo ručí štát. Tento zákon sa nevzťahuje ani na usporiadanie majetkových pomerov dlžníka, ktorým je Národná banka Slovenska, Fond ochrany vkladov alebo Garančný fond investícií.“ (§ 2 zákona č. 7/2005 Z.z.)

TZ zároveň dodáva, že ochranné opatrenie nemôže postihnúť majetok štátu, resp. Európskej únie, majetok orgánu cudzieho štátu a majetok medzinárodných medzivládnych organizácií. Ochranné opatrenie súd taktiež neuloží v prípade účinnej ľútosti[20], zániku trestnosti činu alebo premlčania trestného stíhania.[21]

Potom čo súd uloží v trestnom konaní ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky, povinný subjekt musí pristúpiť k uhradeniu súdom určenej peňažnej čiastky a to v lehote, ktorá by nemala byť kratšia ako 30 dní.

„*Len čo nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie, ktorým bolo uložené zhabanie peňažnej čiastky, zašle predseda senátu jeho rovnopis bez odôvodnenia orgánu štátnej správy príslušnému podľa osobitného predpisu o správe a vymáhaní súdnych pohľadávok. Tento orgán je oprávnený prijať peňažné plnenie zodpovedajúce nároku štátu zo zhabania peňažnej čiastky, alebo v prípade omeškania zúčastnenej osoby s jeho dobrovoľným plnením v lehote, určenej v rozhodnutí, je oprávnený s nárokom alebo s jeho časťou nakladať spôsobom ustanoveným osobitným predpisom o správe a vymáhaní súdnych pohľadávok.“*[22]

[20] Pozri bližšie § 85 TZ a § 86 TZ

[21] Pozri bližšie § 87 TZ a § 88 TZ

[22] ZÁHORA, J.2010. *Ukladanie trestných sankcií právnickým osobám v Slovenskej republike.* In *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teórii* a praxi. 2010, roč. 43, č. 4, s. 13

Ak teda nedôjde k dobrovoľnému plneniu, oprávnený subjekt môže pristúpiť k vymáhaniu. Oprávneným subjektom na prijatie dobrovoľného plnenia ako aj na výkon je justičná pokladnica so sídlom na krajskom súde v Bratislave.

Významným je ustanovenie pojednávajúce o prechode povinností na právneho nástupcu pre prípad rozdelenia právnickej osoby, jej zlúčenia alebo splynutia. Zákonodarca tým chce zabrániť, aby sa právnická osoba niektorou z aktivít (rozdelenie, splynutie alebo zlúčenie) vyhla výkonu ochranného opatrenia. Uhradená, resp. vykonaná peňažná čiastka, ktorá bola predmetom ochranného opatrenia sa stáva majetkom štátu, alebo oného subjektu v súlade s medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná.

Zhabanie majetku

Zhabanie majetku je druhým ochranným opatrením, ktoré má však obligatórnu povahu. Súd teda musí pristúpiť k jeho uloženiu ak nastanú skutočnosti špecifikované v § 83b ods. 1 TZ:

„(1) *Zhabanie majetku súd uloží právnickej osobe, ak bol spáchaný trestný čin, hoci aj v štádiu pokusu, alebo ak došlo k účasti na trestnom čine uvedenom v § 58 ods. 2 alebo 3, a ak právnická osoba nadobudla majetok alebo jeho časť trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti, v súvislosti*

a) *s výkonom oprávnenia zastupovať túto právnickú osobu,*

b) *s výkonom oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby,*

c) *s výkonom oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby, alebo*

d) *so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v tejto právnickej osobe.“* (§ 83b ods. 1 TZ)

Právnická osoba s teda musí dopusti konkrétneho trestného činu, ktorý je vymedzený v § 58 ods. 2 a ods. 3[23] TZ. Rozsah kriminalizácie je teda limitovaný na konkrétne skutkové podstaty trestných činov. Táto skutočnosť je rozdielna oproti ochrannému opatreniu zhabania peňažnej čiastky, kedy sa právnická osoba mohla dopustiť ktoréhokoľvek trestného činu.

[23] *„(2)* Trest prepadnutia majetku súd uloží bez splnenia podmienok uvedených v odseku 1, ak odsudzuje páchateľa za spáchanie trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 173 ods. 3, trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 179, trestného činu zverenia dieťaťa do moci iného podľa § 180 ods. 2 alebo 3 alebo § 181, trestného činu vydierania podľa § 189 ods. 2 písm. c), trestného činu hrubého nátlaku podľa § 190 ods. 1, 3, 4 alebo 5 alebo § 191 ods. 3 alebo 4, trestného činu nátlaku podľa § 192 ods. 3 alebo 4, trestného činu podielnictva podľa § 231 ods. 2, 3 alebo 4 alebo § 232 ods. 3 alebo 4, trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 1 alebo 2 alebo § 234, trestného činu falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí a cenných papierov podľa § 270, trestného činu uvádzania falšovaných, pozmenených a neoprávnene vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 271 ods. 1, trestného činu výroby a držby falšovateľského náčinia podľa § 272 ods. 2, trestného činu skrátenia dane a poistného podľa § 276 ods. 2, 3 alebo ods. 4, trestného činu neodvedenia dane a poistného podľa § 277 ods. 2, 3 alebo ods. 4, trestného činu daňového podvodu podľa § 277a ods. 2 alebo ods. 3, trestného činu nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 ods. 2 alebo 3, trestného činu porušenia predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru podľa § 279 ods. 2 alebo 3, trestného činu teroru podľa § 313 alebo § 314, trestného činu prijímania úplatku podľa § 328 ods. 2, trestného činu falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky podľa § 352 ods. 6, trestného činu prevádzačstva podľa § 355 alebo § 356, trestného činu kupliarstva podľa § 367 ods. 3, trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368, trestného činu rozširovania detskej pornografie podľa § 369, trestného činu ohrozovania mravnosti podľa § 372 ods. 2 alebo 3 alebo trestného činu terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419 a páchateľ nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti.

(3) Trest prepadnutia majetku súd uloží bez splnenia podmienok uvedených v odseku 1 aj vtedy, ak odsudzuje páchateľa za spáchanie trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 3 alebo 4 alebo § 173 ods. 4, trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 3 alebo 4, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297, trestného činu prijímania úplatku podľa § 328 ods. 3 alebo § 329 ods. 3 alebo trestného činu podplácania podľa § 334 ods. 2 alebo § 335 ods. 2.“

Subjekty, ktoré nemôžu byť postihnuté ochranným opatrením sú identické ako v prípade ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky. Súd musí pri rozhodovaní zohľadniť všetky skutočnosti týkajúce sa:

- závažnosti činu,
- rozsahu,
- získaného prospechu,
- rozsahu škody,
- okolností spáchania trestného činu,
- následkov pre právnickú osobu.

Dôležitým je ustanovenie § 83b ods.3, ktoré býva označované aj ako liberačný dôvod. Jedná sa o možnosť súdu nepristúpiť k uloženiu ochranného opatrenia zhabania majetku, ak je možné zabezpečiť ochranu spoločnosti bez zhabania majetku právnickej osobe vzhľadom:

- na závažnosť spáchaného trestného činu,
- rozsah činu,
- získaný prospech,
- spôsobenú škodu,
- okolnosti spáchania trestného činu,
- následky pre právnickú osobu,
- dôležitý verejný záujem.[24]

Liberačný dôvod v podobe dôležitého verejného záujmu je teda dôvodom neuloženia ochranného opatrenia zhabania majetku. Môže však dôjsť k polemike ohľadom výkladu pojmu „dôležitý verejný záujem“. TZ neponúka výklad tohto pojmu. Dôvodová správa k výkladu dodáva:

> „*Dôležitý verejný záujem je v tomto prípade potrebné vnímať v každom prípade individuálne, zohľadňujúc všetky okolnosti prípadu, majúc na zreteli dôležité záujmy štátu realizované pri výkone verejnej moci, ktoré prevažujú nad oprávneným záujmom fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktorý prináša majetkový prospech alebo iný prospech ostatným osobám alebo mnohým z nich a bez jeho realizácie by mohli vzniknúť rozsiahle alebo nenahraditeľné škody. Aplikácia tohto ustanovenia prichádza do úvahy napríklad v prípadoch, ak by uloženie a výkon ochranného opatrenia zhabania majetku mohlo mať za následok likvidáciu veľkého počtu pracovných miest a pod.*“[25]

Dôležitým verejným záujmom teda bude napríklad ochrana pracovných miest, strategický záujem štátu na činnosti právnickej osoby a podobne.

Dôsledkom uloženia ochranného opatrenia zhabania majetku je vyhlásenie konkurzu na majetok odsúdenej právnickej osoby. Ochranné opatrenie je vykonané až po ukončení konkurzu. Zákonodarca tak prioritne ponúka možnosť uspokojiť pohľadávky veriteľov voči právnickej osobe, ktorej majetok bude postihnutý výkonom ochranného opatrenia.

„*Postup pri výkone trestu prepadnutia majetku je upravený za účelom nezmarenia uspokojenia veriteľov obvineného tak, že po nadobudnutí vykonateľnosti sa zašle rovnopis rozsudku, ktorým bol trest prepadnutia majetku uložený príslušnému konkurznému súdu a ten ďalej postupuje podľa návrhu novely zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov. Podľa uvedenej úpravy po skončení konkurzného konania (konkurz sa vyhlási bez návrhu) postihne trest prepadnutia majetku majetok patriaci obvinenému vo zvyšnom rozsahu (ak mu po skončení konkurzného konania ešte časť majetku patrí), čo je aj v súlade so znením návrhu zmeny § 59 Trestného zákona. Cieľom úpravy je postihnúť páchateľa, prednostne však neukrátiť tretie osoby – veriteľov obvineného na ich právach.*“[26]

[24] Pozri bližšie: § 83b ods. 3 TZ
[25] Dôvodová správa k návrhu zákona č. 244/2010 Z.z.
[26] Dôvodová správa k návrhu zákona č. 244/2010 Z.z., s.22

TZ aj v tomto prípade myslí na možnosť vyhnúť sa výkonu ochranného opatrenia. Z tohto dôvodu sú v § 83b obsiahnuté ustanovenia o právnom nástupníctve a prechode povinností pre prípad zlúčenia, rozdelenia alebo splynutia právnickej osoby.

Majetok právnickej osoby sa po výkone stáva majetkom štátu, resp. iného subjektu ak to stanoví medzinárodná zmluva.

Z procesného hľadiska je potrebné spomenúť predovšetkým § 362a a ďalšie, kde je upravené konanie o návrhu na zhabanie peňažnej čiastky a návrhu na zhabanie majetku.

„Určuje sa procesný orgán, ktorý prerokuje návrh prokurátora (samosudca), aj forma zasadnutia (verejné zasadnutie), ktorá zodpovedá závažnosti tohto konania a možného rozhodnutia. Zároveň sa navrhuje aj procesný postup, najprv dobrovoľné plnenie v stanovenej lehote. Aj proti tomuto rozhodnutiu súdu podľa odseku 1 sa navrhuje pripustiť sťažnosť pre ev. opravné konanie na nadriadenom súde. V ustanovení je upravená i možnosť vziať návrh späť do začatia verejného zasadnutia a neskôr ustúpiť od návrhu na uloženie ochranného opatrenia – pri ustúpení prokurátora od návrhu súd návrh zamietne, čo má za následok nemožnosť jeho opätovného podania podľa § 236 ods. 1 TP.“[27]

Toľko k ustanoveniu dodáva dôvodová správa. Návrh na uloženie jedného z ochranných opatrení podáva prokurátor. Prokurátor môže návrh podať bez nutnosti podania žaloby na fyzickú osobu, resp. môže návrh podať bez akejkoľvek spojitosti na trestné stíhanie fyzickej osoby. Špecifikom je, že aj súd môže samostatne rozhodnúť o uložení niektorého z ochranných opatrení, ak má súd za to, že existujú dôvody na ich uloženie.

„Návrh na uloženie ochranného opatrenia zhabanie peňažnej čiastky alebo majetku môže prokurátor podať v rámci obžaloby alebo samostatne. Takýto návrh nemožno podať samostatne, ani ako súčasť obžaloby a súd nemôže ochranné opatrenie uložiť, ak v súvislosti s tým istým skutkom už súd o návrhu na uloženie ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky alebo zhabania majetku tej istej zúčastnenej osobe alebo jej právnemu predchodcovi v trestnom konaní rozhodol, alebo ak bola tej istej právnickej osobe alebo jej právnemu predchodcovi v súvislosti s tým istým skutkom už uložená sankcia v inom konaní, a táto sankcia je dostatočná.“[28]

Podaný návrh príslušný sudca preskúma, pričom je oprávnený návrh odmietnuť alebo vrátiť prokurátorovi, ak v návrhu boli objavené procesné chyby. Ak sudca návrh nevráti a ani neodmietne, tak návrh prejedná na verejnom zasadnutí a rozhodne vo veci. Prokurátor je zároveň oprávnený návrh vziať späť alebo od návrhu ustúpiť. Ak prokurátor od návrhu ustúpi, tak príslušný sudca návrh v plnom rozsahu zamietne.

Právnická osoba má v rámci konania postavenie zúčastnenej osoby. So zavedením inštitútu nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb došlo aj k posilneniu postavenia a práv zúčastnenej osoby. Definícia pojmu zúčastnená osoba je obsiahnutá v TP:

„*Zúčastnená osoba je osoba, ktorej môže byť, podľa návrhu má byť alebo bola zhabaná vec, peňažná čiastka alebo majetok.*“ (§ 45 ods. 1 TP)

K právam, ktoré prislúchajú právnickej osobe, ako osobe zúčastnenej je potrebne zaradiť predovšetkým:

- Právo byť poučená o svojich právach a možnostiach ich uplatnenia,
- Právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam a dôkazom,
- Právo byť prítomná na hlavnom pojednávaní, resp. verejnom zasadnutí,
- Právo robiť návrhy,
- Právo predkladať dôkazy,
- Právo nazerať do spisov,
- Právo podávať opravné prostriedky,

[27] Dôvodová správa k návrhu zákona č. 244/2010 Z.z., s. 21

[28] ZÁHORA, J.2010. *Ukladanie trestných sankcií právnickým osobám v Slovenskej republike.* In *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teórii* a praxi. 2010, roč. 43, č. 4,s. 10

- Právo dať sa zastupovať splnomocnencom.[29]

Právnickej osobe okrem zmienených práv prináležia aj konkrétne povinnosti, a to:

- Oznámiť pri prvom úkone adresu na doručovanie písomností, ako aj spôsob doručovania,
- Oznámiť zmenu adresy vrátane spôsob doručovania, ak takáto zmena nastane.

Po dlhej ceste a chýbajúcej politickej moci bola do slovenského poriadku zavedená trestná zodpovednosť právnických osôb. Pozitívom je, že máme takýto inštitút, ako aj skutočnosť, že zavedením trestnoprávneho sankcionovania právnických osôb sme si naplnili požadované medzinárodné záväzky vyplývajúce z členstva našej krajiny v medzinárodných organizáciách. Negatívom je, že napriek „úsiliu" našich zákonodarcov nebola úprava v praxi za päť rokov ani raz aplikovaná a teda neexistuje ani jeden prípad odsúdenia právnickej osoby za spáchanie niektorého z trestných činov. Úprava, ktorá je obsiahnutá v ustanoveniach TZ a TP je tak úpravou nulitnou. Realita je taká, že úprava pravdepodobne v praxi nebude aplikovaná, a to z dôvodu existujúceho návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Nový samostatný návrh počíta so zavedením modelu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Vraciame sa teda k roku 2004, 2005 a 2006, kedy boli evidované pokusy o zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb. Model navrhovaný v novom samostatnom zákone počíta s vytvorením kolektívnej zodpovednosti a širšieho katalógu trestov a ochranných opatrení.

Záver

Predkladaný príspevok ponúka podrobnú analýzu jednotlivých možností postihovania právnických osôb. Predstavené boli všetky možnosti postihovania právnických osôb, teda tak administratívnoprávne ako aj trestnoprávne.

Vo vzťahu k Slovenskej republike je potrebné zdôrazniť, že Slovenská republika pozná aj správnu možnosť postihovania právnických osôb a to prostredníctvom inštitútu objektívnej zodpovednosti právnických osôb. Tento fungujúci inštitút je však neefektívnym nástrojom v boji proti právnickým osobám a ich protiprávnej činnosti. Správne sankcie nespĺňajú medzinárodné požiadavky, konkrétne aby sa jednalo o sankcie účinné, primerané s odstrašujúcim účinkom. Ak aj takéto sankcie správne právo pozná, tak ich aplikácia je minimálna až nulová. Aj z tohto dôvodu, ako aj z dôvodu medzinárodných záväzkov, Slovenská republika pristúpila v roku 2010 k zavedeniu trestnoprávneho postihovania právnických osôb. Mal to byť model nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý mal napĺňať atribút efektivity a zároveň zachovania existujúcich trestnoprávnych zásad. Za existencie tohto modelu (do júla 2016) nedošlo k jeho aplikácii. Problémom boli tak legislatívne nedostatky, ako aj chýbajúca vôľa aplikovať dané ustanovenia Trestného zákona, či Trestného poriadku. Z dôvodu nulovej efektivity a z dôvodu kritiky medzinárodného spoločenstva bola Slovenská republika nútená vytvoriť projekt v podobe už schváleného zákona, ktorým zavedie efektívny systém postihovania právnických osôb. Je to model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý bude realitou nášho právneho poriadku počnúc júlom 2016. Táto úprava prináša novú koncepciu s mnohými zmenami. Prioritne to bude vznik kolektívnej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Kolektívna trestná zodpovednosť bude koexistovať s individuálnou trestnou zodpovednosťou osôb fyzických. Právnickú osobu bude možné postihnúť sankciou, ktorá nesie názov trest. Zákona rozoznáva niekoľko trestov počnúc trestom zrušenia až po zverejnenie odsudzujúceho rozsudku. Nebudú to viac kvázitrestnoprávne sankcie, ktoré mohli byť právnickým osobám ukladané. Samostatný zákon prináša prehľadne spracovanú koncepciu sankcionovania právnických osôb. K základným nedostatkom, ktoré bude nutné časom zahrnúť do schválenej úpravy, patrí absencia niektorých ekonomicky zameraných trestných činov, ktoré absentujú v rozsahu kriminalizácie. Jedná sa napríklad o tieto trestné činy: nevyplatenie mzdy a odstupného, neoprávnené vyrobenie a používanie elektronického platobného prostriedku, podvod, úverový podvod, subvenčný podvod, podvodný úpadok, zavinený úpadok, legalizácia príjmu z trestnej činnosti, poškodzovanie veriteľa, nepovolený hazard, podvodné konanie v podnikaní či machinácie pri verejnom

[29] Pozri bližšie: § 45 TP

obstarávaní. Tieto trestné činy sú spojené s aktivitami právnických osôb. Tento nedostatok však nebude brániť jeho plnej aplikácii. Teoretický základ je na kvalitnej úrovni. Slovenská republika sa prijatím zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb pripojí k drvivej väčšine štátov Európskej únie, ktoré aplikujú model pravej trestnej zodpovednosti. Najdôležitejším aspektom bude však samotná aplikácia teoretických základov trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktoré sú vyjadrené v zákone. Budú to prioritne orgány činné v trestnom konaní a súdy, ktoré budú zákon uvádzať do života. Čas ukáže aká bude aplikácia a na základe následných vyhodnotení, bude potrebné úpravu vylepšiť, tak aby bolo postihovanie právnických osôb reálnym nástrojom.

Resumé: Príspevok analyzuje možnosti postihovania právnických osôb. analýza je zameraná tak na trestnoprávne ako aj netrestnoprávne možnosti postihovania právnických osôb. Za samotnou analýzou je prezentovaná nová právna úprava, ktorá bude realitou počnúc prvým júlom 2016. Nová úprava v podobe modelu pravej trestnej zodpovednosti prinesie do slovenského právneho poriadku množstvo noviniek. Od úpravy sa však očakáva reálne sankcionovanie právnických osôb v dôsledku ich protiprávnej činnosti.

Resume: The contribution analyse the possibility of sanctioning of legal entities. The analysis focuses on criminal and non-criminal possibility of sanctioning of legal entities. After the analysis is presented the new legislation, which will be a reality of Slovak law order from the first July 2016. The new legislation introduces the form of a direct model of criminal liability of legal entities. The new legislation brings into Slovak law order amount of news. From the legislation is expected a real and effective sanctioning of legal entities as a result of their illegal activity.

Zoznam bibliografických odkazov:

BURDA, E.2008. Prečo nám trestná zodpovednosť právnických osôb naháňa hrôzu. In NECKÁŘ, J., RADVAN, M., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J.2008. *Dny práva –Days of law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4733-4, s. 1683 – 1687.

FENYK, J., SMEJKAL, L.2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 184 s. ISBN 978-80-7357-720-9.

JELÍNEK, J.2009.Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - stále otevřený problém. In Trestná zodpovednosť právnických osôb: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009. Bratislava: EUROKÓDEX,2009. ISBN 978-80-89447-15-2, s. 106-113.

JELÍNEK., J.2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha:Linde, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9.

JELÍNEK, J., HERCZEG, J.2012. *Zákon o trestní odpovědnosti právanických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou.* Praha: Leges, 2012. 208 s. ISBN 978-80-87576-07-6.

MIHÁLIK, M. 2007. Implementácia záväzkov Slovenskej republiky v oblasti zodpovednosti právnických osôb za trestné činy fyzických osôb. In SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J.2007.

PRÁŠKOVÁ, H. Správní trestnání právnických osob v Německu, In *Trestněprávni revue*. ISSN 1335-6461, 2007, č. 9.

ŠÁMAL, P.2003. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In KRATOCVÍL, V., Löff, M. (eds.).2003. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. In Acta Universitatis Brunensis-Iuridica. č. 272, Brno: Masarykova univerzita, 2003. s 148-182.

ŠIMOVČEK, I., STRÉMY, T. 2013. Trestná alebo správna zodpovednosť právnických osôb. In JELÍNEK, J. a kolektív.2013. Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektívy. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-58-8, s. 37-51.

ZÁHORA, J.2010. Ukladanie trestných sankcií právnickým osobám v Slovenskej republike. In *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teórii a praxi*. ISSN 1210-9150, 2010, roč. 43, č. 4, s. 291-298.

Dny veřejného práva, Days of Public Law. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 784-796 ISBN 978-80-210-4430-2, s. 784-796.

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení nehorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 224/2010 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Dôvodová správa k zákonu č. 224/2010 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Kontaktné údaje:
npor. PhDr. JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.
Katedra verejnoprávnych vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
t.č. 0961057434
e-mail: jozef.medelsky@minv.sk

DAŇOVÁ KRIMINALITA V ČESKÉ REPUBLICE A KARUSELOVÉ OBCHODY

doc. JUDr. Alexander NETT, CSc.
Katedra trestního práva
Právnická fakulta Univerzity v Olomouci

Anotace: *Autor v příspěvku analyzuje daňovou kriminalitu v ČR a karuselové obchody, které se významnou měrou podílejí na krácení daně z přidané hodnoty. Poukazuje na platnou právní úpravu na úseku trestněprávním a daně z přidané hodnoty, její nedostatky a uvádí návrh nové právní úpravy týkající se kriminalizace přípravy trestného činu zkrácení daně, poplatku, a podobné povinné platby dle § 240 tr. zákoníku.*
Klíčová slova: *Trestný čin zkrácení daně, poplatku, a podobné povinné platby, karuselový obchod, daň z přidané hodnoty, kriminalizace přípravy.*

Annotation*: The author analyzes in this article tax crimes in Czech Republic and Carousel Frauds that contribute significantly to the reduction of vallue added tax. He points to the valid criminal law and vallue added tax legislation, its shortcomings and mentions the proposal for new legislation concerning the the criminalization of the preparation of Tax Evanding in accordance with paragraph 240 Criminal Code.*
Keywords: *The Crime of Tax Evanding, Carousel Frauds, Value added tax, the criminalization of the preparation of a crime*

Úvod

Karuselové obchody jako forma daňové kriminality se v České republice v posledních letech významnou měrou podílejí na krácení daně z přidané hodnoty. Ukazuje se, že prostředky daňového práva nejsou natolik efektivní, aby tento stav mohly výrazně ovlivnit. Rovněž platná právní úprava na úseku trestněprávním se jeví jako neúčinná, zejména proto, že právní úprava obsažená v trestním zákoníku (z.č. 40/2009 Sb. platném znění) nekriminalizuje přípravu k trestnému činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 tr. zákoníku.

I. Karuselové obchody

Pro daňovou kriminalitu v České republice je v posledních pěti letech typický nárůst počtů tzv. karuselových obchodů a rozsahu krácení daně z přidané hodnoty. Karuselové podvody lze charakterizovat jako řetězce účelově založených obchodních společností, které sídlí v různých členských státech Evropské unie, přičemž se registrují k platbě DPH v různých členských státech EU. Jednotlivé společnosti plní v tomto řetězci buď roli ztraceného obchodníka (missing trader), který je plátcem DPH, nebo nárazníková společnost (buffer). Hlavní role v podvodném jednání ztracené společnosti spočívá v tom, že uskutečňuje zdanitelná plnění pro jiného plátce DPH, jemuž tím vznikne nezpochybnitelný nárok na odpočet daně. Ztracený obchodník vlastní daňovou povinnost cíleně nesplní a je pro orgány správce daně nekontaktní.

Nárazníková společnost (buffer) je obchodní společností, která z pohledu správce daně má bezproblémovou daňovou a podnikatelskou minulost. Jeho rolí je vytvořit zdání řádného výkonu ekonomické činnosti a zneprůhlednění řetězce obchodních společností a tím i znesnadní odhalení karuselového podvodu ze strany správce daně a orgánů činných v trestním řízení.

Obchodní vztahy společností, které tvoří karusel neslouží k vyvíjení hospodářské činnosti a k tvorbě přidané hodnoty, nýbrž zpravidla pouze k páchání trestné činnosti. Společnosti mezi sebou navzájem obchodují pouze fiktivně. Jedná se především o obchod s následujícími komoditami.

a) dovoz pohonných hmot do České republiky z jiného členského státu EU (zejména ze Spolkové republiky Německo a Rakouska), kdy dovozce daň z přidané hodnoty nepřizná neodvede a neprovede výše popsané „samozdanění“ a stane se pro správce daně a další

státní orgány nekontaktní (tzv. ztracený obchodník). Pohonné hmoty jsou poté prodávány konečným odběratelům za zvýhodněné ceny a tímto způsobem dochází ke zkrácení daně,

b) simulovaný vývoz zboží do jiného členského státu Evropské unie, a to za účelem osvobození od DPH na výstupu. Ve skutečnosti je zboží prodáno v České republice se započítanou DPH. Prodej zboží obchodní společnosti, jež sídlí v jiném členském státě je pak doložen fiktivními fakturami,

c) oběh téměř bezcenného zboží, jehož cílem je umělé navýšení hodnoty tohoto zboží a následné dodání zboží do jiného členského státu s cílem vylákání nadměrného odpočtu DPH.

Karuselové podvody jsou organizovanou trestnou činností, jež je páchána mezinárodně. Právě přítomnost mezinárodního prvku je pro karuselové podvody typickým znakem. K páchání karuselových podvodů jsou zneužívány různé komodity, které jsou snadno a rychle prodejné a obtížně identifikovatelné.

Pro karuselové podvody je dále typické, že statutární orgány obchodních společností jsou velmi často osoby pocházející ze sociálně slabého prostředí, jež nemají dostatečné vzdělání, znalosti a ani schopnosti k výkonu těchto funkcí. Hlavní pachatelé (organizátoři) karuselových podvodů přenášejí zodpovědnost za nepřiznání a neodvedení daně právě tyto osoby Obchodní společnosti, do jejichž čela byly takové osoby dosazeny, plní zpravidla roli ztracených obchodníků.

Nárůst trestné činnosti krácení daně dokumentují údaje v následující tabulce, která podává přehled o počtu trestných činů krácení daně podle § 248 tr. zákoníku odsouzených a uložených trestů.

Rok	CELKEM tr. činů	CELKEM odsouzených	trest NEPO	trest PO	peněžitý trest	upuštěno od potrestání	zproštěno	zastaveno
2010	310	277	48	209	4	14	102	38
2011	315	291	44	227	11	4	91	31
2012	306	289	64	205	9	6	65	21
2013	365	338	62	262	6	4	68	27

II. Platná právní úprava daně z přidané hodnoty v České republice

S trestněprávní úpravou samozřejmě úzce souvisí právní úprava daně z přidané hodnoty. Platná právní úprava je obsažená v z.č. 235/2004 Sb. v platném znění (dále jen“ZDPH“). Systém zdanění zboží v rámci EU je založen na konstrukci, že při dodání zboží do jiného členského státu EU je vývozce osvobozen od DPH (s nárokem na odpočet daně na vstupu – § 64 zákona o ZDPH). Naproti tomu dovozce je povinen provést tzv. „samozdanění“. To znamená povinnost přiznat a odvést DPH z ceny dovezeného zboží, kdy následně je oprávněn nárokovat odpočet daně. Tímto způsobem je zachována daňová neutralita. Jinými slovy (a poněkud zjednodušeně) lze říci, že tento systém umožňuje vývoz/dovoz zboží do/z jiného členského státu EU bez DPH. Této skutečnosti zneužívají organizované skupiny pachatelů právě prostřednictvím karuselových podvodů.

Z pohledu daňového práva došlo v předchozích letech v České republice nejen k úpravám již existujících pravidel, ale i k zavedení nových právních nástrojů (institutů). Cílem těchto opatření bylo zabránit realizaci daňových úniků či alespoň vytvořit překážky pro provádění těchto nelegálních aktivit.

V této souvislosti je možné uvést následující opatření:

1. Kauce a další obligatorní podmínky pro získání statusu distributora pohonných hmot (registrace distributora pohonných hmot).
2. Ručení oprávněného příjemce – § 108a ZDPH.
3. Ručení příjemce zdanitelného plnění – § 109 ZDPH.

4. Změna zdaňovacího období, kdy s účinností od 1. 1. 2013 je základním zdaňovacím obdobím kalendářní měsíc (§ 99 ZDPH). Zkrácení zdaňovacího období nepochybně znesnadnilo pozici pachatelů karuselových podvodů.
5. Zajištění daně – (§ 167 a násl. z. č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů).
6. Nespolehlivý plátce – (§ 106a ZDPH).
7. Zavádění systému reverse – chargé (ZDPH) u rizikového zboží a služeb.

Podle platné právní úpravy musí správce daně i policejní orgán vyčkat až na okamžik, kdy tomuto daňovému subjektu uplyne lhůta, během níž má dle ZDPH povinnost přiznat a odvést DPH. Až po uplynutí této lhůty může správce daně začít konat. V této chvíli je zpravidla již pozdě. Daňový subjekt je pro správce daně nekontaktní. Všechna fiktivní plnění již byla uskutečněna. Podvodná plnění probíhají u další účelově založené společnosti. Správce daně má v mnoha případech dostatečné informace a indicie o připravovaném podvodném jednání. Podle daňového řádu ovšem nemá k dispozici žádné relevantní prostředky, jejichž pomoci by hrozícímu nebezpečí zabránil. Trestní oznámení bývá správcem daně podáno po té, kdy výše uvedená lhůta skončí.

Následující tabulka dokumentuje, že zvýšený počet vydaných zajišťovacích příkazů není doprovázen zvýšeným rozsahem zajištěných majetkových hodnot.

Rok	Způsobená škoda u tr. činu podle § 240 TZ (v Kč)	Objem zajištěných majetkových hodnot Policií ČR (v Kč)	Poměr zajištěných majetkových hodnot ve vztahu ke způsobené škodě
2011	8.532.735.174	959.529.695	11%
2012	10.237.694.585	819.198.862	8%
2013	6.288.662.344	755.760.345	12%
2014 (1.pol)	2.056.930.177	522.805.126	25%

III. Platná trestněprávní úprava trestného činu zkrácení daně, poplatků a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku

Postihovat přípravné jednání k trestnému činu zkrácení daně bylo možné podle trestního zákona (zákon č. 140/1961 Sb.) účinného do 31.12.2009. Trestní zákoník (z.č. 40/2009 Sb v platném znění) tuto právní úpravu nepřevzal. Šlo v zásadě o politické rozhodnutí. Nejednalo se tedy o rozhodnutí, které by bylo provedeno na základě poznatků či požadavků z praxe.

Trestní zákoník vymezuje v § 240 tr. zákoníku trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby takto:

1. *Kdo ve větším rozsahu zkrátí daň, clo, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na úrazové pojištění, pojistné na zdravotní pojištění, poplatek nebo jinou podobnou povinnou platbu anebo vyláká výhodu na některé z těchto povinných plateb, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti.*
2. *Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*

   a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nejméně se dvěma osobami,

   b) poruší-li k usnadnění takového činu úřední uzávěrku, nebo

   c) spáchá-li takový čin ve značném rozsahu.

3. *Odnětím svobody až na pět až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve velkém rozsahu.*

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně správného vyměření daně, poplatku a podobné povinné platby. Jde v podstatě o zvláštní případ podvodu ve vztahu ke každému individuálně určenému objektu, anebo ve vztahu k více z nich.

Objektivní stránka záleží v tom, že pachatel ve větším rozsahu zkrátí daň, clo, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na úrazové pojištění, pojistné na zdravotní pojištění, poplatek nebo jinou podobnou platbu nebo vyláká výhodu na některé z těchto povinných plateb.

Podstata zkrácení záleží v tom, že pachatel úmyslně jedná tak, že příslušný státní orgán vyměří povinnou platbu nižší, než je zákonem určená výše, anebo ji nevyměří vůbec.

Přísněji trestný bude pachatel, který se dopustí jednání shora uvedeného ve značném rozsahu nebo nejméně se dvěma osobami nebo poruší-li k usnadnění takového činu úřední uzávěru.

Nejpřísněji trestný bude pachatel, dopustí-li se jednání shora uvedeného ve velkém rozsahu.

Pachatelem může být kdokoliv. Tedy nejen subjekt daně, poplatku a podobné povinné platby, ale ten, kdo svým úmyslným jednáním způsobí zkrácení daně poplatku a podobné povinné platby.

Subjektivní stránka vyžaduje úmysl.

V ustanovení § 367 odst. 1 tr. zákoníku je vymezen pojem trestného činu nepřekažení trestného činu. Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin v tomto ustanovení taxativně uvedený. Ve výčtu trestných činů(§367 odst 2. tr. zákoníku) je také veden trestný čin zkrácení daně, poplatku a povinné platby podle § 240 odst. 3 tr. zákoníku.

Rovněž v ustanovení § 368 odst. 1 tr. zákoníku postihující pachatele za trestný čin neoznámení trestného je ve výčtu trestných činů také uveden trestný čin zkrácení daně, poplatku a povinné platby podle § 240 odst. 3.

Podle odstavce druhého bude postižen ten, kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1, není trestný, nemohl-li oznámení učinit, aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestní stíhání.

Oznamovací povinnost podle odstavce 1 nemá advokát nebo jeho zaměstnanec, který se dozví o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe. Oznamovací povinnost nemá také duchovní registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství. Oznamovací povinnost trestného činu obchodování s lidmi podle § 168 odst. 2 a zbavení osobní svobody (§ 170) nemá též osoba poskytující pomoc obětem trestných činů.

IV.Navrhovaná právní úprava

Cílem navrhované právní úpravy je umožnit, aby orgány činné v trestním řízení mohly řádně reagovat na vysoce společensky škodlivá jednání spočívající v přípravě trestného činu zkrácení daně a zamezit tak dokonání daňové trestné činnosti.

Podle ustanovení § 20 tr. zákoníku je příprava k trestnému činu jednáním, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu, zejména v jeho organizování, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, a to za podmínky, že to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví. Příprava je trestná podle trestní sazby stanovené na zvlášť závažný zločin, k němuž směřovala. Zvlášť závažnými zločiny se rozumí ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let (§ 14 odst. 3 trestního zákoníku).

V případě trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 248 tr. zákoníku se tedy o zvlášť závažný zločin jedná až v případě kvalifikované skutkové podstaty zakotvené ve stávajícím znění odstavce 3 tohoto trestného činu (srov. § 367 odst. 2 tr. zák.).

Procesní efektivnost orgánů činných v trestním řízení je v případě páchání karuselových podvodů plně závislá na okamžiku, kdy může policejní orgán zahájit úkony trestního řízení. Je spojena s včasným nasazením operativních pátracích prostředků, s jejichž pomocí lze řádně procesně zadokumentovat a následně v hlavním líčení před soudem prokázat, že celý řetězec obchodních společností je fakticky jednotně řízen skupinou hlavních pachatelů.

Znovuzavedení trestnosti přípravy trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 248 tr. zákoníku by mělo vést k trestnímu stíhání především organizátorů. Rovněž i ke snížení rozsahu zkrácení daní a patrně i ke zvýšení rozsahu zajištěného majetku.

Návrh spočívá v zavedení trestnosti přípravy u trestného činu podle § 240 zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, a to doplněním odst. 4, který stanoví, že příprava je trestná. Zároveň se navrhuje doplnění odst. 3 o písm. b), které stanoví, že odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, jestliže spáchá trestný čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Doplněním písmene b) se docílí možnosti dostatečně postihovat případy karuselových podvodů i v případě, že daň bude krácena v nižším rozsahu než 5 000 000 Kč.

Znovuzavedení trestnosti přípravy povede k tomu, že úkony trestního řízení budou ze strany policejního orgánu zahájeny v době, kdy probíhá nejpodstatnější část trestné činnosti pachatelů. Policejní orgán tak bude moci tuto trestnou činnost řádně procesně zadokumentovat a zahájit trestní stíhání i vůči hlavním organizátorům karuselových podvodů.

Mělo by dojít ke zvýšení efektivnosti činnosti policejních orgánů.

Pozitivní dopad na státní rozpočet by se měl projevit primárně tím, že stát již nebude pachatelům karuselových podvodů vyplácet podvodně nárokované nadměrné odpočty.

Případnou výši objemu peněžních prostředků vybraných na daních v případě přijetí právní úpravy není možné přesně vyčíslit, neboť nelze odhadnout kolik trestných činů zkrácení daně by bez přijetí právní úpravy bylo spácháno, případně jaké škodě tak bude zabráněno.

Navrhované znovuzavedení trestnosti přípravy trestného činu zkrácení daně by nemělo mít za následek znesnadnění daňového a právního poradenství, kdy by daňoví poradci a advokáti byli povinni oznámit svého klienta, který se s nimi přišel poradit ohledně „hraničních případů“ plnění daňové povinnosti, orgánům činným v trestním řízení.

Dle poznatků z praxe daňových poradců a advokátů je prakticky nemožné dostát povinnosti překazit trestný čin vyplývající z ustanovení § 367 tr. zákoníku jiným způsobem než oznámením trestného činu příslušným orgánům, přičemž toto oznamování by narušilo nezbytnou důvěru mezi advokáty, resp. daňovými poradci, a jejich klienty. Proto se nově navrhuje vypuštění odkazu na § 240 odst. 3 trestního zákoníku z výčtu trestných činů, jejichž nepřekažení je trestné.

U trestného činu dle § 368 tr. zákoníku neoznámení trestného činu se ve výčtu trestných činů ponechává trestný čin zkrácení daně, poplatku a povinné platby podle § 240 odst. 3. tr. zákoníku.Žádná změna se v tomto směru nenavrhuje.

Domníváme se, že přijetím navrhované právní úpravy budou vytvořeny podmínky pro intenzivní využívání institutu dočasného odložení trestního stíhání podle § 159b tr. ř., kdy se souhlasem státního zástupce lze dočasné odložení trestního stíhání a toto opakovaně prodlužovat, a to vždy o dva měsíce na dobu nezbytnou resp. potřebnou k objasnění páchané trestné činnosti.

Resumé

Navrhovaná právní úprava kriminalizace přípravy k trestnému činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 tr. zákoníku by měla postihovat zejména skutečné pachatele této trestné činnosti, jejichž hlavní role je právě ve stádiu přípravy. Rovněž by měla přispět k tomu, že trestní odpovědnost nebude uplatňována vůči osobám, které plní funkci tzv. bílého koně, na něž skuteční pachatelé přenáší trestní odpovědnost. Současně lze očekávat, že trestní postih by mohl vést ke snížení počtu páchaných deliktů a ke snížení rozsahu zkrácené daně, zejména daně z přidané hodnoty a spotřební daně.

Resume: The proposed legislation of criminalizing the preparation of the crime of Tax Evanding in accordance with paragraph 240 Criminal Code should cover in particular the real offender of this crime, whose main role is currently under preparation of a crime. It should also contribute to fact that criminal liability will not apply to the persons who fulfill the function of „white horse“ placed the

real offenders carries the criminal liability. All the same time it is expected that criminal prosecution could lead to a reduction in the number of crimes committed and to reduce the extent of tax evasion, especially value added tax and excise duty.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v platném znění.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění.

Jelínek, J., a kol., Trestní právo hmotné, 4 vydání, Praha: Leges, 2014, 912 s., ISBN: 978-80-7502-0444.

Nett, A.: Návrh novely trestního zákona – nepřekažení trestného činu a trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné platby. Olomoucké právnické dny 2008. Sborník příspěvků z konference. ÚP v Olomouci, s. 457, ISBN 978-80-903400-3-9.

Nett, A.: Ke změnám trestního práva na úseku hospodářské trestné činnosti a k zásadě ultima ratio. O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, s. 114, Leges, 2008, ISBN 978-80-87212-21-9.

Nett, A.: Zásada ultima ratio, účinná lítost a daňový delikt v novém trestním zákoníku. Dny práva. Sborník z mezinárodní konference PF MU v Brně, 2009, No 357, s. 242, ISBN 978-80-210-4989-5.

Šámal, P. a kol., Trestní zákoník II. § 140 -421, komentář. 2. Vydání, Praha: C:H. Beck, 2012,2150 s.

Kontaktní údaje:
Alexander Nett
Katedra trestního práva
Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Třída 17. listopadu 8
771 11 – Olomouc
t.č. 604 231 834, e-mail: alexandernett@seznam.cz

PRINCIP OMEZENÉ DŮVĚRY V DOPRAVĚ

JUDr. Miroslav POLCAR, Ph.D.,
Policejní akademie ČR v Praze

Anotace: *Článek autora se zabývá problematikou dopravy na pozemních komunikacích, příčinami vzniku dopravních nehod, zaviněním a uplatněním principu omezené důvěry v dopravě a principu sekundární odpovědnosti za zavinění. Vše souvisí s vážným problémem v současném provozu na pozemních komunikacích - motocyklisty na pozemních komunikacích a jejich mnohdy riskantním a bezohledným způsobem jízdy, který vede často k závažným dopravním nehodám na pozemních komunikacích.*
Klíčová slova: *Doprava na pozemních komunikacích, dopravní prostředek, dopravní nehoda, trestní zákoník, trestné činy v dopravě, zavinění, princip omezené důvěry dopravě, sekundární odpovědnost za zavinění.*

Abstract:*In his article, the author deals with the issue of the traffic on roads and in this context also with the purposes of the origin of traffic accidents incl. the aspects of mens rea and criminal consequences of the traffic accidents. As the mens rea is regarded, also the application of the principle of limited trust and the principle of secondary liability is related. The author reacts on the current serious problem prevailing on roads, i.e. motorcyclists with their often risky and careless way of riding who often become participants to grave traffic accident on roads.*
Key words: *Traffic on roads, vehicle, traffic accident, Criminal Code, traffic offences, intent, recklessness, principle of limited trust.*

Jedním z nejdůležitějších a nejvíce využívaných druhů dopravy je doprava na pozemních komunikacích. Její provozování a regulace přináší častá rizika, která začínají zabezpečením motorových vozidel, krádežemi motorových vozidel (ale i pojistnými podvody související s haváriemi nebo fingovanými krádežemi motorových vozidel, krádežemi věcí a zboží z motorových vozidel). Nejvážnějším rizikovým faktorem jsou ale řidiči motorových dopravních prostředků, kdy jako účastníci provozu na pozemních komunikacích vytvářejí kolizní situace, které mnohdy končí dopravní nehodou. Při dopravních nehodách jsou následky mnohdy velmi závažné, jak na životech, tak i na zdraví a na majetku, proto je musí řešit nejen ustanovení přestupkového zákona, zákona o provozu na pozemních komunikacích, v nejzávažnějších případech ale i příslušná ustanovení trestního zákoníku. Zjišťování příčin nehodovosti v oblasti dopravy je stále tématem různých výzkumů, stále častěji je potřebné znalecké zkoumání techniky jízdy nebo technického stavu dopravních prostředků pro správní orgány a orgány činné v trestním řízení (využívá se nejnovějších poznatků z oborů fyziky, chemie, informatiky, výpočetní techniky, zdravotnictví v rámci znaleckého zkoumání způsobu a techniky jízdy, technického stavu vozidel, mechanizmu zranění, které umožňuje co nejobjektivnější zjištění příčin dopravní nehody a jejích následků). V kriminalistice je metodika vyšetřování dopravních nehod na pozemních komunikacích velmi dobře rozpracována jak z hlediska posloupnosti v postupu jednotlivých kroků při vyšetřování dopravní nehody, zajišťování pomoci zraněným po dopravní nehodě, tak i provádění dalších neodkladných a neopakovatelných opatření, vytváření vyšetřovacích verzí ke zjištění příčin dopravních nehod a jejich zavinění. Kriminalistika také stále více využívá nejnovějších poznatků z oborů fyziky, chemie, informatiky, výpočetní techniky, zdravotnictví (i s ohledem na prvky aktivní a pasivní bezpečnosti), které umožňují co nejobjektivnější zjištění příčin dopravní nehody a jejích následků.

Statisticky je dlouhodobě prokázáno, že nejzávažnějším prvkem, který má na nepříznivých statistikách dopravní nehodovosti největší podíl, je faktor lidský. I přes současný rozvoj techniky, využívání nejnovějších vědeckých poznatků z oborů struktury materiálů, mechaniky, elektrotechniky, elektroniky, chemie, fyziky, které se využívají při konstrukci a výrobě moderních dopravních prostředků s prvky aktivní a pasivní bezpečnosti k ochraně osádky a ostatních účastníků provozu nemůže nahradit řidiče, který si počíná nezodpovědně při provozu na pozemních komunikacích. Před jízdou nebo během jízdy požívá alkoholické nápoje a jiné návykové látky, přeceňuje své schopnosti a zbytečně riskuje, patřičně se nevěnuje řízení při telefonování mobilním telefonem, nebo je jeho počínání při řízení laxní a rutinní, mnohdy nemá patřičný vztah i ke svému majetku. Každý, kdo jel motorovým dopravním prostředkem moderní konstrukce s výkonným motorem, vybaveným řídícími

počítačovými systémy ovládající prvky aktivní bezpečnosti (ABS, EBV, EPS, ASR, BA, světla denního svícení a další), které průběžně kontrolují a regulují optimální jízdní vlastnosti, ví, o čem je pojednání. Z toho vzniká mnohdy pocit, že se nemůže nic stát.

Zapomíná se však na to základní, že pro všechny věci, které jsou na zemi v pohybu, platí fyzikální zákony a pohyb všech vozidel na pozemních komunikacích není výjimkou. Šíře jízdních pruhů pozemní komunikace nejsou neomezeně široké, rozjet auto „na plný plyn" je jednoduché, ale reagovat rychle na situaci v provozu, motorový dopravní prostředek přibrzdit nebo zastavit s ohledem na působení odstředivých sil je mnohdy u nejméně tunové hmoty problém od počátku neřešitelný. Ještě závažnější je to u řidičů motocyklů, kteří jsou v provozu daleko více zranitelní, jednak z pohledu konstrukce samotného motocyklu, tak ale i z pohledu k ostatním účastníkům provozu na pozemních komunikacích, kteří je někdy mohou v zorném poli s ohledem na jejich úhlovou velikost a vnímání úhlové rychlosti obtížně registrovat[1].

Protože dopravní prostředky řídí lidé „řidiči", spadá řešení situací v provozu na pozemních komunikacích do jejich základních povinností a vždy by měli mít tuto zásadní věc na paměti (na konci roku 2015 v ČR 5 158 516 osobních automobilů, 1 059 513 motocyklů, 530 783 lehkých užitkových vozidel, 180 435 nákladních automobilů, 169 972 traktorů, 19 966 autobusů)[2]. Článek reaguje na vážný problém v současném provozu na pozemních komunikacích - motocyklisty a jejich mnohdy riskantní a bezohledný způsob jízdy, v důsledku čehož se často stávají účastníky závažných dopravních nehod (v roce 2015 celkem 1884 nehod s účastí motocyklistů, při nichž bylo 52 motocyklistů usmrceno, 267 těžce zraněno a 1379 motocyklistů utrpělo lehké zranění – jedná se o 90,12%)[3].

Trestním zákoníkem není problematika trestných činů, spáchaných při provozu na pozemních komunikacích samostatně řešena. Do budoucna se o specifickém řešení ani neuvažuje, i když má tento druh dopravy nepochybně své zvláštnosti, jak bylo naznačeno shora. Možným pachatelem dopravní nehody je každý řidič (na konci roku 2015 bylo podle statistiky Ministerstva dopravy evidováno 6 701 528 řidičů), většinou se jedná o slušné občany s velmi dobrou pověstí na veřejnosti. Mnoho dopravních nehod závisí na náhodě, pouhé nepozornosti, nebo na nesprávném posouzení situace, výrazné procento tvoří trestné činy zaviněné z nedbalosti, pouze některé mohou být zaviněny úmyslně.

K dopravě při provozu na pozemních komunikacích se vztahují zejména trestné činy uvedené v hlavě I. zvláštní části trestního zákoníku (zejména trestný usmrcení z nedbalosti podle § 143, trestný čin těžké ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147, trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 148, trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150, trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151), v hlavě VII. zvláštní části trestního zákoníku (zejména trestný čin obecné ohrožení z nedbalosti podle § 273, ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274, poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti podle § 277), v hlavě VIII. zvláštní části trestního zákoníku (zejména trestný čin poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti podle § 294). U vojáků a příslušníků bezpečnostních sborů v rámci plnění výkonu jejich vojenských nebo služebních povinností může dojít při provozu na pozemních komunikacích k naplnění skutkových podstat trestného činu porušení služební povinnosti vojáka podle § 393 trestního zákoníku, nebo porušení služební povinnosti příslušníka bezpečnostního sboru podle § 398 trestního zákoníku, které jsou uvedeny ve XII. hlavě zvláštní části trestního zákoníku. K výše uvedeným trestným činům je nutné přiřadit i trestný čin neoprávněné užívání cizí věci podle § 207, uvedený v hlavě V. zvláštní části trestního zákoníku (krádež užitku); i když se jedná o majetkový trestný čin, nepochybně má vztah k dopravě na pozemních komunikacích. Při neoprávněném užívání cizího motorového vozidla, které pachatel nemá „takzvaně ohmatané", vytváří hned od počátku stav reálného ohrožení sebe, života a zdraví ostatních účastníků provozu na pozemních komunikacích a

[1] Úhlová velikost objektu je úhel měřený pozorovatelem mezi krajními body objektu. Úhlová rychlost je fyzikální veličina popisující otáčivý pohyb tělesa (otáčení, rotaci). Vyjadřuje změnu dráhy v obloukové míře za jednotku času.
[2] Statistiky Svazu dovozců automobilů za rok 2015
[3] Statistiky Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia P ČR za rok 2015.

případné škody na majetku. A dále v této hlavě i trestné činy krádež podle § 205 trestního zákoníku a pojistný podvod podle § 210 trestního zákoníku. Tyto trestné činy jsou primárně povahy majetkové, snahou pachatele je od počátku sebe nebo jiného obohatit, ale případně zaviněná dopravní nehoda na pozemní komunikaci je důsledkem jejich následného jednání. Výjimečně je možné sem zahrnout i trestný čin opilství podle § 360 v hlavě X. zvláštní části trestního zákoníku.

Jako v ostatních případech, tak i v oblasti dopravy na pozemních komunikacích se při nehodě ve vztahu ke způsobenému následku uplatňuje jedna ze základních zásad trestního práva - bez zavinění není trestný čin, případně ani trest. Obecně je zavinění vnitřním, psychickým vztahem pachatele k podstatným složkám trestného činu, k vymezení zachování jednoty skutku se vždy musí jednat o lidské jednání, v příčinné souvislosti musí vést k následku (účinku, těžšímu následku), významnému z hlediska trestního práva, a vše musí být zahrnuto zaviněním. Zavinění jako vnitřní, psychický vztah zahrnuje jak složku vědění, tak i složku vůle. Obsahem vědění je nejen vnímání - odraz předmětů a jevů zpracovávaný nebo registrovaný pomocí smyslových orgánů (pomocí zraku, případně sluchu - tedy sledování situace při provozu na pozemní komunikaci), ale může to být také představa předmětů a jevů, které pachatel v daném okamžiku nevnímá nebo ani nemůže, ale tyto vnímal dříve, nebo k nim došel na základě vlastních znalostí a zkušeností úsudkem (představová nebo tzv. intelektuální složka zavinění - např. jízda automobilem v okolí autobusové zastávky u základní školy, možnost předvídat překážku za nepřehledným vrcholem stoupání). Složka vůle v sobě obsahuje nejen chtění, ale i srozumění, v podstatě vlastně rozhodnutí jednat určitým způsobem. Na složce vědění a složce vůle jsou vybudovány v trestním zákoníku dvě formy zavinění. U zavinění úmyslného jsou obsaženy obě složky (u úmyslných trestných činů, např. po sázce jízda řidiče s motorovým vozidlem na dálnici 10 km v protisměru, úmyslné vybržďování řidičů v jízdních pruzích na dálnici), u zavinění nedbalostního (při dopravní nehodě ve vztahu k předpokládanému následku) chybí složka vůle. U trestných činů, spáchaných pachateli při provozu na pozemních komunikacích ale vyvstávají další problémy ve vztahu k zavinění, které musí být případ od případu důsledně posuzovány.

Zavinění v dopravě musíme zjišťovat v daleko užších vztazích, než se na první pohled zdá. Určitě je nedostatkem, že to orgány činné v trestním řízení mnohdy náležitě případ od případu nezkoumají.

Úmysl je v trestním zákoníku uveden v § 15:

1) *Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel*
   a. *chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo*
   b. *věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.*
2) *Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.*

Nedbalost je v trestním zákoníku definována v § 16:

1) *Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel*
   a. *věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo*
   b. *nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.*
2) *Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.*

V paragrafu šestnáct, u písmene a) se jedná o nedbalost vědomou, u písmene b) se jedná o nedbalost nevědomou. V druhém odstavci je vymezen pojem hrubé nedbalosti (z praxe vyplývá, že určité procento zavinění se může vztahovat k pojmu hrubá nedbalost, protože přístup některých

pachatelů – řidičů k požadavku náležité opatrnosti určitě svědčí o zjevném nerespektování pravidel o provozu na pozemních komunikacích a zřejmé bezohlednosti a jakékoliv úctě k zájmům společnosti - tedy i zájmům chráněným trestním zákoníkem).

Při posuzování nedbalosti se uplatňují dvě hlediska - **objektivní a subjektivní**. **Objektivní hledisko se v dopravě fakticky rovná porušení daných předpisů**, jejichž znalost a dodržování je s určitou mírou opatrnosti základním předpokladem pro funkci nebo výkon povolání řidiče.

Rozsah náležité opatrnosti je potřebné zpravidla zkoumat na základě jiných norem, z trestního práva v tomto ohledu nevyplývají. Jedná se zpravidla o:

- **speciální zákony** (v oblasti provozu na pozemních komunikacích zejména zákon o provozu na pozemních komunikacích č. 361/2000 Sb.), a dále zákony upravující bezpečnost a ochranu zdraví při práci včetně předpisů nižší právní síly (např. Vyhláška č.294/2015 Sb., aj.),
- **technické normy** (konstrukce vozidel, stavební stav pozemních komunikací, technická výroba a osazení dopravního značení, srov. Rt 28/1988),
- **bezpečnostní předpisy** (např. bezpečnostní přestávky řidičů z povolání)**,**
- **pokud chybí výslovná úprava, posouzení vyplývá z okolností konkrétního případu** (Rt 14/1978),
- **zvláštní uznávaná pravidla,** která vyplývají z daného stavu vývoje odborných znalostí v určitém oboru zachycených zejména ve specializované literatuře (např. odborné knihy a články k novým prvkům aktivní bezpečnosti),
- **v dopravě na pozemních komunikacích** se uplatňuje i při existenci speciálního zákona **princip omezené důvěry,**
- **z obecně uznávaných zásad rozumného člověka** (jedná se o dodržení stanovené nebo ve společnosti uznávané míry opatrnosti v rámci konkrétní činnosti, např. předpoklad hravosti u malého dítěte při jízdě v automobilu).

Povinnosti účastníků v provozu na pozemních komunikacích jsou stanoveny zejména zákonem č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, zákonem č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, v platném znění, a vyhláškou č. 294/2015 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích. Dodržováním těchto povinností je daná i určitá míra opatrnosti, v této činnosti je vyžadována proto, že přináší daleko větší riziko následků v okamžiku, kdy není dodržena. Je zajímavé, že pokud se jedná o situace při provozu na pozemních komunikacích, kdy řidiči hrozí nespecifikované nebezpečí, které si mnohdy uvědomuje pouze podvědomě, tak se u něj projevuje v daleko vyšší míře subjektivního hodnocení pud sebezáchovy a nedochází k tak závažným následkům při případné dopravní nehodě, jako je tomu v běžném provozu na pozemních komunikacích. Jako příklad lze uvést srážky zejména s lesní zvěří, fatální následky při těchto dopravních nehodách jsou zcela výjimečné.

Obecně závazný předpis (zákon), vymezuje určitou základní míru opatrnosti, nerespektování potřebné míry opatrnosti a porušení předpisu je právě takovým jednáním, které při způsobení škodlivého nebo poruchového následku, jak to předpokládá trestní zákoník, může vést k naplnění konkrétní skutkové podstaty trestného činu. V mnoha případech dochází pouze k abstraktnímu ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem, což je kategorie i z hlediska formálního pojetí trestného činu velice vágní a obsáhlá, většinou ani nedosahuje potřebnou míru škodlivosti pro společnost. Někdy je ale i abstraktní ohrožení, vzhledem k možnosti vzniku ohrožovacího či poruchového následku z hlediska trestního práva tak významné, že je pojato přímo do skutkové podstaty trestného činu (ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 trestního zákoníku).

Na objektivní hledisko navazuje subjektivní hledisko, které se někdy vůbec nezkoumá, orgány činné v trestním řízení mnohdy dovozují jen ze zjištěného nesprávného chování řidiče při provozu na pozemních komunikacích zavinění. To je ale velmi zavádějící a nepochybně to má špatný vliv na celou právní praxi.

Jak je výše uvedeno, v dopravě při provozu na pozemních komunikacích se uplatňuje významná zásada - **princip omezené důvěry v dopravě.** Je to moderní trend užívaný od poloviny minulého století (do té doby platil v ČSR opačný princip, princip nedůvěry, který byl restriktivně uplatňován jen vůči řidičům, podporován zejména stanoviskem vlastní nebezpečnosti motorových vozidel při jízdě, malou znalostí dopravních předpisů ve veřejnosti a všeobecně pojímaným názorem, že si člověk ještě nezvykl na rychlý postup motorizace). Prvně je řešen v judikátu Rt 26/64 (číslo 26 Sbírky soudních rozhodnutí z roku 1964).

S odkazem i na příslušnou judikaturu je k povinnostem účastníků provozu na pozemních komunikacích nutné konstatovat:

- že každý účastník je podle § 4 zákona o provozu na pozemních komunikacích povinen řídit se pravidly provozu na pozemních komunikacích a dopravními značkami, případně světelnými i doprovodnými akustickými signály. Významné však je doplnit, že účastník provozu je zejména povinen řídit se pravidly provozu na pozemních komunikacích, dopravními značkami a signály určenými pro jeho vlastní dopravní situaci, při nejasnostech si je nemůže vykládat jen ve svůj prospěch a nemůže se také (mnohdy je to i nemožné) rozhodovat ve své dopravní situaci podle značek, signálů a pravidel určených pro jiného účastníka provozu na pozemní komunikaci.
- dále k provozu na pozemních komunikacích judikatura viz 25 Cdo 3925/2013: „*motorové vozidlo je v provozu i tehdy, jestliže v důsledku selhání řidiče vytvoří překážku pro ostatní účastníky provozu (i provozu jiného druhu – zejména železniční přejezdy), která pro ně představuje bezprostřední nebezpečí kolize, a to bez ohledu na skutečnost, zda je v okamžiku škodné události v chodu motor takového vozidla nebo zda se vozidlo stalo bezprostředně před škodnou událostí nepojízdným a z jakých důvodů. Selháním řidiče se rozumí jakékoliv volní i mimovolní chování, jež je v příčinné souvislosti se vznikem škody, od úmyslného jednání (sebevražedný pokus, útok vozidlem, záměrné poškození vozidla), přes nedbalostní jednání (běžné nehody způsobené porušením pravidel silničního provozu), až po nezaviněná jednání (nezvládnutí složité dopravní situace, zdravotní indispozice)*“.
- vždy by mělo platit, že jako prvotní příčina dopravní nehody tkví zásadně v tom, když se vozidlo jedoucí po hlavní silnici střetne s vozidlem jedoucím po vedlejší silnici, která se s hlavní silnicí kříží, že řidič vozidla jedoucího po vedlejší silnici nedá vozidlu jedoucímu po hlavní silnici přednost; výjimečně může být příčinou dopravní nehody jednání řidiče vozidla jedoucího po hlavní silnici tehdy, například pokud řidič vozidla jedoucího po hlavní silnici významně překročí stanovený rychlostní limit.
- že řidič může v souladu s respektováním tzv. principu omezené důvěry a dodržováním dalších pravidel ostatními účastníky provozu předpokládat, že i oni přizpůsobí vzhledem k dopravně stavebnímu stavu vozovky, povětrnostním podmínkám a ostatním okolnostem rychlost vozidla.

Podstatou principu omezené důvěry tedy je, že se řidič při provozu na pozemních komunikacích může spoléhat na to, že ostatní účastníci při provozu budou dodržovat pravidla provozu na pozemních komunikacích (příslušná ustanovení zákona), pokud z konkrétních okolností nebude vyplývat opak. V praxi to znamená, že řidič jedoucí po hlavní silnici s právem přednosti v jízdě nemusí brát zvláštní ohledy na řidiče jedoucího po vedlejší silnici, ale toto právo při provozu na pozemní komunikaci není absolutní (podle konkrétní situace se nemusí nebo i nesmí uplatnit).

Například když na přehledném úseku po vedlejší silnici přijíždí automobil a ze způsobu jízdy řidiče evidentně plyne, že tento řidič nestačí před křižovatkou dát přednost v jízdě (§ 22, odst. 1, odst. 2 zákona o provozu na pozemních komunikacích). Pro řidiče na hlavní komunikaci z tohoto vyplývá povinnost bez dalšího zvýšeného úsilí reagovat na situaci v provozu a dopravní prostředek, který řídí zpomalit, případně zastavit, případně jinak adekvátně reagovat na krizovou situaci v provozu na pozemní komunikaci, byť zprvu sám dodržoval příslušná ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích.

K vysvětlení podstaty další případ, kdy řidič jedoucí po vedlejší silnici reálně není ani schopen dát přednost v jízdě, protože v době vjíždění na hlavní silnici rychle jedoucí vozidlo vůbec neregistruje v zorném poli; viz **6 Tdo 953/2014-41**: *„Podstatou principu omezené důvěry v dopravě je, že se řidič při provozu na pozemních komunikacích může spoléhat na to, že ostatní účastníci při provozu budou dodržovat pravidla provozu na pozemních komunikacích (příslušná ustanovení zákona), pokud z konkrétních okolností nebude vyplývat opak. V daném případě obviněný věděl, že pozbyl řidičské oprávnění, protože jako řidič dosáhl v bodovém hodnocení hranice 12 bodů, bylo mu doručeno rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle § 123c odst. 3 zákona č. 361/2000 Sb. Přesto poté řídil v obci po silnici označené jako hlavní, v úseku s maximální povolenou rychlostí jízdy 50 km/h osobní motorové vozidlo Audi A8, které v důsledku prošlé technické kontroly nesplňovalo technické podmínky pro provoz na pozemních komunikacích, a v důsledku rychlosti jízdy nejméně 95 km/h v křižovatce s vedlejší pozemní komunikací zezadu narazil do osobního motorového vozidla Ford Mondeo v provedení taxi, jehož řidič vjel z vedlejší silnice do křižovatky proti příkazu dopravní značky P4 „Dej přednost v jízdě!“. Po střetu vozidlo taxi havarovalo do kovového zábradlí vpravo mimo komunikaci a dále narazilo do betonového sloupu veřejného osvětlení, přičemž při této dopravní nehodě řidič taxi utrpěl smrtelné zranění, kterému na místě dopravní nehody podlehl. Obviněný si počínal v příkrém rozporu s právními předpisy, mimo výše uvedená správní rozhodnutí dále překročil rychlost v místě povolenou o více než 80 %, což v konečném důsledku vedlo k závěru, že řidiči osobního automobilu taxi, vjíždějícímu z vedlejší ulice na hlavní komunikaci, nelze přičítat zavinění či spoluzavinění na vzniku dopravní nehody ani na způsobeném smrtelném následku. V předmětné věci lze také dovodit, že „řidič, jenž dává při jízdě křižovatkou přednost vozidlům přijíždějícím po hlavní silnici, nemusí dát přednost absolutně všem vozidlům, která v libovolné vzdálenosti od křižovatky vidí“, a je tedy věcí odhadu řidiče na vedlejší silnici, aby řidiče na silnici hlavní nepřinutil k náhlé změně rychlosti nebo směru jízdy, přičemž při tomto svém odhadu samozřejmě vychází z rychlosti, kterou právní předpisy v místě křižovatky povolují. K povinnosti poškozeného dát přednost v jízdě vozidlu jedoucímu po hlavní silnici, tedy dodržovat stanovená pravidla silničního provozu, nutno připomenout, nikoli opomíjet, že to byl právě obviněný, kdo svým prvotním jednáním – ač věděl, že pozbyl řidičské oprávnění, řídil technicky nezpůsobilé motorové vozidlo rychlostí vysoce překračující rychlost povolenou v daném místě – zavdal příčinu ke vzniku předmětné dopravní nehody“.*

K principu omezené důvěry v dopravě musí ještě směřovat další požadavek, a to že musí existovat příčinný vztah nejen mezi porušením daného předpisu, ale i vztah mezi jeho účelem a vzniklým ohrožením nebo přímo způsobeným následkem. V moderním pojetí nedbalostního zavinění v trestním právu totiž nemůžeme uplatnit středověkou zásadu hlásanou Tomášem Akvinským, který prosazoval, že „kdo činí něco nedovoleného, tomu se přičítá vše, co z toho povstane”.

K objasnění těchto vztahů judikát **6 Tdo 143/2011:** *„K výkladu zásady tzv. omezené důvěry v dopravě, která znamená, že řidič motorového vozidla může spoléhat na dodržení dopravních předpisů ostatními účastníky provozu na pozemních komunikacích, nevyplývá-li z konkrétní situace opak. Výjimkou z této zásady jsou případy, kdy ze situace v provozu na pozemních komunikacích vyplývá povinnost dbát zvýšené opatrnosti nebo s předstihem reagovat na situaci, aby bylo zabráněno kolizi (např. na komunikacích nebo v jejich blízkosti se pohybují děti, osoby těžce zdravotně postižené, přestárlé, zjevně volně pobíhající zvířata, blízkost přechodu pro chodce nebo to dále vyplývá z existence instalovaných dopravních značek). Důvodně spoléhat na to, že tito účastníci silničního provozu dodrží pravidla silničního provozu, může jen v případě, pokud z konkrétních okolností neplyne obava, že tomu tak nebude. Mohou však nastat situace, kdy i tito účastníci vytvoří řidiči svým náhlým neočekávaným a nepředvídatelným vstoupením do vozovky překážku, jež může být pro řidiče i objektivně nezvládnutelná. V takovém případě řidič neodpovídá za vzniklý protiprávní následek.“* Obdobně 4 Tdo 715/2013, 6 Tdo734/2013.

Právní úprava v okolních státech také respektuje tuto zásadu, není však nikde výslovně upravena v samostatné právní normě. Ve Spolkové republice Německo je princip omezené důvěry rovněž aplikován, není také výslovně v právní normě upraven, zde jsou z tohoto posuzování vyjmuté děti a senioři, které nejsou podle názoru odborné veřejnosti schopné náročné situace v provozu na

pozemních komunikacích správně vnímat, pochopit a posoudit. To je však v rámci naší právní úpravy otázka spíše diskutabilní, neboť v dopravě lze spáchat trestný čin jak nedbalostí vědomou, tak i nevědomou, nebo hrubou nedbalostí (k zamyšlení je také to, zda třináctiletý chlapec není schopen vnímat, že řídí poprvé dvoutunové auto, které jistě neumí dobře ovládat).

Pro všechny druhy nedbalosti platí, že zde chybí složka vůle. Pachatel svým jednáním (ať již konáním nebo opomenutím) buď nechce způsobit následek, nebo ani není srozuměn s tím, že jej způsobí. Při provozu na pozemních komunikacích je to vidět zřejmě nejvýrazněji. Samotné jednání je zde aktem volním. Řidič automobilu měl však vůli jen k tomu, že v nepřehledné zatáčce riskantně předjížděl jiný automobil, neměl náležitý rozhled do protisměru a následně se střetl s protijedoucím automobilem; z počátku tedy konal, co chtěl, ale střet způsobit nechtěl. Zde volní složka chybí, nemůže se tedy ani vztahovat na úmyslné usmrcení či úmyslné zranění osádky protijedoucího vozidla (jinak by se mohlo jednat i o vraždu či její pokus). Jestliže však chceme zkoumat, o jakou nedbalost se jedná, nemůžeme zkoumat jen psychický vztah pachatele k zákonným znakům skutkové podstaty trestného činu.

Musíme také zjišťovat, zda existovaly při vědomé nedbalosti **přiměřené důvody,** nebo zda pachatel při nedbalosti nevědomé **podle okolností a svých osobních poměrů vědět měl a mohl, a při hrubé nedbalosti zkoumat, zda přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti k chráněným zájmům.** Nedbalostí je zde vlastně vyjádřeno porušení určité míry opatrnosti, přičemž tato míra může být různá. Kritériem nedbalosti je zachování potřebné míry opatrnosti, tato je dána spojením objektivního a subjektivního vymezení. Míra opatrnosti není přímo vyjádřená v trestním zákoníku, ale zejména v zákoně o provozu na pozemních komunikacích, nebo i předpisech regulujících železniční, vodní a leteckou dopravu (například zamezení nebezpečí vzájemného oslnění dopravních prostředků), ochranu životního prostředí atd. Ale i v oblastech, kde není tato problematika výslovně upravena, je vždy každý povinen **zachovávat potřebnou opatrnost přiměřenou okolnostem tak, aby mohl zabránit nehodě a neohrozil osoby, nacházející se na takovém místě** (Rt 14/1978). Jedná se o **objektivní hledisko nedbalosti,** určované jako horní mez, kterou je potřeba respektovat, a pro každý výkon daného povolání či postavení je stejné.

Větší míra opatrnosti se v obecné rovině od nikoho nežádá. Dopravní předpisy nevymezují ani nemohou vymezit objektivní kritérium bezezbytku. V zákoně o provozu na pozemních komunikacích a prováděcí vyhlášce č. 294/2015 Sb. jsou vedle detailních ustanovení (například význam účelu zákazových značek, značek upravujících přednost v jízdě či příkazových značek) i ustanovení, která ponechávají určité možnosti výkladu. Například ustanovení § 20 daného zákona - vyhýbání: „...vpravo, včas a v dostatečné míře. Nemohou-li se bezpečně vyhnout, musí dát přednost v jízdě ten, na jehož straně je překážka nebo zúžená vozovka. Musí-li jeden z nich couvat, učiní tak ten, pro něhož je to snazší a méně nebezpečné", a poté se posuzují případ od případu.

Vedle těchto konkrétních ustanovení se musí přihlížet i k obecným zásadám: „...povinnost jako účastník provozu na pozemních komunikacích se chovat ohleduplně a ukázněně." [§ 4, písmeno a) daného zákona]. Používání dopravních předpisů po řádném nastudování je většinou jednoduché. Vyžaduje se a také se předpokládá, že řidič má mít jasno, jak se s využitím znalostí pravidel provozu na pozemních komunikacích správně zachovat. Vyskytují se však případy složitější, v praxi není hned jasné, jak se má řidič zachovat. Může se jednat o některé složité křižovatky s několika jízdními pruhy, kdy nejsou ani odborníci zajedno v posouzení okamžité dopravní situace (např. vícepruhové kruhové křižovatky s několika vjezdy a výjezdy, následující těsně za sebou).

Problémy mohou nastat také v případě odporujících si dopravních značek, nebo v případě části nefungujících světelných semaforů. **Správně se má účastník provozu na pozemních komunikacích řídit podle té dopravní značky, která na něho klade přísnější požadavky** (v prioritě pořadí na kladené požadavky: značky zákazové; značky upravující přednost v jízdě; značky příkazové; značky výstražné). Může ale také jít o nejasnosti dopravních značek v čase, dopravní značky mohou být zarostlé vegetací, zčásti nebo celé poničené (zohýbané nebo ulámané), v zimních měsících namrzlé nebo více znečištěné; to je v podstatě to samé, jako by tam nebyly. Při řízení

provozu světelnými signály (světelné semafory), se má řidič řídit podle toho, který je nejblíže pravé ruce ve směru jízdy.

Jaký ale volit postup v případě, když je na dopravní zařízení velmi špatný nebo prakticky žádný výhled z okna automobilu (třetí nebo čtvrtý jízdní pruh od pravého okraje vozovky, ve vedlejších pruzích rozměrnější vozidla). V argumentaci na zákonnou definici nedbalosti (případně i hrubé nedbalosti) a vztahu jejich hledisek je judikaturou řešena zásadní otázka, zda je možno bezpečnost provozu zajistit jinak než ukládají příslušné předpisy.

Tato otázka byla řešena soudy již v padesátých letech, a v obou případech soudy připustily, že nemuselo jít o nedbalost s nerespektováním potřebné míry opatrnosti, i když byl bezpečnostní předpis porušen. V prvním případě, který je veden v Rt 4/1957 se v odůvodnění uvádí: *„Jestliže pachatel svým jednáním porušil příslušné bezpečnostní předpisy mající zabránit výsledku uvedenému ve zvláštní části trestního zákona, protože vzhledem k novým poznatkům vědeckým, technologickým ap., mohl důvodně předpokládat, že postup jím volený lépe zabrání takovému výsledku, pak nebude možno mít za to, že jednal, ač věděl nebo věděti mohl, že způsobí výsledek ve zvláštní části trestního zákona uvedený"***.**

Druhý případ, uveřejněný pod Rt 75/1958 popisuje skutkový děj, kde obviněný jako řidič osobního automobilu vozil svatební hosty, zastavil u domu, kde se zdržovali svatebčané, a nezabezpečil auto podle předpisu proti neoprávněnému užití. Počítal s tím, že se k vozu hned vrátí a spoléhal na to, že auto ohlídají svatebčané, kteří seděli před domem. Jeden ze svatebčanů, v podnapilém stavu vzal z odkládací schránky klíčky od zapalování, s automobilem odjel a havaroval, přičemž došlo ke zranění pěti dětí jako spolujezdců. Soud k tomu konstatoval: *„Ani skutečnost, že jednání pachatele bylo v příčinné souvislosti s následky uvedenými mezi znaky trestného činu, ani skutečnost, že pachatel porušil předpisy, jejichž účelem je zabránit takovým následkům, samy o sobě nestačí k závěru o nedbalosti pachatele. Je vždy třeba zkoumat, zda zavinění pachatele je dáno konkrétními okolnostmi souzeného případu"*. Zde se jedná **o takzvané uplatnění subjektivní podmínky nedbalosti**, jak uvádí Solnař: *„Porušení bezpečnostních předpisů však ještě nestačí pro závěr, že je tu nedbalost. Porušil-li pachatel bezpečnostní předpis, měl si být vědom možnosti, že z toho může vzejít škoda.* ***Není tím však řečeno, zda si toho mohl být vědom, hledě k osobním poměrům a okolnostem činu"***.[4]To je třeba teprve v každém případě zkoumat. Zde se nepochybně jedná o nahrazení jednoho druhu předpisu, který zabezpečuje určitý chráněný zájem za zabezpečení jiné, v podstatě nepředpisové a z toho vyplývá, že jistě i méně spolehlivé. Nemůže se však v žádném případě jednat o absenci příslušné odpovědnosti, že řidič nedodržel potřebnou míru opatrnosti. U hrubé nedbalosti je situace ještě složitější, v daném případě se bude jednat o porušení předpisů, které jsou vymezeny v ustanovení § 16 odst. 2 trestního zákoníku. Někdy je důsledné dodržování dopravních předpisů dokonce i na závadu plynulosti provozu na pozemních komunikacích a může v provozu vytvářet reálná rizika. Často se stává, že při řešení kritických situací v provozu se řízení ujímají dopravní policisté, strážníci obecní policie, vojenská policie, kteří svými pokyny provoz vozidel efektivně koordinují a zrychlují, a to i mimo vymezené mantinely daných svislých nebo vodorovných dopravních značek nebo dopravních zařízení, nebo toto realizují i sami účastníci provozu na pozemních komunikacích.

Druhé hledisko, o kterém je zmínka výše, je hledisko **subjektivní.** Mělo by obsahovat takovou míru opatrnosti, kterou řidič v dané situaci dodržet může. To je ale nižší míra opatrnosti než z pohledu objektivního hlediska (respektování zákonných ustanovení). Sice se uplatňuje méně často, ale v provozu na pozemních komunikacích se mohou vyskytnout situace, kdy řidič není momentálně schopen povinnosti respektovat. Povinnosti jsou stanoveny tak, aby mohly být plněny, když tomu tak není, tak musí nepochybně stačit, když řidič dodrží **alespoň** takovou míru opatrnosti, kterou zachovat mohl. Jaká míra opatrnosti je potřebná, je třeba rovněž zkoumat případ od případu, jiná bude nepochybně u řidiče, který jede automobilem, a vlastní dva dny řidičský průkaz. I když každý bude uvažovat, že u tohoto řidiče bude třeba vysoké míry opatrnosti, v daném případě tomu bude přesně

[4] SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ D. Základy trestní odpovědnosti. Systém českého trestního práva. Praha: Nakladatelství Orac 2003, s. 296, 299. ISBN 80-86199-74-6.

opačně. Po takovém řidiči nemůžeme permanentně chtít nějakou vyšší míru opatrnosti s ohledem na jeho zkušenosti, praxi za volantem, počet najetých kilometrů v různých režimech provozu na pozemní komunikaci, to by prakticky nemohl ani vyjet. Absolvováním autoškoly se nikdo nestal dokonalým řidičem, řidič začátečník proto musí být vnímán jako tolerované riziko. Sám řidič začátečník trpí již psychickým zatížením v tom, jak zvládne běžnou jízdu. Stěží může být nedostatečná praxe řidiče překonána zvýšenou pozorností, zvýšeným volním úsilím, dobře míněnými radami spolujezdce (řidiče s velkou praxí), dalším průběžným studováním pravidel provozu na pozemních komunikacích, nebo studiem provozu na křižovatkách podle obrázků. V provozu se může tento řidič setkat se situacemi, které by „vyjezděný řidič hravě zvládl", ale zásadně nemůžeme oba řidiče „zařadit do stejné škatulky" a klást na ně stejné požadavky.

Vyšší míru opatrnosti nebo pozornosti však můžeme oprávněně požadovat u řidičů speciálních vozidel, kteří mají pro výkon povolání zvláštní předpoklady, mají zvláštní schopnosti, nebo jim zvláštní způsob jízdy povolují konkrétní ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích (např. řidiči vozidel rychlé zdravotnické pomoci, vozidla hasičů, policejních automobilů při výjezdech k události), nebo řidič závodního automobilu (má k tomu i navigátora), pořadatelé u automobilových závodů. Vztahuje se to i ke specifickému způsobu jízdy; např. při odbočování - § 21 odst. 1, při otáčení a couvání - § 24, odst. 1, odst. 2, odst. 3 zákona o provozu na pozemních komunikacích, při jízdě a jízdních manévrech v obytné zóně – § 39 zákona o provozu na pozemních komunikacích a umístěné dopravní značce IP 26a) musí řidič dbát zvýšené opatrnosti - to platí bezvýjimečně ke všem řidičům, někdy při provádění tohoto jízdního úkonu vyplývá povinnost zajistit a využít i náležitě poučeného pomocníka. Výjimečně uvedený zákon ukládá řidiči **počínat si zvláště opatrně, tedy ještě vyšší míru opatrnosti, která při nedodržení může být hodnocena jako hrubé porušení zákona, tedy mimo základních povinností i další povinnosti** než při výše uvedených činnostech – týká se to zejména jízdy přes železniční přejezdy (§ 28 a § 29 zákona o provozu na pozemních komunikacích – k tomu srov. přiměřeně Rt 22/1967; Rt 13/1988).

K hledisku subjektivnímu musíme dále přiřadit i případy zvláštního vědění (nebo předvídání), například znalost místní dopravní situace (toto si nesmíme plést s rutinou!). Zásadně nemůžeme ani nesmíme posuzovat jasné skutečnosti, když zákon bezvýjimečně stanovuje - <u>že řidič musí ovládat své vozidlo, že jeho povinností je znát příslušná ustanovení pravidel provozu na pozemních komunikacích, že nesmí řídit automobil, je-li jeho schopnost k řízení snížena v důsledku jeho zdravotního stavu</u> (§ 5, odst. 2, písm. c) zákona o provozu na pozemních komunikacích. Subjektivní hledisko má tedy zahrnovat mimo znalostí a zkušeností řidiče také jeho zdravotní stav (a jeho respektování), vyčerpanost, rychlost reakce na danou situaci v provozu na pozemních komunikacích. Přesto je potřebné někdy přihlédnout při řešení konkrétního případu ke dvěma skupinám problémů, na které se v praxi zapomíná.

Do první skupiny spadá momentální neschopnost řidiče z fyzických důvodů, která může být vyvolána v průběhu jízdy, například horkem, otřesy ve vozidle. Je logické, že špatná fyzická kondice zhoršuje i kondici psychickou. Může se také jednat o déle trvající stresy nebo silné rozrušení v důsledku vznikajících kolizních situací v běžném provozu na pozemní komunikaci. Zřídka jde o náhlý stav, většinou je signalizován různými příznaky, podobně jako u různých zdravotních problémů[5]. Kdo toto zažil, může však reagovat a případně i zastavit. Kdo to však ještě nezažil, své

---

[5] 6 Tz 114/98

I. K posouzení okolností odůvodňujících vyžádání posudku ústavu ve smyslu § 110 tr.ř.

II. K posouzení zavinění řidiče trpícího zdravotními problémy.

Pro posouzení zavinění řidiče, který způsobil dopravní nehodu, je bez významu, zda pachatel byl nebo nebyl lékařem upozorněn na zákaz řízení motorových vozidel, když sám si byl velmi dobře vědom, že mívá krátké stavy nevnímání a opakovaně se mu před dopravní nehodou stalo, že třeba i ve stoje usnul. V takovém případě si je pachatel vědom svých zdravotních problémů, které jednoznačně vylučují jeho způsobilost k řízení motorových vozidel (§ 4 vyhl. č. 99/1989 Sb.), když je jen otázkou náhody, kdy nebude moci dostát ani své povinnosti řidiče podle § 5 odst. 1 písm. b) cit. vyhl., a to věnovat se plně řízení vozidla a sledovat situaci v silničním provozu.

Nedostatek zavinění, na straně pachatele by byl dán jen v případě, když si nebyl vědom choroby vyvolávající ztrátu bdělosti nebo vědomí. Takovýto závěr by bylo možno učinit pouze v případě, že by k ztrátě vědomí nebo bdělosti došlo u pachatele před nehodou poprvé a nebyl by si tedy takovéhoto nebezpečí vůbec vědom.

potíže bagatelizuje a snaží se je překonat, a to z různých, většinou osobních důvodů. Indispozice může někdy dosáhnout takové výše, že se proti ní stává řidič bezmocným a může tedy vylučovat i zavinění. Spánek (usnutí) za volantem během řízení (často ale nesprávně mikrospánek) ale zdravého řidiče neomlouvá, jak je konstatováno a odůvodněno v Rt 23/1986. Z něho vyplývá, že zdravý člověk, který řídí motorové vozidlo, si je vědom příznaků blížícího se spánku a je schopen včas přerušit jízdu a tím nebezpečí odvrátit[6]. Druhá skupina případů zahrnuje mimořádné situace, které jsou způsobeny nesprávným chováním jiných účastníků při provozu na pozemních komunikacích. Rozhodnout se v těchto případech ve zlomku vteřiny a k tomu ještě správně, je dilema, které nemůže následně nikdo objektivně posoudit. Dříve platná pravidla pro silniční provoz trvala na striktní povinnosti odvrátit podle svých možností takové nebezpečí, ale nedávala, vlastně ani nemohla dávat žádný návod ke správnému rozhodování. V praxi se posuzuje nesprávné rozhodnutí řidiče jako **druhotný nedostatek opatrnosti,** a může se vztahovat k volní nedbalosti. Zákon o provozu na pozemních komunikacích v podstatě převzal dřívější zásady, jejich vymezení se uplatňuje pro řešení běžných situací v provozu na pozemních komunikacích. V praxi se musí zásadně konkrétní případy řešit případ od případu. Na běžné účastníky daného provozu nelze klást při řešení krizových situací zvýšené požadavky. V krizových situacích musí řidič hledat okamžité řešení podle svých schopností a možností sám. Nenajde-li je nebo je vyhodnotí třeba nesprávně, musí se to projevit při hodnocení subjektivního hlediska. Toto se musí souhrnně promítnout i v zavinění a s ohledem na princip omezené důvěry v dopravě.

Princip omezené důvěry v dopravě se však v některých případech neuplatňuje. Jedná se o případy, kdy ze situace v provozu na pozemních komunikacích vyplývá povinnost zvýšit opatrnost, s předstihem reagovat na situaci, aby bylo zabráněno kolizi. Například, když se na komunikacích nebo v jejich blízkosti pohybují děti, osoby s omezenou schopností pohybu, osoby těžce zdravotně postižené, přestárlé, volně pobíhající zvířata, nebo je případné nebezpečí konkretizováno výstražnými značkami. Současná právní úprava dále ukládá dbát zvýšené opatrnosti vůči chodcům na přechodech, při jízdě automobilu v obytné a pěší zóně, při zvláštních způsobech jízdy (zejména otáčení a couvání), při objíždění vozidel hromadné dopravy na vyznačených zastávkách, při jízdě vozidel s právem přednosti v jízdě s výstražným zařízením v provozu. Zvýšené opatrnosti je také třeba dbát v případě, jak je uvedeno ve Sbírce soudních rozhodnutí pod Rt 12/1989 Sb.; *„Řidič motorového vozidla se může zásadně spoléhat na to, že odborný servis provede opravu vozidla řádně. Jestliže se však při jízdě závada, pro kterou bylo vozidlo v opravě, opět objeví, nemůže se již na opravu spoléhat, i kdyby byl výslovně v servisu ujištěn, že závada byla odstraněna"*. Z takového, v podstatě nezodpovědného jednání poté vyvstávají zásadní otázky k řešení případné trestní odpovědnosti za vzniklý následek u obou aktérů. Musí se vždy zkoumat, zda mezi skutečností, v níž spočívá porušení bezpečnostního předpisu a vzniklým následkem existuje příčinný vztah, ale příčinný vztah musí být také i mezi těžším následkem, k němuž při dopravních nehodách na pozemních komunikacích dochází velmi často.

Vycházeje z teorie podmínky se posuzování příčinné souvislosti uplatňuje takzvaná **teorie umělé izolace jevů a gradace příčinné souvislosti.** Teorie umělé izolace jevů pro užití v praxi znamenají, že se ze součtu všech příčin a podmínek nevybírá jen jedna zásadní (nebo nejvážnější, nejvíce zřejmá, k ní musíme primárně přihlížet) příčina, ale postupně musíme prověřovat, zda všechny příčiny či podmínky, mohou vést k jevům významným z hlediska trestního práva, a

---

[6] *K problematice srov. 3 Tz 139/2000 I. Subjektivní přesvědčení řidiče o schopnosti k řízení vozidla musí být vždy vybudováno na základě analýzy konkrétních skutečností, které buď zná anebo by je znát měl. Jestliže si řidič počíná v rozporu s těmito zásadami a v důsledku toho později ztratí kontrolu nad vozidlem, lze jej činit odpovědným za následky dopravní nehody, který by podle okolností případu zavinil z vědomé či nevědomé nedbalosti (§ 5 písm. a), b) tr. zák.).*
II. Pokud řidič před započetím jízdy spoléhal na to, že ji může bezpečně vykonat, ačkoliv věděl o okolnostech, které by mohly mít negativní vliv na jeho schopnost ovládat motorové vozidlo, a přesto těmto skutečnostem nepřizpůsobil ani režim své jízdy, zejména zařazováním častějších zastávek s přiměřenou dobou odpočinku, pak odpovídá za škodlivý následek dopravní nehody i v případě, že ke ztrátě kontroly nad vozidlem došlo v důsledku náhlé indispozice vyvolané shora uvedeným stavem.
III. Právní závěr o příčetnosti či nepříčetnosti obviněného ve smyslu ustanovení § 12 tr. zák. je možno učinit zásadně jen na základě vyšetření duševního stavu obviněného dvěma znalci z oboru psychiatrie (§ 116 odst. 1 tr. ř.). Znalci z oboru klinické psychologie (o jehož přibrání se rozhoduje podle § 105 odst. 1 tr. ř.) posouzení těchto otázek nepřísluší.

v důsledku toho i ke konkrétnímu následku (těžšímu následku, účinku, škodlivému následku aj.), rovněž významnému z hlediska trestního práva[7]. Ve vztahu zavinění u trestných činů v dopravě na pozemních komunikacích je např. zásadní (základní, nejvýznamnější) příčinou, když řidič na pozemní komunikaci vědomě jede s technicky nezpůsobilým automobilem, jehož nezpůsobilost spočívá v nefungujících brzdách.

Zásada gradace příčinné souvislosti stanovuje, že jednotlivé příčiny a podmínky nemají pro způsobení následku stejný význam. Důležité však je, aby jednání pachatele bylo z hlediska způsobení následku příčinou dostatečně významnou[8] (jak bylo výše uvedeno, významnější je jednání řidiče, který nereflektuje technický stav vozidla, kterému řádně nefungují brzdy a v důsledku toho způsobí dopravní nehodu, než to, že tento řidič řídí v této době bez řidičského oprávnění v důsledku vydaného pravomocného zákazu činnosti). Obě zásady se musí uplatňovat rovněž i u řidičů, kteří jsou před jízdou nebo během jízdy ovlivněni požitím alkoholických nápojů nebo užitím návykové látky (posuzovat, jakou měrou to ovlivnilo jejich schopnost ovládat motorový dopravní prostředek), i když žádnou dopravní nehodu ani kolizní situaci nezpůsobili.

Mezi porušením konkrétního ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích a následkem musí být vedle příčinného vztahu ještě vztah k účelu daného ustanovení. Jako klasický případ je možné uvést situaci, kdy řidič nerespektuje na křižovatce červené světlo „stůj"; projede křižovatkou a vzápětí za křižovatkou srazí a těžce zraní chodce. Příčinný vztah tu sice existuje, ale není tu žádný vztah mezi účelem právní normy a následkem (účinkem). Není tedy možné řidiče vinit z ublížení na zdraví chodci z důvodu, že projel křižovatkou na červenou. Někdy se může daný vztah vyskytnout i při překročení povolené rychlosti na pozemní komunikaci[9]. Podobný problém vzniká, když je dáváno za vinu řidiči, který jede v protisměru po hlavní silnici, že zavinil srážku s vozidlem, které jelo po vedlejší silnici a při vjíždění na hlavní silnici nedalo přednost v jízdě. Zde musíme vznik následku vztáhnout k výkladu účelu konkrétního ustanovení právní normy (§ 11, odstavec 1 zákona

---

[7] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné.* 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2014. s. 140-141.

[8] NOVOTNÝ, Oto, Marie VANDUCHOVÁ, Pavel ŠÁMAL a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2010. s. 170-171 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné.* 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s. 2014. s. 140-141.

[9] srov. část rozhodnutí III. ÚS 2278/07.

Tento právní závěr Ústavního soudu je v souladu též se zahraniční a českou právní doktrínou. „Prvky nedbalosti jsou protiprávnost a předvídatelnost naplnění skutkové podstaty. Jako třetí prvek přistupuje rozpoznatelnost protiprávnosti. Tyto tři prvky nestojí vedle sebe odděleně, nýbrž se vzájemně podmiňují. Povinnost péče může vzejít nejprve z předvídatelnosti určitého následku, předvídatelnost tu může být jen při plnění určitých povinností, rozeznatelnost protiprávnosti nemůže být než důsledkem předvídatelnosti naplnění skutkové podstaty." (viz Tröndle, H. in Tröndle, H. - Fischer, T.: Strafgesetzbuchund Nebengesetze. 49. vydání. München: Beck, 1999, str. 116 - kom. k § 15, marg. č. 14.). K nepřípustnému rozšíření trestní represe by vedl závěr, že z ust. § 415 obč. zák. (obdobně § 2900 nového obč. zákoníku č. 89/2012 Sb.) plyne zákaz kteréhokoli jednání, které by mohlo způsobit škodu, když navíc i v občanském právu platí závěr právě opačný ("Jde o běžnou míru opatrnosti, nikoliv o bezbřehou povinnost předvídat a předejít veškerým možným škodám v budoucnu." - viz Škárová, M. - Pokorný, M. - Salač, J. in Švestka, J. - Jehlička, O. - Škárová, M. - Spáčil, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha: Beck, 2006, str. 697 -- kom. k § 415, bod 4.). Podle názorů české právní doktríny "obecně není a nemůže být jednání protiprávní již proto, že jinému způsobí škodu, ale až proto, že se příčí ustanovení zákona nebo zvyklostem a okolnostem" (Petrov, J.: Protiprávnost a obecná prevenční povinnost. Právní rozhledy č. 20/2007, str. 745).

I s ohledem na judikaturu Nejvyššího soudu (včetně judikatury citované v napadeném usnesení Nejvyššího soudu) lze dospět k závěru, že pro stěžovatelku v dané situaci plynula z ust. § 415 obč. zák. povinnost vést psa na vodítku. Nelze ovšem zapomínat na to, že porušení právní povinnosti (zde obecné prevenční povinnosti podle ust. § 415 obč. zák.- obdobně § 2900 nového obč. zákoníku č. 89/2012 Sb.) musí být v rozumném vztahu ke škodnému následku. Tato teze je v české teorii a praxi ilustrována jednak teoriemi příčinné souvislosti (ať již jde o teorii podmínky, conditio sine qua non, nebo o teorii adekvátního vztahu - k tomu např. Solnař, V. - Fenyk, J. - Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti, Praha: Orac 2003, str. 196 násl.), jednak samotným pojmem nevědomé nedbalosti [podle § 5 písm. b) tr. zák. pachatel sice nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl].

Jak teorie příčinné souvislosti, tak také ústavně konformní výklad pojmu nevědomé nedbalosti významně přispívají k redukci kriminalizace každodenního lidského jednání, čímž naplňují též ústavní kautely plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR, tedy České republiky jako demokratického právního státu, kde je použití trestního práva až krajní možností řešení společenských vztahů. Obecné soudy proto nemohou dovodit naplnění subjektivní stránky trestného činu jen na základě samotného faktu, že nastala škoda na hodnotě chráněné trestním zákonem.

o provozu na pozemních komunikacích). Jízda vozidla na pozemní komunikaci v levé polovině vozovky (v protisměru) je nebezpečím pro účastníky provozu jedoucí po své správné straně pozemní komunikace.

K tomu uvádí výstižně Solnař: *„Nezachoval-li jednající všechny předpisy vztahující se na jeho jednání, má to pro otázku nedbalosti význam, jen pokud škoda, která snad vznikla, je právě ta, které mají vydané přepisy čelit"*[10]. Aktuální je v poslední době také rozhodování **o vině řidičů, kteří sice porušením předpisů při provozu na pozemních komunikacích** (zejména nedáním přednosti v jízdě, nebo nepřiměřenou rychlostí jízdy) **způsobili újmu na zdraví či smrt jiných účastníků provozu na pozemních komunikacích, kteří však nebyli v moderních dopravních prostředcích, vybavených bezpečnostními pásy a airbagy, připoutáni** [§ 6, odstavec 1, písmeno a), § 9, odstavec 1, písmeno a), bez výjimky uvedené v odstavci 2 téhož ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích]. Hlavním účelem bezpečnostních pásů a airbagů v automobilech je v rámci aktivní i pasivní bezpečnosti zabránit nebo minimalizovat zdravotní následky srážky, a řidiči a přepravované osoby mají povinnost jich vždy při jízdě užít (mimo výjimek), jsou-li jimi automobily podle technické dokumentace vybaveny. Proto se musí důsledně zkoumat i příčinná souvislost, neboť následek (případně těžší následek) v těchto případech nemusí být adekvátním a zcela zaviněn jednáním řidiče viníka (viz Tdo 548/2012 – *přerušení příčinné souvislosti u těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti – bezdůvodné odepnutí bezpečnostního pásu spolujezdkyně během jízdy*). Dále je třeba k věci připomenout, že při vysokých rychlostech střetu vozidel nebo nárazech rychle jedoucího vozidla do pevné překážky ztrácejí prvky aktivní i pasivní bezpečnosti praktický význam (uplatňuje se ve fyzice obecně známý jev - hmotnost a vliv setrvačnosti; v jehož důsledku dochází k poškození či devastaci životně důležitých vnitřních orgánů). Při závažných dopravních nehodách jsou těžké následky na zdraví, popř. i na majetku sice předvídatelné, ale pouze toto nestačí. Také musí alespoň v hrubých rysech existovat i předvídatelný příčinný průběh. Uvedený problém řeší judikát Rt 20/1981 Sb.: *„Zavinění musí zahrnovat všechny znaky charakterizující objektivní stránku trestného činu, tedy i příčinný vztah mezi jednáním pachatele a následkem trestného činu. Při nedbalosti je třeba, aby si pachatel alespoň měl a mohl představit, že se takto příčinný vztah může rozvinout. Pro pachatele nepředvídatelný příčinný průběh není tedy v zavinění obsažen a pachatel neodpovídá za následek, který takto vzejde. Z hlediska předvídatelnosti příčinného průběhu, který vedl v tomto případě ke smrti poškozeného, a tedy zavinění pachatele k němu, však nutno rozlišovat, o jaké komplikace v tom kterém případě šlo. Pachatel, který jinému způsobil zranění, nepochybně měl a mohl předvídat, že mohou nastat různé zdravotní komplikace, které ani při nejlepší zdravotnické péči nemohou zabránit zhoršení zdravotního stavu, popřípadě i smrti poškozeného. V takovém případě zavinění obžalovaného by se vztahovalo nejen na příčinný vztah mezi jednáním a samotným zraněním, ale i na vzniklou komplikaci při léčení zraněného a na účinek touto komplikací vzniklý."*

Avšak za předpokladu, že ke komplikacím při léčení zraněného, které vedly ke zhoršení jeho zdravotního stavu nebo k jeho smrti, došlo za okolností, které mají základ v porušení povinnosti jinou osobou a nikoliv v jednání pachatele, nelze učinit závěr, že i tento příčinný průběh, který vedl ke zhoršení zdravotního stavu nebo i ke smrti zraněného, byl pro pachatele předvídatelný, a tedy jím zaviněný. Podobně řeší problém i judikát Rt 21/1981: *„Smrt poškozeného (při dopravní nehodě) je v příčinné souvislosti s jednáním pachatele i tehdy, jestliže nastala v důsledku selhání krevního oběhu, ke kterému došlo zčásti následkem úrazu zaviněného pachatelem, zčásti na podkladě povšechného kornatění tepen u staršího člověka. Trestní odpovědnost pachatele za tento následek závisí na tom, zda následek a příčinný průběh k němu vedoucí jsou kryty pachatelovým zaviněním či nikoliv."*

Z praktických zkušeností plyne, že způsob jednání obviněného a daný mechanizmus zranění, například když podnapilý řidič přehlédl a srazil seniora na vyznačeném přechodu pro chodce, mohou vést a ve skutečnosti často vedou k těžkým zraněním i ke smrti poškozeného. Přitom zejména u starších osob, jakou byl poškozený, se následky úrazu mohou zhoršit a zkomplikovat v důsledku celkově zhoršeného zdravotního stavu. Takový průběh poúrazových procesů je častý a pro

[10] SOLNAŘ, Vladimír. Základy trestní odpovědnosti. Systém československého trestního práva. Praha: Akademia, 1972. s. 232. 508-21-875.

průměrného pachatele předvídatelný. Stačí, že si pachatel měl a mohl takový průběh poúrazového procesu představit alespoň v hrubých rysech; není třeba, aby mu byl znám konkrétní zdravotní stav poškozeného, který jako jedna z příčin vede nakonec spolu se samotným úrazem k následku, v daném případě až ke smrti poškozeného. Naproti tomu za předpokladu, že ke komplikacím dojde neodbornou zdravotnickou péčí nebo jinými okolnostmi, které mají základ v porušení povinnosti jinou osobou, primárně ne jednáním pachatele, a proto takové jednání pachatel nemůže předvídat, nelze učinit závěr, že i tento příčinný průběh, který vedl ke zhoršení zdravotního stavu nebo i ke smrti zraněného, byl pachatelem zaviněný. V takovém případě lze pachatele uznat vinným jen za následek (příp. účinek), který zaviněn byl.

Pro názornost je uveden případ, který přímo řeší problematiku neexistence příčinného vztahu mezi jednáním pachatele a vzniklým následkem, je v judikátu Rt 20/1992 – „V *důsledku nepřiměřené rychlosti v zatáčce (na území nynější Slovenské republiky) nezvládl řidič autobusu, obsazeném 53 cestujícími řízení, sjel na pravou stranu z vozovky, kde potom přerazil zábradlí mostu a autobus se zřítil z výšky 10 metrů do řeky. Při vážné dopravní nehodě došlo k těžkému ublížení na zdraví pěti cestujících a k následnému úmrtí jednoho cestujícího (základním zraněním byly pouze odřeniny a následný šok). Před úmrtím poškozeného bylo možno jeho zranění považovat za prosté ublížení na zdraví, po nehodě byl z částečně zaplaveného autobusu vytažen na břeh a tam uložen na bezpečné místo. Nezjištěným způsobem se ale ve vzdálenosti asi 140 metrů od místa dopravní nehody dostal do řeky, kde se utopil. Pachatel zde neodpovídá za smrt poškozeného, protože k této došlo nepředvídatelným způsobem. Smrt utonutím v takové vzdálenosti je třeba považovat za takovou nepředvídatelnou okolnost, se kterou obviněný nemohl počítat, a proto mu ji není možné klást za vinu“*. A obdobně i v judikátu 8 Tdo 1052/2015 – *„kumulované porušení povinností chodce jako účastníka provozu na pozemních komunikacích podle zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, zpravidla vylučuje trestní odpovědnost řidiče za některý z přečinů proti životu a zdraví“;* k tomuto judikátu dále: *„nelze zaměňovat okamžik, kdy řidič mohl chodce poprvé spatřit, s okamžikem, kdy na něj měl a musel reagovat, resp. kdy mohl vyhodnotit nebezpečnost jednání přebíhajícího chodce. Požadavek, aby řidič reagoval prudkým brzděním na chodce pohybujícího se v blízkosti vozovky či permanentně sledoval pohyb chodců v blízkosti vozovky, je nepřijatelný, a to zvláště za situace, kdy se chodec pohybuje při pravé krajnici a řidič jedoucí v levém jízdním pruhu se blíží k velké světelné křižovatce s přechodem pro chodce. Obviněný řidič zdůraznil, že se plně věnoval dopravní situaci před sebou, a vběhnutí chodce do vozovky mimo vyznačený nedaleko se nacházející přechod pro chodce, nemohl očekávat. To, že reagoval již při druhém kroku chodce ve vozovce, naopak svědčí o tom, že se věnoval řízení vozidla i situaci na vozovce a jel ohleduplně.“* Obdobně i v judikátu 3 Tdo 602/2015: *„zásadu, že řidič vozidla může vždy zcela oprávněně předpokládat, že ostatní účastníci silničního provozu dodržují stanovená pravidla, nelze akceptovat absolutně a bez výjimky. Zároveň nelze akceptovat to, že by snad porušení pravidel silničního provozu ze strany jednoho účastníka dopravní nehody, automaticky zbavilo odpovědnosti druhého jejího účastníka. Ze zásady tzv. omezené důvěry v dopravě totiž existují výjimky, jako třeba případy, kdy ze situace v provozu na pozemních komunikacích vyplývá povinnost dbát zvýšené opatrnosti nebo s předstihem reagovat na situaci tak, aby bylo zabráněno kolizi. Z hlediska subjektivní stránky se pro naplnění skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 148 odst. 1 tr. zákoníku vyžaduje nedbalost [§ 16 odst. 1 písm. a), b) tr. zákoníku], přičemž zavinění z nedbalosti není vyloučeno spoluzaviněním jiných osob, a to včetně poškozeného.“* Obdobně i 6 Tdo 587/2015: *„Extrémní míra překročení nejvyšší povolené rychlosti jízdy motorového vozidla řidičem (A) jedoucím po hlavní silnici, která řidiči (B) přijíždějícímu z vedlejší silnice znemožňuje splnění povinnosti podle ustanovení § 22 odst. 1 zák. č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, znamená, že zavinění dopravní nehody a tím ani následek z ní vzniklý nelze přičítat řidiči B, nýbrž řidiči A. Vzhledem k tomu, že v takovém případě se toto porušení povinnosti řidičem A hodnotí jako porušení důležité povinnosti ve smyslu zákonného znaku skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák. (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 45/2005 Sb. rozh. tr.), resp. přečinu*

usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1, 2 tr. zákoníku, odůvodňuje to vyslovení jeho trestní odpovědnosti v podobě kvalifikované skutkové podstaty příslušného trestného činu. Je-li způsob jízdy řidiče A takový, že to (např. v důsledku výraznějšího překročení povolené rychlosti) vede ke vzniku následku předvídaného trestním zákoníkem, na jehož přivození se podílí i řidič B, pak je namístě, je-li dáno zavinění, vyslovit trestní odpovědnost řidiče A, byť míra porušení jeho povinnosti není extrémního charakteru. V takovém případě přichází v úvahu trestní odpovědnost řidiče A jen podle základní skutkové podstaty daného trestného činu."

Předvídatelnost se musí vztahovat nejen k objektivnímu hledisku, ale také a v dopravě na pozemních komunikacích zvlášť i k hledisku osobních schopností a znalostí pachatele. V podstatě se jedná o další součást subjektivního hlediska, podle něhož se konkretizuje míra potřebné opatrnosti. Problém vzniká při dopravní nehodě, kterou řidič motorového vozidla způsobil tím, že kolizní situaci při jízdě na pozemní komunikaci sice nevyvolal ani ji nezavinil, ale na tuto situaci nesprávně nebo neadekvátně reagoval. Je vůbec možné mu přičítat zavinění či případně spoluzavinění a v jaké míře? Při vyšetřování dopravních nehod, při vytváření vyšetřovacích verzí, při vypracovávání znaleckého posudku o způsobu jízdy účastníků dopravní nehody by měly být tyto otázky řešeny, aby mohla být co nejobjektivněji posouzena případná vina jednotlivých účastníků silničního provozu.

Co může či nemůže řidič předvídat, vyjadřuje judikát Rt 43/2002 (3 Tz 182/2001); *„Hranice okolností, které může či nemůže řidič předvídat, nelze dovozovat pouze hypoteticky, ale je třeba vycházet z objektivních okolností konkrétní dopravní situace, která může být charakterizována celou řadou faktorů. Z hlediska zavinění z nedbalosti to pak znamená, že kromě míry povinné opatrnosti vyplývající z pravidel provozu na pozemních komunikacích zde existuje i subjektivní vymezení, jež spočívá v míře opatrnosti, kterou je schopen řidič v konkrétním případě vynaložit. O zavinění z nedbalosti může jít pouze tehdy, pokud povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem jsou dány současně."* **Ještě k doplnění – trestní zákoník zavedl nový pojem tzv. „hrubé nedbalosti – hrubé porušení zákonů" (vyšší intenzita nedbalosti, viz § 16 odst. 2 trestního zákoníku), kde výrazně převažuje subjektivní hledisko. I v těchto bude muset být tato forma zavinění posuzována případ od případu, a dále zpřesňována rozhodnutími soudů.** V některých právních systémech v Evropě se rozlišují různé druhy nedbalosti či lehkomyslnosti (Francie, SRN – ale nastávají problémy s příliš kazuistickými skutkovými podstatami), v podstatě se jedná o stejnou problematiku jako v našem právním systému. Některé právní systémy uplatňují tzv. smíšenou formu zavinění (nedbalost při úmyslném jednání - smíšená forma jednání v polské nauce). V našem trestním právu je problém řešen precizněji, a to jak v základní skutkové podstatě, tak i v kvalifikovaných skutkových podstatách. **Základním měřítkem nedbalosti a důsledným uplatňováním zásady odpovědnosti za zavinění je zachování potřebné míry opatrnosti, která je dána spojením hlediska objektivního a subjektivního, přičemž vždy musí být na prvním místě hledisko objektivní a k němu se poté přiřazuje hledisko subjektivní (v dopravě na pozemních komunikacích musí primárně jít o protiprávní jednání účastníka, které vyvstává z porušení konkrétního ustanovení zákona (nebo ustanovení několika zákonů).**[11]

---

[11] Některá další rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR k danému problému:
5 Tdo 1173/2004 - dání přednosti v jízdě objektivní podstata ustanovení
5 Tdo 660/2005 - hrubé porušení předpisů ve smyslu § 224 odst. 3 TZ
3 Tdo 593/2007 - nedání přednosti v jízdě rychle jedoucímu automobilu
6 Tdo 686/2007 - dání přednosti v jízdě rychle jedoucímu vozidlu za snížené viditelnosti
7 Tdo 38/2009 - porušení povinnosti dát přednost v jízdě bez dalšího již samo o sobě vede ke zcela bezprostřednímu a reálnému nebezpečí střetu vozidel
7 Tdo 353/2009 - vysoká rychlost automobilu v blízkosti autobusové zastávky
6 Tdo 423/2009 - hodnocení různých příčin (jednání obviněného a jednání poškozeného) vedoucích ke vzniku následku
7 Tdo 466/2009 - spoluodpovědnost za následek v případě nepřipoutání spolujezdce ve vozidle
6 Tdo 816/2009 - bezohledná rychlá jízda vozidlem v noční době
3 Tdo 839/2009 - nedání přednosti v jízdě jako charakteristika částečné spoluviny k § 223 TZ (srov. R 72/71)
6 Tdo 845/2009 - princip omezené důvěry ve vztahu k neuplatnění odst. 2 § 224 TZ (pouze § 224 odst. 1; srov. Rt 45/2005)
3 Tdo 943/2009 - předjíždění a vjetí do protisměrného pruhu
8 Tdo 1396/2009 - odpovědnost technika STK ve smyslu ustanovení § 224 odst. 1, 2 TZ

Na princip omezené důvěry v dopravě úzce navazuje **princip sekundární odpovědnosti.** Řidič se jako účastník provozu na pozemních komunikacích může občas setkat s mimořádnou nebezpečnou situací, kterou vyvolal jiný účastník v provozu, zejména svým nesprávným chováním. Dříve účinná vyhláška č. 80[12] ukládala v ustanovení § 1 odst. 1 každému účastníkovi silničního provozu povinnost odvrátit podle svých možností hrozící nebezpečí i tehdy, porušil-li jiný účastník silničního provozu povinnosti své. V této vyhlášce však nebyl a ani nemohl být žádný návod, jak si při tom počínat. I když výše citované ustanovení pozbylo ke dni 1. ledna 1976 účinnosti, tak povinnost shora uvedená platí stále, ačkoliv ji v dnešní době účinný zákon o provozu na pozemních komunikacích výslovně neuvádí, ani jí neobsahují následné novelizace tohoto zákona (zejména zákon číslo 411/2005 Sb.). Proto je třeba postupovat v rámci dodržování jiných právních předpisů (např. Občanský zákoník, zákon o ochraně veřejného zdraví, zákon o odpadech, právní předpisy na ochranu životního prostředí apod.). Řidič se musí v těchto případech během chvilky (někdy zlomků vteřiny) podle svých možností a schopností sám rozhodnout, jak na vzniklou situaci zareaguje, nebo jak ji přímo sám vyřeší. Mnohdy je velmi pravděpodobné, že nebude mít možnost ani čas zvolit nejlepší řešení.

Je nepochybné, že se v těchto případech lze odchýlit od chování, které je některými ustanoveními předepsáno pro normální situace. Aby řidič zabránil srážce, strhne řízení na chodník, nebo vyjede mimo pozemní komunikaci do pole. Rovněž jízda vozidla jedoucího v protisměru může být zvláštní okolností, jež opravňuje řidiče, který jede proti tomuto vozidlu ve svém jízdním pruhu, k vybočení od pravého okraje vozovky, popřípadě do protisměru (Rt 33/1990). Přesto, když se nezachová řidič evidentně správně, může jít o **případ jeho volní nedbalosti, o tzv. druhotný nedostatek opatrnosti.** Takové zavinění, většinou spoluvina řidiče k ostatnímu účastníkovi provozu na pozemních komunikacích, spočívající v nesprávné reakci na nebezpečí, které bylo vyvolané jiným účastníkem provozu, je však v praxi více známé pod termínem **„sekundární nedbalost".**

Řidič je totiž i za nebezpečné situace, kterou sice nezpůsobil, ale objektivně registroval svými smysly, povinen zachovat potřebnou opatrnost. Jestliže reaguje na nebezpečnou situaci, kterou

---

6 Tdo 17/2010 - přesah klády z nákladového prostoru do protisměrného jízdního pruhu
3 Tdo 78/2010 - hodnocení příčinné souvislosti ke smrti poškozené chodkyně
6 Tdo 143/2011 - k výkladu zásady tzv. principu omezené důvěry v dopravě
8 Tdo 1078/2011 - vjetí do protisměru po smyku osobního automobilu a technický stav přívěsu za traktorem
3 Tdo 1291-16 - k významu povinnosti řidiče předvídat vznik některých okolností v silničním provozu (rychlost jízdy v obci v nočních hodinách a pohyb chodců po komunikaci)
8 Tdo 1116/2011 - dání přednosti v jízdě při vyjíždění na komunikaci označení jako hlavní je kvalitativně vyšší povinností než rychlost vyšší než dovolená u motocyklu jedoucího po komunikaci označené jako hlavní
5 Tdo 9/2012 - nevěnování se řízení a sražení chodce uprostřed vozovky
7 Tdo 649/2012 - nejasnost pravidel při neoznačení druhu komunikace si nemůže při odbočování vlevo vykládat řidič ve svůj prospěch
6 Tdo 901/2012 - zavinění řidiče a srážka s nezletilým na přechodu pro chodce
4 Tdo 715/2013 - princip omezené důvěry a neuplatnění znaku porušení důležité povinnosti v dopravě
6 Tdo 734/2013 - princip omezené důvěry v dopravě a vztah dání přednosti v jízdě a nevybavení jízdního kola potřebným osvětlením.
3 Tdo 39/2015 – princip omezené důvěry a vymezení přednosti v jízdě na křižovatce řízené světelnými signály při odbočování vlevo při funkci zeleného signálu k opuštění křižovatky.
7 Tdo 95/2015 – princip omezené důvěry spočívá v tom, že řidič dávající přednost v jízdě na křižovatce v obci nemůže bez dalšího reálně předpokládat, že řidič jedoucí po hlavní silnici překročí povolenou rychlost téměř o 100 %.
7 Tdo 574/2015 - Řidič vozidla je povinen dodržet dostatečný boční odstup od cyklisty, kterého předjíždí. Okolnost, že cyklista může při své jízdě mírně vybočit z přímého směru, je přitom snadno předvídatelnou okolností, která je významná při posuzování nedbalostního zavinění.
8 Tdo 1052/2015 - kumulované porušení povinností chodce jako účastníka provozu na pozemních komunikacích podle zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, zpravidla vylučuje trestní odpovědnost řidiče za některý z přečinů proti životu a zdraví.
8 Tdo 1405/2015 – dodržování dopravních předpisů a princip omezené důvěry platí při jízdě na dopravním prostředku pro všechny účastníky provozu na pozemních komunikacích, tedy i pro cyklisty jedoucí na jízdních kolech.
[12] Vyhláška Ministerstva vnitra číslo 80/1966 Sb., o pravidlech silničního provozu (účinnost od 1. ledna 1967 do 31. prosince 1975).

vyvolal jiný účastník provozu na pozemních komunikacích porušením nějakého konkrétního ustanovení, nesprávně, takže nezabránil dopravní nehodě, ačkoliv při správné reakci bylo ještě možné dopravní nehodě předejít, je možné jej činit za dopravní nehodu odpovědným (spoluodpovědným), jestliže mu lze za volbu nesprávného řešení vzniklé situace přičítat zavinění. Například, když řidič plně naloženého nákladního auta nesprávně reaguje na vzniklou nebezpečnou situaci, kterou vyvolal řidič osobního automobilu, který riskantně předjížděl kolonu vozidel v protisměrném pruhu a v důsledku rychlé jízdy nezvládl řízení a vjel do protisměru, tím, že strhne řízení nákladního automobilu vlevo, vjede do protisměru, kde dojde ke srážce s dalšími dvěma osobními automobily, v nichž jsou dvě osoby usmrceny a tři těžce zraněny. Druhotný nedostatek opatrnosti neboli sekundární nedbalost je dána u řidiče nákladního automobilu v tom, že neměl žádný vážný důvod vjet do protisměru, kde nepochybně viděl kolonu protijedoucích vozidel, měl si být vědom rozměrů a hmotnosti svého vozidla a mohl předpokládat možnost vzniku dopravní nehody a vážných následků. Nic mu nebránilo vzhledem k situaci adekvátně reagovat brzděním ve svém jízdním pruhu, nebo stržením řízení automobilu vpravo mimo komunikaci ve svém směru jízdy na přilehlé pole. Tím by vznikly nepochybně daleko menší následky.

I když ale dopravní nehodu řidič spoluzavinil nesprávnou reakcí na vniklou kolizní situaci, nelze zpravidla posuzovat jeho jednání jako porušení důležité povinnosti ve smyslu ustanovení § 148 odst. 1, resp. § 147 odst. 2, resp. § 143 odst. 2, případně § 273 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku. Srov. k tomu judikát Rt 43/1982: *„Řidič vozidla, který má přednost v jízdě, není povinen měnit směr nebo rychlost jízdy, jestliže nic nenasvědčuje tomu, že by hrozil střet s vozidlem, jehož řidič je povinen dát mu přednost v jízdě. Tuto povinnost a povinnost zabránit tak střetu vozidel má jen tehdy, když včas a na dostatečnou vzdálenost zjistí, že řidič vozidla, který mu má dát přednost v jízdě, svou povinnost nesplnil, popř. si počínal tak, že je zřejmé, že ji nesplní.*

Jestliže řidič reaguje nesprávně na nebezpečnou situaci, kterou vyvolal jiný účastník silničního provozu porušením jeho pravidel, takže nezabránil dopravní nehodě, ačkoliv při správné reakci bylo ještě možné nehodě předejít, lze jej činit za nehodu odpovědným jen tehdy, jestliže mu za volbu nesprávného řešení situace lze přičítat zavinění. I když nehodu spoluzavinil nesprávnou reakcí na vzniklou situaci, nelze zpravidla posuzovat jeho jednání jako porušení důležité povinnosti ve smyslu § 223 odst. 2, resp. § 224 odst. 2 tr. zák“.[13]

Závěrem je možné jednoznačně podpořit názor, že kdyby všichni účastníci provozu na pozemních komunikacích dodržovali všechna ustanovení zákona, docházelo by ke kolizním situacím či přímo k dopravním nehodám daleko méně a tím by byly také daleko méně závažné následky. To se týká aktuálně zejména motocyklistů, kteří ovládají sice moderně konstruované, silné a rychlé stroje, ale mnohdy si vůbec neuvědomují, že i v důsledku rychlosti, způsobu jízdy a fakticky malým rozměrům dopravního prostředku nejsou vidět nebo jsou spatřeni až na poslední chvíli, z čehož potom vyplývají bezprostřední kolizní situace nebo tragické dopravní nehody (de lege ferenda je potřebné legislativně upravit a zpřesnit pravidla pro jízdu motocyklů na pozemních komunikacích – ochranná lhůta, maximální rychlost jízdy, jízda v jízdních pruzích a předjíždění v nich). Nejúčinnějším způsobem, vedoucím ke snížení počtu dopravních nehod i jejich tragických následků je prevence. Prevence musí být pojata komplexně, počínaje nejmladšími ročníky naší populace v mateřských školách, zaměřena na zpřísnění podmínek získání řidičského oprávnění zejména z psychologických hledisek, směřována i na zkvalitnění činnosti stanic technické kontroly a jejich důslednější státní kontrolu. Zavedení systému bodového hodnocení řidičů za protiprávní jednání spáchaná v provozu

[13] Některá další rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR k danému problému:
6 Tdo 265/2009 - princip sekundární odpovědnosti za zavinění a v důsledku jeho užití pouze kvalifikace § 224 odst. 1 TZ
6 Tdo 845/2009 – posouzení uplatnění či neuplatnění principu omezené důvěry ve vztahu kvalifikace ustanovení odst. 2 § 224 TZ (pouze § 224 odst. 1; nyní § 143 odst. 1, příp. § 147 odst. 1 TrZ; srov. Rt 45/2005).
8 Tdo 125/2015 – spoluzavinění řidiče osobního automobilu při couvání v obytné zóně a porušení rodičovských povinností matky dvouletého nezletilce (pouze ustanovení trestného činu podle § 143 odst. 1 tr. zákoníku).

na pozemních komunikacích se s ohledem na byrokratický přístup[14], časové prodlevy spojené s administrativní zátěží a neustálou diskuzí o přílišné tvrdosti v hodnocení příliš neosvědčuje. Proto bude významným faktorem další co nejužší spolupráce mezi státy Evropské unie, ale i celé Evropy, postupné sjednocování právních systémů jak z hlediska podpory nových technologií, tak i z legislativních opatření. Kompatibilní právní systémy musí vytvářet a realizovat zákonodárné, výkonné, soudní a správní orgány všech zemí Evropy.

Použitá literatura:

DRAŠTÍK, Antonín a kol. Trestní zákoník - komentář. 1. svazek (§ 1 až 232). 1490 s. 2. svazek (§ 233 až 421). 2015 s. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

CHMELÍK, Jan et al. *Dopravní nehody.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 540 s. ISBN 978-80-7380-211-0.

CHMELÍK, Jan; NOVOTNÝ, František; STOČESOVÁ, Simona. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 311 s. ISBN 978-80-7380-583-8.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 5. vydání. Praha: Leges, 2014. 1248 s. ISBN 978-80-7502-049-9.

JEŘÁBKOVÁ, Irena. Dosažení dvanáctibodové hranice a (ne)trestní postih podle nové trestní úpravy. Trestní právo, 2010, č. 6, s. 15-18. ISSN 1211-2860.

NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné.* 3 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 393 s. ISBN 978-80-7380-291-2.

NOVOTNÝ, František a kolektiv. *Trestní zákoník 2010. Komentář.* 1. vydání. Eurounion Praha 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4

POLCAR, Miroslav. Některé trestné činy v dopravě, páchané řidiči motorových dopravních prostředků na pozemních komunikacích. *Trestní právo.* 2014 roč. XVIII. Číslo 4. s. 14-24. ISSN 1211-2860.

SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva. I. Trestní právo a trestní zákony. II. Základy trestní odpovědnosti. III. Tresty a ochranná opatření.* 1. vydání. Praha: nakladatelství Novatrix, 2009, 157 s., 502 s., 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné.* 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s. 2014. 1040 s. ISBN 978-80-7478-616-7.

VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem.* 1. vydání. Olomouc: nakladatelství ANAG, 2011, 1364 s. ISBN 978-80-7263-677-8.

zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů

vyhláška č. 294/2015 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích

Statistiky Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia P ČR za rok 2015.

Internetová adresa www.nsoud.cz

[14] JEŘÁBKOVÁ, Irena. Dosažení dvanáctibodové hranice a (ne)trestní postih podle nové trestní úpravy. Trestní právo, 2010, č. 6, s. 15-18. ISSN 1211-2860.

Kontaktní adresa:
JUDr. Miroslav Polcar, Ph.D.
Katedra trestního práva.
Fakulta bezpečnostně právní.
Policejní akademie ČR v Praze.

PROTITERORISTICKÉ OPATRENIA

doc. JUDr. Margita PROKEINOVÁ, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK v Bratislave

Anotácia: *Teroristický útok v Paríži z konca minulého roka podnietil vládu Slovenskej republiky k tvorbe protiteroristických opatrení, ktoré sa premietli do viacerých zákonov s účinnosťou od 1. januára 2016. V príspevku sú konkretizované predmetné protiteroristické opatrenia, ktorých cieľom je predchádzať, potláčať, a zabraňovať akýmkoľvek formám terorizmu. Ostáva mám len pevne veriť, že protiteroristické opatrenia budú dostatočne účinné a efektívne.*
Kľúčové slová: *terorizmus, teroristický útok, protiteroristické opatrenia.*

Annotation: *A terrorist attack in Paris from the end of last year to stimulate the government of the Slovak Republic to the formation of counter-terrorism measures, which are reflected in several laws with effect from 1 January 2016. In the article are specified anti-terrorism measures, which aim to prevent, suppress and avoid all forms of terrorism. It just remains strongly believes that counter-terrorism measures will be sufficiently effective and efficient.*
Keywords: *terrorism, terrorist attack, counter-terrorism measures.*

Úlohou každého zvrchovaného štátu je dbať o jeho bezpečnosť a o bezpečnosť ľudí, ktorí v ňom žijú. Výnimkou nie je ani Slovenská republika. Žiaľ, čím ďalej, tým viac sa stávajú veľkou hrozbou rôzne teroristické útoky v rôznych kútoch celého sveta. V rámci Európy si môžeme pripomenúť niekoľko udalostí, ktoré sa udiali v jednotlivých časových obdobiach:[1]

- 26. október 2002 – Útok čečenských teroristov na moskovské divadlo na Dubrovke, kde ostalo mŕtvych 129 civilistov a 40 teroristov. Väčšina ľudí zomrela na následky otravy plynom, ktorý bol použitý pri zásahu ruských špeciálnych síl.
- 15. november 2003 – Dve bomby explodovali v autách pred synagógami v centre Istanbulu. Pri tomto incidente prišlo o život 27 ľudí. Päť dní potom si dva výbuchy v tomto istom meste pri britskom konzuláte a britskej banke HSBC vyžiadali najmenej 30 obetí.
- 6. február 2004 – Samovražedný atentátnik spôsobil výbuch v moskovskom metre medzi stanicami Paveleckaja ↔ Avtozavodskaja. Zahynulo tam 41 ľudí vrátane atentátnika a 120 osôb bolo zranených.
- 11. marec 2004 – Ráno krátko po pol ôsmej explodovali bomby umiestnené islamskými radikálmi vo vlakoch v Madride a zabili 191 osôb, ďalších 1841 ľudí bolo zranených.
- 24. august 2004 – Takmer súbežne sa zrútili dve ruské dopravné lietadlá TU-134 a TU-154, ktoré v rozmedzí 40 minút štartovali z letiska Domodedovo v Moskve. Pri haváriách, ktoré spôsobili dve samovražedné čečenské atentátničky, zahynulo 89 ľudí.
- 7. júl 2005 – Séria štyroch bombových útokov v rannej špičke v centre Londýna zabila 56 ľudí (vrátane štyroch atentátnikov) a asi ďalších 700 osôb zranila; tri bomby explodovali v metre a štvrtá v dvojpodlažnom autobuse.
- 27. november 2009 – Luxusný Nevský expres, smerujúci z Moskvy do Petrohradu, sa vykoľajil v lese neďaleko zastávky Bologoje po výbuchu bomby; zahynulo 28 ľudí.
- 29. marec 2010 – Dve samovražedné atentátničky zabili v moskovskom metre 40 ľudí a desiatky osôb zranili.
- 24. január 2011 – Samovražedný útočník odpálil nálož na moskovskom Letisku Domodedovo; 35 ľudí zahynulo na mieste a do nemocníc previezli cez 70 ľudí, z ktorých dvaja zomreli.

[1] Dostupné na: http://www.ta3.com/clanok/1072783/terorizmus-v-europe-najvacsie-utoky-od-roku-2000.html, 03. 03. 2016

- 22. júl 2011 – Nórsky pravicový extrémista Anders Behring Breivik zabil strelnou zbraňou 77 ľudí a ďalších 150 zranil. Bomby odpálil v blízkosti vládnych budov v Osle, potom strieľal na ostrove Utoya pri Osle v mládežníckom kempe vládnej strany.
- 11. máj 2013 – Pri dvoch bombových útokoch v tureckom meste Reyhanli pri hraniciach so Sýriou zahynulo 52 ľudí.
- 29. december 2013 – Pri samovražednom atentáte na železničnej stanici vo Volgograde na juhu Ruska zomrelo 18 ľudí a viac ako 40 osôb bolo zranených. Deň nato zabil v trolejbuse vo Volgograde samovražedný atentátnik 16 ľudí a viac ako 40 osôb zranil.
- 7. január 2015 – Dvaja islamskí radikáli, hlásiaci sa k organizácii Al-Kaida z Arabského polostrova, postrieľali v Paríži v budove satirického týždenníka Charlie Hebdo a jeho okolí 12 ľudí; po dvoch dňoch na úteku ich polícia zastrelila. Zabitý bol 9. januára aj na nich napojený islamský radikál, ktorý v Paríži 8. januára zastrelil policajtku a 9. januára zabil štyroch ľudí v obchode s potravinami.
- 13. november 2015 – Paríž sa stal terčom série koordinovaných teroristických útokov v podobe strelieb a výbuchov bômb, pri ktorých zahynulo najmenej 120 obetí a 8 teroristov. Sedem teroristov odpálilo samovražedné pásy. Najviac ľudí (viac ako 80), zahynulo v koncertnej sieni Bataclan, kde sa konal rockový koncert skupiny „Eagles of death Metal“. Celkovo bolo približne 200 osôb zranených. Podľa výpovedí očitých svedkov, motívom teroristických útokov bola zrejme účasť Francúzska v koalícii bojujúcej v Sýrii a Iraku proti Islamskému štátu.[2]
- 22. marec 2016 − Bruselským letiskom Zaventem otriasli dva teroristické výbuchy. Ďalšia nálož vybuchla približne s hodinovým odstupom na stanici metra Maelbeek, neďaleko sídla inštitúcií Európskej únie. O život prišlo 35 ľudí a vyše 300 osôb bolo zranených.

I keď Slovenská republika ešte našťastie nebola terčom záujmu teroristických skupín v podobe ich reálneho vyčíňania, netreba sa k tejto problematike stavať laxne a podceňovať ju, pretože by sa nám to mohlo jedného dňa vypomstiť.[3] Boj proti terorizmu zabezpečujeme v súlade s Rámcovým rozhodnutím Rady 2002/475/SVV z 13. júna 2002 o boji proti terorizmu (ďalej len „Rámcové rozhodnutie“). Jeho hlavným cieľom bolo zosúladiť definíciu teroristického trestného činu vo všetkých členských štátoch. Zároveň bolo potrebné stanoviť účinné trestné sankcie za spáchanie takýchto trestných činov, ktoré odrážajú závažnosť takýchto trestných činov.[4] V čl. 1 Rámcového rozhodnutia sa uvádza, aby sa za teroristické trestné činy považovali úmyselné činy definované ako trestné činy podľa vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré vzhľadom na ich povahu alebo kontext môžu vážne poškodiť krajinu alebo medzinárodnú organizáciu, ak sú spáchané s cieľom:[5]

- vážne zastrašovať obyvateľstvo, alebo
- neoprávnene naliehať na vládu alebo medzinárodnú organizáciu, aby vykonala alebo sa zdržala vykonania akéhokoľvek činu, alebo
- vážne destabilizovať alebo poškodiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo sociálne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie.

Takéto trestné činy môžu byť spáchané:

a) útokmi na životy osôb, ktoré môžu spôsobiť smrť;
b) útokmi na fyzickú integritu osoby;
c) únosmi alebo braním rukojemníka;

[2] Dostupné na: https://dennikn.sk/294642/teroristicke-utoky-v-parizi-co-sa-stalo-v-piatok-vecer-suhrn/, 03. 03. 2016.
[3] V decembri 2011 bol síce vykonaný útok Košičana L. K., ktorý podomácky vyrobil bombu a nechal ju vybuchnúť v Košiciach na ulici v odpadkovom koši, ale jeho odsúdenie za obzvlášť závažný zločin terorizmu na 25 rokov trestu odňatia slobody bolo napadnuté mimoriadnym opravným prostriedkom – dovolaním. V tejto veci ešte nepadlo konečné rozhodnutie. Pri explózii sa našťastie nikomu nič nestalo. Dostupné na: http://kosice.korzar.sme.sk/c/8153095/kosican-odsudeny-za-terorizmus-podal-dovolanie-na-najvyssi-sud.html#ixzz44bqXhldj, 31. 03. 2016.
[4] Dostupné na: http://www.minv.sk/?terorizmus, 03. 03. 2016.
[5] K tomu bližšie pozri TURAYOVÁ, Y. – TOBIÁŠOVÁ, L. a kol. Trestná zodpovednosť právnických osôb (Medzinárodné a európske aspekty, právno-teoretické východiská). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, I. vydanie. Bratislava 2014, s. 22-24.

d) spôsobením značného poškodenia vládneho alebo verejného zariadenia, dopravného systému, infraštruktúry, vrátane informačného systému, pevných plošín nachádzajúcich sa na pevninskom prahu, verejného miesta alebo súkromného majetku, ktoré by mohlo ohroziť ľudský život alebo mať za následok značné ekonomické straty;
e) únosom/obsadením lietadiel, lodí alebo ostatných prostriedkov verejnej alebo nákladnej dopravy;
f) výrobou, vlastnením, získaním, prepravou, dodávkou alebo použitím zbraní, výbušnín alebo jadrových alebo chemických zbraní, ako aj výskumom a vývojom biologických a chemických zbraní;
g) uvoľnením nebezpečných látok alebo spôsobením požiaru, záplav alebo výbuchov, ktorých následkom je ohrozenie ľudského života;
h) zasahovaním do alebo prerušením dodávok vody, elektriny alebo akéhokoľvek iného základného prírodného zdroja, ktorých následkom je ohrozenie ľudského života;
i) vyhrážaním sa spáchaním niektorého z činov uvedených v bodoch a) až h).

Financovaním terorizmu sa zaoberá smernica Európskeho parlamentu a Rady 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorá bola prebratá do zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.[6] Nemenej významný je aj Dohovor Rady Európy o predchádzaní terorizmu zo16. mája 2005, platný pre Slovenskú republiku od 1. júna 2007 (oznámenie č. 186/2007 Z. z.).[7]

Prvým hlavným impulzom na prijatie viacerých dokumentov týkajúcich sa boja proti terorizmu v rámci Európskej únie boli teroristické útoky v USA 11. septembra 2001. Za rozsiahle teroristické útoky v Európe môžeme považovať tie, ktoré sa odohrali v Paríži 13. novembra 2015. Táto udalosť podnietila predstaviteľov nášho štátu pristúpiť k sprísneniu protiteroristických opatrení. Po sérii predmetných teroristických útokov vláda Slovenskej republiky expresne schválila tzv. protiteroristický balíček zákonov. Treba si to vysvetľovať tak, že určité protiteroristické opatrenia sme mali i pred týmto čiernym dňom v Paríži, avšak táto tragická akcia podnietila naše vládnuce zložky k výraznému sprísneniu opatrení zameraných proti terorizmu, čo sa odrazilo vo viacerých zmenách v jednotlivých zákonoch. Jedna zo zmien sa dotkla i zákona najvyššej právnej sily – Ústavy Slovenskej republiky (zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR v znení neskorších predpisov) v tom smere, že pri trestných činoch terorizmu má byť osoba políciou zadržaná až na 96 hodín, ktoré nahradia 48 hodinovú lehotu.[8] Došlo teda k jej znásobeniu. Vzhľadom k tomu, že teroristické útoky sa neustále rozmáhajú a sú špecifické svojou závažnosťou, treba k nim pristupovať z právneho hľadiska s osobitnou dôslednosťou. Pôvodná lehota na zadržanie sa javila ako príliš krátka na dôkladné vykonanie potrebných úkonov políciou. Na túto ústavnú zmenu, samozrejme, reflektuje zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“). Tento právny predpis upravuje zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby a zadržanie obvineného policajtom (§ 85 a § 86 Tr. por.). Do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu po novom spadajú aj trestné činy terorizmu. V rámci Trestného poriadku sa zavádza tzv. obligatórna väzba, na základe ktorej súd bude môcť vziať do väzby osobu, ktorá je obvinená z trestného činu súvisiaceho s terorizmom, a to bez uvedenia dôvodu. Osoby obvinené zo spáchania trestných činov terorizmu bude môcť náš štát držať vo väzbe v odôvodnených prípadoch až päť rokov. Trestný poriadok zároveň pripúšťa pri trestných činoch terorizmu prijatie záruky alebo sľubu alebo uloženie dohľadu a to len v prípade, ak to odôvodňujú výnimočné okolnosti prípadu. To isté platí i pre prijatie

[6] Dostupné na: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/fsj/2013/S%20EPaR%202015849%20financny%20system%20pranie%20spinavych%20penazi%20a%20financovanie%20terorizmu%20rusi%20S%20200560%20meni%20N%206482012.pdf, 03. 04. 2016
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/297/20160101, 03. 04. 2016
[7] Dostupné na: www.zbierka.sk/sk/predpisy/186-2007-z-z.p-9988.pdf, 03. 04. 2016
[8] Túto zmenu priniesla novela ústavného zákona č. 427/2015 Z. z., ktorým sa mení Ústava SR č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20160101, 03. 04. 2016

peňažnej záruky. Určité opatrenia boli prijaté aj vo vzťahu k ochrane svedka.[9] Na trestné činy terorizmu sa vzťahuje aj inštitút dočasného odloženia vznesenia obvinenia. Fakultatívny dôvod zastavenia trestného stíhania podľa § 215 ods. 3 Tr. por. a prerušenia trestného stíhania podľa § 228 ods. 3 Tr. por. sa v zmysle jeho novely vzťahuje aj na trestné činy terorizmu. Vo vzťahu k týmto trestným činom je možné taktiež uplatniť aj podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa § 218 ods. 1 Tr. por.

Uvedené novelizačné zmeny Trestného poriadku vyplývajú z novozavedeného pojmu „trestné činy terorizmu". Tento pojem sa dostal do zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon") jeho novelou č. 444/2015 Z. z. Upravuje ho § 140b a predstavuje ďalší osobitný kvalifikačný pojem. V zmysle tohto ustanovenia sa za trestné činy terorizmu považujú trestný čin založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297, trestný čin terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419, zločin spáchaný členom teroristickej skupiny a zločin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e). Predmetné písmeno zahŕňa osobitný motív vo forme „v úmysle spáchať trestný čin terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419". Pri trestnom čine založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297 Tr. zák.[10] sa sprísnila trestná sadzba, kde sa uvádza: *„kto založí alebo zosnuje teroristickú skupinu, je jej členom, je pre ňu činný alebo ju podporuje, potrestá sa odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov".* Pôvodná trestná sadzba tohto trestného činu bola v rozpätí osem rokov až pätnásť rokov. Na základe tohto faktu spadal tento trestný čin z hľadiska jeho závažnosti do kategórie zločinov. Zvýšením dolnej hranice trestnej sadzby sa to mení a predmetný trestný čin sa dostal do kategórie obzvlášť závažných zločinov.[11] Za zmienku stojí uviesť i novú skutkovú podstatu trestného činu účasti na bojovej činnosti organizovanej ozbrojenej skupiny na území iného štátu podľa § 419a Tr. zák.:

(1) Kto sa počas vojny na území iného štátu aktívne podieľa na bojovej činnosti organizovanej ozbrojenej skupiny, potrestá sa odňatím slobody na dva roky až osem rokov.
(2)Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto
a) verejne podnecuje na spáchanie trestného činu uvedeného v odseku 1,
b) požiada iného, aby spáchal alebo mal účasť na spáchaní činu uvedeného v odseku 1,
c) poskytuje alebo prijíma znalosti metód alebo techník na výrobu alebo použitie výbušnín, strelných zbraní alebo iných zbraní, škodlivých látok alebo iných nebezpečných látok alebo iných špeciálnych metód alebo techník určených k vedeniu boja na účely spáchania činu uvedeného v odseku 1, alebo
d) poskytne finančné alebo iné prostriedky, služby, súčinnosť alebo vytvorí iné podmienky na účely spáchania trestného činu uvedeného v odseku 1.

V rámci protiteroristických opatrení je tiež veľkým zadosťučinením, že legislatívnymi zmenami sa rozširujú kompetencie Policajného zboru SR, Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva v boji proti terorizmu.[12] V reálnom živote sa prejavia silnejšie

[9] Zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/256/20160101

[10] Pojem „teroristická skupina" je definovaný priamo v Trestnom zákone medzi všeobecnými pojmami v § 129 ods. 5 v tomto znení: *„Teroristickou skupinou sa na účely tohto zákona rozumie štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia na účely spáchania trestného činu teroru alebo trestného činu terorizmu".* Od teroristickej skupiny treba odlišovať zločineckú skupinu, ktorá je definovaná v § 129 ods. 4 Tr. zák.: *„Zločineckou skupinou sa na účely tohto zákona rozumie štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viacej zločinov, trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 alebo niektorý z trestných činov korupcie podľa ôsmej hlavy tretieho dielu osobitnej časti na účely priameho alebo nepriameho získania finančnej alebo inej výhody".*

[11] *„Zločin, za ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov, sa považuje za obzvlášť závažný"* (§ 11 ods. 3 TZ).

[12] Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov
Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/171/20160101
Zákon č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/46/20160101
Zákon č. 198/1994 Z. z. o Vojenskom spravodajstve v znení neskorších predpisov
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/198/20160101

kompetencie polície pri zastavovaní a prehliadkach motorových vozidiel. V právomoci polície bude tiež vykonať aj nevyhnutné opatrenia na zaistenie bezpečnosti v hromadnej doprave v prípade teroristickej hrozby. Taktiež je možné uzatvoriť verejne prístupné miesto, na ktorom hrozí teroristický útok. Pod prísnejším dohľadom budú aj internetové portály so zámerom bojovať proti šíreniu myšlienok podporujúcich alebo propagujúcich terorizmus, politický alebo náboženský extrémizmus a škodlivé sektárske zoskupenia.

Resumé

Terorizmus je pojem, ktorý stále s väčšími obavami rezonuje v celosvetovom meradle. Je to spôsobené nárastom násilných akcií ohrozujúcich ľudské životy, ich zdravie a v neposlednom rade aj majetok. Od roku 2002 zaznamenávame až pätnásť teroristických útokov v rôznych európskych štátoch, pri ktorých prišlo o život množstvo ľudí a viacerí utrpeli ujmu na zdraví s trvalými alebo dočasnými následkami. Tieto nezmyselné útoky nútia jednotlivé štáty k hľadaniu a vytvoreniu účinného mechanizmu smerujúceho nielen k potláčaniu, ale predovšetkým k predchádzaniu a zabráneniu akýchkoľvek foriem medzinárodného terorizmu. Samozrejme, že je veľmi náročné viesť účinný boj proti terorizmu, preto je veľmi dôležité nielen dodržiavať zásadu *pacta sunt servanda,* ale i vzájomne spolupracovať za účelom dosiahnutia pozitívneho efektu pri naplnení stanoveného cieľa. Nemenej dôležité je taktiež venovať dostatočnú pozornosť prevencii a samotným príčinám, ktoré vedú k teroristickým útokom.

Slovenská republika prijala po teroristických útokoch v Paríži z konca minulého roka tzv. balíček protiteroristických opatrení, ktoré majú napomôcť k tomu, aby sme nedali priestor žiadnym teroristickým aktivitám. Ostáva mám len pevne veriť, že vytvorené opatrenia budú dostatočne účinné a efektívne.

Zoznam bibliografických odkazov

TURAYOVÁ, Y. – TOBIÁŠOVÁ, L. a kol. Trestná zodpovednosť právnických osôb (Medzinárodné a európske aspekty, právno-teoretické východiská). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, I. vydanie. Bratislava 2014. ISBN 978-80-7160-383-2

Normatívne právne akty a iné právne texty

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR v znení neskorších predpisov

Zákon č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov

Zákon č. 198/1994 Z. z. o Vojenskom spravodajstve v znení neskorších predpisov

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

Zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Rámcové rozhodnutie Rady 2002/475/SVV z 13. júna 2002 o boji proti terorizmu

Dohovor Rady Európy o predchádzaní terorizmu prijatý 16. mája 2005 (oznámenie č. 186/2007 Z. z.),

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES

Internetové zdroje

http://www.ta3.com/clanok/1072783/terorizmus-v-europe-najvacsie-utoky-od-roku-2000.html

https://dennikn.sk/294642/teroristicke-utoky-v-parizi-co-sa-stalo-v-piatok-vecer-suhrn/

http://kosice.korzar.sme.sk/c/8153095/kosican-odsudeny-za-terorizmus-podal-dovolanie-na-najvyssi-sud.html#ixzz44bqXhldj
http://www.minv.sk/?terorizmus
http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/fsj/2013/S%20EPaR%202015849%20financny%20system%20pranie%20spinavych%20penazi%20a%20financovanie%20terorizmu%20rusi%20S%20200560%20meni%20N%206482012.pdf
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/297/20160101
www.zbierka.sk/sk/predpisy/186-2007-z-z.p-9988.pdf
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20160101
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/256/20160101
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/171/20160101
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/46/20160101
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/198/20160101

ANALÝZA EFEKTIVITY BOJA PROTI HOSPODÁRSKEJ TRESTNEJ ČINNOSTI V PRVEJ DEKÁDE ÚČINNOSTI NOVÝCH TRESTNÝCH KÓDEXOV

por. Mgr. Miroslav SRHOLEC
vyšetrovateľ 2. oddelenia vyšetrovania
OR PZ Košice - okolie

Anotácia: *Autor v príspevku analyzuje aktuálne trendy hospodárskej trestnej činnosti a efektivitu orgánov Slovenskej republiky pri stíhaní hospodárskych trestných činov v dekáde nových trestných kódexov*
Kľúčové slová: *hospodárska trestná činnosť, efektivita trestného stíhania, aktuálne trendy hospodárskej trestnej činnosti,*

Annotation: The author in his paper analyses the current trends of economic crime and the effectiveness of the authorities of the Slovak Republic in the prosecution of economic crimes in the decade of new criminal codes.
Keywords: economic crime, effectiveness of criminal prosecution, current trends of economic crime

Úvod

Po organizovanej a násilnej trestnej činnosti v 90. tých rokoch, či väčšiemu rozmachu drogovej trestnej činnosti na prelome milénia, zaznamenávame rozmach ekonomickej a hospodárskej trestnej činnosti. Na základe vývoja kriminality v EÚ sa predpokladá, že práve uvedená trestná činnosť bude v nadchádzajúcich rokoch klásť nové výzvy pre orgány činné v trestnom konaní ako aj súdy, porovnateľné tým predošlým.

Vzhľadom k nejednoznačnosti pojmu hospodárskej trestnej činnosti sa autor rozhodol len pre analýzu trestných činov V. hlavy Trestného zákona označenej ako Trestné činy hospodárske.

Autor sa v ponúkanom príspevku rozhodol vypracovať inkluzívnu analýzu na základe oficiálnych štatistických údajov poskytnutých Ministerstvom spravodlivosti SR, Ministerstvom vnútra SR resp. Policajným zborom a Generálnou prokuratúrou SR v období 2006 – 2015 teda počas účinnosti nových trestných kódexov.

Pri hodnotení štatistických ukazovateľov treba prihliadať na štandardnú štatistickú odchýlku, ďalej čiastočne rozdielny charakter vykazovaných štatistických údajov zo strany štátnych orgánov, prípadné časové odstupy pri štatistickom vykazovaní jednotlivých štátnych orgánov. Ďalším skresľujúcim ukazovateľom sú jednotlivé druhy odklonov trestného konania.

Uvedená analýza má za účel len približné načrtnutie aktuálneho stavu hospodárskej trestnej činnosti a efektivity štátu pri náprave protispoločenského konania. Analýza nemá ambíciu úplného a hĺbkového spracovania danej problematiky ako aj príčin či vzťahov v danej oblasti.

Hospodárska trestná činnosť – nápad trestnej činnosti

Pre umiestnenie hospodárskej trestnej činnosti v celkovej kriminalite je nevyhnutné načrtnutie stavu celkovej kriminality. Tá v rozhodnom období teda v rokoch 2006-2015 má jednoznačne pozvoľna klesajúci charakter. Z pôvodného stavu 115 151 trestných činov za rok 2006 po 73 163 trestných činov v roku 2015. Tempo úbytku nápadu trestnej činnosti evidovné Policajným zborom, predstavuje priemerne 4,8% ročne.

V uvedenom období možno pozorovať postupný nárast nápadu hospodárskej trestnej činnosti, priemerne až o 24,13% ročne z úrovne 1611 trestných činov v roku 2006 na 6654 trestných činov v roku 2015 (kulminácia na úrovni 9185 v roku 2013). Pre porovnanie, úroveň ekonomických trestných činov bola stabilizovaná so stredovým priemerom 17 749 trestných činov na rok, v škálach od minima na úrovni 15 661 v roku 2015 po maximu na úrovni 19 518 trestných činov v roku 2009. (Graf č. 1)

Graf. č. 1

Zmenšovanie množstva nápadu všeobecnej kriminality postupný tempom a pomerne progresívny nárast hospodárskej trestnej činnosti má za následok zmenu pomerov vo vnútornej, druhovej diferenciácií trestnej činnosti.

V roku 2006 predstavovalo množstvo hospodárskej trestnej činnosti 1,399 % z celkového nápadu trestnej činnosti evidovanej v štatistikách Policajného zboru. V koncovom roku 2015 už množstvo hospodárskej trestnej činnosti predstavovalo, až 9,095%. Pre porovnanie, ekonomická trestná činnosti bola za uvedené koncové roky obdobia na úrovní 16,645 % (2006) a 21,406% (2015).

Štruktúra hospodárskej trestnej činnosti

V. hlava Trestného zákona je vnútorne diferencovaná. Z celkového počtu 1611 trestných činov zaevidovaných na útvaroch Policajného zboru za rok 2006 je percentuálne rozdelenie druhov hospodárskej trestnej činnosti nasledovné. Trestné činy proti Priemyselným a autorským právam v podiele 7%, trestné činy Ohrozovanie trhovej ekonomiky v podiele 6%, Trestné činy proti hospodárskej disciplíne v podiele 2% a trestné činy proti mene a TČ daňové v podiele až 85% (Graf č. 2). Uvedené podiely jasne ukazujú prevahu trestných činov proti mene a trestné činy daňové oproti ostatným kategóriám. Po desiatich rokoch teda v roku 2015 vidíme posuny v prospech marginalizovanej skupine trestnej činnosti. Skladba podielov v koncovom období bola nasledovná: trestné činy proti autorským právam 1%, trestné činy ohrozujúce ekonomiku po zaokrúhlení 0%, trestné činu proti hospodárskej disciplíne 3% a trestné činy proti mene a trestné činy daňové až 96%. (Graf č. 3)

Graf. č. 2 *Graf. č. 3*

V uvedenej marginalizovanej skupine, tj. Trestným činom proti mene a daňovým trestným činom je taktiež možné pozorovanie dramatických zmien vo vnútornej skladbe. V roku 2006 boli podiely trestných činov podľa 3. dielu V. hlavy Trestného zákona rozdelené pomerne vyrovnane, teda 19% daňových trestných činov, 33% ostatných a až 48% trestných činov proti mene(Graf č. 4).

V koncovom roku teda 2015 je možné vidieť diametrálne odlišnú skladbu trestnej činnosti. 2% trestných činov v uvedenej skupine predstavovalo ostatné trestné činy, 23% trestných činov bolo namierených proti mene a až 75% bolo možné klasifikovať ako daňové trestné činy. (Graf č. 5) Ak by sme sa zamerali len na podiel daňových trestných činov teda § 276 až 278a Trestného zákona a ostatných trestných činov v celej V. hlave Trestného poriadku, tak v roku 2006 bol pomer daňových trestných činov len 18:82 v koncovom roku až 72:28 v prospech daňových trestných činov.

Graf. č. 4 *Graf. č. 5*

Hospodárska trestná činnosť – škoda a škodovosť

Okrem množstva a štruktúry trestnej činnosti v oblasti hospodárskej trestnej činnosti je nevyhnutné neopomenúť aj škodu, teda škodu spôsobenú trestnými činmi. Pre orientáciu je taktiež nevyhnutné priblíženie celkovej situácií, teda všeobecnej škody. Treba jednoznačne skonštatovať, že škodová priamka mala za sledované obdobie rozhodne dynamickejší charakter ako priamka evidovaného nápadu trestnej činnosti. Najvyššia všeobecná škoda bola zaznamená v roku 2010 a to vo výške 734.904.000,-€. Najnižšia v roku 2015 v hodnote 396.449.000,-€. Pre zaujímavosť, priamka škody pri ekonomickej trestnej činnosti takmer kopírovala priamku všeobecnej škody, avšak na nižšej hladine, približne o 17%. Stav škody pri hospodárskej trestnej činnosti nesledoval priamku línie všeobecnej škody. Badať tu odlišný, samostatný charakter vývinu. Najnižší stav z roku 2006 v hodnote 23.406.791,-€ ročne, narastal do roku 2011 s hodnotou 250.874.000,-€ čo predstavuje 10,7 násobný nárast v období 6 rokov. Od roku 2011 má však škoda hospodárskej trestnej činnosti klesajúci charakter. V roku 2015 so stavom 109.594.000,-€. Vo všeobecnosti škoda spôsobená hospodárskymi trestnými činmi dosahovala približne ¼ úroveň oproti všeobecnej škode. (Graf č. 6)

Graf. č. 6

Po množstve a pomere trestnej činnosti, ako aj škody je ešte nevyhnutné tretie kritérium, škodovosť. Škodovosť predstavuje priemernú sumu, ktorá je následkom spáchaného trestného činu. Opačne povedané, škodovosť predstavuje „výnosnosť“ spáchaného trestného činu.[1] Celková škodovosť v sledovanom období kolísala na úrovní 4118,-€/TČ (2006) po 7763,3,-€/TČ (2012) s priemerom na úrovní 5700,-€/TČ/rok. Pre porovnanie škodovosť majetkovej trestnej činnosti predstavovala priemerne 2291,-€/TČ a priemerná škodovosť ekonomických trestných činov bola až 21 976,26,-€/TČ. Kým pri porovnaní priamok všeobecnej škodovosti a ekonomickej škodovosti možno pozorovať a vyvodzovať určitú podobnosť, pri priamke hospodárskych trestných činov musím konštatovať diametrálne odlišný charakter a svojbytnosť. Priamka hospodárskej škodovosti predstavovala v roku 2006 hodnotu 14 529,3,-€/TČ a vysokým tempom narastala na hodnotu 43 706,-€/TČ v roku 2011, čo predstavuje 300% nárast za obdobie 6 rokov. Od roku 2011 má hospodárska škodovosť prevažne klesajúcu tendenciu na úroveň 16 470,-€/TČ v roku 2015. V sledovanom období mala škodovosť hospodárskych trestných činov priemerne hodnotu 24 680,08,-€/TČ/rok. (Graf č. 7)

Graf. č. 7

Hospodárska trestná činnosť – objasnenosť

Jedným z výrazných prvkov ovplyvňujúcim každý druh kriminality je prvok objasnenosti. Ten predstavuje efektivitu štátu pri zisťovaní páchateľov trestných činov. Pre správne pochopenie dynamiky ako aj aktuálneho stavu, preto neuškodí venovanie sa tejto zložke účinnosti Polície SR.

Z údajov zo štatistiky PZ vyplýva, že celková miera objasnenosti trestných činov ako takých v sledovanom období priemerne predstavovala 49,3%, s minimom na úrovni 41% (2006, 2007) a maximom 57% (2015). Priamka celkovej objasnenosti mala v predmetnom období stabilnú, rastúcu tendenciu. Od roku 2007 do roku 2015, stúpla celková miera objasnenosti až o 16%.

Naproti tomu deklarovaná objasnenosť hospodárskej trestnej činnosti za rozhodujúce obdobie priemerne predstavovala len 38,7 % s minimom na úrovni 31% (2009, 2010) a maximom 49% (2015). Na základe grafu objasnenosti možno pozorovať, že v roku 2007 predstavovala miera objasnenosti hospodárskej a celkovej kriminality zhodnú úroveň 41%. Následne od roku 2007 prakticky do roku 2010 bolo viditeľné roztváranie sa nožníc medzi objasnenosťou celkovej a hospodárskej kriminality, až od roku 2010 (s výnimkou prepadu v roku 2013) možno badať postupné dobiehanie objasnenosti z úrovne 31% za rok 2010 po 49% v roku 2015, teda nárast o 15% za obdobie 5 rokov. (Graf č. 8)

[1] Škoda pri trestnom čine nebýva totožná s páchateľovým ziskom (pri úmyselnom konaní). Často sa stáva, že páchateľov zisk je v hrubom nepomere ku spôsobenej škode, či dokonca, vyčíslená škoda vôbec nezodpovedá reálnemu výnosu páchateľa.

Graf. č. 8

Ku skúmajú efektivity štátu je nevyhnutné pripomenúť aj fakt, že množstvo evidovaného nápadu na útvaroch PZ permanentne narastalo od roku 2006 z úrovne 1 611 TČ na 9 185 TČ v roku 2013 (následný pokles na úroveň 6 654 TČ v roku 2015). Za zmienku taktiež stojí aj fakt, že miera rastu objasnenosti síce rástla, no nebola schopná kopírovať mieru rastu nápadu hospodárskej trestnej činnosti.

Od roku 2006 do prelomového roku 2013 predstavovalo priemerné tempo rastu nápadu 57% ročne. Miera rastu objasnenosti predstavovala len 52%. Od roku 2013 do roku 2015 možno badať úbytok nápadu o 27% avšak nárast objasnenosti len na úrovni 2,7%. (Graf č. 9)

Samotné štatistické údaje uvádzané PZ však naberú úplne iný charakter, ak ich komparujeme so štatistikami Generálnej prokuratúry a súdov. Ak Policajný zbor v roku 2015 nápad hospodárskej trestnej činnosti na úrovni 6657 trestných činov (-1097) vykázal objasnenosť hospodárskej trestnej činnosti na úrovni 49,26% (+3% oproti roku 2014) tj. celkovo 3278 TČ (-304 oproti roku 2014), v rovnakom období prokuratúra evidovala len 2355 (+339 oproti roku 2014) ukončených trestných vecí a súdy len 897 (+26 oproti roku 2014) trestných vecí.

V prípade, ak by sme teda pristúpili k veľmi prísnemu ponímaniu významu objasnenosti hospodárskej trestnej činnosti po komparácií štatistík, tak fakticky PZ objasnil len 11,23% zo zistených prípadov. Pri prepočte na Policajným zborom, uvedené prípady (deklarované ako Policajným zborom objasnené) len 24,31%. Pri hodnotení uvedených parametrov je nevyhnutné pripomenúť, že súdy deklarovali počet prejednávaných vecí a nie počty usvedčených páchateľov (Graf č. 9).

Priemerná schopnosť štátu efektívne zistiť, spracovať a následne usvedčiť páchateľa hospodárskych trestných činov v sledovanom období predstavovala 37,15% z tzv. objasnených trestných činov PZ a len 13,27% pri všetkých zistených či oznámených trestných činov na PZ. Je nevyhnutné nezabudnúť, že hospodárska trestná činnosť je páchaná latentným spôsobom, čo ešte znižuje schopnosť štátu odhalenia protiprávneho konania hospodárskych trestných činov.

Autor sa s takto koncipovaným prísnym ponímaním objasnenosti hospodárskej trestnej činnosti stotožňuje, nakoľko podľa jeho názoru nastavuje reálnejšie zrkadlo efektivity štátu pri náprave spoločenských vzťahov v oblasti hospodárskej kriminality ako vyhodnocovanie efektivity na základe informácií deklarovaných z jedného zdroja a to z PZ.

Graf. č. 9

Graf. č. 10

Vyhodnotenie

Z predostretej štúdie vychádzajúcej z komparácie štatistických ukazovateľov možno vyvodiť nasledujúce závery.

Podľa informácií získaných Policajným zborom SR možno vyvodzovať, že v sledovanom období, tj. v rokoch 2006-2015 bol vo všeobecnosti zaznamenaný pokles kriminality ako takej. V uvedenom období na druhej strane bolo možné zaznamenať vzostup nápadu hospodárskej trestnej činnosti. Práve uvedené pohyby v štruktúre kriminality vytvárajú efekt „rapídneho“ vzostupu hospodárskej trestnej činnosti v pomere k celkovej kriminalite z 1,399% v úvodnom roku po 9,095% v koncovom roku 2015. Ako kritiku takto prezentovanej reality možno vychádzať z aktuálnych stavov evidovanej agendy na prokuratúre a súdoch. Napríklad do roku 2013 predstavovalo nárast nápadu evidovanom na PZ až 5,7 násobok, na prokuratúre bol nárast len na úrovni 3,1 násobku a na súdoch len 2,1 násobok. Od roku 2013 do roku 2015 môžeme zaznamenať pokles nápadu na útvaroch polície až o 27,6% a zvýšené tempo nárastu agendy na prokuratúre (+64%) a súdoch (+26,7%)

Vnútorná, druhová skladba hospodárskej trestnej činnosti v sledovanom období jasne deklarovala posilnenie páchania trestnej činnosti daňovými trestnými činmi a to z 18% na 75%, nápadu hospodárskych trestných činov evidovaných na útvaroch PZ.

Pri škode môžeme asi najlepšie pozorovať samostatnosť hospodárskej trestnej kriminality ako druhu trestnej činnosti. Tá sa vyvíjala progresívne v sledovanom období do roku 2011, kedy výška škody kulminovala. Následne škoda postupne klesala do koncového roka 2015. Naopak vývoj škody celkovej, či ekonomickej kriminality zaznamenal práve v roku 2011 rapídny pokles.

Vývoj škodovosti v skúmanom období mal progresívny vývoj rovnako do roku 2011, pričom do roku 2015 bolo viditeľné postupné znižovanie škodovosti trestnej činnosti. Priemerná škoda

v sledovanom období bola 4,33 násobná oproti všeobecnej hladine hodnote priemernej škody všetkých trestných činov.

Objasnenosť hospodárskej kriminality zo strany PZ je podľa štatistiky, od roku 2006 dlhodobo pod úrovňou priemernej objasnenosti trestnej činnosti (49,3%). Deklarovaná schopnosť PZ, efektívne spracovať nápad hospodárskej trestnej činnosti sa pohybuje len na úrovni 38,71%.

Pri komparácií štatistík PZ a súdov môžeme v sledovanom období pozorovať plynulý úbytok efektivity nápravy protispoločenského konania v oblasti hospodárskej trestnej činnosti (Graf č. 10). Jeho priemerná hodnota v sledovanom období predstavovala len 37,15 % z Policajným zborom objasnených a len 13,27% z celkového počtu oznámených alebo zistených trestných činov OČTK.

Z pohľadu verejného záujmu je páchanie hospodárskej trestnej činnosti mimoriadne nebezpečná práve z dôvodu možnosti pomerne vysokého obohatenia sa zo spáchanej trestnej činnosti. Chronicky slabá schopnosť štátu efektívneho postihu páchateľov trestnej činnosti ako aj vysoká latentnosť trestnej činnosti zvyšuje riziko páchania hospodárskych trestných činov. Aj vzhľadom k druhovému charakteru je do budúcna nevyhnutné zlepšenie, zisťovania, odhaľovania, objasňovania a najmä kvalitatívnemu spracovaniu nápadu, najmä daňovej trestnej činnosti zo strany PZ.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Práca analyzuje stav hospodárskej trestnej činnosti ako aj efektivitu štátu pri náprave protispoločenského konania v uvedenej oblasti v dekáde rokov 2006 až 2015. V úvode autor načrtol stav problematiky a ciele práce. Následne sa v práci venoval nápadu trestnej činnosti, jej štruktúre, škode, škodovosti, stavu objasnenosti, efektivite usvedčovania páchateľov trestnej činnosti a v závere vyhodnotil spracované údaje.

Resumé (v anglickom jazyku)

The work analyses the state of economic crime as well as the effectiveness of the state in correcting antisocial acts in the given area in decade of years from 2006 to 2015. In the introduction the author outlined the background and objectives of the work. Subsequently, he dealt with the incidence of crime, its structure, damage, burden of losses, the state of clear- up rate and the efficiency of convicting offenders and in the conclusion of work he evaluated the processed data.

Zoznam bibliografických odkazov:

Oficiálne štatistické údaje :
Policajný zbor SR
Ministerstvo spravodlivosti SR
Generálna prokuratúra SR

Kontaktné údaje:

por. Mgr. Miroslav Srholec
vyšetrovateľ
OR PZ Košice - okolie
Odbor kriminálnej polície
2. oddelenia vyšetrovania na
Trieda SNP č. 35, Košice
t. č. 09619 268 46
e-mail: miroslav.srholec@minv.sk

VIRTUÁLNE MENY V PROCESE LEGALIZÁCIE PRÍJMOV Z TRESTNEJ ČINNOSTI

plk. Ing. Stanislav ŠIŠULÁK, PhD.
katedra kriminalistiky a forenzných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Mgr. Ing. Lukáš JAKUBÍK
katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Cieľom príspevku je popísať virtuálne meny v nadväznosti na štvrtú direktívu Európskej únie k ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a jej prijatie do miestnych zákonov. Autori sa snažia popularizovať tému tohto nepeňažného finančného prostriedku v odborných právnických a policajných kruhoch, vysvetľujú jeho podstatu, bezpečnostné otázky a možnosti jeho zneužitia pri majetkovej trestnej činnosti a pri kybernetickej kriminalite. Ďalej sa venujú dozoru a možnostiam šetrenia finančných transakcií v trestnom konaní, poukazujú na už dnes známe úskalia získavania dôkazov z kyberpriestoru, kde sa s týmto nepeňažným prostriedkom prirodzene obchoduje. Súčasne príspevok dokumentuje aktuálny stav virtuálnej meny bitcoin v kontexte Európskej únie.*
Kľúčové slová: *virtuálna mena, bitcoin, majetkový trestný čin, kybernetická kriminalita, pranie špinavých peňazí, finančné spravodajstvo*

Annotation: *The work aims at describing the virtual currencies in relation to the 4th EU Anti-Money Laundering Directive and its adoption by the local legislation. The authors both endeavor to promote the subject of the digital payment throughout legal and police circles, and explain its substance, security issues and possibilities of its misuse for property criminal delicts and cybercrime. Further, the authors deal with supervision and austerity measures of the financial transactions in the penal procedure, and point out the already-known the pitfalls of obtaining evidence from cyberspace which are naturally used for bitcoin business. The work also gives the updated evidence on the status quo of the virtual currency of bitcoin in the context of the European Union.*
Keywords: *Virtual Currency, Bitcoin, Property Crime, Cyber Crime, Money Laundering, Financial Intelligence Unit*

Úvod

Virtuálne meny[1] boli vždy spájané s počítačovým svetom, pretože nemajú žiadnu reálnu podobu a obchodujú sa len vo virtuálnom prostredí počítačových systémov a sietí. Ich existencia vo finančnom svete je zatiaľ krátka, ich obchodovateľná hodnota nie je trvalá a akékoľvek odhady budúcej hodnoty sú skôr nespoľahlivé než naopak. Odborníci v tejto súvislosti často predikujú virtuálnym menám problémy existenčného, finančného, ale aj legislatívneho a trestno-právneho charakteru, pokiaľ sa používateľ – neodborník vo svete virtuálnych mien, finančníctva – rozhodne do týchto mien investovať a nie je pri tom dostatočne informovaný. Preto je nevyhnutné si zodpovedať základné otázky, kto virtuálnu menu emituje, od čoho sa odvíja jej cena, kto ju vôbec uznal a ako sa s ňou nakladá, ako by sa mala používať, ale aj to, ako býva zneužívaná, či aká trestná činnosť s ňou môže súvisieť. I po zodpovedaní týchto otázok je potrebné mať neustále na zreteli, že pri manipulácii s virtuálnymi menami môže dôjsť k výrazným stratám finančných prostriedkov, pretože charakter obchodovania vo virtuálnom prostredí je viac špekulatívny než investičný.

Z tohto dôvodu v ďalšom texte poukazujeme na dva veľké svety virtuálnych mien, a to chronologicky podľa doby ich vzniku v uplynulých 15 rokoch, najskôr ako virtuálne herné meny, potom ako virtuálne kryptomeny a spomedzi nich hlavne bitcoin. Ďalej popisujeme kazuistiky rôznych trestných činov z virtuálneho prostredia a predkladáme vyjadrenia ekonomických autorov, právnych inštitúcii a policajných orgánov v úzkom aj širšom kontexte virtuálnych mien a virtuálneho prostredia. Obchodovateľné virtuálne meny vstúpili aj na čierny trh, kde dochádza k nákupu zakázaného tovaru, drog, zbraní apod., pretože sa len ťažko dá vystopovať ich pôvod. V elektronickom prostredí finančných prevodov sa obchodujú zatiaľ celkom bez dozoru. Očakáva sa,

[1] SMEJKAL, V.: *Kybernetická kriminalita.* 2015, s. 554 a nasl.

a európska legislatíva tomu nasvedčuje, že už aj v tomto prostredí bude pôsobiť jeden z najdôležitejších policajných orgánov ochrany pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti – Finančná spravodajská jednotka Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru.

Virtuálne herné meny

Základy virtuálnych mien pochádzajú zo sveta počítačových hier[2], keď už v roku 2004 americká herná firma Blizzard položila základy takzvanej virtuálnej ekonomiky[3]. Táto ekonomika stavia na princípe potreby určitých virtuálnych peňazí na obchodovanie vo virtuálnom svete, ľudia vždy potrebovali za niečo nakupovať tovar, oceniť svoj majetok a čím dostupnejší spôsob sa našiel, tým sa rýchlejšie ujal. Pretože v online hrách ide veľmi často o nakupovanie prémiových predmetov, finančné odmeny získané za plnenie úloh a opätovne minuté na vylepšovanie postavy, s ktorou hráč hrá, s ktorou trávi veľké množstvo času. Takéto virtuálne herné meny sú špecifické pre tú ktorú hru a mnohé sa dostali do povedomia verejnosti – v hre na hrdinov World of Warcraft sú to WoW Golds či v sociologickej hre na druhý život Second Life je to ustálená virtuálna herná mena Linden dolár[4]. Do zoznamu patria aj Facebook Credits či Nintendo Points.[5] Prvý posun od virtuálnej ekonomiky k reálnej ekonomike môžeme nájsť už v roku 2006, keď sa v predplatených reklamách internetového vyhľadávača Google objavilo okolo 100 reklamných ponúk s tým, že niekto predá svoj online majetok, či vylepšené postavy z hier, alebo išlo priamo o ponuky predaja virtuálnych herných mien za reálne peniaze. Už v tejto dobe sa začalo obchodovať s konkrétnymi virtuálnymi menami v reálnych podmienkach.

Virtuálne meny herného charakteru však nikdy doslova neopustili svety svojich online hier, lebo sú generované a udržované priamo výrobcom hry. Nemajú teda ustálenú hodnotu, ktorú by trh dlhodobo akceptoval. Nemajú ani ustálené množstvo všetkých dostupných jednotiek, veď výrobca hry vždy môže ďalšie vygenerovať, tým pádom nemôžu v celosvetovom kontexte získavať na hodnote. Pre úplnosť dodávame, že v kontexte virtuálneho prostredia sa často stretávame ešte aj s takzvanými mikroplatbami (výnosy do výšky 12 až 20 amerických dolárov) alebo s ponukami v hre (angl. *in game offers*), keď si človek z reálnej platobnej karty nakúpi virtuálne zlato, ktoré mu potom hru zjednodušuje a míňa ho priebežne podľa svojho uváženia. Takáto situácia, akou je závislosť na neustálej premene reálnych finančných prostriedkov na prostriedky vo virtuálnom svete nepostačovala, mnohých zdržovala, nehovoriac už o obavách niektorých používateľov o svoje platobné karty alebo, na druhej strane, obavy z vystopovania pôvodu zrealizovanej platby. Vo všetkých doterajších bezhotovostných platobných systémoch je výrazným prvkom garant, čiže centralizovaná inštitúcia ako banka, alebo dôveryhodný prostredník ako PayPal, PaySec, ktorí poskytujú priestor pre finančné operácie, transakcie.[6] Okolo roku 2000 sa začali pohrávať finančníci, informatici a ďalší odborníci s rôznymi konceptmi, ako flexibilne, a pritom bezpečne obchodovať v počítačovom svete. Zlepšili sa najmä technické prostriedky, vybudovali rozsiahle počítačové siete, boli známe dostatočne náročné matematické problémy a hlavne – bezpečné metódy šifrovania, ktorými sa virtuálny majetok mal ochrániť. To všetko vytvorilo podmienky, pri ktorých vznikli bezpečné virtuálne meny, ich konceptuálny návrh.

---

[2] Svet počítačových hier môžeme rozdeliť podľa pripojenia k Internetu na súkromné offline a verejné online hry. V našom kontexte sú pre virtuálnu ekonomiku najdôležitejšie hry na hrdinov veľkého množstva hráčov (angl. *Massively Multiplayer Online Role-Playing Games*, MMORPG), príkladom čoho je aj u nás populárny World of Warcraft. Druhým populárnym online typom je hra na virtuálny život Second Life. V oboch sa používajú virtuálne peňažné prostriedky, pretože sa tam obchodujú virtuálne veci. Všetky hry tohto typu majú obrovský počet hráčov z celosvetového pohľadu, napr. World of Warcraft mal po 10 rokoch svoj existencie viac než 100 miliónov registrovaných hráčov, v jednu dobu ho hralo až 13 miliónov ľudí naraz a firme vygeneroval už cez 10 miliárd amerických dolárov zisku. V Second Life je registrovaných až 36 miliónov užívateľov, z ktorých sa jeden milión pravidelne vracia (podľa Smejkal, Vincent, 2015).

[3] CASTRONOVA, E. et al.: Policy questions raised by virtual economies. In: *Telecomunications Policy*, 2015.

[4] Linden dolár je virtuálna herná mena používaná výhradne v uzatvorenom svete počítačovej online hry Second Life, je nazvaná podľa výrobcu, ktorým je spoločnosť Linden. Je však zameniteľný za americké doláre a jeho hodnota sa v období rokov 2008 až 2011 pohybovala na úrovni 1/250 amerického doláru.

[5] SMEJKAL, V.: *Kybernetická kriminalita.* 2015, s. 554 a nasl.

[6] Transakciou v kontexte virtuálnych mien sa rozumie obdobná operácia ako pri finančnej transakcii, kedy dochádza k vzájomne súvisiacej zmene stavu zostatkov finančných prostriedkov.

Virtuálne kryptomeny

V novembri 2008 bol publikovaný koncept systému virtuálnej meny bitcoin. Systém bol popísaný v koncepte „Bitcoin: Decentralizovaný elektronický peňažný systém“, či „Elektronický peňažný systém postavený na princípe rovného s rovným" (angl. *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*) podľa návrhu Satushi Nakamota, neskôr zvaného ako otec bitcoinu. Do dnes je to však nestotožnená osoba, okolo ktorej sa vedú až konšpiračné teórie, kto by sa za pseudonymom mohol skrývať. Bitcoin začal mať po krátkom čase od svojho vzniku počas obchodovania vo finančnom svete vysoko špekulatívny charakter. Z niekoľkých nadšencov pre koncept akejsi bezhodnotovej, neznámej virtuálnej meny sa behom chvíle obchodovania na burze stali milionári, a ďalší špekulatívni investori dodnes očakávajú opakovanie tejto jedinečnej príležitosti. Podľa niektorých zdrojov koncept Satusiho Nakamota nadviazal na oveľa starší článok už z roku 1998 autora Wei Dai[7], absolventa Washingtonskej univerzity, ktorý predstavil víziu vytvorenia takého prostriedku obchodnej výmeny. Tento prostriedok nebude prechádzať cez zúčtovacie systémy finančných inštitúcií a nebude doň možné zasahovať najmä zo strany vlád alebo centrálnych bankových inštitúcií.

Môžeme konštatovať, že bitcoin nie je absolútnou novinkou, pretože v nedávnej minulosti už fungovali rôzne iné digitálne platidlá, ako napríklad DigiCash, GoldMoney, Pecunix, Web-Money.[8] V priebehu etablovania a rozmachu bitcoinu sa na trhu začali objavovať aj ďalšie virtuálne meny ako LiteCoin, DogeCoin, Ethereum a ďalšie, ale Bitcoin so svojím 80% podielom na trhu stále zostáva najpoužívanejšou virtuálnou menou spomedzi dostupných 500 alternatív.[9] Významnosť takéhoto konceptu virtuálnej meny, ako dôveryhodného obeživa vo virtuálnej a reálnej ekonomike podčiarkuje aj patentová žiadosť[10] banky J.P. Morgan Chase z roku 2013. Patentovala si systém, ktorý by používal virtuálnu hotovosť a na sieťovom princípe postavenú elektronickú evidenciu s výraznou ochranou anonymity jej používateľov (angl. *Method and system for processing internet payments using the electronic funds transfer network*). Tento patent bol niektorými odborníkmi v čase jeho prihlásenia považovaný za konkurenciu virtuálnych mien, ako ich ďalej popisujeme a mnohé svetové finančné inštitúcie sa s touto myšlienkou kontroly pôvodne „nekontrolovateľného“ systému naďalej vážne zaoberajú.

Technické vlastnosti bitcoinu

Prvá implementácia návrhu virtuálnej kryptomeny na konkrétny softvérový produkt, program, ktorý by bol v počítači, prebehla počiatkom roku 2009. Strmý nárast ceny obchodovaných bitcoinov nastal v októbri 2013, keď bitcoin stúpol zo 120 amerických dolárov na 980 amerických dolárov. Veľký rast z hodnoty vo výške 1 amerického dolára na 266 amerických dolárov a opätovný pád na 55 amerických dolárov zaznamenali obchodníci aj v roku 2014.[11] V súčasnosti sa hodnota 1 bitcoinu pohybuje na úrovni 400 amerických dolárov. Koncept systému tejto virtuálnej meny bol navrhnutý ako prevádzanie bezhotovostných bitových jednotiek, mincí (angl. *bitcoin*, mincí postavených na bitoch[12]), medzi účastníkmi celosvetovej siete užívateľov tohto systému. Ich komunikácia mala prebiehať online cez Internet a ich vzájomné postavenie malo byť na báze decentralizovaného rovnostárskeho systému medzi klientmi (angl. *peer-to-peer*[13], teda rovný s rovným). Využitím

---

[7] DAY Wei. „B-money“ [cit. 2016-02-25]. Dostupné na: http://www.weidai.com/bmoney.txt

[8] Národná banka Slovenska. Niekoľko úvah k virtuálnej mene bitcoin. In: *Biatec.* Č. 8/2013, [cit. 2016-01-15] Dostupné na: http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2013/08-2013/06_biatec13-8_nadasky.pdf

[9] European Central Bank. *Virtual Currency Schemes: further analysis.* 2015, [cit. 2016-02-15]. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf

[10] US Patent & Trademark Office. United States Patent Application 20130317984 , 2013.

[11] POLASIK, M., PIOTROWSKA, A. et al.: *Price Fluctuations and the Use of Bitcoin: An Empirical Inquiry,* 2014.

[12] Bit ako binárna číslica (z angl. *binary digit*), je hodnota v informatike rovná nule alebo jednotke. Informácie v počítačových systémoch sú zakódované do postupnosti bitov, pretože ich spracovanie je fyzicky a logicky najefektívnejšie. Celé sekvencie bitov teda môžu predstavovať už konkrétne znaky abecedy, binárne dáta, obrázky, čokoľvek, čo dokáže počítačový systém zachytiť.

[13] Peer-to-peer siete (P2P) poznáme už vžitým príkladom protokolu bittorrent (softvérová aplikácia µtorrent), teda zdieľania dátových súborov medzi konkrétnymi počítačmi v sieti, a to tak, že jeden alebo viacerí dáta poskytujú a jeden alebo viacerí dáta sťahujú. Navzájom sú si počítače rovné, komunikujú na rovnakej úrovni, sieť nie je možné jednoducho vypnúť, lebo naďalej budú existovať ďalší a ďalší poskytovatelia obsahu. Rozhodujúcim faktorom zdieľania je skôr

decentralizovaného systému komunikácie a udržovania stavu systému v ňom významne prispelo k celkovej veľkej anonymite tohto finančného systému. A použitím všeobecne známych kryptografických metód a podpisových schém získal bitcoin, na rozdiel od virtuálnych herných mien, uznanie od odborníkov hlavne z pohľadu bezpečnosti chránených hodnôt.

Na prvý pohľad, principiálne, je aj samotný bitcoin len poradie znakov, ktoré zodpovedajú jednoznačnému a jedinečnému údaju, informácii, ktorú je potrebné chrániť. Z dôvodu, že je informáciu v počítačových systémoch možné jednoducho skopírovať, nie je možné bitcoiny vlastniť v zmysle financií, či konkrétnej ceniny a nemajú takéto ochranné prvky. Bitcoiny nie sú elektronické peniaze,[14] lebo tie sú legislatívou uznané, aj keď nie sú všeobecne príliš známe. Hoci majú ochranný mechanizmus, ktorý vysvetľujeme ďalej, nie je možné s nimi operovať, niekomu ich ukazovať alebo s nimi manipulovať a to bez obavy z ich skopírovania.

A preto bolo pri návrhu tejto virtuálnej meny nutné zaviesť spôsob evidencie, ktoré bitcoiny boli použité, kto bol ich pôvodným vlastníkom, kto sa stáva novým vlastníkom a preto musíme zaviesť chránený režim transakcií s bitcoinami. Transakcia v platobnom systéme bitcoinov je nositeľom informácie o tom, koľko bitcoinov (alebo ich zlomkov) sa prevádza, odkiaľ sa prevádzajú a kam. Zlomková jednotka až na úroveň 0,000 000 01 bitcoinu sa nazýva Satushi. Používa sa hlavne z dôvodu vysokej nominálnej hodnoty obchodovateľného bitcoinu. Pri týchto transakciách sú odosielateľ i prijímateľ identifikovaní iba takzvanou bitcoin adresou, ktoré sú však anonymné, ľubovoľne generované a ich množstvo je prakticky neobmedzené. Správu bitcoin adries používateľ prenecháva svojej bitcoin peňaženke, e-peňaženke, ktorá je už konkrétnym softvérovým produktom, a súčasne už spomínaná softvérová implementácia návrhu virtuálnej meny. Keďže je bitcoin založený na decentralizovanom spôsobe obehu, nie je jednoduché vymyslieť spôsob, ako udržovať a vymieňať informáciu o stave množstva bitcoinov jednotlivých používateľov celého finančného systému. Už spomínané transakcie a odkazy na predošlé transakcie tento problém konceptuálne vyriešili. Výsledné množstvo bitcoinov závisí od potvrdení, že hodnota účtu zodpovedá uskutočneným transakciám v systéme v minulosti. Môžeme to ilustrovať na jednoduchom príklade,[15] kedy Alica posiela Bobovi 5 bitcoinov, pričom musí najskôr zadať bitcoinové adresy transakcií, kde získala spolu 5 bitcoinov a následne sa z tohto vytvorí výstupná adresa pre Boba, ktorý získa 5 bitcoinov. Adresy sú kryptograficky chránené a dôkaz o ich vlastníctve je spojený s digitálnymi podpismi Alice, ktoré si Bob môže overiť. Kontrola všetkých uskutočnených transakcií v systéme je časovo náročná, ale realizuje sa len jednorazovo v prípade zriadenia vlastnej peňaženky. Je to kritická vlastnosť systému a mnohé výskumné tímy sa zoberajú práve možnosťou sledovania užívateľov vďaka prepočítavaniu zostatku bitcoinov.

Dôveryhodnosť v e-peňaženku a v nástroje, ktoré budú na operáciu s bitcoinami použité je kritická, pretože dňa 28. októbra 2011 bolo 2 600 bitcoinov chybou softvéru a adresy navždy stratených.[16] Ďalším stupňom ochrany bitcoinov je tzv. angl. *block chain*, ide o povedzme zreťazenie do bloku, teda previazanie transakcií z jedného času navzájom a vznik akéhosi jednoznačného časového sledu o tom, ktoré transakcie sa už realizovali a z toho dôvodu nemôžu byť zopakované – bitcoiny nemôžu byť vďaka block chainu dvakrát použité alebo predané. Pretože ide o decentralizovaný spôsob synchronizácie a problémy s prioritou, časom a sú v tejto oblasti dlhodobo

---

kvalita a rýchlosť pripojenia. Nevýhodou systému je okamžité zdieľanie získaných dát, čím často dochádzka k porušovaniu autorských práv.

[14] Elektronické peniaze sú peňažnou hodnotou uchovávanou elektronicky, predstavujúcou záväzok vydavateľa vystavený pri prijatí peňazí na účel vykonávania platobných transakcií, akými sú vklad, prevod alebo výber finančných prostriedkov, a to z podnetu platiteľa alebo príjemcu, bez ohľadu na akékoľvek súvisiace povinnosti medzi platiteľom a príjemcom, musia byť vedené výhradne elektronicky a zakazuje sa ich úročenie (Smernica EP a Rady 2009/110/ES zo 16. septembra 2009). Obecne ich na rozdiel od bitcoinu legislatíva uznáva. Elektronické peniaze, pokiaľ majú svojho vydavateľa a používajú sa iba na úhradu tovaru alebo služieb v priestoroch vydavateľa alebo v rámci obmedzenej siete poskytovateľov služieb... môžeme chápať ako zákaznícke platobné karty, karty na pohonné hmoty, členské platobné karty, stravenky, poukážky na odber služieb – upratovanie, starostlivosť o deti apod. (podľa Smejkal, 2015, s. 443 a násl.)

[15] CuriousInventor. *How Bitcoin Works Under the Hood* [video]. 2013.

[16] CuriousInventor. *How Bitcoin Works Under the Hood* [video]. 2013.

výpočtovo náročné, používa sa v koncepte bitcoin aj hashovacia funkcia[17], ktorá na náhodnom reťazci znakov z block chainu určuje ich poradie v momente spoločného príchodu. Je nutné upozorniť, že problém dvojitého predania tých istých bitcoinov je jeden zo závažných útokov na celý finančný systému. Potvrdzovanie bitcoinových transakcií formou nového block chainu je miestom, kde záleží na získanej priorite zápisu, ktorá sa priamo odvíja od výšky poplatku. Aby sa teda Bob mohol spoľahnúť, že jemu pripísaná transakcia Aliciných bitcoinov bude nielen prevedená, ale aj potvrdená a chránená proti dvojitému použitiu v krátkom čase, musí očakávať väčší poplatok, ktorý si zmenáreň vypýta.

Začiatkom roku 2016 sa objavili názory, že decentralizovaný a nekontrolovaný systém bitcoinov založený na dôvere je ohrozený akýmikoľvek negatívnymi vyjadreniami, ktoré prebehnú médiami. Naposledy sa nepriaznivo k tejto téme vyjadroval pôvodný vývojár systému Mike Hern – „Bitcoin je mŕtvy".[18] Táto správa zneistila investorov, pohla s kurzom. Vo svojej podstate Hern upozorňuje na to, že sa priblížila hranica veľkosti block chainu na 1 MB, s ktorou nikto nepočítal a transakcie nebude možné pri súčasnom koncepte overovať. Taktiež sa objavili kritické názory na to, že systém prestal byť decentralizovaný, odkedy väčšinu nevyťažených bitcoinov[19] z celkového množstva 21 miliónov bitcoinov získavajú tzv. „farmy ťažiarov" z Číny (angl. *miner pools*, v podstate metafora na baníctvo, pri ktorom sa získavajú ťažko dostupné nerastné suroviny, v našom kontexte bitcoiny). V tejto oblasti je cena elektrickej energie najnižšia na svete a dovoľuje neprestajný chod špeciálne upravených počítačových systémov na ťažbu zostávajúcich bitcoinov. Až 99 % bitcoinov má byť v obehu do roku 2033 a posledný sa údajne objaví v roku 2140, ak pravda, prežije všetky turbulencie, nezhody a odchody vývojárov, alebo internetové bubliny a bude mať aj stále nejakú finančnú hodnotu a zachová si dôveru účastníkov „hry".

Majetková trestná činnosť vo virtuálnom svete

Keďže sa s uvedenými virtuálnymi hernými menami začalo obchodovať v roku 2006, dalo sa predpokladať že na dopyt vznikne ponuka, a už v roku 2007 sa v tomto kontexte začali objavovať podozrenia zo spáchania rôznych majetkových trestných činov – snaha neoprávneného získania veľkého množstva virtuálnych peňazí narušením ochrany finančného systému u výrobcu hry alebo priameho okradnutia hráča v online svete, či už o virtuálnu hernú menu alebo virtuálne herné predmety. Uvádzame príklad krádeže virtuálneho predmetu v počítačovej hre, ktorý sa stal v Holandsku v roku 2007 a bol ukončený v roku 2009 prelomovým rozsudkom[20] – „Zmocnenie sa virtuálneho predmetu je krádež v zmysle trestného práva."

Fialová vo svojej právnej analýze[21] polemizuje, či je takýto trestný čin v rigidnom odlišovaní reality a virtuálnych počítačových svetov stále len neoprávneným zaobchádzaním s počítačovými údajmi v počítačovom systéme alebo ozajstnou krádežou veci, pri ktorej bol počítačový systém iba prostriedkom ku krádeži. Je vôbec ukradnutý virtuálny amulet z tohto holandského prípadu vecou, a má aj nejakú hodnotu? Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon v znení neskorších predpisov, vo svojej štvrtej hlave vymenúva polemizované trestné činy ako trestné činy proti majetku, a to neoprávnený prístup do počítačového systému podľa § 247 Trestného zákona a následne trestný čin krádeže podľa § 212 Trestného zákona. V konaní o uvedenom trestnom čine, ktorý bol spáchaný v počítačovej hre RuneScape, ktorá má znaky virtuálnej ekonomiky, ako sme už uviedli, bol aj virtuálny predmet miestnym súdom uznaný ako vec, a to hlavne na základe výpovedí obžalovaného a

[17] Hašovacia funkcia je taký algoritmus, ktorý z ľubovoľného vstupného textu vytvorí jednoznačný odtlačok, hash, na základe čoho je možné overiť, či v celom texte nedošlo ku akejkoľvek zmene hoci len jedného znaku. Pri informáciách uvedených v block chainu je to dôležitá kontrola, či niekto nemanipuloval s dátami v ňom uvedenými.
[18] HERN, M.: The resolution of the Bitcoin experiment [online]. Medium, January 14, 2016.
[19] ŠÍP, M.: *Bitcoin*. In: *Online Plus*. Český rozhlas, 23. leden 2016.
[20] LJN: BK2773, Odvolací súd v Leeuwardenu z 10. novembra 2009.
[21] FIALOVÁ, Eva. Krádež virtuálních předmětů v příkladech z nizozemské judikatury. In: *Revue pro právo a technologie*. 2010.

poškodeného[22], a teda došlo k trestnému činu krádeže. Súd hodnotil aj ďalšie aspekty skutkovej podstaty trestného činu krádeže – hodnota veci pre vlastníka, hmotná podstata veci hoci išlo o virtuálny predmet a stratu kontroly nad vecou, a preto že došlo k zmene dispozícií s predmetom, spomínaný amulet získal obvinený a poškodený už s ním nemohol viac zaobchádzať. A to bol podľa súdu jednoznačne vnímateľný skutkový stav hoci sa jednalo o virtuálny svet. V kontexte žalovanej veci pre úplnosť dodávame, že hoci išlo o prípad skupiny mladistvých osôb, ktorí sa poznali aj z reálneho sveta, a obvinenému bolo kladené za vinu aj vyhrážanie fyzickým ublížením na zdraví, ak predmetnú vec poškodený nevydá, súd preukázal len trestný čin krádeže a odsúdil obžalovaného k umiestneniu v zariadení pre mladistvých na dobu jedného mesiaca a sto hodinám verejne prospešných prác. Miškechová vo svojej práci[23] uvádza aj ďalšie virtuálne delikty, ktoré sa odohrali vo virtuálnom svete a zasiahli do osobnostných a majetkových práv fyzických ale aj právnických osôb. Uzatvára, že v súčasnosti majú takéto delikty, a to zvlášť v majetkovej oblasti, zrejme najväčší potenciál byť pred súdmi legitímne rozpoznateľnou formou kriminality.

Kybernetická kriminalita

V širšom pohľade na vec môžeme vo virtuálnom prostredí nájsť aj mnohé ďalšie podozrenia z takej činnosti, ktorá je inak trestná, a poznáme ju v reálnom svete, ako odraz ľudskej spoločnosti vo virtuálnom svete aj so všetkými jej neduhmi. Dospejeme tak, nanešťastie, k úplnému potvrdeniu známej metafory – virtuálny svet, ktorý je vytvorený pokročilými modernými technológiami, je svetom paralelným k svetu reálnemu – ku kyberpriestoru.[24] A v takomto priestore pochopiteľne dochádza, či už náhodne, neúmyselne alebo celkom organizovane, ku kybernetickej kriminalite. Tento pojem je v odborných kruhoch právnikov a príslušníkov Policajného zboru verejne známy, avšak podľa nášho názoru, často používaný nesprávne a neadekvátne na každý zločin týkajúci sa informačno-komunikačných systémov. A to práve nie je správne pochopenie témy. Z podstaty uvedenej metafory vyplýva, že kybernetický zločin sa stal len tam, kde boli zasiahnuté kybernetické osoby, virtuálne reality, virtuálny majetok. Keď pochopíme tento rozdiel, môžeme vysvetliť aj súvislosť s detskou pornografiou, ktorá je na Internete tak rozšírená, ale len vďaka kyberpriestoru a sociálnym väzbám podozrivých osôb, ktoré sa tu pohybujú, pretože sa tu na rôznych fórach môžu stýkať, majú vytvorené rozsiahle siete kontaktov a zdrojov tohto pornografického materiálu. Skrývajú sa pod rúškom anonymity, pseudonymity (správanie je anonymné, ale existuje tu možnosť spätného zistenia subjektu), v domnienke beztrestnosti. V poslednom medializovanom prípade z roku 2016 obvineného bratislavského pediatra,[25] podozrivého zo spáchania trestného činu prechovávania detskej pornografie podľa § 370 Trestného zákona, sa javí ako dôkazný prostriedok práve použitie jeho platobnej karty na zakúpenie pornografických materiálov, ktorou páchateľ materiály zaplatil, a tým sa stotožnil. Spod ochrany, ktorú poskytoval kyberpriestor a anonymy alebo pseudonymy jeho používateľov zostala poslednou „ochranou“ páchateľa dôvernosť platobného systému. A debetné platobné karty k maskovanej trestnej činnosti použiť nejde ľahko. Preto v tomto kontexte upozorňujeme, že použitie virtuálnej meny by dokazovanie veľmi pravdepodobne celkom znemožnilo a bolo by aj spätne ťažko dokázateľné.

V obecnej rovine s týmto typom trestnej činnosti odkazujeme na Dohovor o počítačovej kriminalite z 23. novembra 2001 z Budapešti[26] pre členské aj nečlenské štáty Rady Európy (najmä pripojenie Spojených štátov amerických), ktorý sa stal platným od 1. júla 2004 a ktorý Slovenská republika ratifikovala k 1. máju 2008. Na základe dohovoru bol v slovenskom trestnom aj správnom

[22] Z výpovede poškodeného: „Na RuneScape som veľmi bohatý, a pretože som bohatý, tak som veľmi silný. S rôznymi zbraňami som veľmi silný a takmer neporaziteľný. Kvôli svojmu veľkému majetku si menim na RuneScape heslo každé tri dni, pretože sa bojím, aby ma niekto nehackol.“

[23] MIŠKECHOVÁ, Tereza. *Virtuální zločin: kyberkrádež, kybervražda, kyberznásilnění*. 2011.

[24] SKLENÁK, Vilém. Kyberprostor. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-06-11].

[25] Primár detského oddelenia v Bratislave čelí žalobe pre detské porno, [cit. 2016-02-15]. Dostupné na : <http://www.hlavnespravy.sk/primar-detskeho-oddelenia-v-bratislave-celi-zalobe-pre-detske-porno/730896>

[26] MZV SR, Oznámenie č. 137/2008 Z. z., Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o odpísaní Dohovoru o počítačovej kriminalite.

práve upravený celý rad oblastí týkajúcich sa manipulácie s počítačovými údajmi, so zmenami a zneužitím počítačových systémov, počítačového podvodu a porušovania autorských práv. Upravili sa tresty za zásahy do slobody, mravnosti, trestné činy v spojitosti s výrobou a distribúciou detskej pornografie. Ale aj procesné akty dokázateľnosti, ukladania usvedčujúcich dôkazných údajov, možnosti dovolania sa pomoci cez pracovisko s nepretržitou prevádzkou a iné. Domnievame sa, že v oblasti akejkoľvek kybernetickej kriminality je potrebná neustála spolupráca informatikov, pedagógov, sociológov, pozorovateľov extrémizmu, orgánov činných v trestnom konaní, ale aj preventistov a nakoniec pracovníkov legislatívy, aby sa vo virtuálnom svete dalo existovať, čo najbezpečnejšie a väčšina hrozieb bola buď eliminovaná, alebo aby sme o hrozbách boli aspoň dobre informovaní.

Závislosti, hazard a virtuálne vydieranie

Ako sme v úvodnej časti o virtuálnych herných menách konštatovali, že ide zväčša o svet počítačových online hier, kde sa „niečo“ predáva cez internetový prehliadač Google či iné sociálne siete a fóra, môžeme si virtuálny stav konta vylepšiť za skutočnú hotovosť. Tento svet sa stal súčasťou mnohých detských izieb. V tomto veku nie je všeobecne zatiaľ vyvinutá plná schopnosť zodpovedného hospodárenia s majetkom a s financiami, pretože deti často nepoznajú fyzickú a psychickú náročnosť zarábania peňazí. Nebudeme ďaleko od pravdy, ktorú už roky psychológia a kriminológia popisuje, že závislosť na hre, na virtuálnom prostredí, kde človek niečo znamená a niečo dokázal, je závislosťou v pravom zmysle slova. A pre svoju závislosť je človek ochotný urobiť takmer čokoľvek. Z finančného a majetkového pohľadu na vec, je v tejto forme zábavy skrytý veľmi nebezpečný psychologický efekt závislosti a honby za úspechom, navyše v spojitosti s peniazmi, kedy je hráč nakoniec donútený si ďalšie virtuálne peniaze zaobstarať, aby mohol v hre efektívne pokračovať – porovnateľný až so závislosťou na hazardných hrách. Je nepochybné, že odkedy do hier vstúpil komerčný aspekt, stali sa výnosným biznisom, kedy už hodnota virtuálneho majetku nezáleží iba na herných schopnostiach hráča, ale aj na jeho fyzickom finančnom konte, koľko do hry navyše investoval, koľko do nej „nasypal“, a potom sa už jedná o pravý hazard.[27]

Ekonomický redaktor Lukáš Vincent vo svojom článku[28] uviedol: „Vo virtuálnom svete môžete byť hrdinným bojovníkom, vodičom tanku, vládcom impéria alebo mafiánom. A vyhrávate, alebo prehrávate podľa toho, ako vám sily stačia. A tiež podľa toho, či ste ochotní si eventuálne priplatiť.“ V tejto súvislosti autor odsudzuje obchodný model výrobcov hier, ktorý sa nazýva freemium.[29] Vo virtuálnom prostredí sa vytvára také herné prostredie, ktoré je na začiatku bez poplatkov, ale v krátkom čase núti zákazníka, aby si plynulé pokračovanie svojej existencie uľahčil finančnou investíciou, a tým ho vlastne skryte vydiera. Tento model medzi novými hrami bohužiaľ, dominuje, vývojári hier v ňom namiesto úprav hry pre čo najširšie spektrum záujemcov zámerne obstarávajú uviazaných hráčov, ktorých následne finančne vydierajú. Jediným regulátorom zostávajú pri tomto type predaja softvéru práve distribútori ako spoločnosti Apple či Google vo svojich obchodoch.

Stanovisko centrálnych bánk

Ak by sme hovorili o peniazoch ako takých, tak z pohľadu právneho statusu ich môžeme rozdeliť na regulované a neregulované. A podľa druhu na fyzické a digitálne. Fyzické peniaze regulované sú bankovky a mince a neregulované môžu byť určité druhy lokálnych platidiel. Digitálne peniaze regulované sú vklady v bankách a elektronické peniaze. A nakoniec digitálnou, neregulovanou menou sú virtuálne platidlá, ktoré môžu byť centralizované alebo decentralizované. Do poslednej kategórie zaraďujeme bitcoin, tak ako je to prezentované v Tabuľke č.1.

	Právny status

[27] Hazard – psychologická stratégia ľudského správania založená na uplatnení a preferencii rizikového rozhodovania pri súčasnom potlačení regulujúceho faktora zodpovednosti.
[28] VINCENT, L.: Kdo si hraje, utrácí. In: *Ekonom*. 15/2015.
[29] Freemium - je obchodný model, ktorý ponúka základnú časť produktu alebo služby zdarma, ale využívanie celého produktu je spoplatnené. Najčastejšie sa využíva pri digitálnych a online službách a produktoch.

<table>
<tr><td colspan="2"></td><td>Zákonné platidlo</td><td colspan="2">Alternatívne platidlo</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Forma platidla</td><td rowspan="2">Fyzická</td><td>Hotovosť (bankovky, mince vydané centrálnou bankou)</td><td colspan="2">Regionálne meny, miestne obeživo (dukáty, lístky, žetóny)</td></tr>
<tr><td>Zmenky, šeky</td><td colspan="2" rowspan="2">Platidlo vo virtuálnom svete (hracie peniaze, klubové kupóny)</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Digitálna</td><td rowspan="2">Bezhotovostné prostriedky (ekvivalent hotovosti)</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Centralizované virtuálne meny (Linden doláre)</td><td rowspan="3">Decentralizované virtuálne meny (Bitcoin, Llitecoin)</td></tr>
<tr><td>Elektronické peniaze (vydavateľ ručí, že bude plniť)</td></tr>
<tr><td>Depozit v banke</td></tr>
</table>

Tabuľka č.1: Rozdelenie platidiel (Zdroj: Vlastné spracovanie)

Peniaze s núteným obehom sú v právnom predpise určitého štátu uzákonené ako zákonné platidlo a vydáva ich centrálna banka. Systém je založený na dôvere a to takým spôsobom, že peniaze, ktoré ma subjekt k dispozícii, bude schopný kedykoľvek vymeniť za tovar a subjekt poskytujúci tento tovar bude ochotný peniaze prijať ako protihodnotu. Vzhľadom na to, že bitcoin nespĺňa atribúty meny v právnom zmysle (právny poriadok neupravuje jej obeh ani ochranu), nie je ho možné podľa Národnej banky Slovenskej republiky označovať za menu.[30]

Podľa Európskej centrálnej banky[31] schémy virtuálnych mien[32] z pohľadu regulácie:

- nepredstavujú riziko pre cenovú stabilitu, za predpokladu, že tvorba peňazí zostane aj naďalej na nízkej úrovni,
- majú tendenciu byť nestabilné, čo však neohrozuje stabilitu finančného sektora z dôvodu ich obmedzenej prepojenosti na reálnu ekonomiku, nízkeho objemu obchodov a nedostatočného prijatia používateľmi,
- nie sú v súčasnosti regulované a nie sú ani pod dohľadom orgánov verejnej moci, aj keď sú vystavované kreditnému, likviditnému, operačnému a právnemu riziku,
- môžu predstavovať problém pre orgány verejnej moci z dôvodu právnej neistoty, ktorá ich obklopuje, a môžu byť využívané rôznymi nespoľahlivými osobami, ktoré ich využívajú na legalizáciu svojich príjmov z trestnej činnosti,
- môžu predstavovať pre centrálne banky reputačné riziko v prípade, že proti nim dostatočne včas nezasiahnu a nezabránia prípadným škodám, ktoré môžu vzniknúť subjektom pri obchodovaní s nimi.

[30] Národná banka Slovenska (NBS) upozorňuje širokú verejnosť, že virtuálne meny, ako napríklad aj tzv. bitcoin, nie sú národnými menami, a teda nespadajú pod národné regulácie. Európska legislatíva, vrátane slovenského právneho poriadku, neupravuje a nevymedzuje činnosti súvisiace s virtuálnou menou. Takáto činnosť nie je regulovaná a dohliadaná Národnou bankou Slovenska a ani Európskou centrálnou bankou. Zároveň NBS upozorňuje, že okrem vydávania eurobankoviek a euromincí Národnou bankou Slovenska podľa pravidiel platných v eurozóne žiadna právnická osoba ani žiadna fyzická osoba v Slovenskej republike nesmie vydávať žiadne iné bankovky ani žiadne mince, pričom neoprávnená výroba peňazí a ich uvádzanie do peňažného obehu je trestné. [cit. 2016-01-15] Dostupné na: http://www.nbs.sk/sk/informacie-pre-media/tlacove-spravy/detail-spravy/_upozornenie-nbs-bitcoin/bc.

[31] European Central Bank. *Virtual Currency Schemes.* 2012, [cit. 2016-02-15]. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf

[32] Európska centrálna banka sa vyhýba použitiu názvu „virtuálna mena“ či „kryptomena“ a nahradzuje ho rigidne používaním pojmu „schéma virtuálnej meny“ (angl. *virtual currency scheme*), pretože z dôvodu ustálenej ekonomickej terminológie bitcoin nespĺňa požiadavky na finančné platidlo. Definuje ho ako digitálnu reprezentáciu určitej hodnoty, ktorá môže byť za istých okolností použitá ako alternatíva peňazí.

Vo februári roku 2015 Európska centrálna banka vydala ďalšiu nadväzujúcu analýzu,[33] v ktorej hodnotí spätne aj pozitívny dopad existencie alternatívnych schém virtuálnych mien. Takáto schéma, prezentujúca možnosť použitia alternatívneho finančného platidla ako bitcoinu, je podľa banky určitou finančnou inováciou a poskytla dostatočnú platobnú alternatívu pre spotrebiteľa avšak s jasnými rizikami, hlavne nestálosť jej hodnoty. Analýza sa ohliada aj za finančnou krízou na Cypre v marci 2013 a apríli 2013, či uzavretie jednej z najväčších zmenární bitcoinov na svete Mt. Gox vo februári 2014 a ukradnutie až 19 000 bitcoinov z Bitstampu v januári 2015, pretože tieto udalosti výrazne ovplyvnili vnímanie schém virtuálnych mien na verejnosti. Európska centrálna banka naďalej v roku 2015 varuje pred veľkým množstvom vstupných premenných do konceptu virtuálnych mien, ktoré majú dopad na celkový stav tohto systému. Na túto analýzu upozorňujeme hlavne z toho dôvodu, že predkladá ucelený a podrobný popis stavu súčasných elektronických peňaženiek, bitcoinových búrz či stále častejších obchodných platforiem, ako nakupovanie za bitcoiny a výber hotovosti z rôznych bitcoinových bankomatov.

Súdny dvor Európskej únie

V roku 2015 sa uskutočnilo prelomové rozhodnutie o právnej legitimite používania virtuálnej meny bitcoin v obchodných vzťahoch ako legitímneho platidla. Súdny dvor Európskej únie v Luxemburgu vydal rozsudok vo veci správneho sporu švédskej daňovej správy (Skatteverket) proti Davidovi Hedqvistovi[34] z 25. októbra 2015 vo veci oslobodenia od platenia dane z pridanej hodnoty za výmenné transakcie tradičných mien za virtuálnu menu bitcoin. Tieto transakcie, výmena mien v oboch smeroch bola podnikateľskou činnosťou Hedqvistovej spoločnosti. Princíp odmeňovania za poskytovanie služieb spočíval v protihodnote zodpovedajúcej rozdielu, ktorú zahrnula do výpočtu výmenného kurzu, za ktorý bola ochotná predávať a kupovať dotknuté meny. Nešlo teda o typický systém poplatku, či percentuálneho navýšenia hodnoty transakcie v bitcoinoch, ako je známy v online zmenárňach bitcoinov u nás alebo ešte častejšie v zahraničí.

Švédske súdy v konaní zopakovali, že virtuálna mena sa používa hlavne pri platbách súkromných osôb, a to najčastejšie prostredníctvom Internetu, táto virtuálna mena nemá jedného emitenta, ale účty ktoré predstavujú zostatok bitcoinov súkromných osôb je možné prirovnať k bankovým účtom, aj keď sú technicky realizované inak, a tu poznamenávame, že formou lokálnych e-peňaženiek v počítačových systémoch a nevyhnutného komplexného decentralizovaného systému P2P počítačovej siete, kde sa uchováva zostatok účtu. Švédsky Najvyšší správny súd konanie prerušil a svojimi prejudiciálnymi otázkami vo vzťahu k nadradenej smernici Rady 2006/112/ES z 28. novembra 2006 o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty sa dožadoval Súdneho dvora Európskej únie, aby poskytol výklad, či sú uvedené výmenné transakcie typu – „Poskytovanie služby za protihodnotu a či sú v zmysle smernice oslobodené od dane, akoby boli devízami, bankovkami alebo mincami, ktoré sú používané ako zákonné platidlo.“

Súdny dvor Európskej únie v odôvodnení svojho rozsudku uvádza, že virtuálna mena bitcoin má účel platidla, a že je na tento účel akceptovaná určitými subjektmi, ktoré sa podieľajú na finančnej transakcií. Z dôvodu obojstrannej výmeny pri obchodnej činnosti spoločnosti, ale aj všeobecne v našich podmienkach, je podľa súdu virtuálnu menu bitcoin vylúčené považovať za hmotný majetok. Právny vzťah zákazníka a spoločnosti je synalagmatickým záväzkom[35] a obe strany majú z podnikania prospech, v dôsledku čoho súd uviedol, že virtuálna mena bitcoin je zmluvným platidlom. Nemožno ju však prirovnať k bežným účtovým operáciám, platbám alebo prevodom platieb ako sa uskutočňujú s peniazmi. Bitcoin rovnako nepredstavuje ekvivalent k cenným papierom, na druhej strane na rozdiel od šekov a dlhov je bitcoin nástrojom priamej platby medzi subjektmi, ktoré ho

[33] European Central Bank. *Virtual Currency Schemes: further analysis.* 2015, [cit. 2016-02-15]. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf

[34] Súdny dvor Európskej únie. Skatteverket proti Hedqvistovi. Rozsudok súdneho dvora (piata komora) z 22. októbra 2015. Vec C-264/14.

[35] Synalagmatický záväzok je záväzok, z ktorého majú veriteľ a dlžník vzájomne hospodársky prospech, teda vzájomne si plnia, to k čomu sa zaviazali. Synalagmatický vzťah vzniká napr. pri kúpnej zmluve, zmluve o dielo, nájomnej zmluve.

akceptujú. Tu upozorňujeme, že reálny proces prevodu a vlastníctva bitcoinu nie je triviálny a vyžaduje si rozsiahle informačno-technické znalosti, a hlavne vlastnú snahu držané bitcoiny predať.

Pranie špinavých peňazí

Základný právny rámec dozoru a ochrany finančného trhu pred praním špinavých peňazí poskytuje zákon č. 297/2008 Z. z., o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu.[36] Zákon uvádza povinné subjekty, činnosti spojené so získaním informácii o klientovi, základné limity a následnú reakciu, definuje pojem neobvyklej obchodnej operácie a povinnosti, ktoré plynú povinným subjektom najmä v zdržaní operácie a oznamovaní[37] na Finančnú spravodajskú jednotku Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru, ktorá tieto operácie ďalej preveruje.

Je zrejmé, že bezhotovostné transakcie sa uskutočňujú hlavne bankovou cestou ako prevody medzi účtami klientov, teda najčastejšími povinnými subjektmi podľa predmetného zákona sú práve banky. Pri zhodnotení biznis stratégie obchodných organizácii sa dá oprávnene predpokladať, že bankový úradník stojí nad neriešiteľným problémom – nakoľko je prednejší klient ako ohlasovacia povinnosť, nakoľko je zisk z poplatku za transakciu výhodnejší ako riziko sankčného postihu a podobne. Sabayová sa v článku[38] vyjadruje aj k roli audítora, ktorý na rozdiel od bankového úradníka prichádza ku kontrolovanej operácii vždy ex post a má podobné otázky lojálnosti pred zákonnosťou. Výpovednú hodnotu o tejto „dileme audítora“ má práve štatistika Finančnej spravodajskej jednotky Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru, v ktorej sa konštatuje, že počet hlásených neobvyklých obchodných operácií zo strany audítorov za posledné roky dospel k najvyššiemu počtu štyri za rok.[39]

Finančné spravodajstvo

V rámci štruktúry orgánov Policajného zboru sa veľmi dobre etablovala Finančná spravodajská jednotka Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru, v medzinárodných dokumentoch sumárne uvádzaná ako finančné spravodajstvo (angl. *Financial Intelligence Unit,* FIU). Je subjektom zodpovedným za skúmanie neobvyklých obchodných operácii a vyhodnocovanie zisteného stavu. Z výročnej správy za rok 2014[40] je zrejmé, že v prípadoch, kedy v rámci preverovania hlásenia o neobvyklých obchodných operáciách neboli zistené také skutočnosti, ktoré by odôvodňovali postúpenie informácie orgánom činným v trestnom konaní, príslušným útvarom Policajného zboru, finančnej správe, či zahraničnej finančnej spravodajskej jednotke, sú tieto informácie vkladané do komplexného informačného systému Finančnej spravodajskej jednotky Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru na ich ďalšie, prípadne neskoršie použitie v rámci preverovania iných prípadov.

Podľa citovanej výročnej správy boli v roku 2014 zaznamenané prípady neobvyklých obchodných operácií – obchodovania s virtuálnou menou, v rámci bitcoinovej internetovej burzy, pričom v jednom prípade mohlo dôjsť k podvodnému konaniu v rámci finančného vysporiadania obchodných partnerov. Nakoľko však nebolo možné dostupnými legislatív-nymi prostriedkami preveriť obchod realizovaný na virtuálnej internetovej burze a zabezpečiť tak relevantné informácie pre ďalšie posúdenie neobvyklej obchodnej transakcie, neboli tieto informácie odstúpené orgánom činným v trestnom konaní, ale boli v súvislosti s vyskytujúcimi sa zahraničnými subjektmi odstúpené zahraničnej, partnerskej finančnej spravodajskej jednotke.

Zo záverov konferencie s názvom Ochrana pred praním špinavých peňazí v kontexte novej právnej úpravy v Európskej únii, konanej 12. októbra 2015 v priestoroch Akadémie Policajného zboru v Bratislave, preberáme z ďalšej správy Finančnej spravodajskej jednotky Národnej kriminálnej

[36] V anglicky hovoriacich krajinách sa bežne stretávame so skratkou z Anti-Money Laundering, AML.
[37] Oznamovanie neobvyklých obchodných operácii na e-mail: sjfpnoo@minv.sk fax: 0961059047.
[38] SABAYOVÁ, M.: *Rola a zodpovednosť audítora vo vzťahu k praniu špinavých peňazí*, 2015.
[39] Informácie o činnosti [Finančná spravodajská jednotka Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru]. Dostupné na: <http://www.minv.sk/?informacie-o-cinnosti-1.>
[40] Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Výročná správa finančnej spravodajskej jednotky za rok 2014. 27. február 2015

agentúry Prezídia Policajného zboru,[41] bol priemerný počet hlásených neobvyklých obchodných operácií 2 470 v roku 2010 a 3 928 v roku 2014. Väčšinový 85% podiel na hláseniach majú banky, 10 % finančné inštitúcie a 155 prípadov ohlásili ostatné povinné osoby, pričom úhrnná hodnota operácii bola vo výške 3 mld. eur. Správa obsahovala aj konštatovanie najčastejších nedostatkov, ktorých sa dopúšťajú povinné osoby pri hlásení neobvyklých obchodných operácii podľa predmetného zákona – povinné osoby vôbec nezisťujú, neidentifikujú a neohlasujú neobvyklé obchodné operácie bez zbytočného odkladu; nezisťujú, či klient koná vo vlastnom mene; nezisťujú účel a plánovanú povahu obchodného vzťahu; nezisťuje sa a neidentifikuje konečný užívateľ výhod z transakcie; nezisťuje sa pôvod finančných prostriedkov. Finančná spravodajská jednotka Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru uviedla aj neplnenie ďalších povinností a neposkytnutie potrebnej súčinnosti. V uplynulých piatich rokoch bolo vykonaných priemerne 20-30 kontrol za rok u povinných osôb a v posledných troch rokoch z 21 uložených pokút získaných úhrnne 50 tis. eur do štátneho rozpočtu. Podľa nášho názoru mohla Finančná spravodajská jednotka Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru udeliť oveľa vyššie sankcie, ktoré jej dovoľuje predmetný zákon, pretože môže jednotlivo sankcionovať až do výšky 160 tis. eur za nedostatočnú starostlivosť, či iné zákonné požiadavky voči povinnej osobe za každý jeden prípad previnenia.

Záver

Bitcoin je koncept virtuálnej meny, ktorá je postavená na matematicky náročnom probléme výpočtu jej jednotiek, a tým pádom je ich maximálne množstvo ohraničené. Predpokladá sa, že hodnota bitcoinu bude časom narastať, upozorňujeme však, že investícia do akejkoľvek virtuálnej meny je skôr špekulatívna. Samotná dôveryhodnosť uskutočnených transakcií je založená na decentralizovanom sieťovom prostredí, kde digitálne podpisové schémy chránia jednotlivých majiteľov. Transakčné zreťazenie a časová ochrana prevodov pred viacnásobným použitím jednotiek je zabezpečená tzv. block chainom, pomocou ktorého ide istým spôsobom pohyb virtuálnej meny sledovať. Nespornou výhodou virtuálnych mien je ich neregulovaná existencia, decentralizovaný spôsob šírenia bez centrálneho emitenta a rýchle cezhraničné prevody závislé len na dohode komunikujúcich strán, akýmkoľvek komunikačným kanálom. Problematický je spôsob ich výmeny za finančné prostriedky, pretože zmenárne nevedia dostatočne dobre zabezpečiť ochranu zverených bitcoinov, stávajú sa obeťami útočníkov. V prípade virtuálnych kryptomien sa stal rýchly a nepozorovateľný presun takýchto prostriedkov kamkoľvek na svete a celková anonymita systému živnou pôdou pre to, aby sa virtuálne meny stali jediným reálnym platidlom na elektronickom čiernom trhu.

Podľa štvrtej smernice Európskeho parlamentu a Rady EÚ na ochranu pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti č. 2105/849 z 20. mája 2015, budú musieť byť aj prevody z bitcoinových zmenární hlásené na finančne spravodajské jednotky, a toto je výrazne pozitívna správa z pohľadu obmedzovania čierneho trhu a obmedzovania kyberkriminality v jej finančných aspektoch. Právne istoty spojené s virtuálnou menou bitcoin sú stále pomerne nízke, v prvopočiatku jej vzniku a používania chýbal celý legislatívny rámec, národné banky ju neuznali do koša mien. Jej používanie zostalo dlhú dobu na bártrovom princípe, čiže obchodu tovar za tovar.

Bitcoin svojím konceptom založeným na anonymite, decentralizovanosti a obmedzenej ponuke predstavuje zaujímavý fenomén vo svete financií. Napriek tomu, že bitcoiny pre svoj obmedzený počet nepredstavujú v súčasnosti riziko pre celkový platobný systém alebo cenovú stabilitu, môžeme predpokladať, že budú aj naďalej starostlivo sledované regulačnými orgánmi a v budúcnosti nie je vylúčené vytvorenie právneho rámca na národnej, európskej alebo medzinárodnej úrovni, ktorý by ich postavil do pozície legitímneho platidla. Na druhej strane orgány činne v trestnom konaní hlavne v zahraničí varujú pred zneužívaním takéhoto rýchleho a ťažko vystopovateľného prostriedku na čiernom trhu vo virtuálnom prostredí.

[41] Finančná spravodajská jednotka Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru. [Informácia o činnosti] [prezentácia]. 8. október 2015.

Zoznam bibliografických odkazov

CASTRONOVA, Edward et al. Policy questions raised by virtual economies. In: *Telecomunications Policy*. 2015, Volume 39, Issue 9, October 2015, Pages 787-795, ISSN 0308-5961. Dostupné na: http://dx.doi.org/10.1016/j.telpol.2014.12.002

CuriousInventor. *How Bitcoin Works Under the Hood* [video]. 14. 7. 2013, [cit. 2016-02-29]. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=Lx9zgZCMqXE

European Central Bank. *Virtual Currency Schemes.* Frankfurt am Main: 2012, [cit. 2016-02-15]. ISBN: 978-92-899-0862-7. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf

European Central Bank. *Virtual Currency Schemes – further analysis.* Frankfurt am Main: 2015, [cit. 2016-02-15]. ISBN 978-92-899-1560-1. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf

FIALOVÁ, Eva. Krádež virtuálních předmětů v příkladech z nizozemské judikatury. In: *Revue pro právo a technologie*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, číslo 1/2010. Dostupné na: https://journals.muni.cz/revue/article/download/3980/pdf

Finančná spravodajská jednotka. [Informácia o činnosti] [prezentácia]. 8. október 2015, [cit. 2016-01-12]. Dostupné na: http://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KONFERENCIE/KKP/2015/Prezent%C3%A1cia%20FSJ%20X_2015.pdf

HERN, Mike. *The resolution of the Bitcoin experiment* [online]. Medium, January 14, 2016, [cit. 2016-02-29]. Dostupné na: https://medium.com/@octskyward/the-resolution-of-the-bitcoin-experiment-dabb30201f7#.2dob5jm1b

MIŠKECHOVÁ, Tereza. *Virtuální zločin: kyberkrádež, kybervražda, kyberznásilnění*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2011, 63 s. Vedoucí práce Pavla Kovářová. Dostupné na: http://is.muni.cz/th/341652/ff_b/

MV SR. *Výročná správa finančnej spravodajskej jednotky za rok 2014*. 2015-02-27, [cit. 2016-02-27]. Dostupné na: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/fsj/2014%20fsj.docx

MZV SR, Oznámenie č. 137/2008 Z. z., oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o podpísaní Dohovoru o počítačovej kriminalite.

Národná banka Slovenska. Niekoľko úvah k virtuálnej mene bitcoin. In: *Biatec*. Č. 8/2013, [cit. 2016-01-15] Dostupné na: http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2013/08-2013/06_biatec13-8_nadasky.pdf

Národná kriminálna agentúra. *Finančná spravodajská jednotka* [prezentácia]. Konferencia Akadémie Policajného zboru v Bratislave, 8. október 2015, [cit. 2016-02-28]. Dostupné na: http://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KONFERENCIE/KKP/2015/Prezent%C3%A1cia%20FSJ%20X_2015.pdf

NIELSEN, Michael. *How the Bitcoin protocol actually works* [online]. 6. december 2013, [cit. 2016-02-10]. Dostupné na: http://www.michaelnielsen.org/ddi/how-the-bitcoin-protocol-actually-works/

POLASIK, Michal, PIOTROWSKA, Anna et al. *Price Fluctuations and the Use of Bitcoin: An Empirical Inquiry*. October 30, 2014, [cit. 2016-02-02]. Dostupné na: http://ssrn.com/abstract=2516754

SABAYOVÁ, Mária. Rola a zodpovednosť audítora vo vzťahu k praniu špinavých peňazí. In: *Ochrana pred praním špinavých peňazí v kontexte novej právnej úpravy v Európskej únii: Nekonferenčný zborník vedeckých prác*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2015. S. 138-150.

SKLENÁK, Vilém. Kyberprostor. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2015-06-11]. Dostupné na: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000626&local_base=KTD

SMEJKAL, Vladimír. *Kybernetická kriminalita.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 636 s. ISBN 978-80-7380-501-2.

Smernica EP a Rady 2009/110/ES zo 16. septembra 2009, o začatí a vykonávaní činností a dohľade nad obozretným podnikaním inštitúcii elektronického peňažníctva, ktorou sa menia a dopĺňajú smernice 2005/60/ES a 2006/48/ES a zrušuje smernica 2000/46/ES Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:267:0007:0017:SK:PDF

Smernica EP a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015, o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu. Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849

Súdny dvor Európskej únie. *Skatteverket proti Hedqvistovi*. *Rozsudok súdneho dvora (piata komora) z 22. októbra 2015*. Vec C-264/14. Dostupné na: http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62014CJ0264&lang1=sk&type=TXT&ancre=

ŠÍP, Martin. Bitcoin. In: *Online Plus*. Český rozhlas, 23. leden 2016, [cit. 2016-02-22]. Dostupné na: http://prehravac.rozhlas.cz/audio/3555232

URIARTE, Norma. *Bitcoin 2014 – Anti Money Laundering* [videozáznam]. 7. október 2014 [cit. 2016-02-20]. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=8K0ZwncCTcQ

US Patent & Trademark Office. United States Patent Application 20130317984. New York, November 28, 2013, [cit. 2016-02-20]. Dostupné na: http://1.usa.gov/1btRU4F

VINCENT, Lukáš. Kdo si hraje, utrácí. In: *Ekonom*. Praha: Economia, číslo 15/2015. Dostupné za poplatok na: http://ekonom.ihned.cz/c1-63825870-kdo-si-hraje-utraci

Kontaktné údaje

plk. Ing. Stanislav ŠIŠULÁK, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1 835 17 Bratislava
stanislav.sisulak@minv.sk

Mgr. Ing. Lukáš JAKUBÍK
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1 835 17 Bratislava
lukas.jakubik@minv.sk

REÁLIE O PÁCHANÍ TRESTNEJ ČINNOSTI NA DEŤOCH PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU[1]

JUDr. Dominik ŠKOHEL
Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola

Anotácia: *Autor v príspevku analyzuje Internet ako súčasnú hrozbu a prostriedok páchania kriminality na deťoch, takisto analyzuje súčasný právny stav ustanovení Trestného poriadku súvisiacich s výrobou, rozširovaním a prechovávaním detskej pornografie. V závere autor hodnotí implementáciu nástrojov EÚ v boji proti detskej pornografii.*
Kľúčové slová: *Internet, kyberkriminalita, detská pornografia, výroba detskej pornografie, rozširovanie detskej pornografie, prechovávanie detskej pornografie*

Annotation: *Author in the contribution analyzes the current threat of Internet as a mean of committing crimes against children, also analyzes the current legal status of the provisions of the Criminal Code relating to the production, dissemination and possession of child pornography. In conclusion, the author evaluates the implementation of EU instruments in the fight against child pornography.*
Keywords: *Internet, cybercriminality, child pornography, production of child pornography, distribution of child pornography, possession of child pornography*

Úvod

Pornografia, na účely tohto príspevku konkretizujúc detská pornografia predstavuje v súčasnom stave poznania hrozbu čoraz častejšie bez ohľadu na to, či sa ňou zaoberáme z hľadiska trestno-právneho, sociálneho alebo psychologického. Vzhľadom k tomu, že každá spoločnosť prináša svojim členom neustále nové poznatky z rôznych oblastí ich každodenného života, ani oblasť ľudskej sexuality a spôsobov akými je zobrazovaná, vytvorená, či poskytovaná jej členom nie je žiadnou výnimkou. Dôležité je si však uvedomiť, že internet, dnes už každodenná súčasť života človeka okrem jeho pozitívnych prínosov prináša tiež hrozby súvisiace s výrobou, ale najmä s rozširovaním detskej pornografie. Nemožno zabudnúť pritom na obete takýchto útokov, ktoré môžu ich ďalší život negatívne ovplyvniť vo výraznej miere.

Internet, prostriedok kontaktovania detí za účelom trestnej činnosti

Internet ako prostriedok šírenia detskej pornografie predstavuje hrozbu už len tým, že ide o celosvetovú počítačovú sieť, ktorá spojuje menšie siete pomocou sady protokolov IP (Internet Protocol). Tento IP protokol predstavuje sústavu pravidiel – normu komunikácie.[2]

V súvislosti s internetom sa vo veľkej obľube v súčasnosti používajú mobilné telefóny, ktoré majú vstavaný fotoaparát a kameru s prístupom na internet. Tieto zariadenia sa stávajú postupne súčasťou života bežného jednotlivca, veľakrát práve detí vzhľadom k tomu, že ide čoraz viac o produkty, ktoré si našli miesto v každodennom života moderného človeka.[3]

Avšak, práve prostredníctvom internetu, ktorý sa ako prostriedok aj pre profesijný život stal neodmysliteľnou súčasťou každého vedného odboru, právo pritom nevynímajúc, sa aj právna veda, či už na pôde teoretickej alebo praktickej neustále vyvíjala a jej obsah nadobúda stále novšie poznatky, ku ktorým možno zaradiť napr. terminológiu, ktorej obsahom sa stávajú pojmy, ktoré sú významovo zhodné aj na poli európskeho a medzinárodného práva, právna veda a odborná vedecká obec ich aplikuje, odkazuje na ne pri svojej analytickej časti a vykladá čo je ich obsahom. V súčasnosti možno v odbornej literatúre nájsť pojmy ako kyberšikana alebo kybergrooming, sexting apod.

---

[1] Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA „Súčasnosť a budúcnosť boja proti počítačovej kriminalite: kriminologické a trestnoprávne aspekty“ č. 1/0231/15.
[2] PROCHÁZKA, D.: PHP 6: začíname programovat. Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-3899-4, s. 13
[3] GILES, D.: Psychologie médií. Preklad Helena Šolcová. Praha: Grada, 2012, ISBN: 978-80-247-3921-2, s. 154-155

Kybergrooming možno označiť za správanie jednotlivca, ktorého obsahom je vyvolanie falošnej dôvery s cieľom pohnúť ju k osobnej schôdzke. V praxi môže páchateľom pôvodne nevinnou formou prísľubu, prípadne len uvedením dieťaťa do omylu spáchať trestné činy súvisiace s výrobou, rozširovaním alebo prechovávaním detskej pornografie, podľa ustanovenia § 368, 369, 370, prípadne trestný čin sexuálneho zneužívania podľa ustanovenia § 201a Trestného zákona. Takýto postup pri páchaní trestnej činnosti, pri ktorej sú častými obeťami práve deti (teda na účely trestného práva hovoríme o človeku mladšom ako 18 rokov) sa stáva čoraz bežnejším a najmä jednoduchým vzhľadom k tomu, že súčasná moderná technológia prináša široké možnosti, akými sa páchateľ môže za účelom páchania predmetných trestných činov s dieťaťom skontaktovať, dokonca bez toho, aby ho oboznámil o svojom mene, teda koná veľakrát anonymne. Internet poskytuje svojim užívateľom bezplatnej registrácie, pri ktorej majú voľný výber mena, adresy, prípadne fotografie. Mnoho z takýchto webových stránok ani prostredníctvom svojich administrátorov, resp. osôb, ktoré sú za chod stránky zodpovedné neoverujú dané registrácie. V bežnom živote dochádza ku každodenným registráciám, ktoré sú vytvárané konkrétne za týmto účelom, preto môže páchateľ z viacerých profilov komunikovať súčasne s niekoľkými jeho potenciálnym obeťami.

Tieto falošné identity, v ponímaní internetovej komunikácie možno hovoriť o falošných profiloch, si spravidla vytvárajú páchatelia, ktorí môžu trpieť istou formou deviačnej poruchy, ide najmä o pedofilov, ktorí sa takýmto vymysleným profilom skontaktujú s dieťaťom za účelom osobnej schôdzky a jeho následného sexuálneho zneužitia.[4]

V takom prípade dochádza akoby k preneseniu virtuálneho vzťahu medzi páchateľom a obeťou do reálneho sveta, teda mimo sveta off-line.[5] Nemožno vo všeobecnosti tvrdiť, že každá z takýchto internetových komunikácií môže vyústiť do reálneho stretnutia medzi jej adresátmi, avšak je potrebné si uvedomiť, že páchateľ môže s dieťaťom komunikovať po dlhšiu dobu. Teda nemusí ísť len o nejakú jednodňovú, alebo týždennú komunikáciu, ale aj o polročnú, respektíve dlhšie trvajúcu, čím si buduje u dieťaťa dôveru aj tým, že okrem dlhodobého a udržiavaného kontaktu mu prezrádza o sebe informácie, veľakrát citlivej povahy. Samozrejme taktiež nemožno vylúčiť, že ide o informácie skreslené, klamlivé.

Vo všeobecnosti tiež nemožno tvrdiť, že každá takáto internetová komunikácia je predpokladom budúceho osobného stretnutia. Niektorým páchateľom postačuje len tzv. „virtuálny vzťah“, vyhovuje im ich anonymita. Dôvodom môže byť strach z osobného stretnutia s dieťaťom, ktoré sa napríklad pohybuje v prostredí, v ktorom páchateľ žije a preto nechce z dôvodu strachu riskovať vlastné odhalenie a následnú sankciu. Okrem toho môže byť dôvodom reálneho nestretnutia sa aj veľká vzdialenosť medzi páchateľom a dieťaťom.

Ako príklad možno uviesť konanie páchateľa, ktorý zneužíva, ponúkne, získa alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie a tieto konania trvajú po dobu 6 alebo viac mesiacov, poprípade dieťa inak po túto dobu zneužíva s cieľom výroby pornografie alebo detského pornografického predstavenia. V tejto súvislosti aplikačná prax v Spojených štátoch amerických argumentuje rozhodnutím Florida First District Court of Appeal tým, že častokrát ide o osoby páchateľa, ktorý býva so zneužívaným dieťaťom v trvalom styku, teda ide o osobu, ktorú dieťa pozná[6], pohybuje sa alebo žije v jej blízkosti. Je to pochopiteľné vzhľadom k tomu, že za iných okolností by bolo osobám, ktoré majú s takto zneužívaným dieťaťom príbuzenský vzťah podozrivé ak by dochádzalo k pravidelným resp. často sa opakujúcim návštevám dieťaťa u inej osoby, ktorá by ho na tieto účely zneužívala.

Kyberkriminalita je pre deti, ako obete mimoriadne nebezpečná aj z pohľadu psychologického tým, že deti veľakrát nedokážu vyhodnotiť takúto skutočnosť ako vážnu, čoho dôvodom je ich

[4] ŠEVČÍKOVÁ, A a kol.: Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Vyd.1. Praha: Grada, 2014, ISBN 978-80-247-5010-1, s. 89

[5] WALL, D.: Cybercrime: the transformation of crime in the information age. Cambridge: Polity Press, 2007, ISBN 978-0745627366, p. 125

[6] Rozhodnutie Florida First District Court of Appeal zo dňa 19. 1. 2007, A.H. v. State, 949 So.2d 234

nedostatočné rozumové a emočné vyzretie. Okrem toho skôr zaujmú pozíciu slabšej a bezbrannej osoby.[7]

Nehovoriac tiež o tom, že dôsledkom reálnych stretnutí dieťaťa ako obete s páchateľom kyberkriminality môže mať za následok nielen jednorazovú negatívnu skúsenosť, ale môže ísť aj o opakované vyvolanie traumatizujúcich následkov, ktoré vyvolajú vážne skutočnosti, s ktorými je dieťa v budúcnosti konfrontované.[8]

Aktivity páchateľov kyberkriminality, ktorí používajú na jej páchanie elektronické zariadenia, kam možno zaradiť aj výrobu, rozširovanie detskej pornografie a detského pornografického predstavenia tvoria kategóriu sexuálneho vykorisťovania detí, kam možno zaradiť aj aktivity spojené s detskou prostitúciou a obchodovanie s deťmi.[9]

Neustálym technologickým vývojom sa jednotlivcom každej spoločnosti, vrátane občanov Slovenskej republiky otvárajú nové možnosti akými možno tento neželaný jav, akou detská pornografia je vytvárať a následne ju rozširovať, čím z hľadiska trestno-právneho dochádza k ohrozeniu alebo poškodeniu práv a právom chránených záujmov detí, na ochranu ktorých sa Slovenská republika jednak ako právny štát a jednak ako členský štát Európskej únie a člen jednotlivých medzinárodných zmlúv a zoskupení zaviazala a neustále svoju právnu úpravu prispôsobuje súčasnému stavu poznania negatívnych dopadov na spoločnosť páchanú trestnými činmi, ktorých následkom je ohrozenie práv a právom chránených záujmov detí, ktoré sa stávajú obeťami trestných činov súvisiacich s ich sexuálnym zneužívaním, ku ktorým bezpochyby patrí aj práve detská pornografia.

Trestno-právna úprava ochrany detí pred detskou pornografiou

Súčasná trestno-právna hmotná úprava Slovenskej republiky dotýkajúca sa detskej pornografie teda musela prejsť zmenami s cieľom harmonizovať ju práve v súlade s európskym právom. V súčasnosti je znenie Trestného zákona, konkrétne trestné činy podľa ustanovení § 368, 369 a 370 po poslednej novele odrazom požiadaviek Európskej únie, či na pôde primárneho práva, sekundárneho práva alebo judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie. Ide predovšetkým o smernicu 2011/93/EÚ.[10]

Dňa 14. mája 2013 Vláda Slovenskej republiky (ďalej len Vláda SR) predložila na rokovanie Národnej rade Slovenskej republiky (ďalej len Národná rada SR) návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len návrh zákona). Tento návrh zákona bol vypracovaný na základe Programovaného vyhlásenia Vlády SR na 2. polrok 2012 schváleným uznesením Vlády SR č. 299 z 27. júna 2012. Cieľom predmetného návrhu bolo transponovať právne záväzné akty Európskej únie.[11]

---

[7] ČÍRTKOVÁ, L. – VITOUŠOVÁ, P a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-2014-2, s. 55

[8] MILFAIT. R.: Komerční sexualizované násilí na dětech. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-320-8, s. 69

[9] VANÍČKOVÁ, E:. Dětská prostituce. 2. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-2218-4, s. 25

[10] Týka sa to nasledujúcich oblastí práva EÚ:
- čl. 67, 72, 82 a 83 Zmluvy o fungovaní Európskej únie a čl. 3, 4, 6 a 19 Charty základných práv Európskej únie
- smernica EP a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV,
- smernica EP a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV,
- rámcové rozhodnutie Rady 2009/948/SVV z 30. novembra 2009 o predchádzaní kolíziám pri výkone právomoci v trestných veciach a ich urovnávaní,
- smernica EP a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS

[11] Išlo o transpozíciu smerníc EÚ: - smernica EP a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady

Vo vzťahu k trestnému činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona išlo o transponovanie čl. 6 ods. 1 smernice 2011/93/EÚ, ktorý zaväzuje členské štáty trestne stíhať návrh dospelej osoby, uskutočnený pomocou informačných a komunikačných technológií, na stretnutie s dieťaťom, ktoré nedosiahlo vek, v ktorom je spôsobilé dať súhlas na pohlavný styk, s cieľom spáchať na ňom niektorý z trestných činov uvedených v článku 3 ods. 4 a článku 5 ods. 6 tejto smernice.

K výrazným zmenám patril návrh na rozšírenie skutkovej podstaty trestného činu výroby detskej pornografie podľa ustanovenia § 368 Trestného zákona, konkrétne o využitie, získanie, ponúknutie alebo iné zneužitie dieťaťa k výrobe detského pornografického predstavenia v zmysle novozavedenej definície. Predloženým návrhom sa mal tiež transponovať čl. 5 ods. 3 smernice 2011/93/EÚ, ktorý zaväzuje členské štáty trestne stíhať úmyselné získavanie prístupu k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete (internetu).

Podľa tohto článku sa pod týmto konaním rozumie také konanie, ktoré preukázateľne smeruje k vedomému, teda nie nevyžiadanému/náhodnému získavaniu prístupu k detskej pornografii, t. j. najmä vykonaním registrácie, odoslaním požiadavky na prístup, alebo uhradením platby za prístup na internetovú stránku s detskou pornografiou.

Taktiež došlo k doplneniu § 132 o ods. 5, ktorý definoval pojem detské pornografické predstavenie, ktorým sa na účely Trestného zákona rozumie „živé predstavenie určené publiku, a to aj s využitím informačno-technických prostriedkov, v ktorom je dieťa zapojené do skutočného alebo predstieraného sexuálneho konania alebo v ktorom sú obnažované časti tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby“.

Okrem zavedenia nových pojmov došlo k zavedeniu nových skutkových podstát trestných činov, napr. podľa ustanovenia § 201 Trestného zákona, ktoré doposiaľ upravovalo trestný čin sexuálneho zneužívania bolo za predmetné ustanovenie vložený § 201a, ktoré sa dotklo aj detskej pornografie a podľa ktorého „kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.[12]

V súvislosti s používaním internetu môže tiež páchateľ spáchať trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona aj tým, že dieťaťu hrozí aj inou ťažkou ujmou, akou za bežných okolností možno považovať najmä ujmu na zdraví. Pod touto inou ujmou možno chápať situáciu kedy táto hrozba síce nemá charakter násilia avšak ide o hrozbu, ktorá sa týka vážnej ujmy na dôstojnosti, cti, morálky obete, jej sociálneho a rodinného života. Považujem za potrebné sa vyjadriť aj k tejto forme závažnejšieho spôsobu konania vo vzťahu k páchaniu trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 2 písm. b) Trestného zákona vzhľadom k tomu, že poškodeným sa môže stať aj dieťa vo vyššom veku, teda môže ísť o sedemnásťročného človeka, ktorý už má určité postavenie v spoločnosti, ktorej je členom, má svoje zázemie, kontakty, priateľov a prostredie, v ktorom sa denno-denne pohybuje. K predmetnej problematike sa vyjadrili Spojené štáty americké v rozhodnutí Supreme Court of Illinois zo dňa 1. 6. 2000, podľa ktorého páchateľ poznajúci svoju obeť[13] preto môže dieťaťu v tomto veku hroziť napr. zverejnením jeho intímnych fotografií, prezradením istej informácie, na ochrane ktorej dieťa trvá a pod. V takýchto situáciách sa hrozba inej ťažkej ujmy bude rovnať svojou intenzitou násiliu alebo jej hrozbe.

Ustanovenie § 368 ods. 2 písm. c) poskytuje ochranu práv a právom chránených záujmov detí pred výrobou detskej pornografie alebo detského pornografického predstavenia pred konaním, ktoré spočívalo vo využití, získaní, ponúknutí alebo inom zneužití dieťaťa na účely výroby detskej pornografie ak bol tento trestný čin spáchaný verejne.[14]

2004/68/SVV, - smernica EP a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV

[12] Dôvodová správa k novele zákona č. 300/2005 Z. z., Trestného zákona, č. 204/2013

[13] Rozhodnutie Supreme Court of Illinois zo dňa 1. 6. 2000, People v. Maness, 732 N.E.2d 545, 548

[14] Nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. I. ÚS 1428/13

Podľa § 122 ods. 2 písm. a) Trestného zákona ide o skutočnosť, kedy bol trestný čin spáchaný obsahom tlačoviny alebo rozširovaním spisu, filmom, rozhlasom, televíziou, použitím počítačovej siete alebo iným obdobne účinným spôsobom, alebo podľa § 122 ods. 2 písm. b) ak bol trestný čin spáchaný pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami. Bežným javom v súčasnosti, ktorého dôležitosti bol venovaný úvod tejto kapitoly je používanie počítačovej siete, teda internetu. Práve prostredníctvom takéhoto konania sa páchatelia dopúšťajú trestnej činnosti podľa § 368 ods. 2 písm. c) Trestného zákona aj vzhľadom k tomu, že práve internet poskytuje osobám podieľajúcim sa na výrobe pornografie určitú mieru anonymity a rýchlu dostupnosť k pornografickému obsahu, ktorý vyrábajú.

V súvislosti s trestným činom rozširovania detskej pornografie podľa ustanovenia § 369 Trestného zákona ide o trestnú činnosť, ktorá sa v mnohých prípadoch pácha práve prostredníctvom internetu. Páchateľom môže byť akákoľvek trestne zodpovedná osoba, ktorá sa nijakým spôsobom nemusela podieľať na jej výrobe, stačí ak sa k materiálom s pornografickým obsahom zobrazujúcim deti na účely sexuálneho uspokojenia dostala práve prostredníctvom internetu, alebo iného zdroja a následne ich ďalej rozširuje v nezmenenej forme, napr. emailom alebo prostredníctvom sociálnej siete, elektronickou poštou apod. . Dôvodom prečo sa páchateľ dopúšťa páchania trestného činu rozširovania detskej pornografie podľa § 369 Trestného zákona prostredníctvom elektronických zariadení je skutočnosť, že môže súčasne prehliadať viaceré zdroje, väčšie množstvo kompromitujúceho obsahu v relatívnej anonymite a bez obavy z kritiky od svojej rodiny, či priateľov.[15]

Na účely trestného konania a dodržania zásady zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností je potrebné, aby orgány činné v trestnom konaní zabezpečili všetky dôkazy, ktoré odôvodňujú spáchanie trestného činu rozširovania detskej pornografie v takom rozsahu, aby súd mohol páchateľovi uložiť náležitý trest. V takom prípade sa musia orgány činné v trestnom konaní aj súd zaoberať tvrdením páchateľa, podľa ktorého došlo k uloženiu súborov s pornografickým obsahom v jeho osobnom počítači náhodne počas prehliadania iných webových stránok a bez toho, aby páchateľ úmyselne tento obsah vyhľadával alebo sťahoval.[16]

V rámci rozširovania detskej pornografie prostredníctvom internetu môže ísť o získavanie a rozposielanie pornografického materiálu nachádzajúceho sa voľne na konkrétnej internetovej adrese, prípadne webová stránka obsahuje adresy, z ktorých páchateľ prostredníctvom počítačového programu môže pornografické fotografie alebo filmy sťahovať do osobného počítača (napr. prostredníctvom torrentov). Páchateľ sa dopustí trestného činu rozširovania detskej pornografie aj v prípade, že prijíma a odosiela prostredníctvom elektronickej pošty (e-mailom) správy obsahujúce zobrazenie zneužívaných detí, pričom však nie je koncovým užívateľom a ďalej poskytuje ich obsah ostatným užívateľom. To sa týka aj odosielania webovej adresy, prípadne odkazu, obsahujúceho pornografický materiál.[17]

Prístup k pornografickým materiálom zobrazujúcich deti na účely sexuálneho uspokojenia sa môže páchateľ získať aj členstvom, alebo registráciou na webovej stránke, ktorá predmetnú tematiku obsahuje. Môže ísť tiež o členstvo v skupinách alebo komunitách na sociálnej sieti. Páchateľ detskú pornografiu verejne sprístupní tým, že poskytne bližšie neurčenému množstvu osôb možnosť zoznámiť sa s obsahom týchto materiálov.[18]

Celkovým problémom pri vyšetrovaní počítačovej kriminality, najmä čo sa týka trestných činov dotýkajúcich sa detskej pornografie je trvácnosť rozširovaných a uchovávaných dát s pornografickým obsahom v počítači, prípadne na webovej adrese. V takýchto prípadoch totiž hrozí

[15] BLATNÍKOVÁ, Š.: Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, ISBN 978-80-7338-091-5, s. 44.
[16] Uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. III. ÚS 3215/14
[17] Rozhodnutie Ústavného súdu ČR, sp. zn. IV. ÚS 3225/09
[18] Nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. I. ÚS 1428/13

vysoké riziko veľmi rýchleho výmazu dát či zničenia dátových nosičov s pornografickým materiálom.[19]

Pokiaľ by išlo o konanie, ktorým by do tohto obsahu zasiahol, teda by ho napr. doplnil inými fotografiami, videami a pod., ktoré by na účely pornografie neskôr vyhotovil, išlo by už o konanie, ktorým by páchateľ naplnil aj skutkovú podstatu výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona. Podstatou tohto ustanovenia je, že páchateľ ďalej sprístupňuje, teda rozširuje iným osobám jej obsahom, či odplatne alebo za iným účelom.

Kvalifikačným pojmom pre aplikáciu ustanovenia § 369 ods. 2 písm. b) Trestného zákona je skutočnosť, ak sa páchateľ dopustí konania podľa ods. 1 avšak spôsobí ho verejne. Pod spáchaním trestného činu verejne možno opätovne rozumieť rozširovanie prostredníctvom tlače, televíziou vrátane verejných aj súkromných televízií, premietaním filmov poskytovaných súkromnými spoločnosťami, či prostredníctvom počítačových sietí akou je internet, prostredníctvom elektronickej pošty. Netýka sa to však prípadu rozposielania elektronickej pošty s pornografickým obsahom do súkromných internetových schránok.[20]

Okrem zmeny týkajúcej sa rozšírenia skutkovej podstaty trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368 a trestného činu rozširovania detskej pornografie podľa § 369 Trestného zákona došlo tiež k zmene v ustanovení § 370 Trestného zákona, ktorý dostal názov „Prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení.“ Podľa tohto ustanovenia v ods. 1 sa dopustí tohto trestného činu osoba, ktorá prechováva detskú pornografiu alebo osoba, ktorá koná v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. Podľa ods. 2 rovnomenného ustanovenia sa tohto trestného činu dopustí i osoba, ktorá sa úmyselne zúčastní detského pornografického predstavenia. Podľa § 370 ods. 1 Trestného zákona sa páchateľ dopustí trestného činu prechovávania detskej pornografie pokiaľ prechováva detskú pornografiu alebo koná v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. Subjekt trestného činu podľa § 370 Trestného zákona je opäť všeobecný, teda sa ho môže dopustiť ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba. Podstatným však zostáva, že ide o konanie, ktoré spočíva v prechovávaní detskej pornografie, teda páchateľ úmyselne udržiava protiprávny stav tým, že má v dispozícii pornografický materiál zobrazujúci deti alebo osoby úmyselne vyzerajúce ako deti na účely sexuálneho uspokojenia. Tento materiál môže mať tak, ako aj pri jeho rozširovaní v akejkoľvek forme nosiča informácií, teda môže ísť opäť o CD, DVD, fotografie alebo v inej forme a nie je pri tom dôležité či sa tento pornografický materiál nachádza v obydlí páchateľa alebo ho má na inom mieste za účelom jeho utajenia. Môže ísť o rôzne skrýše ako napr. v osobnom vozidle, na pracovisku alebo škole.

Taktiež môže ísť o uloženie dát s pornografickým obsahom priamo v súboroch v počítači. V rámci vyšetrovania môžu orgány činné v trestnom konaní zadržať výpočtovú techniku, na ktorej sa pácha trestná činnosť, teda aj v prípade uchovávania detskej pornografie.[21]

Uvedené ustanovenie upravuje opäť alternatívne spáchanie trestného činu prechovávania detskej pornografie slovami „alebo“, kde druhou formou konania je úmyselné získanie, alebo získavanie prístupu k detskej pornografii použitím prostriedkov elektronickej komunikačnej služby. Pod úmyselným získavaním prístupu k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej informačnej služby môže byť konanie páchateľa, ktoré spočíva vo využívaní internetu, vyhľadávaním materiálu s takýmto pornografickým obsahom, alebo využívaním iných elektronických prostriedkov, napr. teletextu, audiotextových liniek apod.

Páchateľ môže pornografický materiál získavať tiež prostredníctvom sociálnych sietí kde si najčastejšie osoby so sexuálnou deviáciou vytvárajú anonymné profily, prostredníctvom ktorých následne kontaktujú deti alebo iné osoby, ktoré im predmetný pornografický materiál preposielajú. V tomto prípade bude jeden z páchateľov zodpovedný za spáchanie trestného činu rozširovania

[19] Uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. II. ÚS 1587/14

[20] Nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. I. ÚS 1428/13; Uznesenie Krajského súdu v Brne zo dňa 19.1.2011, sp. zn. 5 To 10/2011

[21] Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. II. ÚS 96/2010-53

detskej pornografie tým, že ju napr. prostredníctvom elektronickej pošty pošle inej osobe a osoba, ktorá v úmysle získať tento materiál kontaktuje takú osobu, ktorá ňou disponuje na tento účel bude trestne zodpovedná za prechovávanie detskej pornografie podľa § 370 ods. 1 Trestného zákona.

Záver

Berúc do úvahy požiadavky vyplývajúce z rámcového rozhodnutia, právny stav členských štátov EÚ v oblasti boja proti sexuálnemu vykorisťovaniu detí a detskej pornografii je harmonizovaný. Európska komisia dospela pri hodnotení jeho implementácie k záveru, že takmer všetky členské štáty EÚ splnili jeho požiadavky.[22]

Možno teda konštatovať, že súčasná slovenská trestnoprávna úprava trestných činov, ktorých objektom je záujem spoločnosti na ochrane mravného rozvoja a výchovy detí je odzrkadlením požiadaviek smernice 2011/93 a podľa nášho názoru zároveň je na dostačujúcej úrovni, pokiaľ zoberieme do úvahy úpravu ďalších trestných činov, ktoré sa taktiež týkajú ochrany práv a právom chránených záujmov detí pred ich sexuálnym zneužívaním. Máme tým na mysli trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201, § 201a, § 201a a trestný činu ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 Trestného zákona.

Ako bolo na začiatku príspevku spomenuté, v súčasnej dobe sú internet a iné elektronické vymoženosti modernej doby denno-dennou súčasťou životov väčšiny populácie. Tým máme na mysli nielen občanov Slovenskej republiky, ale aj ostatných krajín, pričom všetky tieto krajiny by mali mať jedno spoločné a síce, zabezpečiť v dostatočnej miere trestnoprávnu ochranu práv a právom chránených záujmov detí pred neželanými vplyvmi detskej pornografie tak aby, jednak zabezpečili ich právnu ochranu a zároveň táto právna úprava reflektovala požiadavky Európskej únie.

Je potrebné na záver tiež dodať, že čím ďalej, tým viac dochádza k rafinovanejším spôsobom páchania trestnej činnosti, ktorých obeťami sú predovšetkým deti, preto je potrebné aj právnu úpravu týmto negatívnym vplyvom účelne prispôsobovať na základe aktuálneho stavu páchanej kriminality v danej spoločnosti.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Príspevok sa zaoberá detskou pornografiou ako neželaným javom, ktorý sa za posledné roky stal jedným z najčastejších spôsobov páchania trestnej činnosti prostredníctvom internetu. Je rozdelený do dvoch sekcií. Prvá časť prezentuje spôsoby, akými dochádza k páchaniu trestnej činnosti prostredníctvom internetu, pričom sleduje jej etiológiu a fenomenológiu. Druhá časť v skratke analyzuje stav súčasnej trestnoprávnej úpravy, poskytujúcej ochranu objektom trestných činov výroby, rozširovania a prechovávania detskej pornografie podľa zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov. Autor príspevku v texte vysvetľuje výklad niektorých pojmov súvisiacich s páchaním trestnej činnosti na deťoch cez internet a poukazuje na hodnotenie implementácie požiadaviek Európskej únie v boji proti detskej pornografii Slovenskou republikou.

Resumé (v anglickom jazyku)

The contribution deals with child pornography as an undesirable phenomenon which has in recent years become one of the most common ways of committing crimes through the Internet. It is divided into two sections. The first part presents a way in which to commit criminal activities through the Internet, while pursuing its etiology and phenomenology. The second part analyzes the current state of legislation on criminal matters, providing protection of objects of offenses production, distribution and possession of child pornography by Act no. 300/2005 Coll. as amended. Contributor in the text explains the meaning of certain terms associated with committing crimes against children through the Internet and points to evaluate the implementation of the requirements of the European Union in the fight against child pornography by Slovak Republic.

[22] Správa Komisie (ES,) založená na článku 12 Rámcového rozhodnutia Rady z 22. decembra 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii. KOM(2007) 716, s. 8.

Zoznam bibliografických odkazov:

BLATNÍKOVÁ, Š. 2009. Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-091-5

ČÍRTKOVÁ, L. – VITOUŠOVÁ, P a kol. 2007. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2014-2

GILES, D. 2012. Psychologie médií. Preklad Helena Šolcová. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3921-2

MILFAIT. R. 2008. Komerční sexualizované násilí na dětech. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-320-8

PROCHÁZKA, D. 2012. PHP 6: začíname programovat. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3899-4

Rozhodnutie Supreme Court of Illinois zo dňa 1. 6. 2000, People v. Maness, 732 N.E.2d 545, 548

Rozhodnutie Florida First District Court of Appeal zo dňa 19. 1. 2007, A.H. v. State, 949 So.2d 234

Správa Komisie (ES,) založená na článku 12 Rámcového rozhodnutia Rady z 22. decembra 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii. KOM(2007) 716

Smernica EP a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV

Smernica EP a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV

Rámcové rozhodnutie Rady 2009/948/SVV z 30. novembra 2009 o predchádzaní kolíziám pri výkone právomoci v trestných veciach a ich urovnávaní

Smernica EP a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS

ŠEVČÍKOVÁ, A a kol. 2014. Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Vyd.1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5010-1, s. 89

VANÍČKOVÁ, E. 2007. Dětská prostituce. 2. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2218-4

WALL, D. 2007. Cybercrime: the transformation of crime in the information age. Cambridge: Polity Press. ISBN 978-0745627366

Kontaktné údaje:

JUDr. Dominik Škohel

Fakulta práva

Paneurópska vysoká škola

Tomášikova 20

821 02 Bratislava

t. č. 0915 754 555

e-mail: dominik.skohel@gmail.com

ZAVEDENIE ELEKTRONICKÉHO MONITORINGU OSÔB A JEHO DOSAH NA RIEŠENIE DOMÁCEHO NÁSILIA

Mgr. Monika ŠKROVÁNKOVÁ
Katedra trestného práva a kriminológie
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave

Anotácia: *Autorka sa zaoberá veľmi aktuálnou témou súvisiacou so zavedením elektronického monitoringu osôb. Uvedený systém rozoberá nielen z pohľadu jeho právnej úpravy v Slovenskej republike, ale predstavuje aj jeho bohatú históriu, vrátane samotného vzniku myšlienky vytvorenia systému, ktorý by bol schopný sledovať pohyb osôb a nápadu na jeho využitie v trestnom konaní. Autorka pozornosť venuje aj stručnému predstaveniu základov domáceho násilia a následne ponúka čitateľom rozbor vplyvu elektronického monitoringu osôb na domáce násilie.*
Kľúčové slová: *elektronický monitoring, domáce násilie, obeť domáceho násilia, násilník, domáce väzenie*

Annotation: *The author deals with a highly topical subject related to the implementation of electronic monitoring of persons. It elaborates on the mentioned system not only from the perspective of Slovak Republic's legislation, but also introduces its rich history, including the inception of the idea to create a system which would be able to monitor person's movement and the idea of its utilization in criminal process The author also pays attention to a short introduction of basics of domestic violence and further offers the readers an analysis of influence of electronic monitoring on domestic violence.*
Keywords: *electronic monitoring, domestic violence, victim of domestic violence, abuser, house arrest*

Úvod

Elektronický monitoring osôb možno definovať ako „spôsob sledovania alebo monitorovania lokality, pohybu a správania sa osôb v rámci trestného konania“.[1] Medzi formy elektronického monitoringu osôb v súčasnosti zaraďujeme monitoring prostredníctvom rádiofrekvenčných vĺn, geografického satelitného sledovania a biometrických údajov. Technologické zariadenie určené na uvedené monitorovanie na diaľku pozostáva zo zariadenia pripevneného na tele osoby alebo zo zariadenia, ktoré osoba nosí pri sebe. V súvislosti s riešením kapacitného problému ústavov na výkon trestu odňatia slobody v mnohých jurisdikciách sveta, boli do praxe zavedené alternatívne tresty. V nadväznosti na kontrolu výkonu alternatívnych trestov, najmä trest domáceho väzenia a spoločne s vývojom v oblasti technológií elektronického monitoringu osôb došlo k ich aplikácii v trestnom konaní. Používanie elektronického monitoringu osôb pri kontrole výkonu trestu páchateľov domáceho násilia je vo svete relatívne nové.[2] A preto považujeme za vhodné v príspevku rozobrať možný prínos zavedenia elektronického monitoringu páchateľov na predchádzanie a riešenie závažného negatívneho spoločenského javu, akým je domáce násilie.

1. Elektronický monitoring osôb vo všeobecnosti

Koncept prvého zariadenia určeného na elektronický monitoring odsúdených bol navrhnutý skupinou psychológov Harvardovej univerzity pod vedením Dr. Roberta Schweitzgebela v polovici 60. rokov minulého storočia v USA. Títo psychológovia sa domnievali, že takéto zariadenie môže byť humánnou a nenákladnou alternatívou pre osoby odsúdené k trestu odňatia slobody. Následne

[1] Odporúčanie CM/Rec(2014)4 Výboru ministrov členských štátov o elektronickom monitoringu. [2016-03-01].Dostupné na: < https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2163631>.
[2] V americkom štáte Washington sa elektronický monitoring páchateľov domáceho násilia začal používať od roku 1994. GILBERT, B. *Promising Practice: GPS Monitoring for Violators of Protection Orders*. Dostupné na: <http://www.bwjp.org/assets/documents/pdfs/promising_practice_gps_monitoring_for_violators_of_protection_orders.pdf>.

zariadenie bolo patentované dňa 11.11.1969[3], avšak k jeho praktickému využitiu v justičnom systéme došlo až 80. rokoch minulého storočia, kedy v roku 1983 v americkom štáte Nové Mexiko bol páchateľ[4] prvýkrát odsúdený na trest domáceho väzenia s použitím elektronického monitoringu.[5] Neskôr si toto zariadenie osvojili aj sudcovia iných štátov v záujme vyriešenia problému preplnených väzníc. Od druhej polovice 80. rokov sa rapídne zvýšil počet odsúdených v USA, ktorí boli elektronicky monitorovaní.

V Európe bol po prvý krát zavedený elektronický monitoring odsúdených na prelome 80. a 90. rokov. Ako prvé krajiny, v ktorých bol elektronický monitoring zavedený, boli Anglicko a Wales v roku 1989 vo forme tzv. „front door" modelu, a neskôr v roku 1999 vo forme tzv. „back door" modelu.[6] V roku 2004 však išlo v Európe o stále relatívne nový koncept, ktorý bol zavedený iba v šiestich európskych krajinách (Belgicko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Švédsko a Spojené kráľovstvo). V skúšobnom režime sa v tej dobe nachádzal aj v štáte Hesse Spolkovej republiky Nemecko, Holandsku, Fínsku a Portugalsku.

Front-door model domáceho väzenia znamená, že odsúdený môže vykonať celú dĺžku trestu vo svojom bydlisku. Back-door model domáceho väzenia zase na druhej strane znamená, že odsúdený vykoná časť trestu mimo ústavu výkonu trestu odňatia slobody, resp. časť trestu odňatia slobody vykoná v domácom prostredí. Na Slovensku bol zavedený front-door model, kedy odsúdený môže vykonať celý trest vo svojom bydlisku.

Cieľom zákonodarcov v týchto krajinách bola najmä snaha diverzifikovať spôsoby výkonu trestov, s cieľom zníženia obsadenosti ústavov na výkon trestu odňatia slobody[7]a taktiež účinnejšia rehabilitácia odsúdených, zníženie recidívy a nákladov na väzenskú starostlivosť.[8]

Spôsoby použitia elektronického monitoringu v konkrétnom štádiu trestného konania sa v každej jurisdikcii líšia. Medzi funkcie akú elektronický monitoring plní patrí napríklad:

- použitie počas predsúdneho konania;
- ako podmienka na pozastavenie alebo vykonanie trestu odňatia slobody;
- ako samostatný prostriedok dohľadu výkonu trestu alebo iného opatrenia v rámci komunity;
- v kombinácii s inými probačnými zásahmi;
- ako opatrenie pred prepustením z väzenia;
- v rámci podmienečného prepustia na slobodu;

---

[3] United States Patent Office: Behavorial Supervision system with wrist carried transceiver. Pôvodca: Schwitzgebel, Ralph K.; Hurd, William Sprech. USA. United States Patent 3,478,344 [2016-03-01]. Dostupné na: <http://www.freepatentsonline.com/3478344.html>

[4] Prvou osobou, ktorá sa podrobila použitiu zariadenia elektronického monitoringu bol páchateľ, ktorý bol odsúdený za prechovávanie omamných látok. Odsúdenému avšak bolo umožnené opustiť bydlisko každý pracovný deň kvôli návšteve zamestnania. - *The Lighter Side of Electronic Monitoring*. [2016-03-01]. Dostupné na: < http://reason.com/archives/2012/05/24/the-lighter-side-of-electronic-monitorin>.

[5] Inšpiráciou pre využitie elektronického monitoringu osôb v súdnom systéme našiel sudca Jack L. Love v roku 1977 v komikse Spider-Man, kde zločinec Kingpin umiestnil zariadenie na Spidermanovo zápästie, aby mohol sledovať jeho pohyb. Sudca Love začal na tejto idey seriózne pracovať až v roku 1982, spolu so svojím priateľom Michaleom Gossom, bývalým predajcom počítačov pre spoločnosť Honeywell.Výsledkom bolo vodotesné zariadenie o veľkosti balíčka cigariet, poháňané batériou, ktoré sa umiestnilo na členok odsúdeného. Toto zariadenie a bolo patentované dňa 03.08.1982. Zariadenie vysielalo 30-krát denne signál, ktorý zachytával prijímač zapojený do telefónu umiestneného v obydlí odsúdeného, ktorý následne odosielal správy do centrálneho počítača. Zariadenie malo dosah približne 50 metrov a vždy keď sa odsúdený vzdialil od prijímača na väčšiu vzdialenosť, prijímač odoslal poplašnú správu centrálnemu počítaču. - *When Spider-Man Invented Electronic Tagging*. [2016-03-01]. Dostupné na: <http://www.bleedingcool.com/2012/06/24/when-spider-man-invented-electronic-tagging/>

[6] Slovenský preklad front door a back door znamená vchodové a zadné dvere.

[7] Týmto krokom sa mali taktiež redukovať nepriaznivé dôsledky uväznenia, ako spoločenská stigma, strata zamestnania, finančné ťažkosti pre rodinu, absencia, resp. strata rodičovskej autority a pod.

[8] Zelená kniha Komisie o zblížení, vzájomnom uznávaní a výkone trestných sankcií v Európskej únii COM(2004)334 (Green paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the European Union).[2016-03-01].Dostupné na: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2004/EN/1-2004-334-EN-F1-1.Pdf>.

- ako opatrenie na intenzívnu kontrolu a dohľad pre určité typy páchateľov po ich prepustení na slobodu;
- ako prostriedok slúžiaci na monitorovanie pohybu odsúdených vo väzení alebo v určitej vzdialenosti od otvoreného väzenia;
- ako prostriedok ochrany určitých obetí trestných činov pred individuálnymi podozrivými alebo páchateľmi trestných činov;
- ako hlavný druh trestu, kde sú kontrolované osoby považované za odsúdených.[9]

Technológia elektronického monitoringu sa neustále vyvíja. Vo všeobecnosti rozoznávame elektronický monitoring aktívny a pasívny. Pasívny systém elektronického monitoringu znamená, že kontrolovaná osoba podáva v určitých časových intervaloch hlásenia (napr. kontrolovaná osoba môže byť kontaktovaná telefonicky, na čo bude jej identita overená na základe hesla alebo biometrických údajov, a to hlasovou verifikáciou na základe hlasového odtlačku). Monitoring prostredníctvom hlasovej verifikácie sa môže vykonávať na jednom konkrétnom mieste, na ktorom sa má kontrolovaná osoba v danom čase nachádzať alebo na niekoľkých presne vymedzených miestach (napr. úrad práce, komunitné centrum). Jednou z výhod pasívneho systému je, že nepredstavuje pre kontrolovanú osobu takú spoločenskú stigmu, akým by bolo nosenie monitorovacieho náramku na tele. Niektorí odborníci preferujú používanie tohto systému pokiaľ kontrolovanou osobou je mladistvý.

Aktívny systém elektronického monitoringu znamená, že kontrolovaná osoba je neustále monitorovaná. Účelom aktívneho systému je uväznenie (zadržanie), ale môže sa použiť aj na dosiahnutie obmedzenia alebo dohľadu.[10] Medzi technológie aktívneho systému zaradujeme predovšetkým monitoring prostredníctvom rádiofrekvenčného zariadenia, ktoré je pripevnené na tele kontrolovanej osoby ako náramok na zápästí alebo členku, prípadne na inej časti tela. Náramky sú väčšinou spevnené plastom a optickými vláknami, ktoré pri manuálnom porušení odošle varovný signál. Zariadenie pripevnené na tele kontrolovanej osoby vysiela signál prijímaču umiestnenému v obydlí. Prijímač odosiela monitorovaciemu centru informácie, že kontrolovaná osoba sa nachádza v dosahu prijímača. Pokiaľ sa kontrolovaná osoba vzdiali nad určitú vzdialenosť od prijímača, signál sa preruší alebo zariadenia sa poškodí a prijímač odošle varovnú správu monitorovaciemu centru, ktoré následne túto správu vyhodnocuje. Rádiofrekvenčné zariadenia predstavujú prvú generáciu elektronického monitoringu a stále sú v praxi často používané a neustále zdokonaľované. Druhú generáciu zariadení elektronického monitoringu predstavuje sledovanie prostredníctvom satelitu, resp. global positioning system (GPS). V podstate ide o kombináciu niekoľkých technológií (satelitná technológia, mobilné telefóny a pod.), prostredníctvom ktorých je možné lokalizovať kontrolovanú osobu bez ohľadu na to, či sa nachádza vo vnútorných alebo vonkajších priestoroch. Taktiež sa používa zariadenie vo forme náramku, ktoré je schopné prijímať a zároveň odosielať informácie o polohe kontrolovanej osobe satelitom alebo telefónnym vežiam, ktoré následne odosielajú túto informáciu monitorovaciemu centru. Táto technológia dokáže monitorovať polohu kontrolovanej osoby v reálnom čase, prípadne dokáže spätne vystopovať, kde sa kontrolovaná osoba nachádzala v konkrétnom čase. Týmto spôsobom je možné napríklad monitorovať, či sa kontrolovaná osoba nachádzala v mieste, kde má zakázaný prístup, resp. či sa v danom časom nachádzala na určenom mieste. Zariadenie môže byť aj vybavené funkciou na prijímanie a odoslanie správ, čím je možné zadávať kontrolovanej osobe potrebné inštrukcie. Technológia GPS má význam aj pri ochrane obetí domáceho násilia. Chránenej osobe je poskytnuté zariadenie, ktoré ju upozorní, že zariadenie kontrolovanej osoby sa priblížilo na určitú vzdialenosť ku chránenej osobe (bilaterálny elektronický monitoring).

Pre úplnosť, v praxi sa používajú ešte ďalšie technológie elektronického monitoringu, ako napríklad už vyššie spomínaná hlasová verifikácia, samoobslužné kiosky umiestnené zväčša v mieste sídla probačného úradníka, ktoré majú cieľ znížiť administratívne zaťaženie probačných úradníkov

[9] Odporúčanie CM/Rec(2014)4 Výboru ministrov členských štátov o elektronickom monitoringu. [2016-03-01].Dostupné na: < https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2163631>

[10] BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J. a kol. *Trestný zákon : Všeobecná časť. Komentár. I. diel.*. s. 403.

menej závažnými prípadmi; ako aj zariadenie kontroly požitia alkoholu, ktorého princíp spočíva v tom, že kontrolovaná osoba má doma umiestnené zariadenie na kontrolu hladiny alkoholu (pomocou inhalátora). Kontrolovaná osoba býva náhodne vyzývaná na kontrolu. Jej identita sa overuje na základe hlasovej verifikácie alebo iných biometrických údajov a následne zariadenie odošle výsledok testu centrálnemu systému.

Z analýzy Európskej organizácie pre probáciu (*European Organisation for Probation*) vyplýva, že „najviac používanými technológiami elektronického monitoringu osôb sú: rádiofrekvenčné zariadenia, satelitné sledovanie a hlasová verifikácia.“[11]

2. Elektronický monitoring osôb v právnom poriadku Slovenskej republiky

Do právneho poriadku Slovenskej republiky bol inštitút kontroly technickými prostriedkami zavedený s súvislosti s rekodifikáciou trestného práva, t.j. prijatím zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona („TZ“) a zákona č. 301/2005. Z. z. Trestného poriadku („TP“). Konkrétne sa technické prostriedky týkali zavedenia trestnej sankcie ako alternatívy krátkodobého trestu odňatia slobody, t.j. trestu domáceho väzenia.

„Trest domáceho väzenia v našom právnom poriadku existoval už v Trestnom zákone z roku 1852, pričom bol alternatívou väzenia prvého stupňa. Následne sa z nášho právneho poriadku vytratil, ale napriek tomu znovu rozšíril systém trestov s účinnosťou od 1. januára 2006.“[12] Trest domáceho väzenia je upravený v § 53 TZ a jeho účel spočíva v tom, že odsúdený po dobu výkonu tohto trestu je povinný v čase, ktorý určí súd sa zdržiavať vo svojom obydlí vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov, viesť riadny život a podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami. Prijatím zákona č. 78//2015 o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov ("zákon o EM") sa novelizovalo ustanovenie § 53 TZ s účinnosťou od 01.01.2016. Predĺžila sa doba, na ktorú je možné uložiť trest domáceho väzenia, t.j. až na dva roky. Súd môže uložiť trest domáceho väzenia páchateľovi prečinu, ak:

a) vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa postačuje uloženie tohto trestu,
b) páchateľ dal písomný sľub, že sa v určenom čase bude zdržiavať v obydlí na určenej adrese a pri výkone kontroly poskytne potrebnú súčinnosť,
c) sú splnené podmienky výkonu kontroly technickými prostriedkami.

Súd taktiež môže uložiť trest domáceho väzenia aj mladistvému až na jeden rok, avšak len po splnení podmienok a len so súhlasom zákonného zástupcu.

Ďalšiu novinku predstavuje aj nové ustanovenie § 65a TZ, ktoré umožňuje premeniť zvyšok nevykonaného nepodmienečného trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia. Novela jednak vymedzuje okruh odsúdených, u ktorých táto premena trestu odňatia slobody je možná a taktiež určuje, aké podmienky musia byť kumulatívne splnené.

Napriek tomu, že TZ predpokladal kontrolu výkonu trestu technickými prostriedkami, avšak zaoberal sa ňou len v prípade trestu domáceho väzenia, až prijatím zákona o EM sa odstránila absencia osobitného zákona, ktorý by upravoval osobitné otázky kontroly výkonu trestu technickými prostriedkami a rozšírila sa možnosť kontroly technickými prostriedkami aj na ďalšie druhy trestov, resp. ochranný dohľad.

Kontrolu výkonu rozhodnutia technickými prostriedkami je možné nariadiť pri rozhodnutí, ktorým sa:

---

[11] NELLIS M., PINTO S. 2012. *8th CEP Electronic Monitoring Conference - Survey of Electronic Monitoring in Europe: Analysis of Questionnaires 2012* [2016-02-29]. s. 5. Dostupné na: <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/Analysis%20questionnaires%202012.pdf>.

[12] HYHLÍKOVÁ. L. 2016. *Inštitút trestu domáceho väzenia ako alternatíva výkonu trestu odňatia slobody.* Právna revue. [cit. 2016-03-01]. Dostupné na: <http://www.pravnarevue.sk/institut-trestu-domaceho-vazenia-ako-alternativa-vykonu-trestu-odnatia-slobody>.

- „ukladá trest domáceho väzenia alebo ktorým sa premieňa trest odňatia slobody na trest domáceho väzenia;
- ukladá trest zákazu pobytu;
- ukladá trest zákazu účasti na verejných podujatiach;
- ukladá ochranný dohľad, ak sa súčasne uložili primerané obmedzenia a povinnosti, ktorých povaha pripúšťa kontrolu technickými prostriedkami;
- ukladá probačný dohľad pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody, ak sa súčasne uložili primerané obmedzenia a povinnosti, ktorých povaha pripúšťa kontrolu technickými prostriedkami;
- ukladá probačný dohľad pri podmienečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, ak sa súčasne uložili primerané obmedzenia a povinnosti, ktorých povaha pripúšťa kontrolu technickými prostriedkami;
- podmienečne zastavuje trestné stíhanie, ak sa súčasne uložili primerané obmedzenia a povinnosti, ktorých povaha pripúšťa kontrolu technickým i prostriedkami; a
- nariadilo predbežné opatrenie podľa § 76 ods. 1 písm. g) zákona č. 99/1963 Zb. Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov, ak sa nariadila kontrola technickými prostriedkami.“[13]

Kontrola technickými prostriedkami je obligatórna len v prípade trestu domáceho väzenia a v ostatných prípadoch bude fakultatívna a o jej nariadení bude rozhodovať súd alebo prokurátor.

Novela sa taktiež dotkla výkonu trestu domáceho väzenia upraveného § 435 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov.

Cieľom zákona o EM je vytvorenie podmienok pre využívanie kontroly dodržiavania najmä súdnych rozhodnutí technickými prostriedkami a zefektívnenie využívania alternatívnych trestov, resp. odklonov v trestnom konaní. „Medzi ďalšie ciele zákona o EM patrí:

a) zvýšenie bezpečnosti občanov pomocou zavedenie elektronických služieb;
b) zlepšenie sociálnej inklúzie odsúdených a zníženie recidívy;
c) zefektívnenie práce probačných a mediačných úradníkov;
d) zníženie nákladov na výkon trestu;
e) zvýšenie dôvery k alternatívnym trestom;
f) ochrana pred domácim násilím.“[14]

Zákon o EM skvalitňuje ochranu obetí domáceho násilia prostredníctvom kontroly výkonu rozhodnutia aj v prípade výkonu nariadeného predbežného opatrenia v občianskom konaní, ktorým sa páchateľovi nariaďuje, aby nevstupoval dočasne do priestorov, v ktorých býva osoba, vo vzťahu ku ktorej je podozrivý z domáceho násilia. Elektronický monitoring predstavuje nástroj preventívnej ochrany obete domáceho násilia z dôvodu, že je včas upozornená na skutočnosť, že v jej blízkosti sa nachádza páchateľ domáceho násilia.

Zákon o EM určuje v § 3 ods. 1 a 2 technické prostriedky, ktoré sú vo vlastníctve štátu a ktorých správcom je Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, nasledovne:

i) osobné identifikačné zariadenie;
ii) zariadenie na kontrolu prítomnosti v mieste výkonu rozhodnutia;
iii) zariadenie na určenie polohy kontrolovanej osoby;

[13] K § 1, k čl. I, Osobitná časť. Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 2015. [2016-03-01]. Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5304>.

[14] Všeobecná časť, Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 2015. [2016-03-01]. Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5304>

iv) zariadenie varovania blízkosti;
v) zariadenie kontroly požitia alkoholu;
vi) zariadenie hlasového overenia prítomnosti kontrolovanej osoby;
vii) zariadenie probačného a mediačného úradníka.

3. Stručný úvod do problematiky domáceho násilia

Domáce násilie dlhodobo predstavuje jeden zo závažných spoločenských problémov, ktorý je nevyhnutné dôsledne riešiť. Domáce násilie je veľmi obtiažné definovať. V najvšeobecnejšej rovine môžeme hovoriť o negatívnom sociálno-patologickom jave, ktorý predstavuje najnebezpečnejšiu formu agresie odohrávajúce sa prevažne za zatvorenými dverami. „Domáce násilie je najmenej viditeľné, mnohokrát nepredvídateľné a nepochopiteľné, nekontrolované, ťažko diagnostikovateľné a často nepotrestané."[15]

Pre pochopenie podstaty domáceho násilia je potrebné poznať jeho definíciu. Napriek tomu, že o domácom násilí existuje rozsiahly počet publikácii od domácich aj zahraničných autorov, samotný pojem doposiaľ nebol jednotne a komplexne upravený. A preto si uvedieme pár definícii domáceho násilia. Pán profesor Heretik definuje domáce násilie ako „závažnú priamu či nepriamu agresiu medzi osobami, ktoré spájajú príbuzenské citové väzby a žijú v spoločnom prostredí."[16]Inú definíciu domáceho násilia nám ponúka pani doktorka Kacifírková, podľa ktorej „domáce násilie ako sociálno-patologický jav je správanie sa medzi partnermi alebo v rodine všeobecne, ktoré pozostáva z fyzického napádania, psychického týrania, sexuálneho zneužívania či už jednotlivo alebo vo vzájomnej kombinácii. Ide o ovládajúce nerovnoprávne a nerovnomerné zaobchádzanie jedného človeka s druhým, v ktorom model vzťahu tvorí rola prenasledovateľa a rola obeti."[17] Domáce násilie definuje aj medzivládna organizácia Rada Európy, ktorá v roku 1986 vymedzila daný pojem nasledovne: „Násilné správanie v rodine zahŕňa akýkoľvek čin alebo opomenutie, spáchané v rámci rodiny niektorým z jej členov, ktoré podkopávajú život, telesnú alebo duševnú integritu alebo slobodu iného člena rovnakej rodiny, alebo vážne poškodzujú rozvoj jeho osobnosti."[18] A napokon termín domáce násilie špecifikovaný na násilie na ženách je definovaný aj v Deklarácii OSN o odstraňovaní násilia voči ženám, a to nasledovne: „Násilie voči ženám je akýkoľvek čin rodovo podmieneného násilia, ktorý spôsobí alebo by mohol spôsobiť telesnú, sexuálnu alebo duševnú ujmu alebo utrpenie žien, vrátane hrozby takýmito činmi, zastrašovanie alebo úmyselného obmedzovania slobody, a to vo verejnom aj v súkromnom živote. Násilie na ženách zahŕňa: fyzické, sexuálne a psychické násilie vyskytujúce sa v súkromnom a vo verejnom živote, vrátane bitia, sexuálneho zneužívania dievčat, násilia spojeného s venom, znásilnenia v manželstve, mrzačenia genitálií žien a ďalších tradičných zvykov poškodzujúcich ženy, mimomanželského násilia, násilie spojené s vykorisťovaním, sexuálneho obťažovania a zastrašovania v práci, školských zariadeniach a inde, obchodovania so ženami, nútenej prostitúcie a násilia páchaného alebo tolerovaného štátom, pričom násilie páchané na ženách sa neobmedzuje len na tieto javy."[19]

V odbornej literatúre sa stretávame s nasledujúcou diferenciáciou termínu domáceho násilia:

- domáce násilie v najvšeobecnejšej rovine (domestic violence);
- partnerské a manželské násilie (domestic abuse);
- násilie na deťoch (CAN[20]);

[15] KRÁLÍČKOVÁ, ŽATECKÁ, DÁVID a KORNEL. *Právo proti domácímu násilí.* str. 5.
[16] HERETÍK,A. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie* – 3. Prepracované a rozšírené vydanie, s. 432.
[17] KACAFÍRKOVÁ, M. *Domácí násilí*. In Trestní právo, s. 12.
[18] KYPTA, P. 2013. *Kriminalistické a kriminologické aspekty zločinnosti*, s. 96.
[19] BEDNÁROVÁ, B. a FILADELFIOVÁ, J. *Domáce násilie na Slovensku.* s. 15.
[20] „Syndróm týraného a zneužívaného dieťaťa (Child abuse and neglect syndrome – CAN) možno definovať ako vedomé či nevedomé konanie osoby zodpovednej za starostlivosť o dieťa mladšie ako 18 rokov, ktorým dochádza ku ohrozovaniu zdravého vývoja alebo dokonca až poškodeniu zdravia dieťaťa. Osoba, do ktorej starostlivosti je dieťa zverené, sa voči nemu dopúšťa aktov fyzického a duševného násilia, sexuálneho zneužívania alebo zanedbáva starostlivosť (čo zahŕňa aj

- násilia na ženách.

Pri domácom násilí je veľmi dôležité si uvedomiť, že obeťou ako aj páchateľom môže byť ktokoľvek. Páchatelia domáceho násilia pochádzajú zo všetkých sociálno-ekonomických, etnických, rasových, národnostných a náboženských skupín. Ich správanie sa líši v domácom prostredí a na verejnosti. Pokiaľ ide o obeť domáceho násilia, odborná verejnosť rozoznáva ich viaceré klasifikácie, a preto uvedieme klasifikáciu obetí domáceho násilia podľa najobvyklejších kritérií:

a) podľa veku;
b) podľa správania;
c) podľa pohlavia;
d) podľa vzťahu k páchateľovi;
e) podľa životného štýlu;
f) podľa stupňa viktimizácie;
g) na obete priame a nepriame.[21]

Vzhľadom na to vzniká spoločnosti dôležitá povinnosť riešiť daný problém vo všetkých jeho smeroch a v rovinách. Ďalším veľmi dôležitým a neopomenuteľným faktom je, že medzi obeťou a páchateľom je často silná citová väzba, v dôsledku ktorej sa domáce násilie vyznačuje vysokou latentnosťou, keďže obeť nielen že nemôže alebo ani nechce oznámiť tento jav orgánom činným v trestnom konaní. V posilnení latentnosti tohto javu prispievajú aj nedostatočná formálna a neformálna kontrola a negatívne postoje a názory spoločnosti.

Prejavy a formy domáceho násilia sú rôzne a pôsobia buď jednotlivo alebo skôr v prevažnej miere kumulatívne popri sebe. Najčastejšími prejavmi, resp. formami domáceho násilia sú fyzické, psychické, ekonomické a sexuálne násilie. Samozrejme tento výpočet je demonštratívny a existuje o mnoho viac foriem domáceho násilia, ktoré sa vyskytujú prevažne v kombinácii s vyššie uvedenými formami.

Keďže domáce násilie je jav, ktorý sa dotýka každého, či už v rovine priamej alebo v nepriamej, je obligatórnou záležitosťou zákonodarcov reagovať na jeho aktuálny stav takými právnymi nástrojmi, ktoré napomáhajú nielen v trestaní páchateľov domáceho násilia, ale aj v generálnej prevencii pred jeho páchaním. A práve v tejto súvislosti poukážeme na dosah zavedenia elektronického monitoringu osôb na riešenie domáceho násilia.

4. Elektronický monitoring osôb a jeho vplyv na domáce násilie

Elektronický monitoring predstavuje rozšírenie prostriedkov ochrany obetí domáceho násilia. Jednak ide o určitú formu potrestania násilníka, kedy vie, že môže byť pristihnutý pri čine a jednak ide o určitú psychologickú pomoc obeti. V prípadoch domáceho násilia sa využíva tzv. forma bilaterálneho elektronického monitoringu, kedy jedna osoba je sledovaná a kontrolovaná a druhá osoba je chránená alebo upozornená na blízkosť alebo pohyb kontrolovanej osoby v jej blízkosti, teda potenciálneho násilníka. Bilaterálna forma elektronického monitoringu funguje buď na základe rádiofrekvenčnej technológie alebo na základe GPS satelitného sledovania. Kontrolovaná osoba má teda na tele pripevnené sledovacie zariadenie a chránená osoba má k dispozícií zariadenie na varovanie blízkosti kontrolovanej osoby. Toto zariadenie môže byť umiestnené v bydlisku chránenej osoby (rádiofrekvenčný prijímač) alebo má podobu komunikačného zariadenia, ako napríklad mobilného telefónu, ktoré môže chránená osoba nosiť so sebou (GPS zariadenie).

---

zlú starostlivosť) o dieťa mladšie ako 18 rokov za okolností, z ktorých vyplýva, že je ohrozené zdravie alebo sociálny blahobyt dieťaťa.“ KOVÁČ, P., MORAVANSKÝ, N., SPITZ, D. 2009. Týranie a zneužívanie dieťaťa – minimum pre praktického pediatra. Dostupné na: <http://www.viapractica.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=3668&magazine_id=4>

[21] Viď. KRÁLÍČKOVÁ, ŽATECKÁ, DÁVID a KORNEL. *Právo proti domácímu násilí.* str. 9.

Avšak ani jedno zo zariadení neposkytuje fyzickú ochranu obetiam domáceho násilia pred násilníkmi. Niektoré štúdie vykonané v USA[22] preukázali, že nie všetkých páchateľov odradilo elektronického monitorovanie, avšak značný počet násilníkov, bolo odradených práve z toho dôvodu, že si boli vedomí toho, že sú monitorovaní. Násilnici síce mali zmiešané pocity z elektronického monitoringu, avšak preferovali ho pred pobytom v ústave výkonu trestu. Orgány činné v trestnom konaní sa taktiež vyjadrili k elektronickému monitorovaniu spôsobom, že im prinieslo reálne možnosti trestania páchateľov. Chránené osoby opisovali svoje skúsenosti spôsobom, že elektronické monitorovanie malo pozitívny vplyv nielen na nich, keďže sa cítili bezpečne, prípadne, že elektronický monitoring mal pozitívny vplyv na správanie sa samotného páchateľa. Obete dokonca preferovali elektronické monitorovanie pred možnosťou, aby si páchateľ odpykal trest v ústave na výkon trestu odňatia slobody.[23] Prinajlepšom zariadenie, ktorú varuje na blízkosť páchateľa, upozorní chránenú osobu na prítomnosť násilníka v jej blízkosti. Takéto zariadenie zároveň umožňuje chránenej osobe okamžitý kontakt s operačným strediskom a príslušnými orgánmi činnými v trestnom konaní, čo je v mnohých prípadoch jedinou možnosťou, ktorá môže obeť domáceho násilia zachrániť za predpokladu, že sa páchateľ rozhodol neustále opakujúci sa cyklus domáceho násilia ukončiť. A práve takáto včasná intervencia príslušných orgánov môže zabrániť negatívnym následkom domáceho násilia.

Systém elektronického monitorovania osôb nie je ani zďaleka dokonalý, nakoľko kontakt medzi násilníkom a obeťou nie je úplne prerušený. Keďže obete sú zväčša dlhodobo vystavované domácemu násiliu, či už fyzickému, psychickému alebo inej forme domáceho násilia, vyskytujú sa u nich rôzne poruchy správania a psychické choroby (napr. posttraumatická stresová porucha[24], štokholmský syndróm a pod.), a preto obete žijú v neustálom strachu, napätí a sústavne sledujú svoje okolie, čo môže zapríčiniť, že nebudú vedieť správne využiť alebo už len obsluhovať príslušne zariadenie. S poukázaním na povahu domáceho násilia a väzby medzi násilníkom a obeťou je odhaľovanie domáceho násilia komplikované a obete nekonajú a nekontaktujú kompetentné osoby, čím sa priaznivý vplyv zavedenia elektronického monitoringu osôb značne môže znížiť.

Taktiež ďalšie nedostatky vidíme v tom, že telefonický alebo iný spôsob komunikácie nie je monitorovaný, chránená osoba sa môže rozhodnúť odložiť zariadenie na varovanie a vyhľadať násilníka v jeho bydlisku, prípadne stretnutie sa s násilníkom počas súdneho konania. Elektronický monitoring tiež predstavuje pre obete domáceho násiliu alternatívu napríklad krízových centier pre týrané ženy, ktoré je pre obete často najlepším riešením.

Záver

Zavedenie elektronického monitoringu osôb predstavuje významný pokrok k lepšiemu a účelnejšiemu trestaniu osôb. Z dlhoročnej praxe mnohých európskych štátov s elektronickým monitoringom osôb môžeme sledovať pozitívny prínos s daným systémom. Napriek tomu, že Slovenská republika sa týmto krokom priblížila k vyspelým krajinám používajúcim elektronický monitoring osôb môžeme sledovať aj viaceré nedostatky súvisiace, či už s jeho zavedením alebo medzerami, ktoré nepokrývajú všetky možné prípady jeho využitia. Otázkou taktiež zostáva, v akej

[22] EREZ, E., IBARRA, P. 2006. *Making your home a shelter*. Electronic Monitoring and Victim Re-entry in Domestic Violence cases. [2016-03-01]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/237369322_Making_Your_Home_a_Shelter_Electronic_Monitoring_and_Victim_Re-entry_in_Domestic_Violence_Cases.>.

[23] JACKSON N. *Encyclopedia of Domestic Violence*. 2007. str. 298. Dostupné na: < http://m.friendfeed-media.com/e5812278e319b0ad62f46934873cafedcfdb663d>

[24] Podľa medzinárodnej klasifikácie chorôb je posttraumatická stresová porucha pod označením F43.1 definovaná ako: „oneskorená alebo protrahovaná odpoveď na stresujúcu udalosť alebo situáciu (krátku alebo dlhotrvajúcu), mimoriadne ohrozujúcu alebo katastrofickú, ktorá zapríčiňuje prenikavé utrpenie skoro každému človeku. Typické črty zahŕňajú epizódy opakovaného prežívania traumy v dotieravých spomienkach (spätné záblesky), snoch alebo nočných morách, na pretrvávajúcom pozadí pocitu "umŕtvenia" a emočného otupenia, stránenia iných ľudí, nereagovania na okolie, anhedonie a vyhýbania sa činnostiam a situáciám pripomínajúcim traumu. Poruchu zvyčajne sprevádza nadmerná autonómna vzrušivosť s hypervigilanciou, zvýšená nervozita a nespavosť. Úzkosť a depresia bývajú zvyčajne spojené so spomenutými subjektívnymi a objektívnymi príznakmi a nie sú zriedkavé ani samovražedné myšlienky. Porucha vzniká po traume s časovým odstupom niekoľkých týždňov až mesiacov."

miere bude daný systém využívaní v praxi. Účelom tohto príspevku okrem podrobnejšieho predstavenia elektronického monitoringu osôb a jeho histórie bol aj rozbor vplyvu zavedenia tohto systému na riešenie domáceho násilia a aj jeho predchádzanie. Domáce násilie je závažný sociolno-patologický fenomén, ktorý môže postihovať každého bez ohľadu na vek, rasu, pohlavie a mnohé iné faktory. A preto považujeme každý jeden prostriedok, ktorý môže čo i len čiastočne prispievať predchádzaniu a riešeniu domáceho násilia za pozitívny krok.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Zavedenie elektronického monitoringu osôb predstavuje významný krok v rámci trestného práva. Vzhľadom na to, že uvedený systém je relatívne novinkou v Slovenskej republike, považujeme za potrebné poskytnúť čitateľom jeho podrobnejší rozbor, vrátane príčin jeho vzniku a prehľadu jeho histórie. Zavedenie tohto systému prinieslo pozitívny prínos pre viaceré oblasti. Autor sa rozhodol poskytnúť analýzu jeho prínosu na riešenie domáceho násilia, nakoľko domáce násilia už dlhodobo predstavuje spoločenský problém, ktorého komplexné riešenie vzhľadom na jeho znaky sa v súčasnosti javí takmer ako nemožné.

Resumé (v anglickom jazyku)

The implementation of electronic monitoring of persons represents an important step in the area of criminal law. Due to the fact the said system is relatively an innovation in the Slovak Republic, we consider it important to offer the reader its detailed analysis including reasons for its creation and overview of its history. The implementation of this system brought positive contribution to several areas. The author decided to submit an analysis of its contribution to the solution of domestic violence, since domestic violence represents a long term social problem, which complex solution due to its sings seems to be almost impossible.

Zoznam bibliografických odkazov:

Knižné publikácie:

BEDNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J. 2003. *Domáce násilie a násilie páchané na ženách v SR*. Bratislava: Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2003. 93 s. ISBN 80-89048-11-0.

BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. 2010. *Trestný zákon : Všeobecná časť. Komentár. I. diel*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-324-0.

HERETIK, A. 2010. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie* – 3. Prepracované a rozšírené vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010. 544 s. ISBN 978- 80-89447-22-0.

KRÁLIČKOVÁ, Z. a kol. 2011. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. Praha : C. H. Beck, 2011. 139 s. ISBN 978-80-7400-381-3.

KYPTA, P. *Kriminalistické a kriminologické aspekty zločinnosti*. Bratislava: Belianum, 2013, 140 s. ISBN 978-80-557-0616-0.

ŠPATENKOVÁ, N.- ŠEVČÍK, D. a kol. 2011. D*omácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.

Odborné články:

KACAFÍRKOVÁ, M. 2002. *Domácí násilí*. In Trestní právo, 2002, roč. 2, č. 5, ISSN 1211-2860

Internetové zdroje:

CARSON D., 1984. *Electronic guard for felons*. [2016-03-01]. Dostupné na: <https://news.google.com/newspapers?nid=2245&dat=19840619&id=xrAzAAAAIBAJ&sjid=QzIHAAAAIBAJ&pg=6929,6579478&hl=en>.

EREZ, E., IBARRA, P. 2006. *Making your home a shelter. Electronic Monitoring and Victim Re-entry in Domestic Violence cases*. [2016-03-01]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/237369322_Making_Your_Home_a_Shelter_Electronic_Monitoring_and_Victim_Re-entry_in_Domestic_Violence_Cases>.

EREZ, E., IBARRA, P., BALES, W., GUR, O. 2012. *GPS Monitoring Technologies and Domestic Violence: An Evaluation Study*. [2016-03-01]. Dostupné na: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/238910.pdf>.

HYHLÍKOVÁ. L. 2016. *Inštitút trestu domáceho väzenia ako alternatíva výkonu trestu odňatia slobody.* Právna revue. [cit. 2016-03-01]. Dostupné na: <http://www.pravnarevue.sk/institut-trestu-domaceho-vazenia-ako-alternativa-vykonu-trestu-odnatia-slobody>.

GILBERT, B. Promising Practice: GPS Monitoring for Violators of Protection Orders. Dostupné na: <http://www.bwjp.org/assets/documents/pdfs/promising_practice_gps_monitoring_for_violators_of_protection_orders.pdf>.

JACKSON N., 2007. *Encyclopedia of Domestic Violence*. vyd, USA: Taylor & Francis Group, LLC. ISBN: 0-415-96968-9. Dostupné na:

<http://m.friendfeed-media.com/e5812278e319b0ad62f46934873cafedcfdb663d>.

KOVÁČ, P., MORAVANSKÝ, N., SPITZ, D. 2009. *Týranie a zneužívanie dieťaťa – minimum pre praktického pediatra*. Dostupné na: <http://www.viapractica.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=3668&magazine_id=4>.

NELLIS, M. 2009. *Surveillance and Confinement: Explaining and Understanding The Experience of Electronically Monitored Curfews*. [2016-03-01]. ISSN: 2066 – 2203. Dostupné na :

<http://www.ejprob.ro/uploads_ro/679/mn.pdf>.

NELLIS M., LEHNER D. 2012. *Scope and Definitions. Electronic Monitoring*. [2016-03-01]. Dostupné na:

<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdpc/CDPC%20documents/PC-CP%20%282012%29%207rev2%20Scope%20and%20Definitions%2025%20Electronic%20Monitoring%2016%2010%2012.pdf>.

NELLIS M., PINTO S. 2012. *8th CEP Electronic Monitoring Conference -Survey of Electronic Monitoring in Europe: Analysis of Questionnaires*. 2012. [2016-02-29]. Dostupné na: <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/Analysis%20questionnaires%202012.pdf>.

RENZEMA, M. 2003. *Electronic Monitoring's Impact on Reoffending*. [2016-03-01]. Dostupné na:

<http://www.correcttechllc.com/articles/13.pdf>.

Domestic Violence and the implementation of technical measures –Situation in the Member States. 2010. [2016-03-01]. Dostupné na: <http://eucpn.org/sites/default/files/content/download/files/09._overviews_wc_of_irene_winter_-_domestic_violence_technical_measures.pdf>.

The Lighter Side of Electronic Monitoring. [2016-03-01]. Dostupné na:

< http://reason.com/archives/2012/05/24/the-lighter-side-of-electronic-monitorin>.

United States Patent Office: Behavorial Supervision system with wrist carried transceiver. Pôvodca: Schwitzgebel, Ralph K.; Hurd, William Sprech.USA. United States Patent 3,478,344 [2016-03-01]. Dostupné na:

<http://www.freepatentsonline.com/3478344.html>.

United States Patent Office: House arrest monitoring system. Pôvodca: Pauley, James D.; Ripingill, Jr. Allen E.; Waite, James B.; Loyd, John. USA. United States Patent 4918432 [2016-03-01]. Dostupné na:

<http://www.freepatentsonline.com/4918432.html>.

When Spider-Man Invented Electronic Tagging. [2016-03-01]. Dostupné na: <http://www.bleedingcool.com/2012/06/24/when-spider-man-invented-electronic-tagging/>.

Právne pramene

Zákon č. 78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

Mgr. Monika Škrovánková

Katedra trestného práva a kriminológie

Právnická fakulta

Trnavská univerzita v Trnave

Kollárova 10

917 01 Trnava

t. č. 0901 711 321
e-mail: moni.skrovankova@gmail.com

PREDCHÁDZANIE VYUŽÍVANIU FINANČNÉHO SYSTÉMU NA ÚČELY PRANIA ŠPINAVÝCH PEŇAZÍ ALEBO FINANCOVANIA TERORIZMU V KONTEXTE NOVEJ SMERNICE EÚ

JUDr. Milan VAVREK
Katedra obchodného, hospodárskeho, finančného práva
Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici
Externý doktorand

Anotácia: *Autor v príspevku analyzuje právny stav* ***v*** *kontexte novej smernice EÚ ,, Predchádzanie využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu „z aspektu možných zmien de lege ferenda.*
Kľúčové slová: *pranie špinavých peňazí , financovanie terorizmu, medzinárodná koordinácia a spolupráca*

Annotation: *In the article authors analyze the legal situation in the context of the new EU directive ,, Preventing use of the financial system for money laundering or terrorist financing "from the aspect of possible changes de lege ferenda .*
Keywords: *money laundering , terrorist financing , international coordination and cooperation*

Úvod

Téma ,,Boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti ,pre laickú verejnosť známa ako ,, pranie špinavých peňazí“ je vysoko aktuálna, nakoľko legalizácia príjmov z trestnej činnosti a možnosť kontrolovať tento druh trestnej činnosti, zamestnáva čoraz viac nielen ivestigatívnych novinárov, laickú verejnosť v spoločnom európskom priestore, ale aj políciu, justíciu a odborníkov z finančnej oblasti.

Všeobecným cieľom v akuálnej téme týchto dní je boj proti praniu špinavých peňazí v kontexte smernice EU č. 2015/849 zo dňa 20.05.2015 (ďalej len ,,smernica“). Legislativnym zámerom spomenutej smernice je chrániť finančný systém a jednotný trh pred jeho zneužívaním zločincami, ktorých zámerom je pranie nezákonných príjmov, teroristami, ktorých zámerom je financovanie teroristických aktivít alebo skupín. V domácich a zahraničných monografiách a časopiseckej literatúre venovanej tejto oblasti sa stretávame , že autori identifikovali viaceré všeobecné ciele ako sú: posilnenie vnútorného trhu znížením cezhraničnej komplexnosti, ochrana záujmov spoločnosti pred trestnou činnosťou a teroristickými činmi, ochrana hospodárskej prosperity Európskej únie zaistením efektívneho podnikateľského prostredia a prínos k finančnej stabilite prostredníctvom ochrany zdravia, správneho fungovania a integrity finančného systému. Tieto ciele sú podporované prostredníctvom osobitných politických cieľov jednotlivých vlád členských štátov EÚ, súvisiacich so zlepšovaním účinnosti režimov boja proti praniu špinavých peňazí financovaniu terorizmu a udržiavaním dobrého mena finančného systému EÚ. Rámec, v ktorom sa uvažovalo a uvažuje o rôznych možnostiach zmeny právnych predpisov, uzatvárajú operačné ciele spojené s príčinami problémov a ich priama identifikácia autorov pretraktovanej témy , v ktorej nastoľujú medzinárodné štandardy a postupy na ochranu finančného systému pred praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu.

Ochranu pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu na území Slovenskej republiky zabezpečujú:

• Finančná spravodajská jednotka (ďalej len „FIU“)

Finančná spravodajská jednotka (Financial Inteligence Unit), je centrálna, národná agentúra zodpovedná za prijímanie, analyzovanie a využívanie finančných informácií, ktoré sa týkajú podozrivých výťažkov z trestnej činnosti, alebo poverená náhodnou legislatívou pre oblasť boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti

FSJ sa organizačne člení na päť oddelení:

- oddelenie neobvyklých obchodných operácií,
- oddelenie kontroly povinných osôb,
- oddelenie preverovania majetku,
- oddelenie medzinárodnej spolupráce,
- analytické oddelenie.

• OČTK - vyšetrovateľ PZ , prokurátor / prokurátor ÚŠP

Vyšetrovatelia Policajného zboru vykonávajú vyšetrovanie trestných činov legalizácie príjmov z trestnej činnosti a to v zmysle § 233 Trestného zákona a ustanovenia § 234 Trestného zákona, podľa zákona č. 300/2005 Z. z., pričom majú oprávnenie využívať všetky procesné úkony, ktoré im ponúka zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Veľmi dôležité sú inštitúty vyšetrovania a to najmä tie, ktoré umožňujú v priebehu vyšetrovania uplatňovať tie ustanovenia, ktoré dočasne alebo trvalo zabránia používaniu ziskov získaných trestnou činnosťou alebo ich natrvalo odnímu a zaistia. Využitie týchto procesných ustanovení, spolu zo zásadou rýchlosti a včasnosti má vždy veľký prínos, hlavne pri plnení najzákladnejšieho cieľa v boji proti organizovanej trestnej činnosti, a to siahnutí na zisky z trestných činov. Dozor nad výkonom a vyšetrovaním trestnej činnosti orgánov činných v trestnom konaní vykonávajú prokurátori.

• Súdy/ Špecializovaný trestný súd

Prvý „klasický“ **prípad legalizácie príjmov z trestnej činnosti**, ktorý bol na území Slovenskej republiky odhalený sa stal v roku 1997. Objasnenie a dokumentácia celého prípadu trvala až sedemnásť mesiacov.[1]

• Opatrenia a činnosti povinných osôb na základe zákona

Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon“), je platný od 1. augusta 2008, pričom účinnosť nadobudol 1. septembra 2008. Odvtedy sa naproti predchádzajúcim zákonom v názve nachádza nový, vtedy ešte nedefinovaný pojem, ktorým je „financovanie terorizmu“. Tento zákon „preberá *smernice Európskej únie o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí a financovania terorizmu*, pričom je reakciou na výsledky hodnotenia výborom Rady Európy MONEYVAL, ktorá konštatovala absenciu viacerých inštitútov zameraných na prevenciu prania špinavých peňazí a financovania terorizmu.“[2]

Hlavným cieľom tohto zákona je vymedzenie samotného rámca právnej ochrany pred legalizáciou z trestnej činnosti a zároveň snaha o zostavenie nových právnych inštitútov na predchádzanie, odhaľovanie a následný postih legalizácie príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti.

Predmetom úpravy tohto zákona sú najmä práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb pri predchádzaní a odhaľovaní legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu. Samotný zákon by sme mohli rozdeliť na osem jednotlivých častí, z ktorých je zložený a to konkrétne na: základné ustanovenia, starostlivosť povinnej osoby vo vzťahu ku klientovi, ďalej je to postup pri zistení neobvyklej operácie a ďalšie povinnosti povinných osôb, nasleduje štvrtá časť, ktorej obsahom sú združenia majetku, postavenie a úlohy finančnej spravodajskej jednotky a ďalších orgánov sú piatou časťou zákona, nasledujú správne delikty a opatrenia, zodpovednosť za škodu a zákon sa končí prechodnými a záverečnými ustanoveniami.

---

[1] LISOŇ, M.-STIERANKA, J.: *Organizovaná kriminalita v Slovenskej republike*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2004, s. 195-197.

[2][http://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=od-1-septembra-2008-su-ucinne-nove-opatrenia-proti-legalizacii-prijmov-z-trestnej-cinnosti], *cit. dňa 1.4. 2010.*

Základné ustanovenia tohto zákona upresňujú a dopĺňajú základné pojmy akými sú :

- legalizácia,
- financovanie terorizmu,
- čo predstavuje neobvyklú obchodnú operáciu,
- kto patrí medzi tzv. povinné osoby či politicky exponované osoby
- identifikáciu a následné overenie identifikácie klienta povinnou osobou.

Primárnu úlohu v boji proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti zohráva inštitucionálne zabezpečenie, pričom je potrebné uviesť, že najdôležitejšími sú v tomto prípade subjekty, ktoré sa snažia zamedziť páchaniu trestnej činnosti akou legalizácia príjmov z trestnej činnosti je. Takýmito subjektmi sú:

- povinné osoby,
- finančná spravodajská jednotka a orgány činné v trestnom konaní, ktoré čelia na druhej strane subjektom, prostredníctvom ktorých je práve pranie špinavých peňazí možné vykonávať (finančné inštitúcie, banky, herne, a pod.).
- Záujem riešiť otázky boja proti praniu špinavých peňazí vôbec nie je len otázkou súčasnosti, ale vyskytla sa už aj v minulosti. Vtedy sa krajiny snažili riešiť problematiku individuálne, no v dnešnej dobe sa čoraz viac zameriava boj proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti na globálne riešenia, pričom je potrebné nástroje, spôsoby a systémy úzko prepojiť a vytvoriť spoluprácu.
- Dôležité miesto zohráva aj **finančná spravodajská jednotka**, ktorá je centrálnym národným útvarom, pričom prijíma a preveruje neobvyklé a teda podozrivé finančné operácie, ktorých finančným zdrojom je legalizácia výnosov pochádzajúcich z trestnej činnosti.
- **Osoby, resp. samostatné útvary subjektov finančného sektora, ktoré sú určené zákonom (ďalej len „povinné osoby“)**

Môžu byť nimi napríklad finančné a nefinančné inštitúcie. V zmysle ustanovenia § 5 zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu zákon presne určuje, kto je povinnou osobou, a teda je potrebné aby si jednotlivé povinné osoby zvolil správne preverovanie finančných operácií, a tak sa snažili efektívne zabezpečiť ochranu pred samotnou legalizáciou príjmov. Preto je tak nesmierne potrebné aby tieto povinné osoby napríklad na základe svojich interných predpisov včas a dôkladne identifikovali neobvyklé obchodné operácie, no a následne ich aj verifikovali, pričom ak sa im aj napriek všetkým vykonaným postupom prechovávajú podozrenie, že sa jedná o legalizáciu výnosov, ktoré pochádzajú z trestnej činnosti, je potrebné takúto neobvyklú finančnú transakciu nahlásiť.

Dôležitý je aj inštitút včasnosti, pretože bez včasného ohlásenia nie je možné páchateľa postihnúť trestom, ktorý mu prináleží. Len dôkladné a predvídavé konanie a plnenie si zákonných povinností povinných osôb môže viesť k úspešnému objasňovaniu mnohých prípadov, kedy sa zločinci prostredníctvom nevinných, bezúhonných osôb pokúšajú legalizovať svoje výnosy, ktoré nadobudli bezohľadným páchaním trestnej činnosti.

Príklad: povinnou osobou, ktorá je povinná vykonať identifikáciu klienta je aj obchodník (napríklad so zlato alebo drahými kameňmi), ak sa jedná o obchod, alebo tovar, ktorého hodnota presahuje 15 000 EUR. Pričom každá finančná operácia, ktorej hodnota prevyšuje práve sumu 15 000 eur sa označuje ako „neobvyklá“.

Preto by sme mohli považovať povinnú osobu za prvotnú a teda pravdepodobne aj najdôležitejšiu rovinu v inštitucionálnom zabezpečení ochrany boja proti legalizácii príjmu z trestnej činnosti.

Medzi ďalšie inštitúty zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti v platnom právnom znení v plnom rozsahu dotýkajúcich sa práv a povinností povinnej osoby:

- Starostlivosť vo vzťahu ku klientom (§ 10 až § 12 zákona č. 297/2008 Z. z)
- Program vlastnej činnosti (§ 20 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Plnenie tretími stranami (§ 13 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Postup a posudzovanie obchodov a zisťovanie Neobvyklej obchodnej operácie (§ 14 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Zdržanie Neobvyklej obchodnej operácie (§ 16 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Odmietnutie uzavretia obchodného vzťahu, jeho ukončenie, odmietnutie obchodu (§ 15 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Ohlasovanie Neobvyklej obchodnej operácie (§ 17 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Zachovávať mlčanlivosť ohlásenej Neobvyklej obchodnej operácie (§ 18 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Spracovávanie a uchovávanie údajov (§ 19 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- programu vlastnej činnosti zameranej proti legalizácii a financovaniu terorizmu (§ 20
- zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Osobitné ustanovenia o advokátoch, notároch, bankách, audítoroch, daňových poradcoch, finančných inštitúciach (§ 22- §24 zákona č. 297/2008 Z. z.)
- Ďalšie povinnosti povinných osôb (§ 21 zákona č. 297/2008 Z. z)

Potencionálne porušenia povinných osôb:

1. nezisťuje, neidentifikuje a neohlasuje Neobvyklej obchodnej operácie bez zbytočného odkladu,
2. nezisťuje, či klient koná vo vlastnom mene,
3. nezisťuje účel a plánovanú povahu obchodného vzťahu,
4. v závislosti od rizika legalizácie nezisťuje a neidentifikuje konečného užívateľa výhod,
5. v závislosti od rizika legalizácie nezisťuje pôvod finančných prostriedkov,
6. neposkytne FSJ na požiadanie informácie a písomné doklady o plnení povinností podľa § 20 zákona,
7. neposkytne FSJ potrebnú súčinnosť a nezdrží sa konania, ktoré by mohlo mariť výkon kontroly

Od 1.11.2015 nadobudla účinnosť novela zákona o verejnom obstarávaní, ktorá zaviedla nové povinnosti pre osoby zúčastňujúce sa verejného obstarávania. Zverejnenie konečných užívateľov výhod na webovej stránke Úradu pre verejné obstarávanie. Novelizovaný je v súvislosti so zavedením pojmu konečný užívateľ výhod do zákona o verejnom obstarávaní aj zákon 297/2008 Z. z. Definícia konečných užívateľov výhod v zákone o verejnom obstarávaní nie je totožná s definíciou KÚV v zákone 297/2008 Z.z. Vznikol na Úrade pre vrejné obstarávanie nový register konečných užívateľov výhod.. V tomto kontexte sa zákon zmenil a dopĺňila takto: § 18 ods. 5 znie: „(5) Povinnosti zachovávať mlčanlivosť sa povinná osoba nemôže dovolávať voči Národnej banke Slovenska a ministerstvu pri výkone dohľadu a kontroly podľa § 29 zákona a voči Úradu pre verejné obstarávanie, v rozsahu potrebnom na plnenie jeho úloh pri identifikácii konečného užívateľa výhod a pri vedení registra konečných užívateľov výhod53a) .“. § 26 sa odsek 2 dopĺňa písmenom k), ktoré znie: „k) poskytuje bezodkladne Úradu pre verejné obstarávanie identifikáciu konečného užívateľa výhod klienta povinnej osoby, a to vždy keď finančná spravodajská jednotka pri svojej činnosti zistí nezrovnalosti v identifikácii konečného užívateľa výhod podľa tohto zákona a konečného užívateľa výhod zapísaného v registri konečných užívateľov výhod. 53a)“.

Je potrebné spomenúť opatrenia dotýkajúce sa financovanie terorizmu. Nepriamou novelizáciou zákona č.297/2008 Z. z. zákonom č.444/2015 Z. z. v § 16 ods.2 dotýkajúca sa povinnosti povinnej osoby zdržania neobvyklej obchodnej operácie ak hrozí nebezpečie, že jej vykonaním môže byť zmarené alebo podstatne sťažené zaistenie príjmu z trestnej činnosti alebo prostriedkov určených na financovanie terorizmu, alebo ak ju o to finančná spravodajská jednotka písomne požiada, do prijatia oznámenia od finančnej spravodajskej jednotky, aby neobvyklú obchodnú operáciu vykonala, najviac však 120 hodín ;**namiesto pôvodných 48 hodín** a po uplynutí tejto lehoty povinná osoba je povinná zdržať neobvyklú obchodnú operáciu na základe oznámenia

finančnej spravodajskej jednotky, že vec odovzdala orgánom činným v trestnom konaní, najviac však na ďalších 72 hodín, **namiesto pôvodných 24 hodín**

Chcem zdôrazniť , že v zmysle spomínanej smernice ods.6 , citujem :,, Členské štáty by mali mať možnosť prijať nižšie limity, ďalšie všeobecné obmedzenia používania hotovosti a ďalšie prísnejšie ustanovenia“

Smernica pozná dva režimy povinnej starostlivosti:

Zjednodušená povinná starostlivosť vo vzťahu ku klientovi

Povinné subjekty sa pred uplatňovaním opatrení zjednodušenej povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi uistia, že obchodný vzťah alebo transakcia predstavujú riziko nižšieho stupňa.

Zvýšená povinná starostlivosť vo vzťahu ku klientovi

Komisia určila ako vysokorizikové tretie krajiny, ako aj v iných prípadoch s vyšším rizikom, ktoré sú určené členskými štátmi alebo povinnými subjektmi, členské štáty vyžadujú, aby povinné subjekty uplatňovali opatrenia zvýšenej povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi s cieľom primerane riadiť a zmierňovať tieto riziká.

Je potrebné zdôrazniť : Členským štátom by sa však za určitých okolností dokázaného nízkeho rizika a v rámci prísnych podmienok na zmierňovanie rizika malo umožniť vyňať produkty elektronických peňazí z pôsobnosti niektorých opatrení povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, ako sú napríklad identifikácia a overovanie klienta a konečného užívateľa výhod, avšak nie z monitorovania transakcií alebo obchodných vzťahov. V čase , keď Európa čelí utečeneckej kríze a hrozbe teroristickým útokom , **nie je možné využiť vyššie spomenuté ustanovenie ,poukazujúc tak na ods.7 predmetnej smernice.**

Je na mieste aj spomenúť : ,,Osoby vykonávajúce právnické povolania, , ak sa podieľajú na finančných alebo podnikových transakciách, vrátane poskytovania daňového poradenstva, a to v takých prípadoch, kde existuje najväčšie riziko zneužitia služieb uvedených osôb vykonávajúcich právnické povolania na účely prania príjmov z trestnej činnosti alebo na účel financovania terorizmu“ v praxi sa aplikácia uvedeného vykonáva prostredníctvom opatrení právnických osôb ,bánk a stavovských organizácií za ingerencie štátu a prostredníctvom sankčného mechanizmu..

Spomeniem aj ods.14 tejto smernice ,,, citujem“: S cieľom zvýšiť transparentnosť na účely boja proti zneužívaniu právnych subjektov by mali členské štáty zabezpečiť, aby sa informácie o vlastníckych právach uchovávali v centrálnom registri umiestnenom mimo danej spoločnosti, a to v plnom súlade s právom Únie.

Vyššie riziká, povinnosť uplatňovať opatrenia povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi pri jednotlivej transakcii vo výške 2 000 EUR alebo viac. Členské štáty by mali zaistiť, aby povinné subjekty uplatňovali rovnaký limit, aj pokiaľ ide o výber výhier, uzatváranie peňažných stávok, a to aj kúpou a výmenou hracích žetónov, alebo oboje. Prevádzkovatelia služieb v oblasti hazardných hier s fyzickými priestormi, ako sú napríklad kasína a herne, by mali zabezpečiť, aby mohla povinná starostlivosť vo vzťahu ku klientovi, ak sa uskutočňuje pri vstupe do priestorov, súvisieť s transakciami, ktoré klient v uvedených priestoroch vykoná.

Na medzinárodnej úrovni sa uznal **význam nadnárodného prístupu** k identifikácii rizík, pričom Európsky orgán dohľadu (Európsky orgán pre bankovníctvo, ďalej len „EBA“), zriadený nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1093/2010

Vykonávanie povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, prebiehajúce monitorovanie, vyšetrovanie a ohlasovanie neobvyklých a podozrivých transakcií, identifikácia konečného užívateľa výhod v súvislosti s právnickou osobou alebo právnou štruktúrou, identifikácia politicky exponovanej osoby, poskytovanie informácií príslušnými orgánmi a poskytovanie informácií úverovými inštitúciami a finančnými inštitúciami a inými povinnými subjektmi. Zhromažďovanie a následné spracovanie osobných údajov povinnými subjektmi by sa malo obmedziť na to, čo je potrebné na splnenie požiadaviek tejto smernice a osobné údaje by sa nemali ďalej spracúvať spôsobom, ktorý nie je v súlade s týmto účelom. Prísne zakázané je spracúvanie osobných údajov na komerčné účely. Päťročná lehota od skončenia obchodného vzťahu alebo príležitostnej transakcie osobných údajov,

ktoré získali prostredníctvom opatrení povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, a záznamy o transakciách

Prístup k registrom pre osoby s legitímnym záujmom

Centrálne registre budú prístupné orgánom členských štátov a ich finančným spravodajským jednotkám (bez obmedzenia), povinným subjektom (napríklad bankám uskutočňujúcim hĺbkovú kontrolu klienta v rámci opatrení povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi), ako aj verejnosti (v tomto prípade môže prístup k informáciám podliehať online registrácii a úhrade poplatku na pokrytie administratívnych nákladov).

Osoba alebo organizácia, ktorá má záujem o prístup k centrálnemu registru, napríklad investigatívny novinár alebo mimovládna organizácia, bude musieť preukázať "legitímny záujem" v súvislosti s podozrením na pranie špinavých peňazí, financovanie terorizmu a súvisiacimi predikatívnymi trestnými činmi, ako napríklad korupciou, daňovou trestnou činnosťou a podvodmi.

Tieto osoby získajú prístup minimálne k menu, mesiacu a roku narodenia, štátnej príslušnosti a krajine pobytu konečného vlastníka a k informáciám o povahe a rozsahu ním držaného podielu. Obmedziť prístup k týmto informáciám budú môcť členské štáty v jednotlivých prípadoch iba za výnimočných okolností.

Informácie z centrálnych registrov o vlastníckych právach týkajúcich sa správy zvereného majetku budú prístupné iba príslušným orgánom a takzvaným povinným osobám.

FIU boli schopné včas poskytovať informácie vyššie uvedené príslušným orgánom a FIU iných členských štátoch

Zvláštne opatrenia pre politicky exponované osoby

Text smernice stanovuje jasné pravidlá vzťahujúce sa na takzvané politicky exponované osoby, t.j. osoby, u ktorých existuje vyššie než obvyklé riziko korupčného správania z titulu nimi zastávanej politickej funkcie. Ide napríklad o hlavy štátov, predsedov vlád, ministrov a štátnych tajomníkov, sudcov najvyšších či ústavných súdov, poslancov parlamentu a ich rodinných príslušníkov.

Smernica ukladá členským štátom prijať v prípade obchodných vzťahov s politicky exponovanými osobami dodatočné opatrenia, zamerané okrem iného na zistenie zdroja majetku a zdroja finančných prostriedkov použitých v obchodných vzťahoch alebo transakciách s takýmito osobami.

Vystopovanie prevodov finančných prostriedkov

Poslanci tiež schválili nariadenie o prevode finančných prostriedkov, ktorého cieľom je zvýšiť vystopovateľnosť platiteľov a príjemcov, ako aj ich majetku.

Členské štáty budú mať dva roky na transpozíciu ustanovení smernice o boji proti praniu špinavých peňazí do svojich vnútroštátnych právnych predpisov. Nariadenie o prevode finančných prostriedkov bude priamo účinné vo všetkých členských štátoch 20 dní po jeho publikovaní v Úradnom vestníku EÚ.

Je žiaduce spomenúť : „Európske orgány dohľadu prostredníctvom spoločného výboru vydajú do 26. decembra 2016 stanovisko o rizikách prania špinavých peňazí a financovania terorizmu, ktoré majú dopad na finančný sektor Únie (ďalej len „spoločné stanovisko“). Európske orgány dohľadu prostredníctvom spoločného výboru následne vydajú stanovisko každé dva roky“

Aktuálne metódy legalizácie výnosov pochádzajúcich z trestnej činnosti

Do metód legalizácie výnosov pochádzajúcich z trestnej činnosti by sme mohli zaradiť aj jednotlivé spôsoby a prostriedky prostredníctvom ktorých sú tieto trestné činy páchané.

Pod pojmom prostriedky (resp. nástroje) prania špinavých peňazí sa rozumie súbor použitých vecí akéhokoľvek druhu alebo určené na použitie akýmkoľvek spôsobom, v celku alebo čiastočne na spáchanie jedného alebo viacnásobných trestných činov.[3]

Najčastejšie sa stretávame s prostriedkami prania špinavých peňazí v podobe rôznych:

- pôžičiek,
- prevodov,
- nájmov,
- úschovy,
- držby veci,
- vzniku, zmeny alebo zániku vlastníckeho práva k určitej, či už hnuteľnej alebo aj nehnuteľnej veci,
- pohybmi na rôznych účtoch v bankách a pod.

Rovnako ako prostriedkov, tak aj spôsobov páchania legalizácie výnosov pochádzajúcich z trestnej činnosti je nespočetné množstvo, ktoré stále narastá. Samotná škála týchto spôsobov je rozmanitá a preto sa nedá jednoznačne povedať ich počet a presná definícia. No aj napriek tomu je možné uviesť aspoň zopár z nich, s ktorými sa na území Slovenskej republiky stretávame azda najčastejšie. Jedná sa najmä o:

- prihlásenie odcudzeného motorového vozidla do evidencie motorových vozidiel za použitia zameneného identifikačného čísla vozidla z iného motorového vozidla,
- prevoz a následný odpredaj odcudzeného motorového vozidla v zahraničí na odcudzené evidenčné značky z iného motorového vozidla,
- prevoz odcudzeného motorového vozidla za účelom jeho odpredaja v zahraničí pozmenením identifikačného čísla karosérie a motora,
- prevoz motorového vozidla za účelom jeho odpredaja na sfalšované splnomocnenie na jeho užívanie,
- prihlásenie odcudzeného motorového vozidla, u ktorého bolo pozmenené identifikačné číslo motora a karosérie na iné osoby do evidencie motorových vozidiel dopravného inšpektorátu,
- realizácia – odpredaj veci pochádzajúcej z krádeží, vlámaní,
- na základe fiktívnych faktúr vystavených pracovníkom firmy, ktoré boli dané k preplateniu na účet pracovníčky banky, ktorá ich zo svojho účtu previedla na účet vystavovateľa fiktívnych faktúr,
- darovanie pozemkov občianskemu združeniu získaných trestnou činnosťou (prevodom),
- dovoz tovaru v rozpore s predpismi o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru a jeho následná realizácia (odpredajom, vyvezením, a pod.),
- v roku 2014 FSJ zaznamenala aj nové prípady obchodov, v rámci ktorých boli jednotlivé platby (úhrady) realizované virtuálnou digitálnou menou Bitcoin.

Bitcoin, podobne ako aj iné virtuálne meny predstavujú typ neregulovaných digitálnych peňazí, čo znamená, že ich využívanie nie je pod dohľadom Národnej banky Slovenska (ďalej len „NBS“), či Európskej centrálnej banky, nakoľko európska legislatíva, vrátane slovenského právneho poriadku neupravuje a nevymedzuje činnosti súvisiace s virtuálnou menou. Virtuálne meny nemajú fyzickú protihodnotu vo forme zákonného platidla a ich využívanie je na vlastné riziko zúčastnených strán, nakoľko získanie reálnych peňazí z virtuálnej meny nie je garantované. Bitcoin funguje ako distribuovaná sieť, kde sa transakcie šíria jednotlivými aplikáciami nainštalovanými na počítačoch užívateľov. Medzi prijímateľom a odosielateľom ale nie je banka ako štandardný medzičlánok, ani žiadna iná regulačná inštitúcia. Bitcoiny sa aktuálne už aj na území SR dajú reálne použiť na nákup tovaru a služieb. Boli zaznamenané prípady NOO – obchodovania s touto virtuálnou menou, v rámci

[3] VIKTORYOVÁ, J. – PARALEC, J. – BLATNICKÝ, J.: *Spôsoby páchania a utajovania legalizácie príjmu z trestnej činnosti:* Právne a inštitucionálne aspekty boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti. Zborník príspevkov k vedeckovýskumnej úlohe zo seminára konaného dňa 29. októbra 2007 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2008, s. 108.

bitcoinovej internetovej burzy, pričom v jednom prípade mohlo dôjsť k podvodnému konaniu v rámci finančného vysporiadania obchodných partnerov. Nakoľko však nebolo možné dostupnými legislatívnymi prostriedkami preveriť obchod realizovaný na virtuálnej internetovej burze a zabezpečiť tak relevantné informácie pre ďalšie posúdenie NOO, neboli tieto informácie odstúpené OČTK, ale boli v súvislosti s vyskytujúcimi sa zahraničnými subjektmi odstúpené zahraničnej, partnerskej finančnej spravodajskej jednotke (FIU), resp. uložené do komplexného informačného systému FSJ.

- uloženie finančných prostriedkov získaných z trestnej činnosti v banke alebo pobočkách zahraničných bánk a ich následné investovanie nákupom hnuteľného alebo nehnuteľného majetku,
- investovanie finančných prostriedkov získaných trestnou činnosťou do nákupu hnuteľného alebo nehnuteľného majetku a v neposlednom rade investovanie finančných prostriedkov získaných z trestnej činnosti do obchodnej a stavebnej činnosti. [4]

Za spomenutie stojí aj novodobý spôsob legalizácie príjmov z trestnej činnosti nazývaný ako ***„ phishing“*** alebo ***„ pharming“***. Tieto dva pojmy sa od seba líšia. Jedná sa o prípady, kedy slovenskí občania alebo iní cudzí štátni príslušníci prepožičiavajú za istú, napríklad finančnú odmenu svoje bankové účty, ktoré si vo väčšine prípadov zriaďujú za účelom uskutočnenia rôznych zahraničných transakcií, prijatia platieb často krát od im neznámych osôb.

V mnohých prípadoch slovenskí občania prehlasujú, že sa jedná o ich vlastné finančné prostriedky. Takto prijaté platby následne prevádzajú na iné bankové účty alebo finančné prostriedky vyberajú v hotovosti a naspäť vkladajú na ďalšie účty v rôznych bankách, z ktorých sú tieto financie prevádzané do zahraničia na ďalšie a ďalšie bankové účty. Títo „ prostredníci“ zväčša využívajú na prevádzanie finančných prostriedkov tzv. transferové služby. Finančné prostriedky, ktoré sú poukazované na účty zo zahraničia väčšinou majú svoj pôvod v rôznych internetových podvodoch, resp. sa jedná o vyššie uvedené spôsoby „ phishing“ a „pharming“.

Ide o pomerne jednoduché internetové podvody voči dôverčivým užívateľom internetu a internetbankingu, od ktorých páchatelia vylákajú prístupové informácie k ich bankovým účtom pod rozličnými zámienkami, ktoré neskôr patrične zneužijú. Peniaze pochádzajúce z trestnej činnosti sú takto pomerne komplikovaným spôsobom za využitia minimálne jednej hotovostnej operácie prevádzané tak, aby bol kompletne zastretý ich pôvod v trestnom čine, a zároveň zmarené ich zaistenie na účely trestného konania. Konečný príjemca ich deklaruje ako platbu zo zahraničia alebo ako vrátenie pôžičky, či napríklad platbu za tovar. Každý občan, ktorý sa podieľa na takýchto transakciách sa dopúšťa vlastne legalizácie príjmov z trestnej činnosti, ktorá je v súčasnosti závažným trestným činom.[5]

Iniciatíva z aspektu ochrany pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a pred financovaním terorizmu reevidovať a dopracovať Zákon o preukazovaní pôvodu majetku ako možný legislatívny nástroj boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti

Dňa 1. septembra 2005 síce v SR nadobudol účinnosť zákon č. 335/2005 Z. z. o preukazovaní pôvodu majetku. „Práve účelom tohto zákona bolo upraviť podmienky a postup orgánov verejnej moci pri odnímaní nehnuteľného, hnuteľného majetku, bytov a nebytových priestorov, iných majetkových práv a majetkových hodnôt, peňažných prostriedkov v hotovosti v slovenskej a cudzej mene, ako aj v zahraničí fyzickým a právnickým osobám, o ktorých súd v konaní podľa tohto zákona vyslovil, že majetok nadobudli z nelegálnych zdrojov. Podstatou tohto zákona bolo v prípade odôvodnených podozrení, nasvedčujúcich, že došlo k nadobudnutiu určitého majetku z nelegálnych zdrojov, najprv finančnou políciou v súčinnosti s inými subjektmi preskúmať

[4] VIKTORYOVÁ, J. – PARALEC, J. – BLATNICKÝ, J.: *Spôsoby páchania a utajovania legalizácie príjmu z trestnej činnosti*: Právne a inštitucionálne aspekty boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti. Zborník príspevkov k vedeckovýskumnej úlohe zo seminára konaného dňa 29. októbra 2007 na Akadémie policajného zboru v Bratislave. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2008, s. 108.

[5][http://www.minv.sk/?41&sprava=legalizacia-prijmov-z-trestnej-cinnosti-prostrednictvom-phishingu-alebo-pharmingu] *cit. dňa 15. 2. 2010.*

príjmy, hodnotu majetku a spôsob nadobudnutia sporného majetku. V ďalšej fáze po obdržaní podnetu s relevantnými zisteniami od finančnej polície a po jeho preskúmaní spolu s dôkazmi bol prokurátor povinný požiadať osobu označenú v podnete o podanie vysvetlenia alebo o predloženie dôkazov o tom, akým spôsobom nadobudla sporný majetok. Následne takáto osoba bola povinná do 30 dní odo dňa doručenia žiadosti prokurátora tejto žiadosti vyhovieť a predložiť listiny, resp. označiť iné dôkazy potvrdzujúce spôsob nadobudnutia majetku. Ak by prokurátor v odôvodnených prípadoch podal súdu návrh na začatie konania o vyslovenie nadobudnutia majetku z nelegálnych príjmov, obráteným dôkazným bremenom by odporca preukazoval na súde opak, v dôsledku čoho v prípade úspešnosti dokazovania odporcom by súd tento návrh prokurátora zamietol. V opačnom prípade by súd rozhodol o vyslovení nadobudnutia majetku z nelegálnych príjmov a jeho prepadnutie v prospech štátu."

Ústavný súd SR však uznesením zo dňa 6. októbra 2005 účinnosť tohto zákona pozastavil a následne dňa 3. septembra 2008 Ústavný súd SR definitívne označil celý zákon za protiústavný. Keďže Ústavný súd SR nemôže zákon zrušiť, naďalej je jeho účinnosť pozastavená. Zrušiť zákon môže len NR SR a mala by tak urobiť do pol roka od zverejnenia nálezu v Zbierke nálezov, v prípade, že tak neurobí, zákon automaticky prestáva platiť. Zákonodarca má však možnosť prijať úplne nový zákon, ktorým zruší a nahradí napadnutý zákon. Všetci tí, ktorí myslia boj proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti vážne, veria, že sa tak stane a v Slovenskej republike v blízkej dobe obdobný zákon „klepne po prstoch" tým, ktorí profitujú z trestnej činnosti a zároveň tým, ktorí sa snažia takéto zisky zbaviť ich nelegálneho pôvodu.

Navrhujem z dôvodov ingerencie štátneho orgánu a oprávnenia vynutiteľnosti povinností ukladaných zákonom v § 33 Iné správne delikty – zmeniť a doplniť ustanovenie v Zákone č. 297/2008 Z.z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu § 33 Iné správne delikty – tak, aby sa sankcie a opatrenia za porušenie zákona vzťahovali nielen na povinné osoby, ale aj na členov riadiaceho orgánu (štatutárne) a iné fyzické osoby, ktoré sú zodpovedné za nesplnenie povinnosti uloženej zákonom. Sankcie a opatrenia za porušenie zákona by mali zahrňovať aspoň: a) verejné vyhlásenie, v ktorom sa identifikuje fyzická alebo právnická osoba a povaha porušenia; b) príkaz, aby fyzická alebo právnická osoba upustila od konania a zdržala sa opakovania tohto konania; c) ak povinná osoba podlieha povoleniu, odňatie alebo pozastavenie povolenia; d) dočasný zákaz pre ktorúkoľvek osobu plniacu manažérske funkcie u povinnej osoby, alebo akúkoľvek inú fyzickú osobu zodpovednú za porušenie, vykonávať manažérske funkcie v povinných subjektoch; e) maximálne správne peňažné sankcie vo výške aspoň dvojnásobku sumy benefitu vyplývajúceho z porušenia, ak takýto benefit možno určiť, alebo najmenej 1 000 000 €.

Zoznam bibliografických odkazov:

- SMERNICE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2015/849
- Zákon č. 297/2008 Z.z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu (ďalej len „zákon")
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v platnom právnom znení
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom právnom znení
- [http://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=od-1-septembra-2008-su-ucinne-nove-opatrenia-proti-legalizacii-prijmov-z-trestnej-cinnosti], *cit. dňa 1.4. 2010.*
- VIKTORYOVÁ, J. – PARALEC, J. – BLATNICKÝ, J.: *Spôsoby páchania a utajovania legalizácie príjmu z trestnej činnosti*: Právne a inštitucionálne aspekty boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti. Zborník príspevkov k vedeckovýskumnej úlohe zo seminára konaného dňa 29. októbra 2007 na Akadémie policajného zboru v Bratislave. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2008, s. 108.
- [http://www.minv.sk/?41&sprava=legalizacia-prijmov-z-trestnej-cinnosti-prostrednictvom-phishingu-alebo-pharmingu] *cit. dňa 15. 2. 2010.*

- VIKTORYOVÁ, J. – PARALEC, J. – BLATNICKÝ, J.: *Spôsoby páchania a utajovania legalizácie príjmu z trestnej činnosti:* Právne a inštitucionálne aspekty boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti. Zborník príspevkov k vedeckovýskumnej úlohe zo seminára konaného dňa 29. októbra 2007 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2008, s. 108.
- LISOŇ, M.-STIERANKA, J.: *Organizovaná kriminalita v Slovenskej republike*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2004, s. 195-197

Resumé (v slovenskom jazyku)

Cieľom príspevku bolo sprostredkovať vybrané informácie v kontexte novej smernice EÚ o úrovni nových postupov a prostriedkov využívaných v rámci boja proti legalizácií príjmov z trestnej činnosti v Európskom priestore a súčasná jej transpozícia v podmienkach Slovenskej republiky. Čiastkovou analýzou súčasného legislatívny stavu boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti chce autor poukázať na prípadné nedostatky ale aj legislatívne návrhy možných zmien z aspektu de lege ferenda.

Resumé (v anglickom jazyku)

The paper aimed to convey selected information in the context of the new EU directive on the level of new procedures and tools used in the fight against money laundering activities in the European area and its current transposition in the Slovak Republic . Partial analyzes the current legislative status of the fight against money laundering activities author wishes to point out any shortcomings as well as legislative proposals for possible changes in the aspect of de lege ferenda ..

Kontaktné údaje:

JUDr. Milan Vavrek.

Katedra obchodného, hospodárskeho, finančného práva

Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

Externý doktorand

e-mail:milan.vavrek@yahoo.com, t.č. 0910 919 777

NEZNALOSŤ ZÁKONOV VEREJNÝCH ČINITEĽOV

JUDr. Michal ŽOFČÁK
Katedra trestného práva
Paneurópska vysoká škola Bratislava

Anotácia *: Autor príspevku poukazuje na nesprávnu aplikáciu trestného zákona verejnými činiteľmi de lege lata v praxi, navrhuje možné riešenie de lege ferenda.*
Kľúčové slová *: zneužitie právomocí verejného činiteľa, marenie úlohy verejným činiteľom, na nezákonnosti chceli dosiahnuť zákonnosť*

Annotation *– Author of the paper points to the wrong application of the criminal law public officials lex lata in practice , suggesting possible solutions de lege ferenda .*
Keywords – *abuse of power , obstruction of a public official tasks , the illegality wanted to achieve legality*

Úvod

V bežnom živote sú občania často konfrontovaní so situáciami, kedy verejný činitelia vykonávajú svoju právomoc nezákonne, nad rámec svojich právomocí a spôsobom odporujúcim zákonu. Takéto konanie má často zničujúce následky pre bežného občana. Vyvodenie trestnej zodpovednosti voči konkrétnej osobe – verejnému činiteľovi, ktorý spôsobil tento nezákonný stav je na Slovensku ojedinelé. Je preto dôležité, aby právny systém stanovil také pravidlá uplatňovania zodpovednosti verejných činiteľov za ich nezákonné konanie, ktoré by takéto spôsoby konania odporujúce zákonom nedovoľovali, resp. aby ich elimininovali na minimum.

Môj príspevok poukazuje o konkrétne skutočnosti, ktoré sa odohrali na území Slovenska a ktoré, vzhľadom na ich povahu a následky, nie je možné ponechať bez povšimnutia.

Celý incident začal na vyhradenom parkovacom mieste[1]. Mestskí policajti, verejný činitelia, boli vyslaní cez svojho operátora, ktorý prostredníctvom kamerového systému patriacemu do pôsobnosti mestskej polície videl na vyhradenom parkovacom mieste stáť osobné motorové vozidlo.[2] Po príchode na miesto parkovania, vykonali mestskí policajti potrebné úkony pre neprítomného vodiča, t.j. zdokumentovali priestupok pomocou fotoaparátu, vypísali predvolanie pre neprítomného vodiča. Keď už boli so svojimi úkonmi hotoví, prišiel k autu jeho majiteľ a jeden z policajtov ho požiadal, aby mu predložil doklad totožnosti. Nakoľko vodič nevedel pohotovo zareagovať na výzvu policajta, navyše si dovolil telefonovať, policajt ho okamžite opakovane vyzýval, aby vystúpil v mene zákona z auta a aby mu poskytol súčinnosť. Vodič sa podriadil jeho výzve, z auta vystúpil, no nakoľko nevedel predložiť doklad totožnosti, nadiktoval svoje nacionálie dotyčnému policajtovi.[3] Ten si tieto údaje zapísal a následne si ich cez vysielačku overil u službukonajúceho operačného policajta a zistil, že sa jedná o osobu, ktorú kontrolujú. Následne k vodičovi pristúpil aj druhý policajt, u ktorého si vodič všimol, že nie je ustrojený tak, ako jeho kolega. Na uniforme mu chýbal odznak mestskej polície so služobným číslom. Keď ho vodič upozornil, že nie je ustrojený tak, ako jeho kolega, navyše si chcel vodič pomocou fotoaparátu zdokumentovať neustrojeného policajta, v tej chvíli obidvaja policajti fyzický spacifikovali vodiča tým spôsobom, že ho každý z nich držal za jedno rameno, tlačili ho tvárou k zaparkovanému autu so slovami, aby ustúpil od svojho konania. V tej chvíli došla na miesto incidentu motorizovaná hliadka mestskej polície, vystúpili z nej dvaja mestskí policajti a keďže sa vodič pokúšal vyslobodiť zo zadržiavania mestskými policajtmi a následne chcel odísť z miesta preč, prichádzajúci policajti mu nasadili putá a odviezli ho na oddelenie mestskej polície. Na oddelení mestskej polície bol vodič zadržiavaný po dobu piatich hodín. Bolo mu oznámené, že neoprávnene parkoval na vyhradenom parkovacom mieste, bola mu

[1] Pozri. Zákon č. 564/1991 Zb.z. o obecnej polícii v znení neskorších predpisov.
[2] Pozri Vyhlášku MVSR č. 274/2014 o podrobnostiach o kamerovom zabezpečovacom systéme, k tomu pozri aj Metodické usmernenie č. 1/2014 Monitorovanie priestoru.
[3] Pozri Zákon č. **224**/2006 Zb.z. o občianských preukazoch a o zmene doplnení niektorých zákonov

uložená bloková pokuta vo výške 60,- EUR, ktorú vodič odmietol zaplatiť.[4] Po zhruba piatich hodinách zadržiavania na mestskej polícii ho dvaja mestskí policajti odviezli a odovzdali vyšetrovateľovi Okresného riaditeľstva Policajného zboru (ďalej len OR PZ), z dôvodu, že vodič bol, podľa tvrdenia mestských policajtov, pristihnutý pri spáchaní prečinu útoku na verejného činiteľa. Podozrivý vodič sa voči krivému obvineniu ohrádzal, že žiadny kontakt s mestskými policajtmi nemal a hlavne nemal na to žiadny dôvod. O tom, že k žiadnemu kontaktu zo strany vodiča smerom k mestskému policajtovi nedošlo mal svedčiť aj kamerový záznam z miesta incidentu, ktorý mestská polícia odmietla vydať pre orgány činné v trestnom konaní (ďalej len OČTK). Po niekoľkohodinovom maratóne u vyšetrovateľa a po asi hodinovom telefonovaní vyšetrovateľa s prokurátorom, bol vodič zadržaný v CPZ – ke, z ktorej bol prepustený na druhý v doobedňajších hodinách. Počas tzv. vyšetrovania, zámerne uvádzam tzv. vyšetrovania, nakoľko vodič využil právo nevypovedať, domáhal sa právneho zástupcu, telefonátu príbuzným, domáhal sa podania lieku, nakoľko bol na antibiotikách, čo mu bolo zo strany vyšetrovateľa zamietnuté, bolo voči vodičovi vyšetrovateľom začaté trestné stíhanie a zároveň bol vodič obvinený z útoku na verejného činiteľa. Dôvodom zadržiavania v CPZ –ke, bolo ustanovenie § 71 ods.1 písm. b) Tr. por. , t.j., že vodič nemohol byť prepustený na slobodu z dôvodu ovplyvňovania svedkov incidentu.[5] Jediným svedkom, ktorý by mal svedčiť o nejakom fyzickom útoku bol jeden z dvoch policajtov, ktorý zdokumentovali priestupok. Ten však bol pred vyšetrovateľom vypočutý až o 20 dní po incidente. Keď vyšetrovateľ začal trestne stíhať vodiča, odôvodnil to tým, že trestné stíhanie začal na základe obhliadky miesta činu a na základe úradných záznamov. Úradné záznamy, spísané mestskými policajtmi zo dňa incidentu, boli napísané identický, t.j. boli rovnakého obsahu, akurát jeden z policajtov označil vo svojom úradnom zázname vodiča za útočníka na jeho osobu – verejného činiteľa. Druhý mestský policajt sa o tejto skutočnosti vo svojom úradnom zázname nezmieňuje ani slovom. Po dvojročnom prípravnom konaní, bol nakoniec vodič obžalovaný prokurátorom Okresnej prokuratúry a Okresným súdom bol uznaný vinným. Vodič sa hneď po vynesení rozsudku odvolal. Krajský súd po preskúmaní odvolacích dôvodov rozsudok prvostupňového súdu zrušil, vodiča spod obžaloby oslobodil, nakoľko skutok nebol trestným činom.

Zaujímavý je aj postup mestských policajtov a dopravného inšpektorátu v prípade neoprávneného parkovania na vyhradenom parkovacom mieste. Po odmietnutí zaplatenia uloženej blokovej pokuty, mestská polícia odstúpila riešenie priestupku na Okresný dopravný inšpektorát ORPZ, kde bol vodič bez vypočutia, bez šetrenia priestupku či je opodstatnený, či ho vodič spáchal alebo nie, obvinený a opakovane dopravným inšpektorátom mu prostredníctvom rozkazu bola udelená pokuta vo výške 60,-EUR.[6] Nakoľko bol vodič presvedčený o svojej nevine, obrátil sa písomne so svojim problémom na Ministerstvo vnútra, odbor dopravy, odkiaľ mu prišla odpoveď, že parkovať na predmetnom vyhradenom parkovacom mieste mohol, dopravná značka nebola osadená v súlade s platnou vyhláškou. Na webovej stránke mesta, v ktorom došlo k neoprávnenému parkovaniu vodič zistil, že oprávnená spoločnosť, ktorá mala mať povolené vyhradené parkovacie miesto v čase incidentu, nemala toto miesto ošetrené zmluvne, t.j. neexistovala zmluva o prenájme vyhradeného parkovacieho miesta medzi mestom, ktorého mestskí policajti vykonávali kontrolu oprávnenosti parkovania a prenajímateľom. Dopravná značka tam bola osadená na čierno. Pokuty vyberané za toto vyhradené parkovacie miesto boli vyberané neoprávnene. Toto všetko mal preskúmať príslušný priestupkový orgán – okresný dopravný inšpektorát, ktorý má kompetenciu overenia, či predmetná dopravná značka (ak nie je zmluvne ošetrená) bola predmetom schvaľovacieho konania na dopravnom inšpektoráte, lebo u všetkých dopravných značení je tento orgán oprávnený a povinný zaujať k osadzovanej dopravnej značke stanovisko.[7] Po oznámení výsledku komunikácie vodiča s ministerstvom vnútra okresný dopravný inšpektorát svoje rozhodnutie o obvinení a o uložení pokuty zrušil.

---

[4] Porovnaj Zákon č. 372/1990 Zb.z. o priestupkoch v znení neskorších predpisov so zákonom č. 71/1967 Zb.z o správnom konaní (správny poriadok).

[5] k tomu pozri aj Zákon č. 301/2005 Zb.z. Trestný poriadok v platnom znení

[6] Pozri Zákon č. 8/2009 Zb.z. o cestnej premávke v znení neskorších predpisov.

[7] Zákon č. 171/1993 Zb.z. o Policajnom zbore

Na prvý pohľad sa nič nedeje, vodič je oslobodený spod obžaloby, rozsudok prvostupňového súdu je zrušený a zrušené je aj rozhodnutie okresného dopravného inšpektorátu o priestupku. No z právneho pohľadu v poriadku nie je nič.

Za neoprávnený postup mestských policajtov, ktorí riešili neexistujúci priestupok, podal vodič v zmysle ustanovenia § 326 písm. a) trestné oznámenie na obidvoch mestských policajtov, za zneužitie právomocí verejného činiteľa.

Zo strany OČTK nebola ochota vyriešiť podanie v prospech poškodeného vodiča a trestné oznámenie zamietli. K tomu, aby sme pochopili postup OČTK v neprospech poškodeného vodiča, musím hlbšie analyzovať väzby medzi okresnými a mestskými štruktúrami verejných činiteľov. Tak predovšetkým náčelníkom mestských policajtov je bývalý vyšetrovateľ OR PZ, následne bývalý riaditeľ OR PZ. Terajší vyšetrovatelia, hlavne tí, ktorí sú na funkciách, sú bývalí kolegovia náčelníka mestskej polície, ale aj bývalí podriadení, nakoľko náčelník mestskej polície bol ich nadriadený, keď bol okresným riaditeľom OR PZ. Počas výkonu funkcie vyšetrovateľa úzko spolupracoval s Okresnou prokuratúrou a dodnes tam pracujú jeho partneri, kedy bol vo funkcii vyšetrovateľa OR PZ, počas vyšetrovania trestných vecí. Je vôbec možné legálne uspieť pri takejto kombinácii rozloženia právomocí verejných činiteľov? Samozrejme, že vodič využil aj právo odvolacieho procesu, ktorý skončil rovnako bezúspešne. Teda, ak by postupovali OČTK v zmysle zákona a nebrali ohľad na ich bývalého riaditeľa a kolegu, tento nezákonný zásah do práv a slobody pobytu poškodeného vodiča, mal byť vyšetrený ešte pred začatím trestného stíhania a vznesením obvinenia. Tento proces bol povinný v zmysle ustanovenia § 326 ods.1 písm. a) Tr. zák. vykonať vyšetrovateľ pod dozorom okresného prokurátora bez zásahu poškodeného vodiča, ktorý sa svojich prác domáhal podaním trestného oznámenia na príslušníkov mestskej polície, nakoľko okresný dopravný inšpektorát zrušením rozhodnutia o obvinení vodiča dal jasne najavo porušenie zákona zo strany mestských policajtov.[8]

O tom, že zo strany mestských policajtov, pod dozorom ich náčelníka, bolo toto celé konanie vykonštruované a že malo za cieľ ublížiť, aj za cenu porušenia zákona vodičovi, svedčia nasledujúce skutočnosti. Počas neoprávneného zadržiavania vodiča na oddelení mestskej polície, neoprávneného preto, lebo podľa ustanovenia § 85 ods. 2 Tr. por. „ Osobnú slobodu osoby, ktorá bola pristihnutá pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, môže obmedziť ktokoľvek, ak je to potrebné na zistenie jej totožnosti, na zabránenie úteku alebo na zabezpečenie dôkazov. **Je však povinný takú osobu ihneď odovzdať útvaru Policajného zboru“, (**čo v tomto prípade zo strany mestských policajtov považujem za porušenie citovaného zákona)**,** požiadali mestskí policajti hliadku dopravného inšpektorátu OR PZ, aby vykonala v priestoroch mestskej polície u zadržaného vodiča dychovú skúšku na alkohol. Skúška dopadla negatívne, vodiča si však nechali na oddelení, neodovzdali ho príslušníkom OR PZ, ktorí boli fyzický na oddelení mestskej polície a ktorí boli podľa uvedeného ustanovenia zákona povinní prevziať takúto podozrivú osobu. Takže, ak nevyšla mestským policajtom možnosť obvinenia z vedenia motorového vozidla pod vplyvom návykovej látky, skúška na alkohol nedopadla pozitívne, pokračovali vo vymýšľaní iného krivého obvinenia voči vodičovi, ktorý bol na oddelení stále spútaný počas piatich hodín. Ak sa rozhodli mestskí policajti vymyslieť obvinenie útoku na verejného činiteľa, boli povinní v prospech vodiča dovoliť mu prítomnosť právneho zástupcu, ktorého sa počas piatich hodín márne domáhal, tak, ako to vyplýva z ustanovenia § 9 ods.9 ako aj § 34 ods.1 Tr. por.. Konečná verzia krivého obvinenia bola taká, že vodič mal jedného z mestských policajtov napadnúť úderom do hrudníka, strhnúť mu odznak a poškodiť uniformu.[9]

Paradoxné je na tom celom to, že poškodenú uniformu nikto nevidel, nebola predmetným dôkazom vyšetrovateľa v deň údajného útoku na mestského policajta vodičom pri začatí trestného stíhania a následne vznesení obvinenia, ale objavila sa (fotodokumentácia) až po dvadsiatich dňoch od incidentu, pri prvom vypočúvaní tzv. svedkov incidentu – mestských policajtov, čo jasne preukazuje vykonštruované konanie všetkých aktérov krivého obvinenia.

---

[8] Zákon č. 300/2005 Zb.z. Trestný zákon v platnom znení

[9] Zákon č. 73/1998 Zb.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru

Z celého procesu krivého obvinenia, začatia trestného stíhania, následného vznesenia obvinenia, až po podanie obžaloby a odsúdenia prvostupňovým súdom je možné vysloviť záver, že tento nezákonný proces, ktorý zastavil až odvolací súd, zrušením rozsudku prvostupňového súdu a oslobodením obžalovaného spod obžaloby, nakoľko skutok, ak by sa aj stal tak, ako ho opisujú aktéri vykonštruovaného obvinenia, nie je trestným činom, je možné vysloviť dva závery. **Verejní činitelia**, mestskí policajti, vyšetrovateľ, prokurátor a sudca buď **nepoznajú zákony a ústavu Slovenskej republiky**, alebo, **ich činnosť bola koordinovaná, všetci, aj za cenu porušenia zákonov a ústavy Slovenskej republiky, prispeli k vykonštruovaniu a k odsúdeniu vodiča** za niečo, čo nie je trestným činom. Teda **na nezákonnosti** (krivého obvinenia z neexistujúceho priestupku), chceli, aj dokonali na prvostupňovom súde, **vykonali zákonnosť** – nezákonným odsúdením.

Práve tento moment, je v mojom príspevku kľúčovým, nakoľko som toho názoru, o čom svedčí aj rozhodnutie odvolacieho súdu, že celá skupina aktérov krivého obvinenia a následného nezákonného odsúdenia, zneužila svoje postavenie verejného činiteľa, porušila zákony a ústavu Slovenskej republiky, aby dokázala svoju moc a postavenie v spoločnosti s vedomím, že sa im aj tak nič nemôže stáť, nakoľko sú zo zákona verejnými činiteľmi a zodpovednosť za takéto konanie je jednak ťažké preukázať, ale hlavne podľa v súčasnosti platného zákona č. 552/2003 Z.z. neexistuje právna úprava disciplinárnej zodpovednosti vo verejnej službe. Z uvedeného vyplýva, že právna úprava disciplinárnej zodpovednosti zamestnancov v štátnej a verejnej službe, bola postupne vypustená zo zákonnej právnej úpravy a nie je upravená ani v podzákonných normách, služobných a pracovných poriadkoch všetkých ústredných orgánov štátnej správy. Zároveň bol zrušený Úrad pre štátnu službu, ako inštitucionálny predpoklad profesionalizácie štátnej služby. Spolu s jeho zánikom bol zrušený Etický kódex štátneho zamestnanca.

Ak by sme si porovnali disciplinárnu zodpovednosť napr. v Nemecku a v Rakúsku, kde je disciplinárna zodpovednosť najviac uplatňovaným druhom zodpovednosti a teda kľúčovým nástrojom na prevenciu a sankcionovanie porušovania služobných a pracovných povinností zamestnancov a funkcionárov verejnej správy, v Slovenskej republike disciplinárna zodpovednosť neexistuje, nakoľko úprava existujúca do roku 2006 bola vypustená z právnej úpravy. Slovenský právny poriadok neupravuje právomoc a kompetenciu orgánov prešetrovať a rozhodovať o disciplinárnom previnení.

Uplatňovanie trestnej zodpovednosti verejných činiteľov (najmä skutkové podstaty trestných činov verejných činiteľov podľa ôsmej hlavy, druhého oddielu Trestného zákona), ktoré vyplýva zo štatistík Generálnej prokuratúry SR, považujem za nedostatočné. Skutková podstata zneužívania právomocí verejného činiteľa podľa § 326 Tr. zák. postihuje iba protiprávne konania pri výkone právomoci. Nezohľadňuje teda skutočnosť, že tieto činy boli spáchané verejnými činiteľmi zneužívajúc na to svoje postavenie, zamestnanie, povolanie alebo funkciu, tak, ako tomu bolo v uvedenom konkrétnom prípade.

Bolo by preto nanajvýš vhodné zaviesť do právnej úpravy Slovenskej republiky novú skutkovú podstatu, ktorá by umožňovala trestne postihnúť verejného činiteľa, ktorý by úmyselne porušil alebo nesplnil dôležitú povinnosť svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo svojej funkcie.

Resumé : Po zhrnutí všetkých uvedených faktov je možné konštatovať, že také **konanie verejných činiteľov**, o ktorom je príspevok, **je pre spoločnosť veľmi nebezpečné**, nakoľko je takýmto spôsobom komukoľvek možné dokázať, aj napriek tomu, že opak je pravdou, trestnú činnosť vykonštruovaným konaním verejných činiteľov, ktoré môže mať aj taký zámer, aby sa dotyčný trestne označený „vykúpil“, čo pravda vedie k skrytej, no dobre organizovanej, ale hlavne nepostihnuteľnej činnosti. Preto som toho názoru, že je neodkladne nutné takémuto konaniu verejných činiteľov čo najskôr zabrániť.

Resume : To summarize all the above, it can be stated that such actions of public officials , which the contribution is for the company very dangerous , because it is in this way anyone can prove , even though the opposite is true crimes fabricated conduct of public officials , which may also have such intention to question criminally labeled " redeem ," which leads to the truth hidden , but well organized , but especially elusive activity. Therefore, I consider that it is urgently necessary to conduct such public figures as soon as possible to prevent.

Zoznam použitých platných právnych noriem :

Zákon č. 300/2005 Zb.z. Trestný zákon v platnom znení.
Zákon č. 301/2005 Zb.z. Trestný poriadok v platnom znení.
Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok).
Zákon č. 372/1990 Zb.z. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 73/1998 Zb.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru…
Zákon č. 564/1991 Zb.z. o obecnej polícii v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 171/1993 Zb.z. o Policajnom zbore.
Zákon č. 8/2009 Zb.z. o cestnej premávke v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 514/2003 Zb.z o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moc.
Zákon č. **224**/2006 Zb.z. o občianských preukazoch a o zmene doplnení niektorých zákonov.
Vyhláška MVSR č.332/2009 Zb.z. o podrobnostiach o kamerovom zabezpečovacom systéme.

Kontaktné údaje:
JUDr. Michal Žofčák
Ústav verejného práva
PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, Fakulta práva
Tomašíkova
821 02 Bratislava

t. č. 0948 164 778
e-mail: judr.michal.zofcak@gmail.com

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

PRÁVNA ÚPRAVA VÝKONU DOMOVEJ PREHLIADKY

JUDr. Ladislav BALÚN
Katedra trestného práva
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *v tomto príspevku sa poukazuje na právnu úpravu domovej prehliadky a na problémy, ktoré sa vyskytujú v aplikačnej praxi pri jej výkone.*
Kľúčové slová: *Ústava Slovenskej republiky, domová prehliadka, prokurátor, sudca pre prípravné konanie, príkaz na domovú prehliadku, nezúčastnená osoba.*

Annotation: *The contribution deals with legislation of search of premises and problems, which can be found in application practice in its execution.*
Keywords: *The Constitution of the Slovak Republic, search of premises, prosecutor, judge for pre-trial proceeding, search warrant for residential premises, unparticipating person.*

I.

V mnohých prípadoch na dosiahnutie účelu trestného konania treba zabezpečiť veci, ktoré sú dôležité pre trestné konanie.[1] Tieto veci sa zaisťujú v priebehu trestného konania z dôvodu, aby bol zistený skutkový stav veci bez dôvodných pochybností, v rozsahu nevyhnutnom na rozhodnutie orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu. Tieto veci sa môžu zaisťovať aj z dôvodu zabezpečenia nároku poškodeného, ako aj z dôvodu zabezpečenia výkonu trestu alebo ochranného opatrenia.

Orgány činné v trestnom konaní a súdy zaisťujú veci dôležité pre trestné konanie prostredníctvom úkonov trestného konania (procesných úkonov), ktoré sú upravené najmä v štvrtom, piatom a šiestom diele štvrtej hlavy prvej časti Trestného poriadku, konkrétne § 89 až § 112. Medzi úkony, ktorými sa zaisťujú veci dôležité pre trestné konanie patrí aj domová prehliadka § 99 a nasl.

Domová prehliadka je procesný úkon, ktorým sa výrazným spôsobom zasahuje do základných ľudských práv a slobôd, medzi ktoré patrí najmä nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, nedotknuteľnosť obydlia a vlastnícke práva.

Ľudské právo na súkromie v režime ochrany Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd podlieha prehľadnej ochrane jedným spoločným článkom – článok 8. Rovnako jednotnú ochranu požíva aj v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach – článok 17. Ústava Slovenskej republiky chráni toto právo vo viacerých článkoch, napr. článok 16 ods. 1, článok 19 ods. 2, článok 22. Z hľadiska nami riešenej problematiky sa javí ako najdôležitejšie ustanovenie článku 21 Ústavy Slovenskej republiky[2].

---

[1] vecou dôležitou pre trestné konanie sa rozumie: a) predmet, ktorý môže byť vecným dôkazom; vecnými dôkazmi sú predmety, ktorými alebo na ktorých bol trestný čin spáchaný, ktoré dokazujú, alebo vyvracajú dokazovanú skutočnosť a môžu byť prostriedkom na odhalenie alebo zistenie trestného činu, alebo jeho páchateľa, ako aj stopy trestného činu (§ 153 ods. 2 Trestného poriadku), b) listina, ktorá môže byť listinným dôkazom; listinnými dôkazmi sú listiny, ktoré svojim obsahom dokazujú alebo vyvracajú skutočnosť vzťahujúcu sa na objasňovaný skutok, na obvineného alebo iné osoby, ktoré majú k veci vzťah, c) vec, na ktorú sa môže vzťahovať uloženie trestu prepadnutia veci (§60 Trestného zákona), alebo uloženie ochranného opatrenia zhabania veci (83 Trestného zákona). K tomu pozri napr. Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné, Iura edition Bratislava, 2006, str. 344 a nasl.)

[2] Článok 21
ods. 1 Obydlie je nedotknuteľné. Nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva.
ods. 2 Domová prehliadka je prípustná len v súvislosti s trestným konaním, a to na písomný a odôvodnený príkaz sudcu. Spôsob vykonania domovej prehliadky ustanovuje zákon.
ods. 3 Iné zásahy do nedotknuteľnosti obydlia možno zákonom dovoliť iba vtedy, keď je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu života, zdravia alebo majetku osôb, na ochranu práv a slobôd iných alebo na odvrátenie závažného ohrozenia verejného poriadku.

Ustanovenie článku 21 ods. 1 je zdanlivo formulované ako absolútny zákaz vstupu do obydlia bez súhlasu oprávnenej fyzickej osoby. V tejto súvislosti je však potrebné uviesť, že v skutočnosti sa ustanoveniami článku 21 ods. 2 a ods. 3 určuje ústavná výnimka, ktorá má za následok, že do obydlia iného možno vstúpiť jedine s jeho súhlasom len vtedy, ak nejde o situáciu uvedenú v článku 21 ods. 2 alebo článku 21 ods. 3.

Z dikcie článku 21 ods. 2 vyplýva, že domová prehliadka predstavuje násilné obmedzenie nedotknuteľnosti obydlia zaručenej prvou vetou článku 21 ods. 1 proti vôli oprávneného užívateľa obydlia. Domovú prehliadku teda možno vykonať iba podľa článku 21 ods. 2. Právnym základom pre domovú prehliadku nemôže byť článok 21 ods. 1 a ustanovenie článku 21 ods. 2 nemožno uplatniť ani v spojení s článkom 21 ods. 1. Fyzická osoba, ktorej sa nedotknuteľnosť obydlia obmedzuje domovou prehliadkou, je povinná strpieť domovú prehliadku. Z uvedeného je zrejmé, že obmedzená osoba má povinnosť strpieť domovú prehliadku voči orgánom štátu, ktoré majú právomoc vykonať domovú prehliadku. Vznik práva vykonať domovú prehliadku na strane orgánu štátu je podmienený nastaním zákonom uznaných príčin pre vykonanie domovej prehliadky. Ako sme už uviedli domová prehliadka je procesným úkonom trestného konania a jej predmetom úpravy je § 99 a nasl. zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. Od zákonom určených podmienok, ktoré sú uvedené v citovanom ustanovení Trestného poriadku nemožno v aplikačnej praxi pri výkone domovej prehliadky upustiť.

II.

Ako sme už uviedli domová prehliadka je závažným zásahom do domovej slobody pretože predstavuje násilné obmedzenie nedotknuteľnosti obydlia zaručenej článkom 21 ods. 1 prvá veta Ústavy Slovenskej republiky, to je vstup do obydlia proti vôli oprávneného užívateľa.

Ustanovenie § 99 a nasl. Trestného poriadku v súlade s článkom 16 ods. 1 a článkom 21 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky legalizuje zásahy orgánov činných v trestnom konaní a súdu do práva na nedotknuteľnosť osoby a jej obydlia. Keďže ide o výnimočný zásah tento možno uskutočniť len pre účely trestného konania a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon[3].

Z dikcie § 99 ods. 1 Trestného poriadku vyplýva, že domovú prehliadku možno vykonať, ak je dôvodné podozrenie, že v byte alebo v inom priestore slúžiacom na bývanie, alebo v priestoroch k nim patriacim (ďalej len „obydlie“) je vec dôležitá pre trestné konanie, alebo že sa tam skrýva osoba podozrivá zo spáchania trestného činu, alebo je potrebné vykonať zaistenie hnuteľných vecí na uspokojenie nároku poškodeného na náhradu škody. Obydlím sa rozumie priestor slúžiaci na bývanie. Okrem bytu, rodinného domu, rekreačnej chaty a chalupy za obydlie treba považovať aj bytovú náhradu - § 712 Občianskeho zákonníka.[4] Za obydlie je potrebné považovať aj záhradné chatky,

[3] K tomu pozri ÚS SR III. ÚS 97/2006

[4] Bytový dom je budova určená na bývanie pozostávajúca zo štyroch a viacerých bytov zo spoločným hlavným vstupom z verejnej komunikácie.
Rodinný dom je budova určená predovšetkým na rodinné bývanie so samostatným vstupom z verejnej komunikácie, ktorá ma najviac tri byty, dve nadzemné podlažia a podkrovie.
Byt je obytná miestnosť alebo súbor obytných miestností s príslušenstvom usporiadaný do funkčného celku s vlastným uzavretím, určený na trvalé bývanie. Rozumie sa ním tiež miestnosť alebo súbor miestností, ktoré sú rozhodnutím stavebného úradu trvalo určené na bývanie a môžu na tento účel slúžiť ako samostatné bytové jednotky (§2 zákona č. 182/1993 Z.z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov). Príslušenstvo bytu sú miestnosti, ktoré plnia komunikačné, hospodárske alebo hygienické funkcie bytu (§43b ods. 3 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku.).
Odborná literatúra za priestory patriace k domu alebo bytu považuje priestory a pozemky, ak sú ako súčasť obydlia uzavreté. Priestory alebo pozemky sú uzavreté ako súčasť obydlia, ak sa nachádzajú v oplotenom priestore alebo sú súčasťou inak uzavretého komplexu budov, napr. garáž, záhradná chatka a komplex chlievov a sú oplotené spolu s obytným domom. O uzavreté priestory a pozemky patriace do obydlia ide aj v prípade ak sú ohradené nízkym plotom, alebo ak je plot len mierne narušený v takom rozsahu, ktorý zjednodušuje vstup len v menšej miere.
Bytovými náhradami sú náhradný byt, náhradné ubytovanie a prístrešie.
Náhradným bytom je byt, ktorý svojou veľkosťou a vybavením zabezpečuje ľudsky dôstojné bývanie nájomcu a členov jeho domácnosti.

pokiaľ slúžia k trvalejšiemu bývaniu.[5] Extenzívny výklad pripúšťa, že obydlím sú aj hotelové izby, izby v penziónoch a objekty prenajaté na krátkodobé rekreačné účely.[6]

Za obydlie nemožno považovať záhradné kôlne, altánky, prístrešky v prírode, zbúraniská, rozostavané objekty, objekty neuzamknuté, opustené, neobývané a pod.[7]

Osobou podozrivou zo spáchania trestného činu je osoba, u ktorej na základe zistených skutočností nie je vylúčený záver, že trestný čin spáchala, teda že v rámci trestného konania jej bude vznesené obvinenie v zmysle § 206 ods. 1 Trestného poriadku.

Z naznačených skutočností vyplýva, že vykonanie domovej prehliadky je prípustné, ak

a) existujú dôvody uvedené v §99 ods. 1 Trestného poriadku
b) vzniklo nebezpečenstvo zmarenia, zničenia alebo straty dôkazu bez včasného a rýchleho nevykonania domovej prehliadky (k tomu pozri napr. Rozhodnutie NS SR 1Tdo 33/2007) a
c) vec alebo osobu nie je možné pre účely trestného konania zaistiť iným menej intenzívnym zásahom – subsidiarita domovej prehliadky

III.

Nariadiť domovú prehliadku je oprávnený predseda senátu a pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie (§100 ods. 1 Trestného poriadku). Vydaním príkazu na domovú prehliadku sa realizuje požiadavka súdnej ochrany základného práva na nedotknuteľnosť domovej slobody.

Príslušný prokurátor podáva návrh na vydanie príkazu na domovú prehliadku spravidla po predchádzajúcom návrhu policajta. Jeho návrh musí byť odôvodnený a mal by obsahovať najmä:

1. identifikačné údaje obydlia, v ktorom sa má vykonať domová prehliadka, t.j. uviesť napríklad katastrálne územie, presnú adresu obydlia, súpisné číslo, popisné číslo, pri viac poschodových budovách číslo poschodia, číslo bytu, jeho polohu, ak je známa, označenie vlastníka alebo užívateľa nehnuteľnosti, právny pomer k nehnuteľnosti a ďalšie údaje, ktoré prichádzajú do úvahy z listu vlastníctva,
2. dôvod domovej prehliadky podľa § 99 ods. 1 Trestného poriadku spolu s čo najpresnejším opisom veci alebo osoby, ktorá sa má zaistiť pri domovej prehliadke, ak je známa,
3. údaje o tom, kto domovú prehliadku vykoná s uvedením mien policajtov a ich zaradenie v príslušnej službe policajného zboru. V tejto súvislosti postačí všeobecná identifikácia osôb, ktoré domovú prehliadku vykonajú a to tak, aby nedošlo k zneužitiu alebo zmareniu výkonu domovej prehliadky prítomnosťou osôb, ktorých účasť je s charakterom tejto prehliadky nezlučiteľná (napr. pri majetkových a hospodárskych trestných činoch prítomnosť psovoda na vyhľadávanie omamných a psychotropných látok),
4. odôvodnenie, v ktorom sa uvedie stručný opis skutku, ktorý je predmetom trestného konania, jeho právna kvalifikácia a okolnosti odôvodňujúce zásah do domovej slobody vlastníka alebo užívateľa obydlia.

Príslušný súd rozhoduje o nariadení domovej prehliadky pričom vychádza z predpokladov, ktoré svoju dôvodnosť opierajú o údaje nachádzajúce sa vo vyšetrovacom, resp. súdnom spise. Je len na sudcovi, ktorý s prihliadnutím na znalosť konkrétnych okolností trestnej veci posúdi, či existujú dôvody pre nariadenie domovej prehliadky. Ak akceptuje návrh prokurátora vydá písomný príkaz na domovú prehliadku, ktorý musí byť odôvodnený. V príkaze sa uvedie opis veci alebo opis osoby,

---

Náhradným ubytovaním je byt s jednou obytnou miestnosťou alebo obytná miestnosť v slobodárni, ubytovni alebo v iných zariadeniach určených na trvalé bývanie alebo podnájom v zariadenej alebo nezariadenej časti bytu u iného nájomcu. Byt alebo obytnú miestnosť môžu užívať viacerí nájomcovia.

Prístreším je prechodné ubytovanie najmä v spoločnej nocľahárni alebo v iných zariadeniach na to určených a priestor na uskladnenie bytového zariadenia a ostatných vecí domácej a osobnej spotreby.

[5] R 36/1988: ochranu podľa §194 Trestného zákona požívajú aj záhradkárske chatky za predpokladu, že poskytujú svojmu užívateľovi určité súkromie a možnosť odpočinku, teda ak slúžia na individuálnu rekreáciu.

[6] K tomu primerane pozri R 8/1990 násilné vniknutie do hotelovej izby určené na prechodné ubytovanie občana zasahuje do domovej slobody ubytovanej osoby a napĺňa formálne znaky trestného činu porušovania osobnej slobody podľa §194 ods. 1 alinea 1 Trestného zákona (upravené znenie).

[7] K tomu primerane pozri R 36/1988

ktorá sa má zaistiť pri domovej prehliadke, ak je známa. Vzhľadom na tieto skutočnosti musí príkaz na domovú prehliadku špecifikovať aj rozsah hľadaných vecí, a to v rozumnej miere. Neznamená to však, že hľadaná vec musí byť podrobne identifikovaná, t.j. konkrétne označená, lebo vzhľadom na povahu trestnej veci to nie je mnohokrát ani možné (k tomu primerane pozri NS SR 2Tdo 22/2012). Takýto postup procesne zabezpečuje, že zaistenie iných vecí, ktoré evidentne nemajú súvis s vyšetrovaným trestným činom je spravidla neprípustné. Príkaz musí spĺňať požiadavky uvedené v § 181 a nasl. inak je neplatný.

Ak došlo k vydaniu príkazu na domovú prehliadku pred začatím trestného stíhania, jej vykonaním sa začne trestné stíhanie podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku. Ako už bolo uvedené pri návrhu prokurátora, súčasťou príkazu by tiež malo byť uvedenie osoby, resp. osôb, ktoré ju vykonajú.

V neodkladných prípadoch môže nariadiť domovú prehliadku namiesto príslušného predsedu senátu a v prípravnom konaní namiesto príslušného sudcu pre prípravné konanie predseda senátu a v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie, v ktorého obvode sa má prehliadka vykonať (§ 100 ods. 1 druhá veta Trestného poriadku). Po vydaní príkazu na domovú prehliadku je povinnosťou prokurátora, aby dôsledne preskúmal súdom vydaný príkaz. Vyplýva mu to z jeho postavenia v predsúdnom konaní, v ktorom vykonáva dozor nad dodržiavaním zákonnosti. Pri zistení nedostatkov môže prokurátor požiadať o opravu vydaného príkazu, resp. v krajnom prípade o vydanie nového príkazu na vykonanie domovej prehliadky, ak zistí také nedostatky, v dôsledku ktorých by bol výkon domovej prehliadky jednoznačne v rozpore s ústavnými limitmi a zákonnou úpravou uvedenou v Trestnom poriadku.

IV.

Príkaz na domovú prehliadku sa doručí vlastníkovi alebo užívateľovi obydlia pri prehliadke, a ak to nie je možné najneskôr do 24 hodín po odpadnutí prekážky, ktorá bráni doručeniu. Tento postup sa neaplikuje len v prípade závažnej prekážky, napr. ak je vlastník obydlia na dovolenke alebo dlhodobom pracovnom pomere v zahraničí, hospitalizovaný v nemocnici a pod.

Osoba, u ktorej sa má vykonať domová prehliadka je povinná takýto úkon strpieť. Ak osoba, voči ktorej smeruje domová prehliadka, alebo iná osoba neumožní jej vykonanie sú orgány vykonávajúce úkon oprávnené po predchádzajúcej márnej výzve prekonať odpor takejto osoby alebo ňou vytvorenú prekážku. O takomto postupe urobia záznam do zápisnice (k tomu pozri § 106 Trestného poriadku). Vytvorenou prekážkou je nielen technické zariadenie, ako napr. zámka, mreže a pod., ale i stráženie objektu napr. psom, súkromnou bezpečnostnou službou a pod. Ustanovenie vzťahujúce sa k výkonu domovej prehliadky spôsob prekonania odporu nekonkretizuje. Mali by sa však použiť len také prostriedky a takej intenzity, ktoré postačia na prekonanie odporu.

Domovú prehliadku je možné vykonať len po predchádzajúcej výzve toho u koho sa má takýto úkon vykonať a to len vtedy, ak sa výzvou nedosiahlo dobrovoľné vydanie hľadanej veci alebo odstránenie iného dôvodu, ktorý viedol k takému úkonu. Takýto postup vychádza zo základnej zásady trestného konania a to primeranosti a zdržanlivosti (§ 2 ods. 2 Trestného poriadku) a zmyslom citovaného ustanovenia je, aby orgány činné v trestnom konaní a súd nemuseli neprimerane zasahovať v prípade, že požadovaný úkon je možno zabezpečiť dobrovoľným splnením výzvy. Teda k výkonu domovej prehliadky sa pristúpi len vtedy, ak policajt osobu vyzval a výzva nepriniesla pozitívny výsledok. Obsah predchádzajúcej výzvy, ako aj reakciu toho, kto bol vyzvaný sa poznamená v zápisnici o vykonaní domovej prehliadky. Tento postup sa nevyžaduje, ak tomu bráni závažná prekážka a vec neznesie odklad alebo ak by predchádzajúca výzva bola zjavne neúspešná. Takýmto dôvodom môže byť napr. skutočnosť, že je potrebné vykonať domovú prehliadku u osoby, ktorá je dlhodobo v zahraničí, je nezvestná, zomrela alebo sa nachádza na neznámom mieste. Orgán vykonávajúci domovú prehliadku je povinný umožniť osobe, u ktorej sa takýto úkon vykonáva alebo niektorému dospelému členovi jej domácnosti účasť pri prehliadke. O práve účasti pri prehliadke je povinný tieto osoby poučiť. K výkonu domovej a osobnej prehliadky treba pribrať aj nezúčastnenú osobu. Takýto postup vylučuje pochybnosti o objektivite vykonaného úkonu, dodržaní zákonných podmienok a postupov a prípadné vylúčenie spochybňovania zaobstaraných dôkazov. Účasť osôb uvedených v § 105 ods. 1 Trestného poriadku možno odoprieť a osobu uvedenú v §105 ods. 2

Trestného poriadku nepribrať, ak okolnosti prípadu odôvodňujú predpoklad, že by mohlo dôjsť k ohrozeniu jej života alebo zdravia.

Ako o každom procesnom úkone, aj o výkone domovej prehliadky je potrebné spracovať zápisnicu. V tejto, okrem iných náležitostí uvedených v § 58 Trestného poriadku je potrebné uviesť, či boli dodržané ustanovenia o predchádzajúcej výzve, prípadne označiť dôvody prečo neboli dodržané. V prípade, ak pri prehliadke došlo k vydaniu alebo odňatiu veci treba do zápisnice uviesť aj údaje uvedené v § 93 Trestného poriadku. Orgán, ktorý vykonal domovú prehliadku vydá osobe, u ktorej bola prehliadka vykonaná ihneď, a ak to nie je možné najneskôr do 24 hodín po vykonaní prehliadky alebo odpadnutí prekážky, ktorá bránila splneniu tejto povinnosti písomné potvrdenie o výsledku úkonu, ako aj o prevzatí vecí, ktoré boli pri tom vydané alebo odňaté, alebo takejto osobe vydá rovnopis zápisnice. Pokiaľ oprávnená osoba odmietne prevziať potvrdenie alebo rovnopis zápisnice, orgán vykonávajúci úkon je povinný toto odmietnutie písomne zaznamenať.

V.

Ako bolo uvedené už v predchádzajúcej časti návrh prokurátora na vykonanie domovej prehliadky musí okrem iných skutočností obsahovať aj dôvod domovej prehliadky podľa § 99 ods. 1 Trestného poriadku, spolu s čo najpresnejším opisom veci alebo osoby, ktorá sa má zaistiť pri domovej prehliadke, ak je známa. Súd v príkaze na domovú prehliadku uvedie opis veci alebo opis osoby, ktorá sa má zaistiť pri domovej prehliadke, ak je známa. Vzhľadom na tieto skutočnosti musí príkaz na domovú prehliadku špecifikovať aj rozsah hľadaných vecí, a to v rozumnej miere. Neznamená to však, že hľadaná vec musí byť podrobne identifikovaná, t.j. konkrétne označená. Zaistenie iných vecí, ktoré evidentne nemajú súvis s vyšetrovaným trestným činom je spravidla neprípustné.

V aplikačnej praxi však dochádza k situácii, že sú náhodne odhalené predmety, ktorých prechovávanie je svojou samotnou povahou nedovolené a tieto nemajú súvis s predmetom domovej prehliadky (vyšetrovanou vecou), napr. drogy, materiál s detskou pornografiou, extrémistický materiál, rádioaktívne látky, zbrane, výbušniny a pod. V takomto prípade ich môže orgán vykonávajúci domovú prehliadku zaistiť bez toho, aby žiadal súd o vydanie nového príkazu na domovú prehliadku a ich vydanie, resp. odňatie je súčasťou zápisnice o domovej prehliadke. Týmto neodkladným a neopakovateľným úkonom sa začína nové trestné stíhanie vo veci súvisiacej s charakterom zaistenej veci.

Prerušenie vykonávanej domovej prehliadky za účelom zabezpečenia súdneho príkazu na veci už odhalené je v rozpore nielen s technickou stránkou veci, ale aj s právnym výkladom ustanovení Trestného poriadku na vec sa vzťahujúcich. Platí zásada, že na základe jedného príkazu je možné realizovať len jednu domovú prehliadku. Za predpokladu vydania ďalšieho príkazu na domovú prehliadku, by v jej pokračovaní boli súčasne realizované v tom istom obydlí dve akoby nezávislé prehliadky. S takouto interpretáciou ustanovení o výkone domovej prehliadky nemožno súhlasiť.

Náhodnosť je teda prvým predpokladom pre splnenie podmienky zákonnosti získaného dôkazu. Ak príslušný orgán vykonáva napr. povolenú domovú prehliadku vo veci majetkového trestného činu nemôže jej realizáciu ponímať tak široko, že na jej výkon prizve aj policajného psovoda so služobným psom vycvičeným na vyhľadávanie omamných a psychotropných látok. Domová prehliadka totiž neslúži na vyhľadávanie dôkazov o trestnej činnosti bez akéhokoľvek kvalifikovaného podozrenia z jej spáchania a takýto postup môže byť vnímaný ako zneužívanie právomoci verejnej moci.

Druhým predpokladom pre zaistenie veci v rámci domovej prehliadky nad rámec rozsahu príkazu je ich nespochybniteľný trestný charakter.[8] Teda takúto vec je treba odlišovať od vecí vo vlastníctve iných osôb, u ktorých nič nenasvedčuje tomu, že súvisia s trestnou činnosťou vymedzenou v príkaze na domovú prehliadku a nemôžu jej objasneniu napomôcť. Takýto postup spočívajúci v ich

[8] Pokyn Generálnej prokuratúry SR, trestný odbor, spisová značka III Spr 117/14/1000 zo dňa 15.12.2014

zaistení by bol v rozpore so subjektívnym právom jednotlivca na domovú slobodu, súkromie a vlastnícke práva[9].

Záver

Ako vyplýva z predchádzajúceho obsahu, právna úprava domovej prehliadky uvedená v Trestnom poriadku v ustanovení § 99 a nasl. vytvára dostatočný právny rámec zabezpečujúci subjektívne právo jednotlivca na domovú slobodu, súkromie a vlastnícke právo. Toto konštatovanie platí najmä k výkonu domovej prehliadky, pri ktorej sú náhodne zaistené veci nespochybniteľnej trestnej povahy. Tieto môžu byť zaistené v rámci v priebehu domovej prehliadky bez toho, aby bolo nevyhnutné legalizovať ich odhalenie novým súdnym príkazom na domovú prehliadku. Vzhľadom k tomu, že orgán vykonávajúci domovú prehliadku v predchádzajúcej výzve nemohol z objektívnych dôvodov do nej zahrnúť aj požiadavku na vydanie náhodne objavených vecí dôležitých pre trestné konanie, je jeho povinnosťou požiadať osobu, u ktorej sa domová prehliadka vykonáva, o ich dobrovoľné vydanie. Ak ich táto osoba odmietne vydať, dochádza k ich zákonnému odňatiu. Na tento postup nie je potrebný osobitný príkaz, pretože výzva na vydanie veci a príkaz na ich odňatie sú už zahrnuté v príkaze na domovú prehliadku, ktorej dôvodom je práve vydanie, resp. odňatie veci dôležitej pre trestné konanie. Táto skutočnosť sa musí zadokumentovať v zápisnici o domovej prehliadke a týmto úkonom sa začína nové trestné stíhanie vo veci (§ 199 ods.1 Trestného poriadku).

Zoznam bibliografických odkazov:

Čentéš, J. a kol.: Trestný poriadok, Veľký komentár, Eurokodex, Bratislava 2014

Burda, Čentéš, Kolesár, Záhora a kol.: Trestný zákon, Všeobecná časť, Komentár – I. diel, Nakladatelství C:H:Beck Praha 2010

Čentéš, J. a kol: Trestné právo procesné, Všeobecná a osobitná časť, Heuréka, Šamorín 2012

Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné, Iura Edition s.r.o., Bratislava 2006

Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok, Stručný komentár, Iura Edition s.r.o., Bratislava 2006

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Pokyn Generálnej prokuratúry SR, trestný odbor, spisová značka III Spr 117/14/1000 zo dňa 15.12.2014

ÚS SR III. ÚS 172/2010

R 36/1988

ÚS SR III. ÚS 97/2006

ÚS SR III. ÚS 97/2006

[9] K tomu primerane pozri ÚS SR III. ÚS 172/2010

ZABEZPEČENIE A UCHOVÁVANIE TZV. ZLOŽITÝCH PROCESNÝCH DÔKAZOV V POĽSKOM SYSTÉME TRESTNÉHO PRÁVA

dr Janusz BRYK
Dekan fakulty správy
Policajná akadémia v meste Szczytno

dr Anna ŚWIERCZEWSKA-GĄSIOROWSKA
Policajná akadémia v meste Szczytno
Katedra Správy

dr Aneta ŁYŻWA
Vyššia policajná škola
Policajná akadémia v meste Szczytno
Katedra vnútornej bezpečnosti

V súčasnom právnom stave si otázky tzv. zložitých procesných dôkazov nepochybne zaslúžia veľmi vážnu debatu, nielen z hľadiska ich zaisťovania a skladovania, ale aj kvôli dôkaznému procesu v oblasti efektivity výkonu služby v boji proti všetkým hrozbám, ktorým štát čelí. Táto otázka, ktorá je poľskou legislatívou dosť zanedbaná, je takisto veľmi dôležitá vzhľadom na organizačno-právny systém v oblasti boja proti trestnej činnosti, vrátane organizovaného zločinu. Preto na policajnej akadémii v meste Szczytno prebieha výskum v rámci projektu DOBR-BI04/068/13187/2013 financovaný zo zdrojov Národného centra pre výskum a vývoj v rámci súťaže 4/2013 na realizáciu projektov v oblasti výskumu alebo vývoja v oblasti obrany a bezpečnosti štátu: „Infraštruktúra a vybavenie a technické postupy pre zaistenie a skladovanie tzv. zložitých procesných dôkazov", ktorého cieľom je vytvorenie infraštruktúry, vybavenia a technických a právnych postupov v oblasti zaistenia, skladovania a likvidácie zložitých procesných dôkazov. Oblasť predmetného projektu sa týka aj výskumu z hľadiska ustanovení trestného zákona, policajných predpisov a iných odvetví práva týkajúcich sa identifikácie právnych problémov súvisiacich so zaistením a skladovaním zložitých procesných dôkazov, spolu s návrhom komplexného právneho riešenia, týkajúceho sa ich zaistenia a likvidácie. V rámci realizácie projektu boli tiež zhromaždené komplexné údaje o všetkých látkach, ktoré sa počítajú medzi zložité procesné dôkazy a ich vlastnostiach. Zozbierané boli takisto údaje z praxe, pokiaľ ide o ich zabezpečenie, prepravu a skladovanie a bola vykonaná podrobná analýza vzhľadom na súčasné technické možnosti v tomto smere. Na základe týchto informácií sme vytvorili počítačovú databázu obsahujúcu údaje o látkach, ktoré sú označované ako zložité procesné dôkazy.

V oblasti vykonaných štúdií bolo preukázané, že poľské právne predpisy týkajúce sa otázok zaistenia, prepravy, skladovania a likvidácie nebezpečných dôkazov neumožňujú ich účinný výkon vo vzťahu k ich cieľom a požiadavkám, a v tomto smere boli vypracované postuláty de lega ferenda na doplnenie existujúcich právnych predpisov týkajúcich sa právnych predpisov.

Z hľadiska spomenutej oblasti je celkom určite najprv potrebné vykonať zmeny a novelizovať kapitolu V trestného poriadku, pridaním kapitoly XXVa pod názvom "hmatateľné dôkazy", ktoré bude obsahovať ustanovenia, ktoré by mali určiť, čo presne je treba chápať pod týmto pojmom, a uvedie právny základ pre rozhodnutia prijímaných v tomto ohľade. je však potrebné zdôrazniť, že pojem „hmatateľný dôkaz" nie je normatívnym konceptom, pritom je však uznanie predmetu alebo látky nebezpečnej pre ľudský život a zdravie ako dôkazu na základe rozhodovacieho procesu, majúceho charakter ustanovení, ktoré sú vydané orgánmi činnými v trestnom konaní bežnou praxou ako súčasť prebiehajúceho trestného konania.

Ustanovenie článku 232a trestného poriadku vo svojej podstate určuje pravidlá pre nakladanie s predmetmi a látkami, ktoré predstavujú nebezpečenstvo ohrozenia života alebo zdravia. Z hľadiska zabezpečenia riadneho priebehu vyšetrovania nie je potrebné skladovať všetky takéto predmety alebo látky. Skladovanie môže byť obmedzené na vzorky týchto položiek alebo materiálov v množstvách

potrebných na vykonanie vyšetrovania. V tomto bode sa vynára otázka: kto a kedy má rozhodnúť, či skutočne odobraté vzorky sú dostatočné čo sa týka množstva na vykonanie vyšetrovania alebo nie? V súlade s legislatívou je možné zlikvidovať látky nebezpečné pre život a zdravie, ktoré predstavujú možnosť výbuchu alebo horenia, rýchleho uvoľnenia energie a šírenia jedovatých látok, výparov alebo žieravín, uvoľnenia jadrovej energie alebo ionizujúceho žiarenia alebo látky, ktoré nie je možné skladovať v nezmenenom stave, pred vydaním rozhodnutia na základe článku 232a §2 (§4) trestného poriadku - ide o situácie, kedy nie je možné čakať na vydanie rozhodnutia, pretože zaistené látky alebo predmety predstavujú priame ohrozenie života alebo zdravia (napr. u podozrivého boli nájdené a zaistené výbušniny, ktoré sú uložené v obytných priestoroch). Keďže v článku 232a § 4 sa hovorí o zničení nebezpečných látok alebo predmetov pred prijatím rozhodnutia na ich likvidáciu podľa článku 232a § 2 sa zdá, že podmienkou zničenia v tomto režime je splnenie podmienok uvedených v § 2, a teda zistenie, že s cieľom zabezpečiť riadny priebeh konania je dostačujúce uloženie vzoriek predmetov alebo látok v takom množstve, ktoré je potrebné na vykonanie vyšetrovania. Zákonodarca však neuviedol aký orgán je oprávnený prijať rozhodnutie o likvidácii. Zaujímavé je, že zničenie nebezpečných predmetov alebo látok neznamená oslobodenie od nutnosti vydávať rozhodnutie o ich zničení príslušným súdom. Vhodnosť takéhoto riešenia vyvoláva vážne pochybnosti, pretože z potreby likvidácie vyplýva, že je nevyhnutné a rozhodnutie súdu bude mať len formálny charakter.

Zákonodarca v ustanovení článku 236 trestného poriadku predpovedal možnosť vzniku sťažností súdu alebo prokurátora týkajúce sa prehľadania a zadržania veci a iných záležitostí osobami, ktorých práva boli porušené a bolo by potrebné vypustiť zápis o hmatateľných dôkazoch. Vskutku je potrebné poznamenať, že procesné rozhodnutia o uznaní predmetu alebo látky za hmatateľný dôkaz je dôležité aj z hľadiska záujmov podaní procesných strán. Preto obmedzenie okruhu subjektov oprávnených k napadnutiu týchto ustanovení výhradne na vyššie uvedené kategórie, sa považuje za neopodstatnené a zavádzajúce. Okrem toho treba zdôrazniť, že takéto ošetrenie oprávňuje aj navrhovaná systémová zmena. Problematika hmatateľných dôkazov by preto mala byť ošetrená v ďalšej kapitole, teda v otázkach obvinenia a nemala by byť upravená v kapitole týkajúcej sa navrhovanej úpravy.

Iná navrhovaná zmena v tejto súvislosti by sa mala týkať článku 465 § 3 trestného poriadku. Predpokladá úpravu, ktorá sa týka spomínanej problematiky a obsahuje úpravu rozhodnutí prokurátora a vedúceho prípravného konania. Pravidlom je, že voči rozhodnutiu prokurátora je možné odvolať sa k príslušnému súdu na prejednanie veci, pokiaľ zákon neustanovuje inak (bod 2 uvedeného predpisu). Avšak pri odvolaní sa voči vedúcemu prípravného konania, ak to nie je prokurátor, ustanoví prokurátor dohľad nad takýmto konaním (článok 3 vyššie uvedeného predpisu). Nezdá sa však byť vhodné a relevantné, aby sa toto pravidlo uplatňovalo, pokiaľ ide o procesné rozhodnutie vydané vo vzťahu k hmatateľným dôkazom. Vyššie už bola spomenutá váha takýchto rozhodnutí a ich dopad na procesné záujmy strán, ale aj na osoby, ktoré si uplatňujú právo na zadržané predmety, čo má za následok, že v prípade rozhodnutia vo veci hmatateľných dôkazov vydaných orgánom, ktorý vedie prípravné konanie a ktorým nie je prokurátor, by v tomto prípade mal byť súd orgánom, ktorý rozhodne o odvolaní. Preto v ustanovení článku 465 §3 trestného poriadku by mala byť pridaná druhá veta s nasledovným obsahom: „Netýka sa to rozhodnutí vo veci hmatateľných dôkazov.“

Na tomto mieste je potrebné uviesť, že zákonné delegovanie právomocí uvedené v článku 236 c § trestného poriadku bude tvoriť základ pre riešenie všetkých otázok, týkajúcich sa uskladňovania hmatateľných dôkazov v trestnom konaní a miest na to určených, ktoré sú v prípade orgánov vedúcich prípravné konanie definované termínom skladov hmatateľných dôkazov.

V súlade s legislatívou je možné zlikvidovať látky nebezpečné pre život a zdravie, ktoré predstavujú možnosť výbuchu alebo horenia, rýchleho uvoľnenia energie a šírenia jedovatých látok, výparov alebo žieravín, uvoľnenia jadrovej energie alebo ionizujúceho žiarenia alebo látky, ktoré nie je možné skladovať v nezmenenom stave, pred vydaním rozhodnutia na základe článku 232a §2 (§4) trestného poriadku - ide o situácie, kedy nie je možné čakať na vydanie rozhodnutia, pretože zaistené

látky alebo predmety predstavujú priame a bezprostredné ohrozenie života alebo zdravia (napr. u podozrivého boli nájdené a zaistené výbušniny, ktoré sú uložené v obytných priestoroch).

Keďže sa v článku § 232a § 4 hovorí o ničení predmetov alebo nebezpečných látok pred prijatím rozhodnutia na ich likvidáciu podľa článku 232a § 2 sa zdá, že podmienkou likvidácie v tomto režime je splnenie podmienok uvedených v § 2, a zistenie, že s cieľom zabezpečiť riadny priebeh konania je dostačujúce uloženie vzoriek v takom množstve, ktoré je potrebné na vykonanie preskúmania týchto predmetov a látok pred ich likvidáciou. Zákonodarca však neuviedol aký orgán je oprávnený prijať rozhodnutie o likvidácii. Zaujímavé je, že zničenie nebezpečných predmetov alebo látok neznamená oslobodenie od nutnosti vydávať rozhodnutie o ich zničení príslušným súdom. Vhodnosť takéhoto riešenia vyvoláva vážne pochybnosti, pretože podstata zničenia napovedá, že je nezvratné a rozhodnutie súdu bude mať len formálny charakter[1]. Z ustanovenie článku 232a trestného poriadku tiež vyplýva, že z hľadiska zaistenia riadneho priebehu konania nie je potrebné skladovať celé predmety alebo látky, ktoré predstavujú nebezpečenstvo pre ľudský život alebo zdravie. Skladovanie môže byť obmedzené na vzorky týchto položiek alebo materiálov v množstvách potrebných na vykonanie vyšetrovania. V tomto bode sa vynára otázka: kto a kedy má rozhodnúť, či skutočne odobraté vzorky sú dostatočné, čo sa týka množstva na vykonanie vyšetrovania alebo nie? Požiadavky príslušníkov polície zapojených do praxe v oblasti zaistenia a likvidácie pre život a zdravie nebezpečných látok naznačujú potrebu zavedenie nariadenia o povinnosti likvidácie látok a predmetov patriacich k zložitým procesným dôkazom vzhľadom na ich vlastnosti, ktoré ohrozujú život a zdravie.

Avšak analýza nariadenia Rady ministrov z 14. decembra 2012 vo veci subjektov oprávnených v trestnom konaní ku skladovaniu a ničeniu predmetov a látok, ktoré predstavujú nebezpečenstvo pre[2]život alebo zdravie poukazuje na potrebu podrobnejšej úpravy podmienok a spôsobov zaisťovania nebezpečných procesných dôkazov, ako aj uvedenia podmienok a spôsobov likvidácie týchto látok a ich vzoriek s cieľom zabezpečiť úpravu zabezpečenia riadneho priebehu prípravného konanie a jeho nákladov.

Tento predpoklad je nesmierne dôležitý z hľadiska zaistenia, dopravy, skladovania a likvidácie nebezpečných procesných dôkazov, pretože uvedený právny predpis nedefinuje presne podmienky a spôsoby zaistenia nebezpečných procesných dôkazov a takisto nestanovuje podmienky a spôsoby ako zničiť tieto látky a ich vzorky s cieľom zabezpečiť riadny priebeh prípravného konania a jeho náklady. Rozhodnutie zákonodarcu v tejto otázke by vyriešilo sporné otázky nielen v právnej, ale aj v praktickej rovine. V tomto bode je takisto potrebné zdôrazniť, nutnosť právnej úpravy týkajúcej sa prepravy látok a jej nákladov, a je tiež potrebné odpovedať na otázku: kto a akým spôsobom má zabezpečovať prepravu týchto látok, berúc do úvahy správny priebeh prípravného konania, ako aj definovať, ako majú byť správne zaistené procesné dôkazy vo forme predmetov a látok, ktoré predstavujú nebezpečenstvo ohrozenia života alebo zdravia. Napríklad, ako má vyzerať správne procesné zaistenie tekutín, kyselín alebo zásad. Ďalším dôležitým faktorom v tejto diskusii je potreba stanoviť jednotný postup v oblasti zaistenia a skladovania predmetov a látok predstavujúcich ohrozenie zdravia a života s cieľom zabezpečiť riadny priebeh prípravného konania.

Pri súčasnom stave práva neexistuje žiadny jednotný postup na prijímanie, skladovanie, likvidáciu predmetov a látok predstavujúcich ohrozenie života a zdravia s cieľom zabezpečiť riadny priebeh prípravného konania.

Je dôležité zdôrazniť skutočnosť, že napríklad v belgickej právnej úprave môže prokurátor v ktoromkoľvek štádiu trestného konania nariadiť zničenie zaistených vecí s podliehajúcich prepadnutiu. Takéto rozhodnutie vyžaduje písomnú formu a malo by obsahovať predovšetkým dostatočné odôvodnenie. V prípade právnej úpravy belgického vyšetrovania si takéto rozhodnutie vyžaduje predchádzajúce povolenie sudcu. Prokurátor oznámi vlastníkovi veci (predmetu, látky),

[1]Komentár k článku. 1-424 zákona zo 6. júna 1997. Trestnú poriadok, Paprzycki Lech Krzysztof (red.), Grajewski Jan, Steinborn Sławomir, Lex. 470857, T. H. Grzegorczyk, trestný poriadok. Zväzok I, články 1-467, Lex č. 428787

[2]Zb. zákonov zo dňa 28. decembra 2012, položka č. 1486

počas pojednávania alebo písomne doporučeným listom, faxom alebo elektronicky jeho zámer vydať rozhodnutie o zničení veci.

Veci, ktoré môžu byť zničené podľa belgického práva a ktorých zničenie môže prokurátor nariadiť zahŕňa látky alebo tovary, ktoré:

1) svojou povahou a vlastnosťami predstavujú vážne ohrozenie verejnej bezpečnosti alebo verejného zdravia,

2) v prípade ich vlastníctva môže dôjsť k vážnemu ohrozeniu fyzickej integrity alebo života človeka,

3) ktorých povolenie na uvedenie na trh by znamenalo porušenie verejného poriadku, verejnej morálky alebo právnych predpisov,

4) ktorých náklady na prechovávanie vzhľadom na ich povahu alebo množstvo, sú neprimerané vo vzťahu k ich trhovej cene.

V rozhodnutí prokurátor naznačuje, ktoré veci sa zničia a určí spôsob a dátum vykonania. V naliehavých prípadoch môže prokurátor vydať ústny príkaz zničiť veci pod podmienkou neskoršieho potvrdenia bezodkladným písomným rozhodnutím.

Prokurátor určí príslušný vnútroštátny subjekt alebo príslušné služby, ktorý vykonajú zničenie veci. Ak je to potrebné, celoštátna alebo miestna polícia je povinná zabezpečiť činnosti vedúce k zničeniu takej vec/predmetu.

Ak je to potrebné na účely dokazovania, prokurátor nariadi pre účely dokazovania odobratie vzoriek, vykonanie fotodokumentácie alebo zabezpečenie procesných činností prostredníctvom obrazu a zvuku, pričom stanoví zodpovednú osobu - technického poradcu (conseiller technique), ktorý napomáha belgická polícii vykonať vyššie uvedené kroky. Polícia odovzdá vzorky, fotografickú dokumentáciu a video dokumentáciu súdnej kancelárii alebo vopred prokurátorom určenému subjektu, ktorý ju bude prechovávať až do ukončenia zhabania alebo rozhodnutia o jej prepadnutí. Náklady na zničenie veci, jej zaistenie alebo výrobu video alebo foto dokumentácie a jej prechovávanie, ako aj na odmenu za činnosť technických poradcov sú trovy súdneho konania.

Špecifickým riešením belgického práva je vytvorenie samostatného orgánu na pomoc prokurátorovi a výkonu spravodlivosti vo vzťahu k zhabaniu a prepadnutiu veci, a to je tzv. Ústredný orgán pre oblasť zhabania a prepadnutia veci, ktorý funguje od roku 2003 na základe samostatného zákona. Tento orgán pôsobí v rámci prokuratúry (Le ministère public) a sídli v obvode Brusel-hlavné mesto. Hlavné úlohy úradu pre zadržanie a prepadnutie veci sú predovšetkým pomáhať orgánom činným v trestnom konaní vo veciach zhabania a konfiškácie vecí, výkonu rozhodnutia prepadnutia veci a výkonu právoplatných rozsudkov a príkazov k prepadnutiu majetku. Špecifické úlohy tejto inštitúcie sú nasledovné:

1) poskytovanie, na základe vlastnej iniciatívy alebo na žiadosť ministra spravodlivosti alebo kolégia generálnych prokurátorov posudkov vo vzťahu k zadržaniu a prepadnutiu veci;

2) zaistenie centralizovanej a digitalizovanej správy údajov zozbieraných v dôsledku zadržania alebo prepadnutia veci;

3) so súhlasom prokurátora alebo vyšetrovacieho sudcu predaj zhabaných vecí alebo ich predloženie k dispozícii federálnej polícii;

4) správa zhabaných vecí v súlade s názorom prokurátora alebo vyšetrovacieho sudcu;

5) koordinácia výkonu trestov a súdnych zákazov týkajúcich sa prepadnutia tovaru;

6) pomoc prokurátorovi a vyšetrovaciemu sudcovi;

7) poskytovanie informácií pre policajné oddelenia a úrady;

8) Právna pomoc pre iné krajiny, a to vytvorením a udržiavaním spolupráce s podobnými inštitúciami v zahraničí v rámci existujúcich zákonov a medzinárodných zmlúv.

V oblasti riadenia dát orgán na výkon rozhodnutia o zhabaní a prepadnutí veci zhromažďuje a spracováva informácie o zhabaní a prechovávaní veci a vykonávaní rozsudkov a príkazov vo vzťahu

k prepadnutí veci a prokurátor alebo vyšetrovací sudca informuje orgán alebo mu prikáže odovzdať dôležité informácie vo veci spôsobu uchovávania zadržaných predmetov.

Belgické riešenia v oblasti bezpečnosti, uchovávania a likvidácie zložitých procesných dôkazov sú pozoruhodné a je vhodné ich zvážiť pri diskusii o nastolení takejto prípadnej legislatívnej cesty z hľadiska zložitých procesných dôkazov v poľských právnych predpisoch[3].

Na záver niekoľko poznámok vzťahujúcich sa k zaisteniu a prechovávania zložitých procesných dôkazov: je potrebné uviesť, že tieto poznámky by sa mali chápať ako osnovy istého smeru, ktorým by sa mala uberať legislatívna cesta v tejto oblasti. Určite je v poľských právnych predpisoch potrebné brať do úvahy aj všeobecnú diskusiu o zaistení tzv. zložitých procesných dôkazov a otázky, ktorý orgán je oprávnený rozhodnúť o zničení pre život a zdravie nebezpečných látok a predmetov v situácii, kedy musí nastať okamžitá likvidácia z dôvodu bezprostredného ohrozenia života a zdravia, ako je to napríklad v prípade nemeckých a belgických právnych predpisov. Poľské právne predpisy by v oblasti zaistenia, prepravy, skladovania a likvidácie nebezpečných dôkazov mali definovať podmienky a metódy na likvidáciu týchto látok a ich vzoriek s cieľom zabezpečiť riadny priebeh prípravného konania a náklady, ktoré sú obsiahnuté napríklad v belgických právnych normách. Poľské právne predpisy v oblasti prepravy nebezpečných právnych dôkazov by mali odpovedať na otázky: kto a kedy znáša náklady na prepravu život a zdravie ohrozujúcich látok a predmetov a ako dlho sa majú prechovávať vzorky zabezpečených látok ohrozujúcich život a zdravie a uviesť podrobný postup schvaľovania prevzatia týchto látok.

Problematika uvedených otázok si iste zaslúži osobitný prieskum a vyžaduje použitie vedomostí nielen v oblasti práva a kriminalistiky, ale aj v oblasti poznatkov nadobudnutých v praxi štátnymi úradníkmi, ktorí konajú v mene bezpečnosti štátu, pokiaľ ide o zaistenie, uchovávanie a zničenie zložitých procesných dôkazov. Len obratné použitie uvedených zdrojov uvedených vied a praktické vedomosti predstaviteľov dotknutých orgánov v rámci trestného stíhania a predchádzania trestnej činnosti, ochráni štát a jeho obyvateľov pred hrozbami, ktoré so sebou nesú takzvané zložité procesné dôkazy.

[3]Belgický zákon z 25. apríla 2014 zavádzajúci ustanovenia v oblasti výkonu spravodlivosti (Loi portant des dispositions diverses en matière de Justice) – Moniteur Belge č. 143 zo dňa 14. mája 2014, s. 39045-39085.

KONTROLA ODPOČÚVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

prof. JUDr. Jozef ČENTÉŠ, PhD.[1]
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

Anotácia: *V predkladanom príspevku autor venuje pozornosť vybraným aspektom kontroly odpočúvania v trestnom konaní a mimo trestného konania v podmienkach Slovenskej republiky. Rešpektovanie základných práv a slobôd jednotlivca, do ktorých pri odpočúvaní zasahuje orgán verejnej moci kladie do popredia nutnosť určenia hraníc zásahu do týchto práv a slobôd tak, aby odpočúvanie bolo v súlade so zákonom. Uvedené vyžaduje pri odpočúvaní dôsledné skúmanie naplnenia podmienok zásahu najmä do práva na súkromie zo strany orgánu verejnej moci, ktorý musí rešpektovať pravidlá fungovania právneho štátu. S prihliadnutím na tieto okolnosti možno zvýrazniť, že odpočúvanie sa môže vykonávať len tým spôsobom, aby sa nadmerne neobmedzili základné práva a slobody. V nadväznosti na riešenú problematiku autor prezentuje tiež vlastný názor na možnosti prehĺbenia kontroly odpočúvania v Slovenskej republike.*
Kľúčové slová*: odpočúvanie, súd, orgán činný v trestnom konaní, povinné osoby, zákon, legalita, legitimita, proporcionalita.*

Abstract*: In the present paper the author draws attention to selected aspects of control of interception in criminal proceedings and outside of criminal proceedings in the Slovak Republic. Respect for fundamental rights and freedoms to which in interceptions public authorities intervene gives more prominence to the need to identify border of interference with these rights and freedoms so that the interception was lawfully. The mentioned fact requires in interceptions careful examination of the fulfillment of the conditions affecting in particular the right to privacy by the public authority, which must respect the rule of law. In view of these circumstances it can be highlighted that interception may only be exercised in a way that the fundamental rights and freedoms are not unduly limited. Following the examined issues the author also presents his own views on how to step up controls of interception in the Slovak Republic.*
Keywords*: interception, court, law enforcement authority, obliged entities, law, legality, legitimacy, proportionality.*

I. Úvod

Používanie odpočúvacích technológií predstavuje jav, ktorému je venovaná pozornosť odborníkmi z viacerých vedných odborov, ako aj laickej verejnosti. Používaní týchto odpočúvacích technológií najmä v posledných desaťročiach predstavuje čoraz výraznejší zásah do základných práv a slobôd jednotlivca. Štát je postavený pred náročnú úlohu, nachádzať rovnováhu medzi rešpektovaním základných práv a slobôd a limitami určujúcimi charakter právneho štátu na strane jednej a prostriedkami, ktorými sa zasahuje do základných práv a slobôd na strane druhej. Dôsledná ochrana základných práv a slobôd vyžaduje existenciu primeraných a účinných záruk, ktoré sa skladajú najmä zo zodpovedajúcich právnych predpisov a účinnej kontroly ich dodržiavania.[2] S prihliadnutím na utajený charakter odpočúvania, o ktorom dotknutá (odpočúvaná) osoba nemá vedomosť a nemôže tak uplatňovať svoje práva vystupuje do popredia nutnosť určenia hraníc zásahu do týchto práv tak, aby odpočúvanie bolo v súlade so zákonom. Uvedené vyžaduje pri odpočúvaní dôsledné skúmanie naplnenia podmienok zásahu najmä do práva na súkromie zo strany orgánu verejnej moci, ktorý musí rešpektovať pravidlá fungovania právneho štátu. S prihliadnutím na tieto okolnosti možno zvýrazniť, že odpočúvanie sa môže vykonávať len tým spôsobom, aby sa nadmerne neobmedzili základné práva a slobody.

V podmienkach Slovenskej republiky je odpočúvanie (vykonávané orgánmi verejnej moci) v trestnom konaní ustanovené v zákone č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) a mimo trestného konanie v zákone č. 166/2003 Z.z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ochrane pred odpočúvaním“ alebo „zákon č. 166/2003 Z.z.“). Vzhľadom na

---

[1] jozef.centes@flaw.uniba.sk.
[2] ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. XVII. V príspevku sú použité viaceré myšlienky z uvedenej vedeckej monografie.

zameranie príspevku je ďalšej časti venovaná pozornosť kontrole odpočúvania v trestnom konaní, resp. mimo trestného konania.

II. Kontrola odpočúvania v trestnom konaní

Trestný poriadok ustanovuje súdnu kontrolu odpočúvania, ktorá predstavuje zákonnú záruku pred svojvoľným odpočúvaním verejnou mocou, ako nevyhnutnú podmienku spravodlivého procesu v trestnom konaní a ktorej potreba zodpovedá aj rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP"). Zmysel súdnej kontroly odpočúvania podľa Trestného poriadku treba vidieť v tom, že úlohou sudcu pri takomto rozhodovaní je posúdiť, či odpočúvanie, ktorého sa dožaduje zložka mocenského aparátu a ktorým dochádza k zásahu do súkromnej sféry fyzickej osoby, je v medziach Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava") a v súlade s požiadavkami Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor") zakotvujúcimi tzv. negatívnu povinnosť štátu, ktorá spočíva v obmedzení zásahov verejnej moci do súkromného života každého jednotlivca.[3] V tejto súvislosti možno zvýrazniť požiadavku dôslednej a efektívnej súdnej kontroly, a to najmä s prihliadnutím na povahu daného konania, ktoré nepredpokladá účasť protistrany pred rozhodnutím súdu o odpočúvaní. Úloha súdu tak spočíva aj vo „*vyvažovaní procesnej situácie*", pričom súd vždy musí zostať nestranný.[4]

II.1 Zásada sudcu pre prípravné konanie

Požiadavky vyplývajúce z ústavy sú vyjadrené v Trestnom poriadku a to v prípade zásady sudcu pre prípravné konanie, ktorá je ustanovená v § 2 ods. 3 Trestného poriadku nasledovne: „*Ak tento zákon neustanovuje inak, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní o zásahoch do základných práv a slobôd podľa tohto zákona rozhoduje sudca pre prípravné konanie; sudca pre prípravné konanie rozhoduje aj v iných prípadoch ustanovených týmto zákonom*.

Nevyhnutným predpokladom k naplneniu tejto zásady je nielen úloha súdov zabezpečovať spravodlivú ochranu základných práv a slobôd jednotlivca, do ktorých má byť (bolo) zasiahnuté, ale tiež postup súdov v trestnom konaní, pri ktorom budú rešpektovať (dodržiavať) tieto práva. Subjektom oprávneným rozhodnúť o použití odpočúvania (vydať príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky), ako aj o jeho predĺžení, je predseda senátu, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní je ním spravidla sudca pre prípravné konanie, ktorý rozhoduje na základe návrhu prokurátora (pozri výnimku v texte uvedenú v texte pod bodom II.2 – pozn. autora).

Príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky predstavuje jednu z foriem rozhodnutí súdu. Príkazom sa operatívne realizujú úkony trestného konania, ktoré zasahujú do základných práv a slobôd iných osôb, pričom je potrebné ho vykonať spravidla bez väčšieho omeškania, aby nebol ohrozený účel trestného konania. Vydanie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky má v praxi dva následky. Jednak dochádza k tomu, že možno uskutočňovať vo vymedzenom rozsahu odpočúvanie, a jednak týmto odpočúvaním sa získavajú dôkazy, ktoré sú potom v trestnom konaní použiteľné na preukázanie rozhodujúcich skutočností riešených v rámci trestného konania.[5]

Z formálneho hľadiska sa musí jednať o príkaz vydaný písomne. Vzhľadom na špecifickosť príkazu Trestný poriadok ustanovuje osobitné náležitosti príkazu (napr. proti nemu nie je prípustný opravný prostriedok), vrátane jeho odlišného doručovania. V dôsledku okolnosti, že príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky nemá povahu uznesenia nedoručuje sa napr. obvinenému, čím sa zabraňuje zmareniu účelu jeho vydania.

Vzhľadom na charakter príkazu možno zvýrazniť nutnosť dôsledného splnenia zákonných podmienok potrebných k vydaniu príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. Táto nutnosť je daná najmä charakterom tohto zásahu do súkromnej sféry fyzickej osoby,

[3] Primerane pozri I. ÚS 117/07. ČENTÉŠ, J.: K odpočúvaniu a zaznamenávaniu telefonického rozhovoru. In: Justičná revue, 61, 2009, č. 5, s. 607.
[4] II. ÚS ČR 789/06.
[5] Primerane pozri I. ÚS 274/05.

nemožnosťou podania opravného prostriedku proti príkazu, ako aj tým, že dotknuté osoby sa môžu dozvedieť o existencii príkazu až dodatočne (ak vôbec), keď už zásah bol realizovaný. Uvedené vyžaduje potrebu dôsledného naplnenia jeho obsahových náležitostí, ktoré musia zodpovedať nielen požiadavkám zákona, ale najmä ústavným princípom, z ktorých zákonné ustanovenie vychádza, resp., ktoré spätne limitujú jeho interpretáciu. Uvedená potreba možno zvýrazniť tým, že odpočúvanie predstavuje obzvlášť závažný zásah do základných práv a slobôd fyzickej osoby, najmä do práva na súkromie.

II.2 Príslušnosť súdu v predsúdnom konaní

Dôležitou okolnosťou je tiež úprava príslušnosti súdov v zákone. Trestný poriadok je zákonom, ktorý ustanovuje vecnú a miestnu príslušnosť súdov pri odpočúvaní a zázname telekomunikačnej prevádzky v predsúdnom konaní a v konaní pred súdom.

Vecne príslušným na vydanie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky v predsúdnom konaní (postup pred začatím trestného stíhania, prípravné konanie) sú:

d) okresný súd v sídle krajského súdu, ktorý by bol príslušný na konanie o obžalobe,
e) Špecializovaný trestný súd, ak ide o veci patriace do jeho pôsobnosti (§ 14 Trestného poriadku) alebo
f) okresný súd uvedený v osobitnom zákone (pozri § 24 ods. 4 a 16 ods. 2 Trestného poriadku), ktorý by bol príslušný na konanie o obžalobe.

Ak je takých súdov viac (napr. v prípade okresných súdov v sídle krajského súdu; príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vydá súd, v ktorého obvode je činný prokurátor, ktorý podal príslušný návrh).

Nutnosť rešpektovania ustanovení Trestného poriadku o príslušnosti súdu pri vydaní príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky možno podporiť aj rozhodnutím Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“), podľa ktorého, ak bol príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vydaný sudcom krajského súdu (išlo o príkaz vydaný podľa Trestného poriadku účinného do 31. decembra 2005 - pozn. autora) vo veci, v ktorej je na tento úkon príslušný sudca Špecializovaného trestného súdu, podľa § 119 ods. 2 Trestného poriadku nemožno naň prihliadnuť ako na zákonný dôkaz. Dôkaz získaný v rozpore so zákonom prenáša svoju nezákonnosť, a procesmi nepoužiteľnosti aj na ďalší dôkaz, ktorý vychádza z obsahu nezákonne získaného dôkazu.[6]

Významnou okolnosťou pri rozhodovaní o odpočúvaní je, či súhlas súdu musí byť vydaný vždy vopred, alebo či môže iný orgán verejne moci (orgán činný v trestnom konaní) použiť odpočúvanie aj skôr s tým, že o súhlas súdu požiada až následne. Trestný poriadok rieši uvedenú okolnosť tak, že za osobitných podmienok oprávňuje prokurátora vydať príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní. Tento postup je možný za splnenia týchto kumulatívnych podmienok:

a) ide o postup pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní,
b) vec neznesie odklad,
c) príkaz sudcu pre prípravné konanie nemožno získať vopred,
d) odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky nie je spojené so vstupom do obydlia iného,
e) nejde o prípad podľa § 115 ods. 5 Trestného poriadku.

Súčasne sa vyžaduje, aby príkaz vydaný prokurátorom bol do 24 hodín potvrdený sudcom pre prípravné konanie, inak stráca platnosť. Informácie získané na základe sudcom nepotvrdeného príkazu vydaného prokurátorom sú nepoužiteľné ako dôkaz na účely trestného konania a musia sa predpísaným spôsobom bezodkladne zničiť. Vzhľadom na charakter zásahu do základných práv a

[6] Tpj 32/2011-6, bod III. In: Zo súdnej praxe, 2012, č. 4, s. 179.

slobôd je vydanie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky prokurátorom v praxi celkom výnimočné.

Z právnej úpravy odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky možno vyvodiť, že týmto inštitútom možno zasiahnuť aj do domovej slobody. Takýto postup je prípustný v prípade nasadenia tohto informačno-technického prostriedku v spojení s tajným vstupom do obydlia. V takomto prípade, prokurátor nie je oprávnený vydať príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky.

II.3 Policajná kontrola odpočúvania

Súdna kontrola v trestnom konaní sa obmedzuje iba na rozhodovanie o návrhu na vydanie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, prípadne na predĺženie času trvania odpočúvania. Predmetom súdnej kontroly nie je priebežná kontrola zákonnosti odpočúvania, ktorá je zverená policajtovi alebo príslušnému útvaru Policajného zboru, pretože len tieto mocenské zložky štátu majú povinnosť neustále skúmať trvanie dôvodov, ktoré viedli k vydaniu príkazu; ak zistia, že tieto dôvody pominuli, odpočúvanie musia ukončiť a o tejto skutočnosti informovať sudcu, ktorý vydal príkaz, a v prípravnom konaní aj prokurátora.

III. Kontrola odpočúvania mimo trestného konania

Odpočúvanie mimo trestného konania ustanovuje zákon o ochrane pred odpočúvaním a to úpravou informačno-technických prostriedkov.[7] Uvedenú skutočnosť možno podporiť znením § 1 ods. 2 zákona č. 166/2003 Z.z. podľa ktorého „*tento zákon sa nevzťahuje na použitie informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní podľa osobitného zákona*.“ Týmto osobitným zákonom, na ktorý odkazuje zákon o ochrane pred odpočúvaním, je Trestný poriadok.[8] V prípade použitia informačno-technických prostriedkov je prípustný iba taký zásah do súkromia jednotlivca zo strany orgánov verejnej moci, ktoré sú v tomto zákone označené ako „orgány štátu“ (Policajný zbor, Slovenská informačná služba, Vojenské spravodajstvo, Zbor väzenskej a justičnej stráže a Finančná správa), ktorý je legálny, legitímny a proporcionálny.[9]

V odbornej literatúre sa rozlišuje kontrola odpočúvania individuálna a druhová. Pri individuálnej kontrole orgán verejnej moci dohliada na zákonnosť použitia odpočúvania v konkrétnom prípade, voči presne identifikovanej osobe. Individuálnu kontrolu v zmysle zákona o ochrane pred odpočúvaním vykonáva súd. Účelom druhovej kontroly je dohľad nad používaním sledovacích technológií orgánmi verejnej moci pri odpočúvaní v prípade, keď sa tieto technológie použili (v súlade so zákonom, aj spôsobom nesúladným so zákonom).Túto kontrolu v zmysle zákona o ochrane pred odpočúvaním vykonáva Národná rada Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“).

III. 1 Súdna kontrola odpočúvania mimo trestného konania

Úprava zákonných podmienok informačno-technického prostriedku je všeobecná, a to tak z hľadiska určenia podmienok a rozsahu ochrany súkromia bez rozlíšenia medzi orgánmi štátu, ktoré sú oprávnené ho použiť.[10]

---

[7] Pozri § 2 ods. 1 zákona č. 166/2003 Z.z.

[8] Podrobnejšie pozri ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 46 a nasl.

[9] HOLLANDER, P.: Zásada proporcionality. Jednosmérná ulice anebo hermeneutický kruh ? In: ŠIMÍČEK, V.: Právo na soukromí. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. 1. Vydání, 2011, s. 20 a nasl. ČENTÉŠ, J.–LAZAREVA, N.: Legalita, legitimita a proporcionalita odpočúvania a zaznamenávania telekomunikačnej prevádzky. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou „Aktuálne otázky trestného zákonodarstva“ – pocta akademikovi, Dr. H. c. prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. k 80. narodeninám, konanej dňa 19. januára 2012, Bratislava: Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, s. 183 – 198.

[10] Podrobnejšie pozri ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 150 a nasl..

V súvislosti so súdnou kontrolu odpočúvania zákon o ochrane súkromia ustanovuje obsahové náležitosti žiadosti o udelenie súhlasu sudcom na použitie informačno-technického prostriedku, ktorými sú:

a) druh informačno-technického prostriedku, ktorý sa má použiť, miesto jeho použitia, navrhovaný čas trvania jeho použitia, údaje o osobe, voči ktorej sa má tento prostriedok použiť,
b) informácie o predchádzajúcom neúčinnom alebo podstatne sťaženom odhaľovaní a dokumentovaní činnosti, pre ktorú sa podáva žiadosť,
c) dôvody na použitie informačno-technického prostriedku.

Nutnosť kvalifikovaného odôvodnenia žiadosti možno podporiť aj tým, že súd nesmie rozhodnúť o žiadosti, ktorá nemá zákonom ustanovené náležitosti, a takúto žiadosť vráti žiadateľovi ako neúplnú.

III.2 Príslušnosť súdu na rozhodnutie o použití informačno-technického prostriedku

Zákon o ochrane pred odpočúvaním ustanovuje postup, ktorý musí byť dodržaný, ak niektorý z orgánov štátu zamýšľa použiť informačno-technický prostriedok. O použití informačno-technického prostriedku je vecne príslušný rozhodnúť krajský súd; to neplatí, ak ide o vec patriacu do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu (§ 14 Trestného poriadku). Miestne príslušným krajským súdom na rozhodovanie o súhlase na použitie informačno-technického prostriedku je ten, v ktorého obvode má sídlo žiadateľ o vydanie súhlasu na ich použitie alebo jeho organizačný útvar; alebo krajský súd, v ktorého obvode sa nachádza objekt Zboru väzenskej a justičnej stráže, ak sa majú použiť informačno-technické prostriedky v tomto objekte.

O použití tohto informačno-technického prostriedku rozhoduje sudca príslušného súdu udelením alebo neudelením písomného súhlasu na použitie. Udelenie súhlasu má v praxi dva následky. Jednak dochádza k tomu, že je možné uskutočňovať vo vymedzenom rozsahu odpočúvanie, a jednak týmto odpočúvaním sa môžu získať dôkazy, ktoré sú potom v trestnom konaní použiteľné na preukázanie rozhodujúcich skutočností riešených v rámci trestného konania.[11] Zmysel zákonnej požiadavky predchádzajúceho súhlasu sudcu všeobecného súdu na použitie informačno-technického prostriedku treba vidieť v tom, že úlohou sudcu pri takomto rozhodovaní je, aby pri viazanosti ústavou a dohovorom posúdil, či použitie informačno-technického prostriedku, ktorého sa dožaduje orgán štátu, a ktorým dochádza k zásadu do základných práv a slobôd, je v medziach ústavy a zároveň, či je konformný s požiadavkami dohovoru zakotvujúcim tzv. negatívnu povinnosť štátu spočívajúcu v obmedzení zásahov verejnej moci do súkromného života každého jednotlivca. Z doktríny ESĽP vyplýva, že aj (...) „*zásah, ktorý má svoj právny základ v zákonnej norme, môže v konkrétnom prípade znamenať neoprávnený zásah do základných práv garantovaných ústavou resp. dohovorom*.“[12]

O písomnej žiadosti na udelenie súhlasu na použitie informačno-technického prostriedku, ktorá bola doručená príslušnému súdu, má tento zákonný súd nielen právo konať, ale aj povinnosť konať a rozhodnúť.[13] Ak zistí žiadateľ, že dôvody použitia informačno-technického prostriedku pominuli, zabezpečí okamžité skončenie používania informačno-technického prostriedku. Žiadateľ písomne informuje súd, ktorý vydal súhlas na použitie informačno-technického prostriedku, o dni vrátane presnej hodiny, kedy došlo k skutočnému ukončeniu používania informačno-technického prostriedku.

Zákon o ochrane pred odpočúvaním rieši situáciu v prípade, ak sa má informačno-technický prostriedok použiť v miestach, ktoré nie sú verejne prístupné napr. v obydlí. V takomto prípade, zákonný sudca rozhodne aj o tom, či sa súhlas vzťahuje aj na vstup na tieto miesta.

Významnou skutočnosťou pri záruke rozhodnutia o obmedzení súkromia pri odpočúvaní je, či súhlas súdu musí byť vydaný vždy vopred, alebo či môže orgán štátu použiť odpočúvanie aj skôr s tým, že o súhlas súdu požiada až následne.

---

[11] I. ÚS 247/05. Primerane pozri aj uznesenie najvyššieho súdu z 20. mája 2014, sp. zn. 1 To 8/2014.
[12] Primerane pozri I. ÚS 117/07.
[13] Primerane pozri R 95/2002.

Zákon o ochrane pred odpočúvaním umožňuje len Policajnému zboru použiť informačno-technický prostriedok, bez predchádzajúceho súhlasu zákonného sudcu. Tento postup je možný za splnenia týchto kumulatívnych podmienok:

a) vec neznesie odklad,
b) dôvodné podozrenie z páchania trestného činu,

Zákon o ochrane pred odpočúvaním v prípade tohto postupu ustanovuje oznamovaciu povinnosť Policajného zboru voči súdu. Pri plnení tejto povinnosti Policajný zbor do jednej hodiny od začatia použitia informačno-technického prostriedku pri odpočúvaní a zaznamenávaní v rámci telekomunikačných činností oznámi zákonnému sudcovi začatie jeho použitia. Do šiestich hodín od začatia použitia informačno-technického prostriedku Policajný zbor predloží žiadosť na použitie informačno-technického prostriedku zákonnému sudcovi; žiadosť musí obsahovať aj čas začatia použitia informačno-technického prostriedku. Ak Policajný zbor nedostane dodatočný písomný súhlas zákonného sudcu do 12 hodín od začiatku použitia informačno-technického prostriedku alebo ak zákonný sudca nevyhovie žiadosti o dodatočný súhlas, jeho použitie sa bezodkladne skončí a získaný záznam z odpočúvania sa zničí.

Pre úplnosť možno uviesť, že obdobnú možnosť zákon nepripúšťa pri ostatných orgánoch štátu, ktoré môžu používať informačno-technický prostriedok len na základe predchádzajúceho súhlasu zákonného sudcu.

Zákon o ochrane pred odpočúvaním umožňuje predĺženie doby používania informačno-technického prostriedku o ďalších šesť mesiacov. O tomto predĺžení je oprávnený rozhodnúť zákonný sudca, a to na základe novej žiadosti žiadateľa. Ďalší súhlas sa musí písomne udeliť v písomnej forme najneskôr v posledný deň plynutia lehoty predchádzajúceho súhlasu zákonného sudcu na použitie tohto informačno-technického prostriedku. Ak zákonný sudca túto dobu nepredĺži a ďalší súhlas na použitie informačno-technického prostriedku neudelí, musí sa použitie tohto inštitútu skončiť v posledný deň lehoty určenej v súhlase na jeho použitie.

Sudca, ktorý udelil súhlas na používanie informačno-technického prostriedku je povinný v priebehu použitia tohto inštitútu sústavne skúmať, či trvajú dôvody jeho použitia. Ak tieto dôvody pominuli je povinný bezodkladne rozhodnúť o skončení jeho použitia. Rovnakú povinnosť majú orgán štátu a príslušný útvar Policajného zboru, ktorý technicky zabezpečuje používanie informačno-technického prostriedku. V prípade, ak zistia, že tieto dôvody pominuli sú povinní použitie tohto informačno-technického prostriedku bezodkladne skončiť. O skončení použitia informačno-technického prostriedku sú povinní informovať zákonného sudcu.

IV. Kontrola odpočúvania vykonávaná Národnou radou Slovenskej republiky

Národná rada vykonáva kontrolu vo vzťahu k odpočúvaniu jednak tým, že schvaľuje zákony a tým vytvára právny rámec, ktorý umožňuje orgánom verejnej moci odpočúvať, ako aj tým, že má právo kontrolovať dodržiavanie zákonov. Uvedené skutočnosti možno vyvodiť z článku 86 písm. a) ústavy podľa ktorého *„Do pôsobnosti Národnej rady Slovenskej republiky patrí najmä uznášať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonoch a kontrolovať, ako sa dodržiavajú.“*

Ústava neustanovuje spôsob vykonávania kontrolnej pôsobnosti národnej rady. Vo vzťahu k odpočúvaniu ustanovuje kontrolnú pôsobnosť zákon o ochrane pred odpočúvaním. V zmysle tohto zákona národná rada vykonáva kontrolu používania informačno-technických prostriedkov, pričom na účely výkonu kontroly zriaďuje komisiu na kontrolu používania informačno-technických prostriedkov (ďalej len „komisia“).

Zákon o ochrane pred odpočúvaním ustanovuje zloženie komisie a podmienky, ktoré musia spĺňať členovia komisie a oprávnenia členov komisie pri výkone ich činnosti.

Komisia sa skladá z predsedu komisie a ďalších siedmich členov komisie, ktorí sú pri svojej činnosti nezávislí. Samotní členovia komisie musia spĺňať nasledovné podmienky, ktorými sú, že členom komisie môže byť len občan Slovenskej republiky, ktorý je držiteľom platného osvedčenia Národného bezpečnostného úradu na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami stupňa

utajenia „Prísne tajné“, dosiahol vek 40 rokov, vykonával funkciu sudcu, prokurátora, príslušníka spravodajskej služby alebo Policajného zboru alebo inú funkciu, povolanie alebo zamestnanie v oblasti právnej a bezpečnostnej teórie a praxe alebo medzinárodných vzťahov a diplomacie najmenej 10 rokov a má vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa.

Kontrolu používania informačno-technických prostriedkov vykoná komisia raz ročne, kedykoľvek z vlastného podnetu alebo z podnetu výboru podľa odseku 2, alebo na základe podnetu občana Slovenskej republiky, ak sa domnieva, že sa informačno-technické prostriedky používajú voči nemu. Zákon o ochrane pred odpočúvaním oprávňuje členov komisie požadovať prístup do osobitnej evidencie informačno-technických prostriedkov za určené obdobie, ktorú je na tento účel orgán štátu povinný viesť v listinnej podobe, požadovať prístup do osobitnej evidencie informačno-technických prostriedkov za určené obdobie, ktorú je na tento účel orgán štátu povinný viesť v listinnej podobe, vstupovať spoločne v sprievode príslušníka príslušného orgánu štátu do určeného chráneného priestoru orgánu štátu, v ktorom sa nachádza osobitná evidencia, požadovať od orgánu štátu na nahliadnutie zápisnicu o zničení záznamu, vyžadovať súčinnosť orgánu štátu potrebnú na vykonanie kontroly a pod.

Národná rada kontroluje dodržiavanie zákonov pri používaní ITP dva razy ročne tak, že v pléne prerokuje správy výborov o stave použitia informačno-technických prostriedkov. Súčasťou správ musí byť každý zistený prípad nezákonného použitia informačno-technických prostriedkov, vrátane informácie o zodpovednosti osôb podľa § 8 zákona č. 166/2003 Z.z. Správou sa nesmie odhaliť totožnosť osôb, proti ktorým sa použili informačno-technické prostriedky, ani inak porušiť ich právo na súkromie. Správou sa nesmie odhaliť ani totožnosť osoby, ktorá sa v súlade so zákonom podieľala na použití informačno-technického prostriedku.

Z uvedených skutočností vyplýva, že Národná rada výbor vykonáva v podstate druhovú kontrolu používania informačno-technických prostriedkov. V prípade, keď príslušný výbor národnej rady na základe prerokovania protokolu o výsledku kontroly zistí skutočnosti, ktoré odôvodňujú podozrenie z porušenia tohto zákona pri použití informačno-technického prostriedku, informuje o tomto podozrení predsedu Národnej rady Slovenskej republiky; tento protokol zároveň predloží generálnemu prokurátorovi Slovenskej republiky.

V. Záver

Vzhľadom na charakter odpočúvania, ktorý predstavuje významný zásah do základných práv a slobôd vyjadruje autor príspevku názor, že je vhodné zaoberať sa právnou úpravou priebežnej kontroly odpočúvania súdom v predsúdnom konaní. V tejto súvislosti možno uviesť, že odpočúvanie podľa Trestného poriadku môže trvať šesť mesiacov (môže byť aj predĺžené o ďalšie dva mesiace, a to aj opakovane) a bolo by v prospech posilnenia základných práv a slobôd odpočúvanej osoby, ak by okrem policajta alebo príslušného útvaru vykonával priebežnú kontrolu aj sudca pre prípravné konanie (napr. raz za dva mesiace). Sudca pre prípravné konanie by v takomto prípade disponoval informáciami potrebnými na posúdenie, či dôvody odpočúvania trvajú, alebo nie; ak by zistil, na podklade informácií získaných odpočúvaním, že netrvajú, mohol by rozhodnúť o ukončení odpočúvania aj pred uplynutím času, na aký vydal príkaz (obdobne ako zákonný sudca podľa § 4 ods. 6 zákona o ochrane pred odpočúvaním). Riešenie v súčasnosti možno vidieť v tom, že sudca určí v príkaze na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky lehotu na predloženie informácií získaných odpočúvaním.

Z hľadiska zákona o ochrane pred odpočúvaním je potrebné zvažovať možnosti prehĺbenia súdnej kontroly v smere priebežnej kontroly použitia informačno-technických prostriedkov a častejšej kontroly najmä v prípade predĺženia doby použitia informačno-technických prostriedkov.

Resumé

Autor v príspevku vyjadruje vlastné názory k aktuálnej téme kontroly odpočúvania v trestnom konaní, ako aj mimo trestného konania. V príspevku zvýrazňuje nutnosť rešpektovania základných

práv a slobôd jednotlivca, do ktorých zasahujú orgány verejnej moci pri odpočúvaní. V závere príspevku vyjadruje námety pro futuro.

Zoznam bibliografických odkazov

Čentéš, J.: K odpočúvaniu a zaznamenávaniu telefonického rozhovoru. In: Justičná revue, 61, 2009, č. 5, s. 603-622.

Čentéš, J.–Lazareva, N.: Legalita, legitimita a proporcionalita odpočúvania a zaznamenávania telekomunikačnej prevádzky. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou „Aktuálne otázky trestného zákonodarstva“ – pocta akademikovi, Dr. H. c. prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. k 80. narodeninám, konanej dňa 19. januára 2012, Bratislava: Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, s. 183 – 198.

Čentéš a kol.: Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. Šamorín: Heuréka, 2012, 864 s.

Čentéš, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty. Bratislava: C. H. Beck, 2013, 272 s.

Holländer, P.: Zásada proporcionality. Jednosmérná ulice anebo hermeneutický kruh ? In: Šimíček, V.: Právo na soukromí. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. 1. Vydání, 2011.

SŤAŽNOSŤ OBVINENÉHO PROTI UZNESENIU O VZNESENÍ OBVINENIA A JEJ VÝZNAM

JUDr. Peter ČOPKO
Katedra trestného práva
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Anotácia : *Ak uznesenie o vznesení obvinenia možno považovať za významný medzník v priebehu trestného konania i trestného stíhania súčasne, tak sťažnosť voči nemu bude v zásade prvým, Trestným poriadkom formálne prípustným a predpokladaným, vyjadrením stanoviska obvineného k tomuto závažnému rozhodnutiu, ktoré sa ho bezprostredne dotýka. Aj keď v tomto prípade zrejme nejde o žiadny nový inštitút, ale o štandardný riadny opravný prostriedok, cieľom autora je priblížiť a vyhodnotiť praktickú aplikáciu tohto inštitútu z hľadiska jeho významu pre obvineného, ako osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie, súčasne tiež z hľadiska taktiky obhajoby, osobitne potom, realizovanej prostredníctvom obhajcu.*
Kľúčové slová *: vznesenie obvinenia, sťažnosť, obvinený, obhajca, lehota, rozhodovanie o sťažnosti*

Anotation : *If a resolution of accusing can be regarded as a significant milestone during criminal proceedings a complaint against accusing is the first principle, the Criminal Procedure formally permitted and anticipated. The accused can express opinions against this serious decision which is directly concerned to the accused. Although in this case obviously is not a new institution, but rather a standard remedy, the aim of the author is to present and evaluate the practical application of this institute in terms of its importance to the accused as the person against whom criminal proceedings is leaded and at the same time also in terms of tactics defense, especially after realized through attorney.*
Key words : *the accusing, a complaint, accused, attorne, time limit, deciding about complain*

Vychádzajúc z platnej právnej úpravy možno konštatovať, že sťažnosť je jedným z riadnych opravných prostriedkov smerujúcich proti neprávoplatným rozhodnutiam, konkrétne voči uzneseniu. V zmysle § 185 ods.2 Trestného poriadku (ďalej len „Tr. por.“) sťažnosťou možno napadnúť každé uznesenie policajta, okrem uznesenia o začatí trestného stíhania. Keďže o vznesení obvinenia rozhoduje policajt uznesením, je voči tomuto rozhodnutiu policajta, v zmysle vyššie uvedeného, možné podať sťažnosť. „Uznesenie o vznesení obvinenia je účinné od jeho vydania, lebo zákon proti nemu síce pripúšťa sťažnosť (§185 ods.2), avšak táto sťažnosť nemá odkladný účinok (§185 ods.6) a preto je vykonateľné.“ [1]

Vzhľadom k tomu, že osoba proti ktorej sa vedie trestné konanie sa účinne môže brániť voči obvineniu až potom, čo o takomto obvinení bolo rozhodnuté orgánom činným v trestnom konaní (spravidla policajtom, prípadne prokurátorom) a bolo jej takéto uznesenie o vznesení obvinenia aj doručené alebo oznámené, **sťažnosť sa stáva, v zásade, prvou možnosťou obvineného na vyjadrenie nesúhlasu s dôvodnosťou vedenia trestného stíhania voči nemu, výhrad voči zákonnosti konania, postupu orgánov činných v trestnom konaní, kvalifikácii skutku, namietaní premlčania trestného stíhania, resp. uvádzania akýkoľvek iných relevantných dôvodov, ktoré by mohli viesť k zrušeniu tohto rozhodnutia a tým aj vedenia trestného stíhania voči tejto osobe.** Nie je však súčasne vylúčené, že osoba proti ktorej sa trestné konanie vedie, svoj „postoj“ k prebiehajúcemu trestnému stíhaniu v prípadoch, kde začalo trestné stíhanie pôvodne len „vo veci“, eventuálne prejaví už aj skôr, a to v procesnej pozícii tzv. „podozrivej osoby“. [2]

Obvinený sa pritom o svojom obvinení najčastejšie dozvedá na základe písomnej zásielky doručenej prostredníctvom pošty, kedy je uznesenie o vznesení obvinenia doručované spravidla spolu s predvolaním k výsluchu alebo oznámením vyhláseného uznesenia o začatí trestného stíhania a obvinení pred prvým výsluchom, v postavení obvineného (napr. v prípade, ak vzneseniu obvinenia

[1] MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 2010. s. 567.

[2] Porovnaj. ČOPKO, P. 2014. Zásada práva na obhajobu a niektoré aspekty jej uplatnenia do vznesenia obvinenia prípravnom konaní. In. *Princípy a zásady v trestnom práve. Zborník ved. prác z medz. vedeckej konferencie konanej dňa 16.-17.septembra 2014 organizovanej Katedrou trestného práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Košice, UPJŠ v Košiciach, 2014, s.229-245.

bezprostredne predchádzal zaisťovací úkon - zadržanie podozrivého). V takomto prípade je policajt, v zmysle § 206 ods.2 Tr. por. povinný vydať obvinenému rovnopis tohto rozhodnutia. Aj keď platný Tr. por. formu, a v zásade ani obsah, v prípade podanej sťažnosti, neurčuje (resp. nepredpisuje splnenie osobitných požiadaviek), limitujúcimi faktormi sú však lehota na podanie sťažnosti, ktorá je v prípade podania sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia trojdňová od oznámenia uznesenia (§ 187 ods.1 Tr. por.) a požiadavka, aby takúto sťažnosť podala oprávnená osoba. Oprávnenou osobou je predovšetkým samotný obvinený, ako osoba, ktorej sa uznesenie priamo dotýka (§ 186 ods.1 Tr. por.), v jeho zastúpení jeho obhajca a v konaní proti mladistvému aj jeho zákonný zástupca a orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, a to aj proti vôli mladistvého obvineného. Lehota na podanie sťažnosti im v takomto prípade plynie samostatne, a to aj pre obhajcu, ktorý zastupuje mladistvého obvineného.

V prípade, ak obvinenému bolo obvinenie oznámené vyhlásením rozhodnutia v jeho prítomnosti postačí, ak obvinený uvedie svoju sťažnosť do zápisnice o priebehu výsluchu obvineného. Ak podáva obvinený sťažnosť písomne je potrebné ju podať najneskôr v tretí deň odo dňa oznámenia obvinenia (v prípade doručovania uznesenia o vznesení obvinenia, v tretí deň odo dňa takéhoto doručenia). V prípade, ak by bola sťažnosť podaná obvineným po tejto lehote, bude nadriadeným orgánom v zmysle § 193 ods. 1 písm. b/ Tr. por. zamietnutá, z dôvodu, že bola podaná oneskorene. Výnimku budú tvoriť prípady, ak sa obvinený riadil nesprávnou lehotou na podanie sťažnosti, uvedenou v uznesení o vznesení obvinenia alebo ak zmešká lehotu z dôležitých dôvodov a požiada o navrátenie lehoty postupom podľa § 64 Tr. por.

Vhodné je tiež uviesť, že márnym uplynutím lehoty obvinenému, ktorý nemá obhajcu, uplynie lehota aj jeho obhajcovi, ktorého si následne zvolil, ako aj obhajcovi, ktorý by mu bol prípadne neskôr ustanovený. Uvedenému záveru svedčí aj právny názor vyjadrený v Uznesení Najvyššieho súdu SR zo 7. júna 2011, spz.zn.2 Tost 13/2011: *„Ak obvinený, ktorý nemá (a nemusí mať) obhajcu podal sťažnosť proti uzneseniu oneskorene, čo je dôvodom na zamietnutie sťažnosti podľa § 193 ods. 1 písm. b/ Tr. por., uznesenie nadobúda právoplatnosť v zmysle § 184 ods. 1 písm. b/ bod 1 Tr. por. márnym uplynutím lehoty na podanie sťažnosti uvedenej v § 187 ods. 1 veta prvá Tr. por. Za týchto okolností oznámenie obvineného v oneskorene podanej sťažnosti, že si volí obhajcu alebo žiada o ustanovenie obhajcu podľa § 40 ods. 2 Tr. por., nevyvoláva potrebu doručiť uznesenie zvolenému alebo následne ustanovenému obhajcovi v zmysle § 179 ods. 2 veta prvá, časť za bodkočiarkou Tr. por. a plynutie lehoty na podanie sťažnosti sa neobnoví.*“ [3] Výnimkou sú len prípady, uvedené v § 186 ods. 1 Tr. por., kedy obhajcovi., resp. aj niektorým iným subjektom (zákonný zástupca, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately) plynie lehota na podanie tohto opravného prostriedku samostatne. Najčastejšie pôjde o prípady vedenia osobitného spôsobu konania proti mladistvým (§ 336 a nasl. Tr. por.), resp. prípady, kedy je trestné stíhanie vedené voči obvinenému, ktorý je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo ktorého spôsobilosť na právne úkony je obmedzená. V týchto prípadoch však ide súčasne o naplnenie jedného z dôvodu povinnej obhajoby, v zmysle § 37 Tr. por., konkrétne ods.1, písm. b/, kde obvinený musí mať obhajcu už v prípravnom konaní. Súčasne, s poukazom na znenie § 179 ods. 3 Tr. por., je však potrebné v týchto prípadoch uznesenie, vrátane uznesenia o vznesení obvinenia, oznámiť nielen obvinenému, ale aj jeho obhajcovi a zákonnému zástupcovi. Nad rámec uvedených prípadov, je potrebné uznesenie, proti ktorému je prípustná sťažnosť (pričom uznesenie o vznesení obvinenia takýmto rozhodnutím nepochybne je), oznámiť popri obvinenom aj jeho obhajcovi aj v prípadoch, ak síce obvinený nemá obmedzenú spôsobilosť na právne úkony, ale je vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave.

Aj keď lehota na podanie sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia je pomerne krátka, som toho názoru, že význam tohto rozhodnutia pre obvineného, odôvodňuje predovšetkým potrebu podať tento opravný prostriedok včas, a to aj bez ohľadu na absenciu

[3] Porovnaj. *Zborník Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, Právne vety zo zbierok rozhodnutí a stanovísk súdov Slovenskej republiky a zbierok a stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky 1993-2013,* Bratislava: Najvyšší súd Slovenskej republiky, 2013. s.181.

jeho bližšieho odôvodnenia (prípadne aj bez akéhokoľvek odôvodnenia). Nie je totiž vylúčené, že k doplneniu sťažnosti dôjde aj po tejto lehote, zrejme však najneskôr do rozhodnutia príslušného orgánu o takejto sťažnosti. § 189 Tr. por., v ods. 1 uvádza dôvody, pre ktoré je možné vo všeobecnosti napadnúť uznesenie, a teda aj uznesenie o vznesení obvinenia. Som toho názoru, že dozorový prokurátor by mal posudzovať a preskúmať, z hľadiska zákonnosti aj takú sťažnosť obvineného, v ktorej nie sú uvádzané žiadne bližšie dôvody, a v prípade zistenia nezákonnosti rozhodnutia o vznesení obvinenia jej aj vyhovieť. Naviac, aj v prípade, ak by takúto sťažnosť podala neoprávnená osoba alebo síce oprávnená osoba, avšak oneskorene, môže sťažnosť slúžiť ako podnet pre prokurátora, na základe ktorého, postupom podľa § 230 ods. 2 písm. e/ Tr. por., zruší takéhoto rozhodnutie policajta ako nezákonné, ak zistí na to dôvod. V každom prípade by však mal obhajca, ktorý prevzal obhajobu obvineného v konkrétnej trestnej veci, v zásade vždy v prvom rade hodnoverne preveriť u klienta, v ktorý deň mu bolo uznesenie o vznesení obvinenia doručené, prípadne oznámené. V prípade, že sa tak stane v posledný deň lehoty na podanie sťažnosti, túto sťažnosť (vyjmúc niektoré osobitné prípady, ako sú uvedené vyššie) aj podať, a to aj bez bližšieho, prípadne žiadneho odôvodnenia aspoň telefaxom alebo inými prostriedkami, ktorých použitie predpokladá ustanovenie § 62 ods. 1 Tr. por. V takomto prípade ju aj potvrdiť písomne alebo ústne do 3 pracovných dní a spolu s jej písomným potvrdením, prípadne aj neskôr, ju aj doplniť o relevantné dôvody, pre ktoré žiada napadnuté uznesenie o vznesení obvinenia zrušiť.

Sťažnosť by však mal obvinený., resp. jeho obhajca v podstate podávať až potom, čo využije právo na nazretie do spisu, v zmysle § 69 Tr. por. Takýto postup by mal byť povinným štandardom v činnosti každého advokáta-obhajcu, ktorý prevezme zastúpenie obvineného v trestnom konaní, bez ohľadu na spôsob prevzatia (voľba alebo ustanovenie), vyjmúc prípady, resp. situácie, ako som ich uviedol vyššie**.** Potrebné je si uvedomiť, že informácie o skutku a súvislostiach s ním, ktoré mu klient - obvinený často pri prvej porade poskytne, sú v mnohých prípadoch neúplné, skreslené, a niekedy aj nepravdivé. V uznesení o vznesení obvinenia, okrem popisu skutku, jeho právnej kvalifikácie, v časti odôvodnenie, mali by sa síce nachádzať rozhodné skutočnosti, o ktoré sa policajt pri rozhodnutí vzniesť obvinenie, opieral, a to aj vzhľadom na osobitný význam tohto rozhodnutia pre ďalší priebeh trestného konania., resp. trestného stíhania. Význam tohto rozhodnutia je možné pritom vnímať aj cez nasledovné vyjadrenie : „Závažnosť vznesenia obvinenia je daná tým, že sa ním určuje predmet trestného konania, lebo obžalobu je možné podať len pre skutok, pre ktorý sa vznieslo obvinenie a súd môže rozhodovať len o skutku, ktorý je uvedený v obžalobnom návrhu. Dôvodnosť vznesenia obvinenia tvorí tzv. materiálne podmienky rozhodovania o väzbe obvineného“.[4] „Na rozdiel od začatia trestného stíhania sa vyžaduje pri vznesení obvinenia záver, že trestný čin spáchala určitá osoba, ktorý sa musí dostatočne odôvodniť. Tomuto záveru musia predchádzať presvedčivejšie zistenia než tie, ktoré postačovali na začatie trestného stíhania.“ [5] V praktickej aplikácii, však tomu tak, mnohokrát, nie je. Odôvodnenie uznesenia o vznesení obvinenia býva často pomerne strohé, niekedy aj nejasné, či rozporuplné. Súčasne je potrebné zdôrazniť, že prílohou uznesenia o vznesení obvinenia nie sú žiadne listinné, vecné, prípade iné dôkazy, o ktoré sa policajt (prípadne prokurátor), ktorý uznesenie vydal, v jeho odôvodnení, opiera. Tieto sa však spravidla už vo vyšetrovacom spise nachádzajú, pričom na ich základe si obvinený, resp. jeho obhajca môže rozhodne vytvoriť objektívnejší obraz o skutku, z ktorého bol jeho klient obvinený, ako aj o aktuálnom stave trestného konania, resp. poznatkov o ňom, ktorými disponujú orgány činné v trestnom konaní. Na základe oboznámenia sa s nimi, je tak potom prirodzene oveľa lepšie možné, zvážiť potrebu podania sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia, predovšetkým však jej obsah. Prirodzene je potrebné mať na pamäti, že v zmysle § 69 ods. 2 Tr. por. môže tak policajt ako aj prokurátor, právo nazrieť do spisu a sním spojené práva zo závažných dôvodov odmietnuť.[6] Obvinený má však právo žiadať prokurátora, resp. nadriadeného

[4] ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2014. s. 435.
[5] ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2014. s. 435.
[6] Pozn. Problematikou posudzovania závažnosti dôvodov pre odmietnutie práva obvineného a jeho obhajcu nazrieť do spisov v prípravnom konaní sa zaoberal Ústavný súd Slovenskej republiky (napr. nález sp.zn. I.ÚS 67/03, nález z sp.zn. I. ÚS 239/04, aj keď v týchto prípadoch primárne v súvislosti s rozhodovaním o väzbe),) ale napr. aj Ústavný súd Českej

prokurátora (v prípade, ak išlo o odmietnutie prokurátorom) o urýchlené preskúmanie závažnosti dôvodov, na základe ktorých orgán činný v trestnom konaní toto právo odmietol.

Otázkou je, či sťažnosť proti uzneseniu o vznesení obvinenia je vhodné podať v každom individuálnom prípade, alebo nie. Vzhľadom k tomu, že pre jej obsah ani formu, nie sú v Tr. por. v podstate určené žiadne konkrétne kritéria, je možné prijať názor, že obvinený by mal takéto svoje právo, v zásade, využiť vždy. Minimálne dosiahne to, že sa jeho vecou bude zaoberať príslušný dozorový prokurátor. Názor prokurátora na dôvodnosť vedenia trestného stíhania voči obvinenému., resp. na existenciu predpokladov na vznesenie obvinenia nemusí byť zhodný s hodnotením policajta, okrem prípadov, ak k vzneseniu obvinenia došlo na pokyn dozorového prokurátora, kde v takomto prípade prokurátor uznesenie o vznesení obvinenia, po preskúmaní jeho dôvodnosti, môže sám zrušiť. Napokon, v súlade s ust. §188 ods.2 Tr. por., môže obvinený podanú sťažnosť vziať výslovne späť, kým sa o nej nerozhodlo, a to aj bez uvedenia dôvodu.

Prirodzene budú existovať prípady, kedy podanie sťažnosti nebude zmysluplné., resp. opodstatnené. Pôjde o situácie, keď sa obvinený chce priznať ku spáchanému skutku (prípadne urobiť vyhlásenie o spáchaní skutku, za ktorý je stíhaný)., napr. v snahe vytvorenia zákonného predpokladu pre možné dosiahnutie „výhody“ v trestnom konaní formou konania dohody o vine a treste alebo vytvorenia podmienok pre rozhodnutie niektorým z iných odklonov (podmienečného zastavenia trestného stíhania, zmieru). Nie sú vylúčené ani prípady, keď motiváciou priznania sa alebo vyhlásenia o spáchaní skutku, bude snaha obvineného zbaviť sa „ťarchy zodpovednosti“ za spáchaný skutok - trestný čin alebo naopak snaha zakryť iný ešte závažnejší trestný čin, či „prevziať zodpovednosť“ za skutočného páchateľa, ktorý je mu blízkou osobou, nielen vo vnímaní blízkej osoby podľa § 130 Tr. por., ale napr. aj z dôvodu členstva v zločineckej skupine, v snahe odviesť pozornosť od „bossov“ takejto skupiny, a pod.

Osobitne je tiež možné posudzovať aj účinky podania sťažnosti a rozhodnutia o nej z hľadiska prekážky „res iudicata“. V prípade, ak sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia, je vyhovené priamo orgánom, ktorý napadnuté uznesenie vydal (spravidla policajt), alebo dozorovým prokurátorom, a **napadnuté rozhodnutie – uznesenie o vznesení obvinenia sa tým zruší, obvinený síce prestáva byť obvineným**, nemožno voči nemu uplatňovať niektoré zaisťovacie prostriedky (napr. väzbu - §71 a nasl. Tr. por., zadržanie zásielok podľa .§108 ods.1 Tr. por. a pod.), **súčasne však prichádza aj pomerne rozsiahle práva, ktoré sú spájané s osobou obvineného** (napr. právo nahliadať do spisu, právo zúčastňovať sa vyšetrovacích úkonov, právo podávať návrhy na dokazovanie a pod.). Významným dôsledkom je však aj skutočnosť, že rozhodnutie o zrušení obvinenia, nemá charakter „res iudicata“ a nebráni tak prípadnému opätovnému vzneseniu obvinenia voči tej istej osobe pre ten istý skutok, a to aj bez prípadného využitia mimoriadneho opravného prostriedku, na rozdiel napr. od právoplatného rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní o zastavení trestného stíhania vedeného voči konkrétnemu obvinenému.

Moje skúsenosti z praxe indikujú aj ďalší poznatok, a to, že o takejto sťažnosti je v niektorých prípadoch rozhodované, s relatívne veľkým časovým odstupom od jej podania, niekoľko týždňov, dokonca mesiacov. Aj keď nepochybne nejde o situáciu porovnateľnú s väzbou, rozhodovaním vo väzobných veciach, kde jednak samotný Tr. por. predpokladá urýchlené rozhodovanie (napr. §2 ods.6. druhá veta Tr. por. [7], tiež § 76 ods.3 Tr. por.), jednak prostredníctvom ustálenej judikatúry., resp. rozhodovacej činnosti Ústavného súdu SR,[8] boli určené spresňujúce kritériá, som toho názoru, **že de lege ferenda by mala byť v Tr. por. stanovená konkrétna lehota, hoc aj len poriadková, v rámci ktorej by malo byť o takejto sťažnosti rozhodnuté, napr. do 10 pracovných dní od**

---

republiky (napr. uznesenie sp.zn. I. ÚS 1267/08, nález sp.zn. III. ÚS 239/04, uznesenie sp.zn. ÚS 627/05, uznesenie sp.zn. ÚS 182/05), pričom relevantná právna úprava tohto postupu v § 65 ods. 2 trestného poriadku, platného v Českej republike, je porovnateľná s úpravou v Slovenskej republike.

[7] Pozn.: § 2 Tr.por., ktorý upravuje základné zásady trestného konania, uvádza: “Ak tento zákon neustanovuje inak, orgány činné v trestnom konaní a súdy konajú z úradnej povinnosti. **Väzobné veci sú povinné vybavovať prednostne a urýchlene.** Na obsah petícií zasahujúcich do plnenia týchto povinností orgány činné v trestnom konaní ani súd neprihliadajú.“

[8] Porovnaj napr. Rozhodnutie Ústavného súdu SR, sp.zn. II. ÚS 55/1998.

podania sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia. Ak totiž dôvody, uvedené v podanej sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia sú dostatočné a presvedčivé pre zrušenie tohto rozhodnutia, odďaľovanie rozhodnutia o takejto sťažnosti je v týchto prípadoch, podľa môjho názoru, nielen nenáležité, ale v konkrétnom prípade evokujúce aj možné porušenie zásady stíhania len zo zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon, prípadne nerešpektovanie aj ďalších zásad – napr. zásadu prezumpcie neviny, zásadu rýchlosti, či zásadu hospodárnosti. Opakovane je vhodné uviesť, že s postavením obvineného je spájaných aj viacero úkonov zasahujúcich do občianskych práv a slobôd, a to tak zaisťovacej povahy (napr. väzba podľa § 71 a nasl. Tr. por., zadržanie obvineného policajtom podľa § 86 Tr. por., predvolanie a predvedenie obvineného podľa § 120 Tr. por., zadržanie zásielok podľa § 108 ods. 1 Tr. por.), tiež úkonov dôkaznej povahy (napr. výsluch obvineného podľa § 121 a nasl. Tr. por., vyšetrenie duševného stavu obvineného podľa § 148 Tr. por.). Naopak, ak prokurátor rozhodujúci o sťažnosti, túto nepovažuje za dôvodnú, nie je žiadna prekážka, aby o takejto sťažnosti rozhodol jej zamietnutím podľa § 193 ods. 1 písm. c/ Tr. por., čo najskôr., resp. v lehote niekoľkých dní.

Na doplnenie je vhodné uviesť, že k zrušeniu uznesenia o vznesení obvinenia je možné dospieť aj bez podania sťažnosti oprávnenou osobou, a to postupom prokurátora podľa § 230 ods. ods.2 písm. e/ Tr. por., ktoré znenie umožňuje prokurátorovi pri výkone dozorových oprávnení, zrušiť nezákonné alebo neopodstatnené rozhodnutia policajta, ktoré môže nahradiť vlastnými rozhodnutiami.[9] Uvedené oprávnenie prokurátora je možné vnímať v širšom význame aj ako súčasť realizácie zásady stíhania len zo zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon., resp. aj ako prejav zásady oficiality. V súvislosti s uvedeným sa preto možno stotožniť s názorom Šimovčeka, ako ho prezentoval vo svojom príspevku na konferencii s názvom Aktuálne problémy prípravného konania trestného, uskutočnenej v apríli 2014 : „Revízia rozhodnutí v prípravnom konaní je založená v prevažnej miere na zásade dispozitívnosti., t.j. predpokladom preskúmavania rozhodnutia je podnet subjektu trestného konania, ktorým je podanie opravného prostriedku. Na druhej strane sa tu uplatňuje zásada oficiality, nakoľko dozorujúci prokurátor má právo preskúmať a zrušiť rozhodnutia policajta a podriadeného prokurátora aj bez podania opravného prostriedku proti takému rozhodnutiu.“ [10]

Záver

Zohľadňujúc viaceré z aspektov významu podania sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia, ako som sa s nimi zaoberal vyššie, je možné vysloviť konštatovanie, že z hľadiska osoby obvineného, ide súčasne spravidla o jeho prvé, a často aj o zásadné, vyjadrenie sa k dôvodnosti vedenia trestného stíhania voči jeho osobe. Využitie práva podať sťažnosť proti uzneseniu o vznesení obvinenia je možno vnímať súčasne aj ako jeden z prvkov uplatnenia kontradiktórnosti v prípravnom konaní. [11] V mnohých prípadoch, osobitne, ak je obvinený zastúpený obhajcom, sa obsahom podanej sťažnosti, (prípadne rozhodnutím o nevyužití práva na jej podanie), formuje a určuje aj taktika budúcej obhajoby, a to nielen nevyhnutne pre štádium prípravného konania, ale aj pre súdnu fázu trestného konania. Zdieľam však súčasne názor, že lehota pre rozhodovanie o takejto sťažnosti, by vzhľadom na závažné účinky vznesenia obvinenia, mala byť určená zákonom.

Resumé: Autor sa vo svojom príspevku zamýšľa nad významom využitia práva na podanie sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia, z hľadiska záujmov osoby proti ktorej sa konanie vedie. Zohľadňujúc platnú právnu úpravu úpravy tohto riadneho opravného prostriedku, v kontexte významu uznesenia o vznesení obvinenia pre postavenie obvineného, pokúša sa vyhodnotiť potrebu a opodstatnenosť využívania tohto inštitútu v jeho praktickej realizácii. Osobitnú pozornosť venuje rozhodovaniu o jeho aplikácii, v prípadoch zastúpenia obvineného obhajcom. V závere dospieva k názoru o vhodnosti zákonného určenia lehoty pre rozhodnutie o takejto sťažnosti, de lege ferenda.

[9] § 230 ods.2 písm. e/ Tr. por.

[10] ŠIMOVČEK, I. Revízia rozhodnutí v prípravnom konaní trestnom. In. Záhora, J.(ed). *Aktuálne problémy prípravného konania trestného.* Praha: Leges, 2014. s. 69

[11] Porovnaj. OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní.* Bratislava: C.H.Beck, 2014, s.81

Resume: The author in his paper talks about the importance the right of taking complaint through the resolution of accusing from the interests the person whom the criminal proccedinds is leaded. According the applicable law about this standard remedy in context the importance the resolution of accusing for the status of accused, is trying to evaluate consumption and justness the using this institute in its practical realisation. The special attention the author gives the deciding about its application, in case of when the accused is represented by the attorney. In the conclusion author takes the view about the suitability the time limit for the decision about this complain, de lege ferenda.

Zoznam bibliografických odkazov:

1. ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2014. 944 s. ISBN 978-80-8155-021-8.
2. ČOPKO, P. Zásada práva na obhajobu a niektoré aspekty jej uplatnenia do vznesenia obvinenia v prípravnom konaní In. *Princípy a zásady v trestnom práve. Zborník ved. prác z medz. ved. konferencie konanej dňa 16.-17.septembra 2014 organizovanej Katedrou trestného práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Košice, UPJŠ v Košiciach, 2014. 336 s. ISBN 978-80-8152-223-9.s 229-245.
3. MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 2010. 1392 s. ISBN 978-80-8078-369-3.
4. OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní.* Bratislava: C.H.Beck, 2014, 232 s. ISBN 978-80-89603-21-3.
5. ŠIMOVČEK, I. Revízia rozhodnutí v prípravnom konaní trestnom. In. Záhora, J.(ed). *Aktuálne problémy prípravného konania trestného.* Praha: Leges, 2014. 384 s. ISBN 978-80-7502-030-7., s. 68-76.
6. *Zborník Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, Právne vety zo zbierok rozhodnutí a stanovísk súdov Slovenskej republiky a zbierok a stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky 1993-2013*, Bratislava: Najvyšší súd Slovenskej republiky, 2013.511 s. ISBN 978-80-971499-3-2.
7. Rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky sp.zn. I.ÚS 67/03, sp.zn. I. ÚS 239/04.
8. Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp.zn. II. ÚS 55/1998.
9. Rozhodnutia Ústavného súdu Českej republiky sp.zn. I. ÚS 1267/08, sp.zn. III. ÚS 239/04, sp.zn. ÚS 627/05, sp.zn. ÚS 182/05.
10. Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 7. júna 2011, spz.zn.2 Tost 13/2011.
11 Zákon č. 301/2005 Z.z. v znení zák.č. 650/2005 Z.z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje autora

Peter Čopko, JUDr.
odborný asistent na Katedre trestného práva
UPJŠ v Košiciach Právnická fakulta, Šrobárova 2, 041 80 Košice
e-mail: peter.copko@upjs.sk

SENIOR JAKO ÚČASTNÍK TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

plk. PhDr. JUDr. Jana FIRSTOVÁ, Ph.D.
Katedra kriminologie Policejní akademie ČR v Praze

plk. doc. JUDr. David ZÁMEK, Ph.D.
Ministerstvo vnitra České republiky

Anotace: *Autoři v příspěvku poukazují na specifika postavení seniorů v rámci trestního řízení s akcentem kladeným na stávající výslechovou praxi, která musí nutně reflektovat postavení zvlášť zranitelných obětí v novém zákoně o obětech trestných činů.*
Klíčová slova: *oběť, právo, senior, trestní řízení, vulnerabilita*

Annotation: *The authors in the post point to the specifics of the position of the elderly in the context of criminal proceedings, with the accent on the need of the existing interrogation practice that must necessarily reflect the position of the particularly vulnerable victims in the New Testament about the victims of crime.*
Keywords: *victim, right, senior, criminal proceedings, vulnerabilita*

Úvod

Česká populace stárne. Jedná se o trend provázející sociodemografický vývoj řady vyspělých států Evropy, Českou republiku a Slovensko nevyjímaje. Dle prognóz Českého statistického úřadu můžeme očekávat obdobný trend i v dalších letech. Senioři tvoří procentuálně významnou část obyvatelstva, které je nutno věnovat adekvátní pozornost a nevnímat ji pouze jako okrajovou skupinu. V roce 2014 žilo v České republice 2 607 761 osob starších šedesáti let. Věk šedesáti let byl v minulosti vnímán řadou subjektů a institucí jako hranice pro označení věkového životního stádia - senior. I v tomto ohledu však dochází k určitému posunu a v současné době v souvislosti se změnou sociodemografických charakteristik společnosti dochází též k posunu této věkové hranice na věk 65 let. Dle údajů Českého statistického úřadu za rok 2014 tvořili senioři (65 +) 17,8 % (1 880 406 osob) podíl z celkového obyvatelstva České republiky. V souvislosti s tím zaznamenáváme též zvyšování průměrného věku obyvatelstva. V roce 1989 byl průměrný věk českého obyvatelstva 37 let, v roce 2009 již 40,6 a v roce 2014 se hranice průměrného věku vyšplhala na hodnotu 41,7 let. Z výše uvedeného je více než patrné, že senioři tvoří podstatnou část populace, které je třeba věnovat náležitou pozornost a to nejen z pohledu sociálního, psychologického či medicínského, ale též z pohledu kriminologického či trestněprávního.

Kriminalita páchaná na seniorech a kriminalita seniorů

Osoby seniorského věku, u kterých dochází především po 65. roku věku k řadě psychických, somatických změn, k rozvoji či prohlubování různých onemocnění, ke změně životního stylu, společenského postavení, tuto situaci intenzivně prožívají a též na ni diferencovaně reagují. U osob vyššího věku musíme počítat s ohledem na jejich větší zranitelnost, ohrožení či v jistém slova smyslu též znevýhodnění s vyšší mírou viktimnosti. Senioři jsou rizikovější ve směru stát se obětí různých projevů deviantního chování ostatních členů společnosti. Viktimologická nauka hovoří o možných viktimologických rizikových faktorech, které je nutné brát v potaz vždy ve spojení s individuálními zvláštnostmi člověka. U seniora pak zvláště. Jedná se o tři základní skupiny viktimogenních faktorů:[1]

- sociální – sociální postavení, rodinná pozice, profese, přítomnost sociální patologie, sociální izolace …,
- osobnostní – konstelace osobnostních vlastností, jež činí jedince zvýšeně viktimním pro určitý druh deliktu,
- behaviorální – odchylný způsob chování, provokující, neopatrné chování.

[1] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie. 3. upravené vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 99. ISBN 978-80-7380-461-9.

Dle oficiálních statistik narůstá počet obětí staršího věku zejména u majetkové kriminality, kdy se senioři v důsledku své zvýšené důvěřivosti či neopatrnosti stávají často terčem pachatelů, kteří pro své cíle (majetkový prospěch) užívají různých forem sociálně neakceptovatelného chování, ať už se jedná o různé formy podvodných jednání typů „šmejdi“, falešní zaměstnanci energetických společností či fiktivní příbuzní dostávající se do složitých životních situací, zneužívajíc přitom důvěřivosti a obětavosti starší generace. Taktéž násilná kriminalita se starším lidem nevyhýbá. Z důvodu své horší obranyschopnosti, různým fyzickým či mentálním handicapům se senioři stávají obětmi různých forem násilí páchaného ze strany anomálních či deviantních pachatelů. *„Relativní bezbrannost je důvodem, proč se někteří senioři, stejně jako mladší invalidní osoby, stávají obětmi v počátečních fázích vývoje agresora – agrese často směřuje nejprve proti neživým objektům, pak proti zvířatům, slabším jedincům – dětem, seniorům, invalidním osobám – a teprve pak proti dospělým zdatným osobám“*[2]. Fyzické násilí vůči osobám staršího věku přichází bohužel v mnoha případech též z řad rodinných příslušníků, od kterých by bylo žádoucí a očekávané chování spíše ve formě pomoci, podpory a péče o seniora. V této souvislosti lze hovořit o domácím násilí na seniorech, kdy se domácí násilí odehrává mezi intimními partnery a dále o týrání a zanedbávání seniorů ze strany ostatních rodinných příslušníků tzv. transgenerační násilí [3]. Bohužel obě tyto formy se v praxi vyskytují poměrně často. Oficiální statistiky nám však podávají obraz pouze o kriminalitě evidované, o té, o které se orgány činné v trestním řízení dozvědí. Tato skutečnost je právě u kriminality páchané na seniorech velikým problémem. Musíme zde počítat s vysokou mírou latence. Ta je zapříčiněna mnoha faktory v různé míře a podobě zastoupenými u jednotlivých seniorů. Může se jednat o strach ať již z pachatele, tak z pro ně neznámé a často nepříjemně prožívané situace úředního postavení svědka (oběti) v rámci trestního řízení. Dalším faktorem je častá blízkost mezi pachatelem a obětí u násilí probíhajícího v rámci rodinných struktur a s tím související obava ze samoty při případném označení pachatele. Objevuje se též nevědomost na straně obětí, že se děje něco „nenormálního“, protiprávního či neznalost možností pomoci („Na koho se vlastně mohu obrátit?“) na straně seniora a též s tím úzce související dostupnost služby, pomoci seniorovi.

Jako významný rizikový faktor u osob seniorského věku působí vznik a prohlubování různých duševních onemocnění, jež mohou být doprovázeny nedůvěrou, labilitou, emoční nevyrovnaností, které mohou vyústit v některých případech až v různé projevy sociálně neakceptovatelného chování, trestnou činnost nevyjímaje. U osob seniorského věku přibývá sociálně patologických jevů, mezi které můžeme bezpochyby zařadit i kriminální činnost. Kriminalita seniorů patří stále k problematice, které není v rámci odborných publikací věnována dostatečná pozornost. Je to dáno především nízkým procentuálním zastoupením pachatelů seniorského věku mezi pachateli evidované kriminality a to nejen v České republice. Taktéž výzkumné aktivity zaměřené na pachatele trestné činnosti kategorii seniorů stále opomíjejí. V České republice nemáme doposud data z relevantních výzkumných šetření, jež by se zabývala především etiologickými otázkami kriminality páchané osobami vyššího věku v zájmu vypracování a následné realizace efektivních nástrojů kontroly těchto sociálně deviantních jevů.

Podíváme-li se na data dostupná z neoficiálních výstupů Policejního prezidia dotýkající se věkového rozložení pachatelů evidované kriminality spáchané na území České republiky, vidíme, že po dosažení 60 let věku evidovaná kriminální činnost pachatelů výrazněji klesá. Koresponduje to s poznatky současné vývojové kriminologie, která hovoří o ústupu od kriminální dráhy u pachatelů trestné činnosti v souvislosti s postupujícím věkem a s tím souvisejícím psychosociálním zráním osobnosti.

Senior v rámci procesního řízení

Je však třeba si uvědomit, že i senior se může buďto jako osoba bezprostředně dotčená trestným činem, svědek takové události či jako pachatel konkrétní protiprávní aktivity dostat do

[2] MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2.
[3] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie. 3. upravené vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 257. ISBN 978-80-7380-461-9.

postavení účastníka trestního řízení. V tomto ohledu je třeba brát v potaz specifika této věkové kategorie v rámci uplatňování všech procesních postupů. V tomto příspěvku bychom se rádi věnovali především otázce výslechu osob seniorského věku (obětí trestných činů) se zřetelem kladeným na jeho specifika.

V rámci výkonu policejních činností jsou výslechy osob seniorského věku jedny z nejnáročnějších. Jedná se o druh výslechu, jež vykazuje jistá specifika, na které je třeba se dobře připravit a v průběhu výslechu pak neustále reflektovat.

U osob seniorského věku můžeme hovořit o určité vyšší míře jejich vulnerability (zranitelnosti). Za vulnerabilní oběť lze označit *osobu, která se stala obětí trestného činu a která byla kvůli svému věku, fyzickým, a mentálním předpokladům či jinak náchylná podlehnout kriminálnímu jednání pachatele. Náchylnost k viktimizaci byla přitom vztahována k omezené kapacitě oběti předcházet újmě či včas rozpoznat kriminální čin.*[4] Zamyslíme-li se nad seniory jako osobami postiženými různými formami sociálně neakceptovatelného chování ze strany pachatelů trestné činnosti, jistě nás právě tato kategorie osob v souvislosti z výše uvedeným napadá jako typická vulnerabilní oběť.

S pojmem zvlášť zranitelné oběti pracuje v současné době též zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Smyslem zakotvení ustanovení o zvlášť zranitelných obětech je především zabezpečení vyšší míry ochrany dětským obětem, obětem s fyzickým, mentálním či psychickým hendikepem případně smyslovým poškozením, dále obětem obchodování s lidmi či trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, nebo těch, jež zahrnují násilí či pohrůžku násilím, je-li zde zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy. Zákon nepamatuje výslovně na kategorii osob vyššího věku[5], konkrétně seniorů, ale přináší demonstrativní výčet okolností, které činí oběť zvlášť zranitelnou. V této souvislosti je mimo jiné uváděn právě věk oběti, ale například též zdravotní stav oběti, životní situace oběti, vztah k podezřelému z trestného činu apod. Právě tyto skutečnosti mohou sehrát významnou úlohu při posuzování konkrétní oběti a přiznání jí statusu zvlášť zranitelné oběti. V každém případě je třeba postupovat přísně individuálně s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného skutku a též k riziku vzniku sekundární a opakované viktimizace.[6]

V souvislosti s výslechovou praxí je pak třeba si uvědomit, že zvlášť zranitelné oběti, mezi které můžeme v mnoha případech zařadit též seniory, mají právo na: [ust. § 20 z.č. 45/2013 Sb.]

- ✓ výslech vedený zvlášť citlivým způsobem,
- ✓ výslech vedený osobou k tomu vyškolenou,
- ✓ výslech vedený takovým způsobem, aby nemusel být později opakován,
- ✓ při výslechu před stejným orgánem, by měla výslech vést stejná osoba, nebrání-li tomu důležité důvody,
- ✓ ochranu před vizuálním kontaktem s pachatelem (využití audiovizuální techniky).

U osob seniorského věku se jeví jako vhodné též uplatnění dalšího práva, které zakotvuje výše zmiňovaný zákon o obětech trestných činů a to je právo na **doprovod důvěrníkem**. Orgány činné v trestním řízení mají povinnost umožnit oběti uplatnění tohoto práva v plném rozsahu. Důvěrník zajišťuje oběti především určitou psychickou oporu. Důvěrník nemá postavení zmocněnce poškozeného, nesmí zasahovat do průběhu úkonu, nemůže uplatňovat za poškozeného procesní práva, ale jeví se jako vhodná forma podpory, pomoci a péče u oběti, kde především u osob seniorského věku uplatnění tohoto práva může sehrát významnou roli. Vždy je třeba brát v potaz vhodnost konkrétní osoby jako důvěrníka oběti v souvislosti s povahou projednávaného činu a možností dosažení účelu trestního řízení.[7] Jedná se například o případy doprovázení oběti - seniora důvěrníkem (rodinným příslušníkem) v případech transgeneračního násilí.

---

[4] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014, s 125. ISBN 98-80-262-0582-1.

[5] V připravované novele zákona je již tato věková kategorie osob reflektována

[6] JELÍNEK, Jiří a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. 2. Vydání. Praha. Leges, 2014, 320 s. ISBN 978-80-7502-016-1.

[7] JELÍNEK, Jiří a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. 2. Vydání. Praha. Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.

Velkým problém současné výslechové praxe se ukazuje realizace poučení svědka. I v tomto ohledu přinesl nový zákon o obětech určité úpravy. V ustanovení § 8 je zakotvena povinnost příslušných orgánů poskytnout oběti a to i bez její žádosti informace. Jedná se o informace konkretizující obecnou povinnost Policie České republiky, policejních orgánů srozumitelně informovat oběť o jejích právech. Tyto informace směřují k širší možnosti uplatnění dalších práv obětí. Jelínek upozorňuje na nebezpečí na straně povinných osob, které s cílem naplnění zákonných povinností, budou při prvním kontaktu poskytovat oběti sumarizované, dá se říci, univerzální informace bez ohledu na specifika konkrétního případu. Je třeba na tomto místě konstatovat, že bohužel v praxi k takovýmto situacím již bohužel dochází. Nejsou v dostatečné míře respektována specifika na straně oběti, není uplatňován individuální přístup zohledňující potřeby konkrétního jedince. Tím pádem není zajištěna dostatečná podpora, péče, ochrana a pomoc obětí trestných činů. U specifických kategorií obětí, jako jsou například senioři, to ve svém důsledku přináší mnohá negativa. K povinnosti Policie ČR a policejního orgánu (dále jen policie) poskytovat informace oběti [8]ve vztahu ke specifické skupině seniorů lze uvést následující:

- ✓ Policie má povinnost informovat oběť o konkrétním orgánu, u kterého může podat trestní oznámení a taktéž předá oběti kontakt na tento orgán. Senior jako osoba disponující nižší úrovní právního vědomí, neznalostí možností pomoci, podpory a péče tyto informace nutně potřebuje. Zvlášť ohroženými v tomto ohledu se jeví osoby staršího věku žijící osamoceně, s minimem sociálních kontaktů, žijící na venkově, kde je též otázkou dostupnost jednotlivých subjektů, služeb. V tomto ohledu by měla být oběti předána srozumitelným způsobem informace o subjektech, orgánech, které se právě pro seniora v konkrétním případě jeví jako nejdostupnější.
- ✓ Obdobná pravidla by měla být dodržována též v souvislosti s plněním další povinnosti ohledně poskytování informací o subjektech, poskytovatelech pomoci obětem trestných činů. V zájmu zajištění rychlé, včasné odborné pomoci obětem trestných činů se jeví jako neefektivní předání univerzálně vytvořeného seznamu poskytovatelů pomoci obětem bez zohlednění konkrétních potřeb oběti. Zvláště osoby seniorského věku se v dlouhých seznamech obsahujících pouze základní informace k danému subjektu neorientují, nerozumí tomu a to je od další aktivity ve směru jejich využití odrazuje.
- ✓ Policie dále informuje oběť o podmínkách na přijetí opatření k ochraně před hrozícím nebezpečím. V této souvislosti je třeba klást důraz na srozumitelnost. Jako nevhodné se jeví citace ustanovení různých souvisejících právních předpisů upravujících dané opatření. Oběti je třeba jasně, srozumitelně s jistou mírou opatrnosti ve vztahu k souvisejícím rizikům sekundární viktimizace jednotlivá opatření a možnosti jejich aplikace vysvětlit.
- ✓ Právo na informace o průběhu a výsledku prověřování skutečností nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, je významné především v případech, kdy se věc postupuje jinému, příslušnému orgánu. Tyto informace jsou důležité ve vztahu k seniorům, kteří často ulpívají na již realizovaných, osvědčených postupech. Konkrétní vyslýchající osoba získá u seniora při prvním kontaktu důvěru a ten poté nechce s nikým jiným komunikovat než „s tou mladou, příjemnou paní policistkou, se kterou jsem mluvil minulý týden“.
- ✓ Policie informuje oběť též o tom, jaké etapy řízení budou následovat a jakou úlohu sehrává oběť v těchto etapách. Z pohledu seniora se jedná o velice složitou otázku. Řada obětí seniorského věku toto nebude schopna dostatečně pochopit. V této souvislosti to vyžaduje opravdu citlivý, trpělivý přístup za využití empatie, snahy o porozumění situace seniora s cílem zorientovat, alespoň v základních otázkách, seniora ve složitém procesu celého trestního řízení.
- ✓ Další právo obětí souvisí s informacemi podávanými jinými orgány např. o stavu trestního řízení, o propuštění pachatele z výkonu trestu apod. Oběť má právo na informace o

[8] JELÍNEK, Jiří a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. 2. Vydání. Praha. Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, v platném znění.

tom, jaký orgán případné informace může podat a jaký je postup podání žádosti. Z hlediska obětí seniorského věku opět velice složitá záležitost a v tomto ohledu se jeví jako velice vhodná právě přítomnost důvěrníka příp. zmocněnce, viz výše.

✓ Peněžitá pomoc obětem trestných činů je v poměrně rozsáhlé podobě zpracována v samotném zákoně. Pro oběť je z hlediska uplatnění tohoto práva nezbytně nutné dostat základní informace, které jí usnadní následně uplatnění tohoto práva.

✓ V praxi může nastat situace, kdy jsou porušena práva oběti, případně jí nebylo umožněno plné uplatnění jejích práv. V zájmu zajištění efektivní ochrany práv obětí je nezbytně nutné informovat oběť o prostředcích, jejichž prostřednictvím se může domáhat nápravy. U seniorů nastává v řadě případů situace, kdy si sami neuvědomují takovéto okolnosti a v praxi pak dochází k jejich přehlížení.

✓ Pamatováno je též na uplatňování a ochranu práv osob, které mají bydliště v jiném státě Evropské unie.

✓ Zákon o obětech trestných činů upravuje v jednotlivých ustanoveních práva ve vztahu ke všem obětem a dále specifická práva ve vztahu ke zvlášť zranitelným obětem. Policie má povinnost při prvním kontaktu oběť se všemi dalšími právy seznámit, jedná se o širokou škálu práv, ze kterých bych ve vztahu k obětem seniorského věku zmínila především právo na respektování osobnosti a lidské důstojnosti, právo na informace v celé šíři, jak je v zákoně blíže uvedeno, právo oběti být informována srozumitelným způsobem se zohledněním jejího věku… zdravotního, psychického stavu, právo na doprovod důvěrníkem a další práva. Ve vztahu k přiznání statusu zvlášť zranitelné osoby, se jedná především o práva uvedená výše.

Výčet práv, tak jak je upravuje zákon o obětech je opravdu široký a povinnost policie poskytnout informace oběti, tak jak vyplývá ze zákona, naráží v praxi na řadu problémů. Oběť musí být informována písemně. Za tímto účelem byl v praxi vytvořen několikastránkový formulář, jehož přečtení, zvláště u seniorů, zabere poměrně dlouhý čas. Zákonem stanovené informace dále musí být oběti vysvětleny též srozumitelným způsobem ústně, kdy je nutné přihlížet k věku, zdravotnímu stavu, rozumové vyspělosti a dalším individuálním zvláštnostem s cílem předcházení nežádoucímu procesu sekundární viktimizace. U seniorů se často setkáváme s neporozuměním textu a taktéž vysvětlení ze strany jednotlivých policistů. Oběť má též právo v případě neporozumění o opakované poskytnutí informací, je tím naplňována zásada zvláštního přístupu k obětem trestných činů. Právě u výslechu starších osob musíme s touto situací počítat. Od vyslýchající osoby je tak požadován tolerantní, trpělivý, ohleduplný přístup zohledňující právě specifickou situaci oběti seniorského věku. Vyslýchající by měl být vybaven, mimo jiné, určitou mírou empatie, komunikačními dovednostmi, znalostmi s oblasti gerontologie, které usnadní vést komunikaci žádoucím směrem v duchu naplnění účelu trestního řízení. Obecně lze v souvislosti s intervencí ve vztahu k obětem z řad seniorů zdůraznit některé ze základních principů, které by měl mít vždy vyslýchající orgán na paměti:[9]

- první kontakt s obětí (trpělivost, důvěra, aktivní doptávání). Nezáleží na tom, kde k prvnímu kontaktu s obětí dochází – místo činu, policejní služebna, pomáhající instituce…,
- doporučení podpory důvěryhodné osoby z blízkého sociálního okolí (důvěrník, zmocněnec),
- podporovat seniora v dobrých rozhodnutích, povzbuzovat naději u obětí,
- odkaz na další místa pomoci,
- respektovat základní práva na autonomii, sociální začleňování, sebeurčení …

Dle zákona o obětech trestných činů (ust. § 3 odst. 2) mají povinné subjekty, mezi něž patří bezesporu policie povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k ní zdvořile a šetrně a dle možností jí vycházet vstříc. Vůči oběti by měli přistupovat s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu, psychickému stavu ….tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené trestným

[9] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie. 3. upravené vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 263. ISBN 978-80-7380-461-9.

činem nebo k újmě druhotné. Jedná se o základní zásady, které musí nutně policista při výslechu bezezbytku respektovat. Právě na osobu vyslýchajícího jsou v tomto ohledu kladeny značné nároky. Osobnost vyslýchajícího může v průběhu výslechu sehrát klíčovou roli ve vztahu k jeho úspěšnému provedení. Odborná literatura[10] v této souvislosti zdůrazňuje požadavek dosažení určité úrovně znalostí, schopností, dovedností na straně vyslýchajícího ve spojení s jeho praktickými a životními zkušenostmi. Apelováno je na přítomnost určitých psychických předpokladů na straně vyslýchajícího, především pak na:

- vysokou adaptabilitu projevující se rychlým přizpůsobováním měnícím se okolnostem a situacím,
- dobré pozorovací schopnosti, důraz je kladen na koncentraci, pružné přenášení pozornosti, rychlost zpracování a selekci informací, objektivitu při hodnocení pozorovaných skutečností,
- odolnost proti citové nákaze – zdůrazňováno je nebezpečí subjektivního prožitku vyslýchajícího, který může následně přenášet do vyšetřování,
- paměťové schopnosti,
- dobré komunikační dovednosti, schopnost navázat kontakt s vyslýchanou osobou, vzbudit jeho důvěru a vést dialog k získání požadované informace.

Ve vztahu k osobám seniorského věku musí vyslýchající dbát též na svůj zevnějšek, věnovat zvýšenou pozornost svému chování a vystupování, což by mělo být u zástupců policejního sboru samozřejmostí.

ZÁVĚR

Z výše uvedeného je více než zřejmé, že je třeba do budoucna se zabývat otázkou zdokonalování stávajících přístupů, metod a postupů využívaných v rámci trestního řízení vůči osobám seniorského věku, jež se stále častěji dostávají do postavení účastníka trestního řízení. Již delší dobu se diskutuje otázka, námi v příspěvku zmiňovaná, a to často tolik komplikované poučení obětí. Neustále se hovoří o zjednodušení tohoto úkonu formou vypracování v co největší míře srozumitelného, oproti stávajícímu stavu zkráceného formuláře poučení svědka, který má opravdu, troufáme si na tomto místě konstatovat, v současné době nevyhovující podobu. Ruku v ruce s tím jde též potřeba zdokonalování systému vzdělávání příslušných profesionálů, kteří se s poškozenými, obětmi, svědky z řad seniorů ve své každodenní praxi setkávají. Apelujeme tedy na tomto místě též na modifikaci vzdělávacích programů, které budou ve větší míře reflektovat identifikované nové potřeby související se sociálním vývojem v širším, mimo jiné též kriminologickém či trestněprávním kontextu.

Resumé: Nárůst podílu osob seniorského věku je ukazatel charakterizující sociodemografickou situaci řadí zemí světa Českou republiku a Slovensko nevyjímaje. Senioři se čím dál častěji dostávají do situace účastníků trestního řízení, ať již v pozici poškozeného, svědka či dokonce pachatele trestné činnosti. Na tuto situaci je třeba reagovat v ohledu volby adekvátního přístupu v průběhu trestního řízení k této citlivé, specifické věkové kategorii osob. Klíčovými problémy stávající praxe je zohledňování specifik seniorů v průběhu výslechů a dalších procesních úkonů, jež mohou mít ve svém důsledku neblahý vliv na poškozeného, oběť trestného činu.

Resume: The increase in the proportion of elderly people is an indicator to characterize the socio-demographic situation ranks countries in the world including the Czech Republic and Slovakia. Seniors are increasingly getting into the situation of participants in criminal proceedings, whether in the position of the injured party, witness, or even the perpetrators of the crime. This situation is the need to respond in respect of choice of adequate access in the course of criminal proceedings to this sensitive, specific age category of persons. Key problems existing practice is taking into account the

[10] KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu.* Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2008, s. 66-67. ISBN 978-80-7251-294-2.

specifics of the elderly during the interrogations and other procedural acts which may have ultimately detrimental to the injured party, the victim of a crime.

Literatura:

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie. 3. upravené vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál, 2014. ISBN 98-80-262-0582-1.

JELÍNEK, Jiří a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. 2. Vydání. Praha. Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.

KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu.* Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2008. ISBN 978-80-7251-294-2.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, v platném znění.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění

Statistiky Českého statistického úřadu a Policie ČR

plk. PhDr. JUDr. Jana Firstová, Ph.D.
Katedra kriminologie PA ČR v Praze
email: firstova@polac.cz

plk. doc. JUDr. David Zámek, Ph.D.
Ministerstvo vnitra ČR
email: david.zamek@mvcr.cz

VYBRANÉ ASPEKTY ČINNOSTI OBHAJCU V PRÍPRAVNOM KONANÍ

JUDr. Rastislav HRUŠKA
JUDr. Martin ŽUFFA
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela

Anotácia: *Cieľom predkladaného článku s názvom Vybrané aspekty činnosti obhajcu v prípravnom konaní je priblížiť postavenie, úlohy, oprávnenia a povinnosti obhajcu, ktorých imanentným základom je ústavnoprávne právo na obhajobu. Obsahovou súčasťou článku je aj argumentácia Európskeho súdu pre ľudské práva a vnútroštátnych súdov, ktorých rozhodnutia sa týkajú trestného konania, postavenia obhajcu v jeho jednotlivých štádiách a možnosti uplatnenia ústavného práva na obhajobu.*
Kľúčové slová: *Advokát. Obhajca. Právo na obhajobu. Obvinený. Prípravné konanie.*

Annotation: *The main aim of an article entitled Selected aspects of an advocate in pre-trial is to provide general information about the status, roles, responsibilities, rights and duties of an advocate, those basis is an inherent constitutional right to defense. Substantive part of this article are the arguments of the European Court of Human Rights and national courts whose decisions are related to the criminal proceedings, role of a defense counsel in various stages of a criminal proceeding and the possibility of applying the constitutional right to defense.*
Keywords: *Lawyer. Advocate. Rights to Defense. Accused. Pre-Trial Proceedings.*

Úvod

Vzhľadom na zvyšujúcu sa kriminalitu v spoločnosti je cieľom Trestného poriadku predovšetkým zefektívniť, zjednodušiť, zrýchliť a zhospodárniť trestný proces, čím sa zabezpečuje účinnejšia ochrana práv a oprávnených záujmov či už jednotlivca alebo ochrana celospoločenských záujmov.

Vo vnútroštátnom práve nad fyzickými a právnickými osobami je nadradeným a mocensky silnejším subjektom štát s centralizovaným štátnym aparátom, ktorý dohliada a vynucuje dodržiavanie práva na jeho území prostredníctvom súdov, prokuratúry, polície a iných orgánov. Na našom území tak môže výlučne iba štát prostredníctvom svojich nástrojov zákonným spôsobom prinútiť určitú osobu, aby niečo vykonala, zdržala sa určitého konania, bola prinútená niečo dať či strpieť aj proti svojej vôli. Týmto sa veľmi zreteľne preukazuje dominancia a monopol násilia štátu. Štát disponuje silnými nástrojmi represie, ktorými preukazuje svoju nadradenú moc. Štátny zástupca, ktorý v trestnom konaní zastupuje štát sa v čo najväčšej miere snaží usvedčiť páchateľa zo spáchania trestného činu za účelom jeho následného potrestania. Na strane osoby, proti ktorej sa konanie vedie, stojí obhajca, ktorého primárnou úlohou je ochrana obvineného spočívajúca v poskytnutí právnej pomoci za účelom ochrany jeho práv a oprávnených záujmov. Jednou zo špecifík tejto právnej pomoci je pomoc obvinenému zákonnými spôsobmi a prostriedkami bojovať proti útokom štátneho zástupcu tak, aby nedochádzalo k porušovaniu jeho základného práva na obhajobu, ktoré je garantované Ústavou Slovenskej republiky a mnohými medzinárodnými dohovormi.

Prítomnosť obhajcu v trestnom konaní je teda dôležitá najmä za účelom zabezpečenia rovnováhy síl medzi obvineným, ktorý je väčšinou neznalým práva a kvalifikovaným štátnym zástupcom. Keďže štátny zástupca je osobou, ktorá dennodenne prichádza do styku so súdnym konaním, tak pozná všetky jeho úskalia, rovnako ako aj svoje práva a povinnosti a vie, kedy môže ktoré z týchto práv využiť, je nanajvýš žiaduce, aby tá osoba, proti ktorej sa trestné konanie vedie, bola rovnako zastúpená obhajcom, teda osobou, ktorá je rovnakým profesionálom v danom obore.

V úvode predkladaného článku je obsiahnutá analýza práva na obhajobu, ktorá je základným ústavným právom každému zaručeným. Jadro článku tvorí priblíženie jednotlivých úloh, práv a povinností a rozbor postavenia obhajcu v prípravnom konaní podľa súčasného práva.

1 Právo obvineného na obhajobu

Samotné právo na obhajobu je dielčím prvkom práva na spravodlivý proces, ktorý je neopomenuteľnou súčasťou každého demokratického a právneho štátu. Pojem spravodlivý proces nie

je priamo ústavne definovaný. Pri definícii pojmu je potrebné vychádzať z dikcie ustanovenia čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd a ustanovenia čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorých sa *každý môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky*. Uvedené garancie sú premietnutím práva na spravodlivý proces. Bez týchto a ostatných garancií práva na spravodlivý proces by akákoľvek ochrana práv bola výlučne len iluzórna. Právo na spravodlivý proces garantuje celá rada medzinárodných zmlúv a dokumentov.[1] Právo na spravodlivý proces je v čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zaručený právom každého na to, aby *jeho záležitosti boli spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednané na nezávislom a nestrannom súde zriadenom zákonom, ktorý rozhodne o jeho právach, záväzkoch alebo oprávneniach vo veci akéhokoľvek trestného obvinenia voči nemu*. Európsky dohovor o ľudských právach a základných slobodách uvádza aj celú radu jednotlivých záruk spravodlivého procesu. Obdobne tak uvádza aj Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach v čl. 14 a 15.

Obsah pojmu spravodlivý proces je trvale upresňovaný judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a Ústavného súdu Slovenskej republiky.

Podľa Európskeho súdu pre ľudské práva patrí záruka spravodlivého procesu k základným princípom každej demokratickej spoločnosti v zmysle Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Právo na spravodlivý proces má v demokratickej spoločnosti výsadné postavenie. Čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd predstavuje minimálny štandard procesnej ochrany, ktoré musia zmluvné štáty zaručiť všetkým, ktorí podliehajú jurisdikcii daného štátu. Dohovor im pritom nijakým spôsobom nebráni v tom, aby zmluvné štáty poskytli na vnútroštátnej úrovni vyšší štandard procesnej ochrany.[2] „*Čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky je primárnou ústavnou bázou pre zákonom upravené konanie súdov a iných orgánov štátu príslušných na poskytovanie právnej ochrany, a tým aj vstupom do ústavnej úpravy jednotlivých aspektov práva na súdnu a inú právnu ochranu zakotvených v siedmom oddiele druhej hlavy Ústavy Slovenskej republiky.*“ (II. ÚS 91/08-111).[3]

Právo na súdnu ochranu má tak dve integrálne súčasti – právo na prístup a právo na spravodlivý proces. Právo na prístup k súdu je v každom právnom štáte zaisťovaný vytvorením sústavy súdov. V zmysle čl. 143 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky *sústavu súdov tvoria Najvyšší súd Slovenskej republiky a ostatné súdy*. Ustanovenie čl. 143 ods. 1 nemožno interpretovať bez spojenia s ustanovením čl. 143 ods. 2 Ústavy, podľa ktorého *podrobnejšiu úpravu sústavy súdov, ich pôsobnosť, organizáciu a konanie pred nimi ustanoví zákon*. „*Podrobnosti o pôsobnosti súdov a konaní pred nimi aj vo vymedzených veciach ustanoví zákon v zmysle splnomocňovacej ústavnej normy podľa čl. 143 ods. 2 ústavy.*“ (II. ÚS 698/2015).[4] „*Termínom zákon sa pritom neoznačuje výlučne len jeden všeobecne záväzný právny predpis so silou zákona, ale neurčitý počet všeobecne záväzných právnych predpisov s definovaným stupňom právnej sily.*“ (II. ÚS 28/96).[5] Sústava súdov musí byť vytvorená s ústavne stanovenou kvalitou nezávislých súdov v spojitosti s čl. 46 ods. 1 Ústavy.

Právo na spravodlivý proces je vyjadrené v Listine základných práv a slobôd v súlade s Ústavou Slovenskej republiky v mnohých ustanoveniach, ktoré právo na spravodlivý proces zaručujú v trestnom konaní v záujme záruk zodpovedajúcich európskym štandardom základných ľudských práv a slobôd, ktoré sú ústavne chránené. Jednou z týchto záruk je právo na obhajobu, vrátane obhajoby prostredníctvom obhajcu a právo na primeraný čas na prípravu obhajobu v zmysle

[1] WAGNEROVÁ, E. – ŠIMÍČEK, V. – LANGÁŠEK, T. – POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012. s. 727.
[2] KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání*. Praha : C. H. Beck. 2012. s. 572.
[3] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 91/08-111 zo dňa 09. septembra 2008.
[4] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 698/2015 zo dňa 29. októbra 2015.
[5] Nález ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 28/96 zo dňa 12. mája 1997.

čl. 40 ods. 3 Listiny základných práv a slobôd, čl. 6 ods. 3 Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách, čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.

Právo na obhajobu patrí k najdôležitejším základným právam osôb, proti ktorým je vedené trestné konanie a smeruje k dosiahnutiu spravodlivého rozhodnutia. Bez možnosti plného uplatňovania práva na obhajobu vo všetkých jeho prejavoch a v jeho plnom zákonnom vyjadrení nie je možné hovoriť o dosiahnutí a garantovaní spravodlivosti. Vydanie spravodlivého rozhodnutia tak nie je len otázkou dosiahnutia spravodlivosti vo vzťahu k obvinenému, ale taktiež vo vzťahu ku samotnému štátu, ktorého spravodlivosť sa premieta v skutočnosti, že je právnym a demokratickým štátom v zmysle ústavy. Jedným z atribútov, ktoré zabezpečujú právo na obhajobu je existencia príslušných právnych noriem, ktoré ho zabezpečujú.

Príslušné právne predpisy musia zabezpečovať konkrétne práva a oprávnenia obvineného v celom priebehu trestného konania a rovnako aj povinnosti všetkých orgánov činných v trestnom konaní prihliadať na všetky skutočnosti, ktoré vinu obvineného potvrdzujú, zmierňujú či vyvracajú.[6] Podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky majú *medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, prednosť pred zákonmi*. Z uvedeného ustanovenia vyplýva, že pokiaľ boli medzinárodné zmluvy o ľudských právach ratifikované a vyhlásené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky, majú priamu vnútroštátnu účinnosť a pri rozpore medzi vnútroštátnym zákonom a medzinárodnou zmluvou je medzinárodná zmluva záväzná bez ohľadu na znenie vnútroštátneho zákona. Aj v prípade, ak by nastala situácia, že niektoré ustanovenie Trestného zákona alebo Trestného poriadku by bolo v rozpore s takouto medzinárodnou zmluvou, zmluva má pred zákonom prednosť. Právo na obhajobu sa tak môže vždy opierať o Listinu základných práv a slobôd, ktorá ústavné zakotvenie zásady zaistenia práva na obhajobu zaručuje v čl. 40 ods. 3, v zmysle ktorého má *obvinený právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu*. Rovnakým spôsobom je zakotvené právo na obhajobu, právo mať čas na prípravu obhajoby a právo obhajovať sa sám alebo prostredníctvom obhajcu v čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.

„*Ústavou zaručenú ochranu nemožno interpretovať v tom zmysle, že práva garantované čl. 50 ods. 3 sa priznávajú iba v tej fáze trestného konania, ktorá sa začína vznesením obvinenia a ktorá končí samotným podaním obžaloby. Dôraz sa formuláciou čl. 50 ods. 3 kladie na zaručenie práv od okamihu vznesenia obvinenia. Práva, ktoré sú čl. 50 ods. 3 zaručené, sa v nezmenenom rozsahu priznávajú aj obžalovanému a odsúdenému až do okamihu nadobudnutia právoplatnosti daného súdneho rozhodnutia. Všetkým oprávneným osobám sa článkom 50 ods. 3 zaručuje, aby mali dostatočný čas na prípravu obhajoby; ďalej sa im zaručuje, že budú mať možnosť pripraviť si obhajobu a že svoju obhajobu budú môcť predniesť právne významným spôsobom osobne, alebo prostredníctvom svojho obhajcu. Uplatnenie práva na obhajobu nezaručuje oprávnenej osobe dosiahnutie takého rozhodnutia súdu, o ktoré sa usiluje pomocou obhajoby. Účelom práva, ktoré je zaručené čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky je poskytnutie príležitosti brániť sa obvineniu zo spáchania trestného činu.*“ (II. ÚS 8/96).[7]

Uvedené garancie sú v plnom znení a vo všetkých formách začlenené do Trestného poriadku a z formálneho hľadiska určite nedochádza k ich porušovaniu. Zakotvením záruky dostatočného času obvineného na prípravu obhajoby sa zvýšil význam aktívnej obrany obvineného na celkový výsledok konania. Prvostupňové rozhodnutia súdov majú byť preskúmavané výlučne z hľadiska odvolacích námietok (resp. odvolaní), pričom skutkový základ sa v neskorších štádiách konania posudzujú aj s prihliadnutím na to, či obvinený namietal jeho nesprávnosť alebo neúplnosť ešte v čase pred podaním samotnej obžaloby. To všetko pritom zvyšuje dôležitosť faktickej príležitosti obvineného zoznámiť sa so skutkovým a rovnako aj právnym základom obvinenia, ktorému čelí.[8] Subjektom

[6] VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha : C. H. Beck. 2014. s. 3.
[7] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 8/96 zo dňa 04. septembra 1996.
[8] WAGNEROVÁ, E. – ŠIMÍČEK, V. – LANGÁŠEK, T. – POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012. s. 816.

práva zaručeného v čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 40 ods. 3 Listiny základných práv a slobôd nie je ktokoľvek, je ním iba obvinený. V takto vymedzenom okruhu osôb je každý, kto bol obvinený, subjektov uvedených práv.[9] Premietnutím zásady zaistenia práva na obhajobu do Trestného poriadku je ustanovenie § 2 ods. 9, podľa ktorého *každý, proti komu sa vedie trestné konanie, má právo na obhajobu*.

2 Práva a povinnosti obhajcu

V trestnom konaní by mal obhajca zabezpečiť lepšiu pozíciu pre obvineného z pohľadu odborného – svojich znalostí právneho poriadku, pričom jeho úlohou je poukazovať na skutočnosti, ktoré sú v prospech obvineného a snažiť sa o dosiahnutie najpriaznivejšieho rozhodnutia pre obvineného. Takýmto rozhodnutím pritom nemusí byť len zastavenie trestného stíhania alebo oslobodenie spod obžaloby, ale taktiež aj uloženie miernejšieho trestu odsudzujúcim rozsudkom, prípadne aplikácia odklonu v trestnom konaní.[10] V spojitosti s touto skutočnosťou je možné základnú povinnosť advokáta charakterizovať ako ***povinnosť konať v záujme osoby, proti ktorej sa trestné konanie vedie***. Obhajca ako osoba, ktorá je znalá práva, právnych predpisov a spôsobov obhajoby je povinná využívať svoje odborné znalosti k tomu, aby túto osobu riadne hájil a aby dochádzalo k dodržiavaniu a využívaniu všetkých práv obvineného, ktoré mu Trestný poriadok v jednotlivých ustanoveniach garantuje.[11] Uvedené je možné aplikovať a interpretovať spolu s § 44 ods. 1 v zmysle, ktorého je *obhajca povinný poskytovať obvinenému potrebnú právnu pomoc, na obhajovanie jeho záujmov účelne využívať prostriedky a spôsoby obhajoby uvedené v zákone, najmä sa starať pri tom o to, aby boli v konaní náležite a včas objasnené všetky skutočnosti, ktoré obvineného zbavujú viny alebo jeho vinu zmierňujú*.[12]

Požadovaná kvalifikácia a odborná spôsobilosť na plnenie úloh a činností obhajcu je premietnutá aj do požiadaviek, ktoré zákon o advokácii upravuje v osobitnom ustanovení a ktorých splnenie je nevyhnutné na zapísanie osoby do zoznamu advokátov.[13]

Jednou z požiadaviek kladených na zapísanie osoby do zoznamu advokátov je zloženie sľubu, v ktorom sa premieta ***povinnosť mlčanlivosti***. O všetkých skutočnostiach, o ktorých sa obhajca pri poskytovaní právnych služieb dozvedel, je povinný zachovávať mlčanlivosť. Podľa § 23 ods. 2 môže obhajcu (advokáta) *pozbaviť mlčanlivosti klient a po smrti či zániku klienta iba jeho právny nástupca. Ak má klient viac právnych nástupcov, na účinné pozbavenie advokáta povinnosti zachovávať mlčanlivosť sa vyžaduje súhlasný prejav vôle všetkých právnych nástupcov klienta*. Túto povinnosť však advokát nemá vo vzťahu k osobe, ktorú poveruje na uskutočnenie jednotlivých úkonov právnych služieb, ak sama táto osoba má povinnosť mlčanlivosť zachovávať.[14] Zbavenie povinnosti mlčanlivosti advokáta klientom alebo jeho právnym nástupcom, prípadne právnymi nástupcami, ak ich je viac, musí byť doručené advokátovi v písomnej forme.

Advokát je však povinný zachovávať mlčanlivosť aj v prípade, ak mu síce bol doručený písomne súhlas na zbavenie mlčanlivosti, avšak je zrejmé, že pozbavenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech klienta. *„Podľa § 23 ods. 3 zákona o advokácii v znení neskorších predpisov advokát je povinný zachovávať mlčanlivosť aj v takom prípade, ak ho klient alebo všetci právni nástupcovia klienta pozbavia tejto povinnosti mlčanlivosti, ak usúdi, že pozbavenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech klienta. Zo samotnej formulácie „ak usúdi" je zrejmé, že záver o okolnosti, či pozbavenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech klienta,*

[9] DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky – Veľký komentár. Teória a prax*. Bratislava : C. H. Beck. 2015. s. 965.
[10] KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela. 2010. s. 125.
[11] JELÍNEK, J. – UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. Praha : Leges, s. r. o. 2011. s. 79.
[12] Zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v zmysle ustanovenia § 18 ods. 1 túto povinnosť potvrdzuje formuláciou, že advokát (obhajca) je povinný chrániť a presadzovať záujmy a práva svojho klienta (obvineného) pri výkone advokácie.
[13] Bližšie: § 3 ods. 1 a ods. 6 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
[14] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 – 156. Komentář. 7. vydání*. Praha : C. H. Beck. 2013. s. 435.

ponecháva zákon na úvahe advokáta. Ak advokát usúdi, že pozbavenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech jeho klienta, zachovanie tejto povinnosti podľa zákona o advokácii je jeho povinnosťou, ktorá je v zákone výslovne ustanovená. Taká situácia je potom právne rovnocenná neoslobodeniu od povinnosti mlčanlivosti v zmysle § 129 ods. 2 Trestného poriadku a § 23 ods. 1 a ods. 2 zákona o advokácii." (2 To 12/2013).[15]

Pokiaľ je obhajca predvolaný v trestnej veci ako svedok, musí sa k výsluchu dostaviť aj v prípade, ak je viazaný mlčanlivosťou. Na začiatku výsluchu musí súd alebo v prípravnom konaní policajný orgán obhajcovi uzrejmiť, ku ktorým veciam sa v rámci výsluchu bude vyjadrovať a následne obhajca o tých skutočnostiach, ktoré sa kryjú s jeho povinnosťou mlčanlivosti, musí výpoveď odmietnuť.[16] „*Podľa § 36 ods. 3 Trestného poriadku v znení neskorších predpisov nemôže byť obhajcom advokát, ktorý už bol pribratý ako znalec, tlmočník alebo prekladateľ alebo ktorý bol v postavení svedka prejednávaného skutku. Obhajca nemôže byť vypočúvaný ako svedok o skutočnostiach, ktoré sa dozvedel pri výkone obhajoby. Pre úplnosť je napokon potrebné poukázať na to, že obhajca v žiadnom prípade nie je povinný vypovedať o tých skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s poskytovaním právnych služieb, t. j. v takom prípade, ak by svojou výpoveďou porušil zákonom ustanovenú povinnosť mlčanlivosti podľa § 129 ods. 2 Trestného poriadku v znení neskorších predpisov.*" (PL. ÚS 112/2011).[17]

Povinnosť zachovávať mlčanlivosť sa taktiež nevzťahuje na prípad, ak ide o povinnosť, ktorá je zákonom uložená na prekazenie spáchania trestného činu (§ 23 ods. 9 zákona o advokácii, § 341 Trestného zákona).

Základné práva obhajcu sú obsiahnuté v § 44 Trestného poriadku a zároveň v § 19 – 22 zákona o advokácii. Obhajca má v zmysle § 44 ods. 2 Trestného poriadku ***právo v mene obvineného robiť návrhy, v jeho mene podávať žiadosti a opravné prostriedky***. Dané oprávnenia má obhajca najmä z toho dôvodu, že vzhľadom ku svojim teoretickým znalostiam a praktickým skúsenostiam je schopný tieto oprávnenia vykonávať na kvalitatívne vyššej úrovni ako samotný obvinený.

Obhajca je ***oprávnený nahliadať do spisov*** podľa § 44 ods. 2 Trestného poriadku. Právo nazerania do spisov bližšie konkretizuje § 69, podľa ktorého má právo *robiť si z nich výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich častí*. Tieto práva však môžu byť v prípravnom konaní orgánom činným v trestnom konaní zo závažných dôvodov odopreté. Závažnosť týchto dôvodov je prokurátor, resp. nadriadený prokurátor, ak dané práva odoprel prokurátor, povinný preskúmať urýchlene na žiadosť obvineného, resp. jeho obhajcu. Právo nazerať do spisov a s ním spojené ďalšie práva nie je možné odoprieť po tom, čo boli upozornení na možnosť preštudovať si spisy.[18] „*Pri vykonávaní úkonov v prípravnom konaní nemožno zásady kontradiktórnosti a rovnosti zbraní vždy plne uplatňovať, ak by nimi došlo k popretiu iných legitímnych záujmov, najmä záujem štátu na efektivite trestného stíhania. Právo obvineného a právo jeho obhajcu na nahliadnutie do spisov je možné v prípravnom konaní odoprieť postupom podľa § 69 ods. 2 Trestného poriadku v znení neskorších predpisov. Táto zákonom predpokladaná možnosť obmedzenia práva nazerať do spisov vyplýva zo skutočnosti, že v počiatkoch vyšetrovania nemožno často zabezpečiť ochranu dôkazových prameňov pred ich poškodením a zničením alebo pred inými aktivitami sledujúcimi cieľ mariť vyšetrovanie. Taktiež môžu byť ohrozené aj iné spoločenské alebo aj individuálne záujmy, napr. bezpečnosť svedkov, citlivé osobné údaje nezúčastnených osôb, skutočnosti podliehajúce utajeniu, pričom časová tieseň neumožňuje zabezpečiť ochranu týchto legitímnych záujmov iným spôsobom. Za situácie, kedy dochádza ku kolízii oprávneného záujmu štátu na účinnom postihu kriminality, resp. iných dôležitých spoločenských a individuálnych záujmov s právom obvineného na obhajobu, pripúšťa právna úprava, ako aj teória a prax dočasné obmedzenie práva na nahliadnutie do spisov v prípravnom konaní.*" (III. ÚS 3221/09).[19] Obhajcovi nie je možné odoprieť nazeranie do

[15] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 2 To 12/2013 zo dňa 25. februára 2014.
[16] VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha : C. H. Beck. 2014. s. 42.
[17] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. PL. ÚS 112/2011 zo dňa 23. novembra 2011.
[18] VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha : C. H. Beck. 2014. s. 47.
[19] Nález Ústavného súdu Českej republiky č. III. ÚS 3221/09 zo dňa 16. septembra 2010.

uznesenia o vznesení obvinenia a do spisov v konaní pred súdom (§ 69 ods. 3).

Obhajca je ***oprávnený sa zúčastňovať na úkonoch vo vyšetrovaní a v skrátenom vyšetrovaní***. Obhajca má právo sa zúčastniť vyšetrovacích úkonov *od vznesenia obvinenia, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, iba ak vykonanie úkonu nemožno odložiť a obhajcu o ňom vyrozumieť* (213 ods. 2). Obhajca má predovšetkým právo najmä klásť otázky vypočúvaným osobám v prípravnom konaní, na hlavnom pojednávaní ako aj na verejnom zasadnutí. Obhajca môže žiadať v rámci predkladania dôkazov o výsluch svedka alebo znalca a teda ich výsluch sám navrhnúť alebo má právo uskutočniť výsluch svedka, znalca alebo iných osôb navrhnutých druhou stranou. Predseda senátu spravidla vyhovie obhajcovi v jeho žiadosti o vykonanie výsluchu svedka, predovšetkým, ak ide o ich výsluch na hlavnom pojednávaní. Nie je povinný mu vyhovieť, ak ide o výsluch osoby mladšej ako pätnásť rokov, chorého alebo zraneného svedka, svedka poškodeného trestným činom proti ľudskej dôstojnosti alebo ak by výsluch svedka obhajcom nebol vhodný alebo úplný z iných dôvodov. V takých prípadoch predseda senátu uskutoční výsluch sám.[20] V prípade, ak výsluch toho istého svedka alebo znalca navrhol vykonať obhajca aj prokurátor a obe strany žiadajú o vykonanie výsluchu, rozhodne predseda senátu o tom, ktorá zo strán bude klásť otázky svedkovi alebo znalcovi ako prvá.

Výsluch svedka obhajcom môže predseda senátu prerušiť len nasledovných prípadoch: ak jeho výsluch nie je uskutočňovaný v súlade so zákonom; ak je na svedka vyvíjaný nátlak zo strany obhajcu v súvislosti s jeho výpoveďou; ak je výsluch vedený nevhodným spôsobom alebo v prípade, ak predseda senátu alebo člen senátu považuje za neodkladné položiť svedkovi otázku, ktorej položenie neznesie odklad na dobu po skončení výsluchu svedka. Obhajca má taktiež ***právo zúčastňovať sa na všetkých úkonoch, na ktorých sa môže zúčastniť obvinený***. Týka sa to predovšetkým jeho účasti v prípravnom konaní, na hlavnom pojednávaní, na verejnom zasadnutí, na verejnom zasadnutí konanom o odvolaní, v konaní návrhu na povolenie obnovy konania, na verejnom zasadnutí o sťažnosti pre porušenie zákona, na verejnom zasadnutí o návrhu na schválenie dohody o vine a treste a v konaní o dovolaní.

Obhajca je ***oprávnený hovoriť s obvineným, ktorý je zadržaný, vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody bez prítomnosti tretej osoby***. Právo obhajcu hovoriť s obvineným bez prítomnosti tretej osoby je jedno zo základných práv každého obhajcu upravené v ustanovení § 34 ods. 1 Trestného poriadku, ktoré pojednáva o právach a povinnostiach obvineného. Právo na rozhovor obvineného s obhajcom je dôležité predovšetkým vo výkone väzby a vo výkone trestu odňatia slobody, aj keď sa vzťahuje na celé trestné konanie bez obmedzenia. Trestný poriadok ani iné zákony nemajú žiadne obmedzujúce ustanovenia, pokiaľ ide o frekvencii či obsah takých porád.[21] Ak by bolo predmetné právo narušené tým spôsobom, že obhajca by nemal možnosť hovoriť so svojim klientom bez prítomnosti tretej osoby, nedošlo by k naplneniu materiálnych znakov obhajoby, t. j. poskytovaniu právnych služieb. V tomto prípade by mal obhajca iba formálne postavenie a došlo by tak k porušeniu v predchádzajúcej kapitole citovaného článku Listiny základných práv a slobôd, ktorým by sa narušila rovnosť v postavení medzi obvinenými vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody a medzi obvinenými, ktorí majú možnosť hovoriť so svojim obhajcom na slobode.

Z dôvodu, že obhajca s obvineným pripravujú taktiku obhajoby, je v zásade neprípustné, aby sa týchto rozhovorov zúčastnila aj iná osoba. Uvedené vyplýva aj rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý položil záver, že *obvinený, ktorý je vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, má právo komunikovať so svojim obhajcom dôverným spôsobom bez ohľadu na to, či obhajca vykonáva obhajobu v danej veci alebo zastupuje, prípadne má zastupovať osobu zbavenú slobody v inej trestnej alebo občianskoprávnej veci*.[22]

Vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody je právo obhajcu hovoriť s obvineným upravené v § 25 ods. 3 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody

[20] VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha : C. H. Beck. 2014. s. 50.
[21] JELÍNEK, J. – UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. Praha : Leges, s. r. o. 2011. s. 244.
[22] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Golder vs. Spojené kráľovstvo z 21. februára 1975 k sťažnosti č. 4451/70.

a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných zákonom č. 93/2008 Z. z., zákonom č. 498/2008 Z. z., zákonom č. 461/2012 Z. z. a zákonom č. 370/2013 Z. z., v zmysle ktorého je nahliadanie do korešpondencie neprípustné, ak je zrejmé, že ide o *korešpondenciu medzi odsúdeným a jeho obhajcom*. Zákon o výkone trestu odňatia slobody ustanovuje aj podmienky telefonického rozhovoru medzi obvineným a obhajcom, na ktorý má obvinený právo raz za kalendárny týždeň. Ústav na výkon trestu odňatia slobody nie je oprávnený elektronicky zaznamenávať obsah rozhovoru; je oprávnený zaznamenávať iba údaje o priebehu hovoru.[23] Tieto oprávnenia má obhajca spolu s obvineným počas celej doby trvania trestného konania a nemôže dôjsť k ich obmedzeniu za žiadnych okolností.

3 Obhajca v prípravnom konaní

Obvinený má v zmysle § 34 ods. 1 Trestného poriadku *právo zvoliť si obhajcu a s ním sa radiť aj počas úkonov vykonávaných orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom*. Obhajcom v trestnom konaní môže byť len advokát (§ 36 ods. 1). Advokát je osoba, ktorá je zapísaná do zoznamu advokátov, ktorý vedie Slovenská advokátska komora.[24] Podľa § 1 ods. 1 zákona o advokácii *advokácia pomáha uplatňovať ústavné právo fyzických osôb na obhajobu a chrániť ostatné práva a záujmy fyzických osôb a právnických osôb v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, so zákonmi, s medzinárodnými zmluvami a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi*.

Právna úprava Slovenskej republiky patrí k reformovanému typu kontinentálneho trestného procesu. Prípravné konanie má vo vzťahu ku konaniu pred súdom predbežnú funkciu. Je to štádium procesné, a to z dôvodu, že väčšina úkonov, ktoré v tomto štádiu boli vykonané, majú procesnú povahu, a je možné ich použiť v ďalších fázach trestného konania. Tieto úkony však musia byť uskutočnené v súlade s právom na obhajobu. Do toho môžeme zahrnúť najmä vykonávanie dôkazov či vykonanie neodkladných a neopakovateľných úkonov. Prípravné konanie má zjednodušenú formu a jeho hlavným cieľom je uľahčenie celého priebehu prípravného konania. Prípravné konanie má tri formy, a to štandardné prípravné konanie, rozšírené prípravné konanie a skrátené prípravné konanie.

Účelom prípravného konania je zistiť či podozrenie zo spáchania trestného činu proti určitej poškodenej osobe je odôvodnené v takom rozsahu, aby bola podaná obžaloba a vec mohla byť odovzdaná súdu. Ústrednú úlohu v tomto štádiu konania zohráva policajný orgán ako orgán činný v trestnom konaní. Poverený príslušník policajného zboru zabezpečuje dôkazy, zaisťuje stopy, ustanovuje znalcov, predvoláva svedkov, vykonáva rekogníciu osôb, rekonštrukciu na mieste činu. Počas vykonávania úkonov v prípravnom konaní je poverený príslušník policajného zboru dozorovaný dozorujúcim prokurátorom. Dozorujúci prokurátor nielen, že vykonáva dozor nad priebehom prípravného konania, ale môže poverenému príslušníkovi policajného zboru ukladať pokyny na doplnenie vyšetrovania, alebo na návrh povereného príslušníka policajného zboru vydáva príkazy, na ktoré je oprávnený podľa Trestného poriadku alebo udeľuje súhlas s príkazmi, ktoré so súhlasom prokurátora môže vydávať poverený príslušník policajného zboru.

Začiatok prípravného konania je spojený s vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania, proti ktorému sťažnosť prípustná nie je, alebo vykonaním zaisťovacieho, neodkladného alebo neopakovateľného úkonu, po vykonaní ktorých sa vyhotoví ihneď uznesenie o začatí trestného stíhania, v ktorom je uvedené, ktorým z týchto úkonov už bolo začaté trestné stíhanie. V tomto prípade môžeme rozlišovať dve situácie, a to začatie trestného stíhania neznámeho páchateľa a začatie trestného stíhania spolu so vznesením obvinenia konkrétnej osobe. Úloha advokáta je v týchto dvoch situáciách rozdielna. Ak je advokátov klient podozrivý alebo v postavení svedka, sú možnosti obhajcu obmedzené, no aj v tejto etape môže advokát poskytnutím právnych služieb docieliť nezákonnosť

[23] Bližšie: § 27 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných zákonom č. 93/2008 Z. z., zákonom č. 498/2008 Z. z., zákonom č. 461/2012 Z. z. a zákonom č. 370/2013 Z. z.

[24] § 2 ods. 1 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

dôkazov, ktoré ak boli získané na podklade napr. príkazu – napríklad analýza vzoriek DNA – ktorý bol následne zrušený, tak všetky dôkazy tak zistené sú nezákonné na základe teórie plodu z otráveného stromu. Príkazy vydávané v trestnom konaní nepodliehajú prieskumu, a tak jedinou cestou je podať sťažnosť na Ústavný súd Slovenskej republiky pre porušenie základných práv a slobôd. Tak napr. nikto nie je povinný vypovedať tak, aby si tým privodil trestné stíhanie. Ide o tzv. zákaz sebaobviňovania. Orgány činné v trestnom konaní môžu tento zákaz obísť tým, že súd vydá príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky alebo príkaz na prehliadku iných priestorov. Odpočúvaním alebo prehliadkou iných priestorov sa dostanú k informáciám, ktoré by inak podozrivý vo svojej výpovedi po poučení advokátom neuviedol. Ústavný súd Slovenskej republiky už viackrát skonštatoval, že v prípade použitia trestnoprocesného nástroja spôsobilého zasiahnuť do garantovaných práv kohokoľvek, akým je napríklad prehliadka iných priestorov (alebo akýkoľvek iný príkaz zasahujúci do práva na súkromie), sa požiadavka ochrany základných práv musí prejaviť aj v štádiu prípravného konania vo vydaní dostatočne odôvodneného príkazu prokurátora alebo príkazu policajta. Tieto orgány činné v trestnom konaní majú teda povinnosť poskytnúť dostatočné záruky zákonnosti a ústavnosti ako pri rozhodovaní o nariadenej prehliadke iných priestorov, tak aj pri realizácii, inak je ich postup spôsobilý porušiť právo na spravodlivý proces a ďalších práv súvisiacich s ochranou súkromia dotknutých osôb (napríklad Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 172/2010 zo dňa 07. decembra 2010). Ak sa preto advokát alebo jeho klient oboznámi s obsahom príkazu a je možné tento príkaz aspoň len označiť či už spisovou značkou a presným označením orgánu, ktorý ho vydal alebo odsúhlasil, môže sa advokát v mene klienta obrátiť na Ústavný súd Slovenskej republiky, ktorý posúdi oprávnenosť takéhoto príkazu, a ak Ústavný súd Slovenskej republiky rozhodne nálezom, že boli porušené práva sťažovateľa, tak zároveň, na návrh advokáta, zruší napadnutý príkaz, v dôsledku čoho akékoľvek dôkazy zabezpečené zrušeným príkazom musia byť bez zbytočného odkladu zničené.

Inou situáciou je, keď spolu s uznesením o začatí trestného stíhania alebo po vykonanom vyšetrovaní je podozrivej osobe vznesené obvinenie, v dôsledku čoho sa dostáva do pozície obvineného. Uznesenie o vznesení obvinenia musí obsahovať označenie osoby, voči ktorej sa vznáša obvinenie, opis skutku s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za ktorých k nemu došlo tak, aby skutok nemohol byť zamenený s iným skutkom, zákonného pomenovania trestného činu, o ktorý v tomto skutku ide, a to aj s uvedením príslušného ustanovenia Trestného zákona a skutočností, ktoré odôvodňujú vznesenie obvinenia.[25] Vznesením obvinenia a prevzatím obhajoby advokátom sa obvinenému a obhajcovi otvárajú možnosti uskutočňovania účinných krokov. Prvotným krokom každého obvineného a jeho obhajcu je podanie sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia. Ak sa obvinený cíti byť nevinný, je povinný podať takúto sťažnosť, pretože ak následne voči nemu bude zastavené trestné stíhanie alebo bude oslobodený spod obžaloby, bude veľmi ťažko preukazovať dôvody hodné osobitného zreteľa, prečo nepodal opravný prostriedok podľa zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci. V tejto súvislosti je potrebné tiež uviesť, že lehota na podanie sťažnosti je 3 dni a ak napr. obvinený vystupoval v trestnej veci najskôr ako svedok alebo podozrivý a následne mu bolo vznesené obvinenie a vyšetrovateľ alebo poverený policajt doručil uznesenie o vznesení obvinenia aj jeho advokátovi, lehota na podanie sťažnosti neplynie obhajcovi samostatne a je povinný ju podať v lehote, ktorú má k dispozícii obvinený; jedinou výnimkou je prípad, ak ide o povinnú obhajobu. Sťažnosť sa podáva u orgánu, ktorý uznesenie vydal, a sťažnosť nemá odkladný účinok. To vo všeobecnosti znamená, že vznesením obvinenia sa orgánu činnému v trestnom konaní otvárajú možnosti uplatniť voči obvinenému všetky postupy, ktoré sú podľa Trestného poriadku voči obvinenému možné. Ak potom následne na základe podanej a odôvodnenej sťažnosti dozorujúci prokurátor sťažnosti vyhovie a uznesenie o vznesení obvinenia zruší, akýkoľvek dôkaz získaný v tejto etape je nezákonný. Úloha obhajcu od momentu vznesenia obvinenia je nezastupiteľná. Obhajca je povinný pre riadne vykonávanie obhajoby oznámiť policajtovi, že sa chce zúčastniť všetkých úkonov, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, no musí si byť vedomý, že v prípade kolízie s inými úkonmi právnej služby mu

[25] § 206 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

policajt nemusí vyhovieť s požiadavkou presunu termínu. Obhajca taktiež môže odôvodnene žiadať, aby aj obvinený sa zúčastnil takého úkonu. Policajt môže rozhodnúť, že nepovoľuje účasť obvineného na úkone.

Niekedy v trestnom konaní nastáva situácia, že zadržanému podozrivému je vznesené obvinenie, v dôsledku čoho prokurátor môže po odovzdaní spisu podať na príslušný súd návrh na vzatie obvineného do väzby. Nezastupiteľná úloha obhajcu v tejto etape spočíva v tom, že v zmysle zásady kontradiktórnosti konania je oprávnený vo vzťahu k obvineniu, ktoré sa kladie jeho klientovi za vinu, predložiť orgánom činným v trestnom konaní všetky dôkazy, ktoré by klienta vyviňovali alebo zmierňovali jeho vinu. Ďalšími okolnosťami, ktorým sa obhajca musí venovať, sú okolnosti, pre ktoré je obvinenému navrhovaná väzba. Väzobnými dôvodmi sú dôvod, že obvinený ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu, najmä ak nemožno jeho totožnosť ihneď zistiť, ak nemá stále bydlisko alebo ak mu hrozí vysoký trest, bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil.[26]

Tretím okruhom skutočností, ktorým sa obhajca musí venovať, je možnosť nahradenia väzby zárukou záujmového združenia občanov alebo dôveryhodnou osobou, sľubom obvineného, dohľadom probačného a mediačného úradníka, alebo peňažnou zárukou ibaže dôvodom návrhu na vzatie do väzby je preukázané pôsobenie obvineného či už priamo alebo nepriamo na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo marenie objasňovania skutočností závažných pre trestné stíhanie. Podľa názoru autorov obhajca by mal záruku za obvineného záujmovým združením občanov alebo dôveryhodnou osobou mal zaobstarať v písomnej podobe, aby sa s ňou sudca pre prípravné konanie mohol oboznámiť. Ak túto záruku zabezpečí obhajca obvineného pred podaním návrhu na vzatie do väzby na príslušný súd, obhajca by mal kontaktovať zástupcu záujmového združenia občanov alebo dôveryhodnú osobu, aby sa prípadne dostavila do budovy súdu pre prípadný výsluch, ak by sudca pre prípravné konanie nezabezpečoval prítomnosť týchto osôb.

Obhajca by taktiež mal vypracovať obvinenému aj písomný sľub, aby spĺňal náležitosti podľa § 80 ods. 1 písm. b) v spojení s § 82 Trestného poriadku. Súčasťou takéhoto sľubu obvineného by mal byť nielen prísľub, že povedie riadny život, najmä že sa nedopustí trestnej činnosti a že splní povinnosti a dodrží obmedzenia, ktoré sa mu uložia, ale mal by aj sám z vlastnej iniciatívy navrhnúť niektoré obmedzenia uvedené v § 82 ods. 1 Trestného poriadku a eventuálne navrhnúť aj kontrolu dodržiavania uložených povinností a obmedzení technickými prostriedkami. Ak majú obhajca a obvinený určité nepopierateľné dôkazy svedčiace o nevine obvineného, ktoré ešte neboli predložené policajtovi, tak obhajca najlepšie urobí, ak tieto dôkazy predloží počas rozhodovania súdu o väzbe, aby prokuratúra nemohla na ne reagovať, a ak následne súd rozhodne o tom, že obvineného neberie do väzby a odvolací súd potvrdí rozhodnutie, dôkazná sila dôkazov obstaraných orgánmi činnými v trestnom konaní sa tak oslabí. V tejto súvislosti chcú autori ešte odkázať na zaujímavé rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky.[27] Ak aj prvostupňový súd a odvolací súd rozhodnú, že berú obvineného do väzby, môže sa obvinený cestou svojho obhajcu obrátiť na Ústavný súd Slovenskej republiky so sťažnosťou pre porušenie základných práv podľa čl. 17 ods. 1, 2 a 5 a čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a práv podľa čl. 5 ods. 1 písm. c), ods. 3 a 4 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Podstata úspechu sťažnosti spočívala v tom, že Špecializovaný trestný súd predĺžil lehotu väzby obvineného a rozhodol o nenahradení väzby dohľadom probačného a mediačného úradníka a Najvyšší súd Slovenskej republiky sťažnosť obvineného zamietol.

Podľa slovenského práva v prípade dlhšie trvajúcej väzby pre oprávnenosť jej ďalšieho trvania musia byť splnené štyri podmienky. Po formálnej stránke musí existovať uznesenie o vznesení obvinenia, po materiálnej stránke sa vyžaduje existencia kvalifikovaného podozrenia zo spáchania skutku, pre ktorý je vznesené obvinenie, musí existovať niektorý z väzobných dôvodov podľa § 67 ods. 1 (teraz § 71 ods. 1, pozn. autorov) Trestného poriadku a napokon musí byť splnená podmienka,

[26] § 71 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
[27] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. III. ÚS 29/2015 zo dňa 18. februára 2015.

aby orgány činné v trestnom konaní vo veci samej postupovali s osobitnou starostlivosťou a urýchlením (I. ÚS 100/04).[28] Ústavný súd konštantne poukazuje na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, podľa ktorej pojem „zákonnosti" väzby podľa čl. 5 ods. 4 Dohovoru má ten istý význam ako v odseku 1 tohto článku.

Otázka, či je väzba zákonná, má byť vyriešená nielen s poukazom na vnútroštátny zákon, ale aj na znenie Dohovoru, všeobecné zásady v ňom obsiahnuté a účel obmedzení, ktoré pripúšťa čl. 5 ods. 1 Dohovoru. V zmysle čl. 5 ods. 4 Dohovoru je osoba vo väzbe oprávnená na preskúmanie procesných a hmotných podmienok, ktoré sú podstatné pre „zákonnosť" tejto väzby v zmysle dohovoru (napr. rozsudok vo veci Brogan and Others vs. Anglicko zo dňa 29. novembra 1988, séria A, č. 154-B, bod 65[29]; a už citovaný rozsudok vo veci Jecius vs. Litva, bod 100). Požiadavka preskúmania hmotných podmienok („substantive requirement") znamená povinnosť preskúmať okolnosti svedčiace pre a proti väzbe a s poukazom na právne kritériá rozhodnúť, či sú dané dôvody opodstatňujúce väzbu, ako aj prepustiť osobu na slobodu, pokiaľ také dôvody neexistujú (napr. rozsudok vo veci Schiesser vs. Švajčiarsko zo dňa 4. 12. 1979, séria A, č. 34, bod 31). Táto povinnosť zahŕňa aj preskúmanie odôvodnenosti podozrenia zo spáchania trestného činu, na základe ktorého došlo k zadržaniu, a preskúmanie, či zadržanie a následná väzba sledujú legitímny účel (Ilijkov vs. Bulharsko, rozsudok zo dňa 26. 7. 2001, bod 94). Odôvodnenosť podozrenia predpokladá existenciu skutočností alebo informácií, ktoré objektívnemu pozorovateľovi umožnia urobiť záver, že daná osoba mohla spáchať trestný čin (Michalko v. Slovenská republika, rozsudok z 21. 12. 2010, body 112 a 113).

Konanie musí vykazovať znaky, ktoré v danom čase podľa platného vnútroštátneho práva napĺňa skutkovú podstatu trestného činu (rozhodnutie Lukanov vs. Bulharsko z 20. 3. 1997), a musí byť jasné, o aký konkrétny trestný čin ide [rozhodnutie vo veci Berktay c. Turecko z 1. 3. 2001 (IV. ÚS 494/2013)]. Preto ak uznesenie o vznesení obvinenia kladie obvinenému za vinu spáchanie určitého trestného činu, ktorého znaky tvoria kvalifikovanú skutkovú podstatu trestného činu (napr. trestný čin úkladnej vraždy spáchanej v úmysle získať majetkový prospech), avšak v prípravnom konaní je kvalifikované podozrenie zo spáchania trestného činu, ktorého znaky tvoria iba základné znaky skutkovej podstaty trestného činu (napr. trestný čin úkladnej vraždy), ktorého stíhanie je neprípustné pre premlčanie, súd nemôže obvineného vziať do väzby alebo predĺžiť väzbu obvinenému.

Špecifikum obhajoby v prípravnom konaní, a to aj pokiaľ ide o dokazovanie, je, že v priebehu prípravného konania nemá strana obhajoby žiadneho oponenta v podobe prokurátora, pretože tento v predsúdnom štádiu trestného konania nemá postavenie procesnej strany. Prokurátor vykonáva v prípravnom konaní dozor. Pri vykonávaní dozoru je v postavení pána sporu a v tejto fáze má iba rozhodovacie právomoci. To sa dá chápať tak, že je v nadriadenom postavení ako proti osobe obvineného, policajta, ako aj ďalším stranám, ktoré sa na konaní zúčastňujú, ako je napr. poškodený. Pri vydávaní rozhodnutí musí byť prokurátor nestranný a rozhodovať podľa zákona na základe zistenia skutkového stavu podloženého zaopatrenými dôkazmi. Tieto dôkazy nemôže hodnotiť výlučne na ťarchu obvineného, ale musí rovnako prihliadať aj k dôkazom, ktoré svedčia v prospech obvineného. Povinnosť obstarávať dôkazy majú orgány činné v trestnom konaní, ktoré v zmysle § 2 ods. 10 Trestného poriadku postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie.

Dôkazy obstarávajú z úradnej povinnosti. Orgány činné v trestnom konaní rovnakou starostlivosťou objasňujú okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech, a v oboch smeroch vykonávajú dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie. Obvinený a jeho obhajca majú právo dôkazy obstarávať alebo ich zabezpečiť. Strana trestného konania však nemôže dôkaz vykonať. Obhajca môže na trovy obvineného dať vypracovať znalecký posudok, ktorý spĺňa náležitosti podľa Trestného poriadku, a následne ho predložiť orgánu

[28] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. I. ÚS 100/04 zo dňa 08. októbra 2004.

[29] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Brogan a iní proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 29. novembra 1988.

činnému v trestnom konaní. Ak v rámci prípravného konania policajt oznámi obhajcovi alebo obvinenému, že bude ustanovovať znalca, je úlohou obhajcu, aby písomne naformuloval policajtovi a odovzdal mu písomne otázky, na ktoré má znalec v znaleckom posudku odpovedať. Ak mu policajt nevyhovie, je obhajca oprávnený proti uzneseniu podať sťažnosť resp. docieliť doplnenie týchto otázok cestou žiadosti podľa § 210 Trestného poriadku požiadať prokurátora o preskúmanie postupu policajta a ak prokurátor bude považovať žiadosť za oprávnenú, môže v rámci dozoru vykonávaného v prípravnom konaní dať policajtovi pokyn na doplnenie otázok znalcovi.

Čo sa týka výsluchu svedkov, obhajca je oprávnený klásť svedkovi otázky po tom, ako skončí výsluch svedka policajt. V priebehu tohto výsluchu policajtom je však oprávnený namietať sugestívne a kapciózne otázky policajta a žiadať, aby v zápisnici boli uvedené dôvody, prečo obhajca považuje danú otázku za sugestívnu alebo kapcióznu. Obhajca môže aj sám z vlastnej iniciatívy alebo na popud obvineného navrhnúť vyslúchnuť aj iného svedka, musí však uviesť, ku akým okolnostiam má byť svedok vyslúchnutý, pretože v opačnom prípade môže policajt rozhodnúť v priebehu prípravného konania alebo počas záverečného preštudovania vyšetrovacieho spisu, že takýto návrh zamieta. Ak policajt považuje vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie za skončené a jeho výsledky za postačujúce na podanie návrhu na obžalobu alebo na iné rozhodnutie, umožní obvinenému a jeho obhajcovi ako aj iným stranám v konaní v primeranej lehote preštudovať spisy a podať návrhy na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. Ak nejde o konanie podľa § 204 ods. 1 Trestného poriadku, obvineného a obhajcu upozorní policajt na práva podľa prvej vety najmenej tri dni vopred.

Návrh na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania môže policajt odmietnuť, ak ho nepovažuje za potrebný. V tejto etape môže obhajca s obvineným zhrnúť celú trestnú vec a predložiť argumenty odôvodňujúce zastavenie trestného stíhania. Za účelom toho, aby všetky argumenty obhajoby boli uvedené, je lepšie, keď obhajca spíše návrh na zastavenie v písomnej podobe a počas záverečného preštudovania vyšetrovacieho spisu uvedie do zápisnice, že odovzdáva v písomnej podobe návrh na zastavenie trestného stíhania. O tomto návrhu už nemôže rozhodnúť policajt, ale o takomto návrhu musí rozhodnúť prokurátor. Prokurátor je totiž v rámci dozoru oprávnený podľa § 231 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku zastaviť trestné stíhanie, ktoré má účinky zrušenia obvinenia alebo oslobodenia spod obžaloby. Ak prokurátor tomuto návrhu nevyhovie, môže vyzvať obvineného na začatie konania o dohode o vine a treste alebo podá obžalobu proti obvinenému.

Resumé

Obhajca, ktorým v zmysle príslušných právnych predpisov môže byť len advokát, má v trestnom konaní nezastupiteľnú pozíciu a postavenie. Vyvažuje nerovnováhu medzi obvineným, ktorý spravidla nie je znalý svojich práv a povinností v trestnom konaní a druhou stranou zastupujúcou štát s požadovaným vzdelaním, kvalifikáciou a odbornými znalosťami.Advokát je tak v postavení osoby, ktorá zabezpečuje a uskutočňuje všetky úkony súvisiace s riadnym zabezpečením práv a oprávnených záujmov svojho klienta, sprevádza ho jednotlivými štádiami trestného konania a slúži na vyrovnanie a rovnováhu síl procesných strán v trestnom konaní. Domnievam sa, že v niektorých prípadoch je dokonca postavenie advokáta silnejšie a jeho právomoci sú zabezpečované vo väčšej miere ako je tomu v prípade štátneho zástupcu. Príkladom môže byť možnosť obhajcu na záverečnú reč, ktorá štátnemu zástupcovi zákonom umožnená nie je. Záverečná reč má pritom v samotnej obhajobe a trestnom konaní nezanedbateľný vplyv z dôvodu jej psychologického pôsobenia. V niektorých prípadoch zákon pripúšťa možnosť, aby advokát požiadal o navrátenie lehoty. Uvedená právomoc štátnemu zástupcovi priznaná nie je. Tieto príklady a aj mnohé iné v jednotlivých štádiách trestného konania, a teda aj v prípravnom konaní, zabezpečujú obvinenému favor defensionis.

Resume

Advocate, who under the relevant legislation can only be a lawyer in criminal proceedings has the irreplaceable role and position. It corrects the imbalance between the accused, which is generally not

knowing their rights and responsibilities in law enforcement and the other side representing the state with the required qualifications, skills and expertise.The lawyer is thus in the position of the person who arranges and performs all operations associated with the proper security rights and legitimate interests of his client, through different stages of criminal proceedings and is used to offset the balance of power and a party in criminal proceedings. I believe that in some cases is even stronger legal profession and its powers are provided to a greater extent than is the case with the prosecutor. An example would be the opportunity to advocate the speech in the end of a process that prosecutor law does not allow. Closing statements has yet to defend itself and criminal proceedings considerable influence because of its psychological influence. In some cases, the law provides for the possibility for the lawyer asked for the return period. To the prosecutor that power is not granted. These examples and many others in the various stages of criminal proceedings, and thus the pre-trial, accused ensure defensionis favor.

Zoznam bibliografických odkazov

DRGONEC, J. 2015. *Ústava Slovenskej republiky – Veľký komentár. Teória a prax*. Bratislava : C. H. Beck. 2015. 1603 s. ISBN 978-80-89603-39-8.

KLÁTIK, J. 2010. *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela. 2010. 329 s. ISBN 9788080838065.

KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M. 2012. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání*. Praha : C. H. Beck. 2012. 1660 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

JELÍNEK, J. – UHLÍŘOVÁ, M. 2011. *Obhájce v trestním řízení*. Praha : Leges, s. r. o. 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-88-2.

ŠÁMAL, P. a kol. 2013. *Trestní řád I. § 1 – 156. Komentář. 7. vydání*. Praha : C. H. Beck. 2013. 1898 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

VANTUCH, P. 2014. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha : C. H. Beck. 2014. 1049 s. ISBN 978-80-7400-457-5.

WAGNEROVÁ, E. – ŠIMÍČEK, V. – LANGÁŠEK, T. – POSPÍŠIL, I. a kol. 2012. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012. 906 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

Zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných zákonom č. 93/2008 Z. z., zákonom č. 498/2008 Z. z., zákonom č. 461/2012 Z. z. a zákonom č. 370/2013 Z. z.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 8/96 zo dňa 04. septembra 1996.

Nález ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 28/96 zo dňa 12. mája 1997.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. I. ÚS 100/04 zo dňa 08. októbra 2004.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 91/08-111 zo dňa 09. septembra 2008.

Nález Ústavného súdu Českej republiky č. III. ÚS 3221/09 zo dňa 16. septembra 2010.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. PL. ÚS 112/2011 zo dňa 23. novembra 2011.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 2 To 12/2013 zo dňa 25. februára 2014.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. III. ÚS 29/2015 zo dňa 18. februára 2015.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č. II. ÚS 698/2015 zo dňa 29. októbra 2015.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Golder vs. Spojené kráľovstvo z 21. februára 1975 k sťažnosti č. 4451/70.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Brogan a iní proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 29. novembra 1988.

Kontaktné údaje autorov:
JUDr. Rastislav Hruška
externý doktorand katedry trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Komenského 20, Banská Bystrica
e-mail: hruska.rasto@gmail.com

JUDr. Martin Žuffa
externý doktorand katedry trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Komenského 20, Banská Bystrica
e-mail: martin.zuffabb@gmail.com

ZACHOVÁNÍ KONTRADIKTORNOSTI ŘÍZENÍ PŘI UŽITÍ VÝPOVĚDI UTAJENÉHO SVĚDKA

Mgr. Lucie KADLECOVÁ
Katedra trestního práva, doktorand
Policejní akademie České republiky v Praze

Anotácia: *Autorka příspěvku poukazuje na současný stav při dokazování za pomoci svědecké výpovědi utajeného svědka jako jediného a rozhodného důkazu. V daných případech dokazovaní naráží na potírání práva na spravedlivý proces v spojení s kontradiktorností procesu. Autorka analyzuje několik aktuálních případů řešených před Evropským soudem pro lidská práva a rozebírá aktuální názory na danou problematiku.*
Kľúčové slová: *Evropský soud pro lidská práva, kontradiktornost trestního řízení, právo na spravedlivý proces, svědecký výpověď, utajený svědek.*

Annotation: *Author of the article points out the current situation in argue with using witness testimony of protected witness as the sole and decisive evidence. In such cases argue interferes to combat the right to a fair trial in connection with the contradictory process. The author analyzes several recent cases solved by the European Court of Human Rights and discusses current views on the issue.*
Keywords: *European Court of Human Rights, contradictory criminal proceedings, the right to a fair trial, testimony, protected witness.*

Úvod

Základním kamenem práva na spravedlivý proces je zachování kontradiktornosti trestního řízení. Kontradiktornost pochází z latinského slova *contra dicere*, což v překladu znamená oponovat či mluviti proti. Za kontradiktornost řízení, a to nejen v povaze trestního řízení, považujeme rovnost zbraní mezi stranou obhajoby a stranou obžaloby. Výše uvedené v praxi znamená, že v každém řízení je nutné zachovat stav, aby **obhajoba i obžaloba měla stejnou možnost znát tvrzení a důkazy předložené druhou stranou včetně možnosti vyjadřovat se k nim.**

Obhajoba i obžaloba musí v trestním řízení tedy nejen dostat stejnou možnost znát připomínky předložené druhou stranou a vyjadřovat se k nim, ale totéž musí platit i pro předložené důkazy. Tuzemské právo by mělo tomuto požadavku vyhovět a vždy mít zvolenou metodu, která by kontradiktornost řízení zajistila. Zachování kontradiktornosti řízení je pro soud ztíženo zejména v případech, kdy rozhodný a usvědčující důkaz představuje výpověď utajeného svědka. Případů s užitím svědecké výpovědi utajeného svědka jako jediného a rozhodného důkazu není mnoho, nicméně stále častěji se objevují zejména u případu organizované a zvlášť závažné kriminality, kde nabírají vysokého významu.

Závažnost dané problematiky, k níž se opakovaně vyjadřuje Evropský soud pro Lidská práva (dále jen „ESLP“) a jež je významným tématem pro účely trestního práva a trestně právního procesu, je důležitá i z pohledu zachování práva svědka na možnost jeho procesní či fyzické ochrany. Autorka si pro účely interdisciplinární celostátní vědecké konference pořádané dne 15.3.2016 Akadémií Policajného zboru v Bratislavě na téma „Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi“ připravila průřez významných aktuálních kauz řešených před ESLP a vysvětlením výkladu a názorů ESLP na zjišťování zachování spravedlivého procesu a kontradiktornosti řízení u takto specifických řízení.

1. Právo na spravedlivý proces

Zásada spravedlivého procesu má v systematice zásad trestního práva procesního jakési zvláštní postavení. Uvedená zásada totiž není jasně uvedena mezi zásadami trestního řízení v ust. § 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „TŘ“). Není uvedena ani v Ústavě[1] či

[1] Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Listině základních práva svobod[2] (dále jen „Listina“). Danou zásadu upravují především dokumenty mezinárodního práva, konkrétně Úmluva o ochraně lidských práva a základních svobod (dále jen „Úmluva“) rsp. její článek 6:

1. ***Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.***
2. *Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.*
3. *Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:*
    a. *být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;*
    b. *mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;*
    c. *obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;*
    d. ***vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;***
    e. *mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.*

Právo na spravedlivý proces je dle znění Úmluvy velmi rozsáhle pojímáno. Obsahuje v sobě zásadu přiměřenosti, zásadu veřejného řízení, zásadu presumpce neviny, zásadu zákonného soudce a zásadu práva na zajištění řádné obhajoby. Zásada spravedlivého procesu se tak skládá z více složek, které jsou tuzemským trestním řádem deklarovány, a nelze tedy hovořit o její absenci v českém trestním právu. V otázce užití institutu utajeného svědka vstupuje do popředí nejvíce zásada zajištění práva na obhajobu v spojení se zásadou veřejného řízení. Autorka by ráda z pohledu práva na spravedlivý proces a zachování kontradiktornosti řízení rozebrala níže uvedené případy, jimiž se zabýval ESLP a kde stěžovatelé namítali, že jejich proces potíral zákonné právo zakotvené *v čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm d) Úmluvy.* Jejich stížností bylo současně poukázáno na potírání kontradiktornosti procesu, neboť ta je pojímána za základní aspekt práva na spravedlivý proces.

2. Případ Al-Khawaja a Tahery proti spojenému království[3]

2.1. Případ Al-Khawaja

První stěžovatel pan Al-Khawaja je britský občan a lékař narozený v roce 1956, žijící v Brightonu. Byl obžalován a vnitrostátními soudy odsouzen za sexuální nátlak, kterého se měl dopustit jako lékař na svých dvou pacientkách, když byly v hypnóze. Případ byl zkomplikován situací, kdy první poškozená S.T., poté co podala výpověď na policii a současně se svěřila svým dvěma přátelům, spáchala sebevraždu. **Během procesu bylo rozhodnuto, že výpověď první poškozené bude přečtena porotě, kdy soudce konstatoval, že obsah výpovědi je důležitý pro stranu obžaloby z důvodu neexistence jiných přímých důkazů**. Strana obhajoby souhlasila s tím,

[2] Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

[3] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011, stížnosti č.26766/05, č.22228/06.

že pokud výpověď bude přečtena před porotou během procesu, bude mít možnost ji vyvrátit při křížovém výslechu ostatních svědků.

Během procesu bylo vyslechnuto několik různých svědků, včetně druhé poškozené a dvou přítelkyň první poškozené S.T., kterým se poškozená svěřila krátce po incidentu. V případu dostala strana obhajoby možnost podrobit křížovému výslechu všechny ostatní svědky. Při výsleších bylo zjištěno, že u výpovědi první poškozené učiněné na policii existovaly pouze minimální nesrovnalosti v porovnání s výpověďmi jejích dvou přátel.

Stěžovatel byl odsouzen v obou případech za napadení, za což mu byl udělen trest odnětí svobody 15 měsíců ve vztahu k první poškozené a trest odnětí svobody ve výši 12- ti měsíců ve vztahu k druhé poškozené. Výkony trestů měly proběhnout po sobě, kdy další odvolání stěžovatele ve věci nebylo úspěšné.

2.2. Případ Tahery

Druhý stěžovatel Pan Tahery je íránský občan narozený v roce 1975 a žijící v Londýně. Stěžovatel dne 19. května 2004 údajně pobodal jiného Íránce třikrát do zad během potyčky dvou gangů. Byl obviněn z úmyslné újmy na zdraví a z pokusu maření spravedlnosti, když na policii následně uvedl, že bodnutí bylo způsobeno dvěma černochy. Na místě činu žádný ze svědků neuvedl, že stěžovatele viděl pobodat poškozeného. Tato výpověď byla později odvolána, neboť jeden ze svědků T. při výslechu uvedl, že poškozeného pobodal stěžovatel.

Nutno dodat, že sám poškozený především nevěděl, kdo jej pobodal do zad, ale pamatoval si, že stěžovatel mu pomohl zastavit krvácení, než přijela ambulance a doprovodil jej do nemocnice. Svědkovi T. bylo nakonec poskytnuto utajení, neboť měl obavy před soud předstoupit. **Soudce, který vyslýchal utajeného svědka T. včetně policistů, jež zasahovali na místě činu, usoudil, že utajený svědek se bojí podat svědectví, avšak jeho strach není přímo vyvolán stěžovatelem**. Dále soudce uvedl, že speciální opatření pro utajeného svědka by neodvrátila jeho strach a proto dovolil jako důkaz, aby jeho výpověď u soudu tak byla jen přečtena porotě. **Vnitrostátní soud poznamenal, že se jednalo o zásadní důkaz. Stěžovateli byla dána možnost vypovídat, kdy v závěrečném posouzení soudce upozornil porotu na riziko spolehnutí jen na písemnou výpověď svědka T., neboť nedošlo ke křížovému výslechu**. Stěžovatel byl dne 29. dubna 2005 vnitrostátními soudy odsouzen za úmyslné ublížení na zdraví s vyměřením trestu odnětí svobody na deset let a tři měsíce.

Odvolací soud zamítl odvolání s tím, že nespravedlivému procesu řízení nemohlo dojít, když proběhl křížový výslech ostatních jiných svědků, vyjma utajeného svědka T. Navíc soud první instance sdělil porotě jasné pokyny, jak posuzovat písemnou výpověď utajeného svědka T.

3. ESLP

Oba výše uvedení stěžovatelé se odvolali k ESLP s odkazem na porušení *čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy*, neboť jejich odsouzení bylo do značné míry opřeno o výslech utajených svědků, kteří nebyli podrobeni křížovému výslechu před vnitrostátním soudem. S ohledem na danou skutečnost se stěžovatelé domnívali, že jim bylo upřeno právo na spravedlivý proces a nebyla zachována kontradiktornost trestního procesu.

ESLP k stížnosti sdělil, že uvedený článek 6 vyžaduje vyhodnocení spravedlivosti jako celku. ELSP v předmětných stížnostech také konstatoval, že opírá-li se odsouzení výlučně či v rozhodující míře o výpověď utajeného svědka, musí zde být dány **vyvažující faktory včetně procesních záruk.**

Soud při svém posuzování zmínil tři relevantní zásady, které je nezbytné zkoumat v případě utajovaných svědků v kontextu práva na spravedlivý proces a užití výpovědi svědka jako jediného a rozhodného důkazu. Tyto zásady jsou průlomové pro posouzení dalších obdobných kauz (dále jen „Al-Khawaja a Tahery test“) :

Zdroj obrázku: autorka příspěvku

3.1.Vyhodnocení případu Al-Khawaja ESLP pomocí Al-Khawaja a Tahery testu

Ad I. K otázce, zda bylo nutné připustit jako důkaz výpověď poškozené S.T. nebo T. ESLP konstatoval, že smrt poškozené S.T. učinila za nezbytný krok, přečtení jejího písemného svědectví.

Ad II. Výpověď poškozené S.T. nebyla jediná, ale ESLP uvedl, že soudce, který připustil její výpověď mohl správně vyhodnotit její význam, neboť ESLP je příliš vzdálen řízení, a tak konstatoval, že výpověď byla rozhodující. Zájem spravedlnosti byl zcela ve prospěch přijetí důkazu výpovědi poškozené S.T., která byla zaznamenaná policií v řádné formě. Věrohodnost důkazu navíc vyplývala z toho, že poškozená S.T. se svěřila dvěma přátelům a to v krátké době po incidentu a že současně existovaly jen malé nesrovnalosti mezi její výpovědí a výpověďmi dvou přátel, kteří svědčili u soudu.

Ad III. Již odvolací soud shledal pokyny soudce prvoinstančního soudu chybnými. Odvolací soud také sdělil, že porotě muselo být zřejmé, že z důvodu nemožnosti podrobit křížovému výslechu poškozenou S.T., měla u ní výpověď mít menší váhu. ESLP však konstatoval, že i přes potíže způsobené obhajobě jen u písemné výpovědi poškozené S.T., existovaly dostatečně vyvažující faktory.

ESLP tak v daném případě dospěl k závěru, že přijetí písemné výpovědi poškozené S.T. nemělo za následek porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

3.2.Vyhodnocení případu Tahery ESLP pomocí Al-Khawaja a Tahery testu

Ad I. ESLP konstatoval, že proběhlo řádné vyšetřování s cílem určit, zda existovaly objektivní důvody pro strach utajeného svědka. Vnitrostátní soudce byl ujištěn o tom, že speciální opatření nemohla při výslechu, zmírnit strach svědka T. Inkriminující výpověď utajeného svědka T. byla utajena před veřejností, nicméně vnitrostátní soudce konstatoval, že utajený svědek T. měl oprávněné obavy podat ústní svědectví. Dále soudce uvedl, že utajený svědek T. nebyl připraven podat výpověď ani při speciálních opatřeních během řízení a tento důvod je dostatečným pro přijetí takového důkazu.

Ad II. ESLP upozornil, že ze spisu je zřejmé, že utajený svědek T. byl jediný svědek, který tvrdil, že viděl pobodání poškozeného S. Jeho očividné svědectví tak je možné považovat z tohoto pohledu za rozhodující důkaz proti stěžovateli. Ostatní svědkové totiž neviděli pobodání poškozeného S. a sám poškozený S. nejprve tvrdil, že neviděl, kdo jej pobodal, přestože původně předpokládal, že jím nemohl být nikdo jiný než stěžovatel.

Ad III. K vyvažujícím faktorům ESLP zmínil dva důležité kroky vnitrostátních soudů:

a) Soudce vnitrostátního soudu dospěl k závěru, že přijetím výpovědi utajeného svědka T. v podobě rozhodného důkazu nedojde k porušení spravedlnosti řízení, neboť stěžovatel mohl napadnout či vyvrátit výpověď vlastní tvrzením či přivoláním jiných svědků.
b) Soudce vnitrostátního soudu upozornil porotu na opatrnost při vyhodnocení svědecké výpovědi utajeného svědka.

ESLP však dospěl k závěru, že žádný z uvedených faktorů nepostačuje ani ve spojení jeden s druhým, k vyvážení nerovnosti procesních práv. Stěžovatel nemohl posoudit důvěryhodnost a spolehlivost výpovědi utajeného svědka. Utajený svědek T. byl jediným svědkem, který byl odhodlán vypovídat. Strana obhajoby tak nemohla přivolat jiné svědky, kteří by oponovali svědecké výpovědi utajeného svědka. Navíc poškozený nevěděl, kdo jej pobodal. **ESLP uvedl, že pokyny soudce byly velmi dobře formulované, avšak toto nelze považovat za dostatečně vyvažující faktor. Při posuzování spravedlnosti jako celku ESLP dospěl k závěru, že zde neexistovaly dostatečně vyvažující faktory pro zachování práva na spravedlivý proces**. ESLP tedy konstatoval, že u předmětného případu byl porušen čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

4. Případ Pesukic proti Švýcarsku[4]

Případ pana Pesukice vyvolal několik otázek vyplývající z výše uvedeného stanovaného tzv. Al-Khawaja a Tahery testu. Uvedený spor je zajímavý především z důvodu, že dosud není známý srovnatelný případ, ve kterém by se soud v takové míře opíral o důkaz výslechu utajovaného svědka za situace, kdy obhajobou svědek nesmí být pozorován, jeho hlas musí být modulován a na řadu otázek nedostala obhajoba odpověď.

Pan Srdan Pesukic byl uznán vinným z několika trestných činů souvisejících s obchodem s drogami včetně trestného činu vraždy. K vraždě došlo dne 15. října 2001 krátce po půlnoci, kdy byl poškozený N.B. zastřelen zezadu do krku. Vražda se odehrála v Curychu poblíž poštovní pobočky. Při dokazování vystupoval utajovaný svědek, který byl vyslechnut dne 8. července a 21. srpna 2002 byl státním zastupitelstvím v Curychu. Utajovaný svědek prohlásil, že viděl stěžovatele, jak střelil poškozeného N.B. zezadu do krku. V průběhu výslechu byl utajovaný svědek ve zvláštní místnosti společně s policistou, vyšetřujícím soudcem a tlumočníkem, neboť svědek hovořil srbochorvatsky. Strana obhajoby seděla v jiné místnosti a výslech poslouchala prostřednictvím zvukového zařízení modulující svědkův hlas. Na konci výslechu dostala strana obhajoby možnost klást svědkovi otázky prostřednictvím zvukového zařízení. Ke způsobu provedení výslechu vznášela obhajoba vždy námitky.

Dne 29.1.2004 byl utajovaný svědek znovu vyslechnut před Porotním soudem kantonu Curych za obdobných podmínek. Obhajoba sice mohla utajovanému svědkovi položit doplňující otázky, které považovala za významné, ale ten nemusel na řadu z nich odpovídat. Rozsudek soudu cituje znění nezodpovězených otázek:

1. „Proč se (utajovaný svědek) domluvil s N.B. na setkání?“
2. „Jak (utajovaný svědek) reagoval po spáchání trestného činu?“
3. „Přiblížil se (utajovaný svědek) k tělu oběti?“
4. „Počkal (utajovaný svědek) na policii?“
5. „Užíval (utajovaný svědek) drogy?“
6. „Obával se (utajovaný svědek) někoho blízkého obžalovaného?“
7. „Bylo mu někým konkrétně vyhrožováno?“
8. „Měl (utajovaný svědek) neshody s obžalovaným nebo s někdejším spoluobviněným Z.L.?“

[4] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Pesukic proti Švýcarsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 6. prosince 2012, stížnost č.25088/07.

9. „Kam (utajovaný svědek) šel po spáchání trestného činu?“
10. „Byl na místě činu (utajovaný svědek) pěšky nebo přijel autem?“
11. „Má (utajovaný svědek) záznam v trestním rejstříku?“
12. „Pobýval (utajovaný svědek) ve Švýcarsku legálně?“
13. „Nosil (utajovaný svědek) brýle?“

Vnitrostátní soud v Curychu konstatoval, že výpověď utajovaného svědka byla věrohodná a relevantní. Podmínky pro použití institutu utajovaného svědka byly naplněny, neboť utajovaný svědek věrohodným způsobem vysvětlil, že jeho život je v ohrožení v případě, že by osoby blízké stěžovateli a také tehdejšímu spoluobviněnému poznaly jeho identitu. Utajovaný svědek sdělil, že je jedinou osobou, která viděla spáchání trestného činu a která se odvážila svědčit. Soud dále zohlednil i skutečnost, že stěžovatel se pohyboval v extrémně násilném prostředí a utajovaného svědka znal od vidění. Opodstatněnost svědkových obav o vlastní život byla tak doložena i silným strachem ostatních svědků, jejichž strach učinit inkriminující prohlášení dosahoval paniky. Soud zaujímal názor, že zásah do práv obhajoby byl vyvážen jeho přijatými opatřeními, kdy utajovaný svědek byl vyslechnut předsedou soudu a nikoli státním zástupcem. Dále byla totožnost utajovaného svědka potvrzena policistou, který vedl vyšetřování a byla známa státnímu zástupci a předsedovi soudu. Vedle výpovědi utajovaného svědka však byly k dispozici jen nepřímé důkazy.

Stěžovatel podal opravný prostředek, jehož průběh byl z právního pohledu zajímavý, ale autorka nepovažuje za relevantní dané odvolání právně rozebírat, neboť není stěžejní pro účely daného příspěvku. Odvolací soud poté co nejprve zastával názor, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces, následně odvolání stěžovatele odmítl. Stěžovatel tak podal stížnost k ESLP na porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

4.1. Vyhodnocení případu Pesukic ESLP pomocí Al-Khawaja a Tahery testu

Ad I. ESLP zdůraznil, že prvoinstanční soud považoval strach utajeného svědka za odpovídající a dospěl tak k závěru, že existují dobré důvody pro utajení totožnosti svědka. **Autorka příspěvku se domnívá, že v případu Pesukic se ESLP či vnitrostátní soudy zásadním způsobem nezabývaly otázkou, zda je strach utajovaného svědka z odvety skutečně důvodný a stejně jako doktor Nejedlý[5] zastává názor, že se tak spokojily s konstatováním, že existovala pouhá „možnost“ odvety**. Navíc ELSP v předchozích rozsudcích Al-Khawaja a Tahery[6] podotknul, že nejčastější strach u svědků bývá obecnější povahy a není způsoben jednáním obviněného či jeho spolupracujících, nicméně i tento strach může být vzat v potaz, ale je nezbytné, aby vnitrostátní soudy konkrétně prověřily objektivitu obav svědků.

Ad II. Při zkoumání této zásady ESLP dospěl k závěru, že výpověď utajeného svědka v kauze Pesukic nebyla jediným usvědčujícím důkazem, ale nesla značný význam pro učinění závěru o vině. Zastávám názor, že podmínka rozhodného důkazu byla splněna a je opřena v bodě 49 Rozsudku[7], ve kterém ESLP poukazuje na názor odvolacího soudu, který se bezpochybně nevyjádřil k tomu, zda by ostatní důkazy stačily pro učinění závěru o vině stěžovatele.

Ad III. K třetí zásadě ESLP uvedl, že z jeho pohledu si vnitrostátní soud byl u případu Pesukic plně vědom vyvažujících opatření. Pro opodstatnění svého názoru byla jednotlivá opatření sepsána**:**

a) Utajovaný svědek byl vyslechnut předsedou soudu (nikoli státním zástupcem).
b) Totožnost utajovaného svědka byla potvrzena policistou vedoucím vyšetřování a byla známa státnímu zástupci a předsedovi soudu.

---

[5] NEJEDLÝ, Josef. *Věc Pesukic proti Švýcarsku: anonymní svědek a právo vyslýchat svědky proti sobě.* [ASPI]. Praha: ASPI, 2016. [cit. 2016-02-29]. RA641.

[6] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011, stížnosti č.26766/05, č.22228/06.

[7] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Pesukic proti Švýcarsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 6. prosince 2012, stížnost č.25088/07.

c) Státní zástupce a policista byli vyslechnuti ve vztahu ke svědkově trestní minulosti a věrohodnosti.
d) Svědek byl vyslechnut před celým soudem před všemi, kdo se podílel na soudním rozhodnutí.

V dané kauze ESLP dospěl k závěru, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy, neboť považuje za rozhodné, že během výslechu pozorovali členové soudu utajovaného svědka a právní zástupce stěžovatele dostal příležitost svědkovi klást otázky. Autorka zastává názor, že v uvedené kauze nebyl zcela zachován princip rovnosti zbraní, neboť obhajobě nebylo umožněno se plně hájit. ESLP se tak z pohledu autorky spíše zabýval otázkou přijatelnosti omezení práv obhajoby, ke kterému došlo a která podle jeho názoru byla dostatečně vyvážena tím, že obhajoba mohla klást otázky a osoba utajovaného svědka byla pozorována členy soudu.

5. Případ Balta a Demir proti Turecku[8]

Případ pojednává o trestním stíhání vedeném proti ilegální organizaci kurdských pracujících PKK (dále jen „PKK“), při níž bylo užito výpovědi utajeného svědka nazývaného Gömlek (v překladu „košile“). Dne 5. června 2009 vyslýchal prokurátor utajeného svědka v souvislosti s účastí stěžovatelů na aktivitách mládežnické větve PKK. Utajený svědek identifikoval oba stěžovatele Ahmeta Balta a Ahmeta GöksŁena Demira za její členy. Oba stěžovatelé byli dne 22. června 2009 zadrženi a dáni do vazby. O tři dny později podrobil prokurátor stěžovatele výslechu ohledně jejich napojení na PKK. Stěžovatelé popírali, že jsou členové PKK. Advokátka stěžovatele Demira dokonce žádala o odhalení svědkovy totožnosti, neboť jeho výpovědi nebyly učiněny pod hrozbou násilí. Tentýž den byli oba stěžovatelé propuštěni na svobodu, avšak v blíže neurčený den byli společně s dalšími 14 - ti osobami obžalováni z trestného činu členství v PKK.

Dne 16. září 2009 provedl vyšetřovací soudce výslech utajeného svědka a to v nepřítomnosti veřejnosti. Dne 20. října 2010 popřeli oba stěžovatelé všechny body obžaloby a ohradili se proti způsobu výslechu utajeného svědka. Stěžovatelé uvedli, že utajený svědek byl v průběhu vyšetřování i v průběhu hlavního líčení vyslýchán bez přítomnosti advokáta stěžovatelů, čímž byli zbaveni možnosti klást svědkovi otázky. V tomto stěžovatelé spatřovali porušení čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Dodali, že výslech utajeného svědka byl jediným usvědčujícím důkazem, proto měl být svědek povinně vyslýchán veřejně. Stěžovatelé dále sdělili, že totožnost utajeného svědka byla vyzrazena jedním ze spoluobviněných a dodali, že utajený svědek zaslal porotnímu soudu dopis, ve kterém vyjádřil žádost, aby byl vyslýchán veřejně při hlavním líčení. Dále stěžovatelé tvrdili, že další důkazy, zejména video nahrávky, nebyly před porotním soudem projednávány.

21. října 2010 byli stěžovatelé odsouzeni k trestu odnětí svobody v trvání šesti let a tří měsíců za členství v nelegální organizaci PKK. Odvolací soud potvrdil odsuzující rozsudek.

5.1. Vyhodnocení případu Balta a Demir ESLP pomocí Al-Khawaja a Tahery testu

Ad I. ESLP k danému bodu sdělil, že je možné rozeznat dva druhy strachu: strach přičitatelný výhrůžkám či jiným hrozbám obžalovaných a strach obecnější obavy z možných důsledků, které podáním svědecké výpovědi mohou vzniknout. **Nicméně jakýkoli subjektivní strach není důvodem k tomu, aby byl svědek osvobozen od účasti na hlavním líčení**. Dle názoru ESLP, neuvedl soudce prvoinstančního soudu důvody, které jej vedly k utajení totožnosti svědka ani důvody proč byl vyslýchán bez přítomnosti obhajoby. ESLP také zmínil, že ze spisu nevyplývá, že by soudce provedl šetření pro zjištění objektivních důvodů svědkova strachu. ESLP tak u případu zhodnotil, že neexistuje dobrý důvod k tomu, aby v daném případě bylo obhajobě zabráněno klást svědkům otázky.

Ad II. V daném bodě ESLP posuzoval, jaká je váha výpovědi utajeného svědka na uznání stěžovatelů vinnými. ESLP se vyjádřil k pojmu „rozhodující důkaz“, kdy za „rozhodující“ považuje

[8] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Balta a Demir proti Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2015, stížnost č.48628/12.

silnější význam než „přesvědčivý“, a tak podle názoru ESLP nestačí konstatování soudu, že bez důkazu by pravděpodobnost odsouzení klesala ve prospěch možného propuštění stěžovatelů. ESLP dospěl k závěru, že vnitrostátní soud vycházel i z dalších důkazů, jimž byla dána nižší důkazní síla a že výpověď utajeného svědka sehrála rozhodující roli při posuzování viny stěžovatelů z vůdčí účast na nelegální organizaci.

Ad III. ESLP sdělil, že právo výslechu usvědčujícího svědka představuje záruku rovnosti stran, protože míří na rovnost zbraní mezi obžalobou a obhajobou. Dále také poskytuje obhajobě a jiným účastníkům řízení prostředek kontroly věrohodnosti a spolehlivosti sporných výpovědí. ESLP poznamenal, že soudce, který znal totožnost svědka, neověřil jeho důvěryhodnost a spolehlivost jeho výpovědi. Dále po celou dobu soudního řízení neměli stěžovatelé možnost vyslechnout utajeného svědka a zpochybnit jeho důvěryhodnost. ESLP dodal, že použití jakýchkoli prostředků, jež omezují právo na obhajobu, musí být naprosto nezbytné a pokud postačují méně restriktivní opatření, je nutné tyto upřednostnit. ESLP dospěl k závěru, že postup soudu neposkytl stěžovatelům záruky, které by vykompenzovaly ztížený stav pro obhajobu.

U výše uvedeného případu dospěl ESLP k závěru, že právo stěžovatelů na obhajobu bylo omezeno způsobem neslučitelným s požadavky kladenými na spravedlivý proces. V kauze došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

6. Závěr

Záruky zakotvené v odst. 3 článku 6 Úmluvy jsou specifickými aspekty práva na spravedlivý proces garantovaný v odst. 1 téhož článku. Ve většině výše uvedených případů, nebyly důkazy v podobě výslechu utajeného svědka zpřístupněny obhajobě. ESLP musel ve všech předmětných případech přezkoumat postup vnitrostátních soudů vedoucí k rozhodnutí, zda postupovaly v souladu s požadavky na kontradiktorní řízení a záruky práva na spravedlivý proces.

Strana obhajoby by měla mít v každém trestním řízení možnost, napadnout důkazy předložené proti ní. Za tento princip je považováno, aby obhajoba mohla prověřit pravdivost a spolehlivost svědeckých výpovědí. Při svém hodnocení posuzuje ESLP řízení jako celek s přihlédnutím k právům obhajoby, stejně tak i k zájmům veřejnosti a poškozených a k právům svědků. Svědecká výpověď nemusí vždy proběhnout před soudem veřejně, jak popisují případy výše, v některých případech to ani není možné.

Bohužel dle názoru autorky není ve všech citovaných případech ESLP rozhodováno stejným klíčem či postupováno stejnou metodikou v rámci jednotlivých kroků tzv. Al-Khawaja a Tahery testu. Případ stěžovatele pana Pesukice oproti např. případu pana Balty sebou nese řadu otázek v podobě osvobození svědka z hlavního líčení. Výše uvedené kauzy jsou zdárným příkladem nelehké úlohy soudce v zachování kontradiktornosti řízení.

Autorka považuje za důležité zmínit, že užíváním tzv. Al-Khawaja a Tahery testu je výborným pomocníkem pro přehledné posouzení důvodnosti rozhodování ESLP. Jednotnost metodiky rozhodování pravděpodobně nelze zaručit a hodnotit paušálně, neboť je nutné zdůraznit, že užití výpovědi utajeného svědka jako jediného a rozhodného důkazu se využívá v případech zvlášť závažné kriminality, kdy svědkům, pocházejícím velmi často z kriminálního prostředí, reálně hrozí ohrožení jejich života.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Článok poukazuje na procesné právo zachovanie kontradiktórnosti procesu v spojení s právom na spravodlivý proces. Európsky súd pre ľudské práva sa niekoľkokrát zaoberal otázkou zachovania práva na spravodlivý proces v prípadoch, kde svedecká výpoveď utajeného svedka predstavuje jediný a rozhodný dôkaz. Názory Európskeho súdu pre ľudské práva nie sú v takto zložitých otázkach a kauzách vždy jednoznačné, preto článok poukazuje na zaujímavý a zložitý proces posudzovania zachovanie takéhoto práva.

Resumé (v anglickom jazyku)

The article points out the procedural law of the contradictory process conservation in conjunction with the right to a fair trial. The European Court of Human Rights has repeatedly solved the issue of conservation the right to a fair trial in cases where a testimony of protected witness is the sole and decisive evidence. Opinions of the European Court of Human Rights are not always clear in these complex matters and cases, therefore article points out interesting and difficult process of assessing of conservation rights.

Zoznam bibliografických odkazov:

FYKE, N., SHEPTYCKI J. *Facititating witness co-operation in organised crime cases an international review*. UK: Research Development and Statistics Directorate, 2005. ISBN 1 84473 650 4.

NEJEDLÝ, Josef. *Věc Pesukic proti Švýcarsku: anonymní svědek a právo vyslýchat svědky proti sobě.* [ASPI]. Praha: ASPI, 2016. [cit. 2016-02-29]. RA641.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011, stížnosti č.26766/05, č.22228/06.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Pesukic proti Švýcarsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 6. prosince 2012, stížnost č.25088/07.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Balta a Demir proti Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2015, stížnost č.48628/12.

Kontaktné údaje:
Mgr. Lucie Kadlecová
Katedra trestného práva, doktorand
Policejní akademie České republiky v Praze
Lhotecká 559/7
143 00 Praha 4

t. č. +420 603 206 457
e-mail: kadlec.lucie@email.cz

ZAISTENIE VECÍ V TRESTNOM KONANÍ V PROCESE PROTITERORISTICKÝCH OPATRENÍ V TRESTNÝCH KÓDEXOCH

Doc. JUDr. Jaroslav KLÁTIK, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín

Anotácia: *Autor sa v príspevku zaoberá procesom protiteroristických opatrení v súvislosti s inštitútom zaistenia vecí. Od 1. januára 2016 bol na Slovensku prijatý tzv. protiteroristický balík, resp. balík protiteroristickej legislatívy, ktorým Slovensko reaguje na aktuálnu bezpečnostnú situáciu v Európe. V tomto kontexte ide o zmenu niektorých zákonov, kde sa posilňuje právomoc Policajného zboru SR, Slovenskej informačnej služby a iných zložiek v súvislosti s hrozbou terorizmu. Ide napríklad o oprávnenie zaistiť osobu, ktorá sa vyskytuje na mieste, kde hrozí teroristický útok, príslušníci PZ SR môžu kontrolovať dopravné prostriedky či ich pohyb, predlžujú sa ním tiež niektoré lehoty ako obligátorna väzba, či zdržanie neobvyklej obchodnej operácie. I keď nedošlo k výrazným zmenám v ustanoveniach zaoberajúcich sa zaistením vecí dôležitých pre trestné konanie, práve tieto môžu zohrať veľmi dôležitú úlohu pri predchádzaní a odhaľovaní akýchkoľvek foriem terorizmu na území Slovensku, ako aj v celej Európskej únii.*
Kľúčové slová: *terorizmus, zaistenie vecí, protiteroristický balíček, trestný poriadok, odpočúvanie telekomunikačnej prevádzky, teroristický útok, trestný čin*

Annotation*: The author in this paper deals with the process of counter-terrorism measures with regard to things of temporary custody. From 1 January 2016, Slovakia had adopted the so-called. anti-terrorism package, respectively package of counter-terrorism legislation which Slovakia reacts to the current security situation in Europe. In this context, it is an amendment to some laws where they strengthen the powers of the Police Force, the Slovak Intelligence Service and other components in connection with the terrorist threat. For instance, the power to apprehend a person who is present at the place where there is a terrorist attack by police officers may inspect vehicles or their movement, it extends its period as well as some obligatory bond, or delay of an unusual transaction. Although there were no significant changes in the provisions dealing with the seized items important for criminal proceedings, it is these can play a very important role in preventing and detecting all forms of terrorism in the territory of Slovakia as well as throughout the European Union.*
Keywords: *terrorism, ensuring things counterterrorism package, Code of Criminal Procedure, the interception of telecommunications, terrorist attacks, crime*

Úvod

Od 1. januára 2016 bol na Slovensku prijatý tzv. protiteroristický balík, resp. balík protiteroristickej legislatívy, ktorým Slovensko reaguje na aktuálnu bezpečnostnú situáciu v Európe. V tomto kontexte ide o zmenu niektorých zákonov, kde sa posilňuje právomoc Policajného zboru SR, Slovenskej informačnej služby a iných zložiek v súvislosti s hrozbou terorizmu. Ide napríklad o oprávnenie zaistiť osobu, ktorá sa vyskytuje na mieste, kde hrozí teroristický útok, príslušníci PZ SR môžu kontrolovať dopravné prostriedky či ich pohyb, predlžujú sa ním tiež niektoré lehoty ako obligátorna väzba, či zdržanie neobvyklej obchodnej operácie. Súčasťou legislatívneho balíka je tak napríklad zmena ústavného zákona, ktorým sa mení Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ďalej sa menil zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore, zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka, zákon č. 647/2007 Z. z. o cestovných dokladoch, zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu, zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov, zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách. V Trestnom zákone sa sprísnila trestná sadzba pri trestnom čine založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny, ktorý sa dostal do kategórie obzvlášť závažných zločinov. Antiteroristický balíček vznikol expresne po sérii teroristických útokov v Paríži, ktoré si vyžiadali 132 obetí a zranených bolo vyše 350 osôb. Slovenská trestnoprávna úprava patrí z hľadiska hroziacej trestnej sankcie k najprísnejším v európskom priestore. V prípade trestného činu terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme predpokladá už základná skutková podstata uloženie trestu na 20 až 25 rokov alebo trestu odňatia slobody na doživotie. V prípade podozrenia z terorizmu sa zvýšila lehota na zadržanie podozrivých pre orgány činné v trestnom konaní zo 48 hodín na 96 hodín. V prípade súdov sa predĺžila lehota na rozhodnutie o väzbe zo 72 hodín na 144 hodín. Vzhľadom na závažnosť trestných činov terorizmu by bola

predchádzajúca lehota nevyhovujúca pre náležité objasnenie veci a zadováženie potrebných dôkazov zo strany kompetentných orgánov štátu (v konečnom dôsledku aj pre prípravu a výkon obhajoby). V prípade podozrenia z terorizmu pri vybraných trestných činoch sudca bude môcť rozhodovať o väzbe bez uvedenia dôvodov a prokurátor nebude musieť preukazovať dôvody väzby. Bude to obdoba obligatórnej väzby, ale vždy bude mať sudca možnosť nezobrať osobu do väzby. V prípade PZ SR sa rozšíria dôvody na zaistenie osôb, predĺžila sa lehota na ich zaistenie a rozšírili sa oprávnenia na prehliadky dopravných prostriedkov. Rozšírili sa aj opatrenia na zaistenie bezpečnosti v hromadnej doprave a pri uzatváraní verejne prístupných miest, keď dôjde k ohrozeniu teroristickým trestným činom. V prípade Slovenskej informačnej služby (SIS) sa navrhol inštitút predstieraného prevodu vecí a zámeny vecí. Ide jednoducho o fingovaný predaj a kupovanie vecí, ktoré sa dajú použiť pri teroristických činoch. Prijaté boli aj opatrenia, ktoré sa týkajú ochrany svedka. Ich podstatou je, aby nedochádzalo k ich konfrontácii s podozrivými teroristami, ale bola možnosť výsluchu prostredníctvom videonahrávky. Legislatívne zmeny rozširujú kompetencie Policajného zboru SR, Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva v boji proti terorizmu. Policajti získavajú oprávnenie zaistiť osobu, ktorá by mohla mať súvis už len s hroziacim teroristickým útokom. Zaistená bude môcť byť až 48 hodín. Dá sa konštatovať, že takáto právna úprava vytvárajúca legálne rámce boja proti terorizmu reflektovala aktuálne vývojové trendy, a to najmä v oblasti preventívneho pôsobenia. Cieľom bolo najmä zefektívniť boj proti terorizmu vytvorením legislatívnych predpokladov v oblasti získavania informácií, rozšírením možnosti využívať opatrenia preventívnej povahy a úpravou vyvodzovania trestnej zodpovednosti v prípade stíhania trestných činov terorizmu vrátane s tým súvisiaceho trestného konania.

1 Protiteroristické opatrenia v EÚ

V rámci Európskej únie sú najvýznamnejšími dokumentmi umožňujúcimi aktívne bojovať s terorizmom Európsky dohovor o potláčaní terorizmu a Deklarácia o boji proti terorizmu. Prijatím uvedených dokumentov sa vytvorili podmienky na prípravu a prijatie revidovaného Akčného plánu boja proti terorizmu (AP), ktorý bol postavený na strategických cieľoch boja proti terorizmu, prehĺbení medzinárodného konsenzu a posilnení spoločného úsilia, obmedzení prístupu k finančným a ekonomickým zdrojom zo strany teroristov, prevencii teroristických útokov, vysporiadaní sa s následkami prípadných útokov, kompenzáciách pre obete teroristických útokov a zlepšení spolupráce v oblasti boja proti terorizmu s tretími krajinami. Úlohy vyplývajúce z Akčného plánu pre boj proti terorizmu EÚ sú zohľadnené v rámci Národného akčného plánu pre boj proti terorizmu (NAP). NAP vytvára platformu pre riešenie legislatívnej, inštitucionálnej a výkonnej stránky boja s terorizmom, platformu pre posilnenie koordinácie a spolupráce medzi kľúčovými subjektami boja proti terorizmu v rámci SR a vhodné podmienky na dôslednú implementáciu medzinárodných zmlúv a záväzkov SR. Terorizmus predstavuje celosvetovú hrozbu, ktorá sa musí riešiť na miestnej, vnútroštátnej, európskej a celosvetovej úrovni, aby sa posilnila bezpečnosť občanov, chránili sa základné hodnoty slobody, demokracie a ľudské práva a dodržiavalo sa medzinárodné právo. Na základe návrhu uznesenia Európskej komisie bol prijatý návrh o protiteroristických opatreniach (2015/2530(RSP)). Uvedené uznesenie Európskeho parlamentu o protiteroristických opatreniach so zreteľom so zreteľom na správu Europolu o situácii a trendoch v EÚ v oblasti terorizmu (TE-SAT) na rok 2014, so zreteľom na rezolúciu Bezpečnostnej rady OSN č. 2178 (2014) z 24. septembra 2014 o hrozbách medzinárodného mieru a bezpečnosti spôsobených teroristickými útokmi, na stratégiu vnútornej bezpečnosti EÚ, ktorú prijala Rada 25. februára 2010, so zreteľom na svoje uznesenie z 12. septembra 2013 o druhej správe o vykonávaní stratégie vnútornej bezpečnosti EÚ.[1] Európska únia a jej členské štáty sú v prvom rade spoločne zodpovedné za zaistenie bezpečnosti a slobody občanov a za to, aby prijali všetky vhodné opatrenia s cieľom predísť život ohrozujúcim aktom. Prípadné protiteroristické opatrenia na úrovni EÚ by mali vychádzať zo zásad nevyhnutnosti, proporcionality a dodržiavania základných práv a mali by byť v súlade so zásadami právneho štátu a medzinárodnými záväzkami. Súvisí s tým, že bezpečnostná situácia v Európe sa v posledných rokoch výrazne zmenila v dôsledku nových konfliktov

[1] Prijaté texty, P7_TA(2013)0384.

a nepokojov v bezprostrednom susedstve EÚ, rýchleho rozvoja nových technológií a znepokojujúceho nárastu radikalizácie, ktorá vedie k násiliu a terorizmu v rámci EÚ aj v susedných krajinách. Európska únia čelí narastajúcej hrozbe domáceho terorizmu, ktorú predstavujú tzv. „zahraniční bojovníci“, teda osoby, ktoré cestujú do štátu, v ktorom nemajú trvalý pobyt, ani nie sú jeho štátnymi občanmi, aby tam páchali, plánovali alebo pripravovali teroristické činy alebo aby poskytovali či získali teroristický výcvik, a to aj v súvislosti s ozbrojenými konfliktmi, keďže podľa odhadov opustilo EÚ 3 500 až 5 000 ľudí, aby sa stali zahraničnými bojovníkmi v Sýrii, Iraku a Líbyi. Riešenie hrozby, ktorú predstavujú zahraniční bojovníci a terorizmus vo všeobecnosti, si vyžaduje stratégiu boja proti terorizmu založenú na viacúrovňovom prístupe, ktorou sa budú komplexne riešiť základné prvky ako radikalizácia, budovať sociálnu súdržnosť a inkluzívnosť, politickú a náboženskú toleranciu a analyzovať internetové podnecovanie teroristických činov. Vytvorí sa tým protiváha, bude sa prechádzať odchodu a zapájaniu osôb do teroristických organizácií a zastaví sa nábor a prijímanie osôb do ozbrojených konfliktov, preruší sa finančná podpora teroristickým organizáciám a jednotlivcom, ktorých cieľom je zapojiť sa do nich, prípadne sa zaistí prísne trestné stíhanie a ktorá poskytne orgánom presadzovania práva vhodné nástroje na plnenie ich povinností pri plnom dodržiavaní základných práv. Je potrebné, aby EÚ zintenzívnila predchádzanie radikalizácii a podporovala programy na jej potláčanie, a to splnomocnením spoločenstiev a občianskej spoločnosti a spoluprácou s nimi na národnej a miestnej úrovni, aby sa zastavilo šírenie extrémistických ideológií. Opatrenia na úrovni EÚ by mali viesť k predchádzaniu pohybu teroristov tým, že sa posilnia kontroly na vonkajších hraniciach, budú sa systematickejšie a účinnejšie kontrolovať cestovné doklady, bojovať proti nedovolenému obchodovaniu so zbraňami a používaniu falošnej identity, ako aj identifikovaním rizikových oblastí. Musí sa bojovať proti hlavným zdrojom príjmov teroristických organizácií vrátane prania špinavých peňazí, obchodovania s ľuďmi a nedovoleného obchodovania so zbraňami. Musí sa zlepšiť výmena informácií medzi orgánmi presadzovania práva členských štátov a agentúrami EÚ, teda je potrebné zlepšiť, zintenzívniť a urýchliť globálnu výmenu informácií o presadzovaní práva.

2 Balík protiteroristických legislatívy v trestných kódexoch

Vo vzťahu k bežnej trestnej činnosti, k bežným porušeniam zákona bude PZ SR využívať štandardné opatrenia na základe súčasnej legislatívy. Pokiaľ možno spomenúť zmeny, v Trestnom zákone sa sprísňuje sadzba pri trestnom čine založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny, ktorý sa dostane do kategórie obzvlášť závažných zločinov. Ministerstvo spravodlivosti SR skonštatovalo, že inak sú tresty ohľadom terorizmu postačujúce. Slovenská úprava patrí z hľadiska hroziacej trestnej sankcie k najprísnejším v európskom priestore. V prípade trestného činu terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme predpokladá už základná skutková podstata uloženie trestu na 20 až 25 rokov alebo trestu odňatia slobody na doživotie. V rámci tzv. protiteroristického balíčka sa zaviedla tzv. obligatórna väzba, teda súd bude môcť zobrať do väzby osobu, ktorá je obvinená z trestného činu súvisiaceho s terorizmom, a to bez uvedenia dôvodu. Podozrivých z terorizmu bude môcť Slovensko držať vo väzbe v odôvodnených prípadoch až päť rokov. Terorizmus pritom rozšíri agendu Špecializovaného trestného súdu, ktorý bude mať na starosti prejednávanie takýchto trestných činov. Zaviedol sa aj prísnejší dozor nad internetovým obsahom. Prevádzkovatelia webových sídiel alebo poskytovatelia domén budú povinní na základe príkazu súdu vydaného po žiadosti informačnej služby zamedziť prevádzku webu alebo prístup na doménové meno, ak dochádza k šíreniu myšlienok podporujúcich alebo propagujúcich terorizmus, politický alebo náboženský extrémizmus, extrémizmus prejavujúci sa násilným spôsobom alebo škodlivé sektárske zoskupenia. Silnejšie kompetencie bude mať polícia aj pri zastavovaní a prehliadkach motorových vozidiel. V prípade teroristickej hrozby bude môcť vykonať nevyhnutné opatrenia na zaistenie bezpečnosti v hromadnej doprave. Doteraz mohli policajti len nahliadať, od januára budú môcť už aj prehľadávať. Legislatívne zmeny rozširujú kompetencie Policajného zboru SR, Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva v boji proti terorizmu. Policajti získavajú oprávnenie zaistiť osobu, ktorá by mohla mať súvis už len s hroziacim teroristickým útokom. Zaistená bude môcť byť až 48 hodín. Je tu aj možnosť uzatvoriť verejne prístupné miesto, na ktorom hrozí teroristický útok, a bude tiež možné použiť zásahovú výbušku i na otvorených priestranstvách a v určitých prípadoch aj špeciálne strelivo. Prijaté

boli aj opatrenia, ktoré sa týkajú ochrany svedka. Ich podstatou je, aby nedochádzalo k ich konfrontácii s podozrivými teroristami, ale bola možnosť výsluchu prostredníctvom videonahrávky.

3 Zaistenie vecí v trestnom konaní

Hoci inštitút zaistenia vecí neobsahoval výrazné zmeny v rámci tzv. protiteroristického balíčka vzťahujúceho sa na Trestný poriadok, má pomerne veľký význam v prípade predchádzania a odhaľovania akejkoľvek formy terorizmu. Cieľom zaistenia vecí v trestnom konaní je obstarať vec dôležitú pre trestné konanie alebo vec na zabezpečenie nároku poškodeného. Vec dôležitú pre trestné konanie možno zaistiť týmito zaisťovacími úkonmi: vydanie veci (§ 89 TP), uchovanie a vydanie počítačových údajov (§ 90 TP), odňatie veci (§ 91 TP), prevzatie zaistenej veci (§ 92 TP), zaistenie peňažných prostriedkov (§ 95 TP), zaistenie zaknihovaných cenných papierov (§ 96 TP), osobná prehliadka (§ 99 ods. 3 a 4, § 102 TP), domová prehliadka (§ 99 ods. 1, § 100, 105 TP), prehliadka iných priestorov a pozemkov (§ 99 ods. 2, § 101, 105 TP), vstup do obydlia, iných priestorov a na pozemok (§ 103 TP), zadržanie a otvorenie zásielok (§ 108, 109 TP), zámena obsahu zásielok (§ 110 TP), kontrolovaná dodávka (§ 111 TP), predstieraný prevod (§ 112 TP). Posledné tri zaisťovacie úkony sa považujú aj za prostriedky operatívno-pátracej činnosti (§ 10 ods. 22 TP). Pri zadržaní a otvorení zásielky sa využívajú informačno-technické prostriedky (§ 10 ods. 21 TP).[2] Zaisťovacími úkonmi sa bezprostredne zasahuje do základných práv a slobôd občanov, najmä do práva na nedotknuteľnosť osoby (osobná prehliadka), do práva vlastniť majetok (vydanie, odňatie veci, zaistenie peňažných prostriedkov, zaistenie zaknihovaných cenných papierov), do práva na nedotknuteľnosť obydlia (domová prehliadka, prehliadka iných priestorov a pozemkov, vstup do obydlia, iných priestorov a na pozemok), do práva na listové tajomstvo, tajomstvo dopravovaných správ, či do práva na ochranu osobných údajov (zadržanie, otvorenie a zámena obsahu zásielky). Do týchto základných práv a slobôd garantovaných Ústavou SR, Listinou základných práv a slobôd a medzinárodnými dohovormi, osobitne Dohovorom, môžu orgány činné v trestnom konaní zasahovať len v miere nevyhnutnej na dosiahnutie účelu trestného konania, pričom treba rešpektovať dôstojnosť osôb a ich súkromie. Ide o zásadu primeranosti a zdržanlivosti vyjadrenú v § 2 ods. 2 TP. Znamená to, že orgány činné v trestnom konaní využijú ten zaisťovací úkon, ktorý najlepšie spĺňa účel trestného konania, a do základných práv a slobôd osoby, voči ktorej je úkon vykonávaný, zasahujú primerane. Ústavný súd SR vo svojej rozhodovacej činnosti pri poskytovaní ochrany základným právam obsiahnutým v ústave postupuje v intenciách judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. V zmysle tejto judikatúry sa posudzujú zásahy do práva na súkromie z troch hľadísk, a to z hľadiska legality, legitimity a proporcionality. Legalita znamená, že štát môže zasiahnuť do práva na súkromie len vtedy, ak takýto zásah pripúšťa zákon a právna norma ho upravuje dostatočne jasne na to, aby bol za ustanovených podmienok predvídateľný. Legitímnosť zásahu do práva na súkromie je spojená s jeho účelom, ktorý je definovaný v čl. 8 ods. 2 dohovoru, teda zásah do práva na súkromie je prípustný len vtedy, ak je to v záujme štátu z dôvodu ochrany národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, predchádzania nepokojom a zločinnosti, v záujme spoločnosti z dôvodu zabezpečenia hospodárskeho blahobytu krajiny, ochrany zdravia alebo morálky a v záujme jednotlivcov z dôvodu ochrany práv a slobôd iných. Proporcionalita znamená, že štát môže zasiahnuť do práva na súkromie len v tom prípade, keď je to nevyhnutné (za daných okolností nie je možné legitímny cieľ dosiahnuť inak) a pri dodržaní zásad a princípov vlastných demokratickej spoločnosti.[3]Vykonaním zaisťovacieho úkonu nedochádza k zániku vlastníckeho práva vlastníka veci, ale len k faktickému odňatiu veci z držby oprávnenej osoby (najčastejšie vlastníka alebo oprávneného držiteľa, alebo i neoprávneného držiteľa) a aj z tohto dôvodu môžu orgány činné v trestnom konaní a súd disponovať so zaistenými vecami dôležitými pre trestné konanie len do splnenia účelu trestného konania. Nie je vylúčené, že vec zaistená za účelom náležitého objasnenia skutkového stavu (vecný alebo listinný dôkaz) po splnení tejto svojej procesnej funkcie naďalej ostane v rámci trestného konania zaistená, lebo ohľadne nej môže byť uložený trest prepadnutia veci, resp. ochranné opatrenia zhabania veci (napr. zaistená

[2] ŠIMOVČEK, I. a kol.: *Trestné právo procesné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 100 a nasl.
[3] Pozri: II. ÚS 367/2015.

droga). Medzi základné predpoklady pre zaistenie veci dôležitej pre trestné konanie patrí existencia podozrenia zo spáchania trestného činu, ďalej vec je pre trestné konanie dôležitá a nie je možné ju zabezpečiť inými prostriedkami bez zásahu do práv a slobôd. Zaisťovacie úkony sa využívajú len subsidiárne, t. j. ak nie je možné vec zabezpečiť inak. Nesmie dochádzať k nadbytočným zásahom do základných ľudských práv a slobôd, preto Trestný poriadok podrobne upravuje podmienky a spôsob vykonávania zaisťovacích úkonov. Na prevažnú časť zaisťovacích úkonov je potrebný príkaz alebo súhlas sudcu; v prípravnom konaní sudcu pre prípravné konanie. U menej intenzívnych zásahov postačuje v prípravnom konaní príkaz alebo súhlas prokurátora. Zaisťovacie úkony majú mnohokrát veľmi dôležitú úlohu pri obstaraní vecí dôležitých pre trestné konanie. Nerešpektovanie zákonných podmienok ich vykonávania vedie k tomu, že zabezpečený dôkaz sa stane nezákonným a nebude možné oň oprieť vydané rozhodnutie. Zaistenie veci a jej následné odovzdanie do cudziny možno vykonať i na žiadosť cudzieho orgánu (§ 550 TP). Členské štáty Európskej únie môžu vydať príkaz na zaistenie majetku a dôkazov, ktoré sa uplatňujú vo všetkých členských štátoch únie. Postup slovenských orgánov pri jeho realizácii je upravený v osobitnom zákone.[4] Niektoré zo zaisťovacích úkonov slúžia okrem obstarania vecí dôležitých pre trestné konanie aj na zabezpečenie nároku poškodeného (§ 50 až 52 TP). Konkrétne ide o zaistenie peňažných prostriedkov (§ 95 ods. 9 TP), zaistenie zaknihovaných cenných papierov (§ 96 ods. 6 TP), domovú prehliadku (§ 99 ods. 1 TP) a prehliadku iných priestorov a pozemkov (§ 99 ods. 2 TP). Primerane podľa § 50 až 52, § 94 až 96 TP sa postupuje aj pri zaistení výkonu trestu prepadnutia majetku (§ 425 ods. 1 TP).

3 Zaistenie peňažných prostriedkov

Zákonom č. 401/2015 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa v rámci inštitútov zaistenia vecí, sa vložili za § 95 aj ustanovenia § 95a a 95b, ktoré obsahujú rozhodnutie o zaistených peňažných prostriedkoch v prípravnom konaní. V rámci toho, ak podľa výsledku dokazovania v prípravnom konaní je nepochybné, že zaistené peňažné prostriedky nepatria majiteľovi účtu, na ktorom sú peňažné prostriedky zaistené a na ďalšie konanie nie sú potrebné, vrátia sa ich vlastníkovi, ak si vlastník v trestnom konaní uplatnil nárok na ich vrátenie. O vrátení zaistených peňažných prostriedkov ich vlastníkovi rozhodne uznesením sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora. V trestnom konaní môže vzniknúť dôvod na zaistenie peňažných prostriedkov, ktoré sa nachádzajú na účte v banke, v pobočke zahraničnej banky alebo i u inej fyzickej alebo právnickej osoby (napr. v trezore banky, v pokladni organizácie). Ak sú peňažné prostriedky určené na spáchanie trestnej činnosti, znamená to, že ešte neboli na jej spáchanie použité. Peňažné prostriedky možno pripravovať na spáchanie len pri úmyselnej trestnej činnosti. Vydaní príkazu na zaistenie peňažných prostriedkov, ktorý je neodkladným zaisťovacím úkonom, možno začať trestné stíhanie, a preto existencia skutočností nasvedčujúcich, že peňažné prostriedky boli určené na spáchanie trestného činu, môže vychádzať aj z dôkazov nepoužiteľných v ďalšom trestnom konaní. V praxi ide napr. o zhromažďovanie peňažných prostriedkov na teroristické útoky. Ak boli peňažné prostriedky nástrojom páchania trestnej činnosti, teda ich použitím došlo k naplneniu znakov trestného činu, môžu byť práve z tohto dôvodu zaistené. Napríklad páchateľ oklamal kupujúceho tak, že za odkúpenú hodnotnú vec vložil do pokladne predávajúceho len nepatrnú zálohu s úmyslom celú kúpnu cenu vôbec nezaplatiť, alebo môže ísť o peňažné prostriedky na účte ponúknuté ako úplatok. Už v čase páchania trestnej činnosti musia byť finančné prostriedky v dispozícii tej osoby, u ktorej sa zaisťujú (napr. na účte, v trezore, v pokladni). Nepostačuje, ak by páchateľ mal peniaze pri páchaní trestnej činnosti pri sebe (t. j. nie na účte či v pokladni a pod.) a až po jej spáchaní by ich tam premiestnil. Najčastejšie sú predmetom zaistenia peňažné prostriedky získané trestnou činnosťou. Ide o výnos z trestnej činnosti (napr. neoprávneného podnikania, podvodov, predaja drog, zbraní i ľudí). Tieto peňažné prostriedky môžu byť získané nielen priamo trestným činom, ale i sprostredkovaným spôsobom, t. j. za veci získané za trestnú činnosť (napr. za predaj odcudzených vecí) alebo ako

[4] Zákon č. 650/2005 Z. z. o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazov v Európskej únii a o zmene a doplnení ďalších zákonov.

odmena za ňu (napr. peňažná „odmena“ za vraždu). Pokiaľ ide o rozhodnutie o zaistených peňažných prostriedkoch v prípravnom konaní (§ 95a), ak podľa výsledku dokazovania v prípravnom konaní je nepochybné, že zaistené peňažné prostriedky nepatria majiteľovi účtu, na ktorom sú peňažné prostriedky zaistené a na ďalšie konanie nie sú potrebné, vrátia sa ich vlastníkovi. O vrátení zaistených peňažných prostriedkov ich vlastníkovi rozhodne uznesením sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora. Uznesenie musí obsahovať popri skutočnostiach ustanovených v § 176 TP označenie osoby, ktorej majú byť peňažné prostriedky vrátené, číslo účtu, na ktorý majú byť peňažné prostriedky vrátené a výška sumy, ktorá má byť vrátená. Proti uzneseniu je prípustná sťažnosť, ktorá má odkladný účinok. Sudca pre prípravné konanie po právoplatnosti rozhodnutia o vrátení zaistených peňažných prostriedkov bez meškania doručí rovnopis rozhodnutia banke alebo pobočke zahraničnej banky, v ktorej je vedený účet, na ktorom sú zaistené peňažné prostriedky. Banka alebo pobočka zahraničnej banky vykoná prevod peňažných prostriedkov vo výške a na účet uvedený v rozhodnutí súdu bez meškania. Ak policajt alebo prokurátor v prípravnom konaní rozhodne o postúpení veci, zastavení alebo prerušení trestného stíhania a zaistenie peňažných prostriedkov nebolo podľa § 95 ods. 5 TP zrušené alebo zaistené peňažné prostriedky neboli podľa § 95a ods. 1 TP vrátené, zaistené peňažné prostriedky sa uložia do úschovy súdu a osoba, ktorá si na ne robí nárok, sa upozorní, aby ho uplatnila v občianskom súdnom konaní.

4 Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky

Zákonom č. 397/2015 Z. z. ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony sa do ustanovenia § 115 TP vložili nové odseky 9 a 10. Predmetom odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky je utajeným spôsobom odpočúvať a zaznamenávať telefónne hovory medzi účastníkmi telekomunikačnej prevádzky prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete a túto komunikáciu archivovať s cieľom zistenia obsahu telekomunikačnej prevádzky prebiehajúcej v konkrétnej forme a v aktuálnom čase, resp. v budúcnosti. Pri odpočúvaní a zaznamenávaní telekomunikačnej prevádzky sa môže použiť len taký informačno-technický prostriedok, ktorým sa okamžite identifikuje koncové telekomunikačné zariadenie použité na odpočúvanie a zaznamenávanie telekomunikačnej služby, a ktorý neumožní vymazanie údajov identifikujúcich toto zariadenie ani vymazanie času odpočúvania a zaznamenávania telekomunikačnej služby (§ 2 ods. 5 ZPZ). Prevádzkovatelia verejných telefónnych sietí, poskytovatelia elektronických telekomunikačných sietí, poskytovatelia elektronických telekomunikačných služieb sú povinní poskytnúť nevyhnutnú súčinnosť pri použití informačno-technických prostriedkov; pritom sa nemôžu dovolávať povinnosti mlčanlivosti podľa osobitných zákonov. Takýmto zákonom je zákon č. 610/2003 Z. z. o elektronických komunikáciách (ďalej len „zákon o elektronických komunikáciách“), podľa ktorého mlčanlivosti ich môže zbaviť iba ten orgán štátu, ktorému poskytujú údaje a súčinnosť. Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky sa vykonáva pri trestnom konaní o zločine, o trestných činoch korupcie, zneužívania právomoci verejného činiteľa, legalizácie príjmu z trestnej činnosti alebo o inom úmyselnom trestnom čine, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, ak možno dôvodne predpokladať, že budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie. (§ 115 ods. 1 TP), v trestnom konaní pre iný úmyselný trestný čin (§ 115 ods. 5 TP).[5] Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vykonáva príslušný útvar Policajného zboru. Rovnako ako v prípade vyhotovovania obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov, aj v prípade, že sa pri odpočúvaní a zaznamenávaní telekomunikačnej prevádzky zistí, že obvinený komunikuje so svojím obhajcom, takto získané informácie nemožno použiť na účely trestného konania a musia sa predpísaným spôsobom bez meškania zničiť, s výnimkou informácií, ktoré sa vzťahujú na vec, v ktorej advokát nezastupuje obvineného ako obhajca. Policajt alebo príslušný útvar Policajného zboru je povinný sústavne skúmať trvanie dôvodov, ktoré viedli k vydaniu príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. Ak dôvody pominuli, odpočúvanie a záznam telekomunikačnej

[5] ČENTÉŠ, J.: K odpočúvaniu a zaznamenávaniu telefonického rozhovoru. In: *Justičná revue*, roč. 61, 2009, č. 5, s. 603-622.

prevádzky sa musí skončiť, a to aj pred uplynutím lehoty uvedenej v príkaze. Táto skutočnosť sa bez meškania písomne oznámi tomu, kto vydal príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, v prípravnom konaní tiež prokurátorovi. Ak je zaznamenaná komunikácia v cudzom jazyku podľa § 115 TP, podmienkou použitia záznamu ako dôkazu je jeho doslovný prepis v cudzom jazyku preložený do slovenského jazyka, pretlmočenie jeho obsahu preloženého do slovenského jazyka a jeho prepis do textovej podoby. Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky sa smie použiť ako dôkaz aj v inej trestnej veci, ale len vtedy, ak sa súčasne aj v tej veci vedie trestné konanie podľa § 115 ods. 1 TP. Ak sa pri odpočúvaní a zázname telekomunikačnej prevádzky nezistili skutočnosti významné pre trestné konanie, orgán činný v trestnom konaní alebo príslušný útvar Policajného zboru musí získaný záznam predpísaným spôsobom bezodkladne zničiť. Zápisnica o zničení záznamu sa založí do spisu. O zničení záznamu informuje osobu, ktorá je známa, ktorej sa odpočúvanie a záznam týka, policajt alebo prokurátor, ktorého rozhodnutím sa vec právoplatne skončila, a v konaní pred súdom predseda senátu súdu prvého stupňa po právoplatnom skončení veci. Informácia obsahuje označenie súdu, ktorý vydal alebo potvrdil príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, dĺžku odpočúvania a dátum jeho ukončenia. Súčasťou informácie je poučenie o práve podať v lehote dvoch mesiacov od jej doručenia návrh na preskúmanie zákonnosti príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky najvyššiemu súdu. Informáciu podá orgán, ktorého rozhodnutím sa vec právoplatne skončila, a v konaní pred súdom predseda senátu súdu prvého stupňa do troch rokov od právoplatného skončenia trestného stíhania v danej veci. Informáciu o zničení záznamu predseda senátu, policajt alebo prokurátor nepodá, ak ide o osobu, ktorá má možnosť nazerať do spisu podľa tohto zákona, alebo v konaní o obzvlášť závažnom zločine alebo zločine spáchanom organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, alebo ak sa na trestnom čine podieľalo viac osôb a vo vzťahu aspoň k jednému z nich nebolo trestné stíhanie právoplatne skončené, alebo ak by poskytnutím takej informácie mohol byť zmarený účel trestného konania. Ustanovenia § 115 ods. 1 až 10 TP sa rovnako vzťahujú na údaje, ktoré sú v reálnom čase prenášané prostredníctvom počítačového systému. Pokiaľ ide o oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke (§ 116 TP), v trestnom konaní pre úmyselný trestný čin, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica je najmenej tri roky, pre trestný čin ochrany súkromia v obydlí podľa § 194a TZ, podvodu podľa § 221 TZ, nebezpečného vyhrážania podľa § 360 TZ, nebezpečného prenasledovania podľa § 360a TZ, šírenia poplašnej správy podľa § 361 TZ, podnecovania podľa § 337 TZ, schvaľovania trestného činu podľa § 338 TZ, pre trestný čin, ktorým bola spôsobená ťažká ujma na zdraví alebo smrť alebo pre iný úmyselný trestný čin, pri ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, možno vydať príkaz na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke, ktoré sú predmetom telekomunikačného tajomstva, alebo na ktoré sa vzťahuje ochrana osobných údajov, ktoré sú nevyhnutné na objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie.[6] Telekomunikačné tajomstvo je povinný zachovávať každý, kto príde s jeho predmetom do styku pri poskytovaní sietí a služieb, pri používaní služieb alebo náhodne. Predmet telekomunikačného tajomstva možno sprístupniť úradu a osobe, ktorej sa týka, jej oprávneným zástupcom alebo právnym nástupcom; za podmienok ustanovenými osobitnými predpismi sa predmet telekomunikačného tajomstva sprístupní inému orgánu štátu (ozbrojený bezpečnostný zbor, ozbrojený zbor a štátny orgán, ktorý v rozsahu ustanovenom osobitnými predpismi plní úlohy na úseku ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu, obrany štátu) na účely plnenia jeho úloh a orgánom činných v trestnom konaní na účel zisťovania, vyšetrovania a stíhania trestných činov alebo neoprávneného používania telekomunikačného zariadenia (§ 55 ods. 2 a 4 TP). Príkaz možno vydať, ak nemožno sledovaný účel dosiahnuť inak alebo ak by bolo jeho dosiahnutie iným spôsobom podstatne sťažené. Príkaz na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej

[6] Podľa nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015, č. 139/2015 Z. z. ustanovenia § 58 ods. 5 až 7 a § 63 ods. 6 zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov, § 116 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a § 76a ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov nie je v súlade s čl. 13 ods. 4, čl. 16 ods. 1, čl. 19 ods. 2 a 3 a čl. 22 Ústavy Slovenskej republiky, čl. 7 ods. 1, čl. 10 ods. 2 a 3 a čl. 13 Listiny základných práv a slobôd a čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

prevádzke vydáva predseda senátu a pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora, ktorý musí byť písomný a odôvodnený aj skutkovými okolnosťami; musí sa vydať písomne a odôvodniť. Súčasťou príkazu je aj spôsob, rozsah a lehota oznámenia údajov. Ak sa príkaz týka konkrétneho používateľa, musí byť v ňom uvedená jeho totožnosť, ak je známa. Informáciu o zničení údajov o telekomunikačnej prevádzke predseda senátu, policajt alebo prokurátor nepodá, ak ide o osobu, ktorá má možnosť nazerať do spisu podľa tohto zákona alebo v konaní o obzvlášť závažnom zločine alebo zločine spáchanom organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, alebo ak sa na trestnom čine podieľalo viac osôb a vo vzťahu aspoň k jednému z nich nebolo trestné stíhanie právoplatne skončené, alebo ak by poskytnutím takej informácie mohol byť zmarený účel trestného konania. Ustanovenia § 116 ods. 1 až 5 TP sa rovnako vzťahujú na údaje prenášané prostredníctvom počítačového systému.

Záver

V rámci protiteroristického balíčka došlo k zmenám v prípade viacerých zákonov. Podľa zmeny v zákone o Policajnom zbore, tento je oprávnený pri pátraní po hľadanej osobe a nezvestnej osobe zisťovať prevádzkové a lokalizačné údaje týkajúce sa hľadanej osoby alebo nezvestnej osoby, a to aj prostredníctvom diaľkového, nepretržitého a priameho prístupu do informačného systému právnických osôb a fyzických osôb, ktoré prevádzkujú elektronické komunikačné siete alebo poskytujú elektronické komunikačné služby. Zisťovanie prevádzkových a lokalizačných údajov pri pátraní po hľadanej osobe sa vykonáva na základe právoplatného rozhodnutia príslušného súdu na obmedzenie osobnej slobody konkrétnej osoby. Zisťovanie prevádzkových a lokalizačných údajov pri pátraní po nezvestnej osobe sa vykonáva po predchádzajúcom súhlase príbuzného v priamom rade, súrodenca, osvojiteľa, manžela osvojiteľa, osvojenca, manžela alebo druha nezvestnej osoby alebo toho, komu bola zverená nezvestná osoba do výchovy, starostlivosti alebo pod dozor okrem prípadov, keď je táto osoba bezprostredne ohrozená na živote a tento súhlas nie je možné zabezpečiť. Policajný zbor je ďalej oprávnený pri pátraní po odcudzenom motorovom vozidle, ktorého súčasťou bolo alebo v ktorom sa v čase odcudzenia nachádzalo telekomunikačné zariadenie účastníka elektronickej komunikačnej prevádzky, zisťovať prevádzkové a lokalizačné údaje týkajúce sa telekomunikačného zariadenia, a to aj prostredníctvom diaľkového, nepretržitého a priameho prístupu do informačného systému právnických osôb a fyzických osôb, ktoré prevádzkujú elektronické komunikačné siete alebo poskytujú elektronické komunikačné služby. Zisťovanie prevádzkových a lokalizačných údajov pri pátraní po odcudzenom motorovom vozidle sa vykonáva na základe písomnej žiadosti majiteľa, prevádzkovateľa alebo držiteľa telekomunikačného zariadenia. Protiteroristické opatrenia sa budú využívať iba v prípade hrozby teroristického trestného činu alebo konkrétneho teroristického útoku na Slovensku, v prípade bežnej trestnej činnosti sa uplatňovať nebudú. Ide o opatrenia, ktoré by mali podmienku, že sa používajú len pri nápade trestného činu terorizmu a pri hrozbe terorizmu. V tejto súvislosti tu nehrozí nerovnováha medzi prijatými opatreniami v boji proti terorizmu a ochranou ľudských práv. Sú to ustanovenia, ktoré ani zďaleka nejdú tak ďaleko, ako to je v protiteroristických úpravách v iných štátoch. Faktom ostáva, že s výnimkou štandardných právomocí, ktoré má k dispozícii tak polícia alebo spravodajské služby, neboli v slovenskom právnom poriadku špeciálne ustanovenia, ktoré by sa dotýkali trestných činov súvisiacich s terorizmom. Boli potrebné aj špeciálne procesnoprávne ustanovenia, ktoré by umožňovali orgánom činným v trestnom konaní efektívnejšie pracovať s takýmito nebezpečnými páchateľmi. Najdôležitejším krokom pri uplatňovaní medzinárodných právnych nástrojov v Slovenskej republike je implementácia základnej protiteroristickej rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1373/2001 v podmienkach Slovenskej republiky, ďalej podpísanie Druhého dodatkového protokolu k Európskemu dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach z 20. apríla 1959 s výhradou ratifikácie, podpísanie tzv. Dohovoru o Europole 12. mája 2004 a štyroch nadväzných protokolov (Protokol o praní špinavých peňazí, Protokol o vyšetrovacích tímoch, Protokol o zriadení Európskeho policajného úradu, Protokol o výsadách a imunitách). Bezpečnosť v priestore geograficky blízkom k strednej Európe a teda aj k Slovensku je ohrozená aj násilnými akciami islamských teroristov. Mimo regiónu Blízkeho východu sa môže preniesť napätie z palestínsko-izraelského konfliktu, nakoľko na celosvetový džihád vyzývajú aj

militantné skupiny pôsobiace v európskych krajinách. Novou hrozbou sú navrátilci z bojov (občania EÚ) v nepokojných regiónoch, ktorí by mohli znamenať po návrate do vlasti bezpečnostné riziko. V tomto prípade aj Slovensko môže poslúžiť v rámci európskeho boja iným krajinám, susedným štátom dôležitými informáciami, ktoré sa získali monitorovaním elektronickej komunikácie, odpočúvaním telekomunikačnej prevádzky, ale i domovou prehliadkou a všetkými prostriedkami operatívno-pátracej činnosti.

Resumé: Hoci inštitút zaistenia vecí neobsahoval výrazné zmeny v rámci tzv. protiteroristického balíčka vzťahujúceho sa na Trestný poriadok, má pomerne veľký význam v prípade predchádzania a odhaľovania akejkoľvek formy terorizmu. Na prevažnú časť zaisťovacích úkonov je potrebný príkaz alebo súhlas sudcu; v prípravnom konaní sudcu pre prípravné konanie. U menej intenzívnych zásahov postačuje v prípravnom konaní príkaz alebo súhlas prokurátora. Zaisťovacie úkony majú mnohokrát veľmi dôležitú úlohu pri obstaraní vecí dôležitých pre trestné konanie. Nerešpektovanie zákonných podmienok ich vykonávania vedie k tomu, že zabezpečený dôkaz sa stane nezákonným a nebude možné oň oprieť vydané rozhodnutie. Práve v otázke predchádzania terorizmu majú inštitúty zaistenia vecí nezastupiteľnú úlohu.

Resume: Although the Institute of seized items did not include significant changes in the so-called. Counterterrorism package relating to the Code of Criminal Procedure, has considerable importance in the case of prevention and detection of all forms of terrorism. For the bulk of reinsurance operations necessary instruction or consent of the judge; pretrial investigating judge. For less intensive interventions sufficient pre-trial order or the consent of the prosecutor. Hedging transactions are often very important role in the handling of the matter important for criminal proceedings. Failure to respect the legal conditions for their implementation leads to the preservation of evidence will become illegal and will not rely maybe he issued the decision. Just on the issue of preventing terrorism are matters of temporary custody irreplaceable role.

Zoznam bibliografických odkazov

P7_TA(2013)0384.
II. ÚS 367/2015.
ČENTÉŠ, J.: K odpočúvaniu a zaznamenávaniu telefonického rozhovoru. In: *Justičná revue*, roč. 61, 2009, č. 5, s. 603-622, ISSN 1335-6461.
ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín: Heuréka, 2011, 2012, 864 s., ISBN 978-80-89122-75-2.
ŠIMOVČEK, I. a kol.: *Trestné právo procesné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 480 s., ISBN 978-80-7380-324-7.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015.

Kontaktné údaje autora

doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica
tel. č.: 0484463243
e-mail: jaroslav.klatik@umb.sk

OPERÁCIE EUROPOLU V BOJI PROTI POČÍTAČOVEJ KRIMINALITE*

Dr. et JUDr. Libor KLIMEK, PhD.
Výskumné kriminologické centrum
Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy

Anotácia: *Príspevok sa zaoberá operáciami Europolu v boji proti počítačovej kriminalite. Je rozdelený do troch sekcií. Prvá sekcia prezentuje všeobecné východiská Europolu. Kým druhá sekcia sa zameriava na boj proti počítačovej kriminalite, tretia sekcia sa zaoberá operáciami Europolu v tento oblasti.*
Kľúčové slová: *Europol, počítačová kriminalita, operácie Europolu.*

Annotation: *The contribution deals with operations of Europol in the fight against computer crime. It is divided into three sections. The first sections presents general knowledge on Europol. While the second section is focused on fight against computer crime, the third section deals with operations of Europol in this field.*
Keywords: *Europol, computer crime, operations of Europol.*

Úvod

Vzhľadom na skutočnosť, že pôsobnosť organizovanej trestnej činnosti sa rozšírila a stále sa rozširuje do kyberpriestoru[1], nemalo by za týmto trendom zaostávať ani presadzovanie práva. Európska únia (ďalej len „EÚ“) sa rozhodla poskytnúť nástroje na riešenie novodobých, stále sa vyvíjajúcich nebezpečenstiev počítačovej kriminality[2], ktorá svojou povahou nepozná hranice. Jedným z nástrojov je Europol.

Príspevok sa zaoberá operáciami Europolu v boji proti počítačovej kriminalite. Je rozdelený do troch sekcií. Prvá sekcia prezentuje všeobecné východiská Europolu. Kým druhá sekcia sa zameriava na boj proti počítačovej kriminalite, tretia sekcia sa zaoberá operáciami Europolu v tento oblasti.

1. Europol všeobecne

Z lingvistického hľadiska pojem **Europol** je skráteným pomenovaním **Európskeho policajného úradu** (angl. *European Police Office*). Je prvým európskym úradom, ktorý pôsobí v oblasti policajnej spolupráce. Jeho náprotivkom v Spojených štátoch je FBI, t.j. Federálny úrad pre vyšetrovanie (angl. *Federal Bureau of Investigation*). Avšak, vzhľadom na to, že EÚ nie je federatívnym štátom ako Spojené štáty americké, Europol nedisponuje „federálnymi“ právomocami, ale **vo vzťahu k členským štátom EÚ má len podpornú úlohu**.[3]

---

* Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA „*Súčasnosť a budúcnosť boja proti počítačovej kriminalite: kriminologické a trestnoprávne aspekty*“ č. 1/0231/15.

[1] Pojem kyberpriestor (angl. ‘*cyberspace*’) prvý krát použil William Gibson v románe *Neuromancer* (New York, Ace Books, 1984). Popisoval „high-tech“ spoločnosť, v ktorej ľudia obývajú virtuálny svet oddelený od pozemského života.

[2] Počítačová kriminalita predstavuje v EÚ ‘európsky trestný čin’. Čl. 83 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie v znení Lisabonskej zmluvy (Úradný vestník Európskej únie, C 83/47, 30. 3. 2010) predstavila zoznam ‘európskych trestných činov’, pričom počítačová kriminalita je na predmetnom zozname. Konkrétne ide o ‘*terorizmus, obchodovanie s ľuďmi a sexuálne zneužívanie žien a detí, nedovolené obchodovanie s drogami, nedovolené obchodovanie so zbraňami, pranie špinavých peňazí, korupcia, falšovanie platobných prostriedkov,* ***počítačová kriminalita*** *a organizovaná trestná činnosť*”. Bližšie pozri: KLIP, A. 2016. *European Criminal Law* : *An Integrative Approach*. 3rd edition. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia, 2016. ISBN 978-1-78068-270-9; IVOR, J. – KLIMEK, L. et ZÁHORA, J. 2013. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013. ISBN 978-80-8155-017-1; JELÍNEK, J. – GŘIVNA, T. – HERCZEG, J. – NAVRÁTILOVÁ, J. – SYKOVÁ, A. et al. 2014. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-041-3.

[3] IVOR, J. – KLIMEK, L. et ZÁHORA, J. 2013. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex. ISBN 978-80-8155-017-1, s. 757; KLIMEK, L. 2014. *European Police Office (Europol): Past, Present and Future*. In: BĚLOHLÁVEK, A. J., ROZEHNALOVÁ, N. et ČERNÝ, F. (eds.): *Czech Yearbook of International Law – Vol. 5 – The Role of Governmental and Non-governmental Organizations in the 21st Century*. New York: Juris Publishing. ISBN 978-1-57823-344-1, s. 210.

Vzhľadom na čoraz väčšiu sofistikovanosť trestnej činnosti, ktorá má medzinárodný rozmer, vnútroštátne úsilie v boji proti organizovanému zločinu nie je tak efektívne, ako v prípade spolupráce príslušných vnútroštátnych orgánov členských štátov EÚ. Prostredníkom, ktorý ich má prepájať, je práve Europol. Jeho poslaním je **podporovať a posilňovať činnosť policajných orgánov a iných orgánov členských štátov EÚ presadzujúcich výkon práva, ako aj ich vzájomnú spoluprácu pri predchádzaní závažnej trestnej činnosti**, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov, terorizmu a formám trestnej činnosti, ktoré zasahujú do spoločného záujmu, na ktorý sa vzťahuje politika EÚ, a v boji proti nim[4]. Ako uvádza *Medelský*, základným prvkom tejto spolupráce je existencia policajných zložiek v členských krajinách EÚ.[5]

Právnym základom Europolu je **Rozhodnutie 2009/371/SVV o zriadení Európskeho policajného úradu**[6] (ďalej len „Rozhodnutie 2009/371/SVV o Europole"). Jeho cieľom nie je harmonizácia ani aproximácia vnútroštátnych právnych predpisov, na rozdiel od rámcových rozhodnutí a smerníc prijatých v rámci hmotného práva, ale zriadenie orgánu EÚ – konkrétne Europolu, a to Radou Európskej únie (obdobne ako v prípade Eurojustu[7]).

2. Boj proti počítačovej kriminalite

Úlohu Europolu v boji proti počítačovej kriminalite nachádzame vo vymedzení jeho cieľa a pôsobnosti.

Cieľom Europolu je **poskytovať pomoc a podporu činnostiam vykonávaným príslušnými orgánmi členských štátov EÚ** a **ich vzájomná spolupráca pri predchádzaní organizovanej trestnej činnosti, terorizmu a iným závažným formám trestnej činnosti**, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov EÚ, a v boji proti takýmto činnostiam[8]. Nakoľko počítačová kriminalita, resp. počítačová trestná činnosť patrí medzi závažné formy trestnej činnosti, Europol má napĺňať uvedený cieľ aj v jej prípade.

Rozsah pôsobnosti Europolu zahŕňa organizovanú trestnú činnosť, terorizmus a iné závažné formy trestnej činnosti, ktoré sú uvedené na zozname v prílohe I Rozhodnutia 2009/371/SVV o Europole. Podmienkou je, že sa týkajú dvoch alebo viacerých členských štátov EÚ, a to takým spôsobom, že si vyžadujú spoločný prístup štátov v závislosti od rozsahu, závažnosti a následkov takejto trestnej činnosti.[9] Ak nazrieme do prílohy I Rozhodnutia o 2009/371/SVV Europole, ktorá obsahuje zoznam „iných závažných foriem trestnej činnosti", nachádzame v nej **počítačovú kriminalitu**.

---

[4] Čl. 88 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie v znení Lisabonskej zmluvy. Úradný vestník Európskej únie, C 83/47, 30. 3. 2010.

[5] MEDELSKÝ, J. 2014. *Význam, úlohy a činnosť EUROPOLU*. In: Akademické akcenty 2013. Bratislava: Paneurópska vysoká škola – Eurokódex. ISBN 978-80-8155-047-8, s. 245; pozri taktiež: MEDELSKÝ, J. 2014. *Medzinárodné organizácie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN 978-80-8054-596-3, s. 132-146.

[6] Rozhodnutie Rady 2009/371/SVV zo 6. apríla 2009 o zriadení Európskeho policajného úradu (Europol). Úradný vestník Európskej únie, L 121/37, 15. 5. 2009. Analýzu tohto Rozhodnutia bližšie pozri: IVOR, J. – KLIMEK, L. et ZÁHORA, J. 2014. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013. ISBN 978-80-8155-017-1, s. 757 et seq; KLIMEK, L. 2014. *European Police Office (Europol): Past, Present and Future*. In: BĚLOHLÁVEK, A. J., ROZEHNALOVÁ, N. et ČERNÝ, F. (eds.): *Czech Yearbook of International Law – Vol. 5 – The Role of Governmental and Non-governmental Organizations in the 21st Century*. New York: Juris Publishing. ISBN 978-1-57823-344-1, s. 209-228.

[7] Rozhodnutie Rady 2002/187/SVV z 28. februára 2002, ktorým sa zriaďuje Eurojust s cieľom posilniť boj proti závažným trestným činom (v znení Rozhodnutia Rady 2009/426/SVV zo 16. decembra 2008). Úradný vestník Európskych spoločenstiev, L 63/1, 6. 3. 2002. Analýzu tohto Rozhodnutia bližšie pozri: IVOR, J. – KLIMEK, L. et ZÁHORA, J. 2013. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina : Eurokódex. ISBN 978-80-8155-017-1, s. 725 et seq.

[8] Čl. 3 Rozhodnutia 2009/371/SVV o Europole.

[9] Čl. 4 ods. 1 Rozhodnutia 2009/371/SVV o Europole. MITSILEGAS, V. 2009. *EU Criminal Law*. Oxford – Portland: Hart Publishing. ISBN 978-1-84113-585-4, s. 187 et seq.; KACZOROWSKA, A. 2013. *European Union Law*. 3rd edition. London – New York: Routledge, ISBN 978-0-415-69597-8, s. 948; SPENCER, J. R. 2014. *EU Criminal Law*. In: BARNARD, C. – PEERS, S. (eds.). *European Union Law*. Oxford University Press: Oxford – New York. ISBN 978-0-19-968611-7, s. 762.

3. Operácie štátov, ktoré podporil Europol

Ako je uvedené vyššie, poslaním Europolu je podporovať a posilňovať činnosť policajných orgánov a iných orgánov členských štátov EÚ presadzujúcich výkon práva, ako aj ich vzájomnú spoluprácu pri predchádzaní závažnej trestnej činnosti. V nasledujúcom texte poukazujeme na príklady operácií členských štátov EÚ, v ktorých Europol svoje poslanie naplnil.

3.1 Benátsky karneval

V operácii *Benátsky karneval* talianska polícia v spolupráci s Europolom odhalila zločineckú skupinu, ktorá inštalovala softvér na nechránené internetové servery rôznych podnikov. Úlohou tohto softvéru bola internetová distribúcia materiálov s obsahom sexuálneho zneužívania detí. Paradoxne, políciu informovala babička. Klikla na odkaz na internetový obchod, ale bola presmerovaná na stránku s obsahom sexuálneho zneužívania detí. Predmetný internetový server, rovnako ako mnoho ďalších po celom svete, bol napadnutý škodlivým softvérom. Využívali ho zločinecké skupiny na automatické presmerovanie užívateľov internetu na stránky, na ktorých sa nachádzal materiál s obsahom sexuálneho zneužívania detí. Talianska polícia poskytla spravodajské informácie o infikovaných stránkach a Europol ich poslal orgánom štátov EÚ na presadzovanie práva. Výsledkom operácie bolo „vyčistenie“ viac ako 1000 internetových serverov na celom svete.[10]

3.2 Rescue

Operácia *Rescue* trvala tri roky. Orgány presadzovania práva zo 14 krajín sa spojili s cieľom sledovať páchateľov. Páchatelia sexuálnych trestných činov na deťoch boli členmi online fóra – *BoyLover.net*, ktoré propagovalo sexuálne vzťahy medzi dospelými a mladými chlapcami. Webová stránka prevádzkovaná zo servera so sídlom v Holandsku sa na svojom vrchole chválila až 70 000 členmi po celom svete. Uvedená stránka sa pokúšala pôsobiť ako fórum „len na diskusie“, kde si ľudia mohli vymieňať informácie o svojom sexuálnom záujme o mladých chlapcov bez toho, aby sa dopustili konkrétneho trestného činu. Po registrácii na stránku sa niektorí členovia mohli dostať na súkromnejšie kanály, ako napr. e-mail na účely zdieľania a prezerania nelegálnych obrázkov a filmov so zneužívanými deťmi. Počítače zabavené zatknutým osobám obsahovali zbierky enormného množstva obrázkov a videonahrávok s obsahom zneužívania detí. Avšak, stránka je už zrušená. Úloha Europolu sa prejavila pri identifikácii členov siete zameranej na sexuálne zneužívanie detí a umožnenie operatívnej činnosti policajných orgánov vo viacerých jurisdikciách. Predovšetkým to bola práca analytikov Europolu, ktorí prelomili prvky zabezpečenia hlavného počítačového servera v centre siete, čím sa odkryla identita a aktivita podozrivých páchateľov sexuálnych trestných činov na deťoch. Europol následne vypracoval viac než 4.000 spravodajských správ pre policajné orgány vo viac než 30 krajinách Európy ako aj mimo nej, čo viedlo k zatknutiu podozrivých osôb a ochrane detí. Spolu bolo 779 podozrivých osôb, pričom viac než 250 osôb bolo zatknutých.[11]

3.3 Crossbill

Europol poskytol podporu operácii *Crossbill*, ktorú viedlo Spojené kráľovstvo proti zločineckej skupine vykonávajúcej trestnú činnosť, pri ktorej používali škodlivý softvér. Táto skupina sa podieľala na šírení škodlivého kódu a na získavaní bankových informácií, po čom nasledovala krádež a následné pranie finančných prostriedkov z napadnutých bankových účtov.[12]

---

[10] BIEGAJ, A. (ed.). 2012. *Prehľad o Europole* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-18-5, s. 37-38.

[11] GIDNEY, J. (ed.). 2013. *Europol* : *Prehľad* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-51-2, s. 45.

[12] GIDNEY, J. (ed.). 2013. *Europol* : *Prehľad* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-51-2, s. 41.

3.4 Mariposa II

Europol poskytol podporu taktiež operácii *Mariposa II*, ktorá bola pokračovaním operácie, v rámci ktorej Španielsko v roku 2010 rozložilo skupinu páchateľov používajúcich botnet *mariposa* (motýľ). Používanie tohto botnetu neustále narastalo a po celej Európe sa objavovali nové skupiny využívajúce škodlivý softvér na účely finančného obohatenia sa. Z pokračujúcich vyšetrovaní vyplynulo širšie používanie tohto škodlivého softvéru po celom svete. S cieľom narušiť infraštruktúru používajúcu tento botnet a koordinovať vyšetrovania sa na jeseň 2011 uskutočnilo stretnutie operatívnej pracovnej skupiny v sídle Europolu. Skupina členských štátov EÚ v rámci tejto operácie spolupracovala taktiež s USA a Austráliou.[13]

3.5 Anonymous

Europol sa spolupodieľal na potláčaní aktivít skupiny *Anonymous*. Na začiatku boli ich cieľom veľké spoločnosti podieľajúce sa na zákaze *WikiLeaks*, neskôr sa útoky rozšírili na vlády, orgány presadzovania práva a politické strany. V súvislosti s útokmi skupiny Anonymous proti viacerým členským štátom EÚ Europol usporiadal operatívnu poradu s cieľom prepojiť jednotlivé vyšetrovania a plánovať ďalšej akcie. Na základe spravodajských informácií sa posúdil charakter a vplyv skupiny „Anonymous“ a s tým súvisiacich útokov v Európe.[14]

3.6 Icarus

Operácia *Icarus* bola zameraná na rozbitie sietí zameraných na online zdieľanie súborov s obsahom sexuálneho zneužívania detí. Išlo hlavne o osoby, v prípade ktorých úroveň zdieľania obrazového materiálu bola najvážnejšia a zahŕňala sexuálne zneužívanie nemluvniat a batoliat. Europol podporil orgány presadzovania práva 23 európskych krajín. Dánsko bolo vedúcou krajinou operácie a uskutočnilo vyšetrovania na základe svojich odborných znalostí *peer-to-peer* výmeny nezákonného materiálu prostredníctvom systémov pre zdieľanie súborov. Spravodajské a iné informácie distribuoval Europol, a to prostredníctvom svojho zabezpečeného informačného systému s cieľom zabezpečiť integritu dát a zaistiť rýchlu reakciu v štátoch. Potom, ako dánska polícia získala spravodajské informácie, sa v Europole konala operatívna porada s cieľom odovzdať súbory spravodajských informácií zúčastneným krajinám. Podarilo sa identifikovať viac než 270 podozrivých osôb a zatknúť viac než 100 podozrivých osôb v rámci 23 krajín. Navyše, odhalené boli predtým neznáme siete páchateľov sexuálnych trestných činov na deťoch, ktoré pôsobili na rôznych internetových kanáloch.[15]

3.7 Night Clone

V operácii *Night Clone* išlo o rozloženie organizovanej zločineckej skupiny, ktorej členovia boli podozriví zo skopírovania viac než 15 000 platobných kariet v rámci sofistikovaného podvodu. V dotknutých krajinách boli uskutočnené simultánne zatýkacie operácie, na ktorých sa zúčastnilo viac než 200 policajtov. Medzi zatknutými boli podozriví, ktorí stáli na čele skupiny založenej v Bulharsku. Okrem usporiadania porád a prevádzkovania operatívneho strediska, Europol poskytoval analytickú, technickú a logistickú podporu štátom. V deň akcie bulharské orgány v koordinácii s talianskymi dôstojníkmi a členmi Europolu, ktorí boli s mobilnou kanceláriou v Bulharsku, zatkli podozrivých páchateľov. Zatýkanie prebehlo v Bulharsku, Poľsku, Španielsku, Taliansku a v USA.Táto medzinárodná sieť podvodníkov s platobnými kartami bola rozložená. Jej členovia boli

[13] GIDNEY, J. (ed.). 2013. *Europol* : *Prehľad* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-51-2, s. 41.
[14] GIDNEY, J. (ed.). 2013. *Europol* : *Prehľad* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-51-2, s. 41 a 43.
[15] GIDNEY, J. (ed.). 2013. *Europol* : *Prehľad* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-51-2, s. 46.

podozriví z nezákonného nadobudnutia viac než 50 miliónov € podvodmi tzv. *skimmingom*[16] platobných kariet a „vybielením“ bankových účtov.[17]

3.8 Iasi

Skimmingom platobných kariet sa týkala taktiež operácia *Iasi*. Skupina organizovanej trestnej činnosti bola aktívna v celej EÚ. Uskutočňovala *skimming* platobných kariet, falšovala ich a uskutočňovala nezákonný výber hotovosti. Táto trestná činnosť a nezákonné transakcie s kartami viedli k značným finančným stratám pre držiteľov kariet. Operáciu viedli rumunské orgány s podporou poľskej polície a Europolu. Europol koordinoval operácie a podporil rumunských vyšetrovateľov na mieste počas konečných razií v Rumunsku, sprostredkovával výmeny informácií, poskytoval technickú expertízu a operatívnu analýzy, organizoval operatívne porady v Haagu medzi poľskými, rumunskými a švédskymi vyšetrovateľmi a prokurátormi, a v neposlednom rade koordinoval úkony v rámci vyšetrovania. Päť členov medzinárodnej organizovanej štruktúry bolo zatknutých v Rumunsku. Počas 14 domových prehliadok v Rumunsku polícia zabavila veľké množstvo hotovosti (cca 50 000 €, 50 000 amerických dolárov a 15 000 britských libier), ako aj tovar, ktorý podozriví podvodne zakúpili.[18]

Resumé (v slovenskom jazyku)

Poslaním Europolu je podporovať a posilňovať činnosť policajných orgánov a iných orgánov členských štátov presadzujúcich výkon práva, ako aj ich vzájomnú spoluprácu pri predchádzaní závažnej trestnej činnosti, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov, terorizmu a formám trestnej činnosti, ktoré zasahujú do spoločného záujmu, na ktorý sa vzťahuje politika EÚ, a v boji proti nim. Počítačová kriminalita je príkladom trestnej činnosti jeho záujmu a operácii.

Resumé (v anglickom jazyku)

Europol’s mission shall be to support and strengthen action by the Member States’ police authorities and other law enforcement services and their mutual cooperation in preventing and combating serious crime affecting two or more Member States, terrorism and forms of crime which affect a common interest covered by a EU policy. Computer crime is an example of form of crime of its interest and operations.

Zoznam bibliografických odkazov:

BARNARD, C. – PEERS, S. (eds.). 2013. *European Union Law*. Oxford University Press: Oxford – New York. ISBN 978-0-19-968611-7.

BIEGAJ, A. (ed.). 2012. *Prehľad o Europole* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-18-5.

European Commission (2012): ‘Frequently asked questions: The European Cybercrime Centre EC³’, MEMO/13/06, 9th January 2012.

European Commission (2012): ‘Frequently Asked Questions: the new European Cybercrime Centre’, MEMO/12/221, 28th March 2012.

[16] *Skimming* (kariet) je kopírovanie magnetického prúžku platobných kariet bez vedomia alebo súhlasu držiteľa karty. Údaje sú následne prepísané (klonované) na nové karty, ktoré sa používajú na nelegálny výber hotovosti často mimo krajiny bydliska držiteľa pôvodnej karty.

[17] GIDNEY, J. (ed.). 2013. *Europol* : *Prehľad* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-51-2, s. 49.

[18] GIDNEY, J. (ed.). 2013. *Europol* : *Prehľad* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-51-2, s. 49.

FERRERA, G. R. – REDER, M. E. K. – BIRD, R. C. – DARROW, J. J. – ARESTY, J. M. – KLOSEK, J. et LICHTENSTEIN, S. D. 2014. *CyberLaw: Text and Cases*. Mason: South-Western. ISBN 978-0-324-39972-1.

GIDNEY, J. (ed.). 2013. *Europol* : *Prehľad* : *Všeobecná správa o činnosti Europolu*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-95078-51-2.

IVOR, J. – KLIMEK, L. et ZÁHORA, J. 2013. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina : Eurokódex. ISBN 978-80-8155-017-1.

KACZOROWSKA, A. 2013. *European Union Law*. 3rd edition. London – New York: Routledge, ISBN 978-0-415-69597-8.

KLIMEK, L. 2014. *European Police Office (Europol): Past, Present and Future*. In: BĚLOHLÁVEK, A. J., ROZEHNALOVÁ, N. et ČERNÝ, F. (eds.): *Czech Yearbook of International Law – Vol. 5 – The Role of Governmental and Non-governmental Organizations in the 21st Century*. New York: Juris Publishing. ISBN 978-1-57823-344-1, pp. 209-228.

KLIMEK, L. 2015. *Úloha a činnosti Europolu v boji proti počítačovej kriminalite*. In: *Justičná revue*, ISSN 1335-6461, roč. 67, č. 12, s. 1470-1476.

KLIP, A. 2016. *European Criminal Law* : *An Integrative Approach*. 3rd edition. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia. ISBN 978-1-78068-270-9.

LLOYD, I. 2014. *Information Technology Law*. 7th edition. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-870232-0.

MEDELSKÝ, J. 2014. *Medzinárodné organizácie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN 978-80-8054-596-3.

MEDELSKÝ, J. 2014. *Význam, úlohy a činnosť EUROPOLU*. In: Akademické akcenty 2013. Bratislava: Paneurópska vysoká škola – Eurokódex. ISBN 978-80-8155-047-8, s. 245-254.

MITSILEGAS, V. 2009. *EU Criminal Law*. Oxford – Portland: Hart Publishing. ISBN 978-1-84113-585-4.

Rozhodnutie Rady 2009/371/SVV zo 6. apríla 2009 o zriadení Európskeho policajného úradu (Europol). Úradný vestník Európskej únie, L 121/37, 15. 5. 2009.

Zmluva o fungovaní Európskej únie v znení Lisabonskej zmluvy. Úradný vestník Európskej únie, C 83/47, 30. 3. 2010.

Kontaktné údaje:
Dr. et JUDr. Libor Klimek, PhD.
Výskumné kriminologické centrum
Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy
Tomášikova 20, P. O. BOX 12
820 09 Bratislava 29

t. č. 0944-056-519
e-mail: libor.klimek@paneurouni.com / libor.klimek@yahoo.com

ZÁSADA „NE BIS IN IDEM“ A JEJ VÝZNAM V TRESTNOM PRÁVE PROCESNOM

Mgr. Natália OSTRICOVÁ
externý doktorant na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela

Anotácia: *Autorka sa v príspevku zaoberá zásadou „ ne bis in idem“ a jej premietnutím a významom v trestnom práve procesnom.*
Kľúčové slová*: totožnosť skutku, nie dva krát o tom istom, mimoriadne opravné prostriedky, trestné právo procesné.*

Abstract: *The author in this paper deals with the principle of "ne bis in idem" and its transfer and the importance of the criminal procedure.*
Key words*: identity deed, not twice for the same, extraordinary remedies, criminal procedural law.*

Zásada „ne bis in idem“ patrí medzi základné zásady trestného práva procesného, ktoré patria medzi hlavné piliere trestného práva Slovenskej republiky. Zásada ne bis in idem je upravená aj v slovenskom systéme práva a to v § 2 ods. 8 Trestného poriadku. Ak niekto bol pre určitý skutok právoplatne odsúdený alebo oslobodený, ak trestné stíhanie bolo právoplatne zastavené, nemožno ho pre tento skutok právoplatne stíhať. Zásadu ne bis in idem možno nájsť aj v premietnutí do ústavného princípu a to v čl. 50 ods. 5 ústavy a to nasledovne: *Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevylučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.* Zásada „ne bis in idem“ je zakotvená aj v dodatkoch k Dohovoru, v protokole v čl. 4 nasledovne: „*Nikoho nemožno stíhať alebo potrestať v trestnom konaní podliehajúcom právomoci toho istého štátu za trestný čin, za ktorý bol už oslobodený, alebo odsúdený konečným rozsudkom podľa zákona a trestného poriadku tohto štátu“.*[1]

Totožnosť skutku v trestnom konaní

Trestný zákon v § 8 definuje trestný čin ako : *„Trestný čin je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.“* Označenie „čin“ alebo „skutok“ je širšie ako označenie trestný čin. Pokiaľ sa zaoberáme pojmom „skutok“, ktorý využíva Trestný zákon aj Trestný poriadok, je nevyhnutné si uvedomiť, že v tomto pojme je obsiahnuté konanie aj následok. Toto rozlišovanie je dôležité predovšetkým pri posúdení, či ide o ten istý/ totožný skutok. Napríklad ak bol páchateľ odsúdený pre ten istý skutok, započíta sa mu pri novom odsúdení vykonaný trest do uloženého trestu. Identita skutku bude zachovaná, ak bude zistené práve totožné konanie, nie následok. Zásadu „ne bis in idem“ je možné použiť len pri totožnom, identickom skutku.[2]

ESPL sa vo veci zjednotil Zolotukhin proti Rusku, v ktorom sa súd priklonil k v podstate k názoru, že podstatným je totožnosť skutku s tým, že právna kvalifikácie, či viaceré kvalifikácie skutku nie sú podstatné. Skutok je totožný vtedy ak je založený na totožných alebo v podstate rovnakých skutočnostiach, ide teda o súbor konkrétnych skutkových okolností zahrňujúcich rovnakého obvineného a nerozlučne spojených v čase a priestore, ktorých existencia musí byť preukázaná, aby mohlo dôjsť k odsúdeniu alebo začatiu trestného stíhania.[3]

Zásada ne bis in idem „*Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevylučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.*“ Táto zásada je bližšie vyjadrená v ustanovení § 9 ods. 1 písm. e) TP, podľa ktorého, ak ide o osobu, proti ktorej sa skoršie stíhanie pre ten istý skutok skončilo právoplatným rozsudkom súdu alebo bolo právoplatne zastavené, podmienečne zastavené a obvinený sa osvedčil alebo sa skončilo schválením zmieru a zastavením trestného stíhania, ak rozhodnutie nebolo v predpísanom konaní zrušené; vo vyššie uvedených prípadoch ide o prekážku

[1] IVOR, J. a kolektív. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura edtition, 2010. s. 76-77
[2] IVOR, J. a kolektív. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura edtition, 2010. s. 77
[3] http://www.pravnelisty.sk/clanky/a222-danove-trestne-ciny-a-zasada-ne-bis-in-idem

rei iudicatae (veci právoplatne rozhodnutej), kedy možno v trestnom stíhaní obvineného pre rovnaký skutok pokračovať, len pokiaľ bude právoplatné rozhodnutie v predpísanom konaní zrušené.[4]

Medzinárodný aspekt zásady „ne bis in idem"

Pokiaľ ide o relevantné medzinárodné dokumenty, v ktorých je obsiahnutá tak je nutné spomenúť:

- **Európsky dohovor o ochrane ľudských práva a základných slobodách – Protokol č. 7 k Dohovoru – článok 4 protokolu, ktorý v čl. 4 ods. 1** stanovuje, že *nikto nemôže byť stíhaný alebo potrestaný v trestnom konaní podliehajúcom právomoci rovnakého štátu za trestný čin, za ktorý už bol oslobodaný alebo odsúdený konečným rozsudkom podľa zákona a trestného poriadku tohto štátu* (je možná obnova konania) – garantuje ne bis in idem v rámci jedného štátu
- **Schengenský dohovor – článok 54** stanovuje, že *osoba právoplatne odsúdená jednou zo zmluvných strán nesmie byť pre ten istý čin stíhaná inou zmluvnou stranou a to za predpokladu, že v prípade odsúdenia bol trest už odpykaný alebo sa práve odpykáva alebo podľa práva štátu, v ktorom bol rozsudok vynesený, už nemôže byť vykonaný* – stanovuje tzv. Únijný ne bis in idem spolu s Listinou
- **Listina základných práv Európskej únie článok 50** stanovuje, *že nikto nesmie byť stíhaný alebo potrestaný v trestnom konaní za čin, za ktorý už bol v Únii oslobodený alebo odsúdený konečným trestným rozsudkom podľa zákona*.

Nejde tu len o právo nebyť dvakrát odsúdený za ten istý skutok ale vôbec nebyť stíhaný dvakrát. Výsledkom právoplatného rozhodnutia preo nemusí byť oslobodzujúci, či odsudzujúci rozsudok, ale napríklad aj uznesenie o zastavení trestného stíhania pre premlčanie a podobne.

Predpokladom **uplatnenia zásady ne bis in idem** je to, aby išlo o

- rovnaký skutok, t. j. aby bola daná totožnosť skutku a
- aby išlo aj o totožnú osobu, ktorá sa skutku dopustila (totožnosť subjektu).[5]

Charakteristika mimoriadnych opravných prostriedkov

Podstata opravného konania ako takého spočíva v tom, že orgán, ktorý má nadradené postavenie- teda orgán vyššieho stupňa skúma napadnuté rozhodnutie, a to práve prostredníctvom podaného opravného prostriedku. Výsledkom opravného konania je potvrdenie rozhodnutia alebo zrušenie a nahradenie novým, správnym rozhodnutím. Rozhodnutie môže byť napadnuté z dôvodu: skutkových chýb – *error in facto* (nesprávne alebo nedostatočné zistenie skutkového stavu), právne chyby – *error in iure* (správne zistenie skutkového stavu, ale použite nesprávnej právnej kvalifikácie), procesné chyby – *error in procedendo* (porušenie ustanovení Trestného poriadku, prípadne iných právnych predpisov). Každá zistená chyba, či už právna skutková alebo procesná sa ešte delí na podstatnú a nepodstatnú. Podstatná chyba v trestnom konaní má za následok zrušenie rozhodnutia, má vplyv na správnosť rozhodnutia. Nepodstatná chyba je zanedbateľnejšia a nemá vplyv na správnosť rozhodnutia. Skutkové aj právne chyby sa nazývajú aj chybami v rozhodovaní (týkajú sa meritórneho rozhodnutia).[6]

Mimoriadny opravný prostriedok je procesný úkon oprávnenej osoby, ktorých okruh stanovuje Trestný poriadok a ktorý im mimoriadny opravný prostriedok umožňuje podať v presne stanovenom rozsahu. Mimoriadny opravný prostriedok sa podáva proti rozhodnutiu, ktoré nadobudlo právoplatnosť, a ktorého dôsledkom môže byť zrušenie napadnutého právoplatného rozhodnutia.[7]

Mimoriadne opravné prostriedky slúžia k zvýšeniu záruk zákonnosti a k odstráneniu chýb v konkrétnom rozhodnutí. Pri opravných prostriedkoch sa vychádza z predpokladu, že trestné konanie tak ako každá ľudská činnosť je spojená so vznikom omylov a chýb. Treba brať do úvahy, že nikdy

[4] https://www.upjs.sk/public/media/5596/Lapcakova-Zakl-zasady-zbornik-prispevkov.pdf
[5] http://www.pravnelisty.sk/clanky/a222-danove-trestne-ciny-a-zasada-ne-bis-in-idem
[6] IVOR, J. a kolektív. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura edtition, 2010. s. 696
[7] IVOR, J. a kolektív. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura edtition, 2010. s. 751

nemožno úplne vylúčiť nebezpečenstvo nesprávnych rozhodnutí alebo porušenie procesnoprávnych ustanovení. Z tohto titulu, vzniká potreba nápravy nesprávnych rozhodnutí. Práve preto je aj v trestnom konaní upravená myšlienka opravných prostriedkov, kde podstatu tvorí úmysel preskúmania napadnutého rozhodnutia orgánom vyššieho stupňa. Opravné prostriedky rozlišujeme na riadne a mimoriadne opravné prostriedky, pričom ich hlavná odlišnosť je v nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia.

Mimoriadne opravné prostriedky predstavujú výnimočné prípady, kedy dôjde k zrušeniu právoplatného a vykonateľného rozhodnutia mimoriadnym opravným prostriedkom. Mimoriadny opravný prostriedok možno použiť len v presne stanovených prípadoch, ktorých výpočet ukladá Trestný poriadok.

Za základný znak mimoriadnych opravných prostriedkov možno považovať **právoplatnosť rozhodnutia**. Právoplatnosť predstavuje nezmeniteľnosť rozhodnutia (formálna právoplatnosť) a záväznosť (materiálna právoplatnosť). V rámci procesu možno právoplatnosť vnímať, ako nemožnosť ďalšieho vykonávania trestného stíhania za predpokladu, že bolo vydané meritórne rozhodnutie.

Mimoriadne opravné prostriedky sú v trestnom práve procesnom nevyhnutnými inštitútmi, ktoré zabezpečujú jeho rovnováhu a prispievajú k dodržiavaniu zákonnosti v trestnom práve. Už z názvu „mimoriadne“ vyplýva, že tieto opravné prostriedky sa môžu používať len výnimočne a musia odrážať nutnosť presvedčenia, že ponechanie predchádzajúceho rozhodnutia by znamenalo zásah do oprávnených záujmov osoby. Medzi mimoriadne opravné prostriedky zaraďujeme:

- Zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní (§363 a nasl. zákona číslo 301/2005 Z.z v znení neskorších predpisov- ďalej len „Trestný poriadok“.).
- Obnova konania (§368 a nasl. Trestného poriadku).
- Dovolanie (§393 a nasl Trestného poriadku.).[8]

Resumé

Princíp zásady *ne bis in idem* alebo *ne bis in aedem se si actio*- o rovnakej veci nemôže byť rozhodované dvakrát, predstavuje jednu z najvýznamnejších a najzákladnejších zásad a tiež významné ľudské právo, ktoré je premietnuté do ústav viacerých štátov ale aj do medzinárodných zmlúv. Účelom tejto zásady je zabezpečiť stav právnej istoty predovšetkým pre obvineného, teda prispieva k stabilite právnych vzťahov. Ideová podstata princípu sa prejavuje v dvoch dimenziách. Prvá dimenzia vychádza z myšlienok, ktoré vedú k humanite a spravodlivosti v práve a druhá vychádza zo samotnej povahy trestného práva a to oprávnením uložiť páchateľovi sankciu za skutok, ktorý spáchal a za ktorý bol právoplatne odsúdený.

Resume

The principle of ne bis in idem or non bis in aedem with a actio- the same matter can not be resolved by the two, is one of the most important and fundamental principles and also important human right that is reflected in the constitutions of many countries as well as in international agreements. The purpose of this principle is to ensure the status of legal certainty, particularly for the accused, thus contributing to the stability of legal relations. The ideological essence of the principle is manifested in two dimensions. The first dimension is based on the ideas that lead to humanity and justice in law and the second is based on the very nature of criminal law and entitled to impose on the offender a penalty for an act he committed and for which he was finally convicted.

Zoznam bibliografických odkazov

IVOR, J. a kolektív. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010. 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9.

VENDEL, I. *Základy trestného práva*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2007. 161 s. ISBN 978-80-89185-26-9.

[8] IVOR, J. a kolektív. *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura edtition, 2010. s. 750

http://www.pravnelisty.sk/clanky/a222-danove-trestne-ciny-a-zasada-ne-bis-in-idem
https://www.upjs.sk/public/media/5596/Lapcakova-Zakl-zasady-zbornik-prispevkov.pdf
Zákon číslo 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
Zákon číslo 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:
Mgr. Natália Ostricová
Ľaliová 26
976 31 Vlkanová

t. č. 0904 101 384
e-mail: nat.ostricova@gmail.com

KONFRONTÁCIA – QUO VADIS

doc. JUDr. Sergej ROMŽA, PhD.
Katedra trestného práva
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Anotácia: *Konfrontácia je jedným z najfrekventovanejších dôkazných prostriedkov využívaných v trestnom konaní. Efektivitu konfrontácie podmieňuje dôsledné rešpektovanie procesných pravidiel a kriminalisticko – taktických odporúčaní. Napriek skutočnosti, že kriminalistika vypracovala celý rad taktických odporúčaní, vrátane metodických, dlhodobo sa nedarí aplikačnej praxi zvýšiť veľmi nízku efektivitu konfrontácie.*
Kľúčové slová*:Konfrontácia; dôkazný prostriedok; kriminalisticko – taktické odporúčania; metodika; dokumentácia; efektivita; subjekty trestného konania; procesné strany; výsluch ; maloletý; mladistvý; previerka dôkazov; subsidiarita; procesné pravidlá;*

Abstract: *The confrontation is one of the most frequent evidence used in criminal proceedings. The effectiveness of confrontation requires strict respect of procedural rules and criminalistic - tactical recommendations. Despite the fact that criminalistics has developed a series of tactical recommendations, including methodical, long-term application practice shows us very low efficiency of confrontation.*
Key words*: Confrontation; evedence; criminalistic- tactical recommendations; methodics; documentation; effectiveness; subjects of criminal proceedings; process parties; hearing; minor; juvenile; review of evidence; subsidiarity; procedural rules.*

I.
Podstata, účel a ciele konfrontácie

Pre správne pochopenie miesta a významu konfrontácie, pri objasňovaní trestnej činnosti sa javí nevyhnutným, správne vymedzenie jej podstaty, účelu, ale rovnako tak cieľov sledovaných jej aplikáciou.

1.1. **V trestnoprávnej rovine**, konfrontácii svedčí status dôkazného prostriedku, aj keď Trestný poriadok, v ust. § 119 ods. 2, konfrontáciu pri výpočte dôkazných prostriedkov nespomína. Na strane druhej výkladom a contrario nemožno dospieť k záveru, že konfrontácii, v dôsledku uvedenej absencie, nesvedčí status dôkazného prostriedku, nakoľko výpočet dôkazných prostriedkov obsiahnutých v ust. § 119 ods. 2 tr. poriadku je iba exemplifikatívny, a teda do úvahy prichádzajú (reálne aj potenciálne) aj iné dôkazné prostriedky ako tie, ktoré sú spomínané v ust. § 119 ods. 2 Tr. poriadku.

Správnosti prezentovaného názoru svedčí skutočnosť, že zákonodarca, z hľadiska systematiky Trestného poriadku, konfrontáciu, zaradil medzi dôkazné prostriedky, hneď za výsluchom, a to v ust. § 125 ods. 1 – 4 Tr. por. .

Trestný poriadok, vo vzťahu ku konfrontácii, vytvára základný normatívny rámec, keď ustanovuje procesnú podstatu konfrontácie (porov. § 125 ods. 1), procesné pravidlá jej realizácie (§ 125 ods. 2), ako aj subjekty participujúce na jej priebehu (§ 125 ods. 3 – 4), v ktorom sa konfrontácia môže uplatniť a rozvinúť.

Trestný poriadok, v ust. § 125 ods. 1, vymedzuje podstatu konfrontácie prostredníctvom simulácie procesných podmienok, za splnenia ktorých možno zrealizovať konfrontáciu, keď ustanovuje, že konfrontácia prichádza do úvahy, *„ak výpoveď obvineného v závažných okolnostiach nesúhlasí s výpoveďou spoluobvineného alebo svedka a rozpor nemožno vyjasniť inak, môže byť obvinený postavený tejto osobe tvárou v tvár“*.

V súvislosti s normatívnym vymedzením podstaty konfrontácie, v ust. § 125 ods. 1, vyvstávajú viaceré parciálne otázky:

- aký je vzťah konfrontácie k iným dôkazným prostriedkom;

- aký má charakter konfrontácia, z hľadiska jej obligatórnosti, či fakultatívnosti;

Pokiaľ ide o hľadanie odpovede na otázku vzťahu konfrontácie k iným dôkazným prostriedkom, táto je explicitne normatívne vyjadrená v ust. § 125 ods. 1, keď zákonodarca podmieňuje možnosť vykonať konfrontáciu za kumulatívneho naplnenia dvoch procesných podmienok:

~ rozpory vo výpovediach konfrontujúcich osôb musia mať závažný charakter;

~ rozpory vo výpovediach konfrontovaných osôb nemožno odstrániť inak;

Závažnou okolnosťou, ktorá iniciuje potrebu vykonania konfrontácie, treba rozumieť skutkové okolnosti hmotnoprávneho charakteru, ktoré vymedzujú predmet dokazovania v trestnom konaní a ktorých exemplifikatívny výpočet je normatívne vymedzený v ust. § 119 ods. 1 Tr. por. . Ide o okruh skutočností, ktorý má podstatný význam pre meritórne rozhodnutie OČTK, či súdu, vo veci, teda rozhodnutie o vine, treste, ochrannom opatrení, prípadne inej otázke obdobného, či porovnateľného významu. K prezentovanému vymedzeniu závažnej okolnosti ZAJONC, A., navyše poznamenáva a dodáva, že *„závažnou okolnosťou môže byť aj okolnosť dôležitá pre ďalší operatívny postup v konkrétnom vyšetrovaní“.* [1]

Riešenie parciálnej otázky vzťahu konfrontácie k iným dôkazným prostriedkom, nastoľuje rovnako požiadavku presvedčivým spôsobom sa vysporiadať so statusom konfrontácie, teda, či konfrontácii svedčí status samostatnej vyšetrovacej metódy, resp. dôkazného prostriedku. Nazdávam sa, že odpoveď na nastolenú otázku je explicitne obsiahnutá v systematickom a legislatívno – technickom vyjadrení jej procesného statusu, keď v ust. § 125 Tr. por. zákonodarca marginálne vymedzil ako konfrontáciu, čím konfrontácii de iure aj de facto priznal procesný status samotného dôkazného prostriedku, procesného inštitútu, ktorý pôsobí autonómne, nezávisle (z hľadiska svojej podstaty) od iných procesných inštitútov, osobitne výsluchu, ku ktorému ešte aj v súčasnom období časť zástupcov trestnoprocesnej teórie, konfrontáciu, ako jej osobitnú formu priraďuje, s čím sa nemožno bez výhrad stotožniť. S priznaním autonómneho statusu konfrontácii, vyjadruje súhlasné stanovisko aj BAČÍKOVÁ, I. a LACA, M. . [2]

Pokiaľ ide o vyriešenie nastolenej parciálnej otázky vzťahu konfrontácie k iným dôkazným prostriedkom, tak ako už bolo prezentované v rámci predchádzajúceho výkladu, pozitívne riešenie je možné len za splnenia explicitne normatívne vymedzenej podmienky, spočívajúcej v možnosti vykonať konfrontáciu v prípadoch keď rozpory vo výpovediach konfrontovaných osôb nemožno odstrániť inak. Prezentovaná normatívna podmienka, vykonania konfrontácie, vyjadruje subsidiárny charakter konfrontácie, vo vzťahu k iným dôkazným prostriedkom. Z uvedeného teda vyplýva, že konfrontáciu možno realizovať až potom, keď vzniknuté rozpory v predchádzajúcich výpovediach konfrontovaných osôb nemožno odstrániť vykonaním iných procesných úkonov, napr. porovnaním s inými dôkazmi, logickým výkladom výpovedí, [3] opakovaným výsluchom, využitím rekonštrukcie, vyšetrovacieho pokusu.

Vo vzťahu k nastolenej otázke obligatórneho, či fakultatívneho charakteru konfrontácie, sa žiada poznamenať, že tak zástupcovia trestnoprocesnej teórie, ako aj aplikačnej praxe, vrátane judikovanej praxe všeobecných a Ústavného súdu Slovenskej republiky sa zhodujú na názore, že pokiaľ v priebehu objasňovania trestnej činnosti vyvstanú závažné rozpory v predchádzajúcich výpovediach vyslúchaných, ktoré nemožno za daných okolností objasniť inak, potom OČTK, či súdy, konfrontáciu musia vykonať obligatórne. [4] Uvedené je vyjadrením a naplnením zároveň zásady

---

[1] ZAJONC, A.: Konfrontácia v prípravnom konaní, Justičná revue. 2011, roč. 63, č. 6 – 7, s. 916;

[2] BAČÍKOVÁ, I.; LACA, M.: Konfrontácia. Bratislava. Akadémia Policajného zboru. 2014, s. 27 – 28;

[3] RŮŽEK, A. a kol.: Trestný poriadok – komentár. Bratislava. Obzor. 1977, s. 245; Rovnako porov. RAŠLA, A. a kol.: Trestné právo procesné. Základy dôkazného práva. KOŠICE UPJŠ. 1987, s. 75

[4] c.d. v poznámke č. 3, s. 245 a nasl.; K nastolenému problému zaujal presvedčivé stanovisko aj Ústavný súd Slovenskej republiky, vo svojej doterajšej judikovanej praxi, keď v tejto súvislosti poznamenáva a akcentuje, že !orgány činné v trestnom konaní sú povinné využiť všetky dostupné prostriedky nato, aby dôsledne objasnili skutkový stav, a to aj s využitím možnosti konfrontácie, ak si výpovede navzájom odporujú; Porov.: III. ÚS 194/06; Najvyšší súd k uvedenému problému ďalej poznamenáva, že *„ak ide o prípad, keď rozpory (vo výpovediach) sú kvalifikovaného charakteru a je ich*

zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností (porov. § 2 ods. 10 Tr. por.), ako aj zásady oficiality (porov. § 2 ods. 6 Tr. poriadku).

1.2. V kriminalisticko – taktickej rovine, konfrontáciu možno chápať ako samostatnú kriminalisticko – taktickú metódou vyšetrovania trestných činov.

Absolútna väčšina zástupcov kriminalistickej teórie a praxe sa zhoduje v sygnifikantných znakoch, ktoré vymedzujú podstatu konfrontácie, ako súčasný výsluch dvoch osôb postavených tvárou v tvár, ak ich predchádzajúce výpovede sa nezhodujú v podstatných skutkových okolnostiach, ktoré nemožno odstrániť inak. [5]

Prezentované vymedzenie podstaty konfrontácie, v rozhodujúcich znakoch vychádza z jej normatívneho vymedzenia obsiahnutého v ust. § 125 ods. 1 Tr. por. .

Účelom konfrontácie je odstránenie rozporov obsiahnutých v predchádzajúcich výpovediach konfrontovaných osôb. [6]

Cieľom konfrontácie je:

- previerka vykonaných dôkazov (ide o primárny cieľ konfrontácie, ktorý je zameraný na previerku hodnovernosti predchádzajúcich výpovedí konfrontovaných osôb);
- získavanie (produkovanie) nových dôkazov (ide o sekundárny cieľ, ktorý je naplnený v situácii, keď jednu z konfrontovaných osôb, v dôsledku vykonanej konfrontácie, korigovala svoju predchádzajúcu výpoveď, pričom dôvody korekcie sa zisťujú v rámci separátneho výsluchu, ktorý OČTK realizujú po prerušení konfrontácie, práve z dôvodu zmenenej výpovede konfrontovaných osôb).
- previerka vytýčených kriminalistických verzií (ide o terciálny cieľ, ktorého význam je obmedzený, vzhľadom na jeho operatívnu využiteľnosť).

Prostriedkom na dosiahnutie stanoveného cieľa je vytvorenie (navodenie) stavu emociálneho napätia konfrontovaných osôb, ktorý možno dosiahnuť s využitím vhodných taktických, metodických a psychologických postupov a odporúčaní.

II.
Okruh subjektov konfrontácie

Všeobecné, zato však kogentné, normatívne limity pre stanovenie okruhu subjektov konfrontácie ustanovuje Trestný poriadok v ust. § 125 ods. 1, a to pozitívne, ale zároveň v nadväzujúcich ustanoveniach, konkrétne v ust. § 125 ods. 3,4 ustanovuje redukciu okruhu subjektov, ktorí sa môžu zúčastniť konfrontácie, resp. môžu byť konfrontovaní.

Trestný poriadok, v ust. § 125 ods. 1, expresis nerbis, predpokladá možnosť vykonať konfrontáciu medzi obvineným a spoluobvineným, ako aj medzi obvineným a svedkom. Vzťah všeobecného a špeciálneho vo vzťahu konfrontácie obvineného a svedkov v súlade s ust. § 138 Tr. por., ostal zachovaný, a preto je možné, využívajúc zásady analógie legis, uskutočniť konfrontáciu aj medzi osobami v procesnej pozícii svedka. [7]

V zmysle ust. § 125 ods. 2 Tr. por. *„ustanovenie odsekov 1 a 2 sa nepoužijú v prípade agenta, ohrozeného svedka, chráneného svedka, svedka, ktorého totožnosť je utajená a svedka v trestnom*

---

možné odstrániť konfrontáciou, tak je povinnosťou súdu, resp. orgánov činných v trestnom konaní, konfrontáciu vykonať". Porov.: 3Tdo 39/2012; 3Tdo 18/2014;

[5] ROMŽA, S.: Kriminalistika; Košice UPJŠ. 1993. s. 130. Rovnako porov.: PORADA, V. a kol.: Kriminalistika; Bratislava, IURA EDITION; 2001; s. 232;
METEŇKO, J. – BAČÍKOVÁ, I. – SAMEK, M.: Kriminalistická taktika: Brno: Václav KLEMM – Vydavatelství a nakladatelství ; 2013, s. 211; STRAUS, J:: Kriminalistická taktika, 2. vydání, Plzeň, Aleš Čeněk; 2008; s. 128;
Odlišne od prezentovaných autorov, vymedzuje podstatu konfrontácie Krajník,V., ako „kriminalistickú metódu získavania výpovede osoby v prítomnosti inej osoby vo vzájomnom postavení tvárou v tvár". Porov.: KRAJNÍK, V. a kol.: Kriminalistika; APZ; Bratislava; 2005; s. 339.

[6] PORADA, V. a kol.: Kriminalistická taktika, Košice VŠBM v Košiciach; 2010; s. 43;

[7] ČENTEŠ, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom. Žilina. EuroKódex; 2006; s. 281.

konaní vedenom pre trestné činy terorizmu; to neplatí v prípade agenta, ktorý súhlasí s odhalením svojej totožnosti.“

Cit ust. § 125 ods. 3 Tr. por. obsahuje absolútnu výluku okruhu subjektov, ktorí môžu byť konfrontovaní. Okruh subjektov, na ktorých sa vzťahuje výluka je logickým dôsledkom ich procesného postavenia, ako aj úloh, ktoré v súvislosti s vedeným trestným konaním sú povolané plniť.

Oproti tomu, ust. § 125 ods. 4 Tr. por., stanovuje podmienky relatívnej výluky okruhu subjektov, ktorí môžu byť konfrontovaní.

V zmysle ust. § 125 ods. 4 Tr. por. *„v trestnom konaní o trestných činoch proti ľudskej dôstojnosti, o trestnom čine týrania blízkej osoby a zvolenej osoby a o trestnom čine obchodovania s ľuďmi možno ustanovenie odsekov 1 a 2 použiť v prípade svedka mladšieho ako 18 rokov, na ktorom bol spáchaný takýto trestný čin, len výnimočne, ak je to nevyhnutné pre objasnenie veci; použitie ustanovení odsekov 1 a 2 u takéhoto svedka nie je možné, ak ide o osobu mladšiu ako 15 rokov“*.

Z cit. ust. § 125 ods. 4 Tr. por., predovšetkým vyplýva, že rozširuje výluku (absolútnu) okruhu subjektov, ktorí môžu byť konfrontovaní, aj na osoby mladšie ako 15 rokov, na ktorých bol spáchaný taxatívne vymedzený okruh trestných činov. Rozšírenie absolútnej výluky aj na tento okruh subjektov možno považovať za absolútne legitímny, pričom táto legitimita sa odvíja od skutočnosti (odporúčaní psychológov), že oživovanie skutočnosti súvisiace s vymedzenou kategóriou trestných činov u osôb mladších ako 15 rokov, v ich pamäti, by mohlo mať negatívny vplyv na ich ďalší psychologický vývoj. Ide o ustanovenie, ktoré má zabezpečiť ochranu obetí trestných činov pred ich sekundárnou viktimizáciou, ako aj z dôvodu už prezentovaného.

Cit. ust. 125 ods. 4 Tr. por., ako už bolo spomínané, obsahuje – zakotvuje, podmienky relatívnej redukcie vzťahujúcej sa na účasť osôb mladších ako 18 rokov na konfrontácii, u taxatívne zadefinovanej kategórie trestných činov. Relatívnosť podmienok redukcie okruhu subjektov redukcie spočíva v tom „že účasť osôb mladších ako 18 rokov na konfrontácii, u vymedzeného okruhu trestných činov, podmieňujú výnimočnosťou skutkovej – dôkaznej situácie, keď je to nevyhnutné, na objasnenie veci, teda v situácii, keď výpoveď takéhoto svedka je rozhodujúcim dôkazom, pričom vykonaná konfrontácia má objektivizovať hodnovernosť, výpovede takejto osoby, a teda zabezpečiť jej procesnú použiteľnosť v ďalšom priebehu trestného konania.

V súvislosti s vymedzením okruhu subjektov konfrontácie, aktuálna aplikačná prax, nastoľuje dve základné otázky, s ktorými sú spojené interpretačné a aplikačné problémy:

1. môže byť znalec subjektom konfrontácie;
2. môže byť svedok (poškodený) subjektom konfrontácie, ak by jeho prípadná účasť na konfrontácii mohla vyvolať u neho neprimeraný psychický tlak, prípadne jeho účasť na konfrontácii, by mohla mať negatívny dopad na jeho psychický (zdravotný) stav;

Ad 1.) Znalec je osoba odlišná od procesných strán a orgánov činných v trestnom konaní, ktorú OČTK alebo súd priberá na ten účel, aby na základe svojich odborných znalostí objasnila tú či onú skutočnosť dôležitú pre trestné konanie, na objasnenie ktorej sa takéto odborné znalosti vyžadujú.[8]

Z prezentovaného procesného statusu znalca je zrejmé, že znalec má špecifické postavenie v trestnom konaní oproti procesnému statusu procesných strán, ako aj oproti procesnému statusu OČTK a súdu. Jednoducho procesný status znalca v trestnom konaní je potrebné vnímať autonómne. Znalec na rozdiel od procesných strán je vytvorený objasňovaním udalostí trestného činu a nie udalosťou samotnou, ako je tomu u procesných strán, ktoré v rôznej miere participovali na priebehu udalosti trestného činu. Z uvedeného teda vyplýva, že prípadná konfrontácia medzi znalcom a jednotlivými subjektmi trestného konania, ktorým svedčí status procesnej strany, neprichádza do úvahy. Jednoducho znalec v rámci podaného znaleckého posudku, či v rámci svojho procesného výsluchu prezentuje svoje skutkové zistenia, ktoré nadobudol sprostredkovane prostredníctvom spisových podkladov.

[8] IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné; druhé dopl. vydanie; Bratislava; IURA EDITION; 2010; s. 485.

Pokiaľ ide o odpoveď na otázku, či možno konfrontovať dvoch znalcov navzájom, teda znalcov, ktorí v tej istej veci vypracovali znalecké posudky, ohľadom odborného posúdenia tej istej skutkovej okolnosti, pričom dospeli k rozdielnym záverom (zisteniam), odpoveď na takto formulovanú otázku už nemožno prezentovať tak rigorózne a kategoricky, ako tomu bolo v prípade možnosti konfrontácie znalca a subjektov trestného konania, ktorým svedčí postavenie procesnej strany.

Predovšetkým sa žiada poznamenať, že Trestný poriadok, v ust. § 145 ods. 2, 4, pokiaľ ide o prípravné konanie, predpokladá výsluch znalca, aj keď predovšetkým v situácii, keď existujú pochybnosti o spoľahlivosti a úplnosti znaleckého posudku. Zároveň, Trestný poriadok, v ust. § 268, predpokladá a umožňuje výsluch znalca aj na hlavnom pojednávaní, resp. verejnom zasadnutí.[9]

Trestný poriadok, v ust. § 146, stanovuje procesný postup (metodiku), ktorým sa majú odstraňovať vzniknuté nejasnosti, či neúplnosť znaleckého posudku, keď pre tento prípad ustanovuje povinnosť OČTK, resp. súdu, požiadať znalca o podanie vysvetlenia, a to aj vo forme jeho procesného výsluchu, a pre prípad, ak by podané vysvetlenie nepostačovalo – neviedlo by k odstráneniu nejasností, či neúplnosti znaleckého posudku, potom je povinnosťou OČTK, resp. súdu, pribrať do konania iného znalca.

Som toho názoru, že predmetné ust. § 146 Tr. por., nemožno interpretovať a aplikovať formálne a dogmaticky, ale telelogicky, materiálne, a ústavne konformným spôsobom, teda v súlade s účelom, ktorý je sledovaný predmetným ust. § 146 Tr. por., ktorým je odstránenie vzniknutých pochybností o vecnej správnosti, či nejasnosti a neúplnosti spracovaného znaleckého posudku. Osobitne uvedené platí v procesnej situácii, keď v súlade s princípom kontradiktórnosti obstarala niektorá procesná strana na vlastné náklady, vlastný znalecký posudok, ktorý vykazuje vecnú nekonzistentnosť s obsahom znaleckého posudku spracovaného znalcom, ktorého do konania pribrali OČTK, či súd, pričom existujúce nejasnosti v obsahu oboch spracovaných posudkov sa nepodarilo odstrániť, ani procesným postupom upraveným v ust. § 146 Tr. por., teda separátnym výsluchom oboch znalcov. Nazdávam sa, že v takejto situácii, skôr ako sa do konania priberie znalecký ústav, za účelom vypracovania kontrolného znaleckého posudku, je namieste uvažovať o možnosti využiť súčasný výsluch oboch znalcov vo forme konfrontácie. Vychádzajúc z podstaty a účelu konfrontácie, je namieste aj z dôvodu procesnej ekonómie (zásady ekvity), pokúsiť sa vyriešiť vzniknuté rozpory, v záveroch a podaných vysvetleniach (výsluchoch) znalcov, realizáciou konfrontácie. Jednoducho realizácia konfrontácie znalcov sa javí predovšetkým z hľadiska časovej a ekonomickej náročnosti oveľa efektívnejším procesným postupom, ako je pribratie znalca ústavom na spracovanie kontrolného posudku, a to zakaždým, keď vzniknú rozpory v obsahu spracovaných znaleckých posudkov. Realizáciou konfrontácie znalcov, sa OČTK nezbavuje možnosti, v prípade bezvýslednosti konfrontácie, pribrať do konania znalecký ústav za účelom spracovania kontrolného znaleckého posudku. Autor tohto príspevku sa doposiaľ zúčastnil štyroch takýchto konfrontácii znalcov, pričom v troch prípadoch realizované konfrontácie viedli k naplneniu deklarovaného účelu a cieľa, a teda viedli k odstráneniu existujúcich rozporov v záveroch produkovaných znaleckých posudkov, keď jeden z konfrontovaných znalcov korigoval svoje závery, pričom zároveň presvedčivým spôsobom ozrejmil dôvody korekcie.

Z uvedeného teda vyplýva, že efektivita konfrontácie znalcov, aj keď demonštrovaná na obmedzenej referenčnej vzorke, sa javí podstatne vyššou, ako je tomu u konfrontácie realizovanej medzi jednotlivými subjektmi, ktorým svedčí status procesnej strany.

Ad 2.) Pokiaľ ide o odpoveď na otázku, či možno upustiť od vykonania konfrontácie svedka, v situácii, ak by jej realizáciou mohla byť svedkovi (poškodenému) spôsobená psychická trauma, či zhoršenie (fyzické) zdravotného stavu, je potrebné poznamenať, že Trestný poriadok v ust. § 125 ods. 3, 4, neustanovuje možnosť výluky (nevykonania) konfrontácie, pre osobu v procesnom postavení

[9] Porov. R2/1989. V zmysle ustálenej judikovanej súdnej praxe *„vypočuť znalca k obsahu znaleckého posudku pred súdom, ale aj v prípravnom konaní, treba predovšetkým vtedy, ak vzniknú pochybnosti o správnosti znaleckého posudku alebo ak znalecký posudok je nejasný alebo neúplný“.*

svedka, či poškodeného, z uvedeného dôvodu, a to ani v tom prípade, ak by deklarovaný hroziaci následok, vo forme ujmy na zdraví bol objektivizovaný na základe spracovaného znaleckého posudku z príslušného odboru. Navyše konfrontácia nadobúda obligatórny charakter, v situácii, keď vzniknú závažné rozpory v predchádzajúcich výpovediach, ktoré nemožno odstrániť iným spôsobom.

III.

Príprava konfrontácie

Prípravu konfrontácie možno rozdeliť do dvoch etáp:

~ Obsahová príprava;

~ Organizačno – materiálna príprava;

V rámci obsahovej prípravy je potrebné:

- zistiť rozpory vo výpovediach, určiť ich kvalitu, čiže závažnosť;
- zistiť príčiny ich vzniku;
- zistiť, ktoré z identifikovaných rozporov možno odstrániť inak;
- určiť výpoveď, ktorého účastníka považujeme za pravdivú;
- určiť poradie odstraňovania rozporov od najmenej závažného až po najzávažnejší;
- vyhodnotiť osobnosti konfrontovaných osôb;

V rámci organizačno – materiálnej prípravy je potrebné:

- v prípade stretnutia poškodeného s páchateľom je potrebné poškodeného na toto stretnutie pripraviť;
- stanoviť ciele, ktoré majú byť konfrontáciou dosiahnuté;
- určiť miesto a čas konfrontácie s prihliadnutím na možné využitie prekvapivosti, ktorá môže mať výrazný účinok na psychiku a zamedzí možnosť prípravy odpovedí, prípadne ovplyvňovaniu;
- určenie materiálnych a technických prostriedkov, ktoré budú využité najmä na dokumentovanie konfrontácie;
- urobiť vhodné opatrenia pre prípad agresivity účastníkov konfrontácie;

Všetky prezentované odporúčania týkajúce sa prípravy, by sa mohli odraziť vo vypracovaní plánu konfrontácie.[10]

Z prezentovaných odporúčaní týkajúcich sa prípravy konfrontácie osobitnú pozornosť si zaslúži predovšetkým odporúčanie týkajúce sa využitia prekvapivosti pri určení miesta a času konfrontácie.

Prezentované odporúčanie môže byť síce v konkrétnom prípade efektívne, avšak v rozpore s procesnými pravidlami – požiadavkami kladenými na predvolanie obvineného, či svedka, ustanovenými v § 120 ods. 1 Tr. por., keď Trestný poriadok pre prípad predvolania obvineného na výsluch, či iný procesný úkon, stanovuje esenciálne obligatórne formálne a obsahové náležitosti takéhoto predvolania, vrátane predvolanie obvineného na konfrontáciu. V zmysle ust. § 120 ods. 1 Tr. por. predvolanie na procesný úkon musí byť zrealizované riadne a včas. Za riadne predvolanie možno považovať len predvolanie, z obsahu ktorého nepochybne vplýva, v akej trestnej veci je obvinený predvolaný, uvedený druh procesného úkonu, ako aj to kde a kedy bude nariadený procesný úkon zrealizovaný. Z prezentovaných náležitostí predvolania vyplýva, že Trestný poriadok nevytvára ani najmenší procesný priestor na uplatnenie predmetného taktického odporúčania. Prípadné uplatnenie predmetného taktického odporúčania, týkajúce sa prípravy konfrontácie, bez rešpektovania prezentovaných procesných pravidiel – požiadaviek na predvolávanie účastníkov konfrontácie, zakladá vo svojich dôsledkoch porušenie práva obvineného na obhajobu, ktoré

[10] METEŇKO, J. – BAČÍKOVÁ, I. – SAMEK, M.: Kriminalistická taktika; Brno: Václav KLEMM – Vydavatelství a nakladatelství ; 2013, s. 210, 211;

nadobúda charakter podstatnej vady konania, ktorá postihuje konfrontáciu samotnú, resp. jej výsledok, procesnou neperfektnosťou, a tým aj neúčinnosťou.

IV.

Taktika a metodika výkonu konfrontácie

Pri realizácii konfrontácie, je potrebné rešpektovať určité základné taktické doporúčania:

- iniciatíva konfrontovaných osôb – jej podstata spočíva v tom, že iniciatíva v predkladaní faktov vysvetľujúcich rozpory, sa ponecháva konfrontovaným osobám;
- pozorovanie konfrontovaných osôb – jej zmyslom je najmä zistenie stavu nerozhodnosti, niektorej z konfrontovaných osôb;
- ostražitosť - táto zásada spočíva v sústavnom pozorovaní konfrontovaných osôb, v okamžitej reakcii na každý náznak pokusu dohovoru medzi nimi alebo narušenie konfrontácie, napr. vzájomné napadnutie konfrontovaných osôb;
- aktívne vedenie konfrontácie vyšetrovateľom – jeho cieľom je vytvorenie a udržanie autority a rešpektu vyšetrovateľa počas celej doby konfrontácie; /[11]

V záujme naplnenia deklarovaného účelu a cieľov konfrontácie, kriminalistika vypracovala aj metodiku konfrontácie, pod ktorou je potrebné rozumieť súbor odporúčaní týkajúcich sa vecnej a chronologickej postupnosti jednotlivých postupov, prostriedkov a operácií. V súvislosti s realizáciou možno zovšeobecniť nasledovné metodické usmernenia:

- najprv sa konfrontované osoby poučia o ich procesných právach a povinnostiach, podľa ich procesného postavenia a zároveň sa inštruujú, ako sa majú správať v priebehu konfrontácie;
- zistí sa ich vzájomný pomer, teda, či sa poznajú, či si tykajú alebo vykajú;
- následne sa vyzve tá z konfrontovaných osôb, ktorej predchádzajúca výpoveď sa javí hodnovernejšou, aby sa vyjadrila k spornej skutkovej okolnosti;
- následne sa vyzve druhá z konfrontovaných osôb, aby zaujala stanovisko k tomuto tvrdeniu, teda či hovorí pravdu alebo klame a prečo;
- vyšetrovateľ na doplnenie a objasnenie prezentovaných skutkových tvrdení môže klásť konfrontovaným osobám dopĺňajúce otázky;
- následne vyšetrovateľ umožní konfrontovaným osobám, aby si navzájom s jeho súhlasom, v prípade potreby položili otázky;

Nazdávam sa, že dogmatické uplatňovanie , všeobecne uznávaných prezentovaných taktických a metodických odporúčaní vedie v aplikačnej praxi k nízkej efektivite, resp. absolútnej neúčinnosti konfrontácie ako vyšetrovacej metódy.

Osobitne uvedené platí vo vzťahu k snahe vyšetrovateľa za každú cenu uplatňovať a presadzovať svoju autoritu a nedôvodne zasahovať do priebehu samotnej konfrontácie, predovšetkým v situácii, keď medzi účastníkmi konfrontácie vzniká, prípadne už graduje stav emocionálneho napätia. V takýchto situáciách vyšetrovatelia reagujú veľmi úzkostlivo, keď sa snažia tlmiť emócie – stav emocionálneho napätia, v obave, aby sa im priebeh konfrontácie nevymkol spod kontroly. Neustálym prerušovaním a inštruovaním účastníkom konfrontácie, počas konfrontácie, ako sa majú správať, dochádza k degresu stavu emocionálneho napätia vytvoreného v priebehu konfrontácie. Uvedený stav je dôsledkom, okrem iného, aj nedostatočnými znalosťami vyšetrovateľov z odboru psychológie, ktoré sú nevyhnutné pre správne zvládnutie konfrontácie, často – krát nedostatočné praktické skúsenosti; ako aj absencia osobnostných predpokladov. Nazdávam sa, že vyšetrovateľ, by mal zasahovať do priebehu konfrontácie výnimočne a veľmi citlivo, predovšetkým v situácii, keď v dôsledku preexponovaného stavu emocionálneho napätia

[11] PORADA, V. a kol.: Kriminalistika; Bratislava; IURA EDITION; 2007; s. 281; Rovnako porov.: STRAUS, J: Kriminalistická taktika, Plzeň, Aleš Čeněk; 2008; s. 134 – 135. ZAJONC, A.: Konfrontácia v prípravnom konaní, Justičná revue. 2011, roč. 63, č. 6 – 7, s. 916 - 917

bezprostredne hrozí fyzický útok u niektorej z konfrontovaných osôb, prípadne niektorá z konfrontovaných osôb nedôvodne a závažným spôsobom zasahuje do osobnostných práv druhej z konfrontovaných osôb, v snahe dosiahnuť psychologickú prevahu, pri absencii vecnej argumentácie.

Negatívne na gradáciu stavu emocionálneho napätia konfrontovaných osôb vplýva aj požiadavka vyšetrovateľa, aby konfrontované osoby si zakaždým kládli vzájomne otázky až potom, čo im to umožní vyšetrovateľ. Vyšetrovateľ sa však tým nezbavuje možnosti zasiahnuť do priebehu konfrontácie, pritom ako si konfrontované osoby navzájom kladú doplňujúce otázky.

Rovnako negatívne na gradáciu stavu emocionálneho napätia konfrontovaných osôb, a tým aj na efektivitu samotnej konfrontácie, vplýva snaha vyšetrovateľa priebežne dokumentovať priebeh konfrontácie. Riešením uvedenej situácie je možnosť vyšetrovateľa pribrať na dokumentáciu zapisovateľ, pričom o priebehu konfrontácie, by si robil poznámky, ktoré v závere konfrontácie, by nadiktoval do zápisnice o konfrontácii. Efektívnym sa javí kombinovať štandardnú formu dokumentácie, vo forme zápisnice o úkone, s audiovizuálnym záznamom, ktorý by plnil verifikačnú funkciu vo vzťahu k obsahu zápisnice o konfrontácii a zároveň by bol objektívne spôsobilý zdokumentovať dynamiku konfrontácie, ako aj spôsob verbálnej a neverbálne komunikácie (mimiky a gestikulácie) účastníkov konfrontácie.

Zoznam použitej literatúry:

BAČÍKOVÁ, I.; LACA, M.: Konfrontácia. Bratislava. Akadémia Policajného zboru. 2014;

ČENTEŠ, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom. Žilina. EuroKódex; 2006;

IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné; druhé dopl. vydanie; Bratislava; IURA EDITION; 2010;

KRAJNÍK, V. a kol.: Kriminalistika; APZ; Bratislava; 2005;

METEŇKO, J. – BAČÍKOVÁ, I. – SAMEK, M.: Kriminalistická taktika; Brno: Václav KLEMM – Vydavatelství a nakladatelství ; 2013;

PORADA, V. a kol.: Kriminalistika; Bratislava, IURA EDITION; 2001; s. 232

PORADA, V. a kol.: Kriminalistická taktika, Košice VŠBM v Košiciach; 2010;

STRAUS, J: Kriminalistická taktika, Plzeň, Aleš Čeněk; 2008;

RAŠLA, A. a kol.: Trestné právo procesné. Základy dôkazného práva. KOŠICE UPJŠ. 1987;

ROMŽA, S.: Kriminalistika; Košice UPJŠ. 1993.

RŮŽEK, A. a kol.: Trestný poriadok – komentár. Bratislava. Obzor. 1977;;

ZAJONC, A.: Konfrontácia v prípravnom konaní, Justičná revue. 2011, roč. 63. č. 6 – 7;

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Sergej ROMŽA, PhD.

vedúci katedry trestného práva

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika

Právnická fakulta

Kováčska ul. č. 26, 041 80 KOŠICE

email: sergej.romza@upjs.sk

VAZBA V JUDIKATUŘE EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁV

JUDr. Bc. Jiří TRNKA
JT LEGAL s.r.o., advokátní kancelář

Anotace: *Autor v příspěvku popisuje zásady institutu vazby vyplývající z judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a to i prostřednictvím analýzy jednotlivých judikátů*
Klíčová slova: *vazba, základní zásady, presumpce neviny, zákonnost zbavení osobní svobody, práva obviněného, vazební důvody, délka vazby, neprodlený přezkum*

Annotation: *Author describes the principles of the institute of pre-trial detention in the cases law of the European Court of Human Rights, including through analysis of individual judgments*
Keywords: *pre-trial detention, basic principles, presumption of innocence, legality of the deprivation of personal liberty, rights of the accused, reasons for detention, length of detention, prompt reviewropean arrest warrant*

Role a organizace Evropského soudu pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva (oficiální název „European Court of Human Rights“, dále také jen „ESLP“) se sídlem ve Štrasburku byl zřízen roku 1959 k projednávání porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 (dále také jen „Úmluva“). Zásadní změny doznalo fungování Protokolem č. 11 k Úmluvě, kdy od roku 1998 funguje místo Komise a Soudu jen jediný orgán – stálý Soud. Z početního hlediska jde o jeden z největších mezinárodních soudních orgánů, když obsazován je tak, že každý smluvní stát má jednoho soudce (ale nemusí, stejně jako může být více soudců stejné národnosti). Podáním k ESLP je stížnost na porušení Úmluvy, kterou může adresovat soudu i jednotlivec, avšak až po vyčerpání všech vnitrostátních opravených prostředků.

Jak výše uvedeno, jde o soud „hájící“ porušení Úmluvy o ochraně lidských práva a základních svobod, což z hlediska čl. 10 Ústavy České republiky po novele ústavním zákonem č. 395/2001 Sb. znamená také možnou samovykonatelnost (self-executing) např. i čl. 5 Úmluvy ohledně institutu vazby[1] v případě, že česká trestně-procesní úprava bude v rozporu s Úmluvou.

Sám sebe ESLP v jednom ze svých rozsudků[2] prohlásil za ústavní nástroj evropského veřejného pořádku v oblasti lidských práv, přičemž dle čl. 46 Protokolu č. 11 k Úmluvě jsou rozsudky ESLP závazné pro strany sporu *(„Vysoké smluvní strany se zavazují, že se budou řídit konečným rozsudkem Soudu ve všech případech, jich jsou stranami.“*).

Základní zásady institutu vazby vyplývající z judikatury ESLP

Předmětem zájmu je ve vztahu k vazbě zejména čl. 5 Úmluvy ovšem při zohlednění výkladu tohoto článku v souvislosti s čl. 6 Úmluvy a ustanoveními čl. 2, 3 a 4 Úmluvy. Jak výše uvedeno, ESLP je orgánem projednávajícím porušení Úmluvy resp. hájícím práva i fyzických osob omezených na osobní svobodě, tedy výkladová praxe zejména čl. 5 Úmluvy ze strany ESLP je nanejvýš důležitá a to i při vědomí závaznosti rozhodnutí ESLP pro smluvní státy Úmluvy i pro samovykonatelnost některých ustanovení čl. 5 Úmluvy. Tyto základní zásady jsou dovozovány ze čtyř odstavců čl. 5 Úmluvy (některé při zohlednění výkladu zejména také čl. 6 Úmluvy, neboť vazební řízení také musí být ovládáno zásadami spravedlivého řízení tedy „fair trial“ nebo „fair hearing“), které se týkají osobní svobody a bezpečnosti, a jejich výkladem ESLP. Čl. 5 odst. 5 Úmluvy řeší již ex-post skutečnost a to nárok na odškodnění za nezákonné zbavení osobní svobody.

Ve většině případů dochází k omezení osobní svobody ve formě vazby již v přípravném, tedy předsoudním, stádiu trestního řízení, proto také Úmluva stanovuje některé zásadní zásady pro omezení osobní svobody v rámci předsoudního stádia. Základní zásadou jakéhokoliv omezení

[1] Růžička, M., Zezulová, J.: Zadržení a vazba v českém trestním procesu. Praha: C.H.BECK, 2004, s. 78-79.
[2] *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi vs Ireland* (45036/98) z 30.6.2005, par. 156.

osobní svobody je tak zákonnost takového odnětí svobody. Na toto odkazuje zejména článek 5 odst. 4 Úmluvy, avšak zásadní roli má také ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy (ostatně sám soud ve věci Brogan proti Spojenému království z roku 1998[3] konstatoval, že pojem zákonnost má stejný význam v obou těchto odstavcích článku 5 Úmluvy) - ve vztahu k vazbě zejména v písm. c). Odstavec první čl. 5 totiž stanovuje práva každé osoby na svobodu a osobní bezpečnost, přičemž tyto dva pojmy by měly být vykládány ve vzájemné propojenosti (Bozano proti Francii z roku 1986, § 54[4]), přičemž instituty zbavení a omezení svobody jsou oba zásahem do svobody pouze s rozdílnou mírou intenzity (v tomto článku je užíván pojem omezení osobní svobody a to pro lepší vystižení pojmu dočasnosti ve vztahu k vazbě). Jak již uvedeno výše, tento odstavec taxativně vyjmenovává možné případy zásahů do osobní svobody, když taxativnost těchto důvodů jednoznačně potvrzuje např. rozsudek ESLP ve věci Erkalo proti Nizozemí z roku 1998[5], který výslovně uvádí, že zbavení osobní svobody nemůže být zákonné, pokud nespadá pod důvody uvedené v čl. 5 odst. 1 písm. a) až f) Úmluvy.

Presumpce neviny

Také do vazebního řízení (a to zejména směrem k dalšímu trvání vazby), byť ze své podstaty je rozhodováno o omezení osobní svobody v době, kdy neexistuje a nemůže existovat pravomocné rozhodnutí soudního orgánu o vině jednotlivce za posuzovaný trestný čin, se promítá obecná zásada trestního práva všech civilizovaných zemí a to zásady presumpce neviny. Tato je definována v čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Konstantní judikatura ESLP k tomu uvádí, že omezení osobní svobody, při respektování zásady presumpce neviny, je tak možné pouze v případě, pokud zjevně existuje veřejný zájem, který převáží nad právem na osobní svobodu[6]. Ve smyslu základních zásad trestního právo musí být dodržovány i principy právní jistoty, spravedlivého a řádného postupu a právního státu.

Zákonnost zbavení osobní svobody („lawfulness of the deprivation of liberty“) se zaměřením na důvod dle čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy

Zásadním pojmem a zásadou, kterou judikatorně velmi detailně rozpracovává právě ESLP, je zákonnost zbavení osobní svobody a to i při zohlednění procesního aspektu, tedy dodržení řízení nejen dle vnitrostátního práva, ale i dle čl. 5 Úmluvy. Nemůže tedy být v souladu s Úmluvou řízení vedoucí k omezení osobní svobody jednotlivce, i když proběhne dle vnitrostátního práva (či v souladu s jeho zvyklostmi), je-li však zároveň v nesouladu s cíli čl. 5 Úmluvy.

Má-li tedy být omezení osobní svobody zákonné, musí být i zákonné řízení, které se tohoto omezení týká a tedy musí být naplněny některé zásady, které právě dlouholetou činností Evropské unie v rámci spolupráce v oblasti justice (zejména směrem ke společným minimálním standardům a v této oblasti vydaných směrnic) či rozhodovací praxí ESLP dostávají reálné základy. Jde na prvém místě dle čl. 5 odst. 2 Úmluvy o právo na informace, tedy být neprodleně v jazyce, kterému rozumí, seznámen s důvody svého zatčení a obvinění. Toto je podstatné zejména z důvodu, aby se následně před soudem - který bude rozhodovat o dalším resp. delším omezení osobní svobody (vazbě) - mohl každý relevantně bránit, a napadat důvody, pro které má být jeho osobní svoboda omezena (včetně důvodnosti trestního stíhání). V tomto směru ESLP trvá na neprodleném poskytnutí takových informací, avšak tyto nemusí sdělovat v plném rozsahu již zatýkající policista[7]

[3] Čapek, J.: Evropský soud a evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nezávažnějších případů. Vzory podání. Praha: Linde Praha, 1995, s. 34.
[4] Čapek, J.: Evropský soud a evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nezávažnějších případů. Vzory podání. Praha: Linde Praha, 1995, s. 22.
[5] Rozsudek ESLP ve věci Erkalo proti Nizozemí. Publikován v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 4. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 51 a násl.
[6] Van der Tang vs Spain (19382/92), 13 July 1995, par. 55.
[7] Rozsudek ESLP ze dne 5.2.2002 ve věci Čonka proti Belgii. Publikováno v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 3. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 119 a násl.

a k relevantnímu doplnění může dojít např. až na policejní stanici[8]. Toto právo na informace je však výrazně širší a kromě práva na sdělení důvodů zatčení a podstaty obvinění zahrnuje v závislosti na okolnostech případu také zajištění přístupu k advokátovi příp. také práva na bezplatnou/nutnou obhajobu, právo na překlad zásadních dokumentů do jazyka, kterému zatčený rozumí, právo nevypovídat, právo neobviňovat sebe samého[9], informovat konzulát země původu, informovat člena rodiny či další osoby o zatčení, právo navrhovat a vyslýchat svědky a předkládat další důkazy či návrhy na jejich provedení, právo odvolat se proti uvalení vazby a také případně nárok na náhradu škody za nezákonnou vazbu[10].

Ohledně výkladu čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy – tedy toho důvodu, který nejvíce souvisí s institutem vazby (byť by v souladu s ním měly být všechny instituty omezení osobní svobody jednotlivce) – je podstatný názor ESLP, že tento má být vykládán jako jeden celek společně s čl. 5 odst. 3 Úmluvy[11], tedy jako stanovující jednotlivci po zatčení právo být ihned předveden před soudce (či jinou osobu naplňující atributy soudu) a být souzen v přiměřené lhůtě nebo být propuštěn na svobodu. Právo být předveden před soud je bráno jako právo automatické, tedy se jej osoba omezená na svobodě nemusí zvláštním podáním či žádostí domáhat. Zbavení svobody je tak tímto ustanovením odůvodněno jak za účelem předvedení před soud, tak také z důvodu možného útěku a z důvodu obavy z páchání další trestné činnosti.

Základním prvkem ochrany poskytované jednotlivci tímto článkem před zásahem do jeho osobní svobody je požadavek Úmluvy na důvodnost podezření ze spáchání trestné činnosti – jinými slovy také bývá označován jako materiální předpoklad uvalení vazby. ESLP judikoval[12], že ohledně důvodnosti podezření se předpokládá existence faktů nebo informací způsobilých přesvědčit nestranného a objektivního pozorovatele, že dotčená osoba mohla spáchat trestný čin, přičemž nepostačuje subjektivní hledisko upřímného přesvědčení orgánu trestního řízení o existenci podezření. Pojem důvodnost proto nelze rozšiřovat takovým způsobem, že by došlo k ohrožení záruky dané právě čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy[13]. Na druhou stranu stupeň podezření nemusí dosahovat takové výše, jako se následně vyžaduje zejména pro obžalobu, ale vyžaduje důvodnost, jak co se týče spáchání skutku, tak také spáchání konkrétní osobou, přičemž musí jít o podezření ze spáchání takového činu, který právo daného státu označuje jako trestné (v tomto smyslu jde o naplnění obecné zásady trestního práva „nullum crimen sine lege“), a nepostačuje ani pouhá vnitrostátní praxe či zvyklosti překlenující určité nedostatky v právní úpravě neřešené judikaturou[14]. ESLP užívá také takové pojmy jako je upřímnost a dobrá víra, které musí být přinejmenším nepostradatelnou součástí důvodného podezření[15]. Stejně tak omezení osobní svobody jednotlivce nemůže být maskováno zájmy generální prevence či preventivními důvody bez souvislosti s konkrétním trestním řízením o již spáchaném trestném činu (ESLP ve věci Ciulla proti Itálii z roku 1989)[16]. Zásadně tedy ESLP ohledně důvodnosti podezření trvá na tom, aby existovaly dostatečné zkušenosti či informace, které by poskytly přijatelnou a objektivní základnu pro podezření, že osoba omezená na svobodě spáchala trestný čin.

---

[8] Rozsudek ESLP ze dne 28.10.1994 ve věci Murrayová proti Spojenému království. Publikováno ve Výběru z rozhodnutí ESLP. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, přílohy sešit V/1996. Praha: ORAC, 1996, s.25.

[9] Pavlenko vs. Russia (42371/02), 1 April 2010, par. 101.

[10] Stojanovski, V.: Towards harmonized standards for pre-trial detention procedures throughout the European Union (Doctoral Dissertation Faculty of Law, Masaryk Univerzity), 2011, s. 68.

[11] Růžička, M., Zezulová, J.: Zadržení a vazba v českém trestním procesu. Praha: C.H.BECK, 2004, s. 85.

[12] Rozsudek ESLP ze dne 28.10.1994 ve věci Murrayová proti Spojenému království. Publ.ve Výběru z rozhodnutí ESLP. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, přílohy sešit V/1996. Praha: ORAC, 1996, s. 25.

[13] Čapek, J.: Evropský soud a evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nezávažnějších případů. Vzory podání. Praha: Linde Praha, 1995, s. 34.

[14] Rozsudek ESLP Baranowski proti Polsku ze dne 28.3.2000. Publikováno v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 3. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 132.

[15] Rozsudek ESLP ze dne 28.10.1994 ve věci Murrayová proti Spojenému království. Publ. ve Výběru z rozhodnutí ESLP. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, přílohy sešit V/1996. Praha: ORAC, 1996, s. 25.

[16] Čapek, J.: Evropský soud a evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nezávažnějších případů. Vzory podání. Praha: Linde Praha, 1995, s. 27.

Ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy je také dovozováno, že vazba odůvodněná tímto ustanovením končí dnem, kdy je rozhodnuto o odůvodněnosti obžaloby a pokud je vazebně stíhaná osoba zproštěna viny, tak nelze osobu dále omezovat na osobní svobodě na základě tohoto ustanovení[17].

Trvání důvodného podezření při posuzování oprávněnosti pokračování vazby je základní podmínkou pro konstatování zákonnosti vazby, avšak po určité době již nepostačuje a nastupuje posuzování, jestli další důvody i nadále umožňují zásah do osobní svobody, přičemž tyto důvody musí být relevantní a dostatečné. Existence a trvání závažných důkazů o vině je dle ESLP relevantní skutečností, avšak časem dochází také k jejich oslabování ve vztahu k ospravedlnění dlouhého trvání vazby[18]. ESLP přitom vyzdvihl, že vazební důvod spočívající v nebezpečí skrývání se před spravedlností musí být posuzován s ohledem na množství příslušných skutečností, které mohou potvrdit existenci nebezpečí skrývání anebo je to nebezpečí tak malé, že nemůže ospravedlnit vazbu během soudního řízení. Následně také musí soudy zkoumat, zda bylo příslušnými orgány postupováno v řízení se zvláštní naléhavostí. V těchto ohledech jde již o velmi individuální posuzování jak konkrétní relevantnosti a důvodnosti, tak také o trvání vazby, kde se posuzuje způsob a délka vedení řízení vnitrostátními soudy, přičemž lze shledat porušení Úmluvy i v případech, kdy se délka trvání vazby vešla do limitů nastavených trestními řády jednotlivých smluvních států Úmluvy.

Zajímavá je také judikatura ESLP ohledně domácího vězení (v ČR existuje zatím pouze jako druh trestu, avšak v zásadě by se mohlo jednat i o alternativu vazby ve vězeňském zařízení), když ESLP rozhodl, že umístění vězně v rámci tohoto opatření 24 hodin denně se rovná zbavení svobody, avšak pokud se podezřelý nachází v domácím vězení od 19 hod. do 7 hod. ve všední dny a 24 hodin denně o víkendech, a tedy případně může chodit do práce a trávit čas doma, jeho zadržení nespadá do působnosti čl. 5 odst. 1 Úmluvy[19].

Právo být ihned předveden před soud a být souzen v přiměřené lhůtě včetně práva být propuštěn v případě nezákonného zbavení osobní svobody

Tato záruka zakotvená v čl. 5 odst. 4 Úmluvy má svou obdobu v „habeas corpus“ známou z anglosaského právního systému. Časové období pro lepší definici pojmu „ihned“ ESLP nestanovil paušálně, avšak běh tohoto období počíná v okamžiku zatčení a končí, jakmile omezený na osobní svobodě je předveden před soud. Dle ESLP musí vždy být brána v úvahu specifika každého jednotlivého případu. Přesto určité obecnější období bylo ESLP vymezeno, když ve věci Brogan proti Spojenému království[20] za nedostatečné a nenaplňující Úmluvu označil dobu čtyř dnů (přitom se jednalo o podezření z teroristické činnosti, tedy lze dovodit, že u „standardních“ trestných činů by takové období mělo či mohlo být ještě kratší). V ohledu naplnění požadavku na soudní či obdobný orgán nebyl akceptován vojenský důstojník nebo úředník Ministerstva vnitra jako splňující kritéria soudu či jiného obdobného orgánu, neboť nedílnou součástí řádného výkonu soudní moci je taková, že bude vykonávána orgánem, který je nezávislý, objektivní a nestranný.

Není-li nutná vazba, má osoba omezená na osobní svobodě právo být propuštěna, avšak při dostatečné záruce, že se obviněná osoba dostaví na soudní přelíčení. Tímto jsou Úmluvou nepřímo legalizovány resp. legitimizovány různé alternativní či náhradní instituty vazby. I v tomto směru však platí, že převáží-li zájem na udržení veřejného pořádku nad presumpcí neviny a právem na osobní svobodu, nemusí být taková osoba propuštěna na svobodu[21]. ESLP rozhodl, že soudy musí

[17] Rozsudek ESLP Ječius proti Litvě z roku 2000. Publikováno v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 3. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 83.
[18] Rozsudek ESLP ze dne 27.8.1992 ve věci Tomasi proti Francii. Publ. ve Výběru z rozhodnutí ESLP. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, přílohy sešit III/1995. Praha: ORAC, 1998, s. 14.
[19] Trijonis v Lithuania (2333/02), Admissibility decision, 15 December 2005.
[20] Čapek, J.: Evropský soud a evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nezávažnějších případů. Vzory podání. Praha: Linde Praha, 1995, s. 25.
[21] Van der Tang vs Spain (19382/92), 13 July 1995, par. 55.

vzít v úvahu alternativy k zadržení, jako záruku, že se tato osoba dostaví k přelíčení. Pokud alternativu soud neakceptuje, musí se s neumožněním alternativ dostatečně vypořádat v odůvodněného rozhodnutí. Opomenutí zvážit alternativy k vazbě v rozhodnutí vnitrostátních soudů je ESLP shledáváno jako porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy.

Ve smyslu zákonnosti vazebního řízení a převedení před soud vystupuje také požadavek na kontradiktornost takového řízení ve smyslu rovnosti zbraní („equality of arms"). Je logické, že aby se zatčená osoba mohla u vazebního jednání dostatečně bránit, musí mít celkový přehled o tom, co je jí kladeno za vinu, z čeho je to dovozováno a co a proč je v jejím konání spatřováno. Pak však musí mít přístup do vyšetřovacího spisu, aby se k těmto otázkám mohla relevantně vyjádřit a uváděním vlastních argumentů či důkazů či jejich navrhováním mohla zeslabovat obvinění vůči ní vznesená. Je téměř pravidlem, že trestní řády zejména evropských států umožňují v řadě případů jednoznačné restrikce přístupu do spisu obviněné osoby zejména v počátečních stádiích trestního řízení (český trestní řád v § 65 odst. 2), avšak ESLP[22] konstatoval absenci rovnosti zbraní, pokud je obhájci odepřen přístup k těm částem vyšetřovacího spisu, které jsou podstatné pro účinné napadení zákonnosti vazby. Tedy ESLP při vědomí a uznání potřebnosti v určitých případech držet části informací v tajnosti, přesto poukazuje na povinnost orgánu trestního řízení vhodným způsobem zveřejnit informaci nutnou pro posouzení zákonnosti vazby, a to pro nemožnost podstatně omezit práva obhajoby.

Existence vazebních důvodů

Čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy ESLP stanovil pět důvody pro odmítnutí propuštění podezřelého s tím, že se jedná se o taxativní seznam (tedy takový, který sice nemůže být svévolně rozšiřován, avšak nemusí být ve smluvním státě Úmluvy realizován v plném rozsahu): - nebezpečí skrývání se před spravedlností (útěku), - zasahování do výkonu spravedlnosti (koluze), - předcházení trestné činnosti, - ochrana veřejného pořádku, - bezpečnost osoby, vůči které je šetření vedeno.

Nebezpečí skrývání se před spravedlností (nebezpečí útěku)

Jako základní zásadu při aplikaci hrozby možného útěku jako vazebního důvodu zdůrazňuje ESLP nutnost precizního odůvodnění v písemném rozhodování vnitrostátních soudů. Toto směřuje k absenci floskulí a překopírovávání obecných frází (ty naopak ESLP považuje za nepřijatelné a porušující Úmluvu) ve vazebních rozhodnutích, a naopak stanovuje požadavek na přesné písemné vyjádření důvodů, proč je soud přesvědčen o tom, že podezřelý se bude vyhýbat spravedlnosti útěkem včetně zohlednění konkrétní situace zadrženého. Z judikatury ESLP vyplývá, že sama závažnost hrozícího (logicky vysokého) trestu sama o sobě nemůže odůvodnit rozhodnutí o uvalení vazby[23]. Stejně tak jen samotná možnost připouštějící překročení státní hranice či předpoklad relativní snadnosti útěku nemůže podložit existenci nebezpečí útěku[24]. Důvodem pro uvalení útěkové vazby nemůže být ani samotné konstatování existence natolik závažných důkazů, které již ve fázi rozhodování vazbě umožňují učinit reálný předpoklad shledání viny podezřelého, když v tomto směru by absentovaly konkrétní skutečnosti směřující k důvodné obavě z uprchnutí. V každém případě, kdy je rozhodnuto o uvalení vazby z důvodu nebezpečí útěku, pak vnitrostátní soudy dle ESLP musí vysvětlit, proč nepřicházely do úvahy alternativní instituty vazby[25]. Znalost konkrétních a individualizovaných důvodů uvalení vazby je podstatná i z hlediska toho, aby osoba omezená na svobodě mohla dostatečně efektivně využít opravného prostředku formou vyvrácení závěrů prvostupňového soudu. ESLP ve své rozhodovací praxi již akceptoval některé konkrétní důvody, které mohou zapříčinit uvalení vazby při hrozícím nebezpečí útěku: - jednoznačná nechuť

[22] Rozsudek ESLP Lietzow proti Německu ze dne 12.2.2001. Publikováno v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 5. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 225.
[23] Yagci and Sargin vs Turkey (16419/90), 8 June 1995, par. 52.
[24] Stögmüller vs Austria (1602/62), 10 November 1969, par. 15.
[25] Rozsudek ESLP ze dne 27.8.1992 ve věci Tomasi proti Francii. Publ. ve Výběru z rozhodnutí ESLP. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, přílohy sešit III/1995. Praha: ORAC, 1998, s. 14.

(„distate“) být omezen na osobní svobodě, - absence vytvořeného pouta v dané zemi, - náznaky plánování útěku, - uprchnutí již v případě předchozího trestního řízení, - osobnostní rysy podezřelého, jeho morálka, majetek, rodinné vazby a povolání, - mezinárodní kontakty podezřelého, značné zadlužení napomáhající k rozhodnutí utéci, - hrozba dalšího trestního řízení[26]. ESLP také apeluje na stejná práva cizinců při rozhodování o vazbě[27], když z pouhé cizí státní příslušnosti nelze dovozovat existenci důvodu útěkové vazby.

Zasahování do výkonu spravedlnosti (koluze)

Možné ovlivňování ostatních účastníků trestního řízení (svědků, spoluobviněných, znalců, vyšetřovatelů, soudců či porotců) je dalším důvodem pro uvalení vazby. I v tomto případě pouhé konstatování možného ohrožení koluzními důvody ESLP nepostačuje jako souladné s Úmluvou, opět je třeba zjištění konkrétních skutkových okolností zjišťujících, že by podezřelý mohl zasahovat do výkonu spravedlnosti. Riziko logicky oslabuje také plynutí času, v jehož průběhu dochází k vyslechnutí ohrožených osob (svědci, spoluobvinění, znalci), proto ESLP uvedl, že takovýto důvod by mohl být relevantní v raných fázích šetření[28].

Předcházení trestné činnosti

I v případě vazebního důvodu spočívajícího v zamezení zadrženému páchání další trestné činnosti ESLP požaduje konkrétní důkazy či záměr plánování páchání další trestné činnosti. Předchozí odsouzení takové osoby nemohou být samy o sobě uvedeny jako důvody pro uvalení vazby, a to zejména v případě, kdy se liší podstata a stupeň závažnosti (např. těžko bude obhajitelná vazba pouze z tohoto důvodu v případě, kdy byl podezřelý odsouzen za bagatelní krádež a nyní je stíhán pro závažný násilný trestný čin). Jistou výjimku, kdy recidiva sama o sobě může být vazebním důvodem, jsou případy nenapravitelných recidivistů, u nichž páchání trestné činnosti je jejich způsobem života. Na druhou stranu pouhé konstatování faktu, že podezřelý není zakotven v manželství ani v zaměstnání, nejsou dle ESLP dostatečné pro uvalení předstižné vazby[29].

Ochrana veřejného pořádku

Tento pro český trestní řád neznámý vazební důvod, byť možná vzhledem k současným okolnostem a rozšiřování teroristických útoku do celého civilizovaného světa do budoucna nanejvýš aktuální, ESLP uznává za výjimečných okolností a má svůj judikatorní podklad ve věci Tomasi proti Francii[30]. I v takovémto případě, tedy hrozby pro veřejný pořádek, musí být taková obava založena na dostatečných důkazech a skutkovém stavu, přičemž pokud hrozba odpadne, jde o důvodu k propuštění z vazby (neexistují-li jiné vazební důvody).

Bezpečnost osoby, vůči níž se trestní řízení vede

Zvláštním důvodem, opět českému trestnímu řádu neznámému, uvalení vazby na podezřelého je situace, kdy jeho propuštění by mohlo ohrozit jeho bezpečnost. Tento důvod pro uvalení vazby byl poprvé ESLP uznán ve věci I.A. proti Francii[31], kdy státní orgány byly toho názoru, že v případě propuštění zadrženého (podezřelého ze zabití vlastní manželky) by došlo k jeho napadení rodinnými příslušníky jeho nejspíše jím zavražděné manželky. Jedná se však nejspíše o rozhodnutí výjimečné, které vychází ze specifického kontextu a situace, kdy ESLP tuto sféru (ochranu i pachatelů trestných činů před lynčem) ponechává na členských státech a to spíše jinými prostředky než uvalením vazby na tyto osoby.

Délka vazby

Převážná část rozhodovací praxe ESLP se týká stížností na příliš dlouhé trvání vazby. Tyto stížnosti ESLP poměřuje s dikcí čl. 5 odst. 3 Úmluvy, dle kterého osoby zbavené svobody mají

[26] Stojanovski, V.: Towards harmonized standards for pre-trial detention procedures throughout the European Union (Doctoral Dissertation Faculty of Law, Masaryk Univerzity), 2011, s. 81.
[27] Hill and Hill vs Spain (526/93), 2 April 1997, par. 12.3.
[28] Jamroży vs Poland (6093/04), 15 September 2009, par. 39.
[29] Sulaoja vs Estonia (55939/00), 15 February 2005, par. 64.
[30] Rozsudek ESLP ze dne 27.8.1992 ve věci Tomasi proti Francii. Publ.ve Výběru z rozhodnutí ESLP. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, přílohy sešit III/1995. Praha: ORAC, 1998, s. 14.
[31] I.A. vs France (28213/95), 23 September 1998, par. 108.

právo na trestní řízení v přiměřené lhůtě nebo mají být během řízení propuštěny. Stejně jako u doby předvedení osoby omezené na osobní svobodě před soud, ani v tomto případě nedává ESLP univerzální návod ve smyslu stanovení konkrétních lhůt, když pouze takovýmto věcem dává přednost a zvláštní naléhavost, a tedy ponechává řešení na hodnocení v každém konkrétním případě. Jistým základním korektivem délky vazby je výše očekávaného trestu v daném případě, tedy nikoliv automatická aplikace horní hranice trestní sazby, ale reálný předpoklad trestu při zhodnocení relevantních okolností případu. ESLP klade na vnitrostátní orgány požadavek konat taková řízení se zvláštní naléhavostí, tedy bude v každém případě zkoumat tuto okolnost např. prostřednictvím existence nepřiměřených a dostatečně neodůvodněných prodlev (nečinnost orgánů trestního řízení, dlouhé období zajišťování svědků, nadměrné pracovní vytížení soudů či nedostatečný počet soudců). ESLP tedy odmítá stanovit maximální délku vazby a ponechává toto na zkoumání zvláštnosti každého jednotlivého případu, jakož i složitosti případu (např. počet trestných činů, chování zadrženého, počet svědků či znalců v řízení). Názorným příkladem této logiky je případ Chraidi proti Německu, ve kterém byl zadržený držen ve vazbě na pět a půl roku, ale ESLP neshledal porušení Úmluvy[32]. ESLP však akceptuje, byť do značné míry v kontradikci s právem zadrženého na odmítnutí výpovědi či právem nespolupráce s orgány trestního řízení, jako okolnost legitimně přispívající k prodloužení délky vazby postoj zadrženého (nespolupráce, změny výpovědí, velký počet různých stížností apod.), avšak o těchto důsledcích by měl být zadržený poučen.

Neprodlený přezkum rozhodnutí o vazbě

Byť se ESLP stanovování určitých obecně aplikovatelných lhůt brání, ve věci Bezicheri proti Itálii[33] pro pravidelný přezkum důvodů vazby konstatoval, že doba jedno měsíce není nepřiměřená. Úmluva nevytváří povinnost smluvních států na dvojinstanční vazební řízení, pokud však sám smluvní stát institut odvolání či stížnosti do svého trestního řádu zakomponuje, pak musí zajistit, aby také řízení před odvolacím soudem probíhalo dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Tedy opět nelze automaticky či užitím floskulí a obecných odkazů pouze potvrdit prvostupňové rozhodnutí bez dalšího vysvětlení. Důkazní břemeno totiž v případě vazebního rozhodování (ostatně ani v trestním řízení o vině) netíží zadrženého, ale je na orgánech států prokázat, že uvalení vazby či prodlužování vazby není nezákonné, resp. není v rozporu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy, přičemž odůvodnění konkrétními skutečnosti a odůvodněnými obavami musí být dle ESLP esenciální součástí takových písemných rozhodnutí.

Resumé (v českém jazyce)

Je nepochybným faktem, že otázka vazby je v současné době nejen v České republice jedno z aktuálních společenských témat a to zejména vzhledem k výrazně většímu počtu obvinění „mediálně známých osob“ (politiků, úředníků, policistů, osob ze „showbyznysu“ apod.), které jsou sdělovacími prostředky sledované a referované včetně k tomu se vážícímu institutu vazby, který je v řadě případů a ohledů mediálně dosti nešťastně dezinterpretován (např. jako forma trestu či předpokládané větší jistoty odsouzení obviněného). Z hlediska právní úpravy a aplikační praxe by tento institut neměl vycházet výhradně z vnitrostátní úpravy či judikatury, ale právě naopak musí respektovat Evropskou úmluvu o lidských právech a její výkladový orgán Evropský soud pro lidská práva. Proto popis základních zásad a analýza několika zásadních rozhodnutích ESLP v oblasti vazby je v tomto působení klíčová.

Resumé (v anglickém jazyce)

It is an undisputed fact that the issue of pre-trial detention (custody) is currently in the Czech Republic, one of the current social issues, especially due to the significantly increased number of accussations "media known persons" (politicians, bureaucrats, policemen, people from the "showbusiness", etc.), that the media are monitored and reported to including the institute of pre-

[32] Stojanovski, V.: Towards harmonized standards for pre-trial detention procedures throughout the European Union (Doctoral Dissertation Faculty of Law, Masaryk Univerzity), 2011, s. 88.
[33] Bezicheri vs Italy (11400/85), 25 October 1989, par. 21.

trial detention (custody), which in many cases and respects the media rather badly misinterpreted (eg. as a form of punishment or implied greater certainty, a conviction of the accused). In terms of the legislation and its application in practice this institute should not be based solely on national legislation and case law, but on the contrary must respect the European Convention on Human Rights and its interpretive authority of the European Court of Human Rights. Therefore, a description of the basic principles and analysis of several major decisions of the ECHR in pre-trial detention in this crucial action.

Seznam bibliografických odkazů:

RÚŽIČKA, M., ZEZULOVÁ, J.: Zadržení a vazba v českém trestním procesu. Praha: C.H.BECK, 2004.

ČAPEK, J.: Evropský soud a evropská komise pro lidská práva. Přehled judikatury a nezávažnějších případů. Vzory podání. Praha: Linde Praha, 1995, s. 34.

STOJANOVSKI, V.: Towards harmonized standards for pre-trial detention procedures throughout the European Union (Doctoral Dissertation Faculty of Law, Masaryk Univerzity), 2011, s. 68.

Seznam judikatury:

Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi vs Ireland (45036/98) z 30.6.2005, par. 156.

Rozsudek ESLP ve věci Erkalo proti Nizozemí. Publikován v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 4. Praha: C.H.Beck, 1999, s. 51 a násl.

Van der Tang vs Spain (19382/92), 13 July 1995, par. 55.

Rozsudek ESLP ze dne 5.2.2002 ve věci Čonka proti Belgii. Publikováno v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 3. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 119 a násl.

Pavlenko vs. Russia (42371/02), 1 April 2010, par. 101.

Rozsudek ESLP ze dne 28.10.1994 ve věci Murrayová proti Spojenému království. Publ.ve Výběru z rozhodnutí ESLP. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, přílohy sešit V/1996. Praha: ORAC, 1996, s. 25.

Rozsudek ESLP Baranowski proti Polsku ze dne 28.3.2000. Publikováno v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 3. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 132.

Rozsudek ESLP Ječius proti Litvě z roku 2000. Publikováno v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 3. Praha: C.H.Beck, 2002, s. 83.

Rozsudek ESLP ze dne 27.8.1992 ve věci Tomasi proti Francii. Publ. ve Výběru z rozhodnutí ESLP. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, přílohy sešit III/1995. Praha: ORAC, 1998, s. 14.

Trijonis v Lithuania (2333/02), Admissibility decision, 15 December 2005.

Rozsudek ESLP Lietzow proti Německu ze dne 12.2.2001. Publikováno v Přehledu rozsudků ESLP, svazek 5. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 225.

Yagci and Sargin vs Turkey (16419/90), 8 June 1995, par. 52.

Stögmüller vs Austria (1602/62), 10 November 1969, par. 15.

Hill and Hill vs Spain (526/93), 2 April 1997, par. 12.3.

Jamroży vs Poland (6093/04), 15 September 2009, par. 39.

Sulaoja vs Estonia (55939/00), 15 February 2005, par. 64.

I.A. vs France (28213/95), 23 September 1998, par. 108.

Bezicheri vs Italy (11400/85), 25 October 1989, par. 21.

Kontaktní údaje:

JUDr. Bc. Jiří Trnka

JT LEGAL s.r.o., advokátní kancelář
V.Talicha 1807/14
370 05 České Budějovice

t. č. +420773743975
e-mail: trnka@jtlegal.cz

MOŽNOSTI VYUŽITIA DÔKAZNÝCH PROSTRIEDKOV V PROCESE DOKAZOVANIA KORUPCIE

JUDr. Marcela TITTLOVÁ, PhD.
Ústav verejného práva, Fakulta práva PEVŠ

Anotácia: *Nie len odhaľovanie, ale aj dokazovanie korupcie predstavuje veľmi problematický proces, keďže mnohé klasické dôkazné prostriedky v tomto procese nie je možné využiť vôbec a použitie ďalších je značne obmedzené. Predkladaný príspevok sa venuje problémom spojeným s dokazovaním korupcie a stručne možnostiam využitia jednotlivých dôkazných prostriedkov v tomto procese.*
Kľúčové slová: *korupcia, dokazovanie korupcie, dôkazné prostriedky.*

Annotation: *Not only detect but also proving corruption is a very difficult process, as many classic evidence in this process can not be used at all and use the other is severely limited. The present paper deals with the problems associated with proving corruption and briefly the use of each of the evidence in the process*
Keywords: *corruption, proving corruption, means of proving.*

1. Problematika dokazovania korupcie

Všeobecne je dokazovanie zákonom upraveným procesom, postupom orgánov činných v trestnom konaní a rovnako tak aj súdov, v rámci ktorého sa pomocou dôkazných prostriedkov a dôkazov, ktoré sú z neho získané, snažia tieto orgány a súd taktiež poznať všetky podstatné a dôležité skutočnosti, ktoré sú rozhodujúce pre ďalší postup a zároveň aj pre rozhodovanie vo veci.[1] Konanie vykazujúce znaky trestného činu a takýto skutok, pre ktorý sa trestné stíhanie vedie, sa stal z hľadiska časového v minulosti. Medzi konaním o tomto skutku a skutkom samotným je teda určitý časový nesúlad. Dokazovanie predstavuje spôsob, akým je možné získavať poznatky o tomto skutku, ktorý sa odohral v minulosti a o všetkých jeho aspektoch, vrátane jeho páchateľa.

Korupcia je jedným z druhov kriminality, ktoré vykazujú najvyšší stupeň latencie. Odhaľuje sa spravidla, resp. v absolútnej väčšine prípadov až po spáchaní činu a to s určitým časovým odstupom, ojedinele v jeho priebehu. Všeobecne sa konštatuje, že korupčné trestné činy sú odhaľované s veľkým časovým odstupom (vo väčšine prípadov) a táto skutočnosť sa následne prejavuje aj v možnostiach dokazovania korupcie.

Orgány činné v trestnom konaní a rovnako tak súdy majú povinnosť zisťovať skutkový stav veci tak, aby o ňom neboli žiadne pochybnosti (v zmysle rovnako sa označujúcej procesnej zásady), a aby sa na tomto podklade dalo spravodlivo vo veci rozhodnúť. Dokazovanie z ich pohľadu plní poznávaciu úlohu, keďže pomocou neho je možné získať poznatky o korupčnej trestnoprávne relevantnej udalosti. Overovacia stránka dokazovania umožňuje overenie týchto informácií cestou zákonom stanoveného postupu. Ide o systém a komplex rôznych úkonov, ktoré sa jednak prelínajú a súčasne na seba aj nadväzujú.

Dokazovanie korupcie je ovplyvnené špecifikami, ktoré tento druh kriminality vykazuje. Tieto vplývajú jednak na predmet dokazovania a tiež na jeho rozsah. Rovnako tak špecifické sú aj dôkazné prostriedky, ktoré sa na tieto účely využívajú, pričom vo väčšine prípadov sú to tie isté, ktoré je možné využívať aj v procese odhaľovania korupcie. Poznatky pomocou nich získané alebo veci, ktoré sa za ich pomoci získajú (spravidla ide o zaisťovacie inštitúty vo vzťahu k informáciám alebo aj veciam), sa dajú v trestnom konaní využívať ako dôkazy. Tak ako je to typické pre odhaľovanie korupcie, tak aj pre dokazovanie korupcie je charakteristické to, že dôkazné prostriedky, pomocou ktorých sa dokazujú klasické druhy trestných činov, sú v tomto prípade iba málo efektívne a účinné, a to s ohľadom na špecifiká korupčnej kriminality. Aj preto je potrebné využívanie moderných a ofenzívnych prostriedkov, ktoré sa používajú tak na účely odhaľovania korupcie, no umožňujú aj jej dokazovanie. Ak by sme aj chceli rešpektovať pravidlo, že dôkazom môže byť všetko, čo je

[1] Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 419

schopné náležite prispieť k poznaniu skutkového stavu veci, tak sústavne treba mať na zreteli špecifiká korupčnej kriminality a to, že mnohé dôkazné prostriedky pri tomto druhu trestnej činnosti nemožno využiť takmer vôbec. Iné sa zase využívať síce dajú, no ich efektívnosť je pomerne nízka, ich výpovedná hodnota je spravidla len malá a pre rozhodovanie o následnom postupe a rozhodovanie vo veci sú len málo významné. Dokazovanie tak o ne nemožno spoľahlivo opierať a to aj vzhľadom na nutnosť aplikácie zásady *in dubio pro reo.* Aj s ohľadom na túto skutočnosť, na účely tak odhaľovania, ako aj dokazovania korupcie sa využívajú moderné, ofenzívne, spravidla spravodajsky vykonávané prostriedky, hlavne prostriedky informačno-technické a prostriedky operatívno-pátracej činnosti. Práve poznatky, ktoré sa pomocou nich získavajú, alebo aj veci, ktoré sa na podklade nich dajú získať, teda všeobecne takto získané informácie alebo veci dokážu zefektívniť proces dokazovania korupcie. Vzhľadom na spravodajský spôsob výkonu, ktorý je typický pre informačno-technické prostriedky (väčšinu z nich), dotknuté osoby nemajú o použití týchto prostriedkov vedomosť. Nemôžu tak svoje konanie prispôsobiť, zámerne upraviť, aby sa javilo ako legálne. Takýto, priamo zákonom požadovaný spôsob ich výkonu, smeruje k získaniu objektívnych a neskreslených, pre trestné konanie a dokazovanie korupcie, cenných poznatkov.

Všeobecne je proces dokazovania korupcie typický dôkaznou núdzou. Relevantných informácií je pomerne málo a mnohé podliehajú ochrane prostredníctvom zákonného tajomstva. Priamo subjekty korupčného vzťahu vyvíjajú aktivity, aby sa ich konanie javilo ako legálne a s právom súladné, teda pokrývajú ho rôznymi legendami, viacnásobnými prevodmi a pod., takže často je problematické vôbec určiť pôvod konkrétnych plnení, ich povahu a charakter a pôvod v trestnej činnosti. Korupcia sa spravidla realizuje medzi štyrmi očami a bezo svedkov, čo znova nasvedčuje značnej dôkaznej núdzi. Nikto z hlavných účastníkov z nej nie je poškodený, takže nikto z nich nemá záujem oznamovať túto trestnú činnosť, ale presne naopak, dôsledne ju chce každý z nich utajovať.

Ustanovenie § 119 ods. 1 Trestného poriadku (zákon č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov, ďalej len „TP“ alebo „Trestný poriadok“) vypovedá o rozsahu dokazovania, teda o tom, čo všetko je potrebné dokazovať. Pri korupcii však treba dokazovať aj niektoré ďalšie skutočnosti týkajúce sa skutku a jeho aspektov. Predmet dokazovania je do istej miery modifikovaný. Prispôsobuje sa hlavne jednotlivým fázam dokazovania v rámci trestného konania, keďže v každej fáze je potrebný iný rozsah dôkazov (iný rozsah dôkazov je potrebný na začatie trestného stíhania pre korupčný trestný čin a iný pre odsúdenie konkrétnej osoby z korupčného trestného činu).

V konečnom dôsledku, do procesu dokazovania korupcie sa premieta veľmi zásadne aj samotné odhaľovanie korupcie a prostriedky, ktoré sa na tieto účely použili. Ide hlavne o zákonnosť ich použitia, kvalitu dokumentovacieho procesu, kvalitu obslužného personálu, ktorý s jednotlivými prostriedkami odhaľovania pracoval a podobne.

Predmetom dokazovania sú všetky tie skutočnosti, ktoré je potrebné poznať na účely rozhodovania vo veci. Takéto skutočnosti priamo stanovujú ustanovenia Trestného poriadku, čím sa vytvára nutný základ pre aplikáciu hmotných (trestných) noriem, teda pre uloženie konkrétneho trestu.

V prípade korupčnej trestnej činnosti je potrebné takéto prípady hodnotiť časovo, vecne i miestne vo vzájomných súvislostiach (teda nemožno k nim pristupovať izolovane). Toto si ale vyžaduje, aby sa hľadali naozaj všetky súvislosti a veľmi rozmanité väzby konkrétnych osôb a ich činností, konkrétnych aktivít a vzťahov a to aj z hľadiska časového, nielen aktuálne, ale hlavne v minulosti a aj smerom do budúcna. Korupcia je z hľadiska časového, miestneho i osobného veľmi rozvetvenou trestnou činnosťou, takmer všetky čiastkové úkony tu majú z hľadiska možného postihu korupcie určitú relevanciu. To všetko sa premieta do náročnosti poznávania korupčných trestných činov. Nielen teda osobitosti korupcie determinujú problémy jej dokazovania, ale súčasne aj rozsiahlosť a rozvetvenosť korupčných vzťahov na tento proces zásadne dopadajú. Na účely dokazovania korupcie je tak nutné využívať celý rad dôkazných prostriedkov, ktoré ustanovenia Trestného poriadku poskytujú.

Predmet dokazovania sa pri korupčných trestných činov nedá generalizovať, je nutné ho prispôsobovať na konkrétne podmienky prípadu.[2] Oporne tu treba využívať ustanovenie § 119 ods. 1 TP, ktoré všeobecne stanovuje to, čo je potrebné v každom prípade dokazovať. Pri korupčných trestných činov je jednoznačne potrebné dokazovať to, že:

a.) sa tento korupčný skutok stal,
b.) kto je jeho páchateľom, resp. či je obvinený jeho skutočným páchateľom,
c.) podmienky, za ktorých sa korupčný trestný čin stal,
d.) okolnosti spáchania korupčného skutku, ktoré by mohli byť dôležité z hľadiska zisťovania pomerov páchateľa,
e.) príjmy z korupčnej trestnej činnosti – teda plnenie poskytované ako úplatok a rovnako tak aj protihodnota úplatku (teda určitá výhoda, služba, uprednostnenie a pod.), ich hodnota, stav, čas realizácie,
f.) prostriedky použité na spáchanie trestného činu (ich povaha, charakter),
g.) okolnosti rozhodujúce pre vznik následku korupčného trestného činu, prípadná škoda spôsobená v príčinnej súvislosti s ním,
h.) okolnosti podporujúce, umožňujúce, uľahčujúce vznik korupcie, teda všetky také, ktoré napomohli spáchaniu korupčného trestného činu, [3]
i.) okolnosti dôležité z hľadiska ďalšieho postupu v konaní.

Z hľadiska používaných dôkazných prostriedkov je dôležité poukázať na ustanovenie § 119 ods. 2 TP, kde sa priamo uvádza, čo všetko je dôkazným prostriedkom. Je možné využiť všetky také prostriedky, ktoré prispejú k náležitému objasneniu veci, zisteniu skutkového stavu veci. Ide o dôkazné prostriedky využívané zákonným spôsobom a to alebo na základe ustanovení Trestného poriadku, alebo osobitých predpisov. Z nich sa získavajú dôkazy – teda priame poznatky o dokazovanej skutočnosti, a to z prameňa dôkazov. Ustanovenie § 119 ods. 2 TP je len exemplifikatívnym výpočtom dôkazných prostriedkov, ktoré je možné využiť. Ako sme už naznačili, niektoré dôkazné prostriedky sa v tomto prípade nedajú využívať (typicky výsluchy svedkov, ak títo pri korupčnej dohode absentujú) a iné sú z hľadiska ich výpovednej hodnoty značne oslabené a je ich potrebné hlavne veľmi starostlivo hodnotiť (výsluch oznamovateľa, výsluch obvinených). Práve tieto problémy klasických dôkazných prostriedkov riešia špecifické, moderné a silne ofenzívne inštitúty operatívno-pátracej činnosti a informačno-technické prostriedky, ktoré dokážu poskytovať o korupčnej trestnej činnosti dôležité, spravidla objektívne poznatky.

Zatiaľ čo orgánom činným v trestnom konaní je uložená povinnosť obstarávať dôkazy v trestnom konaní, tak toto právo prináleží aj stranám. Nejde však o ich povinnosť, ale len o oprávnenie. Rozhodovanie vo veci sa preto neopiera len o dôkazy získané orgánmi činnými v trestnom konaní, ale prispievať k nemu môžu aj strany tým, že majú právo obstarávať a predkladať dôkazy. Právo obstarávať dôkazy stranami je dôležitý prostriedok ich obhajoby, takže v každom prípade možno odporúčať využívanie tohto oprávnenia. Prirodzene, že obvinený nemusí dokazovať svoju nevinu, ale v trestnom konaní by mu mala byť jeho vina preukázaná a to bez akýchkoľvek pochybností vo veci. Aj napriek tomu má zmysel, aby sa aj obvinený (obžalovaný) so svojim prípadným obhajcom neobmedzovali výhradne na svoju obranu, ale aby aj aktívne uvádzali dôkazy smerujúce k nevine obvineného alebo aspoň k poľahčeniu jeho viny. Zmyslom zásady prezumpcie neviny je, že až do momentu právoplatnosti odsudzujúceho rozhodnutia sa na obvineného a tiež obžalovaného hľadí, ako keby bol nevinný. Súčasne aj tu treba uviesť, že orgánom činným sa stanovuje povinnosť, aby s rovnakou starostlivosťou získavali dôkazy tak v prospech, ako aj v neprospech obvineného. V prípade korupčných trestných činov je však značne problematické obstarávať takéto dôkazy a to tak pre orgány činné v trestnom konaní, a rovnako tak aj pre strany, resp. subjekty konania. Spravidla tu absentujú svedkovia, absentujú vecné a listinné dôkazy, ktoré by

[2] Viktoryová, J., Bango, D., Palarec, J., Pažítka, J., Mašlany, F., Blatnický, J., Vajzer, L.: Vyšetrovanie vybraných trestných činov. Bratislava: APZ v Bratislave, 2007, s. 328
[3] Augustín, P.: Korupcia. Bratislava: APZ v Bratislave, 2008, s.144 a nasl.

existenciu korupčného vzťahu preukazovali. Keďže tu absentuje poškodený z trestnej činnosti a obaja – korumpovaný aj korumpujúci – sú súčasne potenciálnymi páchateľmi trestnej činnosti, ani jeden nemá záujem na tom, aby ich dohoda a jej povaha boli odhalené a v trestnom konaní preukázané.

Ako už bolo naznačené, veľmi starostlivo treba hodnotiť výsluchy obvinených (obžalovaných), ktorí, prirodzene, budú mať záujem zakryť povahu svojej trestnej činnosti. Svedkovia, ak by náhodou nejakí existovali, tak môžu (aj keď nemusia) byť ovplyvnení určitou krycou legendou. Takže reálne môžu vypovedať úplne a pravdivo, no aj tak budú mať o trestnej činnosti úplne mylnú predstavu (napr. že poskytované plnenia boli sponzorskými plneniami, hoci mali povahu úplatku) a aj preto je potrebné k nim pristupovať starostlivo. Navyše, ak svedok nie je oznamovateľom trestnej činnosti, tak je potrebné klásť si otázku, z akých dôvodov neoznámil trestnú činnosť, ak sa o nej hodnoverne dozvedel (ak takto vypovedá v pozícii svedka) a prípadne, je tiež možné zvažovať jeho potenciálnu trestnú zodpovednosť za neoznámenie trestného činu. Aj toto ovplyvňuje mnohé svedecké výpovede, ktoré preto nemusia byť zámerne úplné a pravdivé, čo v prípade svedkov pod prísahou zakladá znova len ich možnú trestnú zodpovednosť za krivú svedeckú výpoveď. Aj prípady, kedy ide o svedecké výpovede nepriamych svedkov, tzv. svedkov z počutia, tak je potrebné k nim pristupovať pomerne obozretne a starostlivo ich hodnotiť. S ohľadom na tieto skutočnosti, je treba si uvedomiť, že dokazovanie korupčnej trestnej činnosti je značne problematické a na účely jeho zefektívnenia je nutné, aby sa využívali moderné, značne ofenzívne, spravidla spravodajsky vykonávané dôkazné prostriedky, a to spravidla informačno-technické prostriedky alebo aj prostriedky operatívno-pátracej činnosti. Platí pre ne štandardný postup, teda jednotlivé fázy dokazovania tak, ako sú typické pre trestné konanie. Ide teda v prvom rade o vyhľadávanie a zaisťovanie dôkazov, na túto etapu nadväzuje ich vykonávanie v súlade s konkrétnymi ustanoveniami Trestných predpisov, previerka dôkazov prebieha súbežne s ich vyhľadávaním a vykonávaním a poslednou fázou je hodnotenie dôkazov. Tento postup je rovnaký aj v prípade korupčných trestných činov.

2. K dôkazným prostriedkom využívaným v procese dokazovania korupcie

Dôkazné prostriedky sú konkrétne procesné úkony, ktoré vykonávajú orgány činné v trestnom konaní a rovnako tak aj súdy na to, aby získali poznatky o skutkovom stave určitej veci a aby v nej mohli rozhodnúť.[4] Poznatky, ktoré sa získajú dôkaznými prostriedkami, majú v trestnom konaní povahu dôkazov. Legálnosť použitia jednotlivých dôkazných prostriedkov sa následne premieta aj do legálnosti a teda použiteľnosti dôkazov, ktoré sú pomocou nich získané. V zásade platí, že len takéto zákonné dôkazy je možné v procese dokazovanie nielen korupčnej trestnej činnosti, ale trestnej činnosti všeobecne využívať a na ich podklade je možné stavať rozhodovanie vo veci. Samozrejme, na tomto mieste treba uviesť, že nielen dôkazy, ktoré boli získané dôkaznými prostriedkami v zmysle trestno-procesných ustanovení, je možné v trestnom konaní použiť ako dôkazy. Rovnako tak aj prostriedky, ktoré sa využili v mimoprocesnej rovine, ak sa použili v súlade s pravidlami, ktoré stanovujú osobitné predpisy, tak aj takéto poznatky (prípadne veci) majú v trestnom konaní povahu dôkazov a je možné ich v trestnom konaní takto využiť.

V súvislosti s osobitosťami korupčnej kriminality treba poukázať na skutočnosť, že preukazovanie skutkového stavu takejto trestnej veci je pomerne zložité, náročné. Je potrebné rešpektovať ustanovenie § 119 ods. 2 TP, ktorý exemplifikatívne vypočítava relevantné dôkazné prostriedky. Niektoré z nich sa využívať v procese dokazovania korupcie nedajú vôbec, výpovedná hodnota iných je značne oslabená. Ich dôkazný význam je tak iba malý. Dokazovanie korupcie pomocou klasických prostriedkov je tak veľmi sťažené a nevedie k efektívnemu preukazovaniu skutkového stavu korupčných trestných činov. Dokazovacia prax sa v tomto prípade teda uberá jednoznačne cestou využívania dôkazov získaných pomocou informačno-technických prostriedkov a prostriedkov operatívno-pátracej činnosti. Práve ich utajený spôsob použitia (vo väčšine prípadov) smeruje k získaniu objektívnych, neskreslených a záujmami účastníkov konania nepozmenených

[4] Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 433

poznatkov, ktoré sú pre trestné konanie veľmi cenné. Ide spravidla o zaisťovacie inštitúty, ktoré sa vzťahujú na veci, a rovnako tak aj na informácie cenné pre trestné konanie, čo naznačuje, že pomocou nich sa dajú získavať nielen informácie ako dôkazy pre trestné konanie, ale rovnako tak aj veci a listiny, ktoré majú povahu vecných a listinných dôkazov. Aby sme však boli úplní, v nasledujúcom prehľade uvádzame dôkazné prostriedky, ktoré je v procese dokazovania korupcie možné využiť, aj keď dôkazný význam mnohých z nich je len malý:

a.) *výsluch obvineného, resp. obžalovaného,*
b.) *výsluch sprostredkovateľa,*
c.) *výsluch oznamovateľa,*
d.) *výsluchy prípadných svedkov a to tak priamych aj nepriamych,*
e.) *konfrontácia a rekognícia,*
f.) *vydanie aj odňatie vecí,*
g.) *zaistenie peňažných prostriedkov na účte,*
h.) *zaistenie zaknihovaných cenných papierov,*
i.) *domová aj osobná prehliadka,*
j.) *prehliadka iných priestorov a pozemkov,*
k.) *prostriedky operatívno-pátracej činnosti,*
l.) *prostriedky informačno-technické,*
m.) *znalecká a odborná činnosť.*

Výsluch obvineného, resp. obžalovaného je v procese dokazovania korupcie základný dôkazný prostriedok[5]; tento dôkazný prostriedok je značne ovplyvnený práve postavením tejto osoby; prirodzene, že nikto v prípade subjektov korupčnej dohody nebude mať záujem na tom, aby sa podstata a povaha ich trestnej činnosti odhalila a dokázala v trestnom konaní; keďže oba hlavné subjekty sú korupciou určitým spôsobom zvýhodnené, nikto z nich nemá záujem na odhalení podstaty ich konania a dohody a to aj s ohľadom na obojstrannú trestnosť korupcie; výpovede obvineného či obvinených (prípadne obžalovaných) je potrebné hodnotiť veľmi starostlivo a obozretne a aj v kontexte iných vykonaných dôkazov; ide aj o to, že obvinený a ani obžalovaný nemajú zákonom stanovenú povinnosť vypovedať úplne a pravdivo, pričom ich záujem na utajovaní ich trestnej korupčnej činnosti ešte viac podporuje možnosť, že budú uvádzať nepravdivé údaje; na výsluch obvineného a obžalovaného sa aj v tomto prípade vzťahujú ustanovenia § 120 TP a § 258 TP; v prípade korupčných trestných činov je obvinenému (obžalovanému) kladený štandardizovaný okruh otázok, pomocou ktorých sa zisťujú hlavne: [6]

- skutočnosti týkajúce sa osoby obvineného z korupcie,
- dosiahnuté vzdelanie obvineného,
- pracovné zaradenie, konkrétna pracovná pozícia, funkcia, zamestnanie, povolanie, ktoré by sa dali zneužiť na účely spáchania korupčného trestného činu,
- vymedzenie rozsahu právomocí, ktoré plynú z povolania, zamestnania, funkcie, postavenia, ktoré sa s nimi spájajú,
- dĺžka pôsobenia na určitej pozícii, v určitom postavení, funkcii, v zamestnaní,
- rozsah a povaha zodpovednosti za výkon svojich pracovných povinností,
- pracovná náplň, jej obsah,
- majetkové pomery obvineného,
- charakteristika určitej pracovnej povinnosti a jej porušenie, ktorá má povahu porušenia povinností všeobecného záujmu,

[5] Chmelík. J. a kol.: Pozornost, úplatek a korupce. Praha: LINDE Praha, a.s., 2003, s. 124
[6] Viktoryová, J., Bango, D., Palarec, J., Pažítka, J., Mašlany, F., Blatnický, J., Vajzer, L.: Vyšetrovanie vybraných trestných činov. Bratislava: APZ v Bratislave, 2007, s. 330 - 331

- zavinenie, vrátane motívu obvineného,
- to, komu bol úplatok určený (teda či priamo obvinenému, alebo inej osobe),
- aký úplatok sa poskytuje (jeho povaha, forma),
- ako sa úplatok odovzdal, ako sa oň žiadalo, ako sa žiadal alebo poskytoval sľub jeho poskytnutia a prijatia do budúcna, ako sa ponúkal, prijímal a pod.,
- kedy, akou formou a kde sa úplatok poskytol, prijal a kto všetko bol pri tomto prítomní,
- ako a koľkokrát sa subjekty korupčného vzťahu stretli, ako sa nakontaktovali,
- spôsob, akým spolu komunikovali subjekty korupčnej dohody,
- vzťah subjektov korupčnej dohody,
- zistenie, či ide o pozíciu verejného činiteľa alebo zahraničného verejného činiteľa a vzťah subjektívnej stránky vo vzťahu k tomuto,
- motívy páchateľa ku korupčnej trestnej činnosti,
- do akej miery, akým spôsobom sa zvýhodnili iné subjekty na podklade korupčného správania sa iných,
- ako sa využilo plnenie, ktoré má povahu úplatku (či sa previedlo na inú osobu a pod.),
- možné podmienky účinnej ľútosti.

V prípade nepriamej korupcie sa zisťujú aj skutočnosti ako:

- forma prijatia, žiadania, sľubu (poskytnutia, ponúknutia, sľubu) úplatku,
- účel korupčného konania a dôvody, pre ktoré k nemu malo dôjsť,
- stanovenie osoby (vrátane jej osobných údajov), na výkon právomocí ktorej sa malo pôsobiť, vplývať, alebo na ktorej výkon právomoci sa už pôsobilo a vplývalo,
- formy pôsobenia na výkon právomoci konkrétnych osôb,
- podmienky uskutočnenia korupčnej trestnej činnosti (miesto, čas, prítomné osoby, účel korupčného konania),
- povahu plnenia poskytovaného ako úplatok a toho, ktoré sa za úplatok malo poskytovať ako protihodnota,

Výpoveď sprostredkovateľa môže byť cenným dôkazom v trestnom konaní, no znova je do značnej miery modifikovaná tým, že sprostredkovateľ nie vždy musí vedieť o skutočnej povahe realizovaného konania. Môže byť pokrytý určitou legendou, ktorou sa korupcia kryje a tak hoci aj bude vypovedať úplne a pravdivo, podľa svojich najlepších schopností a možností, neposkytne o korupcii objektívne informácie. Rovnako tak aj v prípade rôznych príbuzenských, osobných, pracovných či iných blízkych vzťahov s hlavnými subjektmi korupčnej dohody, nemusí byť jeho výpoveď úplne objektívna. Preto je potrebné hodnotiť ju v každom prípade veľmi starostlivo. Ak by aj sprostredkovateľ vedel o skutočnej povahe korupčného konania, v prípade jeho neoznámenia sa tiež vystavuje možnému trestnému stíhaniu (v každom prípade za neoznámenie trestného činu korupčnej povahy), takže aj keby o skutočnej povahe tohto konania vedel, nebude mať záujem o nej vypovedať s ohľadom na možné jeho vlastné trestné stíhanie. Je možné uvažovať o jeho trestnej zodpovednosti jednak v súvislosti s priamou korupciou, kde môže vystupovať ako sprostredkovateľ, a tiež pri nepriamej korupcii. Prostredníctvom jeho výsluchu je možné získať hlavne poznatky o:

- povahe, forme alebo podobe úplatku,
- o tom, čo sa za úplatok poskytovalo (povahu, hodnotu a pod.),
- spôsoby komunikácie subjektov korupčného vzťahu, kedy a ako sa stretli, ako často sa stretávali a kedy,
- podmienky a situácia, kedy sa úplatok žiadal, prijímal, nechal si ho sľúbiť a na druhej strane podmienky a situácia, kedy sa úplatok poskytoval, ponúkal alebo sľuboval (či to bolo v núdzi,

v tiesnivej situácii a pod. a, prípadne, či protistrana o tejto situácii vedela a ako na takúto skutočnosť reagovala),

- postavenie a úlohy sprostredkovateľa v tomto vzťahu, ako vystupoval, spojenie s ďalšími osobami, spôsoby komunikácie a pod.,
- možné ovplyvnenie konania sprostredkovateľa majetkovými, zištnými motívmi,
- dôvody korupčného konania,
- používané krycie legendy pre korupčnú dohodu.

Výsluch oznamovateľa - keďže v prípade korupčnej trestnej činnosti jednak absentuje poškodený, ktorý by priamo utrpel týmto konaním a práve naopak, oba hlavné subjekty sú korupciou určitým spôsobom zvýhodnené a tiež keďže v absolútnej väčšine prípadov sa korupčné trestné činy realizujú bez svedkov a bez prítomnosti osôb, ktoré by mohli o korupcii vypovedať ako svedkovia, výpoveď oznamovateľa je potrebné dôsledne skúmať. Vždy treba zvažovať hlavne to, že to môže byť aj potenciálny páchateľ korupčnej trestnej činnosti, ktorý z pomsty oznamuje korupčný trestný čin inej osoby. Teda môže oznamovať napr. to, že iný od neho žiadal alebo chcel si dať sľúbiť úplatok, hoci sám úplatok ponúkal alebo poskytol, no nedostal zaň adekvátne plnenie; alebo naopak môže oznamovať, že mu iný ponúkal alebo sľuboval úplatok, hoci reálne sám oň žiadal alebo si ho chcel nechať sľúbiť, no nestretlo sa to s pozitívnou reakciou protistrany (teda protistrana odmietla takéto korupčné správanie). Tu by oznamovateľ mohol vystupovať v pozícii oznamovateľa ako priameho svedka.

O korupčnej trestnej činnosti by vedeli cenné informácie poskytnúť *svedkovia (výsluchom svedka ich možno získať),* avšak s nimi sa v prípade tohto druhu trestných činov stretávame skutočne veľmi ojedinele. Takmer vôbec nie je možné sa stretnúť alebo iba ojedinele sa stretávame v tomto prípade s priamymi svedkami, ktorých výsluchom možno získať cenné poznatky o korupčnej trestnej činnosti. Aj pri nich je však potrebné skúmať podmienky, za akých boli svedkami tohto konania - či skutočne boli ako svedkovia prítomní na korupčnej trestnej činnosti, alebo do úvahy treba vziať aj možnosť, že boli priamo do korupčnej trestnej činnosti zapojení, ale ich požiadavky sa nestretli s pozitívnou odozvou (nebol im poskytnutý úplatok, o ktorý žiadali alebo nebol poskytnutý v takej výške, v akej si to želali), alebo prípadne aj s cieľom pomstiť sa inému oznamujú korupčný trestný čin ako priamy svedok.

Najčastejšie v týchto prípadoch ide o svedkov, ktorí konajú v účinnej ľútosti v zmysle § 86 písm. g) TZ. Výsluchom svedka sa tu zisťuje hlavne[7]:

- jeho vzťah ku korumpujúcemu subjektu,
- jeho vzťah k tretej osobe, podmienky, za ktorých nadviazal vzťahy s páchateľom,
- dôvody konania svedka,
- okolnosti poskytnutia úplatku, spôsob, akým úplatok poskytol, formu, miesto i čas poskytnutia úplatku a či tu boli prítomné aj iné osoby a aký majú tieto osoby vzťah k svedkovi a príjemcovi úplatku,
- či úplatok tento svedok poskytoval skutočne iba preto, že bol iným o to požiadaný a či sa z tohto dôvodu na neho vyvíjal nejaký nátlak alebo konal dobrovoľne,
- dôvody oznámenia korupčného konania (či tak urobil sám dobrovoľne alebo bol inou osobou k tomuto donútený).

Podstatne častejšie ako s priamymi svedkami sa však stretneme so svedkami nepriamymi, ktorí o korupčnej trestnej činnosti vedia nepriamo, sprostredkovane od iných osôb (ktoré počuli, prípadne, ktoré uvádzali, že videli korupčné konanie a boli pri ňom prítomné) alebo na podklade určitých indikátorov korupčného konania. Takto je možné získať nepriame dôkazy, ktoré si tiež vyžadujú dôsledné preverovanie. Často sa možno stretnúť s prípadmi, kedy svedkovia majú strach o korupčnej trestnej činnosti vypovedať, či už z obavy z vlastnej bezpečnosti (pri možnom ohrození ich života, zdravia, majetku, pracovných pozícií a pod.), alebo aj z obáv o bezpečnosť svojich

[7] Viktoryová, J. a kol.: Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní. Bratislava: APZ v Bratislave, 2001, s. 240

blízkych. Aj na tieto účely je v tomto prípade možné využívať inštitúty utajeného svedka (§ 136 TP), chráneného svedka i ohrozeného svedka podľa osobitných predpisov a možnosti, ktoré v súvislosti s ich ochranou prichádzajú do úvahy. Takto je vhodné správnym spôsobom motivovať svedkov k výpovedi hlavne cestou zvyšovania ich bezpečnosti a odstraňovania potenciálneho strachu z možného ohrozenia ich samých a ich príbuzných. Svedkovi je možné tiež dovoliť, aby v súlade s § 117 ods. 3 TP, aby vypovedal pod legendou[8], ktorá predstavuje súhrn krycích údajov o určitej osobe, hlavne o totožnosti osoby, o jej rodinnom stave, o zamestnaní, vzdelaní a pomeroch.

V procese odhaľovania a dokazovania korupcie je možné využiť ako dôkazné prostriedky taktiež aj *konfrontáciu a rekogníciu,* ktorých právnym základom je ustanovenie § 125 a § 126 TP. Sú to prostriedky, ktoré sa opierajú o základné poznatky kriminalistiky, keďže ide o metódy kriminalistickej taktiky. Okrem rešpektovania všeobecných poznatkov o príprave, výkone a celkovom priebehu konfrontácie i rekognície je možné poukázať aspoň na základné aspekty použitia týchto prostriedkov aj pri dokazovaní korupcie. Konfrontácia má viesť k tomu, aby sa odstránili rozpory výpovedí obvineného a prípadných svedkov (ktorí tiež môžu byť potenciálne páchateľmi trestnej činnosti, no korupčný trestný čin oznámili v pozícii svedkov – oznamovateľov, hoci sami boli požiadaní o úplatok a pod.), ak ich nemožno odstrániť inak. Keďže korupčnej dohody a priebehu korupčného trestného činu sa zúčastňuje iba minimum osôb, často iba dve základné strany korupčného konania, aj touto cestou je možné pokúsiť sa o odstránenie základných rozporov v ich výpovediach. Konfrontovať napríklad nemožno agenta s utajenou totožnosťou v pozícii svedka a iných svedkov alebo obvineného (obvinených), hoci by sa aj ich výpovede zásadne odlišovali a nedali by sa iným spôsobom odstrániť. Konfrontácia s agentom by bola možná iba v takom prípade, ak by súhlasil s odhalením totožnosti. Takto by sa však vzdával dôležitej ochrany, ktorú mu poskytujú právne predpisy.

Silný psychologický aspekt a pôsobenie, ktoré je podstatou konfrontácie, je možné využiť aj v prípade korupčných trestných činov. Ide hlavne o prípady, kedy sa korupčná dohoda realizuje bez svedkov a iba za prítomnosti dvoch hlavných subjektov korupčného konania, pričom tieto osoby vypovedajú v trestnom konaní rozdielne. Rovnako tak ho možno využiť aj v prípade svedka, ktorý koná v účinnej ľútosti (na jednej strane) a obvineného (na strane druhej), ak sú v ich výpovediach zásadné rozdiely, ktoré sa nedajú odstrániť inak. V priebehu konfrontácie sa napríklad svedkovi, ktorý koná v účinnej ľútosti, kladú otázky ako prvému, keďže u neho sa určitým spôsobom predpokladá, že bude vypovedať pravdivo (na rozdiel od obvineného). Typickými otázkami, ktoré sa kladú pri konfrontácii v prípade korupčných trestných činov sú tie, ktorými sa zisťuje to:

- či obvinený od svedka žiadal úplatok, či od neho chcel prísľub,
- výška (hodnota) žiadaného úplatku,
- povaha plnenia, ktoré sa ako protihodnota poskytovalo za úplatok (určitá výhoda, uprednostnenie) a tomuto zodpovedajúce porušenie povinností plynúcich zo zamestnania, povolania, funkcie, postavenia,
- forma realizácie úplatku a forma realizácie protiplnenia,
- či boli využívané rôzne formy nátlaku v súvislosti s poskytnutím úplatku alebo sa poskytol dobrovoľne,
- situácia, v ktorej došlo ku korupčnému konaniu.

Poznatky, ktoré sa v procese konfrontácie zistili, sú cennými dôkazmi pre trestné konanie a rovnako tak, ako aj ostatné dôkazy, podliehajú zásade voľného hodnotenia dôkazov samostatne a vo vzájomných súvislostiach.

Rekognícia sa v procese dokazovania korupcie nevyužíva veľmi frekventovane. Jej základy, metodika, zásady, priebeh a realizácia sa opierajú o rovnomenné kriminalistické metódy. V prípade korupcie je možné jednak *znovupoznanie osôb,* ktorým sa úplatok poskytoval, odovzdával, sľuboval – teda jednak príjemcu, ale aj sprostredkovateľa, hlavne ak by tento popieral, že sprostredkoval

[8] Legendou sa rozumie súhrn krycích údajov o osobe agenta, najmä o jeho totožnosti, rodinnom stave, o jeho vzdelaní a zamestnaní.

prijatie úplatku alebo jeho poskytnutie. Tiež je ale možné aj znovupoznanie vecí, ktoré sa v podobe úplatku poskytli. Aj keď v kriminalistickej teórii sa stretneme s tým, že rekognícia by sa mala vykonávať *in natura*[9], je možné jej vykonanie aj na podklade fotografií (niekedy *in natura* rekognícia už nie je možná). Ako každý procesný úkon, dôsledne sa dokumentuje (video aj audiodokumentácia), zapisuje a poznatky, ktoré sa v rámci nej získajú, majú v trestnom konaní dôkazný význam.

3. Zaisťovanie vecných a listinných dôkazov na účely dokazovania korupcie

Odhliadnuc od dôkazov, ktoré sa získavajú použitím informačno-technických prostriedkov a prostriedkov operatívno-pátracej činnosti, v procese dokazovania korupcie je možné využiť aj niektoré *vecné a listinne dôkazy*. Pri vymedzení veci je nutné opierať sa o legálne definovanie veci v ustanoveniach Trestného zákona, v § 130 ods. 1 a 2, ktoré sa s účinnosťou od 01. januára 2016 ešte viac rozšírilo. Navyše, musí ísť o veci, ktoré majú povahu vecných dôkazov, takže hlavne pôjde o predmety ktorými alebo na ktorých bol trestný čin spáchaný, predmety preukazujúce, dokazujúce alebo sa aj inak vzťahujúce na dokazované skutočnosti, prípadne, to môžu byť aj predmety, ktoré sú schopné napomôcť odhaleniu trestného činu, zisteniu jeho páchateľa. Taktiež to môžu byť stopy trestného činu.[10] Listinnými dôkazmi môžu byť všetky listiny, pri ktorých sa na ich obsah nevzťahuje zákaz výsluchu, prípadne, ak došlo k oslobodeniu od povinnosti zachovávať o nich mlčanlivosť. Nie je dôležitá ani povaha, ani forma takejto listiny. Vecami dôležitými pre trestné konanie sú všetky veci a listiny (vecné aj listinné dôkazy), ktoré môžu byť predmetom trestu zhabania veci alebo sa na ne môže vzťahovať ochranné opatrenie prepadnutia veci. V súvislosti s korupčnou trestnou činnosťou sú to spravidla veci alebo listiny, ktoré sa ako úplatok poskytovali, ponúkali, sľubovali, žiadali, prijímali a rovnako tak to môžu byť plnenia, ktoré sa takto korupčne obstarávali. Tiež sú to všetky plnenia, ktoré priamo či nepriamo súvisia s úplatkom (s tým, čo sa ako úplatok realizovalo), prípadne s tým, čo sa poskytlo ako protiplnenie. Tiež to môžu byť všetky veci, ktoré akokoľvek priamo či nepriamo s korupčnou dohodou súvisia, dotýkajú sa jej, preukazujú ju, preukazujú jej realizáciu, účasť konkrétnych osôb na nej a pod. S ohľadom na záujem subjektov korupcie utajovať takúto dohodu, nestretávame sa (a ak, tak veľmi ojedinele) s listinnými dôkazmi v podobe korupčných dohôd. Podstatne častejšie ide o vecné dôkazy, konkrétne tie, ktoré majú povahu úplatkov, týkajú sa ich, súvisia s nimi, alebo s plnením, ktoré sa poskytuje ako protihodnota úplatku. Na účely zaistenia týchto vecí sa využívajú typické zaisťovacie inštitúty vo vzťahu k veciam tak, ako ich upravujú trestno-procesné ustanovenia. Ide hlavne o tieto zaisťovacie inštitúty:

a.) *vydanie veci - § 89 TP*: takto sa získavajú spravidla veci poskytované ako úplatok alebo sa na úplatok vzťahujúce, priamo alebo nepriamo s ním súvisiace; môžu to byť aj veci poskytované ako protiplnenia úplatku,

b.) *odňatie veci § 91 TP*: v prípade dobrovoľného nesplnenia edičnej povinnosti o vzťahu k vyššie uvedeným veciam a rovnako tak aj listinám, prichádza do úvahy možnosť odňatia takejto veci; odňať nemožno veci, na ktoré sa vzťahuje zákaz výsluchu, ak od tejto povinnosti osoba nebola oslobodená,

c.) *zaistenie peňažných prostriedkov - § 95 TP*: ako osobitný prípad odňatia veci ide o inštitút, ktorý dovoľuje zaistiť úplatky, ktoré sa poskytovali ako finančná hotovosť a následne sa ukladajú, prevádzajú na rôznych účtoch; tieto prostriedky sa zaisťujú ako prostriedky, pri ktorých je podozrenie, že boli použité na spáchanie korupčnej trestnej činnosti, že z nej pochádzajú alebo sú na jej spáchanie určené; dôležitým môže byť aj listinný dôkaz v podobe výpisov z účtov, potvrdenia o vkladoch, prevodoch, ktoré nie je možné odôvodniť inými formami príjmov daného subjektu; predpoklady o tom, že na účtoch sa nachádzajú takéto prostriedky, plynú najčastejšie z iných dôkazov, ako sú z výsluchu osôb, ktoré poskytovali úplatky a vzťahuje sa na nich účinná ľútosť, prípadne, aj od iných priamych či nepriamych svedkov,

---

[9] Porada, V. a kol.: Kriminalistka. Bratislava: IURA EDITION, 2009, s. 290 a nasl.

[10] Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 353

d.) *zaistenie zaknihovaných cenných papierov - § 96 TP*: aj v tomto prípade ide o inštitút vzťahujúci sa spravidla na cenné papiere poskytované ako úplatky (teda ide o výnos z korupčnej trestnej činnosti) alebo cenné papiere, ktoré určitým spôsobom s korupčnou trestnou činnosťou súvisia; môžu byť určené na spáchanie korupčného trestného činu, alebo boli už použité na spáchanie takéhoto činu; podstatne častejšie sa poskytuje ako úplatok finančná hotovosť, ale nie je vylúčené, že takúto povahu budú mať cenné papiere alebo, že sa za prostriedky získané korupciou obstarávajú cenné papiere; nezaisťujú sa na účtoch tak, ako v prípade peňažných prostriedkov, ale príkaz sa doručuje osobe, ktorá registruje cenné papiere a spája sa s ním registrácia pozastavenia práva nakladať s cennými papiermi,

e.) *domová, osobná prehliadka a aj prehliadka iných priestorov a pozemkov podľa § 99 a nasl. TP:* aj v tomto prípade je možné zaistiť cenné veci i listinné dôkazy, ktoré môžu určitým spôsobom súvisieť s korupčnou trestnou činnosťou (môžu to byť priamo úplatky ako výnosy korupčnej trestnej činnosti, môžu to byť veci, ktoré sú určené alebo ktoré boli použité na jej spáchanie, alebo veci, ktoré inak súvisia s korupčnou trestnou činnosťou.

4. Niektoré ďalšie dôkazy

V procese dokazovania korupcie je možné využiť taktiež aj znaleckú činnosť a činnosť odbornú. V súvislosti so zaisťovaním vecných aj listinných dôkazov je možné zaistiť aj stopy trestnej činnosti (daktyloskopické, biologické, chemické a pod.) a tieto sa podrobujú ďalšiemu skúmaniu znalecky. Využívať je možné aj grafologické expertízy, expertízy písmoznalecké, rovnako tak expertízy smerujúce ku skúmaniu zaistených biologických, chemických či iných stôp. Sú to stopy z rôznych vecí alebo listín, s ktorými určité osoby nakladali a je pomocou nich možné preukázať vzťah týchto osôb k nim (že s nimi skutočne nakladali, že ich skutočne podpísali, napísali a pod.). Ak je to potrebné na objasnenie skutočností, ktoré sú významné pre trestné konanie, a ktoré si vyžadujú odborné znalosti a vedomosti, je možné v jednoduchších veciach vyžiadať si písomné potvrdenia alebo odborné vyjadrenia. V zložitejších prípadoch je možné formou uznesenia priberať do konania znalca.

Ako dôkazný prostriedok je v prípade korupcie možné využiť aj skúmanie písma. Tu možno zistiť hlavne to, či sa písmo na listinách, zásielkach zhoduje s písmom konkrétnej osoby. Jednak možno skúmať ručné písmo, avšak aj to, či určité dokumenty pochádzajú z konkrétnej tlačiarne, z určitého písacieho stroja. Pri expertízach ručného písma je možné zisťovať hlavne také skutočnosti ako to, či listiny napísala jedna alebo viacero osôb, či jedna osoba napísala jednu, alebo viaceré dokumenty, ktoré časti jedného dokumentu písali ktoré osoby, zistiť zhodnosť podpisu osoby na dokumente a jej vlastnoručného podpisu (zhodnosť so vzorkou jej podpisu). Pri expertízach písma písacích strojov sa zisťuje najmä to, či je predložený dokument originálom alebo kópiou, či sa dokumenty písali strojom alebo na počítači, je možné určiť markanty písacích zariadení (typ, druh, rok výroby), či konkrétne sporné texty boli vyhotovené konkrétnou tlačiarňou, strojom, je možné určiť skupinovú príslušnosť pre tlačiarne, písacie stroje, určiť časové údaje, kedy sa skúmaný text napísal, vyhotovil.

Pomocou fonoskopie je možné skúmaniu podrobovať rôzne predkladané záznamy. Je možné využívať tak audio- ako aj videoexpertízy. Fonoskopicky sa zisťuje, či hlasy určitých osôb patria skutočne osobám, ktoré by mali byť subjektmi korupčnej dohody. Pomocou audioexpertízy je možné stanovovať, či je podozrivý skutočne tou osobou, ktorej hlas je zachytený na nahrávke určitého rozhovoru ako hlas anonymného volajúceho, určiť s istou mierou pravdepodobnosti vlastnosti volajúceho (vek, pohlavie), je možné realizovať určité úpravy s cieľom zlepšenia kvality nahrávky z hľadiska jej zrozumiteľnosti, je možné prepísať nezrozumiteľné časti nahrávky (eliminovať šum a ruch v pozadí), dá sa zistiť prípadné manipulovanie s nahrávkou, určiť prostredie, kde sa vyhotovila, určiť zariadenie, na ktorom sa pravdepodobne nahrávka vyhotovila. Videoexpertíza taktiež umožňuje získať cenné poznatky, hlavne o pôvodnosti (alebo kópii) predkladaného videa, je možné určiť zariadenie, ktoré video vytvorilo, zistiť možné úpravy videa, stanoviť podmienky, za ktorých sa video

vyhotovovalo, izolovať určité javy v nahrávke, pracovať s nimi (oddialiť, priblížiť, spresniť), je možno vyhotoviť prehľady zaznamenávaného deja a pod.

Resumé

Korupcia predstavuje závažný spoločenský jav, ktorý negatívne dopadá nie len na demokratické a právne piliere štátov, ale zasahuje aj do koncepcie základných ľudských práv. Sústavne však ide o vysoko latentný jav, ktorého odhaľovanie je pomerne náročné. Nie len samotný proces odhaľovania, ale aj následné dokazovanie v trestnom konaní je značne komplikované. Okrem toho, že mnohé klasické dôkazné prostriedky nie je možné využiť vôbec, použitie iných je značne obmedzené a podlieha procesu obozretného hodnotenia. Jednoznačne možno túto situáciu nazvať ako „krízou klasických dôkazných prostriedkov" vo vzťahu k dokazovaniu korupcie. Práve táto si vyžaduje využívanie veľmi ofenzívnych, spravidla spravodajským spôsobom vykonávaných a do oblasti ľudských práv zasahujúcich prostriedkov. Predkladaný príspevok sa venoval možnostiam využívania klasických dôkazných prostriedkov v procese dokazovania korupcie a problémom, ktoré v tomto procese veľmi často vznikajú.

Resume

Corruption is a serious social phenomenon that has a negative impact not only on democratic and legal pillars of the State, but also involves the concept of fundamental human rights. Consistently, however, it is a highly latent phenomenon, which is quite difficult to detect. Not just the actual process of detection, but subsequent evidence in criminal proceedings is quite complicated. In addition, many traditional evidence can not be used at all other use is very limited and is subject to a prudent assessment. Clearly this situation can be described as a crisis of classic evidence of proof in relation to corruption. It is this requires the use of very offensive, usually reporting methods for performing and to human rights intervening agents. The present contribution is devoted to the possibilities of using classical evidence proving corruption in the process and challenges that this process very often they arise.

Zoznam bibliografických odkazov:

CHMELÍK, J. a kol.: *Pozornost, úplatek a korupce* . Praha: LINDE Praha, a.s., 2003, ISBN 80-7201-434-X.

IVOR, J.. a kol.: *Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava: IURA EDITION, 2010, ISBN 9788080783082.

IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie.* Bratislava: IURA EDITION, 2010, ISBN 9788080783099.

PORADA, V. a kol.: *Kriminalistika.* Bratislava: IURA EDITION, 2007, ISBN 978-80-8078-170-5

VIKTORYOVÁ, B., BANGO, D., PALAREC, J. a kol.: *Vyšetrovanie vybraných trestných činov.* Bratislava: APZ v Bratislave, 2007, ISBN 978-80-8054-548-2.

VIKTORYOVÁ, J.: *Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní*. Bratislava: APZ v Bratislave, 2001.

Kontaktné údaje:
JUDr. Marcela Tittlová, PhD.
Ústav verejného práva
Fakulta práva PEVŠ
Tomášikova 20
821 02 Bratislava
marcela.tothova26@gmail.com

FORMY DOKUMENTACE INFORMACÍ OSOB A MOŽNOSTI JEJICH VYUŽITÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

doc. JUDr. Roman SVATOŠ, Ph.D.[1]
Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.
České Budějovice

Mgr., Bc. Josef KŘÍHA[2]
Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.
České Budějovice

Anotace: *Autoři v příspěvku analyzují minulý, současný a budoucí stav forem dokumentace informací osob a možnosti jejich využití v jednotlivých stadiích trestního řízení, komparují je se slovenskou právní úpravou a navrhují možné změny de lege ferenda, které by měly vést ke zpřehlednění a potažmo ke zrychlení trestního řízení při zachování práva na spravedlivý proces.*
Klíčová slova: *úřední záznam o vysvětlení, protokol o výpovědi svědka, prověřování, vyšetřování, hlavní líčení, zjednodušené řízení před samosoudcem*

Annotation*: The Authors in the paper analysed the past, actual and future state of forms by documentation of information from people and their utilization in various stages of criminal proceedings, compares them with Slovak legislation and he suggests possible changes de lege ferenda, which should lead to a more transparent and accelerate criminal proceedings by maintaining the right to a fair trial.*
Keywords: *official record of explanation, the protocol of witness testimony, examination, investigation, trial, simplified proceedings before a sole judge*

ÚVOD

Účelem trestního řízení není pouze spravedlivě potrestat pachatele, tedy uložit mu trest nebo ochranné opatření, ale účelem je i provedení řádného zákonného procesu, tedy že strany mají právo na spravedlivé řízení. Tato spravedlnost řízení v sobě zahrnuje především zásadu rovnosti zbraní, to znamená, že každá strana v procesu musí mít stejnou možnost hájit své zájmy, a že žádná z nich nesmí mít podstatnou výhodu vůči protistraně. Tato zásada není jedinou vyčerpávající, která zajišťuje spravedlivý proces. K této je nutno dále zahrnout další záruky spravedlivého procesu, které jsou vyjádřeny v článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v hlavě páté Listiny základních práv a svobod. Jedná se zejména o právo na veřejnost řízení a rozhodnutí, právo na přiměřenou rychlost řízení a právo na spravedlivé projednání věci, kde jsou uplatňovány především principy rovnosti zbraní, kontradiktornosti řízení, přítomnosti při projednávání atd.

Aby bylo možné tyto zásady zachovávat, je nutné je brát v potaz i při dokumentaci informací od osob v průběhu přípravného řízení, konkrétně co do jejich forem, způsobu provádění a z toho plynoucí možnosti jejich využití v řízení před soudem. Po roce 1989, kdy dochází ke změnám našeho trestního řádu je značná pozornost věnována právě této oblasti, tedy jakou formou fixovat výpovědi osob v jednotlivých stadiích trestního řízení a jaké je poté jejich využíti v řízení před soudem. Tato konkrétní problematika prošla mnohými změnami, ale přesto je situace stále nevyhovující pro její komplikovanost, potřebu opakování jednotlivých úkonů, čímž dochází k prodlužování trestního řízení jako takového. Zmiňovaná problematika je řešena jak ve Věcném záměru zákona o trestním řízení soudním z roku 2008 (k rekodifikaci trestního řádu však do dnešního dne nedošlo), tak v dílčích novelám trestního řádu. V roce 2015 vyšla z dílny Ministerstva spravedlnosti ČR novela trestního řádu, která mimo jiné významným způsobem mění možnosti využití úředních záznamů o

[1] svatos@vsers.cz
[2] kriha@vsers.cz

vysvětlení zhotovených v přípravném řízení v řízení před soudem. Historickému vývoji, zmiňovanému návrhu novely trestního řádu a navržení možných řešení, bude věnován tento příspěvek.

HISTORICKO-KOMPARATIVNÍ EXKURZ

I. Úprava v období 1. 1. 1994 až 31. 12. 2001.

A/ Před zahájením trestního stíhání

S účinností od 1. 1. 1994 byl zákonem č. 292/1993 Sb. novelizován zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád"). K prověření oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a ostatních podnětů k trestnímu stíhání opatřovali vyšetřovatel a policejní orgán vysvětlení. O obsahu vysvětlení, které nemělo povahu neodkladného a neopakovatelného úkonu, se sepisoval úřední záznam (§ 158 odst. 3, 4 trestního řádu). Tento záznam sloužil státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Záznam nebylo možné v řízení před soudem užít jako důkaz. Byl-li ten, kdo podal vysvětlení, později vyslýchán jako svědek nebo jako obviněný, nemohl mu být záznam přečten ani předestřen. Nešlo tedy k obsahu záznamu v řízení před soudem jakýmkoli způsobem přihlížet při provádění dokazování ani při rozhodování ve věci.[3]

Protokoly u výpovědi svědků se prováděly pouze, pokud šlo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon.

B/ Po zahájení trestního stíhání

Dle § 164 odst. 1, věta třetí, trestního řádu se ustanovení § 158 odst. 3, 4 trestního řádu při provádění vyšetřovacích úkonů užilo obdobně. To umožňovalo pořizovat i po zahájení trestního stíhání úřední záznamy způsobem uvedeným v § 158 odst. 3, 4 trestního řádu a zařazovat je do spisů. Také v úředních záznamech pořízených po sdělení obvinění platilo, že úřední záznam nešlo použít v řízení před soudem jako důkaz a sloužil státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. V praxi se však toto ustanovení téměř vůbec nevyužívalo a sepisovaly se protokoly o výpovědi svědka, neboť vyšetřovatelé vycházely z filozofie, že když osoba, od které je potřebné získat informace, je již přítomna na policejním útvaru, je z hlediska pracnosti irelevantní, jakou formou bude její výpověď dokumentována, a navíc takovýto protokol o výpovědi svědka mohl být za určitých podmínek v hlavním líčení čten (§ 211 trestního řádu).

Při zvažování, zda je třeba určitou osobu, která podala před zahájením trestního stíhání vysvětlení do úředního záznamu po zahájení trestního stíhání vyslechnout jako svědka do protokolu ještě v průběhu přípravného řízení, byla ze strany vyšetřovatelů a státních zástupců zastávána praxe, že když nešlo úřední záznam v řízení před soudem použít jako důkaz (obdobně viz výše), docházelo k opakování téměř všech podání vysvětlení zachycených formou úředních záznamů do formy protokolů o svědecké výpovědí.

Po zahájení trestního stíhání byla povinnost vypracovávat protokoly o výpovědi svědků u neodkladných a neopakovatelných úkonů. V ostatních případech se měly pořizovat úřední záznamy. Pořizovat protokoly o výpovědi svědků v případech, kdy se nejednalo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon však nebylo zakázané, a proto praxe vypadala tak, že téměř vždy se vypracovávaly protokol o výpovědi svědků, i když výpovědi, které nebyly podstatné z hlediska objasnění základních skutečností pro rozhodnutí, měly být zachycovány formou úředních záznamů.

C/ V řízení před soudem

Jak již bylo výše zmíněno, úřední záznamy, ať již byly vyhotovené před zahájením trestního stíhání či po něm, nebylo možné v řízení před soudem číst, pouze sloužily státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako

[3] ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F., 1995. *Trestní řád. Komentář.* 1. vydání. Praha: C.H.BECK, s. 635.

svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Záznam nebylo možné v řízení před soudem užít jako důkaz.

Protokoly o výpovědi svědků, ať provedené jako neopakovatelné nebo neodkladné úkony před zahájením trestního stíhání, či všechny vyhotovené po zahájení trestního stíhání, bylo možné před soudem v hlavním líčení číst pouze za podmínek:

a) jestliže soud nepokládal osobní výslech svědka za nutný a státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasili nebo
b) byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovení trestního řádu a taková osoba zemřela nebo se stala nezvěstnou, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelnou, nebo onemocněla chorobou, která natrvalo nebo po dohlednou dobu znemožnila její výslech, nebo v hlavním líčení bez oprávnění odepřela vypovídat nebo se odchylovala v podstatných bodech od své dřívější výpovědi.

V jiných případech nebylo možné protokoly o výpovědi svědků v hlavním líčení nejenom číst, ale ani předestřít, pokud se výpověď svědka podstatně odchylovala.

II. Úprava v období od 1. 1. 2002 až 31. 12. 2009[4]

S účinností od 1. 1. 2002 došlo k nejzásadnější novele trestního řádu od doby revoluce, a to přijetím zákona č. 265/2001 Sb. a k novelizaci zákona o Policii ČR. Tato novela se významným způsobem dotkla i institutů úředního záznamu o vysvětlení a protokolu o výslechu svědka, co do jejich způsobů zhotovování a poté využití v trestním řízení.

Úřední záznam o vysvětlení v jednotlivých stadiích trestního řízení

A/ Před zahájením trestního stíhání

V rámci přípravného řízení před zahájením trestního stíhání je[5] sepsání úředního záznamu o vysvětlení prakticky vymezeno negativně. Tedy úřední záznam o vysvětlení se vyhotovuje, pokud nejde o případy:

obsah vysvětlení má povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu - v tomto případě je 1. povinnost policejního orgánu sepsat svědeckou výpověď za podmínek § 158a trestního řádu, tedy takový výslech svědka provést za přítomnosti soudce a

2. nejedná-li se o ad 1/, tehdy, je-li třeba vyslechnout další osoby jako svědka za podmínek uvedených v § 164 odst. 1 trestního řádu, jestliže je možné předpokládat, že další prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání bude trvat delší dobu, zejména proto, že nebyla zjištěna osoba, u níž je dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala, a v důsledku toho hrozí ztráta důkazní hodnoty výpovědi.

Policejní orgán při rozhodování, zda sepíše úřední záznam o vysvětlení, musí nejdříve zvažovat případy ad 1/. Nejde-li o ad 1/, poté ad 2/, a pokud ani tento případ nepřichází v úvahu, sepisuje úřední záznam o vysvětlení. Musí tedy při rozhodování, jakou formou zaznamená potřebnou informaci, postupovat v shora uvedené posloupnosti.

Úřední záznam o vysvětlení provedený v tomto stadiu přípravného řízení se může provádět za přítomnosti advokáta v rámci právní pomoci (§ 158 odst. 4 trestního řádu), nemá však žádnou důkazní hodnotu, je pouze zdrojem (pramenem) důkazu. Úřední záznam slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Nestanoví-li trestní řád jinak, úřední záznam nelze v řízení před soudem užít jako důkaz (v rámci zjednodušeného řízení před samosoudcem jej

[4] Vzhledem k tomu, že převážná část této právní úpravy je platná i v současné době, bude v textu využíván přítomný čas.

[5] V dalším textu bude jednotně používáno označení „Úřední záznam o vysvětlení“, a to z to důvodu, neboť jsou pro tento institut používány i jiné názvy jako úřední záznam o podaném vysvětlení osob, úřední záznam o podaném vysvětlení, úřední záznam o obsahu podaného vysvětlení atd.

lze, za zde stanovených podmínek, číst). Je-li ten, kdo podal vysvětlení, později vyslýchán jako svědek nebo jako obviněný, nemůže mu být záznam přečten, nebo jinak konstatován jeho obsah.

B/ Po zahájení trestního stíhání

V tomto stadiu přípravného řízení se úřední záznam o vysvětlení, který byl vyhotoven před zahájením trestního stíhání, nemusí opakovat, pokud byl proveden způsobem odpovídajícím ustanovení trestního řádu (§ 164 odst. 2 trestního řádu). Jen v opačném případě, byl-li pořízen v rozporu se zákonem, je vyzvána osoba k podání nového vysvětlení, o němž je pořízen nový záznam. Další možností je, že obsah vysvětlení uvedený v úředním záznamu o vysvětlení a pořízený před zahájením trestního stíhání může být opakován formou svědecké výpovědi např. z rozhodnutí policejního orgánu samého nebo na základě pokynu státního zástupce, ale pouze u osoby:

1. mladší patnácti let (to platí bezvýjimečně) nebo
2. o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti nebo
3. nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že na svědka by mohl být pro jeho výpověď vyvíjen nátlak nebo
4. jestliže hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna jejich výpověď nebo schopnost zapamatovat si rozhodné skutečnosti nebo schopnost tyto skutečnosti reprodukovat, zejména je-li pro složitost věci odůvodněn předpoklad delšího trvání vyšetřování.[6]

Jinak v tomto stadiu přípravného řízení, tedy ve stadiu vyšetřování, lze provádět nové úřední záznamy o vysvětlení za stejných podmínek jako před zahájením trestního stíhání. Úřední záznam o vysvětlení vyhotovený v tomto stadiu přípravného řízení nemá taktéž žádnou důkazní hodnotu, je pouze zdrojem (pramenem) důkazu (s výjimkou u zjednodušeného řízení před samosoudcem viz výše).

C/ V řízení před soudem

Nestanoví-li trestní řád jinak, nelze úřední záznam o vysvětlení v řízení před soudem použít jako důkaz. Zde slouží, ať byl proveden v průběhu prověřování nebo v průběhu vyšetřování, státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede (§ 158 odst. 5 trestního řádu). To znamená, že osoba, která v průběhu přípravného řízení podala vysvětlení, smí být jako svědek vyslechnuta v řízení před soudem pouze na návrh stran žaloby nebo obhajoby a navíc na základě rozhodnutí soudu, že takový důkaz provede. Výjimkou, kdy je možné úřední záznam o vysvětlení číst je ve zjednodušeném řízení před samosoudcem (§ 314d trestního řádu), kdy samosoudce se souhlasem stran (novelou trestního řádu 200/2002 Sb. s účinností dnem 24. 5. 2002 slovo „strany“ nahrazeno slovy „státní zástupce a obviněný“) může přečíst i úřední záznamy o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů (§ 158 odst. 3 a 5 trestního řádu).

Protokol o výpovědi svědka v jednotlivých stadiích trestního řízení

Protokol o výpovědi svědka jde-li o neodkladný nebo neopakovatelný úkon

A/ Před zahájením trestního stíhání

Protokol o výpovědi svědka lze před zahájením trestního stíhání provést pouze na návrh státního zástupce za účasti soudce, kdy tento odpovídá za zákonnost provedení úkonu a k tomuto cíli může zasahovat do průběhu úkonu. Nepřísluší mu však přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, že úkon je podle zákona neodkladný nebo neopakovatelný (§ 158a trestního řádu). Taková svědecká výpověď je plnohodnotným důkazem, již se neopakuje po zahájení trestního stíhání a v hlavním líčení ji lze číst ve smyslu § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Garance zákonnosti a důkazní hodnoty této svědecké výpovědi je zde zajištěna přítomností soudce.

[6] ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F., 2002. *Trestní řád. Komentář.* I. díl. 4. vyd. Praha: C.H.BECK, s. 1061-1062.

B/ Po zahájení trestního stíhání

Svědecká výpověď, která je neodkladným či neopakovatelným úkonem a byla provedena před zahájením trestního stíhání, se v tomto stadiu řízení již neopakuje. Novou svědeckou výpověď, která je neodkladným nebo neopakovatelným úkonem (případně obojím), lze po zahájení trestního stíhání provést bez účasti soudce. Taková svědecká výpověď je plnohodnotným důkazem, toto je garantováno možností účasti obviněného při tomto úkonu (§ 165 trestního řádu).

C/ V řízení před soudem

Svědeckou výpověď, která je neodkladným nebo neopakovatelným úkonem a byla-li provedena způsobem odpovídajícím ustanovení trestního řádu a byla provedena před zahájením trestního stíhání, lze v řízení před soudem číst podle § 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Byla-li provedena po zahájení trestního stíhání, lze tuto výpověď číst pouze za podmínky, že obhájce nebo obviněný měl možnost se tohoto výslechu zúčastnit a klást vyslýchanému otázky (§ 211 odst. 3 písm. a) trestního řádu) a svědek v hlavním líčení bez oprávnění odepřel vypovídat nebo se v podstatných bodech odchýlil od své dřívější výpovědi.

Protokol o výpovědi svědka nejde-li o neodkladný nebo neopakovatelný úkon

Jedná se o osoby:

1. mladší patnácti let nebo
2. jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti nebo
3. nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že na svědka by mohl být pro jeho výpověď vyvíjen nátlak nebo
4. jestliže hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna jejich výpověď nebo schopnost zapamatovat si rozhodné skutečnosti nebo schopnost tyto skutečnosti reprodukovat, zejména je-li pro složitost věci odůvodněn předpoklad delšího trvání vyšetřování.

A/ Před zahájením trestního stíhání

Svědecké výpovědi těchto osob lze provádět navíc za podmínky, jestliže lze předpokládat, že další prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání bude trvat delší dobu, zejména proto, že nebyla zjištěna osoba, u níž je dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala, a v důsledku toho hrozí ztráta důkazní hodnoty výpovědi (§ 158 odst. 8 věta druhá trestního řádu).

Takové svědecké výpovědi lze provádět bez přítomnosti soudce. Pokud nebyly výslechy těchto osob po zahájení trestního stíhání provedeny znovu, nelze tyto protokoly v hlavním líčení číst (výjimka svědecká výpověď osoby mladší než patnáct let a jde-li o svědecké výpovědi ve smyslu ustanovení v § 211 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b), c) trestního řád) a lze je pouze předestřít podle § 212 trestního řádu.

B/ Po zahájení trestního stíhání

Po zahájení trestního stíhání je možné protokoly o výpovědi svědka provedené před zahájením trestního stíhání na návrh obviněného provést znovu a obviněnému nebo obhájci umožnit, aby se takového úkonu účastnil. Pokud policejní orgán rozhodne, že návrhu nevyhoví, poučí obviněného o právu domáhat se osobního výslechu takovéhoto svědka v řízení před soudem (§ 164 odst. 4 trestního řádu). Trestní řád nevylučuje, aby tyto výpovědi byly opakovány i bez návrhu obviněného na základě rozhodnutí policejního orgánu nebo státního zástupce.

Nové svědecké výpovědi lze po zahájení trestního stíhání provádět u stejného okruhu osob, u kterých lze výslech svědka provést před zahájením trestního stíhání. A dále u svědků, jestliže hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna jejich výpověď nebo schopnost zapamatovat si rozhodné skutečnosti nebo schopnost tyto skutečnosti reprodukovat, zejména je-li pro složitost věci odůvodněn předpoklad delšího trvání vyšetřování (§ 164 odst. 1, předposlední věta trestního řádu).

Opakované nebo takové nové výpovědi svědků se po zahájení trestního stíhání provádí bez účasti soudce a jsou plnohodnotnými důkazy.

C/ V řízení před soudem

Svědecké výpovědi uvedených osoby, které byly provedeny před zahájením trestního stíhání, lze v hlavním líčení pouze předestřít podle § 212 trestního řádu (výjimka děti do patnácti let a případy uvedené v § 211 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b), c) trestního řádu). Jestliže byly po zahájení trestního stíhání opakovány nebo provedeny nové, jsou plnohodnotnými důkazy a lze je v hlavním líčení za splnění podmínek ustanovení § 211 trestního řádu, číst.

Porovnáme-li postavení úředního záznamu o vysvětlení a protokolu o svědecké výpovědi s původní právní úpravou docházíme k závěrům, že nově:

- úřední záznam o vysvětlení se před zahájením trestního stíhání vyhotovuje u menšího okruhu případů, neboť v tomto stadiu řízení je nově možné místo úředních záznamů o vysvětlení provádět protokoly o výpovědi svědků, pokud jsou splněny podmínky ustanovení v § 158 odst. 8, věta druhá trestního řádu,
- úřední záznam o vysvětlení ve stadiu vyšetřování se provádí taktéž u menšího okruhu případů, neboť v tomto stadiu řízení je nově možné místo úředních záznamů o vysvětlení provádět protokoly o výpovědi svědků, pokud jsou splněny podmínky ustanovení § 164 odst. 1 trestního řádu,
- úřední záznamy o podaném vysvětlení mají v hlavním líčení stejnou pozici jako v minulosti, nově je lze číst v zjednodušeném řízení před samosoudcem (původní právní úprava tento institut neznala),
- protokoly o výpovědi svědků, pokud mají povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, jsou před zahájením trestního stíhání nově prováděny za přítomnosti soudce a tyto je možné číst v hlavním líčení za splnění podmínek ustanovení § 211 trestního řádu,
- protokoly o výpovědi svědků, které nemají povahu neodkladných nebo neopakovatelných úkonů lze nově před zahájením trestního stíhání provádět místo úředních záznamů o vysvětlení v případech stanovených v § 158 odst. 8 věta druhá a tyto lze v hlavním líčení předestírat, s výjimkou děti do patnácti let a případů uvedených v § 211 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b), c) trestního řádu.
- protokoly o výpovědi svědků, které nemají povahu neodkladných nebo neopakovatelných úkonů lze nově po zahájení trestního stíhání provádět místo úředních záznamů o vysvětlení, a to v případech stanovených v § 164 odst. 1 věta druhá a tyto lze v hlavním líčení za podmínek ustanovení § 211 trestního řádu číst.

III. Úprava v období od 1. 1. 2010 až 31. 12. 2011

S účinností k 1. 1. 2010 byl zákonem č. 41/2009 Sb. novelizován trestní řád. Tato novela se dotkla částečně i úředního záznamu o vysvětlení a protokolu o výpovědi svědka. V souladu s požadavky praxe bylo upraveno ustanovení § 158 odst. 8 trestního řádu tak, aby bylo již z textu zákona zřejmé, které osoby je možno vyslýchat do protokolu v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání.[7] V původním znění byl odkaz na § 164 odst. 1 trestního řádu vypuštěn a byl nahrazen explicitním výčtem osob, u kterých je možné zhotovit protokol o výpovědi svědka. Jedná se o osobu:

1. mladší patnácti let nebo
2. o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti nebo
3. osobu, jejíž výpověď má podle odůvodněného předpokladu rozhodující význam pro zahájení trestního stíhání nebo
4. jestliže lze předpokládat, že další prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání bude trvat delší dobu, zejména proto, že nebyla zjištěna osoba, u níž je dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala, a v důsledku toho nelze zahájit trestní stíhání a hrozí ztráta důkazní hodnoty výpovědi, je možno vyslechnout jako svědka i osobu, jejíž výpověď má podle odůvodněného předpokladu rozhodující význam pro

[7] Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2010 Sb., který se novelizuje trestní řád.

zahájení trestního stíhání, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že by mohl být na takovou osobu pro její výpověď vyvíjen nátlak, anebo hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna její výpověď.

Zmiňovaná právní úprava měla především význam precizující, zásadním způsobem do podmínek zhotovení úředních záznamů o výpovědi a protokolů o svědeckých výpovědích nezasáhla.

IV. Úprava po 1. 1. 2012

Pokud jde o možnosti využití informací fixovaných do úředních záznamů o vysvětlení, tak do tohoto institutu zasáhla další novela trestního řádu, a to konkrétně zákon č. 459/2011 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2012. Jednalo se o poměrně zásadní změnu týkající se možnosti čtení úředních záznamů o vysvětlení před soudem v hlavním líčení. Konkrétně bylo novelizováno ustanovení § 158 odst. 6 (původně odst. 5) trestního řádu, kdy původní věta „nestanoví-li tento zákon jinak, úřední záznam nelze v řízení před soudem použít jako důkaz“ se nahrazuje větou „úřední záznam lze v řízení před soudem užít jako důkaz pouze za podmínek stanovených tímto zákonem.“ Tedy negativní vyjádření možnosti využití úředních záznamů o výpovědi bylo změněno na pozitivní vyjádření. Současně bylo novelizováno ustanovení § 211 trestního řádu, které bylo doplněno mimo jiné o odstavec 6, dle kterého se souhlasem státního zástupce a obžalovaného lze v hlavním líčení číst i úřední záznamy o vysvětlení (§ 158 odst. 3 a 5 trestního řádu).

Touto změnou získal úřední záznam o vysvětlení v řízení před soudem v hlavním líčení zcela jinou pozici. Tak jako ve zjednodušeném řízení před samosoudcem již bylo možné se souhlasem státního zástupce a obžalovaného úřední záznamy o vysvětlení číst. Tato změna má svoji logiku. Proč by měla být, tak jako původně, možnost číst úřední záznamy o výpovědi pouze ve zjednodušeném řízení před samosoudcem a ne v hlavním líčení. Je skutečností, že v zjednodušeném řízení před samosoudcem jsou projednávány trestní věci s nižší škodlivostí, ale i zde musí být přece zachovávána veškerá práva osob, proti kterým se trestní řízení vede. A navíc úřední záznamy o vysvětlení je možné číst pouze s jejich souhlasem.

PRÁVNÍ ÚPRAVA NAVRHOVANÁ MINISTERSTEM SPRAVEDLNOSTI ČR

Z dílny Ministerstva spravedlnosti ČR vyšel návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, u kterého se předpokládá nabytí účinnosti k 1. 6. 2016. Hlavním cílem předložené novely trestního řádu a zákona o Policii České republiky je snaha omezit riziko vzniku průtahů v trestním řízení. Návrh zákona byl vypracován na základě požadavků soudů a státních zastupitelství a nově upravuje některé procesní instituty trestního práva procesního, které za stávající právní úpravy způsobují v praxi vznik průtahů v trestním řízení.[8]

Jedná se o novelu trestního řádu, která se mimo jiné přímo dotýká problematiky úředních záznamů o vysvětlení. Dle důvodové zprávy k zmiňovaného návrhu trestního řádu úřední záznam o vysvětlení a o provedení dalších úkonů slouží státnímu zástupci a obviněnému především ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Úřední záznam lze v řízení před soudem užít jako důkaz ve dvou případech:

1. V případě, kdy se konalo zkrácené přípravné řízení, samosoudce projedná věc ve zjednodušeném řízení. V tom případě dle § 314d odst. 2 trestního řádu může soud se souhlasem státního zástupce a obviněného **přečíst** i úřední záznamy o vysvětlení.
2. Další rozšíření možnosti čtení úředních záznamů bylo provedeno s účinností od 1. ledna 2012 novelou trestního řádu publikovanou pod číslem 459/2011 Sb., kdy bylo připuštěno, aby bylo možno se souhlasem státního zástupce a obžalovaného úřední záznamy o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů **číst** i v rámci hlavního líčení.

[8] Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Je-li však ten, kdo podal vysvětlení, později vyslýchán jako svědek nebo jako obviněný, nemůže mu být úřední záznam o vysvětlení přečten, nebo jinak konstatován jeho obsah.

Z tohoto důvodu se navrhuje, aby za účelem zrychlení a zefektivnění trestního řízení nejenom mohl být se souhlasem státního zástupce a obviněného v řízení před soudem úřední záznam o podaném vysvětlení čten, ale navíc, aby jej bylo možno za přesně stanovených podmínek **předestírat**, tedy aby došlo ke změně způsobu jejich akceptace jako důkazního prostředku v rámci hlavního líčení. Z protokolu o výpovědi svědka zhotoveného před zahájením trestního stíhání, vzhledem k pouhé možnosti jejich předestření v hlavním líčení, nelze tedy činit přímé závěry o dokazovaných skutečnostech. Smyslem předestření takového protokolu o výpovědi svědka je vysvětlení rozporů mezi původní a současnou výpovědí, čímž svědek může posílit věrohodnost své výpovědi u hlavního líčení nebo ji naopak na druhou stranu dále zproblematizovat. Protokol o výpovědi svědka vyhotoveného před zahájením trestního stíhání nemůže sloužit jako podklad pro výrok o vině obviněného, a to ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy. Vzhledem k takto vymezenému účelu předestření není důvod, proč by tento postup nešlo aplikovat i na úřední záznamy o vysvětlení. Z tohoto důvodu se navrhuje doplnit ustanovení § 207 o třetí odstavec, který by byl následujícího znění: „Odchyluje-li se obžalovaný v podstatných bodech od úředního záznamu o jím podaném vysvětlení, mohou mu být tento úřední záznam anebo jeho příslušné části předestřeny k vysvětlení rozporů, aby soud mohl v rámci volného hodnocení důkazů posoudit věrohodnost a pravdivost jeho výpovědi učiněné v hlavním líčení. Předestření úředního záznamu o podaném vysvětlení spočívá v reprodukci těch jeho částí, ke kterým se má obžalovaný vyjádřit a vysvětlit rozpory mezi jimi a svojí výpovědí. Úřední záznam, který byl předestřen, nemůže být podkladem výroku o vině obžalovaného, a to ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy.“ Dále se navrhuje doplnit ustanovení § 213 o třetí odstavec následujícího znění: „Odchyluje-li se svědek nebo spoluobviněný v podstatných bodech od úředního záznamu o jím podaném vysvětlení, postupuje se přiměřeně podle odstavců 1 a 2“, tedy, „Odchyluje-li se svědek nebo spoluobviněný v podstatných bodech od své dřívější výpovědi a nejde-li o případy uvedené v ustanovení § 211 odst. 3 nebo o výpověď provedenou jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 158a, může mu být protokol o jeho výslechu z přípravného řízení, u nějž nebyla obhájci poskytnuta možnost, aby mu byl přítomen, anebo jeho příslušné části některou ze stran nebo předsedou senátu pouze předestřeny k vysvětlení rozporů v jeho výpovědích, aby soud mohl v rámci volného hodnocení důkazů posoudit věrohodnost a pravdivost jeho výpovědi učiněné v hlavním líčení. Předestření dřívější výpovědi podle odstavce 1 spočívá v reprodukci těch částí protokolu o předchozím výslechu, ke kterým se má vyslýchaná osoba vyjádřit a vysvětlit rozpory mezi svými výpověďmi. Protokol o výpovědi, který byl předestřen, nemůže být podkladem výroku o vině obviněného, a to ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy.“

Volba této varianty by měla přispět k větším možnostem soudu dostát své povinnosti zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Taktéž se navrhuje, aby se tato změna týkala i zjednodušeného řízení před samosoudcem, což je zcela logický krok. Právě ve zjednodušeném řízení před samosoudcem bude mít tato změna ještě větší dopad, neboť ve zkráceném přípravném řízení, které předchází zjednodušenému řízení před samosoudcem, se krom neodkladných a neopakovatelných úkonů výpovědi osob fixují pouze formou úředních záznamů o výpovědi.

NAVRHOVANÁ ŘEŠENÍ DE LEGE FERENDA NAD RÁMEC NÁVRHU NOVELY TRESTNÍHO ŘÁDU PŘEDKLÁDANÉ MINISTERSTVEM SPRAVEDLNOSTI ČR

S navrhovanou koncepcí novely trestného řádu, která spočívá v možnosti předestírání úředních záznamů vypracovaných jak před zahájením trestního stíhání, tak po něm, v možnosti tyto úřední záznamy o vysvětlení předestírat v hlavním líčení a též ve zjednodušeném řízení před samosoudcem lze jen kvitovat. Již samotný věcný záměr trestního řádu z roku 2008 s touto možností počítal, cituji: „Pokud jde o dokazování, osnova předpokládá i možnost čtení záznamů, avšak pouze

se souhlasem obou základních stran - obžaloby a obhajoby (výjimka se týká – jak už bylo podrobně rozvedeno shora – pouze možnosti **předestřít** rozporná tvrzení v těchto záznamech).[9]

Pokud by byla přijata navrhovaná úprava, rozdílné postavení mezi úředními záznamy o vysvětlení a protokoly o výpovědi svědka pořízené před zahájením trestního stíhání by ve své podstatě mohly zmizet. Zdali nějaké existují, zjistíme, pokud porovnáme současnou právní úpravu úředního záznamu o vysvětlení a protokolu o výslechu svědka. Pokud touto komparací budou zjištěny rozdíly, budou současně navrženy možné změny právní úpravy k odstranění případných rozdílů.

A/ Způsob získávání informací a jejich protokolace

O obsahu vysvětlení, které nemá povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu se dle § 158 odst. 5 trestního řádu sepíše úřední záznam.

Výpověď svědka se zaznamenává do protokolu o výslechu svědka, který obsahuje skutečnosti stanovené v § 55 až § 57 trestního řádu a přiměřeně se použije ustanovení § 95 a § 103 trestního řádu.

Mezi způsobem získávání informací od osob a její následnou protokolací není v podstatě rozdíl. Někteří autoři vymezují výslech jako vyšetřovací úkon, jenž je složitým tvůrčím procesem, který je určován aktivní činností vyslýchajícího a je zaměřen k tomu, aby protokolováním výpovědi vyslýchaného byly získány věrohodné poznatky o vyšetřované události,[10] nebo jako vyšetřovací úkon, jehož podstata, při důsledném dodržení požadavků vyplývajících z trestního řádu a doporučení vypracovaných kriminalistickou vědou, spočívá v získávání a protokolárním podchycení výpovědi obsahující významné a pravdivé poznatky o vyšetřované události.[11] Další autoři vymezují výslech jako procesní úkon, jehož účelem je získání informací o vyšetřované události prostřednictvím výpovědi vyslýchané osoby, která se podrobně v písemné formě protokoluje.[12] Na druhou stranu vysvětlení je sdělení osoby, vyzvané na základě zákona oprávněným orgánem, aby z důvodu uváděných zákonem podala potřebná vysvětlení, zadokumentovaná podle požadavku zákona. To znamená, že vysvětlení může být zvláštním druhem výpovědi, jelikož z psychologického hlediska se vysvětlení a výpověď formují v podstatě analogicky. Z hlediska trestněprávního je pak vysvětlení nepochybně zvláštním druhem výpovědi, a nic na tom nemění fakt, že vysvětlení jsou odpovědi osoby na dotazy policejního orgánů probíhající nejčastěji ve formě pohovoru.[13] V tomto případě se nenavrhuje žádná změna.

B/ Podepisování

Úřední záznam o vysvětlení nemusí být dán k podpisu osobě podávající vysvětlení. Jedná-li se však o úřední záznam o vysvětlení, jež má závažný význam pro další řízení, zejména pokud osoba podávající vysvětlení viděla, slyšela nebo jinak vnímala skutečnosti důležité pro další postup ve věci, zejména pro dokazování v řízení před soudem, může policejní orgán vyžadovat její podpis na úřední záznam. Takovým podpisem se zvýrazňuje význam podaného vysvětlení a zvyšuje se odpovědnost osoby, která jej podala, zejména z hlediska eventuálního postihu za přestupek křivého vysvětlení.

Protokol o výslechu svědka podepíše svědek, kterého se úkon týká. Má-li protokol více stránek, musí vyslýchaná osoba podepsat každou stránku protokolu. Odmítne-li protokol podepsat, uvede se to v protokolu s poznamenáním důvodu odmítnutí (§ 56 odst. 1 trestního řádu).

Pokud by však bylo možno úřední záznamy o vysvětlení v hlavním líčení řízení před soudem i předestřít (dnes je možné je se souhlasem stran číst), pak by se mělo jednat pouze o úřední záznamy

---

[9] Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) z roku 2008.

[10] PROTIVINSKY, M., PRERAD, V., 1978. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: SNP, s. 29.

[11] PJEŠČAK, J. a kolektiv., 1976. *Základy kriminalistiky*. Praha: Naše vojsko, s. 195.

[12] MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P., 1999. *Kurz trestního práva. Trestní právo procesní*. Praha: C. H. BECK, s. 260.

[13] ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F., 2002. *Trestní řád. Komentář.* I. díl. 4. vyd. Praha: C. H. BECK, s. 947.

o vysvětlení, které budou podepsány osobou podávající vysvětlení, a to každá stránka, tak jako u protokolu o výpovědi svědka. Zde se navrhuje, buď příslušná ustavení trestního řádu týkající se vysvětlení a s tím související povinnosti podepisovat všechny stránky, precizovat, nebo použít analogii z protokolu a nemuselo by dojít ke změně právní úpravy.

C/ Odepření vysvětlení, svědecké výpovědi

Osoba podávající vysvětlení může toto odepřít, pokud by jím způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám uvedeným v § 100 odst. 2 trestního řádu. Jde obsahově o stejná oprávnění, jaká má svědek při výslechu. V tomto případě není třeba změny právní úpravy.

D/ Zákaz požadovat podání vysvětlení, svědecké výpovědi

Od osoby podávající vysvětlení nesmí být toto požadováno, pokud by jím porušila státem výslovně uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže by jí byla zproštěna. Oproti zákazu výslechu svědka zde chybí výslovná úprava ohledně okolností týkajících se utajovaných skutečností chráněných zvláštním zákonem. V tomto případě se však ustanovení § 99 odst. 1 trestního řádu použije analogicky, tedy není třeba nic měnit.

E/ Povinnost vypovídat

Osoba podávající vysvětlení, s výjimkou podezřelého, je povinna vypovídat pravdu a nic nezamlčet. Při podání vysvětlení je obsahově podobná povinnosti svědčit, kde navíc je precizována tato povinnost vypovídat o tom, co je svědkovi známo o trestném činu a o pachateli nebo okolnostech důležitých pro trestní řízení. V tomto případě je taktéž možné pro vysvětlení použít analogicky ustanovení o výslechu, tedy není třeba nic měnit.

F/ Vynucování povinnosti vypovídat

U podání vysvětlení je tato povinnost vynucována hrozbou sankce za spáchání přestupku křivého vysvětlení podle § 47a odst. 1 písm. b) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, kdy může být uložena za tento přestupek pokuta do výše 50.000,- Kč. Naproti tomu u výpovědi svědka lze tuto povinnost vynucovat pořádkovou pokutou, případně jiným postihem podle § 66 trestního řádu.

G/ Následky za uvedení nepravdy

Při podání křivého vysvětlení hrozí následky popsané shora, tedy pro přestupek. U křivé výpovědi se svědek může dopustit trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dle § 346 trestního zákoníku. Zde je poměrně velký rozdíl mezi podáním vysvětlení a svědeckou výpovědí.

Je navrhováno, aby i osoba podávající vysvětlení, pokud byla řádně poučena a poté uvedla nepravdu, byla postižitelná pro uvedený trestný čin, a to za podmínky, že úřední záznam o vysvětlení bude (všechny stránky) touto osobou podepsán.

H/ Právní pomoc advokáta

Při podání vysvětlení má osoba podávající toto vysvětlení právo na právní pomoc advokáta. Tohoto není policejní orgán povinen jakýmkoli způsobem opatřovat. Advokát, který poskytuje právní pomoc, však nemůže postupovat jako ve vztahu k obviněnému, tedy např. nemůže do průběhu podání vysvětlení zasahovat, nemůže klást námitky proti průběhu úkonu a obsahu vysvětlení, nemůže žádat o umožnění účasti na jiných úkonech ve věci, jichž se osoba podávající vysvětlení neúčastní atd.[14]

[14] VANTUCH, P., 2002. Právo na právní pomoc advokáta při podání vysvětlení. *Trestní právo*, č. 10, s. 13-20.

Na rozdíl od osoby podávající vysvětlení, trestní řád explicitně nepřiznává svědkovi při podání svědecké výpovědi možnost využití právní pomoci. Tato právní pomoc by však mohla přicházet v úvahu dle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje každému právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány a orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.

U tohoto institutu paradoxně osoba podávající vysvětlení má více práv než osoba, se kterou bude sepisován protokol o výpovědi svědka. Je otázkou, zda je dostačující možnost uvedená v předcházejícím odstavci nebo by stálo za úvahu tyto možnosti explicitně sjednotit.

I/ Vztah k znalci

Znalec přibraný v rámci postupu před zahájením trestního stíhání může vycházet při zpracování znaleckého posudku z podkladů, které byly v rámci prověřování opatřeny, tedy i z úředních záznamů o vysvětlení. V průběhu prověřování se posudek vyhotovuje, je-li toho pro posouzení věci třeba. Toto je jediným zákonným omezením, kterým trestní řád zejména poukazuje na nové znění ustanovení § 105 odst. 1 věty druhé, která váže přibrání znalce na okolnost, že pro složitost posuzované otázky nestačí vyžádání odborného vyjádření. Není třeba nic upravovat.

J/ Nezletilý

V případě požadování vysvětlení od nezletilého je třeba o úkonu předem vyrozumět jeho zákonného zástupce, a to s výjimkou, jestliže provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění zákonného zástupce nelze zajistit.

Naproti tomu při výslechu svědka úprava zmiňuje osobu mladší 15 let, stanoví povinnost výslech provádět po obsahové stránce tak, aby jej zpravidla v dalším řízení nebylo třeba opakovat. U osob účastněných při výslechu dává přednost pedagogovi, či jiné s výchovou zkušené osobě, a přítomnost rodičů vyžaduje pouze v případě, přispěje-li to k správnému provedení výslechu. Ustanovení § 102 trestního řádu dále precizuje tento postup.

Tento rozdíl však není třeba napravovat, neboť z ustanovení § 158 odst. 8 a § 164 odst. 1 trestního řádu lze osoby mladší patnácti let vyslýchat na protokoly o výslechu svědka a tudíž pro obě stadia přípravného řízení by platil stejná pravidla.

K/ Povinnost dostavit se k podání vysvětlení a k svědecké výpovědi

Za účelem podání vysvětlení je osoba na základě výzvy povinna se dostavit ve stanovené době na určené místo a jde-li o zločin, je povinna výzvě vyhovět ihned. V případě nedostavení se bez dostatečné omluvy může být předvedena nebo jí uložena pořádková pokuta (§ 66 trestního řádu). Na tyto následky musí být výslovně upozorněna.

Obdobná úprava je v § 99 trestního řádu, kde se navíc vymezuje nedostavení se příslušníka ozbrojených sil. Ani v tomto případě není nutná nová úprava.

L/ Náhrada nutných výdajů

Kdo se dostaví na výzvu k podání vysvětlení, má nárok na náhradu nutných výdajů a prokazatelně ušlého zisku za stejných podmínek jako svědek. Tedy žádná změna není nutná.

Uvedené porovnání ukazuje, že jde o nepatrné rozdíly, pokud jde o právní regulaci vysvětlení a svědecké výpovědi. U svědecké výpovědi jsou pravidla více precizována oproti vysvětlení. Tento rozdíl navíc smazává možnost použití analogie v některých případech.

Z uvedených zjištění vyplývají následující návrhy de lege ferenda:

a) pouze možnost předestírat úřední záznamy o vysvětlení, které budou řádně podepsány (všechny stránky) osobou podávající vysvětlení,

b) uvedení nepravdivých údajů do úředního záznamu o vysvětlení by bylo kvalifikováno jako trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dle § 346 trestního zákoníku,
c) mělo by dojít k sjednocení postavení právní možnosti pomoci advokáta při podání vysvětlení a při svědecké výpovědi.

V takovém případě vyvstane logicky otázka, zda vůbec budou mít smysl protokoly o výpovědi svědka vyhotovené před zahájením trestního stíhání, když jejich místo plnohodnotně zaujmou úřední záznamy o vysvětlení. Pokud by se měly do budoucna používat při fixování informací od osob obě varianty, tedy úřední záznam o vysvětlení a protokol o výpovědi svědka, tak snad pouze k tomu, aby bylo zřetelné, ve kterém stadiu přípravného řízení byly zhotoveny. V takovém případě by bylo možné před zahájením trestného stíhání sepisovat pouze úřední záznamy (vyjma neodkladných a neopakovatelných úkonů) a po zahájení trestního stíhání pouze protokoly. Je logická i varianta slovenská, kde se sepisují pouze protokoly (zápisnice), viz dále.

PRÁVNÍ ÚPRAVA VE SLOVENSKÉ REPUBLICE

Ve Slovenské republice je právní úprava daleko jednodušší a přehlednější. Slovenská úprava nezná institut úředního záznamu o vysvětlení. Jak před zahájením trestního stíhání, tak po zahájení trestního stíhání (jedná se o již v minulosti v ČR známé „zahajování ve věci“), tak po vznesení obvinění policisté a vyšetřovatelé vyhotovují o výpovědi svědka zápisnice (v ČR jde o protokol) o výpovědi svědků.[15] V hlavním líčení je poté možné dle § 263 trestného poriadku místo výpovědi svědka číst zápisnici o jeho výpovědi, pokud s tím souhlasí prokurátor a obžalovaný a soud nepovažuje osobní výslech za potřebný. Dále lze v hlavním líčení číst zápisnici o výpovědi svědka, pokud byl výslech vykonán způsobem odpovídajícím ustanovení trestného poriadku a pokud tato osoba:

a) zemřela nebo se stala nezvěstnou nebo
b) pro dlouhodobý pobyt v cizině nebo na neznámém místě nedostižitelnou nebo
c) onemocněla nemocí, která natrvalo anebo na delší čas znemožňuje její výslech nebo
d) ani na opětovné předvolání k soudu k výslechu se bez důvodné omluvy nedostavila a její předvedení bylo neúspěšné.
e) Dále pokud šlo o výslech svědka, u kterého byl v době jeho výpovědi v přípravném řízení důvodný předpoklad, že při hlavním líčení jej nebude možné vyslechnout a pokud byl o úkonu řádně vyrozuměn obviněný, a pokud měl obhájce, jeho obhájce nebo
f) dále šlo-li o neodkladný a neopakovatelný úkon nebo
g) tato osoba při hlavním líčení bez oprávnění odepřela vypovídat.

Pokud jde o možnost předestírat zápisnici o výpovědi svědka v hlavním líčení, tak tato možnost připadá dle § 264 trestného poriadku v úvahu, pokud se svědek v podstatných bodech od své původní výpovědi odchýlil a je to nutné k vysvětlení rozporů v jeho výpovědi. Toto předestření může být provedeno pouze na návrh prokurátora, obžalovaného nebo obhájce.

Pokud jde o slovenskou právní úpravu, můžeme konstatovat, že tato neumožňuje výpověď osoby zaznamenávat na úřední záznam, ale vždy se vyhotovuje zápisnice o výpovědi. Tím odpadá ona česká komplikovanost, kdy se musí policejní orgán při dokumentování výpovědí osob stále rozhodovat, jakou formou tyto výpovědi bude zaznamenávat. Pokud jde o čtení zápisnic o výpovědi svědka v řízení před soudem, je ve slovenské úpravě tato možnost daleko širší, než v úpravě české. Ve Slovenské republice nerozlišují, zda zápisnice byla vyhotovena před zahájením trestního stíhání, po něm, nebo v průběhu vyšetřování. Byla-li vyhotovena v souladu se zákonem, je možné ji za přesně stanovených podmínek v hlavním líčení číst. Pokud jde o předestírání zápisnice o svědecké výpovědi

[15] ČENTÉŠ, J. a kol. 2012. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, s. 563-568.

v hlavním líčení, je slovenská úprava obdobná té české. Celkově je v této problematice slovenská úprava daleko jednodušší a transparentnější.

Resumé

Hledání cest směřujících ke zrychlení trestního řízení a současného zachování práva na spravedlivý proces se již stalo téměř věčnou otázkou. Z jednotlivých důvodových zpráv k novelám trestního řádu, ale i z věcných záměrů trestního řádu jak z roku 2004, tak z roku 2008 vyplývá, že k nim vždy dochází se snahou a nadějemi o urychlení a tím zlevnění trestního řízení, se snahou o odstranění duplicity prováděných důkazů, o posílení postavení státního zástupce, snahou o přesunutí dokazování před soud, se snahou o zachování práva na spravedlivý proces. Hledání cest je však velmi komplikované, neboť naše společnost stále pracuje s představou o nekompetentnosti či nedůvěře v policejní orgány.

Smyslem tohoto příspěvku bylo z pohledů právních institutů úředních záznamů o vysvětlení a protokolů o svědeckých výpovědích pokusit se analyzovat porevoluční vývoj, analyzovat navrhované možnosti, porovnat obdobnou právní úpravu ve Slovenské republice a navrhnout legislativní řešení de lege ferenda. Tyto návrhy by měly přispět k snížení nejasností až rozporuplností v oblasti fixace informací v přípravném řízení trestním a jejich dalšího využití v soudním řízení v našem trestním řádu, a to při zachování práva na spravedlivý proces. Nelze než věřit, že navrhované změny jsou správným krokem a přinesou očekávaný výsledek.

Resume

Retrieval of ways to speed up the trial and while maintaining the right to a fair trial has already become almost a perennial issue. According to individual explanatory reports on amendments to the Criminal Procedure Code, but also to substantive aims of the Criminal Procedure Code both from the year 2004 and 2008 shows that they are always getting with an effort and hopes for acceleration and thereby cheapening of criminal proceedings, with an endeavour to eliminate duplication of executed evidence, to strengthen the status of prosecutor, to shift the evidence before the court and with an effort to preserve the right to a fair trial. Searching for methods is very complicated, because our company is still working with the image of incompetence or lack of confidence in the police authorities.

The purpose of this paper was from the perspective of the legal remedies of official records on explanation and protocols on testimony, to try to analyse the post-revolutionary development and the proposed options, to compare similar legislation in the Slovak Republic and to propose legislative solutions de lege ferenda. These proposals should help to reduce uncertainties up to inconsistencies in the sphere of information fixation in the preliminary criminal procedure and their further use in court proceedings by our Law of Criminal Procedure, namely at maintenance of the right to a fair trial. We can only believe that the proposed changes are a good step and they bring the expected result.

Seznam bibliografických odkazů

ČENTÉŠ, J. a kol., 2012. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť.* 2. vydanie. Šamorín: Heuréka. ISBN 978-80-89122-76-9.

Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2010 Sb., kterým se novelizuje trestní řád.

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

MIKUŠ, P., 2002. Prípravné konanie trestné v demokratickej spoločnosti. *Trestní právo*, č. 2, s. 13-23.

MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P., 1999. *Kurz trestního práva. Trestní právo procesní.* Praha: C. H. BECK. ISBN 80-7179-216-0.

PJEŠČAK, J. a kolektiv., 1976. *Základy kriminalistiky.* Praha: Naše vojsko, s. 195.
PROTIVINSKY, M., PRERAD, V., 1978. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha: SNP.
ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F., 1995. *Trestní řád. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. BECK. ISBN 80-7179-027-3.
ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F., 2002. *Trestní řád. Komentář.* I. díl. 4. vyd. Praha: C. H. BECK. ISBN 80-7179-634-4.
VANTUCH, P., 2002. Právo na právní pomoc advokáta při podání vysvětlení. *Trestní právo,* č. 10, s. 13-20.
Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) z roku 2008.

Kontakt

doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.
Vedoucí katedry právních oborů a bezpečnostních studií
Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s.
Žižkova 6
370 01 České Budějovice
Česká republika
e-mail: svatos@vsers.cz
tel. +420602140294

Mgr. Bc. Josef Kříha
Tajemník katedry právních oborů a bezpečnostních studií
Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s.
Žižkova 6
370 01 České Budějovice
Česká republika
e-mail: kriha@vsers.cz
tel. +420720238444

VEDECKÉ PROBLÉMY V TEÓRII DOKAZOVANIA

prof. JUDr. Mgr. Jana VIKTORYOVÁ, PhD.
JUDr. Jaroslav BLATNICKÝ, PhD.
Katedra vyšetrovania
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Vedecká štúdia sa zaoberá konštituovaním Teórie dokazovania v podmienkach Akadémie Policajného zboru v Bratislave, formovaním jej predmetu skúmania na základe riešených výskumných projektov, ktorým sa riešitelia venovali od roku 1996 až po súčasnosť. Sumarizujúco sú podané jednotlivé skúmané vedecké problémy, ktoré sú chronologicky zoradené do troch kategórií podľa časových súvislostí ich riešenia. Z tohto pohľadu sú vedecké problémy podané ako minulé, existujúce a prognózované. Vedecká štúdia má nielen rozsah vedecký, ale aj inventarizačno-historický. Odbornej komunite prináša prehľad najdôležitejších vedeckých problémov, ktorými sa katedra vyšetrovania zaoberala vo svojej vedeckej práci.*
Kľúčové slová: *Teória dokazovania, vedecký problém, dokazovanie, postupy v dokazovaní.*

Annotation: *The scientific study deals with the constitution of theories in terms of proving Police Academy in Bratislava, forming the subject of the investigation on the basis of the solution of research projects, which the investigators devoted since 1996 to the present. Summarizing are filed each studied scientific problems that are arranged chronologically into three categories according to their temporal contexts solutions. From this perspective, the scientific problems brought as past, present and forecasted. Scientific study not only has the scope of science, but also inventory-historical. Professional community provides an overview of the most important scientific problems the department of investigations dealt with his scientific work.*
Keywords: *Theory of evidence, scientific problem, proof, methods of investigation.*

Úvod

Na Akadémii Policajného zboru v Bratislave sa v rokoch 1996 až 1997 konštituovala študijná a vedecká disciplína Teória dokazovania. Jej sformovanie vyplynulo z riešenia vedeckej úlohy definovania a tvorby policajnej vedy. Katedra vyšetrovania pri jej teoretickom odôvodňovaní vychádzala predovšetkým z pojmu „teória“, podľa ktorého teóriu vždy tvoria poznatky o spojitostiach medzi javmi alebo medzi rôznymi poznatkami. Zjednodušene povedané teóriu, aj Teóriu dokazovania predstavujú vždy poznatky vyplývajúce z logickej úvahy.[1] Ďalším predpokladom, aby Teória dokazovania sa stala fungujúcou teóriu bolo splnenie podmienky jej vecnej a obsahovej správnosti. Všetky údaje obsiahnuté v danej teórii museli zodpovedať všeobecne prijatému stupňu určitého poznania, museli tvoriť logickú sústavu, ktorej prvky si vzájomne neodporovali a boli pravdivé. Tento predpoklad sa však nie vždy musí naplniť, čo môže byť spôsobené tak subjektívnymi, ako aj objektívnymi príčinami. O subjektívnych príčinách môžeme hovoriť vtedy, keď sa subjekt poznávania mýlil v tom zmysle, že nepresne poznával alebo interpretoval javy či poznatky, z ktorých odvodzoval závery vyhlasované za teóriu, alebo v tom zmysle, že nepresne poznával alebo interpretoval súvislosti medzi týmito javmi či poznatkami. Naproti tomu objektívne sú tie, ak poznatky doteraz všeobecne považované za správnu teóriu, sa ukážu nesprávnymi v dôsledku nových všeobecne akceptovaných metód alebo v dôsledku prehĺbenia vedeckých poznatkov, ktoré sa prejavia v nepresnostiach spôsobených doterajším spôsobom poznávania javov alebo súvislostí medzi nimi, alebo sa objavia nové, neznáme súvislosti medzi už poznávanými javmi. S uvedenými príčinami tvorcovia Teórie dokazovania počítali a riešili ich v rámci svojej vedeckej práce zameranej na problémy teórie a praxe dokazovania. Vedecký výskum v tejto oblasti nesledoval len cieľ poznať javy spájané s protiprávnou činnosťou, ale aj hľadať, objavovať spôsoby, ako tieto javy v prospech spoločnosti odhaľovať, dokazovať a využívať k náležitému zisteniu skutkového stavu veci. Predmet výskumu bol volený tak, aby sa získavali výsledky, ktoré by boli prínosom pre rozvoj teoretického myslenia, ako aj pre rozvoj praktickej činnosti. Dôležitou črtou tohto výskumu bolo, že odhaľoval tendencie vývoja dôkazných prostriedkov a postupov, umožňoval predvídať ich zmeny, udával smer

[1] Porada, V. a kol.: Kriminalistika – teória, metódy, metodológia. Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2014, s. 379.

rozvoja spoločenských a právnych procesov.[2] V tejto činnosti neraz vznikali protiklady medzi známym a neznámym, medzi cieľmi poznania a prostriedkami k ich realizácii, medzi potrebou riešiť dôležité vedecké otázky a už nefungujúcimi, stereotypnými či nekonštruktívnymi kategóriami a prostriedkami v dokazovaní. Vedecké problémy v dokazovaní vznikajú vždy, ak sú poznané nové dôležité fakty, ktoré existujúca platná úprava nie je spôsobilá vysvetliť, integrovať do svojho systému, alebo ktoré jej dokonca odporujú. Úlohou Teórie dokazovania je poukázať na tieto vedecké problémy a ponúkať možnosti ich zákonného riešenia.[3]

Dôraz pri tvorbe Teórie dokazovania bol v neposlednom rade položený aj na zachovávaní relatívnej stálosti a platnosti logicky odvodených a správnych poznatkov. Pritom pod stálosťou sa rozumela skutočnosť, že teória sa po dlhší čas všeobecne považovala za logicky a vecne správnu a opodstatnenú. Určiť pritom presnú dĺžku tohto času nie je možné. Jej dĺžka môže byť v rozdielnych teóriách rôzna. Platí ale, že čím je obsah určitej teórie všeobecnejší, tým stálejšia je táto teória, lebo k tomu, aby bolo možné jej správnosť spochybniť a v konečnom dôsledku ju vyhlásiť za zmätočnú, museli by nastať podstatné zmeny vo vedeckom nazeraní na určitú problematiku. Teória dokazovania je ovplyvňovaná najmä častými zmenami právnych predpisov, čo však nespochybňuje jej vedecký obsah a správnosť.[4]

Dokazovanie závisí od právnych predpisov a ich prostredníctvom aj od teórie. Všetky rozhodnutia zasahujú do života občanov a rôznym spôsobom ovplyvňujú ich osudy. Pretože tieto rozhodnutia sú čo do svojho obsahu spoluurčované ustanoveniami právnych predpisov o dokazovaní, a preto aj teóriou, ktorá sa v nich aktualizuje, má aj ona svoj podiel na spoločenskom účinku týchto rozhodnutí, v tom spočíva spoločenský význam Teórie dokazovania. Pri koncipovaní Teórie dokazovania bolo potrebné sa zamyslieť akú teóriu treba vytvoriť pre dôkazy v práve, presnejšie povedané pre dôkazy v zmysle právnych predpisov v intenciách súčasných teórii dôkazov v práve.[5] Pretože vieme, že teória je poznatok alebo sústava poznatkov na vyššej úrovni všeobecnosti, a pretože ďalej vieme, že táto jej úroveň je tým vyššia, čím vyšší stupeň všeobecnosti majú javy alebo poznatky, z ktorých sa teória odvodzuje, musíme preto „dôkazy v práve“ chápať ako najvšeobecnejšie, teda ako „dokazovanie podľa právnych predpisov“. Týmto zároveň tvrdíme, že je v tom určitý postup, ktorý je upravený právnymi predpismi, a že „teória dôkazov v práve“ nie je nič než teória, podľa ktorej je tento postup upravený v právnych predpisoch. Z uvedeného konštatovania sa odvodzujú aj časté právne problémy v dokazovaní, ktoré vznikajú na pomedzí medzi teóriou a praxou, najmä pri výklade a aplikácii už spomínaných právnych predpisov o dokazovaní.

Teória dokazovania sa zaoberá dokazovaním podľa ustanovení najmä Trestného poriadku v nadväznosti na praktické poznatky z trestno-procesnej praxe. Vypracováva návrhy na zdokonalenie dokazovania a na skvalitnenie aplikačnej praxe, z čoho vyplýva, že to nie je vedná disciplína ani čisto teoretická ani čisto aplikačná, ale zahŕňa v sebe obe tieto zložky. Táto teória na základe teoretických východísk vyvodzuje návrhy na zdokonalenie zákonnej úpravy dokazovania v praxi. Zaoberá sa aj definovaním vedeckých problémov v dokazovaní, ich včasným a kvalifikovaným poznávaním a riešením. Teória dokazovania inventarizuje tieto vedecké problémy, pričom ich rozdeľuje na problémy minulé, existujúce a prognózované.[6]

Vedecké problémy minulé

Prvým závažnejším vedeckým problémom, ktorým sa zaoberala Teória dokazovania po jej konštituovaní na Akadémii Policajného zboru v Bratislave bola otázka „pravdy“ v trestnom konaní. Diskusia nastala v súvislosti so zmenou, ktorá zaviedla povinnosť pre orgány činné v trestnom konaní zisťovať skutkový stav veci. Dovtedy sa zisťoval skutočný stav veci, pričom procesné dokazovanie smerovalo k poznaniu objektívnej pravdy. Práve označenie „objektívna pravda“ vniesli do teórie aj praxe množstvo interpretačných nejasností a problémov. Začali sa objavovať rôzne označovania

[2] Katriak, M.: Metódy a techniky sociologického výskumu. Bratislava, VEDA, 1975, s. 16 – 17.
[3] Holcr, K., Porada, V. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 53 – 54.
[4] Viktoryová, J.: Teória dôkazov a vyšetrovanie. In: Policajná teória a prax. Roč. V., č. 2 – 3, 1997, s. 66 – 67.
[5] Štajgr, F.: Poznámky k súčasným teóriám dôkazov v práve. In: Štát a právo 13. Praha, Academia, 1967, s. 43 – 45.
[6] Holcr, K., Porada, V. a kol.: Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie. Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 54.

pravdy, ako napr. subjektívna pravda, absolútna a relatívna pravda, ale aj materiálna pravda, či pravda skutková, ktoré mali v konečnom dôsledku nahradiť už prekonaný pojem „objektívna pravda“. Právni teoretici si kládli otázku, akú pravdu je potrebné v trestnom konaní vlastne hľadať.[7]

Do centra teoretických a praktických diskusií sa v minulosti dostal aj problém istoty dokazovania. Jeho význam je nesporný, pretože sa dotýka základných práv a slobôd každého jedinca zúčastneného na procese dokazovania. Aj napriek tejto jeho výnimočnosti odborná literatúru mu nevenovala takú pozornosť, akú by si právom vyžadoval a diskusie postupne k tejto téme zanikli. Pritom istota dokazovania patrí nielen medzi nosné princípy trestného konania, ale môžeme ju považovať aj za právnu domnienku. Inštitút istoty dokazovania je možné chápať ako domnienku pravdepodobnú, kým sa nezistí opak, teda, že je vierohodná, pričom jej zvláštnosť spočíva v tom, že zásady a postupy dokazovania sa priamo alebo nepriamo vyjadrili v právnej norme a sú právne relevantné s určitými právnymi dôsledkami.[8] V dokazovaní by mal pri zásade zisťovania skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností platiť princíp súčinnosti strán, zúčastnených na tomto procese. Neznamená to však na druhej strane skutočnosť, že by orgány činné v trestnom konaní mali znížiť požiadavky kladené na dôkazy a na zisťovanie skutkového základu právnych rozhodnutí. Nemali by sa však vzdať ani kritického postoja, ktorý odmieta predstierať istotu tam, kde v skutočnosti nie je, neuspokojuje sa s pravdepodobnosťou a nepodloženými tvrdeniami a usiluje sa o také postoje, v ktorých sa prelína teória s praxou a zdôrazňuje zákonnosť a ochrana práv a slobôd osobnosti. V procese dokazovania môže nastať dôkazná neistota, ktorá by spôsobila, že orgán činný v trestnom konaní po starostlivom, objektívnom a nestrannom zhodnotení všetkých dostupných dôkazov by bol tak nerozhodný, že by nemohol vysloviť, či uvedená skutočnosť preukazuje, že sa trestný čin stal, a že by nemohol povedať, že získal ustálené presvedčenie o tom, že dokazovaná skutočnosť podľa získaných poznatkov v trestnom konaní zodpovedá objektívnej realite v konečnej etape prípravného konania, že získal na základe vykonaného vyšetrovania ustálené presvedčenie o tom, že výsledky vyšetrovania dostatočne odôvodňujú postavenie obvineného pred súd. Orgán činný v trestnom konaní si musí byť vedomý aj toho, že na jednej strane, keď kladie nízke požiadavky na istotu, zvyšuje nebezpečenstvo omylov, a na druhej strane rozširovanie požiadaviek praktickej istoty na istotu absolútnu by paralyzovalo prebiehajúce trestné konanie. [9]

Ďalším dlho diskutovaným vedeckým problémom bolo začlenenie policajnej etiky do teórie dokazovania. Dlho diskutovanou témou bola etika boja proti trestnej činnosti.

Veľký dôraz pri práci vyšetrovateľa sa kládol aj na kvalitu jeho osobnosti, schopnosť vždy zachovávať oficiálnu zdvorilosť a za každých okolností vystupovať a konať ako profesionál. Problematika etiky bola systematicky zapracovaná do všetkých nosných tém teórie a metodiky dokazovania.

Profesionálna etika bojuje proti vzniku profesionálnych deformácií. V každej profesii dochádza k týmto nedostatkom, nie je tomu inak ani u profesie vyšetrovateľa, je im však potrebné predchádzať, pretože majú negatívny dopad na vnímanie polície verejnosťou a na jej dôveryhodnosť.

Vyšetrovateľovi nepostačujú pre úspešné vykonávanie svojej profesie len želania a vedomosti. Nevyhnutne musí disponovať takými vlastnosťami ako je vytrvalosť, rozhodnosť, samostatnosť, trpezlivosť, sebadisciplína a sebaovládanie.

Medzi najdôležitejšie vlastnosti vyšetrovateľa by mala patriť principiálnosť, dôslednosť, cieľavedomosť.[10]

Vyšetrovateľ musí disponovať aj osobnou statočnosťou, ktorá musí svedčiť o pevnosti jeho presvedčenia, o vedomí správnosti jeho stanoviska a to aj vo vyhranených situáciách. Každý vyšetrovateľ má svoj diel morálnej a právnej zodpovednosti za svoje konanie. Môže sa dostať aj do krajnej situácie, keď musí rozhodovať rýchlo, zákonne, neraz aj na hrane medzi povinnosťou a svedomím, ochranou obete a právami páchateľa. Rozprava k týmto etickým požiadavkám na prácu

[7] Viktoryová, J.: „Pravda“ v trestnom konaní. In: Justičná revue. Roč. 49, č. 3, 1997, s. 48 – 49.
[8] Viktoryová, J.: Teória dokazovania. Bratislava, Akadémia PZ, 2006, s. 37.
[9] Šámal, P. a kol.: Prípravné konanie trestné. Praha, C.H.Beck, 2003, s. 66 - 67.
[10] Viktoryová, J., Blatnický, J.: Teória dokazovania – logika v dokazovaní. Bratislava, Akadémia PZ, 2015, s. 26 – 27.

vyšetrovania v procese dokazovania prebiehala niekoľko rokov a bol jej venovaný široký vedecký priestor na rôznych konferenciách a seminároch.

S osobitnou naliehavosťou sa o svoje miesto prihlásil vedecký problém spočívajúci v ovplyvňovaní osobnosti obvineného v oblasti jeho motivácie priznať sa počas výsluchu ku skutku, ktorý nespáchal. Toto konanie tkvie v obetovaní sa z dôvodu túžby po odčinení zla, napravení chyby, uzmierení si niekoho. Obvineného k takémuto konaniu môže viesť strach, obava pred spoločenským znemožnením, túžba po obeti, obvinený nenesie na skutku žiadnu vinu a aj napriek tomu sa priznáva ku konaniu, ktoré nespáchal. Takýto komplex je známy z dejín súdneho dokazovania, avšak pretrváva až do dnešných čias. Zásadný je tu psychický stav človeka, ktorý z ľútosti alebo kajúcnosti si prisudzuje vinu a má potrebu obetovať sa, prijíma trest aj za iný nespáchaný čin. V takomto prípade potom márne pátrame po motíve jeho priznania sa. Skrýva sa niekde hlboko v jeho psychike, v jeho prežívaní. Vedecký problém v procese dokazovania v súvislosti s komplexom obviňovania sa otvoril v prípadoch ak obvinený konal pod vplyvom tohto komplexu, avšak po čase z najrôznejších pohnútok toto svoje priznanie odvolal, čo mohlo neraz vyvolať dojem, že bol k priznaniu donútený orgánom činným v trestnom konaní, aj keď sa takáto domnienka nezakladala na pravde. Teória dokazovania sa odvolávajúc na tento špecifický problém opätovne venovala výsluchovým metódam a prístupu k obvinenému v komplexnom chápaní nielen z pohľadu trestného práva, ale aj forenznej psychológie.[11]

V súvislosti s predmetom a rozsahom dokazovania, subjektmi dokazovania sa ukázali naliehavými otázky koncepčne novej právnej úpravy nielen dokazovania, ale aj jednotlivých štádií trestného konania,[12] ktoré špecifickými prostriedkami vymedzujú a ovplyvňujú rámec, obsah a rozsah dokazovania a činnosti jednotlivých subjektov trestného konania, tak aby bola zaručená rýchlosť a efektivita tohto procesu.[13] Vedecká a odborná diskusia k predmetu a rozsahu dokazovania v jednotlivých štádiách prípravného konania a konania pred súdom prebieha s rôznymi obmenami dodnes.

Vedecké problémy minulé - zhrnutie	Pravda v trestnom konaní, skutková pravda
	Problém istoty dokazovania
	Etika v dokazovaní
	Nepravdivé priznania v dokazovaní ovplyvnené motiváciou
	Predmet a rozsah dokazovania v jednotlivých štádiách trestného konania

Vedecké problémy existujúce

Právna teória, ale aj prax v súvislosti s procesom dokazovania nastolili mnohé problémové otázky, ktoré sú predmetom rozsiahlej odbornej diskusie a venuje sa im pozornosť na rôznych diskusných fórach. Otázky predkladajú nielen orgány činné v trestnom konaní, ale aj súdy a obhajcovia a možno ich zhrnúť do niekoľkých rámcových oblastí.

Značná časť polemiky sa dotýka práve obhajcov. Obhajca je oprávnený na náklady obhajoby zaobstarávať a predkladať dôkazy. Dôkazy môžu obstarávať aj strany na vlastné náklady. Také je znenie ustanovení Trestného poriadku. Z uvedeného možno odvodiť niekoľko problémov, ktoré si uvedomuje trestno-procesná prax:

- zdôrazňovať taktiku a psychológiu výsluchu,
- dostatočne sa pripravovať na procesné úkony,
- nejednoznačne pôsobia aj spôsoby zaobstarávania dôkazov a ich využívania,

[11] Viktoryová, J.: Obvinený a komplex expiácie. In: Policajná teória a prax. Roč. IV., č. 3, 1996, s. 82 – 83.
[12] Viktoryová, J., Blatnický, J.: Dokazovanie – súčasnosť a smerovanie. In: Teoretické a praktické problémy dokazovania – pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. k 80. narodeninám. Medzinárodná konferencia 15.12.2008. Zborník, BVŠP, Bratislava, s. 273 – 282.
[13] Mathern, V.: Dokazovanie v československom trestnom procese. Bratislava, Obzor, 1984, s. 5 – 7.

- v praxi existujú situácie, keď obhajca svedka nielen vyhľadá, ale pred návrhom na jeho výsluch ho najskôr sám vypočuje, čo môže u prokurátora alebo sudcu navodiť pocit spochybnenia hodnovernosti takéhoto dôkazu,
- zákon by mal presnejšie definovať, ktoré dôkazy obhajca môže zabezpečiť a ktoré nie,[14]
- nedoriešenou sa javí aj otázka zatajovania dôkazov (môže ísť najmä o prípady zatajovania dôkazov pred prokurátorom až do začatia súdneho konania a pod.),[15]
- na dôvažok je si možné položiť aj otázku, či je možné zo strany obhajoby de facto vykonávať vlastné paralelné vyšetrovanie, v podstate súbežne s orgánmi polície.[16]

V súčasnom trestnom práve sa stretávajú dve protichodné právne doktríny. Na jednej strane sa v dôsledku najmä vzrastajúcich obáv verejnosti z kriminality objavuje tendencia sprísňovať trestné právo. Ide o klasickú koncepciu retributívneho trestania, resp. retributívnej, trestajúcej justície. Takáto tendencia nie je v súlade so zásadou subsidiarity trestného práva ako ultima ratio, ktorej zmyslom je, aby trestné právo pristupovalo k právnej ochrane vybraných subjektov až potom, čo nestačia k ich účinnej ochrane iné právne (mimotrestné) prostriedky, alebo aj len mimoprávne prostriedky. Podstatná je tiež tendencia v trestnom práve, ktorá súvisí s rozširovaním inštitútov, ktorými štát zasahuje do základných práv a slobôd a s rešpektovaním práva na spravodlivé súdne konanie.[17]

Na druhej strane sa zavádzajú nové inštitúty spočívajúce v alternatívnych trestoch a odklonoch od štandardného trestného konania. V tejto súvislosti hovoríme o tzv. restoratívnej justícii, obnovujúcej spravodlivosti, ktorá v trestnom čine vidí poškodenie jednej osoby inou osobou, nie útok na štát (poškodenie verejných záujmov).[18] K uvedeným dvom protichodným tendenciám pristupuje ešte aj prenikanie prvkov angloamerického právneho systému, nielen do súdneho procesu, ale v určitých alternáciách aj do vlastného prípravného konania, dokazovania. Kontradiktórnosť a zásada „rovnosti zbraní“ sa stále viac prenáša aj do trestno-procesných ustanovení.[19] Odborná literatúra a zástancovia týchto nových inštitútov sa vo svojich štúdiách v minulosti zmieňovali v danej súvislosti zväčša len o súdnom konaní. Moderná trestno-právna literatúra, osobitne niektoré učebnice trestného práva procesného sa vo svojich statiach zaoberajú aj prvkami kontradiktórnosti v prípravnom konaní.[20] Protichodné právne doktríny, nové trestno-právne inštitúty, ako aj zásada „rovnosti zbraní“ vnášajú do teórie dokazovania rôzne názory na priebeh prípravného konania, alternatívy možností procesných postupov, z čoho v praxi môžu vznikať výkladové problémy, preto sa tieto témy stali v súčasnosti v teórii aj praxi nosnými.

Teória dokazovania sa jednoznačne nevysporiadala napr. so skutočnosťou, že právo obstarávať dôkazy majú aj strany, so súčinnosťou strán pri dokazovaní, s navrhovaním vykonať dôkazný prostriedok stranou, s prezenciou dôkazného prostriedku, ktorý obstarala napr. strana konania.[21] Osobitný právny problém nastáva v prípade, ak vznikla situácia, že dôkazný prostriedok bol obstaraný porušením zákona. Problém nastáva aj s hodnotením dôkazov obstaraných

---

[14] Valašik, M.: Obhajoba v rekodifikovanom trestnom práve procesnom. In: Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21.4.2008. Bratislava, BVŠP, 2008, s. 244 – 245.

[15] Viktoryová, J., Blatnický, J.: Dokazovanie verzus súkromné osoby. In: Zborník. Aktuálne problémy práva a ekonómie a možnosti ich rozvoja v priestore Európskej únie. Medzinárodná vedecká konferencia. Bratislava, Akadémia PZ, 2008, s. 24 – 34.

[16] Valašik, M.: Obhajoba v rekodifikovanom trestnom práve procesnom. In: Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21.4.2008. Bratislava, BVŠP, 2008, s. 244 – 247.

[17] Čentéš, J. a kol.: Trestný zákon. Veľký komentár. Bratislava, Eurokódex, 2013, s. 468 – 471.

[18] Klátik, J.: Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, 2010, s. 25.

[19] Viktoryová, J., Blatnický, J.: Prvky kontradiktórnosti v dokazovaní. In: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. 3. ročník interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, zborník príspevkov. Bratislava, Akadémia PZ, 2015, s. 300 – 304.

[20] Šimovček, I. a kol.: Trestné právo procesné. Plzeň, Aleš Čeněk, 2011, s. 47 – 48.

[21] Viktoryová, J.: Teória dokazovania. Bratislava: Akadémia PZ, 2006, s. 25 – 26. Nett, A.: Plody z otráveného stromu. Brno, PF MU, 1997.

nedovoleným spôsobom súkromnými osobami. Odpovede na naznačené problémy nenájdeme ani v teórii a ak áno, tak len čiastkové, a ani v judikatúre, ktorá by jednoznačne zaujala stanovisko k prípustnosti takto získaného dôkazu.[22]

Všeobecne platí pravidlo, že o nezákonný dôkaz ide len vtedy, ak boli ustanovenia zákona porušené v štádiu vykonávania dôkazov. Zo zásady zisťovania skutkového stavu veci vyplýva, že orgán činný v trestnom konaní a súd má povinnosť objasniť skutkový stav veci všetkými dosiahnuteľnými dôkazmi. Otázkou, ako bol dôkazný prostriedok získaný sa orgán činným v trestnom konaní a súd zaoberá až pri previerke a hodnotení dôkazov. Je potrebné rozlišovať medzi porušením zákona osobou, ktorá zákon porušila pri získaní dôkazu a medzi vykonaním dôkazu orgánom činným v trestnom konaní. Za porušenie zákona pri obstaraní dôkazu nesie zodpovednosť osoba, ktorá zákon porušila.

Orgán činný v trestnom konaní a súd môže používať pri vyhľadávaní dôkazov jedine také metódy kriminalistiky, ktoré neodporujú zákonu a také procesné postupy, ktoré sú upravené v zákone.

Predmetom vedeckej diskusie sa stala aj problematika prípustnosti dôkazov, resp. ich neprípustnosti. Časť odbornej komunity sa prikláňa k názoru, že by bolo vhodné taxatívne vymedziť spôsoby získania a vykonávania dôkazov, ktoré by mali za následok ich neprípustnosť pre rozhodnutie. Iní právni teoretici idú v týchto úvahách ešte ďalej a navrhujú, aby v Trestnom poriadku boli výslovne uvedené prípady, kedy sa zakazuje použitie určitého druhu dôkazu formou vylúčenia takéhoto dôkazu na základe neprípustnosti.[23]

Závažný vedecký problém v súčasnosti predstavujú aj chyby v dokazovaní, či v procesných úkonoch.

Hodnotenie vierohodnosti a pravdivosti dôkazov predstavuje vlastnú syntetickú časť hodnotenia.[24] Na základe analýzy poznatkov o prameni dôkazu, o závažnosti skutočností vyplývajúcich z dôkazov, o ich súvislosti a nadväznosti na iné skutočnosti a dôkazy, o ich súlade s poznatkami praxe a vedy sa získava obraz o skutočnosti, ktorá je predmetom dokazovania. Zásada voľného hodnotenia dôkazov je tvorená na vnútornom presvedčení príslušného orgánu činného v trestnom konaní a súdu, ktoré však nie je prejavom jeho ľubovôle alebo slobody, ale utvára sa prísne logicky na základe zákonov a iných právnych predpisov, pričom sa opiera o právne vedomosti, o všestranné, hlboké a logické zhodnotenie dôkazov a ich vzájomných súvislostí, s prihliadnutím ku všetkým okolnostiam prípadu.[25] Nezastupiteľné miesto pri hodnotení dôkazov na základe uvedeného nesporne má znalosť logiky a jej aplikácia v praktickej činnosti. Logike bude potrebné v naznačených súvislostiach venovať aj naďalej zvýšenú pozornosť.[26]

Existujúce právne problémy v dokazovaní jednoznačne poukazujú na potrebu prikročiť k novej koncepčnej úprave dokazovania a neriešiť daný stav len čiastkovými novelizáciami bez zaväzujúcich výkladových pravidiel.

Vedecké problémy existujúce - zhrnutie	Vyhľadávanie dôkazov
	Obstaranie dôkazov
	Procesné chyby v dokazovaní
	Prípustnosť dôkazov

[22] Viktoryová, J., Blatnický, J.: Dokazovanie – zmätok alebo riešenie. In: Predsúdne konanie. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 25.9.2008. Bratislava, Akadémia PZ, 2008, s. 176 – 188.

[23] Viktoryová, J., Blatnický, J.: Neúčinnosť dôkazov vo vyšetrovaní. In: Trestno právne a kriminalistické aspekty dokazovania. Zborník vedeckých oznámení z 1. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie zo dňa 13.3.2015. Praha, Vysoká škola finančná a správna, 2015, s. 8 – 17.

[24] Viktoryová, J. – Blatnický, J.: Hodnotenie dôkazov v ustanoveniach Trestného poriadku. In: Aktuálne otázky trestného zákonodarstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et mult. Dr. h. c. k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19.1.12 na Fakulte práva PEVŠ v Bratislave. Bratislava, Eurokódex 2012, s. 275 – 282.

[25] Šámal, P. a kol.: Prípravné konanie trestné. Praha, C.H.Beck, 2003, s. 70.

[26] Porada, V. a kol.: Kriminalistika – teória, metódy, metodológia. Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2014, s. 336.

	Prienik prvkov angloamerického právneho systému do kontinentálneho právneho systému. Názorový stret trestajúcej a obnovujúcej spravodlivosti.
	Logika v dokazovaní – kritérium vierohodnosti a pravdepodobnosti
	Nová koncepčná právna úprava dokazovania

Vedecké problémy prognózované

Značnú pozornosť v budúcnosti si vyžiada definovanie a vyšpecifikovanie niektorých nových pojmov a kategórií v dokazovaní, ako napríklad:

- použitie donútenia pri získaní inkriminovaného vyhlásenia,
- dôkaz inkriminačného charakteru,
- nespoľahlivý dôkaz,
- utajenie dôkazu,
- dôkaz získaný nátlakom alebo iným nevhodným spôsobom,
- určenie hraníc nevyhnutných na zabezpečenie dôkazu,
- správanie a dôveryhodnosť svedka ako jeden z atribútov prípustnosti dôkazu,
- neštandardné spôsoby výpovede,
- nepravdivá výpoveď z dôvodu nepríjemného správania policajného dôstojníka voči vypočúvanému,
- dôležitý dôkaz,
- autenticita dôkazu,
- kvalita dôkazu,
- vykonávanie efektívneho vyšetrovania,
- anonymná svedecká výpoveď,
- vylákaný dôkaz,
- nátlakové vyšetrovacie techniky,
- triky a lsti v dokazovaní,[27]
- prípustnosť dôkazov.

Nastolené nové pojmy a kategórie prináša do Teórie dokazovania okrem anglo-amerického vplyvu aj judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva. Ustálená teória, ktorej základné pojmy nepodliehali zmenám celé desaťročia sa bude musieť vymedziť voči novým pojmom, kategóriám a postupom v dokazovaní a bude musieť zaujať k ním právne relevantné stanoviská.[28]

Teória, procesná prax a legislatíva sa budú musieť zaoberať aj problémovými otázkami spojenými s novým kontradiktórnym konaním v procese dokazovania. Do pravidiel kontinentálneho dôkazného práva boli vnesené niektoré prvky najmä amerického common law, niekedy bez vzájomného zosúladenie, prípadne výkladu ďalších súvislostí, ktoré môže priniesť trestno-právna prax. Uvedený stav do značnej miery spôsobuje dnešnú názorovú nejednotnosť v oblasti dokazovania, hlavne v postupoch dokazovania. Prejavuje sa to napríklad pri kritériu prípustnosti dôkazu, kde jeho základ tvorí zákonnosť jeho získania. V odbornej verejnosti sa na túto tému vedie rozsiahla a dlhodobá diskusia, ktorá neprináša jednotiace závery. Neponúka ich ani legislatíva. Jedna skupina odborníkov zastáva názor, že nie každá nezákonnosť znamená aj neprípustnosť dôkazu. Druhá skupina zastáva opačné tvrdenie, že každý dôkaz získaný porušením základného procesného práva ako aj dôkaz z neho odvodený je neplatný.[29]

[27] Viktoryová, J., Blatnicky, J., Kočan, Š.: Úskoky a lži vo vyšetrovaní. In: Rekodifikovaný TZ a TP – analýza poznatkov z teórie a praxe. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 9.2.11 na Fakulte práva PEVŠ v Bratislave konanej pod záštitou prezidenta SR J.E. pána doc. JUDr. Ivana Gašparoviča, CSc. Bratislava, Eurokódex 2011, s. 207 – 217.

[28] Viktoryová, J., Blatnický, J.: Dokazovanie v európskom kontexte. In: Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. apríla 2008. Bratislava, BVŠP, 2008, s. 250 – 267.

[29] Šimovček , I.: Rekodifikácia trestného práva z pohľadu dokazovania v trestnom konaní. In: Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21.4.2008. Bratislava, BVŠP, 2008, s. 236.

Otázky vyvoláva aj zavedenie kontradiktórnosti v dokazovaní, v akom pomere zasahujú jeho prvky do prípravného konania a do akej miery ovplyvňuje konanie pred súdom. V akom rozsahu je súdna prax pripravená na súperenie procesných strán.[30]

Pozornosť v pripravovaných vedeckých projektoch bude nutné venovať aj otázkam rozsahu dôkazných prostriedkov v zmysle tých, ktoré sú vymedzené inými zákonmi než Trestným poriadkom. Tieto postupy nie sú dostatočne rozpracované na stránkach učebníc či monografií a pre trestno-právnu prax predstavujú naliehavý aplikačný problém.

Vedecké problémy prognózované - zhrnutie	Definovanie a špecifikácia nových pojmov v dokazovaní
	Vplyv európskej judikatúry
	Kontradiktórne konanie v procese dokazovania v prípravnom konaní
	Neprípustnosť dôkazov
	Dokazovanie na základe iných zákonov

Resumé

Katedra vyšetrovania na Akadémii Policajného zboru v Bratislave sa dlhodobo venuje Teórii dokazovania a z nej vyplývajúcim vedeckým problémom. Širokej odbornej verejnosti autori predkladajú vedeckú sumarizujúcu štúdiu, v ktorej poukazujú na najdôležitejšie vedecké problémy v procese dokazovania. Triedia ich na tri skupiny, a to vedecké problémy minulé, existujúce a prognózované. Zdôrazňujú desaťročia prebiehajúcu odbornú diskusiu k rôznym vedeckým problémom, ktorá neraz neviedla k zaväzujúcemu stanovisku. V minulosti v dokazovaní, v horizonte rokov 1996 až 2010 rezonovali v teórii a praxi najmä tieto vedecké problémy, a to vymedzenie pojmu pravda v trestnom konaní, ďalej problém istoty dokazovania, zapracovanie etických aspektov do teórie dokazovania a nepravdivé priznania v dokazovaní, ktoré boli ovplyvnené motiváciou obvineného. Medzi existujúce vedecké problémy Teórie dokazovania zaraďujeme otázky súvisiace s vyhľadávaním dôkazov, obstarávaním dôkazov, s procesnými chybami v dokazovaní a s prípustnosťou dôkazov. Rekodifikácia trestného práva procesného priniesla so sebou témy spojené s prienikom prvkov angloamerického právneho systému do kontinentálneho právneho systému a názorový stret trestajúcej a obnovujúcej spravodlivosti. Osobitné miesto v diskusiách pripadlo hodnoteniu dôkazov, využívaniu logiky v dokazovaní a návrhom novej koncepčnej právnej úpravy dokazovania. Teória dokazovania nezotrváva len v problémoch súčasnosti, ale do budúcnosti prognózuje okruhy problémov, ktorým bude potrebné venovať náležitú pozornosť, pôjde najmä o definovanie a špecifikáciu nových pojmov v dokazovaní, o vplyv európskej judikatúry na vnútroštátny proces dokazovania, o prenikanie kontradiktórneho konania aj do dokazovania v prípravnom konaní, o neprípustnosť dôkazov a dokazovanie na základe iných zákonov.

Resume

Department of investigations at the Police Academy in Bratislava has long been concentrating on theory of evidence and the resulting scientific issues. Wide professional public summarizing the authors present a scientific study that highlights the major scientific issues in the process of inquiry. Sort them into three groups, and the scientific problems of the past, present and forecasted. They emphasize decades of ongoing legal debate on various scientific issues, which often does not lead to bind the statement. In the past, of evidence, in the period 1996-2010 resonated in theory and practice, especially those scientific problems and the definition of truth in criminal proceedings further problem certainty of evidence, incorporating ethical concerns into theories of evidence and false confessions in evidence which were affected motivation of the accused. Among the problems existing

[30] Viktoryová, J., Blatnický, J.: Prvky kontradiktórnosti v dokazovaní. In: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. 3. ročník interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, zborník príspevkov. Bratislava, Akadémia PZ, 2015, s. 305 – 308.

scientific theories of proof to put issues on the discovery of evidence of evidence, procedural errors in the taking of evidence and the admissibility of evidence. Recast criminal law has brought about topics related to the penetration elements of the Anglo-American legal system to continental legal system and an ideological clash punishing and restoration of justice. A special place in the discussions fell evaluation of evidence in proving the use of logic and conceptual design of the new rules of evidence. The theory of proof does not remain only in trouble now, but the future projected range of issues that will need to pay particular attention might focus on the definition and specification of the new terms of investigation, the impact of European case law on the national process of proving the penetration of adversarial proceedings and to evidence in pre-trial, the inadmissibility of evidence and of proof under other laws.

Zoznam bibliografických odkazov

ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava, Eurokódex, 2013, 880 s., ISBN 978-80-8155-020-1.

HOLCR, K., PORADA, V. a kol.: *Policajné vedy. Úvod do teórie a metodológie*. Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, 242 s., ISBN 978-80-4380-329-2.

KATRIAK, M.: *Metódy a techniky sociologického výskumu*. Bratislava, VEDA, 1975, 267 s., 71-073-75.

KLÁTIK, J.: *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, 2010, 330 s., ISBN 978-80-8083-806-5.

MATHERN, V.: *Dokazovanie v čs. trestnom procese*. Bratislava, Obzor, 1984, 232 s., 65-019-84.

NETT, A.: *Plody z otráveného strom.,* Brno: Masarykova univerzita, 1995. 115 s. ISBN 80-210-1524-1.

PORADA, V. a kol.: *Kriminalistika – teória, metódy, metodológia*. Plzeň, Aleš Čeněk, s.r.o., 2014, 459 s., ISBN 978-80-7380-490-9.

ŠÁMAL, P. a kol.: *Prípravné konanie trestné, 2. doplnené a prepracované vydanie*. Praha, C.H.Beck, 2003, 1443 s., ISBN 80-7179-743-3.

ŠTAJGR, F.: *Poznámky k súčasným teóriám dôkazov v práve*. In: Štát a právo 13. Praha, Academia, 1967.

ŠIMOVČEK, I. a kol.: *Trestné právo procesné*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2011, 405 s., ISBN 978-80-7380-343-8.

ŠIMOVČEK , I.: *Rekodifikácia trestného práva z pohľadu dokazovania v trestnom konaní*. In: Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21.4.2008. Bratislava, BVŠP, 2008, 281 s., ISBN 978-80-89363-03-2.

VALAŠIK, M.: *Obhajoba v rekodifikovanom trestnom práve procesnom*. In: Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21.4.2008. Bratislava, BVŠP, 2008, 281 s., ISBN 978-80-89363-03-2.

VIKTORYOVÁ, J.: *Obvinený a komplex expiácie*. In: Policajná teória a prax. Roč. IV., č. 3, 1996.

VIKTORYOVÁ, J.: *Teória dôkazov a vyšetrovanie*. In: Policajná teória a prax. Roč. V., č. 2 – 3, 1997.

VIKTORYOVÁ, J.: *„Pravda“ v trestnom konaní*. In: Justičná revue. Roč. 49, č. 3, 1997.

VIKTORYOVÁ, J.: *Teória dokazovania*. Bratislava, Akadémia PZ, 2006, 120 s., ISBN 80-8054-367-4.

VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J.: *Dokazovanie – súčasnosť a smerovanie*. In: Teoretické a praktické problémy dokazovania – pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. k 80. narodeninám. Medzinárodná konferencia 15.12.2008. Zborník, BVŠP, Bratislava, 314 s., ISBN 978-80-893-63-17-9.

VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J.: *Dokazovanie verzus súkromné osoby*. In: Zborník. Aktuálne problémy práva a ekonómie a možnosti ich rozvoja v priestore Európskej únie. Medzinárodná vedecká konferencia. Bratislava, Akadémia PZ, 2008, 474 s., ISBN 978-80-8054-444-7.

VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J.: *Dokazovanie – zmätok alebo riešenie*. In: Predsúdne konanie. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 25.9.2008. Bratislava, Akadémia PZ, 2008, 202 s., ISBN 978-80-8054-454-6.
VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J.: *Dokazovanie v európskom kontexte*. In: Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. apríla 2008. Bratislava, BVŠP, 2008, 281 s., ISBN 978-80-89363-03-2.
VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J., KOČAN, Š.: *Úskoky a lži vo vyšetrovaní*. In: Rekodifikovaný TZ a TP – analýza poznatkov z teórie a praxe. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 9.2.11 na Fakulte práva PEVŠ v Bratislave konanej pod záštitou prezidenta SR J.E. pána doc. JUDr. Ivana Gašparoviča, CSc. Bratislava, Eurokódex 2011, 316 s., ISBN 978-80-89447-57-2.
VIKTORYOVÁ, J. – BLATNICKÝ, J.: *Hodnotenie dôkazov v ustanoveniach Trestného poriadku.* In: Aktuálne otázky trestného zákonodarstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et mult. Dr. h. c. k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19.1.12 na Fakulte práva PEVŠ v Bratislave. Bratislava, Eurokódex 2012, 289 s., ISBN 978-80-89447-63-3.
VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J.: Teória dokazovania – logika v dokazovaní. Bratislava, Akadémia PZ, 2015, 216 s., ISBN 978-80-8054-617-5.
VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J.: *Prvky kontradiktórnosti v dokazovaní*. In: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. 3. ročník interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, zborník príspevkov. Bratislava, Akadémia PZ, 2015, 367 s., ISBN 978-80-8054-636-6.
VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J.: *Neúčinnosť dôkazov vo vyšetrovaní*. In: Trestno právne a kriminalistické aspekty dokazovania. Zborník vedeckých oznámení z 1. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie zo dňa 13.3.2015. Praha, Vysoká škola finančná a správna, 2015, 236 s., ISBN 978-80-7408-112-5.

prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoryová, PhD.
JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD.
Katedra vyšetrovania
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
jana.viktoryova@minv.sk
jaroslav.blatnicky@minv.sk

SÚVISIACE VEDY, VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY

KRIMINOLOGICKÉ FAKTORY KRIMINALITY MLÁDEŽE VPLYVOM MASMÉDIÍ

JUDr. Dominika DANKOVÁ
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta UMB

Anotácia: *Hlavným cieľom príspevku je objasniť vplyv masmédií na kriminalitu mládeže. Pozornosť sa zameriava na vybrané elektronické masmédiá, konkrétne televíziu, internet a CD-ROM. V závere príspevku sú ponúknuté námety a odporúčania ako eleminovať možný negatívny vplyv masmédií na recipienta, a tým eliminovať priamy vzťah negatívneho dosahu televízie, internetu, CD-ROMu a rastu, resp. pretrvávania kriminality mládeže.*
Kľúčové slová*: Mládež, masmédiá, kriminalita.*

Annotation*: The main aim of this article is to clarify the influence of Mass Media on juvenile deliquency. The attention is focused on particular electronic Mass Medias, Television, Internet, CD-ROM. Article s final part presents proposals and recommendation how it should be possible to eliminate Mass Media s negative influence on recipients, thus to eliminate direct relationship between negative influence of Mass Media and tenacity of juvenile crime.*
Key words: *Youth, Mass Media, crime.*

Úvod

„Všetci televízni producenti sú kriminálnici. Vrátane mňa.“ (Ted Turner – zakladateľ CNN)

Výrok, ktorý bol pre mňa primárnym stimulom pre napísanie tohto príspevku. Som rodičom. Matkou dvoch maloletých detí, ktoré sa nepochybne v určitom veku zaradia medzi mládež. Pri pozorovaní toho, ako sa zatiaľ len jedno z nich díva na televízne vysielanie, prehliada webové stránky internetu, prezerá knihy, si dennodenne kladiem otázky: „Môžeme dôverovať masmédiám?“ „V akej miere sú resp. nie sú masmédiá zodpovedné za neustále pretrvávajúcu[1] kriminalitu mládeže?“

Na základe Národnej správy Slovenskej republiky k Štandardnému eurobarometru z jesene 2014 možno konštatovať, že jednotlivým médiám, či už ide o televíziu, rádio, tlač a internet, dôverujeme[2].

Masmédiá pôsobia na verejnosť, formujú verejnú mienku vrátane subjektívneho hodnotenia a úsudkov ľudí. Masové médiá nepozorovane prispôsobujú človeka požiadavkám systému , a to tak, že potláčajú kritické individuálne myslenie a podporujú integrujúce jednorozmerné myslenie[3]. Masmédiá plnia tri funkcie, a to funkciu informačnú, zábavnú a reklamnú[4]. Ak vieme, že médiá sú schopné ovplyvniť úsudok a hodnotenie človeka, je dôvodné domnievať sa, že správy a obrazy týkajúce sa kriminality, by mali byť divákovi prezentované spôsobom, ktorý v čo najmenšej miere vyvolá u neho negatívny účinok.

Kriminalita je negatívnym javom, ktorý ohrozuje harmonický vývoj spoločnosti[5]. Kriminalita je jav znepokojujúci, ktorý je premenlivý a neustále sa vyvíjajúci sa, ktorý reaguje na spoločenské zmeny. Spoločnosť je obzvlášť citlivá na informácie o trestných činoch v médiách. Niekedy mám pocit, že na jednej strane masmediálne spravodajstvo sa zameriava predovšetkým na zlo a tragédiu

---

[1] Zo Správy o trestnej činnosti na úseku trestnej činnosti mládeže a trestnej činnosti páchanej na mládeži v SR za rok 2014 spracovanej Prezídiom policajného zboru v Bratislave vyplýva, že mládež aj v roku 2014 spáchala najviac skutkov majetkovej kriminality 2699 trestných činov, za ktorými nasleduje početná skupina násilných trestných činov v počte 1499.

[2]Na Slovensku najviac dôverujú rádiám – 66%. Na druhej priečke sú televízie, dôveruje im 59% respondentov. Tlači dôveruje 53% respondentov, čo je voči priemeru EÚ28 vyššia dôvera o 10 percentuálnych bodov. Internetu dôveruje najmenej respondentov – 47%.

[3] DRGONEC, J. *Základy masmediálneho práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s. 42.

[4] VESECKÁ, R., CHROMÝ, J. *Kriminalita, veřejnost a média. Problémy, o nichž se příliš (ne) mluví*. Praha: LINDE PRAHA, 2009, s. 13.

[5] DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia*. 2 rozšírené vydanie. Plzeň: Vydavetelství a nakladatelství Aleš Čenek, s.r.o., 2011, s. 57.

a na strane druhej, sú niektorí jedinci týmto úplne fascinovaní. Nedá mi v tejto súvislosti nespomenúť proces mediálnej „celebrity“ M. Č., ktorý bol v určitom čase predmetom správ každého televíznemu kanálu. S napätím sme sledovali, ako sa bude jeho

„osud“ vyvíjať a neviem, či sa v tej chvíli niekto zamýšľal nad tým, že tento pán môže byť v budúcnosti inšpiráciou pre mnohých nádejných delikventov. Jeho spôsob konania bol do detailov analyzovaný a som presvedčená, že z týchto detailov by sa dala spracovať podrobná „príručka“ vhodná pre každého, kto by o ňu prejavil záujem.

Pri oznamovaní informácií o trestnom konaní v masmédiách existujú určité hranice. Zákonné ako i hranice etické alebo inak také, ktoré pomôžu novinárovi pripravujúcemu článok o trestnom konaní, o trestnom čine určiť, čo by bolo vhodné resp. nevhodné v masmédiách predstaviť. Keďže masmédiá výrazne pôsobia na formovanie a formulovanie názorov verejnosti tým, že svoje názory, niekedy opodstatnené, overené a odôvodnené, inokedy laické a zbrklé, či dokonca nezmyselné a vymyslené podsúvajú verejnosti nielen na vysvetlenie udalostí pútajúcich jej záujem, ale aj na to, aby podľa svoj ho uváženia upútali záujem verejnosti na konkrétne udalosti a iné udalosti aby podržali mimo záujmu verejnosti[6], mali by osobitný zreteľ klásť na mravnostnú a násilnú kriminalitu, pretože v týchto prípadoch, reaguje verejnosť citlivejšie.

1 Výklad pojmov

V tejto časti považujem za nutné vysvetliť pojmy, s ktorými sa čitateľ príspevku bude v celom obsahu stretávať a poznanie ktorých, je podľa môjho názoru, nevyhnutné k lepšiemu porozumeniu jeho podstaty.

Mládež je multidisciplinárny pojem, ktorým sa zaoberá sociológia, psychológia ako aj trestné právo. Súčasná sociológia vymedzuje mládež ako dynamickú sociálno-demografickú skupinu charakterizovanú svojimi biologickými, sociálno-ekonomickými a psychologickými rysmi a vlastnosťami, hodnotovou orientáciou podmienenou charakterom sociálnych vzťahov v spoločnosti. Pomenovanie mládež teda najčastejšie označuje ľudských jednotlivcov, ktorí už približne ukončili telesný a duševný vývin dieťaťa, ale ešte nedosiahli stav dospelosti.[7]

Z pohľadu forenznej psychológie dieťa ranného a predškolského veku (0 – 6 rokov) neprichádza do úvahy ako páchateľ činov, ktoré by mohli byť v dospelom veku hodnotené ako úmyselné trestné činy. Ich rozumové, rozpoznávacie a ovládacie schopnosti nie sú na takej úrovni, aby dokázali rozlíšiť, čo sa môže a čo nie. Dieťa v mladšom školskom veku (6 – 10 rokov) si nástupom do školy podstatne rozširuje sociálny priestor a získava dôležité sociálne spôsobilosti. Výrazne sa zvyšujú nároky na jeho sociálnu adaptabilitu. Práve z obdobia adaptácie na školské prostredie sú údaje o vážnych problémoch v správaní. Do veku 7 – 8 rokov dieťa pasívne preberá mravné normy na základe rešpektu a strachu z autorít[8]. Ďalším stupňom vývoja dieťaťa je obdobie staršieho školského veku (10 – 14 rokov), ktoré je obdobím pubescencie a nastupujúcej somatosexuálnej zrelosti. K citovému a sociálnemu dozrievaniu spravidla dochádza až neskôr. Pubescent sa v tejto fáze druhého vzdoru dostáva do častých konfliktov s rodičmi, učiteľmi a zároveň začínajú hrať dôležitú úlohu skupiny vrstovníkov. Z hľadiska psychosociálneho vývoja predstavuje druhú fázu obdobia dospievania fáza adolescencie (15. – 20. rok). Tieto vývinové fázy zakladajú dynamiku sociálnych vzťahov, sociálnej mobility, zvyšujúcich sa nárokov a očakávaní jednak na strane dospievajúcich, tak aj na strane dospelých.[9] Obdobie adolescencie je náročným obdobím pre dospievajúceho človeka, od ktorého sa očakáva, že začne byť zodpovedný za svoje konanie, ustojí nároky na neho kladené. Zjednodušene povedané, stane sa jedincom plne konfortným pre spoločnosť, a to i napriek svojmu presvedčeniu a rozumu. Nezriedka sa preto dostáva do konfliktu s okolím, zlyháva a uchyľuje sa k deviantnému prípadne až kriminálnemu správaniu.

---

[6] DRGONEC, J. *Základy masmediálneho práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009, s.41.
[7] BAKOŠOVÁ, E. a kol. *Úvod do sociológie práva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1991, s. 42.
[8] HERETIK, A. *Základy forenznej psychológie*. Bratislava: SPN, 1993, s.68.
[9] VRÁBLOVÁ, M. *Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestnej činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, s.r.o., 2012, s. 24.

Z hľadiska trestného práva je nutné konštatovať, že trestné právo pozná pojem mládež, ale bližšie ho nevymedzuje. Veková kategória mládeže je v trestnoprávnej literatúre vymedzená viacerými pojmami, a to dieťa, mladistvý a osoby blízke veku mladistvým. S týmito pojmami je možné stretnúť sa v skutkových podstatách niektorých trestných činov.

Masmédiá sú fenoménom, ktorý zaujíma viac odvetví spoločenských vied. Zaoberá sa nimi sociológia, politológia, história, politická psychológia. Svoje miesto majú aj v acqui communitaire a jeho EU media policy. Informácie hromadného použitia sa získavajú, využívajú, vymieňajú a uschovávajú dvoma základnými spôsobmi. Jeden predstavujú počítače a počítačové siete, v ktorých sa hodnota informácií znásobuje množstvom údajov získaných o jednom subjekte a v ktorých informácie slúžia na množstvo činností prebiehajúcich spravidla mimo pozornosti verejnosti. Informácia uschovaná v počítači sa spravidla nesubjektivizuje. Druhý spôsob predstavuje využívanie informácií „ na očiach verejnosti". Tento spôsob sa realizuje prostredníctvom tlače, rozhlasu, televízie a ďalších technických vymožeností nazývaných „hromadné informačné prostriedky"[10].

Masmédiá[11] sú prostriedky masového prenosu informácií medzi obyvateľstvo (tlač, rozhlas, TV, film, počítačové siete). Masmédiá (masovokomunikačné prostriedky) možno rozdeliť do niekoľkých skupín:

1. elektronické médiá – televízia, rozhlas, video, počítačové komunikačné siete (internet), CD-ROM,
2. tlačové (printové) médiá – denná tlač, časopisy, knihy, letáky a pod.,
3. vonkajšie – billboardy, plagáty a pod.

2 Vplyv vybraných masmédií na kriminalitu mládeže

Na nasledujúcich stranách sa pokúsim objasniť možný vplyv vybraných elektronických masmédií (televízia, internet, CD – ROM – počítačové hry) na kriminalitu mládeže.

Televízia má v porovnaní s ostatnými masmédiami výnimočné postavenie v tom, že spája v sebe individuálne výhody každého z nich. Televízia je okrem iného významným prostriedkom masovej informácie. Šíri publicistické a umelecké diela, sprostredkúva, podnecuje, organizuje a realizuje ich tvorbu. Televízia je kultúrnou inštitúciou prezentujúcou sa predovšetkým spojením publicistiky a dramatiky. Šíri informácie vo forme faktov a fikcie s prímesou estetiky a dokumentu.

Názory na televíziu sú rozdielne. Našli by sa skeptici aj optimisti. Problematika účinkov mediálneho násilia na deti a dospievajúcich sa stala počas niekoľkých rokov jednou z nasledovanejších tém. Odborníci zaoberajúci sa touto otázkou hľadajú relevantnosť medzi násilím objavujúcom sa v mediálnych výstupoch a násilným správaním jednotlivcov. Producenti odmietajú poplašné volania rodičov, lekárov, vychovávateľov, sociológov , aj ich neustále výstrahy pred negatívnymi dôsledkami na deti, tak na fyzickej ako aj psychickej rovine. Podľa nich ani nie je isté, či zlé predstavenie (násilie, nemorálnosť, vulgárnosť, a pod.) majú nejaký vplyv na diváka...[12]

Mnohé štúdie ukázali, že mediálne násilie má účinky na agresívne správanie detí a dospievajúcich. Ak je divák krátkodobo vystavený účinkom mediálneho násilia, môže to ovplyvniť agresívne myšlienky, city a správanie. Dlhodobejšie vystavovanie divákov násilným obsahom môže vyústiť do rozvoja a posilnenia poznatkových štruktúr spojených s agresiou. Tieto poznatkové štruktúry zahŕňajú bdelosť voči nepriateľovi, agresívne skutky voči iným, očakávania, že iní sa budú správať agresívne, pozitívne postoje k použitiu násilia a presvedčenie, že násilné riešenia sú účinné a primerané[13]. Opakované vystavenie divákov názorným scénam zobrazujúcim násilie je predpokladom následnej desentizácie[14].

---

[10] DRGONEC, J. *Tlačové právo na Slovensku*. Bratislava: Archa, 1995, s. 6 – 7.
[11] DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia*. 2 rozšírené vydanie. Plzeň: Vydavetelství a nakladatelství Aleš Čenek, s.r.o., 2011, s. 272.
[12] BEROU, L. *Negatívne pôsobenie televízie na deti*. Paris: Avenir de la Culture- association declarée, 2000, s. 7.
[13] MESÁROŠOVÁ, B. Vplyv mediálneho násilia na prežívanie divákov. In: *Sociálna prevencia*, 1/2010, s. 18
[14] Desentizáciu možno definovať ako zníženú emocionálnu respozivitu na negatívne a averzívne stimuly po ich opakovanej expozícii.

Niektorí autori sú rovnako presvedčení, že násilie odpozorované v televízii má tendenciu zvyšovať delikvenciu a kriminalitu. Vysielanie so scénami agresivitu „nevytvára“, avšak pomáha prerásť jej zárodkom v násilné správanie.[15] Nemorálne obrazy spôsobujú zároveň stratu zmyslu pre mravnosť, ktoré môže siaha[16]ť až k sexuálnemu zločinu. Štúdie autora z USA preukázali, že dramatizácia scén sexuálnej agresivity provokuje napodobňujúce správanie, ktoré môže vyústiť až v znásilnenie.

V rámci analýzy vysielania troch slovenských televíznych staníc – TV Markíza, TV JOJ a STV 1 sa len počas jedného týždňa odprezentovalo spolu 1 026 násilných scén (čo predstavuje 3,5 násilných epizód za hodinu), 2 381 symbolov násilia, 1 433 prejavov násilného správania (týranie, násilie na majetku) a 5 438 násilných činov (z toho 423 končiacich smrťou, 96 končiacich sa zranením, 1 141 prípadov fyzického násilia a 411 prípadov verbálnej agresie). Takto prezentované vzory zvyšujú riziko, že diváci sa priamo z obrazovky učia agresii, stávajú sa menej citlivými. [17]

U detí a mladistvých uvedené dôsledky platia o to viac, lebo prijímajú prezentáciu násilia bez kritického spracovania a len s ťažkosťami sú schopné negatívnemu pôsobeniu čeliť. Sledovanie televízie je deťmi a mladistvými vyhľadávané až do tej miery, že postupne nahrádza ostatné nielen voľnočasové aktivity.

V zahraničnej teórii môžeme nájsť veľké množstvo rôznych teórii pôsobenia televízneho násilia na divákov. Najviac sa spomínajú nasledujúce tri efekty. Efekt agresora – sledovaním násilia sa zvyšuje miera agresívneho správania, najmú sú napodobňované určité násilné činy. Efekt obete – u diváka sa posilňuje obava, že sa stane obeťou násilného trestného činu, a je vyvolávaná nedôvera k okoliu. Efekt desenzibilácie – v dôsledku privykania na dávky násilia, ktoré divák prijíma, sa stáva viac bezohľadný a ľahostajný[18].

V poslednej dobe, ako všetci vieme, televízia akoby postupne uvoľňovala miesto ďalšiemu masívne sa rozvíjajúcemu, masmédiu, a tým je Internet. Ako veľké pozitívum internetu možno považovať okamžitú dostupnosť hľadanej informácie. Prostredníctvom internetu máme na dosah všetko a ihneď. Naneštastie aj najrôznejšie návody k páchaniu trestnej činnosti, stránky s nevhodným obsahom, propagujúcimi pornografiu, násilie, možnosť dohodnúť sa na samovražde a pod. Prostredníctvom internetu dochádza k páchaniu rôznych trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona, a to napr. rozširovanie detskej pornografie, podvodu, podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd, nebezpečného prenasledovania, neoprávneného nakladania s osobnými údajmi a pod. Približne 50 % mladých slovenských internetových používateľov nad 13 rokov využíva internet 1 až 3 hodiny denne. Slováci vo veku 13 – 22 rokov považujú internet za dôležitejší zdroj vedomosti než televíziu[19].

Na základe výskumov a analýz, ale aj osobných skúseností boli spracované zoznamy ohrození, ktoré vo vzťahu k deťom a mládeží prináša internet. Medzi najčastejšie ohrozenia a obavy vyplývajúce z internetu boli predovšetkým zaradené vyobrazenie hrubého násilia, návody na výrobu zbraní, násilnické sekty, „stalking“ (obsesívne prenasledovanie), šikanovanie, zneužívanie a útoky v reálnom živote, diskriminácia všetkých druhov, prejavy xenofógie, rasizmu a nenávisti, terorizmus, návody na výrobu drog, navádzanie na zločiny, samovraždy, ekonomické podvody a krádeže, virtuálne krádeže, „hacking“ (počítačová kriminalita), nelegálne „sťahovanie“, porušovanie autorského práva. [20]

Súčasná mladá generácia sa právom považuje za generáciu najviac napojenú na internet. Masívny záujem a rozvoj zaznamenávajú sociálne siete (Facebook, My Space, Twitter, Instagram a pod.). Komunikácia prostredníctvom týchto sietí je pomerne jednoduchá a nevyžaduje extrémnu

[15] BEROU, L. *Negatívne pôsobenie televízie na deti*. Paris: Avenir de la Culture–association declarée, 2000, s. 9.
[16] BEROU, L. *Negatívne pôsobenie televízie na deti*. Paris: Avenir de la Culture–association declarée, 2000, s.15
[17] MESÁROŠOVÁ, B. Vplyv mediálneho násilia na prežívanie divákov. In: *Sociálna prevencia*, 1/2010, s. 18.
[18] VESECKÁ, R., CHROMÝ, J. *Kriminalita, veřejnosť a média. Problémy, o nichž se příliš (ne) mluví*. Praha: Linde, 2009, s. 27.
[19] GAŠŠOVÁ, Z. Mládež v prostredí internetu. In: *Sociálna prevencia*, 1/2010, s. 13.
[20] SLÁVIKOVÁ, N. Význam mediálnej výchovy v prvej dekáde 21. storočia. In: *Sociálna prevencia*, 1/2010, s. 15.

námahu. Väčšina mladých ľudí veľmi rýchlo podľahne interaktívnych sociálnym kontaktom, akémusi fiktívnemu životu, ktorý prežívajú dokonca intenzívnejšie ako ten skutočný. Hry sprostredkované Facebookom sú obyčajne jednoduché, nevyžadujú od používateľov žiadne špeciálne schopnosti a je možné ich hrať aj počas vykonávanie bežných denných aktivít. Viaceré zahraničné štúdie poukazujú na vplyv on-line digitálnehohrania a videohier na rozvoj psychických porúch – depresívnej symptomatológie, zvýšeného rizika samovražedného konania, úzkostného prežívania a zneužívania psychoaktívnych látok. S problémovým hraním mládeže sa spája tiež množstvo ďalších negatívnych psychologických behaviorálnych a interpersonálnych dôsledkov – delikvencia a kriminálne správanie, školské problémy, narušené vzťahy v rodinách a medzi rovesníkmi.[21]

Záver

Dnešný život si len ťažko dokážeme predstaviť bez kontaktu s masovokomunikačnými prostriedkami. Výkon zamestnania, povolania, voľnočasových aktivít, občianskych i rodinných povinností by bol zrejme menej efektívny. Ak chce človek splniť všetky požiadavky, ktoré sa od neho očakávajú, je takmer jeho povinnosť prijímať informácie z týchto zdrojov.

Niektorí autori[22] uvádzajú dôvody, pre ktoré je možné pôsobenie masovokomunikačných prostriedkov len nepriamo a sporadicky ovplyvniť:

a) technická dokonalosť väčšiny masovokomunikačných prostriedkov umožňuje veľmi vierohodne simulovať skutočnosť,
b) masovo rozšírené médiá sú „všadeprítomné“ v priestore a čase,
c) vonkajšia atraktívnosť a formálna nezvyčajnosť predstavovaných produktov diváka silne priťahuje,
d) masmédiá veľmi účinne apelujú na naše zmyslové orgány.

V úvode príspevku som si položila otázku „V akej miere sú resp. nie sú médiá zodpovedné za neustále pretrvávajúcu kriminalitu mládeže?“ Môže mať prezentácia násilia, agresie, obscénny jazyk a pod. v masmédiách vplyv na mladého jedinca až do takej miery, že sa uchýli ku kriminálnemu správaniu? Jednoznačnú odpoveď nie je možné získať ani po preštudovaní dostupnej literatúry a výskumov, ktorých podotýkam na Slovensku je pomerne veľmi málo. Závisí to od toho, či sa zaradíme do skupiny spektikov alebo optimistov. Ja sa považujem za optimistického skeptika, a to potvrdia aj moje závery. Myslím, že všetci mi dáte za pravdu, ak poviem, že žiadny extrémy názor na danú tému, nie je výlučne správny. Pôsobenie negatívnych obrazov v masovokomunikačných prostriedkov na jednotlivca je individuálna záležitosť, a treba ju vnímať v celkovom kontexte aj iných faktorov. Rozhodujúci zrejme nie je ani tak obsah konkrétneho negatívneho obrazu, ako jeho príjemca so svojimi osobnostnými a charakterovými dispozíciami.

Je zrejmé, že televízia alebo internet môžu mať na recipienta tak negatívny ako i pozitívny vplyv. Masmédiá svojimi výstupmi na jednej strane vytvárajú proaktívne prostredie, na strane druhej poskytujú presné návody na trestnú činu, niekedy dokonca môžu spôsobiť prekážku v začatom procese odhaľovania trestného činu a jeho páchateľa.

Propagátori televízneho vysielania a zástancovia pozitívneho vplyvu internetu na jedinca tvrdia, že ich jediným cieľom je výchova publika. Iní zase tvrdia, že miera sledovanosti neodráža požiadavky publika. Divák nemá na výber. Pozerá sa na to, čo sa mu predkladá[23].

Je treba si zároveň uvedomiť, že súkromné elektronické masmédiá, vrátane súkromných televízií, sú právnické osoby, konkrétne obchodné spoločnosti[24]. Z toho vyplýva, že ich primárnym cieľom je dosiahnutie zisku. Preto aj programové vysielanie bude zostavené spôsobom, ktorý pritiahne k televízii čo najviac divákov a prinesie najvyšší profit. A ak bude divák vyhľadávať

[21] NÁBĚLEK, L. Hazardné hranie mládeže, internet a sociálne médiá. In: *Sociálna prevencia*, 1/2010, s. 16.
[22] KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, s. 130.
[23] BEROU, L. *Negatívne pôsobenie televízie na deti*. Paris: Avenir de la Culture–association declarée, 2000, s.8.
[24] V zmysle ust. § 55 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov je „obchodná spoločnosť právnickou osobou založenou za účelom podnikania.“

predovšetkým programy zobrazujúce agresiu, násilie, pornografiu a iné obrazy s možným negatívnym vplyvom na jeho osobu, súkromné televízie, domnievam sa, tento fakt, podporia, bez uvedomenia si fatálnych dôsledkov.

Pokiaľ ide o internet, deťom a mládeži nie je reálne možné zabrániť akémukoľvek prístupu k webovým stránkam s obsahom, ktorý by mohol mať negatívny vplyv na ich morálne hodnoty, pretože dostupnosť internetu je všadeprítomná. Je snáď v moci len tých najbližších vykonať aspoň minimálne opatrenie na blokovanie potenciálnych nebezpečenstiev. Ak však bude mať jedinec záujem a potrebu dostať sa k obsahu, o ktorý má záujem, cestu si za každých okolností nájde.

Úplné na záver si dovolím uviesť niekoľko podnetov a odporúčaní, ktoré by mohli byť užitočné pri snahách eleminovať negatívny vplyv elektronických masmédií na kriminalitu mládeže. V prvom rade je treba zabrániť sociálnej akceptovateľnosti negatívnych obsahov či už v televízii, na internete alebo CD-ROMe. Právny základ k naplneniu tohto námetu existuje[25].

Domnievam sa, že netreba z elektronických masmédií robiť démonov. Ich pozitíva dokážeme oceniť. Myslím si, že zobrazovanie a oslavovanie násilia, rasistické prejavy, šikanovanie pornografia a pod. nie je primárny stimul, ktorý by vo svojom dôsledku viedol k výrazným negatívnym odchylkám v správaní jedinca. Ako bolo v predošlom texte uvedené, pôsobenie vplyvu týchto negatívnych obrazov je skôr individuálna záležitosť a ide o zložitú súhru interpersonálnych a intrapersonálnych faktorov spolu s faktormi spoločenskými, legislatívnymi a inštitucionálnymi. Len účinná spolupráca všetkých ktorých sa to týka (rodina, škola, blízke okolie, štát) môže prispieť k vytvoreniu primeranej ochrany mládeže pred dôsledkami negatívneho vplyvu masmédií, a tým aj k znemožneniu negatívneho vplyvu masmédií na kriminalitu mládeže.

„Ak chceme deťom a mládeži vštepovať dobré návyky pre užívaní internetu a televízie, znamená to najčastejšie jednoducho elektroniku zhasnúť, pretože môžeme robiť niečo potrebnejšie, pretože si to žiada rešpekt vo vzťahu k druhým členom rodiny, a či preto že stále pozeranie televízie a internetu je škodlivé. Rodičia, ktorí zo zvyku a dlhodobo používajú televíziu a internet ako „elektronickú pestúnku“, opúšťajú pozíciu, ktorá im patrí: byť prvými vychovávateľmi svojich detí“. (Ján-Pavol II)

Resumé:

Na základe Národnej správy Slovenskej republiky k Štandardnému eurobarometru z jesene 2014 možno konštatovať, že jednotlivým masmédiám, či už ide o televíziu, rádio, tlač a internet, dôverujeme. Masmédiá pôsobia na verejnosť, formujú verejnú mienku vrátane subjektívneho hodnotenia a úsudkov ľudí. Masmédiá plnia tri funkcie, a to funkciu informačnú, zábavnú a reklamnú. Názory na vplyv masmédií na kriminalitu mládeže sú rozdielne. Pozitíva, medzi ktoré predovšetkým patria prehľad o spoločenskom dianí, okamžitá dostupnosť informácii, aktuálnosť informácií a pod. oceňujeme v každodennom živote. Mnohé štúdie však ukázali, že mediálne násilie má účinky na agresívne správanie detí a dospievajúcich. Ak je divák krátkodobo vystavený účinkom mediálneho násilia, môže to ovplyvniť agresívne myšlienky, city a správanie. V zahraničnej teórii môžeme nájsť veľké množstvo rôznych teórii pôsobenia televízneho násilia na divákov. Najviac sa spomínajú nasledujúce tri efekty. Efekt agresora – sledovaním násilia sa zvyšuje miera agresívneho správania, najmú sú napodobňované určité násilné činy. Efekt obete – u diváka sa posilňuje obava, že sa stane obeťou násilného trestného činu, a je vyvolávaná nedôvera k okoliu. Efekt desenzibilácie – v dôsledku privykania na dávky násilia, ktoré divák prijíma, sa stáva viac bezohľadný a ľahostajný.

[25] Odporúčanie č. CM/Rec (2009) 5 o opatreniach na ochranu detí pred škodlivým obsahom a správaním a na podporu ich aktívnej účasti v novom informačnom a komunikačnom prostredí. Odporúčanie č. 1882 (2009) o podpore internetových a on-line mediálnych služieb vhodných pre maloletých, v ktorom sú členské štáty Európskej únie vyzvané, aby v oblasti ochrany detí a rovnocenných príležitostí v spolupráci s internetovým priemyslom a organizáciami občianskej spoločnosti propagovali verejné štandardy kvality a hodnotenie internetových a on-line mediálnych služieb vhodných pre neplnoletých. Odporúčanie ďalej zdôrazňuje potrebu s podporou sociálnych inštitúcii pre rodiny a školy pripravovať rodičov, aby sa dokázali vyrovnávať s výzvami internetu.

Pôsobenie vplyvu týchto negatívnych obrazov je skôr individuálna záležitosť a ide o zložitú súhru interpersonálnych a intrapersonálnych faktorov spolu s faktormi spoločenskými, legislatívnymi a inštitucionálnymi. Účinná spolupráca všetkých ktorých sa to týka (rodina, škola, blízke okolie, štát) môže prispieť k vytvoreniu primeranej ochrany mládeže pred dôsledkami negatívneho vplyvu masmédií, a tým aj k znemožneniu negatívneho vplyvu masmédií na kriminalitu mládeže.

Resume:

Slovak republic's Standard Eurobarometer National survey, from Autumn 2014, shows a certain level of trust toward massmedia, such as press, radio, internet or tv broadcast.

Mass Media influences a society, forms public opinion including subjective judgement and civic reasoning. Mass Media performs three functions, informational, entertaining and advertising. There are diferent opinions on juvenile deliquency. Assets, such as general overview of social process, imediate access to information are appreciated in everyday life. Many surveys revealed that media violence initiates agressive behavior of children and adolescents. Once the viewer is exposed to media brutality, even short term, it can affect his agressive mind, behavior and feelings. We can find, in foreign publications, many different theories of how tv violence influences viewers. Most frequently mentioned are three following effects. Effect of aggressor – by viewing brutslity a level of sgresive behavior is increased, in particular some violent crimes. Effect of victim – viewers grow fear that they can become victims of crime and distrust toward the community is aroused. Effect of destabilization – due to the fact that viewer accustoms himselves to doses of violence he becomes careless and lethargic. Impact of these negative projections is rather individual matter, we are dealing with complex interaction of interpersonal and intrapersonal factors together with social, legislative and institutional factors. Effective cooperation of concerned parties, such as family, school, state and community, can assist the creation of reasonable prevention of youth from negative influence from Mass Media, thus restrains negative impact of Mass Media on juvenile deliquency.

Zoznam bibliografických odkazov:

BAKOŠOVÁ, E. a kol. *Úvod do sociológie práva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1991. ISBN: 978-80-223035-18

BEROU, L. 2000. *Negatívne pôsobenie televízie na deti*. Paris: Avenir de la Culture – association declarée, 2000.

DIANIŠKA, G. a kol. 2011. *Kriminológia*. 2 rozšírené vydanie. Plzeň: Vydavetelství a nakladatelství Aleš Čenek, s.r.o., 2011. ISBN: 978-80-7380-344-5

DRGONEC, J. 2009. *Základy masmediálneho práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN: 978-80-89363-04-9

GAŠŠOVÁ, Z. Mládež v prostredí internetu. In: *Sociálna prevencia*, 1/2010. ISSN:1336-9679

HERETIK, A. *Základy forenznej psychológie*. Bratislava: SPN, 1993. ISBN: 978-80-89322-00-8

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-383-3

MESÁROŠOVÁ, B. Vplyv mediálneho násilia na prežívanie divákov. In: *Sociálna prevencia*, 1/2010. ISSN: 1336-9679

NÁBĚLEK, L. Hazardné hranie mládeže, internet a sociálne médiá. In: *Sociálna prevencia*, 1/2010. ISSN: 1336-9679

SLÁVIKOVÁ, N. Význam mediálnej výchovy v prvej dekáde 21. storočia. In: *Sociálna prevencia.* 1/2010. ISSN: 1336-9679

VESECKÁ, R., C.HROMÝ, J. 2009. *Kriminalita, veřejnost a média. Problémy, o nichž se příliš (ne) mluví*. Praha: LINDE PRAHA, 2009. ISBN:978-80-7201-772-0

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

Odporúčanie č. CM/Rec (2009) 5 o opatreniach na ochranu detí pred škodlivým obsahom a správaním a na podporu ich aktívnej účasti v novom informačnom a komunikačnom prostredí.

Kontaktné údaje:
JUDr. Dominika Danková
Externá doktorandka
Právnická fakulta UMB
Referát doktorandského štúdia
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica

0917 510 195
dankova.dominka@gmail.com

POROVNÁVACIA KRIMINOLÓGIA A TRESTNÁ POLITIKA[1]

prof. PhDr. Gustáv DIANIŠKA, CSc.
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave

doc. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

Anotácia: *Autori článku rozoberajú problematiku dvoch aktuálních a rozvíjajúcich sa fenoménov: porovnávacej kriminológie a trestnej politky. Na pozadí spolupráce trestného práva a kriminológie analyzujú ich vzťah, špecifikujú ich vzájomné prieniky a poukazujú na možnosti vzájemného obohacovania. Zvýrazňujú úlohu metódy komparácie v kriminológii, ako aj potrebu porovnania kriminality a jej kontroly v medzinárodnom meradle. Na základe komparácie modelov restoratívnej justície v zahraničí hľadajú uplatňovanie prvkov tejto justície v programových vyhláseniach piatich slovenských vlád. Uplatňovanie týchto prvkov je v trestnej politike nedostatočné. Autoru článku preto naznačujú možné trendy trestnej politky vo sfére restoratívnej justície a ukladania alternatívnych trestov.*
Kľúčové slová: *porovnávacia* ***k****riminológia, trestná politika, programové vyhlásenia vlády, restoratívna justícia, alternatívne tresty.*

Annotation: *Authors of the article deals with the issue of two current and emerging phenomena: comparative criminology and criminal policy guidelines. Against the background of cooperation criminal law and criminology analyze their relationship, specifying their mutual intersections and points to the possibilities of mutual enrichment. Highlight the role of the comparative method in criminology, as well as the need for a comparison of crime and its control internationally. Based on comparison of models of restorative justice abroad seeking the application of the elements of the judiciary in the program declaration of the five Slovak governments. The application of these elements is insufficient in criminal law policy. Article authors therefore suggest a possible trend of criminal policy guidelines in the field of restorative justice and the imposition of alternative sentences.*
Keywords: *comparative criminology, criminal policy of the government program, restorative justice, alternative punishments.*

Úvod

Pri úvahách o téme, porovnávacia kriminológia a trestná politika, vychádzajú autori z dominantných vzťahov kriminológie a trestného práva. Súčasná prax potvrdzuje že trestné právo a kriminológia sa navzájom veľmi potrebujú. Pregnantne vyjadruje túto potrebu dnes už klasická veta: trestné právo bez kriminológie je slepé a kriminológia bez trestného práva bezbrehá. O múdrosti tejto vety sa autori tohto článku presvedčili v procese dlhodobej a úspešnej kooperácie pri riešení kriminologických a trestnoprávnych obsahov, rozvíjajúcich predmet kriminológie ako i problémy trestného práva.

Vzťahy medzi všeobecnou kriminológiou a špeciálnou (osobitnou) časťou kriminológie môžu mať aj podobu vzťahu jej teórie s aplikovanými disciplínami. V kriminologickej literatúre sa napr. stretávame s policajnou kriminológiou, ktorej obsah sa v súčasnej dobe u nás profiluje. Niektoré kriminologické teórie akcentujú tzv. klinickú kriminológiu. Ide o aplikovanú disciplínu ktorá sa zaoberá poznávaním činiteľov ovplyvňujúcich páchanie trestnej činnosti. Na ich základe sa potom určujú a aplikujú prostriedky, ktoré majú zabrániť ich recidíve. Vo svete s už dávnejšie sústreďujú pozornosť na rozpracovanie komparatívnej (porovnávacej) kriminológie. Článok upozorňuje na potrebu rozpracovať toto aplikované odvetvie kriminológie v slovenskej kriminológii. V pozadí tejto potreby je dynamicky pôsobiaci a rozvíjajúci globalizačný faktor, ktorý vyžaduje rozvíjať kriminológiu na Slovensku, v širšom svetovom kontexte. Ukazuje sa tiež, že práve porovnávacia kriminológia môže poskytnúť nový, svieži zdroj pre efektívnejšiu trestnú politiku.

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

I. Vzťah trestnej politiky a porovnávacej kriminológie

Kriminologické poznatky majú (čo sa však deje zriedkavo) slúžiť politikom ako podklad pre tvorbu konkrétnych trestno-politických stratégií, t.j. aj programových vyhlásení. V dobe písania tohto príspevku a jeho prezentácie na konferencii, Slovensko je po voľbách a tvorba programového vyhlásenia vlády je na programe dňa. Želaním kriminológov je, aby doteraz získané poznatky o kriminalite našli dostatočný odraz jeho obsahu.

Súbežne s tým, je však treba pripomenúť, že kriminológia vo vzťahu k politike nemôže byť nástrojom pragmatických politických cieľov, vyjadrujúcich stranícky prístup. Kriminológia je nestranícka veda a jej politikum je vo vedeckosti. Táto veda ovplyvňuje politiku prostredníctvom fenoménov, ktoré sú spoľahlivé, na vedeckej báze zistené a dokázané.

Na vymedzenie trestnej politiky, so zreteľom na jej vzťah ku kriminológii, už dávnejšie (2005) upozornili Valková a Kuchta. Autori tohto článku preto vychádzajú z definície trestnej politiky v ich podaní:

„ Trestná politika je súčasť všeobecnej politiky, špeciálne zameraná na kontrolu kriminality a jej sprevádzajúcich, či inak súvisiacich sociálno-patologických javov. Nástrojom jej tvorby je využívanie poznatkov získaných vedeckými metódami a postupmi, osobitne kriminologickým výskumom a taktiež priamym uplatňovaním trestnoprávnych a súvisiacich noriem v praxi, vrátane snáh o zjednotenie tejto aplikačnej praxe´´(Kuchta, J., Valková, H. a kol., 2005, s.9-10).

Kuchta a Valková v definícii upozorňujú na ciele trestnej politiky v širšom slova zmysle, t.j. ako na kriminálnu politiku, zabezpečujúcu reguláciu všetkých sociálno-patologických javov, vrátane kriminality v konkrétnom sociálnopolitickom systéme. Uvádzajú však, že z hľadiska cieľov existuje aj trestná politika v užšom zmysle (trestné zákonodarstvo a prax).

V definícii za hlavný nástroj tvorby trestnej politiky autori považujú vedeckú trestnú politiku, ktorá využíva výsledky kriminologických výskumov a ďalších vedecky overených postupov. Neprehliadajú však ani praktickú trestnú politiku, ktorá zabezpečuje aplikáciu noriem trestného práva, pri eliminácii kriminality zainteresovanými inštitúciami.

Tieto oprávnené nároky na ciele a nástroje trestnej politiky nie sú dostatočne zohľadňované pri tvorbe programových vyhlásení vlády. Pri tomto tvrdení vychádzame z našej analýzy programových vyhlásení viacerých slovenských vlád a fenomenologických údajov vývoja kriminality od r. 1989 do dnes. Napriek mnohým dobrým počinom v rozvoji trestného práva či práva vôbec sa v mnohých otázkach právo často pohybuje v bludnom kruhu. Kríza súčasnej trestnej politiky je spôsobená tým, že je dotovaná zdrojmi čisto pragmatickej podoby, osobitne politikmi, značne vnímajúcimi punitívnosť verejnej mienky. Je tiež spôsobená tým, že výskumom overené poznatky vznikajú v dlhších časových úsekoch a keď už sú k dispozícii, dostatočne sa nevyužívajú. Kritické zistenia sa často doslova ignorujú.

Treba tiež sebakriticky podotknúť, že aj kriminológia a trestné právo potrebujú nové impulzy k hľadaniu nových teórií, k precizácií metodológie a metód výskumu, ktoré by prehĺbili presvedčivosť kriminologických a trestnoprávnych zistení. Na budovaní vedeckej kriminológie sa spoločne podieľali trestní právnici a sociológovia. Postupne sa k nim pričlenili aj psychológovia. Avšak v súvislosti s rozvojom metodológie a metód kriminologického výskumu upozorňuje známy nemecký kriminológ prof. H. Kury (2011, s.2) na nasledovnú skutočnosť: „ V nemeckej kriminológii vždy vládli a dodnes vládnu trestní právnici. Rovnaká situácia je vo väčšine krajín kontinentálnej Európy. Problém predstavuje skutočnosť, že (trestní) právnici nie sú vzdelaní v oblasti empirického výskumu alebo v metodológii sociálnej vedy... kriminológia ako taká by mala byť predmetom vzdelávania a výskumu v tomto odbore a výskum by mal byť vykonávaný v spolupráci so sociálnymi vedcami.´´

Jednou z možností pokroku v kriminológii je aj rozpracovanie aplikovaných disciplín tejto vedy. V záujme tejto skutočnosti či potreby osobitne upozorňujeme na možnosti rozpracovania u nás doteraz nedostatočne rozvinutej komparatívnej (porovnávacej) kriminológie. Táto sa zaoberá porovnávaním kriminality a jej kontroly v medzinárodnom meradle. Často sa toto porovnanie dotýka aj tohto rozmeru v historickom kontexte.

Komparácia (porovnávanie) ako metóda kriminológie nadobúda v súčasnosti (procesy globalizácie všeobecne, globalizácia ako kriminogénny faktor) osobitný význam a nesporne patrí k novým strategickým nástrojom jej rozvoja. Medzi najvýznamnejšie globalizačné kriminogénne faktory podľa výskumných zistení českých kriminológov (pozri Cejp, 2010, s. 19-34) patrí terorizmus, organizovaný zločin, ekonomická kriminalita a veľká korupcia. Autori konštatujú, že zločin je stále viac medzinárodný, realizuje sa bez ohľadu na hranice štátov a celosvetovosť prináša zločinu najväčšie zisky. Kriminalita prebiehajúca na svetovom teritóriu ohrozuje bezpečnosť ľudí, inštitúcii, finančných systémov a podnikania, devastuje celé spoločenské útvary a komunity (pozri tiež Dianiška a kol., 2011, s.90).

Porovnávacia kriminológia sa rozvíja na dôležitosti metódy komparácie v kriminológii pri analýze zločinnosti. Táto metóda zvýrazňuje spôsoby identifikačného skúmania, umožňuje popis ich zhody, či rozdielu, či čiastočného prekrytia. Skúsenosti s jej využívaním iných vedách, napr. kriminalistike, svedčia o tom, že ide špecializovanú oblasť forenzno -expertíznej činnosti. Podobné nároky vyžaduje uplatnenie tieto metódy vo vedeckom výskume kriminológov.

Predmet porovnávacej kriminológie môžu tvoriť etapy histórie tejto vedy, osobitosti metodologických princípov, charakteristika a rozdiely vedeckých smerov a škôl a ich dominancia vo svetadieloch. Patrí sem i porovnávanie osobitosti zistených pri trestnej činnosti páchateľov a ich obetí, odlišnosti fenomenológie a etiológie trestnej činnosti, zhoda a rozdiely kriminologického prognózovania, ako aj osobitnosti trestnoprávnej a preventívnej praxe kontroly kriminality.

Kriminológia, ako je známe, má významnú vzdelávaciu úlohu v príprave mnohých profesií, napr. právnikov, policajtov, pracovníkov verejnej správy, sociálnych služieb a pod.. Rozsah a obsah predmetu porovnávacej kriminológie dáva tiež možnosť vytvoriť samostatný učebný predmet. Tvorba jeho obsahu vyžaduje nielen precízne zvládnutie metódy komparácie, ale aj rozsiahlejšie uplatnenia multidisciplinárneho prístupu, napr. účasť odborníkov – právnikov z medzinárodného a európskeho práva, politológie, kultúrnej antropológie.

Tematický obsah výučby mohli tvoriť nasledovné problémy:

1.) Teoretické a metodologické základy porovnávacej kriminológie
2.) Kriminologické a trestnoprávne systémy vo svete
3.) Kriminologicko-právne systémy anglosaskej právnej sféry (s dôrazom na Veľkú Britániu a USA)
4.) Kriminologicko-právne systémy niektorých štátov EU (s dôrazom na Nemecko, Francúzsko, Taliansko a Škandinávske krajiny)
5.) Porovnanie kriminologicko-právnych systémov v Slovenskej a Českej republike (prípadne krajín Vyšehradskej štvorky)
6.) Kriminologicko-právny systém moslimskej právnej sféry
7.) Kriminologicko-právny systém Ruska a Bieloruska
8.) Aktuálne problémy porovnávacej kriminológie s dôrazom na odlišnosti uplatnenia metódy komparácie (prípadne tzv. kriminálne štáty)

Ciele predmetu vo vzťahu k študentom by smerovali k osvojeniu vedomostí o kriminologicko-právnych systémoch vo svete. Zároveň by predmet rozvíjal ich praktické návyky pracovať s porovnávacou metódou a naučil by ich využiť získané vedomosti a návyky pri riešení každodenných právnych problémov v praxi. Študent po absolvovaní tohto predmetu, by bol pripravenejší uvažovať o kriminalite nielen doma, ale v medzinárodnom meradle a lepšie by pochopil historický vývoj kriminality vo svete. Predmet by obohatil poznanie študenta o špecifické otázky trestného práva v kontexte medzinárodného a európskeho práva a o hlbšie poznanie kriminologicko-právnych systémov rôznych krajín vo svete. Metóda porovnávania by sa tak stala užitočným nástrojom jeho budúcej právnickej praxe.

II. Komparácia trestnej politiky uplatňovania alternatívnych trestov v programových vyhláseniach slovenských vlád

O užitočnosti metódy komparácie sa autori článku presvedčili pri obsahovej analýze programových vyhlásení piatich slovenských vlád. V obsahu týchto dokumentov sa sústredili na hľadanie uplatnenia prvkov restoratívnej justície, ktorá v mnohých vyspelých krajinách sveta existuje nielen v teoretických koncepciách, ale v praktickej justičnej praxi. Tieto skutočnosti potvrdila monografia „Restoratívna justícia" (Strémy, T., Kurilovská, L., Vráblová, M., 2015). Jej obsah prináša pre slovenskú verejnosť novú komplexnú a systémovú informáciu o tomto výnimočnom fenoméne. Táto informácia je postavená na pozoruhodnej komparácii teoretických prístupov renomovaných zahraničných autorov, s dôrazom na náročnú aplikačnú prax princípov a modelov restoratívnej justície.

Ako je to s uplatňovaním princípov restoratívnej justície v trestnej politike jednotlivých slovenských vlád? Obsahové prvky trestnej politiky, ktoré uvádzame len v stručných tézach, sú nasledovné:

Funkčné obdobie 1998-2002, I. vláda premiéra Mikuláša Dzurindu:

- *neobsahuje doslovnú zmienku o úprave alternatívnych trestov,*
- zameranie na vytvorenie skutočne nezávislého a nestranného súdnictva, prehĺbenie sudcovskej nezávislosti,
- diferencované sprísnenie režimu v nápravnovýchovných zariadeniach, modernizácie a prípadne budovanie nových väzenských zariadení.

Funkčné obdobie 2002-2006, II. vláda premiéra Mikuláša Dzurindu:

- pokračovanie v dôslednej reforme súdnictva, v posiľňovaní vymoženosti práva, súdneho rozhodovania bez zbytočných prieťahov,
- sprísnenie postihu páchateľov násilnej trestnej činnosti, zavedenie inštitútu „trikrát a dosť",
- čiastočné zameranie (variabilita nápravy následkov nedbanlivostných trestných činov na postavenie obete trestného činu) *v podobe zavedenia mediácie a probácie v trestnom konaní s možnosťou uloženia alternatívnych trestov,*
- *rozšírenie zoznamu alternatívnych trestov a možností ich ukladania v novom trestnom zákone*

Funkčné obdobie 2006-2010, I. vláda premiéra Róberta Fica:

- oblasť spravodlivosti ako jedna z priorít programového vyhlásenia,
- úspora finančných nákladov v justícii a väzenstve, ako dôsledok celosvetovej finančnej krízy,
- orientácia súdov a prokuratúry na čo najširšie využívanie zákonných odklonov pre mertitótne a spravedlivé vybavanie veci,
- *snaha presadiť využívanie alternatívnych trestov a prispieť tak k odbremeneniu štátneho rozpočtu na väzenstvo.*

Funkčné obdobie 2010-2012, vláda premiérky Ivety Radičovej:

- v programovom vyhlásení nenájdeme zmienku o alternatívnych trestoch,
- rozhodujúce zameranie na situáciu v justícii, nízku úroveň vymožiteľnosti práva, stav korupcie a klientelizmu,
- zvýšenie dôvery voči štátnym inštitúciam, súdom, sudcom a právnemu štátu.
- predčasný pád vlády.

Funkčné obdobie 2012-2016, II. vláda premiéra Róberta Fica:

- uskutočnenie cieľených úprav vedúcich k účinnému a rýchlemu postihovaňiu trestných činov (posilňovanie autory súdov a obmedzovanie obštrukcií zo strany obvinených),

- analýza možností zlepšenia situácie v oblasti väzenstva *s osobitným zreteľom na možnosti ukladania alternatívnych trestov,*
- *orientácia vedúca k zvýšenej pozornosti pre otázky kriminológie a prevencie páchania trestnej činnosti,*
- vytvorenie legislatívy a prijatie opatrení pre aplikáciu materiálno-technických predpokladov vymožiteľnosti práva a účinnej resocializácie (*skúšobné overenie elektronického monitorovania osob v praxi*).

Porovnanie prvkov restoratívnej justície v jednotlivých programových vyhláseniach svedčí o nasledovných skutočnostiach. Zohľadnenie nových justičních trendov (na princípe restoratívnej justície) a v tej súvislosti aj zavedenie a využívanie alternatívnych trestov bolo postupné, ale málo systémové. Išlo skôr o jednotlivé kroky, ktoré boli v značnej nerovnováhe s opatreniami, ktoré zdôrazňovali retributívnu teóriu a prax v justícii. Svedčí o tom aj komparácia v oblasti aplikačnej praxe restoratívnej justície a alternatívnych trestov na Slovensku.[2]

III. Možné trendy rozvoja trestnej politiky vo sfére restoratívnej justície a ukladania alternatívnych trestov

Za hlavný trend autori článku považujú: systémové úsilie o zníženie značnej nerovnováhy restoratívnej justície vo vzťahu k súčasnej retributívnej justícii. Tento trend bude vyžadovať nasledovné kroky:

- meniť právne vedomie a zaužívanú prax, osobitné zvyky, tradície a obyčaje v súdnictve a v praxi všeobecne,
- ovplyvnovať a znižovať mieru punitivity verejnej mienky,
- využiť výsledky experimentu (2016) a zaviesť do bežnej súdnej praxe technické zabezpečenie výkonu alternatívnych trestov a pravidelne hodnotiť resocializačné dopady,
- skvalitnovať normotvorbu alternatívnych trestov s dôrazom na zlepšenie trestného procesu výkonu týchto trestov,
- presvedčit orgány a inštitúcie v trestnom konaní, že úspešná prevencia je vhodnejšia a časom aj lacnejšia ako represia,
- získať presvedčivé vedecké dôkazy, že alternatívne tresty dostatočne ovplyvňujú resocializáciu páchateľa a posilniť tak postoje trestných právnikov v tomto procese a ovplyvniť aj verejnú mienku obyvateľstva,
- v normotvorbe a justičnej praxi harmonizovať právny a praktický vzťah medzi páchateľom a obeťou,
- zmeniť chápanie obete len ako poškodeného a podporiť prijatie komplexního zákona o obetiach trestných činov,
- podporiť nárast vplyvu komunít, osobitne rodiny na morálnom a etickom odsúdení kriminálnych činov svojich blízkych a zároveň ich orientovať pre aktívnu účast na procese ich resocializície.

Tendencia příliš všeobecne chápaného a stálého sprísňovania trestov do budúcnosti sa javí ako kontraprodiktívna. Schodnú alternatívnu k trestu odňatia slobody predstavujú predovšetkým alternatívne tresty. Autori článku si však nemyslia, že odplatná teória a teoria odstrašenia nemajú priestor na existenciu a rozvoj. Porovnávacia vedecká analýza teórii trestu (trestania) založená na empirických kriminologických faktoch, svedčí o potrebe prelínania vyššie spomínaných teórií, t.j. retributívnej a restoratívnej justícii. Ďalej sa javí potreba dať do určitej rovnováhy tradičné funkcie trestov s úsilím efektívne brániť rastu kriminality, ráznejšie ju eliminovať a lepšie ochranovať jej obete.

Trendy širšieho a systémového uplatenia alternatívnych trestov budú ovplvnovať nasledovné skutočnosti:

- implementácia odporúčaní Európskej Únie na úseku trestnej politiky rozvíjajúca princípy slobody, bezpečnosti, spravodlivosti, demokracie, vrátane prehlbovania ľudských práv a slobôd,

[2] Pozri: STRÉMY, T. (ed.). 2015. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi.* Praha: Leges.

- zmena verejnej mienky zatiaľ naklonenej k retribúcii, od retributívnej k restoratívnej justícii a praktickou participáciou komunít na ich výkone,
- zapojenie kvalifikovaných odborníkov a inštitúcií do resocializačného procesu s dôrazom na personálny rozvoj a odbornú kompetenciu pracovníkov probačnej a mediačnej služby.

IV. Záver

Autori článku naznačili možnosti kriminológie a jej aplikovanej disciplíny porovnávacej kriminológie pri formovaní vedeckého základu trestnej politiky v záujme vyššej účinnosti jej praktickej podoby. Vychádzajú zo známej tézy, že dobrá teória je najlepšia prax. Inými slovami, účinná trestná politiky nemôže dobre fungovať na často prezentovanej téze, že iná je teória a iná je prax. Svedčí o tom skutočnosť, že alternatívne tresty sú uplatňované v trestnej praxi nedostatočne a trendy rozvoja restoratívnej justície v trestnej politike nenašli dôstojné miesto. V kontexte s obsahom článku sa jeho autori nazdávajú (aj odporúčajú), aby trestná politika v programovom vyhlásení novej vlády nemala zabudnúť na opatrenia vedúce k úspešnej eliminácii ekonomickej kriminality, organizovaného zločinu, veľkej korupcie. Osobitná pozornosť by mala byť venovaná extrémizmu, nie však len ako trestnoprávnemu problému, ale zároveň aj ako negatívnemu sociálnemu javu.

Resumé: Predmet článku tvorí porovnávacia kriminológia a trestná politika i vzájomný vzťah a možnosti rozvoja. Zdôrazňujú rozvíjajúcu úlohu metódy komparácie pri tvorbe aplikovaného predmetu kriminológie a jej využitia pri tvorbe trestnej politiky. Metódy komparácie autori uplatňujú pri porovnávaní modelov restoratívnej justície v zahraničí a uplatňovaní prvkov tejto justície v programových vyhláseniach piatych slovenských vlád. Ukázalo sa, že uplatňovanie týchto prkov je len čiastkové a nesystémové. V záverečnej časti článku autori načrtávajú možné trendy rozvoja trestnej politiky vo sfére restoratívnej justície a ukladania alternatívnych trestov. Odporúčajú, aby v programovom vyhlásení novej slovenskej vlády boli prijaté opatrenia vedúce k úspešnej eliminácii ekonomickej kriminality, organizovaného zločinu veľkej korupcie. Osobitnú pozornosť navrhujú venovať extrémizmu nie však len ako trestnoprávnemu problému, ale zároveň aj, ako negatívnemu sociálnemu javu.

Resumé: The main content of the article constitutes comparative criminology and criminal policy and the relationship and potential for development. Emphasize the evolving role of the comparative method applied in the development of criminology and using in the penal policy. Comparative method the authors apply when comparing models of restorative justice abroad and application elements of the judiciary in the fifth program declaration of the Slovak government. It turned out that the application of these parts is only partial and unsystematic. In the final part of the article the authors shows possible trends of development of criminal policy in the field of restorative justice and the imposition of alternative sentences. They also recommends that in the policy statement of the new Slovak government shoould be measures whichwill be successful in the elimination of economic crime, organized crime and grand corruption. Special attention the authors shows to extremism, but not only as a criminal problem, but also as a negative social phenomenon.

Zoznam bibliografických odkazov –

1. ČENTÉŠ, J. et. al. 2013. *Trestný zákon s komentárom.* Bratislava. Eurokódex.
2. FUKSÍK, J. 2016. *Alternatívne tresty a trestná politika v Slovenskej republike po rok 2000.* Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave.
3. DIANIŠKA, G. et. al.. 2011. *Kriminológia. 2 rozšírené vydanie.* Plzeň: Aleš Čeněk.
4. KAISER, G. 1994. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck.
5. KURY, H. 2011. *Methodology of Criminological Research.* Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave.

6. STRÉMY, T. (ed.). 2014. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach.* Praha: Leges.
7. STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L., VRÁBLOVÁ, M. 2015. *Restoratívna justícia.* Praha: Leges.
8. STRÉMY, T. (ed.). 2015. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi.* Praha: Leges.

Kontaktné údaje autorov

prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc.
Katedra propedeutiky právnických predmetov
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

EFFECTIVENESS OF INTERNAL COMMUNICATION IN TERMS OF PROFESSIONAL DISCIPLINE AND LIABILITY OF THE POLISH POLICE OFFICERS. AN OUTLINE OF THE ISSUE

doc. PhDr. Jacek DWORZECKI, PhD.
Inštitút spoločenských vied
Fakulta verejnej správy
Vysoká škola policie v Szczytnie, Poľsko

doc. Mgr. Izabela NOWICKA, PhD.
Inštitút práva a verejnej správy
Fakulta verejnej správy
Vysoká škola policie v Szczytnie, Poľsko

Abstrakt: *Nasledujúci článok predstavuje vybrané mechanizmy a riešenia týkajúce sa vnútornej komunikácie implementovanej v poľskej polícii, ako aj ich vplyvu na úrovni profesionálnej disciplíny v rámci jednotiek funkcionárov. Okrem toho tiež analyzuje právne inštitúcie zaoberajúce sa indikáciou základov pre právnu zodpovednosť poľských policajtov ako verejných činiteľov. Osobitná pozornosť je venovaná otázke zneužitia právomoci a neplnenie povinností zo strany verejných činiteľov, čo ukazuje na možnosť vylúčenia tejto zodpovednosti založenej na absolútnej obhajobe v medziach týchto právomocí a povinností. Okrem toho výnimočné udalosti zo štatistického hľadiska boli prezentované spolu s účasťou poľských policajtov.*

Kľúčové slová: *medziinštitucionálna komunikácia, polícia, verejná bezpečnosť, zneužitie právomoci, nedodržanie povinností, profesionálna disciplína*

Abstract: *The following article represents selected mechanisms and solutions referring to internal communication implemented in the polish police as well as their impact on the level of professional discipline within the units of functionaries. Furthermore, it also analyses legal institutions dealing with the indication of the basics for legal responsibility of the polish police officers as public officials. A particular attention is paid to the issue of misuse of powers and failure to comply with obligations by public officials, pointing to the possibility of excluding such responsibility basing on an absolute legal defence within the limits of such powers and duties. In addition, exceptional occurrences in statistical terms were presented along with the participation of polish police officers.*
Key words: *interinstitutional communication, Police, public security, abuse of power, failure to comply with obligations, professional discipline.*

INTRODUCTION

Act of 6 April 1990 on the Police[1] defines Police as uniformed and armed force serving the society and aiming at the protection of people's safety and the maintenance of public security and order. The group of tasks assigned to the force leads to the conclusion that the situation in which police could not undertake actions aiming at ensuring safety and public order cannot be defined, the more so that regardless of the provisions of the above act, tasks of police are provided for in other laws, contracts and international agreements to the extent and on rules specified in them. The realization of tasks imposed on Police, balances on the verge of abuse of rights and freedoms of other subjects and also police officers.

Modern model of police performance as well as of other public institution is mainly based on legal criterion and praxeological indicators of operational effectiveness.

A police related organisation is expected to be, among others, lawful, credible, reliable, ready for cooperation, to respect of the interests of all interested parties, i.e. both clients (customers, suppliers) and employees, ensure the satisfaction of customers and employees, initiate and participate in efforts to increase the sense of security of citizens and institutions, etc.

[1] Act of 6 April 1990 on the Police (Journal of Law of 1990, no 30, item 179).

It should be noted that enhancing the quality of the work output of a police related organisation is primarily dependent on the continuous improvement of the conditions of providing service and adequate vocational training of officers. Immanent components of this organisation improvement process include initiatives involving, among others:

- implementation of the principles of modern management in an organisation (including, among others: quality assurance management and strategic management);
- modernisation of resource base and technical facilities;
- providing professional stability of staff of an organisation;
- effective connection of education system for officers with the applicable rules of advancement in the organisation.

Moreover, permanent improvement of interinstitutional communication is of great significance which has a direct impact on enhancing police organizational efficiency.

The following dissertation indicates solutions concerning internal communication in Police with a particular inclusion of the role of coordinators for internal communication. They perform their function professionally or within additional obligations. In addition, the solutions that allow for indicating basics of responsibilities of polish police officers for misuse of powers and failure to comply with obligations along with the possibility to exclude such responsibility on the basis of an absolute legal defence within the limits of imposed powers and tasks applicable in polish legal order are presented. The material has been supplemented with statistical treatment of exceptional occurrences with participation of polish police officers as well as a short etiology of such types of events.

The text is targeted to persons who professionally and scientifically deal with the issues correlated with the performance of police forces in Europe with a specific incorporation of legal and organizational aspects of institutions' actions. In addition, the presented material can be useful in didactic process which is carried out at tertiary level with the students of law, administration and with a particular concern for security.

The text has been written within the framework of the implementation of the project No. DOB-BIO7/03/01/2015 entitled: 'Creation of an IT system supporting communication in the police and other services subordinate to the Ministry of the Interior in terms of internal security' funded by the National Centre for Research and Development.

1. INTERNAL COMMUNICATION IN THE POLISH POLICE. AN OUTLINE OF THE ISSUE

Currently normative act being in force of which content refers to the issue of internal communication in the polish police is Regulation no 30 of the Commander of the Police of 16 December 2013 on the operation of hierarchical organization in Police.[2] The act contains a number of guidelines and provisions relating to definitions and concepts implemented in professional pragmatics and furthermore it helps to interpret regulations demonstrating territorial and relevant competence of law enforcement agencies, principles of taking decisions and giving orders or instructions connected with having to do with police tasks and also reporting, ways and methods of performing tasks by superiors and subordinates. At this point, it is worth paying attention that with reference to that article, hierarchical organization aims to ensure:

- uniformity, efficiency, speed, cost-effectiveness and effectiveness of professional tasks;
- capabilities of organizational structures of ordered actions;

[2] Regulation no 30 of the Commander of the Police of 16 December 2013 on the operation of hierarchical organization in Police (Journal of Law of Polish Police Headquarters of 2013 item 99).

- establishment of individual responsibility in case of breaching the law, idleness despite of duty to act or dealing with professional responsibilities in a wrong way.

In the regulation, responsibilities, tasks and authorities of management (police superiors) as well as police officers on managerial posts (referred to in the regulation as subordinates) were described in a very detailed way. Furthermore, the concept of the head of an organizational unit and also powers and rights entitled to him were defined. It is also significant to mention a certain part of the Regulation no 30 which is chapter five where issuing body – the Commander-in–Chief of the Police pointed to the realizationof the hierarchical organization of Police in the area of higher police ranks.

As a matter of fact, in the above mentioned normative act, polish police performance has no expressions directly pertaining to internal communication which does not mean that in its content - between the lines, one cannot encounter many issues correlated with the aspect concerned. A police officer on a managerial post who can't read between the lines being on duty, sooner or later shall bear the consequences. In practice, on regular duty – nobody speaks about internal communication as it does not function whatsoever. However, owing to some kind of reason, its functioning will be disturbed, the roleof the superior is to notice it immediately. If a unit or organizational unit starts working inappropriately and there are mistakes, delays as for administrating the tasks, relations between managerial staff and police officers on executive posts are bad – it signifies that firstly - the analysis of internal communication should be analyzed. Factual and quick analysis of a situation permits identifying drawbacks and consequently their elimination. It is worth considering that the later a person reacts, the more complicated the situation becomes. As a result, more actions will have to be undertaken and more measures will be used to solve a certain problem. One of the feature of a conflict is cumulation of the complications and in the realities of police units performance – the policy of so-called "a thick line" is rarely effective. The trouble happens to be solved by means of one conversation.

A crucial element of a proper performance of internal communication is the capability of getting the information from the surrounding world (especially superiors, rarely subordinates). Even such apparently simple thing like for example – a sheet of paper hung on a notice board – can disclose some information about an employee that the superior has not been aware of before. None of the superiors should be certain of knowing everything about his colleagues or subordinates. Obviously, it does not consider getting the information about employees secretly but it is about creating conditions to make them talk about their skills and interests. Building the atmosphere of trust is a hard task which directly depends on the attitude of the superior and efforts from both interested parties, but a positive result will boost proper and mutually accepted level of cooperation.

The superior who is committed to an effective implementation of internal communication should take care about its horizontal performance among employees. The matter does not concern only the flow of information among police officers or regular exchange of clear message which involve a daily duty. Formally, there is no legal and binding regulation that touches upon the creation of relationships – the master of "a police craft"(i.e. experienced police officer, possessing relevant qualifications) and an applicant (newly accepted police officer after finishing a preparatory training in a police school, who gets familiar with the realities of unit performance in a certain organizational unit. For the benefits of the institution everywhere, where it is possible, it should be implemented.

1.1. BARRIERS IN INTERNAL COMMUNICATION IN POLISH POLICE. AN OUTLINE OF THE ISSUE

The process of communication at a certain – already advanced level, stage of an individual development does not seem to be very complicated. The skills of verbal and non-verbal expression of somebody's feelings, thoughts or emotions are acquired from the very first days of lives. However, mastering the existing rules, principles or customs of mutual transfer of information does not give a satisfactory guarantee that an author will be comprehended by a receiver. In the process of communication we cope with many barriers which make us difficult or even unable us to

communicate effectively. The concept of a barrier in communication as a short (justified in accepted frameworks of the presented work) statement should include the fact that these are all elements of a sender's surrounding world with the person's own limits which directly or indirectly disturb the effective exchange of information with the receiver. This seems to be logical conclusion in consideration
of effective communication as a complex process which involves conscious control of what and how we communicate and also verification of how the receiver comprehends our message.

The essence of the following dissertation is not pointing and distinguishing all the communication barriers which incidentally cannot be classified and close a catalogue but only making a reader be aware of the limits which affect internal communication performance in the polish police. The criteria which are helpful to systemize communication barriers in communication on the level of administration of organizational units of Police are very different. In the group of experts who handle the issue both obstacles coming from the receiver or sender and drawbacks resulting from internal and external reasons etc. are indicated. It is worth demonstrating what factors have a direct impact on senders and receivers of the message in the realities of a police duty and make it difficult to communicate with colleagues, superiors and subordinates. When searching for the reasons of such situation, very often intentional activity is found. One of the party in the process of communication (in a simplified version: sender–channel: frequently limited by noises – receiver), consciously omits or distorts transferred information or sends too much information and instructions at one time or generates additional, not justified substantively tasks which results in overload as for the receiver and leads to the situation in which in order to deal with the tasks, he starts to behave in a stereotyped behavior without a further reflect over the aim of the task. This will result in mistakes and distortion and the victims are often not only police officers (mainly we have to do with the disciplinary, criminal and also civil responsibility)[3] but also citizens and society as a whole.

Furthermore, another communication barrier is lack of interest or personalized negative attitude of the receiver to the sender in addition to authoritative way of management (e.g. insufficient, attentive listening, keeping others away from voice, disrupting presentation, public disparaging of the message, criticizing the interlocutor etc.). In the message, very important is also cohesion between verbal and non- verbal message which leads to eliminating the occurrence of contradictory messages. Not negligible are: place, circumstances as wellas time of a conversation all of which make a final form of a message. The ambiguity of words implemented in the message may become a communication barrier due to the fact that what is obvious for the sender might not be clearly comprehended by the receiver. Sending a message should be characterized by simplicity based on clarity of the language and a way of forming own thoughts should be suited to the intellectual level and substance of the receiver which has a significant effect on the comprehension of a message.

When analyzing components which form the art of communicating it is worth indicating the skill of listening. Here, we mean active listening and its most effective form for professional message i.e. paraphrase. It consists in repeating the most significant content produced by a speaker with his own words. Owing to this, it will be possible to verify the correctness of understanding a sender's message.

Verbal communication i.e. the so-called body language is also the element of great significance when analyzing the process of sending messages. It is worth paying attention to what and how we speak. For the final reception of our message, it is important to maintain eye-contact with an interlocutor and when using gesticulation what kind of position our body brings into in addition to the tone of voice used while communicating. All the elements should be coherent because discrepancy occurring between verbal and non-verbal communication can be disturbing.

Physical surrounding in which the process of communication takes place is also a factor which indirectly influences a final effect of the information. A proper place should also be taken into

[3] More broadly about it in the second sub-section of the following dissertation.

consideration because it has impact on focusing attention in order to make sure that the interlocutor hears the whole message not in an unformed way.

All in all, to be properly understood by the surrounding, to a large extent, depends on ourselves and our communication skills which need constant developing and improving. The possession of appropriate base of knowledge and interpersonal skills leads to an easy identification of communication barriers and consequently, elimination of obstacles that appear in the process of an effective communication.

1.2. ORGANIZATIONAL AND TECHNICAL SOLUTIONS THAT ENHANCE THE PROCESS OF INTERNAL COMMUNICATION IN THE POLISH POLICE

Police which is the biggest formation responsible for security and public order in Poland requires well-organized and effective system of internal communication. In this area, many initiatives are undertaken. They aim at improving currently implemented organizational solutions, tools and channels for giving information, orders, messages or official information for media. Fast and bilateral flow of information is the necessary condition for effective communication which further influences the quality of tasks to deal with.

For this reason except for engaging police officers and civil employees of Police in the process of communication, new tools and solutions ought to be modified and implemented thanks to which the informative needs of the formation will be fulfilled.

1.2.1. INTRANET[4] AS A MODERN INFORMATION TECHNOLOGY TOOL INCORPORATED IN AN INTERNAL COMMUNICATION IN THE POLISH POLICE

In 1994, former management of the polish police signed an agreement with a state telecommunication company i.e. Telekomunikacja Polska S.A. on granting an additional lease of transmission line (telephone line) between police units. It resulted in the possibility to create computer network. Its frame led to the formation of Police network of Data Transmission and its use was mainly limited to making checks in available data bases. A significant technological improvement took place in the years 2006-2008 when IT Departments of Voivodship Police Headquarters created intranet sites with access predicted only for officers coming from these organizational units. Also, in minor units functioning at the district level, the enthusiasts of Information Technology launched their intranet sites. Among the benefits of the sites we may distinguish: rationalization of costs made by police units and support of internal communication.

A basic role of the intranet is focusing all the useful information for both police officers and civil employees at one place. Due to the fact, they will be well informed about matters of their concern. Intranet site plays also an integrative role in the institution and enables the exchange of information and experience. Moreover, it improves internal communication, systemizes and makes the transmission of information faster. It is worth indicating the significance in minimizing costs connected with a correspondence within the institution. Among information contained in the data base of the intranet, there are messages about current operations of police units, their organizational structure as well as newly admitted employees, the list of links, legal database, data files (e.g. samples of documents, graphic elements, articles, presentations) and information on police ceremonial (including details about principles of wearing professional uniform etc.)

Furthermore, intranet site offers users the option under the name of a phonebook which displays rank, name, surname, workplace and telephone number as well as e-mail address of the person employed in the unit. We may also use the browser of multimedia files, glossary of statutory words, a guidebook where there are many pieces of information concerning the periods for annual

[4] Intranet is a computer net accessible only for the organization's staff. Intranet provides services such as email, data storage as well as search and retrieval functions. The intranet is meant for the exclusive use of employees of the organization. Source: own elaboration.

check-ups for police officers, subsidizing from ministerial loan and benefit fund, working hours of occupational physician, the schedule of curricular class of physical education for civil and police employees and also the menu in a police canteen.

In the near future, it is worth considering new applications in the form of intranet language guidebook, the calendar of upcoming events, the box of ideas and opinions connected with functioning and improving the unit, automatic generation of different kinds of letters and trial demands created by the police officers of a criminal department.

It needs to be pointed out that intranet site is a modern and constantly developing information tool and its possibilities have a direct impact on the improvement of internal communication in the polish police.

1.2.2. COORDINATORS FOR INTERNAL COMMUNICATION IN THE POLISH POLICE

Currently, at the level of Police Voivodship Headquarters and also at Police Academies there are coordinators for internal communication. In such police offices the function is played by the head of these organizational units. At other units, Commandants appointed police officers for authorized agents for internal communication.

Specialists who are to coordinate the issues involving the system of internal communication performance in a police unit, have a difficult task to deal with because the system is still being built. What's more, the polish police is constantly changing as far as organization is concerned. For this reason, it is not easy to be a mediator between management and executive staff.

The coordinator for communication not only provides information (his role is not limited to publishing information on an intranet site), but he is also the organizer of the communicating process in all garrison in which there are several thousand police officers (e.g. 12 500 police officers serve on the territory of slaskie voivodship).

Apart from tackling tasks in terms of improving communication within an institution, a coordinator also copes with education (conducting class of vocational training in the field of the administration of hierarchical organization in Police, police ceremonial or principles of professional ethics).

Effectiveness of coordinator's work for communication directly depends on a constant and wide access to information. With reference to this fact, his major task is a cooperation with police officers who are the police press officers at local police units. Obviously, the coordinator owing to his function is a partner for cooperation for the management of a garrison.

Effective management of information represents the base for each institution's achievement or a unit of public administrations. Any uniformed formation needs to take care about appropriate communication with citizens, partners or within its unit in order to perform the statutory tasks. One of the organizational solution which serves this aim is appointing coordinators owing to their crucial role in the system of communication.

A proper and deprived of lies – communication of professional commands is the key to an effective dealing with the duties by police officers. It needs to be remembered that they possess statutory powers thanks to which they can directly interfere with rights and freedoms of citizens. Hence, only the professionalism of police officers and their superiors – including properly comprehended doctrine of managing available group is a practical barrier between rule of law and lawlessness.

2. LEGAL LIABILITY OF POLICE OFFICERS IN THE POLISH POLICE

Legal regulations define legal liability of police officers in two aspects: as a citizen and as a public official. A police officer as a citizen will bear responsibility based on general rules whereas legal liability depending on the kind of a committed act can be divided into: civil, criminal and disciplinary.

In each legal system even if it is very well constructed, it is not possible to exclude wrong decisions of law enforcement agencies and judicial authority. In order to correct wrong decisions, extraordinary measures of appeal can be used. There has to be the matter of compensation for a person who at least partially was harmed owing to a decision being deprived of liberty unfairly.[5]

Polish code of criminal procedure provides compensation for:

- the sentence unjustifiably imposed and application of protective measure – art. 552 § 1 of c.c.p.9code of criminal procedure;
- unjust pre-trial detention - art. 552 § 4 of c.c.p.
- unjust detention - art. 552 § 4 of c.c.p.

The above-cited provisions with a general rule *lex specialis derogate legi generali* and art. 421 of civil code exclude the application of provisions of art.417 of the civil code pertaining to regulating responsibility of the Treasury for damages performed by police officers.

According to the art. 417 of the civil code if owing to lawful performance of a public authority a person was harmed, a victim can demand full or partial compensation and financial remedy for damage when circumstances and especially inability of the victim to work or his bad financial situation indicate if equity so requires. According to the Act on Police – art. 13, item 1, costs related to the police performance are covered by the Treausury, including a specific grant for performing the action by police officers in a district.

The example of a regulation in the matter of financial liability of Functionaries of the Police is the Act of 7 May 1999 on Financial Liability of Functionaries of the Police, the Border Guard, the Government Protection Bureau, the State Fire Guard, the Prison Service, the Central Anticorruption Bureau and the Internal Security Agency and the Intelligence Agency.[6]

Financial liability of Functionaries is diversified as far as range and rules are concerned dependably on whether it is about general liability or liability for property that was entrusted to account and entrusted objects. The liability is also determined by a certain kind of guilt which means whether the harm was made intentionally or unintentionally. Financial liability of police officers has the following functions: compensatory, preventive and educational.[7]

Criminal liability of police officers will result from the provisions of the criminal code, especially those which penalize the conduct of an individual subject represented by a public functionary or a person who runs public function. The concept of such a person is broader in comparison to a public functionary. The answer for the question concerning the fact whether a person has a public function has to be the subject of the actual range of powers that define the content of the tasks dealt with. However, it may justify the existence of the features indicating the performance of a public function. From the perspective of criminal-law protection of a police officers, the legal defense of the action is decisive within the limits of powers and duties. While accepting the classification that has been presented before, it is the fact excluding unlawfulness of a general nature (although individualization may occur with reference to the realization of certain tasks, among others, of police officers), of absolute nature i.e. excluding any liability – not only criminal liability and what

[5] Grzegorczyk J, Tylman J., Polskie postępowanie karne *[Polish criminal procedure]*, Warszawa 2005, pub. Lexis Nexis Publishing, p. 879.

[6] Act of 7 May 1999 on Financial Liability of Functionaries of the Police, the Border Guard, the Government Protection Bureau, the State Fire Guard, the Prison Service, the Central Anticorruption Bureau and the Internal Security Agency and the Intelligence Agency. (Journal of Law of 2009 No 168, item 1323).

[7] Wołoszko A., Wybrane zagadnienia dotyczące odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy państwowych, [w:] Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym, *[Selected issues referring to the liability of the Treasury for damages made by functionaries, [in:] Activities of investigation, detection and operational tasks along with the role of court in preparatory proceedings],* (ed.), Lelental S., Kudrelek J., Nowicka I., Szczytno 2008, pub. WSPol, p. 86.

is more significant – of non-codified nature i.e. based on regulations presented in different areas of law.[8]

In the doctrine there is no consistency whether the conduct in which the subject breaches the law or freedoms of other subject in order to perform his tasks should be treated as legal defense due to its non-codification.[9]

The essence of legal defense should be searched for in the grounds justifying the attack on the interest of a social value. Analogical situation occurs while constructing legal defense on the basis of powers and duties. The attack of the interest within legal defense can only be socially excused when the attack simultaneously serves other wellbeing of social value. It is only in such a situation that it is possible to have to do with a profitable social account.

The necessity of devoting the interest of a social value within the operations based on the powers and duties means tackling professional task in breach of the interest of the third party and it is only permissible when achieving aims for which the action was undertaken, it was not practically possible without breaching the interest of the protected person or when breaching the interest of lesser social value. The condition is only necessary and not sufficient for the admissibility of undertaking certain action.

In case of Police it would be difficult to calculate all possible legal duties and powers which on the basis of legal defense can exclude unlawfulness. There are discrepancies as for the subject matter of a general category of "rights and duties" and at the same time doubts about whether circumstances based on numerous and diversified legal principles can be treated collectively as one institution, one collective "legal defense"[10]

In the doctrine, operation within limits of rights or duties becomes the fact excluding unlawfulness if there are following conditions:

- activity as such must be imposed by universal right or at least explicitly authorized;
- activity must be done by a proper authority and within the limits of its competence with keeping basic, at least, forms of proceeding predicted for undertaking certain action or in a different way:
  - ✓ subject must be factually and locally authorized to take certain decision or action;
  - ✓ a decision or activity must be done within the limits of competences of a subject;
  - ✓ according to statutory conditions, decision or activity must be predicted for these kinds of decisions and the principles of a proper authority performance and dealing with the activity: also required form of a decision ought to be kept.[11]

It is worth remembering that legal defense within the limits of rights or duties in spite of its complexity should have statutory features so as the police officer couldn't bear criminal responsibility for any act or omission. The competence indicated in the regulation can impose rights or define individual, common, professional or nonbusiness duties.

While concluding this part of work it should be pointed out that there are several features that distinguish such acts from other circumstances that exclude unlawfulness:

- domination of individual rights – with numerous possibilities to assign them;
- great significance of formal requirements for getting rights;
- existence of detailed provisions defining modes of exercising the powers

---

[8] Budyn-Kulik M.,Kozłowska-Kalisz P., Kulik M.,Mozgawa M., Prawo karne materialne, Część ogólna *[Substantive criminal law, General Part*], Kraków 2006, Zakamycze Publishing, p. 239.

[9] Zoll A., Kodeks Karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1-116 k.k.,*[Criminal code. General part. Commentary. Volume I. Commentary to art. 1-116 of the criminal code]*, Kraków 2004, Zakamycze Publishing, p. 426.

[10] Wiernikowski Z., Działanie w granicach uprawnienia lub obowiązku prawnego jako okoliczność wyłączająca bezprawność czynu, *[Operation within the limits of rights or legal duty as the fact excluding unlawfulness of the act]*, "Prosecution and Law", no. 3 (493), year XLII, March 1987, p. 81.

[11] Buchała K., Prawo karne materialne, *[Substantive criminal law]*, Warszawa 1980, p. 312.

- The possibility to exercise the same power in several modes – dependably on conditions set out in the situation;
- obligation of documenting exercised powers, optionally exercising some of the powers being witnessed (it refers to professional powers);
- directionality of actions within powers (protection or possibility to deal with a defined legal issuer comprise the aim).[12]

Performing for the harm of public or private interest is specified by means of its ways, i.e. misuse and arrogation of powers. These features are repeated in all types of crimes where the power is abused. Acting for the harm can be not only active but it can expressed in omission. Attributing such character to the expression " acts for harm" results in an obligation of establishing causal link between the way of operating between going beyond the limits of powers or non-compliance with duties) and threatening to protected interests harm.[13]

Statutory definition of the way of damaging actions transfers to the content of powers and duties of a public officer which are abused or breached. In order to confirm that the features of the act were realized, it is necessary to establish content and range of duties.

Decision of arrogation of powers connected with a certain public function requires not only stating that "the act done by a functionary lies beyond the limits of his powers (…) as it must stay in a formal or substantial connection with his activity within the limits in which his rights are contained. Arrogation of powers can occur in the field of a professional activity and includes only the activities of professional nature and refer to persons or property, in respect of which the offender acts as a public official".[14]

3. LEVEL OF PROFESSIONAL DISCIPLINE IN THE LIGHT OF SELECTED POLICE STATISTICS

While defining exceptional occurrences in Police, it needs to be indicated that these are the situations which are completely different from professional ethics in force. These are behaviors which not only violate professional discipline but also the ones which are codified in a domestic legal system. Thanks to computer application under the name of System of Electronic Reporting in Police, a list of exceptional occurrences with the participation of police officers and civil employees across a country can be prepared.

In 2014 – 5633 of exceptional occurrences with the participation of functionaries and civil employees were reported in Police.[15] In comparison to 2013, there was a 7% rise of such kind of situation. However, it does not mean that the level of professional discipline in the polish police rapidly fell. Such situation results from the use of possibilities of application – the System of Electronic Reporting in Police and accurate introduction of information about occurrences with the participation of police officers and civil employees by all organizational units of police. The superiors of functionaries and civil workers who broke the law as well as the principles of professional ethics are obliged to put such information into the system no later than within 7 days from the incident arising.

Despite a general tendency rising in 2014, a fall in this category was reported i.e. in exceptional occurrences with the participation of functionaries under the influence of alcohol. In the discussed period 212 of such events took place and this was by 20 less (fall by 8,5%) in comparison to 2013.

---

[12] Wiernikowski Z., Działanie w granicach uprawnienia lub obowiązku prawnego jako okoliczność wyłączająca bezprawność czynu, *[Operation within the limits of powers or legal obligation as the fact excluding unlawfulness of the act],,* Prosecution and Law", no. 3 (493), year XLII, March1987, p. 88.

[13] Judgment of the Supreme Court of 4 November 1963, III K 417/60, not published.

[14] KaczmarekT., Z problematyki przekroczenia władzy w teorii i praktyce, *[From the issue of arrogation of powers in theory and practice]* NP. 1960, no 1.

[15] In a general number of identified occurrences there are also the ones with participation of civil service in Police. In 2014 there were 98 of them notified which comprises 1,7 % of all the events.

Table no 1. A general number of exceptional occurrences (including the ones which arose under the influence of alcohol) with the participation of police officers and civil workers in the years of 2011-2014.

Source: Own elaboration on the basis of data from the Polish General Police Headquarters.

Most exceptional occurrences with the participation of functionaries and civil workers take place in the area of transport and traffic safety. In 2014, 2248 incidents were reported (fall by 12,5% in comparison to 2013) including 107 communication incidents under the influence of alcohol.

Table no 1. A general number of exceptional occurrences (including the ones which arose under the influence of alcohol) with the participation of police officers and civil workers related to traffic safety in the years of 2011-2014.

Source: Own elaboration on the basis of date from the Polish General Police Headquarters.

In 2014, the number of exceptional occurrences with the participation of police officers under the influence decreased by 8,6 % in comparison to 2013. Reduction in number of accidents in traffic made by police officers under the influence of alcohol was observed. It has a connection with the disciplinary policy in this formation, recalling the maxim – zero of tolerance and also preventive operations. Most often, functionaries who are on duty or drive a vehicle (professional or private) being under the influence of alcohol are dismissed from service on the basis of article 41 item 1 and 2 of the Act on Police of 9 April 1990[16] - including inability to serve according to medical commission, sentencing to a disciplinary punishment consisting in the expulsion from the service, when an important service interest requires so, sentencing with a valid court verdict.

CONCLUSION

An appropriate flow of information both in an uniformed formation and between certain organizational units or its workers and also proper communication of Police with citizens, make the biggest state formation of 100.000 police officers achieve aims correlated with a public safety of the

[16] Act of 6 April 1990 on the Police (Journal of Law of 1990 No 30 item 179

country effectively. The issue of a high police operation rating by society (above 60% of support) is determined by care of management about good condition of professional discipline of police officers. Here, it needs to be indicated that police officers who break the law under the influence of alcohol, despite preventive actions conducted by management still represent a significant issue in a social reception of police image. Particularly reprehensible are the cases of causing an accident or collision or driving a police car under the influence.

While summing up legal regulations and comments which interpret statutory features of crimes and court judgements undoubtfully show that police officers should be aware of civil, criminal and disciplinary liability that they should bear. It is possible that all three kinds of liability occur at the same time in circumstances defined by law.

Police in Poland is a key component of the internal security system in the country and multidimensional initiatives undertaken every day by police officers are invaluable in the area of operations for security and public order of the country.

Resumé (v slovenskom jazyku) Vhodný tok informácií v uniformovaných formáciách a medzi jednotlivými organizačnými jednotkami alebo ich personálom, a tiež náležitá komunikácia polície s občanmi, tvoria najväčšiu štátnu organizáciu so 100,000 policajtmi, ktorá dosahuje efektívne ciele korelované s bezpečnosťou verejnosti v krajine. Problematika veľkého počtu policajných operácií hodnotených spoločnosťou (nad 60% podpory) je daná starostlivosťou vedenia o dobrý stav a profesionálnu disciplínu policajtov. Tu je potrebné poukázať na to, že policajti, ktorí porušia zákon pod vplyvom alkoholu, a to napriek preventívnym opatreniam vykonaných vedením, aj naďalej predstavujú významný problém v sociálnom vnímaní obrazu polície. Zvlášť zavrhnutiahodné sú prípady, kedy policajti spôsobili dopravnú nehodu alebo kolíziu alebo viedli policajné auto pod vplyvom alkoholu.Kým sčítaním právnych predpisov a pripomienok, ktoré interpretujú zákonné znaky trestných činov a súdnych rozhodnutí, nepochybne ukazujú, že policajti by si mali byť vedomí toho, že by mali niesť občiansku, trestnú a disciplinárnu zodpovednosť. Je možné, že k všetkým trom druhom zodpovednosti príde súčasne, za podmienok ustanovených zákonom.

Polícia v Poľsku je kľúčovou súčasťou vnútorného bezpečnostného systému krajiny a mnohorozmerné iniciatívy vykonávané každodenne policajtmi sú neoceniteľné v oblasti operácií pre bezpečnosť a verejný poriadok v krajine.

BIBLIOGRAPHY

[1.] Andrzejew, I., Świda, W., Wolter, Wł., *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973.
[2.] Bafia, J., Mioduski, K., Siewierski, M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987.
[3.] Bafia, J., *Polskie prawo karne*, Warszawa 1989.
[4.] Bednarzak, j., *Odpowiedzialność karna za przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych*, NP 1968, no. 11.
[5.] Budyn-Kulik, M., Kozłowska-Kalisz, P., Kulik, M., Mozgawa, M., *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Kraków 2006, pub. Zakamycze.
[6.] Buchała, K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980.
[7.] Chyliński, O., Gutekunst, W., Świda, W., *Prawo karne. Część szczególna*, Wrocław-Warszawa 1980.
[8.] Cieślak, M., *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia,* Warszawa 1990.
[9.] Grzegorczyk T., Tylman, J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2005, pub. Lexis Nexis.
[10.] Gubiński, A., *Wyłączenie bezprawności czynu (O okolicznościach uchylających społeczną szkodliwość czynu)*, Warszawa 1961.
[11.] Kaczmarek, T., *Z problematyki przekroczenia władzy w teorii i praktyce*, NP 1960, no 1.
[12.] Kallaus, A., *Przestępstwa przeciwko działalności instytucji publicznych i samorządu terytorialnego. Nowe kodyfikacje karne*, Warszawa 1998.

[13.] Kobus, I., Dziugieł, I., *Zatrzymanie, ujęcie, doprowadzenie, sprowadzenie osoby*, Szczytno 2006.
[14.] Marek, A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004.
[15.] Popławski, H., *Działanie w granicach uprawnień i obowiązków jako okoliczność wyłączająca bezprawność czynu*, Nowe Prawo no 12(258), year XXIII, 1967.
[16.] Spotowski, A., *Przestępstwa służbowe, nadużycie służbowe i łapownictwo w nowym Kodeksie karnym*, Warszawa 1972.
[17.] Wiernikowski, Z., *Działanie w granicach uprawnienia lub obowiązku prawnego jako okoliczność wyłączająca bezprawność czynu*, „Państwo i Prawo", no. 3 (493), year XLII, March 1987.
[18.] Wolter, W., *O kontratypach i braku społecznej szkodliwości czynu*, „Państwo i Prawo", no. 10 (212), year XVIII.
[19.] Wołoszko, A., *Wybrane zagadnienia dotyczące odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy państwowych*, [In:] *Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, (ed.) S. Lelental, J. Kudrelek, I. Nowicka, Szczytno 2008, pub. WSPol.
[20.] Zoll, A., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I, Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Kraków 2004, pub. Zakamycze.

LEGAL ACTS

[21.] Act of 6 April 1990 on the Police (Journal of Law of 1990 No 30 item 179.
[22.] Act of 7 May 1999 on Financial Liability of Functionaries of the Police, the Border Guard, the Government Protection Bureau, the State Fire Guard, the Prison Service, the Central Anticorruption Bureau and the Internal Security Agency and the Intelligence Agency. (Journal of Law of 2009 No 168, item 1323).
[23.] Regulation no 30 of the Commander of the Police of 16 December 2013 on the operation of hierarchical organization in Police (Journal of Law of Polish Police Headquarters of 2013 item 99.

OTHER SOURCES:

[24.] Judgment of the Supreme Court of 4 November 1963, III K 417/60, not published.
[25.] Judgment of the Supreme Court of 20 May 1975, III KR 309/74, OSNKW 1972, No 3, item 53.
[26.] Judgment of the Supreme Court of 12 June 1980, KR 99/80, OSNKW 1980, No 12.

doc. PhDr. Jacek Dworzecki, PhD.
Inštitút spoločenských vied
Fakulta verejnej správy
Vysoká škola policie v Szczytnie, Poľsko
j.dworzecki@wspol.edu.pl

doc. Mgr. Izabela Nowicka, PhD.
Inštitút práva a verejnej správy
Fakulta verejnej správy
Vysoká škola policie v Szczytnie, Poľsko
i.nowicka@wspol.edu.pl

PREVENCIA TRESTNEJ ČINNOSTI MLÁDEŽE

Mgr. Anežka TUROŠÍKOVÁ
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta

Anotácia: *Autorka v príspevku rozoberá prevenciu trestnej činnosti mládeže na území Slovenskej republiky, pričom vychádza jednak z teórie a zo samotného dokumentu „ Stratégia prevencie kriminality na roky 2012-2015 a zo samotnej praxe.*
Kľúčové slová: *Prevencia, mládež, kriminalita, stratégia*

Annotation: *The author in this paper discusses the prevention of youth crime in the Slovak Republic and is based both on theory and the document itself , Crime prevention strategy for the years 2012-2015 and the practice itself.*
Keywords: *Prevention, youth crime, strategy*

Úvod

Z posledných výskumov verejnej mienky vyplýva, že hneď po ekonomických a sociálnych problémoch trápi naše obyvateľstvo kriminalita, ktorá sa, žiaľ, stala prirodzenou súčasťou nášho každodenného života. Jej dôsledky, ktoré sú v podobe straty ľudských životov, ujmy na zdraví, materiálnych a morálnych škôd bezprostredne vnímame ako obmedzenie kvality nášho života. Vo všeobecnosti by sa dalo predpokladať, že na naplnenie strategických cieľov prevencie kriminality by malo postačovať správne stanovenie cieľov stratégie prevencie kriminality, stanovenie priorít, konkrétnych úloh v podobe harmonogramu ich plnenia, účinné a efektívne zapojenie všetkých troch typov moci v štáte – zákonodarnej, výkonnej a súdnej – do jednotného úsilia. Prax však ukazuje, že to tak v skutočnosti nie je a preto je boj s kriminalitou nedostatočný.

Prevencia trestnej činnosti

Prevencia je pojem, ktorý označuje predchádzanie vzniku alebo možného vzniku zdravotných, sociálnych alebo iných problémov. Má „*interdisciplinárny charakter.*“[1] Okrem iného pojem prevencia kriminality predstavuje aj cieľavedomé pôsobenie štátu, vládnych organizácií, cirkví, občianskych združení, podnikateľských subjektov a vzdelávacích inštitúcií, ktoré majú prispieť k tomu, aby sa obyvatelia nestali páchateľmi alebo obeťami trestných činov. Samotný pojem v sebe zahrňuje aj určitý cieľ, ktorý by sa dal zjednodušene povedať takto - je potrebné predchádzať kriminalite tak, aby sa spoluprácou zainteresovaných subjektov darilo zvyšovať kvalitu života a pocitu bezpečia všetkých občanov. Na dosiahnutie tohto cieľa je dôležité odstraňovať príležitosti pre trestnú činnosť. Keby sme sa ale zamerali na určité medzinárodné záväzky štátu, tak by sme dospeli k určitým prioritám prevencie kriminality, ktorými sú:

1. znižovanie miery a závažnosti kriminality[2];
2. zvyšovanie bezpečnosti miest a obcí[3];

[1] DIANIŠKA, G. a kol.: Kriminológia, Aleš Čeněk, 2011, s. 105
[2] závažná a organizovaná trestná činnosť; obchodovanie s drogami; počítačová kriminalita; obchodovanie s ľuďmi; sexuálne vykorisťovanie detí a detská pornografia; hospodárska a majetková trestná činnosť, korupcia; obchodovanie so zbraňami a cezhraničná trestná činnosť; násilie na ženách
[3] začleňovanie prevencie kriminality do koncepcií rozvoja krajov a obcí; zvyšovanie kvality sociálnych vzťahov; zvyšovanie pocitu bezpečia obyvateľov a návštevníkov

3. eliminácia sociálne patologických javov v rizikových skupinách[4];

4. eliminácia propagácie kriminality a inej protispoločenskej činnosti prostredníctvom všetkých druhov médií[5].

Pri prevencii kriminality treba mať na zreteli, že kriminalita je len jedným z prejavov sociálnej patológie. Sociálno-patologické javy[6] sú jedným z najzávažnejších problémov spoločnosti. Veľmi úzko súvisia so stavom spoločnosti a citlivo reagujú na spoločenské zmeny a ich následky. Pri veľkých spoločenských zmenách, ktoré bývajú sprevádzané zmenou postoja spoločnosti k určitým javom, dochádza spravidla k zmenám (napr. v spoločenských, morálnych, kultúrnych normách) a v ich zaraďovaní medzi sociálno-patologické javy. V súčasnosti môžeme zaradiť medzi sociálno-patologické javy predovšetkým:

- ✓ záškoláctvo[7], šikanovanie[8] *(v škole, na pracovisku, v sociálnych a výchovných inštitúciách)* mobbing a bossing[9],
- ✓ alkoholizmus, drogové a iné závislosti *(napr. gambling, tabakizmus),*
- ✓ domáce násilie, agresivita, týranie, zneužívanie a zanedbávanie detí, chorobné prenasledovanie *(stalking)*[10],
- ✓ prostitúcia, pornografia, kupliarstvo, obchod s ľuďmi a ľudskými orgánmi, komerčné

  sexuálne zneužívanie detí, sexuálne obťažovanie *(harasment)*, vandalizmus vrátane sprejerstva, násilie na štadiónoch *(hooligans, ultrafans)*, pouličné násilie, prejavy násilia pri demonštráciách,
- ✓ členstvo v extrémistických skupinách a náboženských sektách, rasizmus, xenofóbia, asociálnosť šírená prostredníctvom internetu a na tzv. sociálnych sieťach *(kyberšikana)*[11],
- ✓ získavanie dôverných informácií *(pharming, phishing),*
- ✓ samovražda, asistovaná samovražda *(eutanázia)*[12],
- ✓ korupcia, klientelizmus,

---

[4] deti a mládež ohrozené kriminalitou a sociálne patologickými javmi; rodina; seniori; sociálne vylúčené komunity, t. j. nezamestnaní, bezdomovci, zdravotne a telesne postihnutí, osoby prepustené z výkonu trestu; prvopáchatelia trestných činov; recidivisti

[5] film, televízia, rozhlas, internet, tlačoviny

[6] *označované ako sociálne deviácie*

[7] Sociálno-patologický problém. Možno ho určiť ako výchovne problémové správanie, ktoré sa svojou povahou a charakterom odkláňa od noriem, ktoré sú spoločnosťou plne akceptované.

[8] Sociálno-patologický problém, ktorý sa uskutočňuje formou agresie, ktorej sa dopúšťa jedinec alebo skupina voči jednotlivcovi alebo skupine bezbranných, či už pre fyzickú alebo inú slabosť, alebo nemožnosť účinnej obrany. Za charakteristické sa považuje opakovanie agresie voči tej istej obeti.

[9] Ide o špeciálny druh šikany uskutočňovanej na pracovisku

[10] Slovo stalker je odvodené od anglického slova stalking – prenasledovať. Tento pojem bol zaužívaný najskôr v Spojených štátoch amerických, kde mal označovať prenasledovanie zveri. Postupom času sa začal objavovať aj vo sfére medicíny, konkrétne psychológie a psychiatrie, až bol napokon zakotvený ako terminus - technikus v americkom trestnom práve.

[11] forma šikanovania, pri ktorej sa používajú nové technológie, ako je počítač, internet, mobilný telefón. Prebieha vo virtuálnom priestore s využitím rôznych služieb a nástrojov, ako sú email, IM (instant messeneger – napr. Skype, ICQ), čet, diskusné fóra, sociálne siete, stránky na zverejňovanie fotografií a videí, blogy, SMS správy, telefonáty.

[12] Eutanázia je spôsob ukončenia života, najmä pacientov podstupujúcich neúnosné utrpenie, spôsobom, ktorý môže toto utrpenie zmierniť. Ide teda o spôsob zmiernenia trýznivej bolesti alebo silného utrpenia privodením predčasnej smrti jedinca.

- ✓ iná protispoločenská činnosť *(priestupok ako nižšia forma spoločensky nebezpečného protiprávneho konania riešená priestupkovým zákonom, správny delikt ako nižšia forma spoločensky nebezpečného protiprávneho konania riešená správnym poriadkom)*,
- ✓ kriminalita *(prečiny a zločiny, ktoré napĺňajú skutkovú podstatu trestného činu stanovenú trestným zákonom[13])*,
- ✓ bezdomovstvo.

Najzávažnejším sociálno-patologickým javom je kriminalita, ktorá predstavuje z pohľadu konkrétnej spoločnosti najzávažnejšie porušenie sociálnych noriem, na ktoré spravidla spoločnosť reaguje zvláštnym systémom sankčných noriem vyjadrených v Trestnom zákone. Trestný zákon rozlišuje v § 34 ods. 1 generálnu a individuálnu prevenciu takto „ *Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchateľom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchateľa spoločnosťou.“* Prvok individuálnej je obsiahnutý v prevýchove a v zabezpečovaní riadneho života páchateľa a prvok generálnej prevencii spočíva vo výchovnom pôsobení na ostatných členov v spoločnosti.[14]

Kriminalitu, ktorá je potom synonymom k pojmu trestná činnosť, predstavujú činy, ktoré napĺňajú tzv. skutkovú podstatu trestného činu stanovenú trestným zákonom.

Represia kriminality potláča sociálno-patologické javy zákonnými prostriedkami zabraňujúcimi ich prípravu a páchanie, ale aj obmedzenie práv a slobôd páchateľov prostredníctvom komplexného systému opatrení orgánov činných v trestnom konaní[15]. Preventívnymi opatreniami sa vytvárajú podmienky na to, aby sa potenciálnym páchateľom ukázala správna cesta, resp. aby sa im sťažilo páchanie trestnej činnosti. Ak sú preventívne opatrenia aj napriek tomu neúčinné a dôjde k spáchaniu trestnej činnosti, nastupuje represia. Vzájomná prepojenosť, prelínanie a dopĺňanie prevencie a represie vyúsťuje do kontroly kriminality ako celospoločenského záujmu.

Prevenciou v tomto príspevku rozumieme nielen primárnu prevenciu, teda predchádzanie delikventnému správaniu v celej populácii detí a mládeže[16], ale súčasne máme na mysli sociálnu prevenciu, teda ovplyvňovanie a pôsobenie na uvedenú vekovú kategóriu s cieľom predchádzať delikventnému správaniu, na rozdiel od situačnej prevencie (rôzne opatrenia materiálnej, technickej povahy, ktoré majú za cieľ sťažiť toto správanie). Sociálna prevencia je súčasťou sociálnej politiky a jej podstatou je vytváranie priaznivých spoločenských podmienok v oblasti ekonomickej, sociálnej, kultúrnej, výchovno-vzdelávacej, v oblasti zamestnanosti, podmienok na využívanie voľného času, rast životnej úrovne, duchovný rozvoj, humanizáciu a skvalitňovanie spôsobu života spoločnosti sociálnych skupín, ako i na socializáciu a sociálnu integráciu jednotlivca. V súvislosti s pojmom prevencia je potrebné poukázať aj na pojem profylaxia, ktorý je synonymný k pojmu prevencia, t.j. obsahovo totožný. Odlišný je ale pôvod uvedených pojmov; prevencia- latinský pôvod, profylaxia – grécky pôvod. Prevencia môže byť uplatňovaná v ktorejkoľvek oblasti života spoločnosti (výchova, doprava, ochrana zdravia).[17]

Stratégia prevencie

Z hľadiska stratégie môžeme kvalifikovať prevenciu podľa štádia vývoja kriminálneho problému a zároveň podľa okruhu adresátov preventívnych aktivít ako primárna, sekundárna a

---

[13] Kriminalita je sociálno-patologický jav, ktorý v priebehu uplynulých rokov nabral na vážnosti. O vážnosti hovoríme preto, pretože sa čoraz častejšie páchajú trestné činy mládežou na jednej strane, ale na strane druhej sú sami obeťami trestných činov. Kriminalita sa podľa posledných údajov na SR znižuje, čo je dôležitý fakt pre trestnú činnosť, pozri bližšie štatistika Ministerstva vnútra SR.

[14] DIANIŠKA, G. a kol.: Kriminológia, Aleš Čeněk, 2011, s. 104

[15] Pozri bližšie polícia, prokuratúra, súdy

[16] mládežou rozumieme v súlade s medzinárodnými dokumentmi vekovú kategóriu do 18 rokov

[17] http://www.avcr.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/vzdelavani/vedecky_titul_doktor_ved/files_obhajoby/Madliak_J_teze.pdf

terciárna prevencia kriminality. Všetky tieto tri oblasti sa navzájom jednak dopĺňajú s určitou postupnosťou.

Pod primárnou prevenciou najčastejšie rozumieme intervenciu ešte pred tým, ako sa objaví nejaký sociálny problém. Teda ide o pôsobenie skôr ako sa narušia vonkajšie vzťahy alebo vnútorná rovnováha mládeže. Primárna prevencia kriminality zahŕňa predovšetkým výchovné, vzdelávacie, voľno časové, osvetové a poradenské aktivity zamerané najmä na širokú verejnosť, čo znamená zapojenie občanov do aktívneho spôsobu zvyšovania vlastnej bezpečnosti a bezpečnosti svojho okolia. Zvláštnu pozornosť venuje pozitívnemu ovplyvňovaniu najmä detí a mládeže (napr. využívanie voľného času, možnosti športového vyžitia). Ťažiskom, resp. hlavným bodom primárnej prevencie kriminality sú rodina, školy a lokálne spoločenstvá. Rodina sa však v súčasnosti nachádza vo veľmi zložitej situácii, či už z hľadiska demografického ale aj z hľadiska plnenia príslušných funkcií. Rodina v spoločnosti nemá zázemie, a veľmi slabú podporu vládnych organizácii. Problematická je i spolupráca rodiny so školou pri súčasnom trende ochrany súkromia, izolácie od diania v lokalite. A tak sa spolieha hlavne na školu. Škola by mala byť formálnym i neformálnym centrom prevencie. Formálna stránka sa skladá z niekoľkých oblastí – napríklad škola musí úspešne a aktívne zvládať komunikáciu v prípade už vzniknutých alebo i potenciálne vznikajúcich výchovných problémov. Jej pomocníkom by v tejto chvíli mohol byť Systém včasnej intervencie a prirodzená by mala byť snaha komunikovať s ostatnými inštitúciami. Realizácia vlastných preventívnych aktivít však vyžaduje patričnú pripravenosť učiteľov, čo si neviem predstaviť v aktuálnom systéme, nakoľko učitelia majú iné ciele. Všeobecne môžeme povedať, že vznik kriminality je podmienený vzormi a štýlmi výchovy v rodine (napr. inak sa správa dieťa vychované v úplnej rodine s určitými hodnotami a inak rozmýšľa dieťa, ktoré má otca s kriminálnou minulosťou).

Sekundárna prevencia predstavuje skreening a včasnú intervenciu, zameriava sa na identifikovanie problémov jednotlivcov alebo skupín. Podľa Schavela „*sekundárna prevencia je teda určená priamo ohrozeným jednotlivcom alebo rizikovým skupinám obyvateľstva, pričom vytvára priestor pre aktivity špecialistov z radov zamestnancov v sociálnej oblasti.*“ Dôležité pre sekundárnu prevenciu je zachytenie u vzniknutých a prezentovaných porúch alebo problémov, a tiež ich eliminácia v počiatočnom štádiu prostredníctvom metód, ktorých úlohou je zamedzenie ďalšieho šírenia a prehlbovania kriminality mládeže, tzn. sekundárna prevencia kriminality sa zaoberá rizikovými jedincami, skupinami osôb, u ktorých je zvýšená pravdepodobnosť, že sa stanú páchateľmi alebo obeťami trestnej činnosti (špecializovaná sociálna starostlivosť), alebo inej protispoločenskej činnosti (napr. drogová a alkoholová závislosť, záškoláctvo, šikanovanie, patologické hráčstvo, vandalizmus, interetnické konflikty, dlhodobá nezamestnanosť).

Terciárna prevencia kriminality sa uskutočňuje resocializáciou osôb narušených kriminalitou a inou protispoločenskou činnosťou, t. j. pôsobením na osoby, ktoré už spáchali, alebo na ktorých už bol spáchaný trestný alebo iný protispoločenský čin, s cieľom udržať dosiahnuté výsledky predchádzajúcich intervencií a rekonštrukcie nefunkčného sociálneho prostredia. Realizuje sa v sociálnej oblasti s cieľom pomôcť obetiam alebo páchateľom opätovne sa začleniť do spoločnosti formou resocializácie (psychologická, psychiatrická pomoc, zdravotná pomoc, pomoc pri pracovnom uplatnení vrátane rekvalifikácie, sociálne a rodinné poradenstvo, pomoc pri získavaní bývania a pod). Táto prevencia nastupuje po zlyhaní primárnej a sekundárnej prevencie. Za cieľ terciálnej prevencie je považovaná resocializácia a integrácia jednotlivcov do spoločnosti. [18] Dôležitú úlohu okrem rodiny, školy a iných organizácii zohrávajú v terciárnej prevencii sociálni kurátori pre mladistvých. Ich činnosť zahŕňa sociálnu a postpenitenciárnu starostlivosť o mravne narušené deti a mladistvých do 18 rokov. Sejcová v rámci terciárnej prevencii poukazuje na to, že pri prevýchove narušených mladistvých vo výchovných a diagnostických ústavoch sa využívajú diskusné skupiny, muziterapeutické, psychodramatické a inú techniky. Experimentuje sa i s letnými sústredeniami táborového typu, v ktorých sú aplikované systémy skupinovej terapie a komunitný režim. Hupková charakterizuje terciárnu prevenciu ako prevenciu

[18] RUNČÁKOVÁ, I.: Príčiny a prevencia kriminality mládeže, Študentská vedecká konferencia, 692-701s.

indikovanú. „...*z dôvodu, že je zameraná na jedincov, ktorí prejavujú špeciálne znaky, či symptóny sociálnej patológie.* Indikovaná terciárna prevencia podľa tejto autorky patrí výhradne do rúk úzko špecializovaných odborníkov. Súčasťou terciárnej prevencii je aj sociálna prevencia kriminality[19], ktorú zabezpečujú sociálny kurátori[20].

Situačná prevencia kriminality je špecificky orientovaná na riešenie kriminality, ochranu verejného poriadku, zdravia, života a majetku objektov prevencie. Aktivity vychádzajú z predpokladu, že určité druhy kriminality sa objavujú v určitej dobe, na určitých miestach a za určitých okolností. Prostredníctvom opatrení režimovej, fyzickej a technickej ochrany sa snažia kriminogénne podmienky minimalizovať. Najefektívnejšie pôsobia pri obmedzovaní majetkovej trestnej činnosti.[21]

Viktimačná prevencia kriminality vychádza z konceptu bezpečného správania, diferencovaného s ohľadom na rôzne kriminálne situácie a psychickú pripravenosť ohrozených osôb. Ide o skupinové a individuálne zdravotné, psychologické a právne poradenstvo, tréning v obranných technikách a propagáciu technických možností ochrany pred trestnou činnosťou.

Miesto a úlohy rodiny, školy pri prevencii kriminality mládeže

Rodina má veľký vplyv nielen na samotnú kriminalitu detí a mládeže, ale aj na samotnú prevenciu. Zvláštnu kategóriu tvoria deti, ktoré nikdy nepoznali rodinné prostredie, pretože vyrastali v kolektívnych zariadeniach či ústavoch. Tieto deti často prechádzali z jedného zariadenia do iného zariadenia. Tieto deti majú preto problém nielen naviazať vzťahy s okolím mimo náhradného domova, majú tiež slabý zmysel pre „ neústavnú ´´ realitu. Ich adaptácia na ústav je lepšia než adaptácia na samostatný život mimo ústavu. Preto je normálne, že je pre nich väzba, či väzenie v podstate známym prostredím, ktoré podvedome uprednostňujú pred samostatnosťou na slobode, ktorá môže byť pre túto mládež veľmi náročná. No na druhej strane, aj samotná veľmi tvrdá disciplína, ktorú sa rodičia snažia docieliť agresívnym správaním k dieťaťu je tiež zdrojom, ktorý podnecuje vznik kriminality u detí. Deti sa v takejto rodine učia agresivite a pokladajú toto správanie za dovolené. Telesné tresty sú vo väčšine prípadov málo účinné, dieťa sa rodičom citovo vzdiaľuje. Dieťa predstiera, klame a manipuluje, aby sa vyhlo trestu. V takejto rodine sú paradoxne posilňované také spôsoby správania, ktorým má výchova brániť – delikventné správanie, kriminálne správanie a pod. A v neposlednom rade aj dohľad rodičov nad deťmi(monitoring), je ďalší faktor, ktorý má súvis so vznikom delikventného správania dieťaťa. Je dokázané, že čím

[19] Sociálna prevencia kriminality je všeobecnou prevenciou všetkých prejavov kriminality a iných protispoločenských činov. Aktivity ovplyvňujú proces socializácie a sociálnej integrácie a sú zamerané na zmenu nepriaznivých spoločenských a ekonomických podmienok, ktoré sú považované za kľúčové príčiny páchania trestnej činnosti. Aktivity sociálnej prevencie kriminality sú realizované vo vzťahu k verejnosti, rodine, deťom a mladistvým, osobám v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti.

[20] V systéme štátnej správy vykonáva sociálnu kuratelu pre deti a mládež oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Klientmi sociálnej kurately sú maloletí a mladiství u ktorých sa prejavili poruchy v správaní (napr. útekmi z domova, zanedbávaním povinnej školskej dochádzky, mladí l'udia, ktorí šikanujú svojich kamarátov, sú členmi skupín, ktoré ich negatívne ohrozujú, páchajú trestnú činnosť, požívajú alkoholické nápoje, sú závislí od internetu, hazardných hier, drog a iných psychotropných látok. Zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v § 1 ods. 3 definuje sociálnu kuratelu ako „súbor opatrení na odstránenie, zmiernenie a zamedzenie prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa a plnoletej fyzickej osoby a poskytovanie pomoci v závislosti od závažnosti poruchy a situácie, v ktorej sa nachádza dieťa alebo plnoletá fyzická osoba. Sociálny kurátor sa zaoberá delikvenciou a kriminalitou detí a mladistvých. Definíciu sociálneho kurátora nám ponúka Matoušek a je nasledovná ,,kurátor pre mládež je štátny úradník, ktorého úlohou je zaoberať sa deťmi a mladistvými z nefunkčných rodín, deťmi a mladistvými, ktorí vedú nemravný život, zanedbávajú školskú dochádzku, požívajú alkohol, tými, ktorí sa živia prostitúciou, ktorí utekajú z domova, i deťmi, ktorí páchajú trestné činy, alebo bol na nich spáchaný trestný čin. Štátny úradník má poskytovať pomoc pri prekonávaní nepriaznivých životných podmienok.“ Taktiež má podľa tohto autora sledovať ako tieto deti, využívajú voľný čas a s kým sa stretávajú. Sociálni kurátori na dosiahnutie stanovených cieľov v praxi uplatňujú metódy sociálnej práce. Podľa Selickej ide o metódu prípadovú, skupinovú a komunitnú. Jednotlivé metódy sociálnej práce sa v praxi prelínajú. Ďalšou metódou, ktorú sociálni kurátori využívajú, je návšteva v rodine.

[21] http://www.minv.sk/?prevencia-kriminality-5

horšie rodičia monitorujú svoje dieťa, nedostatočne sa informujú o tom, kde sa nachádzajú a čo robia, tým je väčšia pravdepodobnosť, že sa dieťa dopustí trestného činu, že sa tohto činu dopustí vo veľmi mladom veku, že tento čin zopakuje , a že pôjde o závažný trestný čin.[22]

Podstatou prevencie v školskom prostredí je pôsobiť na deti a žiakov tak, aby získali veku primerané základné predpoklady na:

- pozitívny postoj k zdravie neohrozujúcemu životnému štýlu,
- negatívny vzťah k rizikovému užívaniu návykových látok, prejavom agre- sívneho správania a šikanovania,
- zvýšenie porozumenia o zdravotných a sociálnych dôsledkoch rizikového správania – na základe (odborných) objektívnych informácií,
- tendenciu uprednostňovať zodpovedné rozhodnutia s minimalizáciou škodlivého tlaku rovesníkov,
- uplatňovanie optimálnych komunikačných zručností,
- uprednostňovanie konštruktívneho riešenia svojich problémov.

Všeobecné podmienky na naplnenie cieľa v oblasti prevencie v škole:

- Celková filozofia školy, ktorá vychádza z podpory zdravie neohrozujúceho životného štýlu – škola, ktorá v praxi vytvára nevyhnutné podmienky na uplatňovanie prevencie. Základom je garantovanie bezpečného prostredia a efektívneho, na žiaka orientovaného procesu výchovy a vzdelávania.
- Profesionálna zdatnosť pedagogického zamestnanca, ktorý je odborne pripravený na uplatňovanie kompetentného prístupu vo vzdelávaní a sociálno-psychologicky nastavený tak, aby dokázal pozitívne vplývať na kognitívny a osobnostný rozvoj žiaka.
- Spoločná zodpovednosť rodiny, orgánov sociálno-právnej ochrany detí, poradenských zariadení a v neposlednom rade inštitúcií školskej politiky, ktoré zabezpečujú adekvátnu odbornú prípravu pedagogického zamestnanca a optimálne podmienky na realizáciu prevencie v praxi.[23]

Je nepochybné, že prevencia kriminality mládeže je aktuálnou otázkou každej generácie a je len na nás, ako sa k tomu postavíme.

Resumé

Prevencia by sa mala stať povinnou, prirodzenou a neoddeliteľnou súčasťou nášho každodenného života, ktorá vychádza z vnútorného pocitového presvedčenia každého z nás – nemusí nás k tomu zaväzovať zákon alebo právny predpis. Prevencia kriminality by sa mala jednoducho stať prirodzenou a neformálnou súčasťou programov miest a obcí.

Prevenciou v školách rozumieme predovšetkým primárnu prevenciu, teda predchádzanie delikventnému správaniu v celej populácii detí a mládeže. Súčasne máme na mysli sociálnu prevenciu, teda ovplyvňovanie a pôsobenie na uvedenú vekovú kategóriu s cieľom predchádzať delikventnému správaniu. Sociálna prevencia je súčasťou sociálnej politiky a jej podstatou je

[22] RUNČÁKOVÁ, I.: Príčiny a prevencia kriminality mládeže, Študentská vedecká konferencia, 692-701s.
[23] http://www.mpc-edu.sk/library/files/t_baginova__d_beluskova_prevencia_kriminality.pdf

vytváranie priaznivých spoločenských podmienok v oblasti ekonomickej, sociálnej, kultúrnej, výchovno-vzdelávacej, v oblasti zamestnanosti, podmienok na využívanie voľného času, rast životnej úrovne, duchovný rozvoj, humanizáciu a skvalitňovanie spôsobu života spoločnosti sociálnych skupín, ako i na socializáciu a sociálnu integráciu jednotlivca.

Cieľom prevencie nemôže byť len absencia sociálno-patologických javov, cieľom musí byť prítomnosť sociálne priaznivého správania, prijatie noriem a hodnôt spoločnosti jedincami, aby boli schopní čeliť a predchádzať pokušeniu asociálneho správania či priamo delikvencie.

Resumé

Prevention should become mandatory, a natural and integral part of our everyday lives, based on internal affective conviction each of us - not us agreed to do so by law or regulation. Crime prevention should simply become a natural and informal part of the programs of the cities and in schools obcí.Prevenciou understand especially primary prevention, ie prevention of delinquent behavior in the general population of children and youth. At the same time we are referring to social prevention, and thereby the effect to that age group in order to prevent delinquent behavior. Social prevention is part of social policy and its essence is the creation of favorable social conditions in the area of economic, social, cultural, educational, employment, conditions for the use of leisure time, increased standard of living, spiritual development, humanisation and improvement of social life social groups, as well as socialization and social integration of individuals. The aim of prevention can not be just the lack of socio-pathological phenomena, the objective must be the presence of a favorable social behavior, the adoption of standards and values of individuals to be able to confront and avoid the temptation to anti-social behavior and delinquency directly.

Zoznam bibliografických odkazov

DIANIŠKA, G. a kol.: Kriminológia, Aleš Čeněk, 2011, 352 s., ISBN 9788073803445

RUNČÁKOVÁ, I.: Príčiny a prevencia kriminality mládeže, Študentská vedecká konferencia, 692-701s.

Zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov

http://www.avcr.cz

http://www.mpc-edu.sk

http://www.minv.sk

Kontaktné údaje:
Mgr. Anežka Turošíková
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica

t. č. 0917260316
e-mail: aturosikova@gmail.com

AKTUÁLNE TRENDY HODNOTENIA KVALITY KRIMINALISTICKO-TECHNICKÝCH ČINNOSTÍ VO FORENZNOM LABORATÓRIU

pplk. Ing. Ján SCHMIDT, PhD.
Kriminalistický a expertízny ústav
Policajného zboru

Anotácia: *Autor sa v príspevku zaoberá možnosťami laboratórneho manažérskeho informačného systému v nadväznosti na hodnotenie stôp, ktoré sa zasielajú na expertízne skúmanie. Súčasne poukazuje na dôležitosť a efektivitu spätnej väzby medzi laboratóriom a miestom činu.*
Kľúčové slová: *laboratórny informačný manažérsky systém, kvalita, miesto činu, laboratórium, kriminalistický expert, kriminalistický technik, stopa, spätná väzba*

Annotation: *The author in this paper deals with the possibilities of laboratory management information system following the evaluation of traces, which are sent to the forensic examination. Simultaneously shows the importance and effectiveness of feedback between the laboratory and the scene.*
Key words: *quality, laboratory management information system, crime scene, laboratory, forensic expert, crime scene technician, trace, feedback*

Úvod

Kriminalisticko-technická činnosť má v rámci štruktúr Policajného zboru nezastupiteľné a špecifické postavenie. Jej úloha je významná pri zabezpečovaní dôkazov a stôp predovšetkým v rámci obhliadky miesta činu. Tieto stopy a dôkazy sa hlavne v odbore kriminalistika zasielajú na expertízne skúmanie na Kriminalistický a expertízny ústav Policajného zboru (ďalej len „ústav“). Keďže sú vstupom pre expertízne skúmanie, ich kvalita a kvalita ho významne ovplyvňuje. Ústav hľadá preto nástroje ako zlepšovať kvalitu kriminalisticko-technickej činnosti a jej výstupov – kriminalistických stôp. Jednou z možností je využitie laboratórneho manažérskeho informačného systému Evidence (ďalej len „Evidence“) smerom k miestu činu. Uvedený systém sa vyvíja prakticky 12 rokov a pre potreby miesta činu ôsmy rok. Základným cieľom prečo bol Evidence rozšírený pre miesto činu bolo zavedenie trasovateľnosti stôp od okamihu ich zaistenia, spätná väzba medzi miestom skúmania a miestom činu a jednoznačná identifikácia zaistených stôp. Okrem toho je rozhodne nezanedbateľnou a ekonomická efektivita expertíznej činnosti vo vzťahu ku kvalite a kvantite zasielaných stôp. Ústav sa snaží pôsobiť na kvalitu a kvantitu zaistených stôp pomocou nástrojov, ktoré sú vyvinuté v rámci platformy Evidence. Systém pracuje na dvoch úrovniach, tzv. „hrubého klienta“, ktorý je k dispozícii pre pracovníkov ústavu a tzv. „tenkého klienta“, ktorý využívajú kriminalistickí technici pri registrácii stôp do systému.

Architektúra systému Evidence je uvedená na obr. č.1

Obr.č.1 Architektúra LIMS Evidence.

V rámci tenkého klienta Evidence[1], ktorý je vyhradený pre miesto činu, vykonávajú kriminalistickí technici on-line registráciu zaistených stôp, ktoré sú následne zasielané na expertízne skúmanie do ústavu. Funkcionalita systému je aktualizovaná a zlepšovaná na základe požiadaviek pracovníkov ústavu ako aj kriminalistických technikov (ďalej len „technik“). Požadovaným stavom je prostredníctvom interaktívnej spätnej väzby medzi expertami ústavu a technikmi aktualizovať a objektivizovať informácie o skúmanej stope v reálnom čase. Jedná sa najmä o stručný výsledok skúmania vrátane hodnotenia experta v otázke kvality predloženej stopy a jej identifikačnej hodnoty ako aj vysvetlenie experta v otázkach hodnotenia stopy. Pokladám to za dôležitý aspekt z pohľadu prevencie pri odstraňovaní možných nedostatkov na jednej strane a motivácie technika prostredníctvom pozitívne hodnotenia kvalitnej práce technika expertom. Cesta, v rámci ktorej sa kriminalistické stopy dostanú z miesta činu do forenzného laboratória je ovplyvňovaná viacerými analytickými činnosťami a procesmi, ktoré sú vo vzájomnej interakcii. Schéma na obr. č.2 znázorňuje spôsob komunikácie medzi miestom činu a miestom skúmania v podmienkach Policajného zboru.

Obr.č.2 Analytické procesy na mieste činu vo forenznom laboratóriu.

Činnosti, ktoré prebiehajú na mieste činu i v laboratóriu z hľadiska výstupov, ktoré sú v konečnom dôsledku predmetom expertízneho skúmania „kriminalistických stôp“ majú vlastnú postupnosť, ktorú je možné charakterizovať metódou kritickej cesty (CPM)[2]. Každú činnosť možno ohraničiť predchádzajúcimi a následnými činnosťami, a každá činnosť má svoj začiatok a koniec. Týmto spôsobom je možné určiť najkratšiu možnú časovú cestu dosiahnutia plánovaného cieľa.

Činnosť	**Nadväzuje na činnosť**	**Časy začiatočného uzla**		**Časy koncového uzla**	
		Najskôr možný	**Najskôr prípustný**	**Najskôr možný**	**Najskôr prípustný**
Orientačná dokumentácia OD		T_0	T_0	T_{OD}	T_{OD}
Optická obhliadka OO	**OD**	T_{OD}	T_{OD}	T_{OO}	T_{OO}
Obhliadka forenznými svetelnými zdrojmi FO	**OD,OO**	T_{OD}	T_{OO}	T_{FO}	T_{FO}
Zviditeľňovanie stôp ZV	**OO,FO**	T_{OO}	T_{FO}	T_{ZV}	T_{ZV}
Zviditeľňovanie stôp reagentom ZVR	**OO, FO, ZVR**	T_{OO}	T_{ZV}	T_{ZVR}	T_{ZVR}
Dokumentácia stôp DS	**ZV,ZVR**	T_{ZV}	T_{ZVR}	T_{DS}	T_{DS}

[1] *Evidence/thin client.*[online].[s.a.]. [citované 19. január 2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/home>
[2] *Metódy sieťového plánovania a riadenia.* [online]. [s.a.]. [citované 19. september 2010]. Dostupné na: < http://www.kves.uniza.sk/kvesnew/dokumenty/mep/Sietova_analyza.doc.>

Zaistenie stôp ZS	**DS**	T_{DS}	T_{DS}	T_{ZS}	T_{ZS}
Balenie stôp EP	**ZS**	T_{ZS}	T_{ZS}	T_{BS}	T_{BS}
Elektronická registrácia stôp RS	**BS**	T_{BS}	T_{BS}	T_{RS}	T_{RS}
Doprava stôp do laboratória DL	**RS**	T_{RS}	T_{RS}	T_{DL}	T_{DL}

Obr.č.3 Uzly činností procesu vyhľadávania a zaisťovania stôp na mieste činu.

Činnosť	**Nadväzuje na činnosť**	**Časy začiatočného uzla**		**Časy koncového uzla**	
		Najskôr možný	**Najskôr prípustný**	**Najskôr možný**	**Najskôr prípustný**
Príjem stôp PS	**DL**	T_{DL}	T_{DL}	T_{PS}	T_{PS}
Rozdelenie stôp na jednotlivé odvetvia skúmania OS	**PS**	T_{PS}	T_{PS}	T_{OS}	T_{OS}
Dokumentácia stavu stôp SD	**PS,OS**	T_{PS}	T_{OS}	T_{SD}	T_{SD}
Skúmanie stôp podľa odvetví SO	**OS,SD**	T_{OS}	T_{SD}	T_{SO}	T_{SO}
Spätná väzba SV	**SO**	T_{SO}	T_{SO}	T_{SV}	T_{SV}
Znalecký výstup ZP	**SV**	T_{SO}	T_{SV}	T_{ZP}	T_{ZP}
Balenie stôp SB	**ZP**	T_{ZP}	T_{ZP}	T_{SB}	T_{SB}
Doprava stôp zadávateľovi DZ	**SB**	T_{SB}	T_{SB}	T_{DZ}	T_{DZ}

Obr.č.4 Uzly činností expertízneho procesu vo forenznom laboratóriu..

Od zavedenia tenkého klienta určeného pre technikov do prevádzky bola zrealizovaná myšlienka zobrazovať poradie technikov na základe určitých charakteristík vyplývajúcich z ich práce pri vyhľadávaní a zaisťovaní stôp na mieste činu. Bol stanovený tzv. koeficient K_T[3] (obr.č.5). V tomto koeficiente je zahrnuté hodnotenie, ktoré obsahuje vybrané kategórie stôp, pri zaisťovaní ktorých sú technici nútení využiť rôzne metódy a prostriedky na ich vyhľadanie, resp. zaistenie. Poradie technikov sa stanovuje súčtom podielov individuálnych hodnôt v jednotlivých kategóriách na maximálnych, resp. vlastných hodnotách. Dosahuje sa tým stav, pri ktorom nezáleží prioritne na veľkom počte stôp, ale na ich upotrebiteľnosti, kvalite a informačnej hodnote. Motivácia technikov ich orientuje na minimalizáciu chýb pri zasielaných stopách a snahu o udržanie čo najväčšej kvality stôp. Taktiež veľmi významnou stránkou hodnotenia sú individuálne zhody vo všetkých dostupných kategóriách. Uvedené povzbudzuje technikov pri vyhľadávaní stôp sa zameriavať predovšetkým na stopy, ktoré vedú k stotožneniu osoby. Údaje sú uvádzané za 365 kalendárnych dní spätne a sú aktualizované každých 12 hodín. Na to aby technik dosahoval pozitívne hodnotenie je potrebné, aby registroval stopy do systému systematicky, pravidelne a v požadovanej kvalite. Súčasne zriadená rubrika TOP technici (obr.č.6), v ktorej je uvedené poradie všetkých technikov v rámci PZ, ktorí sú zaregistrovaní v systéme Evidence podľa hodnoty koeficienta K_T. Ďalej je v tenkom klientovi uvedená rubrika TOP útvar (obr.č.7), ktorá zobrazuje poradie technikov v rámci daného útvaru a TOP všetky útvary (obr.č.8), kde je uvedené poradie všetkých útvarov PZ, kde sú zaradení technici.

[3] V*zorec pre hodnotenie kriminalistických technikov - Evidence/Domov/Vzorec pre technikov*.[online].[s.a.]. [citované 19. január 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

$$K_T = P_U/P_{UMAX} + P_{UD}/P_{ZD} + P_{UD}/P_{UDMAX} + P_{UT}/P_{ZT} + P_{UT}/P_{UTMAX} + P_{UM}/P_{ZM} + P_{UM}/P_{UMMAX} + P_{UBAL}/P_{UBALMAX} + P_{UBIO}/P_{UBIOMAX} + P_{UCH}/P_{UCHMAX} - P_N/P_Z/(P_{NI}/P_{ZI})_{MAX} + P_K/P_Z/(P_{KI}/P_{ZI})_{MAX} + 3x\, P_{IZD}/P_Z/(P_{IZD}/P_{ZI})_{MAX} + 2x\, P_{IZT}/P_Z/(P_{IZT}/P_{ZI})_{MAX} + 3x\, P_{IZM}/P_Z/(P_{IZM}/P_{ZI})_{MAX} + P_{IZBAL}/P_Z/(P_{IZBAL}/P_{ZI})_{MAX} + 0{,}1x\, P_{IZBIO}/P_Z/(P_{IZBIO}/P_{ZI})_{MAX}$$

upotrebiteľnosť

spätná väzba

individuálne zhody

Obr.č.5 Vzorec pre hodnotenie technikov.

P_U – počet upotrebiteľných stôp konkrétneho technika,
P_{UMAX} – najväčší počet upotrebiteľných daktyloskopických stôp zo všetkých technikov,
P_N- počet nedostatkov pri stopách zaistených konkrétnym technikom,
P_{NMAX}- najväčší počet nedostatkov pri zaistených a zaregistrovaných stopách zo všetkých technikov,
P_K- počet kladov pri stopách zaistených a zaregistrovaných konkrétnym technikom,
P_{KMAX}- najväčší počet kladov pri zaistených a zaregistrovaných stopách zo všetkých technikov,
P_{IZ} – počet individuálnych zhôd pri stopách zaistených a zaregistrovaných konkrétnym technikom,
P_{IZMAX} –najväčší počet individuálnych zhôd pri zaistených a zaregistrovaných stopách zo všetkých technikov,
D- daktyloskopia, T- trasológia, M- mechanoskopia, BIO-biológia, CH-chémia, BAL-balistika.

	Meno	Všetky	Upotrebiteľné	Počet nedostatkov	Počet kladov	Počet zhôd	Koeficient
1	PP_andras	245	225	1	238	35	8.6426853771599994
2	B3_halenkovic	268	235	1	203	31	8.2384261838599997
3	PO_kominko	168	168	18	172	59	8.0431034833100004
4	PK_jaros	195	156	4	141	36	7.5896564276599996
5	KKE_danko	207	181	0	174	27	7.4823259238500004
6	RV_barbolic	162	136	2	152	32	7.1450619998200002
7	BD_matej	94	70	0	77	14	7.1427318552100001
8	PP_babej	371	280	0	293	15	6.7907735104700002
9	KKE_suca	317	265	8	268	57	6.5155238689599999
10	PP_spirek	303	248	0	314	37	6.4774099817100002

Obr.č.6 Poradie technikov v rubrike „Top technici“ podľa hodnotenia stôp expertami ústavu - február 2016.[4]

[4] *Top technici.*[online].[s.a.]. [citované 16. február 2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/top utvar/all/1/koeficient/desc>

Obr.č.7 Poradie technikov v rubrike „Top útvar“ podľa hodnotenia stôp expertami ústavu -február 2016.[5]

Obr.č.8 Poradie útvarov v rubrike „Top všetky útvary“ podľa hodnotenia stôp expertami ústavu - február 2016.[6]

Pri hodnotení stôp postupujú experti podľa číselníka nedostatkov a kladov pri hodnotených stopách (obr.č.9 a č.10).

Popis nedostatkov	
Administratívne nedostatky	jedná sa o nedostatky súvisiace s chýbajúcimi atribútmi v žiadosti, resp. o expertízne skúmanie, (napr. popisná časť, chýbajúca pečiatka, podpis a pod.)
Chyby registrácie	nedostatky súvisiace s procesom registrovania stôp externými užívateľmi, (napr. označenie stopy kódom a nezaregistrovanie stopy, zaregistrovanie stopy a pridelenie iného ako zaregistrovaný kód, odlišné údaje v elektronickej registrácii a žiadosti a pod.)
Chyby z omeškania	neskoré prizvanie znalca na obhliadku, uvoľnenie miesta činu, alebo vecí pred obhliadkou vykonanou znalcom.
Kontaminácia miesta činu	jedná sa najmä o kontaminovanie miesta činu zúčastnenými, alebo nezúčastnenými osobami, ktorých postup negatívne ovplyvňuje prípadné možnosti zaisťovania stôp. Tento nedostatok uvádzajú znalci ústavu najmä v prípadoch, keď sa zúčastňujú na obhliadke miesta činu.
Kontaminácia stôp	ide o vzájomnú kontamináciu stôp zasielaných na skúmanie, lebo stôp inými látkami, alebo prostredím, ktoré negatívne ovplyvňujú ich informačnú hodnotu.

[5] *Top útvar.*[online].[s.a.]. [citované 16. február2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/top-utvar/all/1/koeficient/desc>
[6] *Top všetky útvary.*[online].[s.a.]. [citované 16. február2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/top-utvary/all/1/koeficient/desc>

Málo zaisteného materiálu	nedostatočné množstvo zaisteného materiálu v prípadoch, keď to povaha expertízy vyžaduje, a je na rozhodnutí technika koľko materiálu zaistí (napr. chemické stopy, požiarne a pod.)
Nedodaný porovnávací materiál	nedodanie porovnávacieho materiálu ku zaisteným stopám (napr. z dôvodu vylúčenia domácich osôb)
Nedostatky prepravy a skladovania	nedodržané podmienky pri preprave a skladovaní stôp a vzoriek, pri ktorých môže dôjsť k ich zničeniu, poprípade skazeniu (najmä biologický materiál).
Neoprávnené zásahy	úmyselné zásahy do stopy po zaistení, ktoré môžu pozmeniť jej informačnú a procesnú hodnotu.
Neprizvanie znalca	jedná sa najmä o prípady, keď obhliadka miesta činu je súčasťou znaleckého skúmania (požiare, výbuchy, prevádzkové havárie, alebo miesta činu, kde bola použitá strelná zbraň).
Nerelevantne zaistená stopa	stopa nesúvisiaca z miestom činu, alebo nevýznamná z hľadiska informačného alebo procesného.
Nesprávne označenie	označenie stopy, ktoré nekorešponduje s protokolom o obhliadke, resp. žiadosťou o expertízne skúmanie a pod.
Nesprávne zaistenie	nesprávny spôsob zaistenia z hľadiska dodržania podmienok danej metódy a prostredia, v ktorom bola stopa zaistená.
Nesprávne balenie	použitie nevhodného obalového materiálu, alebo spôsobu balenia stopy v rozpore z internými predpismi.
Neúplne zaistenie	chýbajúce časti stopy vyplývajúce s nesprávneho odhadu pri zaisťovaní stopy, alebo zaistenie len niektorých častí celku v prípadoch, keď sa vyžaduje jeho úplne zaistenie.
Nevhodný materiál	jedná sa o materiál, alebo stopu, u ktorej je vopred jasné, že použitými metódami a prostriedkami uznanými v kriminalistickej praxi nie je možné zistiť žiadne informácie
Nevhodný porovnávací materiál	s dodaným porovnávacím materiálom nie je možné vykonať porovnávanie so sporným materiálom
Nezabezpečená integrita stopy	chýbajúce prvky ochrany stopy (pečatenie, ochranné bezpečnostné pásky s podpisom a pod.), alebo podmienky umožňujúce ovplyvnenie stopy.
Údaje o stope	chýbajúce údaje o stope pri registrácii, určujúce jej identifikáciu na mieste činu v čase obhliadky.
Veľa identických stôp	zaistenie veľkého počtu identických stôp z toho istého miesta, prostredia, ktoré nemajú inú informačnú hodnotu (najčastejšie sa jedná o dna vzorky napr. z tej istej kaluže krvi a pod.)
Zviditeľnenie stopy	nevhodná metóda na zviditeľnenie, ktorá stopu poškodí, resp. zničí alebo použitie metódy bez predchádzajúceho otestovania na simulovanej skúšobnej stope (jedná sa hlavne o daktyloskopické, trasologické stopy, DNA a pod.)

Obr.č.9 Popis nedostatkov pri hodnotených stopách zaregistrovaných kriminalistickými technikmi.[7]

Popis pozitív	
Balenie stopy	využitie optimálneho a korektného spôsobu balenia stopy vrátane použitého obalového materiálu.
Fotodokumentácia	kvalitná fotodokumentácia, najmä detailné snímky stopy umožňujúce jej plnohodnotné skúmanie.
Nekonvenčný postup	použitie metódy na zviditeľnenie a zaistenie stopy, ktorá je inovatívna a bežne nepoužívaná v kriminalistickej praxi.
Optimalizácia stôp	zaistenie optimálneho počtu stôp po predchádzajúcej selekcii.
Optimálna metóda	využitie najvhodnejšej metódy na zaistenie stopy.
Prizvanie znalca	prizvanie znalca na obhliadku miesta činu, keď povaha a zložitosť prípadu vyžadujú vedeckú podporu.
Registrácia a dodanie stôp	dodanie stôp zaregistrovaných v systéme bez nedostatkov.
Zviditeľnenie stopy	využitie najvhodnejšej metódy na zviditeľnenie stopy.

[7] *Popis nedostatkpv pri skúmaných stopách zaregistrovaných kriminalistickými technikmi - Evidence /Domov/Hodnotenie vzoriek.* [online].[s.a.]. [citované 19. január 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

Obr.č.10 Popis kladov pri hodnotených stopách zaregistrovaných kriminalistickými technikmi.[8]

U každého technika, ktorý má hodnotené stopy a individuálne zhody u stôp je možnosť detailne kontrolovať atribúty hodnotených stôp (obr.č.11,12,13). Navrhnutý vzorec hodnotenia technikov vo významnej miere odráža uplatnenie tzv. Demingovho cyklu[9]. Nateraz posledná úprava vzorca bola nasmerovaná na hodnotenie upotrebiteľnosti a individuálnych zhôd s tým, aby bolo podstatné, ktorý technik stopu zaistí a nie to, ktorý odoberá porovnávací materiál. Počas posledného obdobia nastal nárast priemernej hodnoty koeficientu K_T u technikov, ktorí sú na popredných pozíciách v Top technici– viď obr.č.8, čo možno interpretovať aj tak, že trendom je zvýšený podiel jednotlivcov na maximálnych dosiahnutých hodnotách v jednotlivých kategóriách, a tým aj vyrovnávanie rozdielov medzi týmito jednotlivcami. Uplatňovanie Demingovho cyklu v kriminalisticko-technických činnostiach môže vo významnej miere prispieť aj k zvýšeniu efektivity a kvality expertízneho skúmania a súčasne taktiež k zlepšeniu výslednej kvality dôkazov a expertíznych výstupov, ktoré využívajú orgány činné v trestnom konaní, alebo súd. „Konkrétnu aplikáciu kvality na forenzný proces v praxi môžeme dokumentovať“[10] príkladom Demingovho diagramu na analýzu činností, ktoré majú zásadný vplyv na celkovú kvalitu obhliadky miesta činu.

Obr.č.11 Zoznam kladov konkrétneho technika v rubrike „Top technici“ na základe hodnotenia stôp expertami ústavu.[11]

[8] *Popis nedostatkpv pri skúmaných stopách zaregistrovaných kriminalistickými technikmi - Evidence /Domov/Hodnotenie vzoriek.* [online].[s.a.]. [citované 19. január 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

[9] *Deming Cycle.*[online].[s.a.]. [citované 22. december 2011]. Dostupné na:<http://www. resourcesystems consulting.com/blog/reference/ glossary>

[10] SCHMIDT, J., VAŠKO, M., BOHRN, F. 2010. Inovatívne metódy vyhľadávania a zaisťovania kriminalistických stôp. In *Policajná teória a prax.* ISSN 1335-1370, 2010, Roč. 18, č. 4, s. 91.

[11] *Klady.*[online].[s.a.]. [citované 03.marec 2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/klady/all/916>

Obr.č.12 Zoznam nedostatkov konkrétneho technika v rubrike „Top technici“ na základe hodnotenia stôp expertami ústavu.[12]

Obr.č.13 Zoznam individuálnych zhôd pri stopách konkrétneho technika v rubrike „Top technici“.[13]

[12] *Nedostatky*.[online].[s.a.]. [citované 03.marec 2012]. Dostupné na http://10.33.49.40/nedostatky/all/929>
[13] *Zhody*.[online].[s.a.]. [citované 03.marec 2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/zhody/all/916>

Funkcionalitu Demingovho cyklu môžeme overiť na parciálnych detailných činnostiach, ako napr. oblasť vyhľadávania a zaisťovania stôp – viď. obr.č.14.

Tieto činnosti možno popísať nasledovným spôsobom:

Plánovanie: Technik v spolupráci s vyšetrovateľom, alebo povereným príslušníkom plánuje pred začatím obhliadky miesta činu vyhľadávanie a zaistenie stôp, vrátane ich zaslania na expertízne skúmanie. V závislosti od druhu miesta činu, jeho veľkosti, poveternostných podmienok, svetelných podmienok a pod. sa rozhoduje aké druhy stôp by mohli byť zaistené. Je to jeden z kľúčových momentov prípravnej fázy, kde je možné urobiť dobré i zlé rozhodnutia, a to najmä vtedy, ak miesto činu podlieha zmenám. Môže to byť najmä pri požiaroch, alebo pri haváriách hromadného charakteru, kde popri aktivitách výjazdovej skupiny prebiehajú aktivity iných zložiek ako záchranári, hasiči a pod. Vtedy nastávajú na mieste činu nevratné zmeny, ktoré je potrebné v maximálnej miere eliminovať, resp. ich existenciu brať do úvahy. Po dôkladnom plánovaní nastáva ďalšia fáza samotná činnosť.

Realizácia: V rámci tejto činnosti sa vykonávajú naplánované predpokladané činnosti spôsobom, metódami a prostriedkami uznanými v kriminalistickej praxi. Vykonávajú sa činnosti spojené s vyhľadávaním, zviditeľňovaním a zaisťovaním stôp. Technik po zaistení stôp tieto zabalí a označí ich čiarovým kódom. Súčasne vykoná registráciu stôp v systéme Evidence. Stopy odovzdá, alebo ich zašle priamo na skúmanie do ústavu. V rámci absolvovania čiastkových úkonov počas vyhľadávania a zaisťovania stôp by mala nastať fáza určitej kontroly, kde sa stopy interpretujú a selektujú. Táto fáza je určitým mikroauditom.

Kontrola: Je to fáza, kde sa zhodnocujú všetky doposiaľ zistené skutočnosti a informácie o stopách, pričom sa stanoví ďalší korigovaný postup. Môže sa napríklad prihodiť, že použitá metóda na vyhľadávanie a zaisťovanie stôp je neúčinná alebo spôsobuje ničenie iných dôležitých stôp a je potrebné ju nahradiť inou metódou. Na základe týchto informácií sa vykonajú korekcie a nové činnosti. Technik následne priebežne kontroluje stav stôp z hľadiska ich skúmania ako aj atribúty, ktoré sú uvádzané pri stopách. Kontroluje a konfrontuje ich so svojimi záznamami Týka sa to aj hodnotenia v TOP technici.

Nová činnosť: Na základe informácií, ktoré technik získa pomocou spätnej väzby Evidence aplikuje nové korekcie a aktivity do systému svojej práce. V rámci nových aktivít sa zameria hlavne na znižovanie nedostatkov a zlepšovanie upotrebiteľnosti stôp a v neposlednom rade aj zlepšenie interpretácie miesta činu a lepšie použitie metód a prostriedkov pri konkrétnej práci na mieste činu. Aktivity sú aktualizované s implementovanými korekciami s cieľom vykonávať činnosti efektívnejšie. Uplatnenie tejto fázy teda zvyšuje efektivitu vyhľadávania a zaisťovania stôp z miesta činu. Cyklus sa opätovne dostáva do fázy plánovania a pokračuje ďalej. Samozrejme, že to vyžaduje skúsený zohratý personál, ktorý pozná svoje úlohy i úlohy celého tímu tak, aby jednotlivé cykly prebiehali plynule a optimalizovane. Čím viacej cyklov prebieha, tým je tím vyspelejší a eliminuje prípadné nedostatky, pretože ich dokáže v reálnom čase identifikovať a odstrániť. Úlohou tímu je tiež identifikovať a optimalizovať jednotlivé rozhodovacie fázy, tak aby sa nenarušila plynulosť činnosti.

Obr.č.14 Demingov cyklus zaistených stôp zaslaných na expertízne skúmanie.[14]

Dosiahnutie vyššieho stupňa vyspelosti technikov závisí od ostrosti uhla ϕ, po ktorom prebieha Demingov cyklus. Uhol je funkciou kompetentnosti zainteresovaného personálu a podmienok, medzi ktoré možno radiť materiálno-technické zabezpečenie, organizačné zabezpečenie. Keď sú tieto atribúty nízke, uhol je tým pádom ostrejší a rastie doba na dosiahnutie vyššej vyspelosti. Alebo naopak pri vysokom stupni vyspelosti je potrebný oveľa menší čas na dosiahnutie cieľov. Je potrebné si uvedomiť, že existencia informačného systému KEU NEO významným spôsobom urýchľuje počet Demingových cyklov najmä z hľadiska okamžitej kontroly a spätnej väzby a tým zmenšuje ostrosť uhla ϕ.

Tenký klient systému Evidence je v plnej prevádzke už siedmy rok, čo je dostatočne dlhá doba na zhodnotenie jeho prínosu pre zlepšovanie kvality expertízneho ako aj kriminalisticko technického procesu. Počas prevádzky sú neustále vykonávané opatrenia a aktualizácie smerujúce k zlepšeniu funkcionality, ktoré pozitívne ovplyvňujú Demingov cyklus pri atribútoch súvisiacich so zaistenými stopami zasielanými na expertízne skúmanie. Pre ilustráciu možno dokumentovať akým spôsobom sa vyvíjajú trendy v súvislosti so sprievodnými atribútami, ktoré sú sledované pri stopách zaslaných na expertízne skúmanie na ústav (obr. 15-20). Znateľný je napríklad nárast upotrebiteľnosti stôp u všetkých útvarov, ako aj pokles nedostatkov.

Obr.č.15 Počet stôp zaregistrovaných technikmi v systéme Evidence a zaslaných na expertízne skúmanie za roky 2014-2015.[15]

[14] SCHMIDT, J. 2014. Evidencia zaistených stop v informačnom systéme Evidence 2. In *Kriminalistika v praktických príkladoch: Zborník z VIII. odborného seminára Banská Bystrica 19.3.2014.* Bratislava: Kriminalistický a expertízny ústav Policajného zboru, 2014. ISBN: 978-80-971125-4-7, s. 22-37.

[15] *Počet stôp zaregistrovaných kriminalistickými technikmi v systéme Evidence a zaslaných na expertízne skúmanie za rok 2014-2015 - Evidence /Analytika/Technici.*[online].[s.a.]. [citované 26. január 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

Obr.č.16 Upotrebiteľnosť stôp zaregistrovaných technikmi v systéme Evidence zaslaných na expertízne skúmanie za roky 2014-2015.[16]

Obr.č.17 Počet individuálnych zhôd pri stopách zaregistrovaných technikmi v systéme Evidence zaslaných na expertízne skúmanie za roky 2014-2015.[17]

Obr.č.18 Nedostatky pri skúmaných stopách zaregistrovaných technikmi v systéme Evidence za roky 2014-2015.[18]

[16] *Upotrebiteľnosti stôp zaregistrovaných kriminalistickými technikmi za roky 2014-2015 - Evidence /Analytika/Technici*.[.[online].[s.a.]. [citované 26. január 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

[17] *Počet individuálnych zhôd pri stopách zaregistrovaných kriminalistickými technikmi za roky 2014-2015 - Evidence /Analytika/Technici*.[.[online].[s.a.]. [citované 26. január 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

[18] *Nedostatky pri skúmaných stopách zaregistrovaných kriminalistickými technikmi za obdobie rokov 2014-2015- Evidence /Analytika/Technici*. [online].[s.a.]. [citované 19. január 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

Obr.č.19 Klady pri skúmaných stopách zaregistrovaných technikmi v systéme Evidence za roky 2014-2015.[19]

Obr.č.20 Priemerná doba obhliadky pri skúmaných stopách zaregistrovaných technikmi v systéme Evidence za roky 2014-2015.[20]

Na záver možno skonštatovať, že kvalita práce technikov determinujú okrem obligatórnych skutočností, ktorými sú vzdelávanie, výcvik, materiálno technické zabezpečenie, organizačné zabezpečenie aj mechanizmy, ktoré motivujú technikov vzájomným porovnávaním a konfrontáciou výsledko, či už z hľadiska celoslovenského alebo jednotlivých útvarov. Výsledky za posledné obdobia naznačujú, že situácia v kvantitatívnych ukazovateľoch sa relatívne stabilizovala, avšak kvalitatívne hodnoty sa zlepšujú. Za posledné hodnotené obdobia rastie upotrebiteľnosť stôp a klesá počet nedostatkov. Podarilo sa dosiahnuť stav, že rozhodujúcim faktorom pri zaisťovaní stôp nie je ich kvantita, ale kvalita, ktorá je výsledkom uvážlivej selekcie.

Resumé (v slovenskom jazyku)

Autor sa zameriava vo svojom príspevku na prínos forenzného laboratória v oblasti pôsobenia na kvalitu kriminalistických stôp zasielaných na expertízne skúmanie. Nástrojom, ktorý v rámci tejto aktivity ústav využíva je laboratórny manažérsky informačný systém nazývaný Evidence. Uvedený systém je zavedený aj pre kriminalistických technikov, ktorí majú priame elektronické spojenie s ústavom. Hlavnou výhodou systému Evidence je efektívna spätná väzba medzi miestom činu a miestom skúmania. Hodnotia sa stopy, množstvo, kvalita, klady, nedostatky a individuálne zhody. Technici sa porovnávajú navzájom v jednotlivých kategóriách a na základe toho je vytvorené celoslovenské poradie technikov. Pridanou hodnotou je tiež sledovanie trendov v oblasti vyhľadávania a zaisťovania stôp. Výsledkom je aktívne pôsobenie na kvalitu a informačnú hodnotu zaistených stôp. Tento systém umožňuje implementáciu prvkov kvality aj na miesto činu v súlade s požiadavkami normy ISO.

Resumé (v anglickom jazyku)

The author focuses in his contribution to the benefit of a forensic science laboratory and influence to the quality of forensic traces sent for forensic examination. A tool used in this field is laboratory management information system called Evidence. Above mentioned system is also implemented for forensic technicians who have direct electronic connection with the lab. The main advantage of the

[19] *Klady pri skúmaných stôp zaregistrovaných kriminalistickými technikmi v systéme Evidence za roky 2014-2015- Evidence /Analytika/Technici.* [online].[s.a.]. [citované 1. marec 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

[20] *Priemerná doba obhliadky pri skúmaných stopách zaregistrovaných kriminalistickými technikmi v systéme Evidence za roky 2014-2015- Evidence /Analytika/Technici.*[online].[s.a.]. [citované 1. marec 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

system Evidence is effective feedback between the crime scene and the lab. It evaluates the track, quantities, qualities, strengths, weaknesses and individual matches. Technicians are in individual categories compared to each other and based on generated nationwide ranking of technicians. The additional value is also trending in searching and securing of traces. The result is active impact to the quality and information value of secured traces. This system enables the implementation of quality elements to the scene according to the requirements ISO standards.

Zoznam bibliografických odkazov:

Deming Cycle.[online].[s.a.]. [citované 22. december 2011]. Dostupné na:<http://www.resourcesystems consulting.com/blog/reference/glossary>

Guidance for the Implementation of ISO/IEC 17020 in the field of crime scene investigation. European co-operation for Accreditation, 2008, 22 p.

ISO/IEC 17025: 2005: *Všeobecné požiadavky na spôsobilosť skúšobných a kalibračných laboratórií*. Bratislava.

ISO/IEC 17020:2012: *Všeobecné kritériá činnosti orgánov rozličných typov vykonávajúcich inšpekciu*. Bratislava.

METEŇKO, J., METEŇKOVÁ, M., SCHMIDT, J. 2011. Skúmanie činností na mieste činu. In *Kriminalistika v príkladoch*: *Zborník zo VII odborného seminára Kriminalistika v praktických príkladoch dňa 15.3.20 v Košiciach.* Bratislava: Kriminalistický a expertízny ústav Policajného zboru, 2012. ISBN 978-80-969471-9-5, 170 s.

Metódy sieťového plánovania a riadenia. [online]. [s.a.]. [citované 19. september 2010]. Dostupné na: < http://www.kves.uniza.sk/kvesnew/dokumenty/mep/Sietova_analyza.doc.>

SCHMIDT, J. 2010. *Perspektívy rozvoja kriminalisticko-technických činností v oblasti latentných stôp na Slovensku.* Dizertačná práca. 2010, 162 s, s. 25.

SCHMIDT, J. 2011. Kritické elementy v skúmaní miesta činu. . In *EXPERT elektronický magazín KEU PZ.* [online], 2011. [citované 25.jún 2011]. Dostupné na: <http://expert.minv.sk/files/articles/documents/ 1308647447_kriticke-elementy-v-skumani-meista-cinu.pdf>

SCHMIDT, J. 2011. Analytický pohľad na stav kriminalisticko-technických činností v oblasti vyhľadávania a zaisťovania latentných stôp. In *Policajná teória a prax.* ISSN 1335-1370, 2010, Roč. 18, č. 1, s.99.

SCHMIDT, J., TRVALEC, H., METENKO, J. 2011. Integrácia kritických prvkov a efektivita vyhľadávania a zaisťovania stôp na mieste činu: In *Pokroky v kriminalistike, 2012. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 25. októbra 2011 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave.* Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2012. ISBN 978-80-8054-506-2, s. 19-25.

SCHMIDT, J., VAŠKO, M., BOHRN, F. 2010. Inovatívne metódy vyhľadávania a zaisťovania kriminalistických stôp. In *Policajná teória a prax.* ISSN 1335-1370, 2010, Roč. 18, č. 4, s. 91.

SCHMIDT, J. 2012. Kvalita kriminalisticko-technickej činnosti a jej axcelerátory: In *Policajná teória a prax.* ISSN 1335-1370, 2012, Roč. 20, č. 2,

Top technici.[online].[s.a.]. [citované 16. február 2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/top utvar/all/1/koeficient/desc>

Top útvar.[online].[s.a.]. [citované 16. február2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/top-utvar/all/1/koeficient/desc>

Top všetky útvary.[online].[s.a.]. [citované 16. február2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/top-utvary/all/1/koeficient/desc>

Klady.[online].[s.a.]. [citované 03.marec 2016]. Dostupné na: <http://10.33.49.40/klady /all/916>

Nedostatky.[online].[s.a.]. [citované 03.marec 2012]. Dostupné na http://10.33.49.40/ nedostatky/all/929>

Zhody.[online].[s.a.]. [citované 03.marec 2016]. Dostupné na:< http://10.33.49.40/zhody /all/916>

Evidence /Domov/Hodnotenie vzoriek. [online].[s.a.]. [citované 19. január 2016]. Dostupné na:< EVIDENCE 2.3.55>

Zákon č.382 z 26. mája 2004 o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontaktné údaje:
pplk. Ing. Ján Schmidt, PhD.
Kriminalistický a expertízny ústav
Policajného zboru
Sklabinská 1
812 72 Bratislava

t. č. 09610 57327
e-mail: jan.schmidt@minv.sk

DOMÁCE NÁSILIE – SYSTÉM OCHRANY, MOŽNOSTI PREVENCIE A PRÍČINY

JUDr. Roman ŠUP
Akadémia Policajného zbrou v Bratislave
doktorand

Anotácia: *Príspevok sa venuje analýze problému dynamicky narastajúceho sa počtu prípadov domáceho násilia, tiež častokrát označované ako sociálno-patologický jav, ktorý veľmi úzko súvisí so stavom spoločnosti a citlivo reaguje na spoločenské zmeny a ich následky. Z analýzy existujúcich sociálno-patologických javov, ich premien a úspešnosti pri ich obmedzovaní, prípadne eliminácii, je možné okrem iného usudzovať rozsah zvnútornenia v spoločnosti morálnych noriem, kvalitu spoločnosťou uplatňovaných regulatívov a taktiež je možné odhadovať ďalší možný spoločenský vývoj.*
Kľúčové slová: *domáce násilie, násilie páchané v domácnosti, prenasledovanie, ľudské práva*

Annotation: *This contribution considers the analysis of the problem of rapidly expanding the number of cases of domestic violence, also often referred to as socio-pathological phenomenon that is closely connected with the state of society and sensitive to social changes and their consequences. An analysis of existing socio-pathological phenomena, their changes and their success in limiting or elimination, but are not limited to infer the extent internalisation of moral standards, the quality of regulations applied by the company and it is also possible to envisage further possible social development.*
Keywords: *domestic violence, violence in the home, persecution, human rights*

Úvod

Pri analýze pojmu „domáce násilie“, ktoré možno označiť ako neželaný sociálno – patologický jav, ktorý zahŕňa množstvo činností, od slovného napádania, ponižovania, znásilňovania až po vraždu. Všetko sa to odohráva v súkromí domova a rodinného života, v prostredí, ktoré by malo byť synonymom slova „ bezpečie“ a miesto, kde by sa mali osoby cítiť ako na mieste, kde im nehrozí bezprostredná obava o svoj život, zdravie a taktiež miesto, kde sa človek vráti s pocitom radosti a pocitom naplnenia. Domáce násilie je súčasťou manželstva a domácnosti pre milióny žien po celom svete. V prípade, že v krajine existujú zákony zakazujúce domáce násilie, ženy sa často hanbia o svojom probléme hovoriť a oznámiť ho príslušným úradom. Radšej sa rozhodnú ticho a pokorne trpieť.

Pojem domáceho násilia

Domáce násilie[1] netvorí len jedna bitka, či jeden príležitostný incident. Ide o opakovanú viktimizáciu, t.j. dlhodobo trvajúce násilie a týranie. Obeť je vystavovaná násiliu opakovanie, pretože medzi ňou a páchateľom je veľakrát blízky vzťah. Toto a množstvo iných, sú dôvody prečo prípady domáceho násilia sú mimoriadne zložité pre všetky zainteresované strany. Osoba, ktorá neprišla do kontaktu s týmto sociálno-patologickým javom, nechápe, prečo sa obeť nedokáže efektívne brániť. Treba si však uvedomiť, že vnímanie reality zo strany obete sa po každom násilnom incidente mierne koriguje, väčšinou však smerom k horšiemu, preto obeť stráca schopnosť pomôcť si sama a toto neželané správanie zo strany osoby, ktorá na nej praktizuje násilie berie odstupom času ako niečo čo je súčasťou ich spoločného spolunažívania. Zo strany obete ide o stav, kedy dosiahnu bod, v ktorom už niet východiska, ale ani viac síl daný stav znášať

Znaky domáceho násilia

Markantným znakom tohto neželaného javu je úmysel. Násilie nie je „ zhoda náhod“ ani „osudom týraných osôb“. Jedná sa o následok ľudského konania, ktoré môžeme označiť ako zámerné, cielené a mnohokrát plánované. Obava pred fyzickým atakom a nekončiaci strach pred tým byť vydaný na milosť a nemilosť, niekomu (niečomu) je vždy aj strach pred hroziacou psychickou

[1] Domáce násilie predstavuje akúkoľvek formu sexuálneho alebo psychického násilia alebo použitia fyzickej či emocionálnej sily, alebo vyhrážania fyzickým násilí, vrátane násilia sexuálneho v rámci rodiny alebo domácnosti. Zahŕňa zneužívanie detí, incest, násilie na partnerke a sexuálny alebo iný druh zneužívania členov domácnosti.: dostupné z: http://www.feminismus.cz/prohlaseni.shtml.

dezintegráciou. Páchatelia bolesť spôsobujú, ich obete bolesť pociťujú. Bolesť si môže páchateľ aj obeť predstaviť vo svojej obrazotvornosti, preto súčasťou násilia je „bolesť“ a „hrozba“ bolesti. Bolesť spája páchateľov a ich obete. Táto predstava, často intenzívnejšia ako v skutočnosti, sa môže stať zdrojom vízie, ktorá psychologicky odrovná obeť ešte skôr než tortúra násilia začne. Tolerancia bolesti, ktorú obeť znáša, je extrémne individuálna a podmienená kultúrno-antropologicky.

Stupne intenzity bolesti podľa Meltzackovej škály:

- mierna bolesť,
- nepríjemná bolesť,
- intenzívna bolesť,
- krutá bolesť,
- neznesiteľná bolesť,

Bolesť, ktorá preniká cez všetky psychické vrstvy človeka, predstavuje i špecifickú psychosomatickú jednotu. Pretrvávajúca bolesť ma schopnosť zablokovať akékoľvek racionálne správanie, vrátane sociálneho. Ľudského jedinca zbavuje dôstojnosti, redukuje ho na biologickú bytosť a dostáva ho na úroveň stavu kataplexie, pričom v niektorých prípadoch ľudský organizmus vypovie vedomie a nastáva komatózny stav.

Druhy násilia páchaného v domácom prostredí

Násilie ako také páchané v domácom prostredí zahŕňa viacero podkategórií, respektíve viacero skupín, na ktorých je tento neželaný sociálno – patolgický jav praktizovaný. Jedno z najzraniteľnejších skupín, sú deti ako subjekt na ktorom je páchané násilie. Častokrát je to aj z dôvodu, že osoba tyrana je jeho vlastný rodič, ktorý si takto autoritatívne uzurpuje svoje postavenie „nadradeného“ člena rodiny. V podstate týrania dieťaťa sú akékoľvek vedomé, či nevedomé aktivity, ktorých sa dopúšťa rodič, vychovávateľ alebo iná osoba na dieťati, [2]následkom ktorých dochádza k poškodeniu jeho zdravia a zdravého vývoja. Týranie dieťaťa predstavuje náhodný jav alebo interakciu, ktorá je v danej spoločnosti neprijateľná a odmietaná.

K základným prejavom syndrómu bitého dieťaťa je možné zaradiť (Mária Vlčková, 2001, 28):

- telesnú zanedbanosť,
- nepravidelne rozmiestnené hematómy, v rozličných štádiách hojenia,
- opuchy mäkkých častí tela a odreniny kože,
- hematómy na hlave s fraktúrou alebo aj bez fraktúry,
- fraktúry dlhých dutých kostí,
- viac fraktúr v rozličných štádiách hojenia,
- fraktúry rebier v blízkosti chrbtice,
- nepravidelnosti na koncoch dlhých kostí, krvácanie do mozgu, opuch mozgu,
- rozdiely medzi klinickým nálezom a vysvetlením rodičov, resp. výchovou poverených osôb o vzniku poranení,
- neprítomnosť krvácania, resp. zranenia počas liečby v nemocnici,

Násilie páchané na deťoch zahŕňa jeho jednotlivé formy, medzi ktoré patrí predovšetkým ***Telesné týranie detí aktívnej povahy,*** pri ktorom jeho páchateľ aktívne zasahuje do fyzickej integrity dieťaťa a pri ktorom je prítomné fyzické násilie, ide predovšetkým o bitie rukou, gumovou hadicou, elektrickou šnúrou alebo klasickou varechou, kopanie, pálenie cigaretou alebo zápalkou, obarenie vriacou vodou, rezanie, krútenie a zväzovanie končatín, trhanie vlasov. U týraných detí bývajú častým nálezom subdurálne hematómy.

Ďalším z prejavov je ***tzv. Telesné týranie pasívneho charakteru,*** znamená nedostatočné uspokojenie najdôležitejších telesných potrieb detí. Malá starostlivosť môže byť úmyselného i neúmyselného charakteru a to, v dôsledku psychických porúch rodičov, ich samotnej vekovej

[2] SEIČOVÁ, Ľ. 2001 *Deti a mládež ako obete domáceho násilia* – Bratislava

nezrelosti alebo nepochopenia rodičovskej roly. Výsledkom je neprospievanie dieťaťa, spustenie, zanedbanosť, a v krajnom prípade až smrť. Zaradiť sem môžeme nedostatočnú výživu zapríčiňujúcu výraznú podváhu, pričom v ťažších prípadoch dochádza i zastaveniu rastu. Z viktimonologického[3] hľadiska ide o deti (obete) s negativistickým či priamo asociálnym správaním, ktoré v bludnom kruhu provokujú k agresii psychopatických rodičov.

Násilie páchané na ženách

Násilie páchané na ženách je ešte väčší a neriešiteľnejší problém ako ostatné zdravotné problémy. Hlboko zakorenené názory[4] na vzťahy medzi mužmi a ženami, spoločenská tabuizácia diskusií o súkromných záležitostiach na verejnosti a nedostatok technického vybavenia bránia v jeho riešení. Násilie na ženách je síce takmer univerzálne, ale jeho prejavy a príčiny možno plne pochopiť a odstrániť iba v konkrétnom spoločenskom a kultúrnom kontexte. Každá spoločnosť má mechanizmy, ktoré legitimujú alebo popierajú násilie, ale si neuvedomujú, že tým ho vlastne pestujú. V mnohých spoločenstvách sa deti učia, že muži sú dominantní a že násilie je prijateľný prostriedok na presadenie moci a riešenie akéhokoľvek konfliktu. Staré matky, matky a svokry nevedomky pomáhajú pestovať násilie výchovou dievčat k pokornému celoživotnému podrobovaniu sa mužským požiadavkám a chlapcov k prijatiu mužskej dominancie. Ale aj násilie nie je nevyhnutné. Domnievam sa, že medzi niektorými kultúrami poukazujú na to, že násilie páchané na ženách je integrálnou súčasťou takmer všetkých kultúr „existujú spoločenstvá, ktoré rodové násilie nepoznajú“.

Na rozdiel od ostatných európskych krajín, v Českej republike, napríklad, neexistuje ani systém koordinovanej pomoci týranej žene, ani systém ochrany týranej ženy pred ďalším napadnutím (napríklad zákaz vstupu do bytu), ani špecializovaná pomoc páchateľom domáceho násilia. Týrané ženy využívajú pomoc neštátnych organizácií a štátnych poradní pre rodiny, manželstvo a medziľudské vzťahy. Aj keď sa týraná žena odhodlá mužove správanie oznámiť, má sklon vziať obvinenie späť.

Tu urobila Slovenská republika pokrok a je to oproti Českej republike rozdielne. Na Slovensku platí paragraf trestného zákona, ktorý definuje domáce násilie. Súd môže tomu, kto týra blízku osobu, vymerať až dvojnásobne vyšší trest ako keď sa násilia dopustí na cudzej osobe. Vinníkovi hrozí trest odňatia slobody do 15 rokov alebo až výnimočný trest. A trestné oznámenie sa nedá odvolať. Obeť už nemusí súhlasiť s trestným stíhaním a oznámenie môže podať aj cudzia osoba. Polícia má povinnosť prípad prešetriť. Súd tiež môže dočasne zakázať násilníkovi vstup do domu alebo bytu, aj keď je jeho spolumajiteľom a zakázať priblížiť sa k obeti na menej ako 5 metrov. Cieľom je, aby pred násilím neutekali z domu ženy a deti, ale aby odchádzal násilník.[5]

Dokým nezačal platiť daný paragraf to bolo tak, že ak sa obeť odhodlala ísť na políciu a podala oznámenie, rýchlo ho prišla stiahnuť. Podľa odborníkov, ktorí pracujú s týranými ženami, bolo to ľahko pochopiteľné. Ako povedala Katarína Farkašová : „Vždy zvíťazil strach pred násilníkom. Žena roky počúvala, že ak sa odváži čokoľvek urobiť, uvidí. Išlo jej o život.“[5]

U týraných žien sa zistili rovnaké prejavy a symptómy ako u ľudí, ktorí prežili koncentračné a zajatecké tábory, a ktorí boli obeťami únosov a prepadov. Vo svojej izolácií a ohrozenosti trpia tzv. štokholmským syndrómom, ktorý bol prvýkrát vypozorovaný na rukojemníkoch pri teroristickom prepade v Štokholme. Medzi obeťou a násilníkom sa utvára zvláštny vzťah – pripútanie. Obeť je s agresorom lojálna, má snahu chrániť ho, súcití s ním a spolupracuje. Je to reakcia obete na nenormálnu situáciu. Vytvára si až bizarné stratégie ako sa vyhnúť násiliu, ako prežiť. Štokholmský syndróm je rovnako ako dlhodobá traumatizácia dôvodom, prečo sa týraná žena ťažko vymaní z tyranského vzťahu sama. Obete zajatia oslobodzujú špeciálne pripravení, vycvičení a vytrénovaní profesionáli. Od týraných žien sa však očakáva, aby sa oslobodili samy a chránili aj svoje deti a majetok.

[3] SOPKOVÁ, E.: Problém, o ktorom sa mlčí. Dostupné na <www.stopnasiliu.sk>
[4] LORI, L. HEISE. 1998 *Násilie páchané na ženách* – Bratislava (preklad – Červenčíková)
[5] RAČKOVÁ, K.: Keď víťazí strach. Dostupné na <http://www.movita.sk/ked%20strach%20vitazi.htm>

Záver

Niekedy obeť dospeje k rozhodnutiu vzťah ukončiť. Ukončenie vzťahu však môže ešte zvýšiť riziko vážneho, dokonca až smrteľného útoku. Zastaviť toto násilie zvyčajne nie je v silách samotnej obete. V takýchto prípadoch je najlepšie hľadať pomoc v inštitúciách, ktoré môžu obeti pomôcť, ale aj u polície, ktorá má právomoci vyplývajúce jej zo zákona na ukončenie násilného správania páchateľa. Faktom zostáva, že keď sa raz páchateľovi násilie prepáči, na druhý pokus má menšie zábrany a tým viac sa stupňuje intenzita útokov. Pod hrozbou trestného stíhania si páchatelia ďalšie útoky zvážia. V realite policajnej práce sa prejavuje, že v opakovaných prípadoch domáceho násilia, kedy obeť nedá súhlas na trestné stíhanie, sa ochota polície znižuje. Polícia má pocit, že ich práca je zbytočná. Podstatou práce polície je spolupracovať pri riešení domáceho násilia a poskytnúť určitú policajnú pomoc. Hlavnú úlohu tu zohráva obeť, ktorá domáce násilie musí chcieť nahlásiť a spolupracovať s orgánmi Policajného zboru, či už je to pri úkonoch ako podanie vysvetlenia alebo pri samotnom procesnom úkone výpovede ako poškodeného subjektu.

Zoznam bibliografických odkazov:

BÉREŠOVÁ, A. 2002 Prevencia kriminality u starých ľudí – Ústav sociálnej medicíny LF UPJŠ Košice – Publikované v Podpore zdravia ročník VII. s: 12 - 13

BANGO, D. 2005 *Vyšetrovanie domáceho násilia na ženách* – Bratislava (Akadémia PZ)

BODNÁROVÁ, B. 2002 *Domáce násilie na Slovensku* – Bratislava (priebežná správa)

GAŠPIERIK, L. 2003 *Kriminológia* – Žilina: FŠI ŽU, 2003

LORI, L. HEISE. 1998 *Násilie páchané na ženách* – Bratislava (preklad – Červenčíková)

OBUCH, Igor *Metodická príručka pre políciu* / Igor Obuch, Ivan Rapoš, Milan Zacharovský. – Bratislava : Občan a demokracia, 2003. – 1 zv. (rozličné stránkovanie)

ONDREJKOVIČ, P. 2000 *Sociálna patológia* – Slovenská akadémia vied

SEIČOVÁ, Ľ. 2001 *Deti a mládež ako obete domáceho násilia* – Bratislava

VLČKOVÁ, M. 2001 *Týrané dieťa* – Bratislava

Zákon 300/2005 Z.z. *Trestný zákon*

www.minv.sk/štatistiky/štatistické výstupy z evidenčno - štatistických výstupov kriminality (odbor PZ SR)

Kontaktné údaje:

mjr. JUDr. Roman ŠUP
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
študent doktorandského štúdia
roman.sup@minv.sk

ZÁVERY

Na základe cieľov interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou *„Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi,“* konanej dňa 15.3.2016 môžem za vedecký a organizačný výbor skonštatovať, že 4. ročník bol veľmi úspešný a naplnil ciele stanovené účastníkmi pri realizácii tejto konferencie.

V oblasti **trestného práva hmotného** účastníci konferencie za najdôležitejšie považujú riešenie tých teoretických otázok, ktorých význam pre legislatívnu činnosť, a teda i konkrétny výklad niektorých právnych pojmov, inštitútov a v konečnom dôsledku i jednotlivých ustanovení v Trestnom zákone Slovenskej republiky a Českej republiky majú dopad na aplikačnú prax orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Ide najmä o tieto okruhy otázok a problémov:

- Trest domáceho väzenia nie je síce novým inštitútom, ale podmienky kontroly pre jeho riadny výkon boli zavedené až zákonom č. 78/2015 Z. z . o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami. Finálne odpovede nám poskytne až dlhodobejšia aplikačná prax.
- Trestná činnosť páchaná prostredníctvom počítaču je veľmi rozšírená a sofistikovaná. Pokiaľ ide o pojem „počítačová kriminalita“, či „počítačová trestná činnosť“ je vhodné uviesť, že zatiaľ neexistuje jednotná a záväzná definícia tohto pojmu, ktorá by bola pre Slovenskú republiku záväzná.
- V niektorých prípadoch je aplikácia osobitného kvalifikačného pojmu – závažnejšieho spôsobu konania z hmotnoprávneho ako aj z procesného hľadiska sporná a je potrebné postupovať v zmysle zásada in dubio pro reo.
- Výskum organizovanej kriminality je mimoriadne problémovým, a to najmä z pohľadu utajeného charakteru tohto druhu kriminality. Jednotlivé výskumné štúdie v tejto oblasti sa zväčša zameriavajú na jeden z vybraných aspektov, buď na páchateľov organizovanej kriminality alebo na aktivity týchto skupín. Menej častým je zameranie sa na individuálne charakteristiky či osobnostné znaky páchateľov organizovanej kriminality.
- Právna úprava vojnových trestných činov je pomerne celistvá a rôznorodá, no nedá sa o nej povedať, že by bola dokonalá. Určité nedostatky možno badať najmä v ponechaní tradičného delenia ozbrojených konfliktov, a to na medzinárodné a nemedzinárodné ozbrojené konflikty. Problém spočíva často v obtiažnom kvalifikovaní charakteru ozbrojeného konfliktu a následnom trestnoprávnom postihu páchateľa resp. páchateľov takýchto trestných činov.
- Otázka retroaktivity vo vzťahu k detencii nie je jednoznačná. Detencia nie je klasickým ochranným opatrením, ale má špecifický represívno-preventívny charakter. Práve kvôli tomu jej možno priznať postavenie ultima ratio v celom systéme sankcií a považovať ju za najprísnejšiu sankciu. Vyvstáva teda potreba osobitne upraviť časovú pôsobnosť pre ukladanie detencie ako druhu ochranného opatrenia, a to tak, aby sa pri jej ukladaní rešpektovala zásada zákazu retroaktivity.
- Znižovanie kriminality v podmienkach Policajného zboru je základným predpokladom k tomu, aby bol Policajný zbor dôveryhodný, funkčný a akcieschopný bezpečnostný zbor garantujúci práva, istoty a bezpečnosť občanov Slovenskej republiky a aby sa jeho dôveryhodnosť zvyšovala.
- Model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb obsiahnutý v zákone o trestnej zodpovednosti právnických osôb zohľadňuje všetky potrebné aspekty a podmienky, tak aby mohol byť v praxi aplikovaný a v konečnom dôsledku byť prínosom.
- Týranie blízkej a zverenej osoby radíme medzi závažné trestné činy, ktorého konania páchateľa subsumujeme pod pojem „domáce násilie“. Zjednotenie výkladu pojmu „týranie“ je nevyhnutným krokom v rámci výkladu tejto skutkovej podstaty pre orgány činné v trestnom konaní a pre súdy.
- Neoprávnené podnikanie ohrozuje život a zdravie obyvateľov a ekonomické a hospodárske záujmy krajiny. Dôvodov, prečo je potrebné venovať zvýšenú pozornosť neoprávnenému podnikaniu, je mnoho – od ochrany života a zdravia obyvateľov, cez hospodársky a ekonomický rozvoj krajiny, až po ochranu trhu.

- Najväčší problém rozvoja restoratívnej justície je v prístupe priamo zainteresovaných subjektov, ktoré sú priamo dotknuté konkrétnym trestným činnom. Je potrebné len veriť, že aplikácia elektronického monitoringu nájde svoje miesto a využitie v slovenskom trestnom súdnictve a bude sa využívať v čo najväčšom množstve.
- Tresty za korupčné konanie nemôžu byť ani príliš nízke, prípadne na „prahu beztrestnosti“, pretože veľakrát potom orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, že sa im ani takáto korupčná trestná vec „neoplatí“ trestne stíhať, podať obžalobu, pretože tresty za ňu sú príliš nízke. Na druhej strane, ak sú tresty veľmi prísne a spoločnosť sa s nimi nestotožní, môže to viesť až k neuplatňovaniu takýchto drakonických zákonov.
- Trestnú zodpovednosť právnických osôb je možné považovať za doplnenie právnej úpravy individuálnej trestnej zodpovednosti. Jej účelom je zabrániť právnickým osobám, aby sa vyhli postihu za konanie v rozpore so zákonom len preto, lebo nie je možné identifikovať osobu, ktorá v ich
- Je potrebné venovať pozornosť aj užšiemu prepojeniu technických a právnych odvetví v boji s kybernetickými útokmi ako aj kybernetickou trestnou činnosťou, aby orgány činné v trestnom konaní a súd mohli naplno využívať všetky možnosti na potlačenie týchto protiprávnych aktivít.
- Rozdiel medzi darom a úplatkom je veľmi ťažké niekedy rozoznať. Tieto pojmy sú často zamieňané a účelovo používané na zakrytie korupcie. Naopak v niektorých prípadoch sa účelovo zneužíva ich zámena na kriminalizovanie bežných občianskoprávnych vzťahov, ako sú drobné darčeky z vďačnosti a pod.
- Korupcia sa v dnešnej dobe nevyhýba žiadnej oblasti ľudského konania a preto protikorupčný boj vyžaduje nekompromisný prístup k tomuto negatívnemu spoločenskému javu. Zachovanie možnosti zániku trestnosti podplácania a nepriamej korupcie je potrebné zachovať, pričom je potrebné zvýšiť aj uplatnenie tohoto inštitútu a to predovšetkým posilnením verejného povedomia.
- Klinické štúdie vo vzťahu k výskumom liekov majú veľmi blízko k skúmaniu miery prípustnosti dovoleného rizika vo vzťahu k životu a zdraviu osôb. V týchto prípadoch je preto potrebné skúmať všetky podmienky uplatnenia v zmysle zákonnej právnej úpravy.
- Aplikačné problémy pri vyšetrovaní trestného činu nevyplatenia mzdy a odstupného v zmysle § 214 Trestného zákona vznikajú v dôsledku nedostatočnej právnej úpravy uvedeného ustanovenia v osobitnej časti Trestného zákona. Okrem nejasného a nejednoznačného výkladu pojmov, akými sú napríklad termín splatnosti nie je z ustanovenia jednoznačné, aký rozsah škody je potrebný k tomu, aby bolo možno vyvodiť záver o trestnej zodpovednosti páchateľa tohto trestného činu.
- Nie všetky Rámcové rozhodnutia a Smernice expressis verbis vyžadujú zavedenie priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, tak ako ju poznáme vo vzťahu k fyzickým osobám. Za súčasného legislatívneho sa transpozícia zodpovednosti právnických osôb za spáchané trestné činy a vyvodenie účinných sankcii môže uskutočniť buď spôsobom, že v oboch prípadoch o trestné činy, alebo v oboch prípadoch pôjde o priestupky.
- V súčasnosti je definícia smrti obsiahnutá v Trestnom zákone nesprávna, zmätočná a eventuálne môže vyústiť do ťažko riešiteľných problémov v kontexte transplantácie orgánov v prípade mŕtvych darcov. Je preto potrebné skúmať terminologický súlad medicínskych pojmov prevzatých do trestného práva.
- Právna úprava podnikania je v právnom poriadku Slovenskej republiky mimoriadne zložitá a môže spôsobovať pre začínajúcich podnikateľov problémy a môže ich to navádzať na nelegálne podnikanie, čím sa vystavujú trestnému stíhaniu.
- Trestný čin obchodovania s ľuďmi predstavuje mimoriadne závažnú oblasť protispoločenskej činnosti. Je potrebné prijímať neustále nové opatrenia, ktorými sa reaguje na najvyššie metódy a formy páchania trestnej činnosti, pričom tieto opatrenia by mali byť namierené predovšetkým do prevencie, ale v neposlednom rade je potrebné prijímať aj silné represívne

opatrenia, ktoré budú umožňovať trestné stíhanie osôb, ktoré sa dopúšťajú tejto trestnej činnosti.

- Koncept restoratívnej justície sa opiera o alternatívne riešenia trestných vecí, k podstate ktorých patrí najmä snaha individualizovať trestný postih, Hoci je koncept restoratívnej justície v Slovenskej republike len v počiatkoch, už teraz možno poukázať na viaceré pozitívne trendy, osobitne pokiaľ ide o nárast aplikovania jej inštitútov v súdnej praxi.
- Slovenská republika mal viaceré koncepty zavádzania trestnoprávnej zodpovednosti právnickej osoby, no až v tomto roku bol prijatý zákon, ktorým sa zaviedla klasická trestnoprávna zodpovednosť právnickej osoby. Právna úprava je účinná až od 1. júla, no na jej efektivitu a reálny účinok je potrebné si ešte počkať, očakáva sa však, že bude efektívnejšia ako teraz platná a účinná právna úprava.
- Postihovanie právnických osôb je možné na základe prostriedkov trestného práva ako aj iných právnych predpisov. Nová právna úprava v podobe modelu pravej trestnej zodpovednosti prinesie do slovenského právneho poriadku množstvo noviniek. Od úpravy sa však očakáva reálne sankcionovanie právnických osôb v dôsledku ich protiprávnej činnosti.
- Nová právna úprava trestného činu skrátenia dane, poplatku a podobnej povinnej platby v českej republike by mal postihovať hlavne skutočných páchateľov tejto trestnej činnosti, ktorých činnosť sa realizuje spravidla počas prípravy. Je možné očakávať, že nová právna úprava prispeje k zníženiu páchania trestných činov.
- Najúčinnejším nástrojom v boji proti dopravným nehodám je prevencia, ktorá by mala zahŕňať viaceré komplexné opatrenia už od základných stupňov vzdelávania detí.
- Slovenská republika prijala po teroristických útokoch v Paríži z konca minulého roka tzv. balíček protiteroristických opatrení, ktoré majú napomôcť k tomu, aby sme nedali priestor žiadnym teroristickým aktivitám. Ostáva mám len pevne veriť, že vytvorené opatrenia budú dostatočne účinné a efektívne.
- Hospodárska trestná činnosť má v celkovej kriminalite jednoznačne pozvoľna klesajúci charakter. Z pôvodného stavu 115 151 trestných činov za rok 2006 po 73 163 trestných činov v roku 2015. Tempo úbytku nápadu trestnej činnosti evidované Policajným zborom, predstavuje priemerne 4,8% ročne.
- Bitcoin je koncept virtuálnej meny, ktorá je postavená na matematicky náročnom probléme výpočtu jej jednotiek, a tým pádom je ich maximálne množstvo ohraničené Orgány činne v trestnom konaní hlavne v zahraničí varujú pred zneužívaním takéhoto rýchleho a ťažko vystopovateľného prostriedku na čiernom trhu vo virtuálnom prostredí.
- Súčasná slovenská trestnoprávna úprava trestných činov, ktorých objektom je záujem spoločnosti na ochrane mravného rozvoja a výchovy detí je odzrkadlením požiadaviek smernice 2011/93 a je na dostačujúcej úrovni.
- Zavedenie elektronického monitoringu osôb predstavuje významný krok v rámci trestného práva. Zavedenie tohto systému prinieslo pozitívny prínos pre viaceré oblasti – aj pre oblasť domáceho násilia
- Všeobecným cieľom súčasnej spoločnsoti je boj proti praniu špinavých peňazí v kontexte smernice EU č. 2015/849 zo dňa 20.05.2015. Legislativnym zámerom tejto smernice je chrániť finančný systém a jednotný trh pred jeho zneužívaním zločincami, ktorých zámerom je pranie nezákonných príjmov, teroristami, ktorých zámerom je financovanie teroristických aktivít alebo skupín.
- V bežnom živote sú občania často konfrontovaní so situáciami, kedy verejný činitelia vykonávajú svoju právomoc nezákonne, nad rámec svojich právomocí a spôsobom odporujúcim zákonu. Vyvodenie trestnej zodpovednosti voči konkrétnej osobe – verejnému činiteľovi, ktorý spôsobil tento nezákonný stav je na Slovensku ojedinelé. Je preto dôležité, aby právny systém stanovil také pravidlá uplatňovania zodpovednosti verejných činiteľov za ich nezákonné konanie, ktoré by takéto spôsoby konania odporujúce zákonom nedovoľovali, resp. aby ich eliminovali na minimum.

V oblasti **trestného práva procesného** boli okruhy príspevkov zamerané predovšetkým na aplikáciu niektorých zásad v rámci trestného konania, ako aj na niektoré otázky aplikačnej praxe vo vzťahu k využívaniu niektorých inštitútov trestného práva procesného. Jednotlivé články sa zaoberali právnou úpravou a otázkami trestného konania v podmienkach Slovenskej republiky, Českej republiky a Poľskej republiky. Na základe jednotlivých príspevkov je možné stanoviť nasledujúce závery:

- Ako vyplýva z predchádzajúceho obsahu, právna úprava domovej prehliadky uvedená v Trestnom poriadku v ustanovení § 99 a nasl. vytvára dostatočný právny rámec zabezpečujúci subjektívne právo jednotlivca na domovú slobodu, súkromie a vlastnícke právo.
- Poľské právne predpisy by v oblasti zaistenia, prepravy, skladovania a likvidácie nebezpečných dôkazov mali definovať podmienky a metódy na likvidáciu týchto látok a ich vzoriek s cieľom zabezpečiť riadny priebeh prípravného konania a náklady, ktoré sú obsiahnuté napríklad v belgických právnych normách. Problematika uvedených otázok si iste zaslúži osobitný prieskum a vyžaduje použitie vedomostí nielen v oblasti práva a kriminalistiky, ale aj v oblasti poznatkov nadobudnutých v praxi štátnymi úradníkmi, ktorí konajú v mene bezpečnosti štátu, pokiaľ ide o zaistenie, uchovávanie a zničenie zložitých procesných dôkazov.
- Vzhľadom na charakter odpočúvania, ktorý predstavuje významný zásah do základných práv a slobôd, je vhodné zaoberať sa právnou úpravou priebežnej kontroly odpočúvania súdom v predsúdnom konaní. Riešenie v súčasnosti možno vidieť v tom, že sudca určí v príkaze na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky lehotu na predloženie informácií získaných odpočúvaním.
- Využitie práva podať sťažnosť proti uzneseniu o vznesení obvinenia je možno vnímať súčasne aj ako jeden z prvkov uplatnenia kontradiktórnosti v prípravnom konaní, pričom obsahom podanej sťažnosti sa formuje a určuje aj taktika budúcej obhajoby.
- V rámci trestného konania sa aj seniori stávajú účastníkmi tohto konania a preto potrebné prijímať vhodné opatrenia a prístup k týmto osobám. Kľúčovými problémami sú predovšetkým zohľadňovanie špecifických čŕt seniorov počas výsluchov a ďalších procesných úkonov, ktoré môžu mať vplyv na poškodeného ako subjekt trestného konania.
- Obhajca, ktorým v zmysle príslušných právnych predpisov môže byť len advokát, má v trestnom konaní nezastupiteľnú pozíciu a postavenie. Vyvažuje nerovnováhu medzi obvineným, ktorý spravidla nie je znalý svojich práv a povinností v trestnom konaní a druhou stranou zastupujúcou štát s požadovaným vzdelaním, kvalifikáciou a odbornými znalosťami.
- Európsky súd pre ľudské práva sa niekoľkokrát zaoberal otázkou zachovania práva na spravodlivý proces v prípadoch, kde svedecká výpoveď utajeného svedka predstavuje jediný a rozhodný dôkaz. Názory Európskeho súdu pre ľudské práva nie sú v takto zložitých otázkach a kauzách vždy jednoznačné s preto je potrebné skúmať každý prípad osobitne.
- Hoci inštitút zaistenia vecí neobsahoval výrazné zmeny v rámci tzv. protiteroristického balíčka vzťahujúceho sa na Trestný poriadok, má pomerne veľký význam v prípade predchádzania a odhaľovania akejkoľvek formy terorizmu. Práve v otázke predchádzania terorizmu majú inštitúty zaistenia vecí nezastupiteľnú úlohu.
- Poslaním Europolu je podporovať a posilňovať činnosť policajných orgánov a iných orgánov členských štátov presadzujúcich výkon práva, ako aj ich vzájomnú spoluprácu pri predchádzaní závažnej trestnej činnosti, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov, terorizmu a formám trestnej činnosti, ktoré zasahujú do spoločného záujmu, na ktorý sa vzťahuje politika EÚ, a v boji proti nim. Počítačová kriminalita je príkladom trestnej činnosti jeho záujmu a operácii.
- Princíp zásady ne bis in idem predstavuje jednu z najvýznamnejších a najzákladnejších zásad. Účelom tejto zásady je zabezpečiť stav právnej istoty predovšetkým pre obvineného, teda prispieva k stabilite právnych vzťahov.
- Konfrontácia je jedným z najfrekventovanejších dôkazných prostriedkov využívaných v trestnom konaní. Efektivitu konfrontácie podmieňuje dôsledné rešpektovanie procesných

pravidiel a kriminalisticko – taktických odporúčaní. Napriek skutočnosti, že kriminalistika vypracovala celý rad taktických odporúčaní, vrátane metodických, dlhodobo sa nedarí aplikačnej praxi zvýšiť veľmi nízku efektivitu konfrontácie.

- Väzba v trestnom konaní predstavuje vždy dôležitý prvok v systéme zaisťovacích úkonov v rámci trestného konania a práve preto by nemala vychádzať len z vnútroštátnej právnej úpravy, ale mala by rešpektovať aj Európsky dohovor o ľudských právach.
- Proces odhaľovania korupcie, ale aj jej následné dokazovanie v trestnom konaní je značne komplikované. Okrem toho, že mnohé klasické dôkazné prostriedky nie je možné využiť vôbec, použitie iných je značne obmedzené a podlieha procesu obozretného hodnotenia. Jednoznačne možno túto situáciu nazvať ako „krízou klasických dôkazných prostriedkov" vo vzťahu k dokazovaniu korupcie.
- Hľadanie vhodného riešenia, ktoré by zrýchlilo celý proces trestného konania je v mnohých prípadoch veľmi zložité. Je stále potrebné hľadať vhodné spôsoby, ktorými by bolo možné fixovať informácie získané v prípravnom konaní pre ich ďalšie využitie v konaní pred súdom predovšetkým vo vzťahu k zachovaniu práva na spravodlivý proces.
- Teória dokazovania nezotrváva len v problémoch súčasnosti, ale do budúcnosti prognózuje okruhy problémov, ktorým bude potrebné venovať náležitú pozornosť, pôjde najmä o definovanie a špecifikáciu nových pojmov v dokazovaní, o vplyv európskej judikatúry na vnútroštátny proces dokazovania, o prenikanie kontradiktórneho konania aj do dokazovania v prípravnom konaní, o neprípustnosť dôkazov a dokazovanie na základe iných zákonov.

Účastníci konferencie v jednotlivých príspevkoch poukazujú na možné problémy, ktoré vznikajú v predmetných oblastiach a zároveň navrhujú nové možnosti riešenia pre účely aplikačnej praxe, ako aj možnosti nových legislatívnych nástrojov v boji proti trestnej činnosti.

Príspevky publikované v oblasti **súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov** poukazujú predovšetkým na význam týchto odborov pre rozvoj trestnoprávnej vedy, tvorbu a uplatňovanie noriem trestného práva v praxi. Účastníci konferencie zdôrazňujú, že:

- Súčasnosti je veľmi výrazný vplyv médií na mládež a je potrebné riešiť aj otázku, či tieto média nevplývajú aj na kriminalitu mládeže. Je zrejmé, že televízia alebo internet môžu mať na recipienta tak negatívny ako i pozitívny vplyv. Masmédiá svojimi výstupmi na jednej strane vytvárajú proaktívne prostredie, na strane druhej poskytujú presné návody na trestnú činu, niekedy dokonca môžu spôsobiť prekážku v začatom procese odhaľovania trestného činu a jeho páchateľa. Pôsobenie negatívnych obrazov v masovokomunikačných prostriedkov na jednotlivca je individuálna záležitosť, a treba ju vnímať v celkovom kontexte aj iných faktorov. Rozhodujúci zrejme nie je ani tak obsah konkrétneho negatívneho obrazu, ako jeho príjemca so svojimi osobnostnými a charakterovými dispozíciami.
- Aplikovanie prvkov restoratívnej justície v podmienkach Slovenskej republiky je len čiastkové a nesystémové a je potrebné mu venovať viac pozornosti aj v rámci programového vyhlásenia vlády.
- Polícia v Poľsku je kľúčovou súčasťou vnútorného bezpečnostného systému krajiny a mnohorozmerné iniciatívy vykonávané každodenne policajtmi sú neoceniteľné v oblasti operácií pre bezpečnosť a verejný poriadok v krajine. Vhodný tok informácií v uniformovaných formáciách a medzi jednotlivými organizačnými jednotkami alebo ich personálom, a tiež náležitá komunikácia polície s občanmi, tvoria najväčšiu štátnu organizáciu so 100,000 policajtmi, ktorá dosahuje efektívne ciele korelované s bezpečnosťou verejnosti v krajine.
- Prevencia by sa mala stať povinnou, prirodzenou a neoddeliteľnou súčasťou nášho každodenného života, ktorá vychádza z vnútorného pocitového presvedčenia každého z nás – nemusí nás k tomu zaväzovať zákon alebo právny predpis. Prevencia kriminality by sa mala jednoducho stať prirodzenou a neformálnou súčasťou programov miest a obcí.

- Kvalitu práce kriminalistických technikov determinujú okrem obligatórnych skutočností, ktorými sú vzdelávanie, výcvik, materiálno technické zabezpečenie, organizačné zabezpečenie aj mechanizmy, ktoré motivujú technikov vzájomným porovnávaním a konfrontáciou výsledkov, či už z hľadiska celoslovenského alebo jednotlivých útvarov. Výsledky za posledné obdobia naznačujú, že situácia v kvantitatívnych ukazovateľoch sa relatívne stabilizovala, avšak kvalitatívne hodnoty sa zlepšujú.
- V realite policajnej práce sa prejavuje, že v opakovaných prípadoch domáceho násilia, kedy obeť nedá súhlas na trestné stíhanie, sa ochota polície znižuje. Polícia má pocit, že ich práca je zbytočná. Podstatou práce polície je spolupracovať pri riešení domáceho násilia a poskytnúť určitú policajnú pomoc

Oblasť súvisiacich vedných odborov je prínosom aktuálnych otázok trestného práva predovšetkým pri riešení praktických problémov a problémov aplikačnej praxe a dúfame, že každý rok budú informácie, ktoré sú v tejto časti obsiahnuté, dopĺňané o najnovšie poznatky, ktoré sa budú môcť zužitkovať nielen v teórii, ale aj v praxi. Taktiež za všetkých účastníkov môžeme skonštatovať, že vzájomná informovanosť a oboznamovanie sa s výsledkami či už z vlastnej vedeckej činnosti alebo vedecko-výskumnej činnosti jednotlivých katedier vytvára vhodný predpoklad pre ďalšiu vzájomnú spoluprácu odborníkov teórie a praxe i vo sfére tvorby spoločných vedecko-výskumných projektov a úloh.

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
vedúca katedry trestného práva

Program interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou

15.03.2016

Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi

4. ročník

Vedecký výbor konferencie:

doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.
doc. JUDr. Štefan KOČAN, PhD.
doc. JUDr. Dušan KORGO, PhD.

Organizačný výbor konferencie:

pplk. JUDr. Veronika Marková, PhD.
kpt. JUDr. Daniela Benedeková, PhD.
JUDr. Ladislav Balún
JUDr. Vladimír Baláž

Program konferencie

Miesto konania:
Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava.
1. poschodie – Nová vedecká rada, č. dv. 216

Termín konania:
15. 03. 2016

Rokovací jazyk:
slovenský, český, poľský

---

08 ^{00} – 08 ^{30} – prezentácia účastníkov konferencie

1. časť (cca 08.30 – 10.30)

Otvorenie konferencie (úvodné slovo) – doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

plk. doc. JUDr. David Zámek, Ph.D., plk. PhDr. JUDr. Jana Firstová, Ph.D.

Senior jako účastní trestního řízení

doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Zaistenie vecí v trestnom konaní v procese protiteroristických opatrení v trestných kódexoch

doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D., Mgr. Bc. Josef Kříha

Formy dokumentace informací osob a možnosti jejich využití v Trestním řízení

Dr. et JUDr. Libor Klimek, PhD.

Operácie Europolu v boji proti počítačovej kriminalite

pplk. Ing. Jan Schmidt, PhD.

Aktuálne trendy hodnotenia kvality kriminalisticko-technických činností

Mgr. Natália Ostricová

Zásada „ne bis in idem“ a jej význam v trestnom práve procesnom

Ing. Bc. Tatian Krupská

Aplikačné problémy pri vyšetrovaní trestného činu nevyplatenie mzdy a odstupného

Mgr. Martin Ševčík

Špecifiká obhajoby väzobne stíhaného obvineného

plk. prof. JUDr. Jana Viktoryová, PhD., mjr. JUDr. Jaroslav Blatnický, PhD.

Vedecké problémy v Teórii dokazovania

---

2. časť (cca 10.45 – 12.00)

doc. JUDr. Alexander Nett, CSc.

Daňová kriminalita v Českej republike (východiskové a aplikačné problémy)

prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc., doc. JUDr. Tomáš, Strémy, PhD.

Porovnávacia kriminológia a trestná politika

Dr.iur.et. JUDr. Helena Krejčíková, Ph.D.

Přípustné riziko v klinických studiích

JUDr. Miroslav Polcar, Ph.D.

Princip omezené důvěry v dopravě

doc. JUDr. Darina Mašľanyová, CSc., JUDr. Štefan Zeman

K aplikácii odklonov a alternatívnych trestov v Slovenskej republike

JUDr. Lucia Laciaková, MUDr. Norbert Moravanský, PhD.

Definícia smrti v Trestnom zákone a význam konzistencie medicínskych pojmov v trestnom práve

plk. Ing. Stanislav Šišulák, PhD., Mgr. Ing. Lukáš Jakubík

Virtuálne meny v procese legalizácie príjmov z trestnej činnosti

JUDr. Simona Kľučiarová

Trestná zodpovednosť právnických osôb

---

12 ^{00} – 13 ^{00} – obed

---

3. časť (cca 13.00 – 15.00)

Jakub Bryk

Trestnoprávne aspekty preventívneho opatrenia – pobytu v psychiatrickej liečebni

(Prawnokarna problematyka środka zabezpieczającego – pobyt w zakładzie psychioatrycznym)

doc. Dr. Jacek Dworzecki, PhD.

Wydarzenia nadzwyczajne w Polskiej Policji. Aspekty prawne, organizacyjne i w zakresie komunikacji wewnątrzintytucjonalnej

doc. JUDr. Adrián Jalč, PhD.

K niektorým aktuálnym otázkam korupcie a spôsob jej trestania

por. Mgr. Miroslav Srholec

Analýza efektivity boja proti hospodárskej trestnej činnosti v prvej dekáde účinnosti nových trestných kódexov

JUDr. Radovan Blažek, PhD.

Porušenie dôležitej povinnosti ako závažnejší spôsob konania.

Mgr. Denisa Hamranová

Týranie blízkej a zverenej osoby a aplikačné problémy v praxi

JUDr. Mgr. Milan Vavrek

Predchádzanie využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu v kontexte novej Smernice EÚ

Mgr. Lucie Kadlecová

Kontradiktornosti řízení při užití výpovedi utajeného svedka

JUDr. Michal Žofčák

Neznalosť zákonov verejných činiteľov v trestom konaní

JUDr. Dominika Danková

Kriminologické faktory kriminality mládeže vplyvom masmédií

PaedDr. Mgr. Katarína Hyžová

Alternatívne tresty

Mariusz Nepelski

Prawnokarne aspekty przestępczości i stadionowej w Polsce

Mgr. Janusz Bryk, PhD., Mgr. Anna Świerczewska-Gąsiorowska, PhD., Mgr. Aneta Łyżwa, PhD.

Zabezpečenie a uchovávanie tzv. zložitých procesných dôkazov v poľskom systéme trestného práva

(*Zabezpieczanie i przechowywanie tzw. trudnych dowodów procesovych w polskim systemie prawa karnego*)

Názov:	Zborník príspevkov z interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi“ (4. ročník)
Zostavovateľ:	pplk. JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD.
Recenzenti:	doc. JUDr. Antonín Nesvadba, PhD. doc. JUDr. Dezider Bango, CSc.
Vydala:	Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Vytlačila:	Centrum polygrafických služieb MV SR
Rozsah:	506 s. 1 798 247 znakov vrátane medzier
Náklad:	100 výtlačkov
Vydanie:	prvé

ISBN 978-80-8054-683-0

EAN 9788080546830